Hɨm Yaaim Me God

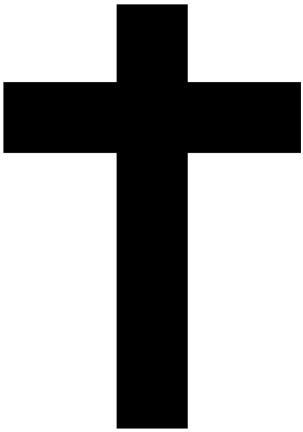

The New Testament in the Au language of Papua New Guinea

Hɨm Yaaim Me God
The New Testament in the Au language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Au long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Au

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jun 2025 from source files dated 31 Aug 2023
4e85f348-3df4-5add-b32a-49bcafe3752a

Contents

MATYU 1
MAK 76
LUK 119
JON 192
APOSEL 243
ROM 310
1 KORIN 344
2 KORIN 379
GALASIA 401
EFESAS 414
FILIPAI 425
KOLOSI 432
1 TESALONAIKA 440
2 TESALONAIKA 446
1 TIMOTI 450
2 TIMOTI 460
TAITAS 466
FAILIMON 470
HIBRU 472
JEMS 500
1 PITA 509
2 PITA 518
1 JON 523
2 JON 531
3 JON 532
JUT 534
REVELESEN 537
XXA 574
Read the New Testament 577
List 589

Hɨm Yaaim Me Krais Matyu Kewisɨm Mau Tɨwei

Menmen mekre tɨwei ik

Hɨr mɨt ne weiwɨk miutɨp ne Jisas *1:1-17*
Hɨm me Maria wine Jisas *1:18–2:23*
Hɨm me Jon Baptais *3:1-12*
Jon Baptais kɨkɨr Jisas *3:13-17*
Seten kakri han ke Jisas *4:1-11*
Jisas katɨp hɨm yaaim keit Galili *4:12–18:35*
Jisas ken Jerusalem katɨp hɨm yaaim *19:1–25:46*
Mɨt nenep Jisas kaa *26:1–27:66*
Jisas pɨke kekrit maain mɨt nɨrek *28:1-20*

Niuk me maamrer ne weiwɨk me Jisas
(Lu 3:23-38)

1 *Menmen im hi hewisɨm hɨram niuk me maamrer yapɨrwe ne weiwɨk
miutɨp me Jisas Krais, kerek hɨrak nepenyek ke mɨtɨk iuwe Devit, hɨrak
nepenyek hak ke maam nɨpu kaiu Ebraham.
2 Ebraham kine Aisak.
Aisak kine Jekop.
Jekop kine Juda ketike heiyiuwerer nɨrak, kikrek tɨrak.
3 *Juda kɨwaai ketike Tema hɨre wine Peres ketike Sara.
Peres kine Hesron.
Hesron kine Ram.
4 Ram kine Aminadap.
Aminadap kine Nason.
Nason kine Salmon.
5 *Salmon keit Rehap hɨre wine nɨkan kɨre Boas.
Boas hɨrak keit Rut hɨre wine nɨkan kɨre Obet.
Obet kine Jesi.
6 *Jesi kine Devit hɨrak mɨtɨk iuwe king.
Devit kine Solomon. Nɨpaa Solomon miye pɨrak hɨre mɨte pe mɨtɨk Yuraia.
Yuraia epei kaa, Devit ketɨwe hɨre mɨte pɨrak.
7 *Solomon kine Riaboam.
Riaboam kine Abaisa.
Abaisa kine Esa.
8 Esa kine Jihosafat.
Jihosafat kine Joram.
Joram kine Usaia.
9 Usaia kine Jotam.
Jotam kine Ehas.
Ehas kine Hesekaia.
10 Hesekaia kine Manasa.
Manasa kine Emos.
Emos kine Josaia.

---

* **1:1** Jen 22:18; 1Kro 17:11 * **1:3** Jen 38:29-30; Rut 4:18-22 * **1:5** Rut 4:13-17 * **1:6** 2Sml 12:24
* **1:7** 1Kro 3:10-16

11 *Josaia kine Jekonaia ketike kikrek nɨrak. Me wɨ im, mɨt ne Bebilon netike
mɨt ne Isrel nenepan, hɨr neriyei mɨt ne Isrel neri nen wit kɨr.
12 *Hɨr nari mɨt ne Isrel nen wit kɨr eik, Jekonaia kine Sialtiel.
Siatiel kine Serababel.
13 Serababel kine Abaiat.
Abaiat kine Elaiakim.
Elaiakim kine Eso.
14 Eso kine Sedok.
Sedok kine Ekim.
Ekim kine Elaiat.
15 Elaiat kine Eliesa.
Eliesa kine Matan.
Matan kine Jekop.
16 Jekop kine Josep, mɨtɨk kerek keit mɨte Maria kerek wine mɨtɨk Jisas,
kerek mɨt nenewek Mɨtɨk Iuwe ek Krais.
17 Nɨpaa wɨ Ebraham kepu ere mɨte wine Devit, haiu mewenhis maamrer
hɨr nar hiswiyen tekyaait (14). Me wɨ Devit kepu ere mɨte wine Jekonaia, wɨ
kerek mɨt ne Bebilon neriyei mɨt ne Isrel neri nen wit kɨr, haiu mewenhis
maamrer hɨr nar hiswiyen tekyaait (14). Me wɨ im ere Maria wine Jisas
kerek God kehimɨtanek hɨrak kɨkaap haiu mɨt kaktaihis, haiu mewenhis
maamrer hɨr nar hiswiyen tekyaait (14).

Hɨm me Maria hɨre wine Jisas
(Lu 2:1-7)

18 *Menmen im hɨram hɨm me Jisas Krais miye pɨrak winaak ek. Jisas
miye pɨrak Maria ap wetike Josep neitan wen au. Hɨr nehimɨteni weinɨm
te hɨre wertei hɨre nepei wepɨtu wentar God Hɨmɨn Yaaik kau kekrerep
kewis nɨkan kekre tu kɨre te hɨre wawinaak.
19 Hɨre wawine nɨkan te mɨtɨk kɨre Josep han kitet hɨrak ap kɨwaai
ketikerep te hɨre wepɨtu. Hɨrak mɨtɨk yaaik ap hanhan kakwepyapɨr hɨrak
han kitet hɨre wɨrɨak enum kaknipiye yɨnk enuk te hɨrak kare kakɨpakɨnep
kaksiuwerep wauno.
20 Josep han kitet mɨte pɨrak Maria kerek epei wetu, te hɨrak kɨwaai
kɨtyak te mɨtɨk ensel ke Mɨtɨk Iuwe God kan ketpɨwek, “Ti nepenyek hak ke
maam nɨpu kit Devit ti ap enaain ti etikerep eiyɨtan eiyɨntar nɨkan kekre
tu ke mɨte pit God Hɨmɨn Yaaik kewisɨk kekrerep hɨre wepɨtu.
21 *Hɨre sip newenep wawine nɨkan te ti ewis niuk mɨrak Jisas entar hɨrak
kakɨkaap mɨt nɨrak ne Isrel, hɨrak kakɨsak menmen mɨr enum.”
22 Menmen im mamnen mamises hɨm kerek nɨpaa Mɨtɨk Iuwe God katɨp
mɨt profet em. Hɨram matɨp mar im:
23 *“Yi mɨt miyapɨr eiyɨmtau im em. Maain mɨte nɨhan wawɨtu wawine
nɨkan te mɨt nanɨnewek niuk mɨrak Emanyuel.” Haiu meweikɨn niuk
mɨrak men hɨm maiu haiu matɨp, ‘God kau ketikewai.’
24 Wanewik epei au, Josep kekrit hɨrak kises menmen kerek mɨtɨk ensel
nepei ketpɨwek hɨrak kɨwaai kɨtyak kɨrem, te hɨrak keit Maria hɨr neitan.
25 *Hɨr neitan te hɨrak ketikerep nɨran au ere hɨre sip newenep hɨre wine
nɨkan. Hɨre winaak epei au, Josep hɨrak kewis niuk mɨrak Jisas.

---

* **1:11** 2Kin 24:12-16; 2Kro 36:10; Jer 27:20 * **1:12** Esr 3:2 * **1:18** Lu 1:27, 35 * **1:21** Lu 1:31, 2:21; Ap 4:12 * **1:23** Ais 7:14 * **1:25** Lu 2:21

2

Mɨtɨkɨt wikak te wit hak tertei iuwe hɨrakɨt tan tatɨr Jisas

1 Jisas miye pɨrak winaak keit wit Betlehem keit provins Judia. Maain
kike mɨtɨkɨt hakɨt tɨr saur metike hɨr, wit kɨrakɨt keit yanɨmɨn kerek wepni
kokai kan, hɨrakɨt tɨnaaiwɨr wit kɨrakɨt ten tiun wit Jerusalem, hɨrakɨt titehi
mɨt tar ik:
2 *"Nɨkan kike kerek miye winaak maain hɨrak kakre Mɨtɨk Iuwe King
kakinɨn naanmampre mɨt ne Isrel, hɨrak keik? Haiu mɨr saur kɨrak kerek
keteiknai miye wine mɨtɨk maain hɨrak kakre Iuwe. Hɨram mɨr meke
wepni kokai kan, te haiu man mamwenɨpi niuk mɨrak."
3 Mɨtɨk iuwe King Herot hɨrak kemtau hɨm kerek mɨte wine nɨkan,
hɨrak han enuk kentar hɨrak han kitet maain hɨrak kakɨkrehɨr kɨrak. Mɨt
yapɨrwe ne wit Jerusalem hɨr nepɨrpɨr nɨnapen nentar Herot hɨrak han
enuk.
4 Mɨtɨk Herot kenɨne mɨt iuwe ne pris netike mɨt ne Skraip kerek nertei
hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨrak kitorhi, "Mɨt profet natɨp mɨte wawine
Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kaknen hɨre wawinaak wawɨt nein?"
5 Hɨr mɨt newenhi netpɨwek, "Hɨre wawinaak kakɨt wit Betlehem ke
provins Judia kentar im em nɨpaa mɨtɨk profet Maika kewis hɨm me God
mau tɨwei mar im:
6 *'Yi mɨt ne wit Betlehem yeit provins Judia. Yi iuwe yar ke mɨt ninɨn
naanmɨpre mɨt ne Isrel. Yi yɨre iuwe yentar maain mɨtɨk hak kekre
nɨmɨn ke yi mɨt, hɨrak kakre mɨtɨk iuwe kakinɨn naanmampre mɨt
nai ne Isrel.' "
7 Hɨr netpɨwek epei au, te mɨtɨk Herot kenɨne mɨtɨkɨt kerek tɨr saur
hɨrak kɨsawɨn kitɨwekɨthi me wɨ marmenum te hɨrakɨt tɨr saur kerekek
kɨr keteikɨn mɨte wine nɨkan kerek maain hɨrak mɨtɨk iuwe.
8 Epei au, hɨrak keriuwetet ten Betlehem hɨrak ketpɨwekɨt kar ik, "Yi eino
eiyɨn eiyɨneitnɨwek ere yi einapɨnek, te yi pɨke einen eiyɨtpo te hi anen
awen ninɨp ewenɨpi niuk mɨrak."
9 Hɨrakɨt temtau hɨm me Herot epei werek, te hɨrakɨt ten. Te saur kerek
nɨpaa hɨrakɨt tɨrek hɨrak kɨr kepu kentar wit kerek Jisas miye winaak
kɨwaairi en.
10 Hɨrakɨt tɨr saur (o hɨr) kau kentar wit te hɨrakɨt han yaaik iuwe.
11 *Hɨrakɨt tɨnɨk ten wɨnak nɨmɨn ein tɨr nɨkan Jisas ketike miye pɨrak
Maria. Epei au, hɨrakɨt tewen ninɨp tine han kɨrakɨt yaaik teriuwerek
tatɨp hɨrak nɨkan yaaik. Epei au, hɨrakɨt tewep tanɨk mɨrakɨt tewetɨwek
menmen weinɨm. Hɨrakɨt tewetɨwek menmen yaaim gol, metike frankin-
sens (hɨram menmen mɨre smok smel), hɨram metike mir (hɨram menmen
mɨnɨn yaaim mɨre yeirep, semi o kɨpna).
12 Maain hɨrakɨt tɨtyak tɨr God Haai hɨrak ketpɨwekɨt, "Yi ap pɨke eino
eitɨp Herot menmen yi epei yɨrem." Te maain hɨrakɨt tɨnaaiwɨr wit
Betlehem hɨrakɨt pɨke titet yayiwe hak hɨrakɨt pɨke ten wit kɨrakɨt eik.

Josep ketike mɨte nɨkan nɨrɨr nen Isip

13 Mɨtɨkɨt wikak epei ten, Josep kɨtyak kɨr ensel hak ke God ke wɨtaan kan
ketpɨwek, "Ti ekrit ehɨt nɨkan ketike miye pɨrak eri erɨr enaaiwɨr in ek ti
eno Isip. Yi eiyu en ek ere hi etpi te yi einaaiwɨr wit ik e. Herot kɨnkatɨn
nɨkan kakɨkɨp kaki."

---

* **2:2** Nam 24:17 * **2:6** Mai 5:2; Jo 7:42 * **2:11** Sam 72:10-15; Ais 60:6

14 Josep kɨwaai kɨr ensel epei au, hɨrak kekrit ke wɨtaan ketike miye nɨkan
hɨr nɨnaaiwɨr wit ik nen Isip.
15 *Hɨr nepu Isip ere maain Herot kaa. Menmen im epei man mar ke
Mɨtɨk Iuwe God ketpim te mɨtɨk profet Hosia kewisɨm mau tɨwei. Hɨram
matɨp, “Hi epei enɨne Nɨkan kai kan kɨnaaiwɨr Isip.”

Herot katɨp mɨt nɨrak hɨr nanɨnep nɨkerek hɨrakɨt teit wit Betlehem

16 Maain Herot kertei mɨtɨkɨt wikak te wit wepni kokai kan en hɨrakɨt
epei temitɨwekpɨn, hɨrakɨt ap pɨke tan au, hɨrak han enuk wɨsenuk. Hɨrak
nɨpaa ketpɨwekɨt te hɨrakɨt pɨke tatnen tatpɨwek, te hɨrakɨt ap pɨke tan
au. Te hɨrak kesiuwe mɨt nanɨno wit Betlehem nanɨnep nɨkerek hɨrakɨt
wen kike tar tito mar wiketerem mar ke nɨpaa mɨtɨkɨt kerek tises saur tan
tetpɨwekem me wɨ saur hɨrak kinɨn kɨr keteiknor mɨte wine nɨkan ik.
17 Mar im hɨm nɨpaa profet Jeremaia kewisɨm mau tɨwei hɨram epei man.
Hɨram matɨp mar im:
18 *“Hɨr mɨt nemtau hɨm me miyapɨr nɨkɨt neit wit Rama. Hɨr nemtau hɨr
nɨkɨt hɨm iuwe hɨm iuwe. Nepenyerer ne Resel nɨkɨt nɨkerek nɨr. Hɨr
mɨt miyapɨr nanrekyi nanweni han yaaik taau nentar nɨkerek nɨr ap
nau en au. Hɨr naa.”

Josep ketike mɨte nɨkan nɨnaaiwɨr Isip nan Isrel

19 Herot epei kaa, Josep keit Isip. Wɨtaan ham Josep kɨwaai kɨtyak kɨr
mɨtɨk ensel hak kiutɨp ke God kan kɨrek kewepyapɨr hɨrekes.
20 *Hɨrak kewepyapɨr hɨrekes ketpɨwek kar ik: “Ti ekrit pɨke ehɨt nɨkan
ketike miye pɨke eri eno wit ke Isrel. Mɨtɨk Herot nepei kaa te mɨt nɨrak ap
te nanɨnep nɨkan ik au.”
21 Ensel ketpɨwek epei au, hɨrak kekrit keit nɨkan ketike miye pɨrak keri
ken Isrel.
22 Hɨrak keri ken Isrel, hɨrak kemtau Herot nɨkan kɨrak Akeleas kekrehɨr
ke haai kɨrak kɨrɨak menmen mɨrak naanmɨpre mɨt ne Judia, te hɨrak
kɨnapen pɨke kaknen kaku wit Betlehem. Hɨrak kɨwaai kɨtyak ke wɨtaan
kɨr ensel ke God ketpɨwek hɨrak kakno wit hak kaku en. Te Josep kɨnaaiwɨr
Judia ken provins Galili.
23 *Hɨrak ken provins Galili ken kau wit hak kike mɨt nenewek Nasaret.
Mar im hɨm nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei me Mɨtɨk Krais hɨram
epei man. Hɨm matɨp, “Hɨr mɨt nanɨnewek mɨtɨk ke wit Nasaret.”

3

Jon Baptais kerek kɨkɨr mɨt nekre tɨpar hɨrak katɨp mɨt hɨm me God (Mk 1:2-8; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)

1-4 ***Tito yapɨrwe epei men, hɨr wen nepu wit Nasaret. Me wɨ im mɨtɨk
John kerek kɨkɨr mɨt nekre tɨpar hɨrak kan kau wit weinɨk ke Isrel kerek
mɨt ap newi en. Hɨrak keriuwet kamel tepnek mɨrak mau yɨnk kɨrak, hɨrak
keit yɨnk mɨram kamɨr mɨre waai keiyɨm ketepenem mau mamɨn kɨrak.
Hɨrak kaam weise metike manu nɨkim mɨram me yaank weinɨm. Menmen
meiyam au. Hɨrak kɨre mɨtɨk enuk kerp weinɨm. Hɨrak katɨp mɨt hɨm me
God. Hɨrak ketpor kar ik: “Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum, hi akɨri
eikre tɨpar yi eiyises hɨm yaaim me God eiyɨntar menep te haiu mamɨr God

* **2:15** Hos 11:1 * **2:18** Jen 35:19; Jer 31:15 * **2:20** Eks 4:19 * **2:23** Ais 11:1, 53:2; Lu 2:39; Jo 1:45-46 * **3:1-4** Mt 4:17; Mk 1:15 * **3:1-4** Ais 40:3 * **3:1-4** 2Kin 1:8

kakɨrkeik hɨrak kakinɨnai naanmamrai.” John hɨrak mɨtɨk ik kerek nɨpaa
profet Aisaia katɨp maain hɨrak kaknen. Hɨrak katɨp kar ik:
“Tɨ ik ek ap mɨt nei newik, mɨtɨk hak kɨnap katɨp kar ik: ‘Yi einetɨt yayiwe
me Mɨtɨk Iuwe, yi eirɨakek yaaik akɨrek te hɨrak kakisesim werek.’ ”

5 Me wɨ im hɨr mɨt ne Jerusalem netike mɨt han nau nerer wit wit me
provins Judia netike mɨt wit kɨr menep mani Jodan, hɨr nan nanɨr Jon.
6 Hɨr newepyapɨr menmen enum nɨpaa hɨr nɨrɨakem epei au, te Jon ken
kɨkɨri nekre mani Jodan.

7 *John kɨr mɨt iuwe yapɨrwe nises hɨm me Farisi netike hɨm me Sadyusi.
Mɨt in hɨr mɨt iuwe natɨp mɨt han hɨr enises hɨm me Moses markeik.
Hɨr nan te John kakɨkɨri te hɨrak kinɨn ketpor, “Yi enun yɨre nɨkerek ne
manpen o yenmik. Yenmak te yi han kitet yi yaain hi akɨri te yi yairɨr
yainopɨn yaikeipɨn menmen enum God maain kakrɨakem skelim mɨt enun
kakɨwaanki kakriuwerem a?
8 Yi eiyinɨn eiweikɨn sip eiwet menmen enum yi eirɨak menmen yaaim
eiteiknaiyem, haiu mamɨrtei yi yaain te maain hi akɨri eiyɨriuwe tɨpar.

9 *Yi ap han ekitet yi ap eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyɨntar yi
nepenyerer ne Ebraham, te God kaktɨp yi nɨkerek nɨrak au! Hi hetpi
God yaaik te kakweikɨnhis nan im mamre mɨt hɨram mamɨkrehɨr ke yi
nepenyerer ne Ebraham.

10 *In ek God kewis hɨne me yerepɨ mɨwaai nu nun mɨram, te nu ap
mamine nɨkim yaaim hɨrak kakman kakwɨrem mamɨkre si.

11 *Hi hɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hentar hɨr neweikɨn sip newet menmen
enum. Mɨtɨk hak kiutɨp kakɨkaru kaknen hɨrak kɨre Mɨtɨk Iuwe kinɨna hi
au weinɨk. Maain hɨrak kaknen hɨrak kakweti yi mɨt menmen wik. Hɨrak
kakweti God Hɨmɨn Yaaik kaktike si. Hɨrak kewet mɨt menmen im hɨram
mar ke
12 *hɨrak keses rais mekre sar. Hɨrak kesesim epei au, hɨrak kakten-
wewim hɨram haas mɨram mamno pɨn, hɨrak kakɨt rais kakwisɨm mamɨkre
wɨnak. Te hɨrak kakripep haas weinɨm kakwɨrem kakɨsiyem.”

Jon kɨkɨr Jisas kekre mani
(Mk 1:9-11; Lu 3:21-22)

13 Maain wɨ ham, Jisas kɨnaaiwɨr provins Galili ken mani Jodan
kewepyapɨr hɨrekes kitehi Jon te hɨrak kakɨkɨrek.
14 Te Jon hanhan kewenek hɨrak ketpɨwek kar ik: “Ti henmak te ti han
hitauhi te hi akɨrit? Ti iuwe hi au weinɨk. Hɨram yaaim te ti ekɨra.”
15 Jisas keremirɨwekem ketpɨwek, “Me in ek ti hɨrɨakem emɨr ke hi
hituthiyem hentar hawɨr ewises menmen hɨm me God mau tɨwei hɨram
matɨp menmen.” Hɨrak katɨp epei au, Jon kewenhi kɨkɨrek.
16 *Hɨrak kɨkɨrek epei au, Jisas kɨnaairwɨr tɨpar kehɨn kɨniu ken pɨn eik,
te nepni hɨremes mewep mɨre weipɨr hɨrak kɨr God Hɨmɨn Yaaik kekiuwe
kan main main kɨre hore tapɨ hɨrak kenterik.
17 *Epei au, God katɨp hɨm hɨram meke nepni man matɨp mar im: “Ik ek
hɨrak Nɨkan kai hi hanhan heriuwerek. Hɨrak kenipa hi han yaaik.”

---

* **3:7** Mt 12:34, 23:33; Ro 2:5; Rev 6:16-17 * **3:9** Jo 8:33, 39; Ro 2:28-29, 4:12 * **3:10** Mt 7:19; Lu 13:6-9; Jo 15:6 * **3:11** Jo 1:26-27, 33; Ap 1:5, 13:24-25 * **3:12** Mt 13:30 * **3:16** Jo 1:32 * **3:17** Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18, 17:5; Lu 9:35

4

Seten kari han ke Jisas te hɨrak kises hɨm mɨrak au
(Mk 1:12-13; Lu 4:1-13)

1 *Jon kɨkɨr Jisas epei au, God Hɨmɨn Yaaik keriyaak ken yaank weinɨk
mɨt ap newi, te Seten kari han kɨrak.
2 *Hɨrak kau en 40 wɨtaan ere 40 wanewik, hɨrak ap kaam menmen au.
Hɨrak ap kaam menmen au, te nɨnpɨ maak.
3 *Hɨrak nɨnpɨ maak te Seten enuk kewisesik kan kakri han kɨrak. Hɨrak
kan ketpɨwek kar ik: "Ti Nɨkan ke God ti etɨp nan im emweikɨn emre bret
te ti ehɨm."
4 *Jisas ap kises hɨm mɨrak au, hɨrak ketpɨwek kar ik: "Hi ap arɨakem
antar hɨm me God mau tɨwei hɨram matɨp, 'Mɨt miyapɨr ap te nankaap
hɨras nanu nanriuwe menmen weinɨm hɨr nanɨm au. Hɨr enises hɨm me
God te hɨr nanu werek.' "
5 Hɨrak katɨp epei au, Seten keriyaak keiyɨk ken wit Jerusalem kerek mɨt
nehimɨtanek wit ke God. Hɨrak keiyɨk ken kewisɨk kerp kentɨr wɨnak siup
ke wɨnak ke God.
6 *Hɨrak kerp kentɨr wɨnak siup ke wɨnak ke God, Seten ketpɨwek kar ik:
"Ti Nɨkan ke God ti ehɨtɨkɨr ehiun tɨ. Ti ap te hahi au ehɨntar hɨm me God
nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp, 'God kaktɨp mɨt nɨrak ensel me ti. Hɨr
hismamrut te ti ap enamu hɨt mit ewenem mamniu nan taau.' "
7 *Jisas ketpɨwek, "Hi ap arɨakem antar hɨm me God mau tɨwei matɨp
mar im: 'Yi mɨt miyapɨr ap eiri han ke Mɨtɨk Iuwe God ki te hɨrak kakɨkepi
au emɨt!' "
8 Hɨrak katɨp epei au, Seten keriyaak keiyɨk ken mɨniu (o neiyɨp) kau niu
keteiknɨwek wit yapɨrwe me mɨt newi metike menmen mɨram yaaim.
9 Hɨrak keteiknɨwekem, hɨrak ketpɨwek, "Ti ewen ninɨp ewenɨpi niuk
mai hi iuwe te hi ewetit menmen yapɨrwe im te ti ehinɨn naanmam-
prewem."
10 *Jisas pɨke ketpɨwek, "Ti enopɨn ekeipno. Hi ap arɨakem au antar hɨm
me God au tɨwei matɨp mar im: 'Yi mɨt miyapɨr eiwenɨpi niuk me Mɨtɨk
Iuwe ki God kerekek, eirɨak menmen mɨrak. Menmen ham em au emɨt.' "
11 *Jisas katɨp epei au, Seten kɨrɨr kɨnaiwɨrek. Te Ensel hɨr nan nekepik.

Jisas kinɨn kɨrɨak menmen keit provins Galili
(Mk 1:14-15; Lu 4:14-15)

12 *Maain Jisas kemtau mɨt natɨp mɨt han nari Jon neiyɨk nen newisɨk
kekre wɨnak enuk kentar hɨrak kene mɨtɨk iuwe King Herot. Hɨrak
kemtewek nepei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik pɨke ken provins Galili.
13 *Hɨrak ap kau wit Nasaret au. Hɨrak kɨnaiwɨrek ken kau wit Kapaneam
kerek kɨrapɨt menep wan ke Galili, nɨpaa mɨt ne weiwɨk me Sebyulan ketike
Naftalai hɨr newi.
14 Hɨrak kau in te hɨm me God nɨpaa profet Aisaia kewisɨm mau tɨwei
hɨram mamnen. Nɨpaa hɨrak kewis hɨm im:
15 *"Wit ke Sebyulan ketike wit ke Naftalai menep wan iuwe keit pɨnak ke
mani Jodan, tɨ mau provins Galili mɨt ap ne weiwɨk me Isrel newi.

---

* **4:1** Hi 2:18, 4:15 * **4:2** Eks 34:28 * **4:3** Jen 3:1-7 * **4:4** Diu 8:3 * **4:6** Sam 91:11-12 * **4:7** Diu 6:16 * **4:10** Diu 6:13 * **4:11** Hi 1:6, 14 * **4:12** Mt 14:3; Mk 6:17; Lu 3:19-20 * **4:13** Jo 2:12 * **4:15** Ais 9:1-2

16 Mɨt miyapɨr kerek newi en hɨr nɨre mɨt kerek nau ne wɨtaan toto, te in ek
hɨr nɨr si iuwe merhɨhe. Mɨt kerek nau enum nɨnaain hɨr nani hɨr
nar ke mɨt kerek nau wit toto enum im. Te in ek wanewik epei kan."

17 *Me wɨ im Jisas katɨp mɨt hɨm mɨrak, hɨrak katɨp, "Yi mɨt miyapɨr
eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyɨntar menep haiu mamɨr mamɨrkeik
te God kakinɨn naanmamprai haiu mɨt."

Jisas kenɨne mɨtɨkɨt tekyaait (4) tatisesik
(Mk 1:16-20; Lu 5:1-11)

18 Jisas kitet tenhaan menep wan eik ke Galili, hɨrak kɨr mɨtɨkɨt wik
tariyakɨt ten tewɨr hepin iuwe tekin saauk. Niuk mɨrakɨt Saimon (niuk ham
Pita) ketike nɨkik kɨrak Endru.

19 *Jisas kɨret te hɨrak ketpɨwekɨt, "Yi wiketeret yi eiyisɨsa. Nɨpaa yi yari
saauk. Te in ek hi ateikni yi yarkeik te yi eiri han ke mɨt hɨr nanises God."

20 *Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, in ek hɨrakɨt tɨnaaiwɨr menmen mɨrakɨt te
hɨrakɨt tisesik.

21 Hɨrak kepno kike kɨr mɨtɨkɨt wiketeret hakɨt Jems ketike nɨkik kɨrak
Jon, hɨrakɨt nɨkerek hɨrakɨt te mɨtɨk niuk mɨrak Sebedi. Hɨrakɨt tetike haai
tau bot kɨrakɨt tekerwo hepin. Jisas kenɨnewekɨt,

22 te hɨrakɨt wasenum tɨnaaiwɨr haai kɨrakɨt ketike menmen mɨrakɨt
hɨrakɨt tisesik.

Jisas kepno kewepyapɨr hɨm mɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨnap te
hɨr nɨre yaain
(Lu 6:17-19)

23 *Hɨrak kenɨnewekɨt epei au, hɨrak ken kerer wit wit me provins Galili
kewepyapɨr hɨm mɨrak kekre wɨnak mɨt nererik nekine hɨm me Moses
hɨrak katɨp hɨm yaaim me God kinɨn naanmɨpre mɨt, hɨrak kɨkaap mɨt
miyapɨr kerek nɨnap o yɨnk kɨr enuk, hɨr nɨre yaain.

24 *Hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr hɨr nɨre yaain te hɨm me menmen Jisas
kɨrɨakem men merer wit wit me provins Siria. Te hɨr yapɨrwe newi nari mɨt
miyapɨr nɨnap o yɨnk kɨr enuk hɨr neriyei neri nen Jisas. Mɨt miyapɨr han
hɨr nɨnap his hɨt enum, han en hɨr neperper nani, han en herwe mersɨsi te
Jisas kekepi hɨr nɨre yaain.

25 *Hɨr mɨt yapɨrwe nisesik. Mɨt in hɨr ne wit Jerusalem provins Judia,
Galili, wit Dikapolis ketike tɨ me mani Jodan pɨnak ein.

5

Jisas kerp mɨniu (o neiyɨp) katɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak

1 Jisas kɨr mɨt miyapɨr nisesik, hɨrak kɨniu mɨniu (o neiyɨp) ken kau ke
nɨmɨn. Mɨt nɨrak disaipel hɨr nan nau netikerek.

2 Hɨr nau netikerek, hɨrak kewep hɨm ketpor hɨm im:

Jisas katɨp nenmak te mɨt hɨr han yaaik nanu
(Lu 6:20-23)

3 *"Eiyɨmtau. Mɨt miyapɨr kerek hɨr nertei hɨr ap nises God werek werek
hɨr han yaaik nanu nanɨntar God kaknen kakinɨni naanmampror.

4 *God kenip mɨt miyapɨr kerek in ek hɨr nɨkɨt hɨr nanu werek nentar
God kakɨkepi.

---

* **4:17** Mt 3:2 * **4:19** Mt 13:47 * **4:20** Mt 19:27 * **4:23** Mt 9:35; Mk 1:39; Ap 10:38 * **4:24** Mk 6:55 * **4:25** Mk 3:7-8 * **5:3** Ais 57:15 * **5:4** Ais 61:2-3; Rev 7:17

5 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr newenɨn han kɨr ke menmen, hɨr han yaaik
nanu nanɨntar hɨr nanɨt menmen God nɨpaa ketpor hɨrak kakwetɨrem.
6 *“Mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan iuwe nises menmen God han yaaik hɨr
nanisesim, hɨr han yaaik nanu. God kakɨkepi hɨr nanu werek nanisesik.
7 *“Mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan neriuwe mɨt nekepi hɨr han yaaik nanu
nanɨntar maain God hanhan kakriuweri kakɨkepi.
8 *“Mɨt miyapɨr kerek hɨr han kɨr yaaik ap nɨrɨak menmen enum, hɨr han
yaaik nanu nanɨntar maain hɨr nantike God nanu nanɨt.
9 *“Mɨt miyapɨr kerek hɨr newen mɨt han kɨr te hɨr nankiyan nanu nanɨt
hɨr han yaaik nanu nanɨntar God kaktɨp hɨr nɨkerek nɨrak.
10 *“Mɨt miyapɨr kerek mɨt han nanɨp nentar hɨr nises menmen God ket-
por hɨr enisesim, hɨr han yaaik nanu. Maain hɨr nantike God naanmampre
menmen yapɨrwe.
11 *“Mɨt hɨr netpi enum nerekyi enum naniwep newenɨni hɨm menmen
nanɨntar yi yises hɨm mai, yi han yaaik yayu.
12 *Yi han yaaik yayu yayɨntar maain God kakweti menmen yaaim iuwe
kakɨt wit kɨrak. Yi yayɨt menmen im yayɨntar nɨpaa mɨt nɨrɨak enum nenep
mɨt profet nɨpaa newepyapɨr hɨm me God, te hɨrak kakwetɨr menmen
yaaim iuwe mamɨt wit kɨrak.

Mɨt nises God hɨr nɨre sol metike si (Mk 9:50; Lu 14:34-35)

13 “Yi mɨt yi yɨkaap mɨt ne tɨ ap nises menmen enum mɨre sol mɨkaap sak
naan hɨrak ap mamnɨn waswas. Te sol meweikɨn mɨre tɨpar ap mamtɨn
hɨm yi eirɨak mekam te hɨram pɨke tokim? Taauye! Yi eiwɨrem mamno
witeik te mɨt miyapɨr nanɨntɨram, hɨram enum.
14 *“Yi yɨkaap mɨt ne tɨ nises God yɨre si mekepi me wɨtaan yitet yayiwe.
Yi yɨre wit kerek mɨt nau niu. Hɨrak ap te kɨsawɨn taau, kau yaain mɨt
miyapɨr nɨrek yanɨmɨn.
15 *Mɨt miyapɨr ap neksiu si nɨsawɨnek kɨnɨk tɨkenup o newisɨk kɨnɨk
yeno au. Hɨr newisɨk kentar yeno te hɨrak kɨriyor kekre wɨnak te hɨr kerek
nau nekrerek nɨr menmen.
16 *Mar im menmen yi yɨrɨakem hɨram mɨre si. Mɨt nɨrem hɨram yaaim
te hɨr nanwenɨpi niuk me Haai kaiu God kerek kau keit wit kɨrak.

Jisas katɨp me hɨm lo me God

17 *“Yi ap han ekitet hi han ehɨwaank hɨm me God Moses ketike mɨt
profet nɨpaa newisɨm mau tɨwei. Hi ap han ehɨwaankem au. Hi han arɨak
menmen nɨpaa hɨr netpim hɨram mamnen.
18 *Hi etpi werek. Hɨm mei kike me Moses o me mɨt profet hɨram ap
te mamɨwaank mamɨt ere tɨ mamtike nepni hɨram mamwep mamɨwaank
mamɨt. Me wɨ im menmen yapɨrwe hɨram epei au mamɨsi mamɨt.
19 *Mɨt kerek neweikɨn sip newet hɨm mei kike me hɨm me Moses metike
hɨm me mɨt profet, hɨr nanri han ke mɨt te hɨr nanisesi, mɨt in niuk mɨr meit
wit ke God hɨram weinɨm. Te mɨt kerek hɨr nises hɨm me God werek werek
neteikɨn mɨt han hɨr enisesim, maain niuk mɨr meit wit ke God hɨram iuwe.

---

* **5:5** Sam 37:11 * **5:6** Ais 55:1-2 * **5:7** Je 2:13 * **5:8** Sam 24:3-4, 51:10, 73:1; Jo 3:2-3 * **5:9** Hi 12:14; Je 3:18 * **5:10** 1Pi 3:14 * **5:11** 1Pi 4:14; Je 1:2 * **5:12** 2Kro 36:16; Ap 7:52; Hi 11:32-38; Je 5:10 * **5:14** Jo 8:12, 9:5; Fl 2:15 * **5:15** Mk 4:21; Lu 8:16, 11:33 * **5:16** Ef 5:8-9; 1Pi 2:12 * **5:17** Mt 3:15; Ro 3:31, 10:4 * **5:18** Lu 16:17, 21:33 * **5:19** Je 2:10

20 Hi hetpi werek. God katɨp menmen yaaim yi yisesim yɨrɨakem ap te
maminɨn menmen mɨt ne Farisi netike mɨt iuwe ne Skraip kerek ninɨn
nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em hɨr nɨrɨakem, yi ap eitike God eiyu hɨrak
naanmamri. Hi hetpi menmen im hentar mɨt ne Farisi netike mɨt ne Skraip
hɨr ap te nanu nantike God taau!

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr han enuk
(Lu 12:57-59)

21 *"Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram
matɨp, 'Yi mɨt ap einep mɨt han te hɨr nani au emɨt! Mɨtɨk kerek kenep mɨtɨk
hak kaki, mɨt neiyɨk nanɨno mɨtɨk iuwe gavman.'
22 *Te hi hetpi. Mɨtɨk kerek han enuk keriuwe kɨrak yinak, mɨt neiyɨk
nanɨno nanɨr mɨt iuwe. Mɨtɨk kerek katɨp kɨrak yinak enum ketawɨnek,
hɨr neiyɨk nanɨno nanɨr mɨtɨk iuwe gavman. Keimɨn katɨp kɨrak yinak
enum katɨp hɨrak mɨtɨk enuk keweikɨn sip kewet God, te hɨrak naanempre
hɨrekes te God ap kakwɨrek kakno si.
23-24 *"Wɨ ham ti eno wɨnak iuwe ke God ewenɨpi niuk mɨrak ewetɨwek
menmen mɨt enwisɨm emɨntar kɨnaan me nan (alta), te ti eket han menmen
enum ti hɨrɨak kit yinak em, ti ewis menmen mit emwaai en, ti ehinɨn
eno etike kit yinak yi yewepnak yatɨp ere yi yekiyakɨt yau. Epei au, ti
pɨke enen ehɨt menmen mit ewepwarem ewet God em ewenɨpi niuk mɨrak
heriuwerem.
25 *"Mɨtɨk hak han enuk keriuwit hanhan keryit kakno mɨtɨk iuwe
gavman kakɨtpɨwek kakɨswut hɨm, ti etikerek eitɨpakɨt menmen ere yi han
yaaik eiyu, o au en, yi yɨnapɨn mɨtɨk iuwe, hɨrak kakɨswut hɨm te mɨtɨk
iuwe gavman kakriuwetit ti eno his me mɨt hɨr naanmɨpre wɨnak enuk, te
hɨr nanwisit ekɨkrerek.
26 Ti ehu en ere ti pɨke ewetɨwek pewek emrer mɨrak ere werek, o au en,
ti ehu ehɨt.

Jisas katɨp menmen me mɨt miyapɨr nariyan his newenɨnem

27 *"Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram
matɨp, 'Yi ap eiriyan his eiwenɨnem au emɨt!'
28 *Te hi hetpi. Mɨtɨk kerek kɨr mɨte naanmɨrewe hɨrak hemkre
menepam hanhanep, hɨrak epei kɨwaai ketikerep kekre han kɨrak.
29 *Menmen ti hɨrem heriuwe nanamɨr kit ke his yaaim mari han kit
ti hɨrɨak menmen enum, ti eketim ewɨrem. Ti eket nanamɨr kit te ti ehu
werek eno wit ke God hɨram yaaim. Hɨram enum te ti nanamɨr kit hɨrak
kepu werek te kakri han kit te God kakwɨrit ti eno si.
30 His mit yaaim em hɨram mises han kit mɨrɨak menmen enum, ti ehɨt
hɨne eremir ewɨrem. Ti eremir his ewɨrem te ti ehu werek eno wit ke God
hɨram yaaim. His mit yaaim mepu werek te ti hɨrɨak menmen enum ti eno
si hɨram enum.

Jisas katɨp menmen me mɨtɨk kesiuwe mɨte piutɨp wauno hɨrak kakɨt peiyap
(Mt 19:9; Mk 10:11-12; Lu 16:18)

31 *"Nɨpaa ere in yi nepei yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau
tɨwei matɨp, 'Mɨtɨk kerek kesiuwe mɨte pɨrak wauno waunaiwɨrek, hɨrak

---

* **5:21** Eks 20:13, 21:12; Lev 24:17; Diu 5:17 * **5:22** 1Jo 3:15 * **5:23-24** Mk 11:25 * **5:25** Mt 6:14-15, 18:34-35 * **5:27** Eks 20:14; Diu 5:18 * **5:28** 2Pi 2:14 * **5:29** Mt 18:8-9; Mk 9:43-47; Kl 3:5 * **5:31** Diu 24:1-4; Mt 19:7; Mk 10:4

kakwetɨwe tɨwei hɨram matɨp nɨpaa hɨre mɨte pɨrak te in ek au hɨrak
kepɨrep wen.'
32 *Te in ek hi etpi. Mɨtɨk kerek kepɨr mɨte pɨrak wɨnaiwɨrek, te hɨre
ap wɨrɨak menmen enum wetike mɨtɨk hak au, hɨrak kenipep weweikɨn
sip wewet hɨm me God, me wɨ hɨre pɨke wawɨt mɨtɨk keiyak. Mɨtɨk kerek
ketikerep hɨr nanɨtan, hɨrak keweikɨn sip kewet hɨm me God ketikerep.

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr natɨp God hɨr nanises menmen

33 *"Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp,
'Yi ap eiweikɨn sip eiwet hɨm nɨpaa yi yatɨp God. Au, yi eiyisesim.'
34-35 **Te hi hetpi. Yi ap eitɨp hɨm ham me menmen me God mamkaap
hɨm mi yi yatɨp mɨt em te yi eiyisesim au emɨt! Yi ap eitɨp 'Tru antap' au
emɨt eiyɨntar hɨrak wit ke God. Yi ap eitɨp menmen me tɨ mamkaap hɨm
mi yi yatɨp mɨt em au emɨt eiyɨntar tɨ hɨram mɨre yeno me God hɨrak kewis
hɨt mentɨram. Yi ap eitɨp menmen me wit Jerusalem mamkaap hɨm mi yi
yatɨp mɨt em au emɨt eiyɨntar hɨrak wit kerek Mɨtɨk Iuwe God kau ketike
mɨt. Yi yatɨp mar im yi yatɨp niuk me God. Hɨram enum emɨt!
36 Yi ap eitɨp menmen me paan ki mamkaap hɨm yi yatɨp mɨt em au emɨt
eiyɨntar yi ap te eirɨak paan kei kiutɨp o yapɨrwe mau hesnu ki mamre hike
o nɨpɨak taau. God kerekek kakrɨakem te hɨram mɨre ti atɨp niuk me God.
37 *Yi yatɨp mɨt yi eirɨak menmen yi eitɨp, 'O, hi arɨakem,' o 'Au, hi
hɨnapen.' Yi eitɨp hɨm meiyam mamkaap hɨm mi te hɨr nertei yi eiyisesim,
hɨram menmen enum meke Seten man. Menmen im enum emɨt!

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr nanɨp nerer mɨr (Lu 6:29-30)

38 *"Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram
matɨp, 'Mɨtɨk keketut nanamɨr kit ti eketɨwek kɨrak. Mɨtɨk kenektɨnut
yehes kit, ti enektɨnɨwek kɨrak.'
39 *Te in ek hi hetpi yi ap te einep mɨt mamrer me menmen mi enum
nɨpaa hɨr nerekyiyem au emɨt! Mɨtɨk kitep ken tekep pɨnam, ti eteiknɨwek
pɨnam hɨrak ekitep ekwim.
40 *Mɨtɨk kerek keryit kakno mɨtɨk iuwe gavman kakmitetpɨn kakɨtpɨwek
enum me menmen yaaim ti hɨrɨakem, te hɨrak kakɨt pewek mei mit ti
ewetɨwekem emriuwe tanɨk.
41 Mɨt iuwe ne gavman nan nanitihi yi einenor menmen mɨr eiyɨm eino
menep in, yi ap han enuk eikepi eiyɨm eino menep in au emɨt. Yi eiyɨm
eino yanɨmɨn.
42 Mɨtɨk kerek kituthi me menmen mit, ti ewetɨwekem. Mɨtɨk kerek
hanhan kakri menmen mit me wɨ im te maain hɨrak pɨke kakwetut mei
mɨrak mamrerim, ti ewenɨwekhi ewetɨwekem.

Jisas katɨp me mɨt hɨr hanhan neriuwe mɨt enun nepan nɨr (Lu 6:27-28, 32-36)

43 *"Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram
matɨp, 'Yi hanhan yeriuwe ni yinan, te yi han enuk yeriuwe mɨt enun nepan
ni.'

---

* **5:32** 1Ko 7:10-11 * **5:33** Eks 20:7; Lev 19:12; Nam 30:2; Diu 23:21 * **5:34-35** Ais 66:1; Mt 23:22; Ap 7:49; Je 5:12 * **5:34-35** Sam 48:2 * **5:37** Je 5:12 * **5:38** Eks 21:24; Lev 24:20; Diu 19:21 * **5:39** Lev 19:18; Jo 18:22-23 * **5:40** 1Ko 6:7 * **5:43** Lev 19:18

44 *Te hi hetpi yi hanhan yeriuwe mɨt enun nepan ni, yi eiyitehi God hɨrak
ap skelim mɨt kerek nerekyi enum, hɨrak ekrekyor menmen yaaim.
45 *Yi yɨrɨak menmen mar im te yi eirɨak menmen eiyɨr ke haai ki God keit
wit kɨrak hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kenip wepni kɨr kɨkaap mɨt yaain netike
mɨt enun nɨrɨak enum. Hɨrak kɨrɨak hawɨ kan kɨkaap mɨt yaain, mɨt au
enun.
46 Yi mɨt hanhan yeriuwe mɨt kerek hanhan neriuwi te mɨt han au, yi
han kitet God kakweti menmen yaaim a? Taauye! Mɨt enun nari pewek me
takis hɨr nɨrɨak menmen mar im. Hɨram menmen weinɨm.
47 Yi mɨt yenɨne mɨt han ni yinan hɨr yaain te mɨt han au yi han kitet God
kakweti menmen yaaim a? Taauye! Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel ap nises
God hɨr nɨrɨak menmen im. Hɨram menmen weinɨm.
48 *Yi yɨrɨak mɨt ni enun nepan yaain, te yi yaain eiyɨr ke Haai ki God keit
wit kɨrak hɨrak yaaik.

6

Jisas katɨp menmen me mɨt nɨkaap mɨt han ap netenen menmen au

1 *"Yi naanempre hɨras te yi ap eirɨak menmen yaaim te mɨt nanri
nanwenɨpi niuk mi nantɨp yi yaain au emɨt. Yi yɨrɨak menmen mar im
te Haai ki God keit wit kɨrak kau niu hɨrak ap kakweti menmen yaaim
menterim taau.
2 Wɨ yi eiwet mɨt kerek hɨr netenen menmen auri eiwetɨr menmen, yi
ap eiwepyapɨr menmen yi yɨrɨakem au emɨt! Mɨt enun newisesik hɨr
newet mɨt menmen, hɨr newepyapɨrem neit yayiwe o nekre wɨnak kerek
mɨt nekine hɨm me Moses nekrerek, te mɨt nanɨr menmen hɨr nɨrɨakem
nanwenɨpi niuk mɨr nanriuwerem. Hi hetpi werek, maain God ap kakwetɨr
menmen mamrerim kakɨt wit kɨrak kakɨntar mɨt nepei netpɨwek hɨm
yaaim me menmen hɨrak kɨrɨakem.
3 *Yi eiyises menmen mɨr au emɨt! Yi eirɨak menmen eikaap mɨt, te yi
eirɨakem eisawɨnem te mɨt ni yinan o mɨt han ap te nanɨrem taau.
4 Yi eirɨakem eisawɨnem te Haai ki God kerek kɨr menmen yi yɨsawɨn
yɨrɨakem, hɨrak kakweti menmen yaaim mamrerim.

Jisas katɨp menmen me mɨt nitehi God
(Lu 11:2-4)

5 *"Wɨ kerek yi yitehi God menmen yi ap eirɨakem eiyɨr ke mɨt enun
newisesik hɨr nɨrɨakem. Hɨr hanhan nerp nekre wɨnak kerek mɨt nekine
hɨm me Moses nekrerek, o hɨr nerp yayiwe nitehi God menmen te mɨt
nanɨri han kitet hɨr yaain nanwenɨpi niuk mɨr. Hi hetpi werek, maain God
kakwetɨr menmen mamrerim kakɨt wit kɨrak taau.
6 *Wɨ kerek yi yitehi God menmen, yi eino haau ke wɨnak iyepet weipɨr
eiyitehi God kerek mɨt ap nɨrek, yi eitɨwekhi menmen. Te maain Haai ki
God kerek kɨr menmen yi yɨsawɨn yɨrɨakem hɨrak kakweti menmen yaaim
mamrerim.
7 *"Yi yitehi God menmen, yi ap eitɨp hɨm weinɨm yapɨrwe eiyɨr ke mɨt
ap nertei God nerer wit wit ap ne Isrel hɨr nɨrɨakem au emɨt. Hɨr han kitet
God kakɨmtau menmen mɨr kakɨntar hɨr netpɨwek neriuwe hɨm yapɨrwe
nokim nokim.

---

* **5:44** Eks 23:4-5; Lu 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14, 20; 1Ko 4:12 * **5:45** Ef 5:1 * **5:48** Lev 19:2; Diu 18:13 * **6:1** Mt 23:5 * **6:3** Mt 25:37-40 * **6:5** Mt 23:5; Lu 18:10-14 * **6:6** 2Kin 4:33 * **6:7** 1Kin 18:26-29; Ais 1:15

8 *Yi ap eiyises menmen hɨr nɨrɨakem eiyɨntar Haai ki God nepei kertei
menmen yi yaitɨwem te maain yi yayu werek.
9 *“Yi eitɨwekhi menmen yi eitɨp yayɨr ik:
‘Haai kaiu God, ti kerek heit wit kit heven, ti niuk mit
iuwe te ti enip mɨt hɨr nanwenɨpi niuk mit.
10 *Haiu mituthi te ti enen ehinɨn naanmamprai haiu mɨt, te haiu mɨt
yapɨrwe emises han kit mamɨr ke mɨt ensel neit wit kit heven hɨr
nises han kit.
11 Petepin ti ewetai menmen mei te haiu mamɨm.
12 *Ti esak menmen enum haiu mɨrɨakem mamɨr ke haiu mesak menmen
enum me mɨt nerekyeiyem haiu matɨp, Hɨram menmen weinɨm.
13 *Ti ap ewis menmen enum mamri han kaiu haiu mamrɨak enum au emɨt!
Ti naanemprai me menmen enum.’
14 *“Eiyɨmtau. Yi eiyɨsak menmen enum mɨt nerekyiyem yi ap han
ekitetim, yi eitɨp hɨram menmen weinɨm, te Haai ki God hɨrak kakɨsak
menmen enum mi.
15 Yi ap eisak menmen enum me mɨt nerekyiyem au, te Haai ki God ap
kakɨsak menmen enum mi.

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr nɨnpɨ maan nanu

16 *“Wɨ kerek yi yɨnaain menmen nɨnpɨ mamiwei te yi eiyitehi God
menmen, yi ap eiwen toni emu ninaan mi eiyɨr ke mɨt enun newisesik
nɨrɨakem au emɨt! Hɨr newen toni mau ninaan mɨr te mɨt yapɨrwe nanɨri
hɨr han kitet hɨr yaain hɨr newenɨpi niuk mɨr menterim. Hi hetpi werek,
maain God ap te kakwenɨpi niuk mɨr taau.
17-18 Wɨ kerek yi yɨnaain menmen yi nɨnpɨ miwei te yi eiyitehi God
menmen, yi ap eiwen toni waniu (o wein) au emɨt! Yi eikɨr eiwepep paan
te mɨt han ap nertei yi nɨnpɨ miwei yitehi God. Te God Haai ki kerek mɨt
ap nɨrek au, hɨrak kertei menmen yi yɨsawɨn yɨrɨakem, te maain hɨrak
kakweti menmen yaaim menterim.

Jisas katɨp menmen me mɨt nanɨt pewek yapɨrwe
(Lu 12:33-34)

19 *“Yi ap eiri menmen mei yapɨrwe me tɨ im naanemprewem meit wɨnak
ki au emɨt! Mesik, metike wesiun merermirɨr laplap, nɨ o heiniut mamwim
te menmen mamwepep, o mɨt enun nanɨnen nanwep wɨnak nankintɨp
menmen im.
20 *Au, yi yɨrɨak menmen yaaim te God kakweti menmen mɨrak yaaim
meit wit kɨrak. Menmen hɨrak kakwetaiyem, mesik, wesiun o heiniut
mamɨnterim ap te mamɨwaank menmen im au, mɨt enun ap te nanɨnen
nantɨwem taau.
21 Menmen mɨt han kitet hɨram mamkepi nanu werek, han kɨr kakisesim.
Te yi han ekitet menmen me tɨ au emɨt! Menmen me God keremem.

Jisas katɨp menmen me nanamɨr hɨrak kɨre si
(Lu 11:34-36)

22 “Nanamɨr ki hɨrak kɨre si kakɨkaap yɨnk ki. Nanamɨr ki yaaik te yi
yayɨr menmen werek werek. Han ki hɨrak kɨre nanamɨr. Yi han kitet
menmen yaaim, yi eiyises God werek werek.

---

* **6:8** Mt 6:32 * **6:9** Jo 17:6 * **6:10** Mt 7:21; 26:39; Lu 22:42 * **6:12** Mt 18:21-35 * **6:13** 1Kro 29:11-13; Mt 26:41; Lu 22:40; Jo 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; Je 1:13 * **6:14** Mk 11:25-26 * **6:16** Ais 58:5-9 * **6:19** Je 5:1-3 * **6:20** Mt 19:21; Lu 18:22; Kl 3:1-2

23 Te nanamɨr ki hɨrak enuk toto te yi ap eiyɨr menmen werek werek
au. Han ki kekre yɨnk ki hɨrak kises menmen enum, hɨram mɨre toto, te
menmen im mekrerek hɨram mamriwaank.

Jisas katɨp menmen me mɨt han ekitet God-menmen me tɨ au emɨt
(Lu 16:13)

24 "Mɨtɨk ap kakises menmen wik werek werek au. Hɨrak hanhan
mɨtɨk kiutɨp, hɨrak kaknapen keiyak. Hɨrak kakɨkaap mɨtɨk kiutɨp, hɨrak
kakweikɨn sip kakwet keiyak. Yi han ki kakɨnke kakɨntar pewek ap te yi
eiyises God werek werek au.

Jisas katɨp menmen me mɨt han kitet menmen mamkepi nanu werek
(Lu 12:22-31)

25 *"Te hi hetpi. Yi ap han kakitet yapɨrwe me menmen yi yayɨm te yi yayu
werek, o menmen yi eimɨr emu yɨnk ki au emɨt! Han ki kinɨn menmen
yi yayɨm, yɨnk ki kinɨn klos yi yaimɨr. God keweti yɨnk ki ketike han ki
kekrerek te yi eiyisesik. Hɨrak naanmampri me menmen te yi eiyu werek
werek.
26 *Yi eiyɨr hore hɨram meniuwe men in men ein. Hɨram ap mamɨr ni
mei o meket teket mei men mewisɨm mekre weisaak au. Te Haai ki God
hɨrak naanmɨprewem. Yi yinɨn hore yapɨrwe te God naanmampri.
27 Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt han kitet yapɨrwe te kakrɨak
menmen mamkepik hɨrak kaku wɨ meiyam o tito yapɨrwe a? Taauye!
28 "Yi ap hanhan yeriuwe menmen yi eimɨr au emɨt. Yi yayɨr timen hɨram
mewo meit yayiwe. Hɨram ap mekerwo laplap o mesikek yɨwaap au.
29 *Te hi hetpi. Nɨpaa mɨtɨk iuwe King Solomon hɨrak kamɨr klos mɨrak
yaaim, te klos mɨrak ap yaaim mar ke timen im au.
30 God kerekek hɨrak kenip yenkis timen weinɨm hɨram mɨre yaaim. Te
hɨram mepu petepin, teipmen hɨram mami te mɨt nanɨsiyem. Yi yinɨn
timen te God naanmɨprewem werek werek hɨrak naanmampri. Yi ap yises
hɨm me God werek werek au.
31 Te yi ap han ekitet emɨr im: 'Maain hi ehɨt menmen mamtike tɨpar
mamɨt nein te hi hahɨm o hi ehɨt klos mamɨt nein te hi emɨr? Menmen mar
im au emɨt.'
32 *Yi ap han kitet menmen im au eiyɨntar mɨt ap ne weiwɨk mi Isrel kerek
ap nises God hɨr hanhan neriuwe menmen im wɨsenum. Yi ap han ekitet
menmen eiyɨr ke hɨr han kitetim eiyɨntar God hɨrak Haai ki nepei kertei
menmen yapɨrwe yi eitɨwem te yi eiyu werek werek.
33 *Te yi mɨt miyapɨr yinɨn hanhan eiyises God hɨrak kinɨn naanmampri
te hɨrak kakrekyi yi yaain. Yi yɨrɨak menmen im te God naanmampri me
menmen meiyam te yi eiyu werek.
34 *God naanmampri me menmen meiyam yi eiyu werek, te yi ap hanhan
eiriuwe menmen teip hekrit hɨram mamnen. Menmen teiyɨp hekrit hɨram
mamnen, yi ap yaiwenem taau. Hɨram mamnen. Te yi han ekitet me
menmen enum petepin epei man naanempre hɨras me menmen im.

7

Jisas katɨp menmen me mɨt skelim mɨt han
(Lu 6:37-38, 41-42)

1 *"Yi ap skelim mɨt me menmen hɨr nɨrɨakem te God ap skelim yi mɨt

---

* **6:25** Fl 4:6; 1Ti 6:6-8; Hi 13:5; 1Pi 5:7 * **6:26** Mt 10:29-31; Lu 12:6-7 * **6:29** 1Kin 10:4-7; 2Kro 9:3-6 * **6:32** Mt 6:8 * **6:33** 1Kin 3:10-14; Sam 37:4, 25; Ro 14:17 * **6:34** Eks 16:4, 19; Mt 6:11
* **7:1** Ro 2:1; 1Ko 4:5; Je 4:11-12

me menmen me yi yɨrɨakem taau.

2 *Yi ap skelim mɨt eiyɨntar God skelim yi mɨt kakriuwe menmen yi yɨrɨak
mɨt han em. Menmen yi yɨrɨak mɨt han em, God kakrekyiyem kakɨnterim.
3 Ti henmak te ti hɨr kit yinak menmen kike mɨre yenkis yehes
mekre nanamɨr kɨrak te ti hanhan ekinɨwekem mamnopɨn mamkeipnɨwek
nanamɨr kɨrak, te ti ap hanhan ekin menmen wɨsenum mɨre nu heneik
mekre nanamɨr kit a?
4 Hɨram enum te ti atɨp kit yinak, 'Ti ewisa hi ekinut menmen mekre
nanamɨr kit emnopɨn emkeipɨn nanamɨr kit,' te ti menmen wɨsenum
mamsonut nanamɨr kit te ti ap ehɨr ein ein werek werek taau.
5 Ti mɨtɨk enuk ewenɨn hɨm. Ti ehinɨn naanempre nanamɨr kit te maain
ti ekaap kit yinak eriuwe nanamɨr kɨrak. Hɨram mar im: Ti ehinɨn eweikɨn
sip ewet menmen enum mekre han kit te ti ehu werek. Maain ti ehu werek
te ti ekaap kit yinak ekweikɨn sip ekwet menmen enum mɨrak kike.
6 *"Yi ap eitɨp mɨt enun han kɨr enuk kɨre samiyak hɨm yaaim me God
au emɨt! Yi eirɨakem hɨram mamɨr ke mɨtɨk kewɨr hore haam metike
pitau (o yɨnɨ) o menmen yaaim mɨwaai tɨ, sak mamnen mamɨntɨrerim
mamɨwaankem. Hɨram mamɨntɨrerim mamɨwaankem nepei au, hɨram
mamweikɨn mamwɨr nɨkɨn mamiwep.

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr nanitehi God menmen werek werek
(Lu 11:9-13)

7 *"Yi eiyitehi God menmen te hɨrak kakwetiyem. Yi eiyɨneitɨn menmen
me God te yi eiyɨrem. Yi eiyɨrp weipɨr eiket teruk te God kakɨkeiswiyek.
8 *Hi hetpi werek. Mɨt kerek nitehi God menmen hɨrak kakwetɨrem. Mɨt
kerek nanɨnantɨn menmen me God hɨr nanɨrem. Mɨt kerek nerp weipɨr
neket teruk, te God kakɨkeisworek.
9 "Mɨtɨk hak kekre nɨmɨn ke yi mɨt, nɨkan kɨrak kakitɨwekhi me niu o
bret, hɨrak ap kakwetɨwek nan te hɨrak kakɨm au.
10 O nɨkan kɨrak kakitehi haai me saauk, hɨrak ap kakwetɨwek mɨniu han
enuk (o neiyɨp han) o manpen siurp (o yenmik siurp) enuk te kakɨm taau.
11 *Yi mɨt kerek yi enun yi yertei yewet nɨkerek ni menmen yaaim. Te
Haai ki God kerek keit wit kɨrak Heven hɨrak yaaik wɨsenuk kakɨkaap mɨt
kerek nanitɨwekhi me menmen yaaim hɨrak kakwetɨrem hɨram mamkepi.
12 *"Te hi hetpi. Yi eiyinɨn eirɨak mɨt miyapɨr menmen yaaim yi hanhan
te hɨr pɨke nanrekyiyem. Menmen im hi hetpi yi eirɨakem hɨram mises
menmen yapɨrwe mɨtɨk Moses ketike mɨt profet hɨr newisɨm mau tɨwei
hɨram matɨp yi eiyisesim.

Jisas katɨp hɨm me weipɨr kike mɨt nanitetik te hɨr nanu werek werek
(Lu 13:24)

13 "Yi eiyitet weipɨr kike eiyɨntar ya weipɨr ke wit si enum hɨrak kɨhi
iuwe, yayiwe kɨpɨrak, mɨt miyapɨr yapɨrwe nitetik.
14 *Te weipɨr kerek mɨt miyapɨr nanitetik te hɨr hɨmɨn kɨr kaku werek,
hɨrak au kɨhi kike, ya enuk kike, mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp keriyen
nanitetik.

Jisas katɨp hɨm me mɨt profet enun nemipɨn
(Lu 6:43-44, 13:25-27)

---

* **7:2** Mk 4:24 * **7:6** Mt 10:11 * **7:7** Jer 29:13-14; Mk 11:24; Jo 14:13-14, 15:7, 16:23-24 * **7:8** Je 1:5; 1Jo 3:22, 5:14-15 * **7:11** Je 1:17 * **7:12** Mt 22:39-40; Lu 6:31; Ro 13:8-10 * **7:14** Jo 10:7, 9; Ap 14:22

15 *“Yi mɨt miyapɨr yi naanempre hɨras me mɨt profet enun nemipɨn. Hɨr
nanɨnen nanmitipɨn nanriuwe hɨm mɨr te yi han kitet hɨr mɨt yaain God
keriuweti nan netpi menmen. Te han kɨr enuk hɨr nemipɨn nanriwaank
me menmen me God yi yisesim.
16 *Yi eiyɨrtei hɨr yaain o enun nanriuwe menmen hɨr nanrɨakem. Nu
teketuk ap te mamri mamɨr ke hɨnaan nɨkim au. Waai wakɨn ap te mamri
mamɨr ke tuwaan au.
17 Nu yaaim hɨram mamri nɨkim yaaim. Nu enum ap mɨre yaaim te
mamri nɨkim yaaim au. Enum keremem.
18 Nu yaaim ap te mamri nɨkim enum au. Nu enum ap te mamri nɨkim
yaaim taau.
19 *Nu mei enum ap mine nɨkim yaaim, mɨt nanman nanwɨrem mamno
si.
20 *Te hi hetpi werek. Yi eiyɨrtei mɨt kerek profet enun nemipɨn neriuwe
menmen hɨr nɨrɨakem.
21 *“Yi ap han kitet mɨt yapɨrwe kerek nenewa hi Mɨtɨk Iuwe yaaik, hɨr
nanre nɨkerek ne God. Au, hɨr mɨt miyapɨr kerek nises menmen Haai kai
God hɨrak hanhan hɨr nanisesim, hɨr keriyen hɨr nɨkerek nɨrak.
22 *Wɨ maain God kakɨnke mɨt, hɨr yapɨrwe nanɨnen nanɨtpo, ‘Mɨtɨk Iuwe
Yaaik. Haiu epei mekrehɨr kit haiu matɨp mɨt hɨm me God, haiu mepɨr
herwe enum men mekeipɨn mɨt, haiu mɨrɨak menmen yaaim yapɨrwe
nɨpaa mɨt ap nɨrem, haiu mɨkaap mɨt nɨnap o his hɨt enum ere hɨr nɨre
yaain.’
23 *Hɨr nanɨtpo menmen im te hi tewen ehɨtpor, ‘Hi hepɨtari yi neimɨn.
Yi ap ne God au. Yi mɨt enun yɨrɨak enum yi einopɨn eikeipno!’

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨkɨt wik time wɨnak wik.
(Lu 6:47-49)

24 *“Mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm mai hɨr nanisesim hɨr nanɨr ke mɨtɨk
yaaik kime wɨnak kɨrak kau kentɨr nan.
25 Maain hawɨ kan mani kɨniu nɨme yuwerep mɨniu wɨsenum te wɨnak
kewen au. Hɨrak mɨtɨk kimaak kentɨr nan.
26 Mɨt kerek nemtau hɨm hi hetpim hɨr ap nanisesim hɨr nanɨr ke mɨtɨk
kime wɨnak kɨwaai tɨ kɨre tenhaan.
27 Maain hawɨ kaknen, mani kɨniu, nɨme yuwerep mɨniu, te wɨnak
kewen. Wɨnak kewen mani kakɨp keiyɨk ken.”

Mɨt han kɨr kekrit keriuwe menmen Jisas ketporem

28 *Jisas katɨp hɨm mɨrak epei au, mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nemtau
menmen hɨrak ketpim, hɨr han kekrit neriuwerem.
29 Hɨr han kekrit neriuwerem nentar hɨrak ap ketpor kar ke mɨt iuwe ne
skraip kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em. Au, hɨr nises hɨm
me mɨt iuwe ne nɨpaa ein netporem. Te Jisas ketpor kar ik au. Hɨrak ketpor
kar ke Mɨtɨk Iuwe God keriuwetek kan ketpor hɨm mɨrak.

8

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk lepro mau yɨnk kɨrak hɨrak kɨre yaaik
(Mk 1:40-44; Lu 5:12-14)

---

* **7:15** Mt 24:4, 24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16** Ga 5:19-22; Je 3:12 * **7:19** Mt 3:10; Lu 3:9; Jo 15:6 * **7:20** Mt 12:33 * **7:21** Mt 21:31; Lu 6:46; Ro 2:13; Je 1:22, 25 * **7:22** Jer 14:14 * **7:23** Sam 6:8; Mt 10:33, 13:41-42; 2Ti 2:19 * **7:24** Je 1:22 * **7:28** Mk 1:22; Lu 4:32; Jo 7:46

1 Jisas kɨnaaiwɨr mɨniu (o neiyɨp) kekiuwe kan kesiyen, te mɨt yapɨrwe
nisesik.
2 Hɨrak kekiuwe ken kesiyen, mɨtɨk kerek enuk lepro mau yɨnk kɨrak ek
kan kɨrek kewen ninɨp kau menep hɨt mɨrak, hɨrak han kitet hɨrak iuwe,
hɨrak ketpɨwek kar ik: "Kai Iuwe, ti han kit ti ekepa hi are yaaik."
3 Hɨrak katɨp epei au, Jisas kesiuwe his metenenik hɨrak katɨp, "Hi han
kai ekepit ti ere yaaik." Hɨrak katɨp epei au, wasenum mɨtɨk enuk lepro
mewik hɨrak kɨre yaaik.
4 *Hɨrak kɨre yaaik, Jisas ketpɨwek, "Ti ap eno etɨp mɨt han menmen
hi herekyutem au emɨt! Ti eno wɨnak ke God eteikɨn mɨt pris yɨnk kit
ewepwar menmen mar ke hɨm me Moses mau tɨwei metput ti hɨrakem.
Ti hɨrɨak menmen im te hɨr nanɨrtei God kekepit ti hɨre yaaik."

Jisas kɨkaap wok mɨtɨk ke mɨtɨk iuwe ke ami
(Lu 7:1-10)

5 *Maain Jisas ken kiun wit Kapaneam, mɨtɨk iuwe ke ami ke wit Rom
kewenyipɨrek kitɨwekhi hɨm iuwe kar ik:
6 "Kai Iuwe, mɨtɨk kɨrɨak menmen mai hɨrak kɨnap kɨwaai wɨnak eik. His
hɨt mɨrak epei au maa meit, yɨnk kɨrak kekek wɨsenum."
7 Jisas kewenhi ketpɨwek, "Hi tewen anen akepik te hɨrak kakre yaaik."
8 Te mɨtɨk iuwe ke ami ketpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe, hi ap yaaik te ti enen
enɨk wɨnak kai. Ti atɨp hɨm weinɨk kerekek te menmen enum mamnopɨn
mamkeipɨn mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mai hɨrak ekre yaaik.
9 Hi hises hɨm me mɨtɨk hak hɨrak kinɨna hɨrak iuwe naanmɨprau. Te hi
hɨrekes naanmɨpre mɨt nai hi hinɨni. Te hi hatɨp mɨtɨk keiyak kiutɨp: 'Ti
eno,' hɨrak kakno. Hi hatɨp keiyak: 'Ti enen,' hɨrak kaknen. Te hi atɨp mɨtɨk
kerek kɨrɨak menmen mai em: 'Ti erɨak menmen eim,' te hɨrak kɨrɨakem.
Hi hertei ti atɨp hɨm mit ehɨrp in, hɨrak kakre yaaik."
10 *Jisas kemtau hɨm kerek mɨtɨk ik ek ketpim, hɨrak han kekrit kekrit
keriuwerem. Te hɨrak katɨp mɨt miyapɨr kerek nisesik, "Hi ap nɨpaa hɨr
mɨtɨk kei ke Isrel katɨp hɨm mar im kises God werek werek kar hɨrak kisesik
au. Hɨrak kiutɨp kerekek."
11 *Jisas wen katɨp: "Hi hetpi werek. Mɨt miyapɨr yapɨrwe nanɨnen
nanrer wit wit nanises hɨm mai werek te hɨr nanu yeno nanɨm menmen
nantike Ebraham, Aisak, tetike Jekop nanu nanɨt wit kerek God kewiyen.
12 *Te mɨt miyapɨr kerek nɨpaa miyerer nɨr ninen hɨr ne Isrel hɨr ap
nanisɨsa au, te maain God kakɨpɨri nanɨno wit enuk toto te hɨr nankɨt
nanine han enuk nanɨneknen yehes mɨr nanu en."
13 Jisas ketpor epei au, hɨrak katɨp mɨtɨk iuwe ke ami ke Rom kerek kinɨn
naanmɨpre mɨt han en, "Ti eno. Menmen mamnen mamɨr ke ti han kitet
hɨram mamnen." Hɨrak katɨp epei au, waswas wok mɨtɨk kɨrak hɨrak kɨre
yaaik.

Jisas kɨkaap Pita mɨte pɨrak miye pɨre
(Mk 1:29-31; Lu 4:38-39)

14 *Maain Jisas kan wɨnak ke Pita eik, hɨrak kɨr Pita maam pɨrak kerek
wine mɨte pɨrak hɨre wɨwaai yeno wɨnap yɨnk sisi.

---

* **8:4** Lev 14:1-32; Mt 9:30; Mk 7:36; Lu 17:14 * **8:5** Jo 4:46-47 * **8:10** Mt 15:28 * **8:11** Sam 107:3; Lu 13:28-29 * **8:12** Mt 22:13, 25:30; Lu 13:28 * **8:14** 1Ko 9:5

15 Jisas ken ketenen his mɨre, te hɨre wɨnap yɨnk sisi epei au, hɨre wɨre yaaip. Te hɨre wekrit wɨrɨak menmen me Jisas kakɨm.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe
(Mk 1:32-34; Lu 4:40-41)

16 Maain hɨnkewɨ, hɨr mɨt han neithis mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek herwe enum mau mekre han kɨr, hɨr neriyei nan nɨr Jisas. Hɨrak kepɨr herwe enum im kriuwe hɨm hɨrak ketpim, hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr kerek nɨnap te hɨr nɨre yaain hɨr nanu werek.

17 *Hɨrak kɨrɨak menmen im te hɨm nɨpaa God katɨp Aisaia kewisɨm mau tɨwei hɨram nepei man. Hɨm im matɨp mar im: "Hɨrak kepɨr menmen enum merekyei haiu mɨnap en te haiu mɨre yaain."

Hɨm me mɨtɨk hanhan kakises Jisas
(Lu 9:57-60)

18 In ek Jisas kɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe nisesik neweiknɨwek te hɨrak katɨp mɨt nɨrak, "Haiu mɨt han emno wan pɨnak ein emnaaiwɨr mɨt in."

19 Hɨrak ketpor epei au, mɨtɨk hak ke skraip kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨrak katɨp Jisas, "Hi apɨno wit kerek ti epnoriyen."

20 *Jisas ketpɨwek, "Miyak ke niu hɨram mɨwaai mekre nu herkip. Hore hɨram mime yaank mau niu. Te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe ap wɨnak kei kepu te hi eno ewaai ekrerek. Hi ap ewetut menmen au. Ti henmak te ti hanhan ehisɨsa?"

21 *Mɨtɨk disaipel hak katɨp Jisas, "Mɨtɨk Iuwe, ti ewisa hi ehinɨn ano ewis haai kai kerek kaki kakɨkre hei, te hi pɨke anen eisesit."

22 *Te Jisas ketpɨwek, "Au ti ehisɨsa. Mɨt kerek ap nises hɨm mai hɨr enwisɨk kakɨkre hei."

Jisas katɨp te nɨme iuwe kerek mɨniu hɨram maa (o matɨn) meit
(Mk 4:36-41; Lu 8:22-25)

23 Hɨrak katɨp epei au, Jisas kehɨn kɨniu ken kekre bot. Mɨt disaipel nɨrak hɨr nisesik.

24 *Hɨr nau nekre bot epei au, hɨr nerekir wan. Te yuwerep mɨniu mɨrɨak wan sɨr mɨniu mɨsawɨn bot, te Jisas hɨrak kɨwaai.

25 Hɨrak kɨwaai hɨr nan nekotɨtek netpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe ekepei! Bot epei kaknatɨn kakɨkre tɨpar kakno tɨ eik te haiu mami."

26 *Jisas ketpor, "Yenmak te yi yɨnapen? Yi mɨt ap han kitet menmen yaaim mai iuwe au a?" Hɨrak ketpor epei au te hɨrak kekrit katɨp kewen yuwerep te wasenum nɨme metike wan tɨpar mehɨhe mɨwaai meit.

27 Te mɨt neperper natɨpan, "Hɨrak mɨtɨk ik ek hɨrak kɨre keimɨn te nɨme metike wan memtau hɨm mɨrak te hɨrak katɨp yuwerep metike nɨme te hɨram mewɨre mɨwaai meit?"

Jisas kɨkaap mɨtɨkɨt wik kepɨr herwe enum mekre han kɨrakɨt
(Mk 5:1-17; Lu 8:26-37)

28 Jisas ken kiun wan pɨnak ein, hɨrak tɨ ke mɨt ne wit Gadara. Hɨrak kiun ein, mɨtɨkɨt wik herwe enum mau mekreret kenipet hɨrakɨt tau tekre herwe hei te hɨrakɨt tan tewenyɨpɨr Jisas. Hɨrakɨt enukɨt tetaritari han ken sip tɨrɨak enum te mɨt miyapɨr nɨnaain hɨrakɨt tatnɨp te hɨr ap nanitet yayiwe kerek hɨrakɨt tewi en taau. Hɨrakɨt tewenyipɨrek hɨrakɨt

29 *tɨnap tenɨne tar ik: "Nɨkan ke God, kenmak te ti han heraiwaank. Wɨ

---

* **8:17** Ais 53:4 * **8:20** 2Ko 8:9 * **8:21** 1Kin 19:20 * **8:22** Jo 5:25 * **8:24** Sam 4:8 * **8:26** Sam 89:9; Mt 14:31, 16:8 * **8:29** Mk 1:24; Lu 4:34, 41

ap epei man wen au te ti han arekyei menmen enum hepɨrei mamno wit
enuk kerek menmen mamwep!”
30 Sak ham yapɨrwe maam menmen meit yanɨmɨn kike eik,
31 te herwe enum mitehi Jisas, “Ti ehɨpɨrei, te eriuwetei emno emɨkre sak
yapɨrwe eim e.”
32 Jisas ketpor, “Yi eino.” Te hɨram menke mɨrɨr men mekre sak, te sak
yapɨrwe keremem metaritari mɨrɨr men menke matɨn mɨniu (o neiyɨp)
kerekek ere men mekre wan iuwe eik, tɨpar mekiuwe hɨm yipɨr mɨram
hɨram maam tɨpar maa meit.
33 Epei au, mɨt kerek naanmɨpre sak em nɨrɨr nen wit iuwe nen natɨp mɨt
han netpor menmen epei man metike menmen me mɨtɨkɨt wiketeret nɨpaa
herwe mersɨset.
34 Hɨr netpor epei au, mɨt miyapɨr ne wit iuwe nan nanwen yipɨr Jisas.
Hɨr nɨrek hɨr nɨneinɨk te hɨr nitɨwekhi hɨm iuwe eknaaiwɨr wit kɨr, te hɨrak
ekno wit hak.

9

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak his hɨt enum
(Mk 2:1-12; Lu 5:17-26)

1 *Mɨt natɨp epei au, Jisas kehɨn kɨniu ken kekre bot kerekir wan ken wit
kɨrak eik.
2 Hɨr mɨt han neit mɨtɨk hak his hɨt mɨrak epei maa meit, hɨr neiyɨk nan
hɨrak kɨwaai yeno. Jisas kɨri hɨr han kitet hɨrak iuwe kakɨkaap mɨtɨk ik
kakre yaaik, te hɨrak katɨp mɨtɨk kerek his hɨt maa meit em, “Kai yinak, ti
enakɨn tokim. In ek hi esak menmen enum mit ti hɨrɨakem.”
3 Jisas katɨp menmen im epei au, mɨt han ne Skraip, kerek ninɨn nertei
hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨr natɨpan nar ik: “Mɨtɨk ik e hɨrak katɨp
enum kekrehɨr ke God katɨp hi esak menmen mit enum.”
4 *Jisas kertei menmen hɨr han kitetim netpim te hɨrak ketpor, “Kenmak
te yi han kitet yekre han ki hi nepei hatɨp enum a?
5 Hi hatɨp mɨtɨk kɨwaai kentar kɨnaan, ‘Hi esak menmen enum nɨpaa
ti hɨrɨakem, hɨram mamno,’ yi yepɨtari hi hatɨp werek auye. Te hi hatɨp
mɨtɨk, ‘Ti hekrit etenen yeno eiyɨm eno,’ hɨrak kakɨkrit yeno, yi eiyɨrtei hi
hatɨp werek te hi esak menmen enum me yi mɨt. Hi hetpi mekam te yi han
ekiteta?
6 *Hi atɨp mɨtɨk ik har ik, ‘Ti ekrit eno,’ te yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe han tɨ ik e God kewisa hi ahɨsak menmen enum mɨt nɨrɨakem?”
Hɨrak ketpor epei au, hɨrak katɨp mɨtɨk kerek his hɨt mɨrak maa meit em,
“Ti ekrit ekin yeno mit eiyɨm eno wɨnak kit eik.”
7 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk ik hɨrak kekrit ken wɨnak kɨrak eik.
8 Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nɨr menmen im hɨr neperper han kekrit
neriuwerem. Hɨr nertei God kewis Jisas kɨkaap mɨt neriuwe menmen
mɨrak iuwe, te hɨr newenɨpi niuk me God.

Jisas kenɨne Matyu
(Mk 2:13-17; Lu 5:27-32)

9 Jisas kɨnaaiwɨr wit ik kerekek, hɨrak kakno, hɨrak kɨr mɨtɨk hak niuk
mɨrak Matyu kau wɨnak kerek mɨt nari pewek me takis neitai en. Te Jisas
ketpɨwek, “Ti ehisɨsa erɨak menmen mai.” Hɨrak katɨp epei au, Matyu
kekrit kɨnaaiwɨr menmen mɨrak kisesik.

---

* **9:1** Mt 4:13 * **9:4** Mt 12:25; Lu 9:47; Jo 2:25 * **9:6** Jo 17:2, 5:8

10 Maain Jisas kau yeno me wɨnak kɨrak eik ek kakɨm menmen, te mɨt
enun kerek nari pewek me takis em hɨr netike mɨt han enun nises menmen
enum nau wɨnak nanɨm menmen netike Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel.
11 *Hɨr mɨt han ne Farisi, kerek han kitet hɨr ninɨn mɨt han nises hɨm
me Moses, hɨr nɨr menmen im hɨr nitehi disaipel nar ik: “Kenmak te Mɨtɨk
Iuwe ki kaam menmen ketike mɨt enun kerek nari pewek me takis netike
mɨt enun nises menmen enum em?”
12 Jisas kemtau hɨm im te hɨrak katɨp hɨm tok piksa mar im: “Mɨtɨk kɨnap
hɨrak dokta kaku kaktikerek. Mɨtɨk hak han kitet hɨrak yaaik auye!
13 *Yi eino han ekitet hɨm hi ehɨtpiyem hɨram mau tɨwei me God. Hɨram
matɨp, ‘Hi ap hanhan yi yaiwepwar samiyak menmen yaiwetewem au. Hi
hanhan yi eirɨak mɨt miyapɨr yaaim.’ Hi ap han henɨne mɨt kerek han kitet
hɨr mɨt yaain te hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum enisɨsa au. Hi han
hari han ke mɨt kerek hɨr nertei hɨr enun. Te hɨr enisɨsa.”

Jisas katɨp hɨm ham yaaim mamɨkrehɨr ke hɨm me nɨpaa ein (Mk 2:18-22; Lu 5:33-39)

14 *Maain mɨtɨk Jon disaipel nɨrak nan nɨrek nitɨwekhi, “Haiu metike
mɨt ne Farisi me wɨ ham haiu mɨnaain menmen te haiu nɨnpɨ mewei haiu
mitehi God. Te mɨt disaipel nit au. Hɨr nenmak?”
15 *Jisas ketpor hɨm tok piksa mar im: “Mɨtɨk hak kerek kakɨt mɨte ep
hɨrak eku ektike nɨrak yinan te hɨr han yaaik. Maain wɨ mamnen te mɨtɨk
kerek keit mɨte ep hɨrak kaknaaiwɨr mɨt nɨrak, te hɨr han enuk nɨnpɨ
mamɨn nanɨt.
16 “Ap mɨtɨk keiyak keremir laplap kerek yaaim nɨmnam em keker-
wewim mamu enum tokim kerek mewep em. Hɨrak kakrɨakem mamɨr em
te maain hɨrak kakɨkemyetɨt, yaaim nɨmnam em mamuwep enum tokim
em te mamuwep wɨsenum.
17 Ap mɨtɨk keiyak keit tɨpar wain yaaim mɨrɨram keiyɨm kewenem
mekre meme yɨnk mɨram kerek epei enum tokim em au. Hɨrak kakrɨakem
mamɨr keremem te nap mamniu mamnan yɨnk mɨram te meme yɨnk
mamwep mamriuwe nap mɨrak o tɨwerpek mɨrak te tɨpar mamno tɨ. Au,
mɨt nanwenem mamɨkre yaaim wen petep hɨram mamu werek werek.”

Jisas kɨkaap nɨki pe mɨtɨk iuwe; hɨrak kɨkaap mɨte wetenen laplap mɨrak (Mk 5:22-43; Lu 8:41-56)

18 Jisas wen ketpor hɨm im keremem, mɨtɨk hak iuwe kerek kinɨn
naanmɨpre mɨt han ne Isrel, hɨrak kan kewen ninɨp menep hɨt me Jisas
kitɨwekhi kar ik: “Hi nɨki pai in ek epei waa wɨwaai weit, te ti enen ewis
his mit emu yɨnk kɨre te hɨre wawɨkrit wawu.”
19 Hɨrak katɨp epei au, Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak nekrit nisesik nen.
20-21 *Mɨte hap piutɨp winen hemkre hekrit hekrit ere tito hiswiyen wik
(12) hɨre wisesik. Mekre han kɨre hɨre watɨp, “Hi hewis his emɨntar laplap
mɨrak, te hi are yaaip.” Mɨte kerepep weke sip ke Jisas wan wewis his
wetenen laplap hɨr mɨram kerek Jisas kamɨr em.
22 *Jisas keweikɨn kɨwaai nan kɨrep. Te hɨrak ketpɨwe, “Pai yina yaaip ti
enakɨn tokim. Ti han kitet hi iuwe te hi akepit ti hɨre yaaip.” Jisas katɨp
epei au, waswas hɨre wɨre yaaip.

---

* **9:11** Lu 15:2, 19:7 * **9:13** Hos 6:6; Mt 12:7 * **9:14** Lu 18:12 * **9:15** Jo 3:29 * **9:20-21** Mt 14:36 * **9:22** Mk 10:52; Lu 17:19

23 Jisas kan ere kiun wɨnak ke mɨtɨk iuwe kerek kinɨn naanmɨpre mɨt.
Hɨrak kɨpiun ein, hɨrak kɨr mɨt neremɨm heurek em netike hɨr mɨt miyapɨr
yapɨrwe nesikeyaanmi nɨkɨt nɨki pɨrak nepei waa.
24 *Jisas kɨri hɨrak ketpor kar ik: “Yi einepɨn eikeipnɨwe ap eikɨtep au
emɨt! Hɨre ap waa au. Hɨre wɨwaai kerepep.” Hɨrak ketpor kar ek, te hɨr
yapɨrwe nenwesɨsek enum wɨsenum.
25 Hɨr nan nepɨr mɨt miyapɨr netpaan nen epei au, te Jisas kɨnɨk ken haau
nɨki wɨwaairiyen ketenen his mɨre te hɨre wekrit.
26 Hɨm me menmen im em kerek Jisas kɨkaap nɨki ip e men merer wit
wit.

Jisas kɨkaap mɨtɨkɨt wiketeret nanamɨr toto tetike mɨtɨk han aurek katɨp hɨm werek werek au

27 *Jisas kɨnaaiwɨr wit kerek ek ken. Hɨrak kitet yayiwe te mɨtɨkɨt
wiketeret kerek nanamɨr toto tisesik tenɨnewek tatɨp, “Ti nepenyek ke
Devit, ti hanhan heriuwawɨr.”
28 Jisas ken kɨnɨk ken wɨnak, te mɨtɨkɨt wiketeret nanamɨr toto ten tɨrek.
Jisas ketpɨwekɨt, “Yi wiketeret yekre han ki yatɨp hi te werek arekyi yi eire
yaaikɨt?” Hɨrakɨt tatɨp, “Ti Mɨtɨk Iuwe te ti werek.”
29 *Te Jisas kewis his menterwekɨt nanamɨr kɨrakɨt hɨrak katɨp: “Hi
erekyi yi yaaikɨt hentar yi han kiteta.”
30 *Te nanamɨr kɨrakɨt kɨr. Jisas ketpɨwekɨt hɨm manp kar ik: “Yi
wiketeret naanmɨpre hɨrekses te mɨtɨk keiyak kakɨrtei menmen im em au.”
31 Hɨrakɨt ten wit eik tises menmen hɨrak ketpɨwekɨtem au. Hɨrakɨt ten
terer wit wit tatɨp mɨt menmen Jisas kerekyɨwekɨtem.
32 *Hɨrakɨt tepno te mɨt han neit mɨtɨk enuk han aurek, herwe kau
kekrerek neiyɨk nan Jisas.
33 *Kewaai meruri Jisas kepɨr herwe enum, mɨtɨk enuk han aurek
kewepnak katɨp, te mɨt nerp en hɨr han kekrit neriuwerek, hɨr natɨp, “Ap
nɨpaa mɨtɨk ap kɨrɨak menmen kar ik keit wit kaiu Isrel.”
34 *Te mɨt han ne Farisi natɨp, “Mɨtɨk iuwe Seten kerek kinɨn naanmɨpre
herwe yapɨrwe, hɨrak kɨkaap Jisas kepɨr herwe im e.”

Jisas hanhan keriuwe mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel

35 *Epei au, Jisas ken kerer wit iuwe wit kike ken kekre wɨnak kerek mɨt
hɨr nererik nekine hɨm me Moses mau tɨwei. Hɨrak ken en katɨp hɨm yaaim
me God kaknen naanmɨpre mɨt. Hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr
nɨnap his hɨt enum, nanamɨr toto, menmen ham te hɨr nɨre yaain.
36 *Hɨrak kɨr mɨt miyapɨr nererik nau en, te hɨrak han tewenɨni kentar
hɨr nepu enum han kekrit nɨnapen menmen ham nɨre sipsip mɨtɨk ap
naanmɨprewem.
37 *Hɨrak kɨri epei au, hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: “Mɨt in
hɨr nɨre menmen mau ni epei yaaim te ap mɨt nei nepu te hɨr nanɨno
nantɨwem.
38 Yi eiyitehi haai ke ni im te hɨrak kakriuwet mɨt nanɨkrerem te hɨr
nanɨthis mɨt miyapɨr nanri han kɨr te hɨr enisesik.”

---

* **9:24** Jo 11:11 * **9:27** Mt 20:29-34 * **9:29** Mt 8:13 * **9:30** Mt 8:4 * **9:32** Mt 12:22 * **9:33** Mk 2:12 * **9:34** Mt 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15 * **9:35** Mt 4:23; Mk 1:39 * **9:36** Nam 27:17; 1Kin 22:17; Esi 34:5; Sek 10:2; Mt 14:14; Mk 6:34 * **9:37** Lu 10:2

10

Niuk me mɨt aposel nar hiswiyen wik (12)
(Mk 3:13-19; Lu 6:12-16)

1 *Jisas kenɨne mɨt nɨrak disaipel nar hiswiyen wik (12), hɨr nan nererik.
Hɨr nan nererik, hɨrak kewetɨr menmen mɨrak iuwe hɨr nekrehɨr kɨrak
nanɨno nanɨpɨr herwe enum nankaap mɨt miyapɨr hɨr nɨnap his hɨt enum
nanamɨr toto, menmen ham te hɨr nanɨre yaain.
2-4 Im em hɨram niuk me aposel nar hiswiyen wik (12) nɨrak. Saimon
kerek niuk mɨrak ham Pita, hɨrak kinɨn ketike nɨkik kɨrak Endru. Hɨrakɨt
tetike Jems ketike nɨkik kɨrak Jon hɨrakɨt nɨkerek hɨrakɨt te Sebedi. Hɨrakɨt
tetike Filip, Batolomyu, Tomas, Matyu kerek keitɨt pewek me takis. Hɨr
netike Jems itai kɨrak, hɨrak nɨkan ke Alfias, Tadias, Saimon kerek kises
hɨm me mɨt Selot. Hɨr netike Judas ke wit Keriot, mɨtɨk kerek kewepyapɨr
Jisas te hɨr mɨt enun neiyɨk nen nakɨp. Mɨt in keriyen hɨr mɨt nɨrak aposel.

Jisas keriuwet mɨt nɨrak aposel nar hiswiyen wik (12), hɨr nɨrɨak menmen
(Mk 6:7-13; Lu 9:1-6)

5 *Jisas keriuwet mɨt in nar hiswiyen wik (12) nen, hɨrak kinɨn ketpor
hɨm im: “Yi ap eino eiyu eitike mɨt ap ne weiwɨk me Isrel o mɨt nau nerer
wit wit ke Sameria.
6 *Au, yi eino mɨt ne Isrel keriyen. Hɨr mɨt miyapɨr han hɨr nɨre sipsip
mɨtɨk ap naanmɨpror te hɨram mɨrɨr mɨsawɨn meit yaank.
7 *Yi wen eino ein yi eiwepyapɨr hɨm im: ‘God menep hɨrak kakteiknai
kakɨrkeik te hɨrak kakinɨn naanmamrai haiu mɨt.’
8 *Yi eikaap mɨt miyapɨr nɨnap hɨr enɨre yaain, yi eikɨan mɨt miyapɨr
naa te hɨr pɨke nanɨkrit. Yi eikaap mɨt miyapɨr lepro mewi hɨr enɨre yaain.
Hi eweti menmen mai iuwe im hɨram weinɨm te yi eiyɨm eikaap mɨt han
eiriuwerem, yi ap te eiyɨt pewek mamrerim au emɨt.
9-10 **Yi ap eitenen pewek mei mamɨkre tanɨk mi au emɨt! Yi ap eitenen
tanɨk iuwe yi eiwis menmen mekrerem au. Yi ap eiyɨt teipe o samiyak o
hɨne yipo henmik au. Yi eiyɨhis eino eiyɨntar yi mɨt kerek yɨrɨak menmen
me mɨt han, hɨr enkepi naanempri me menmen.
11 “Ewaai meruri yi eino wit iuwe o kike, yi eino eiyɨneitɨn mɨtɨk hak
yaaik hanhan naanempri me menmen. Yi eiyu eitikerek ere yi pɨke
einaaiwɨr wit.
12 *Ewaai meruri yi eino wɨnak ke mɨtɨk hak, yi eitɨp mɨt en eiyɨr ik: ‘God
kaku kaktikewi naanmampri.’
13 Mɨt miyapɨr in hɨr yaain te hɨm mi mamu mamtikeri God kakɨkepi,
o au en, hɨm nɨpaa yi yetporem hɨram pɨke mamu mamtikewi te God ap
kakɨkepi.
14 *Yi eino te mɨt han ap naanmampri me menmen o nɨnapen nanɨmtau
hɨm mi yaaim yi yetpim, te yi einopɨn eikeipɨn wɨnak o wit kɨr, yi einepep
toni waniu (o win) mau hɨt mi eiteiknor God han enuk keriuweri.
15 *Hi hetpi werek. Maain wɨ God skelim mɨt, hɨrak God kaknep mɨt
miyapɨr enun nɨpaa nau Sodom ketike wit Gomora kaknɨp kike. Te mɨt
miyapɨr kerek nanweikɨn sip nanwet hɨm mi, maain God kaknɨp iuwe
kaknepi.

---

* **10:1** Mk 6:7; Lu 9:1 * **10:5** Ap 13:46 * **10:6** Jer 50:6; Mt 15:24 * **10:7** Mt 3:2, 4:17; Lu 10:9, 11
* **10:8** Ap 20:33 * **10:9-10** Lu 10:4 * **10:9-10** Nam 18:31; Lu 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18 * **10:12**
Lu 10:5-6 * **10:14** Lu 10:10-12; Ap 13:51, 18:6 * **10:15** Jen 18:20–19:28; Mt 11:24; 2Pi 2:6; Ju 7

Menmen enum yapɨrwe maain mamnen

16 *“Yi eiyɨmtau. Hi ariuweti yi eino eiyɨkre nɨmɨn ke mɨt enun eiyɨr
ke mɨtɨk hak kaksiuwe sipsip hak kakno kakɨrp nɨmɨn ke nepere enum me
yaank. Hɨram hanhan mamkɨp mamɨk. Yi naanempre hɨras me menmen yi
eirɨakem eiyɨr wɨnɨni naanmɨpre hɨremes me wɨ mɨt nanmɨp hɨram mɨrɨr.
Yi eirɨak menmen yaaim eikaap mɨt eiyɨr ke tɨpar nemnok mamkaap mɨt.
17 *Te yi naanempre hɨras me mɨt enun. Hɨr nantihis nanɨswi yi eino
eiyɨr kaunsil kɨr, te hɨr nanɨt nɨpɨn neiyɨk naniwep nanɨt wɨnak kerek mɨt
nekine hɨm me Moses nekrerek.
18 *Hɨr nantihis nanri nanɨno ninaan me mɨt iuwe o mɨt ne gavman
nanɨntar yi yisɨsa. Te yi eiwepyapɨr hɨm mai yaaim eitɨp mɨt iuwe nantike
mɨt ap ne weiwɨk me Isrel eitpor hɨm mai.
19 *Maain hɨr nantihis nanri yi eino eiyɨrp ninaan me mɨt, yi p einapen
han ekitet menmen yi eiyɨtpim maamkaap yɨnk ki au emɨt! Wɨ im mamnen
God kakweti hɨm mɨrak yaaim.
20 *Te God Hɨmɨn Yaaik kakweti hɨm mɨrak yaaim te hɨrak kakɨkepi yi
eitɨp hɨm mɨrak. Hɨm mi au.
21 *“Heiyiuwerer nanwepyapɨr kikrek hɨr nansiuweri te mɨt nanɨnɨp
nani. Haai kakwepyapɨr nɨkan kɨrak kaksiuwerek te mɨt nankɨp kaki.
Nɨkerek nanwepyapɨr miye haai nɨr, te mɨt nanɨnɨp nani.
22 *Mɨt yapɨrwe hɨr nanɨneini nanɨntar yi yisɨsa, te neimɨn hɨr nanisɨsa
ere hɨr mɨt nanɨnɨp hɨr nani, maain hi etorhis hɨr nanu nantikewa.
23 *Maain hɨr mɨt nerekyi enum neit wit hak, yi eirɨr eino wit hak yaaik
eiwi. Hɨr mɨt en nanrekyi enum neit wit hak yaaik yi yewi, te yi pɨke eirɨr
eino wit hak. Hi hetpi werek yi ap eino eirer wit wit mɨt ne Isrel newi en
ere hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke enen.
24 *“Sumatin hak ap te kakɨrtei menmen kakinɨn tisa kɨrak au. Wok mɨtɨk
ap te kakinɨn mɨtɨk kerek hɨrak kerekyɨwek menmen mɨrak.
25 *Au, mɨt sumatin o wok mɨtɨk hɨr han yaaik menmen enum
nanɨwaanki nanɨr ke menmen enum nanɨwaank tisa kɨr o mɨtɨk iuwe kɨr.
Mɨt epei nenewa hi Bielsebul hɨram niuk mei enum me Seten, te hi hɨre
Haai. Maain yi mɨt kerek yisɨsa yi yɨre nɨkerek nai, hɨr nanewi hɨm enum
enum.

Mɨt hɨr ap nɨnapen mɨt han au- hɨr nanɨnapen God
(Lu 12:2-7)

26-27 *“Te yi ap einapen mɨt au. Menmen yapɨrwe in ek hɨram mɨsawɨn
meit, maain mɨt nanɨrteiyem hɨram mamnen mamu yaain. Menmen hi
hɨsawɨn hetpiyem yi maain eiyɨrp wit iuwe eiwepyapɨrem eitɨp mɨt em.
28 *Yi ap einapen mɨt kerek naniwep yi yayi eiyɨntar hɨr ap te nanɨnepi
hɨmɨn ki au. Yi einapen hɨrak God kerek kakiwep epei au, hɨrak kakwɨr
hɨmɨn ki kakno si tatɨkneni.
29 “Yi mɨt han ki yi eiwɨr pewek kiutɨp yi eiyɨt hore wiketeri. Hɨre hore
peiyap ap te wawi waunatɨn wawaai tɨ, te Haai kaiu ap kerteiyek au. Hɨrak
kertei ye!
30 God epei kertei paan marmenum mɨwapɨn paan hesnu ki.

---

* **10:16** Lu 10:3; Jo 10:12; Ap 20:29; Ro 16:19 * **10:17** Mt 24:9 * **10:18** Ap 25:23, 27:24 * **10:19** Lu 12:11-12 * **10:20** Jo 14:26; 1Ko 2:4 * **10:21** Mai 7:6; Mt 10:35 * **10:22** Mt 24:9, 13; Jo 15:18-21 * **10:23** Mt 16:28 * **10:24** Lu 6:40; Jo 13:16, 15:20 * **10:25** Mt 9:34, 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15 * **10:26-27** Mk 4:22; Lu 8:17 * **10:28** Je 4:12

31 *Te yi ap einapen menmen au. Yi yinɨn hore yapɨrwe, te God Haai kaiu
hɨrak naanempri werek werek.

Hɨm me mɨt newepyapɨr hɨr nises hɨm me Jisas
(Lu 12:8-9)

32 *“Mɨt miyapɨr kerek nerp ninaan me mɨt han nanwepyapɨr hɨr nises
hɨm mai, te maain hɨr nanɨrp ninaan me Haai kaiu, hi etpor hɨr yaain nises
hɨm mai, hɨr mɨt nai.
33 *Neimɨn au, te hi au.

Jisas kan kakɨnke mɨt
(Lu 12:51-53, 14:26-27)

34 “Yi ap han kitet hi han enip mɨt te hɨr enkiyan enu enɨt. Au, hi han
ehɨnkeri.
35 *Hi han enip nɨkan ketike haai hɨrakɨt enukɨt tepan, o nɨki wetike miye
pɨre, o yani wetike miye pɨre hɨr enun nepan.
36 Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me mɨtɨk hak hɨr netikerek nanɨr ke mɨt enun
nepan.
37 *“Mɨt miyapɨr kerek hɨr ninɨn hanhan miye haai o nɨkerek nɨr te hɨr
ap hanhan werek neriuwa au, hɨr ap yaain te nanisɨsa nanɨmtau hɨm mai
au.
38 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨnapen menmen enum mamnen mamnɨp
nanɨntar hɨr nises hɨm mai, hɨr ap yaain te hɨr nanisɨsa au.
39 Mɨt miyapɨr kerek neweikɨn sip newet hɨm mai nanɨntar mɨt nanɨnɨp,
maain hɨr ap te nanu nantike God au. Neimɨn mɨt hɨr nanɨnɨp nanɨntar hɨr
nisɨsa, maain hɨr nantike God nanu nanɨt.

Mɨtɨk kakrɨak menmen yaaim, maain God kakwetɨwek menmen yaaim
(Mk 9:41)

40 *“Mɨt miyapɨr kerek hɨr nantihis naanmampri hɨram mamɨr ke hɨr
nantauhis naanmamprau. Hɨr kerek nantauhis naanmamprau, hɨram
mamɨr ke hɨr naanmampre hɨrak God kerek keriuweta hi han in.
41 Mɨt miyapɨr kerek naanmɨpre mɨtɨk profet nanɨntar hɨrak profet
kerekek, maain God kakwetɨr menmen yaaim miutɨp nantike mɨtɨk profet.
Neimɨn naanmampre mɨtɨk yaaik kises hɨm me God nanɨntar hɨrak mɨtɨk
yaaik kerekek, maain God kakwetɨr menmen yaaim miutɨp nantike mɨtɨk
yaaik.
42 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nankaap mɨt miyapɨr weinɨn kerek nisɨsa
nanrekyor menmen kike yaaim miutɨp, maain God kakwetɨr menmen
yaaim.”

11

Jon Baptais keriuwet mɨt disaipel han nen nɨr Jisas
(Lu 7:18-35)

1 Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel nar hiswiyen wik (12) epei au, hɨr
nɨnaiwɨrek nen nerer wit wit. Hɨr nɨnaiwɨrek te Jisas kɨnaaiwɨr wit kerek
hɨrak kewi, hɨrak ken katɨp mɨt kerek nau nɨrapɨt wit kɨrak ik hɨrak ketpor
hɨm mɨrak.

---

* **10:31** Mt 6:26, 12:12 * **10:32** Rev 3:5 * **10:33** Mk 8:38; Lu 9:26; 2Ti 2:12 * **10:35** Mai 7:6
* **10:37** Diu 33:9 * **10:38** Mt 16:24-25; Mk 8:34-35; Lu 9:23-24, 17:33; Jo 12:25 * **10:40** Mk 9:37;
Lu 10:16; Jo 13:20; Ga 4:14 * **10:42** Mt 25:40

2 *Me wɨ im Jon Baptais kepu kekre wɨnak enuk. Hɨrak kau kekrerek,
hɨrak kemtau menmen Jisas kɨrɨakem, te hɨrak keriuwet mɨt disaipel nɨrak
nen nɨr Jisas.
3 *Hɨr nen nepɨtɨr niun Jisas hɨr nitɨwekhi nar ik: “Ti hɨrekes mɨtɨk kerek
Jon katɨp ti enen o haiu mamɨmerɨr mɨtɨk keiyak?”
4 Jisas kewenhi ketpor, “Menmen yi epei yan yɨrem, o yi yemtewem, yi
eino eitɨp Jon em.
5 *Mɨt miyapɨr nanamɨr enum toto, hi enipi hɨr pɨke nɨr ein ein. Mɨt
miyapɨr his hɨt enum, hɨr nɨre yaain nen ein nen ein. Mɨt miyapɨr hɨr lepro
mewi, hɨr yɨnk kɨr yaaik. Mɨt miyapɨr hɨr nɨkɨp toto, hɨr nɨre yaain nemtau
menmen werek werek. Mɨt miyapɨr epei naa, hi hɨkɨan hɨr pɨke nekrit
nau. Hi atɨp mɨt miyapɨr kerek netenen menmen au, hi hetpor menmen im
hɨram menmen God katɨp mɨtɨk hɨrak kaknen kakrɨakem.
6 *Mɨt han kerek hɨr han kiteta hi mɨtɨk kerek God keriuweta hi han,
maain hɨr han yaaik nanu.”
7 *Hɨrak ketpor epei au, mɨt ne Jon pɨke nen. Hɨr epei nanɨno, Jisas katɨp
mɨt menmen me Jon. Hɨrak ketpor, “Nɨpaa yi yen yɨr Jon yi han kitet yi
yayɨr mɨtɨk kɨre mekak? Hɨrak mɨtɨk keweikɨn han yapɨrwe kɨre niyen (o
tupne) nɨme metɨtɨwem hɨram mɨrirɨr a? Taauye!
8 Te yi yen yayɨr mekam? Yi yɨr mɨtɨk keriuwet klos yaaim a? Au, mɨt
kerek neriuwet klos yaaim hɨr nau wɨnak ke mɨt iuwe gavman.
9 Im em au, te yi yen yayɨr mekam? Yi yen yɨr mɨtɨk profet a! Hɨram
werek, te hi hetpi, yi yɨr mɨtɨk hɨrak kinɨn profet.
10 *Hɨrak mɨtɨk kerek nɨpaa tɨwei me God mɨtɨk kewisɨm matɨp hɨrak
kaknen. Hɨm matɨp mar im:

‘Hi ariuwet mɨtɨk kai kakinɨn kaknen kaktɨp hɨm mai. Hɨrak kakɨmani han
ke mɨt yapɨrwe te hɨr nanɨmtau hɨm mit.’

11 Hi hetpi werek. Jon Baptais hɨrak kinɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nɨpaa
ere in miyerer nɨr ninen. Te neimɨn hɨr mɨt weinɨn hɨr nanises hɨm me God
maain hɨr nanu nantike God nanɨt en te hɨr naninɨn Jon kerek wɨ hɨrak kau
tɨ ik e.
12 *Nɨpaa wɨ Jon kinɨn kewepyapɨr hɨrekes katɨp mɨt menmen, nɨpaa ein
ere in God kewepyapɨr hɨrak kakinɨn naanmampre mɨt miyapɨr. Te mɨt
kerek nenehan nenepan nɨrɨakan enum hɨr neweikɨn sip newet menmen
enum hɨr nises hɨm im.
13 Menmen im epei man mentar hɨm nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei
metike hɨm mɨt profet newisɨm mau tɨwei hɨram matɨp me Jon kaknen
kaktɨp mɨt hɨm im.
14 *Te yi han kitet hi hatɨp werek, hi etpi Jon hɨrak mɨtɨk ik Ilaija nɨpaa yi
yekinaak kau tɨwei hɨrak epei kaknen.
15 Neimɨn hɨr nemtau hɨm mai hɨr han ekitetim werek werek.
16 Hi ewis mɨt miyapɨr nau tɨ in ek hɨr nɨre mekam? Hɨr nɨre nɨkerek
nenɨnehan neit maket nemitetpɨn hɨr natɨp,
17 ‘Haiu mɨrɨak tukɨn menep wekɨnp, te yi ap yɨrɨre au.
Haiu menep tukɨn mɨtɨk hɨrak kaa te yi ap yan yɨkɨtek au.’

---

* **11:2** Mt 14:3 * **11:3** Mal 3:1; Mt 3:11; Jo 1:15 * **11:5** Ais 35:5-6, 61:1 * **11:6** Mt 13:57, 26:31
* **11:7** Mt 3:5 * **11:10** Mal 3:1; Mk 1:2; Jo 3:28 * **11:12** Lu 16:16 * **11:14** Mal 4:5; Mt 17:10-13; Mk 9:11-13

18 *Hi hatɨp menmen im hentar Jon kewepyapɨr hɨrekes wɨ ham hɨrak nɨnpɨ
maak, hɨrak ap kaam tɨpar si enum au. Mɨt iuwe nɨrek te hɨr natɨp, 'Herwe
kersɨsek hɨrak han enuk.' Hɨr ap han yaaik neriuwerek nisesik au.
19 *Hi Mɨtɨk ke wit ke God hi han hewepyapɨr hɨrekes hi etike mɨt haiu
maam menmen maam tɨpar. Mɨt iuwe nɨra hɨr natɨp, 'Eiyɨrek! Hɨrak kaam
menmen iuwe yeunɨm, hɨrak kaam tɨpar si enum ere ketaritari. Hɨrak
ketike mɨt enun nari pewek me takis netike mɨt han enun hɨr neryeiyan
nen.' Menmen God ketpawɨr hi etike Jon hawɨr wisesim te yi ap han yaaik
yeriuwawɨr yisesawɨr au. Menmen hawɨr wɨrɨakem hɨram meteikɨn mɨt
God kertei menmen werek werek."

Jisas han tewenɨn mɨt ne wit ham hɨr ap nises hɨm mɨrak (Lu 10:13-15)

20 Hɨrak ketpor epei au, te Jisas kene mɨt nau nerer wit wit kerek hɨrak
nɨpaa kɨrɨak menmen yapɨrwe kɨkaap mɨt keriuwerem. Hɨrak keneri
kentar hɨr ap neweikɨn sip newet menmen enum hɨr nises hɨm mɨrak au.
21 *Hɨrak katɨp kar ik: "Yi mɨt miyapɨr yau wit Korasin yetike mɨt miyapɨr
ne wit Betsaida! Maain God kakriwaank! Menmen yi yɨra hi hɨrɨakem heit
wit ki, nɨpaa mɨt profet nɨrɨakem neit wit Taia ketike wit Saidon, te hɨr
waswas nanweikɨn sip nanwet menmen enum nanwen toni mamɨntar yɨnk
kɨr nanteikɨn God hɨr yɨnk enuk. Te yi mɨt yi ap yɨrɨakem au.
22 *Hi hetpi werek. Maain wɨ kerek God skelim mɨt, hɨrak kaknep mɨt ne
Taia netike mɨt ne Saidon kaknɨp kike, te yi mɨt au hɨrak kakiwep iuwe.
23 *Yi mɨt ne wit Kapaneam. Yi han kitet God kaktɨp yi yaain a? Au, God
kaktɨp yi mɨt enun kakwɨri yi eino si. Hi hɨrɨak menmen yaaim heit wit
Sodom kerek nɨpaa hɨrak kepu kar ke hi epei hɨrɨakem heit wit ki, te hɨr
neweikɨn sip newet menmen enum te God ap kanɨp kaknepi wit weinɨk au.
Hɨr wen nepu.
24 *Hi hetpi werek. Maain wɨ kerek God skelim mɨt, hɨrak kaknep mɨt ne
Sodom kaknɨp kike, te yi mɨt miyapɨr au, hɨrak kakiwep iuwe."

Mɨt kerek nises hɨm me Jisas hɨr nanu werek (Lu 10:21-22)

25 *Me wɨ im Jisas katɨp kar ik: "Haai ti kerek Mɨtɨk Iuwe ke nepni metike
tɨ, hi han yaaik heriuwit hentar ti hɨsawɨn menmen mit yaaim te mɨt iuwe
nepɨtariyem. Ti epei ewepyapɨrem heteikɨn mɨt weinɨn em.
26 Hi han yaaik heriuwit hentar ti hanhan hises han kit te ti hɨrɨakem mar
im.
27 *Haai kai ti epei eweto menmen mit yapɨrwe te hi naanmɨprewem. Mɨt
ap nertei han ke hi Nɨkan kit. Ti Haai kai kerekek. Mɨt ap nertei han kit au.
Hi Nɨkan kit hetike mɨt kerek hi ewepyapɨr han kit eteiknorek.
28 *"Yi mɨt miyapɨr kerek yi yɨrɨak menmen iuwe yises God, te yi han ki
enuk yentar yi yisesik werek werek au. Yi einen eiyises hɨm mai te hi akepi
yi eiyisesik werek werek.
29 *Yi einen eiyises hɨm mai te hi eteikni menmen. Yi eiyisɨsa eiyɨntar hi
ap hɨre mɨtɨk atɨp hɨm tokik au. Hi ewenɨn han kai atɨp mɨt hɨm yaaim. Yi
eiyisɨsa te yi han yaaik, yi yayu werek werek.

---

* **11:18** Mt 3:4 * **11:19** Mt 9:14; Lu 15:1-2 * **11:21** Jna 3:6 * **11:22** Ais 23; Esi 26:1–28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4 * **11:23** Jen 19:24-28; Ais 14:13-15; Ju 7 * **11:24** Mt 10:15; Lu 10:12 * **11:25** 1Ko 1:26-29 * **11:27** Mt 28:18; Jo 1:18, 3:35, 10:15, 17:2; Fl 2:9 * **11:28** Jer 31:25 * **11:29** Jer 6:16

30 *Menmen hi ahitihi yi eiyisesim eirɨakem, hɨram yaaim. Te yi ap han
enuk yayisesim au. Yi han yaaik eiyu.”

12

Mɨt ne Farisi nitehi Jisas me menmen mɨt nɨrak nɨrɨakem me wɨ Sabat
(Mk 2:23-28; Lu 6:1-5)

1 *Maain wɨ ham Sabat Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel neremir (o nitet
nɨmɨn ke) ni kerek wit yehes mɨram mewim. Mɨt nɨrak hɨr nɨnpɨ maan te
hɨr nerpesɨs yehes mɨram newenwohisem naam.

2 *Mɨt han ne Farisi nɨri nɨrɨak menmen im te hɨr natɨp Jisas, “Ei ti
emtewem! Mɨt nit disaipel hɨr nɨrɨak menmen me wɨ Sabat kerek hɨm me
Moses meriuwesɨsem.”

3 *Jisas ketpor kar ik: “Yenmak te yi ap yertei menmen werek werek
nɨpaa Devit kɨrɨakem me wɨ hɨrak ketike mɨt nɨrak hɨr nɨnpɨ maan.

4 *Hɨrak ken kekre wɨnak kerek mɨt newepwar God menmen, hɨrak keit
bret mɨtɨk hetpris kewetɨwekem. Mɨt epei newet God em te hɨrak ketike
mɨt nɨrak hɨr naam. Hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp mɨt pris
keriyen hɨr nanɨm. Mɨt han au.

5 *Te yi yenmak te yi ap yertei menmen werek werek mekre hɨm me
Moses yi yekinaam a? Wɨ Sabat yapɨrwe miutɨp miutɨp mɨt pris hɨr nɨrɨak
wok nenep samiyak nesiyem newet God em. Hɨr ap nau yain yain nar ke
hɨm me Moses matɨp mɨt enisesim te God katɨp mɨt pris hɨr yaain. Menmen
im me God minɨn hɨm me Moses me wɨ Sabat.

6 *Hi hetpi werek. Menmen kau in hɨrak kinɨn wɨnak iuwe ke God.

7 *Yi yertei hɨm werek werek God kewisɨm mau tɨwei, te yi ap yatɨp enum
yene mɨt kerek nɨrɨak menmen enum au. Hɨm me God matɨp mar im: ‘Hi
hanhan te yi hanhan yeriuwe mɨt. Menmen im minɨn samiyak yi yamɨp
yesiyem yewetewem.’

8 Hi hetpi hi Mɨtɨk ke wit ke God hi Iuwe naanmɨpre menmen mɨt ne wɨ
Sabat hɨr nɨrɨakem.”

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨtɨk his enum hɨrak kɨre yaaik
(Mk 3:1-6; Lu 6:6-11)

9 Jisas ketpor epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik, hɨrak ken wɨnak hak kɨr
kerek hɨr nererik nekine hɨm me Moses metike hɨm me mɨt profet newiyen.
Hɨrak ken en,

10 *mɨtɨk kiutɨp kau wɨnak ek hɨrak his mɨrak miutɨp enum maa. Mɨt han
en hɨr hanhan nesiuwe Jisas me menmen hɨm me Moses metpim, te hɨr
nitɨwekhi nar ik: “Hɨm me Moses haiu misesim me wɨ Sabat meriuwesɨs
mɨtɨk kakɨkaap mɨtɨk kɨnap o au?”

11 *Te Jisas ketpor, “Me wɨ Sabat mɨtɨk keiyak ke yi mɨt hɨrak sipsip kɨrak
kiutɨpen kerekek kakɨnke kakɨkre hei, hɨrak kakno kakɨkinɨk kakwisɨk
kakɨt wit eik a?

12 *Haiu mɨt minɨn sipsip hɨram au menmen weinɨm. Te haiu me wɨ
Sabat mamkaap mɨt te hɨr nanɨre yaain.”

13 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp mɨtɨk his enum, “Ti esiuwe his mit.”
Hɨrak kesiuwe his miutɨp mɨrak te his mɨre yaaim mar ke his mɨrak pɨnam.

---

* **11:30** 1Jo 5:3 * **12:1** Diu 23:25 * **12:2** Eks 20:10 * **12:3** 1Sml 21:1-6 * **12:4** Lev 24:5-9
* **12:5** Nam 28:9-10 * **12:6** Mt 12:41-42; Lu 11:31-32 * **12:7** Hos 6:6; Mt 9:13 * **12:10** Lu 14:3
* **12:11** Lu 14:5 * **12:12** Mt 10:31

14 *Hɨrak kɨrɨakem, te mɨt en ne Farisi hɨr nen witeik hɨr nɨsawɨn natɨpan
nimenɨpɨnek narkeik te hɨr nanɨnep Jisas kaki.

*Jisas kɨrɨak menmen me God kises menmen mau tɨwei kerek nɨpaa mɨt
profet netpim*

15 *Jisas kertei menmen hɨr hanhan nanrekyɨwekem te hɨrak kɨnaaiwɨr
wit eik e. Mɨt yapɨrwe hɨr nɨnap hɨr nisesik te hɨrak kekepi hɨr nɨre yaain.
16 *Te hɨrak ketpor hɨm iuwe hɨr ap entɨp mɨt han menmen hɨrak
kerekyorem au emɨt.
17 Hɨrak ketporem te menmen nɨpaa mɨtɨk profet Aisaia ketpim kewisɨm
mau tɨwei mamnen. Hɨm im hɨram matɨp,
18 **"Mɨtɨk ik hi hehimɨtanek hɨrak kɨrɨak menmen mai. Hi hanhan
heriuwerek, hɨrak kenipa hi han yaaik. Hi tewen ariuwet Hɨmɨn kai
Yaaik kaku kakɨkre han kɨrak te hɨrak kakɨkepik kakno kaktɨp mɨt
nerer wit wit menmen yaaim hi arekyorem ahɨsak menmen enum
mɨr.
19 Hɨrak kaktike mɨt han ap nanɨtpepan, hɨrak ap te kaknip hɨm iuwe o
kakɨrp yayiwe kaktɨp mɨt hɨm mɨrak au.
20 Hɨrak ap kakɨwaank mɨt miyapɨr hɨr nises God yaaik kike nɨre niyen me
mani hɨram maa nɨme mɨniu mamwenɨnem. Mɨt miyapɨr hɨr nɨre
si metnen kike maain hɨram mami, hɨrak kakɨkepi hɨr nanu werek.
Hɨrak kakɨkepi ere wɨ hɨrak kakinɨn menmen enum te hɨm hɨrak
kaktɨp mɨt em, hɨram mamnen.
21 Te mɨt miyapɨr nerer wit wit ap ne weiwɨk me Isrel, hɨr enises hɨm mɨrak
nanu nanɨnkɨkwek ere maain hɨrak kakne kaktorhis."

Mɨt natɨp Bielsebul kɨkaap Jisas kepɨr herwe enum
(Mk 3:20-30; Lu 11:14-23; 12:10)

22 *Maain hɨr mɨt han neit mɨtɨk enuk herwe kenipek nanamɨr toto, hɨrak
kemesɨsɨwek hɨm ap katɨp au. Hɨr neiyɨk nan Jisas te hɨrak kepɨr herwe
enuk ken, hɨrak kɨre yaaik kɨr ein ein, katɨp werek werek.
23 Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nɨrek, hɨr han kekrit natɨp nar ik: "Yi han
kitet mɨtɨk ik hɨrak Krais ik Nepenyek ke Devit kerek nɨpaa God katɨp hɨrak
kakriuwetek kaknen?"
24 *Te mɨt han ne Farisi hɨr nemtau mɨt natɨp menmen mar im hɨr
nemnorem natɨp nar ik: "Hɨrak ap Nepenyek ke Devit au. Hɨrak kepɨr
herwe enum kentar mɨtɨk iuwe ke herwe hɨrak Bielsebul hɨrak kekepik
kepɨrem."
25 Jisas kertei menmen hɨr han kitetim te hɨrak ketpor kar ik: "Mɨt nau
wit iuwe hɨr newep nau ke nɨmɨn nentar menmen, te mɨt in ap nepu werek
werek au. Mɨt ne weiwɨk miutɨp o nɨkerek ne mɨtɨk kiutɨp hɨr newep nau
ke nɨmɨn nentar menmen te hɨr ap nepu werek werek naanmɨpre wit kɨr
au. Hɨr nanɨnke hasini nanɨwaank hɨras.
26 Seten hɨrak kekepa hi epɨr herwe mɨrak te hɨrak kewep kau nɨmɨn.
Karkeik te hɨrak kaku werek werek a? Taau!
27 Yi yatɨp hi hepɨr herwe hentar Bielsebul kekepa. Hɨrak kekepa hi hepɨr
herwe te mɨt han ne yi mɨt, neimɨn nekepi te hɨr nepɨr herwe mekre han ke
mɨt? Seten a? Au! Hɨr ap nepɨr herwe nentar Seten kekepi au. God kerekek.
Te menmen hɨr nɨrɨakem meteikɨn yi yetpo enum me Seten kekepa. Au,
God kerekek kekepa.

---

* **12:14** Jo 5:16 * **12:15** Mk 3:7-10 * **12:16** Mt 8:4; Mk 3:12 * **12:18** Mt 3:17 * **12:18** Ais 42:1-4 * **12:22** Mt 9:32-33 * **12:24** Mt 9:34, 10:25

28 *God Hɨmɨn Yaaik kerekek kekepa hi hepɨr herwe mamnopɨn
mamkeipɨn. Menmen im meteikni God epei kan kau menep kakinɨni
naanmampri.
29 *“Hi wen etpi hɨm ham. Mɨtɨk hak kakno kakɨkintɨp menmen me mɨtɨk
iuwe hɨrak kakinɨn kakrɨak mekam? Hɨrak kakinɨn kaksenkek his hɨt me
mɨtɨk iuwe. Hɨrak kaksenkɨkwek his hɨt mɨrak, hɨrak kakɨkintɨp menmen
mɨrak keiyɨm kakno.
30 *Neimɨn hɨr ap nisɨsa hɨr nar ke mɨt enun nepan nai. Neimɨn hɨr ap
nekepa haiu mamri han ke mɨt nanises God hɨr nar ke mɨt enun nepɨr mɨt
nanises menmen enum heriyai heriyai.
31 *“Te hi hetpi, menmen yapɨrwe mɨt nɨrɨakem o menmen enum hɨr net-
pim hɨr newepyapɨrem neweikɨn sip newetɨwem maain God kakɨsakem. Te
mɨt miyapɨr kerek hɨr natɨp enum me God Hɨmɨn Yaaik, God ap te kakɨsak
menmen im au.
32 Mɨt miyapɨr kerek hɨr natɨp enum me hi kerek Mɨtɨk Iuwe keriuweta
hi han, maain God kakɨsak menmen enum hɨr netpim. Te neimɨn hɨr natɨp
enum me God Hɨmɨn Yaaik, God ap kakɨsak menmen enum hɨr natɨp in o
maain. Hɨr nanɨt wit kɨrak yaaik au.

Hɨm me nu enum mari mine nɨkim mɨram enum
(Lu 6:43-45)

33 *“Nu mei hɨram yaaim te hɨram mamri mamine nɨkim mɨram yaaim.
Nu mei enum te hɨram mamri mamine nɨkim mɨram enum. Mɨt nɨr nu
nɨkim mɨram hɨr natɨp, ‘Nu im hɨram yaaim’, o au en, hɨr natɨp, ‘Nu im
hɨram enum mesine’.
34 *Yi mɨt enun nɨkerek ne manpen Seten. Yi ap eitɨp hɨm ham yaaim
eiyɨntar yi mɨt enun. Mɨt natɨp hɨm nises menmen mekre han kɨr.
35 Mɨtɨk yaaik katɨp menmen yaaim kentar han kɨrak yaaik. Mɨtɨk enuk
katɨp menmen enum kentar han kɨrak enuk.
36 Hi hetpi menmen im hentar maain wɨ kerek God skelim yi mɨt, hɨrak
kakitihi me menmen enum miutɨp miutɨp nɨpaa yi yetpim.
37 Maain God kakitihi me menmen miutɨp miutɨp yi nɨpaa yetpim. Te hɨm
mi hɨremes maain mamteikɨn God yi yɨre mɨt yaain o au enun.”

Mɨt han nitɨwekhi hɨrak kɨrɨak menmen kakteiknor God keriuwetek kan
kekepik kɨrɨak menmen yaaim nɨpaa mɨt nɨrem au
(Mk 8:11-12; Lu 11:29-32)

38 *Hɨrak katɨp epei au, mɨt han ne Skraip, kerek ninɨn nertei hɨm me
Moses natɨp mɨt em, hɨr netike mɨt ne Farisi, kerek han kitet hɨr ninɨn mɨt
han nises hɨm me Moses, hɨr natɨp nar ik: “Mɨtɨk Iuwe, haiu hanhan ti
hɨrekes erɨak menmen yaaim nɨpaa mɨt ap nɨrɨakem au.”
39 *Te Jisas ketpor kar ik: “Yi mɨt miyapɨr kerek yitauhi hi arɨak menmen
yaaim nɨpaa mɨt ap nɨrɨakem, yi mɨt miyapɨr enun ap yises God au. Hi ap
ateikni menmen yi yitauhiyem au. Hi ateikni menmen hɨram mei me mɨtɨk
profet Jona nɨpaa kau tɨ keremem.
40 *Nɨpaa saauk wɨsenuk ke wan eik kekes Jona hɨrak kekre tu kɨrak ere
wɨ wikak. Te hi Mɨtɨk kerek Mɨtɨk Iuwe keriuweta hi han in, hi hahu akre
hei ehɨt nɨmɨn ere wɨ wikak.

---

* **12:28** Ap 10:38; 1Jo 3:8 * **12:29** Ais 49:24; 1Jo 4:4 * **12:30** Mk 9:40; Lu 9:50 * **12:31** 1Ti 1:13; Hi 6:4-6, 10:26 * **12:33** Mt 7:16-20 * **12:34** Mt 3:7, 15:18, 23:33; Lu 3:7 * **12:38** Mt 16:1; Lu 11:16; Jo 6:30; 1Ko 1:22 * **12:39** Mt 16:4 * **12:40** Jna 1:17

41 *Maain wɨ God skelim yi mɨt, mɨt nɨpaa nau neit Nineva nanɨrp nantike
mɨt nau tɨ in. Hɨr nanɨrp nantike mɨt in hɨr nantɨp, 'Yi mɨt enun.' Hɨr nantɨp
nanɨr ik nanɨntar nɨpaa Jona katɨp mɨt en hɨm me God te hɨr neweikɨn sip
newet menmen enum nises hɨm me God. Mɨtɨk Iuwe kinɨn Jona hɨrak kau
in te yi ap yeweikɨn sip yewet menmen enum au.
42 *Maain wɨ God skelim yi mɨt, mɨte iuwe kwin hɨre nɨpaa naanmɨpre
mɨt nau wit Siba, hɨre wawɨrp wautike mɨt miyapɨr nau tɨ in. Hɨre wawɨrp
wautike mɨt miyapɨr nau tɨ in ek hɨre wautɨp, 'Yi mɨt miyapɨr enun.'
Hɨre wautɨp menmen im wawɨntar nɨpaa hɨre wɨnaaiwɨr wit kɨre wen hɨt
nokim (o yanɨmɨn) te wemtau hɨm yaaim mɨtɨk iuwe King Solomon ketpim.
Mɨtɨk Iuwe kinɨn King Solomon hɨrak kau in te yi ap yeweikɨn sip yewet
menmen enum yemtau hɨm mɨrak au.

Hɨm me herwe enuk nɨpaa kɨnaaiwɨr mɨtɨk hɨrak pɨke kan
(Lu 11:24-26)

43 "Wɨ kerek herwe enuk kenke kɨnaaiwɨr mɨtɨk, hɨrak kepno ein ein
kerekir wit tɨpar aurek, hɨrak kɨnkatɨn wit hak te hɨrak kakwi. Hɨrak
kɨnketnɨwek kɨnketnɨwek hɨrak ap kɨnapɨnek au.
44 Te hɨrak han kitet kar ik: 'Hi ap hɨnapɨn wit yaaik au, te hi pɨke eno
wit kai kerek nɨpaa hi hewik.' Hɨrak pɨke kepno wit kɨrak, hɨrak kɨr wɨnak
herwe keiyak kewik au. Hɨrak yaaik kɨre mɨtɨk keripep waniu yaaim.
45 *Hɨrak kɨrek epei au, hɨrak ken kɨnkatɨn herwe enum mar hispɨnak
wik (7) minɨnek. Epei au, hɨrak ketikeri nanɨno wɨnak eik e nanu nanɨt.
Nɨpaa mɨtɨk hɨrak herwe kewik han enuk kike, te in ek hɨram herwe
mamɨwaank han kɨrak enuk. Menmen mamɨr im mamnen mamnep mɨt
nau tɨ im."

Jisas miye pɨrak wetike kikrek nɨrak nanɨno nanɨrek
(Mk 3:31-35; Lu 2:19-21)

46 *Jisas wen katɨp mɨt menmen mɨrak, te miye pɨrak wetike kikrek nɨrak
nan nanɨrek. Hɨr nerp witeik hanhan netpɨwek menmen.
47 Hɨr nerp en, mɨt han nerp en netpɨwek nar ik: "Emtewek. Miye wetike
kikrek nit nan nanrit nanɨtput menmen."
48 Jisas kewenɨwekhi katɨp, "Peimɨn hɨre miye pai. Neimɨn hɨr nɨre
kikrek nai?"
49 Hɨrak kesiuwe mɨt nɨrak disaipel his hɨrak katɨp, "Eiyɨri. Mɨt miyapɨr
in hɨr nɨre miyerer nai netike kikrek nai.
50 *Neimɨn hɨr nises menmen Haai kai keit wit kɨrak hɨrak hanhan hɨr
nanisesim, hɨr nɨre kikrek nai, yenterer nai o miye pai."

13

Hɨm me mɨtɨk kamɨr nɨkim mekre ni
(Mk 4:1-9; Lu 8:4-8)

1 Me wɨ im keremem, Jisas kɨnaaiwɨr wɨnak ketpaan ken wit eik ken kau
menep wan eik.
2 *Hɨrak kau en, mɨt miyapɨr yapɨrwe nererik menep menep nersɨs Jisas.
Te hɨrak kɨniu ken kekre bot kau en, hɨr mɨt miyapɨr nerp tenhaan nau pɨn
eik.
3 Jisas ketpor menmen yapɨrwe me tok piksa mar im. Hɨrak katɨp: "Mɨtɨk
hak ken kamɨr nu nɨkim mekre ni mɨrak.

* **12:41** Jna 3:5 * **12:42** 1Kin 10:1-10; Mt 12:6 * **12:45** 2Pi 2:20 * **12:46** Mt 13:55 * **12:50** Jo 15:14; Ro 8:29 * **13:2** Lu 5:1-3

4 Te mɨtɨk kewɨrem mau ni, nɨkim ham menke mɨwaai yayiwe kerek wit
yaain te hore man maam.
5 Yehes ham menke mentar nan kerek ap tɨ mei iuwe menterim em, te
hɨram mewo wasenum mentar tɨ kike kentar nan.
6 Wepni kan kɨr kenterim te hɨram ap mewɨr nekenik men tɨ eik au.
Hɨram me weiwei te maa meit.
7 Nɨkim ham menke mɨwaai waai kerek tɨktɨk mewim em, te waai
keremem tɨktɨk mewim em mɨniu mɨwapɨn em. Te hɨram mewo werek
werek ap mari au.
8 Nɨkim ham menke mɨwaai tɨ yaaik nɨpaa mɨtɨk kewenek te hɨram mewo
mari yaaim. Ham mari 100, ham mari 60, ham mari 30.
9 Mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm mai hɨr han ekitetim werek werek!”

Jisas kewepyapɨr kenmak te hɨrak katɨp mɨt miyapɨr menmen keriuwe tok piksa
(Mk 4:10-12; Lu 8:9-10)

10 Hɨrak ketpor epei au, mɨt disaipel nan nitehi Jisas, “Ti henmak ti hetpor
hɨm tok piksa?”
11 *Jisas ketpor, “God epei keteikni menmen hɨrak kakrɨakem te kakinɨn
naanmɨpre yi mɨt. Hɨrak keteikni yarkeik te yi eire nɨkerek nɨrak yi
eiyisesik. Te mɨt in en au.
12 *Mɨt han kerek netenen menmen ham me God, hɨrak kakwetɨr meiyam
yapɨrwe te hɨr nantɨwem yapɨrwe. Te mɨt han kerek ap netenen menmen
iuwe nɨnapen hɨm mɨrak, menmen kike hɨr epei netenenim mamɨwaank
mamɨt.
13 *Hi hetpor menmen meriuwe tok piksa hentar hɨr nɨr menmen te hɨr
ap nertei menmen. Hɨr nɨkɨp memtau, te hɨr ap nertei menmen hi hetpim
werek werek au.
14 *Hɨm ham nɨpaa mɨtɨk profet Aisaia ketpim hɨrak kewisɨm mau tɨwei
hɨram epei man mentar menmen mɨt miyapɨr in hɨr nɨrɨakem. Hɨram
matɨp:
‘Yi yayɨmtau hɨm yeteipim yeteipim te yi yayɨrtei menmen werek werek
au. Yi yayɨr menmen yaiteipim yaiteipim te yi yayɨr menmen werek
werek au.
15 Hɨr nanɨrem werek werek au nentar han ke mɨt miyapɨr in en epei au
ketaritari, hɨr nemesɨs nɨkɨp mɨr epei au nɨnapen nanɨmtau hɨm. Te
hɨr nɨnapɨpɨ nanamɨr kɨr ap nɨr menmen hi hɨrɨakem. Hɨr ap nɨrɨak
menmen im te hɨr nanɨr menmen hi hɨrɨakem nemtau menmen mai
werek werek, han kɨr enisɨsa te hi akepi hɨr enɨre yaain.’
16 *“Te yi han yaaik eiyu. Nanamɨr ki epei kɨr menmen werek werek.
Nɨkɨp mi epei memtau menmen werek werek.
17 Hi hetpi menmen werek werek. Mɨt profet yapɨrwe netike mɨt yaain
nɨpaa hanhan nanɨr menmen yi epei yɨra hi hɨrɨakem, te hɨr ap nɨrem
au. Hɨr hanhan nanɨmtau menmen yi epei yemtau hi hetpim te hɨr ap
nemtewem. Au, hɨr epei naa.

Jisas kewepyapɨr hɨm mɨrak me mɨtɨk kamɨr rais nɨkim
(Mk 4:13-20; Lu 8:11-15)

18 “Yi eiyɨmtau hɨr o as me tok piksa me mɨtɨk kewɨr rais nɨkim mɨram
mau ni.

---

* **13:11** 1Ko 4:1 * **13:12** Mt 25:29; Mk 4:25; Lu 8:18, 19:29 * **13:13** Diu 29:4 * **13:14** Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 28:26-27 * **13:16** Lu 10:23-24

19 Mɨt yapɨrwe nemtau hɨm me God kakinɨn naanmɨpre mɨt te hɨr ap
nerteiyem werek werek au, hɨr nɨre nɨkim mɨwaai yayiwe. Maain Seten
kaknen kakɨkre han kɨr kakpɨr hɨm kerek epei God kewisɨm mekrerek.
20 Nɨkim ham mɨnatɨn mɨwaai tɨ kike mentar nan, im em hɨram mɨre mɨt
han wasenum nemtewem han yaaik neriuwerem.
21 Te hɨr nɨre nɨkim keremem ap mine nekenik men tɨ eik au te mamu
kike. Maain hɨram pɨke mami. Mar im em te mɨt neiyan nemtau hɨm
me God nisesim. Maain kike mɨt han neneri nerekyor enum nentar hɨr
nisesim, te hɨr wasenum neweikɨn sip newetɨwem.
22 *Nɨkim ham menke mekre waai kerek enum tɨktɨk mewim em, hɨram
mɨre mɨt nemtau hɨm im te menmen enum me tɨ ik ek metike pewek hɨr
hanhanem hɨram minɨn hɨm me God. Mɨt nar ik ek ap te nanrɨak menmen
yaaim nanises God werek werek au.
23 Nɨkim menke mekre tɨ yaaik hɨram mar ke mɨt nertei hɨm me God nemi
mekre han kɨr. Te hɨram mine wit mari yehes yapɨrwe, ham mar 100, ham
mar 60, ham mar 30, te hɨr nɨrɨak menmen yaaim yapɨrwe.”

Jisas katɨp hɨm tok piksa me yenkis enum mente mau ni

24 Jisas ketpor hɨm tok piksa ham. Hɨrak katɨp: “Menmen God kɨrɨakem
hɨram mɨre mɨtɨk hak kewɨr wit nɨkim mitet ni mɨrak.
25 Maain wɨtaan mɨt miyapɨr nɨwaai, mɨtɨk enuk kɨrak kepan kan kewɨr
yenkis yehes mɨram enum mitet ni kerek hɨrak epei kewɨr wit nɨkim mewi
en, te hɨrak ken.
26 Maain wit kerek hɨr epei newɨrem em mau ni eim mɨre iuwe mamine
nɨkim, te hɨr nɨr yenkis enum keremem metikerem.
27 Mɨt nɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe hɨr nen netpɨwek nar ik: ‘Mɨtɨk
iuwe ti nepei hamɨr wit yehes mekre ni mit im e. Ti hamɨr menmen yaaim
te menmen im enum meke nein man te hɨram mewo in?’
28 Hɨrak kewenhi ketpor, ‘Mɨtɨk hak enuk kepan kan kamɨr menmen
enum mekre nɨmɨn me menmen yaaim.’ Hɨr nitɨwekhi, ‘Ti hanhan haiu
emno emketetim?’
29 Te hɨrak keweni ketpor, ‘Hi hɨnaain yi eiketetim emnopɨn. Yi yaiket
menmen yaaim mamtikerem. Au emɨt!
30 *Yi eiwisɨm emu ere maain hɨram emi. Te hi etɨp mɨt kerek nanremir
nanɨr ik: ‘Yi eiyinɨn eiremir menmen enum eisenkekim emriuwe waai.
Maain haiu mamɨsiyem. Yi eiremir menmen enum epei au, te yi eino
eiremir nɨkim yaaim eiwisɨm emɨkre wɨnak kai.’ ”

Jisas katɨp hɨm me nu mastet nɨkim mɨram metike yis
(Mk 4:30-32; Lu 13:18-21)

31 Jisas ketpor hɨm tok piksa hɨrak katɨp, “Menmen God kɨrɨakem hɨram
mɨre nu mastet nɨkim mɨram. Mɨtɨk hak ketɨwem kamɨr mau ni mɨrak.
32 Nu mastet nɨkim hɨram ap iuwe mar ke nɨkim me menmen ham em.
Au, hɨram kike enum. Te maain hɨram mau ni mamniu mamre iuwe
maminɨn menmen kerek mau ni em, hɨram mamre nu te hore mamnen
mamwis yaank mamu heneik mɨram. Mar im mɨt in kerek nises hɨm mai
hɨr nɨre niutɨp niutɨp. Te maain hɨr nanɨre yapɨrwe.”
33 Jisas pɨke ketpor hɨm ham. Hɨrak katɨp, “Menmen God kɨrɨakem hɨram
mɨre yis mɨte weiyɨm wen wenipem metike flaua weweiknenim mekre sar
mau hɨm ere hɨram nap mɨnanem mɨniu wɨsenum.”

---

* **13:22** Mt 6:19-34; Lu 12:16-21; 1Ti 6:9-10, 17
* **13:30** Mt 3:12

Jisas katɨp mɨt keriuwe hɨm tok piksa keremem
(Mk 4:33-34)

34 Jisas katɨp mɨt miyapɨr menmen yapɨrwe keriuwe hɨm mɨre tok piksa.
Hɨrak ap ketpor hɨm meiyam au. Hɨrak ketpor tok piksa keremem.
35 *Hɨrak katɨp kar ik te menmen nɨpaa mɨtɨk profet ketpim kewisɨm mau
tɨwei, hɨram mamnen mamɨr ke nɨpaa hɨrak ketpim. Hɨm im hɨram matɨp,
"Hi awep hɨm atɨp mɨt tok piksa. Hi atɨp menmen nɨpaa hi God hɨrɨak tɨ
ere in mɨt ap nerteiyem au."

Jisas kewepyapɨr tok piksa me yenkis enum katɨp mɨt disaipel nɨrak em

36 Jisas katɨp mɨt miyapɨr menmen epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr mɨt miyapɨr
hɨrak kɨnɨk ken wɨnak. Hɨrak kɨnɨk ken wɨnak, mɨt nɨrak disaipel nan
nitɨwekhi, "Ti etpei werek menmen me yehes enum mekre ni."
37 Jisas kewenhi ketpor, "Mɨtɨk kerek kamɨr yehes yaaim mekre ni hɨrak
hi kerekek. Mɨtɨk Iuwe God keriuweta hi han tɨ ik.
38 *Ni eim hɨram tɨ ik ek. Yehes yaaim hɨram mɨre mɨt miyapɨr nises hɨm
me God. Yehes enum hɨram mɨre mɨt miyapɨr nises hɨm me Seten.
39 Mɨtɨk enuk kepan kerek kamɨr yehes enum hɨrak Seten. Wɨ mɨt hɨr
nan newen yehes hɨram mɨre wɨ God skelim mɨt. Mɨt kerek nen newen
yehes hɨr ensel.
40 *Mamɨr ke mɨt neit yehes enum nesenkekim neiyɨm nan newɨrem
mekre si, te maain wɨ menmen mamnen mamɨr im God skelim yi mɨt.
41 *Te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi asiuwe mɨt ensel nai nanɨno nanrer
wit wit me tɨ kerek hi naanmampre mɨt miyapɨr hɨr nanɨnke menmen
enum mari han ke mɨt en. Hɨr nanɨnke menmen enum metike mɨt han
kerek nɨrɨak menmen enum. Te hi enkerem emnopɨn emkeipɨn wit kerek
Mɨtɨk Iuwe naanmɨprewem.
42 *Te hɨr nanwɨr mɨt miyapɨr enun nanɨno nanɨkre si kerek hɨr
nanɨnepɨp nanɨneknen yehes mɨr.
43 *Me wɨ im mɨt miyapɨr kerek yaain en nanu wit yaaik God kakwetɨr
menmen mɨrak iuwe kakɨkepi te hɨr nanɨr nanre wepni nanɨt wit kɨrak.
Mɨt neimɨn nemtau hɨm mai hɨr han ekitetim!

Hɨm tok piksa me mɨtɨk kɨnkatɨn bokis pewek mekrerem mɨsawɨn mekre tɨ

44 *"Menmen me God hɨram yaaim mɨre okis pewek mekrerem mɨt nɨpaa
hɨr mɨt nɨsawɨnem mekre ni ham. Maain mɨtɨk hak kiutɨp kɨnapɨnem,
hɨrak pɨke kɨsawɨnem mekre hei, hɨrak han yaaik, te hɨrak ken keit
menmen mɨrak yapɨrwe keiyɨm ken kesiuwerem men mɨt, hɨrak keit nan
mererim, hɨrak keiyɨm ken kewɨrem keiyɨm katɨn ni keremem.

Hɨm tok piksa me mɨtɨk kɨr pewek wɨnak yaaik

45 "Menmen me God hɨram yaaim mɨre mɨtɨk hak kerek kɨnkatɨn pewek
wɨnak hɨrak kɨnkatɨn kerek yaaim yaaim em, keiyɨm ken kesiuwerem men
mɨt te kakɨt moni mamrerim.
46 Hɨrak kɨr pewek wɨnak kerek yaaik ek, te hɨrak ken kesiuwe menmen
mɨrak keiyɨm ken kesiuwerem men mɨt, hɨrak keit moni mererim, hɨrak
keiyɨm ken kewɨrem keit wɨnak yaaik kerekek.

Hɨm tok piksa me hepin

---

* **13:35** Sam 78:2 * **13:38** 1Ko 3:9; 1Jo 3:10 * **13:40** Mt 7:19; Jo 15:6 * **13:41** Mt 24:31, 25:31-46; Mk 13:27 * **13:42** Mt 8:12 * **13:43** Dan 12:3 * **13:44** Mt 19:29; Lu 14:33; Fl 3:7

47 *“Menmen God kɨrɨakem hɨram mɨre hepin mɨt hɨr newɨrem mekre
wan neiyɨm nanri saauk metike menmen ham yapɨrwe.
48 Hepin kenempet keriuwerem, te hɨr neriyaam man mɨwaai pɨn eik. Te
hɨr nau nekorɨrem newis saauk yaaim em mekre tɨkenup ham, enum em
hɨr newɨrem men.
49 Me wɨ kerek maain God skelim mɨt ne tɨ ik ek, hɨram mampar ik. Mɨt
ensel ne God nanɨnen nanɨnke mɨt enun kerek nises menmen enum me
nɨmɨn me mɨt yaain nises menmen yaaim.
50 *Te hɨr nanwɨri nanɨno nanɨkre si iuwe. Me si im em hɨr nanɨnepɨp
nankɨt nanɨneknen yehes mɨr naneitaiyen.”

Hɨm me mɨtɨk keit menmen yaaim wen petep, metike menmen enum tokim.

51 Te Jisas kitorhi, “Yi yertei hɨm yapɨrwe hi epei hetpiyem?” Hɨr newenhi
natɨp Jisas, “Kai Iuwe, haiu merteiyem.”
52 Te Jisas ketpor, “Mar keremem te mɨt skraip kerek nertei hɨm me
Moses natɨp mɨt em, hɨr epei nertei hɨm hi hewepyapɨrem, hɨr nɨre mɨtɨk
haai ke wɨnak iuwe. Hɨrak ken kɨnɨk wɨnak kɨrak kekin menmen yaaim
petep metike menmen enum tokim keiyɨm kan kɨkaap mɨt kewetɨrem. Hɨr
newepyapɨr hɨm me God nɨpaa hɨrak katɨp mɨt profet em metike hɨm mai
yaaim.”

Hɨr mɨt ne Nasaret neweikɨn sip newet Jisas
(Mk 6:1-6; Lu 4:16-30)

53 *Jisas katɨp hɨm tok piksa im epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik ken.
54 *Hɨrak pɨke ken wit kɨrak eik ken katɨp mɨt hɨm me God kekre wɨnak
kerek hɨr nererik nekine hɨm me Moses neitai en. Hɨrak ketpor werek te
hɨr nekrit nehɨnhɨn natɨp, “Keimɨn ketpɨwek hɨm yaaim hɨrak ketpeiyem?
Keimɨn kekepik te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim kɨkaap mɨt keriuwerem
kepɨr herwe kɨrɨak mɨt kerek nɨnap hɨr nɨre yaain? Hɨrak mɨtɨk weinɨk
kar ke haiu mɨt in.
55 *Mɨtɨk ik ek nɨkan ke mɨtɨk kerek kime wɨnak kerekek. Maria hɨre miye
pɨrak kerepep. Jems ketike Josep, Saimon Judas hɨr kikrek nɨrak keriyen.
56 Yenterer nɨrak hɨr nau netikewai. Menmen yapɨrwe im em hɨrak
ketɨwem meke nein man?”
57 *Hɨr natɨp narik te han kɨr enuk neriuwerek hɨr neweikɨn sip
newetɨwek nentar hɨr ap nertei karkeik te hɨrak kɨrɨak menmen im yaaim.
(Hɨr han kitet hɨrak mɨtɨk kerekek. Mɨtɨk Iuwe au.) Te Jisas ketpor, “Mɨt
profet niuk mɨr iuwe mau merer wit wit, te mɨt neit wit kɨrak netike mɨt
ne weiwɨk mɨrak, hɨr ap han kitet hɨrak iuwe au.”
58 Hɨrak ap kɨrɨak menmen yapɨrwe kɨkaap mɨt his hɨt enum metike
menmen ham keit wit eik ek kentar hɨr ap han kitet hɨrak mɨtɨk kerek God
keriuwetek kan au.

14

Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar epei kaa
(Mk 6:14-29; Lu 3:19-20, 9:7-9)

1 Me wɨ im, mɨtɨk iuwe gavman Herot ke provins Galili kemtau menmen
Jisas kɨrɨakem.

---

* **13:47** Mt 22:9-10 * **13:50** Mt 13:42; Lu 13:28 * **13:53** Mt 7:28 * **13:54** Jo 7:15 * **13:55** Lu 3:23; Jo 6:42 * **13:57** Jo 4:44

2 Te mɨtɨk Herot katɨp mɨt kerek nɨrɨak menmen mɨrak, “Hi han kitet ik
hɨrak mɨtɨk Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar em. Hɨrak kaa te in ek hɨrak
pɨke kekrit te menmen wɨsenum manpenum mau his mɨrak, te hɨrak kɨrɨak
menmen yaaim im.
3-4 **Nɨpaa Jon katɨp Herot, “Ti heit mɨte ip ep. Menmen im e hɨram ap
yaaim au.” Te Herot han enuk ketenen Jon kesenkekik keriuwe sen ain
kewisɨk kekre wɨnak enuk kentar Herot epei keit Herodias, mɨte pe Filip,
Herot nɨkik kɨrak.
5 *Herot hanhan kaknep Jon kaki, te hɨrak kɨnaain mɨt miyapɨr. Hɨr han
kitet Jon hɨrak mɨtɨk profet ke God.
6 Maain wɨ ham miutɨp, mɨt han nen nau netike Herot han kitet wɨ kerek
nɨpaa miye winaak ek. Me wɨ im nɨki pe Herodias wɨrɨre wen werp nɨmɨn
ke hɨr mɨt. Te herot hanhanep wɨsenum.
7 Hɨrak hanhanep wɨsenum te hɨrak katɨp mɨte kerepep kar ik: “Hi hetput
werek. Menmen ti hanhan ehitauhiyem, hi ewetitem.”
8 Miye pe nɨki ip ep watɨp nɨki pɨre weriuwe hɨm, te hɨre watɨp, “Ti erekir
teruk ke Jon kerek kɨkɨr mɨt en ewisɨk ekɨkre tɨkenup eiyɨk enen ewetewek
in ek, te hi hertei hɨrak kaa.”
9 Hɨre watɨp war ik, te mɨtɨk iuwe eik ek hɨrak han enuk. Hɨrak
kɨnapen kakrekyɨwekem te hɨrak yɨnk enuk kentar mɨt nau naam menmen
netikerek nemtau menmen hɨrak ketpɨwerem. Te hɨrak katɨp mɨt nɨrak
enwetɨwe menmen im emnen.
10 *Herot keriuwet mɨtɨk ken wɨnak enuk te hɨr mɨt en nerekir teruk ke
Jon neit ein te tɨmɨr kewen keket.
11 Epei au, hɨr neit paan kɨrak kekre tɨkenup neiyɨk nan newet nɨki ep ek.
Hɨre wetɨwek epei au, hɨre weiyɨk wen wewet miye pɨre rek.
12 Mɨt disaipel ne Jon nerteiyek, hɨr nan neit herwe yɨnk kɨrak neiyɨk nen
newisɨk kekre hei. Hɨr newisɨk epei au, hɨr nen natɨp Jisas menmen enum
mɨt nɨrɨak Jon em.

Jisas kewet mɨt nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mk 6:30-44; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)

13 Jisas kemtau hɨm me mɨr hɨr nenep Jon keremem, hɨrak kehɨn kɨniu
ken kekre bot kerekir wan ken wit weinɨk kerek mɨt ap newi au. Te mɨt
yapɨrwe nemtau Jisas ken, hɨr neke tɨ nɨnaaiwɨr wit kɨr nisesik nen.
14 *Jisas epei kau bot keiyɨk ken ere epei kiun wit kerek hɨrak hanhan
kakno. Hɨrak kɨnaaiwɨr bot kenke ken tɨ, hɨrak kɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe
nisesik nan. Te hɨrak han tewenɨni kɨkaap mɨt han kerek nɨnap, his hɨt
enum em.
15 Hɨnkewɨ epei man, te mɨt disaipel nɨrak nan natɨp Jisas, “Wit ik ek
enuk weinɨk ap mɨt newik. Te wɨ epei men wɨtaan kaknen. Ti eriuwet mɨt
miyapɨr yapɨrwe nanɨno enrer wit wit kerek menep ek te hɨr hɨras enwɨr
pewek enɨt menmen mɨr nanɨm.”
16 Jisas ketpor, “Haiu ap te mamriuweti enɨno au emɨt. Yi eiwetɨr
menmen enɨm me yi hɨras.”
17 Hɨr newenɨwekhi netpɨwek, “Haiu ap metenen menmen mei yapɨrwe
au. Haiu meit bret hispɨnak (5), saauk wiketerem im em keremem.”
18 Jisas katɨp, “Eikinɨm eiyɨm einen in.”
19 *Hɨrak katɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe nau yenkis nau tɨ. Epei au, hɨrak
kekin bret hispɨnak (5) keremem metike saauk wiketerem hɨrak kɨkɨam

---

* **14:3-4** Mt 11:2 * **14:3-4** Lev 18:16, 20:21 * **14:5** Mt 21:26 * **14:10** Mt 17:12 * **14:14** Mt 9:36 * **14:19** Mt 15:35-39; Mk 8:6-10

naan men niu nepni eim, hɨrak kitehi God katɨp hɨrak han yaaik keriuwe menmen im. Epei au, hɨrak kewep bret keremem hɨrak kewet mɨt disaipel nɨrak em, te hɨr neweiknɨm newet mɨt miyapɨr yapɨrwe rem.

20 *Hɨr naam nen nen ere tu iuwe. Te hɨr disaipel neit yinam kerek epei naam em nemi mekre wapnake ere wapnake hiswiyen wik (12) menempetɨt meriuwerem.

21 Hɨr mɨt kerek naam menmen hɨr yapɨrwe nar 5,000 mɨt. Hɨr ap newenhis mɨyapɨr netike nɨkerek nau netikeri au.

Jisas kitet wan keke niu ken (Mk 6:45-52; Jo 6:15-21)

22 Jisas kewtɨr menmen epei au, hɨrak katɨp mɨt nɨrak disaipel nehɨn nɨniu nen nekre bot naninɨn nanɨno wan pɨnak ein te hɨrak kaku kakriuwet mɨt miyapɨr yapɨrwe nanɨno. Epei au, hɨrak kakisesi.

23 *Jisas keriuweti nen te hɨrak hɨrekes kɨniu mɨniu (o neiyɨp) ken kakitehi God menmen. Nepei hɨnkewɨ kakre wɨtaan hɨrak kiutɨp kerekek kepu.

24 Bot hɨrak epei ken wan nɨmɨniuwe eik, te nɨme mɨniu meke bot paan kɨrak te wan sɨr mɨniu mamuwer bot.

25 Epei menep wanewik hɨram wen toto, Jisas keriuwe hɨt mɨrak keke niu kitet wan ken kakɨr mɨt nɨrak disaipel.

26 *Hɨr nɨrek keriuwe hɨt mɨrak keke niu kitet wan te hɨr neperper, hɨr natɨp, “Hɨrak herwe.” Te hɨr nenepɨp nenɨne hɨm iuwe.

27 Wasenum Jisas kenɨne ketpor, “Yi ap einapen. Yi einakɨn tokim. Hi kerekek han. Hi ap herwe auye!”

28 Pita kewenhi ketpɨwek kar ik: “Kaiu Iuwe, ti hɨrekes te ti etpo hi eriuwe hɨt mai eitet wan anen arit.”

29 *Jisas katɨp, “Ti enen.” Te Pita kɨnaaiwɨr bot keriuwe hɨt mɨrak kitet wan ken kakɨr Jisas.

30 Pita kɨr nɨme mɨniu te hɨrak kɨnapen, hɨrak kaknatɨn kakno kakɨm tɨpar kakɨkre wan. Te hɨrak kenɨne, “Kaiu Iuwe ekepa!”

31 *Wasenum Jisas kewis his ketenen Pita, hɨrak ketpɨwek, “Ti ap han kiteta hi Iuwe au? Ti henmak te ti heit han wik wik?”

32 *Nepei au, hɨrakɨt wiketeret tɨniu tau bot te nɨme maa meit.

33 *Hɨr mɨt kerek nau bot en nɨr menmen im, hɨr newenɨpi Jisas natɨp, “Haiu mertei werek ti Nɨkan ke God.”

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr nɨnap neit Genesaret (Mk 6:53-56)

34 Hɨr epei nerekir wan nen pɨnak ein niun tɨ ke Genesaret.

35 Hɨr mɨt ne wit ik ek hɨr nertei hɨrak Jisas te hɨr nesiuwe hɨm men merer wit wit kerek menep menep ek, hɨr neithis mɨt kerek nɨnap ek neri nan.

36 *Hɨr neri nen epei au, hɨr nɨnap natɨp hɨm iuwe nitɨwekhi hɨrak ekwisi hɨr hɨras enwis his entenen yɨnk kɨrak o laplap hɨr mɨrak. Hɨr mɨt miyapɨr kerek newis his netenen laplap hɨr mɨram netike mɨt netenen yɨnk kɨrak, hɨr yapɨrwe nɨre yaain.

---

* **14:20** 2Kin 4:44 * **14:23** Lu 6:12, 9:28 * **14:26** Lu 24:37 * **14:29** Jo 21:7 * **14:31** Mt 8:26
* **14:32** Mk 4:39 * **14:33** Mt 27:54; Jo 1:49 * **14:36** Mt 9:20-21; Mk 5:27-28; Lu 8:44

15

Hɨm lo me God hɨram minɨn hɨm me maamrer
(Mk 7:1-13)

1 Hɨrak Jisas wen kepu wit Genesaret, mɨt han ne farisi netike mɨt skraip
kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨr nɨnaaiwɨr Jerusalem
nan nɨr Jisas nitɨwekhi menmen.
2 *Hɨr natɨp, “Nenmak te hɨr mɨt disaipel nit nɨrɨak menmen ap nises
menmen kerek nɨpaa maamrer naiu nɨrɨakem? Hɨr nanɨm menmen hɨr
ninɨn nekemyet his. Te mɨt disaipel nit au.”
3 Jisas kewenhi ketpor, “Yenmak te yi ap yises menmen me God te yi yises
hɨm nɨpaa mɨt kerek yi yisesi hɨr newetiyem netpiyem a?
4 *Nɨpaa God katɨp, ‘Yi eiyɨmtau hɨm me miye haai ni te maain yi
naanmampri. Mɨtɨk kerek katɨp enum ke menmen miye haai nɨrak, yi mɨt
eikɨp kaki.’
5 Te yi yises hɨm im au. Yi yatɨp, ‘Mɨtɨk keiyak ketenen pewek o menmen
kakɨkaap miye haai nɨrak, te hɨrak katɨp miye haai, “Hi epei hehimɨtan im
em te hi ewet God em. Hi ap naanempri eriuwerem au.”
6 Yi yatɨp hɨram werek hɨrak ap ekɨkaap miye haai nɨrak neriuwerem au.’
Me menmen mar im yi yerekir hɨm me God yeriuwe hɨm ham me maamrer
ni yi yisesim.
7 Yi mɨt enun yemipɨn. Mɨtɨk profet Aisaia nɨpaa kehimɨteni werek me
wɨ hɨrak katɨp hɨm me God kar ik. Hɨrak katɨp,
8 *‘Mɨt in en hɨr hanhan newenɨpi niuk mai neriuwe hɨm mɨr, te han kɨr au
nisɨsa werek werek au.
9 Menmen hɨr netpim newenɨpi niuk mai neriuwerem hɨram au enum
menmen weinɨm. Menmen hɨr natɨp mɨt hɨr enisesim hɨram ap hɨm
mai au. Hɨm mɨr weinɨm.’ ”

Menmen enum mɨrɨak han ke mɨtɨk enuk
(Mk 7:14-23)

10 Jisas ketpor epei au, hɨrak kenɨne mɨt miyapɨr nan nɨrek, hɨrak ketpor,
“Yi eiyɨrteiyem han ekitetim werek werek!
11 *Menmen kerek mɨt hɨr nanɨm menip God katɨp hɨr mɨt enun au.
Menmen mɨt netpim hɨram menip God katɨp hɨr mɨt enun.”
12 Hɨrak ketpor nepei au, mɨt nɨrak disaipel nan natɨp Jisas, “Ti hertei mɨt
ne Farisi nemtau hɨm ti hetpim em te hɨr han enuk neperper?”
13 *Jisas kewenhi katɨp, “Haai kai kau wit kɨrak Heven hɨrak menmen
mɨrak mau ni. Menmen kerek hɨrak ap kamɨr au, hɨram mewo weinɨm,
maain hɨrak kakɨketim mamriuwe nekenik mɨram mamno.
14 *Yi eiwisi enu en. Hɨr nɨre mɨt nanamɨr enuk toto, te hɨr nanteikɨn
mɨt han kerek nanamɨr toto en yayiwe hɨr enisesim te hɨr nanɨr God. Te
nanamɨr toto kakteikɨn mɨtɨk hak nanamɨr toto yayiwe, hɨrakɨt wiketeret
tatɨnkewɨn tatɨkre wi.”
15 Pita kewenhi katɨp Jisas, “Ti ewepyapɨr hɨm me tok piksa, te haiu
emɨmtewem.”
16-17 Jisas katɨp, “Yi ap han kewi au a? Yi yɨre mɨt han en a? Yi ap yertei
menmen kerek mɨtɨk hɨrak kewisim mekre hɨm hɨram men mekre nɨnpɨ
tɨwaak te maain hɨrak kakno kaknerem mamɨkre hei?

---

* **15:2** Lu 11:38 * **15:4** Eks 20:12, 21:17; Diu 5:16 * **15:8** Ais 29:13 * **15:11** Mt 12:34 * **15:13** Jo 15:2 * **15:14** Mt 23:16, 24; Lu 6:39; Ro 2:19

18 *Te menmen mekre han ke mɨt, maain hɨr netpim, im hɨram menip
God katɨp mɨt hɨr enun.
19 *Menmen kerek metpaan meke han ke mɨtɨk hɨram mar im: han
kitet menmen enum, kenep mɨt naa, kari miyapɨr his kewenem, kekintɨp
menmen, kewenɨn hɨm, katɨp kenip mɨtɨk hak yɨnk enuk.
20 Menmen im em hɨram menip God katɨp mɨtɨk ik hɨrak enuk. Mɨtɨk ap
kekemyet his wen au, te hɨrak kakɨm menmen, hɨram ap te mamnip God
kaktɨp mɨtɨk kar ik hɨrak enuk au."

Mɨte pe Kenan hɨre wises hɨm me Jisas werek werek (Mk 7:24-30)

21 Jisas kɨnaaiwɨr wit Genesaret te hɨrak ken tɨ ke wit Taia ketike Saidon.
22 Mɨte hap pe Kenan kerek wau wit eik kerekek, hɨre wan wenɨnɨwek
hɨm iuwe wetpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe ti Nepenyek ke Devit, ti han etwenɨna.
Herwe enum mewaank nɨki pai."
23 Te Jisas ap kewenhi ketpɨwe menmei au. Hɨr mɨt disaipel nan nɨrek
netpɨwek, "Mɨte ip ep hɨre wenɨne wenɨne wisesai wan. Ti ekepiye te hɨre
wauno."
24 *Jisas ketpor, "Au, God keriuweta te hi han hɨkaap mɨt kerek ne weiwɨk
miutɨp me Isrel, hɨr nɨre sipsip nɨsawɨn neit yaank. Mɨt han au."
25 Hɨrak katɨp epei au, mɨte kerepep wan wewen ninɨp werp hɨt me Jisas
watɨp, "Kai Iuwe, ti ekepa."
26 Jisas ketpɨwe tok piksa kar ik: "Hɨram enum te haiu mamkin menmen
me nɨkerek mamwɨrem mamno mamwet nepere rem, hɨram mamɨm."
27 Mɨte watɨp, "Kai Iuwe, ti hatɨp werek. Haiu enun mɨre nepere. Te
nepere hɨram mekorɨr menmen kerek miye haai nɨr naam hɨram mɨnatɨn
mɨwaai yeno kerek hɨr naam menmen menterim."
28 *Hɨre watɨp war ik te Jisas ketpɨwe, "Mɨte ti eises hɨm me God werek
werek. Menmen ti hanhan em hɨram mamnen." Hɨrak katɨp epei au,
waswas mɨte nɨki pɨre hɨre wɨre yaaip.

Jisas kɨkaap mɨt yapɨrwe nɨre yaain

29 *In ek Jisas kɨnaaiwɨr Taia ketike Saidon te hɨrak ken kitet menep wan
ke Galili. Hɨrak ken kɨniu mɨniu (o neiyɨp) ken kau nu ein.
30 Mɨt miyapɨr yapɨrwe nan nererik nɨrek, hɨr neithis mɨt kerek hɨt
enum o han kɨr enuk, hemik meweikɨn, han auri netike menmen ham
yapɨrwe hɨr neri nan nɨrek. Hɨr newisi nɨwaai menep hɨt me Jisas te hɨrak
kerekyorem hɨr nɨre yaain.
31 *Hɨr mɨt miyapɨr nɨr menmen im te hɨr han kekrit hɨr han kitetim
nentar hɨr nɨr mɨt kerek han auri en natɨp, hemik mɨn em mɨre yaaim.
Mɨt nanamɨr toto en hɨr nɨr ein ein werek werek. Mɨt kerek hɨt enum
hɨr nitet ein ein. Hɨr nɨr menmen im te hɨr newenɨpi God ke mɨt ne Isrel
neriuwerem.

Jisas kewet mɨt 4,000 menmen hɨr naam (Mk 8:1-10)

32 *Jisas kekepi epei au, hɨrak kenɨne mɨt disaipel nɨrak nan, hɨrak katɨp,
"Hi hanhan heriuwe hɨr mɨt miyapɨr ein en. Wɨ wikak epei men hɨr nau

---

* **15:18** Mt 12:34 * **15:19** Jen 8:21; Ga 5:19-21 * **15:24** Mt 10:6 * **15:28** Mt 8:10, 13 * **15:29** Mk 7:31 * **15:31** Mk 7:37 * **15:32** Mt 14:14-15

netikewa te hɨr menmen me nanɨm em au. Hi hɨnapen esiuweri nɨnpɨ
mamɨn nanɨno te hɨr nani nanɨtɨn yayiwe.”
33 Te hɨr mɨt disaipel natɨp Jisas, “In en ap mɨt nei newi. Te haiu mamɨt
menmen mamoke nein te mamwet mɨt yapɨrwe rem te hɨr nanɨm?”
34 Jisas kitorhi, “Yi yetenen bret marmenum?” Hɨr natɨp, “Haiu metenen
bret hispɨnak wik (7), saauk kike kiutɨp kiutɨp.”
35 Hɨr netpɨwek epei au, Jisas katɨp mɨt miyapɨr hɨr nanu tɨ.
36 Jisas kekin saauk metike bret hispɨnak wik (7), hɨrak kitehi God em
kewepim kewet mɨt nɨrak disaipel em, hɨr newet mɨt yapɨrwe rem.
37 Hɨr yapɨrwe naam ere tu iuwe, te hɨr neit yinam kerek mɨt ap naam te
hɨr nemi mekre wapnake mar hispɨnak wik (7).
38 Hɨr mɨt naam menmen hɨr nar 4,000, te hɨr ap newenhis nɨkerek
miyapɨr nau netikeri au.
39 Jisas keriuwet mɨt miyapɨr nen. Hɨrak keriuweti nen, hɨrak kehɨn kɨniu
kekre bot ketike mɨt nɨrak disaipel, hɨr nerekir wan nen tɨ ke mɨt nau neit
Magadan.

16

Mɨt nitehi Jisas kɨrɨak menmen keteiknor God keriuwetek kan
(Mk 8:11-13; Lu 12:54-56)

1 *Hɨr mɨt ne Farisi netike mɨt ne Sadyusi kerek han kitet mɨt epei naa
ap pɨke nanɨkrit nanu au, hɨr nan nɨr Jisas. Hɨr nanmitɨwekpɨn nanri han
kɨrak me ekrɨak menmen yaaim ekɨkaap mɨt ekriuwerem te hɨr nertei God
keriuwetek kan.
2 Te Jisas ketpor, “Hɨnkewɨ epei man yi yatɨp nepni mɨre ninɨm te teipmen
hɨram wepni yaaik.
3 Yi yekrit yatɨp, ‘Napɨ mɨre nɨpɨak wepni kɨre ninɨk, hauwɨ kaknen.’ Yi
yɨr menmen mau nepni te yi yertei werek werek mekam mamnen. Te yi ap
yertei werek werek han kitet menmen God kɨrɨakem me wɨ im a?
4 *Yi mɨt miyapɨr yapɨrwe enun, yi ap yises God werek werek au! Yi
yitauhi hi hɨrɨak menmen yaaim te yi eiyɨrtei God keriuweta hi han te hi ap
arɨak menmen te yi yayɨrem au. Hi eteikni menmen me Jona kerek nɨpaa
kaa kekre saauk tu mɨrak. Wɨ wikak epei au, hɨrak pɨke kekrit kau.” Hɨrak
keptor epei au, hɨrak kɨnaiwɨri ken.

Hɨm tok piksa me yis me Farisi netike Sadyusi
(Mk 8:14-21)

5 Hɨr mɨt disaipel nau bot nerekir wan nanɨno, te hɨr han kaa ap neit niu
metikeri neiyɨm nen.
6 *Jisas ketpor tok piksa kar ik: “Yi naanempre hɨras yi einopɨn yis me
Sadyusi netike mɨt ne Farisi.”
7 Te hɨr hɨras han kitet natɨpan nar ik: “Hɨrak ketpim kentar haiu ap meit
bret mei meiyɨm man metikewai.”
8 Jisas kertei menmen hɨr netpim te hɨrak katɨp, “Yi mɨt in en ap han
kiteta hi Iuwe naanempri au. Yenmak te yi yatɨp haiu ap meit bret mei au?
9 *Yi ap yertei menmen werek wen au a? Te yi ap han ekitet bret mar
hispɨnak (5) mɨt nar 5,000 hɨr naam, te wapnake mar hiswiyen wik (12) yi
yemi mekrerem?

---

* **16:1** Mt 12:38; Lu 11:16; Jo 6:30 * **16:4** Mt 12:39; Lu 11:29 * **16:6** Lu 12:1 * **16:9** Mt 14:17-21

10 *Te yi ap han ekitet bret hispɨnak wik (7) kerek mɨt nar 4,000 hɨr naam,
te wapnake mar hispɨnak wik (7) yi yemi mekrerem a?
11 Yenmak te yi ap yertei hi ap hetpi menmen me bret. Yi naanmamre
hɨras me hɨm me mɨt ne Farisi netike mɨt ne Sadyusi.”
12 Hɨrak ketpor epei au, hɨr nertei hɨrak ap ketpor naanmɨpre hɨras me
yis me bret au. Hɨrak ketpor hɨr naanmɨpre hɨras hɨr ap nises hɨm me Farisi
netike hɨm me mɨt ne Sadyusi, kerek hɨr natɨp mɨt enisesim.

Pita kewepyapɨr Jisas hɨrak Mɨtɨk God keriuwetek hɨrak Krais (Mk 8:27-30; Lu 9:18-21)

13 Maain me wɨ Jisas ken tɨ menep wit Sisaria Filipai hɨrak kitehi mɨt
disaipel nɨrak, “Hɨr mɨt miyapɨr hɨr natɨp hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi
keimɨn?”
14 *Hɨr natɨp, “Mɨt han natɨp ti Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar. Mɨt han
natɨp ti profet Ilaija kerek nɨpaa kau tɨ. Mɨt han natɨp ti Jeremaia o mɨtɨk
profet hak nɨpaa nepu tɨ.”
15 Te Jisas ketpor, “Yi han kitet hi keimɨn?”
16 *Saimon niuk mɨrak ham Pita hɨrak kewenhi ketpɨwek, “Ti Nɨkan ke
God kerek kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik. Ti Mɨtɨk Krais kerek hɨrak
keriuwetit ti anen tɨ ekaap haiu mɨt etaihis.”
17 *Jisas ketpɨwek, “Saimon nɨkan ke Jona, God han yaaik keriuwit. Ap
mɨtɨk kei ke tɨ ik ek keteiknut hɨm im em au. Haai kai God kau wit kɨrak
hɨrak keteiknut menmen im.
18 *Hi hetput, ti Pita ti hɨre teinɨk. Ti ekaap mɨt miyapɨr yapɨrwe nanises
hɨm mai. Te menmen ham meke Seten mamnen hɨram ap te maminɨni au.
19 *Te maain hi ewisit ti ekrehɨr kai. Ti atɨp menmen mɨt miyapɨr kerek
nanises hɨm mai hɨr nanrɨakem. Menmen ti hetpor hɨram werek hɨr
nisesim. God keit wit kɨrak kaktɨp hɨram yaaim. Menmen ti hetpor hɨram
enum hɨr ap te nanisesim nanu tɨ im, God kakɨt wit kɨrak kaktɨp, ti hetpor
werek werek.”
20 *Jisas katɨp mɨt disaipel kewɨrnak kekteni ap te enwepyapɨrek entɨp
mɨt han hɨrak Krais, Mɨtɨk kerek God keriuwetek kan kɨkaap mɨt ne tɨ.

Jisas katɨp hɨrekes kaki te pɨke kakɨkrit (Mk 8:31–9:1; Lu 9:22-27)

21 Me wɨ im ere maain Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak hɨrak kakno wit
Jerusalem, te mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt netike mɨt iuwe ne pris, mɨt
nertei hɨm me Moses nanrekyɨwek enum yɨnk kɨrak kakɨkek hɨr nankɨp
kaki. Hɨrak kaki kakwaai ere wɨ wikak, te hɨrak pɨke kakɨkrit.
22 Hɨrak ketpor epei au, Pita keithis Jisas keiyɨk ken pɨn eik te hɨrak
kenerek kentar hɨrak katɨp hɨrak kaki. Hɨrak ketpɨwek, “Ti kaiu Iuwe
kerekek taau. Menmen ti hetpim hi hanhan God ap te kakwisɨm mamnen
taau.”
23 Jisas keweikɨn katɨp Pita, “Seten ti eno sip kai enopɨn. Ti hanhan hari
han kai enuk. Ti ap han kitet menmen mar ke God han kitetim au. Ti han
kitet menmen mar kerek mɨt keriyen han kitetim.”
24 *Hɨrak ketpɨwek epei au, Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak, “Mɨt kerek
hanhan nisɨsa, hɨr enwenɨn han kɨr me menmen hɨr hanhanem, te hɨr ap
nɨnapen te nani nanɨr maain hi hahi entar nu tentarakɨt.

---

* **16:10** Mt 15:34-38 * **16:14** Mt 14:1-2; Mk 6:14-15; Lu 9:7-8 * **16:16** Jo 6:69 * **16:17** Mt 17:5; Ga 1:15-16 * **16:18** Jo 1:42; Ef 2:20 * **16:19** Mt 18:18; Jo 20:23 * **16:20** Mt 17:9; Mk 9:9 * **16:24** Mt 10:38; Lu 14:27

25 *Mɨt kerek hanhan nani au, nanu werek, maain mɨt in hɨmɨn kɨr
kakɨwaank. Te mɨt kerek nisɨsa ap nɨnaain mɨt nanɨnɨp nani nanɨnterik,
te maain hɨmɨn kɨr kaku werek.
26 *Mɨtɨk hak ketenen menmen yapɨrwe kerek aku tɨ ik ek te hɨrak ap
kises God au, maain hɨrak kaki te hɨmɨn kɨrak kakɨwaank. Te menmen
yapɨrwe kerek nɨpaa hɨrak ketenenim mau tɨ ik mamkepik te God kaktɨp
hɨrak yaaik mamɨrkeik a? Taau! Te hɨrak kakɨt mekam keiyɨm kakɨkaap
hɨmɨn kɨrak kaku werek kakɨt wit ke God a? Taauye!
27 *Maain hi Mɨtɨk Iuwe ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi pɨke anen ariuwe
menmen iuwe me Haai kai merhɨhe mɨre si. Te mɨt ensel nɨrak nanɨnen
nantikewa me wɨ hi pɨke anen. Me wɨ im hi arɨak mɨt miyapɨr ne tɨ ik
ek menmen yaaim o menmen enum mampar kerek nɨpaa nau tɨ ik ek hɨr
nɨrɨakem.
28 Hi hetpi werek. Mɨt han kerek neperp in en ap epei naa te hɨr ninɨn
nanɨr hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi anen ariuwe menmen mai Iuwe te
hi ehinɨn naanmamre mɨt.”

17

Yɨnk ke Jisas keweikɨnhis kɨre menmen keit wit ke God
(Mk 9:2-13; Lu 9:28-36)

1 Wɨ hispɨnak kiutɨp (6) epei men, Jisas keithis Pita ketike mɨtɨkɨt wik Jems
ketike nɨkik kɨrak Jon. Hɨrak keryei keri ken mɨniu (o neiyɨp) hak enuk kau
niu ein. Hɨrakɨt keriyen tepu.
2 *Hɨrakɨt tepu en, yɨnk ke Jisas keweikɨnhis kɨre hak, hɨrakɨt tɨrek
teriuwe nanamɨr. Te ninaan mɨrak mɨr mɨre wepni kɨr, laplap mɨrak mir
mɨre si merhɨhe.
3 Moses ketike Ilaija wiketeret tɨnaaiwɨr wit ke God tan te hɨrakɨt disaipel
wikak tɨr mɨtɨkɨt wiketeret tatɨp tetike Jisas.
4 Pita kɨr menmen im te hɨrak katɨp Jisas, “Haiu mau in hɨram yaaim. Te
ti hanhana, hi aime weisaak mei mamrɨri mamwaai in. Ham hɨram mit,
ham me Moses, ham me Ilaija.”
5 *Hɨrak wen ketpim, napɨ kɨre hike kewen kan kɨwapɨni. Te mɨtɨk hak
katɨp kekre napɨ kewen kan katɨp kar ik: “Mɨtɨk ik hɨrak Nɨkan kai yaaik.
Hi hanhan heriuwerek. Yi eiyɨmtau hɨm mɨrak eiyisesim!”
6 Te hɨrakɨt mɨtɨkɨt disaipel temtau hɨm im keremem, hɨrakɨt tewen ninɨp
tewis ninaan mɨwaai tɨ, te hɨrakɨt tepɨrpɨr wɨsenum.
7 Jisas kan menep kɨret ketenenikɨt ketpɨwekɨt, “Yi eiyɨkrit. Yi ap
einapen!”
8 Te hɨrakɨt tekrit terenaan ap tɨr mɨtɨk keiyak. Au, hɨrakɨt tɨr Jisas
kerekek.
9 *Hɨr nɨnaaiwɨr mɨniu (o neiyɨp) te hɨr wen nekiuwe nepno, Jisas
ketpɨwekɨt hɨm manp, “Menmen im yi epei yɨrem ap te yi pɨke eitɨp mɨt
han em. Hɨram mamɨkre (o mamrɨau) han ki ere maain hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe hi hahi, hi pɨke ekrit ahu.”
10 *Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, hɨrakɨt mɨtɨkɨt disaipel tɨrak titɨwekhi,
“Nenmak te mɨt nertei hɨm me Moses natɨp Ilaija kakinɨn kaknen, te maain
mɨtɨk kerek God keriuwetek kakɨkaap haiu mɨt kaktaihis hɨrak kakisesik?”

---

* **16:25** Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25 * **16:26** Mt 4:8-9 * **16:27** Sam 62:12; Pro 24:12; Mt 25:31; Ro 2:6; Rev 22:12 * **17:2** 2Pi 1:16-18 * **17:5** Diu 18:15; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17; Mk 1:11; Lu 3:22 * **17:9** Mt 16:20 * **17:10** Mal 4:5

11 Jisas ketpɨwekɨt, “O, hɨram werek. Ilaija hɨrak kakinɨn kaknen kakrɨak
menmen yapɨrwe mamre yaaim.
12 *Te hi hetpi, Ilaija epei kan, te hɨr mɨt ap nerteiyek au. Hɨr nises han
kɨr te hɨr nerekyɨwek enum. Mar im te hɨr nanrekya hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe, hɨr nanrekyau menmen enum nanrewaank.”
13 *Jisas katɨp kar ik, te hɨrakɨt mɨtɨkɨt disaipel tertei hɨrak katɨp ke Jon
kerek kɨkɨr mɨt nekre tɨpar keremem.

Jisas kɨkaap nɨkan hak herwe enum mekrerek hɨrak kɨre yaaik
(Mk 9:14-29; Lu 9:37-42)

14 Hɨr nen ere niun mɨt miyapɨr yapɨrwe en, mɨtɨk hak ken kɨr Jisas
kewen ninɨp kerp hɨt mɨrak.
15 Hɨrak katɨp, “Mɨtɨk Iuwe, ti hanhan heriuwe nɨkan kai. Hɨrak enuk
ketaritari te yɨnk kɨrak au enuk. Wɨ yapɨrwe hɨrak kaa kenke kekre si,
kekre tɨpar.
16 Hi epei etɨwekhis heiyɨk han mɨt disaipel nit, te hɨr ap nɨrɨakek kɨre
yaaik.”
17 *Jisas katpor, “Yi mɨt miyapɨr yau tɨ in en ap yises hɨm me God werek
werek au. Te han ki ap yaaik. Wɨ marmenum te hi ehu ektikewi te yi yises
God werek werek? Yi eitɨwek his eiyɨk einen in.” Hɨr neiyɨk nan newisɨk
keit Jisas.
18 Epei au, Jisas kene herwe enum keremem, te hɨram mɨnaaiwɨr nɨkan
kerekek men, te wasenum hɨrak kɨre yaaik.
19 *Maain mɨt disaipel nɨrak neit wɨnak hɨr nitehi Jisas netpɨwek, “Haiu
menmak te haiu ap mamkaap nɨkan kike kerekek mamɨpɨr herwe enum
mamno?”
20 *Jisas ketpor, “Yi ap yises God werek werek au, te yi ap yepɨr herwe ik
au. Hi hetpi werek, yi yises hɨm me God werek im e mɨre nu mastet nɨkim
mɨrak, te yi eitɨp mɨniu (o neiyɨp) ik ek, ‘Ekrit eno pɨnak ein en,’ te hɨrak
kakɨkrit kakno. Yi yises God werek te menmen yi yɨrɨakem hɨram mampar
keremem mamnen.”
21 [Te ap menmeiyam me yeiyɨm yaiyɨpɨr herwe im em taau. Yi nɨnpɨ
miwei eiyu eiyɨt me yi eiyitehi God menmen, te yi eiyɨpɨr herwe im
keremem.”]

Jisas pɨke katɨp keteipim me hɨrak kaki te maain kakɨkrit
(Mk 9:30-32; Lu 9:43-45)

22 Maain Hɨr nariyan nitet Galili te Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak: “Maain
hɨr mɨt nanriuweta hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi ano his me mɨt enun.
23 *Te hɨr naniyep hahi. Me wɨ wikak hɨrak God pɨke kakɨkoya hi pɨke
ahɨkrit ahu are mɨtɨk.” Hɨr nemtau menmen hɨrak kepɨwekɨtem, te hɨr
han enuk.

Mɨt nitehi Pita pewek me takis

24 *Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel epei nen niun wit Kapaneam. Mɨt kerek
neit pewek me takis me wɨnak ke God hɨr nan nitehi Pita, “Mɨtɨk Iuwe kit
hɨrak kewɨr pewek me takis me wɨnak ke God a?”
25 Pita hɨrak ketpor, “O hɨrak Mɨtɨk Iuwe kaiu kepwɨrem.” Hɨrak katɨp
epei au, hɨr nen nɨnɨk wɨnak eik ek te Jisas kitehi Pita, “Pita ti han kitet

---

* **17:12** Mt 11:14, 14:10 * **17:13** Lu 1:17 * **17:17** Diu 32:5, 20; Jo 14:9 * **17:19** Mt 10:1 * **17:20** Mt 21:21; Mk 11:23; Lu 17:6; 1Ko 13:2 * **17:23** Mt 16:21 * **17:24** Eks 30:13, 38:26

mekam? Mɨt iuwe naanmɨpre mɨt ne tɨ hɨr nari pewek me takis me nɨkerek nɨr o me mɨt han?
26 Pita ketpɨwek, “Mɨt nɨrak au. Mɨt han keriyen.” Jisas ketpɨwek, “Te mɨt ne mɨtɨk Iuwe ap nanwɨr pewek a? Te hi ap te hewɨr pewek a! Haiu nɨkerek ne God te haiu ap mamwɨr pewek naanmampre wɨnak kɨrak au.
27 Hɨram yaaim te hi ap hewɨr pewek hɨrɨak mɨt han enuk neriuwerem. Te ti eno wan ewɨr strin huk mewik ere ti eri saauk eknen tenhaan ik. Te saauk hak kerek epei ti heriyaak kinɨn kan tenhaan ik ek, te ti etenenik ewep hɨm kɨrak te ti ehɨr pewek mau mekrerek. Ti eiyɨm eno ewɨrem ewet mɨt pewek me takis mawɨr.”

18

Mɨt miyapɨr kerek God katɨp hɨr iuwe nɨmɨn ke mɨt miyapɨr han kerek hɨr nisesik
(Mk 9:33-37; Lu 9:46-48)

1 *Me wɨ im mɨt disaipel nan nɨr Jisas netpɨwek, “Keimɨn hɨrak kinɨn mɨt han te hɨrak kɨre iuwe ke mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God?”
2 Hɨr netpɨwek, te Jisas kenɨne nɨkan hak kan te hɨrak kewisɨk kerp nɨmɨn ke mɨt yapɨrwe.
3 *Epei au, hɨrak katɨp, “Hi hetpi hɨm werek. Yi ap eiweikɨn sip eiwet menmen yi yisesim yi eiyises God eiyɨr ke nɨkerek kike hanhan nises hɨm me miye haai nɨr, te yi ap eiyu eiyɨr ke mɨt ne weiwɨk me God. Taau!
4 *Mɨtɨk kerek kewenɨn han kɨrak ke menmen yapɨrwe hɨrak hanhanem, te hɨrak kises menmen miutɨp kar nɨkan ik ek kisesim, hɨrak kinɨn mɨt han ne weiwɨk miutɨp me God, hɨrak kakises God werek werek.
5 *Te mɨt kerek naanempre mɨtɨk kiutɨp kɨre nɨkan ik nentar hɨr nises hɨm mai, hɨram mar ke hɨr nekepa.

Menmen enum mɨt nɨrɨakem nari han ke mɨt neriuwerem
(Mk 9:42-48; Lu 17:1-2)

6 “Te mɨtɨk hak kiutɨp kakri han ke mɨt weinɨn hɨr nɨre nɨkerek kike in te hɨr nises menmen enum ap nises hɨm mai au, hɨram yaaim te hɨr mɨt han enwenkek nan iuwe kiutɨp eku tɨmɨr kɨrak te hɨr enwɨrek ekno ekɨkre wan nɨmɨn iuwe ein kaki te maain God ap kakɨkɨp kakɨwaankek wɨsenuk ke menmen im.
7 Menmen enum mamwɨwaank mɨt miyapɨr nau tɨ nanri han kɨr te hɨr nanises menmen enum. Hekrit hekrit menmen enum mari han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe, te maain God kakɨwaank mɨt o miyapɨr kerek nɨrɨakem nari han ke mɨt miyapɨr han neriuwerem.
8 *“Yi yɨrɨak menmen enum eiriuwe his o hɨt mi, yi eiremir eiwɨrem emno. Hɨram yaaim yi his hɨt miutɨp te yi eitike God eiyu werek. Hɨram enum te his hɨt wik mamu te hɨr nanri yi eino eikre si enum kerek mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik ap te mami au.
9 Nanamɨr ki kɨr menmen kakri han ki me menmen enum, te yi eiketik eiwɨrek ekno. Hɨram yaaim yi nanamɨr kiutɨp kaku te yi eiyu werek eitike God. Hɨram enum yi nanamɨr wik te hɨr nanwɨri yi eino eikre si enum me hel, wit kerek God kakɨwaank mɨt keriuwerem.

Hɨm tok piksa me sipsip kɨrɨr kɨsawɨn keit yaank
(Lu 15:3-7)

---

* **18:1** Lu 22:24 * **18:3** Mt 19:14; Mk 10:15; Lu 18:17 * **18:4** Mk 10:43-44 * **18:5** Mt 10:40; Lu 10:16; Jo 13:20 * **18:8** Mt 5:29-30

10 *“Yi naanempre hɨras werek werek te yi ap han ekitet mɨtɨk kei weinɨk
kerek kises hɨm mai. Hi hetpi werek. Mɨt ensel kerek naanmɨpre mɨt
miyapɨr nisɨsa hɨr nanɨno nanɨr Haai kai God kakɨt wit kɨrak, hɨr nanɨswi
hɨm me menmen enum yi yɨrɨakem.
11 *[Yi ap yerekyor enum yentar hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi han
hɨnhatɨn akepi ahɨthis mɨt miyapɨr nises menmen enum te hɨr nanises hɨm
mai.]
12 “Yi han kitet mekam? Mɨtɨk hak kewis 100 sipsip te sipsip hak kiutɨp
kɨrɨr kɨsawɨn keit yaank, te hɨrak ap te kakɨnkakɨtnɨwek pɨke kaknanek
o au? Hɨrak kakwis 99 sipsip mamɨrp mɨniu eik hɨrak kakno kakɨnkaktɨn
hak kiutɨp epei keit nein eik.
13 Hi hetpi werek. Maain hɨrak kɨnapɨnek epei au, hɨrak han yaaik
wɨsenuk kenterik, te hɨrak han yaaik kike keriuwe 99 sipsip ap meit nein
ek kentar hɨram mepu werek.
14 Mar im Haai ki God kau wit kɨrak Heven kɨnapen mɨtɨk keiyak kiutɨp
ke yi nɨkerek kike nɨrak kakweikɨn sip kakwetɨwek kakɨwaank hɨrekes.

Yi mɨt eikaap mɨtɨk hak kerek keweikɨn sip kewet hɨm yaaim kises menmen enum.

15 *“Te mɨtɨk kit hɨrekes kerekyut menmen enum ti eno ehɨrek te ti
eteiknɨwek menmen enum hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kemtau hɨm mit kisesim
keweikɨn sip kewetɨwem, te ti epei hetɨwek his kɨnaaipɨs menmen enum.
16 *Te hɨrak ap kemtau hɨm mit, ti ehɨt his mɨtɨk keiyak kiutɨp o wiketeret,
te yi eiriyakɨt eino. Mar im te yi wikak eiwepyapɨr menmen hɨrak kɨrɨakem
kesiuwek hɨm.
17 *Te hɨrak ap kemtau hɨm mi, te yi eitɨp mɨt han ne weiwɨk me God. Te
hɨrak ap kemtau hɨm mɨr te yi einerek mɨtɨk enuk hanhan kises menmen
enum. Yi eiyɨpɨrek ap eitikerek yɨrɨak menmen ham au.”
18 *Jisas katɨp, “Hi hetpi werek menmen yapɨrwe enum yi ap yesakem
meit tɨ ik ek, keremem te God ap kakɨsakem kakɨt wit kɨrak. Menmen yi
yesakem yayɨt tɨ ik ek, te God kakɨsakem kakɨt wit kɨrak.
19 *“Te hi hetpi werek. Mɨtɨkɨt wiketeret te tɨ ik yi han kɨpɨrakɨt
me menmen miutɨp te yi yitehi God em, Haai kai God kau wit kɨrak
kakrekyiyem.
20 *Hɨrak kakrekyiyem yi eitɨwem eiyɨntar yi mɨtɨkɨt wik o wikak yi
yererik yentar yi yisɨsa yi eiyɨrtei God te hi ahu atikewi ekre nɨmɨn hi
akepi.”

Hɨm tok piksa me mɨtɨk hɨrak ap hanhan keriuwe mɨtɨk hak nɨpaa kari menmen mɨrak

21 Jisas katɨp epei au, Pita kan kɨr Jisas ketpɨwek, “Mɨtɨk Iuwe, kai yinak
hɨrak kakrekyo menmen enum te hi akepik anke menmen enum mɨrak
emno emkeipnɨwek mamɨrmenum? Ti arekyewem mar ke hispɨnak wik
(7) hɨram werek?”
22 *Jisas ketpɨwek, “Hi ap hetput are mamɨr hispɨnak wik (7) au. Hi hatɨp
ti ekepik enke menmen enum kerek hɨrak kɨrɨakemem ere yapɨrwe mar ke
490.
23 Menmen haiu mɨt kerek mises God haiu mɨrɨakem hɨram mɨre men-
men mɨtɨk iuwe ke gavman hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak katɨp hɨrak kakɨt pewek

---

* **18:10** Hi 1:14 * **18:11** Lu 19:10 * **18:15** Lev 19:17; Lu 17:3; Ga 6:1 * **18:16** Diu 19:15; Jo 8:17 * **18:17** 1Ko 5:13 * **18:18** Mt 16:19; Jo 20:23 * **18:19** Mk 11:24; Jo 15:7; Je 1:5 * **18:20** Mt 28:20; Jo 14:23 * **18:22** Lu 17:4

yapɨrwe nɨpaa mɨt kerek nɨrɨak menmen mɨrak hɨr netɨwem weinɨm te hɨr ap pɨke newetɨwekem mererim wen au.
24 Hɨrak kɨrɨak menmen me mɨt netɨwem weinɨm ap epei newetɨwek pewek mererim wen au, hɨr neithis mɨtɨk hak neiyɨk nan. Nɨpaa hɨrak ketenen pewek me mɨtɨk ik mar 10 milion kina te hɨrak ap kewetɨwekem mererim wen au.
25 Te hɨrak ap ketenen pewek iuwe mar im te kakwetɨwekem mererim au. Te mɨtɨk iuwe katɨp hɨr anɨthis mɨtɨk ketike mɨt nɨkerek netike menmen mɨr ham yapɨrwe hɨr nesiuwerem nanɨt nan mamrerim me menmen nɨpaa hɨrak ketɨwem weinɨm me mɨtɨk iuwe ik.
26 Hɨrak katɨp epei au, te mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kewen ninɨp kitehi katɨp mɨtɨk iuwe kar ik: "Ti hanhan heriuwa, wen ewisa pewek hi hewetut menmen yapɨrwe mit nɨpaa hi heriyaam."
27 Te mɨtɨk iuwe hanhan keriuwerek kerek nɨpaa hɨrak ketɨwem weinɨm em meit, hɨrak ketpɨwek hɨram menmen weinɨm te hɨrak kɨnaiwɨrek ken.
28 "Maain mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe ketpaan ken wit eik, te hɨrak kɨr mɨtɨk wariyakɨt kɨrak kerek nɨpaa hɨrak kewetɨwek pewek mar 100 kina, te hɨrak kewetɨwekem mererim au. Te hɨrak ketenenik kɨr enum kau teruk kɨrak ketpɨwek, 'Ti eweto pewek emrer mai kerek nɨpaa ti hetɨwem.'
29 Hɨrak ketpim nepei au, te wariyakɨt kɨrak kewen ninɨp kau kitɨwekhi ketpɨwek hɨm iuwe kar ik: 'Ti hanhan heriuwa te ti hewisa ere maain te hi pɨke ewetitem.'
30 Te hɨrak kɨnapen. Hɨrak ken kewɨrek kekre wɨnak enuk kaku kakɨt ere maain hɨrak kakrer pewek nɨpaa hɨrak ketɨwem.
31 "Te hɨr mɨt wariyan nɨrak nɨr menmen hɨrak kerekyɨwekem hɨr han enuk neriuwerek. Te hɨr nen newepyapɨr menmen enum hɨrak kɨrɨakem natɨp mɨtɨk iuwe kɨr em.
32 Hɨr netpɨwek epei au, te mɨtɨk iuwe kenɨne mɨtɨk kerek nɨpaa kɨrɨak menmen en ketpɨwek kar ik: 'Ti mɨtɨk hɨrɨak menmen mai, ti enuk! Nɨpaa ti hɨkɨt hetpo te hi han tewenɨnit me menmen nɨpaa ti hetɨwem em.
33 Hi nɨpaa han tewenɨnit. Henmak te ti ap han tewenɨn wariyakɨt kit a?'
34 *Te mɨtɨk iuwe kɨrak han enuk keriuwerek te hɨrak kesiuwerek ken mɨt kerek nɨrɨakek menmen enum nanɨwaankek te hɨrak kaku kakɨt ere mamrer menmen kerek nɨpaa hɨrak ketɨwem.
35 *Te han ki, yi eikaap ni yinan me menmen enum hɨr nepei nɨrɨakem. Te Haai kai kau wit kɨrak Heven kakrɨakem mampar keremem me yi. Haai kai kau wit kɨrak Heven kakrekyi menmen mamɨr im. Te yi eikaap ni yinan me menmen enum hɨr nerekyiyem yi eiyɨtpor hɨram menmen weinɨm. Yi han kitet menmen werek werek!"

19

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨk mɨte epei neitan hɨr nɨnaaiwɨran
(Mk 10:1-12; Lu 16:18)

1 Jisas katɨp hɨm me menmen epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr Galili ken tɨ ke provins Judia keit pɨnak ke mani Jodan ein.
2 Hɨrak ken en, mɨt miyapɨr yapɨrwe nisesik. Te hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr kerek nɨnap hɨr nɨre yaain.

---

* **18:34** Mt 5:25-26 * **18:35** Mt 6:15; Mk 11:25; Ef 4:32; Kl 3:13

3 *Hɨrak keit ein, hɨr mɨt ne Farisi nan nanmitɨwekpɨn nanri han kɨrak natɨp, “Hɨm me Moses haiu misesim matɨp hɨram yaaim te mɨtɨk akɨpɨr
mɨte pɨrak hɨre wauno waunaiwɨrek me menmen miutɨp o yapɨrwe hɨre
wɨrɨakem hɨrak kɨneinɨm o au?”
4 *Te hɨrak kewenhi ketpor, “Yi yenmak te nɨpaa yi ap yertei werek hɨm
im em mau tɨwei yi yɨrem a? Hɨram matɨp God nɨpaa kɨrɨak menmen
yapɨrwe, nɨpaa enum eik hɨrak kime mɨtɨk ketike mɨte.
5 *God kɨrɨak mɨte keriuwe hɨrepit ke mɨtɨk te hɨrak katɨp, ‘Mɨtɨk
kaknaaiwɨr miye hai nɨrak hɨrak kaku kaktike mɨte pɨrak, te hɨr wik
nankiyan nanu nanɨt.’
6 Te hɨr ap pɨke nɨre hɨre o hɨrak wik wik au. Hɨr nɨre yɨnk kiutɨp kerekek.
Menmen kerek God epei kehimɨtanem miutɨp, yi mɨt ap te yayɨnkerem.”
7 *Te hɨr mɨt ne Farisi netpɨwek, “Te kenmak Moses kewis hɨm hɨram
matɨp, “Mɨtɨk kakwis tɨwei kaktɨp kakɨnmak te hɨrak kakɨnke mɨte hɨrak
kakwetɨwerek te kakɨnkerep wauno?”
8 Jisas ketpor, “Moses kewisi yi yayɨpɨr miyapɨr ni kentar yi han ki enuk
ap yises hɨm me God werek werek au. Nɨpaa enum eik God ap hanhan
keriuwe mɨt hɨr nises miyapɨr nɨr nɨnaaiwɨri nanɨno au.
9 *Hi hetpi hɨm mar im em. Mɨte pe mɨtɨk hak ap nɨpaa wɨrɨak menmen
enum wɨwaai wetike mɨt han, te hɨrak kakɨpɨrep wauno kakɨt mɨte hap,
mɨtɨk kar ik hɨrak kewaank hɨrekes kɨre mɨtɨk enuk kari miyapɨr his
kewenem.”
10 *Te hɨr mɨt disaipel nɨrak hɨr netpɨwek, “Menmen nɨmɨn ke mɨtɨk
ketike mɨte pɨrak hɨram mar im, te mɨtɨk kakɨt mɨte au emɨt. Hɨrak eku
weinɨk kerekek.”
11 Te Jisas ketpor kar ik: “Ap te mɨt miyapɨr yapɨrwe nantenen hɨm im em
taau. Hɨr keriyen kerek God kakɨkepi hɨr nantenenim hanhan nanisesim.
12 Mɨt han ap te nanɨt miyapɨr nentar miyerer nɨr nɨpaa ninen te hɨr ap
yaain te hɨr nanwaai nantike miyapɨr. Nepɨr kerekek mɨt han nɨpaa nekin
menmen me mɨt han te hɨr ap te nanɨt miyapɨr nanwaai nantikeri au. Te
han en han kitet nanises menmen me hɨm me God nanrɨak menmen mɨrak
keremem te hɨr nɨnapen nanɨt miyapɨr. Mɨt kerek hɨr han kitet hɨm im
hɨram yaaim hɨr nanisesim.”

Jisas han yaaik kewis his mentar nɨkerek kike
(Mk 10:13-16; Lu 18:15-17)

13 Hɨrak katɨp epei au, hɨr mɨt han neit his nɨkerek han kike neri nan, hɨr
hanhan natɨp Jisas te hɨrak ekwis his emɨnteri te ekitehi God kakrekyor
menmen yaaim. Te hɨr mɨt disaipel neneri.
14 *Hɨr neneri, Jisas katɨp, “Yi eiwis nɨkerek kike en hɨr nanɨnan in. Yi
ap eiweni au emɨt! Mɨt miyapɨr kerek nises God hɨr han yaaik nanu nanɨr
nɨkerek in e.”
15 Hɨrak kewis his menteri. Hɨrak kɨrɨak menmen im epei au, hɨrak
kɨnaaiwɨr wit ik ken wit hak.

Hɨm me mɨtɨk pipɨak ketenen menmen yapɨrwe
(Mk 10:17-31; Lu 18:18-30)

16 Wɨ ham mɨtɨk hak yaaik kan kɨr Jisas ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk Iuwe
Yaaik hi arɨak mekam yaaim eiyisesim te hi hahɨt hɨmɨn yaaik te hi hahu
hahɨt tipmain tipmain enum eik?”

---

* **19:3** Mt 16:1 * **19:4** Jen 1:27, 5:2 * **19:5** Jen 2:24; Ef 5:31 * **19:7** Diu 24:1-4; Mt 5:31 * **19:9** Mt 5:32; 1Ko 7:10-11 * **19:10** 1Ko 7:1-2, 7-9 * **19:14** Mt 18:2-3

17 *Jisas ketpɨwek, “Kenmak te ti hitauhi me menmen mekam yaaim? God
kiutɨp kerekek hɨrak Yaaik. Te ti hanhan hahɨt hɨmɨn yaaik ehu etike God,
te ti ehises hɨm kerek God kewet Moses em mɨt enisesim.”
18 *Te mɨtɨk kitɨwekhi, “Hi ehises hɨm lo me Moses mekam?”
Jisas ketpɨwek, “Ti ehises hɨm mar im: ‘Ti ap enep mɨt hɨr nani. Ti ap
hetike mɨte pe mɨtɨk hak yi eirɨran au emɨt! Ti ap ekintɨp menmen me mɨt
han. Ti ap ewen hɨm etɨp mɨt han.
19 Ti emtau hɨm me miye haai nit eisesim naanmamror me menmen, ti
hanhan eriuwe mɨt miyapɨr han ehɨr ke ti hanhan hɨrekes.’ ”
20 Te mɨtɨk pipɨak ketpɨwek, “Hɨm im em hi epei hisesim. Te hi ehises
mekam ham?”
21 *Jisas ketpɨwek, “Ti hanhan are yaaik te ti eno esiuwe menmen mit
yapɨrwe ehɨt pewek emrerim te ti ewet mɨt enun ap netenen menmen mei
em. Ti erɨak menmen im, ti hetenen menmen yapɨrwe hahu wit ke God. Ti
hɨrɨak menmen im epei au, ti enen ehisɨsa.”
22 Mɨtɨk pipɨak kemtau hɨm im, hɨrak kɨnaaiwɨr Jisas han enuk ken
kentar Jisas ketpɨwek hɨrak kesiuwe menmen mɨrak mamno. Hɨrak
ketenen menmen yapɨrwe.
23 Hɨrak epei ken, Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak, “Hi hetpi werek. Menmen
yapɨrwe mɨt netenenim hɨram mewen (o mesenkek) han kɨr te hɨr ap nises
hɨm me God waswas au.
24 Hi pɨke hetpi heteipim. Kamel hɨram ap te mamnɨk hei ke nil ke
nekerwo laplap neriuwerek ek taau. Hɨram hei kike. Mɨtɨk ketenen pewek
yapɨrwe hɨrak ap te kakises God taau kɨre kamel ap te kakises hei. Hɨrak
kɨrɨak menmen au kentar pewek hɨrak ketenenim hɨrak han kɨrak kenke
kenterim te kakisesik werek werek taau.”
25 Mɨt disaipel nɨrak nemtau hɨm im em hɨr nehɨnhɨn te hɨr han kekrit
nitɨwekhi, “God ap kakɨthis mɨtɨk kar ik au, te neimɨn ne haiu mɨt mamu
mamtikerek? Taauye!”
26 *Hɨr natɨp epei au, Jisas kɨrapror ketpor, “Mɨt ap nankaap hɨras nanu
nantike God au. Menmen mɨt netenenim mamkepi au. God kerekek
kakɨkepi.”
27 Hɨrak katɨp epei au, Pita ketpɨwek, “Haiu epei mɨnaaiwɨr menmen mai
yapɨrwe te haiu misesit. Maain haiu mamɨt mekam?”
28 *Jisas kewenhi ketpor, “Hi hetpi menmen im! Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe maain hi hahu yeno mai iuwe naanmampre mɨt me wɨ yaaim maain
mamnen, te yi mɨt kerek yisɨsa yi yayu yeno yaipar ke hi ik ek. Yi skelim
mɨt ne weiwɨk yapɨrwe me Isrel.
29 *Hɨr mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp kerek nɨnaaiwɨr wɨnak o menmen mɨr,
kikrek nɨr, yenterer, miye haai o nɨkerek nɨr o tɨ kɨr, hɨr nɨnaaiwɨrem
nentar hɨr nises menmen nɨpaa hɨr netenenim, maain hɨr nanɨt yapɨrwe
mamɨr ke 100. Te hɨr nantike God nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.
30 *Mɨt miyapɨr kerek in ek hɨr niuk mɨr iuwe, hɨr maain nanɨre mɨt
weinɨn. Mɨt miyapɨr yapɨrwe in ek hɨr nɨre mɨt weinɨn, maain hɨr nanɨre
mɨt iuwe.

---

* **19:17** Lev 18:5; Lu 10:28 * **19:18** Eks 20:12-16; Lev 19:18; Diu 5:16-20; Ro 13:9 * **19:21** Mt 6:20; Lu 12:33; Ap 2:45, 4:34-37 * **19:26** Jen 18:14; Jop 42:2 * **19:28** Dan 7:9-10; Mt 25:31; Lu 22:30; Rev 3:21 * **19:29** Hi 10:34 * **19:30** Mt 20:16; Lu 13:30

20

Hɨm me mɨt nɨrɨak menmen naanmɨpre ni me tɨpar wain.

1 *“Menmen God kɨrɨakem me haiu mɨt hɨram mar ke mɨtɨk ketenen tɨ
iuwe. Hekrit enum eik hɨrak ken kakɨthis mɨt nanrɨak menmen naanmɨpre
ni me waai wain mɨrak.
2 Hɨrak katɨp ketike mɨt han nanrɨak menmen naanmɨpre ni me tɨpar
wain mɨrak. Te hɨrak han yaaik keriuweri te hɨr nanɨt pewek iuwe miutɨp
me wɨ im em. Epei au, hɨrak keriuweti nen ni me waai wain mɨrak eim.
3 Maain wepni epei kehɨn kɨniu kan, hɨrak ken kɨr mɨt han nerp weinɨn
neit wit maket.
4 Hɨrak katɨp mɨt han in en, ‘Yi eino eirɨak menmen eipeit ni wain eim,
te hi eweti pewek iuwe miutɨp mampɨreri keriyen.’
5 Te hɨr nen. Wepni kau nɨmɨn iuwe kewen ken, hɨrak ken kari mɨt han
keprer kerekek nɨpaa hɨrak kɨrɨakem.
6 “Hɨnkewɨ hɨrak ken kɨr mɨt han au nerp neit ap nɨrɨak menmen. Te
hɨrak ketpor, ‘Yenmak te yi yerp weinɨm petepin in ere hɨnkewɨ ik ek?’
7 Hɨr netpɨwek, ‘Ap mɨtɨk kei kewetei menmen haiu mamrɨakem.’ Hɨrak
ketpor, ‘Yi eino ni me tɨpar wain mai em eirɨak menmen.’
8 *“Epei hɨnkewɨ, te haai ke ni wain katɨp mɨtɨk iuwe naanmɨrpe mɨt
nɨrɨak menmen hɨrak ketpɨwek, ‘Ti enɨne mɨt nɨrɨak menmen nanɨnen te
ti ewetɨr pewek. Ti ewet mɨt kerek nan ne hɨnkewɨ pewek enɨnɨn. Maain
ti ewet mɨt kerek nepei nɨnɨn nekriteik nan ek nɨkaru. Te ti ewetɨr pewek
mɨpɨram.’
9 “Hɨr mɨt kerek nan nɨrɨak menmen neit ni wain em ne hɨnkewɨ hɨr neit
pewek kiutɨp.
10 Epei au, mɨt kerek nɨnɨn nɨrɨak menmen meit ni wain em, hɨr nan te hɨr
han kitet hɨr nanɨt pewek yapɨrwe maminɨni, te au, hɨr netɨwem mɨpɨram
keremem. Pewek kiutɨp.
11 Hɨr netɨwem, te hɨr nene mɨtɨk kerek ke ni keremem.
12 Hɨr natɨp nar ik: ‘Mɨt in en hɨr nan nɨkaru. Hɨr nɨrɨak menmen
kike keremem, te ti ewetɨr pewek mɨpɨram mepɨr ke haiu metɨwem.
Haiu epei mɨrɨak menmen iuwe me hekrit eik ere wepni kɨman si kewai
meriuwerem.’
13 “Hɨr natɨp nar ik te hɨrak katɨp mɨtɨk hak kiutɨp ke hɨr mɨt en. Hɨrak
katɨp, ‘Kai yinak hi ap herekyut enum. Nɨpaa ti ewenhi hɨram werek te ti
hɨrɨak menmen ehɨt pewek kiutɨp a?
14 Ti ehɨt pewek kit kiutɨp te ti eno. Pewek kiutɨp hi epei ewetitem, mar
keremem te hi hanhan ewet mɨt pewek kerek nɨkaru en em.
15 Mekam! Yi han kitet hi hɨrɨak menmen hises han kai mamriuwe pewek
mai im em o au a? Hi ehisesim ye! Hi hɨrɨak menmen yaaim me menmen
im em yi au han enuk yeriuwa a?’ Haai ke ni ik hɨrak katɨp kar ik.
16 *Te hi Jisas hetpi. Hɨr mɨt kerek in ek hɨr mɨt weinɨn, maain hɨr iuwe.
Mɨt kerek in ek hɨr iuwe, maain hɨr nanɨre mɨt weinɨn.”

Jisas katɨp keteipim ere wikak me hɨrak kaki te pɨke kakɨkrit
(Mk 10:32-34; Lu 18:31-33)

17 Jisas kakniu kakno Jerusalem, te hɨrak keit his mɨt disaipel nar
hiswiyen wik (12) hɨr netikerek nen. Hɨr nitet yayiwe nen, te Jisas ketpor
kar ik:

---

* **20:1** Mt 21:33 * **20:8** Lev 19:13; Diu 24:15 * **20:16** Mt 19:30; Mk 10:31; Lu 13:30

18 *“Eiyɨmtau. In ek haiu mamno Jerusalem. Te hɨrak mɨtɨk kerek
kakriuweta hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi eno his me mɨt iuwe pris netike
mɨt ninɨn nertei hɨm me Moses. Te hɨr nanmitetpɨn nantɨp hi enuk te hi ahi.
19 *Te hɨr nansiuwa hi ano his me mɨt ap ne weiwɨk me Isrel, hɨr nanɨtpo
enum me nanrekyau yɨnk enuk, hɨr nanwaai nɨpɨn menmen naniyep te
nanwenkeka ehu nu tentarakɨt. Me wɨ wikak, hi pɨke ekrit hahu.”

Jems ketike Jon miye pɨrakɨt witehi Jisas te hɨrakɨt tatre iuwe (Mk 10:35-45)

20 Me wɨ im Sebedi mɨte pɨrak weithis nɨkerek tɨre Jems ketike Jon hɨre
weri wan Jisas. Hɨre wewen ninɨp witɨwekhi hɨrak kakrekyɨwe menmen
yaaim.
21 *Jisas ketpɨwe, “Ti hanhan mekam?” Hɨre watɨp, “Maain ti are Mɨtɨk
Iuwe King naanmamprai haiu mɨt. Me wɨ im hi hanhan ti atɨp nɨkerek
tawɨr wiketeret it tatu menep tatɨtikewit naanmampre mɨt tatkitewit. Hak
kakno his henkik, hak kakno his yaaim tatɨt wit kerek mɨt iuwe newi.
Hɨram werek o au?”
22 *Hɨre watɨp warik, te Jisas ketpɨwe, “Auye! Yi ap yertei menmen werek
werek yi yitauhiyem. Hɨram werek te yi yayises menmen enum yayɨr ke
hi ehisesim eiwis menmen enum mamnen mamiwep a?” Hɨrakɨt tatɨp,
“Hawɨr te wawisesim.”
23 Te Jisas ketpɨwekɨt, “Hɨram werek te yi wiketeret yayises menmen hi
ehisesim te mamrewaank. Te keimɨn hɨrak kaku kakɨnke kakno his henkik
mai, keimɨn kakno his yaaim mai, hɨm im em hɨrak ap hɨm mai te hi
etpiyem au. Yeno keremem hɨram me mɨt han kerek Haai kai God kɨrɨakem
te mɨt han nanwim.”
24 Hɨr mɨt disaipel han nar hiswiyen (10) nemtau menmen hɨrakɨt titehi
Jisas em keremem, hɨr han enuk neneret.
25 *Te Jisas kenɨnor hɨr nan nanɨrek, te hɨrak katɨp, “Yi yertei hɨr mɨt
iuwe ne weiwɨk ham hɨr natɨp mɨt hɨr weinɨn te hɨr iuwe ninɨni. Te hɨr
mɨt iuwe keriyen natɨp hɨm manp enuk te hɨr mɨt miyapɨr nises hɨm kɨr
me menmen hɨr netpim.
26 *Te menmen enum mar im ap emɨrp nɨmɨn me yi mɨt au. Mɨtɨk keimɨn
kakre iuwe nɨmɨn ke yi mɨt, te hɨrak ekpar mɨtɨk kɨrɨak menmen yaaim me
kakɨkepi.
27 Mɨtɨk kerek hanhan kakre iuwe ke yi mɨt, te hɨrak ekpar mɨtɨk weinɨk
kɨrɨak menmen mi.
28 *Hɨrak kɨrɨak menmen ekpar hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe kerekek
hi arɨakem. Hi ap han te mɨt nanrekyo menmen mai nankepa au. Hi han
arɨak menmen me mamkaap mɨt, te hi enaaiwɨr yɨnk kai hahi akaap mɨt
miyapɨr yapɨrwe ahɨsak menmen enum hɨr nɨrɨakem.”

Jisas kɨkaap mɨtɨkɨt wiketeret kerek nanamɨr toto (Mk 10:46-52; Lu 18:35-43)

29 Hɨr natɨp epei au, hɨr nɨnaaiwɨr wit Jeriko nen, te mɨt miyapɨr yapɨrwe
nises Jisas.
30 *Hɨr nepno te mɨtɨkɨt wiketeret kerek nanamɨr toto tau yayiwe. Hɨrakɨt
temtau hɨm mɨt natɨp me Jisas kitet yayiwe kakno, te hɨrakɨt tɨnap tatɨp

---

* **20:18** Mt 16:21, 17:22-23 * **20:19** 1Ko 15:4 * **20:21** Mt 19:28; Lu 22:30 * **20:22** Mt 26:39; Jo 18:11 * **20:25** Lu 22:25-26 * **20:26** Mt 23:11; Mk 9:35; Lu 9:48 * **20:28** Lu 22:27; Fl 2:7; 1Ti 2:6 * **20:30** Mt 9:27, 15:22

ten+ne h+m iuwe, “M+t+k Iuwe ti Nepenyek ke Devit kerek God kewetit
menmen m+rak iuwe. Ti han etwen+naw+r.”
31 M+t miyap+r h+r nat+p h+m iuwe te h+rak+t tekint+p w+re w+re. Au,
h+rak+t t+nap tat+p iuwe tar ik: “M+t+k Iuwe ti Nepenyek ke Devit, ti han
etwen+naw+r.”
32 Jisas kerp ken+newek+t kat+p, “Yi wiketeret yi hanhan hi arekyi
mekam?”
33 Te h+rak+t tat+p Jisas, “M+t+k kai Iuwe haw+r hanhan ti erekyaw+r
nanam+r maw+r mamre yaaim te haw+r waw+r ein ein.”
34 Te Jisas han tewen+net kewis his mau nanam+r m+rak+t, te wasenum
h+rak+t t+r ein ein werek werek. Te h+rak+t tisesik ten.

21

Jisas ken Jerusalem k+re m+t+k iuwe king kin+n naanm+pre m+t
(Mk 11:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)

1 H+r epei nen menep wit Jerusalem, h+r niun wit Betfasi kerek menep
m+niu (o neiy+p) niuk m+rak wit Oliv. H+r neit ein te Jisas kakriuwet m+t+k+t
disaipel wiketeret.
2 Te h+rak ketp+wek+t kin+n: “Yi eino wit kike eik ek te yi yay+r menep
in en. Te wasenum yi yay+r donki (h+re w+re hos) h+r m+t nesenkekiye
weriuwe waai werp nu, n+kan k+re ketikerep. Yi eisiupani eiy+riyei eiy+n
einen eiwetori.
3 *Te m+t+k hak kak+tpi menmen me yi wiketeret, te yi eit+p eiy+r ik: ‘M+t+k
kaw+r iuwe kakr+ak menmen ham kakriuwerem.’ Maain h+rak kakr+ak
menmen kakriuwerem epei au, h+rak kaksiuwerem p+ke mamnen.”
4 Menmen im man te h+ram mises menmen kerek n+paa profet netpim
em. H+ram mat+p mar im:
5 *“Yi eit+p m+t miyap+r nau wit Saion em+r ik:
‘Eiy+r m+t+k Iuwe ki kaknen kakri. H+rak ap m+t+k kat+p h+m tokim au.
H+rak kau donki keteik+n m+t h+rak naanm+pri werek werek. H+rak keiy+k
kan.
H+rak kau donki kike, n+kan kerek miye p+rak h+re winaak.’ ”
6 Te m+t+k+t disaipel wiketeret ten tises menmen kerek Jisas epei
ketp+wek+t em.
7 H+rak+t teithis donki miye wetike n+kan k+re, te h+rak+t tewis laplap
saket m+rak+t menterik, te Jisas kau sip k+rak.
8 *Te h+r m+t miyap+r yap+rwe newis laplap saket menmen m+waai
yayiwe. M+t han neremir nu heneik newis+m m+waai yayiwe nes+s+wek
neriuwerem.
9 *Te h+r m+t miyap+r nin+nek, h+rak ketike han nisesik h+r n+karu nan
n+nap nen+ne,
“Kai yaaik ik h+rak Nepenyek ke Devit. Haiu hanhan God kakr+ak menmen
yaaim ke m+t+k ik kan kak+kreh+r k+rak. H+rak yaaik te haiu
emwen+pi niuk me God.”
10 Jisas ken Jerusalem, te m+t miyap+r neit wit iuwe eik, h+r neh+nh+n
neriuwerek te h+r nat+p, “M+t+k ik ek h+rak keim+n?”
11 *Te m+t miyap+r kerek nen ek nat+p, “H+rak profet Jisas, m+t+k ke
Nasaret keit provins Galili.”

---

* **21:3** Mt 26:18 * **21:5** Ais 62:11; Sek 9:9 * **21:8** 2Kin 9:13 * **21:9** Sam 118:25-26 * **21:11** Mt 21:46

Jisas kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen neiyɨm nanɨt pewek neit wɨnak iuwe ke God natɨp hɨm mɨrak newiyen
(Mk 11:15-19; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

12 Te Jisas kɨnɨk ken wɨnak iuwe ke God tempel kerek mɨt natɨp mɨt han
hɨm me God nekrerek ek. Te hɨrak kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen nanɨt
pewek mamriuwerem em. Hɨrak kewɨr yeno mɨr kerek hɨr newis pewek
menterim metike yeno me mɨt kerek hɨr nesiuwe hore newet mɨt em hɨr
newi.
13 *Hɨrak kɨrɨakem epei au, hɨrak katɨp, "Tɨwei me God matɨp mar ik:
'Mɨt nanrer wit wit nankine wɨnak kai nenewek wɨnak kerek mɨt nanitehi
God menmen nanɨkrerek.' Te yi yɨrɨakek kɨre wɨnak ke mɨt enun nekintɨp
menmen newik."
14 Jisas kepeit wɨnak tempel kerek mɨt natɨp mɨt han hɨm me God
nekrerek, te mɨt han nanamɨr toto netike mɨt nɨnap enum nan nɨrek, te
hɨrak kerekyi yɨre yaain.
15 Te hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe nertei hɨm me Moses natɨp
mɨt em, hɨr nɨr menmen yaaim Jisas kɨrɨakem kɨkaap mɨt, te hɨr nemtau
nɨkerek nenɨne neit ein natɨp nar ik: "Haiu emwenɨpi niuk me nepenyek
ke Devit," te hɨr han enuk.
16 *Hɨr han enuknetpɨwek, "Ti hemtau hɨm kerek hɨr netpim em a?"
Te Jisas ketpor, "O, hi hemtewem. Yenmak te yi ap han kitet menmen
yi epei yekinaam me menmen im a? Hɨrak katɨp, 'Ti God hewep han ke
nɨkerek kike netike han kerek nau sɨnipau naam nɨm te hɨr natɨp newenɨpi
niuk mit hɨram iuwe.' "
17 Hɨrak katɨp nepei au, hɨrak kɨnaiwɨri keit wit iuwe ik, hɨrak ken kau
Betani me wɨtaan ik ek.

Jisas katɨp nu fik keweiwei kaki
(Mk 11:12-14, 20-24)

18 Hekrit enum eik, Jisas pɨke ken wit iuwe eik te hɨrak nɨnpɨ maak.
19 *Te hɨrak kɨr nu fik hak kiutɨp keit yayiwe, te hɨrak ken kɨrek. Te hɨrak
ap kɨr nɨkim mei mewik au. Hɨrak keperp weinɨm. Te hɨrak katɨp nu fik,
"Ti ap hari eine nɨkim meiyam au." Te wasenum nu fik keweiwei kaa.
20 Hɨr disaipel nɨrek te hɨr nehɨnhɨn. Hɨr natɨp, "Kenmak te nu fik
keweiwei kaa waswas?"
21 *Jisas ketpor, "Hi hetpi werek. Yi yises hɨm me God werek werek, yi ap
han kitet God kakɨkepi o au, te maain yi yairɨak menmen mamɨr ke epei
yi yɨra hi hɨrɨakem me nu fik ik ek. Te menmen im keremem au. Yi yaitɨp
mɨniu (o neiyɨp) ik, 'Ti eket eno ekre wan', te hɨrak kakises hɨm kerek yi
epei yetpɨwek ek hɨrak kakno kakɨkre wan.
22 *Yi yises God werek werek yi eiyitɨwekhi me menmen, maain hɨrak
kakrekyiyem."

Mɨt iuwe nitehi Jisas keimɨn ketpɨwek hɨrak katɨp mɨt hɨm me God
(Mk 11:27-33; Lu 20:1-8)

23 *Jisas pɨke kan wɨnak iuwe ke God katɨp mɨt hɨm mɨrak. Hɨrak wen
ketpim, mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe kerek ninɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel
nan nitɨwekhi narik: "Keimɨn kehimɨtanut te ti hatɨp mɨt hɨm im?"

---

* **21:13** Ais 56:7; Jer 7:11 * **21:16** Sam 8:2 * **21:19** Lu 13:6 * **21:21** Mt 17:20; Lu 17:6; 1Ko 13:2; Jo 14:12 * **21:22** Mt 7:7-11; 18:19; Jo 14:13-14 * **21:23** Jo 2:18

24 Jisas ketpor, “Hi hitihi menmen miutɨp. Yi eiyɨtpewem werek, te hi
hetpi keimɨn kehimɨtena hi hatɨp mɨt hɨm im.
25 Keimɨn kehimɨtan Jon hɨrak kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar? God kehimɨtanek
o hɨrak kises han kɨrak?”
Hɨr hɨras natɨpan nar ik: “Haiu emɨtpɨwek mekam werek? Haiu
mamɨtpɨwek God kehimɨtanek hɨrak kɨrɨakem, te hɨrak kakɨtpei, ‘Yenmak
te yi ap yises hɨm me Jon a?’
26 *Haiu matɨp Jon kises han kɨrak kɨrɨakem, haiu mɨnapen mɨt nan-
rekyei enum nanɨntar hɨr han kitet John hɨrak mɨtɨk iuwe profet.
27 Hɨr nɨnaain mɨt te hɨr ap natɨp Jon hɨrak mɨtɨk weinɨk. Te hɨr natɨp
Jisas, “Haiu au mepɨtari keimɨn kehimɨtenek kɨrɨakem.”
Hɨr natɨp epei au, Jisas ketpor, “Yi ap yetpo werek menmen me Jon, te hi
ap etpi keimɨn kehimɨtena hi hɨrɨak menmen im.”

Hɨm tok piksa me nɨkerek wiketeret te mɨtɨk hak

28 *Jisas katɨp, “Yi han kitet mekam? Nɨpaa mɨtɨk hak kine nɨkerek
hɨrakɨt wik. Hɨrakɨt epei tɨre iuwe, wɨ ham haai ken nɨkan iuwe mɨtɨk
ketpɨwek kar ik, ‘Petepin hi hanhan ti eno erɨak menmen naanmɨpre ni
me waai wain mai.’
29 Hɨrak katɨp haai kɨrak kar ik: ‘Hi au hɨnapen.’ Maain hɨrak keweikɨn
han kɨrak ken ni me haai kɨrak kɨrɨak menmen.
30 Haai ken kitehi nɨkan kike ek, ‘Ti tewen eno ni mai erɨak menmen
naanemprewem.’ Nɨkan nɨkik ek kewenhi katɨp, ‘Hi eno’, te hɨrak ap ken
ni eim au.
31 Yi han kitet keimɨn ke nɨkerek wiketeret kises hɨm me haai?”
Hɨr netpɨwek, “Nɨkan iuwe mɨtɨk kerekek.”
Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Mɨt enun newenɨn his mɨt hɨr ninɨn
neweikɨn sip newet menmen enum nises hɨm me God. Te yi mɨt iuwe au!
32 *Hɨr nenmak? Yi yises hɨm me God werek werek au yentar Jon kan
keteikni menmen yi yayisesim te yi ap yises hɨm mɨrak au. Te mɨt enun
neitɨt pewek me takis netike miyapɨr kewenek nari mɨt his newenem, hɨr
keriyen nises hɨm mɨrak. Yi epei yɨri hɨr nises hɨm mɨrak te yi ap yeweikɨn
han yisesik. Au, yi yeweikɨn sip yewetɨwek yau weinɨn.”

Hɨm tok piksa me mɨt kerek naanmɨre ni me waai wain me mɨtɨk hak (Mk 12:1-12; Lu 20:9-19)

33 *Jisas wen ketpor kar ik: “Yi eiyɨmtau hɨm tok piksa ham im. Mɨtɨk
iuwe ketenen tɨ mei kamɨr waai wain nɨkim mɨrak epei au. Hɨrak kime
nɨwa keweiknɨwem kekin hei kewis yemtɨ wɨsenuk kekrerem te ketepen
waai wain nɨkim tɨpar mɨram mekrerek. Epei au, hɨrak kime kɨnaan kau
niu naanmɨpre ni mɨrak. Epei au, hɨrak kehimɨtan mɨt hɨr naanmɨrewem.
Te hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik ken wit hak keit yanɨmɨn.
34 Maain waai wain nɨkim epei maa, hɨrak keriuwet mɨt nɨrak kerek
nɨrɨak menmen mɨrak em hɨr nen neit nɨkim pɨnam mɨrak neiyɨm
nanɨnen.
35 *Mɨt naanmɨpre ni em nerekyor enum. Hak ek hɨr nakɨp, hak ek hɨr
nakɨp kaa, hak ek hɨr newɨr nan nakɨp hemkre maain mekiuwe yɨnk kɨrak.
36 Maain kike, mɨtɨk iuwe kesiuwe mɨt han nɨrak yapɨrwe nan ninɨn
kerek nɨpaa hɨrak keriuweti nan. Hɨrak keriuweti nan te mɨt kerek
naanmɨpre ni nerekyor enum mar ke nɨpaa hɨr nɨrɨak mɨt han em.

---

* **21:26** Mt 14:5, 21:46 * **21:28** Lu 15:11 * **21:32** Lu 3:12, 7:29-30 * **21:33** Ais 5:1-2; Mt 25:14
* **21:35** Mt 22:6

37 Epei au, mɨtɨk iuwe kesiuwe nɨkan kɨrak kɨkaru kan hɨrak han kitet
kar ik: ‘Hɨr nanɨmtau hɨm me nɨkan kai.’
38 *Mɨt kerek naanmɨpre ni me mɨtɨk iuwe, hɨr nɨr nɨkan kɨrak kan hɨr
hɨras netpepan natɨp nar ik: ‘Ik ek hɨrak nɨkan ke mɨtɨk iuwe. Haiu emkɨp
te haiu emɨt tɨ kɨrak ik ek.’
39 *Te hɨr natɨp epei werek, hɨr netɨwekhis neiyɨk nen nɨnaaiwɨr ni nakɨp
kaa.
40 Maain mɨtɨk iuwe ke ni im hɨrak kaknen kakrekyor mekam?”
41 Hɨr newenhi netpɨwek, “Hɨrak kaknen kaknep mɨt enun en epei au,
hɨrak kakwis mɨt han nanɨnen naanmamre ni mɨrak mɨt in hɨr yaain
nanwetɨwek menmen yinam mɨrak kerek hɨram epei mekiute.”
42 *Jisas ketpor, “Yi yenmak te yi ap yertei werek werek hɨm me God mau
tɨwei nɨpaa profet newisɨm? Hɨram matɨp,
‘Teinɨk yaaik kerek mɨt nime wɨnak hɨr nɨnapen newisɨm mɨwaai, God
kehimɨtanek hɨrak kinɨn teinɨk ham mɨt epei namɨr.
Mɨtɨk Iuwe God kerekek kɨrɨak menmen im haiu han kitet hɨram yaaim.’
43 Te hi hetpi menmen yaaim me God nɨpaa hɨrak kewetiyem yi ap yisesim
werek werek, te hɨrak keriyaam mamnopɨn hɨrak kakwet mɨt han em hɨr
yaain nanises menmen God hanhan hɨr nɨrɨakem neriuwerem.
44 *Neimɨn hɨr neweikɨn sip neweto hɨr nanɨwaank nanɨr ke mɨn kaknatɨn
kakɨntar teinɨk hɨram mereprɨr. Maain hi arekyor enum hɨr nanɨwaank
nanɨt nanɨr ke teinɨk kaknatɨn kakɨntar menmen hɨrak kaksesi tɨkip tɨkip
mamre niutɨp.”
45 Hɨrak katɨp epei au, mɨt iuwe ne pris netike mɨt han ne Farisi nemtau
hɨm me Jisas hɨr nertei hɨrak katɨp hɨm tok piksa im keneri keriuwerem.
46 *Hɨr nerteiyem epei au, hɨr hanhan netɨwek his nanɨriyaak neiyɨk
nanɨno nanwisɨk kakɨkre wɨnak enuk, te hɨr nɨrɨakem au. Hɨr nɨnaain
mɨt yapɨrwe kerek nererik nemtau hɨm me Jisas hɨr nanɨnɨp nanɨntar hɨr
han kitet Jisas hɨrak mɨtɨk iuwe profet.

22

Jisas katɨp mɨt tok piksa me mɨtɨk ketike mɨte nanɨtan haai kemani menmen kakwet mɨt nanrerik em
(Lu 14:16-24)

1 Jisas pɨke katɨp mɨt miyapɨr hɨm keriuwe tok piksa.
2 Hɨrak ketpor, “Menmen God kɨrɨakem kenɨne mɨt ne tɨ hɨr nanises
hɨm mɨrak hɨram mar ke mɨtɨk iuwe kinɨn naanmɨpre mɨt hɨrak kemani
menmen keiyɨm kɨnkɨk mɨt kakɨntar nɨkan kɨrak ketike mɨte nanɨtan.
3 Nɨpaa hɨrak kehimɨtan mɨt han nanɨnen nanɨm menmen nantikerek.
In ek hɨrak keriuwet mɨt nɨrak han hɨr nanɨno nanɨnɨnor nantɨp mɨt hɨr
nanɨnen nanɨm menmen nantikeri. Te hɨr ap nɨnapen.
4 *Hɨr au nɨnapen, te hɨrak kenɨne mɨt nɨrak han ketpor, ‘Yi eitɨp mɨt
kerek nɨpaa hi etpor nanɨnen nanɨm menmen eiyɨtpor hi epei hemani
menmen nepei au, te hɨr enɨnen enɨm. Hi epei enep bulmakau nenium
yapɨrwe metike samiyak ham yaaim.’
5 Mɨt en nen netpor menmen epei au, te hɨr neweikɨn sip newetɨrem nises
menmen mɨr. Mɨtɨk hak ken ni mɨrak, mɨtɨk hak ken stua kɨrak.
6 *Mɨt han en nepu hɨr netenen mɨt kerek mɨtɨk keriuweti nan, hɨr

* **21:38** Mt 27:18 * **21:39** Hi 13:12 * **21:42** Sam 118:22-23; Ap 4:11; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8 * **21:44** Dan 2:44-45 * **21:46** Mt 21:26 * **22:4** Mt 21:36 * **22:6** Mt 21:35

nerekyor enum nanɨp naa.
7 Hɨr nerekyor enum nanɨp naa, mɨtɨk iuwe han enuk wɨsenuk keriuweti
te hɨrak keriuwet mɨt nɨrak ne ami hɨr nen nenep mɨt in enun kerek nenep
mɨt nɨrak, hɨr nanɨp nenepi nesi wit kɨr.
8 Hɨr nanɨp nenepi epei au, mɨtɨk iuwe kenɨne mɨt nɨrɨak menmen mɨrak,
hɨrak ketpor, 'Hi epei hemani menmen epei au, te mɨt kerek hi nɨpaa
hehimɨtenor hɨr nanɨnen hɨr au enun.
9 Te yi eino eirer yayiwe yi eiyɨr mɨt yapɨrwe nan nitet yayiwe yi eiyɨtpor
hɨr enɨnen enɨm menmen hi emaniyem.'
10 Hɨrak ketpor epei au, mɨt nɨrak hɨr nen nerer yayiwe nari mɨt kerek
hɨr nɨri nitet yayiwe en. Mɨt han yaain, mɨt han au enun, te hɨr neri nen
wɨnak kerek mɨtɨk ketike mɨte hɨr nanɨtan neitai en, ere hɨr nau neneises
wɨnak nenepik.
11 "Hɨr nau neneises wɨnak nenepik, mɨtɨk iuwe kan kakɨr mɨt kerek nau
nererik nɨpaam menmen mɨrak. Hɨrak kan kɨri, hɨrak kɨr mɨtɨk kiutɨp ap
hanhan keriuwe mɨtɨk iuwe hɨrak keriuwet klos yaaim me mɨt hɨr nanɨtan
au. Hɨrak kan ketpɨwek,
12 'Kai yinak. Harkeik te ti hɨtɨt naan mɨt nai naanmɨrau weipɨr te ti hɨnɨk
han nɨmɨn in a?' Mɨtɨk hɨrak ap ketpɨwek menmen au. Hɨrak yɨnk enuk
kau en kenesnɨn paan.
13 *Te mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt hɨrak kenɨne mɨt nɨrɨak menmen mɨrak
ketpor: 'Yi eiyɨt mɨtɨk ik eisenkɨkɨwek his hɨt eiwɨrek ekno wit eik toto
enuk. Hɨrak kakɨkɨt kaknakɨn yehes mɨrak kakine han enuk kaku kakɨt.' "
14 Jisas ketpor hɨm im epei au, hɨrak ketpor: "Hɨrak kɨkɨt kɨnakɨn yehes
kentar God kenɨne mɨt yapɨrwe nanisesik, te hɨrak kehimɨtan mɨt niutɨp
niutɨp keriyen hɨr nanɨnen nanu nantikerek."

Mɨt hanhan nari han ke Jisas newisɨsik nitɨwekhi me pewek me takis (Mk 12:13-17; Lu 20:20-26)

15 *Jisas ketpor hɨm epei au, wɨ im mɨt ne Farisi nɨnaiwɨrek hɨr
nimenɨpɨnek newisɨwekek neriuwe hɨm ham.
16 Hɨr nimenɨpɨnek newisɨwekek epei au, hɨr neriuwet mɨt hɨr han nises
hɨm mɨr, hɨr netike mɨt kerek nises hɨm me Herot hɨr nan nanri han kɨrak
nitɨwekhi, "Mɨtɨk Iuwe tisa, haiu mertei ti mɨtɨk yaaik hatɨp menmen yaaim
me God werek werek. Ti han kitet mɨt yapɨrwe hɨr nɨpɨran te ti ap ewis
kiutɨp kakri han kit me menmen.
17 Te haiu hanhan ti etpai han kit. Hɨram yaaim te haiu mamwɨr pewek
me takis mamwet mɨtɨk iuwe ke Rom naanmɨprai mamwetɨwekem o au?"
18 Te Jisas kertei han kɨr enuk te hɨrak ketpor, "Yi mɨt enun yewisɨsik. Yi
yenmak te yi hanhan yewisɨsewek a?
19 Yi eiyɨt pewek yi yewɨrem yewet mɨt ne gavman em me takis
eiyɨm einen." Hɨrak ketpor, te hɨr nen neit pewek miutɨp neiyɨm nan
neteiknɨwekem.
20 Hɨr neiyɨm nan neteiknɨwekem, te hɨrak kitorhi ketpor, "Ninaan me
keimɨn metike niuk mɨrak mewik?"
21 *Hɨr natɨp, "Me mɨtɨk iuwe Sisa keremem."
Te hɨrak ketpor, "Te yi eiwet mɨtɨk iuwe Sisa menmen mɨrak, yi eiwet God
menmen mɨrak."
22 Hɨrak ketpor epei au, hɨr han kekrit neriuwe menmen hɨrak epei
ketpor nentar hɨr ap te nanwisesik au. Te hɨr nɨnaiwɨrek hɨr nen.

---

* **22:13** Mt 8:12, 25:30; Lu 13:28 * **22:15** Mk 3:6 * **22:21** Ro 13:7

Mɨt nitehi Jisas me mɨt hɨr naa hɨr pɨke nanɨkrit
(Mk 12:18-27; Lu 20:27-40)

23 *Me wɨ im keremem, mɨt han ne Sadyusi hɨr nan nɨr Jisas. Mɨt in hɨr
ap han kitet mɨt epei naa hɨr pɨke nanɨkrit taau.
24 *Hɨr nan nitɨwekhi nar ik: "Mɨtɨk Iuwe Tisa, hɨm nɨpaa Moses kewisɨm
mau tɨwei matɨp, 'Mɨtɨk kaki kaknaaipɨs mɨte pɨrak, te hɨre ap wine nɨkerek
nei au, maain nɨkik kɨrak kaktɨwe te hɨre wawine nɨkerek nei nanɨkrehɨr
ke haai kɨr.'
25 Nɨpaa mɨt ne haai kiutɨp hɨr nar hispɨnak wik (7), hɨr nepu in. Nɨkan
iuwe mɨtɨk keit mɨte te hɨrak kaa ap kine nɨkerek wen au. Hɨrak nɨkik kɨrak
nɨmɨnek hɨrak ketɨwe.
26 Hɨrak ketɨwe hɨrak kaa, te hɨrak ap kine nɨkerek au. Hɨr nepɨr kerekek
ere hɨrakɨt tɨpaa ap tine nɨkerek nei au.
27 Hɨrakɨt tɨpaa ere tepnepik, mɨte pɨrakɨt wɨpaa wɨpkaru.
28 Maain wɨ kerek mɨt pɨke nanɨkrit nanu, hɨre waure mɨte pe keimɨn?
Hɨre nɨpaa wau wetike mɨkan tɨre tar hispɨnak wik (7)."
29 Hɨr natɨp epei au, Jisas ketpor kar ik: "Yi mɨt yatɨp enum yentar yi
yepɨtari hɨm me God, yi ap yertei God hɨrak manp enuk wɨsenuk te hɨrak
kakises han kɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe.
30 Me wɨ God kakɨkɨan mɨt hɨr nanu, hɨr ap nanɨt miyapɨr au. Hɨr nanu
weinɨn nanɨr ke mɨt ensel neit wit ke God.
31 "Te menmen yi nepei yetpim me mɨt pɨke nanɨkrit yentar yi ap han
kitet hɨr pɨke nanɨkrit. Hi hetpi menmen im. Yi yenmak te yi ap yertei
menmen yi yekinaam mau tɨwei me Moses God ketpiyem a?
32 *Hɨrak katɨp, 'Hi God ke Ebraham, Aisak ketike Jekop.' Hɨrak God ke
mɨt hɨr hɨmɨn kɨr kepu keriyen."
33 Mɨt yapɨrwe nerp menep nemtau menmen hɨrak ketporem, hɨr han
kekrit hɨr han yaaik neriuwe hɨm mɨrak.

Jisas katɨp mɨt ne Farisi hɨm lo me God hɨram iuwe minɨn
(Mk 12:28-31; Lu 10:25-28)

34 Maain kike, mɨt ne Farisi nemtau Jisas katɨp werek kinɨn hɨm kerek
mɨt ne Sadyusi nitɨwekhiyem, teɨr yɨnk enuk, hɨr nekintɨp nɨnaiwɨrek. Te
hɨr nan nekiyan nau niutɨp nimenɨpɨnan natɨp.
35 Epei au, mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke hɨr mɨt, hɨrak ke mɨt ne Skraip,
hɨrak kan katɨp Jisas kɨnɨnek ketpɨwek,
36 "Mɨtɨk Iuwe Tisa, hɨm mekam hɨram minɨn hɨm ham nɨpaa Moses
ketike profet newisaiyem mau tɨwei matɨp?"
37 *Jisas kewenɨwekhi ketpɨwek, "Yi hanhan Mɨtɨk Iuwe ki God yeriuwe
han ki ketike me menmen yapɨrwe mekre yɨnk ki.
38 Hɨm im hɨram iuwe minɨn hɨm ham mau tɨwei nɨpaa Moses ketike
Profet newisaiyem.
39 *Hɨm ham iuwe misesim hɨram mepɨr ke hɨm minɨn em, hɨram
mɨpɨram. Hɨram matɨp, 'Yi hanhan mɨt han o ni yinan yar ke yi hanhan
yeriuwe hɨras.'
40 Mɨt nanises menmen wik im te hɨram mamkepi hɨr nanises hɨm
yapɨrwe werek werek nɨpaa Moses ketike mɨt profet hɨr newisɨm mau
tɨwei."

---

* **22:23** Ap 23:8 * **22:24** Diu 25:5 * **22:32** Eks 3:6; Mt 8:11 * **22:37** Diu 6:5 * **22:39** Lev 19:18; Mt 7:12; Ro 13:9-10; Ga 5:14

Jisas kitehi mɨt ne Farisi hɨm me Mɨtɨk Krais kerek God kakriuwetek kaknen
(Mk 12:35-37; Lu 20:41-44)

41 Mɨt ne Farisi wen nekiyan nau niutɨp, Jisas kitorhi kar ik.
42 *Hɨrak katɨp, “Yi han kitet mekam me Mɨtɨk Krais kerek God kakriuwetek kaknen kakɨkaap mɨt ne tɨ? Hɨrak Nepenyek ke keimɨn?”
Hɨr netpɨwek, “Hɨrak kakre Nepenyek ke Devit.”
43 Jisas kitorhi keteipim, “Hɨrak kakre nepenyek ke Devit kerekek, kenmak te God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han ke Devit kene Krais hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨrak? Devit ketpim kewisɨm mau tɨwei mar im:
44 *‘Mɨtɨk Iuwe God katɨp Mɨtɨk Iuwe kai Krais kar ik: “Ti ehu yeno im menep his yaaim kerek mɨt iuwe newi. Ti ehu in ere hi anep mɨt enun nepan ni anɨp anepi.’ ”
45 Devit kene Krais hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨrak, karkeik te hɨrak kenewek nepenyek kɨrak kerekek? Taau. Hɨrak Nepenyek ke Devit te hɨrak kenewek hɨrak Nɨkan ke God!”
46 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk hak kekre nɨmɨn ke hɨr mɨt yapɨrwe ap te newenhi au. Me wɨ im ere maain hɨrak mɨtɨk hak kekre nɨmɨn ke hɨr mɨt hɨrak kaknen kakitɨwekhi hɨm meiyam kike au. Hɨr yɨnk enuk nɨnapen.

23

Jisas katɨp mɨt hɨr ap enises menmen mɨt ne Skraip netike mɨt ne Farisi hɨr nɨrɨakem
(Mk 12:38-39; Lu 11:43, 46, 20:45-46)

1 Maain Jisas katɨp mɨt miyapɨr kerek nererik nau netike mɨt nɨrak disaipel hɨrak ketpor kar ik:
2 Mɨt ne Skraip kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨr netike mɨt ne Farisi, mɨt iuwe hɨr nehimɨteni hɨr natɨp mɨt hɨm me Moses ɨr enisesim.
3 *Te yi eimtau menmen hɨr netpiyem yi eiyisesim. Te yi ap eiyises menmen hɨr nɨrɨakem au emɨt! Hɨr natɨp hɨm ham te hɨr ap nisesim au. Hɨr nises hɨm ham.
4 Hɨr neriuwe hɨm mɨr kerek hɨr netpiyem yi eiyisesim hɨram mar ke hɨr neit menmen nɨmenum neneipetɨtem newisɨm mau yapɨr ki yi yeremɨme. Te hɨr ap nankepi nanɨt menmen nɨmenum yi yerermɨme au. Hɨr ap te nanises hɨm enum nɨpaa hɨr netpiyem yi eisesim taau.
5 *Hɨr nɨrɨak menmen yapɨrwe te mɨt kerek nɨrem hɨr nantɨp hɨr mɨt yaain. Hɨr nime ni newis hɨm me prea mekre tanɨk mɨram mau maat metike his mɨr, te mɨt nɨrem hɨr natɨp hɨr yaain. Hɨr nime ni nokim newisɨm neses laplap kerek hɨr newisɨm mau yɨnk mɨr me wɨ hɨr nitehi God menmen, te mɨt nɨrem hɨr natɨp hɨr yaain.
6 *Hɨr hanhan nanu yeno mɨt nehimɨtanem me mɨt iuwe nanwim neit wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitai en nekre wɨnak ke mɨt me wɨ hɨr nererik naam menmen.
7 Hɨr hanhan mɨt miyapɨr hɨr nɨri neit maket, hɨr nanwenɨpi niuk mɨr natɨp hɨr mɨt iuwe, hɨr nenewor, ‘Mɨt naiu iuwe tisa.’
8 Yi ap eiwis mɨt hɨr nenewi yi mɨt iuwe Tisa au emɨt! Yi yapɨrwe yɨre ni yinan keriyen, mɨtɨk kiutɨp hɨrak Mɨtɨk Iuwe God hɨrak Tisa ki.

---

* **22:42** Jo 7:42 * **22:44** Sam 110:1; Mt 26:64; Ap 2:34-35 * **23:3** Mal 2:7-8 * **23:5** Eks 13:9; Nam 15:38-39; Diu 6:8; Mt 6:1 * **23:6** Mt 6:5; Lu 14:7

9 Yi ap eine mɨtɨk hak kiutɨp kau tɨ ik enewek ‘Mɨtɨk Haai Iuwe’ au ekɨt!
Yi ap enewek Mɨtɨk Haai Iuwe ki eiyɨntar Mɨtɨk Haai Iuwe kiutɨp kerekek
kepu. Hɨrak God kekrekek kerek kepu wit kɨrak Heven.
10 Yi ap eiwis mɨt hɨr nenewi yi Mɨt Iuwe au emɨt eiyɨntar Mɨtɨk Iuwe
kiutɨp ki hi Mɨtɨk kerek God kehimɨtena hi han akepi yi mɨt atihis.
11 *Keimɨn hanhan niuk mɨrak iuwe kekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨrak
kakwenɨn han kɨrak kakisesi kakɨkepi kakrɨak menmen.
12 *Mɨt kerek han kitet hɨr yaain ninɨn mɨt han, maain God kakɨwaank
niuk mɨr hɨram menmen weinɨm. Mɨt kerek hɨr newenɨn han kɨr han kitet
hɨr weinɨn, maain God kaknip niuk mɨr hɨram iuwe.

Jisas kene mɨt Farisi netike mɨt ne Skraip hɨr newisesik
(Mk 12:40; Lu 11:39-42, 44, 52, 20:47)

13 “Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp
mɨt em. Maain God kakiwep kakriwaank kakɨntar yi enun yewisesik. Yi
yar ke mɨt enun neiyepet weipɨr ke mɨt hɨr nanɨno nɨmɨn. Yi ap hanhan
yises hɨm me God werek werek au, te yi yewen mɨt miyapɨr kerek hanhan
nanises God werek werek.
14 [Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yatɨp mɨt hɨm me Moses. Maain God
kakiwep kakriwaank kakɨntar yi enun yewisesik. Yi yemitetpɨn miyapɨr
kerek mɨt epei naa, yi yemitorpɨn yeit menmen mɨr mekre wɨnak kɨr te
maain yi yitehi God yerp ninaan me mɨt, yi yɨsawɨn menmen enum yi
yɨrɨakem yeriuwe prea im te yi yenip mɨt hɨr han kitet yi yaain.]
15 “Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yi yinɨn yertei hɨm lo me Moses
yatɨp mɨt em. Maain God kakiwep kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun
yewisesik. Yi yɨrɨak menmen ham yapɨrwe te yi yari han ke mɨtɨk kiutɨp
kakises hɨm mi. Maain hɨrak kises hɨm mi, yi yenipek hɨrak kakre nɨkan
ke Seten kakno si tatɨknenik, kinɨn yi mɨt enun hɨrak ap kises God kakɨr ke
yi mɨt.
16 *“Maain God kakiwep kakriwaank yi mɨt enun yar ke mɨt nanamɨr
toto eiyɨntar yi ap yeteikɨn mɨt han yayiwe kɨrak werek werek au. Yi
yemitorpɨn. Yi yatɨp, ‘Mɨtɨk hak kerek katɨp, “Hi tewen arɨak menmen. Hi
ap te ewisiyek au hi atɨp werek. Hi ekine wɨnak iuwe ke God kakɨhimɨtenau
hɨm mai.’ ” Yi yatɨp, ‘Hɨrak kaktɨp kakɨr ik, hɨrak ap te kakises hɨm mɨrak
au menmen weinɨm.’ Yi yatɨp, ‘Mɨtɨk hak katɨp, “Hi tewen arɨak menmen.
Hi ap te ewisesik au. Hi atɨp werek. Hi ekine gol mekre wɨnak iuwe ke God
te hi hatɨp werek.’ ” Yi yatɨp, ‘Hɨrak katɨp hɨm im, hɨrak ekises menmen
hɨrak ketpim em.’
17 Yi mɨt enun han auri. Mekam hɨram iuwe minɨn? Mekam au hɨram
kike mɨkaru? Gol mɨwaai mekre wɨnak ke God o wɨnak ke God kerek kɨrɨak
gol hɨram yaaim me God. Wɨnak ke God kerekek kinɨn!
18 Yi wen yatɨp, ‘Mɨtɨk kerek kekine kɨnaan keit wɨnak ke God hɨram
mehimɨtan hɨm mɨrak hɨrak katɨp hɨrak kakisesim. Maain hɨrak ap
kakisesim te hɨram menmen weinɨm. Te mɨtɨk kerek kekine menmen mɨt
hɨr newisɨm mentar kɨnaan, hɨr natɨp ‘Tru antap’, hɨram mamɨhimɨtan
menmen hɨrak ketpim hɨrak kakisesim, te hɨrak kakisesim, o au en, hɨrak
mɨtɨk enuk.’
19 Yi mɨt nanamɨr toto! Mekam hɨram iuwe minɨn a? Menmen
mɨt newisɨm mɨwaai mentar kɨnaan newepwarem newet God, o kɨnaan
hɨrekes kerek kɨrɨak menmen im mɨt newet God em hɨram yaaim? Kɨnaan
keremem hɨram minɨn.

* **23:11** Mt 20:26; Mk 9:35; Lu 22:26 * **23:12** Jop 22:29; Pro 29:23; Esi 21:26; Lu 14:11, 18:14
* **23:16** Mt 15:14

20 Mɨtɨk kerek kekine kɨnaan hɨram mehimɨtan menmen hɨrak ketpim,
hɨrak kekine kɨnaan metike menmen mewim hɨram mehimɨtan hɨm mɨrak.
21 Mɨtɨk kerek kekine wɨnak iuwe ke God kakɨhimɨtan menmen hɨrak
ketpim hɨrak kakisesim, hɨrak kekine wɨnak ketike God kerek Hɨmɨn kɨrak
kewik hɨrakɨt tehimɨtan hɨm hɨrak ketpim.
22 *Mɨtɨk kerek kekine wit ke God kakɨhimɨtan menmen hɨrak ketpim,
hɨrak kekine wit ke God kerekek au. Hɨrak kekine God kerek kau wit kɨrak
hɨrak kakɨhimɨtan menmen hɨrak katɨp hɨrak kakisesim.
23 *"Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp
mɨt em. Maain God kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisɨk. Yi yewep
menmen mi yapɨrwe mar hiswiyen (10) te maain yi yewet God menmen mi
miutɨp me menmen hiswiyen (10). Yi yises menmen kike im te yi yeweikɨn
sip yewet hɨm iuwe me God ham im. Yi ap yises menmen yaaim, yi ap
hanhan mɨt miyapɨr han au, yi ap yises menmen yi yetpim au. Yi yɨrɨak
menmen iuwe im metike menmen kike me yewet God menmen te yi yaain.
Te au, yi yɨnapen!
24 Yi mɨt enun yɨre mɨt nanamɨr toto yeteikɨn mɨt han yayiwe ke God.
Yi hanhan yayises menmen kike me hɨm me God te yi han kaa yayises
menmen mɨrak iuwe.
25 *"Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp
mɨt em. Maain God kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisesik. Han ki
hɨrak kɨre wenkepye metike kap kerek mɨt nekemyetɨt neke wit te hɨram
menmen enum mewim meke nɨmɨn hɨr ap nekemyetɨt au. Han ki enuk
keit nɨmɨn kentar menmen yi yisesim yi yetɨwem yeriuwe menmen enum
yi yɨrɨakem yeriyaam yises han ki.
26 Yi mɨt ne Farisi yi han auri. Yi yar ke mɨt enun nanamɨr toto. Yi eiyinɨn
eiyises menmen yaaim mekre han ki te maain menmen yi yairɨakem hɨram
mamre yaaim. Menmen im hɨram mamre mɨt nekemyet wenkepye metike
kap neke nɨmɨn, neke wit.
27 *"Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt yatɨp mɨt han hɨm me Moses. Maain
God kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisesik. Yi han ki yar ke hei
herwe maa mɨt newisɨm mekrerek. Hɨr namɨr timen meweiknɨwek te mɨt
nanɨnen nanɨrem hɨr han kitet hei hɨrak yaaik. Te menmen enum mɨre
herwe hemik paan mɨnɨn mekrerek.
28 *Mar im mɨt miyapɨr nɨri hɨr han kitet yi mɨt yaain yises hɨm yaaim.
Te yi mɨt enun. Menmen enum mɨsawɨn mekre han ki. Menmen me yi
yewisesik ek, metike menmen ham enum enum.

Jisas katɨp God kakɨwaank mɨt ne Farisi netike mɨt natɨp mɨt han hɨm me Moses
(Lu 11:47-51)

29 "Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yi yinɨn yertei hɨm lo me Moses
yatɨp mɨt em. Maain God kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisesik.
Yi yeses hei kerek mɨt profet nɨpaa nau tɨ hɨr naa hemik mɨr mɨwaai
mekrerem. Hɨram metike hei mei me mɨt yaain nɨpaa naa hemik mɨr
mɨwaai mekrerem.
30 Yi yatɨp yar ik: 'Nɨpaa haiu mepu tɨ wɨ mɨt profet hɨr nepu netike
maamrer naiu, haiu ap te manɨp mar ke maamrer naiu nɨrɨakem taau.'
31 *Te yi yeriuwe hɨm im yi yetpim yewepyapɨr yi nepenyerer ne mɨt
kerek nɨpaa nenep mɨt profet hɨr naa.

---

* **23:22** Ais 66:1; Mt 5:34; Ap 7:49 * **23:23** Lev 27:30; Mai 6:8 * **23:25** Mk 7:4 * **23:27** Ap 23:3
* **23:28** Lu 16:15 * **23:31** Ap 7:52

32 Hi hetpi. Yi yayises menmen enum nɨpaa maamrer ni hɨr nɨrɨakem ere
yi enun yayɨr ke hɨr enun.
33 *Yi mɨt enun yar ke manpen (o yenmik). Yi mɨt enun nepenyerer ne
mɨt enun nɨre manpen. Yi yarkeik yi han kitet yi ap eino si tatɨkneni a?
Taauye!
34 *"Te hi hetpi. Maain hi ariuwet mɨt profet nantike mɨt nertei hɨm me
God werek werek netike mɨt nanwepyapɨr hɨm mai yaaim. Mɨt han ne mɨt
in yi yainɨp yeiwenkeki nanu nu tentarakɨt. Mɨt han yi yainɨp yairiuwe
nɨpɨn yayɨt wɨnak kerek yi yekine hɨm me Moses yekrerem. Yi yaipɨri
nanɨnaaiwɨr wit ik yi yayɨnyei hɨr nanrɨr nanɨno nanrer wit wit.
35 *Yi eirɨak menmen im te God kakrekyi enum kakiwep kakrer paan ki.
Hɨrak kakiwep kakɨntar kakrer paan ki me mɨt yapɨrwe yaain naa, me wɨ
hemkre me mɨtɨk yaaik Ebel mewen ere me mɨtɨk profet Sekaraia, nɨkan ke
Berekaia, kerek maamrer ni hɨr nakɨp kaa kekre nɨmɨn ke kɨnaan metike
wɨnak iuwe ke God.
36 Hi hetpi werek. Menmen im enum yapɨrwe mamnen yi mɨt miyapɨr
kerek yi en ek yau tɨ yaiyɨntar menmen hi nepei hetpiyem yi yairɨakem.

Jisas kɨkɨt mɨt miyapɨr ne wit Jerusalem
(Lu 13:34-35)

37 *"Yi mɨt miyapɨr ne Jerusalem, wit kerek mɨt newi hɨr nenep mɨt
profet. Hɨr nenep mɨt kerek God keriuweti nan nɨri. Wɨ yapɨrwe hi hanhan
naanmɨpri me menmen enum har ke suware naanmɨpre nɨkim mɨre mɨnɨk
yapɨr mɨre. Te yi au yɨnapen.
38 *Yi eiyɨmtewem. Maain wit ki hɨrak kaku weinɨk mɨt miyapɨr ap nanwi
au.
39 *In ere maain yi mɨt miyapɨr ne Jerusalem ap pɨke nanɨra meiyam au
ere yi eitɨp,
'God naanmamre kakɨkaap Mɨtɨk ik Krais kerek kekrehɨr kɨrak hɨrak
keriuwetek kan in.' "

24

Jisas katɨp mɨt nanwep wɨnak iuwe ke God nanwɨrek
(Mk 13:1-2; Lu 21:5-6)

1 Jisas kɨnaaiwɨr wɨnak iuwe ke God ken witeik, mɨt nɨrak disaipel
newenyɨpɨrek te hɨr nanteiknɨwek wɨnak yaaim yapɨrwe me wɨnak iuwe
ke God.
2 *Hɨr neteiknɨwekem, te hɨrak ketpor, "Hi hetpi werek. Yi yɨr menmen
yapɨrwe im a? Maain wɨ mamnen te nan kerek mɨt nime wɨnak meriuw-
erem, hɨrak ap te mamwaai mamɨntereram au. Mɨt nanɨnen nanwepim te
hɨram yapɨrwe mamɨnke mamwaai tɨ."

Jisas katɨp menmen enum mamnen
(Mk 13:3-13; Lu 21:7-19)

3 Jisas wen kau mɨniu (o neiyɨp) mɨt nenewek wit Oliv, mɨt nɨrak
disaipel keriyen nan nitɨwekhi natɨp, "Ti etpai wɨ kerek menmen im enum
mamnen, metike mekam mamnen mamteiknei wɨ im epei man te ti enen
ewepyapɨr hɨrekes te menmen God kakrɨakem hɨram epei au."

---

* **23:33** Mt 3:7, 12:34; Lu 3:7 * **23:34** Ap 7:52; 1Te 2:15; Mt 10:23 * **23:35** Jen 4:8; 2Kro 24:20-21; Hi 11:4 * **23:37** Ap 7:59; 1Te 2:15 * **23:38** 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5 * **23:39** Sam 118:26; Mt 21:9 * **24:2** Lu 19:44

4 Jisas kewenhi ketpor, “Yi naanmamre hɨras ap eiwis mɨt han hɨr
nanwisesiyek.
5 *Ap eiwis mɨt han hɨr nanwisesiyek nanɨntar hɨr yapɨrwe nanɨnen nan-
mitipɨn nanɨkrehɨr kai nantɨp, ‘Hi kerekek hi Krais kerek God kehimɨtena
hi anen akaap mɨt.’ Hɨr nanwis mɨt miyapɨr yapɨrwe nanriuwe hɨm mɨr.
6 Maain yi eiyɨmtau mɨt neit menep hɨr nenepan, yi eiyɨmtau hɨm me mɨt
hɨr neit yanɨmɨn hɨr nenepan, te yi ap einapen au emɨt! Menmen im hɨram
emnen te wɨ hi anen awepyapɨr hɨrekes nepei man wen au.
7 *Mɨt ne weiwɨk miutɨp hɨr netike mɨt ne weiwɨk ham hɨr nanɨnepan.
Mɨt kerek nau tɨ menep in nantike mɨt neit yanɨmɨn hɨr nanɨnepan. Mɨt
nerer wit wit nɨnpɨ mamɨn nanɨntar hɨr menmen mau ni au. Tɨ mamrer
wit wit mamtanɨk.
8 Menmen im kerek mamnen hɨram mamre mɨte hɨre tu hɨmɨr ketnɨnɨwe
iuwe te hɨre wawine nɨkan. Mɨt miyapɨr nau tɨ menmen im mamnen
mamɨkrit mamriwaank.
9 *“Me wɨ im mɨt nantihis yi yaino wɨnak enuk te mɨt naniwep yayi o
yɨnk ki hɨr nanɨwaankem. Mɨt nanrer wit wit han enuk nanriuwi nanɨneini
nanɨntar yi yises hɨm mai.
10 Wɨ im mamnen, mɨt yapɨrwe nanweikɨn sip nanwet hɨm mai. Hɨr
nanwepyapɨran, han enuk nanɨriuwehan.
11 *Me wɨ im, mɨt profet enun newisesik hɨr yapɨrwe nanɨnen nanri han
ke mɨt miyapɨr yapɨrwe nanwisɨsorek nanriuwe hɨm mai.
12 Me wɨ im mɨt miyapɨr nanises han kɨr nanrɨak menmen enum yapɨrwe
te mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr ap hanhan nanriuwehan wɨsenum au, kike
keremem.
13 *Te mɨt miyapɨr kerek nanisɨsa werek werek ere hɨr nani, maain hi
atorhis hɨr nanu nantikewa.
14 *Mɨt miyapɨr hɨr nanwepyapɨr hɨm yaaim me God kakinɨn naan-
mamre mɨt, hɨr nanɨtpim nanrer wit wit te mɨt nanɨrtei menmen yaaim
God kɨrɨakem. Hɨr nanwepyapɨrem epei au, maain wɨ mamnen te hi anen
awepyapɨr hɨrekes te menmen God kakrɨakem hɨram epei au.

Maain menmen enum mamnen tɨ ik
(Mk 13:14-23; Lu 21:20-24)

15 *“Maain yi yayɨr menmen enum mamɨwaank wɨnak iuwe ke God
mamɨrp mamɨkre nɨmɨn kerek hɨram ap te mamno nɨmɨn au kerek nɨpaa
profet Daniel katɨp hɨram mamnen (yi mɨt kerek yekine menmen im, yi han
kitetim werek werek).
16 Te yi mɨt yapɨrwe kerek yi yepu provins Judia, yi yairɨr yaino mɨniu o
neiyɨp eisawɨn eiyɨt ein.
17 *Mɨt miyapɨr kerek nau wepni neit witeik, hɨr ap pɨke nanɨno nɨmɨn
wɨnak nanɨt menmen mɨr mekrerek au emɨt! Hɨr nanrɨr waswas nanɨno.
18 Mɨt miyapɨr kerek neit ni mɨr, hɨr ap pɨke nanɨno witeik nanɨt menmen
klos au emɨt! Hɨr nanrɨr waswas nanɨno.
19 Maain wɨ menmen im mamnen, miyapɨr nanɨnan nɨkerek kike wen
nau sɨnipau hɨr nanɨwaank nanɨntar hɨr ap te nanrɨr waswas au.
20 Yi eiyitehi God te yi ap eirɨr me hawɨ hɨtan o wɨ Sabat au emɨt eiyɨntar
yi ap te eirɨr waswas au.

---

* **24:5** Mt 24:23-24; Jo 5:43; Ap 5:36-37; 1Jo 2:18 * **24:7** 2Kro 15:6; Ais 19:2 * **24:9** Mt 10:22; Jo 15:18, 16:2 * **24:11** Mt 24:5, 24; 1Jo 4:1 * **24:13** Mt 10:22 * **24:14** Mt 10:18, 28:19 * **24:15** Dan 9:27, 11:31, 12:11 * **24:17** Lu 17:31

21 *Me wɨ im menmen enum mamnen mamɨwaank mɨt miyapɨr nau tɨ.
Menmen mar im ap man nɨpaa God kinɨn kewis tɨ ere in. Maain menmen
enum mar im ap pɨke mamnen taau.
22 God ap te kakremir wɨ menmen enum im mamu tɨ te mɨt miyapɨr
yapɨrwe nani. Au, God han kitet mɨt miyapɨr kerek hɨrak kehimɨteni hɨr
nises hɨm mɨrak te hɨrak kakremir wɨ menmen im mamu tɨ.
23 *"Maain me wɨ im mɨtɨk hak kakɨtpi, 'Yi eiyɨrek. Mɨtɨk Iuwe Krais
hɨrak kepu in!' O 'Hɨrak kau keit pɨnak ein!' Hɨrak kakɨtpi hɨm mamɨr im
yi ap yayisesim au emɨt!
24 *Hi hetpi. Maain mɨt enun newisesik nanɨno nantɨp hɨr Krais o hɨr
mɨt profet hɨr nanwepyapɨr hɨras. Hɨr nanrɨak menmen iuwe nɨpaa mɨt
nɨrɨakem au, te hɨr nanri han ke mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God. Te
hɨr ap nanisesim taau.
25 Yi eiyɨmtau. Hi hinɨn etpi menmen im. Maain menmen im mamnen yi
eiyɨrteiyem.
26 *"Maain mɨt hɨr nanɨtpi nanɨr ik: 'Yi einen eiyɨrek! Hɨrak kau wit
weinɨk mɨt ap newi au!' Te yi ap eino au emɨt!
27 *Yi yɨr nepni mewenɨn meke wepni kokai kan ere kewen ken. Kakɨr
eik te maain yi eiyɨr hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen. Mɨt miyapɨr
yapɨrwe nanra.
28 *"Wit kerek mɨtɨk herwe kɨwaairi, hore tepre mamnen mamkɨp
mamkinenik mamɨk. [Marim im maain mɨt yapɨrwe nau tɨ hɨr enun enun,
hi pɨke anen etike mɨt ensel hi skelim hɨr mɨt hi ahɨwaanki.]

Maain Mɨtɨk Iuwe Krais kaknen
(Mk 13:24-27; Lu 21:25-28)

29 *"Maain wɨ menmen enum epei man mau tɨ, wepni kakweikɨn kakre
wɨtaan, wenke ap te kakɨr au, hɨr mau nepni mamɨnkɨke, menmen iuwe
mau nepni hɨram mamtanɨk.
30 *Menmen im epei au, te menmen mamu nepni mamteikɨn mɨt hi mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi awepyapɨr hɨrekes, te mɨt miyapɨr ne weiwɨk
yapɨrwe nerer wit wit nankɨt nanra hi hau hentɨr napɨ heriuwe menmen
mai iuwe metike menmen mai yaaim merhɨhe hi anen.
31 *Hi anen, te God kaktenwo taur. Kaktenwo taur, hi heriuwet mɨt ensel
nai hɨr nanɨno nanrer wit wit kerek mɨt miyapɨr hi hehimɨteni hɨr nises
hɨm mai hɨr nanwiyen, hɨr nanri nanɨnen nantikewa mamu niutɨp.

Nu hɨnaan kɨkaap mɨt nanhimɨtan wɨ Krais pɨke kaknen
(Mk 13:28-31; Lu 21:29-33)

32 "Hi eteikni menmen heriuwe nu fik. Maain wɨ kerek heneik mɨrak
hɨram mamɨnsiunen, te yi eiyɨrtei menep te wepni yaaik.
33 Mar im, maain yi eiyɨr menmen hi etpiyem hɨram epei man, te yi
eiyɨrtei hi menep te hi pɨke anen.
34 *Hi hetpi werek. Mɨt miyapɨr kerek nepu tɨ in ek, hɨr ap te nani ere
menmen yapɨrwe im mamnen.

---

* **24:21** Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14 * **24:23** Mt 24:5, 11 * **24:24** Diu 13:1-3; 2Te 2:9; Rev 13:13-14 * **24:26** Lu 17:23-24 * **24:27** Mt 24:37-39 * **24:28** Lu 17:37 * **24:29** Ais 13:10, 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10, 31; 2Pi 3:10; Rev 6:12-13 * **24:30** Dan 7:13; Sek 12:10; Mt 26:64; Rev 1:7 * **24:31** Ais 27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * **24:34** Mt 16:28

35 *Nepni mamtike tɨ mamɨwaank mamɨt te hɨm mai ap te mamɨwaank
au emɨt! Hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik, te menmen hi
nepei hetpim hɨram mamnen.

Mɨt ap nertei wɨ kerek Krais pɨke kaknen tɨ ik au
(Mk 13:32-37; Lu 17:26-30, 34-36)

36 *"Mɨt miyapɨr nau tɨ o ensel neit wit ke God o hi mɨtɨk iuwe ke wit ke
mɨtɨk iuwe, haiu yapɨrwe ap mertei wɨ kerek God kakriuweta hi pɨke anen
tɨ. God kiutɨp kerek kertei.
37 *Wɨ kerek hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen tɨ, hɨram menmen
mamnen mamɨr ke nɨpaa wɨ mɨtɨk Noa kau tɨ ik.
38 Me wɨ hawɨ ap epei man mɨwapɨn tɨ wen au, mɨt miyapɨr nises
menmen mar ke nɨpaa hɨr nɨrɨakem. Hɨr naam menmen, neitan, nesiuwe
yenterer nantike mɨt han hɨr nanɨtan ere wɨ Noa ken kau kekre sip.
39 *Hɨr mɨt miyapɨr hɨr ap nertei menmen enum mamnen ere tɨpar mɨniu
manɨp meri men hɨr naa. Mar im maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
pɨke anen, te mɨt miyapɨr ap nanmeriyau hi anen au.
40 Maain wɨ hi pɨke enen, mɨtɨkɨt wiketeret tatu ni mɨrakɨt. Hi ehɨt his
mɨtɨk kiutɨp kaknen, kiutɨp au hi ewisɨk kaku kakɨt ni eim.
41 Maain miyapɨr wik hɨr nenepɨp tiu, hi ehɨt his piutɨp, peiyap hi au
ewisiye wawu wawɨt yaank eik.
42 *Yi naanmɨpre hɨras te yi yises God werek werek yayɨntar yi yepɨtari
wɨ kerek hi Mɨtɨk Iuwe ki hi pɨke anen.
43 *Yi han kitet menmen im. Mɨtɨk kerek kau wɨnak kertei wɨtaan kerek
mɨtɨk enuk kekintɨp menmen kaknen, te hɨrak naanmamre wɨnak kɨrak ap
kakwis mɨtɨk enuk kaknen kekintɨp menmen mɨrak. Te hɨrak au kepɨtari.
Mar im wɨ kerek mɨt nepɨtariyem, hi pɨke anen tɨ ik.
44 Te yi mɨt eiyises God werek werek eiyɨntar hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe hi pɨke anen me wɨ yi ap yerteiyem.

Jisas katɨp hɨm tok piksa ke mɨtɨk yaaik ketike mɨtɨk enuk
(Lu 12:42-46)

45 "Yi mɨt keriyen yi yɨre mɨtɨk yaaik kertei menmen werek werek te
mɨtɨk iuwe kɨrak kewisɨk hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe naanmamre mɨt miyapɨr
kerek nɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe, hɨrak kakwetɨr menmen me wɨ hɨrak
kehimɨtanem hɨr nantɨwem.
46 Maain mɨtɨk iuwe kɨrak nɨpaa kɨnaaiwɨr wit, hɨrak pɨke kaknen kakɨr
ke mɨtɨk kɨrɨak menmen nɨpaa hɨrak kehimɨtenɨwekem, hɨrak han yaaik
kakriuwerek te hɨrak wok mɨtɨk kɨrak kaku werek werek.
47 *Hi hetpi werek werek. Maain hɨrak kaknen kakɨrek kises menmen
yaaim, hɨrak kakɨhimɨtanek hɨrak naanmamre menmen mɨrak yapɨrwe.
48 Mɨtɨk ik au, hɨrak enuk kɨnapen kises menmen me mɨtɨk iuwe, hɨrak
kaktɨp hɨrekes, 'Mɨtɨk iuwe kai ken yanɨmɨn ap pɨke kaknen waswas au.'
49 Hɨrak kaktɨp kakɨr ik, te hɨrak kaknenp mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak
menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak, hɨrak kakno kaktike mɨt enun netaritari
naam tɨpar si enum, hɨrak kaktikeri nanɨm.
50 Maain mɨtɨk iuwe kɨrak kaknen me wɨ hɨrak ap han kitet hɨrak kaknen,
te hɨrak kemeriyɨwek au.

---

* **24:35** Mt 5:18 * **24:36** Ap 1:7; 1Te 5:1-2 * **24:37** Jen 6:5-8 * **24:39** Jen 6:13–7:24; 2Pi 3:6
* **24:42** Mt 25:13 * **24:43** Lu 12:39-40; Rev 3:3, 16:15 * **24:47** Mt 25:21, 23

51 *Mɨtɨk iuwe kaknen hɨrak kaknep mɨtɨk ik wɨsenuk kakɨwaankek
kaksiuwerek kakno wit kerek mɨt enun newisesik newi en. Mɨt neit in hɨr
nine han enuk nɨkɨt nɨnakɨn yehes.

25

Jisas katɨp hɨm tok piksa me miyapar nɨhan nar hiswiyen

1 *"Maain wɨ kerek hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe pɨke anen, God kakwis
mɨt miyapɨr nanɨno wit kɨrak kakɨr ke miyapɨr nɨhan nar hiswiyen (10)
kerek neit lam mɨr nen nemerɨr mɨtɨk pɨpɨak kaknen kakɨt his mɨte pɨrak.
2 Miyapɨr hispɨnak (5) hɨr nertei menmen werek werek miyapɨr hispɨnak
(5) au hɨr netari netari menmen.
3 Miyapɨr netaritari hɨr neit lam neiyɨm nan te hɨr ap neit tɨpar mei te
nanwenem mamɨkre lam au.
4 Miyapɨr hɨr nertei menmen werek werek te hɨr neit lam metike tɨpar
mei te nanwenem mamɨkre lam mɨr.
5 Hɨr epei nan nemerɨr mɨtɨk ik kaknen te hɨrak ap kan waswas au. Hɨrak
ap kan waswas au te hɨr nanamɨr menen hɨr nɨwaai.
6 "Hɨr nɨwaai nɨnatɨn, wɨ nɨmɨn hɨr nemtau mɨtɨk hak kenɨne katɨp,
'Mɨtɨk pipɨak kaknen kakɨthis mɨte pɨrak, yi eino eiwenyipɨrek eiwisɨk
yayiwe yi eitɨwekhis eiyɨk einen.'
7 Miyapɨr nemtau menmen im, te hɨr nekrit newen tɨpar mekre lam hɨr
neweiknɨm merhɨhe mɨr te hɨr neiyɨm nen.
8 Te miyapɨr enun netaritari natɨp miyapɨr han yaain en nar ik: 'Yi
eiwetei tɨpar mei mi te haiu emwenem emɨkre lam maiu, te haiu emtikewi
emno. Lam maiu tɨpar epei au mesi te hɨram mami.'
9 Te miyapɨr han en netpor, 'Haiu ap metenen tɨpar yapɨrwe te haiu
mamweti mei au emɨt! Au kike. Haiu mamweti tɨpar mei kike, te maain
haiu lam maiu yapɨrwe mami. Yi eino eiyɨt mei eiyɨt wɨnak kerek mɨt
nansiuwerem nanwet mɨt em hɨr enweti mei.'
10 Hɨr netpor epei au, miyapɨr netaritari nen nanɨt tɨpar mei. Hɨr neit
ein, mɨtɨk pipɨak kan kiun wɨnak eik kan kiun wɨnak eik, hɨr miyapɨr kerek
nemeriyɨwek hɨr netikerek nen nɨmɨn en, hɨr neiyepet weipɨr.
11 *"Maain miyapɨr han en pɨke nan nenɨne natɨp, 'Mɨtɨk iuwe, mɨtɨk
iuwe, ti ekeisiuwai weipɨr.'
12 *Hɨr nenɨnewek te hɨrak ketpor, 'Hi hetpi werek. Hi ap hertei yi neimɨn.
Yi ap nai yinan au.'
13 *Te Jisas ketpor kar ik: "Yi naanempre hɨras te yi eiyises God werek
werek eiyɨntar yi yepɨtari wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi anen.

Hɨm tok piksa me mɨtɨkɨt wikak teit pewek me mɨtɨk iuwe kɨrakɨt (Lu 19:11-27)

14 *"Maain menmen God kakrɨak mɨt miyapɨr em te hɨr nantikerek nanu
nanɨt wit kɨrak hɨram mamɨr ke mɨtɨk iuwe kakno yanɨmɨn. Hɨrak kakno
yanɨmɨn te hɨrak kenɨne mɨtɨkɨt tɨrak wikak hɨrak kehimɨtanet hɨrakɨt
naanmamre menmen mɨrak.
15 *Hɨrak han kitet tarkeik te hɨrakɨt tɨrɨak menmen te hɨrak kewetɨwekɨt
menmen mar im. Mɨtɨk kiutɨp kertei werek, hɨrak kewetɨwek 5,000 pewek.
Mɨtɨk hak hɨrak kewetɨwek 2,000 pewek. Mɨtɨk hak au kertei kike, hɨrak
kewetɨwek 1.000 pewek. Hɨrak kɨrɨak menmen mar im epei au, hɨrak ken.

---

* **24:51** Mt 8:12 * **25:1** Lu 12:35; Rev 19:7 * **25:11** Lu 13:25, 27 * **25:12** Mt 7:23 * **25:13** Mt 24:42; Lu 12:40 * **25:14** Mk 13:34 * **25:15** Ro 12:6

16 Hɨrak ken yanɨmɨn, mɨtɨk kerek ketenen 5,000 pewek ken waswas
kewɨr pewek mɨrak te hɨrak keiyɨm kari pewek 5,000 meiyam man
metikerem (mɨre kas mani).
17 Hɨrak mɨtɨk hak kerek ketenen 2,000 pewek, hɨrak ken kewɨrem keiyɨm
kari pewek 2,000 ham man metikerem kar ke mɨtɨk hak epei kɨrɨakem.
18 Mɨtɨk hak au. Hɨrak ken witeik kekin hei keit 1,000 pewek nɨpaa mɨtɨk
iuwe kewetɨwekem, hɨrak kɨsawɨnem mekrerek kɨwapɨnem mɨwaai meit.

19 “Maain wenke yapɨrwe epei men, mɨtɨk iuwe pɨke kan kitɨwekɨthi me
pewek kerek hɨrak nɨpaa kewetɨwekɨtem.
20 Mɨtɨk kerek nɨpaa keit 5,000 pewek, hɨrak kan kewetɨwek pewek ham
metikerem ketpɨwek kar ik: ‘Mɨtɨk iuwe, ti nɨpaa eweto 5,000 pewek im, te
hi hɨrɨak menmen heriuwerem hi hari 5,000 pewek ham man metikerem.’

21 *Mɨtɨk iuwe kewenhi ketpɨwek, ‘Ti hɨrɨak menmen yaaim, ti kai yaaik.
Ti naanempre werek werek menmen kike im te hi ewetit menmen yapɨrwe
te ti naanmamprewem. Ti enen ehu etikewa han yaaik.’
22 Hɨrak ketpɨwek epei au, mɨtɨk hak kerek ketenen 2,000 pewek hɨrak
kises mɨtɨk kerek ketenen 5,000 pewek kinɨn kan kɨr mɨtɨk iuwe, hɨrak
kisesik kan katɨp, ‘Mɨtɨk iuwe, nɨpaa ti eweto 2,000 pewek, te hi hɨrɨak
menmen heriuwerem, hi hari 2,000 pewek ham man metikerem.’
23 Mɨtɨk iuwe kewenhi katɨp, ‘Ti hɨrɨak menmen yaaim ti kai yaaik. Ti
naanmɨpre werek werek menmen kike im te hi ewetit menmen yapɨrwe te
ti naanmamprewem. Ti enen ehu etikewa han yaaik.’
24 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk kerek ketenen 1,000 pewek hɨrak kɨkaru kan
katɨp kar ik: ‘Mɨtɨk iuwe, hi hertei ti mɨtɨk enuk hatɨp hɨm tokim tokim. Ti
atɨp mɨt hɨr namɨr ni mit, te maain ti ehɨt menmen yeunɨm. Ti atɨp mɨt hɨr
newen rais hɨr newis haas mɨram mɨwaai han, hɨr newis nɨkim mɨwaai
han. Ti au hetɨwem yeunɨm ewisɨm meit wɨnak kit. Hɨr au.
25 Hi hertei ti mɨtɨk enuk har ke hi hetpim te hi hɨnapen hewɨr pewek mit
ewaankem. Hi hetɨwem heiyɨm hen hewisɨm mekre hei. Ehɨrem. Hi epei
heit menmen mit ewetitem im em.’
26 Mɨtɨk iuwe ketpɨwek kar ik: ‘Ti mɨtɨk enuk hau yain yain. Ti epei hertei
hi hatɨp mɨt hɨr namɨr ni mai te hi ahɨt menmen yeunɨm. Ti hertei hi hatɨp
mɨt nanwen rais hɨr nanɨt nɨkim mɨram mamwaai, te hi atɨwem yeunɨm
ewisɨm emɨkre wɨnak kai a?
27 Te henmak te ti ap hewis pewek mai mekre his me mɨt hɨr naanmɨpre
benk te maain hi han hi pɨke ahɨt pewek mai mamtike pewek meiyam kike
mamtikerem?
28 Yi mɨt nai yerp menep, yi eiyɨt pewek me mɨtɨk ik, yi eiwet mɨtɨk kerek
ketenen 5,000 pewek em.

29 *Yi eiwetɨwek pewek eiyɨntar mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen keriuwe
menmen hɨrak ketenenim hɨrak kakɨt meiyam mamtikerem. Te hɨrak
ketenen menmen yapɨrwe. Mɨtɨk kerek ap kɨrɨak menmen keriuwe
menmen kike hɨrak ketenenim, maain hi ariyaam etɨwem hɨrak kaku
weinɨm.
30 *Yi eiyɨthis mɨtɨk enuk ik eiyɨk eiwɨrek ekno wit enuk toto kerek mɨt
nau en hɨr han enuk nɨkɨt nɨnakɨn yehes.’

Maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe skelim mɨt miyapɨr ne tɨ

---

* **25:21** Mt 24:45-47; Lu 16:10 * **25:29** Mt 13:12; Mk 4:25; Lu 8:18 * **25:30** Mt 8:12

31 *“Maain wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen ariuwe menmen
mai iuwe merhɨhe mamtike mɨt ensel, hi ehu yeno mai yaaim me Mɨtɨk
Iuwe.
32 *Mɨt ensel ne God hɨr nanɨthis mɨt miyapɨr nanrer wit wit ne tɨ hɨr
nanrerik nanu nantikewa menep ninaan mai. Hɨr nanu, te hi ahɨnkeri han
nanɨno in, han nanɨno ein nanɨre mɨt hɨr nenke sipsip metike meme.
33 *Hi awis mɨt miyapɨr yaain nɨre sipsip hɨr nanɨno his yaaim mai, hi
awis mɨt miyapɨr enun nɨre meme hɨr nanɨno his henkik mai.
34 Epei au, hi Mɨtɨk Iuwe atɨp mɨt miyapɨr kerek nerp his yaaim mai etpor
har ik: ‘Yi mɨt miyapɨr kerek Haai kai God hɨrak kerekyi yaaim, yi einen
eiyɨt menmen yaaim mi kerek God nɨpaa kime tɨ metike nepni wen au,
hɨrak kehimɨteni yi eitɨwem.
35 *Hi nɨnpɨ meiyo te yi yeweto menmen mi hi haam. Hi hɨm niu enuk
(o mar kewen kɨkau hɨm) te yi yeweto tɨpar hi haam. Hi hɨre mɨtɨk ke wit
hak yi yeratayi yi epei yetauhis yerya yen wɨnak ki.
36 Hi klos au te yi epei yewetewem. Hi hɨnap te yi naanmɨrau ere hi hɨre
yaaik. Hi hen hekre wɨnak enuk te yi yan yɨra yekepa yeriuwe menmen.’
37 “Hi atɨp menmen im epei au, hɨr mɨt miyapɨr yaain hɨr nanitauhi,
‘Mɨtɨk Iuwe, nɨpaa haiu ap mɨrit ti nɨnpɨ mito, te haiu mewetiti menmen
mei au. Nɨpaa haiu ap mɨrit ti hɨm niu enuk (o mar kewen kɨkut hɨm) te
haiu mewetit tɨpar mei au.
38 Nɨpaa haiu ap mɨrit ti hɨre mɨtɨk ke wit hak au te haiu metuthis merit
men nɨmɨn wɨnak kaiu au, o haiu ap mewetit klos mei au.
39 Nɨpaa haiu ap mɨrit ti hɨnap te haiu ap mekepit ere ti yaaik au, o ti
hekre wɨnak enuk haiu men mɨrit au.’
40 *“Te hi Mɨtɨk Iuwe ewenhi etpor, ‘Hi hetpi werek. Wɨ kerek yi epei
yɨkaap mɨt nai yinan in kerek nises hɨm mai, hɨram mar ke yi yerekyewem.’
41 *“Hi etpor epei au, hi eweikɨn atɨp mɨt miyapɨr nau his henkik mai
etpor, ‘Yi mɨt miyapɨr enun kerek God kerekyi enum yi einopɨn eikeipno, yi
eino si kerek ap te mami au. Hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain enum
eik. God epei kemani si im me Seten ketike mɨt ensel nɨrak.
42 Yi eino si enum eiyɨntar nɨpaa hi nɨnpɨ meiyo yi ap yeweto menmen
mei au. Hi hɨm niu enuk (o mar kewen kɨkau hɨm) te yi ap yeweto tɨpar
mei hi hahɨm au.
43 Nɨpaa hi hɨre mɨtɨk ke wit hak te yi ap yekepa yerya yan wɨnak ki au,
o hi klos au te yi ap yeweto mei au. Hi hɨnap te yi ap yekepa hi hɨre yaaik
au. Hi hen hekre wɨnak enuk te yi ap yan yɨra yekepa yeriuwe menmen mi
au.’
44 “Hi etpor epei au, te hɨr nanitauhi nanɨtpo, ‘Nɨpaa haiu ap mɨrit ti nɨnpɨ
mito o ti hɨm niu enuk (o mar kewen kɨkut hɨm), o ti hɨre mɨtɨk ke wit hak,
o ti klos au, o ti hɨnap, o ti hen hekre wɨnak enuk te haiu ap mekepit au.’
45 “Te hi Mɨtɨk Iuwe etpor, ‘Hi hetpi werek. Nɨpaa yi ap yɨkaap mɨt nai
yinan weinɨn kerek nises hɨm mai, yi yar ke yi ap yekepa au.’
46 *Hi etpor epei au, mɨt miyapɨr enun hi ariuweti hɨr nanɨno wit enuk
kerek hɨr nanɨwaank nanɨt tipmain tipmain enum eik.”

---

* **25:31** Mt 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 * **25:32** Esi 34:17; Ro 14:10 * **25:33** Lu 12:32 * **25:35** Ais 58:7 * **25:40** Pro 19:17; Mt 10:42, 18:5; Mk 9:41 * **25:41** Mt 7:23; Ju 7; Rev 20:10 * **25:46** Dan 12:2; Jo 5:29

26

Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt nimenɨpɨnan nanɨnep Jisas kaki
(Mk 14:1-2; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)

1 Jisas katɨp ketike mɨt keriyen epei au, hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak.

2 *Hɨrak katɨp, “Yi yertei wɨ wiketerem mepeit te wɨ me haiu mamɨm
menmen me Pasova hɨram mamnen. Te mɨtɨk hak kakwepayapɨr te
mɨt enun nantauhis hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe nanwenkɨke ehu nu
tentarakɨt.”
3 Me wɨ im hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kausil nen nererik
nau wɨnak ke mɨtɨk iuwe Pris niuk mɨrak Kaiafas.
4 Te hɨr nimenɨpɨnan menmen newen hɨm Jisas te hɨr nɨsawɨn nan-
tenenik nanrɨak (nanɨriyaak neiyɨk) nanɨno nansiuwe hɨm enum te hɨr
nankɨp kaki.
5 Te hɨr natɨp, “Haiu ap emrɨak im em wɨ kerek mɨt miyapɨr nererik naam
menmen em, te hɨr han kekrit nanɨnepɨp nansikeyaanmi nanɨntar hɨr han
kitet Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe profet, hɨr nɨnapen hɨrak kaki.”

Mɨte niuk mɨre Maria wewen tɨpar sanda mɨnɨn yaaim mɨre semi yeirep mentar paan ke Jisas
(Mk 14:3-9; Jo 12:1-8)

6 Jisas kau keit wit Betani keit wɨnak ke mɨtɨk kerek nɨpaa his hɨt mɨnwo
niuk mɨrak Saimon.
7 *Hɨrak kau wɨnak ek, mɨte hap piutɨp wan wɨrek. Hɨre wetenen mɨn
tɨpar me nu nad nekenpɨ mɨrak mɨnɨn yaaaim mekrerek. Hɨre wewɨr
pewek iuwe mererim. Te hɨre wan wewen tɨpar im mɨnɨn yaaim mentar
paan ke Jisas kerek hɨrak wen kaam menmen kau yeno kerek mɨt naam
menmen menterim.
8 Hɨr mɨt disaipel nɨr menmen im, te hɨr han enuk. Hɨr natɨpan,
“Wenmak te mɨte ip wewen tɨpar mɨnɨn yaaim em mentar Jisas men
weinɨm?
9 Te haiu emsiuwe tɨpar mɨnɨn yaaim im emno mɨt han enwɨr pewek
emrim emtɨwem te haiu emɨt pewek yapɨrwe emwet mɨt enun ap netenen
menmen em.”
10 Jisas kertei hɨm hɨr netpim, te hɨrak ketpor, “Yi yenmak te yi yene mɨte
ip einipɨye yɨnk enuk. Hɨre epei werekyo menmen yaaim.
11 *Wɨ yapɨrwe mɨt enun netenen menmen au hɨr nanu nantikewi te yi
eikepi. Te hi au, hi ap ehu atikewi wɨ yapɨrwe.
12 Mɨte ip hɨre wewen tɨpar mɨnɨn yaaim em mentar yɨnk kai, hɨre wɨrɨak
menmen im weses yɨnk mai me hi eno ekre herwe hei.
13 Hi hetpi hɨm werek. Nerer wit wit kerek mɨt nanwepyapɨr hɨm mai
nantɨp mɨtem, hɨr nantɨp menmen mɨte ip werekyewem te hɨr han kitetim
han tewenɨnep.”

Judas kewenhi katɨp kaksiuwe Jisas kakno his me mɨt iuwe ne pris
(Mk 14:10-11; Lu 22:3-6)

14 *Me wɨ im keremem, mɨtɨk hak ke hɨr mɨt 12 disaipel niuk mɨrak Judas
ke wit Iskeriot, hɨrak ken kɨr mɨt iuwe ne pris.
15 *Te hɨrak katɨp, “Yi eiweto mekam te hi awepyapɨr Jisas asiuwerek
aknen his mi?” Hɨrak ketpor epei au, hɨr newetɨwek 30 kina.

---

* **26:2** Eks 12:1-27; Mt 20:18; Lu 24:7 * **26:7** Lu 7:37-38 * **26:11** Diu 15:11 * **26:14** Jo 11:57
* **26:15** Sek 11:12

16 Me wɨ im, hɨrak han kitet wɨ meiyam te hɨrak kakwepyapɨr Jisas kakno his mɨr.

Jisas kaam menmen me wɨ Pasova ketike mɨt disaipel nɨrak
(Mk 14:12-21; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30)

17 *Me wɨ im mekrit minɨn te mɨt nererik nanɨm bret me wɨ Pasova me yis
ap mekrerem au (mentar hɨr han tewenɨn nɨpaa God kenep mɨt ne Isip), hɨr
mɨt disaipel nan nɨr Jisas netpɨwek, "Ti hanhan neinan te haiu mamɨmani
menmen te haiu mamɨm me Pasova?"
18 *Jisas katɨp, "Yi eino wit iuwe Jerusalem te yi eino mɨtɨk hak kiutɨp te
yi eiyɨtpɨwek, 'Mɨtɨk Iuwe kaiu katɨp: Wɨ mai hi hahi epei man menep. Hi
hahɨm menmen me pasova atike mɨt disaipel nai mamu wɨnak kit.' "
19 Hɨrak katɨp epei au, mɨt disaipel nɨrɨakem nar ke Jisas epei
ketpɨwekɨtem, te hɨrakɨt temani menmen me Pasova.
20 Hɨnkewɨ Jisas kan kau yeno ketike mɨt disaipel nɨrak nar hiswiyen wik
(12).
21 Hɨr naam menmen nau, hɨrak katɨp, "Hi hetpi hɨm werek, mɨtɨk hak
kiutɨp ke yi mɨt in en, hɨrak kakwepayapɨr kakriuweta hi ano his me mɨt
enun."
22 Hɨrak katɨp epei au, hɨr han enuk te mɨtɨk kiutɨp mɨtɨk kiutɨp hɨr
nitɨwekhi, "Kai Iuwe hi a?"
23 *Jisas katɨp, "Mɨtɨk ik ek kerek ketikewa waam menmen mekre tɨkenup
im hɨrak kakwepayapɨr.
24 Hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi ano hahi apar ke nɨpaa tɨwei me God
epei matɨp ek. Te mɨtɨk ik kerek kakwepayapɨr hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe hɨrak kakine han enuk kakɨwaank. Te miye pɨrak ap winaak au, hɨrak
yaaik. Te hɨrak ap kakɨwaank hɨrekes kakriuwe menmen im."
25 Hɨrak katɨp epei au, Judas mɨtɨk kerek kakwepyapɨrek, hɨrak kitehi
Jisas, "Mɨtɨk Iuwe kai, hi a?" Jisas ketpɨwek, "Ti hɨrekes kerek ek."

Jisas kewet mɨt disaipel nɨrak niu bret metike wain hɨr naam me han etwenɨnek
(Mk 14:22-26; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

26 *Hɨr wen naam menmen nanu en, Jisas kekin bret kitehi God katɨp
hɨrak yaaik. Epei au, hɨrak kewepik kewet mɨt disaipel nɨrak em hɨr nanɨm,
te hɨrak katɨp, "Yi yetɨwem yayɨm hɨram mamɨr ke yɨnk kai."
27 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kekin tɨpar wain mekre hesnu hak, te hɨrak
kitehi God keriuwerem, te hɨrak kewetɨrem katɨp, "Yi yapɨrwe eiyɨm im
em.
28 *Im em hɨram hemkre mai mamwen te God kakises hɨm mɨrak te
kakɨsak menmen enum me mɨt miyapɨr yapɨrwe.
29 Hi hetpi werek. In ek ere maain hi ap te hahɨm tɨpar wain taau ere
maain hi ektikewi mamɨm wain petep mamɨt wit ke Haai kai God."
30 *Hɨr naam menmen epei au, hɨr nine henye ham. Epei au, hɨr nen
witeik nen ere niu niun mɨniu (o neiyɨp) niuk mɨrak wit Oliv.

Jisas katɨp Pita hɨrak kakweikɨn sip kakwetɨwek
(Mk 14:27-31; Lu 22:31-34, Jo 13:36-38)

---

* **26:17** Eks 12:14-20 * **26:18** Mt 21:3 * **26:23** Sam 41:9 * **26:26** Mt 14:19 * **26:28** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16; Hi 9:20 * **26:30** Lu 22:39; Jo 18:1

31 *Hɨr nɨpiun mɨniu (o neiyɨp niuk mɨrak) wit Oliv, Jisas ketpor, “Yi kerek
yises hɨm mai yi yainaiwɨra me wɨtaan im em. Tɨwei me God matɨp, ‘Hi
anep mɨtɨk kerek naanmɨpre sipsip em te hɨram emrɨr emɨnke asin asin o
heriyai heriyai.
32 *Hi hahi, te maain hi pɨke akrit hi ahinɨni ano provins Galili.”
33 Pita ketpɨwek, “Hɨr yapɨrwe nanɨnaiwɨrit nanrɨr nanɨntar mɨt han
nantuthis nanitep, te hi taauye! Hi ahu atikewit!”
34 *Jisas ketpɨwek, “Hi hetput hɨm im werek. Me wɨtaan im em Suware
ap matɨp wen au, ti eraupakɨn wikak etɨp mɨt ti epratari hises hɨm mai au.”
35 *Pita ketpɨwek, “Hi hahi atikewit, te hi ap aritpakɨn taau!” Hɨrak katɨp
te mɨt disaipel yapɨrwe natɨp nepɨr kerekek.

Jisas kitehi God menmen keit Getsemani
(Mk 14:32-42; Lu 22:39-46)

36 *Hɨr natɨp epei au, Jisas ken ketikeri nen tɨ hak mɨt nenewek wit
Getsemani. Hɨr niun en, hɨrak ketpor, “Yi eiyu in en, hi ano pɨnak ein
ehitehi God menmen.”
37 Hɨrak keithis Pita ketike nɨkerek wiketeret te Sebedi, Jems ketike Jon
tariyakɨt ten. In ek, hɨrak han kɨrak enuk kekrit kekrit.
38 *Jisas ketpor, “Han kai enuk ere hi hahi. Yi eitikewa eiyu in han
tewenɨna.”
39 *Te hɨrak ken kike kenke kɨwaai tɨ kitehi God, “Haai kai, hɨram werek
ti ehɨt menmen enum mamnen hɨram emnopɨn emkeipno. Hi ap ehises
han kai au, emɨt! Hi ehises han kit.”
40 Hɨrak kitehi God epei au, Jisas kan kɨr mɨtɨkɨt disaipel. Hɨrak kɨret
tɨwaai. Hɨrak kekotɨtit katɨp Pita, “Yenmak te yi ap yayu yeitikewa mei
kike han tewenɨna a?
41 *Yi naanmamre hɨras eiyitehi God kakɨkepi te menmen enum me
mamri han ki mamnen mamriwaank. Yi han ki hanhan kises menmen me
God te yɨnk ki au kɨnapen menmen enum.”
42 Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, Jisas pɨke ken keteipim kitehi God menmen
katɨp, “Haai kai, te menmen enum im ap te mamnopɨn mamkeipno te hi
ehises menmen im. Te ti ehises han kit kerekek.”
43 Jisas pɨke kan kɨret tɨwaai teit. Hɨrakɨt nanamɨr mekses te hɨrakɨt
tɨwaai.
44 *Jisas pɨke kɨnaiwɨret, hɨrak ken kitehi God wikak. Hɨrak kitehi God
me menmen hɨrak epei kitɨwekhiyem.
45 Maain hɨrak pɨke kan kɨr mɨtɨkɨt disaipel tɨrak hɨrak kekotɨtet
kitɨwekɨthi, “Yi wen yɨwaai a? Eiyɨmtau! Wɨ epei man te mɨtɨk kak-
wepyapɨr hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi ano his me mɨt enun nises
menmen enum.
46 *Yi eiyɨkrit. Haiu emno. Yi eiyɨr mɨtɨk kerek kewepyayapɨr epei kan.”

Judas kewis Jisas ken his me mɨt enun nepan nɨrak
(Mk 14:43-50; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

47 Jisas wen katɨp kerp, Judas mɨtɨk hak ke mɨt 12 disaipel nɨrak, hɨrak
kan. Mɨt yapɨrwe netikerek nan netenen nu mɨr paap yoki metike hɨne me

---

* **26:31** Sek 13:7; Jo 16:32 * **26:32** Mt 28:7, 16 * **26:34** Mt 26:69-75 * **26:35** Mt 26:56; Jo 11:16
* **26:36** Jo 18:1 * **26:38** Jo 12:27 * **26:39** Mt 6:10; Hi 5:7-8 * **26:41** Mt 6:13; Hi 2:14, 4:15
* **26:44** 2Ko 12:8 * **26:46** Jo 14:31

his. Hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil ne Isrel hɨr neriuweti
nan.
48 Mɨtɨk Judas kerek kakwepyapɨr ek nepei katɨp mɨt enun hɨm im:
“Yi yaira hi heiyewewik emɨwek tekep mɨrak em, hɨrak kerekek mɨtɨk yi
hanhan eitenenik. Yi eitɨwekhis.”
49 Hɨrak kiun en, hɨrak kan Jisas wasenum katɨp, “Hi epei han Mɨtɨk
Iuwe.” Te hɨrak kemɨwek tekep.
50 Jisas ketpɨwek, “Kai yinak, menmen ti erekyewem em, ti erekyewem
wasenum.” Te hɨr nan menep hɨr newis his netenenik.
51 *Hɨr netenɨnek, te mɨtɨk hak kiutɨp kerp ketike Jisas hɨrak keiyɨm kari
hɨne ke his kɨrak, keiyɨk kenep mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe ke pris
keremɨrɨwek nɨkɨp mɨrak mɨnatɨn.
52 *Te Jisas ketpɨwek, “Ti pɨke ewis hɨne ke his ekɨkre nɨrak keriyen ekɨt!
Mɨt yapɨrwe nenepan neriuwe hɨne me his te mɨt han nanɨnɨp nanriuwe
hɨne me his mɨr hɨr nani.
53 Ti ap hertei hi te enɨne haai kai God, Te wasenum hɨrak kakweto mɨt
ensel yapɨrwe nanɨnɨn 70,000 mɨt ne ami a?
54 Te hi erɨakem mamɨr im keremem, te hɨm me God mamnen
mamɨrkeim a? Taauye! Tɨwei ke God katɨp menmen mamnen te hɨram
mamnen mampar keremem.”
55 *Hɨrak katɨp Pita epei au, Jisas katɨp mɨt yapɨrwe keriyen, “Yi yan
yaitauhis, yi yetenen hɨne metike nu mar ke yi yaitenen mɨtɨk enuk
kekintɨp menmen enum yaisenkekik a? Wɨ yapɨrwe hi hau hekre wɨnak
iuwe ke God hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me God te yi ap yetenɨna au.
56 *Menmen im epei man te hɨm me nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei,
hɨram mamnen.” Hɨrak katɨp epei au, te mɨt disaipel nɨrak nɨnaaiwɨr Jisas
nɨrɨr nen.

Hɨr nenke Jisas kerp ninaan me mɨt ne kaunsil
(Mk 14:53-65; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24)

57 Hɨr mɨt netenen Jisas, te hɨr netɨwek his neiyɨk nen wɨnak ke mɨtɨk hak
hetpris Kaiafas. Mɨt han ninɨn nertei hɨm lo me Moses hɨr netike mɨt iuwe
ne kausil hɨr nererik nau neit en.
58 Pita kisesik ken, te hɨrak au keit yanɨmɨn. Hɨrak epei ken kekre nɨwa
keweikɨn tɨ ke mɨtɨk hetpris wɨnak kɨrak kɨwaairiyen. Hɨrak kɨnɨk ken kau
ketike mɨt naanmɨpre wit. Hɨrak hanhan kakɨr menmen mei mamnen.
59 Hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil nɨnatɨn mɨtɨk keiyak
te kakmitepɨn Jisas me menmen enum hɨrak kɨrɨakem te hɨr nankɨp kaki.
60 Mɨt yapɨrwe nan newenɨwek hɨm netpɨwek enum. Te hɨr ap epei
nɨnapɨn mekam enum hɨrak kɨrɨakem te hɨr nankɨp kaki. Maain mɨtɨkɨt
wiketeret tan,
61 *te hɨrakɨt tatɨp, “Mɨtɨk ik nɨpaa katɨp hɨrak kakwep wɨnak iuwe ke
God te pɨke kakimaak me wɨ wikak keremem.”
62 Mɨtɨk iuwe ke pris kerp katɨp Jisas, “Ti ap ewenhi hatɨp hɨm mei au a?
Tenmak te hɨrakɨt tewenut hɨm me menmen enum a?”
63 *Te Jisas ap katɨp hɨm mei au. Te mɨtɨk iuwe hetpris ketpɨwek, “Hi
hituthi hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe God kerek kaku kakɨt tipmain tipmain enum
eik, ti etpeiyem. Ti Mɨtɨk Iuwe Krais Nɨkan ke God o au?”

---

* **26:51** Jo 18:26 * **26:52** Jen 9:6; Rev 13:10 * **26:55** Lu 19:47, 21:37 * **26:56** Mt 26:31; Jo 16:32
* **26:61** Jo 2:19-21 * **26:63** Ais 53:7; Mt 27:12

64 *Jisas ketpɨwek, “Ti hɨrekes kerekek epei hetpim. Te hi hetpi. In ek ere
maain yi eiyɨr hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi ahu his yaaim me God Iuwe
kerek mɨt iuwe newiyen. Maain hi ahu nepni pɨke anen in.”
65 *Jisas katɨp kar ik te mɨtɨk iuwe hetpris kewep laplap mɨrak keteikɨn
mɨt God han enuk te hɨrak katɨp, “Hɨrak katɨp enum ketawɨn God
kerekyɨwek yɨnk enuk. Haiu ap te emnɨne mɨt neiyan nanɨnen nan-
wepyapɨr hɨm ham nɨpaa hɨrak ketpim au emɨt! Hɨrak epei katɨp enum
ketawɨn God. Yi epei yemtewem.
66 *Te yi han kitet mekam?” Hɨr newenhi netpɨwek, “Hɨrak kɨrɨak
menmen enum te hɨrak eki.”
67 *Hɨr natɨp epei au hɨr nenikɨn tɨmank men ninaan me Jisas hɨr nakɨp.
Mɨt han newis laplap nɨsawɨn nanamɨr kɨrak nakɨp nesiuwek tekep,
68 hɨr nitɨwekhi natɨp, “Ti Mɨtɨk Iuwe, ti atɨp hɨm me profet in ek. Ti
ewepyapɨr keimɨn kitep.”

Pita kepakɨn Jisas kiune katɨp hi au hepɨtariyek
(Mk 14:66-72; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)

69 Pita kau wit eik kekre nɨwa ke wɨnak. Te mɨte hap kerek wɨrɨak
menmen em wan wɨrek watɨp, “Ti ik ek nɨpaa hau hetike Jisas ke provins
Galili.”
70 Te Pita kiune katɨp kerp menep ninaan me mɨt yapɨrwe en, “Ti henmak
te ti etpo menmen im? Hi hepɨtariyek.”
71 Hɨrak ketpaan ken witeik kau wɨnak hɨnp ek. Te mɨte hap wɨrek hɨre
watɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe en kerek nerp menep en war ik: “Mɨtɨk ik ek
nɨpaa kau ketike Jisas ke Nasaret.”
72 Te Pita kiune katɨp hɨm manp, “Hi hetpi hitehi God kehimɨtan hɨm mai
mɨtɨk ik ek hi au hepɨtariyek.”
73 Maain kike, mɨt han nerp en nan natɨp Pita, “Hɨre watɨp werek. Ti
mɨtɨk kiutɨp ke mɨt kerek nises Jisas. Teruk kit keweputyapɨr merp yaain ti
mɨtɨk ke Galili.”
74 Te in ek Pita katɨp hɨm iuwe, “God kaknen kakiyep te hi ap hetpi werek.
Hɨram werek te hi ap hertei mɨtɨk ek ek au.” Hɨrak katɨp epei au, suware
katɨp.
75 *Suware katɨp epei au, Pita han kitet hɨm kerek nɨpaa Jisas ketpim em
kar ik: “Suware ap katɨp wen au, te ti hatɨp wikak ti ap herteiya.” Te Pita
ken witeik hɨrak kɨkɨt wɨsenum kentar hɨrak yɨnk enuk hɨrak katɨp hɨrak
kepɨtari Jisas.

27

Hɨr neithis Jisas neiyɨk nen mɨtɨk iuwe ke gavman Pailat
(Mk 15:1; Lu 23:1-2; Jo 18:28-32)

1 Epei wanewik, mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil ne mɨt
miyapɨr ne Isrel hɨr nimenɨpɨn natɨp te nanɨnep Jisas kaki.
2 Te hɨr nesenkekik keriuwe waai neiyɨk nan nanwet mɨtɨk iuwe gavman
ke Rom Pailat ek.

Mɨtɨk Judas kɨkɨap hɨrekes kaa
(Ap 1:18-19)

---

* **26:64** Sam 110:1; Dan 7:13; Mt 24:30 * **26:65** Mt 9:3; Jo 10:33; Ap 14:14 * **26:66** Lev 24:16; Jo 19:7 * **26:67** Ais 50:6, 53:5 * **26:75** Mt 26:34

3 *Maain Judas kerek kewepyapɨrek, hɨrak kertei mɨt iuwe neiyɨk nen
newet Gavman ek, hɨrak yɨnk enuk keriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem te
hɨrak pɨke ken kewet mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe ne kaunsil 30 pewek
me silva im.
4 Hɨrak kewetɨrem, hɨrak katɨp, “Hi epei hises menmen enum hi
hewepyapɨr mɨtɨk ap kɨrɨak enum au yaaik, te hɨrak kaki.” Te hɨr natɨp,
“Hɨram ap menmen maiu au. Hɨram menmen mit ti hɨrɨakem.”
5 Te mɨtɨk Judas kewɨr 30 pewek silva im men mɨwaai wɨnak iuwe ke God
eik, te hɨrak kɨnaiwɨri ken keit waai keiyɨk kɨkɨaip hɨrekes kau teruk hɨrak
kaa.
6 Hɨr mɨt iuwe ne pris nekin pewek im keremem, hɨr natɨp, “Im em hɨram
pewek me mamnep mɨtɨk kaki. Haiu ap emwisɨm emtike pewek me wɨnak
iuwe ke God au emɨt!”
7 Te hɨr natɨp nitet han kiutɨp me pewek keremem. Hɨr neiyɨm natɨn tɨ ke
mɨtɨk kerek kime mɨn kewiyen. Hɨr neit tɨ keremem nehimɨtanek me hɨr
nanwis herwe mɨwaairi en me mɨt ne yanɨmɨn kerek nan nanɨr Jerusalem.
8 Mar keremem te in hɨr newep niuk me tɨ kerek nenewek ‘Tɨ hemkre
kerekek.’
9 *Mar im hɨm ham nɨpaa God ketpim mɨtɨk profet Jeremaia kewisɨm
mau tɨwei epei man. Hɨram matɨp, “Hɨr neit 30 pewek me silva, hɨr Isrel
nɨpaa nehimɨtanem natɨp pewek me nanɨthis mɨtɨk ik ek.
10 Mɨt pris nesiuwe pewek me silva im hɨr neiyɨm natɨn tɨ ke mɨt newi
nime mɨn mar ke nɨpaa kai iuwe God ketpowem.”

Hɨr newis Jisas kerp ninaan me mɨtɨk iuwe gavman ke Rom niuk mɨrak Pailat
(Mk 15:2-5; Lu 23:3-5; Jo 18:33-38)

11 Hɨr newis Jisas kerp ninaan me mɨtɨk iuwe gavman ke Rom. Te mɨtɨk
iuwe gavman kitɨwekhi, “Ti Mɨtɨk Iuwe King kɨr ke Isrel?” Te Jisas katɨp,
“Ti hɨrekes hatɨp har kerekek.”
12 *Hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil ne Isrel newenɨwek
hɨm natɨp hɨrak kɨrɨak menmen enum. Hɨrak ap kɨrɨak menmen im enum
au te hɨrak ap pɨke katɨp hɨm mei kike au. Hɨrak kekintɨp wɨre wɨre kau
keit.
13 Mar keremem te Pailat ketpɨwek, “Ti ap hertei hɨm yapɨrwe kerek hɨr
netputem em a?”
14 *Te Jisas ap kewenhi katɨp hɨm mei miutɨp men pailat au. Mar
keremem te mɨtɨk iuwe gavman ke Rom han kitetim.

Pailat kewenhi katɨp mɨt nɨrak enwenkek Jisas eku nu tentarakɨt
(Mk 15:6-15; Lu 23:13-25; Jo 18:39–19:16)

15 Wɨ yapɨrwe me tito miutɨp miutɨp mɨtɨk iuwe gavman kesiupan mɨtɨk
kekre wɨnak enuk ken. Mɨtɨk kerekek kaksiuwerek kakno witeik.
16 Me wɨ im mɨtɨk hak enuk kau en keit wɨnak enuk niuk mɨrak Barabas.
17 Hɨr mɨt miyapɨr nererik nau in ek, te Pailat kitorhi ketpor, “Yi hanhan
hi asiupan keimɨn ekno his mi? Hi esɨwi Barabas o Jisas hɨr nenewek Krais
a?”
18 *Hɨrak Pailat kertei hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil hɨr
hemkre menepam han enuk neriuwe Jisas nentar mɨt miyapɨr hanhanek,
te hɨr newepyapɨrek nar kerekek kerp ninaan mɨrak kakɨkɨp kaki.

---

* **27:3** Mt 26:14-15 * **27:9** Sek 11:12-13; Jer 32:6-9 * **27:12** Ais 53:7; Mt 26:63 * **27:14** Jo 19:9
* **27:18** Jo 11:47-48, 12:19

19 Pailat kau yeno me mɨtɨk masistret kerek hɨrak skelim mɨt nerp ninaan
mɨrak em, te mɨte pɨrak wesiuwek hɨm mau tɨwei watɨp, “Ti ap erɨak
menmeiyam me mɨtɨk eik kerekek. Hɨrak ap kɨrɨak menmei enum au.
Wɨtaan hi hɨtyak hɨrek te hi hɨwaai enum henterik.”
20 Hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne Isrel nari han ke mɨt miyapɨr
te hɨr enɨnap entɨp Pailat kaksiupan Barabas, te hɨr enɨnep Jisas kaki.
21 *Te mɨtɨk iuwe gavman pɨke kitorhi ketpor keteipim, “Mɨtɨkɨt it et yi
hanhan hi enaairwɨr keimɨn ekno yi mɨt?” Hɨr natɨp, “Barabas.”
22 Pailat kitorhi kar ik: “Te hi hɨrɨak Jisas mekam, kerek mɨt nenewek
Krais?” Te hɨr yapɨrwe natɨp, “Yi eiwenkekik eku nu tentarakɨt.”
23 Pailat kitorhi katɨp, “Hɨrak kenmak? Hɨrak kɨrɨak mekam enum a?”
Te hɨr au nɨnap nenɨne hɨm iuwe, “Eiwenkekik eku nu tentarakɨt.”
24 *Mɨtɨk Pailat kertei in ek hɨrak kakɨtpim au, te mɨt en nesikeyaanmi
nanɨnepan nanɨriuwerek. Te hɨrak kekin tɨpar keiyɨm kekemeyet his
mɨrak keit ninaan me mɨt miyapɨr yapɨrwe keteiknor hɨrak kɨnapen
kakɨkɨp. Te hɨrak katɨp, “Hi ap hertei mekam enum hɨrak kɨrɨakem, te hi
anep mɨtɨk ik kaki. Hɨram menmen mi keremem.”
25 *Te mɨt miyapɨr newenhi netpɨwek, “Ti akɨp kaki. Hɨram ap menmen
mit te God han enuk kakriuwit. Maain hɨrak han enuk kakriuwai haiu mɨte
metike nɨkerek naiu.”
26 Hɨr natɨp menmen im nepei au, te Pailat kesiupan Barabas ken his mɨr.
Te hɨrak katɨp mɨt nɨrak nɨwaai nɨpɨn nenep Jisas te hɨrak kesiuwerek ken
his me mɨt ne ami te hɨr enwenkekik eku nu tentarakɨt.

Mɨt ne ami hɨr natɨp enum nitetnaan Jisas
(Mk 15:16-20; Jo 19:2-3)

27 Pailat kesiuwe Jisas ken his me mɨt ne ami ne gavman, hɨr neithis Jisas
neiyɨk nen wɨnak ke gavman, te hɨr mɨt soldia keriyen nan nererik hɨr
yapɨrwe neweiknɨwek en.
28 *Te hɨr nenemtɨn laplap mɨrak, te hɨr nemrɨwek laplap ham mɨre
ninɨm.
29 Hɨr nime waai wiwɨr tɨktɨk mewik ek kɨre teperiye, te hɨr nankiunɨwek
kaku paan. Te hɨr newetɨwek niyen nun kɨrak ketenenik ken his yaaim
mɨrak nemitetpɨn natɨp hɨrak mɨtɨk iuwe. Te hɨr newen ninɨp menep hɨt
mɨrak netpɨwek enum nitɨtɨweknaan natɨp, “Ti yaaik Mɨtɨk Iuwe King ke
mɨt ne Isrel.”
30 *Te hɨr nenikɨn tɨmank menterik, hɨr nekin niyɨn kerekek neiyɨk nenep
paan kɨrak yapɨrwe.
31 Hɨr netpɨwek nitetɨweknaan enum epei werek, te hɨr nenke laplap
mekeipnɨwek. Te hɨr pɨke nemirɨwek laplap mɨrak hɨrekes, te hɨr netɨwek
his neiyɨk nen nanwenkekik kaku nu tentarakɨt.

Hɨr newenkek Jisas kau nu tentarakɨt
(Mk 15:21-32; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27)

32 Hɨr nitet yayiwe nen, te hɨr nɨr mɨtɨk ke Sairini niuk mɨrak Saimon. Te
hɨr natɨp hɨm iuwe hɨrak nenipek kaknan nu tentarakɨt ke Jisas kakɨkepik.
33 Hɨr nan niun wit hak niuk mɨrak Golgota kerek haiu meweikɨn hɨm
haiu menewek ‘Wit Paan Hesnu.’

---

* **27:21** Ap 3:14 * **27:24** Diu 21:6-9; Mt 27:4 * **27:25** Mt 23:35; Ap 5:28 * **27:28** Lu 23:11
* **27:30** Ais 50:6

34 *Hɨr nɨpiun ein hɨr newet Jisas tɨpar wain epei neweiknɨm metike
marasin enum me wekwai te hɨrak kakɨm. Hɨrak kɨnɨnem, te ap kaam au
kɨnapen.
35 *Hɨr epei newenkekik kau nu tentarakɨt, hɨr neretɨt satu me nein nanɨt
saket mɨrak me hɨr hɨras.
36 Hɨr neretɨt satu epei au, hɨr nau tɨ naanmɨprewek.
37 Mau niu merp paan kɨrak hɨr newis hɨm im em kerek nɨpaa hɨr
nenkerek kerp ninaan me mɨtɨk iuwe em. Hɨr newisɨm mar im: IK EK
HɨRAK JISAS MɨTɨK IUWE KING KE MɨT MIYAPɨR NE ISREL.
38 *Menep Jisas hɨr newenkek mɨtɨkɨt wiketeret enukɨt raskel tekintɨp
menmen. Hɨr newenkek hak kau his yaaim, hak kau ken his henkik.
39 *Hɨr nepu en, hɨr mɨt miyapɨr nan nen hɨr netpɨwek enum
neweiknɨwek nenwesɨsek, hɨr netpɨwek nar ik:
40 *"Ti mɨtɨk kerek ewep wɨnak tempel iuwe ke God ek te ti pɨke eimaak
me wɨ wikak keremem, ti ekaap hɨrekes! Ti atɨp ti Nɨkan ke God te ti
enaaiwɨr nu tentarakɨt te ti enatɨn enen tɨ."
41 Mar im hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses
netike mɨt iuwe ne Isrel hɨr netpɨwek enum nitetɨweknaan. Hɨr natɨp,
42 *"Hɨrak nɨpaa kɨkaap mɨt han, te hɨrak ap kɨkaap hɨrekes. Hɨrak mɨtɨk
iuwe ke Isrel a? Hɨrak eknaaiwɨr nu tentarakɨt te haiu emises hɨm mɨrak.
43 *Hɨrak katɨp, 'Hi hises hɨm me God hi Nɨkan ke God.' Te God hanhan
keriuwerek te ekɨkepik in ek."
44 Mar im mɨtɨkɨt wiketeret kerek enukɨt raskel kerek tekintɨp menmen
em newenkekikɨt tau nu tentarakɨt tetike Jisas tau menep hɨrakɨt tatɨp Jisas
enum.

Jisas epei kaa keit
(Mk 15:33-41; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)

45 *Wepni kau nɨmɨn, wɨtaan toto man mɨwapɨn tɨ eik ek ere hɨnkewɨ.
46 *Menep hɨnkewɨ, Jisas kɨnap kenɨne hɨm iuwe kar ik: "Eli, Eli, lema
Sabaktani?" Hɨram hɨm Hibru mar im em: "Haai kai, Haai kai God, henmak
te ti nepei heweikɨn sip eweto hɨnairwɨra?"
47 Te mɨt han nerp menep hɨr nemtewek te hɨr ap nerteiyek werek au, te
hɨr natɨp, "Mɨtɨk ik ek hɨrak kenɨne Ilaija."
48 *Wasenum mɨtɨk hak kesiukɨn ken keit mosong o nɨk me wan eik, te
hɨrak kewisɨm mekre wain epei mesine, hɨrak kewisɨm mau niyen nun
kesiuwe Jisas em ekɨm.
49 Te mɨt han natɨp, "Ti ewetɨwekem wen au emɨt! Haiu mamɨr te hɨrak
Ilaija kaknen kakɨkepik o au!"
50 Jisas pɨke kɨnap kenɨne hisiuwe te hɨrak keriuwet hɨmɨn kɨrak ken
kekeipnɨwek, hɨrak kaa.
51 *Hɨrak kaa, te laplap iuwe mau wɨnak iuwe ke God (tempel) ek mewep
pɨnam pɨnam mau niu ein en ere miun tɨ eik, mɨre wiketerem. Te God
keteikɨn mɨt Jisas kewep yayiwe keriuwe yɨnk kɨrak te mɨt nanitɨwekhi
menmen. Tɨ kɨtanɨk nan iuwe mewep,
52 te herwe hei mɨkaisiu te mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nises God nɨpaa
epei naa, in ek hɨr pɨke nekrit.

---

* **27:34** Sam 69:21 * **27:35** Sam 22:18 * **27:38** Ais 53:12 * **27:39** Sam 22:7, 109:25 * **27:40** Mt 26:61; Jo 2:19 * **27:42** Jo 11:50 * **27:43** Sam 22:8; Jo 5:18 * **27:45** Emo 8:9 * **27:46** Sam 22:1 * **27:48** Sam 69:21 * **27:51** Eks 26:31-33; Hi 10:19-20

53 Hɨr nɨnaaiwɨr herwe hei maain, Jisas pɨke kekrit epei au, te hɨr nen wit
yaaik iuwe Jerusalem. Te mɨt yapɨrwe hɨr nɨri.
54 Mɨtɨk iuwe ke ami ketike mɨt nɨrak nau netikerek nau naanmɨpre Jisas
hɨr nɨr tɨ kɨtanɨk, te hɨr nɨr menmen yapɨrwe man, hɨr nɨnapen wɨsenum
hɨr natɨp, "Hɨram werek. Mɨtɨk ik ek hɨrak Nɨkan ke God."
55 *Miyapɨr yapɨrwe nepu, hɨr nɨpaa nises Jisas nɨnaaiwɨr provins Galili
nan nankepik neriuwe menmen. Hɨr miyapɨr keriyen nerp yanɨmɨn kike
hɨr nɨrek.
56 *Mɨte hap pe hɨr miyapɨr en hɨre Maria pe Magdala. Hap ep hɨre
Maria, miye pe Jems wetike Josep. Hɨre wetike Miye pe nɨkerek wiketeret
te Sebedi, Jems ketike Jon.

Mɨt newis Jisas herwe yɨnk kɨrak kekre hei ke nan
(Mk 15:42-47; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)

57 Maain hɨnkewɨ, mɨtɨk hak kiutɨp ketenen nan yapɨrwe ke wit Arimatia,
kerek niuk mɨrak Josep, hɨrak kan wit kerek Jisas kaa. Hɨrak nɨpaa kɨre
mɨtɨk disaipel ke Jisas kises hɨm mɨrak.
58 *Hɨrak ken kɨr pailat te hɨrak kitɨwekhi hɨrak kakɨt herwe yɨnk ke Jisas.
Te Pailat katɨp mɨt nɨrak hɨr newetɨwek Jisas yɨnk kɨrak.
59 Josep hɨrak keit Jisas yɨnk kɨrak kesenkekik keriuwe laplap yaaim me
hike.
60 *Hɨrak kesenkekik keriuwe laplap me hike, hɨrak kewisɨk kekre han
kerek mɨt epei nekupɨn hei mɨnɨk nan me Josep. Hɨrak kewisɨk kekre han
nepei au, hɨrak katɨp mɨt hɨr neweiknen nan wɨsenuk kɨwapɨn hɨm kɨrak.
Hɨr newisɨk kɨwapɨn hɨm ke hei epei au, hɨr nen.
61 Mɨt nɨrɨak menmen im, Maria pe Magdala wetike Maria hap, hɨr nau
tɨ neit en menep hei.

Mɨt ne ami nan naanmɨpre hei kerek Jisas yɨnk kɨrak kɨwaai kekrerek.

62 Teipmen, wɨ kerek mises wɨ mɨt nemani menmen me Pasova, mɨt iuwe
ne pris netike mɨt ne Farisi hɨr nen nanɨr Pailat.
63 *Hɨr nen nanɨr Pailat hɨr nitɨwekhi netpɨwek nar ik: "Mɨtɨk iuwe, haiu
mɨt han kitet hɨm ham im nɨpaa mɨtɨk enuk kewenɨn hɨm hɨrak ketpim.
Hɨrak katɨp, 'Wɨ wikak epei au, hi pɨke ekrit ehu.'
64 Te haiu hanhan ti atɨp mɨt han nit hɨr naanmamre hɨm ke hei kerek
Jisas yɨnk mɨrak mɨwaai mekrerek, me wɨ wikak. Te mɨt nɨrak disaipel
hɨr ap nanɨnen nanri yɨnk kɨrak nantɨp mɨt hɨrak epei kekrit. Hɨr nanrɨak
menmen im, te hɨram minɨn hɨm enum nɨpaa hɨrak ketpim me hɨrak Mɨtɨk
kerek God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt."
65 Pailat kewenhi ketpor kar ik, "Yi eiyɨt his mɨt han ne ami eino
naanmamre hei ik werek werek kerek yi yerteiyem."
66 *Hɨrak katɨp epei au, hɨr nen newis waai neriuwesɨs hei. Nepei au, hɨr
newis mɨt han ne ami hɨr nerp en naanmɨre herwe hei im.

28

Jisas kekrit kɨnaaiwɨr herwe hei
(Mk 16:1-10; Lu 24:1-10; Jo 20:1-18)

---

* **27:55** Lu 8:2-3 * **27:56** Mt 20:20 * **27:58** Diu 21:22-23 * **27:60** Ais 53:9 * **27:63** Mt 12:40, 16:21; Jo 2:19-20 * **27:66** Dan 6:17

1 Maain wɨ Sabat epei au, menep kakre wanewik me wɨ Sande, Maria
pe wit Magdala wetike Maria hap hɨr nen nanɨr hei kerek mɨt newis Jisas
kekrerek.
2 Hɨr nen nanɨr hei waswas tɨ kɨtanɨk kentar ensel ke Mɨtɨk Iuwe God
kɨnaaiwɨr wit kɨrak kekiuwe kan tɨ keweikɨn nan kenkerek kerek kɨwapɨn
hɨm ke hei. Hɨrak keweikɨn nan kenkerek epei au, hɨrak kau kenterik.
3 *Ninaan mɨrak merhɨhe mɨre nepni mewenɨn, klos mɨrak hɨram mɨre
hike mar ke surp wepni yaaik hɨrak kewep.
4 Ensel hɨrak kau kenterik, mɨt han ne ami kerek naanmɨpre hei ke herwe
kekrerek, hɨr nɨrek hɨr nepɨrpɨr wɨsenum nenkewɨn nɨwaai tɨ nar ke herwe
epei maa.
5 Te ensel katɨp miyapɨr wik kar ik: “Yi ap einapen au emɨt! Hi hertei yi
yɨnyatɨn Jisas kerek mɨt newenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak kaa.
6 *Hɨrak ap kaa kɨwaai in au. Hɨrak epei kekrit kar ke nɨpaa hɨrak ketpim.
Yi einen in eiyɨr wit kerek nɨpaa hɨr newisɨk hɨrak kɨwaairi.
7 *In ek yi eino waswas eitɨp mɨt nɨrak disaipel hɨrak nepei kekrit kinɨni
kakno provins Galili. Yi eino en te yi eiyɨrek ekɨt en. In ek hi nepei hetpi
hɨm mai,”
8 Hɨrak ketpor epei au, miyapɨr in nɨnaaiwɨr hei ik nepɨrpɨr hɨr han yaaik
nesiuknen nen nantɨp mɨt nɨrak disaipel.
9 Hɨr wen nesiuknen nitet yayiwe, Jisas kewenyipɨri kewisɨk yayiwe hɨrak
ketpor, “Yi nepei yan?” Hɨrak ketpor nepei au, hɨr nan menep neiyewo hɨt
mɨrak newenɨpiyek.
10 *Hɨr neiyewewik epei au, hɨrak ketpor kar ik: “Yi ap einapen au emɨt!
Yi eino eitɨp nai yinan hɨr enɨno provins Galili, te hɨr nanɨra nanɨt en.”

Mɨt ne ami nen natɨp menmen hɨr nɨrem

11 Miyapɨr wen nitet yayiwe nepno, mɨt han ne ami kerek naanmɨpre
herwe hei, hɨr nen wit Jerusalem natɨp mɨt iuwe ne pris menmen epei man.
12-13 *Hɨr netpor epei au, mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil
hɨr nimenɨpɨn natɨp. Epei au, hɨr newet mɨt ne ami pewek nari han kɨr
neriuwerem netpor nar ik: “Mɨt han nanɨnen nanitihi me Jisas herwe yɨnk
kɨrak yi eimitorpɨn eiyɨtpor wɨ nɨmɨn yi yɨwaai, mɨt disaipel nan nekin
yɨnk kɨrak neiyɨk nen.
14 Maain hɨm im mamno mɨtɨk iuwe gavman te hɨrak kerteiyem, haiu
mamno mamɨtpɨwek te hɨrak ap han enuk au, te hɨrak ap kakrekyi enum
kakɨnterim.”
15 Hɨr netpor epei au, mɨt ne ami nen nises hɨm mɨr natɨp mɨt yapɨrwe
hɨm im. Te nɨpaa ein ere in mɨt yapɨrwe ne Isrel hɨr han kitet hɨm im.

Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak menmen hɨrak hanhan hɨr enisesim (Mk 16:14-18; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)

16 *Miyapɨr wik nen natɨp disaipel nar hiswiyen kiutɨp (11) menmen Jisas
ketpor epei au, hɨr nitet yayiwe ke Galili kerek Jisas ketpor hɨr enɨno enɨrek.
17 Hɨr nen ein nɨr Jisas, hɨr newenɨpiyek. Te mɨt han ap han kitet hɨrak
Jisas hɨrekes au. Hɨr han kitet hɨrak herwe kerekek.
18 *Hɨr newenɨpiyek, hɨrak kan menep ketpor menmen. Hɨrak katɨp kar
ik: “God epei keweto menmen mɨrak iuwe te hi hinɨn naanmamre menmen
yapɨrwe meit wit kɨrak ketike menmen yapɨrwe me tɨ metike nepni.

---

* **28:3** Mt 17:2; Ap 1:10 * **28:6** Mt 12:40, 16:21 * **28:7** Mt 26:32 * **28:10** Hi 2:11 * **28:12-13** Mt 27:64 * **28:16** Mt 26:32, 28:7, 10 * **28:18** Dan 7:14; Mt 11:27; Jo 13:3; Ef 1:20-22

19 *Te yi eino eirer wit wit eiri han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr enises hɨm
mai. Yi eikɨri enriuwe tɨpar me niuk me God Haai, hi God Nɨkan wetike God
Hɨmɨn Yaaik.
20 *Yi eiteiknor hɨr enises hɨm yapɨrwe hi nepei hetpiyem. Yi eiyɨmtau.
Wɨ im ere wɨ maain God kakɨwaank tɨ im mamɨt, hekrit hekrit hi ahu
atikewi.”

Mepɨr keremem

* **28:19** Ap 1:8 * **28:20** Jo 14:23; Ap 18:10

H+m Yaaim Me Jisas Krais Mak Kewis+m Mau T+wei
Menmen mekre t+wei ik

H+m me Jon Baptais *1:1-8*
Jon k+k+r Jisas keriuwe t+par *1:9-11*
Seten kakri han ke Jisas *1:12-13*
Jisas kat+p h+m yaaim keit Galili *1:14–9:50*
Jisas ken Jerusalem kat+p h+m yaaim *10:1–13:37*
M+t newenkek Jisas kaa *14:1–15:47*
Jisas p+ke kekrit m+t n+rek *16:1-18*
Jisas p+ke ken wit Heven *16:19-20*

Jon kerek k+k+r m+t neriuwe t+par h+rak kat+p m+t h+m me God
(Mt 3:1-12; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)

1 H+m im h+ram h+m yaaim me Jisas Krais God N+kan k+rak.

2 *N+paa Aisaia kewepyap+r h+m me God h+rak kewis+m mau t+wei h+ram mat+p mar im:
"God kat+p m+t+k h+rak kehim+tanek kar ik:
'Hi ariuwet m+t+k kai kakt+p h+m mai kakin+nit kakno kaknet+t yayiwe.'
3 *M+t+k hak keit wit wein+k m+t ap newik h+rak k+nap kat+p hisiuwe kar ik:
'Yi eir+ak yayiwe yaaim me M+t+k Iuwe te h+rak kakisesim werek." '

4 *H+rak m+t+k niuk m+rak Jon. H+rak k+k+r m+t neriuwe t+par. H+rak kan kepu yaank wein+k kewepyap+r h+m me God kat+p kar ik: "Yi kerek yi eiweik+n sip eiwet menmen enum, yi einen in hi ak+ri te God kak+sak menmen enum yi y+r+akem."

5 H+r m+t nerer wit wit ne provins Judia, h+r netike m+t yap+rwe ne wit Jerusalem h+r nan n+rek. H+r newepyap+r menmen enum h+r n+r+akem, te Jon k+k+ri nekre mani Jodan.

6 *Jon kam+r tepnek me kamel m+t n+r+akem mar ke laplap, h+rak kam+r y+nk ke kamel k+re henpen kau tu. H+rak kaam weise metike manu n+kim meit yaank.

7 *H+rak kat+p m+t miyap+r h+m kar ik: "Maain m+t+k hak kak+kreh+r kai. H+rak M+t+k Iuwe kin+na. Hi ap M+t+k Iuwe har ke h+rak au.

8 Hi epei h+k+ri yekre t+par, te maain h+rak kakwis God H+m+n Yaaik kak+kre han ki."

Jon k+k+r Jisas
(Mt 3:13-17; Lu 3:21-22)

9 Me w+ im Jisas k+naaiw+r wit Nasaret keit provins Galili h+rak kan kiun mani Jodan. H+rak kan kiun mani Jodan, Jon k+k+rek keriuwe t+par.

10 H+rak k+naaiw+r t+par keh+n k+niu ken tenhaan eik, Jon k+r nepni h+remes mewep m+re weip+r, God H+m+n Yaaik k+re hore tap+ kekiuwe kan kewik.

11 *Te M+t+k Iuwe keit God kat+p h+m h+ram meke nepni man mat+p mar im: "Ti N+kan kai hi hanhanit. Hi han yaaik heriuwit."

---

* **1:2** Mal 3:1; Mt 11:10 * **1:3** Ais 40:3 * **1:4** Ap 13:24, 19:4 * **1:6** 2Kin 1:8; Mt 11:8 * **1:7** Ap 13:25 * **1:11** Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18; Mk 9:7

Seten kari han ke Jisas
(Mt 4:1-11; Lu 4:1-13)

12 *Wasenum, God Hɨmɨn Yaaik keriuwet Jisas hɨrak ken yaank weinɨk.
13 *Hɨrak kepu ein me wɨ 40, te Seten kari han kɨrak. Jisas ketike miyak me yaank nepu ein. Mɨt ensel ne wit ke God hɨr nan nekepik.

Jisas katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God keit Galili
(Mt 4:12-17; Lu 4:14-15)

14 **Maain mɨt han newis Jon kekre wɨnak enuk ke gavman. Me wɨ im Jisas kan provins Galili katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God.
15 *Hɨrak katɨp kar ik: "Wɨ epei man menep te God kakinɨn naanmampri yi mɨt miyapɨr ne tɨ. Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum yi eiyɨmtau hɨm me God eiyisesim."

Jisas kenɨne mɨtɨkɨt tekyaait (4) hɨrakɨt tatisesik
(Mt 4:18-22)

16 Jisas keke tɨ kesiurɨr wan ken pɨn, hɨrak kɨr Saimon ketike nɨkik kɨrak Andru. Hɨrakɨt tewɨr hepin iuwe men mekre wan. Hekrit hekrit hɨrakɨt tari saauk.
17 *Jisas ketpɨwekɨt kar ik: "Yi eitikewa haiu mamno, hi eteikni menmen te yi eiri han ke mɨt hɨr nanises hɨm mai."
18 Wasenum hɨrakɨt tɨnaaiwɨr hepin mɨrakɨt, hɨrakɨt tisesik.
19 Jisas ken kike, hɨrak kɨr Jems ketike nɨkik kɨrak Jon, hɨrakɨt nɨkerek hɨrakɨt wik te mɨtɨk niuk mɨrak Sebedi. Hɨrakɨt tau bot kɨrakit tekerwo hepin mɨrakɨt.
20 Hɨrak kenɨnewekɨt, te hɨrakɨt tɨnaaiwɨr haai kɨrakɨt hɨrak kau kekre bot ketike mɨt han kerek hɨr nekepik nekerwo hepin, hɨrakɨt ten tises Jisas.

Jisas kepɨr herwe enuk kenepɨn kekeipɨn mɨtɨk hak
(Lu 4:31-37)

21 *Hɨrakɨt tisesik, te hɨr nen niun wit Kapaneam. Hɨr nepu wit Kapaneam, maain wɨ Sabat epei man, hɨrak Jisas ken wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitai, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak.
22 *Hɨr nemtau hɨm mɨrak, te hɨr han kekrit neriuwe menmen hɨrak ketpim. Hɨrak ap ketpor kar ke mɨt kerek ninɨn nertei hɨm me Moses netpim. Au, hɨrak katɨp kar ke Mɨtɨk Iuwe Krais kerek God keriuwetek kan kekepi kerekek.
23 Me wɨ im, mɨtɨk enuk herwe kau kekrerek hɨrak kepu wɨnak ik.
24 *Hɨrak kɨnap katɨp kar ik: "Jisas ke wit Nasaret, ti han herekyei mekam a? Ti han te hewep a? Hi herteiyit. Ti Mɨtɨk Yaaik Iuwe ke God."
25 Te Jisas kenerek ketpɨwek kar ik: "Herwe enuk ti ekintɨp wɨre wɨre ti enepɨn ekeipɨn mɨtɨk ik etpaan eno."
26 *Jisas katɨp kar ik, herwe enuk ketenenik te hɨrak keperper kenepɨp him iuwe, herwe ketpaan kenpɨn kekeipnɨwek.
27 Mɨt miyapɨr nɨr menmen im hɨr nepɨrpɨr nitehiyan nar ik: "Mekak ik. Hɨrak ketpai hɨm ham yaaim. Hɨrak kɨre Mɨtɨk Iuwe hɨrak katɨp herwe enun hɨr nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim."
28 *Te waswas hɨr mɨt miyapɨr natɨpan menmen Jisas kɨrɨakem te mɨt nerer wit wit neit provins Galili hɨr nertei Jisas.

---

* **1:12** Mt 9:13 * **1:13** Sam 91:11-13 * **1:14** Mk 6:17 * **1:14** Jo 1:43 * **1:15** Mt 3:2; Ga 4:4 * **1:17** Mt 13:47 * **1:21** Mt 4:13 * **1:22** Mt 7:28-29 * **1:24** Mk 5:7 * **1:26** Mk 9:26 * **1:28** Mt 4:24

Jisas kɨkaap pita maam pɨrak hɨre yaaip
(Mt 8:14-15; Lu 4:38-39)

29 Jisas kɨnaaiwɨr wɨnak eik e, hɨrak ketike mɨt nɨrak nen wɨnak ke
Saimon ketike Andru. Jems ketike Jon hɨrakɨt ten tetikeri.
30 Saimon maam pɨrak (miye pe mɨte pɨrak) hɨre wɨnap wɨwaai yeno hɨre
yɨnk sisi. Hɨr natɨp Jisas hɨre wɨnap.
31 Te Jisas ken kɨrep ketenen his mɨre kɨka hɨre wekrit werp, hɨrak
ketpɨwe kar ik: "Ti hɨnap epei au." Te yɨnk sisi epei au, hɨre yaaip. Hɨre
yaaip te hɨre wemani menmen hɨr nanɨm.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nɨre yaain
(Mt 8:16-17; Lu 4:40-41)

32 *Maain wepni kewen ken, hɨr mɨt nerer wit wit neriyei mɨt miyapɨr hɨr
nɨnap, hɨr netike mɨt miyapɨr han kerek herwe mekreri, hɨr neriyei nen nɨr
Jisas.
33 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne wit iuwe ik nen nererik nau menep weipɨr ke
wɨnak.
34 *Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨnap te hɨr pɨke yaain. Mɨt han
hɨrak kepɨr herwe enum menpɨn mekeipnor. Hɨrak katɨp herwe hɨr ap
enwepyapɨrek hɨrak keimɨn au emɨt! Hɨr nerteiyek hɨrak Nɨkan ke God.

Jisas kɨrɨak menmen kerer wit wit ke provins Galili
(Lu 4:42-44)

35 *Hekrit enum eik hɨrak kekrit ketpaan ken yaank weinɨk kitehi God, te
hɨrak ketikerek tewepnak.
36 Maain, Saimon ketike mɨt han nepu netikerek, hɨr nen nisesik.
37 Hɨr nen nɨnapɨnek hɨr netpɨwek nar ik: "Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nan
nɨnetnut."
38 Hɨrak ketpor kar ik: "Emɨt! Haiu wen emno wit ham menep te hi hatɨp
mɨt miyapɨr hɨm mai heitai en."
39 *Te hɨrak ken heriyai heriyai me provins Galili, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr
hɨm mɨrak keit wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitei. Hɨrak
kepɨr herwe enum mau mekre mɨt miyapɨr hɨram menpɨn mekeipnor.

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk lepro mewik hɨrak kɨre yaaik
(Mt 8:1-4; Lu 5:12-16)

40 Mɨtɨk enuk lepro mewik hɨrak kan kewen ninɨp kitehi Jisas kar ik:
"Mɨtɨk Iuwe, ti hanhan eriuwa te ti ekepa hi are yaaik."
41 Jisas hɨrak hanhanek te hɨrak kewis his menterik ketpɨwek kar ik: "Hi
hanhan ti are yaaik."
42 Hɨrak katɨp epei au, in ek lepro menke menpɨn mekeipnɨwek hɨrak
kɨre yaaik.
43 Jisas ketpɨwek hɨm manp te hɨrak keriuwetek ken wasenum.
44 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Ti emtewem. Ti ap etɨp mɨtɨk hak menmen im.
Au, ti eno eteikɨn mɨtɨk pris yɨnk kit. Te ti ewetɨwek menmen nɨpaa Moses
ketpai haiu mamwet God em, te mɨt hɨr nanɨrtei ti pɨke ere yaaik."
45 Te mɨtɨk ik kemtau hɨm me Jisas au. Hɨrak kewepyapɨrem heriyai
heriyai, te maain Jisas ap kakno kakitet witeik au. Hɨrak kɨrɨakem te mɨt
nanɨrek hɨr han yaaik nanɨrp nanweiknɨwek. Te hɨrak kerp pɨn eik, mɨt
nerer wit wit hɨr nan nanɨrek.

---

* **1:32** Mt 4:24 * **1:34** Mk 3:11-12 * **1:35** Mt 14:23; Mk 6:46 * **1:39** Mt 4:23, 9:35 * **1:44** Mk 3:12, 7:36; Lev 14:1-32

2

Jisas kɨkaap mɨtɨk his hɨt enum hɨrak kɨre yaaik
(Mt 9:1-8; Lu 5:17-26)

1 Maain wɨ ham, hɨrak pɨke kan wit Kapaneam. Mɨt en nertei hɨrak pɨke
kan kepu wɨnak kɨrak.
2 Hɨr nertei hɨrak kepu, te hɨr yapɨrwe nen nererik ere wɨnak kenempet
keriuweri. Mɨt han nerp ya weipɨr menep hɨr nemtau Jisas ketpor hɨm me
God.
3 Hɨrak wen ketpor hɨm, mɨtɨkɨt tekyaait ten tekerɨr mɨtɨk kɨwaai kentar
kɨnaan. Hɨrak his hɨt maa tupe tupe meit. Hɨrakɨt tan tatɨr Jisas tewep mɨt
yapɨrwe nerp neiyepet weipɨr, te hɨrakɨt ap tatno nɨmɨn taau. Te hɨrakɨt
tehɨn tɨniu leta me wɨnak pɨnak ein.
4 Hɨrakɨt tehɨn tɨniu wɨnak ten niu ein, hɨrakɨt tenke toni kɨwapɨn wɨnak
siup kerek Jisas hɨrak kerp ketɨn ni en. (Mɨt ne Juda hɨr newis toni kɨwapɨn
wɨnak siup. Nɨpɨn au. Wit hɨrak tenhaan weinɨk, hɨr niu auri.) Hɨrakɨt
tenke toni ere kɨhi wɨsenuk kepeit, hɨrakɨt tɨnaaiwɨr kɨnaan kerek mɨtɨk
kɨwaai kekrerem men tɨ.
5 *Jisas kertei hɨrakɨt tetike mɨtɨk kɨwaai kɨnaan han kitet hɨrak
kakɨkepik, hɨrak ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk, hi esak menmen enum mit hɨram
mamno.”
6 Hɨrak katɨp kar ik, te mɨt han kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp
mɨt miyapɨr em, hɨr nau neit en hɨr han kitet nar ik:
7 *“Ko! Kenmak hɨrak katɨp kar ik? Hɨrak katɨp enum kekrehɨr ke God.
Hɨrak kɨre God te hɨrak ketpim a? God kerekek kakɨsak menmen enum
mamno. Mɨt taauye!”
8 Jisas kertei kekre han kɨrak hɨr han kitet nar ik, te hɨrak ketpor kar ik:
“Yi ap han ekitet menmen mekre han ki mar im au emɨt!
9 Hi atɨp mɨtɨk kɨwaai kentar kɨnaan, ‘Hi esak menmen enum nɨpaa ti
hɨrɨakem hɨram mamno,’ yi yepɨtari hi atɨp werek auye. Te hi atɨp mɨtɨk, ‘Ti
ekrit etenen yeno eiyɨm eno, hɨrak kakɨkrit kakno, yi eiyɨrtei hi atɨp werek
te hi esak menmen enum me yi mɨt. Hi etpi mekam te yi han ekiteta?’
10 Hi tewen etpɨwek har ik: ‘Ekrit eno,’ te yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe hi esak menmen enum yi mɨt ne tɨ yi yɨrɨakem.”
11 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak katɨp mɨtɨk kɨwaai kekre kɨnaan kar ik: “Ti
ekrit etenen kɨnaan mit eiyɨm eno witeik.”
12 Hɨrak katɨp epei au, te mɨtɨk kehɨn kekrit ketenen kɨnaan mɨrak kewepi
ken witeik. Mɨt nɨrek, te hɨr nepɨrpɨr newenɨpi God Hɨrak Iuwe, hɨr natɨp
nar ik: “Haiu mɨr menmen yaaim mar im nɨpaa ein auye.”

Jisas kenɨne Livai hɨrak kisesik
(Mt 9:9-13; Lu 5:27-32)

13 Maain Jisas pɨke kitet tenhaan ken wan ke Galili, mɨt nen nererik te
hɨrak ketpor hɨm me God.
14 *Hɨrak wen kitet tenhaan hɨrak kɨr Livai, hɨrak nɨkan ke mɨtɨk Alfias,
hɨrak naanmɨpre wɨnak ke mɨt hɨr newɨr pewek me takis. Jisas kɨrek
ketpɨwek kar ik: “Ti etikewa hawɨr wariyakɨt wauno te ti ehises hɨm mai.”
Livai kekrit kisesik ketikerek ten.
15 Maain Jisas kau wɨnak ke Livai. Mɨt yapɨrwe enun kerek hɨr neit takis
nekintɨp pewek ham nɨsawɨnem, hɨr nen netike mɨt kerek nɨrɨak menmen

* **2:5** Lu 7:48 * **2:7** Ais 43:25; 1Jo 1:9 * **2:14** Jo 1:43

enum hɨr naam menmen netike Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel kerek nises
hɨm mɨrak.
16 *In ek mɨt han nepu, niuk mɨr Farisi, hɨr ninɨn nises hɨm me Moses.
Mɨt han nepu niuk mɨr Skraip. Hɨr ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt
em. Hɨr nɨr Jisas ketike mɨt naanmɨpre pewek me takis netike mɨt kerek
hɨr nɨrɨak enum, hɨr yapɨrwe newepnak nekiyan naam menmen. Hɨr mɨt
Skraip natɨp Jisas disaipel nɨrak nar ik: "Kenmak hɨrak kɨpaam menmen
ketike mɨt nari pewek me takis netike mɨt nɨrɨak menmen enum a?"
17 Jisas kemtau hɨm mɨr, te hɨrak ketpor kar ik: "Mɨt nɨnap nanɨno nanɨr
mɨtɨk dokta. Mɨt hɨr manpenun neit taau. Hi epei han tɨ hari han ke mɨt
hɨr nɨrɨak enum. Mɨt kerek hɨr han kitet hɨr yaain au."

Jisas katɨp me hɨm ham yaaim
(Mt 9:14-17; Lu 5:33-39)

18 Maain wɨ ham mɨt nises hɨm me Jon netike mɨt ne Farisi hɨr han
tewenɨn menmen me God yaaim, te hɨr nanɨt nɨnpɨ nanu. Mɨt han nɨri
te hɨr nan nɨr Jisas nitɨwekhi nar ik: "Mɨt ne Jon netike mɨt ne Farisi hɨr
nanɨt nɨnpɨ nanu. Nenmak te mɨt nises hɨm mit nɨrɨakem au?"
19 Jisas ketpor tok piksa kar ik: "Mɨt nanɨt nɨnpɨ nanu nantike mɨtɨk epei
keit mɨte a? Taauye! Hɨr han yaaik nanɨm menmen nantikerek.
20 Maain wɨ ham hɨr mɨt han hɨr nantɨwekhis neiyɨk nanɨno, te hɨr mɨt
nɨrak nanɨt ninpɨ rek nanu."
21 Hɨrak wen ketpor tok piksa kar ik: "Mɨt hɨr ap nekerwo laplap ham kike
yaaim mentɨr ham enum tokim au. Hɨr nekerwewim, maain hɨr nankemyet
laplap hɨram mamno mamre kike mamri laplap tokik mamwepim.
22 Mɨt hɨr ap newen tɨpar wain wen petep mekre meme hiyei tokim auye!
Hɨr nanwenem te wain tɨwerpek mamniu, hiyei tokim mamwep te wain
mamwen mamno tɨ, hiyei enum mamwep mamɨt. Au, mɨt newen wain
wen petep mekre meme hiyei wen yaaim nɨmnam."

Hɨm me wɨ Sabat
(Mt 12:1-8; Lu 6:1-5)

23 *Maain wɨ sabat ham, Jisas hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nen nitet
ni ham. Mɨt nɨrak newen wit yehes mɨram nehis newenem hɨr naam.
24 Mɨt ne Farisi kerek ninɨn nises hɨm me Moses hɨr natɨp Jisas nar ik:
"Ko! Nenmak te mɨt nit nɨrɨak menmen im enum a? Nɨpaa God kewet
Moses hɨm lo me wɨ Sabat, te haiu metput me mɨt nit hɨr newen wit yehes
au emɨt."
25 *Jisas hɨrak ketpor kar ik: "Yi ap han kitet werek menmen yi yekinaam
me hɨm me maam kaiu Devit a? Nɨpaa hɨrak ketike mɨt nɨrak nɨnpɨ maan
te hɨr naam menmen nar ke haiu mɨt in ek epei maam. Te yi wen yepɨtari
hɨr nɨrɨak enum au, yaaim ye!
26 *Abaiata hɨrak wen mɨtɨk hetpris naanmɨpre wɨnak ke God, hɨrak
Devit ketike mɨt nɨrak nen wɨnak eik nɨmɨn ein naam bret tokim mɨt
newisɨm me God mɨwaai mensiu kɨnaan menep. Mɨt naanmɨpre menmen
me God, hɨr keriyen naam bret tokim mɨrak. Mɨt han au. Hɨm me Moses
matɨp emɨt, te hɨrak Abaiata kewet Devit ketike mɨt nɨrak em hɨr naam.
27 *God kinɨn kɨrɨak mɨt. Hɨrak hanhani, hɨrak kehimɨtan wɨ sabat hɨram
mamkaap mɨt keriyen.

---

* **2:16** Mt 11:19; Lu 15:1-2 * **2:23** Diu 23:25 * **2:25** 1Sml 21:1-6 * **2:26** Lev 24:5-9 * **2:27** Diu 5:14

28 Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi Mɨtɨk Iuwe, hi hinɨn menmen me wɨ sabat.”

3

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨt his enum
(Mt 12:9-14; Lu 6:6-11)

1 Maain Jisas pɨke ken wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitai en. Mɨtɨk enuk his miutɨp meweikɨn hɨrak kau ein.

2 *Mɨt han hɨr nɨpɨrek hɨrak kakɨkepik me wɨ Sabat te hɨr nenerek nansiuwek hɨm nanriyaak kakno wɨnak enuk.

3 Jisas katɨp mɨtɨk his enuk kar ik: “Ti enen in.”

4 *Hɨrak epei kan, Jisas katɨp mɨt kar ik: “Me wɨ Sabat hɨm me God kerek Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram mewisai haiu mɨrɨak menmen yaaim o enum? Haiu emkaap mɨt o haiu emnɨp?” Hɨr au nekintɨp neit.

5 *Hɨrak kɨwaainaan kɨri kemtaantɨwo han enuk kentar hɨr mɨt han toenuk. Hɨrak katɨp mɨtɨk his enum kar ik: “Ti esiuwe his emnen.” Hɨrak kesiuwehis mɨrak te his pɨke mɨre yaaim.

6 *His mɨre yaaim te mɨt ne Farisi hɨr nen witeik nen nererik netike mɨt kerek nises hɨm me mɨtɨk iuwe King Herot, hɨr nimenɨpɨn Jisas nankɨp.

Mɨt yapɨrwe nises Jisas

7 Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nen wan eik. Mɨt yapɨrwe ne provins Galili hɨr nisesik nen nererik netike mɨt ne Provins Judia,

8 *Idumia, wit yapɨrwe ke mani Jodan pɨnak ein, wit Taia, wit Jerusalem ketike wit Saidon. Hɨr yapɨrwe nemtau menmen Jisas epei kɨrɨakem, te hɨr nan nanɨrek.

9 *Hɨr epei nan, Jisas katɨp mɨt nɨrak kar ik: “Yi yayit bot eiyɨk einen eitenɨnek te mɨt ap nanɨpɨra hi ankewɨn hɨr nanɨntɨrɨra.”

10 *Nɨpaa Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨnap hɨr nɨre yaain, te in ek mɨt yapɨrwe nɨnap newep mɨt hɨr nan nerp menep newis his mentar Jisas, te hɨr nɨre yaain.

11 *Hɨrak ken kitet ein ein, herwe enun nɨrek nitehɨr nau tɨ nenepɨp nar ik: “Ti Nɨkan ke God.”

12 *Te Jisas ketpor hɨm manp hɨr ap nanwepyapɨrek au emɨt!

Jisas hɨrak kehis mɨt disaipel nar hiswiyen wik
(Mt 10:1-4; Lu 6:12-16)

13 Maain Jisas kehis mɨt kerek hɨrak hanhani kenɨnor hɨr nan nisesik netikerek nen nau mɨniu (o neiyɨp) kentɨr ein.

14 Hɨr nau ein, hɨrak kehis mɨt hiswiyen wik (12) hɨrak kewep niuk kenewor niuk mɨr “Aposel.” Hekrit hekrit hɨr netikerek nanriyan nanisesik nanɨmtau hɨm mɨrak. Maain hɨrak kakriuweti nanɨno nantɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak.

15 Maain hɨrak kakriuweti kakwisi hɨr nepɨr herwe enun nanɨno nankeipɨn mɨt.

16 *Im em hɨram niuk me mɨt hɨrak ketorhis keriyei netikerek: Saimon (hɨrak kewis niuk mɨrak ham Pita),

---

* **3:2** Lu 13:14 * **3:4** Lu 14:3 * **3:5** Jo 11:33, 12:40 * **3:6** Mt 22:15-16 * **3:8** Mt 4:25 * **3:9** Mk 4:1; Lu 5:1-3 * **3:10** Mt 14:36 * **3:11** Lu 4:41 * **3:12** Mk 1:34 * **3:16** Jo 1:42

17 *Jems, ketike nɨkik kɨrak Jon, hɨrakɨt nɨkerek te Sebedi (Hɨrak kewis
niuk mɨrakɨt wik Boanesis kentar hɨrakɨt tatɨp hɨm iuwe mɨre nepni
mewenɨn).
18 Hɨrak wen kehimɨtan Andru, Filip, Batolomyu, Matyu, Tomas, Jems
hɨrak nɨkan ke mɨtɨk Alfias, Tadias, Saimon Selot,
19 hɨr netike Judas ke wit Iskeriot kerek kewepyapɨr Jisas te mɨt enun
nepan nɨrak neiyɨk nen nakɨp.

Mɨt natɨp Bielsebul kɨkaap Jisas kepɨr herwe enun nekeipɨn mɨt (Mt 12:24-32; Lu 11:14-23, 12:10)

20 *Jisas kehis mɨt hiswiyen wik (12) epei au, hɨrak ken wɨnak kɨrak eik.
Hɨrak ken wɨnak, mɨt yapɨrwe nererik wɨnak kɨrak te hɨrak ketike mɨt
disaipel nɨrak ap te nanɨm menmen taau.
21 *Maain miye pɨrak wetike kikrek tɨrak hɨr nerteiyek, hɨr nen nare
nantɨwekhis nanriyaak neiyɨk nanɨno nɨr ein nentar hɨr han kitet hɨrak
han ken sip hɨrak ketaritari.
22 *Mɨt kerek ninɨn nertei hɨm lo me Moses natɨp mɨt miyapɨr em, hɨr
nɨnaaiwɨr wit Jerusalem nekiuwe nan natɨp nar ik: “Herwe enuk niuk
mɨrak Bielsebul hɨrak kersɨs Jisas te hɨrak Seten kewis Jisas hɨrak kinɨn
herwe enun kepɨri nanɨno nankeipɨn mɨt.”
23 Jisas kertei menmen hɨr netpim te hɨrak kenɨne mɨt ein hɨr nan nerp
menep in, hɨrak ketpor tok piksa kar ik: “Seten kenmak te hɨrak kepɨr
herwe nɨrak nekeipɨn mɨt a? Taauye!
24 Mɨt ne wit hak hɨras nanɨnepan, te hɨr nankiyan nantike mɨt han ne
wit hak nanɨnepan taauye!
25 Mɨt ne weiwɨk miutɨp hɨras nanɨnepan te hɨr nanɨrkeik te hɨr nankiyan
nanu nanɨt? Au, hɨr nanɨwaank hɨras.
26 Seten hɨrekes kepɨr herwe nɨrak nankeipɨn mɨt, hɨr nanɨnke hasini
nanɨwaank hɨras.
27 Hi hinɨn Seten hi epɨr herwe nɨrak nekeipɨn mɨt, hɨram mar ke mɨtɨk
hak kinɨn kakno kakwep weipɨr kaksenkek mɨtɨk enuk yehes enum o mɨtɨk
iuwe, te hɨrak kakɨt menmen mɨrak meit wɨnak eik keiyɨm kakno.
28 “Hi etpi werek. Menmen enum mɨt nɨrɨakem metike hɨm enum hɨr
netpim hɨrak God kakɨsakem han ekitetim au.
29 Te mɨt natɨp enum me menmen God Hɨmɨn Yaaik kɨrɨakem, hɨrak ap
te kakɨsakem taau! Hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.”
30 *(Jisas katɨp hɨm im kentar mɨt han ne Jerusalem hɨr natɨp nar ik:
“Herwe enuk kersɨsek kekepik te hɨrak kepɨr herwe enun nekeipɨn mɨt.”)

Neimɨn hɨr ne weiwɨk me Jisas (Mt 12:46-50; Lu 8:19-21)

31 *Hɨrak katɨp epei au, Jisas miye pɨrak wetike kikrek tɨrak nan nerp
witeik nenɨnewek.
32 Mɨt nau neit nɨmɨn nemtau hɨr nenɨnewek, hɨr netpɨwek nar ik: “Miye
pit wetike kikrek nit hɨr nerp witeik nenɨnut.”
33 Jisas ketpor kar ik: “Neiyɨn hɨr nɨre miye wetike kikrek nai?”
34 Hɨrak kɨwaainaan kɨr mɨt nau menep te hɨrak katɨp: “Mɨt in hɨr nɨre
miye wetike kikrek nai.
35 Mɨt kerek nemtau hɨm me God nisesim, hɨr keriyen nɨre miye wetike
kikrek o yenterer nai.”

---

* **3:17** Lu 9:54 * **3:20** Mk 6:31 * **3:21** Jo 10:20 * **3:22** Mt 9:34, 10:25 * **3:30** Jo 10:20
* **3:31** Mk 6:3; Jo 2:12; Ap 1:14

4

Jisas katɨp tok piksa me mɨtɨk kamɨr wit yehes mau ni
(Mt 13:1-9; Lu 8:4-8)

1 *Jisas pɨke ken wan ke Galili kerp tenhaan eik katɨp mɨt hɨm me God.
Hɨrak kepu ein, mɨt yapɨrwe nan nererik nanɨmtau hɨm mɨrak. Hɨr nerp
menep menep nersɨs Jisas, te hɨrak ken kau bot kɨwaai kentar wan menep
tenhaan. Mɨt yapɨrwe nau tenhaan nemtau hɨm mɨrak.
2 *Hɨrak ketpor tok piksa kar ik:
3 "Yi eiyɨmtewem! Hɨrak mɨtɨk hak ken kewɨr yehes meit ni mɨrak.
4 Hɨrak wen kewɨrem, ham menke mɨwaai yayiwe, hore meniuwe man
maam.
5 Yehes ham hɨram menke mɨwaai tɨ kentar nan mewo waswas mekre tɨ
kike.
6 Maain, wepni iuwe kan kamɨp, hɨram meweiwei maa keremem.
7 Yehes ham menke mɨwaai tɨ kerek nɨpaa waai enum tɨk tɨk mewiyen.
Maain, waai enum tɨk tɨk pɨke mewo mɨwapɨnem, te hɨram ap mari au.
8 Yehes ham menke mɨwaai tɨ yaaik nɨpaa mɨtɨk kewenek. Hɨram mewo
iuwe mari yapɨrwe. Ham mari 30, ham mari 60, ham mari 100."
9 Jisas katɨp hɨm mɨrak mɨkaru mar ik: "Neimɨn yi yertei hɨm mai werek
werek yi han ekitetim werek werek."

Kenmak Jisas katɨp tok piksa
(Mt 13:10-17; Lu 8:9-10)

10 Maain, mɨt yapɨrwe epei nen, Jisas hɨrak kepu weinɨm ketike mɨt
hiswiyen wik nɨrak (12) netike mɨt han disaipel kerek nemtau hɨm mɨrak
keriyen. Hɨr nepu nitɨwekhi hɨm me nɨpaa hɨrak ketpim.
11 Te hɨrak ketpor kar ik: "God kewisi yi yertei menmen me hɨrak kinɨn
naanmɨpre menmen karkeik. Nɨpaa God ap kewepyapɨrem, te mɨt hɨr
nerteiyem au. Hi etpim hɨsawɨnem te yi mɨt keriyen yertei menmen me
God.
12 *Mɨt han toenuk au. Hi etpim hɨsawɨnem hetpor te
'hɨr enɨr menmen te hɨr ap nerteiyem, hɨr nemtewem te hɨr nerteiyem au.
Hɨr nertei te hɨr neweikɨn han newet God em, God kakɨsak menmen
enum hɨr nɨrɨakem. Hɨr nepɨtari menmen te hɨrak kakɨsak menmen
enum mɨr au.'

Jisas kewepyapɨr hɨm me tok piksa
(Mt 13:18-23; Lu 8:11-15)

13 "In ek yi yepɨtari menmen im hi etpiyem hɨsawɨnem, te maain yi
eiyɨrtei menmen ham hi etpiyem hɨsawɨnem mamɨrkeik? Taauye! Hi are
ewepyapɨr im em, te maain yi eiyɨrtei hɨm me God werek werek.
14-15 Yehes mɨwaai yayiwe hɨram mar ke mɨt hɨr nemtau hɨm me God, te
Seten kan keweiknor han kɨr hɨr han kaa hɨm mɨrak.
16 Yehes menke mɨwaai tɨ kike kentar nan hɨram mar ke mɨt nemtau hɨm
me God hɨr han yaaik.
17 *Yehes nekenik kike mewo mepu, maain wepni kamɨp hɨram mewei-
wei maa hɨram mɨre mɨt. Mar im hɨr nepu han yaaik, te maain mɨt hɨr han
neneri newepnaki, hɨr han enuk nanɨnaaiwɨr hɨm me God mamɨt.
18 Yehes mɨwaai tɨ nɨpaa waai tɨktɨk mewi mɨwapɨn yehes hɨram mar ke
mɨt hɨr nemtau hɨm me God.

---

* **4:1** Mk 3:7-9; Lu 5:1-3 * **4:2** Mt 13:34; Mk 4:33-34 * **4:12** Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 2:26-27
* **4:17** Mt 26:31

19 *Te hɨr han kitet menmen yapɨrwe. Hɨr han yaaik nanɨt pewek
yapɨrwe, hɨr hemkre menepam neriuwe menmen heriyai heriyai ere han
kɨr kenke kenterim. Hɨm me God mepu mekre han kɨr au, hɨr han kaa rem
meit.
20 Yehes mɨwaai tɨ yaaim mari yapɨrwe, hɨram mar ke mɨt nemtau hɨm
me God hɨr nisesim nɨrɨak menmen yaaim. Mɨt han kike, mɨt han iuwe,
mɨt han wɨsenum."

Hɨm me si mɨt nɨsawɨnek kekre sar
(Lu 8:16-18)

21 *Jisas hɨrak pɨke ketpor kar ik: "Yi yayɨt si te yi eisawɨnek ekɨkre sar o
eknɨk yeno a? Taauye! Yi eiwisɨk ekɨntar yeno eku niu ekɨr.
22 *Menmen yapɨrwe mɨsawɨn meit, maain hɨram pɨke mamu yaain mɨt
nanɨrteiyem. Menmen ham yapɨrwe mɨt hɨr nehanem, maain hɨram mamu
yaain mɨt nanɨrteiyem.
23 Keiyɨn kakɨrtei, hɨrak kakɨmtewem."
24 *Hɨrak wen ketpor kar ik: "Menmen yi eiyɨmtewem yi han ekitetim
werek werek. Mar ke yi han kitet mɨt netike menmen hɨr nɨrɨakem, maain
mar im God han kakiteti yi mɨt kakrekyiyem, te hɨrak kakriyaam wɨsenum.
25 *Mɨtɨk hak ketenen menmen, te God kakwetɨwek menmen ham
mamtikerem hɨram yapɨrwe. Mɨtɨk hak au ketenen menmen kike, menmen
mɨrak kike God kakriyaam mamno mamkeipnɨwek mamɨwaank mamɨt."

Tok piksa me yehes mewo

26 Jisas wen katɨp: "Menmen God kɨrɨakem kakri han ke mɨt te hɨr
nanisesik, hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr yehes mau ni.
27 *Wɨtaan o wanewik hɨrak kɨwaai o kɨrɨak menmen, yehes mewo.
Hɨrak kɨrem mewo, te hɨrak kepɨtari karkeik te hɨram mewo.
28 Tɨ hɨrekes kenip yehes mewo men mine tɨwei, maain heneik mewim
hɨram mamri mamine nɨkim mɨram. Mɨtɨk au, tɨ erekek kenip menmen
mewo.
29 *Maain yehes me nenhep maa, mɨtɨk kaknen kakwenem."

Tok piksa me nu mastet
(Mt 13:31-32; Lu 13:18-19)

30 Jisas wen ketpor kar ik: "Hi etpi menmen God kɨrɨakem kakri han ke
mɨt kakriuwerem hɨram mɨre mekam? Hi etpi hɨm im.
31 Yehes me nu mastet men tɨ mewo hɨram kike kike. (Hɨram mar ke God
kinɨn naanmɨpre mɨt, te maain hɨr yapɨrwe nanɨrtei menmen mɨrak.)
32 Maain, hɨrak mastet nɨkik kakwo kakre iuwe, hɨrak kinɨn menmen mɨt
namɨr mau ni eim, hɨrak ken niu kakwɨrɨr heneik mewik, te hore mamnen
mamwik mamwis yaank mentar heneik mɨrak."

Jisas katɨp mɨt hɨm tok piksa keremem
(Mt 13:34-35)

33 Jisas katɨp mɨt yapɨrwe tok piksa mar im ere hɨrak keremir yinam au
meit mentar hɨr ap nerteiyem wen au.
34 Hɨrak katɨp tok piksa mar im katɨp mɨt yapɨrwe rem keriyen. Te hɨrak
ketike mɨt nɨrak nepu weinɨm, hɨrak kewepyapɨr menmen nɨpaa hɨrak
ketpim kɨsawɨnem.

---

* **4:19** Mt 19:23-24 * **4:21** Mt 5:15 * **4:22** Mt 10:26; Lu 12:2 * **4:24** Mt 7:2 * **4:25** Mt 13:12
* **4:27** Je 5:7 * **4:29** Joe 3:13; Rev 14:15

Jisas katɨp te yuwerep katɨn kike kike keit
(Mt 8:23-27; Lu 8:22-25)

35 Maain hɨnkewɨ menep kakre wɨtaan, Jisas katɨp mɨt nɨrak kar ik: “Haiu
emno emrekir wan emno pɨnak ein.”
36 Hɨrak ketpor, te hɨr netikerek wen nau bot nɨnaaiwɨr mɨt yapɨrwe nerp
tenhaan. Mɨt nau bot ham netikeri nen.
37 Hɨr wen nepno ein, yuwerep kɨniu kan keriuwet wan te tɨpar kehɨnhɨn
kekre bot.
38 Jisas kɨwaai kɨnatɨn kekre bot sip kɨrak kewis paan kentar yeno tap
mɨrak. Mɨt nɨrak nan nekotɨtek netpɨwek nar ik: “Haai, ti ap han kitetai au
a? Haiu wan kɨniu kakwep te haiu mami.”
39 Te Jisas kekrit katɨp wan yuwerep kewenek kar ik: “Hɨhe enuk ewaai
ehɨt!” Hɨrak katɨp epei au, yuwerep katɨn kike kike, wan hɨhe enuk kɨwaai
keit.
40 Te Jisas katɨp mɨt nɨrak kar ik: “Yi yenmak te yi yɨnaain a? Yi ap han
kiteta wen au a?”
41 Hɨr nemtau hɨm mɨrak, hɨr nɨnaain natɨpan main main nar ik: “Mɨtɨk
ik hɨrak keimɨn? Hɨrak mɨtɨk kerekek? Hɨrak kertei kewen yuwerep wan
hɨhe enuk kɨwaai keit.”

5

Jisas kepɨr herwe enuk kenpɨn kekeipɨn mɨtɨk
(Mt 8:28-34; Lu 8:26-29)

1 Hɨr nau bot nerekir wan nen pɨnak ein, hɨr niun tɨ ke wit ke mɨt ne
Gerasa.
2 *Jisas hɨrak kenke kɨnaaiwɨr bot kiun tenhaan ken pɨn eik, mɨtɨk hak
kerek herwe enuk kersɨsek hɨrak kɨnaaiwɨr herwe hei kɨnɨk mɨniu (o
neiyɨp), hɨrak kan Jisas.
3 Mɨtɨk ik hekrit hekrit kepu kekre herwe hei kɨnɨk mɨniu (o neiyɨp). Mɨt
han hɨr ap nenke sen nesenkekik neriuwerem in ek au.
4 Hɨr nɨpaa nesenkekik neriuwe sen mau his hɨt mɨrak, te hɨrak au kari
me his ketnim, hɨrak kewɨr nan kenemtɨn me hɨt. Mɨt han hɨr nepɨtari
nɨrɨak menmen te hɨrak kɨre yaaik kau keit, taau.
5 Hekrit hekrit wɨtaan wepni, hɨrak kepu kepeit kepɨkre herwe hei kɨnɨk
mɨniu (o neiyɨp), hɨrak kenepɨp kenep hɨrekes keriuwe nan kerekir yɨnk
kɨrak.
6 Hɨrak kɨr Jisas keperp ein, hɨrak kesiukɨn ken kewen ninɨp kitehɨr
kewenɨpiyek kerp menep,
7 *hɨrak kenepɨp katɨp kar ik: “Ti Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe ti henmak te t!”
8 Herwe kɨnapen kentar Jisas nɨpaa ketpɨwek kar ik: “Ti herwe enuk enke
enepɨn ekeipnɨwek.”
9 Jisas kitɨwekhi kar ik: “Ti ekine hɨrekes.” Herwe katɨp, “Hi niuk mai
mɨt yapɨrwe hentar haiu herwe yapɨrwe mersɨsek.”
10 Hɨrak kitehi Jisas hɨm iuwe te hɨrak ap kakriuweti nanɨnaaiwɨr wit ik
au ekɨt!
11 Sak yapɨrwe meit mɨniu (o neiyɨp) eik maam menmen.
12 Herwe nitɨwekhi nar ik: “Ti eriuwetai haiu mamno mamɨkre sak.”
13 Jisas hɨrak kewenhi te hɨr netpaan nɨrɨr nekeipɨn mɨtɨk ik, hɨr nen
nekre sak. Sak yapɨrwe mar 2,000 hɨram mɨrɨr mekiuwe mɨniu (o neiyɨp)
men mamɨn wan tɨpar mekiuwe hɨm yipɨr hɨram maa meit.

---

* **5:2** Mk 1:23 * **5:7** Mk 1:24

14 Mɨt kerek naanmɨpre sak hɨr nɨrɨr nen natɨp mɨt ne wit iuwe, mɨt ne
wit kike me menmen im epei man. Hɨr nemtau menmen im, hɨr nan nanɨr
menmen mɨt hɨr epei netporem.
15 Hɨr nan nɨr Jisas ketike mɨtɨk nɨpaa herwe nersɨsek. Mɨtɨk ik hɨrak kau
tɨ han yaaik, hɨrak epei keriuwet klos, te hɨr mɨt nɨnapen.
16 Mɨt naanmɨpre sak wen netpor menmen hɨr epei nɨrem me mɨtɨk enuk
ketaritari ketike sak.
17 Hɨr nemtau menmen im, hɨr nitehi Jisas hɨm iuwe hɨrak kaknaaiwɨr
wit kɨr.
18 Hɨr nitɨwekhi nar ek, te hɨrak ken kau bot. Hɨrak mɨtɨk nɨpaa herwe
nersɨsek kitehi Jisas, te hɨrak ketikerek tatno.
19 Te Jisas ketpɨwek kar ik: “Au, ti ehu in eno wit me mɨt nit eteiknor
etpor menmen Mɨtɨk Iuwe hɨrak kerekyutem han tewenɨnit kekepit.”
20 *Te hɨrak ken wit mar hiswiyen (10) niuk mɨram Dikapolis, hɨrak katɨp
kewepyapɨr menmen Jisas kerekyɨwekem. Mɨt en nemtewem hɨr nepɨrpɨr
han yaaik han kitetim.

Jisas kɨkaap mɨtɨk iuwe nɨki pɨrak wetike mɨte hɨre winen hemkre (Mt 9:18-26; Lu 8:40-56)

21 Jisas pɨke ken kau bot ketike mɨt nɨrak, hɨr nerekir wan nen pɨnak
ein. Jisas kenke kɨnaaiwɨr bot pɨke ken kiun tenhaan eik, mɨt yapɨrwe nerp
nererik neweiknɨwek kerp en.
22 Hɨr nerp nererik neweiknɨwek kerp en, mɨtɨk hak kerek naanmɨpre
wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitai, niuk mɨrak Jairas,
hɨrak kan kenke kitehɨr kɨwaai hɨt me Jisas,
23 *hɨrak katɨp hɨm iuwe kar ik: “Nɨki pai nepei menep wawi waunatɨn
wauno. Ti enen etikewa euno ti ewis his menteriye te hɨre aure yaaip hɨre
pɨke wawɨkrit wawu.”
24 Hɨrak ketpɨwek, te Jisas ketikerek ten ein.
Hɨrak tetike mɨt disaipel nɨrak nen en, mɨt yapɨrwe nisesi nen nerp
neweikɨn Jisas.
25 Mɨte piutɨp wises Jisas wetikeri, hɨre wɨnap hekrit hekrit winen
hemkre me tito mar hiswiyen wik (12).
26 Hɨre nɨpaa wen wɨr mɨt dokta yapɨrwe, hɨre wewɨr pewek wewetorem
weiyɨm watɨn hɨrehes ere hɨram epei au mesi. Te hɨr nertei nekepye au.
Hɨre wen wɨnap winen hemkre.
27 *Hɨre wemtau mɨt natɨp menmen Jisas hɨrak kɨrɨakem, te hɨre wisesik.
28 Hɨre han kitet war ik: “Hi awis his mentar laplap mɨrak kerekek, te hi
pɨke are yaaip.”
29 Hɨre wesiuwe his wewisɨm mentar laplap mɨrak, hemkre kɨre katɨn
keit, hɨre wɨre yaaip. Te hɨre wertei hɨre winen hemkre epei au keit.
30 *Jisas hɨrak kertei menmen mɨrak yaaim iuwe mɨnaiwɨrek men
mɨkaap neimɨn, te hɨrak keweikɨn kɨwaainaan kitehi mɨt kar ik: “Keimɨn
ketenɨno laplap mai?”
31 Mɨt nɨrak disaipel netpɨwek: “Ko! Mɨt yapɨrwe neweiknɨnit. Kenmak
te ti hitorhi me laplap mit a?”
32 Au, Jisas wen kɨwaainaan kakɨr keimɨn ketenɨnɨwek laplap.
33 Mɨte ip wertei hɨre epei wɨre yaaip, te hɨre wepɨrpɨr wan wenke
witehɨr wɨwaai hɨt me Jisas wewepyapɨr menmen hɨre wɨrɨakem.

---

* **5:20** Mt 4:25; Mk 7:31 * **5:23** Mt 8:3; Mk 7:32 * **5:27** Mk 6:56; Mt 14:36 * **5:30** Lu 6:19

34 *Te Jisas ketpɨwe kar ik, “Mɨte, ti han kiteta hi ekepit, te ti ere yaaip.
Nɨpaa ti hɨnap te in ek ti epei ere yaaip.”
35 Hɨrak wen ketpɨwe, mɨtɨk Jairas mɨt nɨrak nan netpɨwek nar ik: “Nɨki
pit epei waa, henmak te ti eriyaam ektan Jisas? Ti ewisɨk kakno?”
36 Te Jisas kemtewem hɨrak katɨp mɨtɨk Jairas kar ik: “Ti ap enaain au. Ti
han ekiteta kerekek.”
37 Hɨrak kewis Pita, Jems ketike nɨkik kɨrak Jon tetike mɨtɨk ik keretet,
hɨrakɨt ten ein. Hɨrak kewen mɨt han au, hɨr nerp in.
38 Hɨrakɨt ten tɨpiun wɨnak ke mɨtɨk ek, hɨrak Jisas kɨr mɨt hɨr nɨkɨtep
nesikeyaanmi.
39 *Hɨrak ken wɨnak ke nɨmɨn ein, hɨrak ketpor kar ik: “Yenmak te yi
yɨkɨtep? Hɨre ap waa au, hɨre wɨwaai kerepep.”
40 Hɨr nemtewek katɨp kar ik te hɨr nenwesɨsek enum enum nen. Te hɨrak
keriuweti nen wit eik. Hɨrak ketike miye haai nɨre nen netike Pita, Jems,
Jon neit haau me nɨki wɨwaai weitai en.
41 *Hɨrak ketenenɨwe his kiutɨp ketpɨwe hɨm me mɨt ne Isrel kar ik:
“Talita kumi.” Haiu meweikɨn hɨm haiu matɨp mar ik: “Nɨki kike hi hetput
ti ekrit.”
42 Hɨre wekrit wasenum witet ein ein. (Nɨpaa ein hɨre wepu tito mar
hiswiyen wik (12).) Hɨr mɨt nɨrep hɨre witet ein ein hɨr nenemyɨwe naan
natɨp: “Ko!”
43 *Jisas ketpor hɨm iuwe te hɨr ap nanwepyapɨrek au emɨt. Epei au, hɨrak
ketpor hɨr nanwetɨwe menmen te hɨre wawɨm.

6

Mɨt ne wit Nasaret neweikɨn sip newet Jisas
(Mt 13:53-58; Lu 4:16-30)

1 Jisas kɨnaaiwɨr wit ik ek ken kiun wit kɨrak eik. Mɨt nɨrak hɨr nisesik.
2 *Hɨrak ken kiun witeik, maain wɨ sabat ham, hɨrak ken kekre wɨnak
kerek mɨt nekine hɨm me Moses neitai en, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm
me God. Hɨr nemtewek, hɨr nehɨnhɨn natɨp nar ik: “Keimɨn ketpɨwek hɨm
im te hɨrak ketpaiyem? Karkeik te hɨrak kertei menmen im? Hɨrak kɨrɨak
menmen yaaim nɨpaa haiu ap mɨrem au.
3 *Mɨtɨk ik ek hɨrak kime wɨnak kerekek. Hɨrak nɨkan ke Maria. Hɨrak
heiyiuwe ke Jems, Josep, Judas tetike Saimon. Yenterer nɨrak nau in
netikewai. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe au. Hɨrak mɨtɨk weinɨk kepɨr ke haiu mɨt
keriyen.” Te hɨr han toenuk neriuwerek nɨneinɨk.
4 *Jisas ketpor kar ik: “Mɨtɨk hak katɨp mɨt menmen God keteiknɨwekem,
niuk mɨrak iuwe men heriyai heriyai merer wit wit. Te niuk mɨrak ap iuwe
keit wit kɨrak, o weiwɨk miutɨp mɨrak o miye haai kikrek o yenterer nɨrak
au.”
5 *Hɨrak ap kɨrɨak menmen yaaim yapɨrwe nɨpaa mɨt ap nɨrem au, te
hɨrak kewis his mentar mɨt nɨnap kekekpi hɨr nɨre yaain manpenuk neit.
6 Hɨrak kenke kekreri kentar mɨt in ap han kitetik.

Jisas keriuwet mɨt aposel nɨrak nar hiswiyen wik (12)
(Mt 10:5-15; Lu 9:1-6)

7 *Hɨrak kari mɨt hiswiyen wik nɨrak (12) nau hɨrak ketpor menmen.

* **5:34** Mk 10:52; Lu 7:50, 17:19 * **5:39** Jo 11:11 * **5:41** Lu 7:14 * **5:43** Mk 1:44, 7:36 * **6:2** Jo 7:15 * **6:3** Jo 6:42 * **6:4** Jo 4:44 * **6:5** Lu 4:40 * **6:7** Lu 10:1

Hɨrak ketpor menmen, hɨrak kenkeri keriuweti nɨre wik wik nen nerer wit wit. Hɨrak kewisi hɨr nekrehɨr kɨrak nepɨr herwe enun nanɨno nankeipɨn mɨt.
8 *Hɨrak ketpor hɨm iuwe te hɨr ap nanɨt menmen yapɨrwe neiyɨm
nanɨno au emɨt! Pewek o wapnake o menmen au. Paap kerekek te hɨr
neke tɨ neriuwerek.
9 Hɨr neriuwet su, te saket wik au emɨt, miutɨp keremem. Hɨrak ketpor
kar ik:
10 "Me wɨ yi yaino yayu yayɨkre wɨnak hak, yi ap yayɨm menmen eirer
wɨnak ham au emɨt. Wɨnak kiutɨp kerekek ere yi yainaaiwɨr wit yaino wit
hak.
11 *Mɨt ne wit hak ap neriyi mɨt naanmampri yayɨt wɨnak kɨr nanɨmtau
hɨm mi au, yi einaaiwɨr mɨt in einepep toni waniu (o win) mau hɨt mit, te
yi yeteiknor hɨr nɨrɨak enum."
12 Hɨrak ketpor epei au, hɨr mɨt nɨrak nen natɨp mɨt miyapɨr han hɨm me
God me hɨrak katɨp mɨt hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen enum.
13 *Hɨr nepɨr herwe enun yapɨrwe nekeipɨn mɨt, hɨr newen wel mentar
mɨt nɨnap, te hɨr nɨre yaain.

Mɨt nenep Jon kerek kɨrkɨr mɨt, hɨrak kaa
(Mt 14:1-12; Lu 3:19-20, 9:7-9)

14 *Mɨtɨk iuwe King Herot kinɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel, hɨrak kertei
menmen Jisas kɨrɨakem kentar Jisas niuk mɨrak iuwe te mɨt hɨr nertei
menmen hɨrak kɨrɨakem hɨr netpim nerer wit wit. Te Herot kemtewek.
Mɨt han natɨp nar ik: "Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hɨrak nepei kaa,
te hɨrak pɨke kekrit kepu. Mar im te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim nɨpaa
haiu mɨt ap mɨrem au."
15 Te mɨt han natɨp nar ik: "Hɨrak Jisas ik hɨrak Ilaisa kerekek." Mɨt han
natɨp: "Au, hɨrak kɨre mɨt profet nɨpaa natɨp hɨm me God newepyapɨrem
natɨp mɨt em."
16 Herot kemtewem, hɨrak han kitet kar ik: "Hɨrak Jon nɨpaa hi eriuwet
mɨtɨk hak ken kerekir teruk kɨrak paan kewen keket, hɨrak pɨke kekrit kau
keit."
17-18 **Nɨpaa Jon hɨrak epei katɨp Herot kar ik: "Ti hewaank Herodias
mɨte pe nɨkik kit ti hetɨwe. Menmen im hɨram ap yaaim au, hɨram enum!"
Herot han enuk keriuwet mɨt nɨrak hɨr netenen Jon nesenkekik newisɨk
kekre wɨnak enuk kentar mɨte pe Herot nɨkik kɨrak niuk mɨrak Filip, hɨrak
herot ketɨwe.
19 Herodias hɨre han enuk ware waunep Jon, te hɨre taau.
20 Herot kɨnaain Jon. Hɨrak kertei Jon mɨtɨk yaaik kises hɨm me God. Te
Herot naanmɨprewek. Wɨ kerek herot kemtau hɨm mɨrak hɨrak kɨnaain.
Te hɨrak wen pɨke hanhan kakɨmtau hɨm mɨrak kakteipim kerekek.
21 Maain wɨ ham Herodias hanhan wemirɨr Herot mɨtɨk kɨre hɨrak
kaknep Jon. Wɨ im Herot han kitet wɨ nɨpaa miye pɨrak winaak, te hɨrak
kemani menmen kakwet mɨt nɨrak ne gavman netike mɨt kerek naanmɨpre
mɨt ne ami netike mɨt niuk mɨr iuwe neit provins Galili hɨrak kakwetɨr
menmen hɨr nanɨm.
22 Hɨr naam epei au, Herodias nɨki pɨre wan wɨrɨre winor henye. Hɨr mɨt
han yaaik iuwe neriuwerep, te Herot ketpɨwe kar ik: "Ti itauhi me menmen
ti hanhanem, te hi tewen ewetitem.

---

* **6:8** Lu 10:4-11 * **6:11** Ap 13:51 * **6:13** Je 5:14 * **6:14** Mt 16:14; Mk 8:28 * **6:17-18** Lev 18:16 * **6:17-18** Lev 18:16

23 *Menmen mekam ti itauhiyem hi ewetitem. Ti itauhi me menmen hi
naanmɨprewem te hi enke pɨnam ewetitem hi wen hetenen pɨnam.”
24 Hɨrak katɨp epei au, hɨre wen witeik witehi miye pɨre war ik: “Hi
ehitɨwekhi mekam?” Hɨre miye wetpɨwe war ik: “Ti ehitɨwekhi me
mɨtɨk kakno kaknep mɨtɨk Jon Baptais kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hɨrak
kakweto paan kɨrak.”
25 Hɨre pɨke wan waswas wetpɨwek hɨm iuwe war ik: “In ek ti eweto paan
ke Jon ekɨkre tɨkenup.”
26 Herot kemtau hɨm im, hɨrak han enuk. Te nɨpaa hɨrak ketpɨwe hɨm
iuwe, mɨt yapɨrwe nemtewek. Te hɨrak kɨnapen kaknep Jon, te hɨrak yɨnk
enuk katɨp mɨte auye.
27 Te hɨrak kesiuwe mɨtɨk ken kerekir Jon teruk kɨrak kekre wɨnak enuk.
28 Hɨrak kewis paan kɨrak kekre tɨkenup hɨrak pɨke keiyɨk kan kewet mɨte
rek. Hɨre wen witeik wewet miye pɨre paan ke Jon.
29 Maain mɨt ne Jon nertei hɨrak epei kaa, hɨr nen wɨnak enuk neit yɨnk
kɨrak neiyɨk nan newisɨk kekre hei.

Jisas kewet mɨt nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mt 14:13-21; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)

30 *Mɨt aposel ne Jisas pɨke nan netpɨwek menmen hɨr nɨrɨakem natɨp
mɨt miyapɨr em.
31 *Hɨrak ketpor kar ik: “Yi eitikewa haiu mamno wit weinɨk mamu
mamɨt ein.” Hɨrak katɨp kar ik kentar mɨt yapɨrwe nan netpor wanewik
ere wɨtaan, te hɨr ap nau naam menmen taau.
32 Hɨr hɨras nau bot nepno wit weinɨk.
33 Te mɨt yapɨrwe ne wit yapɨrwe nɨri hɨr nen, hɨr nerteiri hɨr neimɨn,
te hɨr mɨt miyapɨr nesiuknen ninɨn nen wit weinɨk eik ek nemeriyor hɨr
nanɨnen.
34 *Jisas kenke kɨnaaiwɨr bot ken kiun tenhaan kerp tɨ eik, hɨrak
kɨr mɨt yapɨrwe nererik in, hɨrak hanhani kentar hɨr nɨre sipsip mɨt
naanmɨprewem au, hɨram mamno heriyai heriyai menmen mamɨmɨp
mamɨwaankem. Hɨrak katɨp keteiknor menmen me God yapɨrwe.
35 *Maain menep kakre wɨtaan hɨrak wen ketpor hɨm, mɨt disaipel nɨrak
nan netpɨwek nar ik: “Wit weinɨk ik ek, nepei au kakre wɨtaan.
36 Ti eriuweti enɨno enrer wit wit enɨt menmen enɨm.”
37 Hɨrak Jisas ketpor, “Yi hɨras eiwetɨr menmen hɨr nanɨm.” Te hɨr pɨke
netpɨwek, “Haiu emno emwɨr pewek mar 200 kina mamɨt menmen a?
Taauye! Haiu ap meit pewek mei yapɨrwe au!”
38 Jisas kitorhi kar ik: “Menmen marmenum mepeit in? Yi eino
eiwenhisem.” Hɨr epei nen newenhisem, hɨr pɨke nan netpɨwek nar ik:
“Bret hispɨnak (5) metike saauk wik me wan mepeit in keremem.”
39 Hɨrak epei kertei, hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak: “Yi eitɨp mɨt hɨr
enɨnke hasini enu yenkis eim.”
40 Hɨrak ketpor kar ek, te hɨr nenkeri hasini hasini nau nitet yenkis, mɨt
han nar 100, mɨt han nar 50.
41 Te hɨrak ketenen bret metike saauk mau his mɨrak, hɨrak kɨkɨamnaan
men nepni eim kitehi God katɨp hɨrak yaaik. Epei au, hɨrak kewep bret
kewet mɨt disaipel nɨrak em. Te hɨr netɨwem neiyɨm nen newet mɨt

* **6:23** Est 5:3, 6, 7:2 * **6:30** Lu 10:17 * **6:31** Mk 3:20 * **6:34** Mt 9:36 * **6:35** Mk 8:1-9

miyapɨr em. Epei au, hɨrak pɨke keit saauk kewetɨrem hɨr neiyɨm nen
newet mɨt miyapɨr em hɨr naam.
42-43 Mɨt miyapɨr yapɨrw naam ere tu iuwe, ham au mepeit. Te mɨt
disaipel neit menmen yinam mɨwaai em kerek mɨt hɨr naam au, hɨr nemi
mekre wapnake mar hiswiyen wik (12) ere mau hɨm.
44 Hɨr mɨt yapɨrwe nar 5,000 mɨt keriyen hɨr nererik naam menmen.

Jisas ken kitet tɨpar keke niu
(Mt 14:22-23; Jo 6:15-21)

45 In ek Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak hɨm manp te hɨr eninɨn enu bot
enɨno enrekir wan eniun pɨnak ein enmeriyɨwek enɨt wit Betsaida. Hɨrak
kakriuwet mɨt hɨr nanɨno heriyai heriyai nanrer wit mɨr eim.
46 *Hɨrak Jisas keriuweti hɨr nen, te hɨrak ken mɨniu (o neiyɨp) kitehi God,
hɨrakɨt tewepnak.
47 Maain wɨtaan man, bot ke mɨt wen kerekir wan ke nɨmɨn, hɨrak Jisas
kerp tɨ kepu weinɨk. Hɨrak kɨr mɨt nɨrak hɨr neiyɨk newen tɨpar iuwe
neriuwet bot ken, te nɨme mɨniu meriuwet bot ap ken kiun pɨnak ein au.
48 Menep wanewik, Jisas hɨrak kitet wan keke niu ken. Hɨrak kakno
kaksipaat mɨt nau bot,
49 *te hɨr nɨrek kitet wan keke niu ken, hɨr han kitet hɨrak herwe.
50 Te hɨr nɨnaain nenepɨp. Hɨr nenepɨp te hɨrak ketpor kar ik: "Yi han
tokik eiyu. Hi Jisas kerekek hi han. Te yi ap eineina au."
51 *Hɨrak ketpor epei au, hɨrak kehɨn kɨniu ketikeri nau bot. Te nɨme
matɨn meit. Hɨr nɨrek, te hɨr nepɨrpɨr iuwe.
52 *Hɨr ap han kitet menmen me bret kerek hɨrak kɨrɨakem kewet mɨt em
hɨram meteiknor hɨrak Mɨtɨk Iuwe. Au, han kɨr wen toenuk. Mar im te hɨr
nepɨrpɨr.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr hɨr nɨnap neit Genesaret
(Mt 14:34-36)

53-54 Hɨr nerekir wan ere hɨr niun tenhaan ken pɨn eik. Hɨr nɨnaaiwɨr
bot nerp tenhaan mɨt yapɨrwe hɨr nɨr ninaan me Jisas hɨr nerteiyek hɨrak
keimɨn. Te hɨr nen heriyai heriyai
55 nerer wit wit hɨr nenerɨr mɨt nɨnap neri nen newisi nɨwaai nentar
yeno, hɨr nɨnani neri nen wit kerek hɨr nemtau Jisas kewiyen.
56 Jisas ken kerer wit kike o wit iuwe, hɨr mɨt newis mɨt nɨnap hɨr nau
yaain menep yayiwe, hɨr nitɨwekhi te hɨr newɨr his netenen klos mɨrak.
Mɨt kerek newɨr his netenen klos mɨrak, hɨr pɨke nɨre yaaik.

7

Jisas kene mɨt kerek hɨr nises hɨm me maamrer, ap nises hɨm me God au
(Mt 15:1-9)

1 Mɨt han ne Farisi kerek ninɨn nises hɨm me Moses, hɨr netike mɨt han
kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt miyapɨr em, hɨr nɨnaaiwɨr wit
Jerusalem nen nererik neit wit eik nanɨr Jisas.
2 *Hɨr nɨr mɨt disaipel han kerek nises hɨm me Jisas hɨr nɨpaam menmen
te hɨr ninɨn nekemyet his mɨr au.
3 (Mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr niutɨp niutɨp nises hɨm me maamrer te mɨt ne
Farisi hɨr nisesim iuwe. Hɨr nekemyet his au, te hɨr nanɨm menmen au.

---

* **6:46** Mk 1:35; Lu 5:16, 6:12, 9:28 * **6:49** Lu 24:37 * **6:51** Mk 4:39 * **6:52** Mk 8:17 * **7:2** Lu 11:38

4 *Hɨr nanɨno wit nanɨt menmen mɨt nesiuwerem meit maket, hɨr
nantɨwem pɨke nanɨnen wit eik hɨr ninɨn nanmɨr au, te hɨr nanɨm menmen
au. Hɨr nises hɨm meiyam me maamrer mar im. Hɨr nekemyet wa hesnu,
mɨn me toni, wenkepye, sar metike mɨn me ain. Au, hɨr ap te nanɨm
menmen taau!)
5 Hɨr mɨt ne Farisi netike mɨt kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt
miyapɨr em, hɨr nitehi Jisas nar ik: "Nenmak mɨt hɨr nises hɨm mit, te hɨr
ap nises hɨm me maamrer? Hɨr naam menmen neriuwe his enum hapɨk
mewim."
6 *Jisas ketpor kar ik: "Nɨpaa Aisaia hɨrak katɨp hɨm me yi mɨt kerek
yewenɨn hɨm. Hɨrak kewis hɨm mau tɨwei mar im:
'Mɨt in newenanɨpi neriuwe hɨm mɨr, te han kɨr kisɨsa au.
7 Hɨr nitehɨr newen ninɨp nine henye newenɨpi niuk mai weinɨm. Hɨr natɨp
mɨt miyapɨr hɨm mɨr hɨram mar ke hɨm me God.'
8 "Yi yeweikɨn sip yewet hɨm me God, te yi yises hɨm weinɨm mɨt keriyen
hɨr netpiyem."
9 Hɨrak wen ketpor, "Yi yertei werek werek eiweikɨn sip eiwet hɨm me
God te yi eiyises hɨm mi.
10 *Nɨpaa Moses kewis hɨm mau tɨwei katɨp kar ik: 'Yi naanmampre miye
haai ni eiwenɨpi niuk mɨr eikepi, maain yi naanmampri. Neimɨn hɨr nene
miye haai nɨr nanre newɨrpaan newepik, hɨr mɨt han nanɨnɨp nani nanɨt.'
11 Te yi mɨt yatɨp mɨtɨk hak kaktɨp miye haai nɨrak menmen hɨrak maain
kakwetɨrem kakɨkepi, te hɨrak kehimɨtanem kakwet God em,
12 te maain yi yeriuwesɨsek hɨrak ap kakwet miye haai em kakɨkepi
kakriuwerem au.
13 Mar im yi yewenɨn hɨm me God yeriuwe menmen maamrer netpiyem
yi yisesim yatɨp mɨt em. Yi mɨt yɨrɨak menmen yapɨrwe enum mar im."

Menmen mɨt nɨrɨakem menip God hɨrak katɨp hɨr enun (Mt 15:10-20)

14 Jisas pɨke kenɨne mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨrak ketpor kar ik: "Yi mɨt
miyapɨr yapɨrwe, yi nɨkɨp emnep eiyɨmtau hɨm mai, yi han ekitetim!
15 *Menmen mɨt nanɨm mamno tu kɨr hɨram ap menip God kaktɨp mɨt
hɨr enun au. Menmen mekre han ke mɨt hɨram meweikɨn han kɨr hɨram
menip God hɨrak kaktɨp mɨt hɨr enun.
16 Neimɨn hɨr enɨrtei hɨr nanɨmtewem."
17 Maain hɨrak epei kɨnaaiwɨr mɨt hɨrak ken wɨnak ken nɨmɨn ein, mɨt
nɨrak nises hɨm mɨrak hɨr nitɨwekhi me hɨm nɨpaa hɨrak ketpim.
18 Hɨrak kenemyor naan ketpor kar ik: "Yi wen yepɨtariyem yar ke mɨt
ein a? Yi yepɨtari menmen hɨram mamno hɨm ke mɨt hɨram menip God
hɨrak kaktɨp mɨt hɨr enun taauye!
19 Menmen hɨram mamno mamɨke tu kerekek maain mɨt hɨr nanɨno
nanɨnerem mamno mune ne heim." (Me hɨm im Jisas katɨp hɨrak keteiknai
menmen yapɨrwe me tɨ hɨram yaaim te haiu mamɨm.)
20 Hɨrak wen katɨp, "Menmen enum mekre han ke mɨt hɨram menip God
kaktɨp hɨr enun.
21 *Menmen mekre han ke mɨt meit nɨmɨn hɨram menipi hɨr han kitet
enum, hɨr nisesan nɨrɨran, hɨr nekintɨp menmen o hɨr nenep mɨt nani.
22 Hɨr nari miyapɨr ne mɨt han his newenem nɨwaai netikeri, hɨr hemkre
menepam enum nanɨt menmen, hɨr nɨrɨak menmen enum meit wit wit

* **7:4** Mt 23:25 * **7:6** Ais 29:13 * **7:10** Eks 20:12, 21:17; Diu 5:16 * **7:15** Ap 10:14-15 * **7:21** Ga 5:19-21

heriyai heriyai, hɨr newenɨn hɨm, hɨr nenke perke enum o paan tokik nekitet naan, hɨr han enuk neriuwe mɨt hɨr ninɨni neit menmen yapɨrwe, hɨr netpi nisesi, hɨr han kitet hɨr iuwe ninɨn mɨt han. Menmen im metike menmen ham enum.
23 Menmen im yapɨrwe meit nɨmɨn mekre han man hɨram menip God hɨrak kaktɨp mɨt hɨr enun."

Mɨte pe Finisia witehi Jisas hɨrak kakepiye (Mt 15:21-28)

24 Maain Jisas hɨrak kekrit kɨnaaiwɨr wit ik, hɨrak kepno ken hɨn me wit Taia. Hɨrak ken kiun ein, hɨrak ken kepu wɨnak hak kɨnapen hɨr mɨt en nertei hɨrak kepu wɨnak eik, te hɨr nemtewek.
25 In ek, mɨte hap nɨki pɨre herwe enuk kersɨsep, hɨre wemtau mɨt natɨpan me Jisas. Te hɨre wen wenke wɨwaai tɨ menep hɨt me Jisas.
26 Mɨte ip hɨre pe Isrel au. Hɨre miye pɨre wina (o winiye) weit provins Sairo Finisia. Hɨre witehi Jisas hɨrak kakɨpɨr herwe kaknopɨn kakɨkeipɨn nɨki pɨre.
27 Te Jisas katɨp hɨrak kakinɨn kakɨkaap mɨt ne Isrel, te hɨrak ketpɨwe tok piksa kar ik: "Nɨkerek hɨr eninɨn enɨm menmen. Hɨram enum te haiu mɨt mamkin menmen me nɨkerek mamwɨrem mamno mamwet nepere rem."
28 Te hɨre wetpɨwek, "Ti atɨp werek Mɨtɨk Iuwe, te nepere mekorɨr menmen me nɨkerek mɨnatɨn mɨwaai tɨ."
29 Hɨrak ketpɨwe, "Ti atɨp werek ik, te ti pɨke eno witeik. Hɨrak herwe epei kenke kenpɨn kɨnaaiwɨr nɨki pit."
30 Hɨre pɨke wen witeik, hɨre wɨr nɨki pɨre wɨwaai yeno, hɨre wertei herwe epei kenke kenpɨn kekeipnɨwe.

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk ap katɨp au, nɨkɨp toto

31 *Maain Jisas kɨnaaiwɨr wit ke Taia keit ein, hɨrak ken kewep nɨmɨn ke wit Saidon hɨrak ken menep hɨn me wit hiswiyen (10) hɨrak ken ere kiun wan ke provins Galili.
32 *Mɨt han neit mɨtɨk hak neiyɨk nen neteikɨn Jisas ek. Mɨtɨk ik hɨrak nɨkɨp toenum katɨp werek au. Teruk enuk kemerhin (o kemarkɨk). Hɨr natɨp Jisas hɨm iuwe, te hɨrak kakwis his mamɨnterik kakɨkepik.
33 *Hɨrak Jisas ketɨwekhis keriyaak keiyɨk ken ketikerek tekiyakɨt tɨnaaiwɨr mɨt yapɨrwe nererik neit ein. Te hɨrak kewis histuwak mɨrak mekre nɨkɨp mɨrak, hɨrak kenikɨn tɨmank men nin kɨrak.
34 *Te hɨrak kɨkɨam naan men niu kekin han ketpɨwek kar ik: "Efata." Haiu meweikɨn hɨm haiu matɨp, "Ti nɨkɨp mit emnep emtau menmen."
35 Hɨrak nɨkɨp mɨrak menep, teruk kerek kemerhin (o kemarkɨk) epei au, hɨrak katɨp werek werek.
36 *Hɨrak Jisas ketpor hɨm iuwe te hɨr enwepyapɨr menmen im emɨt! Hɨrak kehimɨtenorem katɨp hɨr ap enɨtpim au emɨt! Te hɨr newepyapɨrem iuwe nerer wit wit heriyai heryiyai.
37 *Mɨt in han kekrit wɨsenum hɨr natɨp nar ik: "Hɨrak epei kɨrɨak menmen yapɨrwe yaaim. Hɨrak wen kɨrɨak mɨtɨk ik nɨpaa nɨkɨp to enum, hɨrak nɨkɨp menep kemtau hɨm."

---

* **7:31** Mt 15:29-31 * **7:32** Mk 5:23; Lu 4:40, 13:13 * **7:33** Mk 8:33 * **7:34** Mk 6:41; Jo 11:41
* **7:36** Mk 1:43-45 * **7:37** Ais 35:5

8

Jisas kewet mɨt nar 4,000 menmen hɨr naam
(Mt 15:32-39)

1 In ek mɨt yapɨrwe nererik nan, hɨr ap neit menmen mei te nanɨm au.
Te Jisas hɨrak kenɨne mɨt disaipel nɨrak ketpor kar ik:
2 *"Hi hanhan heriuwe mɨt in. Hɨr nau netikewa me wɨ wikak, te in ek
menmen hɨram epei au mesi hɨr nɨnpɨ maan.
3 Hi eriuweti nanɨt nɨnpɨ nanɨno nɨr ein te hɨr nɨnpɨ mamɨn nanɨnkewɨn
nanwaai yayiwe. Mɨt han hɨr neke yanɨmɨn nan."
4 Mɨt nɨrak netpɨwek nar ik: "Haiu mamwetɨr menmen hɨr nanɨm
mamɨrkeik? Wit ik ek hɨrak weinɨk."
5 Jisas hɨrak kitorhi kar ik: "Menmen marmenum mepeit?" Hɨr natɨp,
"Menmen hispɨnak wik(7)."
6 Hɨrak katɨp hɨm iuwe te mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nanu tɨ. Te hɨrak
ketenen bret hispɨnak wik (7), hɨrak kitehi God em katɨp hɨrak yaaik. Te
hɨrak kewenɨn bret kewet mɨt disaipel nɨrak em hɨr nenkerem newet mɨt
yapɨrwe rem.
7 Hɨr mɨt disaipel nɨrak wen netenen saauk ham kike. Te Jisas kitehi
God em, hɨrak kewet mɨt nɨrak em ketpor hɨr enwet mɨt han em. Hɨr
newetɨrem.
8 Hɨr mɨt yapɨrwe naam menmen ere tu iuwe. Mɨt disaipel nɨrak nen
neit menmen yinam wen mepeit, hɨr neiyɨm nen nemi mekre wapnake
hispɨnak wik (7) mau hɨm.
9 Mɨt miyapɨr nar 4,000 hɨr epei naam menmen im. Hɨr epei naam, hɨrak
keriuweti nen.
10 Hɨrak keriuweti nen, hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nehɨn nɨniu
nau bot, hɨrak kerekir wan ken kiun hɨn me distrik Dalmanuta.

Mɨt Farisi nitehi Jisas hɨrak kakrɨak menmen hɨr nanɨrem
(Mt 16:1-4; Lu 12:54-56)

11 *In ek mɨt han ne Farisi kerek hɨr ninɨn nises hɨm me Moses hɨr nan
netike Jisas newepnak. Hɨr nenerek nitɨwekhi hɨrak kakrɨak menmen
kakteiknor hɨrak God keriuwetek kan tɨ ik. Hɨr hanhan nanri han kɨrak.
12 *Jisas kekin han ketpor kar ik: "Yenmak yi mɨt yitauhi te hi arɨak
menmen hi eteikni God keriuweta hi han a? Hi hetpi werek. Hi ap te eteikni
yi mɨt ne tɨ menmen mar im taau."
13 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kɨnaiwɨri kehɨn kɨniu kau bot ketike mɨt
nɨrak, hɨrak kerekir wan kakno pɨnak ein.

Tok piksa me hɨm me mɨt ne Farisi netike hɨm me mɨtɨk iuwe King Herot
(Mt 16:5-12)

14 Hɨr mɨt disaipel nɨrak neit bret au, hɨr han kaa rem. Kiutɨp kɨwaai
kekre bot kepeit kerekek.
15 *Bot hɨrak wen kerekir wan, hɨrak Jisas katɨp hɨm iuwe ke hɨm enum
mɨt newepyapɨrem natɨp hɨram yaaim metike menmen mɨt ne mɨtɨk iuwe
King Herot nɨrɨakem. Hɨrak ketpor, "Naanempre hɨras. Yi einopɨn eikeipɨn
yis me mɨt ne Farisi metike yis me mɨt ne Herot."
16 Te hɨr natɨpan nar ik: "Haiu han kaa bret te hɨrak kenai ketpaiyem."

---

* **8:2** Mk 6:34-44 * **8:11** Mt 12:38 * **8:12** Lu 11:29 * **8:15** Lu 12:1

17 *Jisas kemtau hɨr natɨpan, te hɨrak ketpor kar ik: “Yenmak te yi yatɨp
yi han kaa bret a? Yi ap han kitet menmen werek werek wen au a? Han ki
au to enuk a?
18 *“Yi nanamɨr kewi te yi yɨr menmen au. Yi nɨkɨp mewi, te yi yemtau
menmen au. Yi han kaa menmen im a?
19 *Nɨpaa ein hi ewepep bret mar hispɨnak (5) me mɨt nar 5,000, yi yeit
yinam mekre wapnake mau hɨm marmenum a?” Hɨr netpɨwek, “Haiu
memi mar hiswiyen wik (12).”
20 *Hɨrak ketpor kar ik: “Me bret hispɨnak wik (7) me mɨt nar 4,000 yi
yeit yinam yemi mekre wapnake mau hɨm marmenum a?” Hɨr netpɨwek,
“Haiu meit hispɨnak wik (7).”
21 Hɨrak ketpor, “Yi wen yepɨtari a? Hi ap heni me bret au. Hi hetpi yi
einopɨn ap eiyises hɨm enum mɨt ne Farisi natɨp mɨt hɨr enisesim.”

Jisas kɨkaap mɨtɨk ke Betsaida hɨrak nanamɨr toto

22 Maain hɨr nen niun wit Betsaida. Hɨr mɨt han nari mɨtɨk nanamɨr
toto hɨr neiyɨk nan nɨr Jisas, hɨr nitɨwekhi hɨm iuwe te hɨrak kakwis his
mamɨnterik.
23 *Jisas ketenɨnwek his kariyaak ken kɨnaaiwɨr wit ken kerp pɨn eik.
Hɨrak kenikɨn tɨmank men nanamɨr kɨrak, hɨrak kewis his menterik. Te
hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Ti hɨr menmen o au?”
24 Hɨrak mɨtɨk kɨwaainaan kɨr ein ein katɨp, “Hi hɨr mɨt neke tɨ o hi hɨr
nu waai?”
25 Hɨrak Jisas pɨke kewis his mentar nanamɨr kɨrak. In ek hɨrak mɨtɨk kɨr
hɨmɨn naan menmen hɨrak kɨrem werek werek yaaim.
26 *Hɨrak nanamɨr yaaik te Jisas kare kaksiuwerek kakno, hɨrak ketpɨwek
kar ik: “Ti ap eno wit Betsaida eik, au emɨt! Ti eno nit en kerekek.”

Pita kewepyapɨr Jisas hɨrak mɨtɨk Krais God kesiuwerek kan tɨ (Mt 16:13-20; Lu 9:18-21)

27 Maain Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak nen nerer wit wit me Sisaria
Filipai. Hɨr wen nepno hɨrak kitehi mɨt nɨrak kar ik: “Mɨt hɨr nenewa hi
keimɨn?”
28 *Mɨt nɨrak hɨr netpɨwek nar ik: “Mɨt han natɨp ti Jon kerek kɨkɨr mɨt
nekre tɨpar ti pɨke hekrit heke herwe hei han. Mɨt han natɨp ti profet Ilaija
ti hɨnaaiwɨr wit ke God hekiuwe han tɨ ik e. Mɨt han natɨp ti mɨtɨk profet
hak nɨpaa natɨp hɨm me God newepyapɨrem natɨp mɨt em, ti pɨke hekrit
heke herwe hei han.”
29 *Hɨrak Jisas kitorhi, “Te yi han kitet hi keimɨn?” Hɨrak Pita ketpɨwek,
“Ti Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanit kerek ti ekepai haiu mɨt keriyen.”
30 *Jisas ketpor hɨm iuwe, “Yi ap eiwepyapɨr hi keimɨn au emɨt!”

Jisas katɨp maain hɨrak kaki hɨrak pɨke kakɨkrit (Mt 16:21-28; Lu 9:22-27)

31 In ek, hɨrak kinɨn ketpor kar ik: “Maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi yɨnk kai kakiyewo iuwe. Haairer netike mɨt iuwe pris kerek newet
God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr
nanɨneina te hɨr naniyep hi hahi. Te maain wɨ wikak, hi pɨke ekrit ehu.”

---

* **8:17** Mk 6:52 * **8:18** Jer 5:21; Esi 12:2; Mk 4:12; Ap 28:26 * **8:19** Mk 6:41-44 * **8:20** Mk 8:6-9
* **8:23** Jo 9:6 * **8:26** Mk 7:36 * **8:28** Mk 6:15 * **8:29** Jo 6:68-69 * **8:30** Mk 9:9

32 Jisas katɨp hɨm kepakɨn menmen au, hɨrak kewepyapɨrem. Te Pita
ketpɨwek keriyaak keiyɨnk ken pɨn eik hɨrak kenerek ketpɨwek kar ik: “Ti
han kitet menmen mar im au emɨt.”
33 Jisas keweikɨn kɨr mɨt disaipel nɨrak han te hɨrak kene Pita ketpɨwek
kar ik: “Seten ti enopɨn ekeipno. Ti ap han kitet menmen har ke God han
kitetim au. Ti han kitet menmen har ke mɨt keriyen.”

34 *Maain Jisas kenɨne mɨt yapɨrwe netike mɨt disaipel nɨrak. Hɨr nan
nererik nau, te hɨrak ketpor kar ik: “Neimɨn hɨr hanhan nanisɨsa nanɨmtau
hɨm mai, hɨr hanhan hɨras au. Hɨr ap nehɨnhɨn enɨnaain menmen enum
mamnen mamriwaank nentar hɨr nises hɨm mai.
35 *Neimɨn nɨrɨak ek au, te hɨr nare nanu nanɨt menmen yapɨrwe,
maain hɨr maain nani. Te neimɨn nani nanɨntar hɨm mai hɨr nisesim, hɨr
nantikewa nanu nanɨt.
36 Mɨtɨk hak keit menmen yapɨrwe me tɨ te hɨmɨn kɨrak hɨrak kakɨwaank,
mamɨrkeik te hɨram mamkepik hɨrak kaktike God tatu werek a? Taauye!
37 Mɨtɨk kakwet God mekam te hɨrak kakwetɨwek hɨmɨn hak yaaik kɨrak
a? Taauye!
38 *Neimɨn ne yi mɨt yi yɨnk enuk ap eitɨp mɨt enun ne tɨ ik yi yises hɨm
mai, maain me wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi heit menmen me Haai
merhihe mewepna, hi anen ehɨrp tɨ hetike mɨt ensel nai, hi eweikɨn sip
ewet yi mɨt.”

9

1 *Jisas ketpor kar ik: “Hi etpi werek. Mɨt han nepu nepeit in hɨr nani
wen au, te hɨr nanɨr menmen iuwe God kɨrɨakem mamnen hɨrak keiyɨm
naanmampre mɨt kakriuwerem.”

Mɨt disaipel nɨr yɨnk ke Jisas hɨrak keweikɨn kɨre menmen ham (Mt 17:1-13; Lu 9:28-36)

2 Maain wi hispɨnak kiutɨp (6) epei men, hɨrak Jisas keithis Pita, Jems, Jon
tetikerek ten mɨniu (o neiyɨp) kau niu ein. Hɨrakɨt tepu weinɨm. Mɨt han
au. Hɨrakɨt tɨrek keweikɨn his keit in.
3 Laplap mɨrak merhɨhe mɨre hike, te hɨr mɨt ne tɨ hɨr ap te nɨrɨakem
mar im taauye.
4 Hɨrakɨt tɨr Ilaija ketike Moses, hɨrakɨt maam nɨpu te nɨpaa ein, hɨrakɨt
wik tetike Jisas tewepnak.
5 Hɨrak Pita kɨr menmen im te hɨrak katɨp Jisas kar ik: “Haai, haiu mau
in hɨram yaaim. Haiu mamwep weisak wikak. Kiutɨp kit, kiutɨp ke Moses,
kiutɨp ke Ilaija.”
6 Hɨrak Pita katɨp hɨm im kentar hɨrakɨt tɨnaain te Pita kepɨtari hɨm
mekak hɨrak ketpiyem, te hɨrak ketpi hɨm im o hɨm eim.
7 *Hɨrak katɨp epei au, napɨ kɨwapɨni, hɨrakɨt temtau hɨm me God meke
napɨ man matɨp mar im: “Hɨrak Nɨkan kai ik hi hanhanek. Nɨkɨp emnep
yi eiyɨmtau hɨm mɨrak.”
8 Hɨram matɨp epei au, napɨ kewep ken hɨrakɨt terenaan waswas tɨr
mɨtɨkɨt wik au. Hɨrakɨt tenep teit pɨke ten wit ke God. Jisas kerekek hɨrak
kepu.

---

* **8:34** Mt 10:38-39 * **8:35** Lu 17:33; Jo 12:25 * **8:38** Mt 10:33 * **9:1** Mk 13:30 * **9:7** Mt 3:17; 2Pi 1:17-18; Diu 18:15; Ap 3:22

9 *Hɨrakɨt tekiuwe mɨniu (o neiyɨp) Jisas kewenet ketpɨwekɨt hɨrakɨt ap
tewepyapɨr menmen hɨrakɨt epei tɨrem au emɨt ere maain hɨrak Mɨtɨk ke
wit ke Mɨtɨk Iuwe hɨrak kaki pɨke kakɨkrit kaku.
10 Hɨrakɨt temtau hɨm mɨrak hɨrakɨt tepakɨnek. Te hɨrakɨt titehiyakɨt
menmen Jisas ketpɨwekɨtem me maain hɨrak kaki pɨke kakɨkrit kaku.
11 Te hɨrakɨt titɨwekhi tatɨp tar ik: "Nenmak mɨt ninɨn nertei hɨm lo
me Moses hɨr natɨp Ilaija kakinɨn kaknen, te maain Mɨtɨk Krais kɨkaru
kaknen?"
12 *Jisas ketpɨwekɨt, "Hɨrak Ilaija kakinɨn kaknen pɨke kakrɨak menmen
ere werek. Te nenmak hɨr mɨt ne nɨpaa ein newis hɨm mau tɨwei me hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi yɨnk kakiyewo iuwe, mɨt hɨr nanitetaunaan
a?
13 *Te hi hetpi werek. Hɨrak Ilaija epei kan, te mɨt hɨr nerekyɨwek nises
han kɨr mar ke nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei. Hɨrak Jon kerekek."

Jisas kɨkaap nɨkan hɨrak kepɨr herwe enuk kenpɨn kekeipnɨwek
(Mt 17:14-21; Lu 9:37-43)

14 Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, hɨrakɨt tan tɨr mɨt disaipel nɨrak han. Hɨrakɨt
tɨr mɨt yapɨrwe nan nererik neweiknor. Mɨt disaipel hɨr netike mɨt hɨr
ninɨn nertei hɨm lo me Moses hɨr nenehan me menmen.
15 In ek hɨr mɨt nɨr Jisas kan te hɨr han kekrit han yaaik nen natɨp nar ik:
"Ti epei han."
16 Hɨrak ketpor, "O hi epei han." Te hɨrak kitorhi, "Yi yenehan yektaan
mekam?"
17 Mɨtɨk kiutɨp ke hɨr yapɨrwe hɨrak ketpɨwek kar ik: "Haai, hi epei hari
nɨkan kai heiyɨk han. Hɨrak herwe enuk kersɨsek kewek teruk.
18 Me wɨ hɨrak kersɨsek, hɨrak kewɨrek kɨwaai tɨ, hɨrak nɨkan kenikɨn
mar tɨwerpek, hɨrak kenip yehes mɨrak kɨkir kɨkir, yɨnk kererwo. Hi hitehi
mɨt disaipel nit hɨr nanɨpɨr herwe kakno, te hɨr taauye!"
19 Jisas hɨrak kemtau hɨm im te hɨrak keneri kar ik: "Yi mɨt miyapɨr kerek
yi ap han ekitɨta? Wɨ marmenum hi ehu emeryi te yi han ekitɨta? Ehɨt
nɨkan eiyɨk enen."
20 Hɨr neiyɨk nan hɨrak herwe enuk kɨr Jisas. Herwe enuk kɨr Jisas, hɨrak
han enuk kersɨs nɨkan kenipek kenke kɨwaai tɨ. Nɨkan keweikɨn heriyai
heriyai, hɨrak kenikɨn mar tɨwerpek.
21 Jisas kitehi haai kɨrak kar ik: "Wɨ marmenum hɨrak kɨrɨak kar ik e?"
Haai kɨrak ketpɨwek, "Nɨpaa hɨrak nɨkan kike ere in.
22 Hekrit hekrit hɨrak herwe kersɨsek te hɨrak kewɨrek kekre si o kekre
wan tɨpar te hɨrak kaknep hɨrekes kaki. Ti iuwe ti hertei epɨr herwe eik, te
ti hanhanai ekepik."
23 *Jisas hɨrak kenerek kar ik: "Ti henmak ti atɨp te hi hertei a? Keiyɨn
han kitɨta hɨrak kakrɨak menmen yapɨrwe."
24 *Waswas haai kitehi Jisas hɨm iuwe, "Hi han kitetit iuwe au, kike
keremem. Ti ekepa te hi han ekitetit iuwe."
25 Jisas kɨr mɨt yapɨrwe nesiuknen nan nererik neweiknɨwek nanɨrek,
hɨrak kene herwe enuk ketpɨwek kar ik: "Ti herwe enuk hersɨsek hewek
teruk hemesɨsɨwek nɨkɨp paan toto, hi hetput hɨm iuwe ti etpaan eno
ekeipnɨwek ap pɨke eno ekrerek au ekɨt. Ti enopɨn."

---

* **9:9** Mt 12:16; Mk 8:30 * **9:12** Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * **9:13** Mt 11:14 * **9:23** Mt 21:21; Mk 11:23 * **9:24** Lu 17:5

26 *Hɨrak herwe kekre nɨkan hɨrak kenepɨp pɨke kenep nɨkan, hɨrak kaa
keperper, hɨrak herwe kenpɨn kekeipnɨwek ken. Hɨrak nɨkan kɨwaai kɨre
mɨtɨk epei kaa, te mɨt yapɨrwe natɨp, "Hɨrak epei au kaa."
27 Te Jisas keriyɨwek his men niu kari nɨkan hɨrak kekrit.
28 Maain hɨrak ken wɨnak nɨmɨn ein, hɨr mɨt disaipel nɨrak nitɨwekhi nar
ik: "Menmak te haiu ap mepɨrek ken au a?"
29 Jisas hɨrak ketpor, "Yi yepɨr herwe enuk kar ik yeriuwe menmen ham
au. Prea keremem."

Jisas katɨp keteipim hɨrak kaki, maain hɨrak pɨke kakɨkrit
(Mt 17:22-23; Lu 9:43-45)

30 *Maain hɨr nɨnaaiwɨr wit ik, hɨr nen nitet yayiwe neke nɨmɨn ke
provins Galili, te hɨrak kɨnapen mɨt yapɨrwe hɨr nanɨrteiyek.
31 *Hɨrak kɨnapen kentar hɨrak hanhan katɨp mɨt disaipel nɨrak hɨm
mɨrak. Hɨrak ketpor kar ik: "Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe mɨt han hɨr
nanriuweta hi eno his me mɨt enun hɨr naniyep hi hahi. Maain, wɨ wikak,
hi pɨke ahɨkrit hahu."
32 *Hɨr han kitet hɨm mɨrak hɨr nepɨtariyem. Te hɨr nɨnaain nanitɨwekhi
me menmen hɨrak ketporem.

Keimɨn hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe
(Mt 18:1-5; Lu 9:46-48)

33 Hɨr newepnak epei au, hɨr nen niun wit Kapaneam. Hɨr epei nen wɨnak
nɨmɨn ein, hɨrak kitorhi kar ik: "Nɨpaa haiu wen mɨpitet yayiwe, yi yatɨpan
mekam?"
34 *Hɨr au nekintɨp nentar nɨpaa hɨr natɨpan me hɨr hɨras keimɨn ke hɨr
hɨrak kinɨni iuwe.
35 *Jisas kau yeno kari mɨt hiswiyen wik nɨrak (12), hɨrak ketpor kar ik:
"Mɨtɨk hak kakinɨn mɨt han, hɨrak ekɨkaru ekɨkrɨak menmen mɨr weinɨm."
36 Hɨrak kari nɨkan kewisɨk kerp keit nɨmɨn. Hɨrak keiyewewik ketpor,
37 *"Mɨt neimɨn kerek hɨr nɨkaap mɨtɨk kiutɨp kar ke nɨkan ik nentar
hɨr nises hɨm mai, hɨrak kar ke hɨr nɨkaap mɨtɨk kerekek au. Hɨr nekepik
ketikewa. Mɨt kerek nekepa, hɨr nekepa kerekek au. Hɨrak kar ke hɨr
nekepa hetike Mɨtɨk Iuwe kerek keriuweta hi han tɨ ik."

Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen mar ke haiu mɨrɨakem, hɨr naiu yinan
(Lu 9:49-50)

38 *Hɨrak Jon ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe, haiu mɨr mɨtɨk hak kepɨr
herwe enum kekine niuk mit, te haiu meriuwesɨsek kentar hɨrak kises hɨm
mit ketikewai au. Haiu mɨt keriyen."
39 *Jisas ketpor kar ik: "Yi yeriuwesɨsek au ekɨt! Mɨtɨk kerek kɨrɨak
menmen yaaim iuwe kekine niuk mai, hɨrak ap te kaktɨp enum me hi
waswas taau.
40 *Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen mar ke haiu mɨrɨakem, hɨr naiu yinan.
41 *Hi hetpi werek. Mɨt han nekepi, hɨr neweti tɨpar mei yi yayɨm yentar
yi yises hɨm me hi Krais, God hɨrak ap han kaa menmen im au. Maain hɨrak
kakwetɨr menmen yaaim.

---

* **9:26** Mk 1:26 * **9:30** Jo 7:1 * **9:31** Mk 8:31, 10:32-34 * **9:32** Lu 18:34 * **9:34** Lu 22:24
* **9:35** Mt 20:25-27; Mk 10:43-44 * **9:37** Mt 10:40 * **9:38** Nam 11:27-29 * **9:39** 1Ko 12:3
* **9:40** Mt 12:30; Lu 11:23 * **9:41** Mt 10:42

Menmen enum mɨtɨk hak kɨrɨakem mamɨwaank hɨm mɨtɨk hak kisesim
(Mt 18:6-9; Lu 17:1-2)

42 “Mɨtɨk hak kakrɨak nɨkan hak ke nɨkerek yapɨrwe in hɨr han kitɨta
kar ik, te hɨrak keweikɨn han kɨrak te hɨrak kakrɨak enum, hɨrak yaaik te
mɨt han hɨr nankaaip nan kariyɨwek teruk hɨr nanwɨrek kakno kakɨkre
wan kaki te maain hɨrak ap kakrɨak menmen ham enum te God han enuk
wɨsenuk kakɨwaankek kakɨkre si.
43 *Ti hɨrɨak menmen enum heriuwe his mit te ti eremir meiyam pɨnam
ewɨrem. Ti eremir meiyam pɨnam ewɨrem hɨram enum kike mentar ti ap
erɨak menmen enum ti etike God yi eiyu eiyɨt tipmain tipmain enum eik.
Te ti his mit wik mepwit ti erɨak menmen enum ere ti eno si tatɨknenit te ti
ehu en tipmain tipmain enum eik, hɨram menmen enum iuwe.
44 [Ti eno wit enuk ik, henek hɨram mamɨk yɨnk ki hɨrak kaki au, si mami
au mamu tipmain tipmain enum eik.]
45 Ti hɨrɨak menmen enum heriuwe hɨt mit, te ti eremir meiyam pɨnam
ewɨrem. Ti hɨt miutɨp keremem mepwit hɨrak enum kike. Ti etike God
yi eiyu eiyɨt tipmain tipmain enum eik. Te ti hɨt mit wik mepwit ti erɨak
menmen enum ere ti eno si tatɨknenit ti ehu tipmain tipmain enum eik,
hɨram enum wɨsenum.
46 [Ti eno wit enuk ik, henek hɨram mamɨk yɨnk ki hɨrak kaki au, si mami
au mamu tipmain tipmain enum eik.]
47 *Ti hɨrɨak menmen enum heriuwe nanamɨr kit, te ti eket keiyak
ewɨrek. Ti nanamɨr keiyak kiutɨp kepwit hɨrak enuk kike. Ti hetike God yi
eiyu eiyɨt tipmain tipmain enum eik. Te ti nanamɨr wik kepwit te ti hɨrɨak
menmen enum ere ti eno si tatɨknenit ti ehu tipmain tipmain enum eik,
hɨram enum iuwe.
48 *Ti eno wit enuk ik, ‘henek hɨram mamɨk yɨnk ki hɨrak kaki au kaku,
si mami au mamu tipmain tipmain enum eik.’
49 Sol (o siyak) mamno mamɨkre menmen mamnipem hɨram yaaim
mamtɨn hɨm. Mar im menmen enum kerek mewaank mɨt, hɨram mamkepi
yi yayɨr ke mɨt yaain.
50 *Sol hɨram menmen yaaim. Hɨram merekir nin au, hɨram enum mɨre
tɨpar harɨk, te yi yarkeik eirɨakem te hɨram pɨke mamrekir nin a? Taauye!
Yi yɨre sol (o siyak) yi han kitet menmen yaaim te yi eitike mɨt han yi eikiyan
eiyu eiyɨt.”

10

Jisas katɨp hɨm me mɨt hɨr nepɨr miyapɨr nɨr
(Mt 19:1-12; Lu 16:18)

1 Maain Jisas kɨnaaiwɨr wit Kapaneam hɨrak ken kiun hɨn me provins
Judia. Te hɨrak ken kerekir mani Jodan ken pɨnak kerek wepni kekai kan.
Hɨr mɨt yapɨrwe ne wit yapɨrwe pɨke nan nererik nanɨrek. Hɨrak pɨke
ketpor kar kerek nɨpaa ein hɨrak kɨrɨakem.
2 Hɨr mɨt han ne Farisi kerek ninɨn nises hɨm me Moses, hɨr nan niun
Jisas newisesik, hɨr nitɨwekhi nar ik: “Hɨm lo me maamrer hɨram mewis
mɨtɨk hak kepɨr mɨte pɨrak hɨre wauno waunaiwɨrek o au?”
3 Jisas hɨrak kinɨn kitorhi hɨm ham kar ik: “Hɨm me Moses hɨram matɨp
mekam?”
4 *Hɨr natɨp, “Hɨm me Moses mewis mɨtɨk hɨrak kewis tɨwei kakwet mɨte
pɨrak ek, te hɨrak kakpɨrep wauno.”

---

* **9:43** Mt 5:30 * **9:47** Mt 5:29 * **9:48** Ais 66:24 * **9:50** Mt 5:13; Lu 14:34; Kl 4:6; Ro 12:18; 1Te 5:13 * **10:4** Diu 24:1-4; Mt 5:31

5 *Jisas ketpor kar ik: “Hɨrak Moses kewis hɨm im mentar yi mɨt enun
han to enuk.
6 Nɨpaa enum eik God kɨrɨak tɨ ketike menmen yapɨrwe, hɨrak kewis
mɨtɨk ketike mɨte pɨrak.
7 *Mar ik te mɨtɨk hak kaknaiwɨr miye haai nɨrak, hɨrak kaktike mɨte
nanu nanɨt,
8 hɨr nankiyan nanu nanɨr ke yɨnk kiutɨp. Hɨr wik au, hɨr nɨre niutɨp.
9 Te mɨtɨk mɨte God kerekyor hɨr neitan, hɨr mɨt han ap te nanriuwetep
wauno waunaiwɨrek taau.”
10 Maain hɨr mɨt nɨrak netikerek nau wɨnak neit nɨmɨn ein, hɨr nitɨwekhi
me menmen im.
11 *Te Jisas ketpor kar ik: “Mɨtɨk hak kepɨr mɨte pɨrak kakɨt mɨte hap,
hɨrak kɨrɨak enum me mɨte winɨn nɨpaa hɨrak ketɨwe.
12 Mar keremem, mɨte piutɨp waunaaiwɨr mɨtɨk kɨre wawɨt mɨtɨk hak,
hɨre wɨrɨak enum me mɨtɨk kinɨn nɨpaa hɨre wetɨwek.”

Mɨt neit nɨkerek kike neri nan nɨr Jisas
(Mt 19:13-15; Lu 18:15-17)

13 Mɨt han neriuwet nɨkerek nɨr nanɨr Jisas te hɨrak kakwis his mamɨnteri
kakɨtpor hɨm yaim. Te mɨt disaipel nɨrak hɨr neneri.
14 Jisas kɨr menmen im, hɨrak han enuk katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik:
“Yi eiwis nɨkerek hɨr nanɨnen in. Yi ap eiweni au emɨt! Hɨr mɨt kerek God
hɨrak naanmɨpror hɨr nar ke nɨkerek in. Hɨr hanhana.
15 *Hi hetpi werek. Mɨt kerek hɨr hanhan God hɨrak naanmampri, hɨr
nanises hɨm mɨrak nanɨr ke nɨkerek in hɨr nises hɨm me miye haai nɨr, o
au en, hɨr ap te nanu nantike God taau!”
16 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kewis his mɨrak menteri hɨrak ketpor hɨm
mɨrak yaaim.

Hɨm me mɨtɨk kerek keit menmen yapɨrwe
(Mt 19:16-30; Lu 18:18-30)

17 Menep te Jisas kaknaaiwɨr wit ik kakno, mɨtɨk hak kesiuknen kan kɨr
Jisas kewen ninɨp kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk Iuwe Yaaik. Hi arɨak mekam te
hi ehɨt hɨmɨn yaaik hi etike God hawɨr ewu tipmain tipmain enum eik?”
18 Jisas ketɨwekhi kar ik: “Ti henmak te ti atɨp hi Mɨtɨk Iuwe yaaik a?
Hɨrak God kiutɨp kerekek hɨrak Mɨtɨk Iuwe Yaaik.
19 *Ti hertei hɨm God ketpaiyem. ‘Ti ap enep mɨt nani au, ti ewaai etike
miyapɨr ne mɨt han au. Ti ap ekintɨp menmen me mɨtɨk hak au. Ti ap
ewises mɨt han ek au. Ti naanempre miye haai nit ekepi.’ ”
20 Hɨrak katɨp Jisas kar ik: “Mɨtɨk Iuwe, hi hisesim, hi kike ere in.”
21 *Jisas kɨpɨrek hɨrak hanhanek ketpɨwek kar ik: “Menmen miutɨp wen
mewenɨnit ti hises hɨm me God werek werek. Ti eno esiuwe menmen
yapɨrwe mit ti ewet mɨt em weinɨm, te maain menmen mit yaaim mamu
wit ke God. Ti esiuwerem epei au, ti enen ehisɨsa.”
22 Mɨtɨk hɨrak kemtau hɨm im, hɨrak han kekrit pɨke ken hɨrak kine
han enuk kentar hɨrak ketenen menmen yapɨrwe kɨnapen kakwet mɨt em
weinɨm.
23 *Jisas kɨwaainaan katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: “Hɨram hat tru te
mɨt kerek netenen menmen yapɨrwe te hɨr nanwis God naanmɨpri.”

---

* **10:5** Jen 1:27, 5:2 * **10:7** Jen 2:24; Ef 5:31 * **10:11** Mt 5:32; 1Ko 7:10-11 * **10:15** Mt 18:3
* **10:19** Eks 20:12-17; Diu 5:16-20, 24:14; Je 5:4 * **10:21** Mt 10:38, 6:20; Mk 8:34 * **10:23** Mk 4:19; 1Ti 6:17

24 Hɨr mɨt disaipel nɨrak nemtau hɨm mɨrak, hɨr nehɨnhɨn neriuwerem,
te hɨrak wen ketpor, “Pipep nai, hi hetpi. Hɨram hat tru te mɨt hɨr nanɨno
wit ke God nanu nantikerek.
25 Hɨrak miyak kamel (hɨrak iuwe kɨre hos) kakno kakitet hei me tɨk mɨt
nekerwo menmen neriuwerem hɨrak ap hat wok iuwe mar ke mɨt netenen
menmen yapɨrwe hɨr hanhan nanises hɨm me God te hɨrak naanmampri.”
26 Mɨt disaipel nɨrak nemtau hɨm im, te hɨr han kekrit nitehiyan nar
ik: “Hɨram hɨm mar im, te neimɨn hɨr nantike God nanu nanɨt hɨrak
naanmampri a? Taauye!”
27 *Jisas kɨpɨri ketpor, “Hɨr mɨt ne tɨ ap te nanrɨak menmen miutɨp
hɨr nankaap hɨras, te hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik hɨr nantike God nanu. God
kerekek. Hɨrak God kertei menmen yapɨrwe hɨrak kakrɨakem kakɨkaap
mɨt kakriuwerem.”
28 Pita hɨrak ketpɨwek kar ik: “Haiu mɨnaaiwɨr menmen yapɨrwe
misesit.”
29 Jisas hɨrak katɨp, “Hi hetpi werek. Mɨt miyapɨr kerek nɨnaaiwɨr witeik,
o heiyiuwe o kikrek o yenten o miye haai o nɨkerek nɨr nentar hɨr nisɨsa
hetike hɨm mai yaaim, hɨr nanu tɨ nanɨt 100 witeik,
30 heiyiuwerer, kikrek, yenterer miyerer haairer, nɨkerek nɨr netike tɨ
meiyam. Te hɨr mɨt nanrekyor enum enum nanɨntar hɨr nises hɨm mai.
Maain, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik hɨr nantike God nanu nanɨt tipmain tipmain
enum eik.
31 *In ek mɨt kerek hɨr ninɨn, maain hɨr nankaru. In ek hɨr mɨt kerek hɨr
nɨkaru o hɨr mɨt weinɨn, maain hɨr iuwe naninɨn mɨt han.”

Jisas katɨp wikak hɨrak kaki, te maain hɨrak pɨke kakɨkrit (Mt 20:17-19; Lu 18:31-34)

32 Hɨr wen nitet yayiwe nepno wit Jerusalem, Jisas kinɨni ken. Mɨt
disaipel nɨrak hɨr nertei mɨt iuwe neit Jerusalem hɨr hanhan nankɨp kaki,
te hɨr han kekrit. Mɨt miyapɨr han kerek nisesik, hɨr nɨnaain. Jisas hɨrak
pɨke kerp kemerɨr mɨt disaipel nɨrak nar hiswiyen wik (12), hɨrak ketpor
menmen maain mɨt neit Jerusalem hɨr nanrekyɨwekem.
33 *Hɨrak ketpor kar ik: “Nɨkɨp emnep yi eiyɨmtau! Haiu mamno
Jerusalem. Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, mɨt iuwe pris kerek newet
God menmen me mɨt, hɨr nantike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr
nantauhis hɨr nehimɨtena hi hahi, hɨr nanriuweta hi eno his me mɨt han
hɨr ap ne Isrel, te hɨr naniyep hi hahi.
34 Hɨr nanitɨtaunaan hɨr nanɨnikɨn tɨmank mamɨntera, hɨr nanwaai
nɨpɨn naniyep. Hɨr naniyep hi hahi, te maain wɨ wikak epei men, hi pɨke
hahɨkrit hahu.”

Jems ketike Jon hɨrakɨt hanhan tatre mɨtɨkɨt iuwe (Mt 20:20-28)

35 Jems ketike Jon hɨrakɨt nɨkerek hɨrakɨt te mɨtɨk niuk mɨrak Sebedi
hɨrakɨt ten tɨrapɨt Jisas tetpɨwek tar ik: “Mɨtɨk Iuwe, hawɨr hanhan (o
weikɨkit) menmen hawɨr wituthiyem.”
36 Hɨrak ketpɨwekɨt, “Hi herekyi mekam?”
37 Hɨrakɨt tetpɨwek tar ik: “Ti ewisawɨr maain ti naanmampre mɨt, hawɨr
wautikewit hawɨr waukepit naanmampre mɨt hawɨr wawu menep his
yaaim metike his henkik mit.”

---

* **10:27** Jop 42:2; Mk 14:36 * **10:31** Mt 20:16; Lu 13:30 * **10:33** Mk 8:31, 9:31

38 *Hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi yepɨtari yi yitauhi menmen wɨsenum.
Yi te eiwis menmen enum mamnen mamiwep mamɨr ke menmen enum
hɨram mamnen mamiyep o au?”
39 *Hɨrakɨt tewenhi tar ik: “O, hawɨr werteiyem.” Jisas ketpɨwekɨt,
“Maain menmen enum mamiwep mamɨr ke hɨram mamiyep.
40 Te hi ewisi yi eitikewa naanmampre mɨt te yi yau menep his yaaim o
his henkik mai au. Hi taau. Mɨt han kerek God Haai kehimɨteni, maain hɨr
keriyen nanu ein nantikewa naanmampre mɨt.”
41 Hɨr mɨt disaipel han nar hiswiyen (10) nemtewem, hɨr han enuk
neriuwe Jems ketike Jon.
42 *Te Jisas hɨrak kari mɨt disaipel nɨrak ketpor kar ik: “Yi yertei mɨt kerek
ninɨn mɨt naanmɨpror hɨr nenipi hɨr enises han kɨr.
43 *Te yi ap eirɨak menmen emɨr im au emɨt. Keimɨn ke yi hɨras kakre
iuwe kakinɨni, te hɨrak kakrɨak menmen mi.
44 Keimɨn ke yi hɨras hanhan kakinɨni kakre mɨtɨk iuwe, te hɨrak ekrɨak
menmen mi weinɨm.
45 *Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi ap han te hɨr mɨt nanrɨak menmen
mai au, taauye! Hi han te hi arɨak menmen me mɨt hi akepi. Hi hahi te hi
akepi yi mɨt ne tɨ yapɨrwe. Hi akepi atihis te God kakiwep au. Hɨrak kaktɨp
yi yaain.”

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak nanamɨr toto
(Mt 20:29-34; Lu 18:35-43)

46 Hɨr nen niun wit Jeriko. Maain Jisas epei kaknaaiwɨr wit ik kaktike mɨt
nɨrak, hɨr nitet yayiwe netike mɨt yapɨrwe. Hɨrak mɨtɨk Batimias nanamɨr
toto hɨrak nɨkan ke Timias, hɨrak kau yayiwe kitehi mɨt nanwetɨwek pewek
me menmen hɨrak kakɨm.
47 *Hɨr mɨt netpɨwek Jisas ke wit Nasaret epei kan, te hɨrak kɨnap
kenɨnewek kar ik: “Jisas ti Nepenyek ke maam nɨpu iuwe Devit, ti han
etwenɨna ekepa.”
48 Hɨr mɨt yapɨrwe nenerek netpɨwek hɨrak kekintɨp, te hɨrak au. Hɨrak
kɨnap kenɨnewek hɨm iuwe ham kar ik: “Nepenyek ke Devit, ti han
etwenɨna ekepa.”
49 Jisas hɨrak kerp ketpor kar ik: “Enɨnewek eiyɨk einen.” Te hɨr nenɨne
mɨtɨk ik nanamɨr toto hɨr netpɨwek nar ik: “Ti han yaaik ehu. Ekrit. Hɨrak
epei kenɨnut.”
50 Hɨr netpɨwek te hɨrak kenke saket kewɨrem mɨwaai tɨ, hɨrak kɨn kekrit
kerp ken kiun Jisas.
51 Jisas kitɨwekhi kar ik: “Ti hanhan hi erekyut mekam?” Mɨtɨk enuk
nanamɨr toto ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk Iuwe, ti ekepa hi ahɨr ein ein.”
52 *Jisas ketpɨwek, “Ti eno we. Ti epei han kiteta hi ekepit, te ti ehu
werek.” In ek kerekek hɨrak kɨr ein ein kisesik ken yayiwe eik.

11

Jisas ken wit Jerusalem kɨre mɨtɨk iuwe king
(Mt 21:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)

---

* **10:38** Mk 14:6; Lu 12:50 * **10:39** Ap 12:2; Rev 1:9 * **10:42** Lu 22:25-26 * **10:43** Mt 23:11; Mk 9:35 * **10:45** 1Ti 2:5-6 * **10:47** Mt 9:27, 15:22 * **10:52** Mk 5:34

1 Maain hɨr epei nen menep wit Jerusalem, hɨr nerp wit Betfasi menep
mɨniu (o neiyɨp) mɨt nenewek neiyɨp ke nu Oliv. Te Jisas hɨrak keriuwet
mɨtɨkɨt disaipel tɨrak wik,
2 hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Yi eino wit kike pɨnak eik e. Yi eirekir wit kau
nɨmɨn kike, te yi eiyɨr donki nɨkik (hɨrak kɨre hos) mɨt hɨr nekaaip waai
kau teruk kɨrak kiyau nu. Mɨt hɨr nau sip kɨrak wen au. Yi eisiupanek
eiyɨk einen.
3 Mɨt han hɨr nanitihi, 'Yi yɨrɨak menmen im yenmak?' te yi eiyɨtpor eiyɨr
ik: 'Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kaiu kare hanhanek kaktɨwek.' Yi eiyɨtpor eiyɨr ek,
te hɨr nanɨsiuwerek kaknen waswas."
4 Te hɨrakɨt ten tɨr hos nɨkik keit weipɨr ke wɨnak, te hɨrakɨt tesiupanek.
5 Mɨt han nerp menep nitɨwekɨthi nar ik: "Yi yenmak te yi yesiupan donki
ik ek?"
6 Hɨrakɨt tetpor menmen nɨpaa Jisas ketpɨwekɨt, te hɨr newisɨkɨt hɨrakɨt
teiyɨk ten.
7 Hɨrakɨt teit donki teriyaak teiyɨk ten Jisas. Hɨr mɨt disaipel nɨrak newis
saket mɨr (hɨram mɨre laplap) mɨwaai menterik. Te Jisas kewik.
8 Hɨr mɨt yapɨrwe newis saket mɨwaai tɨ neses yayiwe neriuwerem. Mɨt
han hɨr neremir nu heneik neiyɨm nen newisɨm mɨwaai yayiwe kerek hɨr
netɨwem me ni me yayiwe pɨnak pɨnak.
9 *Hɨr mɨt han ninɨn nen netike mɨt han nisesik hɨr nɨnap natɨp nar ik:
"Haiu emwenɨpi God. Mɨtɨk ik hɨrak kekrehɨr ke God te haiu hanhan God
hɨrak kakrekyɨwek yaaim naanmamprewek.
10 God kakɨkaap mɨtɨk ik hɨrak menep kakinɨn naanmamprai haiu mɨt kar
ke nɨpaa maam nɨpu kaiu Devit kinɨn naanmɨre maamrer naiu. God
hɨrak yaaik iuwe!"
11 Jisas hɨrak ken kiun wit Jerusalem hɨrak ken kɨnɨk wɨnak iuwe ke
God ein. Epei hɨnkewɨ, te Jisas kerenaan kɨr menmen, hɨrak pɨke ken wit
eik, hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak nar hiswiyen wik (12) hɨr pɨke nen wit
Betani.

Jisas katɨp nu fik hɨrak ap kakine nu nɨkim meiyam au (Mt 21:18-19)

12 Teip hekrit, hɨrak kɨnaaiwɨr wit Betani, Jisas nɨnpɨ maak kepno.
13 *Hɨrak kɨr nu fik kerp yanɨmɨn ein, te hɨrak ken kakɨr nu nɨkim mari
mewik o au. Tɨwei weinɨm keremem. Hɨrak ap wepni yaaik wen au.
14 *Te hɨrak ketpɨwek kar ik: "Maain ti ap ari eine nu nɨkim meiyam au."
Mɨt disaipel nɨrak nemtewek hɨrak katɨp.

Jisas ken wɨnak iuwe ke God kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen (Mt 21:12-17; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

15 Hɨr nen niun wit Jerusalem, Jisas hɨrak ken kekre wɨnak iuwe ke God.
Te hɨrak kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen neit pewek mererim. Epei au,
hɨrak kepɨr mɨt kerek neit menmen newet God em nekre wɨnak iuwe ke
God. Hɨrak keweikɨn kɨnaan me mɨt enun hɨr nekrehɨr pewek me mɨt ne
wit ham. Hɨrak keweikɨn yeno me mɨt enun hɨr nesiuwe hore tapɨ men mɨt
pris kerek newet God em.
16 Hɨrak ap kewis mɨt hɨr nɨnan menmen meit wɨnak iuwe ke God nɨmɨn
ein, au!

---

* **11:9** Sam 118:25-26 * **11:13** Lu 13:6 * **11:14** Mk 11:20

17 *Epei au, hɨrak ketpor hɨm kar ik: “Yi ap yertei hɨm mau tɨwei me God
matɨp mar ik: ‘Yi yertei wɨnak kai hɨrak kɨre wɨnak ke mɨt ne wit yapɨrwe
hɨr nanɨnen nanwenanɨpi nanitauhi menmen nanɨt nɨmɨn a?’ Te yi mɨt
yɨrɨakek kar ke wɨnak ke mɨt enun nekintɨp menmen.”

18 *Hɨr mɨt iuwe Pris kerek ninɨn naanmɨpre pris han, hɨr netike mɨt hɨr
ninɨn nertei hɨm me Moses, hɨr nemtewek te hɨr nimenɨpɨn Jisas nankɨp
nanɨrkeik. Hɨr nɨneinɨk nentar mɨt yapɨrwe hɨr han yaaik nanɨmtau hɨm
me Jisas.
19 Maain menep wɨtaan, Jisas hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr
nɨnaaiwɨr wit nen.

Mɨt kerek hɨr han kitet God nitɨwekhi menmen, hɨr nantɨwem (Mt 21:20-22)

20 *Wanewik hɨr pɨke nanɨno wit Jerusalem, hɨr nesipaat nu Fik. Hɨrak
keweiwei kaa.
21 Hɨrak kɨrek te Pita han kitet menmen Jisas nepɨp ketpim. Te hɨrak
ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk Iuwe, nepɨp ti hatɨp nu fik ik enum, te hɨrak epei
kaa.”
22 Hɨrak Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: “Yi han kitet God.

23 *Hi etpi werek. Mɨt han nantɨp mɨniu (o neiyɨp) ik, ‘Ekrit eno emɨn
wan eik,’ hɨr ap han kitet wik au, hɨr han kitet menmen hɨram mamnen
mamɨr ke nɨpaa hɨr natɨp, menmen mamnen mamɨr im e.

24 *Te hi hetpi werek. Menmen yi yitehi God em, yi han kitet yi eitɨwem,
maain yi eiyɨt menmen mamɨr im.

25 *Me wɨ yi eiyɨrp wɨnak ke God, yi eiyitehi God me menmen, yi eiyɨrtei
mɨtɨk hak yi han enuk eiriuwerek, yi ap han ekitetim emɨt, te Haai kit
God keit wit kɨrak hɨrak kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem hɨrak ap han
ekitetim au.
26 Yi wen han ekitetim, te God ap kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem, au
emɨt!”

Mɨt iuwe nitehi Jisas keimɨn keriuwetek hɨrak kɨrɨak menmen im (Mt 21:23-27; Lu 20:1-8)

27 Hɨrak katɨp epei au, hɨr pɨke nan Jerusalem. Hɨrak keke tɨ kitet wɨnak
ke God keit nɨmɨn ein, mɨt iuwe kerek ninɨn mɨt pris kerek newet God
menmen, hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr netike mɨt kerek
hɨr niuk mɨr iuwe, hɨr nen nɨr Jisas.
28 Hɨr nitɨwekhi nar ik: “Keimɨn keriuwetit ti hɨrɨak menmen heit in?”
29 Jisas hɨrak ketpor kar ik: “Hi itihi menmen ham. Yi yayɨtpo te hi etpi
keimɨn keriuweta hi han hɨrɨak menmen im.
30 Hɨrak keimɨn keriuwet Jon hɨrak kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar? Hɨrak God
o Jon hɨrekes han kitetim?”
31 Hɨr natɨpan nar ik: “Haiu mamtɨp God hɨrak keriuwetek kan in, te
hɨrak kakɨtpai, ‘Yenmak te yi yemtau hɨm mɨrak au?’
32 Haiu mamtɨp hɨrekes han kitetim keremem, te hɨr mɨt in nanweikɨn sip
nanwetai.” (Hɨr mɨt iuwe nɨnaain mɨt nererik nan nentar hɨr mɨt yapɨrwe
han kitet God keriuwet Jon te hɨrak katɨp mɨt hɨm mɨrak.)

---

* **11:17** Ais 56:7; Jer 7:11 * **11:18** Mk 14:1; Lu 22:2 * **11:20** Mk 11:14 * **11:23** Mt 17:20; Lu 17:6 * **11:24** Mt 7:7 * **11:25** Mt 5:23, 6:14-15

33 Hɨr natɨpan epei au, hɨr natɨp Jisas nar ik: “Haiu ap merteiyek au.” Te
Jisas hɨrak ketpor, “Yi eiyɨtpo keimɨnek au, te hi ap te etpi keimɨn keriuweta
hi han hɨrɨak menmen im. Taauye!”

12

Hɨm me mɨt enun naanmɨpre ni me waai wain nɨkim
(Mt 21:33-46; Lu 20:9-19)

1 *Jisas wen kepu wɨnak iuwe ke God, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr en
hɨm mɨre tok piksa kar ik: “Nɨpaa mɨtɨk hak kamɨr ni me waai wain
nɨkim. Hɨrak kime nɨwa me nan keseniuwem, hɨrak kekin hei kewis yemtɨ
iuwe, te hɨrak kakɨntɨrer wain tɨpar, hɨram mamɨkiuwe hei mɨram. Epei
au, hɨrak kime kɨnaan iuwe nokim, te mɨt hɨr nanwim nanɨr mɨt enun
nanɨnen nankintɨp menmen. Hɨrak kewis mɨt han hɨr naanmɨprewem. Hɨr
naanmɨprewem, hɨrak ken wit hak yanɨmɨn.
2 Maain wain nɨkim mɨram mewɨnki, hɨrak haai ke ni im e hɨrak keriuwet
mɨtɨk kɨrak ken kakɨr mɨt nɨpaa naanmɨpre ni mɨrak, hɨrak kakɨt nɨkim me
waai im.
3 Te hɨr mɨt netenenik nakɨp pɨke nesiuwerek kehis ken.
4 Maain haai ke ni im hɨrak pɨke keriuwet mɨtɨk hak, te hɨr nenep paan
kɨrak nerekyɨwek enum.
5 Maain hɨrak keriuwet mɨtɨk hak, te hɨr nakɨp kaa. Te hɨrak keriuwet
han, hɨr nɨrɨakem narek narek. Mɨt han hɨr naa, mɨt han au.
6 *Hɨrak wen ketenen kiutɨp, hɨrak nɨkan kɨrak. Maain hɨrak kesiuwerek
kɨkaru ken. Hɨrak han kitet kar ik: “Hɨr nanɨmtau hɨm mɨrak.”
7 Hɨr mɨt nɨrek te hɨr natɨpan nar ik: “Ik ek kakɨt menmen me haai kɨrak.
Haiu emkɨp kaki te haiu mamɨt menmen me haai kɨrak.
8 *Hɨr natɨp nar ek, hɨr netenenik nakɨp kaa, hɨr newɨr yɨnk kɨrak keit
witeik.
9 “Hɨrak mɨtɨk kerek kamɨr ni hɨrak kakrɨak mekam? Hɨrak kaknen
kaknep mɨt enun in nani, hɨrak kakwis mɨt han naanmampre ni mɨrak.
10 *Yi ap yertei werek werek hɨm me God mɨt nisesɨm mau tɨwei hɨram
matɨp mar im:
‘Nu teinɨk kerek mɨt nime wɨnak hɨr nɨneinɨk, hɨrak kerekek kaku kakre
teinɨk mɨtɨk.
11 God hɨrekes kɨrɨakem, te haiu mɨt han kitet hɨram yaaim.’ ”
12 Hɨr mɨt iuwe ne Isrel neit wɨnak iuwe ke God nansiuwe mɨt nantenen
Jisas te hɨr nɨnaain mɨt yapɨrwe nererik neit ein. Hɨr nertei hɨrak kesiuwor
hɨm keriuwe hɨm tok piksa im em. Te hɨr nɨnaiwɨrek nen.

Mɨt nitehi Jisas me mɨt hɨr nanwɨr pewek me takis
(Mt 22:15-22; Lu 20:20-26)

13 *Maain mɨt iuwe neriuwet mɨt han ne Farisi kekek ninɨn nises hɨm me
Moses netike mɨt kerek nises hɨm me Herot te hɨr nan nanri han ke Jisas.
14 Hɨr nan niun Jisas hɨr nitɨwekhi nar ik: “Mɨtɨk iuwe, haiu mertei ti
mɨtɨk yaaik. Ti atɨp werek, ti han kitet haiu mɨt yapɨrwe mɨpɨran. Ti
ewepyapɨr hɨm me God hatɨp haiu mɨt miyapɨr em keremem. Te ti etpai.
Hɨm me Moses kewisai haiu mamwɨr pewek me takis mamno mɨtɨk iuwe
ke Rom niuk mɨrak Sisa o au? Haiu emwɨrem o au?”

---

* **12:1** Ais 5:1-2 * **12:6** Mt 3:17 * **12:8** Hi 13:12 * **12:10** Sam 118:22-23; Ap 4:11 * **12:13** Mk 3:6

15 Jisas hɨrak kertei hɨr newenɨn hɨm nanri han kɨrak neriuwerem, te
hɨrak ketpor kar ik: “Yi yenmak te yi yaiwisɨsewek yairi han kai a? Yi yayɨt
pewek kei kiutɨp eiyɨk einen hi ehɨrek.”
16 Hɨr newetɨwek neiyɨk nan newetɨwekem, hɨrak kɨrem. Te hɨrak ketpor
kar ik: “Ninaan me keimɨn im e? Keimɨn niuk mɨrak mewik?” Hɨr natɨp
nar ik: “Mɨtɨk Iuwe Sisa kerekek.”
17 *Te Jisas hɨrak ketpor, “Yi eiwet Sisa pewek me takis mɨrak, te eiwet
God menmen mɨrak.” Hɨr nemtewek, hɨr han kekrit neriuwerek.

Mɨt nitehi Jisas me mɨtɨk kaa maain kakɨkrit
(Mt 22:23-33; Lu 20:27-40)

18 *Maain kike mɨt han nises hɨm me Sadyusi hɨr nan. Hɨr han kitet mɨt
hɨr naa maain hɨr pɨke nanɨkrit au. Hɨr nen niun Jisas nitɨwekhi nar ik:
19 *“Mɨtɨk Iuwe, Moses hɨrak kewis hɨm mar im: ‘Mɨtɨk hak kaki, te mɨte
pɨrak wepu, hɨre wine nɨkerek wen au, mɨtɨk heiyiuwe o nɨkik kaktɨwe, hɨr
naniyewan hɨre wawine nɨkerek ne mɨtɨk epei kaa.’
20 Nɨpaa mɨt hispɨnak wik (7) ne haai kiutɨp hɨr nepu. Hɨrak iuwe mɨtɨk
keit mɨte, te hɨrak kaa ap kine nɨkerek nei au.
21 Maain nɨmɨnek ketɨwe hɨrak kaa ap kine nɨkerek nei au.
22 Hɨr narek narek kike yiu ketɨwe kaa. Maain mɨte ip hɨre waa.
23 Maain hɨr mɨt yapɨrwe pɨke nanɨkrit nanu, hɨre waure mɨte pe keimɨn?
Hɨr mɨt hispɨnak wik (7) nɨpaa epei netɨwe ye!”
24 Jisas ketpor kar ik: “Yi yetari menmen yentar yi yepɨtari hɨm me God
metike menmen mɨrak iuwe.
25 Maain, hɨr mɨt pɨke nanɨkrit, hɨr nanɨt miyapɨr au. Miyapɨr nanɨt mɨt
au. Hɨr nanu nanre mɨt ensel ne wit ke God.
26 *“Ne mɨt hɨr pɨke nanɨkrit, yi ap yekine hɨm Moses kewisɨm me nu
tɨwei hɨrak si taak ap kaa a? Hɨrak God katɨp Moses kar ik: ‘Hi God ke
Ebraham, Aisak tetike Jekop.’
27 Hɨrak God ke mɨt epei naa neit au. Hɨrak God ke mɨt hɨr nepu. Hɨr naa
neit au, hɨr nepu. Yi yepɨtari a?”

Hɨm me God mɨt nanin̈ɨn nanisesim
(Mt 22:34-40; Lu 10:25-28)

28 Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt kerek hɨr ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt
em, hɨrak kan kemtau mɨt hɨr natɨpan nenehan, hɨrak kertei Jisas ketpor
werek werek. Te hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Hɨm mekam hɨram iuwe mɨnin
hɨm yapɨrwe nɨpaa God kewet Moses em hɨrak kewisɨm te haiu emisesim?”
29 *Jisas ketpɨwek kar ik: “Hɨm hɨram iuwe minɨn hɨm ham hɨram im: ‘Yi
mɨt ne Isrel nɨkɨp emnep eiyɨmtau! Mɨtɨk Iuwe God hɨrak kiutɨp kerekek.
30 Yi hanhan Mɨtɨk Iuwe God eiriuwe han ki ketike hɨmɨn ki.’
31 *Hɨm mises hɨm ham minɨn hɨram im: ‘Yi hanhan eiriuwe mɨt han nar
ke yi hanhan hɨras.’ Hɨm wik im minɨn, hɨm ham yapɨrwe hɨram mɨkaru.”
32 *Mɨtɨk ik kerek kertei hɨm lo me Moses, hɨrak katɨp kar ik: “Mɨtɨk Iuwe
ti atɨp werek. Ti atɨp hɨrak God hɨrak kiutɨp. Hɨrak kerekek kepu. Han au.
33 *Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe God keriuwe han kai mamɨr ke haiu hanhan
hɨras, te im minɨn menmen haiu si tatɨm mamwet God em o menmen haiu
mewepwarem mewet God em.”

---

* **12:17** Ro 13:7 * **12:18** Ap 23:8 * **12:19** Diu 25:5 * **12:26** Eks 3:2, 6 * **12:29** Diu 6:4-5
* **12:31** Lev 19:18; Ga 5:14; Ro 13:9; Je 2:8 * **12:32** Diu 4:35; Ais 45:21 * **12:33** Diu 6:5; 1Sml 15:22; Hos 6:6

34 Hɨrak katɨp epei au, Jisas hɨrak kertei hɨrak mɨtɨk katɨp werek, te hɨrak
ketpɨwek kar ik: “Ti han kit yaaik te ti hises hɨm me God werek werek.”
Hɨrak katɨp epei au, mɨt han hɨr nɨnaain nanitɨwekhi menmen ham.

Jisas kitehi mɨt hɨr han kitet Krais hɨrak keimɨn
(Mt 22:41-46; Lu 20:41-44)

35 Jisas wen katɨp keit wɨnak iuwe ke God, hɨrak kitehi mɨt kar ik:
“Nenmak mɨt kerek hɨr ninɨn nertei hɨm lo me Moses hɨr natɨp Mɨtɨk Krais
kerek God kehimɨtanek hɨrak Nepenyek ke Devit kerekek?
36 *Nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han ke Devit te hɨrak kewis hɨm mau
tɨwei kar ik: ‘Mɨtɨk Iuwe God katɨp Mɨtɨk Iuwe kai Krais kar ik: “Ti hau
menep his yaaim mai ere hi enep mɨt enun nepan nit hi ehinɨni.” ’
37 *Devit hɨrak hɨrekes kenewek Mɨtɨk Iuwe kɨrak. Te hɨrak karkeik hɨrak
kɨre Nepenyek ke maam nɨpu kɨrak Devit kerekek a?” Te mɨt miyapɨr
yapɨrwe hɨr han yaaik nemtau hɨm mɨrak.

Jisas kene mɨt kerek ninɨn nertei hɨm lo me Moses
(Mt 23:1-36; Lu 11:37-54, 20:45-47)

38 Jisas hɨrak wen katɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak hɨrak ketpor kar ik: “Yi
naanmampre hɨras me mɨt kerek hɨr nɨnɨn nertei hɨm me God. Hɨr nare
nanɨno ein ein, hɨr neriuwet saket yaaim nokim me mɨt kerek hɨr netenen
pewek yapɨrwe netike mɨt hɨr nertei menmen iuwe. Hɨr han yaaik te mɨt
miyapɨr nanɨtpor, ‘Haai, ti epei han?’ neit wit maket kerek mɨt nesiuwe
menmen.
39 Hɨr nanu yeno ne mɨt niuk mɨr iuwe neit wɨnak ke God, hɨr nanu yeno
ne mɨt niuk mɨr iuwe neit wɨnak ke mɨt hɨr nanɨm menmen.
40 Hɨr newises miyapɨr kerek mɨt nɨr epei naa. Hɨr nari wɨnak mɨr metike
menmen mɨr yapɨrwe. Hɨr prea yapɨrwe hɨr newises mɨt ek te mɨt yapɨrwe
natɨp hɨr yaain. Maain God hɨrak kaknɨp wɨsenum!”

Mɨte enu menmen aurep hɨre wewet God menmen
(Lu 21:1-4)

41 *Jisas katɨp epei au, hɨrak ken kɨr tɨkenup mɨre bokis me mɨt hɨr newɨr
pewek mekrerem newet God em. Tɨkenup mɨre bokis mɨwaai ein, hɨrak
Jisas kau kereptim keit in. Hɨrak kɨr mɨt yapɨrwe newɨr pewek mekrerem.
Mɨt han netenen pewek yapɨrwe newɨr pewek yapɨrwe.
42 Mɨte piutɨp menmen aurep hɨre wetenen pewek kike, te hɨre wewɨr
pewek wik mɨre toea miutɨp.
43 *Jisas hɨrak kenɨne mɨt disaipel nɨrak hɨrak ketpor kar ik: “Hi etpi
werek. Mɨte ip hɨre wewɨr pewek hɨram minɨn pewek me mɨt kerek hɨr
newɨr pewek yapɨrwe mekrerem.
44 Hɨr newɨr pewek ham mekre tɨkenup mɨre bokis, te meiyam wen
mepeit wɨnak mɨr. Hɨr newɨrem nanɨt menmen. Te hɨre au. Hɨre wetenen
pewek wik wewɨrem epei au, hɨre wawu weinɨm. Hɨre wawɨt menmen
wawɨm taauye! Meiyam meit wɨnak kɨre au.”

13

Jisas katɨp mɨt nanɨwaank wɨnak iuwe ke God
(Mt 24:1-2; Lu 21:5-6)

* **12:36** Sam 110:1 * **12:37** Lu 19:48 * **12:41** 1Kin 12:9 * **12:43** 2Ko 8:12

1 Jisas hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak iuwe ke God kakno witeik, hɨrak mɨtɨk hak
disaipel kɨrak ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk Iuwe ehɨrem. Nan im yaaim. Wɨnak
im yaaim.”
2 *Jisas ketpɨwek kar ik: “Ti ehɨr wɨnak yapɨrwe im e? Maain nan im mɨt
han nanɨnen hɨr nanwenem mamwaai tɨ weinɨm.”

Jisas katɨp maain menmen enum mamnen (Mt 24:3-14; Lu 21:7-19)

3 Hɨr nen nau mɨniu (o neiyɨp) mɨt nenewem neiyɨp me nu Oliv hɨram
menep wɨnak iuwe ke God pɨnak ein. Te Pita, Jems, Jon, tetike Andru hɨrakɨt
tan menep titɨwekhi hɨm tar ik:
4 “Ti etpai me wɨ God kehimɨtan menmen im hɨram mamnen. Mekam
maminɨn mamnen te haiu mamɨrtei God kakrɨakem?”
5 Jisas ketpor hɨm mɨrak mar im: “Yi naanmampre hɨras te hɨr mɨt
nanwisiyek au.
6 *Mɨt yapɨrwe hɨr nanɨnen nanɨkrehɨr kai nantɨp mɨt miyapɨr ne tɨ
nanɨr ik: ‘Hi Mɨtɨk Iuwe Krais kerek God kehimɨtena hi han kerekek.’ Hɨr
nanwisorek hɨr nanisesi.
7 Maain yi eiyɨmtau hɨm me mɨt hɨr nantɨp mɨt hɨr nanɨnepan menep
o mɨt nanɨnepan yanɨmɨn, yi ap han ekɨkrit ein ein au emɨt. Menmen im
maminɨn mamnen te wɨ epei mamnen wen au.
8 *Mɨt ne weiwɨk ham hɨr netike mɨt ne weiwɨk ham hɨr nanɨnepan. Mɨt
ne wit hak nantike mɨt ne wit hak hɨr nanɨnepan. Tɨ kaktanɨk heriyai
heryiyai. Hawɨ au te ni meiyam mami mamɨt menmen au. Menmen enum
im maminɨn mamnen te maain God skelim mɨt me menmen enum hɨr
nɨrɨakem. Hɨram mar ke mɨte weteiknen. Maain hɨre wawine nɨkan.
9 *“Yi naanmampre hɨras me menmen im e. Maain hɨr mɨt nantihis
nanɨryi yi yaino wɨnak ke kaunsil. Hɨr nanɨt nɨpɨn naniwep yayɨt wɨnak ke
God. Yi yayɨrp yayɨt wɨnak ke kaunsil me gavman nantike mɨt han ninɨn
naanmɨpre wit heriyai heriyai yayɨntar yi yises hɨm mai. Te yi eiyɨtpor
menmen mai.
10 Yi eiyɨtpor hɨm mai maminɨn, te mɨt nerer wit wit hɨr nanɨmtewem.
Te maain wɨ enum mamnen.
11 **Maain yi eiyɨrp wɨnak ke kaunsil yi han ekitet yapɨrwe hɨm mekam
yi eiyɨtpor au emɨt! Menmen God Hɨmɨn Yaaik kakɨtpiyem kakwetiyem, yi
eiyɨtpim. Menmen me han ki au. Taauye!
12 Heiyiuwerer nanwet mɨt enun kikrek nɨr hɨr nanɨnɨp nani. Haairer
nanwet mɨt enun nɨkerek nɨr, nɨkerek han nanwet mɨt enun haairer o
miyerer hɨr mɨt nanɨnɨp nani.
13 *Maain mɨt yapɨrwe hɨr han enuk nɨneini nanɨntar yi yises hɨm mai.
Te neimɨn nanu nanɨt nanisɨsa ere hɨr nani, maain hi etorhis hɨr nanu
nantikewa haiu mamu mamɨt wit ke God.

Maain menmen enum enum mamnen (Mt 24:15-28; Lu 21:20-24)

14 *“Maain yi yayɨr menmen enum mamɨwaank wit mamtike mɨtɨk hɨrak
kakɨrp wit kerek God keriuwesɨsek. (Mɨt kerek nekine tɨwei ik nɨkɨp emnep
yi han ekitet menmen im werek werek.) Yi mɨt miyapɨr yayu provins Judia
me wɨ im yi eirɨr eino einiu mɨniu o neiyɨp.

---

* **13:2** Lu 19:44 * **13:6** Jo 5:43 * **13:8** Ais 19:2; 2Kro 15:6 * **13:9** Mt 10:17-20 * **13:11** Lu 12:11-12 * **13:11** Mt 10:19-22 * **13:13** Jo 15:18-21 * **13:14** Dan 9:27, 11:31, 12:11

15 *Mɨtɨk kerek kau kentar wɨnak siup, hɨrak ekɨkɨuwe eknen ekɨrp tɨ,
hɨrak ap kakno wɨnak nɨmɨn ein kakɨt menmen au emɨt! Hɨrak ekrɨr ekno
waswas kerekek.
16 Mɨtɨk hak keit ni hɨrak pɨke kakweikɨn kakɨt saket mɨrak au, emɨt!
Hɨrak kakrɨr waswas kerekek.
17 *Miyapɨr kerek hɨr nepɨtu o miyapɨr hɨr newet nɨkerek nɨm hɨr naam,
menmen im enum mamnen mamɨwaanki.
18 Yi eiyitehi God te menmen im mamnen wɨ me hawɨ hɨtan au emɨt!
19 *Maain me wɨ eim, hɨr mɨt menmen mamɨwaanki iuwe. Nɨpaa wɨ God
kewis tɨ ketike nepni ere in, menmen ap mewaank mɨt nanɨr ke menmen
im mamɨwaanki au. Wɨ eim epei man, maain menmen mamɨwaank mɨt
nanɨr im taauye!
20 God hɨrak keremir wɨ im au, te mɨt yapɨrwe hɨr nani nanɨnektɨn te
wit weinɨk. Te hɨrak keremir wɨ yinam me mɨt nɨpaa hɨrak kehimɨteni hɨr
nɨrak, hɨr nises hɨm mɨrak hɨrak kakɨkepi.
21 “Maain wɨ eim e, te mɨtɨk hak kakɨtpi kakɨr ik: ‘Eiyɨrek, hɨrak Mɨtɨk
Krais hɨrak keit in.’ O mɨtɨk hak kakɨtpi, ‘Hɨrak kerp ein.’ Yi ap eiyɨmtau
hɨm im au emɨt!
22 *Mɨt enun tawewai (o newenɨn hɨm) nanɨnen nanɨtpi, ‘Hi Mɨtɨk Krais’
o hɨr nantɨp, ‘Hi mɨtɨk profet hi ewepyapɨr menmen me God.’ Hɨr nanrɨak
mɨt menmen yaaim nɨpaa hɨr nɨrem au mamɨt nepni o nanɨt tɨ. Hɨr
nanrɨakem te hɨr nare nanri han ke mɨt God kehimɨteni hɨr nɨrak, hɨr
nanwisorek nanises hɨm mɨr, te hɨr au taau.
23 Yi naanmamre hɨras. Maain menmen mamnen mamɨr ke hi epei
etpiyem.

Maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen
(Mt 24:29-31; Lu 21:25-28)

24 *“Maain wɨ im, menmen enum mamɨwaank mɨt epei au, wepni kakɨr
iuwe au, hɨrak kakweikɨn kakre wɨtaan, wenke ap te kakɨr taau.
25 Hɨr hɨram mau nepni hɨram mamɨnke, menmen eim meit nepni hɨram
mamtanɨk.
26 *Menmen im epei man, te hɨr mɨt nanɨra hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi anen ewepyapɨr hɨrekes akre napɨ ke nepni. Menmen me haai merhɨhe
mewepna, hi anen ehinɨn naanmampre mɨt.
27 *Hi esiuwe mɨt ensel ne wit ke God hɨr nanɨno nanrer wit wit nanɨthis
mɨt miyapɨr hi ehimɨteni hɨr nises hɨm mai.

Nu fik meteiknai menmen me wɨ maain menmen mamnen
(Mt 24:32-35; Lu 21:29-33)

28 “Nu fik hɨram meteikni menmen me wɨ maain menmen mamnen.
Maain wɨ kerek heneik mɨram hɨram mamsiunen, yi eiyɨrtei menep te
wepni yaaik.
29 Mar nu im, maain yi yayɨr menmen im hi hetpiyem hɨram mamnen, yi
eiyɨrtei hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe menep te hi pɨke anen.
30 Hi hatɨp werek. Mɨt miyapɨr in ek nepu nepeit, hɨr ap te nani ere
menmen im hi hetpiyem hɨram mamnen.
31 Nepni metike tɨ mamwep mamweikɨn mamre nɨme mamɨwaank
mamɨt te hɨm mai au mamu mamnen mamɨr ke hi hetpim.

---

* **13:15** Lu 17:31 * **13:17** Lu 23:29 * **13:19** Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14 * **13:22** Diu 13:1-3; Rev 13:13 * **13:24** Ais 13:10; Rev 6:12-14, 8:12 * **13:26** Rev 1:7 * **13:27** Mt 13:41

Mɨt hɨr ap nertei me wɨ menmen im mamnen au
(Mt 24:36-44; Lu 17:26-30, 34-36)

32 *"Me wɨ menmen im mamnen, mɨt hɨr nepɨtariyem, mɨt ensel ne wit
ke God hɨr nepɨtariyem, hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi epɨtariyem. God
Haai kerekek hɨrak kerteiyem.
33 *Yi naanmampre hɨras. Yi yepɨtari wɨ menmen im mamnen.
34 Menmen mamnen mamɨr ke mɨtɨk iuwe hak kakno yanɨmɨn. Te mɨt
nɨrak nepɨtari wɨ mekam hɨrak pɨke kaknen. Hɨrak kehimɨtan mɨt hɨr
naanmɨpre wɨnak kɨrak, hɨrak katɨp mɨtɨk hɨrak naanmɨpre weipɨr ke
nɨwa ke wit kɨrak. Hɨrak ketpɨwek hɨm iuwe hɨrak naanmɨprewek werek
werek.
35 *Te yi mɨt naanmamre hɨras werek werek. Yi yepɨtari wɨ me Haai ke
wɨnak hɨrak pɨke kaknen. Hɨrak kaknen wɨtaan o wɨ nɨmɨn o wanewik
toto o wepni o hɨnkewɨ, yi yepɨtariyek.
36 Yi naanmɨpre hɨras te hɨrak kaknen wasenum kakri yi yaiwaai yi ap
yayises hɨm mɨrak au.
37 Menmen hi hetpiyem, hi hetpiyem mamno mɨt miyapɨr yapɨrwe. Yi
yapɨrwe naanempre hɨras! Yi yepɨtari wɨ mekam hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe hi pɨke anen."

14

Mɨt nime nɨpɨn natɨp hɨr nanɨnep Jisas
(Mt 26:1-5; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)

1 *Wɨ wik mepeit ere wɨ mɨt hɨr han tewenɨn wɨ Pasova kerek nɨpaa
God kenep mɨt ne Isip hɨr naa te mɨt ne Isrel au. Mɨt hɨr newis yis mekre
bret mɨr me wɨ im au. In ek hɨr mɨt pris iuwe kerek ninɨn mɨt pris han
kerek newet God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt hɨr ninɨn nertei hɨm lo
me Moses hɨr nererik nime nɨpɨn Jisas nɨsawɨn nemitɨwekpɨn nantɨwekhis
nankɨp kaki.
2 Hɨr natɨp nar ik: "Wɨ haiu wen han tewenɨn menmen me wɨ Pasova,
haiu ap te mamtɨwekhis mamkɨp au. Haiu mamrɨakem te mɨt yapɨrwe hɨr
nantikewai haiu mamnepan."

Maria wewen sanda mekiuwe paan ke Jisas
(Mt 26:6-13; Jo 12:1-8)

3 *Me wɨ im Jisas hɨrak keit wit Betani hɨrak kepu wɨnak ke Saimon nɨpaa
lepro mewik. Hɨrak wen kepu yeno kaam menmen, mɨte piutɨp hɨre wan
wetenen mɨn tɨpar me nu nad nekenpɨ mɨrak mɨnɨn yaaim mekrerek. Mɨt
hɨr newɨr pewek yapɨrwe me menmen im. Hɨre weket hɨm mɨrak wewen
tɨpar mentar paan kɨrak.
4 Hɨr mɨt han nepu en hɨr natɨpan main main han enuk nar ik: "Wenmak
te hɨre wewen tɨpar im wewenem weinɨm?
5 Hɨre wewen tɨpar im au, te mɨtɨk hak kaksiuwerem kakɨt 300 kina
kakwet mɨt enum menmen auri, hɨr nantɨwem." Hɨr han enuk te hɨr
nenerep.
6 Te Jisas keneri katɨp kar ik: "Yi eiwisiye ewɨt! Yi yenmak te yi yerekyɨwe
enum. Hɨre werekyo menmen yaaim.

---

* **13:32** Ap 1:7 * **13:33** Mt 25:13-14 * **13:35** Lu 12:36-38 * **14:1** Mk 11:18; Hi 11:28 * **14:3** Lu 7:37-38

7 *Hɨr mɨt enun netenen menmen auri, hekrit hekrit hɨr nau netikewi. Wɨ
ham yi han ki yi eikepi. Te hi ap ehu etikewi me wɨ yapɨrwe, te yi yairekyo
menmen yaaim au.
8 *Mɨte ip hɨre hanhan wɨrɨakem hɨre epei werekyewem. Hɨre weremani
maain mɨt hɨr nanwisa hi awaai ehɨkre hei.
9 Hi hetpi werek. Wit heriyai heriyai kerek mɨt hɨr nanɨmtau hɨm yaaim
mai, mɨt hɨr nanɨrtei menmen mɨte ip hɨre werekyewem, hɨr han kitetim
hɨr han tewenɨnep."

Judas katɨp mɨt iuwe ne Isrel hɨrak kakɨkepi hɨr nanɨthis Jisas
(Mt 26:14-16; Lu 22:3-6)

10 Jisas katɨp epei au, Judas ke wit Iskeriot hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke mɨt
disaipel hiswiyen wik (12) kerek nises hɨm me Jisas, hɨrak ken witeik.
Hɨrak ken kiun mɨt iuwe ne pris kerek newet God menmen me mɨt, hɨrak
kewepyapɨr Jisas kakwetɨrek.
11 Hɨr mɨt en nerteiyek, hɨr han yaaik, hɨr natɨp Judas hɨr nanwetɨwek
pewek mamrerim. Hɨrak kɨnaiwɨri ken han kitet hɨrak kakwetɨrek
kakɨrkeik.

Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak naam menmen me Pasova
(Mt 26:17-25; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30)

12 *Maain wɨ miutɨp me wɨ mɨt hɨr ap newis yis mekre bret au, wɨ me
Pasova kerek hɨr nenep sipsip mar ke nɨpaa mɨt hɨr nenep sipsip te God
kenep maamrer au, Jisas mɨt nɨrak nitɨwekhi nar ik: "Ti are eriuwetai
haiu mamno nein te haiu emrutmani menmen me wɨ Pasova?" (Wɨ Pasova
hɨram wɨ mɨt hɨr han tewenɨn God hɨrak kenep mɨt ne Isip te maamrer ne
Isrel au.)
13 Te Jisas hɨrak keriuwet mɨtɨkɨt wik te mɨt disaipel nɨrak hɨrak
ketpɨwekɨt kar ik: "Yi yaino wit Jerusalem yi eiyɨr mɨtɨk hak keremɨme
mɨn tɨpar mekrerem, hɨrak kaksipeti. Te yi eiyisesik.
14 Yi eiyisesik eino wɨnak kerek hɨrak kakno kakɨkrerek, yi eiyitehi mɨtɨk
ke wɨnak ik eiyɨr ik: 'Mɨtɨk Iuwe kawɨr hɨrak kituthi haau meiyam miutɨp
meit nɨmɨn weinɨm te haiu mɨt disaipel nɨrak mamtikerek emu mamɨm
menmen kerekek me wɨ Pasova mamwi?'
15 Te hɨrak kakteikni haau miutɨp weinɨm kau niu kerek yeno metike
kɨnaan mekrerek. Ein e yi eiraimani menmen te haiu mamɨm."
16 Hɨrak ketpɨwekɨt menmen te hɨrakɨt ten wit Jerusalem, hɨrakɨt tɨr
menmen mar ke nɨpaa Jisas ketpɨwekɨtem. Te hɨrakɨt temani menmen me
Pasova wɨ hɨr han tewenɨn nɨpaa God kenep maamrer nɨr au.
17 Maain hɨnkewɨ, hɨrak Jisas ketike mɨt disaipel nar hiswiyen wik (12)
hɨr nen wɨnak.
18 *Hɨr wen naam menmen nau yeno em, Jisas hɨrak ketpor kar ik: "Hi
hetpi werek. Mɨtɨk hak kiutɨp (o mɨtɨk keiyak) ke yi mɨt yi yaam menmen
yetikewa hɨrak kakwepayapɨr hi eno his me mɨt enun."
19 Hɨr nemtewek, hɨr han kekrit nine han enuk, hɨr niutɨp niutɨp
nenepepan nitɨwekhi ere hɨr nepnepik hɨr nitɨwekhi nar ik: "Hi
ewepityapɨr o au?"
20 Hɨrak ketpor kar ik: "Hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt hiswiyen wik (12),
hɨrak kiutɨp kaam menmen mekre sak kerepta.
21 Hi Mɨtɨk ke wit ke God hi ano hahi ahɨr ke hɨm me God mau tɨwei hɨram
metpim. Te hɨrak mɨtɨk kerek kakwepayapɨr hɨrak kakɨwaank hɨrekes.

* **14:7** Diu 15:11 * **14:8** Jo 19:40 * **14:12** Eks 12:6, 14-20 * **14:18** Sam 41:9

Nɨpaa miye pɨrak ap winaak te hɨram yaaim. Te hɨre epei winaak te in ek hɨrak kakɨwaank hɨrekes.”

Jisas kewet mɨt disaipel nɨrak komunion hɨr naam
(Mt 26:26-30; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

22 Hɨr wen naam menmen, Jisas keit bret kitehi God katɨp hɨrak yaaik. Te
hɨrak kewepik kewet mɨt ek ketpor kar ik: “Yi eitɨwek eiyɨk. Ik hɨrak yɨnk
kai.”
23 Hɨr naak, mar keremem te hɨrak keit wa hesnu tɨpar wain mekrerek,
hɨrak kitehi God katɨp hɨrak yaaik. Te hɨrak kewetɨrek hɨr naam tɨpar wain
mekre wa hesnu.
24 *Te hɨrak ketpor kar ik: “Im em hɨram hemkre mai. Hi enip hɨm ham
yaaim kontrak mamɨke wit ke God mamnen. Hemkre mai mamwen te hi
akaap mɨt miyapɨr ariuwerem.
25 Hi hetpi werek. Hi ap pɨke ehɨm tɨpar wain ere wɨ maain hi ehɨm tɨpar
wain yaaim nɨmnam mamɨt wit ke God.”
26 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nine henye. Hɨr nine henye, te hɨr nen witeik
nɨnaaiwɨr wit Jerusalem, hɨr nɨniu nen mɨniu (o neiyɨp) ke nu Oliv.

Jisas katɨp Pita maain hɨrak kakweikɨn sip kakwetɨwek
(Mt 26:31-35; Lu 22:31-34; Jo 13:36-38)

27 *In ek Jisas ketpor kar ik: “Maain kike yi yainaipɨsa. Hɨm me God
hɨram matɨp mar im: ‘Hi God hi enep mɨtɨk naanmɨpre sipsip, hɨram
mamrɨr mamno heriyai heriyai.’
28 *Maain, God hɨrak kakɨkoya hi pɨke ekrit, hi ehinɨni hi ano provins
Galili.”
29 Pita ketpɨwek hɨm iuwe kar ik: “Hɨr mɨt in nanɨnapɨsit nanrɨr te hi au.
Taauye!”
30 Jisas ketpɨwek kar ik: “Hi hetput werek. Wɨtaan ik ek, suware kaktɨp
wik wen au, ti eraupakɨn wikak atɨp mɨt hi epɨtari hɨrak keimɨn.”
31 *Te Pita katɨp hɨm iuwe, “Hi hahi etikewit hi hahi, te hi aritpakɨn au.
Taauye!” Hɨr mɨt nɨrak yapɨrwe natɨp narek.

Jisas kitehi God menmen keit ni Getsemani
(Mt 26:36-46; Lu 22:39-46)

32 *Hɨr natɨp epei au, hɨr nen wit ni meitai niuk mɨrak Getsemani. Jisas
hɨrak katɨp mɨt nɨrak kar ik: “Yi eiyu in hi eno ehitehi God.”
33 Hɨrak keit Pita, Jems tetike Jon, hɨrakɨt tetikerek ten wit hak. In ek Jisas
hɨrak menmen menepɨwek hemkre, hɨrak kine han enuk.
34 *Te hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Hi hine han enuk ere hi hahi. Hi hanhan
hɨrekes wɨsenum.”
35 Hɨrak ken kike kɨwaai tɨ kitehi God te menmen enum im mamsiurɨrek
mamno.
36 *Hɨrak kitehi God kar ik: “Haai kai ti hertei hɨrɨak menmen yapɨrwe.
Ti esiuwe menmen enum im mamno emnopɨn emkeipo. Te hi hises han kai
au, han kit.”
37 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ken kɨr mɨtɨkɨt tɨrak tɨpwaai. Te hɨrak kene
Pita kar ik: “Saimon ti hɨwaai a? Ti ap epu naanmɨpre mɨt nanɨnen me wɨ
kike au a?

---

* **14:24** Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hi 9:20 * **14:27** Mk 14:50; Sek 13:7 * **14:28** Mt 28:16; Mk 16:7 * **14:31** Jo 11:16 * **14:32** Jo 18:1 * **14:34** Jo 12:27 * **14:36** Ro 8:15; Ga 4:6; Mk 10:38; Jo 6:38

38 *Yi naanmɨpre mɨt nanɨnen. Yi eiyitehi God te hɨrak Seten ap te
kakinɨni yi eiweikɨn sip eiweto. Yi han ki yaaik, te yɨnk ki au kɨnapen kaki
kaktikewa."
39 Hɨrak katɨp epei au, Jisas pɨke ken ein kitehi God menmen kerek nɨpaa
hɨrak kitɨwekhiyem.
40 Hɨrak pɨke ken kiun mɨtɨkɨt tɨrak, te hɨrakɨt au pɨke tɨwaai nanamɨr
mekses. Hɨrakɨt tekrit tepɨtari tetpɨwek mekam taauye.
41 Hɨrakɨt yɨnk enuk hɨrak pɨke ken kan hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Yi wen
yɨwaai yɨnatɨn a? Epei werek emɨt! Eiyɨrek! Wɨ epei man te hi Mɨtɨk ke
wit ke Mɨtɨk Iuwe hɨrak mɨtɨk hak kakwepayapɨr hi eno his me mɨt han
nanrekyo enum hɨr nantenɨna.
42 Eiyɨkrit haiu emno. Yi eiyɨrek! Mɨtɨk kewepayapɨr epei kan keit in."

Mɨt enun nan neithis Jisas
(Mt 26:47-56; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

43 In ek hɨrak wen katɨp, Judas hɨrak kan. Hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke mɨt
disaipel nar hiswiyen wik (12). Hɨrak ketike mɨt yapɨrwe hɨr netenen hɨne
metike paap yoki. Hɨr mɨt iuwe ne Pris kerek newet God menmen me mɨt,
hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr netike mɨt iuwe ne Isrel,
hɨr nesiuwe mɨt in nan.
44 Nɨpaa hɨrak mɨtɨk Judas kerek kewepyapɨrek hɨrak ketpor kar ik:
"Hɨrak mɨtɨk kerek hi eiyewewik emɨwek tekep mɨrak, yi eitɨwekhis
eitenenik eiriyaak eiyɨk eino."
45 Judas kan kiun Jisas hɨrak katɨp kar ik: "Mɨtɨk Iuwe." Te hɨrak
keiyewewik.
46 Te hɨr mɨt han nan neithis Jisas netenenik.
47 Te mɨtɨk kiutɨp kɨrak kerek kerp menep hɨrak ketenen hɨne ke his
nokik, te hɨrak kɨwaai hɨne kesipe nɨkɨp me mɨtɨk hak enuk eik. Mɨtɨk
iuwe ke mɨt pris kerek newet God menmen me mɨt, mɨtɨk kɨrak kɨrɨak wok
mɨrak weinɨm, hɨrak mɨtɨk ik ke Jisas hɨrak kesipe nɨkɨp mɨrak.
48 Hɨrak Jisas kene mɨt han enun ein ketpor kar ik: "Yi epei yan yetauhis
eiriuwe hɨne metike paap yoki yar ke yi yeithis mɨtɨk enuk kekintɨp
menmen a?
49 *Hekrit hekrit hi etikewi haiu mepu wɨnak iuwe ke God hi ewepyapɨr
hɨm mai. Te yi yetauhis auye! Yi yɨrɨak menmen im te hɨm me God mɨt
newisɨm mau tɨwei hɨram mamnen mamir em."
50 *Hɨrak katɨp epei au, hɨr mɨt disaipel nɨrak hɨr nɨnaiwɨrek nɨrɨr nen.

Mɨtɨk pipɨak hak kiutɨp hɨrak kɨrɨr ken

51 Mɨtɨk pipɨak hak kiutɨp kerek kises Jisas, hɨrak kamɨr laplap mɨre hike
mɨsanu traup mɨrak. Hɨr mɨt han nantɨwekhis,
52 te hɨrak kehɨresiuri kenemtɨn laplap mɨrak hɨrak ke puk weinɨk kɨrɨr
ken.

Jisas kewepyapɨr hɨrekes keit kaunsil
(Mt 26:57-68; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24)

53 Hɨr mɨt nari Jisas nen niun mɨtɨk iuwe hetpris kinɨn naanmɨpre mɨt
pris kerek newet God menmen me mɨt. Mɨt iuwe pris yapɨrwe newet God
menmen me mɨt, hɨr netike mɨt niuk mɨr iuwe, hɨr netike mɨt hɨr ninɨn
nertei hɨm lo me Moses, hɨr nererik nau ein nemeriyɨwek.

---

* **14:38** Lu 11:4; Mt 6:13 * **14:49** Lu 19:47, 21:37; Jo 18:20 * **14:50** Mt 26:31

54 Hɨrak Pita ketepik yanɨmɨn, hɨrak ken kekre nɨwa ke wɨnak ke mɨtɨk
iuwe kinɨn mɨt pris han. Hɨrak ketike mɨt kerek naanmɨpre wɨnak enuk
hɨr nau si neminɨn his hɨt men si.
55 Hɨr mɨt pris iuwe kerek newet God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt
han ne kaunsil hɨr nɨnatɨn mɨt nesiuwe hɨm Jisas, te hɨr nankɨp kaki, te hɨr
nɨnapɨn menmen enum hɨrak ketpim au.
56 Mɨt yapɨrwe nesiuwe hɨm Jisas newenɨwek hɨm te hɨm mɨr ap mɨpɨram
au.
57 Mɨt han nerp newenɨn hɨm natɨp nar ik:
58 *"Haiu memtewek hɨrak katɨp, 'Hi ewep wɨnak iuwe ke God mɨt
nimaak, te maain wɨ wikak hi pɨke eimaak mɨt ap te nanimaak taau.' "
59 Hɨm me mɨt in hɨram ap mɨpɨram au.
60 Hɨrak mɨtɨk iuwe hetpris kerek kinɨn naanmɨpre mɨt kerek newet God
menmen me mɨt, hɨrak kerp kekreri kitehi Jisas kar ik: "Ti pɨke etpai au a?
Nenmak te hɨr mɨt in neswut hɨm a?"
61 *Jisas hɨrak kekintɨp ketpor au. Mɨtɨk iuwe hetpris hɨrak pɨke kitɨwekhi
kar ik: "Ti mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtenit, ti Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe kerek
haiu mewenɨpiyek o au a? Ti etpai!"
62 *Jisas hɨrak ketpɨwek kar ik: "Hi hɨrekes kerekek. Maain yi eiyɨr hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hahu menep his yaaim me God kerek hɨrak
Iuwe tokik keit, hi anen ekre napɨ me nepni."
63 Mɨtɨk iuwe hetpris hɨrak kepɨrpɨr kari saket mɨrak kewepim katɨp
hisiuwe kar ik: "Menmak te haiu mamri mɨt han nansiuwek hɨm a?
64 *yi epei yemtau hɨrak katɨp enum kekrehɨr ke God. Yi han kitet mekam
a?" Hɨr yapɨrwe natɨpan nar ik: "Hɨrak kɨrɨak enum hɨrak eki."
65 In ek mɨt han nenikɨn tɨmank menterik, hɨr newepnɨwek ninaan
meriuwe laplap, te hɨr nakɨp neriuwe his mɨr nitɨtɨweknaan natɨp nar ik:
"Keimɨn kitep a? Ti profet te ti etpai." Mɨt han hɨr naanmɨpre weipɨr nen
nɨwaaihis nenepɨwek tekep.

Pita kepakɨn Jisas katɨp hi hepɨtariyek
(Mt 26:69-75; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)

66 Hɨrak Pita wen kepu witeik keit nɨwa ke wɨnak, mɨte piutɨp wɨrɨak
menmen me mɨtɨk iuwe hetpris,
67 hɨre wan wɨr pita kau si keminɨn his hɨt men si. Hɨre werp menep
wetpɨwek war ik: "Ti hɨrekes hetike Jisas ke wit Nasaret yi epei yariyakɨt."
68 Te Pita kiune hɨm katɨp, "Henmak te ti hitauhi menmen im? Hi
hepɨtariyek." Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ken kerp ya weipɨr. Te suware
katɨp.
69 Mɨte wen wɨpɨrek pɨke watɨp mɨt han nerp menep war ik: "Hɨrak mɨtɨk
kises hɨm me Jisas kerekek."
70 Pita pɨke kiune hɨm katɨp, "Hi hepɨtariyek." Maain kike, mɨt hɨr nerp
menep natɨp nar ik: "Ti hises hɨm mɨrak kerekek. Ti hɨrekes mɨtɨk ke
provins Galili."
71 Pita katɨp hɨm iuwe ketpor kar ik: "Hi epɨtari mɨtɨk hak yi yitauhiyek
au. Hi atɨp werek au, te God hɨrak kaknen kakiyep."

---

* **14:58** Jo 2:19-21 * **14:61** Mk 15:5; Lu 23:9 * **14:62** Sam 110:1; Rev 1:7 * **14:64** Jo 19:7

72 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak suware pɨke katɨp. Te Pita hɨrak han kitet
menmen Jisas nɨpaa ketpɨwek kar ik: “Maain suware katɨp wik wen au, ti
tewen eraupakɨn wikak.” Hɨrak han kitetim te hɨrak kine han enuk kɨkɨt.

15

Hɨr nesiuwe hɨm Jisas kerp ninaan me mɨtɨk iuwe gavman Pailat
(Mt 27:1-2, 11-14; Lu 23:1-5; Jo 18:28-38)

1 *Wanewik toto, mɨt iuwe pris kerek newet God menmen me mɨt, hɨr
netike mɨt iuwe hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr netike
mɨt han yapɨrwe ne kaunsil hɨr han kitetim natɨpan. Epei au, hɨr nesenkek
Jisas his mɨrak neriyaak neiyɨk nen newet mɨtɨk iuwe gavman Pailat ek.
2 Pailat hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Ti Mɨtɨk Iuwe King ke mɨt ne Isrel o au?”
Jisas ketpɨwek kar ik: “Hɨrak hɨm mit.”
3 Mɨt iuwe pris kerek newet God menmen me mɨt, hɨr nesiuwe hɨm Jisas
yapɨrwe.
4 Te Pailat kitehi Jisas kar ik: “Ti pɨke etpor au a? Hɨr neswut hɨm
yapɨrwe.”
5 *Jisas kekintɨp, te Pailat han kekrit keriuwerek.

Mɨtɨk Pailat katɨp mɨt hɨr nanwis nil emu his me Jisas
(Mt 27:15-26; Lu 23:13-25; Jo 18:39–19:16)

6 Tito yapɨrwe nɨpaa ein me wɨ im mɨt hɨr nehis nempep menmen me
Pasova hɨr nitehi Pailat hɨrak kakɨkaisiu weipɨr ke mɨtɨk hak nɨpaa hɨrak
ken kekre wɨnak enuk.
7 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Barabas hɨrak kepu wɨnak enuk ketike mɨt enun
yapɨrwe nɨpaa hɨr netike mɨt ne gavman hɨr nenepan, hɨr nenep mɨtɨk
kiutɨp kaa.
8 Hɨr mɨt yapɨrwe nen niun Pailat nitɨwekhi hɨrak kakrɨak menmen
nɨpaa ein hɨrak kɨprɨakem.
9 Hɨrak ketpor kar ik: “Yi han yaaik te hi eweti Jisas Mɨtɨk Iuwe ke Isrel
hɨrak kaknen?”
10 Hɨrak kertei mɨt iuwe pris kerek newet God menmen me mɨt hɨr epei
newetɨwek Jisas nentar hɨr hemkre menepam han enuk neriuwerek.
11 *Hɨr mɨt pris nɨkɨak han ke mɨt yapɨrwe te hɨr nitehi Pailat ke Barabas.
Jisas au.
12 Pailat pɨke kitorhi kar ik: “Hi eweti Barabas, te hi arɨak mekam
heriuwe mɨtɨk yi eiwis niuk mɨrak Mɨtɨk Iuwe King ke Isrel a?”
13 Hɨr pɨke natɨp nar ik: “Ti ewenkek Jisas ekɨntar nu tentarakɨt.”
14 Pailat ketpor kar ik: “Hi henmak? Hɨrak kɨrɨak mekam enum?” Te
hɨr wen nɨnap nenɨne his iuwe natɨp nar ik: “Ti ewenkekik ekɨntar nu
tentarakɨt.”
15 Pailat hanhan kakrɨak mɨt hɨr han yaaik. Te hɨrak kewetɨr mɨtɨk
Barabas. Hɨrak katɨp mɨt nɨrak hɨr nanɨnep Jisas nanriuwe nɨpɨn. Hɨr
nakɨp neriuwe nɨpɨn, Pailat hɨrak keriuwetek ken mɨt soldia nɨrak te hɨr
nanɨno nanwenkek Jisas kakɨntar nu tentarakɨt.

Mɨt soldia hɨr nitetnaan Jisas
(Mt 27:27-31; Jo 19:2-3)

---

* **14:72** Mk 14:30 * **15:1** Lu 22:66 * **15:5** Ais 53:7; Mk 14:61 * **15:11** Ap 3:13-14, 13:38

16 Mɨt soldia ne ami hɨr neit nɨmɨn wɨnak ke mɨtɨk iuwe, hɨr nari Jisas
neiyɨk nen haau hak. Hɨr nenɨne mɨt han,
17 *te hɨr neriuwet Jisas saket mɨre yɨwir, hɨr nime wiwɨr tɨktɨk enuk
newisɨk keweikɨn paan kɨrak.
18 Hɨr nerp netpɨwek nar ik: “Haai, Mɨtɨk Iuwe King ke Isrel, ti epei han.”
19 Epei au, hɨr nenep paan kɨrak neriuwe niuk, hɨr nenikɨn tɨmank
menterik, nitehɨr nemipɨn newenɨpiyek.
20 Hɨr nitɨtɨweknaan nenwesɨsek ere werek, hɨr neriuwetek (o
neresɨwek) saket mɨre yɨwir, hɨr pɨke newis saket mɨrak menterik, hɨr
neiyɨk nanɨno nanwenkekik kakɨntar nu tentarakɨt.

Mɨt newenkek Jisas kau nu tentarakɨt
(Mt 27:32-44; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27)

21 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Saimon hɨrak haai ke Rufas ketike Aleksanda,
hɨrak ke wit Sairini, hɨrak kepnen ni menep. Hɨr mɨt soldia hɨr neit nu
tentarakɨt neiyɨk nimaasik hɨrak ekɨkerɨr nu ik ke Jisas.
22 Hɨr nari Jisas neiyɨk nen niun wit niuk mɨrak Golgota. Haiu meweikɨn
hɨm haiu matɨp “Wit Paan Hesnu”.
23 Hɨr newet Jisas tɨpar wain marasin mekrerem, te hɨrak yɨnk kɨrak
kekek au. Hɨrak kɨnapen te hɨrak kaam au.
24 *Hɨr mɨt newenkekik kentar nu tentarakɨt, hɨr neit menmen mɨrak
neretɨt satu neiyɨk nɨr menmen hɨr nantɨwem.
25 Wen hekrit iuwe wepni kehɨn kɨniu kan, hɨr newenkekik.
26 Hɨr newis hɨm mentar nu nenmak hɨr newenkekik nesiuwerek. Hɨr
neiyɨm nen newisɨm mau men paan kɨrak. Hɨm im matɨp mar ik: “IK EK
HɨRAK MɨTɨK IUWE KING KE ISREL.”
27 Hɨr newenkek mɨtɨkɨt enukɨt raskel wik tɨrɨak enum tetikerek. Hɨrak
mɨtɨk kau ken ke his yaaim, mɨtɨk hak kau ken ke his henkik.
28 *(Mar im hɨm me God nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei hɨram epei man.
Hɨram matɨp mar im: “Hɨr han kitet hɨrak kɨre mɨtɨk enuk raskel kɨrɨak
menmen enum.”)
29 *Mɨt kerek hɨr nan nen ein hɨr nitɨtɨweknaan netpɨwek nar ik: “Ko! Ti
mɨtɨk kerek ti ewep wɨnak iuwe ke God ti pɨke eimaak me wɨ wikak?
30 Ti ekaap hɨrekes ekiuwe nu tentarakɨt ehɨrp tɨ.”
31 Mar im mɨt iuwe pris kerek newet God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt
ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr nitɨtɨweknaan natɨpan nar ik: “Hɨrak
kɨkaap mɨt han, te hɨrak kɨkaap hɨrekes taauye!
32 Ti Mɨtɨk God kehimɨtenit ti Mɨtɨk Iuwe ke Isrel, ti ekiuwe ehɨrp tɨ,
te haiu mamrit han kitetit.” Mɨtɨkɨt hɨr newenkekikɨt tau niu tetikerek,
hɨrakɨt tetpɨwek enuk tetikeri.

Jisas nepei kaa
(Mt 27:45-56; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)

33 *Wepni kan kau nɨmɨn iuwe ere hɨnkewɨ, wɨtaan toto mɨwapɨn wit
yapɨrwe.
34 *Nepei hɨnkewɨ Jisas kenepɨp hɨm iuwe katɨp kar ik: “Eloi Eloi Lama
Sabaktani?” Haiu meweikɨn hɨm haiu matɨp mar im: “God kai God kai.
Kenmak te ti hɨnaiwɨra eweikɨn sip eweto?”

---

* **15:17** Lu 23:11 * **15:21** Ro 16:13 * **15:24** Sam 22:18 * **15:28** Ais 53:12 * **15:29** Sam 22:7, 109:25; Mk 14:58; Jo 2:19 * **15:33** Emo 8:9 * **15:34** Sam 22:1

35 Mɨt han nerp menep hɨr nemtewek hɨr natɨp nar ik: “Eiyɨmtewek.
Hɨrak kenɨne Ilaija.”
36 *Mɨtɨk kiutɨp kesiuknen ken ein keit mosong o nɨk me wan eik (hɨram
mɨre wum nɨkik), hɨrak kewis tɨpar wain mesine mekrerek, hɨrak kewisɨk
kentar niyen pɨke kan kewetɨwekek kakɨmɨsek katɨp kar ik: “Haiu mamɨr
te Ilaija kaknen kaknektɨn Jisas kakwisɨk kakɨrp tɨ o au.”
37-38 *Jisas kenepɨp miutɨp hɨm iuwe, hɨrak kaa. Hɨrak kaa, laplap iuwe
mɨwapɨn ya weipɨr me mɨt nehimɨtan em me God meit wɨnak iuwe ke God
meit nɨmɨn ein hɨram mewep pɨnam pɨnam mau nɨmɨn mau niu ein ere
men miun tɨ eim.
39 Hɨrak mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt soldia han, hɨrak kerp menep
kɨr Jisas hɨrak kaa, hɨrak katɨp kar ik: “Mɨtɨk ik hɨrak Nɨkan ke God.”
40 *Miyapɨr han netikerek nerp ein, te hɨr nerp yanɨmɨn. Maria pe wit
Magdala wetike Salomi, hɨr netike Maria miye pe Joses ketike nɨkik kɨrak
Jems hɨr nerp ein.
41 Hɨr miyapɨr in nises Jisas me wɨ hɨrak kau keit provins Galili, hɨr
newetɨwek menmen hɨrak kaam. Miyapɨr han yapɨrwe nɨpaa netikerek
nan nen wit Jerusalem nerp ein.

Mɨt newis Jisas kekre hei iuwe kewen kinɨk keit mɨniu (o neiyɨp)
(Mt 27:57-61; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)

42-43 Maain petko matɨp, Josep ke wit Arimatia kan kɨr Pailat kentar hɨrak
mɨtɨk iuwe hak ke kaunsil. Hɨrak kemerɨr God kaknen naanmɨpre mɨt.
Hɨrak ap kɨnaain au, te hɨrak ken kɨr Pailat kitɨwekhi ke herwe yɨnk ke
Jisas.
44 Pailat han kitet kar ik: “Jisas epei kaa? Ko!” Te hɨrak kenɨne mɨtɨk
iuwe soldia kerek naanmɨpre mɨt soldia han, hɨrak kitɨwekhi me Jisas epei
kaa o au.
45 Mɨtɨk eik ketpɨwek Jisas epei kaa, te Pailat kewis Josep kakɨthis herwe
yɨnk kɨrak.
46 Josep hɨrak kewɨr pewek keit laplap yaaim mɨre hike, hɨrak kenke Jisas
yɨnk kɨrak kewɨr laplap keweiknenik kewapɨnek kewisɨk kekre hei ke nan
iuwe. Epei au, hɨrak keriuwet nan iuwe keiyepet hei hɨm kɨrak.
47 Maria pe wit Magdala wetike Maria miye pe Joses, hɨr nɨr wit Josep
kewis Jisas kɨwaairi.

16

Jisas pɨke kekrit
(Mt 28:1-8; Lu 24:1-12; Jo 20:1-10)

1 Maain wɨ Sabat hɨram epei men, Maria pe wit Magdala wetike Salomi,
hɨr netike Maria miye pe Jems, hɨr neit menmen yaaim mɨnɨn neiyɨm nen
nanɨr Jisas nanwen yɨnk kɨrak.
2 Wepni kewep kan hekrit iuwe me wɨ Sande te hɨr nen hei kɨrak.
3 Hɨr nepnen hɨr natɨpan nar ik: “Keimɨn kakɨnkawɨr nan kɨwapɨn
weipɨr kɨhi kentar nan hɨrak nɨmenuk?”
4 Hɨr nen menep ein hɨr nɨkaamnaan nɨr nan keit pɨnak ein. Nɨpaa mɨtɨk
hak keweiknɨk keriuwetek ken pɨn ein.
5 Hɨr nen nɨpiun hei eik, hɨr nen nitetik nen nɨmɨn ein. Te hɨr nɨr mɨtɨk
pipɨak kau yeno me pɨnak me his yaaim. Hɨrak kamɨr laplap nokim yaaim
hɨram mɨre hike. Te hɨr nehɨnhɨn han kekrit neriuwerek.

* **15:36** Sam 69:21 * **15:37-38** Hi 10:19-20 * **15:40** Lu 8:2-3

6 Hɨrak ketpor kar ik: “Yi ap einaain au. Yi yɨnyatɨn Jisas ke wit Nasaret
kerek hɨr mɨt newenekik kau nu tentarakɨt. Hɨrak epei kekrit kau. Hɨrak
kepu in au. Yi eiyɨr yeno nɨpaa hɨr newisɨk kɨwaairi.
7 *In ek yi eino eitɨp Pita ketike mɨt disaipel han Jisas ketpor kar ik: ‘Hi
ehinɨni ano provins Galili.’ Maain yi eiyɨrek eiyɨt ein eiyɨr ke nɨpaa hɨrak
epei ketpi.”
8 Hɨr miyapɨr nen witeik nɨrɨr nen ein, hɨr nepɨrpɨr iuwe han kekrit
neriuwerek. Hɨr natɨp mɨt hɨm au. Hɨr nɨnaain nekintɨp nen.

Maria pe wit Magdala hɨre wɨr Jisas
(Mt 28:9-10; Jo 20:11-18)

9 *[Me wɨ Sande hekrit enum eik, Jisas kekrit kɨnaaiwɨr hei. Hɨrak kekrit
kau wanewik, hɨrak kinɨn kewepyapɨr hɨrekes me ninaan me Maria pe wit
Magdala. Nɨpaa hɨrak kepɨr herwe enum mar hispɨnak wik (7) mekrerep
hɨram metpaan men mɨnaiwɨrep.
10 Hɨre epei wɨr Jisas, te hɨre wen watɨp mɨt nɨpaa netikerek hɨr nariyan.
Hɨr wen han tewenɨnek nɨkɨtek.
11 Hɨre wen wetpor hɨre wɨrek hɨrak kepu, te hɨr nemtau hɨm mɨre au.

Mɨtɨkɨt disaipel wik tɨr Jisas keit yayiwe
(Lu 24:13-35)

12 Maain mɨtɨkɨt wik tɨrak ten wit hak tɨrek, te hɨrak keweikɨnhis hɨrekes
kɨre mɨtɨk hak.
13 Hɨrakɨt nepei terteiyek, hɨrakɨt pɨke ten tatɨp mɨt disaipel han nɨrak,
te hɨr nemtau hɨm mɨrakɨt au.

Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak menmen hɨr enisesim
(Mt 28:16-20; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)

14 *Maain, hɨr mɨt disaipel nɨrak hiswiyen kiutɨp (11) nau naam menmen,
Jisas kan keneri kentar hɨr han to enuk nepu, hɨr ap nemtau hɨm me mɨt
nɨpaa nepei nɨr Jisas.
15 *Hɨrak ketpor kar ik: “Yi eino heriyai heriyai eirer wit wit kerek mɨt
miyapɨr newi, yi eiwepyapɨr hɨm yaaim mai, mɨt yapɨrwe nanɨmtewem.
16 *Neimɨn nanɨmtau hɨm mai nanisesim, yi eikɨri. Maain God kaktorhis,
hɨr mɨt miyapɨr nɨrak. Neimɨn nemtau hɨm nanisesim au, God han kitet
menmen enum hɨr nɨrɨakem skelim mɨt kakɨnterim.
17 *Mɨt kerek hɨr nises hɨm mai, hɨr nanrɨak menmen im nankinau niuk
mai. Hɨr nanpɨr herwe enum hɨram mamno, hɨr natɨp hɨm ham nɨpaa hɨr
nerteiyem au.
18 *Hɨr nantenen manpen o yenmik o hɨr nanɨm menmen enum menep
mɨt, hɨr ap te nani au, hɨr nanu werek. Hɨr nanwis his mamɨntar mɨt hɨr
nɨnap, te maain hɨr nanre yaain.”

God keithis Jisas ken wit kɨrak Heven
(Lu 24:50-53; Ap 1:9-11)

19 *Mɨtɨk Iuwe Jisas ketpor epei au, God ketɨwekhis ken wit kɨrak. Hɨrak
ken kau menep his yaaim me God.
20 *Maain mɨt disaipel nɨrak hɨr nen heriyai heriyai nerer wit wit mɨt
miyapɨr newi, hɨr newepyapɨr hɨm me Jisas. Mɨtɨk Iuwe Jisas hɨrak kekepi

---

* **16:7** Mt 26:32; Mk 14:28 * **16:9** Lu 8:2 * **16:14** 1Ko 15:5 * **16:15** Ap 1:8 * **16:16** Ap 2:38, 16:31, 33 * **16:17** Ap 2:4, 10:46, 8:7 * **16:18** Lu 10:19; Ap 28:3-6, 4:30, 5:16 * **16:19** Ap 2:33-34, 7:55-56; Ef 1:20; 1Pi 3:22 * **16:20** Ap 14:3; Hi 2:3-4

hɨr nɨrɨak menmen yaaim kerek nɨpaa kerek mɨt nɨrem au. Te mɨt hɨr nertei hɨm im mɨt netporem hɨram yaaim.]

Mepɨr keremem

Hɨm Yaaim Me Krais Luk Kewisɨm Mau Tɨwei

Menmen mekre tɨwei ik

Hɨm me nɨkerek Jon ketike Jisas *1:5–2:52*
Jon Baptais katɨp mɨt hɨm me God *3:1-20*
Jon kɨkɨr Jisas keriuwe tɨpar *3:21-38*
Seten kakri han ke Jisas *4:1-13*
Jisas katɨp hɨm yaaim keit Galili *4:14–9:50*
Jisas ken Jerusalem katɨp hɨm yaaim *9:51–21:38*
Mɨt newenkek Jisas kaa *22:1–23:56*
Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek *24:1-49*
Jisas pɨke ken wit Heven *24:50-53*

Luk kewis hɨm im men mɨtɨk Tiofilas

1 *Kai yinak Tiofilas. Mɨt yapɨrwe hɨr nepei newis menmen kerek epei
man metɨn ke nɨmɨn ke haiu mɨt, kerek haiu misesim.
2 *Hɨr newis menmen kerek mɨt nɨpaa ninɨn epei nɨr menmen im
newepyapɨrem hɨr netpaiyem.
3 Mɨtɨk iuwe, hi Luk hi hertei werek menmen yapɨrwe epei mekrit man
ere in. Te hi han kitet hɨram yaaim hi hewisut tɨwei ik ek hetput menmen
werek werek epei man.
4 Hi hɨrɨakem te ti ertei menmen werek werek kerek nɨpaa hɨr mɨt epei
netpiyem.

Ensel ke God katɨp Sekaraia hɨrak kakine nɨkan niuk mɨrak Jon

5 *Nɨpaa me wɨ mɨtɨk King Herot hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt
ne provins Judia, mɨtɨk pris niuk mɨrak Sekaraia kepu. Hɨrak ke weiwɨk me
pris niuk mɨr Abaisa. Hɨrak mɨte pɨrak niuk mɨre Ilisabet, hɨre pe weiwɨk
ham me pris han. Hɨr nepenyerer ne maam nɨpu kiutɨp Eron.
6 Hɨrak ketikerep nau werek werek nises God. Hɨr nises hɨm me Mɨtɨk
Iuwe God werek werek nɨpaa hɨrak kewet Moses em.
7 Hɨr ap nine nɨkerek nei au nentar Ilisabet hɨre enu tenmɨn (o rumaa).
Hɨre wetike Sekaraia epei enun ne mɨt.
8 Wɨ ham Sekaraia wen kɨrɨak menmen kɨre mɨtɨk pris keit wɨnak ke God.
Hɨrak weiwɨk mɨrak hɨram wɨ mɨr te hɨr nanwensi kuri nanwet God em.
9 *Hɨrak kɨrɨakem kentar hɨr nises menmen nɨpaa mɨt pris netpim hɨr
neretɨt satu God kehimɨtanek hɨrak kakno kakɨkre wɨnak iuwe ke God
hɨrak kaktenen si keiyɨm kakɨsi kuri tɨwei mamɨntar kɨnaan newenɨpi God
neriuwerem. Hɨrak ken en kesi kuri tɨwei.
10 Hɨrak kesi kuri tɨwei, mɨt yapɨrwe ne Isrel nererik nau wit eik nitehi
God menmen.
11 Hɨrak keit nɨmɨn en, mɨtɨk ensel keke wit ke Mɨtɨk Iuwe God kan kerp
kenke ken his yaaim me kɨnaan kerek Sekaraia kewis menmen mɨnɨn mɨre
kuri tɨwei hɨram mɨwaai menterim. Hɨrak kewepyapɨr hɨrekes te Sekaraia
kɨrek.
12 Mɨtɨk Sekaraia kɨrek, hɨrak han kepɨrpɨr hɨrak kɨnaain,
13 te mɨtɨk ensel ketpɨwek kar ik: “Sekaraia, ti ap hɨnapen au emɨt! God
kemtau menmen ti epei hitɨwekhiyem, te mɨte pit Ilisabet tewen wawine
nɨkan hɨrak kei. Yi yaiwisɨwek niuk mɨrak Jon.

---

* **1:1** Ap 1:1 * **1:2** Jo 15:27 * **1:5** 1Kro 24:10 * **1:9** Eks 30:7

14 Ti etike mɨte pit han yaaik eiyu. Mɨt yapɨrwe nanɨrek hɨr han yaaik
nanɨntar miye hɨre winaak.
15 *Hɨrak maain God han kitet hɨrak kakre mɨtɨk iuwe kakinɨn mɨt han
nisesik. Hɨrak ap te kakɨm tɨpar wain o tɨpar si enum au emɨt! Me wɨ miye
winaak wen au, God Hɨmɨn Yaaik kaku kakɨkre han kɨrak kakneisesik.
16 Hɨrak te kakɨkaap mɨt yapɨrwe ne Isrel nanweikɨn sip nanwet menmen
enum hɨr pɨke nanises hɨm me God kɨr.
17 *Hɨrak kakinɨn mɨtɨk iuwe kakno kakrer wit wit kaktɨp hɨm me God
kakriuwe menmen iuwe kakri han ke mɨt kakɨr nɨpaa mɨtɨk Ilaija ketpim.
Hɨrak kakɨkaap haairer nantike nɨkerek nɨr nanu han kiutɨp. Hɨrak
kakweikɨn mɨt enun nises menmen enum te hɨr pɨke nanises menmen
mɨt yaain nisesim. Hɨrak kakɨkaap mɨt nanises mɨtɨk iuwe, hɨr nanu
naanmeriyɨwek hɨrak kaknen kaktorhis."
18 *Mɨtɨk ensel katɨp epei au, mɨtɨk Sekaraia kitɨwekhi kar ik: "Harkeik
te hi ertei menmen im ti hetpewem hɨram werek? Hi epei enuk he mɨtɨk te
mɨte pai hɨre epei enu we mɨte."
19 *Hɨrak ensel kewenhi ketpɨwek, "Hi ensel Gebriel hi herp ninaan me
God hɨrɨak menmen mɨrak. Hɨrak keriuweta hi han hetput hɨm yaaim im
e.
20 *In ek ti ap atɨp hɨm mei taau ere wɨ menmen mamnen hi epei
hetputem hentar ti ap han kitet hɨm mai. Ti ap atɨp hɨm mei ere wɨ me
menmen im God kehimɨtanem hɨram mamnen."
21 Ensel ketpɨwek menmen, mɨt wen nemerɨr Sekaraia keit nɨmɨn en hɨr
nanɨrtei kenmak te hɨrak kepeit wɨnak iuwe ke God.
22 Sekaraia ketpaan kan, hɨrak ap ketpor, te hɨr nertei hɨrak epei kepu
kɨtyak kɨr menmen keit wɨnak nɨmɨn en. Hɨrak ap kaktɨp hɨm mei miutɨp
te hɨrak kewɨr his ketpor keriuwerem.
23 Wɨ hɨrak kɨrɨak menmen kekre wɨnak ke God epei au, mɨtɨk Sekaraia
pɨke ken wɨnak kɨrak.
24 Maain wɨ ham mɨte pɨrak Ilisabet wetu, te hɨre ap wɨnaaiwɨr wɨnak
wenke hispɨnak (5) ere hɨre tu iuwe miyapɨr nertei hɨre wetu. Hɨre watɨp,
25 *"In ek Mɨtɨk Iuwe God kekepa mar im. Hɨrak epei kepɨr menmen
kenipa yɨnk enuk me ninaan me mɨt miyapɨr hentar nɨpaa hi hine nɨkerek
au."

Ensel ke God katɨp mɨte Maria maain hɨre wawine Jisas

26 Me wenke kar hispɨnak kiutɨp (6) mɨte Ilisabet wepɨtu, God keriuwet
ensel Gebriel ken wit niuk mɨrak Nasaret keit provins Galili.
27 *Hɨrak kaktɨp mɨte nɨhan niuk mɨre Maria. Haai kɨre kehimɨtenep
wautike mɨtɨk niuk mɨrak Josep, hɨrak nepenyek ke maam nɨpu kɨr Devit.
28 Ensel ke God kan kɨrep ketpɨwe kar ik: "Ti han yaaik ehu. Han yaaik
ke God kau ketikewit. Hɨrak God ketikewit kakrekyut yaaim."
29 Mɨte Maria wemtau hɨm im kerek ensel ketpim te hɨre han kekrit han
kitet war ik: "Kenmak hɨrak ketpo kar ik?"
30 Te ensel ketpɨwe, "Ti ap enapen Maria. God han yaaik keriuwit
kakrekyut yaaim im e.
31 *Maain ti ehɨtu te ti eine nɨkan, ti ewis niuk mɨrak Jisas.

---

* **1:15** Nam 6:3 * **1:17** Mt 17:11-13; Mal 3:1, 4:5-6 * **1:18** Jen 18:11 * **1:19** Dan 8:16, 9:21; Hi 1:14 * **1:20** Lu 1:45 * **1:25** Jen 30:23 * **1:27** Mt 1:16, 18; Lu 2:5 * **1:31** Ais 7:14; Mt 1:21-23

32 *“Hɨrak kakre Mɨtɨk Iuwe mɨt nanɨnewek Nɨkan ke God hɨrak Mɨtɨk
Iuwe. God kakrɨakek kakre Mɨtɨk Iuwe naanmamre mɨt kakre nɨpaa
maam kɨrak Devit.
33 Hɨrak naanmamre mɨt ne Isrel kerek hɨr nepenyerer ne mɨtɨk Jekop
kerek nɨpaa enum eik hɨrak kepu. Hɨrak naanmamre mɨt hɨrak kaku kakɨt
tipmain tipmain enum eik. Menmen mɨrak ap te mamesi taau.”
34 Mɨte Maria watɨp ensel ke God war ik: “Hi ap hɨwaai hetike mɨtɨk hak
au. Mamɨrkeik te hi ahɨtu?”
35 *Ensel ke God kewenep ketpɨwe,
“God Hɨmɨn Yaaik kaknen kaku kakɨnterit kakriuwe menmen iuwe me
God. Mɨt nankinaak hɨrak Nɨkan yaaik ke God nanɨntar God Hɨmɨn
Yaaik kewis nɨkan yaaik ik kekre tu kit maain ti einaak.
36 “Ti han kitet menmen God kɨrɨak wekeni pit Ilisabet em. Mɨt nɨpaa
natɨp hɨre enu tenmɨn (o rumaa) ap te wawine nɨkerek au. Te hɨre hɨrehes
weriuwet wenke hispɨnak kiutɨp (6) hɨre nɨkan kewiye. Te hɨre epei we
mɨte.
37 *Ap te menmen mei miutɨp te God ap kakrɨakem taau.”
38 Maria watɨp, “Hi hɨre mɨte hanhan hises menmen God hanhan
kakrɨakem, te menmen mamnen mamɨr ke ti epei hetpim.” Hɨre watɨp
epei au, Ensel ke God kɨnaiwɨrep ken.

Maria wen wɨr Ilisabet wetikerep nau en

39 Ensel ke God kɨnaiwɨrep, wɨ ham kike Maria wemani menmen wekrit
waswas wen wit menep mɨniu (o neiyɨp) yapɨrwe me provins Judia.
40 Hɨre wen wɨnak ke mɨtɨk Sekaraia, hɨre watɨp Ilisabet, “Ti yaaip.”
41 *Ilisabet wemtau Maria watɨp hɨre yaaip te nɨkan kekre tu kehɨn
kekrerep. God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han ke Ilisabet keneisesye,
42 *te hɨre watɨp weriuwe hɨm iuwe, “God kakrekyut ti han yaaik ehinɨn
miyapɨr han. God kakrɨak yaaim ke nɨkan ti ehinaak.
43 Hi mɨte weiniye te hi han yaaik menmen iuwe im man hi, te Mɨtɨk Iuwe
God miye pɨrak wan wɨra.
44 Hi hemtau hɨm mit epei au, te nɨkan kekre tu kai han yaaik kehɨn.
45 *Ti han yaaik iuwe hentar ti hises hɨm kerek God ketpim. Maain God
kakrɨak menmen hɨrak nɨpaa ketputem.”

Maria wine henye wentar hɨre han yaaik weriuwe God

46 *Maria watɨp,
“Hi han kai yaaik ewenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe God.
47 Hi han yaaik hentar maain God kakɨkepa kaktauhis. Hi mɨte hɨrɨak
menmen mɨrak hi enu weiniye,
48 *te hɨrak hanhan keriuwa. Te in ek ere maain mɨt yapɨrwe nantɨp God
kerekya hi han yaaik iuwe,
49 hentar menmen iuwe hɨrak kerekyewem. Niuk mɨrak yaaim iuwe.
50 *Hɨrak hanhan keriuwe mɨt kerek hɨr nisesik newenɨpiyek, me mɨt nɨpaa
ein nepu ere in.
51 *Hɨrak kɨrɨak menmen keriuwe menmen mɨrak iuwe, hɨrak keiyɨm kepɨr
mɨt kerek enun hanhan hɨras nɨrɨak menmen mɨr enum hɨr nen.

---

* **1:32** Ais 9:7; 2Sml 7:12, 13, 16; Dan 7:14; Mai 4:7 * **1:35** Mt 1:20 * **1:37** Jen 18:14 * **1:41** Lu 1:15 * **1:42** Diu 28:4 * **1:45** Lu 1:20 * **1:46** 1Sml 2:1-10 * **1:48** Lu 1:25, 11:27 * **1:50** Sam 103:13, 17 * **1:51** 2Sml 22:28

52 *Hɨrak kepɨr mɨt iuwe naanmɨpre mɨt, hɨrak kewisi hɨr nau weinɨm, te
hɨrak kewis mɨt weinɨn hɨr nɨre iuwe.
53 *Hɨrak epei kewet mɨt enun nau weinɨm nɨnpɨ maan kewetɨr menmen
wɨsenum ere tu iuwe, te hɨrak keriuwet mɨt netenen menmen yapɨrwe ne
his nen.
54 *Hɨrak kises hɨm kerek nɨpaa katɨp maamrer naiu yem. Hɨrak kan
kakɨkaap mɨt nɨrak ne wit Isrel.
55 *Hɨrak han kitet keriuwe Ebraham nɨpaa kau tɨ ketike nepenyerer in ek
nepu tɨ. Hɨrak kerekyor yaaim tipmain tipmain enum eik, kar ke nɨpaa
hɨrak ketpim.”
56 Hɨre watɨp menmen im epei au, mɨte Maria wau wetike Ilisabet ere
wenke wikak. Maain wenke wikak epei man men, hɨre pɨke wen wit kɨre
eik.

Ilisabet wine nɨkan Jon

57 Wɨ epei man te mɨte Ilisabet weteiknen, hɨre wine nɨkan.
58 Mɨt nɨre nau menep netikerep hɨr netike paaprer nɨre nemtau God
kerekyɨwe yaaim hɨre wine nɨkan te hɨr nan nɨrep han yaaik netikerep.
59 *Maain nɨkan kɨre kepu wɨ hispɨnak wikak (8), hɨr nerekir yɨnk kɨrak,
hɨr nanwis niuk mɨrak Sekaraia kakrerɨr haai kɨrak.
60 *Te miye pɨrak watɨp, “Au, hi ewis niuk mɨrak Jon.”
61 Te hɨr netpɨwe, “Ap te paap o tete o keimɨn niuk mɨrak mar em te ti
ewisɨk kakrerim taau!”
62 Te hɨr natɨp nitehi haai kɨrak neriuwe his main main, “Ti ewis niuk me
nɨkan ik ek kakrar keimɨn?”
63 Hɨrak Sekaraia kitorhi nanwetɨwek tɨwei te kakwis niuk mamwik. Hɨr
newetɨwekem te hɨrak kewis menmen im mewim: “Niuk mɨrak Jon.”
64 Hɨr wen han kekrit natɨp me menmen im, Sekaraia han kewep katɨp
kewenɨpi niuk me God.
65 Te mɨt netikerek nau menep hɨr nepɨrpɨr te hɨm me menmen im men
merer wit wit meit mɨniu (o neiyɨp) me Judia.
66 Te neimɨn kerek nemtewem hɨr han kitetim nitehiyan, “Te nɨkan ik e
maain kakrɨak mekam?” Mɨt nertei God kau ketikerek kewetɨwek menmen
mɨrak iuwe.

Hɨm Sekaraia katɨp ke menmen maain mamnen

67 Jon haai kɨrak Sekaraia God kewis Hɨmɨn kɨrak yaaik kekre han kɨrak
te hɨrak katɨp menmen maain mamnen.
68 *Hɨrak katɨp kar ik:
“Haiu emrɨak menmen emwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe God ke Isrel. Hɨrak
epei kan kakɨkepai haiu mɨt nɨrak haiu mamnaaiwɨr menmen enum
hɨrak kaktaihis.
69 *Hɨrak God kewetei Mɨtɨk Iuwe manpenuk kakɨkepai te kaktaihis, hɨrak
ke weiwɨk me Devit hɨrak mɨtɨk kɨrɨak menmen me God.
70 Hɨrak keweteiyek kar ke nɨpaa enum eik hɨrak katɨp mɨt nɨrak profet
menmen hɨr newisɨm mau tɨwei newepyapɨr maamrer nai yem. Hɨram
matɨp menmen im.
71 *God katɨp hɨrak kakɨkepai kaktaihis mamkeipɨn mɨt enun nepan hɨr
han enuk nɨnaain haiu mɨt.

---

* **1:52** Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6 * **1:53** 1Sml 2:5; Sam 34:10, 107:9 * **1:54** Ais 41:8; Sam 98:3
* **1:55** Mai 7:20; Jen 17:7, 18:18, 22:17 * **1:59** Jen 17:12; Lev 12:3; Lu 2:21 * **1:60** Lu 1:13 * **1:68**
Sam 41:13, 72:18, 106:48; Lu 7:16 * **1:69** Sam 18:2 * **1:71** Sam 106:10

72 *Nɨpaa hɨrak katɨp maamrer nai hɨrak maain kakrekyei yaaim kakises
hɨm nɨpaa hɨrak ketpim.
73-74 *Nɨpaa hɨrak ketike maam kaiu Ebraham hɨrakɨt tekiyakɨt tau teit, God
ketpɨwek hɨrak kakɨkaap nepenyerer nɨrak. In ek hɨrak kakises menmen
nɨpaa hɨrak ketpim, hɨrak kenipai haiu mɨt in e mamkeipɨn mɨt nepan naiu
te haiu ap mɨnaain au. Haiu emisesik mamrɨak menmen mɨrak.
75 *Me wɨ yapɨrwe haiu mau tɨ ik, hɨrak kehimɨtenei haiu yaain prar prar.”
76 *Sekaraia epei ketpor, hɨrak kemunaan katɨp nɨkan kɨrak kar ik:
“Maain mɨt nantɨp ti mɨtɨk profet kerek ewepyapɨr hɨm me God iuwe
kinɨn menmen yapɨrwe. Ti kerekek ehinɨn eno etɨp mɨt enɨnaaiwɨr
menmen enum emɨt enmerɨr Mɨtɨk Iuwe kaknen.
77 *Ti tewen atɨp haiu mɨt nɨrak ne Isrel hɨrak kakɨsak menmen enum haiu
mɨrɨakem hɨrak kaktaihis.
78 *God kɨrɨak menmen im kentar hɨrak yaaik hanhan keriuwai haiu mɨt.
79 *Mɨtɨk Iuwe kɨrak hɨrak kɨre wepni kewep kan kɨr krusai haiu mɨt ne tɨ ik
te hɨrak kaknaaiwɨr wit ke God kaknen kaktɨp haiu mɨt han kaiu enuk toto
metari hɨm me God kakɨtpai hɨm mɨrak yaaim. Haiu mau enum mɨnaain
mami te hɨrak kaknen kakteiknai yayiwe kɨrak yaaik te haiu mamu werek
werek.”
80 *Maain nɨkan Jon kɨniu kɨre iuwe, han kɨrak tokik ap te kɨnapen mɨt
au. Hɨrak kepu wit weinɨk mɨt newi au ere maain wɨ hɨrak kewepyapɨr
hɨrekes katɨp mɨt ne wit Isrel hɨm me God.

2

Maria wine Jisas
(Mt 1:18-25)

1 Me wɨ keremem Ilisabet wine Jon, mɨtɨk iuwe Sisa Ogastas kesiuwe
hɨm men katɨp mɨt miyapɨr nerer wit wit gavman ne Rom naanmɨpror hɨr
enɨnen enwis niuk mɨr emu tɨwei.
2 Me wɨ im mɨt newisor niuk mɨr mau tɨwei, mɨtɨk iuwe Sairinias hɨrak
kɨre mɨtɨk iuwe gavman naanmɨpre mɨt ne provins Siria.
3 Hɨr mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp pɨke nen wit kɨr kerek nɨpaa maamrer
nɨr ninɨn newiyen te hɨr enwis niuk mɨr mau tɨwei emɨt.
4 Mɨtɨk Josep kɨnaaiwɨr wit Nasaret keit provins Galili hɨrak ken provins
Judia keit wit niuk mɨrak Betlehem kerek nɨpaa mɨtɨk iuwe Devit miye
pɨrak winaak keitai en. Josep ken en kentar hɨrak hɨrekes nepenyek kei
ke Devit.
5 *Hɨrak ken kakwis niuk mɨrak mamtike niuk me mɨte pɨrak Maria kerek
nɨpaa hɨr epei nehimɨtan te hɨr nanɨtan. Hɨre epei nɨkan kekrerep.
6-7 Hɨr neit wit Betlehem, wɨ epei man te hɨre weteiknen wawine nɨkan.
Hɨre wine nɨkan kɨre iuwe mɨtɨk, hɨre weit laplap weiyɨm weweiknenik
wewisɨk kekre tɨkenup iuwe kerek hɨr newet bulmakau menmen mekr-
erek. Hɨr newisɨk kekrerek nentar wɨnak pasenda kerek mɨt nererik
nɨwaairi en nɨpaa mɨt yapɨrwe nɨpwaairi nererim te yeno meiyam ap
weinɨm meit au. Mɨt nɨwaai rem nererim nenemtɨn te hɨr nen nɨwaai
weisaak ke bulmakau, hɨre wine nɨkan weitai.

Ensel hɨr natɨp mɨt naanmɨpre sipsip me mɨte wine nɨkan

---

* **1:72** Jen 17:7; Lev 26:42; Sam 105:8-9, 106:45 * **1:73-74** Jen 22:16-17; Mai 7:20 * **1:75** Ta 2:12-14 * **1:76** Ais 40:3; Mal 3:1; Mt 3:3 * **1:77** Jer 31:34 * **1:78** Ais 60:1-2 * **1:79** Ais 9:2, 58:8; Mt 4:16 * **1:80** Lu 2:40; Mt 3:1 * **2:5** Lu 1:27

8 Menep wit ik kerek mɨte Maria wine nɨkan, mɨt han neit ni naanmɨpre
sipsip ne wɨtaan.
9 Hɨr naanmɨpre sipsip ne wɨtaan, ensel kiutɨp ke Mɨtɨk Iuwe kewepyapɨr
hɨrekes menmen iuwe me God merhɨhe mɨriusor te hɨr nɨnaain nepɨrpɨr
iuwe.
10 Hɨr nepɨrpɨr iuwe, ensel ketpor kar ik: "Yi ap einaain au emɨt! Hi epei
han etpi hɨm yaaim mamnip mɨt nerer wit wit han yaaik nanu.
11 Me wɨtaan ik ek mɨte wine nɨkan weit wit ke Devit niuk mɨrak
Betlehem. Hɨrak mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak Mɨtɨk Iuwe kakɨkaap mɨt
kaktorhis.
12 Menmen im hi hetpiyem mamteikni hi hemitipɨn au. Yi yayɨr
nɨkan miye wenke laplap weweiknenik keriuwerem kɨwaai wewisɨk kekre
tɨkenup ke bulmakau naam menmen mekrerek, hɨrak kɨwaairi."
13 Wasenum ensel nɨre yapɨrwe ne wit ke God hɨr newepyapɨr hɨras nerp
netike ensel, hɨr nine henye newenɨpi niuk me God natɨp hɨm im:
14 *"Haiu hanhan yi mɨt eiwenɨpi niuk me God. Yi mɨt miyapɨr yau tɨ yi
eikiyan eiyu eiyɨt eiyɨntar God han yaaik keriuwi."

Mɨt naanmɨpre sipsip nen nɨr Jisas

15 Ensel nine henye epei au, hɨr nen nekeipnor pɨke nen wit ke God, te
mɨt kerek naanmɨpre sipsip en natɨpan, "Sɨs, haiu emno wit Betlehem emɨr
menmen epei man, kerek Mɨtɨk Iuwe God ketpaiyem."
16 Te hɨr nesiukɨn nen nɨnapɨn Maria wetike Josep, hɨr nɨr nɨkan kɨwaai
kekre tɨkenup.
17 *Mɨt kerek naanmɨpre sipsip hɨr nɨrek epei au, hɨr netpor menmen
ensel epei nan netporem me nɨkan ik e.
18 Mɨt yapɨrwe kerek nemtau hɨm mɨt naanmɨpre sipsip netporem, hɨr
han kitet menmen im epei man.
19 *Maria han kaa menmen au. Hɨre wewisɨm mekre han kɨre, hekrit
hekrit hɨre han kitetim.
20 Mɨt naanmɨpre sipsip pɨke nen nɨr ein newenɨpi God natɨp hɨrak yaaik
iuwe nentar menmen ensel netporem metike menmen hɨr nɨrem hɨram
mar ke ensel epei netporem.

Hɨr newis niuk me Jisas

21 *Wɨ hispɨnak wikak (8) epei man te Maria wine nɨkan, te hɨr neiyɨk
nen nerekir yɨnk kɨrak. Hɨr newis niuk mɨrak Jisas. Niuk im Ensel katɨp
Maria em nɨpaa hɨre ap wepɨtu wen au.

Simion ketike Ana nɨr Jisas keit wɨnak iuwe ke God

22 *Maain wɨ epei man te hɨm me Moses Mau tɨwei matɨp mɨte waukɨr
te God kaktɨp hɨre yaaip. Me wɨ im Maria wetike Josep nɨnan Jisas neiyɨk
nen wit Jerusalem newet God ek.
23 *Hɨr nen Jerusalem newet God ek nentar hɨm nɨpaa God kewet Moses
hɨrak kewisɨm mau tɨwei matɨp mar im: "Nɨkerek hɨrakɨt iuwe mɨtɨkɨt
miyapɨr ninakɨt hɨr mɨt nehimɨtanet hɨrakɨt te God."
24 *Hɨr nen newet mɨtɨk pris menmen kakwet God em nises hɨm God
kewet Moses em kewisɨm mau tɨwei matɨp mɨt enwet God hore nɨmanp
wik o tapɨ wik wen tɨpniu.

---

* **2:14** Lu 19:38 * **2:17** Lu 2:10-12 * **2:19** Lu 2:51 * **2:21** Lu 1:31, 59 * **2:22** Lev 12:1-8
* **2:23** Eks 13:2, 12, 15 * **2:24** Lev 12:8

25 *Mɨtɨk kiutɨp kau Jerusalem niuk mɨrak Simion. Hɨrak mɨtɨk yaaik
kises God werek werek. Hɨrak kemerɨr Mɨtɨk God kehimɨtanek kaknen
kakɨkaap mɨt ne Isrel. God Hɨmɨn Yaaik kau ketikerek.
26 Hɨrak keteiknɨwek ap te kaki ere hɨrak kakɨr Mɨtɨk Iuwe Krais kerek
God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt.
27 God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han kɨrak te hɨrak ken wɨnak iuwe kerek mɨt
nererik newenɨpi niuk me God. Maain miye haai ne nɨkan Jisas neiyɨk nen
wɨnak iuwe ke God eik e nanwet God menmen hɨm me Moses mau tɨwei
metpim.
28 Simion kɨr nɨkan kɨr hɨrak kɨnanek kewenɨpi God katɨp kar ik:
29 "In ek Mɨtɨk Iuwe God ti epei hises hɨm nɨpaa ti epei hetpewem, te ti
ewisa hi mɨtɨk hi hɨrɨak menmen mit, hi han yaaik hahi.
30 *Hi han yaaik hahi ehɨntar hi epei hɨr Mɨtɨk ti hehimɨtanek hɨrak
kakɨkaap haiu mɨt ne Isrel.
31 Ti epei hɨrɨak menmen im merp nɨmɨn me mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer
wit wit.
32 *Hɨrak kakre wepni (o yanm) kɨr kakteikɨn mɨt yayiwe, hɨrakkakteikɨn
mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel amɨrkeim te hɨr enises hɨm me God.
Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kakinɨn naanmampre haiu mɨt ne Isrel, te mɨt miyapɨr
nerer wit wit hɨr nantɨp nanɨr ik: 'God epei kɨrɨak menmen yaaim.' "
33 Josep ketike Jisas miye pɨrak hɨr nemtau menmen Simion katɨp me
nɨkan te hɨr nepɨrpɨr han kitetim.
34 *Hɨr nepɨrpɨr, Simion kitehi God kakrekyor yaaim katɨp Maria miye pe
Jisas kar ik:
"God kehimɨtan Nɨkan ik e kaknip mɨt han yapɨrwe ne Isrel nanɨwaank
nanɨt. Mɨt han yapɨrwe au, God kaktorhis nanu werek. Hɨrak kɨre
Mɨtɨk God kakteikɨn mɨt han kɨrak keriuwerek te mɨt yapɨrwe hɨr
nantikerek nanɨnehan nanweikɨn sip nanwetɨwek.
35 Te hɨrak kakwepyapɨr menmen mɨt han kitetim. Maain menmen enum
mamɨr ke mɨt newɨr yipo nenep mɨtɨk, mɨt nanrekyɨwek enum mamrekir
han kit te mamwetit han enuk."
36 Mɨte piutɨp niuk mɨre Ana hɨre wepu en. Hɨre mɨte profet hɨre
wewepyapɨr hɨm me God. Hɨre nɨki pe mɨtɨk Fanyuel, hɨrak ke weiwɨk
me maam nɨpu kɨrak Asa. Hɨre we mɨte enu, hɨre wepu wetike mɨtɨk kɨre
tito mar hispɨnak wik (7).
37 *Maain tito mar hispɨnak wik (7) epei au, hɨrak kaa te nɨpaa ere in 84
tito epei men, hɨre wepu weiniye. Wɨtaan wanewik hɨre wewenɨpi niuk
me God, hɨre wepu menep wɨnak iuwe ke God wɨnaiwɨrek au. Me wɨ ham
hɨre nɨnpɨ maau wepu, hɨre watɨp God menmen.
38 *Josep ketike Jisas miye Maria hɨr wen nepu wɨnak iuwe ke God
newet God menmen, mɨte ip e wan wewenɨpi niuk me God wepɨr ke
Simion kewenɨpiyek. Hɨre watɨp mɨt neit Jerusalem kerek hɨr nemeriyɨwek
kaknen kakɨkaap mɨt ne Isrel hɨre wetpor me nɨkan ik e.

Josep ketike Maria neithis Jisas pɨke nen wit Nasaret

39 *Hɨr nɨrɨak menmen hɨm me Moses matɨp hɨr nanisesim epei au, hɨr
pɨke nen provins Galili hɨr nau wit kɨr Nasaret.
40 *Nɨkan kɨniu kɨre iuwe hɨrak manpenuk kepu hɨrak kertei menmen
werek werek wɨsenum God kerekyɨwek yaaim.

---

* **2:25** Ais 40:1, 49:13 * **2:30** Ais 52:10; Lu 3:6; Ta 2:11 * **2:32** Ais 42:6, 49:6 * **2:34** Ais 8:14; Mt 21:42-44; 1Ko 1:23; 1Pi 2:8 * **2:37** 1Ti 5:5 * **2:38** Ais 52:9 * **2:39** Mt 2:23 * **2:40** Lu 1:80, 2:52

Nɨkan Jisas kepu wɨnak iuwe ke God keit wit Jerusalem kitehi mɨt iuwe menmen.

41 *Tito miutɨp miutɨp miye haai ne Jisas nen wit Jerusalem me wɨ Pasova
kerek mɨt ne Isrel nererik naam menmen han tewenɨn wɨ God kenep mɨt
ne Isip te hɨr au, hɨrak keriyei nɨnaaiwɨr Isip.
42 Maain Jisas hɨrak 12 tito epei au, hɨrak ketike miye haai nen Jerusalem
nises menmen me wɨ Pasova mar ke nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
43 *Wɨ me Pasova epei au, hɨr pɨke nanɨno, te Jisas wen kepeit wit
Jerusalem. Te Josep ketike Jisas miye pɨrak au netariyek.
44 Hɨr han kitet hɨrak epei kinɨn ken ketike mɨt nɨr han te hɨr nen ere
wɨtaan. Wɨtaan, hɨr nɨnetnɨwek nitet mɨt nɨr ne wit eik o paaprer nɨrak te
hɨr ap nɨnapɨnek au.
45 Te hɨr pɨke nen Jerusalem nen nɨnetnɨwek neit en.
46 Jisas hɨrak kepeit wit Jerusalem ere wɨ wikak, hɨr nɨnapɨnek keit wɨnak
iuwe ke God kau ketike mɨt iuwe nertei hɨm me Moses natɨp mɨt miyapɨr
em. Hɨrak kemtau hɨm mɨr hɨrak kitorhi menmen.
47 Hɨr mɨt kerek nemtau menmen hɨrak kewenhiyem kerteiyem hɨr han
kekrit natɨp hɨrak nɨkan kertei iuwe.
48 Miye haai nɨrak nɨrek, hɨr han kekrit. Te miye pɨrak witɨwekhi war ik:
"Nɨkan kai, ti henmak te ti herekyawɨr menmen mar im: Haai kit ketikewa
hawɨr wɨnwetnut wɨkɨt. Hawɨr wɨkɨt ere hawɨr wɨnepnit."
49 *Hɨrak kewenhi ketpor kar ik: "Yi yenmak te yi yɨnyetno? Yi yepɨtari
hi ehises menmen me Haai kai heit wɨnak kɨrak au a?"
50 Hɨr ap nertei mekam hɨrak katɨp hɨram me Haai kɨrak God.
51 *Hɨrak ketpor epei au, hɨrak ketikeri nen wit Nasaret, hɨrak kises hɨm
mɨr. Te miye pɨrak wemi han hɨm mɨrak mekre han kɨre.
52 *Maain Jisas kɨre iuwe hɨrak manpenuk enuk keit hɨrak kertei
wɨsenum. God ketike mɨt nau tɨ hɨr han yaaik neriuwerek.

3

Mɨtɨk Jon Baptais kerek kɨkɨr mɨt hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God (Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Jo 1:19-28)

1 Tito hiswiyen hispɨnak (15) epei men me Taibirias Sisa hɨrak kerekek
naanmɨpre mɨt nau tɨ ik. Me wɨ im mɨtɨk iuwe Pontias Pailat naanmɨpre
mɨt ne provins Judia, mɨtɨk iuwe King Herot naanmɨpre mɨt nau provins
Galili. Nɨkik kɨrak Filip naanmɨpre mɨt nau provins wik niuk mɨrakɨt Ituria
ketike Trakonaitas. Mɨtɨk iuwe Laisenias naanmɨpre Abilini.
2 *Mɨtɨk Anas ketike Kaiapas hɨrakɨt wik naanmɨpre mɨt pris han neit
wɨnak iuwe ke God keit Jerusalem. Me wɨ im em Sekaraia nɨkan kɨrak Jon
keit wit weinɨk mɨt ap newi. Me wɨ im God ketpɨwek kewetɨwek hɨm mɨrak.
3 *Epei au Jon ken kerer wit wit menep mani Jodan. Hɨrak kewepyapɨr
hɨm katɨp mɨt enweikɨn sip enwet menmen enum te hɨrak kakɨkɨri
nanriuwe tɨpar te God kakɨsak menmen enum mɨr mamno.
4 *Menmen im epei man mar nɨpaa mɨtɨk Aisaia hɨrak kewepyapɨr hɨm
me God hɨrak kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp mɨt neweikɨn sip newet
menmen enum hɨram mɨre mɨt newep yayiwe. Hɨram matɨp mar ik:

---

* **2:41** Eks 12:24-27, 23:14-17; Diu 16:1-8 * **2:43** Eks 12:18 * **2:49** Jo 2:16 * **2:51** Lu 2:19
* **2:52** 1Sml 2:26; Pro 3:4; Lu 1:80 * **3:2** Lu 1:80 * **3:3** Ap 13:24; 19:4 * **3:4** Ais 40:3-5

"Mɨtɨk keit wit weinɨk mɨt ap newik hɨrak kɨnap katɨp, 'Yi einetɨt yayiwe
ke Mɨtɨk Iuwe yi eirɨakek yaaik akɨrak te hɨrak kakisesim werek.
5 Yi eiwep tɨ mɨtɨt eiwɨr meri emwapɨn kerek kɨnatɨn keit ek ere ekɨrak.
Yayiwe kerek keweikɨn yi eirɨakem ere ekɨrak te yayiwe kerek
keweikɨn o hei mekrerek, yi eirɨakem ere emɨram.
6 *Mɨt miyapɨr nerer wit wit nanɨr mɨtɨk kerek God kehimɨtanek hɨrak
kakɨkaap haiu mɨt kaktaihis.' "
7 *Hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe nan nɨr Jon te hɨrak kakɨkɨri. Hɨrak keneri
ketpor, "Yi mɨt enun yɨre manpen o yenmik yi yewisesik. Keimɨn ketpi yi
einen hi akɨri te yi eirɨr einopɨn eikeipɨn menmen enum God kakrɨakem
maain mamnen a?
8 *Yi eiyinɨn eirɨak menmen te hɨram mamteikɨn mɨt yi epei yeweikɨn sip
yewet menmen enum nɨpaa yi yɨrɨakem. Te yi ap yaitɨpan yayɨr ik: 'Haiu
mɨt in hɨrak Ebraham hɨrak maam nɨpu kaiu, te haiu ap mamweikɨn sip
mamwet menmen enum au. Haiu mɨre mɨt nɨrak, te maain God kaktaihis.'
Menmen im taau! Hi hetpi. God hɨrak kakweikɨn nan im kakrɨakem mamɨr
ke nepenyerer ne Ebraham mamɨkrehɨri yi mɨt enun.
9 *In ek hɨne ke yerepɨ epei kɨwaai menep nu nekenpɨ te God kakremir
nu ham kerek ap mine nɨkim yaaim, nɨman mamwen te mɨt nɨrak hɨr
nanwɨrem mamɨkre si. Yi mɨt in yi yɨre nu ap mine nɨkim au!"
10 Hɨrak ketpor kar ik, mɨt yapɨrwe nitɨwekhi, "Te haiu mamrɨak mekam
te mamteikɨn haiu meweikɨn sip mewet menmen enum?"
11 Jon hɨrak ketpor, "Keimɨn kerek naanmɨpre sak wik, hɨrak ektike
keimɨn kerekek au, hɨrakɨt etwepim etwetakɨt. O keimɨn hɨrak ketenen
menmen yapɨrwe ekwet keimɨn hɨrak menmen au rek."
12 *Mɨt han kerek nari pewek me mɨt nanwet gavman em hɨr nan nɨr Jon
te hɨrak kakɨri te hɨr nitɨwekhi, "Mɨtɨk tisa, haiu mamrɨak mekam?"
13 Hɨrak ketpor, "Yi eiyɨt pewek empar kerek mɨt ne gavman epei netpim.
Yi ap eiyinɨnem eiri meiyam au emɨt!"
14 Mɨt ne Ami nitɨwekhi, "Haiu mamrɨak mekam?" Hɨrak ketpor, "Yi ap
einep mɨt eiri menmen mɨr au emɨt! Yi ap eisiuwe hɨm weinɨm au emɨt! Yi
han yaaik eiyu eiriuwe menmen mɨt iuwe newetiyem."
15 Mɨt miyapɨr yapɨrwe han kekrit, te hɨr mɨt nitehi nekre han kɨr nar ik:
"Jon hɨrak Mɨtɨk Iuwe krais kerek God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt
o au?"
16 *Te mɨtɨk Jon ketpor yapɨrwe, "Hi hɨkri heriuwe tɨpar kerem em. Te
hɨrak mɨtɨk kerek wɨsenuk kinɨna maain kakɨkaru kaknen hɨrak yaaik kɨre
Mɨtɨk Iuwe, hi au hɨre mɨtɨk weinɨk. Hi ap werek hɨrɨak menmen mɨrak
kiutɨp taau. Maain hɨrak kaknen hɨrak kakwis God Hɨmɨn Yaaik kaku han
ki kakre si hɨrak si tatɨm menmen enum mi ere yi yaain.
17 Hɨrak kɨre mɨtɨk keses rais mekre sar. Hɨrak kesesim epei au, hɨrak
kaktenwewim hɨram haas mɨram mamnopɨn hɨrak kakɨt rais kakwisɨm
mamɨkre wɨnak. Hɨrak kakwisɨm mamɨkre wɨnak, hɨrak kakripep haas
kakwɨrem mamɨkre si hɨram mamɨrhɨhe ap te mami au."
18 Jon katɨp hɨm ham me kakɨkɨakyor han kɨr me wɨ hɨrak kewepyapɨr
hɨm yaaim me God.

Mɨtɨk iuwe King Herot kewis Jon kekre wɨnak enuk

---

* **3:6** Lu 2:30-31; Ta 2:11 * **3:7** Mt 12:34, 23:33 * **3:8** Jo 8:33, 39 * **3:9** Mt 7:19; Jo 15:6 * **3:12** Lu 7:29 * **3:16** Ap 13:25

19 *Maain Jon katɨp kene mɨtɨk ke gavman King Herot kentar hɨrak keit
Herodia, mɨte pe nɨkik kɨrak. Hɨrak kenerek kenterik ketike menmen ham
enum hɨrak kɨrɨakem.
20 Te Herot pɨke kɨrɨak menmen enum. Hɨrak kewis Jon kekre wɨnak
enuk.

Jon kɨkɨr Jisas keriuwe tɨpar
(Mt 3:13-17; Mk 1:9-11)

21 Herot kewis Jon kekre wɨnak enuk wen au, Jon kɨkɨr mɨt miyapɨr
yapɨrwe. Hɨrak kɨkɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe epei au, Jisas kan te Jon kɨkɨrek
ketikeri. Hɨrak Jisas wen kitehi God menmen, te nepni hɨremes mewep
mɨre weipɨr.
22 *Nepni hɨremes mewep mɨre weipɨr, God Hɨmɨn Yaaik keke nepni kan
keweikɨnhis kɨre hore tapɨ hɨrak kenterik. God katɨp hɨm iuwe mekiuwe
man matɨp mar im: “Ti Nɨkan kai yaaik. Hi han yaaik wɨsenuk heriuwit.”

Niuk me maamrer ne weiwɨk me Jisas
(Mt 1:1-17)

23 *Me wɨ Jisas kekrit kɨrɨak menmen mɨrak, hɨrak kepu tito mar 30. Mɨt
miyapɨr han kitet Josep kine Jisas, te hɨrak au. God kerekek. Im em hɨram
niuk me maamrer ne weiwɨk mɨrak:
Hilai nɨpaa kine Josep.
24 Matat kine Hilai.
Livai kine Matat.
Melkai kine Livai.
Janai kine Melkai.
Josep kine Janai.
25 Matataias kine Josep.
Emos kine Matataias.
Neam kine Emos.
Eslai kine Neam.
Nagai kine Eslai.
Meat kine Nagai.
26 Matataias kine Meat.
Semen kine Matataias.
Josek kine Semen.
Joda kine Josek.
27 *Joanan kine Joda.
Resa kine Joanan.
Serababel kine Resa.
Sialtiel kine Serababel.
Nerai kine Sialtiel.
28 Melkai kine Nerai.
Edai kine Melkai.
Kosam kine Edai.
Elmadam kine Kosam.
Ea kine Elmadam.
29 Josua kine Ea.
Jorim kine Josua.
Eliesa kine Josua.
Jorim kine Eliesa.
Matat kine Jorim.

---

* **3:19** Mt 14:3-4; Mk 6:17-18 * **3:22** Mt 17:5; Lu 9:35; Jo 1:32; 2Pi 1:17 * **3:23** Lu 4:22; Jo 6:42
* **3:27** 1Kro 3:17, 19; Esr 3:2

Livai kine Matat.
30 Simion kine Livai.
Juda kine Simion.
Josep kine Juda.
Jonam kine Josep.
Elaiakim kine Jonam.
31 *Melia kine Elaiakim.
Mena kine Melia.
Matata kine Mena.
Netan kine Matata.
Devit kine Netan.
32 *Jesi kine Devit.
Obet kine Jesi.
Boas kine Obet.
Salmon kine Boas.
Nason kine Salmon.
33 *Aminadap kine Nason.
Admin kine Aminadap.
Anai kine Admin.
Hesron kine Anai.
Peres kine Hesron.
Juda kine Peres.
34 *Jekop kine Juda.
Aisak kine Jekop.
Ebraham kine Aisak.
Tera kine Ebraham.
Neho kine Tera.
35 Serak kine Neho.
Riyu kine Serak.
Pelek kine Riyu.
Iba kine Pelek.
Sila kine Iba.
36 *Kenan kine Sila.
Afaksat kine Kenan.
Sem kine Afaksat.
Noa kine Sem.
Lemek kine Noa.
Metusala kine Lemek.
37 Inok kine Metusala.
Jeret kine Inok.
Mahalalil kine Jerot.
Kenan kine Mahalalil.
38 *Inos kine Kenan.
Set kine Inos.
Adam kine Set.
God kerekek kime Adam.

4

Seten kari han ke Jisas
(Mt 4:1-11; Mk 1:12-13)

---

* **3:31** 2Sml 5:14 * **3:32** 1Sml 16:1, 13; Rut 4:17-22 * **3:33** Jen 29:35 * **3:34** Jen 21:3, 25:26
* **3:36** Jen 11:10-26 * **3:38** Jen 4:25–5:32

1 God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kɨkɨak Jisas han kɨrak te keneisesik hɨrak
kɨnaaiwɨr mani Jodan. Hɨrak keriyaak ken yaank weinɨk mɨt ap newi.
2 *Hɨrak kepu en wɨ mar 40, Seten kari han kɨrak. Hɨrak ap kaam
menmen mei kises wɨ kerek hɨrak kepu wit weinɨk ek au. Me wɨ yapɨrwe
em, hɨrak nɨnpɨ maak.
3 Hɨrak nɨnpɨ maak kepu en wɨ mar 40, te Seten ketpɨwek kar ik: "Ti
Nɨkan ke God te ti etɨp nan ik ekweikɨn ekre bret."
4 *Jisas ketpɨwek, "Hɨm me God mau tɨwei matɨp, 'Mɨtɨk kaku werek te
hɨrak ap kakɨm menmen metike tɨpar weinɨm keremem au.' "
5 Epei au Seten keriyaak keiyɨk ken mɨniu (o neiyɨp) iuwe kau niu ein,
waswas hɨrak keteiknɨwek tɨ kerer wit wit mɨt newiyen.
6 *Hɨrak ketpɨwek kar ik: "Hi awetut wit im yapɨrwe metike menmen mɨr
iuwe ti naanmamrewem te ti ehɨt niuk mit iuwe. Nɨpaa God kewetewem te
hi han kai hi ewet mɨtɨk kerek hi hanhanek ewetɨwekem.
7 Ti ewen ninɨp hitehɨr ewenaunɨpi hi iuwe te hi ewetutem."
8 *Jisas pɨke ketpɨwek kar ik: "Hɨm me God mau tɨwei matɨp haiu mɨt
emwenɨpi God kaiu, hɨrak iuwe kerek ek, haiu emises menmen mɨrak. Han
en au."
9 Hɨrak ketpɨwek kar ek, Seten keriyaak keiyɨk ken wit Jerusalem kewisɨk
kentɨr wɨnak siup ke wɨnak iuwe ke God ketpɨwek kar ik: "Ti Nɨkan ke God
te ti ehɨtɨkɨr ehɨn eno tɨ eik.
10 *Ti ap hahi au antar hɨm me God mau tɨwei matɨp,
'God katɨp mɨt ensel nɨrak hɨr maain his mamprut.
11 Hɨr nanɨnanit nanriuwe his mɨr te ti ap enkewɨn antar nan enamu hɨt
mit ewenem mamniu nan taau.' "
12 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Hɨm me God mau tɨwei matɨp: 'Yi mɨt ap eiri
han ke Mɨtɨk Iuwe ki God te kakɨkepi au ekɨt!' "
13 *Seten kari han ke Jisas keriuwe menmen ham ham epei au, hɨrak
kisesim au, hɨrak kɨnaiwɨrek ere maain wɨ ham.

Jisas kinɨn kɨrɨak menmen mɨrak keit provins Galili (Mt 4:12-17; Mk 1:14-15)

14 God Hɨmɨn Yaaik kekre han kɨrak keneisesik kekepik te hɨrak pɨke ken
provins Galili. Hɨm me menmen Jisas kɨrɨakem men merer wit wit in.
15 Hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm kekre wɨnak kerek mɨt nau nererik
nekine hɨm me Moses, te hɨr newenɨpi niuk mɨrak natɨp hɨrak yaaik.

Mɨt neit wit Nasaret neweikɨn sip newet Jisas (Mt 13:53-58; Mk 6:1-6)

16 Maain Jisas kɨpiun wit Nasaret kerek nɨpaa hɨrak kewik ere iuwe. Me
wɨ Sabat hɨrak ken kekre wɨnak kɨr kerek hɨr nekine hɨm me Moses en,
hɨrak ken kar nɨpaa hɨrak kɨrɨakem, hɨrak kekrit kekine hɨm me God.
17 Mɨtɨk kewetɨwek tɨwei nɨpaa mɨtɨk Aisaia hɨrak profet kewisɨm, hɨrak
kenke tɨwei kɨnapɨn hɨm hɨram matɨp mar im:
18 *"Hɨmɨn Yaaik ke Mɨtɨk Iuwe God kekre han kai kentar hɨrak kehimɨtena
hi ewepyapɨr hɨm yaaim mamno mɨt enun nau weinɨm. Hɨrak
keriuweta hi atɨp mɨt har ik: 'Menmen meteneni te hi asiupeni.'
Hi akaap mɨt kerek nanamɨr toto te hɨr enɨr ein ein. Mɨt hɨr han

---

* **4:2** Hi 4:15 * **4:4** Diu 8:3 * **4:6** Mt 28:18 * **4:8** Diu 6:13-14 * **4:10** Sam 91:11-12 * **4:12** Diu 6:16; 1Ko 10:9 * **4:13** Hi 2:18, 4:15 * **4:18** Ais 61:1-2, 58:6

enuk neriuwe menmen enum te hi arekyor han kɨr yaaik kakrihis
me menmen im.
19 Hɨrak keriuweta te hi awepyapɨr hɨm me tito im God kakrɨak mɨt
menmen yaaim kakɨkepi.”

20 Hɨrak kekinaam epei au, hɨrak keiyepet tɨwei, hɨrak pɨke kewet mɨtɨk
kerek naanmɨprewem hɨrak pɨke kau yeno. Epei au, mɨt yapɨrwe nekre
wɨnak eik e hɨr nɨpɨrek.

21 Hɨr nɨpɨrek, hɨrak ketpor kar ik: “Petepin hɨm mau tɨwei yi yemtau hi
ekinaam hɨram epei mamnen.”

22 *Hɨr yapɨrwe netpɨwek nar ik: “Hɨm im yaaim?” Te hɨr han kitet hɨm
yaaim hɨrak ketpim hɨr natɨpan nar ik: “Hɨrak nɨkan ke Josep kerek ek.”

23 *Hɨrak ketpor kar ik: “Hi hertei maain yi hanhan eiyɨtpo hɨm im kerek
nɨpaa mɨt netpim nar ik: ‘Mɨtɨk ti ahɨkaap mɨt hɨr nɨnap te ti ɨkaap hɨrekes.
Menmen haiu memtau ti epei hɨrɨakem meit wit Kapaneam ti erɨakem in
meit wit kit haiu mamɨrem.’ ”

24 *Hɨrak wen ketpor, “Hi hetpi werek. Mɨt ne wit ke mɨtɨk profet hɨr ap
nemtau hɨm mɨrak nanisesim au.

25 *Hi hetp werek. Nɨpaa enum eik miyapɨr yapɨrwe neit Isrel mɨkan nɨr
naa hɨr nepu weinɨm. Me wɨ im Ilaija kitehi God keiyepet hawɨ keit menep
ere tito wikak wenke hispɨnak kiutɨp (6) te menmen ap mewo mau ni au.

26 *God ap keriuwet Ilaija ken kɨkaap miyapɨr ne Isrel kerek mɨkan nɨr
naa ek au. Hɨrak keriuwetek ken kɨkaap mɨte kerepep kerek mɨtɨk kɨre kaa
ek, hɨre weit wit Sarefat ke wit iuwe Saidon. Hɨre ap pe weiwɨk me Isrel
au.

27 *Nɨpaa enum eik me wɨ mɨtɨk profet hak niuk mɨrak Ilaisa kau tɨ, mɨt
yapɨrwe ne Isrel lepro mewi, te hɨrak ap kekepi hɨr nɨre yaain au. Hɨrak
kɨkaap mɨtɨk Neman ke wit Siria kerekek, ap ke weiwɨk me Isrel. Yi yɨre
mɨt nɨpaa nepu en, neweikɨn sip newet mɨtɨk kɨr Ilaija. In ek yi yeweikɨn
sip yeweto, te hi anaiwɨri.”

28 Mɨt yapɨrwe hɨr neit wɨnak eik e nemtau hɨm im hɨr han enuk
neriuwerek wɨsenuk nentar hɨr nertei hɨrak keneri keriuwe hɨm im.

29 Hɨr nekrit neiyɨk nen nepɨrek kenpɨn me wit. Hɨr neriyaak neiyɨk nen
mɨniu kerek wit kɨr kɨwaairi, te hɨr nanwɨrek kakɨnkewɨn kaki.

30 Au, God kenipi han kɨr toenuk te hɨrak keke tɨ kewepi nɨmɨn ken
kɨnaiwɨri ken.

Jisas kepɨr herwe enuk kekre han ke mɨtɨk (Mk 1:21-28)

31 *Jisas kɨnaaiwɨr wit Nasaret ken, hɨrak kekiuwe ken kiun Kepeneam,
wit hak ke provins Galili. Me wɨ Sabat hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm me
God,

32 *Te hɨr han kekrit han yaaik neriuwe hɨm hɨrak ketporem nentar hɨrak
ketpor kar ke Mɨtɨk Iuwe God keriuwetek kan ketpor hɨm mɨrak iuwe.

33 *Mɨtɨk hak kau wɨnak kerek mɨt nererik nemtau hɨm me Moses mɨt
nekinaam, herwe enuk ke Seten kekrerek. Te hɨrak kɨnap katɨp hɨm iuwe
kar ik:

---

* **4:22** Lu 3:23; Jo 6:42 * **4:23** Mt 4:13; Jo 2:12 * **4:24** Jo 4:44 * **4:25** 1Kin 17:1, 7, 18:1; Je 5:17
* **4:26** 1Kin 17:8-16 * **4:27** 2Kin 5:1-14 * **4:31** Mt 4:13; Lu 4:23 * **4:32** Mt 7:28-29; Jo 7:46
* **4:33** Mt 8:29; Mk 5:7; Lu 8:28

34 *"Ti henmak te ti han herekyei enum Jisas ke Nasaret? Ti han awep
eraiwaank mamɨt. Haiu mertei ti keimɨn. Ti Mɨtɨk Iuwe God kehimɨtenit
enen akaap mɨt."
35 Jisas kenerek katɨp, "Ti ekintɨp enke enopɨn ekeipnɨwek." Herwe enuk
kewɨr mɨtɨk kerekek kan kɨwaai tɨ kekre nɨmɨn ne mɨt yapɨrwe. Hɨrak
ketpɨwek kar ik, te hɨrak herwe enuk kɨnaiwɨrek, te hɨrak ap kewaankek
au.
36 Mɨt yapɨrwe nɨrek hɨr han kekrit natɨpan nar ik: "Hɨm im mekam?
Hɨrak ketpor keriuwe hɨm mɨrak hɨram iuwe te herwe mekrerek hɨram
mɨnapen mɨrɨr mekeipnɨwek."
37 Te hɨm me menmen Jisas kɨrɨakem men mɨt nerer wit wit nɨrapɨt
Kapaneam.

Jisas kɨkaap Pita maam pɨrak
(Mt 8:14-15; Mk 1:29-31)

38 Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk tɨpir kekrerek, hɨrak kekrit kɨnaaiwɨr wɨnak
kerek mɨt nau nererik nekine hɨm me Moses mekrerem, hɨrak kɨnɨk ken
wɨnak ke Saimon. Saimon maam pɨrak (miye pe mɨte pɨrak) hɨre wɨnap
wɨsenum yɨnk sisi te hɨr nen netpɨwek netɨwekhis kan kakɨrep.
39 Hɨrak ken kerp menep yeno mɨre kerek mɨte hɨre wɨnap wɨwaaiyem
em, hɨrak katɨp menmen enum, te hɨram menke mekeipnɨwe. Wasenum
hɨre wekrit te hɨre wewetɨr menmen wekepi.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nɨre yaain
(Mt 8:16-17; Mk 1:32-34)

40 In ek wepni kewen ken te mɨt pɨke nepno ein ein nentar wɨ Sabat hɨram
epei au, te hɨr neimɨn nɨr yinan nɨnap neriuwe menmen enum enum hɨr
netorhis neri nan, hɨrak Jisas kewis his mentar hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe
kekepi hɨr nɨre yaain.
41 *Herwe enum hɨram menke mekeipɨn mɨt han menepɨp mar ik: "Ti
Nɨkan ke God kerekek." Au, hɨrak keneri ketpor te hɨr ap pɨke nekrit
natɨp nentar hɨr nertei hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kaknen
kakɨkaap mɨt.

Jisas ken kɨrɨak menmen keit wit yapɨrwe
(Mk 1:35-39)

42 Maain teip hekrit, Jisas kɨnaaiwɨr wit ik ken wit weinɨk katɨp God
menmen. Hɨrak ken wit weinɨk kitehi God menmen, mɨt nɨnetnɨwek ere
hɨr nɨnapɨnek, hɨr newenek natɨp te hɨrak ektikeri enu enɨt.
43 *Au, hɨrak ketpor, "Hi are ano herer wit wit awepyapɨr hɨm mei yaaim
me mɨt enwis God naanmamror. God keriuweta te hi awepyapɨrem."
44 *Te hɨrak ken kɨnaiwɨri kewepyapɨr hɨm me God kekre wɨnak kerek
mɨt nau nererik nekine hɨm me Moses nerer wit wit neit provins Judia.

5

Pita kises hɨm Jisas ketpim te hɨrak keit saauk yapɨrwe
(Mt 4:18-22; Mk 1:16-20)

1 *Wɨ ham mɨt miyapɨr yapɨrwe nises Jisas neriuwetan nerp menep
nanɨmtau hɨm me God hɨrak kakɨtporem kerp wan ke Genesaret.

---

* **4:34** Jo 6:69 * **4:41** Mt 8:29; Mk 3:11-12 * **4:43** Lu 8:1 * **4:44** Mt 4:23 * **5:1** Mt 13:1-2; Mk 3:9-10, 4:1

2 Hɨrak wen katɨp hɨm, hɨrak kɨr sip wiketerem mɨwaai tenhaan. Mɨt
kerek newɨr hepin nankin saauk, hɨr nɨnaaiwɨr sip nen nekemyet hepin
mɨr.
3 Hɨrak ken kau kekre sip me Saimon. Hɨrak kenɨne Saimon kitɨwekhi
hɨrak kakriuwet sip mamno tɨpar kike. Te hɨrak kau kekre sip wen ketpor
menmen mɨrak.
4 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp Saimon kar ik: "Ti ehu sip eno wan
kerek kesikekre, ti etike mɨt nekepi yi eiwɨr hepin emɨkiuwe wan kerekek
te yi eiyɨt saauk."
5 Saimon ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe, haiu mewɨr hepin me wɨtaan ere
wanewik te haiu ap mari saauk mei au. Ti hetpo te hi ewɨrem emno nɨmɨn
ein."
6 Hɨrak ketpor, hɨr newɨrem men nɨmɨn ein epei au, hɨr nari saauk
yapɨrwe ere hepin mamwep,
7 te hɨr nenɨne nɨr yinan neit sip ham nanɨnen nankepi. Hɨr nan nekepi
neriyaam newisɨm mekre sip ere mau hɨm te sip wik menep te mamnatɨn
mamɨkre wan.
8 Saimon Pita kɨr menmen im epei au, hɨrak kewen ninɨp kerp ninaan me
Jisas ketpɨwek kar ik: "Ti Mɨtɨk Iuwe enaiwɨra. Hi mɨtɨk enuk ap hises hɨm
me God werek au."
9 Hɨrak ketike mɨt kerek netikerek hɨr han kekrit nentar saauk yapɨrwe
hɨr netɨwem.
10 *Saimon Pita ketike wariyakɨt tɨrak Jems ketike Jon nɨkerek te mɨtɨk
Sebedi hɨrakɨt tetikerek han kekrit. Jisas katɨp Saimon, "Ti ap enaain au.
In ere maain ti eri mɨt enɨnen enisɨsa."
11 *Jisas ketpɨwekɨt epei au, hɨr mɨt han nekepikɨt nari sip neiyɨm nen
tenhaan, hɨrakɨt tɨnaiwɨrem tisesik.

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk lepro mewik
(Mt 8:1-4; Mk 1:40-45)

12 Wɨ ham Jisas keit wit hak kerek mɨtɨk enuk lepro mewik hɨrak keitai
en. Hɨrak kɨr Jisas hɨrak kan kenke kɨwaai tɨ kitehi Jisas kar ik: "Ti han kit
ti erekyo te hi yaaik."
13 Jisas kewis his menterik katɨp kar ik: "Hi hanhan ti are yaaik."
Wasenum lepro epei menke mekeipnɨwek hɨrak kɨre yaaik.
14 *Jisas ketpɨwek hɨm manp kar ik: "Ti ap atɨp mɨt menmen im au emɨt.
Ti eno eteikɨn pris yɨnk kit, ti ewetɨwek menmen hɨrak kakwet God em
mamɨr ke hɨm me Moses mekre tɨwei metpim. Menmen im mamteikɨn mɨt
ti yaaik."
15 Hɨrak katɨp mɨt hɨr ap nanwepyapɨr menmen hɨrak kerekyorem, te
menmen hɨrak kɨrɨakem, mɨt nerer wit wit nemtewem te hɨr yapɨrwe nan
nanɨmtau hɨm mɨrak o hɨr nan te hɨrak kakɨkepi te hɨr yaain manpenun
enu.
16 *Wɨ yapɨrwe hɨrak kɨpnaaiwɨr mɨt hɨrak ken wit weinɨm mɨt ap newi,
hɨrak prea kitehi God menmen.

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak his hɨt enum
(Mt 9:1-8; Mk 2:1-12)

17 Wɨ ham, hɨrak kewepyapɨr mɨt menmen, mɨt han ne Farisi kerek ninɨn
nises hɨm me Moses, hɨr netike mɨt han ne Skraip kerek newis menmen
me hɨm me Moses mau tɨwei natɨp mɨt em, hɨr nau en. Hɨr nɨnaaiwɨr

* **5:4** Jo 21:3-8 * **5:10** Mt 13:47 * **5:11** Mt 19:27 * **5:14** Mk 7:36; Lu 8:56; Lev 14:1-32 * **5:16** Mk 1:35

wit Jerusalem, han nɨnaaiwɨr wit yapɨrwe me provins Galili ketike provins
Judia, hɨr nan nanɨmtau hɨm mɨrak. Menmen iuwe me Mɨtɨk Iuwe God
metikerek mekepik te hɨrak kakɨkaap mɨt nɨnap o his hɨt enum te hɨr nanre
yaain.
18 Mɨt han nan nɨnan mɨtɨk hak his hɨt tupe mekiuwerem epei maa meit,
hɨr nɨnanek kekre kɨnaan kɨwaai yeno neiyɨk nan. Hɨr neiyɨk nanoke nein
te hɨr nanɨno nɨmɨn nanwisɨk kɨwaai hɨt me Jisas.
19 Hɨr nɨnatɨn au nentar mɨt yapɨrwe nerp neiyepet ya weipɨr ke wɨnak
te hɨr nɨniu wɨnak siup nen niu ein, hɨr nenke toni kɨwapɨn wɨnak siup,
hɨr nesiuwe mɨtɨk neriuwe waai kau yeno ken kɨwaai tɨ kekreri nɨmɨn ke
mɨt netike Jisas.
20 *Jisas hɨrak kertei hɨr han kitet hɨrak kakɨkaap mɨtɨk ik, hɨrak ketpɨwek
kar ik: “Hi esak menmen enum ti hɨrɨakem hɨram mamno.”
21 *Mɨt ne Skraip netike mɨt ne Farisi hɨr nitehiyan natɨpan nar ik: “Mɨtɨk
ik hɨrak keimɨn te hɨrak katɨp enum, hɨrak kekrehɨr ke God? Keimɨn
kakɨsak menmen enum haiu mɨt mɨrɨakem? Mɨt au, God kerekek.”
22 Jisas kertei hɨr natɨpan menmen te hɨrak ketpor, “Yi yenmak yi han
kitet menmen mekre han ki mar em?
23 Hi atɨp mɨtɨk kɨwaai yeno kar ik: ‘Hi esak menmen enum ti hɨrɨakem
mamno,’ te yi yepɨtari hi atɨp werek o au. Te hi etpɨwek: ‘Ti hekrit etenen
yeno eiyɨm eno,’ te yi eiyɨrtei hi atɨp werek te hɨrak kakɨkrit kakno. Au en,
hɨrak wen kakwaai yeno.
24 *Hi hemipɨn ap hesak menmen enum mɨrak au, hi ap te akaap mɨtɨk ik
kakre yaaik taau. Hi tewen atɨp mɨtɨk ik har ik: ‘Ti ekrit eno,’ te yi yayɨrtei
hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi yaaik te hi herp tɨ, hi esak menmen enum
mɨt nɨrɨakem mamno.” Hɨrak ketpor epei au, hɨrak katɨp mɨtɨk enuk his hɨt
tupe mekiuwerem epei maa meit, hɨrak ketpɨwek kar ik: “Ti ekrit etenen
yeno mit eiyɨm eno nit ein.”
25 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk enuk kekrit waswas te hɨr mɨt yapɨrwe
nɨpɨrek hɨrak keit yeno kerek nɨpaa kɨwaaiyem, hɨrak keiyɨm ken nɨrak
ein kewenɨpi niuk me God.
26 Hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe han kekrit newenɨpi niuk me God nenterik,
hɨr natɨp nar ik: “Petepin haiu mɨr menmen nɨpaa mɨt ap nɨrem mar im
au.”

Jisas kenɨne Livai hɨrak kakisesik
(Mt 9:9-13; Mk 2:13-17)

27 Hɨrak kɨkaap mɨtɨk epei au, maain hɨrak ketpaan ken witeik ken kɨr
mɨtɨk kerek keit pewek me takis me mɨt hɨrak kewet gavman em. Niuk me
mɨtɨk ik hɨrak Livai. Hɨrak kau wɨnak kerek kari pewek me mɨt keitaak.
Jisas ketpɨwek, “Ti ehisɨsa enen.”
28 Mɨtɨk Livai kerek kari pewek me mɨt hɨrak kɨnaaiwɨr menmen mɨrak
yapɨrwe kekrit kises Jisas.
29 Maain Livai kɨam Jisas menmen iuwe keit wɨnak kɨrak. Hɨrak kari mɨt
han enun ne mɨt kerek nari pewek me mɨt newet gavman em, hɨr netike
mɨt han hɨr nererik nau nekre wɨnak kɨrak naam menmen netikeret.
30 *Mɨt ne Farisi netike mɨt Skraip kerek nertei hɨm me Moses natɨp mɨt
miyapɨr em, hɨr nises menmen me Farisi, hɨr nan natɨp nene mɨt disaipel
kerek nises Jisas. Hɨr natɨp nar ik: “Yenmak te yi yetike mɨt enun nari

* **5:20** Lu 7:48 * **5:21** Lu 7:49; Ais 43:25 * **5:24** Jo 5:8 * **5:30** Lu 15:1-2

pewek me mɨt, hɨr netike mɨt han nɨrɨak enum, yi yetikeri yaam menmen metike tɨpar? Menmen im au enum emɨt!”

31 Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Neimɨn kerek yaain hɨr ap nari mɨtɨk dokta kakɨkepi au. Neimɨn kerek nɨnap hɨr keriyen nari mɨtɨk dokta kakɨkepi.

32 Hi ap han enɨne mɨt kerek han kitet hɨr nɨre yaain te hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum au. Hi han enɨne mɨt kerek nertei hɨr enun nɨrɨak enum keriyen.”

Jisas katɨp mɨt hɨm yaaim mamɨkrehɨr me hɨm nɨpaa mɨt nisesim (Mt 9:14-17; Mk 2:18-22)

33 Hɨr wen nitɨwekhi nar ik: “Mɨt disaipel ne mɨtɨk Jon ap naam menmen me wɨ yapɨrwe te hɨr nitehi God menmen. Mɨt nises hɨm me Farisi hɨr netikeri ap naam menmen au. Te mɨt nit hekrit hekrit hɨr naam menmen. Hɨr nenmak?”

34 *Jisas kewenhi ketpor, “Mɨt nau netike mɨtɨk ketike mɨte epei neitan te hɨr ap naam menmen a? Taauye! Hɨr nanɨm ye!

35 Te maain wɨ mamnen mɨt han nantɨwek his kaknaaiwɨr mɨt nɨrak yinan. Me wɨ im mɨt nɨrak nɨneinɨwek menmen ap te nanɨm au. Hɨr han tewenɨnek.”

36 Jisas ketpor hɨm tok piska mar im. Hɨrak katɨp, “Mɨtɨk hak ap kakwep laplap mɨrak yaaim kekerwewim mamu enum tokim au. Keimɨn kakrɨak menmen im, hɨrak kakɨwaank mɨrak yaaim em. Te laplap yaaim kerek epei kewepim kekerwewim mau tokim em ap te mamɨram au mentar ti ekemyet, hɨram mamweikɨnhis mamre kike.

37 Mɨtɨk keiyak ap te kakwen tɨpar wain wen petep mamɨkre yɨnk me meme epei enum tokim au. Hɨrak kakrɨakem te maain tɨwerpek me wain mamniu mamwep yɨnk me meme enum tokim te hɨram mamwen, tɨpar mamno tɨ.

38 Au, wain tɨpar wen yaaim emwenem emɨkre yɨnk me meme wen yaaim weiwei. Tokim au emɨt!

39 Mɨtɨk keiyak kaam wain enum tokim hɨrak katɨp hɨram yaaim. Hɨrak kɨnapen tɨpar wain wen petep. Hɨrak kaktɨp enum tokim em hɨram minɨn.”

6

Mɨt ne Farisi nene Jisas nentar mɨt nɨrak ap nises menmen me wɨ Sabat (Mt 12:1-8; Mk 2:23-28)

1 *Me wɨ Sabat, Jisas ken keremir ni ham wit nɨkim mewim ketike mɨt nɨrak hiswiyen wik (12). Me wɨ Sabat, mɨt nɨrɨak menmen au, hɨr nau weinɨm. Mɨt disaipel nɨrak neit nɨkim me wit (hɨram mɨre rais), hɨr nehis newenem nekinenim naam.

2 *Te mɨt han ne Farisi hɨr natɨp neneri nar ik: “Yenmak te yi yɨrɨak menmen kerek hɨm me Moses meriuwesɨsem te yi ap eirɨakem me wɨ Sabat a?”

3 *Jisas keweni ketpor, “Yi epei yekine menmen nɨpaa maam nɨpu kaiu Devit ketike mɨt nɨrak hɨr nɨrɨakem me wɨ kerek hɨr nɨnpɨ maan. Te yi ap han kitetim yerteiyem werek werek au a?

4 *Hɨrak ken kɨnɨk wɨnak ke God kerek mɨt newenɨpi God neit nɨmɨn en. Mɨtɨk iuwe pris kewetɨwekem kekin bret kerek newisɨm nehimɨtanem me God, hɨrak kaam kewet mɨt kerek netikerek kewtɨr meiyam hɨr naam. Hɨm me Moses matɨp mɨt pris keriyen nanɨm bret im e. Mɨt han au. Mɨtɨk

* **5:34** Jo 3:29 * **6:1** Diu 23:25 * **6:2** Jo 5:10 * **6:3** 1Sml 21:1-6 * **6:4** Lev 24:5-9

hetpris kewis maam nɨpu kaiu Devit kɨrɨak menmen im ap kenerek au, te
yi yenmak yena yatɨp hi hɨrɨak enum a?”
5 Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi yaaik te hi atɨp mɨt menmen hɨr
enrɨakem me wɨ Sabat. Hi hinɨn menmen maamrer netpim te yi eiyisesim
me wɨ Sabat.

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨtɨk his enuk hɨrak kɨre yaaik
(Mt 12:9-14; Mk 3:1-6)

6 Me wɨ Sabat ham, Jisas ken kekre wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm
me Moses, hɨrak kewepyapɨr hɨm me God. Mɨtɨk hak kau en, hɨrak his
yaaim mɨrak enum meweikɨn, hemik weinɨk.
7 *Mɨt han ne Skraip newepyapɨr hɨm me Moses netike mɨt han ne Farisi
naanmɨpre Jisas te hɨr nanɨrek kakrɨak menmen kakɨkaap mɨtɨk ik his
enum kakɨ wɨ Sabat kerek hɨr neriuwesɨsem, te hɨr nantɨp nansiuwek hɨm
nankɨp kaki.
8 *Hɨrak kertei han kɨr, hɨrak katɨp mɨtɨk kerek his mɨrak meweikɨn
ketpɨwek kar ik: “Enen ehɨrp in.” Hɨrak kekrit kan kerp in.
9 Jisas ketpor kitorhi, “Hɨm me Moses matɨp haiu mamrɨak yaaim o enum
mamɨ wɨ Sabat? Haiu mamrɨak mɨtɨk kɨnap kaku o kaki me wɨ Sabat a?”
10 Hɨrak naanmenteri mɨt yapɨrwe. Hɨrak naanmenteri, hɨrak katɨp
mɨtɨk ik kar ik: “Ti esiuwe his mit.” Hɨrak kɨrɨakem te his mɨrak mɨre
yaaim mɨpɨram.
11 Jisas kekepik, te mɨt hɨr neperper nine han enuk wɨsenum natɨpan
nime nɨpɨnek menmen hɨr nanrɨak Jisas em enum.

Jisas kehimɨtan mɨt aposel nar hiswiyen wik (12)
(Mt 10:1-4; Mk 3:13-19)

12 Me wɨ im, Jisas kɨniu ken mɨniu (o neiyɨp) kitehi God menmen. Wɨtaan
ere wanewik hɨrak kitɨwekhi menmen.
13 *Wanewik, hɨrak ken kenɨne mɨt yapɨrwe kerek nises hɨm mɨrak, hɨrak
kehimɨtan mɨt hiswiyen wik (12) hɨrak kewepor niuk mɨr kenewor kare
“Aposel” nɨrak, maain hɨr enrɨak menmen mɨrak.
14 Hɨrak kehimɨtan Saimon kerek hɨrak kewis niuk mɨrak ham Pita. Hɨrak
ketike nɨkik kɨrak Endru. Hɨrak kehimɨtan Jems, Jon, Filip, Batolomyu,
15 Matyu, Tomas, Jems hɨrak nɨkan ke mɨtɨk Alfias, Saimon kerek niuk
mɨrak ham Selot, hɨr netike
16 Judas, nɨkan ke mɨtɨk hak Jems, hɨrak ketike Judas Iskeriot kerek maain
kakwepyapɨr Jisas te mɨt enun nepan nɨrak neiyɨk nen nakɨp.

Jisas kewepyapɨr hɨm me God hɨrak kɨkaap mɨt nɨnap
(Mt 4:23-25)

17 Epei au, Jisas ketike mɨt nɨrak nekiuwe mɨniu (o neiyɨp), hɨr nen wit
kɨpɨrak netike mɨt yapɨrwe nises hɨm mɨrak. Hɨr netike mɨt yapɨrwe nerer
wit wit me provins Judia netike mɨt ne Jerusalem netike mɨt ne wan menep
wit iuwe Taia ketike Saidon,
18 hɨr nan nanɨmtau hɨm me Jisas, hɨr nan te hɨrak kakɨkepi. Mɨt han
kerek hɨram herwe mekreri hɨr nan, te Jisas hɨrak kekepi kepɨrem.
19 Mɨt yapɨrwe hanhan nanwis his mamwik nanɨntar menmen mɨrak
iuwe meit nɨmɨn mamno mamkaap mɨt te hɨr nanɨre yaain.

Jisas katɨp hɨm me mɨt hɨr han yaaik, hɨm me mɨt hɨr han enuk
(Mt 5:1-12)

---

* **6:7** Lu 13:14, 14:1 * **6:8** Lu 5:22, 9:47 * **6:13** Jo 6:70

20 Jisas kerenaan kɨr mɨt nɨrak nisesik hɨrak ketpor kar ik:
“Yi mɨt enun menmen auri. Yi han yaaik eiyu eiyɨntar God naanmamri.
21 *“Yi mɨt miyapɨr kerek hanhan eiyises hɨm me God Iuwe, yi han yaaik
eiyu eiyɨntar maain yi eiyisesik werek eiyu werek eiyɨr ke mɨt kerek hɨr
nɨnpi maan hɨr naam menmen ere tu iuwe.
22 *“Yi han yaaik eiyu te hɨr mɨt han enuk neriuweri hɨr nanɨmtaantɨwo
hɨr neweikɨn sip newetiyem hɨr netpi nisesi nentar yi yisɨsa hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe.
23 Nɨpaa enum eik maamrer nɨr nɨrɨak mɨt profet enum te God kakwetɨr
menmen yaaim iuwe kakɨt wit kɨrak. Maain mɨt nanrekyi enum nanɨr
ke nɨpaa maamrer nɨr nɨrɨak profet em. Maain wɨ menmen enum im
mamnen, yi einakɨn tokim han yaaik eiyu eiyɨntar maain God kakweti
menmen yaaim mɨrak kakɨt wit kɨrak.
24 *“Yi mɨt in ek yi yetenen menmen yapɨrwe te maain yi han enuk eiyu
eiyɨntar yi ap yayɨt menmen yaaim meit wit ke God au.
25 “Yi mɨt in ek yi tu iuwe han enuk eiyu eiyɨntar maain yi nɨnpɨ mamiwei.
Yi mɨt in ek yenwesɨs, maain yi han enuk eiyu eiyɨntar maain yi yaikɨt.
26 “Newaai meruri mɨt netpi yi yaain yi naanmamre hɨras eiyɨntar
menmen im ap meteikɨn yi yatɨp yaaim au. Nɨpaa maamrer ne mɨt in enun
hɨr natɨp mɨt profet enun nemipɨn hɨr yaain. Te hɨr yaain au. Hɨr enun ye!

Yi hanhan mɨt enun nepan (Mt 5:38-48)

27 *“Yi mɨt kerek yemtau hɨm mai hi hetpi har ik: ‘Yi hanhan mɨt nepan,
yi yairɨak yaaim me mɨt hɨr han enuk neriuwi.
28 *Mɨt kerek newen henye netpi enum te yi yetpor hɨm yaaim. Hɨr mɨt
kerek nerekyi enum, yi eiyitehi God ekrekyor yaaim.
29 Mɨtɨk kerek kakitep kaknemtɨnut nɨkɨp, ti ewisɨk pɨke ekitep ekno
nɨkɨp pɨnam. Mɨtɨk hak kaknen kakri saket kit, ti ap etenen siot au. Ti
ewisɨk hɨrak ektɨwek ektikerek.
30 Neimɨn nitihi menmen yi eiwetɨrem, te yi ap pɨke yetpor hɨr en-
wetiyem au emɨt!
31 *Yi eiyinɨn eirɨak mɨt menmen yi hanhan maain te mɨt nanrekyiyem.
32 “Yi hanhan mɨt keriyen kerek hɨr hanhani, yi han kitet God kaktɨp yi
yaain? Taau. Hɨram menmen weinɨm. Mɨt enun nises God au, hɨr nɨrɨak
menmen mar im.
33 Yi eirɨak yaaim mɨt keriyen kerek nerekyi yaaim, yi han kitet menmen
im hɨram iuwe te God kaktɨp yi yaain? Taau. Hɨram menmen weinɨm. Mɨt
enun nises God au hɨr nɨrɨak menmen mar im.
34 Yi eiwet mɨt menmen kerek yi han kitet maain hɨr pɨke enwetiyem, yi
han kitet menmen im hɨram iuwe te God kaktɨp yi yaain a? Taau! Hɨram
menmen weinɨm. Mɨt enun newet mɨt han menmen te hɨr pɨke nantɨwem.
35 *Yi hanhan mɨt nepan eirekyor yaaim, eiwetɨr menmen te ti ap han
kitet pɨke eiyɨt menmen au emɨt! Yi eirɨak menmen im te God kakweti
menmen yaaim. Yi yeteikɨn mɨt yi yaire nɨkerek ne God yentar God kɨrɨak
yaaim kɨkaap mɨt enun nises han kɨr hanhan hɨras, hɨr netike mɨt yaain.
36 Yi eikaap mɨt eirekyor yaaim eire Haai ki God kɨrɨakem.

---

* **6:21** Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 * **6:22** Jo 15:19, 16:2; 1Pi 4:14 * **6:24** Je 5:1 * **6:27** Pro 25:21; Ro 12:20 * **6:28** Ro 12:14 * **6:31** Mt 7:12 * **6:35** Lev 25:35-36

Yi ap skelim mɨt han eitɨp yi yaain te hɨr mɨt enun au emɨt
(Mt 7:1-5)

37 *"Yi ap skelim mɨt me menmen hɨr nɨrɨakem te God ap skelim yi mɨt
me menmen yi yɨrɨakem taau. Menmen enum mɨt nerekyiyem, yi eitɨp
hɨram menmen weinɨm. Te God han yaaik keriuwi kakɨsak menmen enum
mi mamno.
38 *Yi eiwet mɨt menmen te God kakweti menmen ere mau hɨm te
mamɨhɨnhɨn. Mamɨrkeim yi eiwet mɨt menmen, hɨram mamɨr ke God
maain kakwetiyem."

39 *Jisas ketpor hɨm tok piksa im e. Hɨrak katɨp, "Mɨtɨk nanamɨr toto ap
te kakteikɨn mɨtɨk hak kerek nanamɨr toto tatriyakɨt tatitet yayiwe. Hɨrak
kakrɨak menmen mar im te hɨrakɨt tatɨnkewɨn tatɨkre wi.
40 *Nɨkan sumatin kau skul ap kakɨrtei menmen kakinɨn mɨtɨk tisa kɨrak.
Te maain hɨrak kakɨrtei menmen epei werek te hɨrak kakre tisa kɨrak kerek
ek.
41-42 Ti henmak te ti hɨpɨr menmen mɨre yenkis yehes mekre nanamɨr
ke kit yinak te ti ap hertei nu mɨre heneik mau mekre nanamɨr kit a? Ti
ehinɨn eweikɨn sip ewet menmen enum te maain ti yaaik te ti atɨp kit yinak
menmen enum hɨrak kɨrɨakem.

Nu enum ap mine nɨkim yaaim au
(Mt 7:17-20, 12:33-35)

43 "Nu yaaim ap mine nɨkim enum au, nu enum ap te mine nɨkim yaaim
au.
44 Mɨt nɨr nɨkim me nu ham, hɨr nertei hɨram tuwaan o hɨnaan. Mɨt ap
nenep tapɨr mau nu miyak herpe au. Hɨr ap newen hɨnaan nɨkim mari
mau sɨrpɨt au.
45 Mɨt hɨr nar nu im. Mɨtɨk yaaik kɨrɨak menmen yaaim kentar menmen
yaaim mau han kɨrak. Hɨm me mɨt mewepyapɨr menmen mekre han kɨr.

Hɨm me mɨt nime wɨnak
(Mt 7:24-27)

46 *"Yi yenmak yi yatɨp hi Mɨtɨk Iuwe te yi ap yises hɨm mai au a?
47-48 Mɨtɨk kerek kaknen kakɨmtau hɨm mai kakisesim, hɨrak kakre mɨtɨk
kime wɨnak. Mɨtɨk ik kekin hei kime wɨnak kentar nan keit mɨniu (o
neiyɨp). Maain mani kakniu kaknep wɨnak te ap keket wɨnak au kentar
mɨtɨk kimaak yaaik kime wɨnak kentar nan keit mɨniu (o neiyɨp).
49 Mɨtɨk kerek kaknen kakɨmtau hɨm mai kakisesim au, hɨrak kakre
mɨtɨk kime wɨnak kekin hei kau tenhaan menep mani. Hɨrak kimaak kau
tenhaan, maain mani kakniu kaknep wɨnak kakwenek, hɨrak keiyɨk kakno
kakɨwaankek."

7

Jisas kɨkaap mɨtɨk hɨrak kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe ke ami
(Mt 8:5-13)

1 Jisas katɨp menmen im epei au, hɨrak ken wit Kapaneam.
2 Hɨrak ken wit Kapaneam, mɨtɨk iuwe ke ami ke wit Rom kepu
Kapaneam, hɨrak han tewenɨn mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mɨrak, hɨrak
kɨnap menep te kaki.
3 Me wɨ im hɨrak kemtau Jisas kɨkaap mɨt, hɨrak keriuwet mɨt iuwe ne
Juda nau wit eik te hɨr nanitɨwekhi kaknen kakɨkaap mɨtɨk ik.

---

* **6:37** Mt 6:14 * **6:38** Mk 4:24 * **6:39** Mt 15:14 * **6:40** Mt 10:24-25 * **6:46** Mal 1:6; Mt 7:21

4 Hɨr nan nɨr Jisas nitɨwekhi hɨm iuwe netpɨwek, “Mɨtɨk ik hɨrak yaaik te
ti enen ekepik.
5 Hɨrak han tewenɨn haiu mɨt ne Isrel hɨrak kime wɨnak kaiu kerek haiu
mau mererik mekine hɨm me Moses.”
6 Hɨr natɨp epei au, Jisas ketikeri nen. Hɨr menep te hɨr nɨpɨun wɨnak
kɨrak eik, mɨtɨk iuwe ke ami keriuwet nɨrak yinan newenyipɨri netpɨwek,
“Mɨtɨk Iuwe ti ap enen au emɨt! Hi ap yaaik te ti enen enɨk wɨnak kai au.
Ti Mɨtɨk Iuwe hi au weinɨk.
7 Hi han kitet hi ap yaaik te hi enen erit au. Hi hertei ti atɨp hɨm keremem
te mɨtɨk kai pɨke kaku werek kentar
8 hi har ke ti. Hi ehises hɨm me mɨt naiu ne ami ninɨna. Hi hinɨn
naanmɨpre mɨt ne ami han. Hi atɨp mɨtɨk ik, ‘Ti eno,’ te hɨrak kakno. Hi atɨp
mɨtɨk eik, ‘Ti enen,’ te hɨrak kaknen. Hi hatɨp mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen
mai, ‘Ti erɨak menmen im,’ te hɨrak kakrɨakem. Ti atɨp enen menmen enum
mekre yɨnk ke mɨtɨk kai te hɨram emɨnke emrɨr emkepnɨwek.”
9 Jisas kemtewek katɨp karik, hɨrak han kekrit han yaaik, hɨrak keweikɨn
katɨp kar ik: “Hi etpi hi ap hertei mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne weiwɨk me Isrel
hɨrak han kitet hɨm me God kar ke mɨtɨk ik kisesim au.”
10 Jisas katɨp epei au, hɨrak keriuwet mɨt kerek mɨtɨk iuwe ke ami
keriuweti nan nɨrek, te hɨr pɨke nen wɨnak kɨrak, hɨr nɨr mɨtɨk kɨrɨak
menmen mɨrak hɨrak pɨke kɨre yaaik.

Jisas kɨkɨak mɨtɨk pipɨak kaa keit wit Nen

11 Maain wɨ ham Jisas ken wit niuk mɨrak Nen. Mɨt nɨrak nises hɨm mɨrak
netike mɨt han yapɨrwe nen netikerek.
12 Hɨrak ken kiun ya weipɨr ke nɨwa ke wit eik epei au, hɨrak kɨr mɨt
nɨnan herwe kentar kɨnaan nanwisɨk kakɨkre hei. Herwe kaa, hɨrak nɨkan
ke mɨte kerek nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa. Mɨt yapɨrwe ne wit nɨkɨtek nen.
13 *Mɨtɨk Iuwe Jisas kɨr miye pɨrak wɨkɨtek, hɨrak han tewenɨnep ketpɨwe
kar ik: “Ti ap ekɨtek au emɨt! Ekintɨp!”
14 *Hɨrak kan kewis his mentar yeno te hɨr mɨt nɨnanek neiyɨk nerp neit.
Te hɨrak katɨp mɨtɨk pipɨak kar ik: “Hi hetput ti ekrit.”
15 *Hɨrak katɨp epei au, herwe kerek kaa hɨrak kekrit kau, hɨrak katɨp. Te
Jisas keriuwetek pɨke ketike miye pɨrak nen.
16 *Hɨr nepɨrpɨr newenɨpi niuk me God natɨp nar ik: “Mɨtɨk profet iuwe
epei kan kau nɨmɨn ke haiu mɨt. God epei kan kakɨkaap haiu mɨt miyapɨr
nɨrak.”
17 Mɨt newepyapɨr menmen Jisas kɨrɨakem men merer wit wit me provins
Judia ketike wit menep.

Jon keriuwet mɨtɨkɨt disaipel wiketeret ten tɨr Jisas (Mt 11:2-19)

18 Mɨt disaipel ne Jon netpɨwek menmen yapɨrwe Jisas kɨrɨakem. Te hɨrak
kari mɨtɨkɨt wik tɨrak,
19 *keriuwetet ten Mɨtɨk Iuwe Jisas te titɨwekhi, “Ti Mɨtɨk Iuwe kerek God
katɨp kaknen ek o haiu mamɨmerɨr mɨtɨk keiyak?”
20 Mɨtɨkɨt te Jon epei ten tɨr Jisas hɨrakɨt titɨwekhi tarik: “Jon kerek
kɨkɨr mɨt keriuwetawɨr te hawɨr wituthi, ‘Ti Mɨtɨk Iuwe Krais kerek God
keriuwetit o haiu mamɨmerɨr keiyak maain kaknen?’ ”

---

* **7:13** Lu 8:52 * **7:14** Lu 8:54 * **7:15** 1Kin 17:23; 2Kin 4:36 * **7:16** Lu 1:68, 19:44 * **7:19** Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8

21 Me wɨ im Jisas kɨkaap mɨt hɨr nɨnaap hɨr nɨre yaain. Hɨrak kɨkaap mɨt
han kepɨr herwe mekre han kɨr hɨr nɨre yaain. Hɨrak kɨkaap mɨt nanamɨr
toto te hɨr nɨr ein ein.
22 *Hɨrak kewen Jon mɨtɨkɨt tɨrak ketpɨwekɨt, "Yi pɨke eino eitɨp Jon
menmen yi yɨrem, menmen yi yemtewem. Mɨt nanamɨr toto hi ekepi te
hɨr nɨr ein ein. Mɨt kerek perku enum hɨr neke tɨ nen werek werek. Mɨt
lepro mewi, yɨnk kɨr kɨre yaaik. Mɨt nɨkɨp toto enum hɨr nemtau. Mɨt epei
naa hi hɨkɨan nekrit nepu. Hi atɨp mɨt enun menmen au, hi eweporyapɨr
hɨm yaaim me God.
23 Mɨt kerek hɨr han yaaik neriuwe menmen hi hɨrɨakem han kiteta, hi
Mɨtɨk God keriuweta hɨkaap mɨt, hɨr han yaaik enu."
24 Hɨrak ketpɨwekɨtem, mɨtɨkɨt Jon keriuwetet epei ten, Jisas katɨp mɨt
yapɨrwe in me Jon. Hɨrak ketpor kar ik: "Yi yen yayɨr mekam yayɨt
wit weinɨm a? Yi yɨr menmen weinɨm mɨre niyen (o keneiken) nɨme
metɨtɨwem,
25 o au en, yi yen yayɨr mekam a? Mɨtɨk keriuwet klos yaaim? Au, mɨt
narik hɨr nau werek werek hɨr nepu wɨnak ke mɨt iuwe gavman keriyen.
26 *Im au, te yi yen yayɨr mekam a? Mɨtɨk profet? Yi epei yɨr mɨtɨk profet,
te hi etpi werek. Hɨrak Jon kinɨn mɨt profet.
27 *Jon hɨrak mɨtɨk kerek hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im:
'Eiyɨmtewem! Hi ariuwet mɨtɨk kai kaktɨp hɨm kakinɨnit kakno kaktɨp
mɨt, ti Mɨtɨk hi God hehimɨtenut ti enen, te hɨr enweikɨn sip enwet
menmen enum nanmeriyut.'
28 Hi hetpi me wɨ Jon kɨrɨak menmen, hɨrak mɨtɨk iuwe epei kinɨn mɨt
yapɨrwe kerek miyapɨr nɨpaa ninen. Te in ek hɨr mɨt kerek niuk mɨr kike
hɨr nises God hɨrak naanmɨpror, maain hɨr nanu nantike God nanɨt en hɨr
naninɨn Jon kerek wɨ hɨrak kau tɨ ik e."
29 *Hɨr mɨt weinɨn netike mɨt kerek hɨr nari pewek me takis newet
mɨt iuwe ne gavman em, hɨr yapɨrwe nemtau hɨm Jisas ketpim me Jon,
hɨr natɨp, "Hɨm me God hɨram yaaim." (Hɨr keriyen nises hɨm me God
kehimɨtanorem, hɨr newis Jon kɨkɨri neriuwe tɨpar.
30 *Hɨr mɨt ne Farisi kerek naanmɨpre hɨm me Moses netike mɨt ne Skraip
kerek newepyapɨr hɨm me Moses, hɨr au. Hɨr neweikɨn sip newet menmen
God hanhan hɨr nanisesim mamkepi te hɨr ap newis Jon kɨkɨri neriuwe
tɨpar au.)
31 Jisas wen ketpor kar ik: "Hi atɨp mekam te hi eteikni mɨt nau tɨ ik ek
hɨr neweikɨn sip newet God hɨr nɨre mekam? Hi hetpi.
32 Hɨr nɨre nɨkerek netike miye haai nen maket nesiuwe menmen mɨr,
nɨkerek han nenɨne nɨkerek han netpor,
'Haiu mɨrɨam tukɨn mine henye te yi yɨprɨre au. Haiu memipɨn menep
tukɨn han tewenɨn herwe kaa, te yi yɨkɨtek au. (Haiu mɨrɨak menmen ham
ham te yi ap han yaaik yeriuwerem au.) Yi mɨt han yi yɨre nɨkerek in.'
33 Hɨrak Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar kan nɨnpɨ maak kepu, hɨrak
ap kaam wain tɨpar si enum, te yi yatɨp herwe kekrerek.
34 *Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe epei han haam menmen metike wain
tɨpar si enum te yi yatɨp, 'Eiyɨrek! Hɨrak kaam menmen yapɨrwe kaam
tɨpar yapɨrwe. Hɨrak ketike mɨt nari pewek me takis netike mɨt nɨrɨak
enum, hɨrak ketikeri nariyan nɨrɨak menmen.'

---

* **7:22** Ais 35:5-6, 61:1; Lu 4:18 * **7:26** Lu 1:76 * **7:27** Mal 3:1 * **7:29** Lu 3:12 * **7:30** Mt 21:32 * **7:34** Lu 15:2

35 Menmen God kɨrɨakem mɨt kerek nisesim nertei hɨram yaaim.”

Jisas keit wɨnak ke Saimon ke Farisi

36 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt Farisi kitehi Jisas kaktikerek tatɨm menmen tatɨt
wɨnak kɨrak, te hɨrak ketikerek ten taam menmen teit wɨnak kɨrak eik.
37 *Mɨte hap weit wit ik ek, hɨre enu wɨrɨak enum. Hɨre wertei Jisas kaam
menmen keit wɨnak ke mɨtɨk ke Farisi, te hɨre weit mɨn tɨpar mɨnɨn yaaim
mekrerem weiyɨm wan.
38 Hɨre wen werp sip ke Jisas menep hɨt mɨrak, witehɨr wɨkɨt wan ketnen
kentar hɨt mɨrak te hɨre weit paan kɨre nokik weiyɨk wesiunen hɨt mɨrak.
Hɨre weiyewɨwek hɨt te hɨre wewen tɨpar sanda kerek yaaim mɨnɨn em
menterim.
39 Mɨtɨk hak ke Farisi ik ek nɨpaa kenɨne Jisas ken kaam menmen
ketikerek hɨrak kɨr menmen im, hɨrak katɨp kekre han kɨrak, “Mɨtɨk ik
hɨrak kɨre profet, te hɨrak epei kertei mɨte ip ep hɨre peimɨn hɨre wɨre
mekap te hɨre wetenenik, hɨre wɨre mɨte enu wɨrɨak menmen enum.”
40 Jisas kertei han kɨrak te hɨrak ketpɨwek kar ik: “Saimon, hi amɨ hetput
menmen.” Saimon kewenhi kar ik: “Mɨtɨk Iuwe, ti etpo.”
41 Jisas katɨp, “Nɨpaa mɨtɨkɨt wik tari pewek me mɨtɨk hɨrak
kewetɨwekɨtem, te pɨke tatwetɨwekɨtem kiutɨp hɨrak kari 500 kina. Hak au
50 kina kerem em.
42 Maain hɨrakɨt ap tetenen pewek te hɨrakɨt pɨke tatwetɨwekem, hɨrak
katɨp hɨram menmen weinɨm. Te ti han kitet keimɨn ke mɨtɨkɨt wik hɨrak
han tewenɨnek wɨsenuk a?”
43 Saimon katɨp, “Mɨtɨk nɨpaa kari pewek iuwe, hɨrak han tewenɨnek
wɨsenuk.” Jisas ketpɨwek, “Ti atɨp werek.”
44 *Jisas kɨwaai naan kɨr mɨte ip e, hɨrak katɨp Saimon, “Ti epei hɨr mɨte
ip a? Ti henɨnau te hi han wɨnak kit. Ti ap eweto tɨpar te hi ekemyet hɨt mai
ehises menmen me maamrer naiu au. Te hɨre wekemyet hɨt mai weriuwe
wan ke nanamɨr kɨre, hɨre wesiunenim weriuwe paan kɨre.
45 Nɨpaa hi han wɨnak kit ti ap heiyewowa au, te hɨre weiyewo hɨt mai
kerek nɨpaa hi hɨwaai yeno ere in.
46 *Ti ap hewis tɨpar mɨnɨn yaaim kike mau paan kai au. Te hɨre wewen
tɨpar mɨnɨn yaaim wɨsenum mau hɨt mai.
47 Hi hetput, hɨre han tewenɨna. Menmen im meteikɨn mɨt hɨre han yaaik
wentar hi epei hesak menmen enum mɨre yapɨrwe, hɨram epei men. Mɨtɨk
kerek ap kertei werek God kesak menmen mɨrak hɨram iuwe, maain hɨrak
han tewenɨn God kike.”
48 *Jisas katɨp mɨte ip kar ik: “Menmen enum mit, ti nɨpaa hɨrɨakem, hi
epei esakem.”
49 Mɨt han nau yeno eim naam menmen netikerek hɨr han kitetim mekre
han kɨr, “Hɨrak han kitet hɨrak keimɨn te hɨrak kesak menmen enum mɨt
nɨrɨakem a? Hɨrak God a?”
50 *Au, Jisas wen ketpɨwe kar ik: “God kekepit kentar ti han kiteta. Ti han
yaaik eno.”

8

Miyapɨr han nises hɨm me Jisas

---

* **7:36** Lu 11:37 * **7:37** Mt 26:7; Mk 14:3; Jo 12:3 * **7:44** Jen 18:4 * **7:46** Sam 23:5 * **7:48** Lu 5:20-21 * **7:50** Lu 8:48, 17:19, 18:42

1 *Maain wɨ ham Jisas ken wit iuwe, wit kike kewepyapɨr hɨm yaaim me
God naamamre mɨt. Mɨt nɨrak nar hiswiyen wik (12) netikerek nen.
2 *Miyapɨr han kerek nɨpaa Jisas kekepi nɨnap o kepɨr herwe mewi
menpɨn, niuk mɨr im: Maria kerek niuk ham Magdala kerek nɨpaa Jisas
kepɨr herwe hispɨnak wik (7).
3 Hɨre wetike Joana kerek mɨte pe mɨtɨk Susa, mɨtɨk iuwe naanmɨpre
menmen meit wɨnak ke mɨtɨk iuwe gavman King Herot. Hɨre wetike
Susana, miyapɨr han yapɨrwe naanmɨpre Jisas ketike mɨt nɨrak nisesik hɨr
naanmɨprewek neriuwe menmen mɨr.

Jisas katɨp hɨm tok piska ke mɨtɨk kamɨr menmen
(Mt 13:1-9; Mk 4:1-9)

4 Mɨt nerer wit wit nan nɨr Jisas. Jisas kɨr mɨt yapɨrwe nererik nerp
menep, hɨrak ketpor hɨm tok piska mar im:
5 "Mɨtɨk hak ken kewɨr rais yehes meit ni mɨrak. Hɨrak wen kewɨrem,
ham menke mɨwaai yayiwe, mɨt nan nentɨraam, hore meniuwe man
maam.
6 Yehes ham menke mɨwaai tɨ kike kentar nan. Hɨram mewo te hɨram
maa mentar tɨpar au.
7 Yehes ham menke mɨwaai tɨ waai enum tɨktɨk enum mewiyen. Yehes
metike waai enum mewo mɨpɨram te waai enum mɨwapɨnem te hɨram ap
mari au.
8 Yehes ham menke mekre tɨ yaaik nɨpaa mɨtɨk kewenek hɨram mewo
yapɨrwe mine nɨkim mar 100." Hɨrak Jisas wen katɨp kɨnap hɨm iuwe,
"Keimɨn ekɨmtau hɨm mai nɨkɨp emnep hɨrak han ekitet menmen hi epei
hetpim."

Jisas kewepyapɨr kenmak te hɨrak katɨp mɨt hɨm tok piska
(Mt 13:10-17; Mk 4:10-12)

9 Hɨrak katɨp epei au, mɨt nɨrak kerek nises hɨm mɨrak nitɨwekhi nar ik:
"Ti ewepyapɨr hɨm nɨpaa ti hetpim."
10 *Jisas ketpor kar ik: "God kewisi yi yertei han kɨrak te hɨrak naan-
mamre mɨt. Te mɨt han en hi hetpor heriuwe tok piska te hɨr nɨr menmen
hɨr nepɨtariyem, hɨr nemtau hɨm te hɨr ap nisesim werek au.

Jisas kewepyapɨr menmen me tok piska
(Mt 13:18-23; Mk 4:13-20)

11 *"Hɨm me tok piksa hɨram im: Rais yehes hɨram hɨm me God keremem.
12 Yehes mɨwaai yayiwe hɨram mɨre mɨt nemtau hɨm me God te Seten kan
kari hɨm yaaim mau han kɨr mamno te hɨr ap nises hɨm mɨrak, te hɨrak God
ap kakɨkepi kaktorhis au.
13 Yehes mɨwaai tɨ kike kentar nan hɨram mɨre mɨt nemtau hɨm me God
hɨr han yaaik hɨr nɨre nekenik kike mau pɨn. Hɨr han kitet hɨm me God
kike keremem, te hɨm mamno han kɨr au mɨre yehes nekenik kike mau
pɨn. Maain wepni kakmɨp hɨram mamɨweiwei. Maain Seten kaknen kakri
han kɨr te hɨr nanweikɨn sip nanwet hɨm me God. Hɨm mɨrak mekre han
kɨr mami.
14 Yehes menke mɨwaai tɨ enuk kerek waai tɨktɨk mewiyen, hɨram mɨre
mɨt nemtau hɨm me God te hɨr hemkre menepam neriuwe pewek o
menmen mɨr, hɨr hanhan nises menmen han kɨr katɨp hɨram yaaim, te
hɨram meiyepet han kɨr te hɨr ap nises God werek werek au.

---

* **8:1** Lu 4:43 * **8:2** Mt 27:55-56; Mk 15:40-41; Lu 23:49 * **8:10** Ais 6:9-10 * **8:11** 1Pi 1:23

15 Yehes menke mɨwaai tɨ yaaim ham mɨre mɨt nemtau hɨm yaaim me
God. Hɨr nemi mekre han kɨr yaaik, hɨr nisesim ere hɨr nises God werek
werek nɨrɨak menmen yaaim mɨre rais mari yapɨrwe.

Mɨt hɨr ap nɨsawɨn si kɨnɨk sar au
(Mk 4:21-25)

16 *"Mɨtɨk ap keksiu si kɨsawɨnek kekre sar o kewisɨk kɨnɨk yeno au.
Hɨrak kewisɨk kau yaain te mɨt nanɨnen nɨmɨn in nanɨrek.

17 *Menmen yapɨrwe mɨsawɨn meit te maain hɨram mamu yaain mɨt
nanɨrem. Menmen yapɨrwe mɨsawɨn meit te maain God kakwepyapɨrem
kakteikɨn mɨt em.

18 *Menmen yi yemtewem yi naanempre hɨras te yi yemtewem werek,
yi han ekitetim werek werek. Keimɨn ketenen hɨm yaaim kisesim, maain
God kakwetɨwek hɨm ham yaaim. Keimɨn han kitet kerekek hɨrak ketenen
hɨm ham hɨrak kisesim, menmen hɨrak han kitet hɨrak kerteiyem, God
kakriyaam mamno mamkeipnɨwek mamɨwaank mamɨt."

Jisas miye pɨrak wetike kikrek nɨrak nanɨnen nanɨrek
(Mt 12:46-50; Mk 3:31-35)

19 Miye pe Jisas wetike kikrek nɨrak nan nanɨrek te hɨr ap nanwep mɨt
yapɨrwe nanɨrek.

20 Mɨt han netpɨwek, "Miye pit wetike kikrek nit nerp wit eik nanrit."

21 Te Jisas kewenhi ketpor, "O, hi hemtau. Te hi hetpi, mɨt kerek nemtau
hɨm me God nisesim, hɨr nɨre miye wetike kikrek nai."

Jisas katɨp kewen yuwerep pɨke matɨn meit
(Mt 8:23-27; Mk 4:35-41)

22 Wɨ ham Jisas ketike mɨt nises hɨm mɨrak hɨr nen nau nekre sip. Te
hɨrak ketpor, "Haiu mamno wan pɨnak ein." Hɨrak ketpor, te hɨr nepno.

23 Hɨr nepno, Jisas kɨwaai kɨnatɨn keit, yuwerep kɨniu kekiuwe mɨniu (o
neiyɨp) kan. Yuwerep kekiuwe mɨniu (o neiyɨp) kan te wan tɨpar kehɨn
kekre sip, sip menep mamɨwer mamriuweri nanɨkre wan te hɨr nani.

24 Mɨt nɨrak nen nekotɨtek netpɨwek nar ek: "Mɨtɨk Iuwe, Mɨtɨk Iuwe,
haiu menep te mami." Jisas kekrit katɨp kewen yuwerep ketike wan, hɨram
mewɨre meit.

25 Te hɨrak ketpor, "Yenmak yi yɨnaain te yi ap han kiteta werek werek
au a?" Te hɨr han kekrit hɨr nɨnaain natɨpan nar ik: "Mɨtɨk ik hɨrak iuwe,
menmen iuwe mewik te hɨrak katɨp yuwerep wan hɨram mewɨre mɨwaai
meit."

Jisas kɨkaap mɨtɨk herwe enum mekrerek
(Mt 8:28-34; Mk 5:1-20)

26 Sip merekir wan ere mɨpiun tɨ ke wit Gegesa. Gegesa kɨwaai wan keit
pɨnak ein te Galili kɨwaai keit pɨnak in.

27 Jisas kenke ken kiun tenhaan eik, mɨtɨk ke wit iuwe kewenyipɨrek.
Mɨtɨk ik herwe mekrerek me wɨ yapɨrwe hɨrak ap kamɨr laplap au. Hɨrak
kau wɨnak au, hɨrak kepu han kɨnɨk mɨniu (o neiyɨp) han kerek mɨt newis
herwe maa mekrerem.

28-29 Wɨ yapɨrwe herwe merekyɨwek han ken sip, mɨt naanmɨprewek hɨr
newenkekik neriuwe sen ain mau his hɨt mɨrak te hɨrak keremir te herwe
meriyaak meiyɨk men wit weinɨm mɨt ap newi. Jisas katɨp herwe enum
hɨm manp te hɨrak kepɨrem mamno. Jisas wen ketpɨwek hɨrak kenepɨp

---

* **8:16** Mt 5:15; Lu 11:33 * **8:17** Mt 10:26; Lu 12:2 * **8:18** Mt 25:29; Lu 19:26

kenkewɨn kɨwaai ninaan mɨrak hɨrak katɨp hɨm iuwe mar im: “Jisas ti Nɨkan ke God Wɨsenuk. Ti henmak herekyo menmen im? Hi hituthi ti ap herekyo menmen im au emɨt!”

30 Jisas kitehi herwe kar ik: “Ti ekine niuk mit.” Hɨram matɨp mar im: “Niuk maiu mɨt yapɨrwe mentar haiu yapɨrwe mekrerek.”

31 Herwe mitɨwekhi te hɨrak ap kakriuwetem mamno hei enuk.

32 Sak yapɨrwe merp mɨniu (o neiyɨp) menep maam menmen te herwe nitɨwekhi hɨrak ekwisɨm mamno mamɨkre sak im. Jisas kewenhi herwe hɨram mamno.

33 Jisas kewenhi herwe te hɨram metpaan mekeipɨn mɨtɨk, hɨram men mekre sak. Te sak mesiukɨn mekiuwe tɨnpi (o neiyi) me mɨniu (o neiyɨp) men mamɨn wan te tɨpar mekiuwe hɨm yipɨr, hɨram maa meit.

34 Hɨr mɨt naanmɨpre sak nɨr menmen im, hɨr nɨrɨr nen natɨp mɨt ne wit iuwe, mɨt ne wit kike netporem.

35 Hɨr netporem, hɨr mɨt ne wit nesiukɨn nen nanɨr menmen hɨr nepei netporem me sak. Te hɨr nan nɨr Jisas ketike mɨtɨk kerek Jisas kepɨr herwe mekeipnɨwek hɨrak kau menep hɨt me Jisas. Hɨrak han yaaik epei kamɨr laplap te hɨr nɨnaain.

36 Mɨt kerek epei nɨr Jisas kekepik hɨr natɨp mɨt ne wit karkeik Jisas kɨkaap mɨtɨk nɨpaa herwe mekrerek.

37 Te mɨt nerer wit wit me Gegesa hɨr nan nitehi Jisas kaknaiwɨri kakɨntar hɨr nɨneinɨk wɨsenum, te Jisas ken kau sip kakno pɨnak ein.

38 Hɨrak kau sip kakno, mɨtɨk kerek Jisas kepɨr herwe menke menpɨn mekeipnɨwek kitehi Jisas hɨm iuwe kaktikerek tatno, te Jisas keriuwetek ketpɨwek,

39 “Ti pɨke eno nit en ewepyapɨr atɨp mɨt menmen yaaim iuwe God kerekyutem.” Hɨrak ketpɨwek, te hɨrak pɨke ken nɨrak en kewepyapɨr katɨp mɨt yapɨrwe neit nɨrak en menmen Jisas kerekyɨwekem.

Jisas kɨkaap Jaires nɨki pɨrak wetike mɨte kerek wetenen klos mɨrak (Mt 9:18-26; Mk 5:21-43)

40 Jisas pɨke ken kerekir wan ken pɨnak ein, te mɨt yapɨrwe hɨr han yaaik neriuwerek nentar hɨr nemeriyɨwek pɨke kerekir wan kaknen en.

41 Hɨrak kiun ein, mɨtɨk niuk mɨrak Jairas ken menep. Hɨrak mɨtɨk iuwe ke wɨnak kerek mɨt nau nererik nekine hɨm me Moses ein. Hɨrak kan kenke kɨwaai hɨt me Jisas kitɨwekhi hɨm iuwe kar ik: “Ti enen wɨnak kai.”

42 Hɨrak kitɨwekhi kentar hɨrak kine nɨki piutɨpen, hɨre tito hiswiyen wik (12). Hɨre wɨnap menep te wawi. Jisas kepno ketikerek, mɨt yapɨrwe nisesik neweiknɨwek.

43 Mɨte hap kerek winen hemkre tito hiswiyen wik (12) hɨre wisesik. Hɨre wewɨr pewek mɨre epei mesi, te mɨt nekepye werek werek au.

44 Hɨrak kepno, hɨre wisesik weke sip kɨrak wan wetenen hɨr me saket mɨrak, te wasenum hɨre hemkre katɨn keit.

45 Jisas kitehi katɨp, “Peimɨn wetenɨna?” Te hɨr yapɨrwe niune natɨp nar ik: “Hi au. Hi au.” Pita katɨp, “Haiu mɨt yapɨrwe meweiknut merp menep menep. Ti henmak te ti hatɨp hɨm mar im?”

46 Au, Jisas katɨp, “Mɨte hap hɨre wetenɨna. Hi hertei menmen mai iuwe epei mɨnaiwɨra mɨkaap mɨte peiyap.”

47 Mɨte wertei Jisas kertei menmen hɨre wɨrɨakem, te hɨre weperper wan wewen ninɨp wɨwaai menep hɨt me Jisas, hɨre wewepyapɨr hɨrehes me ninaan me mɨt yapɨrwe markeim te wasenum hɨrak kekepiye hɨre wepu werek werek.

48 *Hɨre wepu werek werek, te Jisas ketpɨwe kar ik: “Mɨte ti han kiteta te
God kekepit ti hɨre yaaip. Ti han yaaik eno.”
49 Jisas wen katɨp hɨm im, mɨtɨk hak ke wɨnak ke mɨtɨk iuwe Jaires kan
ketpɨwek kar ik: “Nɨki pit epei waa. Ti henmak ti eriyaam ektan Jisas? Ti
ewisɨk kakno.”
50 Jisas kemtewek hɨrak katɨp Jaires kar ik: “Ti ap enaain au. Ti han
ekiteta te hɨre wawu werek.”
51 Hɨrak kɨpiun wɨnak, te hɨrak kewis mɨt han netikerek nanɨno nɨmɨn
wɨnak au. Pita, Jems, Jon netike miye haai hɨr keriyen nen nɨmɨn.
52 *Mɨt yapɨrwe ein nɨkɨtep hɨr han tewenɨnep, te Jisas ketpor, “Yi ap
eikɨtep au emɨt! Hɨre ap waa, hɨre wɨwaai kerep ep.” (Hɨrak ketpim kentar
hɨrak hanhan kakɨkɨa.)
53 Hɨr nemtewek hɨr nenwesɨsek nentar hɨr nertei hɨre epei waa weit.
54 *Hɨr nenwesɨsek te Jisas ketenɨnɨwe his mɨre kenɨnewe hɨm iuwe kar
ik: “Nɨki ti ekrit.”
55 Hɨmɨn kɨre pɨke kan kekrerep te wasenum hɨre wekrit. Jisas katɨp miye
haai hɨr enwetɨwe menmen hɨre wawɨm.
56 *Miye haai nɨre, hɨr han kekrit, te hɨrak ketpor hɨm manp te hɨr ap
nantɨp mɨt menmen hɨrak kɨrɨakem au emɨt!

9

Jisas keriuwet mɨt nɨrak hiswiyen wik (12) nɨrɨak menmen mɨrak (Mt 10:5-15; Mk 6:7-13)

1 Jisas kenɨne mɨt nɨrak disaipel hiswiyen wik nɨrak (12) kewisi hɨr
nekrehɨr kɨrak ninɨn herwe hɨr nankaap mɨt nɨnap te hɨr nɨre yaain.
2 Hɨrak keriuweti hɨr nen nanwepyapɨr God kinɨn naanmamre mɨt.
Hɨrak keriuweti nankaap mɨt miyapɨr nɨnap.
3 Hɨrak kinɨn ketpor, “Yi ap eiyɨt menmen kerek yi yeiyɨm yaino au.
Menmen au, pewek au, laplap meiyam au, tanɨk metike paap au. Yi yewi
yɨrɨak menmen mi,
4 *maain yi yaino wit mɨt hɨr newisi yewi, yi yau wɨnak kiutɨp kerekek
ere yi einaaiwɨr wit.
5 *Yi eipiun wit mɨt ap nanɨmtau hɨm mi, yi einaaiwɨr wit eik, yi einepep
toni waniu mamu hɨt mi te eiteiknor God han enuk kakriuweri.”
6 Hɨrak ketpor epei au, mɨt nɨrak nɨnaiwɨrek nen nerer wit wit
newepyapɨr natɨp hɨm yaaim me God, hɨr nɨkaap mɨt ein hɨr nɨnap.

Herot kemtau hɨm mɨt hɨr netpim me Jisas (Mt 14:1-12; Mk 6:14-29)

7 *In ek mɨtɨk iuwe gavman King Herot hɨrak naanmɨpre mɨt ne provins
Galili, hɨrak kemtau menmen epei man, hɨrak han kitetim kentar mɨt han
natɨp Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar nɨpaa kaa te in ek hɨrak pɨke kekrit
kepu.
8 Mɨt han natɨp, “Ilaija profet ke nɨpaa hɨrak pɨke kan.” Mɨt han natɨp,
“Mɨtɨk profet hak ke profet yapɨrwe nɨpaa ein te God kɨkɨak hɨrak epei
kan.”

---

* **8:48** Lu 7:50 * **8:52** Lu 7:13 * **8:54** Lu 7:14 * **8:56** Mk 7:36; Lu 5:14 * **9:4** Lu 10:4-11
* **9:5** Lu 10:11; Ap 13:51 * **9:7** Mt 16:14; Mk 8:28; Lu 9:19

9 *Herot kekre han kɨrak han kitet, “Nɨpaa hi herekir teruk ke Jon hɨrak
kaa. Hɨrak keimɨn hi hemtau hɨrak kɨrɨak menmen im e?” Hɨrak hanhan
kakɨrek.

Jisas kewet mɨt nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Jo 6:1-13)

10 Maain mɨt nɨrak aposel nɨpaa keriuweti nen, hɨr epei nan netpɨwek
menmen hɨr nɨrɨakem. Te hɨrak kɨnaaiwɨr mɨt yapɨrwe hɨrak keithis mɨt
nɨrak hiswiyen wik (12) ketikeri keriyen hɨr nen wit Betsaida.
11 Hɨr nen en, mɨt yapɨrwe nerteiyek, hɨr nisesik nen ein te hɨrak han
yaaik keriuweri ketpor God kakinɨn naanmamre mɨt, hɨrak kɨkaap mɨt
nɨnap te hɨr nɨre yaain.
12 Hɨnkewɨ, mɨt nɨrak nar hiswiyen wik (12) nan netpɨwek, “Ti esiuwe mɨt
enɨno te hɨr nanɨno wit metike ni mɨt newi hɨr enɨt menmen hɨr enwaai
en. Wit ik ek hɨrak wit weinɨk ap menmen mewi au.”
13 Te Jisas ketpor kar ik: “Yi hɨras eiwetɨr menmen hɨr nanɨm.” Hɨr
newenek netpɨwek, “Haiu metenen bret hispɨnak (5), saauk wiketeret mɨt
epei nɨam kerem em. Ti hanhan te haiu mamno mamɨt menmen mamwet
mɨt em? Taauye! Hɨr mɨt enun yapɨrwe!”
14 Hɨr natɨp menmen im nentar mɨt keriyen yapɨrwe hɨr 5,000 mɨt neit
ein keriyen. Hɨr ap newenhis miyapɨr nɨkerek au.
Jisas katɨp mɨt nɨrak, “Yi eirɨak mɨt nererik nau nɨre 50 in 50 ein nɨran
ere hɨr enu tɨ werek.”
15 Mɨt nɨrak nɨrɨakem nar hɨrak ketpim, hɨr newen mɨt nau tɨ.
16 Te Jisas keit bret hispɨnak (5), saauk wiketeret kɨkɨamnaan katɨp God
hɨrak yaaik, te hɨrak kewepim kewet mɨt nɨrak em te hɨr nanwetɨrem.
17 Mɨt yapɨrwe naam ere tu iuwe. Mɨt nɨrak neit menmen mɨt naam
au, hɨr neit hause (o wanpnake) mar hiswiyen wik (12) neiyɨk nemi yinam
kerek mɨwaai em.

Pita kewepyapɨr Jisas hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek
(Mt 16:13-19; Mk 8:27-29)

18 Wɨ ham Jisas hɨrak kitehi God menmen, mɨt nɨrak nau netikerek neit
wit weinɨk. Hɨr nau en, hɨrak kitorhi kar ik: “Mɨt natɨp hi keimɨn?”
19 *Hɨr newenhi natɨp, “Mɨt han natɨp ti Jon Baptais kerek nɨpaa kɨkɨri
neriuwe tɨpar, pɨke kekrit kepu. Mɨt han natɨp ti profet Ilaija ke nɨpaa. Mɨt
han natɨp ti mɨtɨk profet hak ke nɨpaa ein mɨt profet yapɨrwe nepu te God
kɨkɨak katɨp hɨrak kaknen.”
20 *Te Jisas hɨrak kitorhi kar ik: “Yi han kitet hi keimɨn?” Pita ketpɨwek,
“Ti Mɨtɨk Krais nɨpaa God kehimɨtenit ti enen ekepai haiu mɨt.”

Jisas katɨp maain hɨrak kaki te pɨke kakɨkrit
(Mt 16:20-28; Mk 8:30–9:1)

21 Jisas katɨp hɨm manp te hɨr ap newepyapɨr hɨrak Mɨtɨk God ke-
himɨtanek kerekek au emɨt!
22 *Hɨrak wen katɨp, “Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, mɨt iuwe ne Isrel
nantike mɨt ne Skraip nantike mɨt iuwe naanmɨpre wɨnak iuwe ke God hɨr
nanweikɨn sip nanweto, hɨr naniyep hi hahi. Maain wɨ wikak God kakɨkoya
hi pɨke akrit hahu.”
23 *Hɨrak katɨp epei au, Jisas katɨp mɨt nɨrak yapɨrwe kar ik: “Mɨtɨk kerek
kakisɨsa hɨrak ekwenɨn han kɨrak me menmen hɨrak hanhan kakrɨakem,

* **9:9** Lu 23:8 * **9:19** Lu 9:7-8 * **9:20** Jo 6:68-69 * **9:22** Lu 9:44, 18:32-33 * **9:23** Mt 10:38; Lu 14:27

hɨrak hekrit hekrit han kitet, ‘Hi hahi entar hi hisesik hɨram menmen weinɨm te hi ehisesik.’
24 *Keimɨn ap kisɨsa kentar hɨrak wen hanhan kises han kɨrak, maain
hɨrak kaki hɨrak ap kaku werek kaktike God au. Te keimɨn katɨp kar ik:
‘Hi ap hepu hises han kai hɨram menmen weinɨm, te hi hises hɨm me God,’
mɨtɨk ik kaku werek kakɨt tipmain tipmain enum eik.
25 Mɨtɨk hak kakɨt menmen yapɨrwe me tɨ im te hɨrak kewaank menmen
me kaku werek. Menmen me tɨ ik mamkepik kaku kaktike God mamɨrkeik
a? Taauye!
26 *Keimɨn hɨrak yɨnk enuk kɨnapen kakisɨsa hetike hɨm mai yaaim, hi
anapen hɨrak kaku kaktikewa. Maain me wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi pɨke anen ariuwe menmen yaaim God Haai kakwetewem, hi etike mɨt
yaain nɨrak ensel, hi hɨnapen mɨtɨk kar ik kaku kaktikewa au.
27 Hi hetpi werek. Mɨt han neit in hɨr nani au ere hɨr epei nɨr menmen
iuwe God kakrɨakem naanmamre mɨt kakriuwerem.”

Jisas keweikɨnhis kar ke Mɨtɨk ke wit ke Go
(Mt 17:1-13; Mk 9:2-8)

28 Maain wɨ hispɨnak wikak (7) epei au, Jisas ken kɨniu mɨniu (o neiyɨp)
ken kaktɨp kaktike God. Hɨrak keithis Pita, Jems, Jon tetikerek ten.
29 Hɨrak wen kitehi God menmen, ninaan mɨrak meweikɨnhis merhɨhe,
klos mɨrak merhɨhe mɨre nepni mewenɨn.
30 Waswas mɨtɨkɨt wiketeret tan tetikerek tewepnak. Hɨrakɨt Moses
ketike Ilaija.
31 *Hɨrakɨt tetike menmen iuwe me God merhɨhe yaaim man, hɨrakɨt
tetike Jisas tatɨp me menmen Jisas kakrɨakem, kises han ke God Haai, kaki
kakɨt wit Jerusalem.
32 *In ek Pita ketike mɨtɨkɨt tau tetikerek hɨrakɨt tɨwaai tɨnatɨn te hɨrakɨt
tekrit tɨr Jisas kerhɨhe yaaim, hɨrak ketike mɨtɨkɨt wik terp en.
33 Hɨrakɨt mɨtɨkɨt wiketeret tatnaaiwɨr Jisas tatno, Pita katɨp Jisas, “Kaiu
Iuwe, hɨram yaaim te haiu mau in ek. Haiu emime weisaak emɨr wikak:
Hak kit, hak ke Moses, hak ke Ilaija.”
34 Hɨrak wen katɨp hɨm im e, napɨ kɨwapɨni te hɨrakɨt wikak tɨnapen napɨ
kɨwapɨnet.
35 *Hɨrakɨt temtau God katɨp keke napɨ kar ik: “Ik ek hɨrak nɨkan kai,
nɨpaa hi hehimɨtanek. Yi eiyɨmtau hɨm mɨrak!”
36 Hɨrakɨt temtau hɨm matɨp epei au, hɨrakɨt tɨr Jisas kiutɨpen kerek kepu.
Hɨrakɨt tekintɨp wɨre wɨre. Hɨrakɨt ap tatɨp mɨt neiyan me wɨ im Jisas ken
ketikeri menmen hɨrakɨt epei tɨrem au.

Jisas kepɨr herwe mekeipɨn nɨkan kike
(Mt 17:14-21; Mk 9:14-29)

37 Maain teipmen hɨr nepei nekiuwe mɨniu (o neiyɨp) nan, hɨr mɨt
yapɨrwe nan nɨr Jisas.
38 Mɨtɨk hak kenɨne kekre mɨt yapɨrwe hɨrak katɨp kar ik: “Mɨtɨk Iuwe,
hi hituthi iuwe te ti enen ehɨr nɨkan kai. Hɨrak nɨkan kai kiutɨp kerek ek.
39 Herwe keweikɨn han kɨrak te waswas hɨrak kenepɨp hɨrak keperper
kaa, hɨrak teknek mar tɨwerpek kekesɨs hɨm, herwe merekyɨwek enum ere
hemkre meneises yɨnk kɨrak, hɨrak kɨnapen kɨnaiwɨrek au.
40 Hi hitehi mɨt nit te hɨr nepɨrek taau.”

---

* **9:24** Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25 * **9:26** Mt 10:33; Lu 12:9; 2Ti 2:12 * **9:31** Lu 9:22, 13:33
* **9:32** Jo 1:14; 2Pi 1:16-18 * **9:35** Lu 3:22

41 Jisas kewenhi katɨp, “Yi mɨt han ki enuk yi han kitet menmen iuwe me
God werek werek au. Hi hɨnapen hepu hetikewi wɨ yapɨrwe.” Hɨrak katɨp
mɨtɨk eik kar ik: “Ti ehɨt nɨkan kit eiyɨk enen.” Hɨrak katɨp, te mɨtɨk ik
keiyɨk kepnen.
42 Nɨkan kepnen, herwe kewɨrek ken tɨ, hɨrak keperper. Jisas kene herwe
enuk kepɨrek kekeipnɨwek, nɨkan kɨre yaaik, te hɨrak keriuwet nɨkan ken
haai kɨrak.
43 Mɨt yapɨrwe han kekrit nentar menmen iuwe yaaim me God hɨr epei
nɨrem.

Jisas katɨp keteipim maain hɨrak kaki (Mt 17:22-23; Mk 9:30-32)

Hɨr wen han kekrit neriuwe menmen im, hɨrak Jisas katɨp mɨt nɨrak kar
ik:
44 *“Yi han ekitet menmen werek werek hi in ek etpiyem. Hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe God, maain mɨtɨk hak kakwisa hi eno his me mɨt enun hɨr
nantenɨna.”
45 *Te hɨr ap nertei werek menmen hɨrak ketporem nentar hɨrak ap
kekepi werek te hɨr nerteiyem. Hɨr nɨnaain pɨke nanitɨwekhiyem.

Mɨt ne Jisas natɨpan mɨtɨk keimɨn ke hɨr mɨt hɨrak kinɨn mɨt han (Mt 18:1-5; Mk 9:33-37)

46 *Jisas mɨt nɨrak hɨr natɨpan nenehan keimɨn ke hɨr mɨt hɨrak kinɨn.
47 Jisas kertei menmen hɨr han kitetim, te hɨrak keit nɨkan kewisɨk kerp
menep hɨrekes hɨrak ketpor kar ik:
48 *“Keimɨn kɨkaap mɨtɨk kiutɨp kar ke nɨkan kike ik e kentar hɨrak kisɨsa,
hɨrak kekepa. Keimɨn kekepa hɨrak kar ke hɨrak kɨkaap hɨrak Mɨtɨk Iuwe
kerek keriuweta hi han. Keimɨn hɨrak han kitet hɨrak weinɨk ke yi mɨt,
hɨrak kɨre iuwe kinɨni.”

Keimɨn hɨrak kɨre mɨtɨk kepan ke yi mɨt, hɨrak ki yinak yaaik (Mk 9:38-40)

49 Mɨtɨk Jon katɨp Jisas kar ik: “Mɨtɨk Iuwe, haiu mɨr mɨtɨk hak kepɨr
herwe kekrehɨr kit te haiu metpɨwek hɨrak kakrɨakem au kentar hɨrak ke
haiu mɨt au.”
50 *Jisas ketpɨwek, “Yi ap yeremirɨwek menmen mɨrak hɨrak kɨrɨakem au
emɨt! Keimɨn hɨrak ap mɨtɨk kepan ke yi mɨt, hɨrak ki yinak yaaik yɨrɨak
menmen miutɨp.”

Mɨt ne wit kike ne Sameria nɨnapen nankaap Jisas

51 *Maain wɨ menep mamnen te Jisas kakno wit ke God, hɨrak han ekitet
hɨrak kakno wit Jerusalem.
52 Hɨrak keriuwet mɨt han ninɨn nen niun wit kike ke provins Sameria
hɨr nen nɨnatɨn wɨnak newis menmen neiyɨm nemeriyɨwek.
53 *Au, mɨt in ap nekepik nentar hɨr nertei hɨrak kakno Jerusalem
kakwenɨpi God, te hɨr nɨneinɨk.
54 *Jems ketike Jon terteiyek, hɨrakɨt tatɨp tar ik: “Mɨtɨk Iuwe, ti hanhan
hawɨr wari si emoke wit ke God emnen si etɨn mɨt o au?”
55 Te Jisas hɨrak keweikɨn keneret.
56 Hɨrak keneret, te hɨr epei nen wit hak.

---

* **9:44** Lu 9:22 * **9:45** Lu 18:34 * **9:46** Lu 22:24 * **9:48** Mt 10:40; Lu 10:16; Jo 13:20 * **9:50** Mt 12:30; Lu 11:23 * **9:51** Mk 10:32 * **9:53** Jo 4:9 * **9:54** 2Kin 1:9-16

Mɨt han nanises Jisas
(Mt 8:19-22)

57 Hɨr wen nitet yayiwe nanɨno Jerusalem, mɨtɨk hak katɨp Jisas kar ik:
"Hi tewen aisesit epno nein kerek me ti epnori en."
58 Jisas ketpɨwek, "Miyak mɨwaai mekre nu herkip, hore mɨwaai mekre
yaank mɨr, te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi wit aure te hi ewaairi au. Ti
ehisɨsa te ti ewaai nein?"
59 Jisas katɨp mɨtɨk hak, "Ti ehisɨsa." Te hɨrak ketpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe, ti
ewisa hi ehinɨn eno ewis haai kai kerek menep kaki kakɨkre hei, te maain
hi ehisesit."
60 Jisas ketpɨwek, "Ti ewis mɨt kerek nisɨsa au hɨr enwis mɨt kerek naa,
te ti eno ewepyapɨr hɨm me God naanmamre mɨt."
61 *Mɨtɨk hak katɨp, "Mɨtɨk Iuwe, hi tewen ehisesit te hi ehinɨn eno atɨp
miye haai kikrek nai hi enaiwɨri."
62 Jisas ketpɨwek, "Mɨtɨk kerek hɨrak kises hɨm me God te hɨrak hanhan
menmen enum nɨpaa hɨrak kisesim, hɨrak ap te kakises menmen me God
werek werek au. Mɨtɨk ik kɨre mɨtɨk kamɨr rais keriuwe paap hɨhe, hɨrak
kɨwaainaan mentar sip kɨrak hɨrak kamɨr kewaankem."

10

Jisas keriuwet 70 mɨt han nen nɨrɨak menmen mɨrak

1 *Jisas katɨp mɨt epei au, hɨrak kehimɨtan 70 mɨt han, hɨrak keriuweti
ninɨnek nen hɨrak kenkeri wik wik nerer wit wit kerek hɨrak menep te
kaknen.
2 *Hɨrak ketpor kar ik: "Han ke mɨt hɨrak kɨre menmen mau ni epei
mewɨnki te mɨt ap yapɨrwe nantɨwem mamɨsi. Yi eiyitehi Haai ke ni te
hɨrak kakriuwet mɨt yapɨrwe te hɨr nanɨno nanri han ke mɨt hɨr nanisesik.
Menmen im hɨram mɨre mɨt nanɨno ni nanɨt menmen mewɨnki ere mamɨsi.
3 *Yi eino hi eriuweti yɨre sak nɨkim mamno yaank nepere kimaam
kakmɨp. Te hi heriuweti yi yaino eitɨp mɨt hɨm mai te God naanmamri.
4 *Yi ap eiyɨt tanɨk yinak o tanɨk me nemi niu mekrerem, hɨram metike
su mei au emɨt! Yi eisipat mɨt yayɨt yayiwe eitikeri eiwepnak au emɨt. Yi
yayɨtpor hɨm kike te yi yaino keriyen.
5 Wɨnak kerek yi yɨnɨk ek, yi eitɨp mɨt neimɨn nau wɨnak ik ek, 'Hawɨr
hanhan God kakrekyi yaain eiyu werek werek.'
6 Mɨtɨk yaaik kepu in te hɨm yaaim mi mamri han ke God kakɨkepik, o au
en, God kakɨkepik kaku werek werek au.
7 *Yi eipau wɨnak kiutɨp kerekek, eipaam menmen eipaam tɨpar kerek hɨr
newisiyem. Yi ap eiwɨr nan eiwetɨrem eiyɨntar yi yɨrɨak menmen mamkepi
te hɨr naanmamri menmen. Yi ap eiyu eirer wɨnak wɨnak au.
8 *"Yi eino wit hak te hɨr nantihis, yi yayno yayɨm menmen yaitikeri
yaipaam menmen hɨr nanɨnkiyem.
9 Yi eikaap mɨt nɨnap neitai en, te yi eiyɨtpor, 'God kerek wɨsenuk menep
naanmamre haiu mɨt ne tɨ.'
10 Te neimɨn yi yaino wit kɨr hɨr ap nantihis au, yi yaino eiyɨrp yayiwe
kɨr eiyɨtpor,

---

* **9:61** 1Kin 19:20 * **10:1** Mk 6:7 * **10:2** Mt 9:37-38; Jo 4:35 * **10:3** Mt 10:16 * **10:4** Mt 10:7-14; Mk 6:8-11; Lu 9:3-5 * **10:7** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 * **10:8** 1Ko 10:27

11 *‘Waniu me tɨ me wit ki ik mau hɨt maiu te haiu pɨke mesiunenim
men yi hɨras meteikni God han enuk keriuwi. Te hawɨr wetpi te yi yertei
menmen im. Wi epei man menep te God naanmamre haiu mɨt.’
12 *Hi hetpi wɨ maain mamnen God skelim mɨt ne menmen enum, mɨt ne
Sodom God kakɨwaanki kike, te God kakɨwaank mɨt in au wɨsenum.

Mɨt ne wit hɨr ap nises hɨm yaaim au, hɨr nanɨwaank hɨras (Mt 11:20-24)

13 *“Yi mɨt ne Korasin God kakriwaank. Yi mɨt ne wit Betsaida God
kakriwaank eiyɨntar menmen yaaim God kerekyiyem, te yi ap yeweikɨn
sip yewet menmen enum. Yi epei yɨpɨrem yisɨsa au. Te nɨpaa God kɨrɨak
menmen mar im meit wit ke Taia ketike Saidon mɨt nɨrem, te hɨr waswas
namɨr laplap enum newen toni te hɨr neteikɨn God hɨr neweikɨn sip newet
menmen enum. Te yi au.
14 Maain God skelim mɨt, hɨrak kakrɨak mɨt ne wit Taia ketike Saidon
kakrekyor menmen enum kike, te yi mɨt yeit Korasin ketike Betsaida au
iuwe.
15 Yi mɨt ne Kapaneam, yi han kitet God katɨp yi yaain a? Au, maain God
kaktɨp yi enun yɨre menmen weinɨn.”
16 *Hɨrak katɨp mɨt nɨrak, “Keimɨn kemtau hɨm mi, kemtau hɨm
mai. Keimɨn keweikɨn sip kewetiyem, hɨrak kar ke hɨrak keweikɨn sip
kewetewem. Keimɨn keweikɨn sip keweto, hɨrak kar ke hɨrak keweikɨn sip
kewet God kerek keriuweta hi han tɨ ik.”

Hɨr mɨt 70 hɨr han yaaik pɨke nan

17 Maain mɨt 70 han yaaik pɨke nan natɨp Mɨtɨk Iuwe, “Nɨpaa haiu matɨp
mekrehɨr ke ti herwe metike menmen ham yapɨrwe hɨr nemtau hɨm maiu,
haiu minɨni.”
18 *Jisas kewenhi ketpor, “Hi epei hɨr Seten hɨrak kɨre nepni mewenɨn
hɨrak keke nepni ken tɨ kentar menmen yi yɨrɨakem.
19 *Hi epei heweti menmen mai iuwe te yi yinɨn Seten. Yi
yayɨntɨrer manpen siurp (o yenmik) yehes enum mamtike mispenepnam
(o nɨkɨnpɨnepnam) te hɨram mamiwep, yi ap yayi au.
20 *Yi ap han yaaik wɨsenuk eiyɨntar herwe nemtau hɨm mi au. Yi han
yaaik wɨsenuk eiyu eiyɨntar niuk mi God kewisɨm mau weiwɨk miutɨp
mɨrak te yi yɨre mɨt nɨrak.”

Jisas han yaaik katɨp God hɨrak yaaik (Mt 11:25-27, 13:16-17)

21 *Me wɨ miutɨp keremem God Hɨmɨn Yaaik kɨrɨak Jisas han yaaik. Jisas
katɨp kar ik: “Haai kai ti Mɨtɨk Iuwe ke wit kit ketike tɨ ik. Hi hetput ti
yaaik hentar ti epei hɨsawɨn menmen mit me hɨr mɨt iuwe kerek han kitet
hɨr nertei menmen werek werek, ti epei heteikɨn mɨt weinɨn em. Ti epei
hɨrɨak menmen im hises han kit kerekek.
22 *Ti Haai kai Iuwe God epei heweto menmen mit yapɨrwe. Mɨtɨk keiyak
ap kertei hi Nɨkan kit hi han kai hɨrak kar ke kit au. Ti God Haai kerekek
herteiyek. Mɨtɨk keiyak ap kertei ti Haai kai hɨrak kɨre han kai han kit au.
Hi Nɨkan kit kiutɨp kerekek, hetike mɨt in en hi eweputyapɨri.”
23 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak keweikɨn kɨr mɨt nɨrak disaipel ketpor main

---

* **10:11** Ap 13:51, 18:6 * **10:12** Mt 10:15, 11:24; Jen 19:24-25 * **10:13** Mt 11:21-23 * **10:16** Mt 10:40; Lu 9:48; Jo 5:23 * **10:18** Jo 12:31; Rev 12:8-9 * **10:19** Jen 3:15; Sam 91:13; Mk 16:18 * **10:20** Mt 7:22; Eks 32:32; Fl 4:3; Rev 3:5 * **10:21** 1Ko 1:26-28 * **10:22** Jo 3:35, 10:15 * **10:23** Mt 13:16-17

main kar ik: “Yi han yaaik eiyu eiyɨntar menmen hi hɨrɨakem yi yɨrem.

24 *Hi etpi nɨpaa enum eik mɨt profet yapɨrwe kerek newepyapɨr hɨm me
God, hɨr netike mɨt kerek naanmɨpre mɨt ne wit Isrel, hɨr hanhan nanɨr
menmen yi epei yɨr hi hɨrɨakem, te hɨr au. Hɨr hanhan nanɨmtau menmen
yi epei yemtewem hi hetpim te hɨr au. Hɨr epei naa.”

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨk ke Sameria han tewenɨn kakɨkaap mɨtɨk kerek mɨt nepan nakɨp

25 *Wɨ ham mɨtɨk kerek kinɨn kertei hɨm me Moses kewepyapɨrem hɨrak
kekrit kan katɨp kewises Jisas keriuwe hɨm me Moses. Hɨrak kan katɨp Jisas
kar ik: “Mɨtɨk Iuwe. Hi erɨak mekam te hi ehu etike God tipmain tipmain
enum eik?”

26 Jisas ketpɨwek, “Hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp mekam?
Ti etpo mekam ti han kitetim.”

27 *Hɨrak kewenhi ketpɨwek, “Ti hanhan Mɨtɨk Iuwe God kit wɨsenuk
heriuwe han kit, han ekitetik herkit hekrit. Ti hanhan mɨt han o nit yinan
har ke ti hanhan hɨrekes.”

28 *Jisas ketpɨwek, “Hɨram werek. Ti erɨak menmen im te ti etike God
yaikiyakɨt yayu tipmain tipmain enum eik.”

29 Mɨtɨk yɨnk enuk kentar Jisas kenerek te hɨrak kewen tapɨn te hɨrak
kitehi Jisas kar ik: “Keimɨn ti hatɨp hi han kitet hɨrak kai yinak?”

30 Jisas kewenhi ketpɨwek, “Nɨpaa mɨtɨk kiutɨp kɨnaaiwɨr wit Jerusalem
kekiuwe ken wit Jeriko. Mɨt enun nɨsawɨn nakɨp nari menmen mɨrak,
nɨnaiwɨrek kɨwaai yayiwe maain hɨrak kaki, hɨr nɨrɨr.

31 Me wɨ im mɨtɨk pris kerek kewet God menmen me mɨt, hɨrak kekiuwe
yayiwe eik, hɨrak kɨrek te kesipatek ken yayiwe pɨnak ein kepno.

32 Maain kike, mɨtɨk ke weiwɨk me Livai kerek naanmɨpre wɨnak iuwe
ke God, hɨrak kan kɨr mɨtɨk kɨwaai keriyen, te hɨrak kesipatek ken yayiwe
pɨnak ein kepno.

33 “Maain mɨtɨk kiutɨp ke mɨt yapɨrwe ne Sameria kerek nɨnapen mɨt ne
Isrel, hɨrak kerekek kekiuwe yayiwe ken. Hɨrak kɨr mɨtɨk kɨwaai, hɨrak
hanhan keriuwerek.

34 Hɨrak ken kɨrek kewen tɨpar me nu oliv metike wain hɨram mɨpre
marasin menterik. Te hɨrak kemsɨwek his hɨt. Epei au, hɨrak kɨnanek ere
kewisɨk kentar hos pɨrak, hɨrak keiyɨk ken wɨnak kerek mɨt nererik nɨwaai
ek, hɨrak naanmɨprewek.

35 Teipmen, hɨrak keit pewek wik kewet mɨtɨk ke wɨnak em, hɨrak
ketpɨwek, ‘Ti naanemprewek ere hɨrak pɨke yaaik. Maain hi pɨke enen hi
ewetit nan emrer mit kerek ti ewɨrem eiyɨm ekepik heriuwerem.’

36 “Keimɨn ke mɨtɨkɨt wikak hɨrak kɨre kɨrak yinak ke mɨtɨk ik kerek mɨt
enun nakɨp?”

37 Mɨtɨk Skraip kerek kewepyapɨr hɨm me Moses hɨrak katɨp, “Hɨrak
mɨtɨk kerek kekepik kerekek.” Jisas ketpɨwek, “Ti eno erɨak menmen yaaim
mamɨr im.”

Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel nen nɨr Mata wetike Maria

38 Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel nepno, hɨr nɨpiun wit hak mɨte piutɨp
niuk mɨre Mata wau en, te hɨre weriyei nen wɨnak kɨre, nanɨt menmen
nanɨm.

---

* **10:24** 1Pi 1:10 * **10:25** Mt 22:35-40; Mk 10:17; Lu 18:18 * **10:27** Diu 6:5; Lev 19:18 * **10:28** Lev 18:5; Ro 10:5; Ga 3:12

39 *Mata kikɨr pɨre Maria, hɨre wau menep hɨt me Jisas wawɨmtau
menmen hɨrak ketpim. Hɨre ap wɨkaap Mata wemani menmen.
40 Mata han enuk wentar menmen yapɨrwe hɨre waurɨakem me naan-
mamre mɨt te hɨre wan watɨp Jisas war ik: “Mɨtɨk Iuwe ti han kitet hɨram
menmen weinɨm kikɨr pai wɨnaiwɨra wemtau hɨm mit te hi hɨrehes hɨrɨak
menmen iuwe im e? Ti etpɨwe hɨre eunen eukepa.”
41 Jisas ketpɨwe, “Mata, tewisiye ewɨt! Ti hanhan menmen yapɨrwe ti
hɨrɨakem.
42 *Menmen miutɨp te ti ap etɨwem, Maria epei weit menmen im yaaim,
te ti ap eriye te hɨre waunaiwɨrem au. Hɨre ewu ewɨmtau hɨm hi hetpim.”

11

Jisas keteikɨn mɨt nises menmen mɨrak hɨr enitehi God menmen emɨrkeik (Mt 6:9-15, 7:7-11)

1 *Wɨ ham Jisas kitehi God menmen keit wit hak. Hɨrak kitehi God
menmen epei au, mɨtɨk hak ke mɨt disaipel kerek nises hɨm mɨrak
nitɨwekhi, “Mɨtɨk Iuwe, eteiknai menmen me prea te haiu mamitehi God
menmen mamɨr ke Jon epei keteikɨn mɨt kerek nises hɨm mɨrak.”
2 Jisas ketpor kar ik: “Yi eiyitehi God menmen emɨr im. Yi eitɨp,
‘Haai, haiu hanhan niuk mit mɨre iuwe te ti enip mɨt hɨr nanwenɨpi nuik
mit. Wɨ mamnen te ti naanmamre haiu mɨt.
3 Ti petepin ewetei menmen emɨm har ke nɨpaa ti eweteiyem hekrit hekrit.
4 Ti esak menmen enum haiu mɨrɨakem ap han ekitetim emɨr ke haiu hɨras
matɨp menmen mɨt nerekyeiyem hɨram menmen weinɨm, haiu han
ekitetim au emɨt!
Ti ap ewis menmen enum mamri han kaiu.’ ”
5 Jisas katɨp mɨt nɨrak, “Mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt ke nɨmɨn hɨrak kakno
wɨnak ke kɨrak yinak, hɨrak kakɨtpɨwek, ‘Ti eweto niu mei wikak.
6 Kai yinak hak keke yanɨmɨn kan kɨra, te hi ap etenen menmen mei au,
te hi ewetɨwekem.’
7 Hɨrak keit nɨmɨn kakwenuthi kakɨtput, ‘Hi epei heiyepet weipɨr, nɨkerek
nai nɨwaai netikewa, hi ap te akrit awetut menmen taau.’
8 *Hi etpi hɨrak ap kakɨkrit kakwetut menmen kentar mɨtɨk hɨrak kit
yinak au, te hɨrak kakɨkrit kakwetit menmen kentar ti hitɨwekhi yapɨrwe
me menmen.
9 Hi hetpi, yi eiyitehi God menmen te hɨrak kakwetiyem. Yi yɨnyatɨn
menmen te yi yainapɨnem. Yi yeretɨt weipɨr te hɨrak kɨkeiswi weipɨr kɨrak.
10 Hi hetpi menmen im hentar keimɨn kitehi God menmen, hɨrak
kakwetɨwekem. Keimɨn kɨnkatɨn menmen kaknapɨnem. Keimɨn keretɨt
God kekeisɨwek weipɨr.
11 “Keimɨn ke yi mɨt hɨrak kɨre haai te nɨkan kit kitɨwekhi saauk te ti
ewetɨwek manpen siurp o mɨniuhan (neiyɨp han) te hɨrak kakɨm a? Taau!
12 O hɨrak kituthi suware yɨnu, te ti ewetɨwek mispenepnam (o
nɨkɨnpenepnam) a? Taau!
13 Te yi mɨt enun yi yertei yewet nɨkerek ni menmen yaaim, te God Haai ki
keit wit kɨrak kakinɨn menmen yi yewet nɨkerek em. Hɨrak kakwet Hɨmɨn
kɨrak Yaaik kakno mɨt kerek hɨr nitɨwekhi me hɨrak.”

---

* **10:39** Jo 11:1, 12:2-3 * **10:42** Mt 6:33 * **11:1** Lu 5:33 * **11:8** Lu 18:5

Mɨt natɨp Seten Bielsebul kɨkaap Jisas kepɨr herwe
(Mt 12:22-30; Mk 3:20-27)

14 Maain Jisas kepɨr herwe kekre mɨtɨk kerek han enuk hɨm kɨtapu. Te
hɨrak kenip mɨtɨk hɨrak kau kekrerek hɨrak hɨm kɨtapu. Herwe kɨnaiwɨrek,
mɨtɨk enuk hɨrak katɨp, te mɨt yapɨrwe han kekrit neriuwe menmen im.
15 *Au, mɨt han natɨp, "Hɨrak kepɨr herwe kentar Bielsebul hɨrak wɨsenuk
kinɨn herwe hɨrak kekepik kepɨrek."
16 *Mɨt han hanhan Jisas kakrɨak menmen nɨpaa hɨr nɨrɨakem taau,
kakteiknor hɨrak mɨtɨk kerek God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt.
17 Au, Jisas kertei menmen hɨr han kitetim, te hɨrak ketpor kar ik: "Wit
kiutɨpen mɨt newi hɨr hɨras nenepan te mɨt ne wit hak nanɨnɨp nani
nanɨnepi. Iuwe mɨtɨk ketike kike tenepakɨt te hɨrakɨt tatɨwaank weiwɨk
mɨrakɨt.
18 Yi yatɨp Seten Bielsebul kekepa hi hepɨr herwe mɨrak te yi yatɨp hɨrak
ketike herwe mɨrak nenepan. Seten kɨrɨak menmen im, karkeik te hɨrak
kaku werek naanmɨpre menmen mɨrak werek werek a? Taauye!
19 Hi hepɨr herwe hentar Bielsebul kekepa, te keimɨn kɨkaap mɨt kerek
nises hɨm mi hɨr nepɨr herwe a? Mɨt nises hɨm mi nanteikɨn yi ap yatɨp
werek werek nentar hi hepɨr herwe neriuwe niuk me God.
20 *Te hi hepɨr herwe heriuwe menmen iuwe me God. Menmen im hi
hɨrɨakem meteikni God epei kan menep kakinɨn naanmamri yi mɨt.
21 Mɨtɨk iuwe keit yipo henmik naanmɨpre wit kɨrak, menmen mɨrak
mepu werek.
22 *Te mɨtɨk hak hɨrak manpenuk kinɨn mɨtɨk ik, hɨrak ketikerek
tenepakɨt, hɨrak kɨnaiwɨrek hɨrak kakri yipo henmik mɨrak kerek mɨtɨk
nɨpaa han kitet hɨram mamkepik, hɨrak kakriyaam mamtike menmen
mɨrak yaaim mamno, hɨrak kakɨnkerem kakwet nɨrak yinan em.
23 *Keimɨn hɨrak ap kekepa kari mɨt nanisɨsa, hɨrak kar ke mɨtɨk kepan
kakɨwaank mɨt nai nisɨsa, hɨr nanwep nanrɨr ein ein.

Herwe enuk pɨke kaknen kaku mɨtɨk han kɨrak
(Mt 12:43-45)

24 "Wɨ kerek herwe enuk kaknaaiwɨr mɨtɨk, hɨrak kakno wit tenhaan
weinɨk kakɨnkatɨn nein te hɨrak kakwi, o au en, hɨrak kaktɨp, 'Hi pɨke enen
nai kerek nɨpaa hi hewiyen.'
25 Hɨrak kaknen, hɨrak kakɨr han ke mɨtɨk kɨpre wɨnak miyapɨr nɨripep
menmen nɨkɨn nakɨrke mekre wɨnak.
26 *Hɨrak kɨpɨrek, te hɨrak kakno kakɨthis herwe ham hispɨnak wik (7)
hɨram enum minɨnek, te hɨram mamtikerek mamnen mamu mɨtɨk kerek
ek. Nɨpaa hɨrak mɨtɨk kɨre enuk te in ek au mamɨwaankek."

Menmen mɨt enisesim te hɨr han yaaik enu

27 *Jisas katɨp menmen im epei au, mɨte piutɨp pe mɨt yapɨrwe hɨre watɨp
hɨm iuwe war ik: "Peimɨn hɨre winit wewetut nɨm hɨre han yaaik wepu."
28 *Te Jisas kewenhi katɨp, "O, hɨre han yaaik. Te neimɨn nemtau hɨm me
God nisesik, hɨr han yaaik kɨr kakinɨn miye pai."

Mɨt han hanhan nanɨr menmen yaaim Jisas kakrɨakem
(Mt 12:38-42; Mk 8:11-12)

29 *Mɨt yapɨrwe nan neweikɨn Jisas, hɨrak wen katɨp kar ik: "Mɨt miyapɨr

---

* **11:15** Mt 9:34, 10:25 * **11:16** Mt 12:38 * **11:20** Eks 8:19 * **11:22** Kl 2:15 * **11:23** Lu 9:50
* **11:26** Jo 5:14 * **11:27** Lu 1:28, 42, 48 * **11:28** Lu 8:15, 21 * **11:29** Mt 16:4

nau tɨ in e, hɨr enun hɨr nitauhi hi arɨak menmen yaaim eteiknor God han yaaik keriuwa. Te hi eteiknor menmen yaaim yapɨrwe au. Menmen miutɨp me mɨtɨk Jona kerek nɨpaa God kekepik kepu kekre tu ke saauk me wɨ wikak.
30 Nɨpaa Jona hɨrak kɨwaai kekre saauk tu kɨrak me wɨ wikak, te God keteikɨn mɨt ne Nineva menmen mɨrak iuwe keriuwerem. Mar im hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi eteikɨn mɨt in menmen mar im eteiknor menmen iuwe me God.
31 *Me wɨ God skelim mɨt, mɨte iuwe naanmɨpre mɨt ne wit Siba, hɨre wautɨp yi enun wentar nɨpaa hɨre weke yanɨmɨn wan wemtau hɨm yaaim mɨtɨk iuwe King Solomon ketpim. Hi hinɨn mɨtɨk iuwe Solomon te yi ap yemtau hɨm mai au.
32 *Maain wɨ God skelim mɨt, mɨt enun ne Nineva nantɨp yi enun yinɨni nentar nɨpaa hɨr nemtau Jona kewepyapɨr hɨm me God, hɨr neweikɨn sip newet menmen enum. Hi hinɨn profet Jona, te yi ap yeweikɨn sip yewet menmen enum, te yi yises hɨm mai au.

Nanamɨr hɨrak kɨre si keteikni menmen (Mt 5:15; 6:22-23)

33 *"Mɨtɨk hak ap keksiu si te kakwisɨk kaksawɨnek kaknɨk wɨnak, o kaknɨk tɨkenup. Au, hɨrak ekɨrp yaain te mɨt neimɨn nanɨnen nɨmɨn hɨr enɨr si mamɨr.
34 Nanamɨr kit hɨrak kɨre weipɨr. Nanamɨr kit naanmɨpre menmen yaaim te ti han kitet menmen yaaim, o au en, ti nanamɨr kit naanmɨpre menmen enum ti han ekitet menmen enum hemkre menepam heriuwerem.
35 Te yi naanempre hɨras te nanamɨr ki hɨrak kɨre weipɨr hɨrak ap ekwis menmen enum mamu mamɨkre han ki.
36 Mɨtɨk han kɨrak werek, hɨrak han kitet menmen werek werek. Te hɨrak kertei werek werek menmen God kɨrɨakem keteiknɨwekem. Hɨrak kɨre mɨtɨk han kɨrak kɨre si kɨr keteiknɨwek menmen."

Jisas kene mɨt Farisi netike mɨt ne Skraip (Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 20:45-47)

37 *Jisas katɨp hɨm mɨrak epei au, te mɨtɨk hak ke Farisi kitɨwekhi, "Ti enen wɨnak etikewa ewɨm menmen." Hɨrak ketpɨwek, hɨrak ketikerek tariyakɨt ten.
38 *Hɨrakɨt tariyakɨt ten, mɨtɨk ke Farisi kehɨnhɨn kentar Jisas hɨrak ap kises hɨm me maamrer nɨr, hɨrak ap kekemyet his mɨrak te kakɨm menmen taau.
39 Mɨtɨk Iuwe Jisas ketpɨwek, "Yi mɨt ne Farisi yekemyet sar wenkepye mi au werek, te yi ap yɨrɨak han ki keit nɨmɨn yaaik au. Hɨrak enuk kises menmen enum mɨre hemkre menepam me menmen o yi yetike miyapɨr yɨrɨran.
40 Yi yetaritari mɨt! Hɨrak God kerek kerekyi yɨnk ki hɨrak kɨrɨak han ki ketikerek.
41 Yi eiwet mɨt menmen mi yapɨrwe mekre sar o wenkepye hɨram mamkepi te menmen mekre han ki hɨram yaaim.
42 *Yi mɨt ne Farisi menmen enum mamnen mamiwep mamɨntar yi yewet God menmen meiyam kike me menmen yapɨrwe yi yetɨwem yaaim te yi ap yɨrɨak mɨt yapɨrwe menmen mɨpɨram au. Yi ap han tewenɨn God werek werek au. Yi eiyinɨn eirɨak mɨt yaaim mɨpɨram, yi hanhan God,

---

* **11:31** 1Kin 10:1-10 * **11:32** Jna 3:5-10 * **11:33** Mk 4:21; Lu 8:16 * **11:37** Lu 7:36, 14:1
* **11:38** Mt 15:2 * **11:42** Lev 27:30

menmen im metike menmen me yi eiwet God menmen kike me menmen
yapɨrwe, hɨram yaaim iuwe. Te yi au yɨnapen.
43 “Yi mɨt ne Farisi menmen enum mamiwep mamɨntar yi hanhan yayu
yeno yaaim me mɨt iuwe yayɨt wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me
Moses. Yi hanhan mɨt nanɨtpi nanwenɨpi niuk mi nanɨt maket, wit kerek
mɨt nererik nesiuwe menmen mɨr.
44 “Yi mɨt ne Farisi menmen enum mamiwep mamɨntar yi enun yɨre
hei ke herwe kekrerek mɨt ap neriuwesɨsek au. Menmen yaaim mɨt hɨr
nɨri yi yɨrɨakem, hɨram mɨsawɨn menmen enum mekre han ki mɨre meri
mɨwapɨn hei enuk keriuwe herwe enuk kɨnɨn kekrerek. Maain mɨt han
nises menmen yi yetporem hɨr enrɨakem te hɨr nepɨtari hɨr nises menmen
enum mar ke yi mɨt yɨrɨakem.”
45 Mɨtɨk ke mɨt Skraip katɨp Jisas kitɨwekhi, “Mɨtɨk Iuwe, ti atɨp menmen
im ti enai metikeri.”
46 Jisas kewenhi ketpɨwek, “Yi mɨt ne Skraip menmen enum mamiwep
mamɨntar yi yewis hɨm ham weinɨm mamtike hɨm yaaim me God, te mɨt ap
nanisesim werek werek taau. Yi yenip mɨt hɨr nanisesim te yi ap eiyisesim
au.”
47 “Menmen enum mamiwep mamɨntar yi yeses herwe hei mɨkaap mɨt
han tewenɨn mɨt profet kerek nɨpaa maamrer keriyen hɨr nanɨp.
48 Yi hɨras yeteikɨn yi yertei menmen enum maamrer ni nɨpaa nɨrɨakem,
yi han yaaik yeriuwerem yentar yi naanmɨpre herwe hei im e.
49 “God kertei menmen im te nɨpaa hɨrak katɨp hɨm mar im: ‘Hi tewen
ariuwet mɨt profet nantike mɨt aposel nanɨno mɨt ne Isrel. Han hɨr
nanrekyor enum, mɨt han hɨr nanɨnɨp.’
50 Te God kaknep yi mɨt ne Isrel yau tɨ ik kar ke hɨrak kaknenp maamrer
ni kerek nɨpaa hɨr nenep profet yapɨrwe naa me nɨpaa enum eik ere in.
51 *Nɨpaa Ebel hɨrak profet kinɨn kaa hemkre mɨrak mewen ere mɨtɨk
profet kɨkaru Sekaraia kaa kerp nɨmɨn kɨnaan kerek mɨt newis menmen
me God mewik metike wɨnak iuwe ke God. God kakrɨak mɨt ne Isrel nau in
enum enum kakɨnterim.
52 “Yi mɨt ne Skraip menmen enum mamiwep. Yi yertei hɨm me God
te yi yeweikɨn hɨm mɨrak mɨre menmen ham. Yi yɨnapen yises hɨm mɨrak
werek werek eiyɨntar yi hanhan mɨt nanɨnen nanitihi markeik te hɨr enises
God werek werek. Yi enun yar ke mɨt yeiyepet weipɨr menmen mau meit
nɨmɨn. Maain mɨt nanɨnen nanɨm menmen yi ap eiwisi nanɨno nɨmɨn
nanɨm menmen au. Hɨr nanu nanɨt.”
53 Maain Jisas kɨnaaiwɨr wɨnak ik ken witeik, mɨt ne Farisi hɨr han enuk
nitɨwekhi menmen yapɨrwe
54 *nemeriyɨwek hɨrak kaktɨp menmen enum te hɨr nansiuwek hɨm
nankɨp.

12

Yi naanempre hɨras me hɨm mɨt enun nemipɨn hɨr netpim
(Mt 10:26-27)

1 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nerp menep menep te hɨr nentɨreran, Jisas katɨp
mɨt disaipel nɨrak kinɨn kar ik: “Yi naanempre hɨras te yi ap eiyises hɨm me
mɨt ne Farisi. Hɨram enum mɨre sak haak. Hi atɨp hɨr mɨt enun nemipɨn,
hɨr newɨrnak nekteni te hɨr nises han kɨr.

* **11:51** Jen 4:8; 2Kro 24:20-21 * **11:54** Lu 20:20 * **12:1** Mt 16:6

2 *Menmen yapɨrwe kerek mɨsawɨn, maain God kakwepyapɨrem te mɨt
nanɨrem nanɨrteiyem.
3 Maain hɨm kerek yi epei yetpim me wɨtaan te God ke wepni kak-
wepyapɨrem mɨt nanɨmtewem. Menmen kerek yi yatɨp mɨt han em yi
yɨsawɨn yekre wɨnak, maain God kakwepyapɨrem kakɨt wit eik te mɨt neit
wit nanɨmtewem.

Jisas katɨp keimɨn kerek mɨt nanɨneinɨk
(Mt 10:28-31)

4 "Hi hetpi nai yinan, yi ap einapen mɨt au emɨt! Hɨr nenep mɨtɨk yɨnk
kerekek, te maain hɨr ap te nanrɨak menmen meiyam taau.
5 Hi hetpi eteikni keimɨn kerek yi eineinɨk. Yi einapen God. Hɨrak
kakiwep epei au, hɨrak enuk manpenuk te kakwɨri yaino si enum. Hi hetpi,
yi eineinɨk.
6 Hore kike hispɨnak (5) mɨt newɨr pewek wik nantɨwem. Hore kike mɨt
namɨp hɨram menmen weinɨm te God epei kertei hɨram maa.
7 *God epei kertei menmen iuwe, hɨrak kewenhis kertei paan marmenum
mɨwapɨn paan hesnu ki. Te yi ap einaain menmen au. God katɨp yi hɨmɨn
ki hɨrak menmen iuwe kinɨn hore. Hore hɨram menmen weinɨm ap hɨmɨn
kewim au. God hanhan hore, te hɨrak hanhani mɨt wɨsenum naanmamri."

Hɨm me mɨt hɨr natɨp hɨr nises Jisas
(Mt 10:19-20, 32-33, 12:32)

8 Jisas wen katɨp, "Hi etpi nai yinan, mɨt niutɨp niutɨp neimɨn newepyapɨr
hɨras nisɨsa nerp ninaan me mɨt miyapɨr yapɨrwe, te hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe maain hi ewepyapɨr mɨt in me ninaan me mɨt ensel ne God, hi
atpor hɨr nɨkerek ne God keriyen.
9 *Te neimɨn hɨr nepakɨn hɨr nisɨsa me ninaan me mɨt, maain hi Mɨtɨk ke
wit ke Mɨtɨk Iuwe apakɨni hɨr ne God nerp ninaan me mɨt ensel ne God.
10 *"Mɨt neimɨn niutɨp niutɨp natɨp netawɨn hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe,
hi asak menmen enum mɨr. Neimɨn kerek natɨp neratawɨn God Hɨmɨn
Yaaik, God Haai ap te kakɨsak menmen mɨr taau. Hɨram mamu mamɨt.
11 *"Mɨt maain nansiuwe hɨm nanɨntar yi yises hɨm mai, hɨr nantorhis
nanri nanɨno wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitai, o
yi yayɨrp ninaan me mɨt iuwe gavman netike kaunsil, te yi ap hanhan
menmen te yi yayɨtpim te yi eikaap hɨras au.
12 Yi hanhan em au eiyɨntar me wɨ eim God Hɨmɨn Yaaik kakwis menmen
mamɨkre han ki te yi eiyɨtporem."

Jisas katɨp tok piksa me mɨtɨk iuwe ap kises God au

13 Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt yapɨrwe nerp en katɨp Jisas kar ik: "Mɨtɨk Iuwe ti
atɨp heiyiuwe kai te hɨrak ekweto menmen mei me menmen haai kawɨr
kaa kewisɨm mɨwaairi, maain hawɨr ewɨnkerem ewetakɨt."
14 Jisas ketpɨwek, "Mɨtɨk keimɨn kehimɨtena te hi ehɨnke menmen mi a?"
15 *Hɨrak keweikɨn katɨp mɨt yapɨrwe, "Naanempre hɨras te yi ap hemkre
menepepam me menmen yapɨrwe. Menmen yapɨrwe mɨtɨk kentenenim ap
te mamkepik kaku au."
16 Jisas ketpor hɨm tok piksa mar im: "Mɨtɨk hak iuwe kamɨr ni hɨram
matɨn yapɨrwe.

---

* **12:2** Mt 10:26; Lu 8:17 * **12:7** Lu 12:24, 21:8; Ap 27:34 * **12:9** Lu 9:26 * **12:10** Mk 3:28-29
* **12:11** Mk 13:11; Lu 21:12-15 * **12:15** 1Ti 6:9-10

17 Te hɨrak han kitet kar ik: ‘Hi arɨak mekam? Hi menmen yapɨrwe te hi
ewisɨm emwaai nein? Wɨnak au.’
18 Hɨrak katɨp, ‘Hi are arɨak menmen im. Hi ewep wɨnak ketike weisaak
me teket te hi ehime ham wɨsenum minɨn im te hi ewis menmen mamwaai
weisaak mamtike menmen mewo meit ni eim, hɨram mamno mamwaai
mamɨkre weisaak kerem em. Hi arɨak menmen im, te
19 hi atɨp hɨrekes, Ti epu werek werek menmen meiyam yapɨrwe mepeit
me tito yapɨrwe. Ti ehu ehɨm menmen ehɨm tɨpar si enum ehu han yaaik.’
20 Au, God ketpɨwek kar ik: ‘Ti etaritari mɨtɨk! Wɨtaan ik ek ti hahi, hɨmɨn
kit kakno, te menmen mi yapɨrwe ti epei hetɨwem hewisɨm mɨwaai meit,
maain keimɨn kaktɨwem a? Ti au!’
21 *Keimɨn keit menmen yapɨrwe kakɨkaap hɨrekes, te hɨrak ap kises
menmen God hanhan hɨrak kakisesim, hɨrak enuk kar ke mɨtɨk eik e.”

Yi han kitet God kakɨkepi kerekek (Mt 6:25-34)

22 Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel kar ik: “Yi eiyises menmen God hanhan
yi eiyisesim, te hi hetpi menmen im: yi ap han ekitet karkeik eiyɨt pewek
eiwɨrem eiyɨt menmen yi yayɨm o menmen yi eimɨr emu yɨnk ki au emɨt!
23 Hɨmɨn ki kepu werek, hɨrak kinɨn menmen yi eiyɨm. Yink ki kaku
werek werek kakinɨn menmen yi yamɨr.
24 *Yi yayɨr hore tepre. Hɨram ap mamɨr ni meket teket au. Hɨram mime
wɨnak te mewis menmen mekrerem au, te God kewetɨr menmen. God han
kitet yi iuwe yinɨn hore, hɨram au menmen weinɨm.
25 Mɨtɨk keiyak hɨrak han kitet kakrɨak menmen te hɨrak kaku wɨ meiyam
o tito yapɨrwe au.
26 Yi ap eɨrɨak menmen kike mar im au, te yi yenmak han kitet menmen
ham te yi yayu werek werek a? Au emɨt!
27 “Yi yayɨr timen mɨwaai yayiwe. Hɨram mewo, hɨram ap mesikek
yɨwaap mekerwo menmen au. Te hɨram yaaim mɨr minɨn mɨtɨk iuwe King
Solomon hɨrak ketenen menmen yapɨrwe. Hɨrak nɨpaa ap kamɨr menmen
mau yɨnk kɨrak yaaim minɨn timen im au. Te timen hɨram menmen
weinɨm.
28 God kerekek kɨrɨak menmen im hɨram yaaim te hɨram petepin mepu
teipmen mami, te mɨt nantɨwem neiyɨm nanwɨrem mamɨkre si. Timen im
hɨram menmen weinɨm, te God kakweti menmen yi yaimɨr mamu yɨnk. Yi
ap han kitet God werek werek au.
29 Yi ap han kitet yapɨrwe yi yayɨt menmen o tɨpar te yi yayɨm ere tu iuwe
au emɨt!
30 Mɨt nerer wit wit ap nises God hɨr han kitet menmen mar im. God
hɨrak Haai ki kertei yi yayɨt menmen im te yi eiyu.
31 Te yi yinɨn eiyises menmen God hanhan yi eiyisesim, te hɨrak kakweti
menmen mamkepi yi yayu werek werek.”

Yi hanhan yaiwis menmen yaaim mamu wit ke God (Mt 6:19-21)

32 *“Yi mɨt nai yɨre sipsip, yi ap einaain menmen au eiyɨntar God Haai ki
kakwisi yi eiyinɨn naanmamre mɨt me menmen mɨrak.
33 *Yi yesiuwe menmen yapɨrwe kerek yi yetenenim yayɨt pewek
mererim eiwet mɨt weinɨn m. Mar im yi yaiwis menmen yaaim mamkepi

* **12:21** Mt 6:19-20 * **12:24** Sam 147:9; Lu 12:7 * **12:32** Lu 22:29; Rev 1:6 * **12:33** Lu 18:22

mamwaai wit ke God. Hɨram mamu mamɨt te mɨt enun nekintɨp menmen
o wesiuk mamnen mamɨwaank menmen mi mamɨt en au emɨt!
34 Menmen ti hanhanem, han kit ekitetim.

Mɨt naanempre menmen me mɨtɨk iuwe hɨr enmeriyɨwek

35 *"Yi eimɨr laplap tokim keremem, yi eiyɨt waai eiyɨk eitepenem
eiyɨksiu si, yi eiyu eimerɨr menmen mamnen.
36 *Yi yayre mɨt nemerɨr mɨtɨk iuwe kɨr kaknen kakɨke wit kerek mɨte
wetike mɨtɨk neitan neitai ein ek, hɨrak kaknen wit kɨrak te hɨr nanɨnkɨwek
weipɨr wasenum kerek hɨrak kan keretɨtek.
37 *Te mɨtɨk iuwe kaknen kakri mɨt nɨrɨak menmen mɨrak ap nɨwaai au,
te mɨt keriyen hɨr han yaaik. Hi etpi te hɨrak kakmɨr laplap tokim mɨrak
hɨrak kakɨtpor nanu yeno kerek naam menmen menterim, te hɨrak kaknen
kakwetɨr menmen hɨr nanɨm kakɨr ke wok mɨtɨk kɨr.
38 Te hɨrak kaknen kakɨ wɨ nɨmɨn suware kenep enum, hɨrak kɨr mɨt
nɨrɨak menmen mɨrak hɨr nepu, hɨr han yaaik nanu.
39 *"Yi eiyɨrtei menmen im e. Mɨtɨk ke wɨnak epei kertei wɨ kerek mɨtɨk
enuk kekintɨp menmen kaknen, te hɨrak ap kakwisɨk kakwep weipɨr kakno
nɨmɨn kekin menmen mɨrak au.
40 Yi yɨre mɨtɨk eik e. Yi eimeriyo hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke
anen me wɨ yi yepɨtari hi anen."

Jisas katɨp hɨm tok piska me mɨtɨk yaaik mɨtɨk enuk
(Mt 24:45-51)

41 Jisas katɨp epei au, Pita kitehi Jisas, "Ti hetpei keriyen hɨm im o haiu
mɨt yapɨrwe?"
42 Te Jisas kewenhi katɨp, "Hi hetpi yi yapɨrwe. Yi han kitet keimɨn kɨrɨak
menmen me mɨtɨk iuwe, hɨrak yaaik kemtau hɨm kisesim? Hɨrak mɨtɨk
kerek mɨtɨk iuwe kɨrak kakwisɨk kakinɨn naanmamre mɨt han kerek nɨrɨak
menmen me mɨtɨk kiutɨp kerek ek, hɨrak kakinɨn kakwetɨr menmen yaaim
nanɨm me wɨ hɨrak kewetɨrem.
43 Maain mɨtɨk iuwe kaknen kakɨr mɨtɨk kɨrɨak menmen mɨrak hɨrak wen
kɨrɨakem, te hɨrak han yaaik keriuwerek, te mɨtɨk kerekek han yaaik.
44 *Hi hetpi werek. Hɨrak kakwisɨk naanmamre menmen mɨrak yapɨrwe.
45 Mɨtɨk hak kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak kaktɨp, 'Mɨtɨk iuwe kai
ap te kaknen waswas,' te hɨrak kaknep mɨt han kerek nɨrɨak menmen me
mɨtɨk iuwe kerek ek, kaknep miyapɨr kerek nɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe
kerekek, neiyewewan, kaam menmen metike tɨpar si enum.
46 Te mɨtɨk iuwe kerekek maain hɨrak kaknen me wɨ hɨrak ap ker-
meriyɨwek au. Hɨrak han kaa pɨke kaknen keremem. Hɨrak au ketari,
te hɨrak kakrekyɨwek enum kakɨwaankek kaksiuwerek kakno kaktike mɨt
han kerek nɨrɨak menmen mɨrak ap nises hɨm mɨrak werek werek au.
47 *"Mɨtɨk kerekek kemtau hɨm me mɨtɨk iuwe kɨrak, te hɨrak ap kises
hɨm mɨrak, hɨrak mɨtɨk iuwe kɨrak kakɨkɨp wɨsenum kakriuwe nɨpɨn.
48 Te hɨrak keimɨn ap kertei werek werek menmen mɨtɨk iuwe kɨrak
hanhan hɨrak kakrɨakem, hɨrak kɨrɨak menmen enum, te mɨtɨk kɨrak kakɨp
kakriuwe nɨpɨn au kike. Mɨt kerek God kewetɨr menmen yapɨrwe, maain
hɨr pɨke enwet God em. Mɨt neimɨn kerek neit menmen yapɨrwe me mɨt,
maain hɨr pɨke enwetɨrem yapɨrwe."

---

* **12:35** Eks 12:11; Mt 25:1-13; 1Pi 1:13 * **12:36** Mk 13:33-36 * **12:37** Jo 13:4 * **12:39** Mt 24:43-44; 1Te 5:2 * **12:44** Mt 25:21, 23 * **12:47** Je 4:17

Jisas kan kakɨnke mɨt miyapɨr nanwep pɨnan nanɨno in, nanwep pɨnan nanɨno ein
(Mt 10:34-36)

49 Jisas wen katɨp, “Hi han hewɨr si meit tɨ ik, te hi hanhan si emɨrhɨhe waswas,
50 *te hi ahinɨn ahɨwaank wɨsenum hahi. Han kai enuk heriuwe menmen mamrewaank ere hɨram epei au.
51 Yi han kitet hi epei han te hɨrɨak mɨt nankiyan nanu nanɨt a? Au, hi epei han te hi ewep mɨt miyapɨr han nanɨnepan nanɨntar hɨm mai.
52 In ek ere maain mɨt ne wɨnak kiutɨp nar mɨt hispɨnak (5) hɨr nanɨnke. Mɨtɨkɨt wikak tatkite mɨtɨkɨt wiketeret nanɨnehan nanɨnepan nanɨntar hɨm mai.
53 *Mɨt nanɨnkehan. Haai kaktike nɨkan kɨrak tatnehakɨt tatnepakɨt. Miye wautike nɨki pɨre nanɨnehan nanɨnepan. Mɨte wautike yani pɨre nanɨnehan nanɨnepan nanɨntar hɨm mai.”

Mɨt nertei menmen me tɨ o nepni te hɨr nepɨtari menmen me God
(Mt 6:2-3; Mk 8:11-13)

54 Hɨrak katɨp disaipel nɨrak epei au, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe kar ik: “Yi epei yɨr napɨ meke wit kerek wepni kewen ken keremem, waswas yi yatɨp, ‘Hawɨ kaknen.’ Maain hɨrak kaknen.
55 Yi yemtau nɨme wenituk meke wepni kokai kan te yi yatɨp, ‘Wepni sisi iuwe kaknen.’ Maain hɨrak kaknen.
56 Yi mɨt enun yemipɨn. Yi yertei menmen me tɨ o nepni. Yi yenmak te yi yetari menmen God in ek kɨrɨakem a?

Yi eitike mɨt kerek nansiuwi hɨm yi eikiyan eiyu
(Mt 5:25-26)

57 “Yi yenmak te yi ap han kitet menmen yaaim te yi yɨrɨakem a?
58 Mɨtɨk hak kesiuwe hɨm kerwit (o kerwetit) te ti eno ehɨr mɨtɨk iuwe ke gavman. Ti eno kot hitet yayiwe, ti etpɨwek te yi eikiyakɨt eiyu, o au en, hɨrak kakɨrit eno kot, maain mɨt nanwɨrit eno wɨnak enuk.
59 Hi etput, ti ehu ere ti ewɨr pewek eiyɨm etnik.”

13

Mɨtɨk ap keweikɨn sip kewet menmen enum hɨrak kaki

1 Me wɨ im, mɨt han nepu en hɨr natɨp Jisas nar ik: “Mɨt han ne Galili nen wɨnak ke God nenep samiyak mɨr newepwarem nanwet God em, te mɨtɨk iuwe gavman Pailat kesiuwe mɨt nɨrak ne ami nen nanɨp, hemkre mɨr meweiknenim metike miyak mɨwaai kɨnaan.”
2 *Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Yi han kitet mɨt hɨr naa nar ik, menmen im meteiknai mɨt in ne Galili hɨr nɨrɨak menmen enum minɨn mɨt han ne provins Galili a? Taauye!
3 *Hi etpi werek. Yi ap eiweikɨn sip eiwet menmen enum yi yayi yayɨr ke mɨt ein ne provins Galili epei naa.
4 Yi yertei mɨt hiswiyen hispɨnak (15) naa neit tɨpar me wit Siloam nentar wɨnak nokik kewen kanɨp? Yi han kitet menmen enum hɨr nɨrɨakem hɨram minɨn menmen enum mɨt han ne wit Jerusalem nɨrɨakem a? Taauye!
5 Hi etpi werek. Yi ap eiweikɨn sip eiwet menmen enum yi yayi yayɨr ke mɨt in.”

---

* **12:50** Mk 10:38-39; Mt 26:38; Jo 12:27 * **12:53** Mai 7:6 * **13:2** Jo 9:2 * **13:3** Sam 7:12

Jisas katɨp hɨm tok piksa me nu ap kine nɨkim au

6 *Hɨrak wen ketpor hɨm tok piksa hɨrak katɨp kar ik: “Nu hɨnaan kewo
keit ni me mɨtɨk hak. Hɨrak ketpaan ken kakɨr nɨkim au, hɨrak kuwaau (o
kiwaau).
7 *Hɨrak kuwaau (o kiwaau) au, hɨrak katɨp mɨtɨk kerek naanmɨprɨwek
ni mɨrak kar ik: ‘Ahɨrem! Tito wikak hi han hen hɨr nu hɨrak ap kine nɨkim
au. Ti ekan nu eik ek eknepɨn. Hi hɨnapen hɨrak kaku tɨ ik e kari nan tɨ.’
8 *Te mɨtɨk naanmɨpre tɨ kerekek katɨp mɨtɨk iuwe, ‘Ewisɨk akɨrek me tito
im e, hi awep wi aweiknɨwek awɨr waniu (o win) mamwetɨwek.
9 Maain hɨram mamine nɨkim hɨram yaaim, o au en, ti ekan eketik
eknepɨn ekɨkeipɨn.’ ”

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨte wɨnap hɨre sip kɨre kɨn

10 Me wɨ Sabat, Jisas keit wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses,
hɨrak kewepyapɨr hɨm me God.
11 Me wɨ im, mɨte hap wepu. Tɨpir kaaup te hɨre wɨnap tito hiswiyen
hispɨnak wikak (18). Hɨre sip kɨre kɨn te hɨre ap wekrit wen werek werek
au.
12 Jisas kɨrep, te hɨrak kenɨnwe ketpɨwe kar ik: “Mɨte hi hepɨr menmen
enum mewit mamno mamnopɨn mamkeipnut, te ti ere yaaip.”
13 Hɨrak kewis his mɨrak menteriye, hɨre wekrit wenhɨ hɨrehes wekrit
werp, hɨre wewenɨpi niuk me God.
14 *Mɨtɨk kinɨn naanmɨpre wɨnak ik e, hɨrak han enuk kentar Jisas kɨkaap
mɨte me wɨ Sabat, te hɨrak katɨp kar ik: “Wɨ hispɨnak kiutɨp (6) haiu
mamrɨak menmen. Yi einen in me wɨ eim te God kakɨkepi te yi yayu werek.
Me wɨ Sabat emɨt!”
15 *Jisas pɨke ketpɨwek, “Yi mɨt enun yewisesik. Yi mɨt niutɨp niutɨp me
wɨ Sabat yaino yaisiupan bulmakau o hos yairiyaam mamno mamɨm tɨpar.
16 *Mɨte ip e kerek hɨre nepenye pe Ebraham kerek Seten kerekyɨwe
enum te hɨre wɨnap tito hiswiyen hispɨnak wikak (18). Hɨre winɨn sak mi
te hi ekepye herekyɨwe yaaim me wɨ Sabat.”
17 Mɨt han kerek nɨpaa natɨp menmen enum, hɨr yɨnk enuk nekintɨp
nentar hɨrak katɨp hɨm im. Te mɨt yapɨrwe han yaaik neriuwe menmen
iuwe yaim hɨrak kɨrɨakem.

Hɨm me nu mastet nɨkim mɨram
(Mt 13:31-33; Mk 4:30-32)

18 Jisas pɨke katɨp, “Menmen God kɨrɨakem hɨram mɨre mekam? Te hi
enɨnem mamtike mekam mamɨram?
19 Hɨram mɨre nu mastet nɨkim mɨrak kike enum. Mɨtɨk hak ketɨwem
kamɨr mau ni mɨrak. Maain hɨrak ken niu kɨre nu iuwe, hore hɨram
meniuwe meke niu mewis yaank mewik.”
20 Jisas pɨke katɨp, “Hi enɨn menmen God kɨrɨakem mekre han kaiu hɨram
mamtike mekam mamɨram?
21 Hɨram mɨre yis mɨte hap wewisɨm metike plaua, hɨre weweiknenim
ere werek. Maain plaua mɨniu wɨsenum.”

Jisas katɨp ke weipɨr kike
(Mt 7:13-14, 21-23)

---

* **13:6** Mt 21:19 * **13:7** Lu 3:9 * **13:8** 2Pi 3:9, 15 * **13:14** Lu 6:7; Jo 5:16; Eks 20:9-10; Diu 5:13-14 * **13:15** Lu 14:5 * **13:16** Lu 19:9

22 Jisas katɨp epei au, hɨrak ken wit iuwe wit kike kewepyapɨr hɨm me
God te hɨrak kakpɨno Jerusalem.
23 Mɨtɨk hak ketpɨwek, “Mɨtɨk Iuwe, maain God kakɨthis mɨt niutɨp niutɨp
keriyen nanu nantikerek o au?” Jisas katɨp mɨtɨk ik ketike mɨt yapɨrwe kar
ik:
24 *“Yi naanmamre hɨras te yi eino eitet weipɨr kike ek. Hi hɨre weipɨr.
Mɨt yapɨrwe hɨr hanhan nanɨno nantikerek nanɨno nɨmɨn ein te hɨr au.
25 *Maain mɨtɨk ke wɨnak kerek kakɨkrit kakiyepet weipɨr, te yi yayɨrp
wit eik yairetɨt weipɨr yaitɨp, ‘Mɨtɨk Iuwe, ekaisiu weipɨr.’ Hɨrak kakɨtpi,
‘Hi ap ertei yi neimɨn.’
26 Te yi yaiyɨtpɨwek, ‘Haiu nɨpaa maam menmen maam tɨpar metikewit,
te ti herp yayiwe kaiu eik ek ewepei hɨm.’
27 *Te hɨrak kaktɨp, ‘Hi hetpi, hi ap hertei yi neimɨn. Yi eiyɨnka eikeipno
yi mɨt enun yɨrɨak menmen enum.’
28 *Te maain yi eiyɨr Ebraham, Aisak, Jekop netike mɨt profet nanu
nantike God te yi au eiyɨt wit eik yaykɨt yainakɨn yehes.
29 *Mɨt nanɨnen nanke wepni kokai kan, han nanɨnen nanke wepni
kewen ken o nanoke pɨnak nanoke pɨnak nanɨnen nanu yeno nanɨt wit
ke God nanɨm menmen iuwe.
30 *Mɨt han kerek in ek hɨr mɨt weinɨn ek maain hɨr naninɨn mɨt iuwe
han. In ek hɨr mɨt iuwe te maain hɨr nanre mɨt weinɨn.”

Jisas kɨkɨt Jerusalem kentar mɨt nises hɨm mɨrak au
(Mt 23:37-39)

31 Hɨrak wen ketpim, mɨt han ne Farisi hɨr nan netpɨwek, “Yi eino
eikeipɨn! In ek mɨtɨk Herot hanhan kakitep!”
32 Jisas ketpor, “Yi eino eitɨp manpen mawenekɨn Herot petepin, teipmen,
tepɨn hi epɨr herwe enum, hɨkaap mɨt nɨnaap hɨr pɨke nɨre yaain. Me wɨ
wikak menmen mai epei au. Menmen mai epei au, hi ehu ehɨt. Herot
kakiyep au ere hi hɨrɨak menmen epei au.
33 Te hi wen ano ehitet yayiwe petepin, teipmen, tepɨn. Hi profet ke God
ap ahi ehɨt wit hak au. Wit Jerusalem kerekek.
34 “O mɨt miyapɨr ne Jerusalem! Nɨpaa God keriuwet mɨt profet hɨr
newepyapɨr hɨm mɨrak te yi yanɨp naa. Wɨ yapɨrwe hi hanhan hari yi mɨt
yererik hi naanmɨpri har ke suware wari nɨkim mɨnɨk yapɨr mɨre, te yi au
yɨnapen.
35 In ek God keweikɨn sip kewet wit ki, yi hɨras naanmɨprewem. Hi etpi
werek, yi eira au ere yi yaitɨp, ‘God kɨrɨak yaaim kakɨkaap mɨtɨk hɨrak
keriuwetek kaknen kakɨkrehɨr ke God.’ ”

14

Jisas kɨkaap mɨtɨk kɨnap yɨnk kɨnwo hɨrak kɨre yaaik

1 *Me wɨ Sabat, Jisas ken kaam menmen keit wɨnak ke mɨtɨk iuwe ke
Farisi. Hɨr mɨt nau en naanmɨprewek te hɨrak kɨrɨak menmen.
2 Mɨtɨk hak his hɨt mɨrak mɨnwo hɨrak kerp menep kɨrapɨt Jisas.
3 *Jisas katɨp mɨt ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em hɨr netike mɨt
ne Farisi kerek ninɨn nises hɨm me Moses, hɨrak kitorhi kar ik: “Hɨm me
Moses mamwisai haiu mɨt mamkaap mɨt nɨnap me wɨ Sabat o au?”

---

* **13:24** Fl 3:12 * **13:25** Mt 25:10-12 * **13:27** Sam 6:8 * **13:28** Mt 8:11-12 * **13:29** Sam 107:3; Lu 14:15 * **13:30** Mt 19:30 * **14:1** Lu 11:37 * **14:3** Lu 6:9

4 Hɨr ap newenhi au, wɨre wɨre neit, te Jisas keit mɨtɨk kekepik ere werek,
hɨrak kesiuwerek ken.
5 *Hɨrak kesiuwerek ken, hɨrak keweikɨn kitorhi kar ik: “Hos mi o
bulmakau mi mamɨnke mamɨkre hei me wɨ Sabat, yi eiriyaak eiketik me
wɨ Sabat o au?”
6 *Hɨr ap newenɨwekhi netpɨwek menmen au. Hɨr yɨnk enuk.

Mɨtɨk ap han ekitet hɨrekes mɨtɨk iuwe au emɨt

7 *Jisas epei kɨr mɨt yapɨrwe kerek nanɨnen nanɨm menmen, hɨr nau yeno
yaaim me mɨt iuwe te hɨrak ketpor tok piksa mar im.
8 *Hɨrak katɨp, “Wɨ kerek mɨtɨk hak hɨrak kenɨni einen eiyɨm menmen
me nɨkan kɨrak kakɨt mɨte, yi ap eiyu yeno yaaim me mɨt iuwe, te mɨtɨk
iuwe akinɨnit eknen.
9 Hɨrak eknen te mɨtɨk kerek nɨkan kɨrak kakɨt mɨte, hɨrak kaknen
kakɨtpi, ‘Yi eiyɨnke eino ein, eiwis mɨtɨk iuwe ik hɨrak ekwim.’ Hɨrak kɨrɨak
menmen im te yi yɨnk enuk eiyɨntar yi eiyu yeno weinɨm.
10 Im em emɨt! Mɨtɨk ketpi yi einen eiyɨm menmen yi eiyu yeno weinɨm
me mɨt, te maain mɨtɨk nɨpaa ketput yi einen eiyɨm, hɨrak kaktihis kakɨtpi
kakɨr ik: ‘Nai yinan, yi einen eiyu yeno me mɨt iuwe newim,’ te mɨt en
nɨpaa hɨrak netikewi yayɨm menmen hɨr han kitet yi iuwe.
11 *Mɨtɨk kerek han kitet hɨrekes mɨtɨk iuwe, God kakrɨakek hɨrak mɨtɨk
weinɨk.”

Jisas katɨp mɨt nanɨne neimɨn nanɨnen nanɨm menmen

12 Nepei au, Jisas katɨp mɨtɨk kerek nɨpaa ketpɨwek kaknen kakɨm, hɨrak
ketpɨwek kar ik: “Maain ti enɨne mɨt nanɨnen nanɨm menmen iuwe, ti ap
enɨne paaprer o haairer o nɨkerek o kikrek o nit yinan netenen menmen
iuwe au emɨt! Ti ap erɨakem ehisesim ehɨntar maain hɨr pɨke nanwetut
menmen mit mamrerim.
13 *Maain ti hemani menmen, ti enɨne mɨt enun menmen auri o mɨt his
hɨt nanamɨr enum.
14 *Ti erɨak menmen mar im te God maain kakrekyut yaaim kakɨntar mɨt
in enun te hɨr ap pɨke nanwetutem mamrerim. Maain God kakwetutem me
wɨ kerek maain hɨrak kakɨkɨan mɨt kerek nɨre yaain hɨr pɨke nanɨkrit nanu
nantikerek.”

Jisas katɨp hɨm tok piksa me mɨt naam menmen iuwe (Mt 22:1-10)

15 *Mɨtɨk kiutɨp kau kɨnaan kaam menmen kemtau menmen Jisas katɨp,
hɨrak ketpɨwek kar ik: “Mɨt nau kɨnaan neit wit ke God nanɨm menmen
hɨr han yaaik nanu.”
16 Jisas ketpɨwek, “Nɨpaa ein mɨtɨk kemani menmen kenɨne mɨt yapɨrwe
nanɨnen.
17 Wɨ epei man te hɨrak kakwet mɨt menmen. Hɨrak keriuwet mɨtɨk
kɨrak kaknɨnor kakɨtpor kar ik: ‘Hi epei emani menmen te yi einen eiyɨm
eitikewa.’
18 Hɨrak kitorhi, te hɨr yapɨrwe natɨp, ‘Haiu ap te mamno au.’ Mɨtɨk hak
katɨp, ‘Hi epei hewɨr pewek heiyɨm hatɨn tɨ, te hi eno ahɨrek te hi hanhan
ti ap han enuk heriuwe hi ap enen taau.’

---

* **14:5** Mt 12:11; Lu 13:15 * **14:6** Mt 22:46 * **14:7** Mt 23:6 * **14:8** Pro 25:6-7 * **14:11** Mt 23:12; Lu 18:14 * **14:13** Diu 14:29 * **14:14** Jo 5:29 * **14:15** Lu 13:29

19 Mɨtɨk hak katɨp, ‘Hi epei hewɨr pewek etɨn bulmakau hiswiyen (10) me
mamwen tɨ te hi ano ahɨrem enɨnem te hi hanhan ti ewisa hi ehu in ehɨm
menmen mit au.’
20 *Mɨtɨk hak katɨp, ‘Hi epei heit mɨte te hi ap anen au.’
21 “Te mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mɨrak, hɨrak ken ketpɨwek. Epei
ketpɨwek, hɨrak han enuk ketpɨwek kar ik: ‘Ti eno waswas erer yayiwe
me wit ehɨthis mɨt kerek his hɨt nanamɨr mɨre enum, kerek nau yayiwe ek
e.’
22 Maain mɨtɨk hɨrak epei kan ketpɨwek, ‘Mɨtɨk Iuwe, menmen ti
etpewem hi epei hɨrɨakem, te yeno ham wen mepeit weinɨm.’
23 Mɨtɨk iuwe katɨp mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mɨrak kar ik: ‘Ti eno
ehitet yayiwe iuwe, ehitet ya ke yaank, ya meke nɨmɨn te wɨnak kai
eknempet ekriuwe mɨt miyapɨr.
24 Hi etput werek. Ap nei kerek nɨpaa hi henɨnor nanɨnen nanɨm
menmen nantikewa au.’ ”

Mɨtɨk ekinɨn han ekitet werek werek te hɨrak ekises Jisas (Mt 10:37-38)

25 Mɨt miyapɨr yapɨrwe nen nises Jisas te hɨrak keweikɨn ketpor kar ik:
26 *“Mɨtɨk kerek kaknen kakisɨsa hɨrak hanhan kinɨn kemtau hɨm me
miye haai nɨrak, mɨte o nɨkerek nɨrak, hɨrak ap kakises hɨm mai taau.
27 *Mɨtɨk kerek kisɨsa te kɨnaain menmen enum mamnen mamkɨp, hɨrak
ap te kakises hɨm mai werek werek au.
28 “Keimɨn ke yi mɨt hanhan kakime wɨnak iuwe nokik, hɨrak wen eku
han ekitet hɨrak ketenen teket mei o niu mei kakwet mɨt kerek nankepik
nanime wɨnak kɨrak ere nanɨnepik.
29 Hɨrak epei kekin hei kamɨr teinɨk kewis tapɨn, te hɨrak ap kime wɨnak
kenterim wen au kentar hɨrak pewek kike hɨram epei au mesi, te mɨt kerek
nanɨnen nanɨrek nanitetɨweknaan nanɨniuwesɨsek.
30 Hɨr nantɨp nar ik: ‘Mɨtɨk ik kakime wɨnak te hɨrak ap kakimaak ere
werek au.’
31 “Mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt yapɨrwe en kakno kaktike mɨt
yapɨrwe nɨrak 10,000 nanɨno nanɨnepan nantike mɨtɨk iuwe hak ketike mɨt
nɨrak yapɨrwe nar 20,000. Hɨrak wen eku han ekitet hɨrak manpenuk te
kakɨrp kakinɨn mɨtɨk hak ik kaktike mɨt nɨrak o taau.
32 Au en, mɨtɨk hak ek wen kepeit yanɨmɨn, hɨrak kakriuwet mɨt
nɨrak nanɨno nanwenyipɨrek nanitɨwekhi me mekam hɨr enrɨakem te hɨr
enkiyan enu enɨt.
33 Te keimɨn hɨrak ap ekinɨn han kitet werek werek ekweikɨn sip ekwet
menmen mɨrak, hɨrak ap te kakises hɨm mai taau.

Sol tokim ap matɨn hɨm au, mɨt nanwɨrem (Mt 5:13; Mk 9:50)

34 “Sol hɨram menmen yaaim, te hɨram tokim ap matɨn hɨm mamɨrmeim
te hɨram pɨke emtɨn hɨm? Taauye!
35 Mɨt ap newɨrem te mamkaap tɨ au. Hɨram mamɨwaank tɨ. Hɨr
nanwɨrem mamno mune me bulmakau mamkaap menmen meit ni eim
mamwo taau. Mɨt nanwɨrem mamitet yayiwe weinɨk. Nɨkɨp emnep
eiyɨmtewem!”

---

* **14:20** 1Ko 7:33 * **14:26** Lu 18:29 * **14:27** Lu 9:23

15

Jisas katɨp hɨm tok piksa me sipsip kɨrɨr keit pɨn
(Mt 18:12-14)

1 Wɨ ham, mɨt enun kerek nari pewek me takis, hɨr netike mɨt han enun
nises menmen enum, hɨr nan menep nanɨmtau hɨm me Jisas.
2 *Mɨt han ne Farisi netike mɨt nertei menmen me Moses newepyapɨr mɨt
em, natɨpan nene Jisas nar ik: "Hɨrak hanhan kari mɨt enun kaam menmen
ketikeri."
3 Te Jisas kewenhi ketpor tok piksa im e:

4 *"Mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt kewis sipsip yapɨrwe, hak kɨnaaiwɨr
mɨtɨk ik kɨrɨr keit yaank te hɨrak kaknaiwɨrem mamu weinɨm, hɨrak
kakɨnkakɨtnɨwek ere kerek epei kɨrɨr ek hɨrak kaknapɨnek.
5 Hɨrak kaknapɨnek, hɨrak kektɨn hɨpi han yaaik kakriuwerek.
6 Hɨrak kektɨn hɨpi kaknan ek kakɨr ik kakiun wit, hɨrak kaknɨne nɨrak
yinan netike mɨt ne wit kɨrak kakɨtpor, 'Yi han yaaik eitikewa. Hi epei
hɨnapɨn sipsip kerek nɨpaa kɨrɨr keit yaank eik.'
7 Hi hetpi mɨt ensel neit wit ke God hɨr han yaaik kike keriyen neriuwe
mɨt yaain hɨr nau werek werek. Te hɨr han yaaik wɨsenuk neriuwe mɨtɨk
enuk kiutɨp keweikɨn sip kewet menmen enum. Hɨr han ehitet yayiwe
iuwe, ehitet ya keyaaik iuwe nar ke mɨtɨk hɨrak han yaaik kentar sipsip
kɨrak hɨrak kɨnapɨnek."

Jisas katɨp tok piksa me pewek mɨnatɨn

8 "Mɨte peimɨn wetenen pewek hiswiyen (10), te kiutɨp kɨnatɨn keit, hɨre
weksiu si wɨripep wɨnak ere hɨre wɨnapɨnek.
9 Hɨre epei wɨnapɨnek, hɨre wenɨne nɨre yinan netike miyapɨr ne wit kɨre
eik, hɨre wetpor war ik: 'Yi han yaaik eiyu eitikewa eiyɨntar hi hɨnapɨn
pewek kerek nɨpaa kɨnatɨn.'
10 Hi hetpi mar im. Mɨt ensel ne God hɨr han yaaik iuwe neriuwe mɨtɨk
hak kiutɨp keweikɨn sip kewet menmen enum."

Hɨm me nɨkan pipɨak kɨnaaiwɨr haai kɨrak

11 Jisas wen ketpor kar ik: "Mɨtɨk hak kine nɨkerek hɨrakɨt wikereret.
12 Kike katɨp haai kɨrak, 'Haai enkaau menmen mei in ek maain ti hahi
ti ewetewem.' Nepei au, haai kɨrak kenke menmen mɨrak kewet nɨkerek
tɨrak em.
13 *Maain wɨ ham, kike kesiuwe tɨ keit pewek mererik keiyɨm kakno wit
iuwe yanɨmɨn ein. Hɨrak kenke menmen mɨrak kewɨrem keiyɨm katɨn
menmen enum.
14 Hɨrak kewɨr pewek keiyɨm katɨn menmen enum ere pewek nan epei
au mesi hɨrak kau weinɨm. Hɨrak kau weinɨm, hawɨ au te ni merer wit wit
mewo au, maa meit te mɨt menmen auri, hɨr nɨnpɨ maan.
15 Hɨrak nɨnpɨ maak te hɨrak ken kɨrɨak menmen me mɨtɨk ke wit ik e,
hɨrak kesiuwerek kakno naanmamre sak mɨrak.
16 *Hɨrak hanhan kakɨm nu weki nɨkim mɨt newet sak em kentar hɨrak
menmen au ap mei mau te hɨrak kakɨm au.
17 "Hɨrak epei kertei hɨrak kau enum enum hɨrak han kitet hɨrekes katɨp
kar ik: 'Mɨt yapɨrwe nɨrɨak menmen me haai kai, hɨr neit menmen werek
te hi au nɨnpɨ meiyo, hi hau in hahi hentar hi menmen au.

---

* **15:2** Lu 5:30 * **15:4** Esi 34:11, 16; Lu 19:10 * **15:13** Pro 29:3 * **15:16** Pro 23:21

18 *Hi pɨke eno ahɨr haai kai hi etpɨwek, ‘Haai, hi epei eweikɨn sip ewet
God hi herekyut enum.
19 Hi ap yaaik te hi hɨre nɨkan kit au. Ti ewisa hi are mɨt nɨrɨak menmen
mit.’
20 Hɨrak han kitet kar ik, te hɨrak kekrit kakno kakɨr haai.
“Hɨrak kan kitet yanɨmɨn, haai kɨrak kɨrek, hɨrak hanhanek kesiukɨn ken
keiyewewik, kemwek tekep kises menmen me maamrer hɨrak keteiknɨwek
hɨrak han yaaik keriuwerek.
21 Nɨkan katɨp haai kar ik: ‘Haai ye! Hi epei eweikɨn sip ewet God hi
herekyut menmen enum. Hi ap yaaik te ti enewa hi nɨkan kit au.’
22 Te haai keremirɨwek hɨm katɨp mɨt nɨrɨak menmen mɨrak ketpor
kar ik: ‘Yi eino waswas eiyɨt laplap yaaim emɨriyɨwekem eiyɨt pitau
eiyɨnwɨkem eiriuwetɨwek su emu hɨt.
23 Eiyɨt bulmakau kerek wa kewik eikɨp eiyɨk te haiu emɨm han yaaik
emu. (Haai kɨrɨak menmen im keteikɨn nɨkan kɨrak hɨrak wen hanhan
hɨrak kɨre nɨkan kɨrak.)
24 *Haiu mamrɨakem mamɨntar nɨkan kai hɨrak kar ke mɨtɨk kaa. Te
in ek haiu mɨnapɨnek epei kekrit kau.’ Hɨr nɨrɨak menmen han yaaik
neriuwerem naam.
25 “In ek heiyiuwe kɨrak keit ni eim. Hɨrak pɨke kaknen wɨnak eik hɨrak
kemtau mɨt nɨrɨre nine henye.
26 Hɨrak kenɨne mɨtɨk ke mɨt nɨrɨak menmen me haai kɨrak, hɨrak
kitɨwekhi kar ik: ‘Yi mɨt ein yi yɨrɨak mekam?’
27 Hɨrak kewenhi kar ik: ‘Nɨkik kit epei kan te haai kit kenep bulmakau
wa kewik nɨak naak neiyɨk nɨrɨre nenar nɨkik kit pɨke kan kepu werek,
haai hɨrak han yaaik.’
28 *Hɨrak kemtewek epei au, hɨrak kine han enuk. Haai kɨrak ketpaan
kan, hɨrak ketpɨwek kari han kɨrak te hɨrak kɨnapen kakno wɨnak nɨmɨn
ein.
29 Hɨrak katɨp haai kɨrak, ‘Hi epei hɨrɨak menmen mit tito yapɨrwe, ap wɨ
miutɨp te hi eweikɨn sip ewet hɨm mit au. Te ti ap eweto sak meme kiutɨpen
te hi etike nai yinan mamkɨp mamɨk meiyɨk mamrɨre au.
30 Te nɨkan kit enuk kerek nɨpaa kewɨr pewek kerek nɨpaa ti
ewetɨwekem, hɨrak ketike miyapɨr enun nari mɨt his newenɨnem neiyewe-
wan, hɨrak epei kan in, te ti enep bulmakau yaaik wa kewik ekɨp
ewetɨwekek.’
31 “Haai ketpɨwek, ‘Nɨkan kai, ti hekrit hekrit epu etikewa. Menmen
yapɨrwe mai hɨram menmen mit.
32 Te haiu han yaaik emu emɨm menmen emrɨre emɨntar nɨkik kit hɨrak
kar ke mɨtɨk epei kaa. Te in ek hɨrak pɨke kekrit kepu. Hɨrak kɨre sipsip
kepɨr keit yaank, te in ek haiu mɨnapɨnek.’ ”

16

Mɨtɨk enuk naanmɨpre menmen me mɨtɨk hak kertei kɨrɨak menmen mamkaap hɨrekes

1 Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: “Mɨtɨk hak ketenen pewek menmen
ham yapɨrwe, hɨrak kewis mɨtɨk hak naanmɨpre menmen mɨrak. Mɨt han
nan netpɨwek, ‘Mɨtɨk kerek naanmɨpre menmen mit hɨrak kewɨr pewek
mit menep epei mamesi.’

* **15:18** Sam 51:4; Jer 3:12-13 * **15:24** Ef 2:1, 5, 5:14 * **15:28** Lu 15:2

2 Hɨrak kemtewek, hɨrak ketpɨwek kar ik: ‘Hi epei hemtau ti hɨrɨak enum.
Ti ewiso tɨwei eteikno menmen ti epei hɨrɨakem entar ti ap wen naanmɨpre
menmen mai au.’
3 Te mɨtɨk kemtau menmen me mɨtɨk iuwe kerekek hɨrak han kitet
hɨrekes katɨp kar ik: ‘Mɨtɨk iuwe kai kakɨnka kakriuweta hi ano entar hi
hɨrɨak enum heriuwe menmen mɨrak. Hi arɨak mekam? Hi ap manpenuk
te hi ewep wi au. Hi yɨnk enuk ehu yayiwe ehitehi mɨt nanweto pewek au.
4 Hi epei han kitet arɨak menmen ham te mɨt hɨr anɨra entauhis ano
wɨnak kɨr hɨr naanemprau. Te maain hi epei henke ekeipɨn menmen nɨpaa
ein hi naanmɨprewem hi ehu werek.’
5 Te hɨrak kenɨne mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp nan kerek nɨpaa neit
menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak weinɨm. Hɨr ap newetɨwek nan mererim
wen au, te hɨrak katɨp mɨtɨk kerek kinɨn kan kar ik: ‘Ti nɨpaa heit menmen
marmenum me mɨtɨk iuwe kai?’
6 Hɨrak ketpɨwek kar ik: ‘Hi nɨpaa heit dram me tɨpar mar 100.’ Mɨtɨk
naanmɨpre menmen ketpɨwek, ‘Ehu in ehɨt tɨwei ik ti ewis nɨpaa ti heit 50
dram kerem em.’
7 Mɨtɨk hak kan hɨrak kitɨwekhi kar ik: ‘Nɨpaa ti heit mekam?’ Hɨrak
ketpɨwek, ‘Nɨpaa hi heit 100 bek rais kerem em.’ Hɨrak ketpɨwek, ‘Ti ehu
in ehɨt tɨwei ik ewis menmen mɨre 80 bek rais kerem em.’
8 *“Maain mɨtɨk iuwe kɨrak kan katɨp mɨtɨk enuk kɨrak kerek naanmɨpre
menmen, hɨrak ketpɨwek hɨrak mɨtɨk enuk weise tɨpar kertei menmen
werek werek kari han ke mɨt te maain mɨt ein naanmamrɨwek.” Jisas
wen katɨp, “Mɨt ne tɨ ap nises God hɨr ninɨn mɨt nises hɨm me God me
naanmɨpre menmen mɨr yapɨrwe.
9 *“Hi wen hetpi werek. Yi han kitet yayɨt menmen mi eikaap mɨt
eiriuwerem te maain yi yayi yaino wit ke God hɨrak kakɨtpi yi yayu
yaitikerek yayɨntar yi yɨrɨak menmen yaaim a? Taauye!
10 *“Mɨtɨk keimɨn hɨrak naanmɨpre menmen kike werek werek, te maain
hɨrak naanmamre menmen wɨsenum werek werek. Te hɨrak mɨtɨk kerek
kemipɨn me menmen kike, maain hɨrak kakmipɨn me menmen iuwe.
11 Yi ap naanmɨpre pewek werek werek me tɨ ik e, te keimɨn kakwisi yi
naanmamre hɨm yaaim me God? Taauye!
12 Te yi ap naanmɨpre menmen me mɨt han werek werek, te God ap te
kakweti menmen kerek yi yaitenenim taau!
13 *“Mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk hak ap te kakrɨak menmen me
mɨtɨkɨt wiketeres taau. Te hɨrak han tatwenɨn hak, hak au kakneinɨk. O
hɨrak han kekrit keriuwe hak, han ap kekrit keriuwe hak. Yi han ki kakɨnke
kakɨntar pewek ap te yi eiyises God werek werek taau.”

Hɨm me Moses metike menmen me God
(Mt 11:12-13)

14 *Mɨt ne Farisi hanhan pewek, hɨr nemtau menmen Jisas ketpim, te hɨr
netpɨwek enum nanwesɨsek.
15 *Te Jisas ketpor, “Yi keriyen yɨrɨak menmen yari han ke mɨt yeriuw-
erem te hɨr han kitet yi yɨre yaain yinɨn mɨt han. Te God kertei han ki.
Menmen mɨt han kitet hɨram yaaim, God han kitet hɨram enum weinɨm.

---

* **16:8** Ef 5:8; 1Te 5:5 * **16:9** Mt 6:20; Lu 14:14 * **16:10** Lu 19:17-26 * **16:13** Mt 6:24 * **16:14** Mt 23:14 * **16:15** Mt 23:28; Lu 18:9-14; Pro 21:2

16 *“Hɨm me Moses metike hɨm me mɨt profet, hɨram mepu naanmɨpri
ere wɨ Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hɨrak kan kewepyapɨr hɨm ham
yaaim me God. Me wɨ eim ere in haiu mewepyapɨr hɨm im yaaim me God
naanmamre mɨt.
17 *“Maain nepni mamtike tɨ ik mamno mamɨwaank mamɨt. Te hɨm
ham kike me hɨm yaaim yapɨrwe Moses nɨpaa kewisɨm ap te mamɨt taau!
Mamɨr keremem mamu mamɨt.

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨk kɨnaaiwɨr mɨte kakɨt mɨte hap (Mt 5:31-32; 19:9; Mk 10:11-12)

18 *“Mɨtɨk kerek kepɨr mɨte pɨrak kakɨt hap, hɨrak kɨre mɨtɨk enuk kari
mɨte his kewenem. Keimɨn keit mɨte nɨpaa wɨnaaiwɨr mɨtɨk kɨre, hɨrak
kɨre mɨtɨk enuk kari miyapɨr his kewenem.

Hɨm me mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe ketike Lasaras

19 “Nɨpaa mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe kepu. Hɨrak kewɨr pewek
yapɨrwe keit klos yaaim iuwe. Hekrit hekrit hɨrak kau werek, keriuwet
klos yaaim, kaam menmen yaaim.
20 Mɨtɨk enuk weinɨk niuk mɨrak Lasaras kepu. Hɨrak mɨt nɨrak neriyaak
neiyɨk nan newisɨk kɨwaai ya weipɨr ke nɨwa ke wɨnak eik.
21 *Hɨrak kemerɨr mɨt nanɨt menmen mɨt newɨrem nɨpaa mau kɨnaan
ke mɨtɨk iuwe hɨram menke. Hɨrak kau en nepere mepnen meswɨwek (o
mesiuwewik) wikes meriuwe nin mɨram.
22 “Maain mɨtɨk weinɨk ek kaa, mɨt newisɨk kekre hei te ensel ne God
nɨnan hɨmɨn kɨrak ken kau ketike mɨtɨk Ebraham teit wit kɨrak kewik.
Mɨtɨk ketenen menmen yapɨrwe kaa, te mɨt newisɨk kekre hei.
23 Mɨtɨk ketenen menmen yapɨrwe hɨrak kekre si enum, menmen
merekyɨwek han enuk yɨnk mɨrak mekek. Te hɨrak kɨkɨamnaan kɨr
Ebraham keit yanɨmɨn kau niu ein ketike mɨtɨk Lasaras tekiyakɨt tau.
24 Te hɨrak kɨnap kenɨne, ‘Maam Ebraham, ti han ekiteta esiuwe Lasaras
ekwis tɨpar emɨntɨrau nin kai te nɨme wenɨna. Hi au si teknɨna heit wit
enuk ik e.’
25 “Te Ebraham katɨp, ‘Nɨkan, ti han ekitet nɨpaa ti etenen menmen
yapɨrwe kerek nɨpaa ti hau tɨ eik, Lasaras hɨrak kau enuk te wikes makɨp,
hɨrak kaam menmen enum. In ek hɨrak kau werek werek te ti au enuk yɨnk
kitewo.
26 Hi hanhan akepit te menmen mewenɨna. Wi iuwe kau nɨmɨn nɨpaa
God kewisɨm kerekirai. Te neimɨn in nanɨno ein taau. Mɨt ein ap te
nanrekir wi kerekek nanɨnen nanɨrei taau.’
27 “Mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe katɨp, ‘Hi hituthi ti eriuwet Lasaras
kakno wɨnak kerek haai kai nɨpaa kewik.
28 Ti atɨp Lasaras hɨrak kakno kaktɨp kikrek nai hispɨnak (5) hɨrak
kakwepyapɨr ekɨtpor hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum te hɨr ap
anɨnen entikewa enu wit ik kerek hi yɨnk keiyewo heitai.’
29 “Te Ebraham katɨp, ‘Hɨr netenen hɨm me Moses mau tɨwei metike hɨm
mɨt profet newisɨm mau tɨwei. Ewisi hɨr enises hɨm mɨr.’
30 Mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe katɨp, ‘Au, hɨr ap nanisesim au. Haai
Ebraham mɨtɨk hak kerek nɨpaa kaa ti eriuwetek ekno ekɨtpor, te hɨr
enweikɨn sip enwet menmen enum.’

---

* **16:16** Mt 11:12-13 * **16:17** Mt 5:18 * **16:18** Mk 10:11-12; 1Ko 7:10-11 * **16:21** Mt 15:27

31 *Ebraham ketpɨwek, ‘Hɨr ap nanɨmtau hɨm me Moses ketike profet au,
te hɨr ap te nanɨmtau hɨm me keimɨn kerek nɨpaa kaa hɨrak pɨke kekrit
kakno kakɨtpor taau.’ ”

17

Menmen enum mari han ke mɨtɨk kises hɨm me God
(Mt 18:6-7, 21-22; Mk 9:42)

1 Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel, “Menmen enum me mamri han ke mɨt hɨr
nisesim mamriwaank, hɨram mamnen. Te keimɨn kakrɨak menmen enum
kakri han ke mɨt, maain hɨrak God kakɨwaankek kakɨr ke hɨrak kɨrɨakem.
2 Hɨram yaaim te mɨt nankaaip nan keriyɨwek teruk, hɨr nanwɨrek hɨrak
kakno kakɨkre wan kaki kakɨt, te hɨrak kakrɨak mɨtɨk kerek kises hɨm mai
hɨrak kakweikɨn sip kakises menmen enum. Hɨrak kaku kakrɨak enum,
maain hɨrak kaknen kakɨr God hɨrak enuk wɨsenuk.
3 *“Yi naanempre hɨras hekrit hekrit yi eiyises menmen yaaim keremem.
Kit yinak kerekyut enum ti enerek. Hɨrak yɨnk enuk keriuwe menmen
enum hɨrak kerekyutem, hɨrak ketput, ‘Ti yaaik hi herekyut enum,’ te ti
hetpɨwek hɨm yaaim mar im: ‘Hɨram menmen weinɨm.’
4 Hɨrak ke wɨ miutɨp hɨrak kerekyut enum me hispɨnak wik (7), te hɨrak
yɨnk enuk keriuwerem, hɨrak pɨke kaknen kakɨtput, ‘Ti yaaik hi herekyut
enum,’ te ti etpɨwek, ‘Hɨram menmen weinɨm.’ Hɨrak kɨrɨak karek karek
ere hispɨnak wik (7), ti etpɨwek, ‘Hɨram menmen weinɨm,’ ti erɨweksak
menmen enum.”

Jisas katɨp menmen me mɨt enises hɨm me God

5 *Mɨt aposel natɨp Jisas, “Ti ekepai te haiu emisesit emɨrp han tokik.”
6 *Jisas katɨp, “Yi eiyises God werek werek kike yi yɨre nu mastet nɨkim
hɨram kike te maain hɨram mamwo ere wɨsenum. Yi eiyisesik eiyɨr ek
te yi yaitɨp niuwaine ik e, hɨrekes kakɨket kakriuwe puk mɨrak, te hɨrak
kakɨmtau hɨm mit kakno kakɨkɨr hɨrekes kakɨkre wan eik kakɨrp kakɨt.

Menmen mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk hak kakisesim

7 “Te keimɨn ke yi mɨt hɨrak ketenen mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mɨrak
kɨre kewen tɨ me ni o naanmɨpre sipsip mɨrak. Maain hɨrak kaknaaiwɨr
ni kaknen wɨnak ti etpɨwek, ‘Ti enen ehu yeno wasenum ehɨm menmen?’
Hɨrak taau!
8 Au, ti etpɨwek har ik: ‘Ti emɨr laplap tokim erekyo menmen mai mɨwaai
eiyɨm emeriyo ere hi ehɨm menmen, ehɨm tɨpar. Te maain ti ehɨm menmen,
ehɨm tɨpar mit.’
9 Hɨrak katɨp mɨtɨk kerekyɨwek menmen mɨrak, hɨrak yaaik kentar hɨrak
kemtau hɨm mɨrak kerek hɨrak ketpɨwek em? Au, hɨram menmen weinɨm.
10 Yi yar ke mɨtɨk eik kɨrɨak menmen keremem. Yi epei yɨrɨak menmen
God ketpiyem yɨrɨakem, yi han ekitetim emɨr im: ‘Haiu mɨt weinɨn keriyen,
haiu epei mɨrɨak menmen keremem God ketpeiyem.’ ”

Jisas kɨkaap mɨt hiswiyen (10) kerek lepro mewi

11 *Jisas kepno Jerusalem kitet yayiwe kewep provins Galili ketike provins
Sameria.
12 *Hɨrak kare kakno wit kike, mɨt hiswiyen (10) lepro mewi hɨr
newenyipɨrek newisɨk yayiwe eik, hɨr nepɨr nenpɨn nekeipnɨwek.

---

* **16:31** Jo 11:44-48 * **17:3** Mt 18:15 * **17:5** Mk 9:24 * **17:6** Mt 17:20, 21:21 * **17:11** Lu 9:51-52, 13:22 * **17:12** Lev 13:45-46

13 Hɨr nepɨr nenpɨn nekeipnɨwek, hɨr nɨnap nenɨne Jisas netpɨwek, “Jisas
Mɨtɨk Iuwe, ti han etwenɨnei.”
14 *Jisas kɨri ketpor, “Yi eino eiteikɨn mɨtɨk pris kerek kewet God menmen
keit wɨnak kɨrak, yi eiteiknɨwek yɨnk ki.” Hɨrak ketpor, hɨr nepno,
wasenum lepro epei mekeipnor men te yɨnk kɨr kɨre yaaik.
15 Hɨr nertei hɨr nɨre yaain, mɨtɨk kiutɨp ke mɨt en pɨke kan katɨp hɨm
iuwe kewenɨpi niuk me God.
16 Hɨrak kan kenke kɨwaai hɨt me Jisas ketpɨwek, “Ti yaaik.” Hɨrak mɨtɨk
ke wit Sameria.
17 Epei au, Jisas katɨp, “Hi epei hɨkaap mɨt hiswiyen (10) lepro mewi. Mɨt
hispɨnak tekyaait (9) neit nein a?
18 Kenmak te mɨtɨk ik ke wit hak hɨrak kerekek pɨke kan kewenɨpi niuk
me God? Mɨt ne Isrel au nɨnapen a?”
19 *Jisas ketpɨwek kar ik: “Ti ekrit eno. Ti epei hɨre yaaik hentar ti han
kiteta.”

Jisas katɨp ke wɨ maain hɨrak pɨke kaknen (Mt 24:23-28, 37-41)

20 *Mɨt han ne Farisi nitehi Jisas mewaai meruri wɨ mamnen te God
kakinɨn naanmamre mɨt. Hɨrak kewenhi ketpor kar ik: “Mɨt ap nanɨr
menmen im me God mamnen au.
21 *Ap te mɨtɨk keiyak kaktɨp, ‘Eiyɨr menmen God kɨrɨakem keit in ek o
meit ein e.’ Au, hɨram mau ke nɨmɨn ke yi mɨt, te yi ap eiyɨrem eiyɨr ke yi
eiyɨr nu o menmen taau.”
22 Hɨrak katɨp mɨt ne Farisi epei au, hɨrak keweikɨn katɨp mɨt nɨrak
disaipel keriyen kar ik: “Wɨ mamnen te yi hanhan hi hahu etikewi wɨ
miutɨp kerekek mar ke in ek hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hau hetikewi, te
maain hi ehu etikewi au.
23 *Mɨt han maain nanɨtpi nanɨr ik: ‘Eiyɨrek! Krais pɨke kan.’ o ‘Eiyɨrek
in.’ Te yi ap eiyɨtpaan eino eiyɨrek au emɨt! Hɨr nemipɨn.
24 Mɨpre nepni mewenɨn iuwe mɨr merer wit wit mau yaain, mamɨr im
e te hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe me wɨ hi pɨke enen, mɨt yapɨrwe nanɨra
hi hahu yaain.
25 *Te hi ehinɨn hahi, mɨt ne tɨ in ek enweikɨn sip enweto.
26 *“Maain wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe pɨke anen, menmen mamu
mamɨr ke wɨ nɨpaa Noa kau tɨ.
27 *Mɨt yapɨrwe nɨpaam menmen nɨpaam tɨpar si enum, haairer nesiuwe
nɨkerek hɨram (o hɨran) nɨr te mɨt netike miyapɨr neitan, netenenan his ere
wɨ Noa ken kekre sip mɨrak, wan tɨpar kɨniu kenep mɨt hɨr naa ere nenepik
o nesi.
28 *Wɨ hi pɨke enen hɨram mamɨr ke wɨ nɨpaa Lot kau tɨ. Mɨt ein naam
menmen metike tɨpar si enum, hɨr newɨr pewek neiyɨm neit menmen o
nesiuwe menmen mɨr neit nan mererim, hɨr namɨr ni me wɨnak, hɨr nime
menmen.
29 Me wɨ Lot kɨnaaiwɨr wit Sodom, God keriuwet si metike nan sisi mɨnɨn
enum menep mɨt menepi neit ein.
30 Me wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe maain hi pɨke enen ewepyapɨr
hɨrekes, mɨt nanrɨak menmen hi epei hetpiyem.

---

* **17:14** Lev 14:2-3; Lu 5:14 * **17:19** Lu 7:50 * **17:20** Jo 3:3, 18:36 * **17:21** Mk 13:21 * **17:23** Lu 21:8 * **17:25** Lu 9:22 * **17:26** Jen 6:5-12 * **17:27** Jen 7:6-23 * **17:28** Jen 18:20, 19:25

31 *“Me wɨ eim, keimɨn kentɨr wɨnak siup ap te kakɨkiuwe kaknen
kakinɨn kakɨt menmen mɨrak yaaim mekre wɨnak kɨrak au. Hɨrak kakrɨr
kerek ek. Mɨtɨk kerek keit ni mɨrak, hɨrak kɨrem, hɨrak ap te kaknen wɨnak
kakɨt menmen ekɨt. Hɨrak kakrɨr kerek ek.
32 *Yi han ekitet Lot mɨte pɨrak. Hɨre weweikɨn werp wɨr wit Sodom te
God kaaup keweikniye hɨre weweikɨn wɨre nan.
33 *Mɨtɨk keimɨn hanhan naanmamre hɨrekes, hɨrak ap kises hɨm
me God, maain hɨrak kaku kaktike God au. Keimɨn kerek ap hanhan
naanmɨpre hɨrekes te maain hɨrak kaki kakɨntar hɨrak kises hɨm mai, God
kaktɨwekhis kaku kaktikerek.
34 “Hi hetpi. Me wɨtaan keremem hi pɨke enen, mɨtɨkɨt wiketeret tatwaai
yeno miutɨp, kiutɨp hi etɨwekhis kaknen kaktikewa, au kiutɨp kakwaai yeno
kakwaai kakɨt.
35 Miyapɨr wiketeri nehis newen niu. Hap piutɨp hi etɨwehis wawu
wautikewa. Hap ep au, wawu wawɨt en. [
36 Mɨtɨkɨt wiketeret tatɨt ni eim. Mɨtɨk hak hi etɨwekhis heiyɨk kaknen,
hak au kaku.]”
37 *Mɨt nɨrak disaipel nemtau menmen im hɨrak ketpor, hɨr nitɨwekhi,
“Mɨtɨk Iuwe, menmen im mamɨt nein?” Jisas ketpor tok piksa ik: “Herwe
kaa kɨwaairi te hore tepre mamno mamwik mamkinenik mamɨk.”

18

Jisas katɨp hɨm tok piksa me mɨte weiniye wetike mɨtɨk masistret

1 *Jisas katɨp mɨt nɨrak hɨm tok piksa kakɨkepi hɨr enɨrtei te hɨr enitehi
God hekrit hekrit, hɨr ap enɨnapen.
2 Hɨrak katɨp kar ik: “Nɨpaa mɨtɨk masistret kau wit hak kiutɨp, hɨrak ap
kises God, ap hanhan mɨt au.
3 Mɨte hap weiniye nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa hɨre wau wit kiutɨp wetike
masistret, hɨre wen wan wɨr masistret ik wetpɨwek war ik: ‘Mɨtɨk hak enuk
kan kerekyo enum. Ti ekepa.’
4 Nɨpaa enum eik masistret ap kekepye ere maain hɨrak han kitet
menmen im hɨrak katɨp, ‘Hi ap hɨnapen God au, hi ap hanhan mɨt.
5 *Hi akaap mɨte weiniye hentar hɨm hɨre wetpewem te hɨre ewu werek
o au en, hɨre waunen hekrit hekrit te waurekya han enuk eriuwerep.’ ”
6 Jisas wen katɨp, “Yi eiyɨmtau hɨm me mɨtɨk masistret enuk ketpim, yi
han ekitetim.
7 In ek yi han ekitet God kakɨkaap mɨt nɨrak kakɨmtor hɨm mɨr kerek
hɨr nɨnap nanitɨwekhi ekɨkepi wɨtaan wanewik o au? Te hɨrakkakɨkepi
waswas o au?
8 Hi etpi, God kakɨkepi kakɨmtau hɨm mi kakrɨakem wasenum. Te maain
hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke enen tɨ, mɨt hɨr han ekiteta nanitehi
God menmen nanmeriyo o au?”

Hɨm tok piksa me mɨtɨk ke Farisi ketike mɨtɨk enuk kari pewek me mɨt ne takis

9 Jisas hɨrak wen katɨp hɨm tok piksa im e me mɨt kerek han kitet hɨras
hɨr nɨrɨak menmen yaaim, te nɨnaain han en nɨrɨak menmen enum.

---

* **17:31** Mt 24:17-18 * **17:32** Jen 19:17, 26 * **17:33** Lu 9:24 * **17:37** Jop 39:30 * **18:1** Ro 12:12; Kl 4:2; 1Te 5:17 * **18:5** Lu 11:7-8

10 Hɨrak katɨp kar ik: “Mɨtɨkɨt wiketeret tɨniu ten wɨnak iuwe ke God
hɨrakɨt titehi God menmen. Hak ke mɨt ne Farisi, hak ke mɨt nari pewek
me takis me mɨt.
11 *Mɨtɨk ke Farisi kerp hɨrekes kitehi God kar ik: ‘God, hi han yaaik
heriuwit hentar hi ap enuk har ke mɨt han au. Hi ap enuk o sampeine
hari pewek me mɨt, hises menmen enum o etike mɨte wɨrɨran au. Hi ap
har mɨtɨk ik enuk kerek kari pewek me takis me mɨt au.
12 *Me wɨ wik me wik miutɨp miutɨp, hi au hɨt nɨnpɨ hau te hi hituthi
menmen. Hi pewek mei man hi ewepim ewetut pɨnam kike, hi ehɨt pɨnam
kerek mepeit en.’
13 *Hɨrak katɨp kar ik, te mɨtɨk enuk kari pewek me mɨt me takis, hɨrak
keit wɨnak ke God kerp yanɨmɨn, hɨrak ap kɨkɨamnaan men niu wit ke
God au. Hɨrak yɨnk enuk kɨwaai his kewen han pank kɨrak katɨp God, ‘Ti
hanhan heriuwa. Hi mɨtɨk enuk hɨrɨak menmen enum.’
14 *Jisas katɨp, “Hi hetpi, mɨtɨk ik ek enuk kari pewek me mɨt, hɨrak
kɨnaaiwɨr wɨnak ke God hɨrak God katɨp hɨrak yaaik. Te mɨtɨk hak eik au.
Mɨtɨk kerek han kitet hɨrak yaaik kinɨn mɨt han, God kaktɨp hɨrak weinɨk.
Te mɨtɨk kerek hɨrak han kitet hɨrak weinɨk, God kakrekyɨwek kaktɨp hɨrak
yaaik iuwe.”

Jisas kewis his mentar nɨkerek kitehi God naanmamror (Mt 19:13-15; Mk 10:13-16)

15 Mɨt han neit nɨkerek kike nɨr neri nan Jisas te hɨrak ekwis his emɨnteri
ekitehi God naanmamror. Te mɨt disaipel nɨr miye haai nɨr hɨr natɨp neneri
nar ik: “Jisas epei kɨkaap mɨt yapɨrwe hɨr nɨnap. Nɨkerek kike hɨr weinɨn.
Yi einopɨn!”
16 Te Jisas kenɨne nɨkerek kike enɨnen enɨrek, hɨrak katɨp mɨt disaipel
nɨrak, “Yi eiwisi hɨr enɨnen. Yi ap eiweni eiyɨntar mɨt hɨr nanises hɨm me
God hɨr han ekitet God nanɨr ke nɨkerek han kitet hɨm me miye haai netpim.
17 *Hi hetpi werek. Neimɨn ap nises hɨm me God nanwisɨk naanmampri
nanɨr ke nɨkerek hɨr nises hɨm me miye haai nɨr, hɨr ap nanɨt menmen God
kakwetɨrem taau.”

Hɨm me mɨtɨk iuwe kinɨn mɨt ketenen menmen yapɨrwe (Mt 19:16-30; Mk 10:17-31)

18 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt iuwe ne Isrel kan kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk Yaaik
kerek ti hertei menmen ewepyapɨrem, hi erɨak mekam te hi ehɨt hɨmɨn
yaaik hi ehu etike God tipmain tipmain enum eik?”
19 Jisas ketpɨwek kar ik: “Henmak te ti etpo hi yaaik? Ti hertei ti atɨp hi
hɨre keimɨn te ti atɨp hi yaaik a? Mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ne yi mɨt miyapɨr
hɨrak yaaik au. God kiutɨp kerekek.
20 *Ti hertei hɨm lo Moses nɨpaa kewisɨm. ‘Yi ap eitike miyapɨr kerek
epei neit mɨt yi ap eirɨran au emɨt! Yi ap einep mɨt nani. Yi ap eisawɨn
eiyɨt menmen me mɨt han. Yi ap eimipɨn eiwenɨn hɨm mɨtɨk hak. Yi eiyises
miye haai ni eiyɨmtau hɨm mɨr.’ ”
21 Mɨtɨk kerek ketenen menmen yapɨrwe ketpɨwek, “Nɨpaa kerek hi hɨre
nɨkan kike ere in ek hi epei hises hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei.”
22 *Jisas kemtau menmen im, hɨrak ketpɨwek, “Ti wen erɨak menmen
ham miutɨp ti ap hisesim. Ti etenen menmen yapɨrwe. Ti eno esiuwe

---

* **18:11** Lu 16:15 * **18:12** Jen 14:20; Mt 23:23 * **18:13** Sam 51:1 * **18:14** Mt 23:12; Lu 14:11
* **18:17** Mt 18:3 * **18:18** Lu 10:25 * **18:20** Eks 20:12-16; Diu 5:16-20 * **18:22** Mt 6:20

menmen mit ehɨt pewek mamrerim ti ewet mɨt enun weinɨn em. Epei au,
ti enen eisɨsa. Ti erɨakem te God kakwetut menmen yaaim mɨrak kakɨt wit
kɨrak.”
23 Mɨtɨk ketenen menmen yapɨrwe kemtau hɨm im, hɨrak han enuk
kentar hɨrak ketenen menmen yapɨrwe. Hɨrak kɨnapen kakwet mɨt em.
24 Jisas kɨrek, hɨrak han enuk te hɨrak katɨp, “Amɨrkeik te mɨt netenen
menmen yapɨrwe hɨr enwis God kinɨni naanmamri hɨr nises hɨm mɨrak.
Taauye!
25 Miyak kamel (hɨrak kɨre hos) kakno kakitet pewek kɨhi taau. Mɨtɨk
kerek wen ketenen menmen yapɨrwe kakno kakises hɨm me God kakwis
God kakinɨn naanmamrɨwek taauye!”
26 Te mɨt nemtau hɨm im, hɨr nitɨwekhi, “Te keimɨn God kaktɨwekhis
kaku kaktikerek kaku kakɨt? Taauye!”
27 *Jisas kewenhi ketpor, “Menmen mɨt ap nanrɨakem, hɨram menmen
weinɨm God hɨrak kakrɨakem.”
28 Te Pita katɨp, “Haiu epei mɨnaaiwɨr wit kaiu, menmen maiu misesit.”
29 Jisas ketpor kar ik: “Hi hetpi im e. Neimɨn nɨnaaiwɨr wit kɨr o
nɨnaaiwɨr miyapɨr nɨr o kikrek nɨr o miye haairer o nɨkerek nɨr nentar
hɨr nises hɨm me God,
30 hɨr nanɨt menmen yaaim yapɨrwe me wɨ hɨr nau tɨ ik e. Maain God
skelim mɨt, hɨr nanu nanɨt nantikerek tipmain tipmain enum eik.”

Jisas katɨp keteipim hɨrak kaki maain pɨke kakɨkrit
(Mt 20:17-19; Mk 10:32-34)

31 *Jisas keithis mɨt disaipel nɨrak hiswiyen wik (12) keri ken ketpor,
“Eiyɨmtau! Haiu mamno wit Jerusalem menmen yapɨrwe mɨt profet nɨpaa
newisɨm mau tɨwei me hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hɨram mamnen.
32 *Te hɨr nanriuweta hi ano his me mɨt enun ap ne Isrel hɨr nanrekyo
enum, nanitɨtonaan, nanɨtpo enum, nanɨnikɨn tɨmank mamnewa.
33 Hɨr naniyep nanriuwe nɨpɨn, hi ano te mɨt nanwenkeka hahu nu
tentarakɨt hi hahi. Me wɨ wikak hi pɨke akrit ehu.”
34 *Mɨt disaipel ap nertei menmen werek werek au. Te menmen kerek
hɨrak ketpim au mɨsawɨn ap meke yaain au. Te hɨr ap nertei menmen
werek werek Jisas ketpim au.

Jisas kɨkaap mɨtɨk nanamɨr toto
(Mt 20:29-34; Mk 10:46-52)

35 Jisas kan menep wit Jeriko, mɨtɨk kerekek nanamɨr toto kau menep
yayiwe kenɨne mɨt miyapɨr nanwetɨwek nan te kakɨt menmen kakɨm.
36 Mɨtɨk nanamɨr toto kemtau mɨt yapɨrwe nan nanɨno, hɨrak kitehi mɨt
han kar ik: “Mɨt nɨrɨak mekam?”
37 Hɨr netpɨwek, “Jisas ke wit Nasaret kan kesipetit ken.”
38 *Hɨr netpɨwek te mɨtɨk nanamɨr toto kɨnap katɨp, “Jisas Nepenyek ke
Devit. Ti han etwenɨna.”
39 Te mɨt kerek ninɨn ek nenerek netpɨwek, “Ekintɨp wɨre wɨre!” Te hɨrak
pɨke kɨnap yapɨrwe kenɨne hisiuwe, “Nepenyek ke Devit, ti han ekepai
naanmɨprai, te ti han etwenɨna.”
40 Jisas kemtewek hɨrak kerp ketpor, “Eiyɨthis mɨtɨk nanamɨr toto eiyɨk
einen.” Hɨr neiyɨk nan, hɨrak kan menep, Jisas kitɨwekhi kar ik:

---

* **18:27** Mk 14:36 * **18:31** Lu 24:44 * **18:32** Lu 9:22, 44 * **18:34** Mk 9:32 * **18:38** Mt 15:22

41 “Ti hanhan hi erekyut mekam?” Mɨtɨk nanamɨr toto katɨp, “Mɨtɨk
Iuwe, hi hanhan nanamɨr kai pɨke eksiupan te hi ahɨr menmen werek
werek.”
42 *Hɨrak katɨp epei au, Jisas ketpɨwek, “Ti esiupan nanamɨr ehɨr
menmen. Ti han ekiteta te hi hekepit ti hɨre yaaik.”
43 Wasenum hɨrak kɨr menmen werek werek kises Jisas kewenɨpi God.
Mɨt yapɨrwe nɨrek, hɨr newenɨpi God nentar hɨr han yaaik neriuwerek.

19

Hɨm me Sakias

1-2 Jisas kepno kitet wit Jeriko kesipatek kepno. Mɨtɨk iuwe niuk mɨrak
Sakias hɨrak kepu wit ik. Hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt kerek hɨr nari pewek
me mɨt ne takis newet gavman em. Hɨrak ketenen menmen yapɨrwe.
3 Mɨtɨk ik hɨrak kare kakɨr Jisas hɨrak keimɨn. Hɨrak mɨtɨk kike yinak te
ap kakɨr Jisas kentar mɨt yapɨrwe nerp menep menep nesonɨwek.
4 Te hɨrak kesiuknen kinɨn mɨt yapɨrwe ken kɨniu nu fik kau niu (hɨrak
kɨre tapɨr kup) hɨrak kakɨr Jisas kentar hɨrak kakno kaksipaat nu ik e.
5 Jisas kan kerp nu ik e kɨkɨamnaan kɨr Sakias ketpɨwek kar ik: “Sakias,
ekiuwe wasenum enen. Hi etput, hi petepin atikewit wauno wɨnak kit ek.”
6 Sakias kekiuwe wasenum kan tɨ, hɨrak han yaaik keriuwe Jisas kekre
han kɨrak, hɨrak keriyaak ken wɨnak kɨrak.
7 *Hɨr mɨt yapɨrwe nɨrek, hɨr natɨpan nɨnan yipɨr newɨrek hɨr natɨp nar
ik: “Jisas kakno wɨnak ke mɨtɨk enuk kɨrɨak menmen enum.”
8 *Maain keit wɨnak eik, Sakias kekrit kerp katɨp Jisas, “Mɨtɨk Iuwe
emtau! Hi ewet pewek o menmen mai pɨnam mamno mɨt enun winen
menmen auri. Te hi nɨpaa emipɨn mɨt han ekinortɨp pewek mɨr, hi
pɨke ewetɨrem mamrer mɨr kerek nɨpaa hi etɨwem miutɨp, hi ewetɨrem
tekyaait.”
9 *Jisas katɨp te mɨt nau en nemtewek. Hɨrak katɨp kar ik: “Petepin mɨtɨk
ik epei keweikɨn sip kewet menmen enum. Hɨrak hɨrekes nepenyek ke
Ebraham kentar in ek hɨrak kises God werek werek. Hɨrak kises God werek
werek kentar
10 *hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi han te hi hɨnhatɨn mɨt hɨr newaank
hɨras nar mɨtɨk ik, te hi ekepi etorhis.”

Jisas katɨp hɨm tok piksa ke mɨt naanmɨpre pewek me mɨtɨk hak
(Mt 25:14-30)

11 Jisas katɨp hɨm tok piksa men mɨt kerek nemtewek katɨp Sakias
menmen. Hɨrak katɨp hɨm im kentar in ek hɨrak epei menep kakiun wit
Jerusalem kaki. Te hɨr mɨt han kitet natɨp epei menep te God kaknen
kakriuwe menmen mɨrak iuwe yaaim kakinɨn naanmamre mɨt.
12 *Te Jisas katɨp kar ik: “Nɨpaa mɨtɨk hak iuwe kepu. Hɨrak kakno wit
hak keit yanɨmɨn te mɨt han nanwisɨk kakre iuwe naanmamre mɨt neit ein.
Maain hɨrak pɨke kaknen wit kɨrak ik.
13 Menep hɨrak kakno, hɨrak kenɨne mɨt hiswiyen (10) nekepik nɨrɨak
menmen mɨrak, hɨr nan. Hɨr nan, hɨrak kewtɨr pewek mar 20 kina miutɨp
miutɨp. Epei au, hɨrak ketpor, ‘Eiyɨmtau menmen. Yi yayɨt pewek im em,
hɨram mamri meiyam mamkiterem mamwaai ere iuwe, te hi pɨke anen.’

---

* **18:42** Lu 7:50 * **19:7** Lu 5:30, 15:2 * **19:8** Eks 22:1; Nam 5:6-7 * **19:9** Ap 16:31-34; Lu 13:16
* **19:10** Lu 15:4; Jo 3:17; 1Ti 1:15 * **19:12** Mk 13:34

14 *“In ek, mɨt han ne wit kɨrak, hɨr nɨneinɨk te hɨr nesiuwe mɨt han
nɨkaru nen natɨp nar ik: ‘Haiu mɨnapen mɨtɨk ik kakre iuwe naanmamrai.’
15 “Maain mɨtɨk iuwe epei naanmɨpre mɨt pɨke kan, wasenum hɨrak
kenɨne mɨt kerek nɨrɨak menmen mɨrak em kerek nɨpaa neit pewek, hɨrak
keriyeiri hɨr nan nerp ninaan mɨrak, hɨrak kitorhi me pewek nɨpaa hɨrak
kewetɨrem, te hɨr neit pewek meiyam mamtikerem o au.
16 Mɨtɨk hak kiutɨp kinɨn kan katɨp, ‘Mɨtɨk iuwe, me pewek nɨpaa ti
ewetewem mar 20 kina, hɨram mari ham mɨre 200 kina.’
17 *Mɨtɨk iuwe ketpɨwek kar ik: ‘Ti yaaik, ti mɨtɨk erekyau menmen mai
yaaim. Ti yaaik naanmɨprau menmen kike mar im werek, te hi ewisit
naanmamre wit iuwe mar hiswiyen (10) im e.’
18 “Hɨrak epei ken, mɨtɨk hak kerek kɨrɨak menmen mɨrak ek kan katɨp,
‘Mɨtɨk iuwe, me pewek nɨpaa ti ewetewem mar 20 kina, hɨram mari ham
mɨre 100 kina.’
19 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk iuwe king katɨp me mɨtɨk ik kar ik: ‘Ti
naanmamre wit mar hispɨnak (5).’
20 “Hɨrak epei ken, mɨtɨk hak kɨrɨak menmen mɨrak kan katɨp, ‘Mɨtɨk
iuwe, im em hɨram pewek mit nɨpaa ti ewetewem. Hi hɨsawɨnem mekre
wa hɨtɨn.
21 Hi hɨneinit hentar ti menmen kerek mɨt han nimaam. Ti ewenkek
menmen kerek nɨpaa ti ap emɨr em au, mɨt han namɨr.’
22 “Mɨtɨk iuwe king ketpɨwek, ‘Ti mɨtɨk erɨak menmen mai, ti enuk! Hi
pɨke ehɨt hɨm mit ti etpim me hi, hi pɨke enit eriuwerem. Ti hertei hi mɨtɨk
enuk atɨp hɨm tokik tokik ari menmen ap mai ewenkek menmen kerek hi
ap epei hamɨr au mɨt han.
23 Henmak te ti ap ewisa pewek mei mekre benk? Te hi ehɨt meiyam kike
weinɨm mamtikerem wɨ kerek hi pɨke han in a?’
24 Te mɨtɨk iuwe king katɨp mɨt kerek nerp ein en, ‘Eiyɨt pewek
emkeipnɨwek eiwɨrem te yi eiwet mɨtɨk hak kerek ketenen 200 kina
eiwetɨwekem.’
25 “Hɨr netpɨwek, ‘Mɨtɨk iuwe mɨtɨk eik epei ketenen 200 kina, ekɨt.’
26 *“Mɨtɨk iuwe katɨp kar ik: ‘Hi etpi mɨt kerek netenen menmen hɨram
yapɨrwe, te maain hɨrak mɨtɨk iuwe kakwetɨr meiyaam. Te mɨt kerek ap
netenen menmen yapɨrwe au, menmen kike kerek hɨr netenenim, mɨtɨk
iuwe kaktɨwem mamkeipnor.
27 In ek mɨt nai nepan nɨnaain hi hɨre mɨtɨk iuwe naanmamror, yi eitorhis
einen in yi einɨp te hi ahɨri.’ ”

Jisas ken Jerusalem kakre mɨtɨk iuwe naanmamre mɨt
(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Jo 12:12-19)

28 Jisas katɨp hɨm im epei au, hɨrak kinɨn kɨniu kakno wit Jerusalem.
29 Hɨrak kan menep ke wit Betfasi ketike wit Betani keit mɨniu (o neiyɨp)
niuk mɨrak oliv. Epei au, Jisas keriuwet mɨtɨkɨt disaipel wik tɨniu ten.
30 Hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi eino wit eik yi eiyɨr donki nɨkik (hɨrak kɨre
hos) mɨt nekeipɨk kerp kerek mɨt niutɨp niutɨp ap nɨpaa newik wen au. Yi
eisiupanek eiriyaak eiyɨk einen in e.
31 Te mɨt han nanitihi, ‘Yi yenmak te yi yesiupan ek,’ te yi eiyɨtpor, ‘Mɨtɨk
iuwe hanhan kaktɨwek.’ ”
32 *Hɨrakɨt ten ten ere tɨnapɨn menmen mar ke Jisas nɨpaa ketpɨwekɨtem.

---

* **19:14** Jo 1:11 * **19:17** Lu 16:10 * **19:26** Mt 13:12; Lu 8:18 * **19:32** Lu 22:13

33 Tɨnapɨnek o, hɨrakɨt wen tesiupan hos, mɨt kerek naanmɨpre hos
netpɨwekɨt, “Yi yenmak te yi yesiupanek?”
34 Hɨrakɨt tatɨp, “Mɨtɨk iuwe kawɨr kakwik.”

35 Hɨr newenhi te hɨrakɨt tari hos eik teiyɨk ten Jisas, hɨr yapɨrwe newɨr
saket (hɨram mɨre laplap) mentar hos sip kɨrak, te hɨr nekin Jisas newisɨk
kewik.
36 *Jisas kewik kepno, hɨr mɨt nepno netikerek nenepep saket newisɨm
minɨn mɨwaai yayiwe neteikɨn hɨr newenɨpiyek han yaaik neriuwerek.
37 Jisas kan menep wit Jerusalem kerek yayiwe kiun wank kekiuwe ken
mɨniu Oliv ek, mɨt disaipel nɨrak yapɨrwe nererik menep menep hɨr han
yaaik newenɨpi God nine henye newep hɨm iuwe nentar menmen yaaim
hɨr epei nɨr Jisas kɨrɨakem.

38 *Hɨr natɨp nar ik:

“God naanmamre Mɨtɨk Iuwe kerek naanmamre haiu mɨt, hɨrak
kakɨkrehɨr God. God hanhan keriuwai haiu mɨt. God hɨrak kakɨt
niuk iuwe.”

39 Te mɨt han ne Farisi kerek naanmɨpre hɨm me Moses nekre mɨt
yapɨrwe en natɨp Jisas, “Mɨtɨk Iuwe, ti atɨp mɨt disaipel nit wɨre wɨre nentar
hɨr natɨp God keriuwetit te ti han tɨ ik. Hɨram enum.”
40 Jisas kewenhi ketpor, “Hi etpi, hɨr nekintɨp wɨre wɨre, nan hɨremes
kerek mɨwaai yayiwe mamnap mamtɨp mamwenɨpi niuk mai.”

Jisas kɨkɨt Jerusalem kentar mɨt neweikɨn sip newetɨwek

41 *Jisas epei kan menep wit Jerusalem, hɨrak kɨrek, hɨrak kɨkɨt mɨt nau
wit eik.
42 *Hɨrak katɨp, “Hi hanhan te yi mɨt petepin yertei menmen eitɨwem me
yi eiyu werek werek, te in ek yi ap yerteiyem taau.
43 Maain wɨ mamnen te mɨt ni enun nepan nanɨnen nanweikni hɨr
naniyepeti mɨt nanɨnke yinan hesini nanɨnke yinan hasini.
44 *Te hɨr nanɨnen naniwep yi mɨt miyapɨr nanɨwaank wit ki. Ap te
nan mei miutɨp mamu kerek nɨpaa mepu ek taau. Menmen im mamnen
mamɨntar yi ap yertei wɨ God kan te kakɨkepi.”

Jisas ken wɨnak iuwe ke God kepɨr mɨt nesiuwe menmen neit ein (Mt 21:12-17; Mk 11:15-19; Jo 2:13-22)

45 Maain wɨ ham Jisas ken wɨnak iuwe kerek mɨt nererik natɨp hɨm me
God neitai en, hɨrak kene mɨt kerek nesiuwe menmen mɨre sipsip o hore
menmen ham mɨt namɨp nanwet God em, hɨrak kepɨri nen.
46 *Hɨrak ketpor kar ik: “Hɨm nɨpaa God ketpim mɨt newisɨm mau tɨwei
mar im: ‘Wɨnak kai mɨt netpim hɨrak ke hɨr nanɨno nanitehi God menmen
naneitak.’ Te yi yeweiknɨk kɨre wɨnak ke mɨt enun nekintɨp menmen
newik.”
47 *Epei au, hekrit hekrit Jisas katɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak keit wɨnak
iuwe ke God kerek ek. Te mɨt iuwe pris newet God menmen me mɨt, hɨr
netike mɨt ne Skraip kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Moses, hɨr netike mɨt
iuwe ninɨn mɨt, hɨr nimenɨpɨn Jisas hanhan nankɨp kaki.

---

* **19:36** 2Kin 9:13 * **19:38** Sam 118:26; Lu 2:14 * **19:41** Jo 11:35 * **19:42** Ais 6:9-10; Mt 13:14; Ro 11:8 * **19:44** Lu 1:68, 21:6 * **19:46** Ais 56:7; Jer 7:11 * **19:47** Lu 21:37, 22:53; Jo 18:20

48 *Te hɨr ap nɨrɨakem au nentar hɨr mɨt yapɨrwe nemtau hɨm mɨrak ap
te nanɨnaaiwɨr hɨm meiyam miutɨp au. Hɨr hanhan netikerek neit wɨnak
iuwe ke God eik.

20

Mit iuwe nitehi Jisas: Keimɨn kewisit ti ewepyapɨr hɨm me God?
(Mt 21:23-27; Mk 11:27-33)

1 Wɨ ham, kerek Jisas kepeit wɨnak iuwe ke God keit Jerusalem kerekek,
hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me God, mɨt han pris iuwe kerek newet
God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt ne Skraip kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm
me Moses, hɨr netike mɨt iuwe hɨr naanmɨpre mɨt ne Isrel hɨr nan.
2 Hɨr nan hɨr nitɨwekhi, "Ti etpai, keimɨn kehimɨtenit te ti han hɨrɨak
menmen im? Keimɨn ketput hɨram yaaim te ti hɨrɨakem?"
3 Jisas kewenhi ketpor, "In ek hi hitihi yi eiyɨtpewem.
4 *Mɨtɨk Jon, God keriuwetek kan hɨrak kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar ketpor hɨr
enweikɨn sip enwet menmen enum o Jon hɨrekes han kitetim kɨrɨakem?"
5 *Hɨr natɨpan han kitetim mar im: "Haiu mamtɨp me God, te hɨrak
kaktɨp, 'Hɨram meke God man te yi yenmak ap yises hɨm me Jon?'
6 Te haiu mamtɨp Jon hɨrekes han kitetim kɨrɨakem, mɨt yapɨrwe in
en nanwɨr nan nanwep nanɨntar hɨr han kitet Jon hɨrak profet, God
keriuwetek kan kewepyapɨr hɨm mɨrak."
7 Te hɨr newenhi natɨp Jisas nar ik: "Haiu ap mertei menmen Jon ketpim
meke nein man?"
8 Te Jisas ketpor, "Mar keremem te hi ap hetpi keimɨn keriuweta hi hɨrɨak
menmen."

Jisas katɨp hɨm tok piksa me mɨt enun naanmɨpre ni me waai nɨkim wain
(Mt 21:33-46; Mk 12:1-12)

9 *Hɨrak ketpor epei au, Jisas katɨp mɨt hɨm tok piksa im: "Mɨtɨk kiutɨp
kamɨr wain nɨkim mau ni kewis mɨt han naanmɨprewem. Maain hɨr nanɨt
ham, hɨrak kakɨt ham. Epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit kɨrak ken kakɨt wit hak
ere maain tito yapɨrwe.
10 *Me wɨ kerek hɨr nanɨt waai nɨkim mewɨnki kerem em, hɨrak keriuwet
mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mɨrak kakno kakɨr mɨt kerek naanmɨprewem,
hɨr enwetɨwek ham pɨnam. Te mɨt kerek naanmɨpre ni keremem nakɨp
nenipek yɨnk enuk nesiuwerek kan ap ketenen menmen mei au.
11 Maain hɨrak pɨke keriuwet mɨtɨk hak ken te mɨt naanmɨpre ni
keremem hɨr nakɨp nenipek yɨnk enuk nesiuwerek pɨke kan ap ketenen
menmen mei au.
12 Hɨrak pɨke kan ap ketenen menmen au, hɨrak keriuwet wok mɨtɨk hak
kepno, te mɨt naanmɨpre ni hɨr nakɨp kaa hɨr newɨrek kenpɨn.
13 Hɨr newɨrek kenpɨn, mɨtɨk ke ni hɨrekes katɨp, 'Hi arɨak mekam te hi
ehɨt menmen mai pɨnam? Hi hertei. Hi esiuwe nɨkan kai nɨpaa hi hinaak
kiutɨp kerek ek. Hɨrak ekno te hɨr han ekitetik enwetɨwek menmen.'
14 Hɨrak keriuwetek ken ni eim, te mɨt kerek naanmɨprewem nɨrek hɨr
natɨpan, 'Ik ek hɨrak nɨkan kɨrak hɨrekes kerek ek. Haiu emkɨp te haiu
mamɨt ni me waai wain hɨram maiu.'
15 Te hɨr nepɨrek kaknopɨn ni me waai nɨkim kerem em, hɨr nakɨp. Mɨtɨk
hɨrekes ke ni keremem ekrɨak mekam me mɨt naanmɨpre ni mɨrak?

---

* **19:48** Mt 21:46; Mk 14:1-2; Lu 20:19 * **20:4** Mk 4:1-5 * **20:5** Mt 21:32 * **20:9** Ais 5:1 * **20:10** 2Kro 36:15-16

16 Hi hetpi hɨrak eknen eknep mɨt kerek naanmɨpre ni eim, hɨrak pɨke
ekwet han em naanmɨpre ni me waai keremem.” Mɨt hɨr nemtau hɨm im
hɨr natɨp, “Taau! Emɨt! Mɨt kerek naanmɨpre ni ap te nanrɨak enum marim
auye!”
17 *Jisas kɨri ketpor kitorhi kar ik: “Menmen im ap te mamnen taau,
kenmak hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im:
‘Teinɨk kerek nɨpaa mɨt kerek nime wɨnak ek nɨneinɨk nenkerek newisɨk
kɨwaai?’
18 *Mɨt neimɨn niutɨp niutɨp kerek neweikɨn sip neweto hɨr nar ke mɨt hɨr
nerewo teinɨk ek hɨrak kakrenirɨr kike kike nanriwaank. Teinɨk kakɨnke
kakɨntar neimɨn hɨrak kaksesi tɨkip tɨkip mamre niutɨp. (Hi kerekek hɨre
teinɨk ik. Keimɨn ap kises hɨm mai kakɨwaank hɨrekes.)”
19 *Mɨt hɨr natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Moses netike mɨt iuwe pris kerek
ninɨn mɨt han, hɨr hanhan in ek nanɨthis Jisas nankɨp nentar hɨrak katɨp
mɨt hɨm weinɨm tok piksa me hɨr mɨt iuwe keriyen. Te hɨr nɨnapen mɨt
miyapɨr yapɨrwe nererik menep menep, te hɨr netɨwekhis nanɨp au.

Mɨt nan nitehi Jisas menmen me nanwet gavman pewek me takis (Mt 22:15-22; Mk 12:13-17)

20 *Te hɨr nemerɨr wɨ te nantɨwekhis. Hɨr nehimɨtan mɨt enun nemipɨn
hɨr nɨre yaain te hɨr nanɨnen nanmipɨn Jisas nanitɨwekhi menmen te hɨr
nanwisɨk kakno his me mɨtɨk iuwe Gavman ke Rom.
21 Hɨr nan natɨp Jisas, “Kaiu Iuwe, haiu mertei menmen ti etpim
ewepyapɨrem hɨram yaaim. Haiu mertei ti ap hɨnaain mɨt iuwe o mɨt
neimɨn weinɨn. Hɨram menmen weinɨm ti etpor hɨm yaaim me God
keremem.
22 *Ti etpei hɨram yaaim werek te haiu emwet mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt
ne Rom netikewei pewek me takis o au?”
23 Te Jisas kertei kekre han kɨrak hɨr nemipɨn te hɨrak ketpor, “Yi yenmak
te yi yitauhiyem a?
24 Yi eiteikno pewek kei kiutɨp. Hɨmɨn metike niuk me keimɨn im em?”
Hɨr newenhi, “Mɨtɨk iuwe Sisa kerek naanmɨpre mɨt ne Rom ek.”
25 Te Jisas katɨp, “Yi eiwet mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt ne Rom menmen lo
metpim. Te yi eiwet God menmen hɨm me Moses keremem metpim.”
26 Hɨr ap nemtau hɨm mei enum hɨrak ketpim te hɨr nanriyaak me
nanamɨr me mɨt neiyɨk nanɨno au. Te hɨr nekintɨp wɨre wɨre neit, hɨr han
kekrit neriuwe hɨm mɨrak.

Mɨt nitehi Jisas menmen me mɨt nani pɨke nanɨkrit (Mt 22:23-33; Mk 12:18-27)

27 Mɨt han pris hɨr nises hɨm me Sadyusi, hɨr nan Jisas. Hɨr keriyen han
kitet mɨt epei naa ap te pɨke nanɨkrit taau. Hɨr nitɨwekhi nar ik:
28 *“Mɨtɨk Iuwe, mɨtɨk Moses kewisai hɨm lo im em: ‘Mɨtɨk kaa kɨnaaiwɨr
mɨte pɨrak te nɨkerek au, mɨtɨk kerekek nɨkik o heiyiuwe kɨrak ekɨt mɨte
pɨrak weiniye kerepep te hɨre pɨke ewine nɨkerek enɨkrehɨr ke mɨtɨk nɨpaa
kaa ek e.’
29 Nɨpaa mɨtɨk ketike kikrek nɨrak hispɨnak kiutɨp (6) ne haai kiutɨp hɨr
nepu. Heiyiuwe kɨr keit mɨte. Maain hɨrak kaa, te hɨrak ap epei kine
nɨkerek nei wen au.

---

* **20:17** Sam 118:22 * **20:18** Ais 8:14-15 * **20:19** Lu 19:47-48 * **20:20** Lu 11:54 * **20:22** Ro 13:6-7 * **20:28** Diu 25:5

30 Te nɨkik kɨrak kerek nɨmɨnek ek ketɨwe te hɨrak kaa ap epei kine
nɨkerek au.
31 Nɨmnek ketɨwe te menmen mar im me hɨrakɨt hispɨnak wik (7), hɨr
naa te ap hɨr nine nɨkerek nei au.
32-33 Hɨr naa, maain mɨte hɨre waa. Maain wɨ God kakɨkɨan mɨt nanɨkrit,
mɨte ip e pe mɨtɨk keimɨn ke mɨt hispɨnak wik (7)?"
34 Hɨr nitɨwekhi epei au, Jisas kewenhi ketpor, "Mɨt miyapɨr in ek hɨr
neitan. Haairer ne miyapɨr nɨhan hɨram, hɨr nesiuwe nɨkerek nɨr nanɨno
nanɨt pewek nanmereyi.
35 Te mɨt netike miyapɨr kerek hɨr yaain en nentar hɨr newis God
naanmɨpri, hɨr nani te maain God kakɨkɨan hɨr nanɨkrit nanu te maain
hɨr ap pɨke nanɨtan taau.
36 *Hɨr nanɨre mɨt ensel nentar hɨr ap te nani au. Hɨr nanu nanre nɨkerek
ne God nanɨntar hɨr naa hɨr pɨke nanɨkrit.
37 *Mɨtɨk Moses katɨp keteiknai werek werek kerek mɨt naa maain
nanɨkrit nanu. Hɨm me God mau tɨwei Moses kewisɨm matɨp menmen me
wɨ hɨrak kɨr si taak nu ap kaa au, hɨrak katɨp ke Mɨtɨk Iuwe, 'Hɨrak God ke
Ebraham, God ke mɨtɨk Aisak, mɨtɨk Jekop kerek nɨpaa enum eik nepu.'
38 *Menmen im meteiknai hɨrak God ke mɨt hɨr naa au. Hɨr nepu. Haiu
mɨt in han kitet mɨt epei naa, te God katɨp au hɨr hɨmɨn kɨr kepu. Hɨr
nɨnaaiwɨr yɨnk kɨr kaa kerekek te nanɨt yɨnk hak yaaik."
39 Mɨt han ne Skraip kerek newepyapɨr hɨm me Moses newenhi natɨp,
"Mɨtɨk Iuwe, ti epei atɨp werek."
40 Hɨr yɨnk enuk nɨnaain nanitehi Jisas menmen meiyam au.

Jisas kitehi Sadyusi hɨm me mɨtɨk God kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt
(Mt 22:41-46; Mk 12:35-37)

41 Jisas ketpor, "Nenmak mɨt kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Moses natɨp
Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek hɨrak nepenyek ke Devit kerekek a?
42 *Hɨrak nepenyek kɨrak kerekek au kentar Devit hɨrekes katɨp mau
tɨwei Sam kar ik:
'God hɨrak katɨp Mɨtɨk Iuwe kai:
Ti ehu etikewa har ke mɨt iuwe,
43 ere maain hi enep mɨt nit enun nepan epei au nesi.'
44 Devit kene nepenyek kɨrak "Mɨtɨk Iuwe kai." Markeik te Mɨtɨk Iuwe God
kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt hɨrak kakre nepenyek ke Devit kerekek
a?" Jisas katɨp menmen im keteikɨn mɨt hɨrak kɨre God.

Jisas katɨp mɨt naanmamre hɨras me menmen mɨt kerek newepyapɨr hɨm me Moses hɨr nisesim
(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 11:37-54)

45 Mɨt yapɨrwe nererik nemtewek, Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel menmen
im:
46 "Yi naanmamre hɨras me mɨt iuwe newepyapɨr hɨm me Moses. Hɨr
nanɨno ein ein neweikɨn laplap saket nokik kerek meteikɨn mɨt hɨr nises
God, hɨr han yaaik nantɨpan neiyewowan nanɨrp wit maket kerek mɨt
nererik nesiuwe menmen. Hɨr hanhan nanu yeno mɨt nehimɨtanem me
mɨt iuwe neit wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses, o wɨnak mɨt
nererik naam menmen neriuwe mɨt han.
47 Hɨr hanhan nɨsawɨn nanri menmen, wɨnak o tɨ me miyapɨr mɨt nɨr
epei naa nesiupani. Hɨr epei nari menmen, te hɨr nanɨno wɨnak ke God hɨr

* **20:36** 1Jo 3:1-2 * **20:37** Eks 3:2-6 * **20:38** Ro 14:8-9 * **20:42** Sam 110:1

nemipɨn nitehi God menmen neteikɨn mɨt yapɨrwe hɨr yaain. Maain God
kakɨwaanki wɨsenum nanɨntar hɨr nemipɨn nɨrɨak enum.”

21

Mɨte weiniye nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa, hɨre wewet God menmen
(Mk 12:41-44)

1 Jisas kerenaan kɨr mɨt netenen menmen yapɨrwe hɨr newɨr pewek
yapɨrwe mekre tɨkenup mɨwaai wɨnak iuwe ke God.
2 Hɨr newɨrem, Jisas kau kɨr mɨte weiniye nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa hɨre
wewɨr pewek kike wik mepno mekre tɨkenup kerekek.
3 *Hɨre wewɨrem epei au, Jisas katɨp, “Hi hetpi, mɨte weiniye ip e nɨpaa
mɨtɨk kɨre kaa, hɨre wewɨr pewek mekre tɨkenup hɨram minɨn mɨt han.
4 Mɨt han en hɨr newis ham kerek epei nenkerem men, pɨnam au meit,
te hɨr newet God em. Te hɨre wetenen pewek mei yapɨrwe au, te hɨre
wewisɨm wenepim kerek hɨre wetenenim me weiyɨm wawɨm menmen.”

Jisas katɨp wɨnak iuwe ke God maain mɨt nanɨwaankek kakɨt
(Mt 24:1-2; Mk 13:1-2)

5 Mɨt han hɨr natɨp menmen me wɨnak iuwe ke God hɨrak yaaik nan
yaaim mɨre teinɨk mɨt newen ninaan mewik, menmen ham yaaim mɨt
newisɨm neiyɨm neses wɨnak neriuwerem. Te Jisas ketpor,
6 *“Hɨram menmen im yi yɨrem, maain wɨ mamnen te ap nan kei kiutɨp
kaku taau, te menmen meiyam miutɨp miutɨp mamu mamɨntereram taau.
Mɨt nanwɨrem mamno tɨ heriyai heriyai.”

Jisas katɨp menmen maain mamnen mamɨwaank mɨt
(Mt 24:3-14; Mk 13:3-13)

7 Hɨr mɨt en nitɨwekhi nar ik: “Mɨtɨk Iuwe, me wɨ mekam te menmen
im mamnen? Menmen mekam mamnen mamteiknei wɨ epei menep te
menmen im mamnen?”
8 Jisas ketpor, “Yi naanmamre hɨras te mɨt ap nanmitipɨn. Mɨt yapɨrwe
nanɨnen nanɨkrehɨr kai, hi Mɨtɨk God kehimɨtana hi akaap mɨt. Hɨr niutɨp
niutɨp nanɨnen nantɨp, ‘Hi epei han,’ o ‘Wɨ epei man menep te tɨ kakɨwaank
kakɨt.’ Yi eiyɨmtau hɨm im eiyisesim au emɨt!
9 Maain yi eiyɨmtau mɨt nanɨnepan wɨsenum yi ap einapen eipɨrpɨr au
emɨt! Menmen ham yapɨrwe maminɨn mamnen keremem te wɨ eik enum
epei man menep wen au.”
10 Jisas wen katɨp, “Mɨt ne wit hak iuwe kiutɨp nantike mɨt han ne wit
hak iuwe nanɨnepan, gavman han nantike gavman han nanɨnepan.
11 Menmen enum mamnen tɨ. Tɨ kaktanɨk kakrer wit wit, hawɨ au, te
menmen mamwo au. Mɨt miyapɨr nɨnpɨ mamɨn. Menmen enum mamɨkrit
mamnen te yi yainap. Menmen enum mamtike menmen ham iuwe me
nepni mamɨr te yi yayɨrem.
12 *“Menmen im maain mamnen te im minɨn mamnen. Mɨt hɨr
nanwepiyapɨr me menmen yi yɨrɨakem, nanrekyi enum te nanɨswi yi yaino
mɨt kerek naanmɨpre wɨnak kerek mɨt nekine hɨm me Moses, o mɨt iuwe,
o gavman te hɨr nanriwaank yaino wɨnak enuk yaiyɨntar yi yises hɨm mai.
13 Im em hɨram wɨ yaaim te yi eiwepyapɨr hɨm yaaim me God.
14 Yi ap eiyinɨn han ekitet menmen yi eitɨp mɨt iuwe em naanmampre
hɨras au emɨt! Yi ap eirɨakem eiyɨntar

* **21:3** 2Ko 8:12 * **21:6** Lu 19:44 * **21:12** Mt 10:18-20; Lu 12:11-12

15 *hi eweti hɨm mai yaaim yi yaiyɨrtei menmen werek werek te mɨt kerek
hɨr nepan ni en ap te nanwepiyapɨr nanweni hɨm me ninaan me gavman
ke menmen yi yetpim.
16 *“Mɨt enun nantike miye haai ni, o kikrek ni, yenterer ni, o ni yinan,
hɨr nanriuweti yaino mɨt enun nepan, hɨr naniwep yi mɨt neiyan.
17 Mɨt yapɨrwe nanɨneini nanɨntar yi yises hɨm mai.
18 *Te God naanmamre hɨmɨn ki yi eiyu werek werek.
19 *Yi han tokik eiyu eiyises hɨm mai te mɨt naniwep yi yayi, maain hɨmɨn
ki kaku werek werek yi yayu yaitikewa.

Jisas katɨp maain mɨt nanɨwaank wit Jerusalem
(Mt 24:15-21; Mk 13:14-19)

20 “Maain wɨ kerek yi eiyɨr mɨt ne ami enun nepan nanɨnen nanweikɨn
wit Jerusalem, te yi eiyɨrtei wɨ epei man menep te mɨt nanɨwaankek.
21 Te neimɨn nau provins Judia enrɨr enɨno mɨniu (o neiyɨp) enu enɨt en.
Neimɨn kerek nau wit Jerusalem hɨr enɨno enɨnopɨn. Neimɨn kerek nerer
wit wit kɨrapɨt menep Jerusalem ap pɨke enɨnen wit kɨr iuwe ek enu enɨt
en au emɨt!
22 *Wɨ im hɨram wɨ God kakrɨak mɨt enum kakɨntar menmen enum hɨr
nɨrɨakem mar ke nɨpaa hɨm me God mau tɨwei metpim mamnen.
23 *Maain me wɨ im hɨr miyapɨr nanine nɨkerek hɨr han enuk, hɨr nantike
miyapɨr nɨnan nɨkerek kike newetɨr nɨm nanɨntar hɨr ap nanrɨr waswas
au. Menmen im enum mamnen mamɨwaanki. Menmen enum mamnen
mɨt nanu tɨ ik e, God kakrɨak mɨt ne Isrel enum enum.
24 *Mɨt han hɨr mɨt enun nanɨnɨp nanriuwe hɨne me his, hɨr nantorhis
nanriyei nanɨno nanrer wit wit nanrɨak menmen me mɨt han. Te mɨt kerek
hɨr ap ne weiwɨk me Isrel au, nanu wit Jerusalem naanmamrɨwek ere wɨ
kerek God kewis mɨt nanweikɨn sip nanwet menmen enum hɨram epei au.

Maain Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hɨrak pɨke kaknen
(Mt 24:29-31; Mk 13:24-27)

25 *“Maain menmen yapɨrwe mamu nepni mamɨr im: Hɨram wepni,
hɨr, wenke mamweikɨnhis mamre menmen ham, mɨt nanrer wit wit han
toenuk nanɨnapen nanɨmtau wan sɨr mewenɨn wan kakniu.
26 Mɨt yapɨrwe nanɨr menmen im han kakitet menmen meiyam enum
mamnen tɨ ik te hɨr han toenuk nanpɨrpɨr nanɨnkewɨn nanwaai nanɨnatɨn.
Menmen iuwe mau nepni mamɨnke mamnaaiwɨr wit mɨr mamnen in,
mamno ein.
27 *Te in ek yi eiyɨr hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi anen akre napɨ etike
menmen mai iuwe mamtike menmen mai yaaim mamrehɨhe.
28 *Menmen im enum mamɨkrit mamnen, yi han ekitet hi Mɨtɨk Iuwe
menep hi anen akepi etihis, te yi ap einaain au emɨt! Yi han yaaik eiyu
eiyɨt.”

Menmen mamu nepni mamteikɨn Jisas menep te pɨke kaknen mamɨr ke nu fik keteiknai menmen
(Mt 24:32-35; Mk 13:28-31)

29 Hɨrak ketpor epei au, Jisas ketpor hɨm tok piksa ham im: “Yi han ekitet
nu fik kerek hɨrak kɨre nu hamis ketike nu ham.

---

* **21:15** Ap 6:10 * **21:16** Mt 10:21-22 * **21:18** 1Sml 14:45; Lu 12:7 * **21:19** Hi 10:36 * **21:22** Diu 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 * **21:23** 1Ko 7:26 * **21:24** Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Ro 11:25; Rev 11:2 * **21:25** Sam 46:2-3, 65:7-8; Rev 6:12-13 * **21:27** Dan 7:13; Mt 26:64; Rev 1:7 * **21:28** Ro 13:11

30 Wɨ yi eiyɨr nu heneik mɨram mamɨnsiunen, yi eitɨp, ‘Wepni yaaik epei
te kaknen.’
31 Mar im yi yayɨr menmen im me nepni o wan hɨram mamnen mamɨr
ke hi epei hetpiyem, te yi eiyɨrtei God menep te kaknen naanmamre mɨt
miyapɨr ne tɨ.
32 “Hi hetpi werek. Mɨt nau tɨ in ek ap nani ere wɨ mamnen te menmen
yapɨrwe hi hetpim mar im hɨram mamɨkrit mamnen.
33 *Maain nepni mamtike tɨ ik mamɨwaank mamɨt te hɨm mai taau,
mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.

Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak hɨr naanmamre hɨras me wɨ God kaknen naanmamre mɨt

34-35 *“Yi naanmamre hɨras ap han ekitet yayɨm menmen yapɨrwe, tɨpar
si enum, o menmen me tɨ, ni mi o sak o menmen im au emɨt! Hekrit hekrit
yi han ekite eirɨak menmen im keremem te wɨ hi Krais pɨke enen, yi ap
yemeriya werek werek au. Wɨ im mamnen mamwepyapɨr mɨt yapɨrwe
nau tɨ nerer wit wit hɨr ap nises God nanɨr ke miyak ketari tɨrpe kakɨkɨp.
36 *Naanmamre hɨras eiyitehi God hekrit hekrit te yi eiyɨrp han tokik me
menmen enum me wɨ enum mamnen te maain yi wen eiyises hɨm mai yi
yaain te yi eiyu eitikewa hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe.”
37 *Me wepni, Jisas ken wɨnak iuwe ke God hɨrak kewepyapɨr hɨm mɨrak
katɨp mɨt em. Me wɨtaan, hɨrak kɨniu mɨniu (o neiyɨp) Oliv ken kɨwaai ein.
38 Wanewik hekrit, hɨr mɨt miyapɨr nanpɨno wɨnak iuwe ke God
nanɨmtau hɨm mɨrak.

22

Mɨtɨk Judas katɨp kakwet Mɨtɨk Iuwe Jisas kakwisɨk kakno his mɨr (Mt 26:1-5, 14-16; Mk 14:1-2, 10-11; Jo 11:45-53)

1 *Wɨ epei man menep kerek mɨt ne Isrel han tewenɨn wɨ kerek nɨpaa
God kari maamrer nɨr nɨnaaiwɨr wit Isip, hɨrak ken kenep mɨt newiyen.
Wɨ im hɨr nekinaam Pasova, hɨr ap newis yis mekre bret au.
2 *Mɨt iuwe pris netike mɨt ne Skraip kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God
kerek Moses kewisɨm mau tɨwei, hɨr han kitet mamɨrkeik te hɨr nanɨnep
Jisas nanɨntar hɨr nɨnapen nanriyaak kakɨt wit yaain te mɨt kerek nises
hɨm mɨrak hɨr nanɨnɨp.
3 *Te Seten kan kari han ke Judas kerek mɨt nenewek “Mɨtɨk ke wit
Keriot,” kerek hak kiutɨp ke mɨt disaipel hiswiyen wik (12).
4 Seten kari han kɨrak te Judas ken katɨp mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe
naanmɨpre polis ne wɨnak iuwe ke God, hɨrak ketpor ekɨrkeik te hɨrak
ekwetɨr Jisas kakno his mɨr.
5 Hɨr nemtewem, te hɨr han yaaik natɨp nanwetɨwek pewek.
6 Judas kewenhi pewek te hɨrak han kitet ekɨrkeik te hɨrak kakwepyapɨr
Jisas kakwet mɨt iuwe rek, te mɨt yapɨrwe nepu au hɨr nanɨtariyek.

Mɨtɨkɨt wiketeret te mɨt disaipel temani menmen tɨrɨakem me wɨ Pasova (Mt 26:17-25; Mk 14:12-21; Jo 13:21-30)

---

* **21:33** Lu 16:17 * **21:34-35** Mt 24:48-50; Mk 4:19; Lu 17:27; 1Te 5:3 * **21:36** Mk 13:33; Rev 6:17
* **21:37** Lu 19:47 * **22:1** Eks 12:1-27 * **22:2** Lu 20:19 * **22:3** Jo 13:2, 27

7 *Wɨ epei man te mɨt ne Isrel nanɨm bret yis mekrerem au. Me wɨ ik hɨr
mɨt enɨnep sipsip enɨr ke hɨm me Moses mau tɨwei metpim, hɨr nanɨm me
wɨ Pasova han tewenɨn God kɨkaap maamrer nɨr nɨpaa nɨnaaiwɨr Isip.
8 Me wɨ im Jisas keriuwet Pita ketike Jon ten ketpɨwekɨt, “Yi eino
eiraimani menmen eirɨakem me wɨ Pasova te haiu mamɨm.”
9 Hɨrakɨt titɨwekhi, “Ti hanhan hawɨr waumani menmen wawɨt nein?”
10 Jisas ketpɨwekɨt, “Eiyɨmtau. Yi eino wit iuwe ek yi yayɨr mɨtɨk
keremɨme mɨn tɨpar mekrerem. Yi eisesik einɨk eino wɨnak kerek hɨrak
kaknɨk kakno kakɨkrerek.
11 Te yi eitɨp mɨtɨk hɨrekes ke wɨnak kar ik: ‘Mɨtɨk iuwe kawɨr ketput, Ti
eweto haau meiyam em te hi etike mɨt disaipel nai mamɨm menmen me
Pasova mamwi.’
12 Hɨrak kakteikni haau yaaim mau niu ein epei newis menmen mekr-
erem. Yi eiyɨt menmen eiwisɨm emwaai haau im e.”
13 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrakɨt ten tɨnapɨn menmen kerek epei Jisas
ketpɨwekɨt em, te hɨrakɨt tɨrɨak menmen mɨwaai werek werek te hɨr nanɨm
menmen me Pasova.

Jisas kewet mɨt nɨrak disaipel Komunion hɨr naam, te hɨr han tewenɨnek (Mt 26:26-30; Mk 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

14 Hɨrakɨt temani menmen epei werek, Jisas ketike mɨt aposel nɨrak nar
hiswiyen wik (12), hɨr nan nau neweikɨnan nanɨm menmen.
15 Hɨr nau en, Jisas ketpor, “Hi hanhan iuwe me hi hahɨm menmen im me
Pasova etikewi maminɨn te maain hi hahi.
16 *Hi hanhan ehɨm menmen im entar hi etpi, hi ap te ehɨm menmen
meiyam mar im ere maain God kaknen naanmamri yi mɨt nai.”
17 Jisas ketpor epei au, hɨrak kekin wa hesnu keriuwe tɨpar wain, hɨrak
kitehi God ketpɨwek kar ik: “Ti yaaik.” Epei au, hɨrak katɨp, “Yi eiyɨt tɨpar
mekre wa hesnu ik ek, eiwenem emrer yi mɨt.
18 Hi hetpi ap te hi pɨke ehɨm tɨpar wain im me wɨ im ere maain God
kakinɨn kaknen naanmamri yi mɨt.”
19 *Epei au, hɨrak kekin bret kerek ek, hɨrak kitehi God ketpɨwek, “Ti
yaaik,” te hɨrak kewepik kewetɨrek katɨp, “Ik ek hɨrak kɨre yɨnk kai. [Hi
hahi te akepi. Yi yaitɨwem yayɨm han etwenɨn menmen hi arɨakem.”
20 Hɨr naam epei au, mar keremem hɨrak kewetɨr wa hesnu tɨpar wain
mekrerem, hɨrak ketpor, “Mar im tɨpar wain hi ewenem mekre wa hesnu ik
e, hɨram hemkre mai mamwen mamkepi yi mɨt te God kakweti hɨm kontrak
ham mɨrak yaaim me yi eitikerek eikiyan eiyu han kiutɨp.]
21 *Yi eiyɨmtau! Hɨrak mɨtɨk kerek maain kakwepayapɨr epei kau
ketikewai kaam menmen.
22 Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi hahi ahɨr ke nɨpaa God epei katɨp, te
mɨtɨk kerek kakwepayapɨrek, hɨrak kakɨwaank hɨrekes.”
23 Hɨr nemtewek epei au, hɨr nekrit nitehiyan ne hɨr hɨras keimɨnak
maain kakrɨak menmen im e.

Hɨr mɨt disaipel natɨp nenehan nare keimɨn hɨrak mɨtɨk iuwe kinɨn

24 *Maain mɨt disaipel natɨp nenehan me hɨr keimɨn hɨrak kakinɨni ne
hɨr hɨras.

---

* **22:7** Eks 12:1-27 * **22:13** Lu 19:32 * **22:16** Lu 13:29 * **22:19** Lu 24:30 * **22:21** Sam 41:9; Jo 13:21-22 * **22:24** Lu 9:46

25 *Hɨr nenehan menmen im te Jisas ketpor, “Mɨt iuwe ne mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel, hɨr naanmɨpre mɨt en, hanhan mɨt nenewor nɨr yinan.
26 *Te yi au. Keimɨn ke yi mɨt hɨrak kakinɨn, hɨrak han ekitet hɨrak kɨre
mɨtɨk weinɨk, hɨrak han ekitet hɨrak kɨre mɨt nitet yayiwe hɨrak kɨkaru.
27 *Yi han kitet keimɨn wɨsenuk kinɨn. Mɨtɨk kau yeno kaam menmen
o mɨtɨk kerek kemani menmen kekinem kewet mɨtɨk kau yeno em? Mɨtɨk
kau yeno kerek ek.
28 “Yi keriyen epei yetikewa me menmen enum epei man merewaank.
29 *Te hi eweti menmen yi naanmamrewem yayɨr ke haai kai epei
kewetewem hi naanmɨprewem.
30 *Te yi yayɨm menmen mamtike tɨpar yayu yeno mai yaitikewa. Yi yayu
yeno me mɨt iuwe yi skelim mɨt ne weiwɨk hiswiyen wik (12) me Isrel.”

Jisas katɨp Pita maain hɨrak kakweikɨn sip kakwetɨwek (Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Jo 13:36-38)

31 Jisas ketpor epei au, hɨrak katɨp Pita, “Saimon, Saimon, emtewek!
Mɨtɨk enuk Seten, God epei ketpɨwek te hɨrak kakmitipɨn me menmen kakri
han ke yi mɨt. Hɨrak kakrɨakem kakɨr ke mɨtɨk kerek keit rais nɨkim keses
haas kewis nɨkim yaaim mamwaai in, kewɨr haas men ein.
32 Te hi epei hitehi God kakɨkepit ti Saimon te ti ehises hɨm yaaim ap
te menmen mamɨwaankem. Maain te ti pɨke eweikɨn ehisɨsa, ti ekaap nit
yinan in.”
33 Pita katɨp keremirɨwek hɨm kar ik: “Mɨtɨk Iuwe, hi ap hɨnaain te hawɨr
wauno wɨnak enuk hi hahi etikewit.”
34 Jisas ketpɨwek, “Pita, hi hetput. Suware ap te kaknep enum wen au ere
ti epei atɨp wikak te ti ap erteiya au.”

Jisas katɨp disaipel hɨr naanmamre hɨras enɨntar wɨ enum epei man

35 *Jisas katɨp Pita epei au, hɨrak katɨp disaipel nɨrak yapɨrwe kar ik:
“Nɨpaa me wɨ hi heriuweti yi yen ap yeit tanɨk kike o tanɨk iuwe me nɨkɨn
nakɨrke metike su, mɨt neweti menmen mei o au? Yi nɨnpɨ miwei o au?”
Hɨr newenhi natɨp, “Haiu meit menmen werek.”
36 *Jisas katɨp, “Te in ek, yi neimɨn yeit tanɨk kike o tanɨk iuwe au, yi
eitɨwem. Yi neimɨn ap yeit hɨne me his au en, yi eisiuwe saket te yi eiyɨt kei
ki.
37 *Hi hetpiyem entar yi han tokik eiyu me menmen enum mamnen eiyɨr
ke mɨtɨk ketenen hɨne keiyɨk kaknep mɨt enun nepan. Hɨm me God mau
tɨwei nɨpaa mɨt newisɨm hɨram matɨp me hi mar ik: ‘Mɨt iuwe nanwisɨk
kaki kaktike mɨt enun nɨrɨak enum.’ Menmen mekre tɨwei nɨpaa mɨt
newisɨm me hi, hɨram mamnen mamɨrek.”
38 Hɨrak katɨp epei au, mɨt disaipel natɨp, “Mɨtɨk Iuwe, ehɨr im em. Haiu
metenen hɨne me his wik.” Hɨrak kewenhi katɨp, “Hɨram werek. Emɨt. Yi
yepɨtari hɨm mai.”

Jisas prea kitehi God menmen keit mɨniu o neiyɨp niuk mɨrak wit Oliv (Mt 26:36-46; Mk 14:32-42)

---

* **22:25** Mt 20:25-27; Mk 10:42-45 * **22:26** Mt 23:11; Mk 9:35 * **22:27** Jo 13:12-15 * **22:29** Lu 12:32 * **22:30** Mt 19:28 * **22:35** Lu 9:3, 10:4 * **22:36** Lu 22:49 * **22:37** Ais 53:12; Lu 22:52

39 *Hɨr natɨp epei au, Jisas ken witeik kɨnaaiwɨr wit Jerusalem, hɨrak ken
mɨniu (o neiyɨp) Oliv kepɨr ke nɨpaa hɨrak kɨrɨakem. Mɨt disaipel nɨrak
nisesik nen.
40 Hɨrak kan wit ik epei au, hɨrak ketpor, “Yi eiyitehi God te menmen
enum Seten kakrekyorem hɨram ap te mamnen mamiwep taau.”
41 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak kɨnaiwɨri ken ere yanɨmɨn ein kɨre mɨt
newɨr nan, hɨrak kewen ninɨp kau tɨ kitehi God menmen.
42 *Hɨrak katɨp, “Haai, ti han kit te ti ehɨt menmen im enum emkeipno.
Ap han kai, au. Ti han kit ti erɨakem.”
43 [Mɨtɨk ensel keke wit ke God kan kɨrek kekepik han tokik kepu.]
44 Jisas han toenuk keriuwe menmen te hɨrak kitehi God hisiuwe, siuwan
mɨrak meweikɨnhis mɨre hemkre metnen men tɨ.
45 Hɨrak kitehi God epei au, hɨrak kekrit pɨke kakno kakɨr mɨt disaipel
tɨrak. Au, hɨrakɨt tɨwaai tentar hɨrakɨt han enuk teriuwe menmen enum
mamnen.
46 Hɨrak kitorhi ketpor, “Yenmak te yi yɨwaai a? Yi eiyɨkrit eiyitehi God
ekɨkepi te Seten ap kakrekyi enum taau.”

Mɨt nan neithis Jisas
(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Jo 18:3-12)

47 Jisas wen ketpor menmen im, mɨtɨk niuk mɨrak Judas kerek mɨtɨk
kiutɨp ke mɨt disaipel hiswiyen wik (12), hɨrak kinɨn mɨt yapɨrwe kan kerp
ninaan me Jisas te keiyewewik kemɨwek tekep (kises menmen me maamrer
nɨr.)
48 Te Jisas ketpɨwek, “Ti eriuwe menmen im me hawɨr weiyewewakɨt
hɨram mɨre hawɨr hɨrekses te ti ewisa hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
eno his me mɨt enun nepan a?”
49 *Mɨt disaipel kerek nerp en netikerek nertei menmen mamnen hɨr
nitɨwekhi, “Mɨtɨk Iuwe, haiu emnep mɨt mamriuwe hɨne me his maiu o
au?”
50 Mɨtɨk disaipel kiutɨp kɨwaai hɨne ke his kenep mɨtɨk kɨrɨak menmen
me mɨtɨk iuwe pris, hɨrak keremir nɨkɨp me his yaaim mewen meket.
51 Au, Jisas katɨp keremiror hɨm kar ik: “Epei au werek. Eiwisɨk.” Hɨrak
keit nɨkɨp pɨke kemtɨn mau paan kɨrak epei werek te mɨtɨk kɨre yaaik.
52 *Jisas kerekyɨwekem mɨre yaaim, hɨrak kitehi mɨt iuwe pris netike mɨt
naanmɨpre polis kerek naanmɨre wɨnak iuwe ke God, hɨr netike mɨt iuwe
ne kaunsil, hɨr nan nantɨwekhis, hɨrak ketpor, “Yi yenmak te yi yan yetike
hɨne me his o paap yoki te yi yan yetauhis yaire yi yayɨthis mɨtɨk enuk kerek
kekintɨp menmen a?
53 *Hekrit hekrit hi epeu etikewi hi heit wɨnak ke God eik ek, te yi ap
eitauhis eiwisa ekre wɨnak enuk ke gavman au. Te in ek hɨram wɨ mi te yi
yairɨak menmen enum. Seten in ek kare kakinɨna.”

Pita kepakɨn Jisas katɨp kisesik au
(Mt 26:57-58, 69-75; Mk 14:53-54, 66-72; Jo 18:12-18, 25-27)

54 *Hɨrak katɨp epei au, hɨr netɨwekhis neriyaak neiyɨk nen nekre wɨnak
ke mɨtɨk iuwe hetpris. Pita kisesi wen keit yanɨmɨn.
55 Hɨr mɨt ne polis nɨman si nau menep ke wɨnak iuwe eik ek. Epei au,
mɨt nererik nau si, Pita kan kau ketikeri.

---

* **22:39** Lu 21:37; Jo 18:1 * **22:42** Mt 6:10 * **22:49** Lu 22:36 * **22:52** Lu 22:37 * **22:53** Jo 7:30, 8:20; Kl 1:13 * **22:54** Sam 31:11; Lu 22:33

56 *Hɨrak kau ketikeri, mɨte piutɨp wɨrek kau si em, hɨre wenemiyɨwek
naan watɨp, “Hɨrak mɨtɨk ik ek ketike Jisas.”
57 Hɨrak keremirɨwe hɨm kepakɨnek katɨp, “Mɨte hi epɨtariyek.”
58 Maain kike, mɨtɨk hak kɨrek te hɨrak ketpɨwek, “Ti kiutɨp ke mɨt yi
yisesik.” Te Pita keremirɨwek hɨm katɨp, “Mɨtɨk hi ap hisesik taau.”
59 Maain kike, mɨtɨk hak katɨp hɨm manp, “Hi atɨp werek! Mɨtɨk ik
nɨpaa ketikerek kentar hɨrak katɨp kɨre mɨtɨk ke provins Galili, kar ke Jisas
ketpim.”
60 Au, Pita keremirɨwek hɨm katɨp, “Mɨtɨk, hi epɨtari mekam ti etpewem.”
Pita wen ketpim, suware kenep enum.
61 *Suware kenep enum, Jisas kerenaan kɨr Pita. Pita hɨrak keket han
nɨpaa Jisas ketpɨwek me hɨm im, “Suware ap kaknep enum wen au, ti
eraupakɨn wikak.”
62 Hɨrak han kitet menmen im te hɨrak ken wit eik kɨkɨt wɨsenum.

Mɨt nitetnaan Jisas nakɨp
(Mt 26:67-68; Mk 14:65)

63-64 Mɨt kerek naanmɨre Jisas hɨr nitɨtɨweknaan nakɨp. Hɨr
newenkɨkɨwek nanamɨr neriuwe laplap nitɨwekhi, “Keimɨn kitep a?
Ti profet ti ewepyapɨrek.”
65 Hɨr netpɨwek hɨm enum me nɨrɨakek yɨnk enuk.

Jisas kewepyapɨr hɨrekes keit kaunsil
(Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Jo 18:19-24)

66 Wanewik epei kan, mɨt iuwe naanmɨpre mɨt ne Isrel, hɨr netike mɨt
iuwe naanmɨpre mɨt pris, hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp
mɨt miyapɨr em, hɨr nererik nau wɨnak ke kaunsil te hɨr nari Jisas kan kerp
nɨmɨn.
67 *Hɨrak kan kerp nɨmɨn, hɨr nitɨwekhi, “Ti hetpei ti Mɨtɨk kerek God
kehimɨtenut kakɨrwetit ti enen tɨ ik o au?” Hɨrak ketpor, “Hi hetpi te yi ap
yisɨsa hɨm mai taau.
68 Hi ehitihi menmen te yi ap yayɨtpowem taau.
69 *In ek ere maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe ehu etike God iuwe
wawinɨn naanmamre mɨt.”
70 *Hɨr yapɨrwe nitɨwekhi, “Ti atɨp ti Nɨkan ke God a?” Hɨrak kewenhi
katɨp, “Hi Nɨkan ke God hepɨr yi yetpim.”
71 Hɨr natɨpan, “Haiu ap mamri mɨt han te nanwepyapɨr hɨm enum nɨpaa
hɨrak ketpim taau. Haiu epei memtau menmen enum hɨrak in ek ketpim.”

23

Hɨr nesiuwe hɨm Jisas kerp ninaan me mɨtɨk iuwe Pailat
(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Jo 18:28-38)

1 Mɨt ne kaunsil nemtau hɨm me Jisas epei au, mɨt yapɨrwe nekrit nari
Jisas neiyɨk nen mɨtɨk iuwe gavman Pailat.
2 *In ek hɨr newepyapɨrek natɨp, “Haiu mɨnapen mɨtɨk ik ek hɨrak
kariyeinaan mɨt naiu ne Isrel, hɨrak ketpor ap emwetɨr pewek me takis
emno mɨt ne gavman ke Rom, hɨrak katɨp hɨrak hɨrekes Krais, hɨrak Mɨtɨk
Iuwe kinɨn mɨt.”
3 *Pailat kitɨwekhi, “Ti Mɨtɨk Iuwe king hinɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel a?”

* **22:56** Ap 4:13 * **22:61** Lu 22:34 * **22:67** Jo 10:24, 3:12, 8:45 * **22:69** Ap 7:56 * **22:70** Lu 4:3, 9 * **23:2** Lu 20:25 * **23:3** 1Ti 6:13

Jisas kewenhi katɨp, “Ti hɨrekes hetpim me hi kerekek.”
4 Epei au, Pailat keweikɨn katɨp mɨt iuwe pris netike mɨt yapɨrwe, “Hi
ap hertei menmen enum hɨrak kɨrɨakem te hi atɨp hɨrak enuk. Au, hɨrak
yaaik.”
5 Te hɨr newep hɨm natɨp hɨm iuwe, “Hɨrak hɨrekes kɨrɨak mɨt han kekrit
kekrit neriuwe hɨm hɨrak ketporem. Hɨrak kinɨn kɨrɨakem keit provins
Galili, ken kerer wit wit ke provins Judia te in ek hɨrak epei kan Jerusalem.”

Hɨr newepyapɨr Jisas nerp ninaan me mɨtɨk iuwe gavman Herot

6 Mɨtɨk Pailat kemtau hɨm mɨr im hɨrak kitorhi, “Hɨrak mɨtɨk ik ek ke
Galili a?” Hɨr netpɨwek, “O, hɨrak hɨrekes ke Galili.”
7 *Hɨrak kertei Jisas hɨrak ke mɨt kerek Herot naanmɨpror neit provins
Galili, hɨrak keriuwetek ken kɨrek. Me wɨ im, Herot kan kau wit Jerusalem
me wɨ kike keremem.
8 *Mɨtɨk Herot hɨrak han yaaik kakɨr Jisas kentar hɨrak epei kemtau
menmen me Jisas. Te hɨrak nɨpaa kemeriyɨwek kaktɨp kakɨrek. Hɨrak
hanhan kakɨr Jisas kakrɨak menmen mɨt nɨpaa nɨrem au kakɨkaap mɨt
kakriuwerem.
9 Te Herot kitehi Jisas yapɨrwe, te Jisas ap kewenhi katɨp hɨm mei miutɨp
au.
10 Te mɨt iuwe ne pris netike mɨt newepyapɨr hɨm me Moses nekrit nerp
natɨp hɨm manp nesiuwe hɨm Jisas.
11 Hɨr nerp nesiuwe hɨm Jisas, mɨtɨk Herot ketike mɨt nɨrak ne ami natɨp
Jisas enum, nitetɨweknaan nerekyɨwek enum. Hɨr nemrɨwek laplap yaaim
kerek mɨt iuwe namɨr te hɨr pɨke neriuwetek ken kakɨr mɨtɨk Pailat.
12 Me wɨ im keremem Herot ketike Pailat tekiyakɨt tau tentar Pailat
keriuwet Jisas ken kɨrek. Hɨrakɨt nɨpaa tɨre mɨtɨkɨt enukɨt tepan.

Mɨtɨk Pailat katɨp mɨt nanwis nil emu his me Jisas
(Mt 27:15-26; Mk 15:6-15; Jo 18:39–19:16)

13 Mɨtɨk Pailat kenɨne mɨt iuwe ne pris, mɨt iuwe ne kaunsil netike mɨt
yapɨrwe,
14 te hɨrak ketpor, “Yi epei yari mɨtɨk ik ek yeiyɨk yan, yi yatɨp hɨrak kari
han ke mɨt In ek, hi epei hitɨwekhi me ninaan me yi mɨt yapɨrwe, te hi ap
hɨnapɨn hɨrak kɨrɨak menmen enum kerek yi yetpewem em au.
15 Herot kɨnapɨnek te hɨrak kɨrɨak enum au. Te hɨrak kesiuwerek kan in.
Mɨtɨk ik ap kɨrɨak menmei enum te hɨrak kaki au.
16 Hi atɨp mɨt nai nantenenik nanwaai nɨpɨn nankɨp te hi esiuwerek
kakno.”
17 (Me wɨ Pasova mɨtɨk Pailat kɨnaaiwɨr mɨtɨk kiutɨp kerek nɨpaa kau
kekre wɨnak enuk ek, hɨrak kakno mɨt neitei en.)
18 Mɨt yapɨrwe nererik en natɨp, “Einep Jisas. Enaaiwɨr mɨtɨk Barabas
eknen ektike haiu mɨt, har ke nɨpaa me wɨ Pasova ti hɨnaaiwɨr mɨt han.”
19 (Barabas nɨpaa hɨr newisɨk kekre wɨnak enuk me menmen enum hɨrak
kɨrɨakem. Hɨrak ketike mɨt iuwe ne gavman nenepan te hɨrak kenep mɨtɨk
kaa.)
20 Mɨtɨk Pailat hanhan kaknaaiwɨr Jisas kakno, te hɨrak pɨke kenɨne mɨt
yapɨrwe ketpor kar nɨpaa hɨrak ketpim.
21 Te hɨr nɨnap natɨp, “Ewisɨk eku nu tentarakɨt! Ewisɨk eku nu
tentarakɨt!”
22 Mɨtɨk Pailat pɨke ketpor ere wikak kar ik: “Te hɨrak kɨrɨak mekam
enum te hi akɨp a? Hi ap hɨnapɨn menmen enum hɨrak kɨrɨakem te hi

* **23:7** Lu 3:1 * **23:8** Lu 9:9

akɨp hɨrak eki! Hi hanhan mɨt nai nantenenik nanwaai nɨpɨn nankɨp te hi esiuwerek kakno!”
23 Te hɨr nɨnap nenke natɨp hɨm iuwe te hɨrak akwenkek Jisas ekɨntar nu tentarakɨt. Hɨr nɨnap narek ere Pailat kises hɨm mɨr.
24 Te Pailat katɨp Jisas kaki kakre mɨt hanhanek.
25 Hɨrak kɨnaaiwɨr mɨtɨk kerek hɨr hanhanek, kerek nɨpaa kekre wɨnak enuk kentar hɨrak ketike mɨt ne gavman nenepan, hɨrak kenep mɨtɨk kaa. Te hɨrak kesiuwe Jisas ken kaki kar ke mɨt hanhanek.

Mɨt newenkek Jisas kau nu tentarakɨt
(Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Jo 19:17-27)

26 Mɨt ne ami ne Rom hɨr neithis Jisas neiyɨk nen. Hɨr nepno, hɨr newenyipɨr mɨtɨk niuk mɨrak Saimon, hɨrak ke wit Sairini, kerek kan keke wit kɨrak yanɨmɨn. Hɨr netɨwekhis newis nu kenterik hɨrak kekerɨr nu keiyɨk kises Jisas.
27 Mɨt yapɨrwe nisesik netike miyapɨr nei kerek nɨkɨtek netikeri nen.
28 Hɨr nɨkɨtek te Jisas keweikɨn ketpor, “Miyapɨr ne Jerusalem. Yi ap eiyɨkta au emɨt! Yi eikɨt hɨras eitike nɨkerek ni eiyɨntar mɨt nanriwaank.
29 *Hi hatɨp hɨm im te wɨ maain mamnen te mɨt nantɨp,
‘Hɨram yaaim me miyapɨr tenmɨn,
o miyapɨr kerek ap nine nɨkerek en,
o miyapɨr ap newet nɨkerek nɨm,
hɨr han yaaik enu.’
30 *Me wɨ eim mɨt nantɨp hɨr hanhan mɨniu (o neiyɨp) o wank kakwen kakɨnteri.
31 *Hɨr mɨt ne Rom neiyep te hi hɨrɨak menmen enum au, te maain hɨr nanrekyi mekam me menmen enum mɨt in nɨrɨakem? Hɨr nanriwaank yayɨt.”
32 Hɨr neithis mɨtɨkɨt hakɨt wik, hɨrakɨt enukɨt tɨrɨak menmen enum tenep mɨt, nanɨksɨp tatkite Jisas.
33 Hɨr epei nan menep wit kerek mɨt nenewek “Paan Hesnu,” hɨr newenkekik kau nu tentarakɨt, te mɨtɨkɨt enukɨt raskel, hak kau kenke ken his yaaim, hak kau kenke ken his henkik.
34 *Jisas kau kentar nu tentarakɨt, hɨrak katɨp, “Haai, ti han ekitet menmen im au emɨt! Ehɨsak menmen enum hɨr nerekyewem. Hɨr ap nertei hi keimɨn te hɨr nerekyewem.” Hɨr mɨt ne ami nenke laplap newetan nentar hɨr neretɨt satu o sak hemik.
35 *Mɨt yapɨrwe nerp en nɨpɨrek, te mɨt iuwe ne kaunsil ne Isrel natɨp Jisas enum hɨr natɨp, “Hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr han te hɨrak Mɨtɨk God nɨpaa kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt, emwisɨk hɨrak ekɨkaap hɨrekes kakɨnke kakɨrp tɨ te hɨrak kaki au.”
36 *Te mɨt ne ami nan nɨrek netpɨwek enum, te hɨr newen tɨpar wain enum mɨnɨn hɨr newetɨwekem.
37 Hɨr newetɨwekem hɨr netpɨwek, “Ti mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt ne Isrel te ti ahɨkaap hɨrekes enke nu ik ehɨrp tɨ.”
38 Hɨr netpim nentar mɨtɨk iuwe ke gavman kewis hɨm im mau nu tentarakɨt mau niu mentar paan ke Jisas. Hɨram matɨp mar im: “HɨRAK MɨTɨK IUWE KING NAANMɨPRE MɨT NE ISREL.”

---

* **23:29** Lu 21:23 * **23:30** Hos 10:8; Rev 6:16 * **23:31** 1Pi 4:17 * **23:34** Ais 53:12; Mt 5:44; Ap 7:60; Sam 22:18 * **23:35** Sam 22:7-8 * **23:36** Sam 69:21

39 Mɨtɨk ke mɨtɨkɨt hakɨt kerek epei newenkekikɨt tau nu tentarakɨt tetike
Jisas Tatɨp enum kar ik: “Ti Mɨtɨk Iuwe Krais, te ti ekepawɨr wautikewit.”
40 Te mɨtɨk hak ek kemtewek, hɨrak katɨp kenerek, “Hawɨr menmen
enum wetikerek mɨpɨram, te ti enapen atɨp enum te maain haiu mami God
kakwep wɨsenum a?
41 Menmen im enum mɨt nerekyawɨrem me menmen enum hawɨr
wɨrɨakem te hawɨr wawi wawɨnterim, hɨram werek. Mɨtɨk ik ek au, kaki
weinɨm kakɨntar hɨrak ap kɨrɨak menmen enum au, menmen yaaim.”
42 *Te hɨrak katɨp Jisas, “Ti han etwenɨna Jisas, maain me wɨ ti naan-
mamre mɨt.”
43 Jisas ketpɨwek, “Hi hetput im e. Petepin ti etikewa ehu wit yaaik kerek
mɨt yaain epei naa, hɨmɨn kɨr kewi.”

Jisas epei kaa
(Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Jo 19:28-30)

44 *In ek hɨrak wepni kau nɨmɨn iuwe, te God kenip wepni kaa ap te kɨr
au, te wɨtaan mɨwapɨn tɨ ik merer wit wit ere wepni kewen ken hɨnkewɨ ik
e.
45 *Wepni wen ap kɨr te wit toto, laplap kerek nɨpaa mɨt nɨmɨan mekre
wɨnak iuwe ke God ek mɨwapɨn haau hak holi tru mɨt nehimɨtanek ke
God, hɨram mewep wiketerem. Mar im God keteikɨn mɨt Jisas kaa kakɨnke
weipɨr te mɨt hekrit hekrit nanitehi God nanɨt ninaan mɨrak.
46 *Menmen im man epei au, Jisas kɨnap kenɨne hɨm iuwe, “Haai, hi
esiuwe hɨmɨn kai kaknaiwɨr yɨnk kai te hi hahi.” Hɨrak katɨp epei au, hɨrak
kaa.
47 Te mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt han nar 100 ne ami, hɨrak kɨr menmen
im Jisas kɨrɨakem, hɨrak kewenɨpi God katɨp, “Hi hertei hɨrak mɨtɨk yaaik
kɨrɨak menmen enum au.”
48 *Mɨt yapɨrwe kerek nererik nerp ein e nɨr menmen im, hɨr pɨke nen
nɨr ein newen toni nɨkɨtek.
49 *Hɨr neimɨn kerek nertei Jisas werek werek netike miyapɨr kerek nises
Jisas neit Galili, hɨr nerp yanɨmɨn nɨr menmen me Jisas kaa.

Mɨt newis Jisas kekre hei iuwe kewen kɨnɨk keit mɨniu (o neiyɨp)
(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Jo 19:38-42)

50-51 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Josep, hɨrak ke wit Arimatia kerek wit kiutɨp
ke Isrel. Hɨrak mɨtɨk yaaik katɨp menmen yaaim werek werek, kemerɨr
God kaknen naanmamre mɨt. Hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne kaunsil te hɨrak
ap han yaaik keriuweri me menmen enum hɨr natɨp nanrɨak Jisas em.
52 Hɨrak ken wɨnak ke mɨtɨk iuwe Pailat kitɨwekhi ekwetɨwek yɨnk ke
Jisas kerek epei kaa. Hɨrak kewenhi epei au,
53 te Josep kesiupan herwe yɨnk ke Jisas kau nu tentarakɨt ken tɨ. Hɨrak
kewenkekik keriuwe laplap yaaim meweiwei, te hɨrak kɨnanek keiyɨk ken
kewisɨk kɨnɨk han nɨpaa mɨt nekinɨk kekre nan ke mɨniu (o neiyɨp) kerek
nɨpaa ap mɨt newis nei nekrerek wen au.
54 Hɨram me wɨ Fraide kerek mɨt hɨr nemani nekre menmen, te wɨ Sabat
epei mamɨkrit.
55 *Te miyapɨr kerek nɨpaa nises Jisas neke Galili nan, hɨr netike Josep
nen nɨr hɨrak kewis Jisas yɨnk kɨrak kekre hei ke mɨniu (o neiyɨp) markeik.

---

* **23:42** Mt 16:28 * **23:44** Emo 8:9 * **23:45** Eks 26:31-33, 36:35 * **23:46** Sam 31:5; Ap 7:59
* **23:48** Lu 18:13 * **23:49** Sam 38:11, 88:8; Lu 8:2-3 * **23:50-51** Lu 2:25, 38 * **23:55** Lu 23:49

56 *Epei au, hɨr pɨke nen wit eik nɨrɨak menmen mɨnɨn yaaim te neiyɨm
nanɨnen nanwisɨm mamu yɨnk kɨrak te hɨrak ap kaknɨn waswas au. Epei
au, hɨr nau neit nar ke hɨm me Moses mau tɨwei metpim ere wɨ Sabat hɨram
epei au.

24

Jisas pɨke kekrit
(Mt 28:1-10; Mk 16:1-8; Jo 20:1-10)

1 Wɨ Sande, wanewik kesiupan toto eik, miyapɨr nen hei kerek han kewen
kɨnɨk nɨpaa mɨt newis Jisas kekrerek, hɨr neit menmen yaaim mɨnɨn te
nanwisɨm mamu Jisas yɨnk kɨrak kerek nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
2 Hɨr nen nɨr nan kerek keiyepet hɨm ke hei ek mɨt nepei nenkerek kenpɨn
kekeipɨn hɨm ke weipɨr ke hei.
3 Hɨr nɨnɨk nen nɨmɨn, te hɨr nɨnetnɨwek ap nɨnapɨn yɨnk ke Jisas kekre
hei kɨwaai au.
4 *Hɨr nerp en han kitet me menmen im, te wasenum mɨtɨkɨt wik teriuwet
laplap mɨre hike terp menep tetikeri.
5 *Hɨr miyapɨr nɨnapen wɨsenum te hɨr nitehɨr newen ninɨp nau tɨ te
mɨtɨkɨt hɨrakɨt tetpor, “Yenmak te yi yan yɨnyatɨn mɨtɨk pɨke kekrit kepu
yeit wit ke mɨt hɨr epei naa newisi neitai a?
6 Hɨrak ap keit in au. Hɨrak epei kekrit. Yi han ekitet menmen nɨpaa
hɨrak ketpiyem me wɨ hɨrak wen kepu provins Galili. Hɨrak katɨp kar ik:
7 *‘Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, mɨt han nanwisa hi eno his me mɨt
enun nises menmen enum te hɨr nanwenkɨka hahu nu tentarakɨt hi hahi.
Te maain hi pɨke ahɨkrit ehu are mɨtɨk me wɨ wikak.’ ”
8 Hɨrakɨt tatɨp epei au, miyapɨr han kitet menmen me hɨm nɨpaa hɨrak
ketpim,
9-10 *te hɨr nɨnaaiwɨr herwe hei pɨke nen. Mɨte kerep ep niuk mɨre Maria
pe Magdala, Joana wetike Maria miye pe Jems, hɨr netike miyapɨr han natɨp
hɨm im men mɨt aposel nar hiswiyen kiutɨp (11) netike mɨt han, hɨr netpor
menmen hɨr epei nɨrem.
11 Te mɨt aposel natɨp nekre han kɨr menmen miyapɨr netpim hɨr
nemipɨn, te hɨr ap nemtewem nisesim au.
12 Te mɨtɨk Pita kekrit kesiukɨn ken hei kerek nɨpaa mɨt newis Jisas keitai.
Hɨrak ken en, hɨrak kitehɨr kɨr laplap weinɨm. Hɨrak ap kɨr menmeiyam
au, te hɨrak pɨke ken wit eik han kitet menmen epei man.

Mɨtɨkɨt wiketeret tɨr Jisas teit yayiwe ken Emeas
(Mk 16:12-13)

13 Me wɨ kerek Pita kɨr hei weinɨk keremem, mɨtɨkɨt wiketeret ten wit
hak kiutɨp mɨt nenewek Emeas. Hɨrak yanɨmɨn kike kɨre 11 kilomita ke
Jerusalem.
14 Te hɨrakɨt teke tɨ tatɨpakɨt me menmen epei man keremem.
15 *Hɨrakɨt wen tetpim han kitetim, Jisas hɨrekes kisesikɨt kan
kewenyipɨret.
16 Hɨrakɨt tɨrek te hɨrakɨt ap terteiyek hɨrak keimɨn kentar hɨrak
kenipɨwekɨt han kɨrakɨt ap terteiyek au.
17 Jisas ketpɨwekɨt, “Yi yewepnak yatɨp mekam yi yeke tɨ yepno?” Te
hɨrakɨt terp teit tenep naan mekiuwe.

---

* **23:56** Eks 12:16, 20:10; Diu 5:14 * **24:4** Ap 1:10 * **24:5** Lu 2:9 * **24:7** Lu 9:22, 17:25
* **24:9-10** Lu 8:2-3 * **24:15** Mt 18:20, 24:19; Mt 21:11

18 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Kliopas kitɨwekhi, “Mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer
wit wit han nererik neit Jerusalem me wɨ im. Te ti kiutɨp kerekek ap hertei
menmen im nɨpaaseik epei man a?”
19 Jisas kitɨwekhi, “Mekam epei man?”
Hɨrakɨt tetpɨwek tar ik: “Menmen epei man mewaank Jisas ke wit
Nasaret. Mɨtɨk ik hɨrak profet, hɨrak kɨrɨak menmen nɨpaa mɨt ap te
nɨrɨakem. Hɨrak mɨtɨk yaaik kewepyapɨr hɨm yaaim, te God ketike mɨt han
kitet hɨrak yaaik iuwe.
20 Mɨt naiu iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil newisɨk ken gavman
te hɨr newenkekik kentar nu tentarakɨt hɨrak kaa.
21 *Te haiu hanhan hɨrak kiutɨp kerekek kakɨkepai haiu mɨt miyapɨr ne
Isrel kaktaihis keriyen. In ek hɨram wɨ wikak menmen im nepei man.
Menmen im epei man metike menmen ham im.
22 *Miyapɨr han naiu nerekyei haiu han kekrit. Wanewik hɨr nen nanɨr
hei kerek mɨt newisɨk kɨwaairi en.
23 Te hɨr ap nɨnapɨn yɨnk kɨrak au. Hɨr pɨke nan natɨp hɨr nau nɨtyak nɨr
mɨtɨkɨt ensel tetpor, ‘Hɨrak epei kekrit kɨre mɨtɨk.’
24 *Hɨr natɨp epei au, mɨt han ne haiu mɨt nen nɨr hei kerek mɨt newisɨk
kekrerek mepɨr ke miyapɨr netpim te hɨr ap nɨnapɨnek au.”
25 *Te Jisas keneret ketpɨwekɨt, “Yi han auri. Yenmak te yi ap yises
menmen yapɨrwe profet netpim a?
26 *Mekam? Yi ap yertei Krais kerek God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap
mɨt, hɨrak ekinɨn eki pɨke kakɨkrit te maain hɨrak kakɨt niuk iuwe me God
a?”
27 *Te Jisas ketpɨwekɨtem werek werek menmen tɨwei me God metpim
me hɨrekes. Hɨrak kekrit keit tɨwei Moses kewisɨm, hɨrak kewepwekɨtyapɨr
hɨm ere hɨrak ketpor hɨm mɨt profet netpim newisɨm mau tɨwei me hɨrekes.
28 Hɨrakɨt tan menep ke wit kerek hɨrakɨt tatnori, te Jisas kemipɨn kare
kakno yanɨmɨn.
29 Te hɨrakɨt tewenek kerp tetpɨwek, “Ehu etikewawɨr (o etikawɨr).
Wepni epei kakwen kakno wɨtaan.” Te hɨrak ken kau ketikeret.
30 *Jisas kau ketikeret tatɨm menmen. Hɨrak kekin bret katɨp God hɨrak
yaaik, te hɨrak kewepik kewetɨwekɨtek.
31 Hɨrak kɨkɨak han kɨrakɨt hɨrakɨt terteiyek, te hɨrak keweikɨn his kɨre
nɨme keit, hɨrakɨt ap tɨrek au.
32 Hɨrakɨt tatɨpakɨt, “Han kawɨr kekrit kerek hɨrak ketpawɨr witet yayiwe
ketpawɨr werek werek hɨm me God mau tɨwei.”
33 Hɨrakɨt tatɨpakɨt epei au, hɨrakɨt tekrit wasenum pɨke ten Jerusalem.
Hɨrakɨt tɨr mɨt disaipel hiswiyen kiutɨp (11) nererik netike mɨt han.
34 *Te hɨr netpɨwekɨt nar ik: “Haiu metpi werek. Mɨtɨk Iuwe pɨke kekrit
kepu. Saimon epei kɨrek kepu.”
35 Te mɨtɨkɨt wiketeret tetpor menmen werek werek kerek epei man
meit yayiwe eik. Hɨrakɨt tetpor markeik hɨrakɨt tertei Jisas kewep bret
kewetɨwekɨtek.

Hɨr mɨt disaipel nɨr Jisas
(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Jo 20:19-23; Ap 1:6-8)

---

* **24:21** Lu 1:68, 2:38, 19:11; Ap 1:6 * **24:22** Lu 24:1-11 * **24:24** Jo 20:3-10 * **24:25** Lu 24:44
* **24:26** Lu 9:22; Ap 3:13, 17:3; Jo 13:31 * **24:27** Diu 18:15; Sam 22:1-21; Ais 53 * **24:30** Lu 22:19
* **24:34** 1Ko 15:4-5

36 *Hɨrakɨt wen tetpor hɨm im, wasenum Jisas hɨrekes kerp ketikeri
ketpor, “Yi eiyu werek werek.”
37 *Te hɨr nɨnapen nepɨrpɨr nentar hɨr han kitet hɨr nɨr herwe.
38 Te hɨrak ketpor, “Yenmak te yi han toenuk a? Yenmak te yi han kiteta
hi herwe a?
39 Eiyɨr pap me hei mau his hɨt mai. Hi hɨrekes kerek ek. Eirɨrauhis, te
yi eiyɨrtei hi hɨrekes. Herwe ap te naan o hemik kewik kar ke epei yi yɨra
auye!”
40 Jisas ketpor hɨm im epei au, hɨrak keteiknor his hɨt mɨrak.
41 *Hɨr ap te nanisesim nentar hɨr han yaaik wɨsenuk te hɨrak kitorhi, “Yi
yeit menmen mei te yi yeweto mei ehɨm o au?”
42 Hɨr newetɨwek saauk hak kiutɨp kerek epei si taak.
43-44 *Hɨrak kekinɨk kaak, hɨr nɨrek. Hɨrak kaak epei au, hɨrak ketpor,
“Menmen im nɨpaa hi epei hetpiyem kerek hi wen hepu hetikewi hɨram
im: ‘Menmen yapɨrwe kerek nɨpaa Moses ketike mɨt profet hɨr newisɨm
mau tɨwei metike hɨm mau tɨwei Sam hɨram mamnen.’ ”
45 Epei au, hɨrak kerekyor han kɨr kewep te hɨr nanɨrtei hɨm me God mau
tɨwei werek werek.
46 *Te hɨrak ketpor, “Im em hɨram hɨm nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei:
‘Mɨtɨk God kehimɨtanek Mɨtɨk Iuwe Krais eki te pɨke kakɨkrit me wɨ wikak.’
47 *Yi mɨt nai yeit wit Jerusalem yi yaino yairer wit wit yaitɨp mɨt miyapɨr
hɨm yaaim te hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen enum God kakɨsak
menmen enum mɨr kakɨntar menmen hi hɨrɨakem.
48-49 **Yi epei yɨr menmen im te yi yaiwepyapɨrem. Hi hɨrekes eriuweti
menmen nɨpaa Haai kai katɨp hɨrak kaksiuwerek kaknen, te yi wen eiyu
wit iuwe ik ek eimerɨr menmen iuwe me wit ke God mamɨkiuwe mamnen
mamwi.”

God kari Jisas kɨniu ken wit kɨrak
(Mk 16:19-20; Ap 1:9-12)

50 Jisas katɨp epei au, hɨrak keriyei nen nɨnaaiwɨr wit Jerusalem, hɨr nen
wit Betani. In ek hɨrak kɨkɨam his mɨrak kitehi God naanmamror.
51 Jisas wen kitehi God naanmamror, hɨrak ken kɨnaiwɨri kɨniu ken wit
ke God.
52 *Epei au, hɨr newenɨpiyek. Hɨr wen newenɨpiyek hɨr pɨke nepno wit
Jerusalem han yaaik iuwe.
53 Hekrit hekrit hɨr nen wɨnak iuwe ke God newenɨpiyek.

Mepɨr keremem

---

* **24:36** 1Ko 15:5 * **24:37** Mt 14:26 * **24:41** Jo 21:5 * **24:43-44** Lu 18:31, 24:27 * **24:46** Ais 53; Hos 6:2 * **24:47** 1Ti 3:16 * **24:48-49** Jo 15:27; Ap 1:8 * **24:48-49** Jo 14:16, 15:26, 16:7; Ap 1:4 * **24:52** Jo 14:28, 16:22

Hɨm Yaaim Me Krais Jon Kewisɨm Mau Tɨwei

Menmen mekre tɨwei ik

Jon Baptais katɨp mɨt hɨm me God *1:19-34*
Jisas kehimɨtan mɨt disaipel nɨrak *1:35-51*
Jisas katɨp mɨt hɨm me God *2:1–12:50*
Jisas katɨp mɨt disaipel hɨm mɨrak *13:1–17:26*
Mɨt newenkek Jisas kaa *18:1–19:42*
Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek *20:1-31*
Jisas ketike mɨt disaipel neit Galili *21:1-25*

Nipaa enum eik mɨtɨk kiutɨp kepu kakwetai hɨm yaaim

1 *Nɨpaa enum eik, God kɨrɨak tɨ wen au, mɨtɨk kiutɨp kepu kerek
kakwetai hɨm yaaim. Hɨrak kau ketike God, hɨrakɨt tau niutɨp tɨpɨrakɨt.
2 Menmen mepu wen au, hɨrak kau ketike God.
3 *God katɨp mɨtɨk ik, te hɨrak kewis menmen yapɨrwe kerek mepu, hɨrak
kɨrɨakem. Menmen meiyam miutɨp ap te hɨremes mekrit au. Hɨrak Haai
ke hɨmɨn hak yaaik kɨkaap mɨt hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.
4 *Hɨrak kɨkaap mɨt nertei God, hɨr nanu werek nanɨr ke si mɨr te mɨt hɨr
nanɨr yayiwe.
5 *Hɨm me mɨtɨk ik hɨram mɨre si mɨrius ein ein. Menmen enum mɨre
wɨtaan toto mekre han ke haiu mɨt ap te maminɨnem mamɨwaankem taau.
6 *God keriuwet mɨtɨk kakwepyapɨr menmen im, hɨrak itai kai niuk
mɨrak Jon.
7 Hɨrak kan katɨp mɨt me mɨtɨk ik. Hɨrak yaaik kɨre si mɨr, te mɨt yapɨrwe
nemtau hɨm me Jon, hɨr nanises mɨtɨk ik.
8 *Hɨrak hɨrekes ap mɨtɨk ik au. Hɨrak kan katɨp mɨt hɨm me mɨtɨk ik
yaaik kɨre si mɨr.
9 *Mɨtɨk ik hɨrak kɨre si, hɨrak kan tɨ. Hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr kerek
nepu te hɨr nertei God.
10 *Nɨpaa God kɨrɨak tɨ keriuwerek, te mɨtɨk ik kan kau tɨ. Mɨt nau tɨ
nepɨtari mɨtɨk ik hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨrɨak menmen im au.
11 Hɨrak kan tɨ kerek nɨpaa hɨrak kɨrɨakek, te mɨt nɨrak en ne weiwɨk me
Isrel neweikɨn sip newetɨwek.
12 *Te mɨt han kerek nemtewek nisesik, hɨrak katɨp hɨram werek te hɨr
nɨre nɨkerek ne God.
13 *Hɨr ap nɨre nɨkerek ne God nentar miye haai ninen au. Hɨr nɨkerek
ne God nentar God kehimɨteni hɨr nɨrak.
14 *Mɨtɨk ik kan tɨ keit yɨnk kar ke haiu mɨt. Haiu mɨrek hɨrak Mɨtɨk Yaaik
kɨre God, hɨrak kerekyei haiu mɨt menmen yaaim, hɨrak katɨp hɨm kemipɨn
au. Hɨrak kɨrɨak menmen im yaaim kentar hɨrak Nɨkan kiutɨp kerekek God
kɨrɨakek, te hɨrak mɨtɨk kar ek.

---

* **1:1** Jo 17:5; 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 * **1:3** 1Ko 8:6; Kl 1:16-17; Hi 1:2 * **1:4** Jo 5:26 * **1:5** Jo 3:19 * **1:6** Mt 3:1; Lu 1:13-17, 76, 3:2 * **1:8** Jo 1:20 * **1:9** Jo 8:12; 1Jo 2:8 * **1:10** Jo 1:3, 17:25; Kl 1:16 * **1:12** Ga 3:26 * **1:13** Jo 3:3-6; Je 1:18; 1Pi 1:23 * **1:14** Ga 4:4; Fl 2:7; Hi 2:14; Ais 60:1-2; Lu 9:32; Jo 2:11

15 *Jon kewepyapɨrek katɨp mɨt kar ik: “Mɨtɨk ik hɨrak mɨtɨk nɨpaa hi
hetpiyek har ik: ‘Hɨrak kɨkaru kakwepyapɨr hɨm te hɨrak iuwe kinɨna
kentar nɨpaa miye wina wen au, hɨrak kepu ketike God.’ ”
16 *Haiu mɨt meit menmen yaaim me God mentar mɨtɨk ik ketenen
menmen mɨrak yapɨrwe kewetaiyem keteipim keteipim.
17 *Nɨpaa God kewet Moses hɨm lo mɨrak hɨrak kewetaiyem haiu emis-
esim o au en, haiu mami. Te Jisas Krais kerekek kerekyei yaaim kewetai
hɨm mɨrak ham yaaim.
18 *Mɨtɨk kiutɨp keiyak ap kɨr God au. Mɨtɨk kiutɨp kerekek hɨrak hɨrekes
kɨre God kau ketikerek menep, hɨrak epei kewepyapɨrek keteiknaiyek te
haiu mertei God hɨrak kɨre mekak.

Jon Baptais
(Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Lu 3:2-18)

19 Wɨ ham mɨt iuwe naanmɨpre mɨt ne Isrel hɨr neriuwet mɨt pris netike
mɨt han ne weiwɨk miutɨp me Livai kerek hɨr nɨkaap pris nɨrɨak menmen,
hɨr nan nitehi Jon nar ik: “Ti hatɨp ti keimɨn?”
20 *Hɨrak kepakɨn au hɨrak kewepyapɨrem ketpor kar ik: “Hi ap Mɨtɨk
God kehimɨtena hi akaap mɨt ne Isrel au.”
21 *Hɨr pɨke nitɨwekhi, “Ti ap Mɨtɨk God kehimɨtenut ti ekepai haiu mɨt
ne Isrel au, te ti keimɨn? Ti mɨtɨk profet Ilaija o au?” Hɨrak ketpor: “Hi ap
Ilaija au.” Hɨr nitɨwekhi neteipim: “Ti mɨtɨk profet haiu memeriyut ti enen
o au?” Hɨrak katɨp: “Hi mɨtɨk profet ik au.”
22 Hɨr netpɨwek: “Te ti keimɨn? Mɨt kerek neriuwetai haiu man in hanhan
nanɨrtei ti atɨp mɨt ti keimɨn. Te ti etpai.”
23 *Jon ketpor kar ik: “Hi mɨtɨk ik ek. Hi mɨtɨk herp wit tenhaan weinɨk
mɨt ap newi hi hɨnap hatɨp, ‘Yi mɨt einetɨt yayiwe eirɨakem yaaim te Mɨtɨk
Iuwe kakitetik kaknen.’ ” Nɨpaa profet Aisaia hɨrak kewis hɨm im mau
tɨwei.
24 Mɨt ne Farisi kerek ninɨn nertei hɨm me Moses hɨr nisesim, hɨr keriyen
neriuwet mɨt in nan nitehi Jon menmen im.
25 *Te mɨt in hɨr nitehi Jon, “Ti ap Mɨtɨk God kehimɨtenut ti ekaap haiu
mɨt ne Isrel, ti Ilaija au, ti mɨtɨk haiu memeriyut au, ti henmak te ti hɨkɨr
mɨt miyapɨr neriuwe tɨpar a?”
26 Itai kai Jon ketpor, “Hi hɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar weinɨm, te mɨtɨk kiutɨp
kerp nɨmɨn ke yi mɨt yi yepɨtariyek.
27 *Hɨrak kisɨsa, te hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨna, hi hɨre mɨtɨk enuk weinɨk.”
28 *Menmen im man meit wit Betani meit menke men pɨnak ein ke mani
Jodan kerek Jon kɨkɨri keitai en.

Jisas Nɨkan kɨre Sipsip ke God kaki kakɨsak menmen enum maiu

29 *Maain wɨ ham itai kai Jon kɨr Jisas kaknen kakɨrek hɨrak katɨp,
“Eiyɨrek! Mɨtɨk ik ek hɨrak kɨre Sipsip ke God. Hɨrak keriuwetek kan in kaki
kakɨkrehɨr ke haiu mɨt te hɨrak kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem.

---

* **1:15** Jo 1:27, 30; Mt 3:11 * **1:16** Kl 2:10 * **1:17** Eks 34:28; Ro 6:14, 10:4 * **1:18** Eks 33:20; Jo 6:46; 1Ti 6:16; 1Jo 4:12; Mt 11:27 * **1:20** Jo 3:28 * **1:21** Mt 11:14; Diu 18:15, 18; Jo 6:14, 7:40; Ap 3:22 * **1:23** Ais 40:3 * **1:25** Mt 21:25; Jo 1:33 * **1:27** Jo 1:15; Ap 13:25 * **1:28** Mt 3:6; Jo 10:40 * **1:29** Jo 1:36; Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19

30 *Hɨrak mɨtɨk kerekek kerek nɨpaa hi etpiyek kerek maain kɨkaru
kakisɨsa kaknen, hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨna kentar nɨpaa hɨrak kinɨna kepu
ketike God me wɨ miye ap wina wen au.
31 Nɨpaa hi ap hertei hɨrak kakre keimɨn, te hi hɨkɨr mɨt har ik ek te hi
eteikɨn yi mɨt ne Isrel yi eiyɨrtei hɨrak keimɨn.”
32 *Jon katɨp hɨm im em me menmen hɨrak kɨrem. Hɨrak katɨp, “Hi hɨr
God Hɨmɨn Yaaik kenke keke nepni kan kɨre hore tapɨ kan kenterik.
33 *Hi nɨpaa hepɨtari God kehimɨtanek hɨrak mɨtɨk kerek kakɨkepai, te
God keriuweta hi akɨri eiriuwe tɨpar em, hɨrak ketpo, ‘Ti ahɨr God Hɨmɨn
Yaaik kakɨnke kaknen kakɨkre mɨtɨk, mɨtɨk ik kerekek kakwet mɨt God
Hɨmɨn Yaaik kaku kakreri.’
34 *Hi epei hɨrek, te hi etpi hɨrak Nɨkan ke God.”

Jisas keithis mɨtɨkɨt disaipel tekyaait (4)

35 Teipmen, itai kai Jon wen kepeit mani Jodan ketike mɨtɨkɨt disaipel
wiketeret.
36 *Hɨrak kɨr Jisas kan ken te hɨrak katɨp, “Mɨtɨk ik hɨrak Sipsip ke God.
Hɨrak keriuwetek kan kaki kakɨkaap haiu mɨt.”
37 Mɨtɨkɨt wik temtau Jon katɨp kar ik, te hɨrakɨt tises Jisas ten tetikerek.
38 Jisas keweikɨn kɨret tisesik, te hɨrak kitɨwekɨthi, “Yi yayɨr mekam?”
Hɨrakɨt tetpɨwek, “Rabai, ti hau heit nein?” (Haiu meweikɨn hɨm Rabai
hɨram matɨp Mɨtɨk Iuwe tisa.)
39 Hɨrak katɨp, “Einen eiyɨrem.” Te hɨrakɨt tetikerek tariyakɨt ten tɨr wit
kerek hɨrak kewiyen, te hɨrakɨt ten en tetikerek ere wɨtaan (Hɨram epei
hɨnkewɨ te hɨrakɨt tetpɨwek menmen im.)
40 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Endru hɨrak nɨkik ke Saimon Pita hɨrak mɨtɨk
kiutɨp ke mɨtɨkɨt wiketeret hɨrak kemtau hɨm me Jon te hɨrak kises Jisas.
41 *Wasenum, mɨtɨk Endru kɨnaaiwɨr Jisas ken kɨnapɨn heiyiuwe kɨrak
Saimon, hɨrak ketpɨwek, “Hawɨr epei wɨnapɨn Mɨtɨk Iuwe Mesaia.” (Haiu
meweikɨn hɨm Mesaia haiu matɨp Krais, Mɨtɨk kerek God kehimɨtanek
kakɨkaap haiu mɨt.)
42 *Hɨrak ketpɨwek epei au, Endru keithis Saimon keiyɨk ken kɨr Jisas.
Jisas kɨrek, hɨrak ketpɨwek, “Ti Saimon nɨkan ke Jon. In ek hi eweikɨn niuk
mit mamre Sifas.” (Haiu meweikɨn hɨm hɨram matɨp, “Pita” o “Nan”.)

Jisas kenɨne Filip ketike Nataniel hɨrakɨt tisesik

43 *Wɨ ham Jisas kekrit kakno provins Galili. Hɨrak han kitet kakno en te
hɨrak kɨnapɨn mɨtɨk Filip ketpɨwek kar ik: “Ti enen eisɨsa!”
44 Filip hɨrak ke wit Betsaida, wit ke Endru ketike Pita.
45 *Te Filip kɨnapɨn Nataniel hɨrak ketpɨwek, “Haiu epei mɨnapɨn mɨtɨk
kerek nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei mɨrak, hɨrak ketike mɨt profet
newisɨm mau tɨwei. Haiu epei mɨnapɨnek, hɨrak Jisas, nɨkan ke Josep ke
Nasaret.”
46 *Nataniel ketpɨwek, “Menmen mei miutɨp yaaim ap te mamɨke Nasaret
mamnen auye!” Filip kewenhi ketpɨwek kar ik: “Ti eno ehɨrek.”

---

* **1:30** Jo 1:15 * **1:32** Mt 3:16 * **1:33** Lu 3:2-3 * **1:34** Mt 3:17, 17:5, 27:54 * **1:36** Jo 1:29
* **1:40** Mt 4:18-20 * **1:41** 1Sml 2:10; Sam 2:2; Jo 4:25 * **1:42** Mt 16:18; Mk 3:16 * **1:43** Mt 8:22;
Mk 2:14 * **1:45** Diu 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Esi 34:23 * **1:46** Jo 7:41, 52

47 *Jisas kɨr Nataniel kan kakɨrek, hɨrak katɨp, “Eiyɨrek. Hɨrak mɨtɨk ke
Isrel ap kemipɨn au.”
48 Nataniel ketpɨwek, “Ti harkeik te ti herteiya?” Jisas ketpɨwek, “Filip
kenɨnut wen au, hi hɨrit kerek ti hau hɨnɨk nu fik ek.”
49 *Nataniel ketpɨwek kar ik: “Ti Mɨtɨk Iuwe, ti Nɨkan ke God kerekek. Ti
Mɨtɨk Iuwe ehinɨn naanmamrai haiu mɨt ne Isrel.”
50 Jisas ketpɨwek, “Hi hetput hi hɨrit hau hɨnɨk nu fik te me menmen in
ti han kiteta hi Mɨtɨk Iuwe a? Hi hetput maain ti ehɨr menmen iuwe minɨn
menmen im em.”
51 *Te Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi maain yayɨr wit ke God kakwep
te yi eiyɨr mɨt ensel ne God nanɨniu nanɨkiuwe nanɨntar hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe.”

2

Mɨtɨk hak keit mɨte te Jisas keweikɨn tɨpar weinɨm hɨram mɨre wain

1 *Wɨ wikak epei men, mɨtɨk ketike mɨte nanɨtan nanɨt wit Kena keit
provins Galili. Jisas miye pɨrak hɨre wepeit en.
2 Te Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak natɨp nanɨno nanɨri nanɨtan.
3 *Maain hɨr naam tɨpar wain mɨr epei au, Jisas miye wetpɨwek war ik:
“Hɨr naam tɨpar wain epei au mesi.”
4 *Jisas ketpɨwe, “Ti ap etpo menmen hi ehisesim. Hɨram ap menmen
mit. Au, hɨram menmen mai. Wɨ ap man wen au te hi hewepyapɨr hɨrekes
hi keimɨn.”
5 Te Jisas miye pɨrak watɨp mɨt kerek nɨrɨak menmen me mɨt en, “Yi
eirɨak menmen eiyises hɨm mɨrak kerek hɨrak ketpi ek.”
6 *Mɨt ne Isrel newis hɨm lo mau tɨwei matɨp hɨr naninɨn nankemyet his
te hɨr nanɨm menmen. Me menmen im hɨr newis mɨn iuwe mar hispɨnak
kiutɨp (6) (hɨram mɨre heurek nun) hɨram mepu. Hɨram iuwe te mamtenen
tɨpar yapɨrwe (Mar ke heurek hiswiyen hiswiyen hiswiyen (30).
7 Te Jisas katɨp mɨt en, “Yi eiwen tɨpar emɨkre mɨn.” Te hɨr newen tɨpar
mekrerem ere mau hɨm.
8 Epei au, hɨrak ketpor, “Yi eiwen tɨpar mei eiyɨm eino eiwet mɨtɨk
naanmɨpre menmen me neitan em.” Hɨrak katɨp epei au, hɨr neiyɨm nen
newet mɨtɨk ek em.
9 Hɨr neiyɨm nen newetɨwekem, hɨrak kaam tɨpar mei kike kerek Jisas
keweikɨnhis em mɨre tɨpar wain, hɨrak kepɨtari mɨt neit tɨpar wain im neit
nein. (Te mɨt kerek nɨmɨan (o nɨmin) tɨpar im em hɨr nerteiyem.) Te hɨrak
kenɨne mɨtɨk kerek keit mɨte ep hɨrak ketpɨwek kar ik:
10 “Mɨt yapɨrwe newet mɨt tɨpar wain yaaim, hɨr ninɨn nanɨm, te maain
hɨr netaritari, hɨr newetɨr tɨpar yaaim kike. Te ti au! Ti etenen tɨpar wain
yaaim ti ewet mɨt em emakaru.”
11 *Menmen im hɨram menmen iuwe Jisas kinɨn kɨrɨakem. Hɨrak
kɨrɨakem keit Kena hɨrak wit kike ke provins Galili. Ik ek keteikɨn haiu
mɨt disaipel nɨrak menmen iuwe God kewetɨwekem, te haiu han kitet hɨrak
Mɨtɨk God keriuwetek kan kakɨkepai haiu mɨt.
12 *Epei au, Jisas ketike miye pɨrak kikrek tɨrak netike mɨt disaipel nɨrak
nen wit Kapaneam nau en wɨ ham.

---

* **1:47** Sam 32:2 * **1:49** Mt 14:33, 16:16, 27:42; Mk 3:11; Jo 12:13 * **1:51** Jen 28:12 * **2:1** Jo 1:43 * **2:3** Jo 19:26 * **2:4** Jo 7:30, 8:20 * **2:6** Mk 7:3-4 * **2:11** Jo 1:14, 4:54, 11:40; Lu 9:32 * **2:12** Mt 4:13

Jisas kepir mɨt nesiuwe menmen neit pewek neit wɨnak iuwe ke God keit Jerusalem
(Mt 21:12-13; Mk 11:15-19; Lu 19:45-46)

13 *Wɨ Pasova menep mamnen te mɨt ne Isrel han tewenɨn nɨpaa God
kenep mɨt ne Isip, te maamrer nɨr au. Me wɨ im Jisas ken wit iuwe
Jerusalem.
14 Hɨrak ken kekre wɨnak iuwe ke God, hɨrak kɨr mɨt kerek nesiuwe
bulmakau metike sipsip, hore nɨmanp nanɨt pewek mamrerim. Hɨrak kɨr
mɨt in netike mɨt han nau yeno hɨr neit pewek me mɨt nerer wit wit newetɨr
pewek ham yaaim me Isrel.
15 Hɨrak kɨr menmen im, Jisas keit waai kɨrɨakek kɨre nɨpɨn kɨwaaiyek
kenep sipsip bulmakau. Mɨt nau yeno netenen pewek hɨrak kepɨri nen
witeik. Hɨrak kepɨri nen wit eik, hɨrak kenke kɨnaan keit pewek mɨr
kewɨrem mesikenɨk mɨwaai tɨ.
16 *Hɨrak katɨp mɨt kerek nesiuwe hore kar ik: "Yi eikinɨm eiyɨm eino
wit eik. Hi hɨnapen yi yɨrɨak wɨnak ke Haai kai enuk kɨre wɨnak maket mɨt
neiyɨk neisuwe menmen neitak."
17 *Haiu mɨt disaipel nɨrak han kitet hɨm nɨpaa haiu mekinaam mau tɨwei
me God hɨram matɨp mar im: "Hi hanhan iuwe me naanmamprut wɨnak
kit kaku werek werek."
18 *Hɨrak kɨrɨak menmen im epei au, hɨr mɨt iuwe ne kaunsil ke Isrel nan
netpɨwek, "Ti erɨak menmen iuwe manmen emteikɨn God kewisit te ti han
hepɨr menmen im meit wɨnak iuwe kɨrak ik ek."
19 *Jisas ketpor kar ik: "Yi yaiwen wɨnak ke God ik ek, te wi wikak hi pɨke
eimaak."
20 Hɨr pɨke netpɨwek, "Me 46 tito mɨt nime wɨnak iuwe ke God ik ek. Te
ti hatɨp ti pɨke eimaak me wɨ wikak keremem a? Taauye!"
21 *Jisas ap katɨp me wɨnak ke God. Au, hɨrak katɨp me yɨnk kɨrak.
22 *Te maain mɨt nenep Jisas kaki, God kɨkɨak hɨrak kekrit kepu, haiu mɨt
disaipel nɨrak meket han hɨm nɨpaa hɨrak ketpim, te haiu mises hɨm nɨpaa
God kewisɨm mau tɨwei. Hɨram metike hɨm me Jisas.

Jisas kertei han ke mit yapirwe

23 *Jisas wen kepu Jerusalem me wɨ Pasova, wɨ kerek mɨt han tewenɨn
God kenep mɨt ne Isrel au, mɨt ne Isip keriyen. Me wɨ im mɨt yapɨrwe
nisesik nentar menmen yaaim iuwe hɨr nɨrek hɨrak kɨrɨakem.
24 Te Jisas ap kemtau hɨm hɨr netpɨwekem kisesim au. Hɨrak ap kewisi
hɨr nehimɨtanek mɨtɨk iuwe king kɨr naanmɨpri au, kentar hɨrak kertei
menmen mɨt ne tɨ hɨr hanhanem.
25 *Hɨrak epei kertei werek werek menmen mekre han ke mɨt ne tɨ ap
mɨtɨk hak te kakinɨnek kertei han ke mɨt te hɨrak ketpɨwekem au.

3

Jisas ketike Nikodimas tewepnak

1 *Mɨtɨk niuk mɨrak Nikodimas kepu. Hɨrak mɨtɨk hak ke mit ne Farisi
kerek hɨr ninɨn nises hɨm me Moses. Hɨrak mɨtɨk iuwe hak ke mɨt kerek
ninɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel.

---

* **2:13** Eks 12:1-17; Jo 6:4, 11:55 * **2:16** Lu 2:49 * **2:17** Sam 69:9 * **2:18** Mt 21:23 * **2:19** Mt 26:61, 27:40; Ap 6:14 * **2:21** 1Ko 6:19 * **2:22** Jo 12:16, 14:26 * **2:23** Jo 7:31 * **2:25** Mk 2:8 * **3:1** Jo 7:50, 19:39

2 *Wɨtaan ham hɨrak kan kɨr Jisas ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk luwe, haiu
mertei God keriuwetit ti han tɨ heteiknai menmen. God kekepit ti hɨrɨak
menmen. Mɨt neiyan ap te nanrɨak menmen iuwe mamɨr ke tɨ hɨrɨakem
taau!”
3 *Jisas ketpɨwek kar ik: “Hi hetput hɨm im em hɨram yaaim. Mɨtɨk ap
kakweikɨn yaaik kakɨr ke nɨkan miye winaak ek, hɨrak ap te kaku kaktike
God taau!”
4 Nikodimas kitɨwekhi kar ik: “Markeik te mɨtɨk nepei enuk ke mɨtɨk
hɨrak pɨke kakre mɨtɨk pipɨak. Hɨrak pɨke kaku kakɨkre tu ke miye pɨrak
te hɨre pɨke wawinaak?”
5 *Jisas kewenhi ketpɨwek kar ik: “God ap te kakinɨn naanmampre mɨt
ere mɨt han nankɨri nanriuwe tɨpar, God Hɨmɨn Yaaik kakrɨak hɨmɨn kɨr
hɨrak yaaik.
6 *Mɨtɨk kerek miye winaak, hɨrak kɨre mɨtɨk kerekek. Mɨtɨk God Hɨmɨn
Yaaik kakrɨakek hɨmɨn kɨrak hɨrak yaaik, hɨrak kɨre God.
7 Ti ap han kekrit epɨpɨr entar hɨm im hi hetputem me yi yapɨrwe God
Hɨmɨn Yaaik ekrekyi hɨmɨn ki hɨrak kakre yaaik.
8 *Nɨme mɨniu mepno in mepno ein. Yi yemtau hɨram matɨp, te yi ap
yertei hɨram meke nein man, te mamno nein. God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kɨre
nɨme. Haiu mepɨtari karkeik hɨrak kɨrɨak menmen kɨkaap mɨt au.”
9 Nikodimas kitɨwekhi kar ik: “Mamɨrkeik te menmen im em manmen?”
10 Jisas ketpɨwek, “Ti mɨtɨk iuwe tisa ti hertei menmen yapɨrwe hinɨn mɨt
ne Isrel, te ti ap hertei menmen im au a? Menmen mit!
11 *Hi hetput werek. Haiu matɨp menmen haiu epei merteiyem, haiu
matɨp menmen haiu epei mɨrem. Te yi yeweikɨn sip yewet menmen haiu
metpiyem.
12 *Hi nepei hetpi menmen me tɨ im e te yi ap han kiketim yisesim au. Te
hi hetpi me menmen me wit ke God, mamɨrkeik te yi yayɨmtau menmen hi
etpiyem me wit ke God yi yayisesim a? Taauye!
13 *Mɨtɨk keiyak ap nɨpaa ken wit ke God heven au. Hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk luwe kerekek, hi hɨnaaiwir wit kɨrak hekiuwe han tɨ ik e.
14 *Nɨpaa Moses kɨkɨak manpen kau niu keit wit weinɨk mɨt ap newi.
Mar im, mɨt nanwenkɨka hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe nanwisa antar nu
tentarakɨt.
15 *Te mɨt yapɨrwe kerek nises God, hɨr nanu nantikerek tipmain tipmain
enum eik.
16 *“God hanhan mɨt ne tɨ ik iuwe te hɨrak keriuwet nɨkan kɨrak kiutɨp
kerekek kan tɨ ik. Te neimɨn kerek nanisesik, hɨr ap nani au. Hɨr nanu
nanɨt nantike God tipmain tipmain enum eik.
17 *God ap kesiuwe hi Nɨkan kɨrak hi han tɨ ik skelim mɨt au. Hi han hahi
akaap mɨt ne tɨ ik.
18 *Neimɨn nisɨsa hi Nɨkan ke God ap te God skelim hɨr nanɨno si au. Te
neimɨn kerek ap nisɨsa hi Nɨkan ke God ehu, hɨrak God epei skelim mɨt
in nentar hɨr ap han kitet he Nɨkan kiutɨp kerekek kɨrak ahɨsak menmen
enum hɨr nirɨakem.

---

* **3:2** Mt 22:16; Jo 9:16 * **3:3** Mt 18:3; 1Pi 1:23 * **3:5** Esi 36:25, 27; Ta 3:5 * **3:6** Sam 51:5; Jo 1:13 * **3:8** Ekl 11:5 * **3:11** Jo 3:32, 8:26 * **3:12** Lu 22:67 * **3:13** Pro 30:4; Ro 10:6 * **3:14** Nam 21:9; Jo 8:28, 12:32 * **3:15** Jo 20:31 * **3:16** Ro 5:8, 8:32; 1Jo 4:9-10; Jo 3:36, 10:28 * **3:17** Lu 19:10; Jo 5:22, 12:47; Ap 17:31 * **3:18** Jo 3:36, 5:24

19 *God skelim mɨt kakɨr ik. Hɨm mai yaaim mɨre wepni kɨr, hi han tɨ ik
heteikɨn mɨt menmen me God. Te hɨr hanhan menmen enum me tɨ hɨram
mɨre wɨtaan toto. Menmen yaaim em me God au. Hir hanhan menmen
enum me tɨ nentar hɨr nɨrɨak menmen enum enum.
20 *Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen enum hɨr nɨre mɨt enun nepan ne
menmen yaaim me God. Te hɨr ap nanɨnen nanises hi Nɨkan ke God
nanɨntar hɨr nɨnapen hi ewepyapɨr menmen enum hɨr nɨrɨakem.
21 Te neimɨn hɨr hanhan nanrɨak menmen yaaim, hɨr nanɨnen hi Nɨkan
ke God kerek hɨm mai yaaim hɨram mɨre wepni te hɨr nanteikɨn mɨt
yapɨrwe hɨr nɨrɨak menmen yaaim God katɨp hɨr enrɨakem.”

Jon kewepyapɨr Jisas hɨrak keimɨn

22 *Jisas katɨp Nikodimas epei au, Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak nɨnaaiwɨr
Jerusalem nen wit hak kike ke Judia. Hɨrak kau en ketikeri wɨ ham, hɨr
nɨkɨr mɨt miyapɨr neriuwe tɨpar.
23 Jon hɨrak kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar menep tɨ niuk mɨrak Inon, hɨrak
menep wit Selim. Hɨrak kɨkɨr mɨt in kentar tɨpar yapɨrwe meitai. Mɨt nen
nanɨrek te hɨrak kɨkɨri.
24 *(Mɨtɨk iuwe King Herot ap kewis Jon kekre wɨnak enuk ke gavman
wen au.)
25 Mɨt disaipel han ne Jon netike mɨtɨk hak ke Isrel hɨr nenehan nentar
menmen me nɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar nises hɨm mɨt ne Isrel nɨpaa nisesim.
26 *Te hɨr nen Jon nitɨwekhi nar ik: “Mɨtɨk luwe, ti han kitet mɨtɨk kerek
nɨpaa ketikewit yeit mani Jodan yeit pɨnak eik, kerek ti hatɨp hɨm mɨrak
em? Hɨrak epei kɨkɨr in ek, te mɨt yapɨrwe nanɨno nanɨrek.”
27 *Jon ketpor, “God keit wit kɨrak Heven ap keriuwet mɨtɨk kiutɨp
menmen hɨrak ap kaktɨwem au.
28 *Yi hɨras yertei hɨm mai kerek nɨpaa hi hetpim. Hi hatɨp har ik: ‘Hi ap
Krais au. God keriuweta te hi hɨnɨn han hewepyapɨrek.’
29 *Mɨtɨk kerek kakɨt mɨte hɨre mɨte pɨrak. Jisas hɨrak kɨre mɨtɨk ik.
Mɨt nises hɨm mɨrak hɨr nɨre mɨte pɨrak. Mɨtɨk kerek wariyakɨt kɨrak
kemtewek hɨrak kaknen ketpɨwek menmen, hɨrak han yaaik kar ke in ek
hi han yaaik iuwe. Te hi ap yɨnk enuk hentar mɨt yapɨrwe nisesik au. In ek
hi han yaaik iuwe.
30 Hɨrak kakre Mɨtɨk luwe keit niuk iuwe, te hi au hi hɨre mɨtɨk weinɨk.”
31 *Jisas kerek keke wit ke God kan tɨ ik hɨrak kinɨn mɨt. Keimɨn hɨrak ke
tɨ ik hɨrak mɨtɨk kerekek, hɨrak han kitet menmen me tɨ ik. Hɨrak kerek ke
wit ke God hɨrak hɨrak kinɨn menmen yapɨrwe.
32 *Hɨrak kewepyapɨr hɨm me menmen hɨrak epei kɨrem, menmen hɨrak
apei kemtewem. Hɨrak kewepyapɨrem katɨp mɨt em te mɨtɨk keiyak ap
kemtewem kisesim au.
33 Mɨtɨk kerek hɨrak kemtau kises him mɨrak hɨrak keteikɨn mɨt han God
hɨrak katɨp hɨm yaaim.
34 *Mɨtɨk kerek God keriuwetek hɨrak kakwepyapɨr hɨm me God kentar
hɨrak kewetɨwek Hɨmɨn kɨrak Yaaik keneises han kɨrak kekepik kɨrɨakem.
35 *God Haai hanhan Nɨkan kɨrak, te hɨrak kewetɨwek menmen yapɨrwe
meit his mɨrak.

---

* **3:19** Jo 1:5, 9, 8:12 * **3:20** Ef 5:11-13 * **3:22** Jo 4:1-2 * **3:24** Mt 4:12 * **3:26** Jo 1:26-34
* **3:27** Jo 19:11, 1Ko 4:7, Hi 5:4 * **3:28** Jo 1:20, 23; Mt 11:10 * **3:29** Mt 9:15 * **3:31** Jo 8:23; 1Jo
4:5 * **3:32** Jo 3:11 * **3:34** Jo 1:32; Ap 10:38 * **3:35** Mt 11:27; Jo 5:20, 10:17

36 *Neimɨn nises nɨkan ke God nanɨt hɨmɨn yaaik kaku kakɨt tipmain
tipmain enum eik. Neimɨn neweikɨn sip newet hɨm me nɨkan ke God, hɨr
ap te nanu nanɨt au. God han enuk kakriuweri.

4

Jisas ketike mɨte pe Sameria hɨr newepnak

1 *Me wɨ im mɨt ne Farisi kerek ninɨn nises hɨm me Moses nemtau hɨm
ham mar im: "Jisas keithis mɨt yapɨrwe te hɨrak kɨkɨri ninɨn Jon."
2 Te Jisas hɨrekes ap kɨkɨr mɨt au. Hɨr mɨt disaipel nɨrak keriyen nɨkɨri.
3 Jisas kertei menmen mɨt ne Farisi hɨr nemtewem, te hɨrak kɨnaaiwɨr
provins Judia hɨrak pɨke kepno provins Galili.
4 *Te yayiwe hɨrak kitetik ek ken kerekir provins Sameria.
5 *Te hɨrak ken wit hak iuwe ke Sameria niuk mɨrak Saika. Wit ik hɨrak
menep tɨ me ni kerek nɨpaa enum eik Jekop epei kewet nɨkan kɨrak Josep
em.
6 Hei ke mɨt hɨr nanmɨan tɨpar keit in kerek nɨpaa maam ke Isrel hɨrak
kekinɨk. Jisas hɨt mekek te hɨrak kau menep hei kerekek. Wepni nepei kan
kau nɨmɨniuwe.
7 Jisas kau en, mɨte hap pe Sameria wan waumɨan tɨpar. Te Jisas kitɨwehi,
"Ti eweto tɨpar mei ehɨm."
8 (Hɨr mɨt disaipel ne Jisas epei nen wit eik nanwɨr pewek nanɨt menmen
me hɨr nanɨm.)
9 *Mɨte pe Sameria wewenhi watɨp, "Ti mɨtɨk ke Isrel, hi mɨte pe Sameria.
Kenmak te ti hitauhi tɨpar te ti ehɨm a?" (Mɨt ne Isrel ap te nanɨt menmen
me Sameria mɨre tɨkenup wenkepye kerek naam menmen nekrerem em
au. Hɨr han kitet God kaktɨp hɨr enun nanɨnterim.)
10 *Jisas ketpɨwe, "Ti ertei werek menmen God kakweti yi mɨt em, ti hertei
hi keimɨn hi hituthi, 'Ti eweto tɨpar mei ehɨm', te ti etpo, 'Ti eweto tɨpar mei
yaaim mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.' "
11 Mɨte watɨp war ik, "Mɨtɨk Iuwe, ti ap heit menmen me tɨpar. Hei ke
tɨpar ik hɨrak kesikekre. Te ti ehɨt tɨpar yaaim mamkaap haiu mɨt mamu
werek tipmain tipmain enum eik ehɨt nein?
12 *Nɨpaa maam nɨpu kaiu Jekop kewetei hei ik. Hɨrak nɨpaa ketike
nɨkerek, sipsip, bulmakau mɨrak, hɨr naam tɨpar im em. Ti are iuwe hinɨn
maam kaiu Jekop?"
13 Jisas kewenhi katɨp, "Mɨt yapɨrwe nanɨm tɨpar im em maain hɨr pɨke
hɨm niu enuk (o mar kakwenkɨkor hɨm) nanɨm tɨpar meiyam.
14 *Te neimɨn nanɨm tɨpar kerek hi ewetɨrem, maain hɨr ap te hɨr pɨke
hɨm niu enuk (o mar kakwenkɨkor hɨm) au. Tɨpar kerek hi ewetɨrem hɨram
mamre tɨpar mamɨkre han kɨr mamu mamɨt mamkaap mɨt nanu werek
werek tipmain tipmain enum eik."
15 Hɨre pɨke witɨwekhi war ik: "Mɨtɨk Iuwe, ti eweto tɨpar mei im em. Te
hi ap pɨke hɨm niu enuk (o mar kakwenkɨkor hɨm) au. Te maain hi ap pɨke
anen in amɨan tɨpar mei au."
16 Jisas ketpɨwe, "Ti eno enɨne mɨtɨk kit te ti pɨke enen in."
17 Mɨte watɨp, "Hi ap heit mɨtɨk au." Jisas ketpɨwe, "Ti hatɨp ti mɨtɨk au.
Ti atɨp werek.

---

* **3:36** Jo 3:16-18; 1Jo 5:12; Lu 3:7 * **4:1** Jo 3:22, 26 * **4:4** Lu 9:52 * **4:5** Jen 33:19; Jos 24:32
* **4:9** Esr 4:1-5, 9:1–10:44; Lu 9:52-53 * **4:10** Jo 4:26, 7:37-38; Rev 21:6 * **4:12** Jo 8:53 * **4:14** Jo 6:35

18 Nɨpaa ti heit mɨkaan nar hispɨnak (5). In ek mɨtɨk ti hau hetikerek
hɨrak ap mɨtɨk kit. Ti epei hatɨp werek."
19 *Hɨre wetpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe, hi hertei ti hɨre mɨtɨk profet.
20 *Maamrer nai ne Sameria nises God newenɨpiyek neit mɨniu (o neiyɨp)
ik ek. Te haiu emwenɨpi God emeitak. Te yi mɨt ne Isrel yatɨp wit iuwe
Jerusalem hɨrak yaaik kerekek. Wit hak au."
21 Jisas ketpɨwe, "Mɨte, ti ehises hɨm mai. Maain wɨ ham mamnen te yi
mɨt ne tɨ yaiwenɨpi niuk me Haai kai yayɨt mɨniu (o neiyɨp) ik au, o yayɨt
wit iuwe Jerusalem au."
22 *Jisas ketpɨwe, "Yi mɨt ne Sameria ap yertei werek keimɨn yi yisesik
yewenɨpiyek. Haiu mɨt ne Isrel mertei werek keimɨn haiu misesik
mewenɨpiyek. Menmen God hɨrak kɨrɨakem keithis mɨt miyapɨr hɨr
nisesik, hɨrak kewetaiyem.
23 Wɨ epei mamnen menep te mɨt kerek hɨr yaain nises God Haai, hɨr
nanwenɨpiyek neriuwe han kɨr. Te mɨt nar ik God Haai hanhan hɨr enisesik
enwenɨpiyek.
24 *God hɨrak Hɨmɨn Yaaik kerekek. Hɨr mɨt hɨr newenɨpi niuk mɨrak,
hɨr enises menmen yaaim enwenɨpiyek enriuwe hɨmɨn kɨr yaaik."
25 *Te mɨte wetpɨwek, "Hi hertei maain mɨtɨk Mesaia kerek God ke-
himɨtanek kaknen, hɨr mɨt nenewek Krais, maain hɨrak kaknen hɨrak
kakɨtpai menmen yapɨrwe."
26 *Jisas ketpɨwe kar ik: "Hi kerekek hi atɨp etikewit hi Krais."
27 Hɨrak katɨp kar ek, hɨr mɨt disaipel nɨrak hɨr nɨrek katɨp ketike mɨte
hap, hɨr han kitet yapɨrwe. Te in ek mɨtɨk keiyak ap kitɨwehi kar ik: "Ti
ehɨt mekam?" O hɨr nitɨwekhi, "Kenmak te ti hatɨp hetikerep?"
28 Hɨre wɨnaaiwɨr heurek ke tɨpar mɨre, hɨre pɨke wen wit iuwe eik, te
hɨre wen watɨp mɨt yapɨrwe.
29 Hɨre wetpor, "Yi einen eiyɨr mɨtɨk ik. Hɨrak ketpo menmen yapɨrwe
kerek hi nɨpaa hɨrɨakem. Hɨrak mɨtɨk Mesaia kerek God kehimɨtanek
kakɨkaap haiu mɨt?"
30 Hɨre wetpor, te hɨr nɨnaaiwɨr wit ek nen nanɨr Jisas.
31 Mɨte wen wit kɨre eik, mɨt disaipel natɨp Jisas, "Mɨtɨk Iuwe, ti ehɨm
menmen."
32 Te Jisas ketpor, "Hi menmen mai yi ap yerteiyem hi hahɨm."
33 Mɨt disaipel nɨrak hɨras natɨp nar ik: "Mɨtɨk keiyak ketɨwek menmen
keiyɨm kan o?"
34 *Jisas ketpor, "Menmen mai mar im: Hi hises hɨm me Haai hɨrak nɨpaa
keriuweta te hi han. Hi arɨak wok mɨrak enemtɨn hɨram mar ke menmen
hi ahɨm."
35 *Yi mɨt yatɨp yar ik: "Wenke tekyaait (4) ere wɨ mamnen te haiu
mamket menmen mau ni. Hi hetpi. Yi eiwaainaan heriyai heriyai eiyɨr
ni werek werek. Teket epei me yaaim te yi eiketim mamnen.
36 Mɨtɨk hɨrak kerek epei keit menmen, hɨrak keit pewek hɨram mamu
werek. Hɨram mar ke hɨrak kari han ke mɨt hɨr enises hɨm me God te hɨr
enu enɨt tipmain tipmain enuk eik. Mɨtɨk kerek kamɨr ni hɨrak ketike mɨtɨk
kerek keit menmen me ni hɨrakɨt han yaaik tekiyakɨt. Mɨt han natɨp mɨt

---

* **4:19** Jo 7:40, 9:17; 1Ko 14:24-25 * **4:20** Diu 12:5-14; Sam 122:1-5 * **4:22** 2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Ro 9:4-5 * **4:24** 2Ko 3:17; Ro 12:1; Fl 3:3 * **4:25** Jo 1:41 * **4:26** Mk 14:61-62; Jo 9:37 * **4:34** Jo 6:38, 17:4 * **4:35** Lu 10:2

hɨm me God netike mɨt hɨr nari han ke mɨt hɨr nises hɨm me God hɨr nɨre
mɨtɨkɨt wik it.
37 Mar ek te hɨm im hɨram yaaim. ‘Mɨtɨk kiutɨp kamɨr menmen, maain
mɨtɨk hak kakɨketim.’
38 Nɨpaa hi eriuweti yi yen yari han ke mɨt hɨr nises hɨm me God yar ke
mɨtɨk kakɨt menmen epei me yaaim meit ni eim. Nɨpaa yi ap yen yetpor
menmen, te yi yɨkɨak han kɨr te hɨr nanises hɨm me God. Mɨt han keriyen
nɨrɨak menmen im. Te in ek yi yɨkaap mɨt hɨr nanises hɨm me God.”
39 Maain mɨt yapɨrwe ne wit kike Saika ke provins Sameria nises Jisas
nentar hɨr nemtau hɨm me mɨte hɨre epei wetpor, “Hɨrak ketpo menmen
yapɨrwe nɨpaa ein hi hɨrɨakem.”
40 Te mɨt ne Sameria nan nɨr Jisas hɨr netpɨwek eku ektikeri. Te hɨrak
kau ketikeri neit wit eik wɨ wik.
41 Mɨt han yapɨrwe hɨr nemtau hɨm mɨrak te hɨr nisesik.
42 *Te hɨr natɨp mɨte, “In ek haiu memtau hɨm mɨrak te haiu misesim.
Haiu ap misesim mentar menmen nɨpaa ti etpaiyem au. Haiu hɨras
memtewem te haiu han kitet hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God keriuwetek
kaknen kakɨkaap haiu mɨt miyapɨr ne tɨ.”

Jisas kɨkaap nɨkan ke mɨtɨk iuwe ke gavman

43 *Wɨ wik epei au, Jisas kɨnaaiwɨr wit ik hɨrak ken Galili.
44 *Jisas hɨrekes epei katɨp, “Mɨtɨk profet niuk mɨrak iuwe meit wit kɨrak
au.”
45 *Te wɨ Jisas epei ken kiun provins Galili, mɨt nau en netpɨwek, “Ti yaaik
ti han.” Hɨr netpɨwekem nentar hɨr hɨras nɨpaa nen nɨr menmen me wɨ
Pasova neit Jerusalem me wɨ mɨt nererik han tewenɨn God nɨpaa kenep
mɨt ne Isip hɨr naa. Te hɨr epei nɨr menmen yaaim hɨrak kɨrɨakem keit ein.
46 *Epei au, Jisas pɨke ken wit Kena ke provins Galili, wit kerek nɨpaa
hɨrak keweikɨn tɨpar weinɨm mɨre tɨpar wain. Mɨtɨk iuwe ke gavman keit
Kapaneam kau in. Nɨkan kɨrak hɨrak kɨnap.
47 *Hɨrak kemtau Jisas epei kɨnaaiwɨr provins Judia kan Galili, te hɨrak
ken kɨrek kitɨwekhi eknen ekɨkaap nɨkan kɨrak kɨnap. Nɨkan kɨrak epei
menep kaki.
48 *Jisas ketpɨwek, “Yi ap yɨr menmen iuwe hi arɨakem, te yi ap eiyɨmtau
hɨm mai eiyisesim au.”
49 Mɨtɨk iuwe ke gavman ketpɨwek, “Mɨtɨk Iuwe, ti esiukɨn, o au en, nɨkan
kai kaki.”
50 *Jisas ketpɨwek, “Ti eno! Nɨkan kit kaku werek.” Mɨtɨk ik kemtau hɨm
me Jisas kisesim te hɨrak kɨnaiwɨrek ken.
51 Hɨrak kepno wɨnak kɨrak, mɨt kerek nerekyɨwek menmen hɨr nan
newenek yayiwe hɨr netpɨwek, “Nɨkan kit epei kɨre yaaik.”
52 Hɨrak kitorhi, “Kewaai meruri nɨkan kai hɨrak kɨre yaaik?” Hɨr
netpɨwek, “Nepɨp wepni kau nɨmɨniuwe hɨrak yɨnk sisi epei au meit.”
53 *Te haai kertei me nepɨp wepni kau nɨmɨniuwe, Jisas ketpɨwek nɨkan
kaku werek. Te hɨrak ketike mɨte nɨkerek nɨrak hɨr nises hɨm me Jisas.
54 *Menmen im hɨram menmen yaaim wik hɨrak kɨrɨakem me wɨ hɨrak
kɨnaaiwɨr Provins Judia ken kiun provins Galili.

---

* **4:42** 1Jo 4:14 * **4:43** Jo 4:40 * **4:44** Mt 13:57 * **4:45** Jo 2:23 * **4:46** Jo 2:1-11 * **4:47** Mt 8:5-6 * **4:48** Jo 2:18; 1Ko 1:22 * **4:50** Mt 8:13; Mk 7:29 * **4:53** Ap 16:14-15, 31 * **4:54** Jo 2:11, 23

5

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak kɨnap hɨrak kɨre yaaik keit wan werweik ke Betesda

1 Jisas kɨkaap nɨkan ke mɨtɨk iuwe epei au, wɨ ham kerek mɨt ne Isrel
nererik naam menmen epei man. Te Jisas pɨke ken Jerusalem.
2 Meit Jerusalem menep weipɨr iuwe ke sipsip, wanwerweik iuwe
kɨwaairi. Mɨt natɨp hɨm Hibru hɨr nenewek Betesda. Menep wan werweik
kerekek mɨt newep weisaak hispɨnak (5) te mɨt nɨnapen wepni o hawɨ te
hɨr nɨsawɨn newim.
3 Mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek hɨr nɨnap hɨr nɨwaairi. Hɨr mɨt han
nanamɨr toto, mɨt han his hɨt mɨn enum, mɨt han his hɨt epei maa.
4 Wɨ ham mɨtɨk ensel ke Mɨtɨk Iuwe God kenke kan wan kerekek te hɨram
tɨpar mɨtanɨk. Tɨpar mɨtanɨk nepei au, mɨtɨk kinɨn kakɨkwe kakno kakɨkre
tɨpar, hɨrak kakre yaaik.
5 Mɨtɨk kiutɨp kau weisaak nɨpaa hɨrak kɨnap ere 38 tito.
6 Jisas kɨr mɨtɨk ik kɨpwaai en, hɨrak kertei hɨrak kɨnap kɨwaai wɨ
yapɨrwe, te Jisas ketpɨwek kar ik: “Ti hanhan ti pɨke are yaaik a?”
7 Mɨtɨk ik kerek kɨnap hɨrak ketpɨwek, “Mɨtɨk Iuwe, kerek tɨpar mɨrirɨr,
hi ap mɨt nei nekina newisa hekre tɨpar au. Hi hɨrekes eno, mɨt han hɨr
nɨnatɨn nan ninɨna.”
8 *Jisas ketpɨwek, “Ti ekrit ehɨrp ehɨt yeno mit eiyɨm eno.”
9 *Wasenum hɨrak mɨtɨk kɨnap ek hɨrak kɨre yaaik. Hɨrak keit yeno mɨrak
keiyɨm ken.
Wɨ im hɨram wɨ Sabat.
10 *Mɨt iuwe ne Isrel nɨr mɨtɨk ik kemerɨr yeno mɨrak te hɨr nenerek
netpɨwek, “Petepin hɨram wɨ Sabat. Wɨ im em ti ap emerɨr yeno mit emɨt!”
11 Hɨrak kewenhi ketpor, “Hɨrak mɨtɨk kerekya hi hɨre yaaik ketpo, ‘Ekin
yeno mit eiyɨm ekrit eno.’ ”
12 Hɨr nitɨwekhi, “Keimɨn hɨrak ketput ti ekin yeno mit eiyɨm ekrit eno
a?”
13 Mɨtɨk kerek Jisas kekepik ap kertei hɨrak keimɨn kentar Jisas
kɨnaiwɨrek ken ek, mɨt yapɨrwe nererik neit wit eik e.
14 *Maain Jisas kɨnapɨnek keit wɨnak iuwe ke God hɨrak ketpɨwek, “Ti
epei hɨre yaaik. Ti ap pɨke hanhan ehises menmen enum te menmen ham
iuwe enum mamnen mamwit.”
15 Hɨrak ketpɨwek epei au, mɨtɨk ik ken katɨp mɨt iuwe ne Isrel kar ik:
“Mɨtɨk kerekek kerekya hi yaaik hɨrak Jisas.”
16 *Hɨrak ketpor Jisas kekepik te mɨt iuwe ne Isrel hɨr ninɨn nɨrɨak Jisas
enum nentar hɨrak kɨkaap mɨtɨk enuk kɨnap iuwe hɨrak kɨre yaaik me wɨ
Sabat (kerek mɨt nɨrɨak menmen au. Hɨr nau weinɨm.)
17 *Hɨr natɨp Jisas enum nenerek, te hɨrak ketpor, “Hekrit hekrit Haai kai
kɨrɨak menmen, te hi arɨakem har ke hɨrak kɨrɨakem.”
18 *Hɨm im kerek Jisas ketpim mɨrɨak mɨt iuwe ne Isrel han enuk iuwe
te hɨr hanhan nanɨnep Jisas kaki. Hɨr hanhan nankɨp kentar hɨrak kɨkaap
mɨtɨk ke wɨ Sabat kerekek au. Hɨr han enuk nankɨp nanɨntar hɨrak katɨp
God hɨrekes Haai kɨrak, te hɨrak kɨrɨak hɨrekes iuwe kɨre God Haai.

God kehimɨtan nɨkan kɨrak hɨrak iuwe kɨrɨak menmen mɨrak

19 *Mɨt iuwe ne Isrel nenerek, te Jisas ketpor, “Hi etpi hɨm yaaim! Hi

---

* **5:8** Mt 9:6 * **5:9** Jo 9:14 * **5:10** Nia 13:19; Jer 17:21; Lu 13:14 * **5:14** Jo 8:11 * **5:16** Mt 12:14 * **5:17** Jo 9:4 * **5:18** Mt 26:4; Jo 7:1, 30, 10:30, 33 * **5:19** Jo 5:30, 8:28

Nɨkan ap te hi hɨrekes arɨak menmen mei weinɨm me han kai au. Hi hɨrɨak
menmen mamɨr ke hi hɨr Haai kai kɨrɨakem. Haai kai kɨrɨak menmen, hi
herteiyem te hi hɨrɨakem.
20 *Haai hɨrak hanhan keriuwa hi Nɨkan kɨrak, hɨrak keteikno menmen
iuwe hɨrak kɨrɨakem. Maain hɨrak kakteikno menmen iuwe minɨn
menmen hi epei hɨrɨakem te yi yapɨrwe han kakɨkrit kakriuwerem.
21 *Hɨram mar ke Haai kɨkɨan mɨt kerek epei naa ek te hɨr pɨke nekrit
nau, te hi nɨkan kɨrak ehises han kai awis hɨmɨn yaaik kaku kakɨkre han
ke mɨt kerek hi hanhan hewisɨk kakɨkre han kɨr.
22 *Haai kai hɨrekes ap skelim mɨt au. Hɨrak kewisa hi Nɨkan kɨrak hi
ekrehɨr kɨrak hi skelim mɨt.
23 *Te mɨt yapɨrwe nanwenɨpi niuk me hi Nɨkan mamɨr ke hɨr newenɨpi
niuk me Haai kai. Mɨt kerek ap newenɨpi niuk me hi Nɨkan, hɨr ap
nanwenɨpi niuk me Haai kai kerek keriuweta hi han in.
24 *"Hi hetpi hɨm yaaim. Neimɨn nemtau hɨm mai hɨr nisesim, te hɨr
nanises hɨm me hɨrak kerek keriuweta hi han in, te hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik
kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik. Hi ap te skelim mɨt au. Hɨr nepei
nɨnaaiwɨr menmen enum, hɨr neit hɨmɨn yaaik nanu werek.
25 *Hi hetpi hɨm yaaim. Wɨ kerek nɨpaa God kehimɨtanem hɨram epei
man, te mɨt nɨpaa naa hɨr nanɨmtau hɨm me hi Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe God.
Te neimɨn nanɨmtewem, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik nanu werek.
26 *God Haai hɨrak kaki au. Hɨrak Haai ke menmen mamkaap menmen
yapɨrwe mamu mamɨt. Te hɨrak keweto hi Nɨkan kɨrak menmen te hi ap
hahi au. Hi hetenen menmen im te hi akaap mɨt miyapɨr te hɨr nanu nanɨt
tipmain tipmain enum eik.
27 *Hɨrak kewisa hi Iuwe hi skelim mɨt hentar hi Mɨtɨk ke wit kɨrak.
28 Yi ap han kekrit ke menmen im epei au emɨt. Wɨ mamnen te mɨt kerek
nɨpaa naa mɨt newisi nekre hei nanɨmtau hɨm me hi Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe.
29 *Te hɨr nanɨnaaiwɨr hei, hɨr nanɨtpaan nanɨnen witik. Neimɨn kerek
nɨpaa nɨrɨak menmen yaaim e, hɨr nanɨkrit nanu nanɨt. Te mɨt nipaa nɨrɨak
enum, hɨr nanɨkrit nanɨno si enum.

Menmen mewepyapɨr Jisas hɨrak mɨtɨk God keriuwetek kan

30 *"Hi ap hɨrɨak menmen hises han kai au. Menmen hi hemtau God
ketpewem te hi hisesim skelim mɨt ariuwerem. Hi skelim mɨt werek werek
hentar hi ap hises han kai. Hi hises han ke God kerek keriuweta te hi han
tɨ ik e.
31 *Te hi kerekek etpi menmen me hi hɨrekes yi han kitet hi hemipɨn.
32 *Mɨtɨk kiutɨp kepu kewepayapɨr hɨm mai. Hi hertei hɨm im hɨram
matɨp mɨt me hi hɨram hɨm yaaim.
33 Yi nɨpaa yesiuwe mɨt hɨr nen nɨr Jon nitɨwekhi menmen, te hɨrak ketpi
hɨm im me hi hɨram yaaim.
34 *Hi ap han kitet yapɨrwe me mɨtɨk hɨrak kewepyapɨr niuk mai au. Hi
hetpiyem te yi eiyɨrteiyem eiyises hɨm mai te God kakɨkepi yi eiyu eitikerek
eiyu werek werek.
35 Jon hɨrak kɨre si keteikni yayiwe, hɨrak keteikni menmen me God. Me
wɨ hɨrak kepu yi hanhan yisesik.

---

* **5:20** Jo 3:35 * **5:21** Ro 4:17; Ef 2:5; Jo 11:25 * **5:22** Jo 3:17; 5:27; 9:39; Ap 10:42 * **5:23** Fl 2:10-11; 1Jo 2:23 * **5:24** Jo 3:15-18, 8:51; 1Jo 3:14 * **5:25** Mt 8:22; Ef 2:5-6 * **5:26** Jo 1:4 * **5:27** Jo 5:22 * **5:29** Dan 12:2; Mt 16:27; Jo 6:40; Ap 24:15 * **5:30** Jo 5:19, 6:38 * **5:31** Jo 8:13-14 * **5:32** Jo 5:36-37; 1Jo 5:9 * **5:34** Jo 1:19-34, 3:27-30

36 *Menmen ham minɨn hɨm nɨpaa Jon ketpim me hi. Hɨram im. Menmen
yaaim haai kai ketpo hi hɨrɨakem. Menmen ham nɨpaa hi hɨrɨakem, hɨram
meteikɨn mɨt miyapɨr te hɨr nertei Haai kai God keriuweta te hi han in.
37 *Haai kerek keriuweta hi han in, hɨrak kewepayapɨr ketpi hi keimɨn.
Te yi ap yemtau hɨm mɨrak au. Yi ap nɨpaa yɨr ninaan mɨrak au.
38 *Hɨm mɨrak ap mau mekre han ki. Yi ap yemtau hɨm me hɨrak Mɨtɨk
Iuwe kerek keriuweta hi han tɨ ik.
39 *Yi han kitet hɨm me God mau tɨwei, yi yekinaam te yi han kitet hɨram
mamkepi yi eiyu eitike God, God kakweti hɨmɨn yaaik te yi eiyu tipmain
tipmain enum eik. Te hɨm im yi yekinaam hɨram matɨp me hi!
40 Te yi yɨnapen eiyɨmtau hɨm mai te hi akepi yi eiyɨt hɨmɨn yaaik te yi
eiyu eiyɨt tipmain tipmain enum eik.
41 Hi ap hanhan mɨt nanwenɨpi niuk mai nantɨp hi yaaik. Hɨram menmen
weinɨm.
42 Te hi hertei yi mɨt yi yɨre mekak. Yi ap hanhan God yekre han ki au.
43 *Hi han hekrehɨr ke Haai kai, te yi ap yises hɨm mai au. Mɨt han ne
tɨ hɨr nanɨnen netpi hɨr mɨt iuwe, yi yemtau hɨm mɨr yisesim. Te yi ap
yemtau hɨm mai au!
44 *Yi mɨt hanhan yaiwenɨpiyan niuk mi, te yi yɨnapen Mɨtɨk Iuwe kiutɨp
hɨrak God hɨrak kakwenɨpi niuk mi kakɨtpi yi yaain. Yi han kitet menmen
im hɨram weinɨm. Yi ap hanhan hɨrak kaktɨp yi yaain, te yayɨrkeik te yi
hanhan eiyises hɨm mai?
45 *Yi ap han ekitet hi esiuwi hɨm hatɨp Haai kai me menmen yi yɨrɨakem.
Au, hɨm kerek Moses kewisɨm mau tɨwei kerek yi yekinaam han kitet hɨram
mamkepi te God kaktɨp yi yaain, hɨram mamsiuwi hɨm.
46 *Yi yises hɨm me Moses werek werek, te yi eiyises hɨm mai yentar hɨrak
kewis hɨm me hi.
47 *Te yi ap yises hɨm Moses kewisɨm mau tɨwei, te yi ap eiyises menmen
hi hetpiyem au!”

6

Jisas kewet mɨt yapɨrwe nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Lu 9:10-17)

1 Jisas ketpor menmen im epei au, hɨrak ken kerekir wan iuwe ke Galili
(kerek mɨt nenewek niuk ham Wan ke Taibirias).
2 Mɨt yapɨrwe nises Jisas nentar hɨr nɨpaa nɨr menmen iuwe hɨrak
kɨrɨakem kɨkaap mɨt nɨnaap. Mar ik te hɨr nisesik.
3 Jisas ken kɨniu mɨniu wank ken kau ketike mɨt disaipel nɨrak.
4 *Wɨ Pasova man menep. Hɨram wɨ kerek mɨt ne Isrel nererik naam
menmen han tewenɨn wɨ nɨpaa God kenep mɨt ne Isip, kɨkaap mɨt ne Isrel.
5 Jisas kerenaan kɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe nan nɨrek. Te hɨrak katɨp Filip,
“Haiu mamɨt niu o bret mamɨt nein te haiu mamwet mɨt miyapɨr em hɨr
nanɨm?”
6 (Jisas katɨp mɨtɨk Filip hɨm im em te hɨrak kakri han kɨrak kakises
mekam. Jisas epei kertei menmen hɨrekes kakrɨakem.)
7 Filip kewenhi ketpɨwek kar ik: “Haiu mewɨr 200 kina mamɨt niu o bret
meriuwerem hɨram ap werek te mɨt in nanɨm kike kike au.”

---

* **5:36** Jo 3:2, 10:25, 38; 14:11 * **5:37** Mt 3:17; Jo 5:32, 8:18 * **5:38** Jo 6:29 * **5:39** Lu 24:27, 44; Ap 13:27; 2Ti 3:15-17; 1Pi 1:10-11 * **5:43** Mt 24:5 * **5:44** Jo 12:43 * **5:45** Diu 31:26-27 * **5:46** Diu 18:15; Ap 3:22 * **5:47** Lu 16:31 * **6:4** Jo 2:13

8 Disaipel ke Jisas niuk mɨrak Endru, hɨrak nɨkik ke Saimon Pita hɨrak katɨp Jisas kar ik:
9 “Mɨtɨk pipɨak ik e keit bret bali mar hispɨnak (5) metike saauk wik. Te
hɨram ap iuwe me mɨt yapɨrwe nar ik.”
10 Jisas ketpor, “Yi eiwen mɨt miyapɨr enu tɨ. Yenkis yapɨrwe meit in.” Te
mɨt 5,000 hɨr yapɨrwe keriyen nererik nau yenkis keremem nau tɨ.
11 Hɨr nau tɨ epei au, te Jisas keit bret keiyɨm kitehi God, te hɨrak kewenem
keketim kewet mɨt nɨrak em hɨr newet mɨt miyapɨr em. Epei au, hɨrak keit
saauk kewepim kewetɨrem kar ke nepei ein hɨrak kewetɨr bret bali, te hɨrak
kewet mɨt menmen mar ke hɨr hanhanem.
12 Hɨr epei naam tu iuwe, Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: “Eikinen
yinam yinam mɨt ap naam. Hi hɨnapen hɨr nanwɨsim mamu tɨ. Yi ap eiwis
mei kike mamu au.”
13 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nekorɨrim (o nekurerim) ere epei au mesi, te
hɨr nemi mekre tanɨk mar hiswiyen wik (12) meke bret hispɨnak (5) nɨpaa
Jisas ketɨwem kewet mɨt em hɨr naam.
14 *Mɨt miyapɨr nɨr menmen yaaim Jisas kɨrɨakem te hɨr natɨp, “Hɨram
hɨm yaaim. Mɨtɨk ik hɨrak profet ik ek kaknen tɨ.”
15 *Jisas kertei hɨr hanhan nantenenik nanɨhimɨtanek hɨrak mɨtɨk iuwe
king kɨr hɨrak kaku kakinɨn naanmɨpror. Te hɨrak kɨnaiwɨri hɨrak kerekek
pɨke ken mɨniu (o neiyɨp) eik.

Jisas ken kitet wan keke niu
(Mt 14:22-23; Mk 6:45-52)

16 Me hɨnkewɨ disaipel ne Jisas hɨr nekiuwe nen wan eik.
17 Hɨr nehɨn nɨniu nekre bot newik nerekir wan nanɨno pɨnak ein. Hɨr
nen Kapaneam. Nepei au wɨtaan, te Jisas ap kan kiunor wen au.
18 In ek nɨme iuwe mɨniu te wan kewenɨn iuwe.
19 Hɨr neit niu mɨrak neiyɨk nari wan ere 5 o 6 kilomita nau nɨmɨn, hɨr nɨr
Jisas kitet wan kitet tɨpar keke niu ken menep bot. Hɨr nɨrek te hɨr nɨnaain.
20 Te Jisas ketpor, “Hi kerekek han. Yi ap einaain.”
21 Hɨrak ketpor te hɨr han yaaik netɨwekhis kɨniu ketikeri nekre bot. Te
wasenum bot kepno menep wit hɨr hanhan nanɨnori.

Hɨr mɨt miyapɨr nɨnatɨn Jisas

22 Hekrit eik, mɨt miyapɨr hɨr wen nepeit wan pɨnak eik, hɨr nertei nepɨp
bot ap keiyak kepu au. Kiutɨp kerekek kepu, Jisas ap kau ketike disaipel au.
Hɨr disaipel keriyen nekre bot ik ek te hɨr nen.
23 *Te bot ham me Taibirias man menep wit kerek Jisas kewetɨr bret hɨr
naam newi.
24 Mɨt yapɨrwe nɨr Jisas hɨrak ap ketike mɨt disaipel ap nau, te hɨr nehɨn
nekre bot hak, hɨr nen Kapaneam nɨnetnɨwek.

Jisas hɨrak kɨre bret yaaik kɨkaap mɨt hɨr nanu werek

25 Maain mɨt nɨnapɨn Jisas keit wan pɨnak ein epei au, hɨr netpɨwek,
“Mɨtɨk Iuwe, hewaai meruri te ti han in a?”
26 *Jisas kewenhi ketpor, “Hi hetpi werek. Yi yɨnyetno yentar yi epei yaak
bret ere tu iuwe. Yi ap han kitet menmen yaaim iuwe hi hɨrɨakem au.
27 *Yi ap hanhan yayɨt menmen me yayɨm keremem hɨram mamɨwaank
au ekɨt! Yi hanhan eiyɨt menmen yaaim hɨram mɨre menmen me yi eiyɨm,

---

* **6:14** Diu 18:15; Jo 5:46 * **6:15** Jo 18:36; Mt 14:23 * **6:23** Jo 6:11 * **6:26** Jo 6:11-12 * **6:27** Jo 4:14; 6:48-58

hɨram mamkepi te yi yayɨt hɨmɨn yaaik ke kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik. Menmen im hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe awetiyem hentar God Haai kɨrɨak menmen keteikɨn mɨt hɨrak keriuweta hi hɨrɨak menmen mɨrak."

28 Hɨrak ketpor hɨm im, te hɨr nitɨwekhi natɨp nar ik: "Haiu emrɨak mekam te haiu emrɨak menmen God han yaaik keriuwerem?"

29 *Jisas kewenhi ketpor, "Menmen yi yɨrɨakem God han yaaik keriuwerem hɨram im. Yi eiyises hɨm me hi Mɨtɨk kerek God keriuweta hi han tɨ ik."

30 *Hɨr newenhi natɨp, "Ti erɨak mekam iuwe te haiu emɨrem te haiu emises hɨm mit a?

31 *Maamrer naiu naam menmen niuk mɨram mana neit wit weinɨk mɨt ap newi en. Hɨm me God matɨp Moses kewetɨr menmen meke wit ke God hɨr naam."

32 Jisas ketpor, "Hi hetpi werek. Moses kewetɨr menmen au. Haai kai kewetɨrem. Menmen me nɨpaa hɨram ap bret yaaim mamkaap hɨmɨn ki au. In ek Haai kai kerekek keweti menmen yaaim me wit kɨrak, hɨram yaaim mɨre bret mamkaap hɨmɨn ki kaku werek.

33 Bret God kewetiyek ek, hi Jisas kerek heke wit ke Mɨtɨk Iuwe han hi bret ik. Hi aweti hɨmɨn yaaik kaku kakɨkri tipmain tipmain enuk eik."

34 *Hɨr nitɨwekhi nar ik: "Mɨtɨk Iuwe, ti ewetai bret kit eknen in ere tipmain tipmain enum eik."

35 *Jisas ketpor, "Hi hɨrekes hɨre bret hɨkaap mɨt nanu nanɨt hɨmɨn yaaik. Hɨr neimɨn nanisɨsa te hɨr ap nɨnpɨ mamɨn. Neimɨn hɨr nanisɨsa ap te hɨm niu enuk (o mar kakwenkɨkor hɨm) hanhan nanɨm tɨpar mei au. Neimɨn hɨr nanisɨsa ap te hɨm niu enuk (o mar kakwenkɨkor hɨm) hanhan nanɨm tɨpar mei au.

36 *"Hi hetpi yi epei yɨra te yi ap yises menmen hi etpiyem.

37 *Mɨt neimɨn kerek Haai kai God kewetauri, hɨr nanɨnen nanisɨsa. Hi ap te aweikɨn sip ewet neimɨn kerek nanɨnen nanisɨsa au.

38 *Hi hɨnaaiwɨr wit ke God te hi hises han kai au. Hi hises han ke hɨrak Mɨtɨk Iuwe kerek keriuweta hi han tɨ ik e.

39 *Hɨrak kerek keriuweta hi han tɨ ik hɨrak hanhan menmen im. Hɨrak hanhan hi ap hɨnaaiwɨr mɨtɨk kiutɨp ke mɨt yapɨrwe hɨrak epei keriuweti au. Hi akɨan mɨt miyapɨr yapɨrwe nanɨkrit nanu me wɨ maain God skelim mɨt.

40 *Menmen im Haai kai God hanhanem hɨram im: Neimɨn nɨra hi Nɨkan kɨrak, hɨr nisɨsa nanɨmtau hɨm mai, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik, te hi akɨan nanu nanɨt me wɨ maain God skelim mɨt."

41 Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne Isrel natɨpan nen Jisas nentar hɨrak katɨp hɨm im: "Hi bret kerek heke wit ke God hi han in."

42 *Te hɨr natɨp, "Mɨtɨk ik hɨrak kerekek nɨkan ke Josep. Haiu mertei miye haai nɨrak. Kenmak te hɨrak katɨp hɨrak keke wit ke God kan a?"

43 Jisas kewenhi ketpor, "Yi ap eitɨp einehan me yi hɨras emɨt!

---

* **6:29** 1Jo 3:23 * **6:30** Mt 16:1; Jo 2:18 * **6:31** Eks 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24 * **6:34** Jo 4:15 * **6:35** Jo 4:14, 6:48-58 * **6:36** Jo 20:29 * **6:37** Jo 17:6-8; Mt 11:28 * **6:38** Mt 26:39; Jo 4:34 * **6:39** Jo 10:28-29, 17:12 * **6:40** Jo 11:24 * **6:42** Mt 13:55

44 *Mɨtɨk kiutɨp ap te kakisɨsa ere God Haai kerek keriuweta hi han hɨrak
kakri han kɨrak. Hi akɨak hɨrak kakɨt hɨmɨn yaaik ke kaku kakɨt me wɨ
maain God skelim mɨt.
45 *Mɨt profet newis hɨm im mau tɨwei hɨram matɨp mar im: ‘Mɨt yapɨrwe
te God kakɨtpor menmen kakɨkepi werek werek.’ Mɨt neimɨn niutɨp niutɨp
kerek epei nemtau hɨm me Haai kai God te hɨr nanisɨsa.
46 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt yapɨrwe ap te kɨr God Haai ek au. Hi Mɨtɨk kerek
God keriuweta hi han tɨ ik ek, hi kerekek epei hɨrek.
47 *Hi hetpi werek. Hɨrak keimɨn kises hɨm mai kakɨt hɨmɨn yaaik ke
kaku kakɨt tipmain tipmain emum eik.
48 *Hi hɨrekes kerekek hɨre bret, hi akaap mɨt nanu nanɨt tipmain tipmain
enum eik.
49 Maamrer ni nɨpaa naam menmen mana God kewetɨrem neit wit
weinɨk mɨt ap newi, te hɨr ap nepu au. Hɨr epei naa.
50 Hi Mɨtɨk kerek hɨnaaiwɨr wit ke God han tɨ ik ek hi hɨre bret mɨkaap
mɨt nanu. Neimɨn nisɨsa hɨr nani au. Hɨr nanu tipmain tipmain enum eik.
51 Hi hɨre bret akaap mɨt nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik. Hi heke
wit ke God han. Mɨt kerek nanɨm bret im hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain
enum eik. Bret im hɨram yɨnk kai kerek hi hewet mɨt ne tɨ hɨr nanɨm te hi
akepi hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik.”
52 Menmen im hɨrak ketpor menip mɨt ne Isrel nenehan natɨpan hɨm me
hɨr hɨras, hɨr natɨp nar ik: “Mɨtɨk ik kakɨrkeik te hɨrak kakwetei naan me
yɨnk kɨrak haiu mamɨk a? Taauye!”
53 Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi ap yayɨk yɨnk kai ke hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe, o yi ap yayɨm hemkre mai, te yi ap yayɨt hɨmɨn yaaik kakɨkri.
54 Neimɨn nanɨk yɨnk kai o nanɨm hemkre mai, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik. Te
hi akɨan hɨr mɨt kerek nɨpaa naa, hɨr pɨke nanɨkrit nanu nanre mɨt me wɨ
maain God skelim mɨt.
55 Yɨnk kai hɨrak menmen yaaik kɨre samiyak kakɨkepi. Hemkre mai
hɨram mɨre tɨpar yaaim mamkepi.
56 *Neimɨn naak yɨnk kai ketike hemkre mai, hɨr nau netikewa nises hɨm
mai, te hi hau hekre han kɨr
57 God kerek hɨrak Haai ke menmen yapɨrwe mepu, hɨrak keriuweta hi
han, hɨrak kenipa hi ahu tipmain tipmain enum eik. Neimɨn nanɨk yɨnk
kai hɨr nanu nanɨt nanriuwerek.
58 Hi hɨrekes hi hɨre bret keke wit ke God kan. Bret ik hɨrak ap kɨre
menmen nɨpaa maamrer ni nɨpaa naam au. Hɨr naam ere hɨr ne mɨt te hɨr
naa. Neimɨn nanɨk bret ik hɨrak yaaik kakɨkepi te hɨr nanu nanɨt tipmain
tipmain enum eik.”
59 Jisas katɨp mɨt menmen im keit wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm
me Moses neitai en neit wit Kapaneam.

Jisas katɨp hɨm yaaim mamkaap mɨt nanu tipmain tipmain enum eik

60 Mɨt yapɨrwe kerek nɨpaa nises hɨm mɨrak nemtau menmen im epei
au, hɨr natɨp, “Hɨm im hɨram enum merekyei han enuk. Neimɨn nanu
nanɨmtau hɨm mamɨr im a? Taauye!”
61 Jisas epei kertei kekre han kɨrak hɨr mɨt disaipel nɨrak natɨpan
menmen im hɨrak ketpor kar ik: “Hɨm mai merekyi te yi han enuk a?

---

* **6:44** Jo 6:65 * **6:45** Ais 54:13 * **6:46** Jo 1:18 * **6:47** Jo 3:15-16 * **6:48** Jo 6:35, 58 * **6:56** Jo 15:4-5; 1Jo 3:24

62 *Maain yi eiyɨr hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke hɨniu eno wit
kerek nɨpaa hi hewik, te yi han enuk yeriuwa wɨsenum a!
63 *Yi mɨt hɨras ap te eikaap hɨras te yi yayu tipmain tipmain enum eik
taau. God Hɨmɨn Yaaik kerekek kakɨkepi. Hɨm im hi epei hetpim em, hɨram
mamkepi hɨmɨn ki te yi yayu tipmain tipmain enum eik.
64 *Te mɨt han ne yi mɨt ap yisɨsa au." (Jisas epei kertei wɨ kerek hɨrak
kehimɨtan mɨt disaipel nɨrak, keimɨn ap kakisesik kakwepyapɨrek kakwet
mɨt enun nepan ek hɨr neiyɨk nanɨno nankɨp.)
65 *Jisas wen katɨp, "Nɨpaa hi hetpi ap mɨtɨk keimɨn kisɨsa ere God Haai
kakri han kɨrak hɨrak kakisɨsa."
66 Hɨrak katɨp epei au, mɨt yapɨrwe nɨpaa nisesik neweikɨn sip
newetɨwek.
67 Hɨr neweikɨn sip newetɨwek, hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak nar
hiswiyen wik (12) kitorhi kar ik: "Yi eiweikɨn sip eitikeri einaiwɨra a?"
68 Saimon Pita kewenɨwekhi ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe, haiu mamno
keimɨn? Ti kerekek hetpei hɨm mamkepei te haiu mamu tipmain tipmain
enum eik.
69 *In ek haiu hɨras keriyen merteiyit ti keimɨn haiu misesit. Ti Mɨtɨk
kerek God kehimɨtenit ti akaap haiu mɨt."
70 Jisas ketpor kar ik: "Hi hɨrekes hehimɨtan yi mɨt yar hiswiyen wik (12),
te mɨtɨk hak kiutɨp ke yi mɨt hɨrak enuk kɨre Seten."
71 Hɨrak katɨp ke Judas nɨkan ke Saimon ke wit Iskeriot. Hɨrak mɨtɨk
kiutɨp ke mɨt hiswiyen wik (12), maain hɨrak kakwepyapɨr Jisas kakwet
mɨt enun ek.

7

Jisas kikrek nɨrak ap han kitet hɨrak Krais

1 *Menmen im epei au, Jisas ken kerer wit wit me provins Galili hɨrak
kɨnapen kakno kakrer wit wit me provins Judia kentar mɨt iuwe nare
nankɨp.
2 *Wɨ epei man menep te mɨt ne Isrel nanrerik nanɨm menmen nau nekre
weisaak mɨr, hɨr newet God menmen mei me ni mɨr.
3 Jisas kikrek nɨrak nemipɨn netpɨwek, "Ti enaaiwɨr wit ik e eno Judia, te
mɨt kerek nises hɨm mit enɨnen enɨr menmen yaaim ti erɨakem.
4 Mɨtɨk kerek hanhan mɨt nanɨrteiyek ap te kakrɨak menmen kak-
sawɨnem au. Hɨrak kakrɨakem kakrer wit wit te mɨt yapɨrwe enɨrem. Ti
arɨak menmen im yaaim, ti eno wit Jerusalem eteikɨn mɨt iuwe rem."
5 *(Kikrek nɨrak natɨp menmen im nentar hɨr ap han kitet hɨrak Krais
kerek God kakriuwtek kaknen kakɨkaap mɨt au.)
6 *Te Jisas ketpor kar ik: "Wɨ mai ap epei man te hi awepyapɨr hɨrekes hi
Mɨtɨk Iuwe kerek God keriuweta hi han tɨ ik. Wɨ yi han kitetim yi yaino, te
yi eino wit Jerusalem eitike mɨt eiyɨm menmen.
7 *Mɨt ne tɨ ik ek hɨr ap han enuk neriuwi au. Te hɨr han enuk neriuwa
nentar hi hewepyapɨr menmen enum hɨr nɨrɨakem.
8 Yi eino eitikeri eiyɨm menmen. Hi au, hi ehu in me wɨ ham hentar hi ap
ewepyapɨr hi Mɨtɨk God kehimɨtena wen au."
9 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak wen kepu provins Galili.

---

* **6:62** Jo 3:13; Ap 1:9-11 * **6:63** 2Ko 3:6 * **6:64** Jo 13:11 * **6:65** Jo 6:44 * **6:69** Mt 14:33, 16:16; Mk 1:24; Jo 1:49 * **7:1** Jo 5:18 * **7:2** Lev 23:34 * **7:5** Mt 13:55; Ap 1:14 * **7:6** Jo 2:4, 7:30 * **7:7** Jo 15:18

Jisas ken kau ketike mɨt kerek nererik naam menmen nekre weisaak

10 Jisas kikrek nɨrak nen netike mɨt han nererik naam menmen epei au,
Jisas kepno. Hɨrak ap ketike mɨt yapɨrwe nen au. Hɨrak kerekek ken kau
kɨre mɨtɨk kɨsawɨn.
11 *Mɨt iuwe ne Isrel nɨnatɨn Jisas neit wit kerek hɨr nererik naam
menmen neitai ein. Hɨr nitehiyan, "Hɨrak keit nein?"
12 Neit ein ek, mɨt yapɨrwe newepnak natɨpan me Jisas. Mɨt han natɨp
hɨrak yaaik, mɨt han au natɨp hɨrak enuk kari han ke mɨt yapɨrwe hɨr nises
hɨm mɨrak.
13 *Ap mɨt nei natɨp nerp yaain menmen me Jisas nentar hɨr nɨnapen mɨt
iuwe nɨnɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel hɨr nanɨmtewem te hɨr neneri.
14 Wɨ wikak epei men kerek mɨt nererik naam menmen, te Jisas ken
wɨnak iuwe ke God keit Jerusalem, hɨrak katɨp mɨt hɨm mɨrak kerp yaain
ketpor menmen.
15 *Mɨt iuwe ne Isrel nehɨnhɨn natɨp, "Mɨtɨk ik weinɨk kertei menmen
mau tɨwei karkeik? Nɨpaa hɨrak ap ken skul te mɨt iuwe tisa neteiknɨwek
menmen au."
16 *Jisas kewenhi ketpor, "Menmen hi etpiyem hɨram ap mai au. Hɨram
hɨm me hɨrak kerek keriuweta te hi han tɨ ik.
17 Neimɨn hɨr nises menmen God hanhan hɨr nisesim, hɨr nanɨrtei hɨm
hi hetpiyem hɨram me God o hɨm hi hɨrekes han kitetim etpiyem.
18 *Keimɨn hɨrak katɨp mɨt menmen hɨrak han kitetim hɨrak hanhan
mɨt nanwenɨpi niuk mɨrak keremem. Keimɨn hanhan kakwenɨpi niuk me
mɨtɨk kerek keriuwetek, hɨrak kakises menmen yaaim kemipɨn au.
19 *Moses nɨpaa keweti hɨm mɨrak mau tɨwei te keimɨn ke yi mɨt hɨrak
kisesim werek werek? Taauye! Te yi yenmak yi yaiyep hi hahi yentar yi
yatɨp hi ap hises hɨm me Moses werek werek au a?"
20 *Mɨt en hɨr nitɨwekhi nar ik: "Neimɨn hɨr hanhan nanitep te ti hahi a?
Herwe enuk kersɨsit te ti han ken sip te ti hatɨp menmen mar im!"
21 *Jisas ketpor, "Hi hɨrɨak menmen miutɨp yaaim me wɨ Sabat te yi han
kekrit han enuk yeriuwa.
22 *Nɨpaa Moses ketpi yi yerekir yɨnk ke nɨkerek hɨrakɨt ti. (Nɨpaa
maaamrer ninɨn nɨrɨak menmen im. Moses au.) Yi yerekir yɨnk ke nɨkerek
hɨrakɨt ti me wɨ Sabat te yi yises hɨm me Moses.
23 *Yi yɨrɨak menmen im me wɨ Sabat, te yi yises hɨm me Moses werek
werek. Te yi yenmak yi han enuk yeriuwa yentar hi hɨkaap mɨtɨk kɨnap
hɨrak kɨre yaaik me wɨ Sabat a?
24 *Yi ap han ekitet menmen hi etpiyem eiyɨntar yi han kitet hi heremir
hɨm yi yisesim. Yi han ekitet menmen werek werek te yi eiyɨrtei menmen
hi hetpiyem hɨram yaaim."

Mɨt han natɨp Jisas hɨrak mɨtɨk Krais

25 *Mɨt han nau Jerusalem natɨp, "Mɨt iuwe ninɨn naanmɨprai hɨr hanhan
nanɨnep mɨtɨk ik kaki.
26 Te yi eiyɨrek. Hɨrak katɨp mɨt menmen mɨrak keit wit yaaik me ninaan
mɨr, te mɨtɨk hak ap kesiuwek hɨm au. Mɨt iuwe han kitet mɨtɨk ik hɨrak
Mitɨk Krais kerek God keriuwetek kaknen kakɨkaap haiu mɨt o au a?

---

* **7:11** Jo 11:56 * **7:13** Jo 9:22, 12:42, 19:38, 20:19 * **7:15** Mt 13:54; Lu 2:47 * **7:16** Jo 12:49, 14:10 * **7:18** Jo 5:41, 8:50 * **7:19** Ap 7:53; Ro 2:21-24 * **7:20** Jo 8:48, 52, 10:20 * **7:21** Jo 5:16 * **7:22** Lev 12:3, Jen 17:9-13 * **7:23** Jo 5:8-10, 16 * **7:24** Lev 19:15; Ais 11:3-4; Jo 8:15 * **7:25** Jo 5:18

27 *Karkeik te hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek kaknen kakɨkepai a? Haiu
mertei mɨtɨk ik ek wit kɨrak. Maain wɨ Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek
kaknen in, haiu mɨt ap te nanɨrtei hɨrak keke nein kan au!”
28 *Jisas keit wɨnak ke God katɨp hɨm iuwe kar ik: “Yi han kitet yi yertei
hi keimɨn, yi yertei wit hi hewik. Te yi yepɨtari hi ap han weinɨm au. Mɨtɨk
kerek hɨrak keriuweta hi han ik, hɨrak kerekek kepu, te yi au yepɨtariyek.
29 Hi hertei ek werek werek entar hi nɨpaa hau hetikerek hɨrak keriuweta
hi han tɨ ik e.”
30 *Hɨrak katɨp menmen im epei au, mɨt iuwe hanhan nantɨwek his
nanwisɨk kakɨkre wɨnak enuk ke gavman. Hɨr ap netɨwek his nentar wɨ
kerek maain hɨrak kaki hɨram ap epei man wen au.
31 *Mɨt yapɨrwe ne mɨt kerek nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesik. Hɨr natɨp
nar ik: “Maain Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek hɨrak kaknen ap te
kakinɨn menmen yaaim iuwe mɨtɨk ik kɨrɨakem taauye! Mɨtɨk ik hɨrak
Krais!”

Mɨt iuwe neriuwet mɨt polis nan nanɨthis Jisas nanwisɨk kakɨkre wɨnak enuk

32 Mɨt ne Farisi kerek ninɨn nertei hɨm me Moses hɨr nisesim, hɨr nemtau
mɨt natɨpan nar ik me Jisas, te hɨr netike mɨt iuwe pris neriuwet mɨt
naanmɨpre wɨnak ke God en hɨr nan nanɨt his Jisas.
33 *Hɨr epei nan, Jisas katɨp, “Hi wen hahu hatikewi wɨ ham, te maain hi
pɨke ano hahu atike hɨrak kerek nɨpaa keriuweta hi han tɨ ik e.
34 *Maain yi yayɨnyayɨtno te yi ap yainepya au. Hi ano wit kerek yi ap te
yayisɨsa yainen taau.”
35 Hɨrak katɨp epei au, mɨt iuwe ne Isrel natɨpan nar ik: “Hɨrak kakno
nein te haiu ap mamnapɨnek a? Hɨrak kakno kakrer wit wit me mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel kerek mɨt han nai ne Isrel newiyen te hɨrak kaktɨp mɨt ne
weiwɨk me Grik hɨm me God a?
36 Kenmak te hɨrak katɨp menmen im: ‘Maain yi yayɨnyaitno te yi ap
yainepya au. Hi ano wit kerek yi ap te yaisɨsa yainen taau?’ ”

Jisas hɨrak kɨre tɨpar yaaim mamkaap mɨt nanu werek

37 *Me wɨ mɨkaru me mɨt hɨr nererik naam menmen, hɨram wɨ iuwe
epei man, Jisas kekrit kerp katɨp keriuwe hɨm iuwe kar ik: “Keimɨn hɨm
niu enuk (o mar kewenkɨkɨwek hɨm) kaknen kakɨra te kakɨm tɨpar mei.”
38 *Menmen im hɨram mar ke hɨm me God metpim. Hɨram matɨp,
“Keimɨn kisɨsa, te menmen yaaim mamu mamɨt maain mɨre hɨtɨk meke
han kɨrak mamnen witeik.”
39 *Jisas katɨp hɨm im me God Hɨmɨn Yaaik kerek neimɨn nisesik, te hɨr
nantɨwek kaku kakɨkre han kɨr. Me wɨ im God Hɨmɨn Yaaik ap kan wen au
kentar Jisas ap kaa pɨke kekrit ken wit ke God keit menmen iuwe wen au.

Mɨt newep hasini pɨnan pɨnan nentar hɨm me Jisas

40 *Mɨt yapɨrwe nererik menep menep nemtau Jisas, hɨr natɨp hɨm mar
im: “Mɨtɨk ik ek hɨrak kɨre mɨtɨk profet hɨrekes kinɨn kaknen me wɨ menep
Mɨtɨk Krais kaknen.”

---

* **7:27** Jo 7:41, 9:29 * **7:28** Mt 11:27; Jo 8:55 * **7:30** Jo 7:44, 8:20, 13:1 * **7:31** Jo 2:23, 8:30, 10:42, 11:45, 12:11, 42 * **7:33** Jo 13:33 * **7:34** Jo 8:21, 13:36, 17:24 * **7:37** Lev 23:36; Ais 55:1; Jo 4:10, 14 * **7:38** Ais 58:11; Sek 14:8 * **7:39** Jo 16:7, 20:22; Ap 2:4 * **7:40** Diu 18:15; Jo 6:14; Ap 3:22

41 *Mɨt han natɨp hɨrak kerekek Mɨtɨk God kehimɨtanek keriuwetek kaknen ek. Te mɨt han natɨp, “Mɨtɨk kerek God keriuwetek kaknen ap te mɨtɨk kei ke provins Galili taau!”
42 *Tɨwei me God matɨp, “Mɨtɨk God keriuwetek kaknen hɨrak nepenyek ke mɨtɨk Devit. Te mɨte wawinaak kakɨt Betlehem kerek wit nɨpaa Devit kewi en.”
43 *Te hɨr mɨt yapɨrwe nererik newep nau nɨmɨn pɨnan en han kitet hɨm ham, pɨnan natɨp han kitet hɨm ham me Jisas.
44 *Hɨrak katɨp menmen im epei au, mɨt han hanhan nantɨwekhis nanwisɨk kakɨkre wɨnak enuk ke gavman. Te hɨr ap netɨwekhis nentar wɨ kerek maain kaki ap man wen au.

Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel ap nises Jisas au

45 Menmen im epei au, mɨt in naanmɨpre wɨnak ke God nɨnaaiwɨr Jisas pɨke nen natɨp mɨt iuwe pris ninɨn naanmɨpror, netike mɨt ne Farisi. Te hɨr netpor, “Yenmak te yi ap yetɨwekhis yeiyɨk yan in a?”
46 Te mɨt in ne wɨnak iuwe ke God netpor, “Mɨt nei ap nɨpaa natɨp nar ke mɨtɨk ik ek hɨrak katɨp.”
47 Te mɨt ne Farisi neneri netpor nar ik: “Hɨrak kari han ki ketike mɨt miyapɨr en a?
48 Yi ap yɨr mɨtɨk kei kerek kinɨn naanmɨpri ek o haiu mɨt ne Farisi mises hɨm mɨrak au!
49 Mɨt yapɨrwe in en ap nertei hɨm lo me Moses nisesim werek nar ke haiu mɨt au. Te God kakriwaank kakɨt ninaan mɨrak me wɨ maain hɨrak skelim haiu mɨt ne tɨ.”
50 Nikodimas kerek nɨpaa ke wɨtaan ken kɨr Jisas hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke hɨr mɨt ne Farisi hɨrak ketpor,
51 “Hɨm lo maiu hɨram matɨp haiu mɨt iuwe eminɨn mamɨntau hɨm mɨtɨk hɨrak ketpim, mamɨr menmen hɨrak kɨrɨakem, te maain haiu matɨp hɨrak yaaik o enuk. Haiu emɨmtau hɨm mɨrak werek, te haiu emɨrtei menmen hɨrak kɨrɨakem werek werek.”
52-53 Te hɨr nenerek netpɨwek, “Ti enuk ke Galili har ke mɨt en a? Ehɨr tɨwei me God werek werek te ti ertei mɨtɨk profet kei ap te kaknen in hɨrak ke provins Galili auye!”

8

Hɨm me mɨte wari mɨtɨk his wewenem

1 [Hɨr natɨp epei au, hɨr mɨt yapɨrwe kerek nererik hɨr nen wit kɨr, te Jisas ken mɨniu (o neiyɨp) mɨt nenewek wit Oliv.
2 Teipmen wen hekrit enum eik, Jisas ken wɨnak iuwe ke God. Te mɨt yapɨrwe nenerik neweiknɨwek nau tɨ te hɨrak ketpor hɨm.
3 Mɨt iuwe ninɨn nertei hɨm lo me Moses natɨp mɨt em, hɨr netike mɨt ne Farisi neit his mɨte kerek epei wetike mɨtɨk hak hɨr nɨrɨran hɨr neiyɨp nan. Hɨr netpɨwe werp nɨmɨn ke ninaan me mɨt.
4 Hɨr natɨp Jisas nar ik: “Mɨtɨk luwe, mɨte ip ep epei wari mɨtɨk hak his wewenem te mɨt han nɨri.
5 Hɨm lo Moses keweteiyem matɨp mɨte wɨrɨak menmen enum mar im haiu emwɨr nan mamip wawi. Te in ek ti atɨp mekam?”

---

* **7:41** Jo 4:29, 1:46, 7:52 * **7:42** 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Mai 5:2; Mt 2:5-6 * **7:43** Jo 9:16 * **7:44** Jo 7:30

6 Hɨr natɨp hɨm mar im me nanri han ke Jisas te hɨr nesiuwek hɨm
nantɨwek his kakno wɨnak enuk. Te hɨr ap nanmitɨwekpɨn au. Hɨrak kertei,
te hɨrak kitehɨr kenke his tɨwak kɨrak kewis hɨm mɨwaai tɨ.
7 Te hɨr au nerp nitɨwekhi menmen. Jisas kekrit kari hɨrekes werek te
hɨrak ketpor, “Mɨtɨk keimɨn kiutɨp ke yi mɨt kerek ap kises menmen enum
kɨrɨakem au, hɨrak ekinɨn ekwɨr nan ekip.”
8 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kitehɨr kewis hɨm meriuwe histuwak kɨrak
mau tɨ.
9 Te hɨr nemtau hɨm Jisas ketpor kar ik, hɨr nenepep nɨre ne kiutɨp kiutɨp
nen witeik. Mɨt iuwe niutɨp niutɨp ninɨn netpaan, hɨr mɨt han weinɨn
nɨkaru ere hɨr nɨnaaiwɨr Jisas kiutɨp kepeit nɨmɨn ein ketike mɨte kerepep
weperp.
10 Jisas kekrit kerp kari hɨrekes te hɨrak ketpɨwe, “Hɨr mɨt neit nein? Ap
kei kiutɨp kerp in te hɨrak kaksɨwut hɨm me menmen enum ti hɨrɨakem?”
11 Mɨte wewenhi watɨp, “Mɨtɨk luwe hɨr epei nen. Ap kei kiutɨp kerp in
au.”
Jisas ketpɨwe, “Hi ap te heswut hɨm me menmen im enum ti hɨrɨakem
taau. Ti enaaiwɨr in eno, te ti ap pɨke erɨak menmen enum au emɨt!”]

Jisas kɨrak kɨre wepni kɨr ke tɨ ik ek

12 Jisas pɨke katɨp mɨt nisesik kar ik: “Hi hɨr hɨre wepni ke tɨ ik ek. Keimɨn
kisɨsa kemtau hɨm mai, hɨrak ap kakises menmen enum mɨre wɨtaan toto
taau. Hɨrak kakises menmen mai yaaim mɨr mɨre wepni te hɨrak kakɨt
hɨmɨn yaaik kaku kakɨt.”
13 Mɨt ne Farisi natɨp Jisas, “In ek ti etpim me ti hɨrekes. Menmen im ti
etpim hɨram menmen weinɨm meteiknai ti keimɨn au.”
14 Jisas ketpor kar ik: “Au, menmen hi hɨrekes erɨakem hatɨp me hi
hɨrekes hɨram yaaim werek hentar hi hertei hi eke nein han te hi ano nein.
Te yi ap yertei hi heke nein han o hi pɨke ano nein.
15 Yi skelim hi te yises menmen enum me tɨ. Yi ap yertei werek menmen
me hi hɨrɨakem te yi wen yeswo hɨm. Te hi ap skelim mɨtɨk kiutɨp kerekek
kar ik au.
16 Te hi kitet mɨt nanɨrp ninaan mai me menmen hɨr nɨrɨakem hɨram te
yaaim werek mentar hi ap hɨrekes kiutɨp skelim hɨr mɨt me menmen im.
Haai kai God kerek keriuweta hi han in hɨrak kau ketikewa kekepa hawɨr
wɨrɨak menmen im.
17 Hɨram hɨm lo mi matɨp mɨtɨkɨt wiketeret tatɨp menmen miutɨp hɨrap
yaaim werek mentar hɨrakɨt tatɨp hɨm miutɨp mɨpɨram.
18 Hi hetpi me hi hɨrekes hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe. Haai kai kerek
keriuweta hi han in hɨrak ketikewa hawɨr wewepyapɨr hi keimɨn.”
19 Hɨr mɨt en nitɨwekhi, “Haai kit keik?”
Jisas ketpor, “Yi ap yertei hi keimɨn te yi yepɨtari Haai kai. Yi yerteiya te
yi yayɨrtei Haai kai.”
20 Jisas ketpor hɨm im keit wɨnak iuwe ke God, keit haau kerek mɨt newis
pewek mekre bokis newet God em mɨwaai en. Te mɨt nei ap newɨrek kekre
wɨnak enuk nentar wɨ mɨrak hɨrak kaki ap epei man wen au.

Yi ap te eitikewa yaino wit kerek hi anori en taau

21 Jisas pɨke ketpor keteipim, “Hi ano ehɨt en ehɨt (o ano auwesi ehɨt). Te
yi maain yayɨnyaitno te yi yayi yeriuwe menmen enum yi yɨrɨakem. Te yi
ap eino nein kerek hi ano en taau.”

22 Te mɨt iuwe ne Isrel natɨp, “Hɨrak katɨp kar ik, ‘Yi ap yaino wit kerek
hi ano taau.’ Hɨm im hɨrak ketpim mɨre hɨrak kaknep hɨrekes kakɨt nein te
haiu ap mamno mamtikerek?”
23 Jisas kewenhi ketpor, “Yi mɨt yi ne tɨ ik ek keriyen. Te hi au hi ke tɨ ik
au. Hi ke wit kau niu.
24 Mar keremem te hi etpi yi yayi yeriuwe menmen enum mau mekre
han ki. Yi ap yerteiya hi Mɨtɨk God keriuweta hi han tɨ ik e. Te yi yaino si
yayɨntar menmen enum yi yɨrɨakem.”
25 Hɨr nitɨwekhi, “Ti keimɨn?”
Jisas kewenhi ketpor, “Hi epei hetpi hɨm menmen nɨpaa ein ek, wɨ kerek
hi hinɨn hewepiyapɨr hɨm God ketpewem.
26 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem te hi etpiyem skelim yi mɨt ariuwerem
ahɨr ke mɨtɨk masistret hɨrak kɨrɨakem. Te hi ap arɨakem in ek au. In ek
hi etɨp yi mɨt ne tɨ hɨm me Mɨtɨk luwe kerek hɨrak keriuweta hi han in
hɨrak yaaik hɨrak ketpewem te hi epei hemtewem. Hi arɨak menmen im
keremem. Menmen ham au.”
27 Hɨr ap mertei menmen hɨrak ketporem me Haai kɨrak God ek au.
28 Te hɨrak ketpor, “Maain te yi eirɨak hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe
yewerikɨka hahu nu tentarakɨt, te yi yaiyɨrtei hi keimɨn hi hɨrekes. Te
maain yi eiyɨrtei hi ap hɨrɨak menmen me hi hɨrekes au. Hi hetpi menmen
miutɨp kerek epei Haai kai ketpewem.
29 Hɨrak kerek keriuweta hi han ti ik hɨrak kepu ketikewa. Hɨrak ap
kɨnaiwɨra hi kiutɨpen hepu. Au, hekrit hi hemtau menmen mɨrak hisesim
te hɨrak han yaaik keriuwa.”
30 Mɨt yapɨrwe nemtau hɨm me menmen Jisas ketpim, te hɨr nisesik.

Jisas katɨp hɨm me mɨt nau werek, mɨt au nau enum

31 Jisas katɨp mɨt ne Isrel kerek nemtau hɨm mɨrak nisesik kar ik: “Yi yises
hɨm mai hi epei hetpiyem yi yɨre mɨt disaipel nai.
32 Yi yayɨrtei hɨm yaaim werek, te hɨm yaaim im mamkepi yainepɨm
yaikeipɨn menmen enum, yar ke mɨtɨk epei ketpaan kɨnaaiwɨr wɨnak
enuk.”
33 Mɨt han en natɨp, “Haiu nepenyerer ne mɨtɨk Ebraham. Haiu ap nɨpaa
mɨre mɨt nɨrɨak menmen weinɨm me mɨtɨk hak kerek naanmɨprai au. Ti
henmak te ti atɨp hɨm im em, ‘Yi yayu yaaim werek yainopɨn yaikeipɨn
menmen enum yar ke mɨtɨk epei ketpaan kɨnaaiwɨr wɨnak enuk a?”
34 Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi mɨt yapɨrwe kerek yi yɨrɨak menmen
enum yi yar ke mɨt nekre wɨnak enuk ke menmen enum yi yisesim hɨrak
mewenkeki mari han ki yi ap te einaiwɨrem au.
35 Mɨt kerek nepu nekre wɨnak enuk ap te nanises han kɨr nanrɨak
menmen au. Te mɨtɨk kerek kepu witeik hɨrak kepu kepeit en kises han
kɨrak kɨrɨak menmen.
36 Te hi Nɨkan ke God hi herekyi yi eire yaain einopɨn eikeipɨn menmen
enum, te yi eiyu werek werek.
37 Hi hertei yi nepenyerer ne Ebraham. Te yi yayiyep yayɨntar yi ap
yemtau hɨm mai yisesi.
38 Hi hetpi menmen nɨpaa Haai kai epei keteiknewem, te yi yɨrɨak
menmen kerek nɨpaa haai ki hɨrak ketpiyem.”

Jisas katɨp mɨt haai kɨr hɨrak Seten

39 Hɨr newehi netpɨwek, “Haai kaiu hɨrak Ebraham.” Jisas ketpor, “Yi nɨkerek ne Ebraham hɨras, te yi yairɨak menmen yaaim mamɨr ke hɨrak kɨrɨakem.
40 Te menmen hi epei hetpiyem hɨram hɨm yaaim werek hi hemtewem meke God man. Te yi wen hanhan yaitɨp yayiyep. Ebraham hɨrak kɨnapen menmen im.
41 Yi yɨrɨak menmen kerek haai ki kɨrɨakem.”

Hɨr nenerek natɨp, “Miyerer naiu ap nɨwaai netike mɨt han te hɨr ninaiu nar ke ti au. Haiu Haai kaiu kiutɨp God hɨrekes.”

42 Jisas ketpor, “God hɨrak Haai ki hɨrekes, te yi han tewenɨna. Hɨrak keriuweta hi heke wit kɨrak han te hi hau in ek. Hi ap hises han kai hɨnaaiwɨr wit te hi han tɨ ik auye! Haai kai keriuweta.
43 Yi yenmak te yi ap yertei menmen hi epei hetpiyem a? Yi yepɨtariyem yentar yi ap yau werek werek yemtau hɨm mai.
44 Yi nɨkerek ne haai ki Seten, te yi hanhan yayises menmen enum mɨrak. Nɨpaa enum eik wɨ kerek hɨrak kinɨn kau ek, hɨrak enuk kenepep mɨt naa. Hɨrak ap pɨke kɨre yaaik mei kike au, kentar hɨrak ap katɨp hɨm yaaim mamkaap mɨt au. Hɨrak enuk kemipɨn mɨt kari han kɨr mekrerek. Hekrit hekrit hɨrak enuk kemitetpɨn, hɨrak haai ke mɨt hɨr nemitetpɨn.
45 Hi hetpi hɨm yaaim ap hemipɨn au, te yi ap yisɨsa yentar menmen hi nepei hetpim me Seten.
46 Keimɨn kiutɨp ke yi ektɨp menmen hi epei hɨrɨakem hɨram enum? Hi hetpi hɨm yaaim te yi yenmak yi ap han kiteta?
47 Mɨt kerek hɨr nɨkerek ne God hɨr enɨmtau hɨm me God. Te yi ap nɨkerek ne God au yentar yi ap yemtau hɨm mɨrak.”

Ebraham miye pɨrak winaak wen au, hi hinɨnek hepu

48 Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt han ne Isrel hɨr netpɨwek, “Nɨpaa haiu matɨp werek. Ti hɨrekes mɨtɨk enuk ke wit Sameria herwe kewit te ti han ken sip.”
49 Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Hi herwe ap mekra au. Hi hewenɨpi niuk me Haai kai keremem, te yi au yetpo enum ap yewenɨpi niuk mai au.
50 Hi ap hɨrɨak menmen te mɨt nantɨp hi yaaik iuwe au. Maain God kakteikɨn mɨt hi yaaik iuwe, hɨrak han ekitet menmen hi hɨrɨakem.
51 Hi hetpi werek. Neimɨn nises hɨm mai, hɨr ap te nani au. Hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.”
52 Mɨt iuwe ne Isrel netpɨwek, “In ek haiu mertei herwe enum mersɨs han kit te ti han ken sip.
53 Mɨtɨk Ebraham ketike mɨt profet kerek newepyapɨr hɨm me God natɨp mɨt em, hɨr epei naa. Te ti hatɨp neimɨn nises hɨm mit te hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik. Ti iuwe hinɨn Ebraham ketike mɨt profet a? Ti han kitet ti keimɨn a? Ti han kitet ti hɨre God a?”
54 Jisas katɨp kar ik: “Hi hɨrekes hewenɨpi niuk mai hɨram menmen weinɨm. Hi au Haai kai kerek yi yatɨp yi yisesik yewenɨpiyek hɨrak kewenɨpi niuk mai.
55 Yi yatɨp yi yerteiyek, te ti yisesik au. Hi herteiyek hisesik. Hi hatɨp hi hepɨtariyek, te hi mɨtɨk enuk hemipɨn har ke yi mɨt. Au, hi herteiyek, hi hises hɨm mɨrak.
56 Maam ki Ebraham hanhan kakɨr wɨ kerek hi anaaiwɨr wit ke Mɨtɨk luwe eweikɨn hɨre mɨtɨk anen hahu tɨ ik atike yi mɨt. Hɨrak epei kɨrek te hɨrak han yaaik.”

57 Mɨt iuwe ne Isrel netpɨwek, “Ti ap epei enuk he mɨtɨk wen au, ti epei hɨr Ebraham a? Taauye!”
58 Jisas ketpor, “Hi hetpi werek Ebraham miye pɨrak winaak wen au, hi kerekek hepu.”
59 Hɨrak katɨp epei au, mɨt neit nan nanwɨrem nankɨp. Au, Jisas kiune hɨrekes hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak iuwe ke God ketpaan ken witeik.

9

Hɨm me mɨtɨk nanamɨr toto Jisas kekepik kɨre yaaik

1 Jisas keke tɨ kepno, hɨrak kɨr mɨtɨk hak kerek miye winaak hɨrak enuk nanamɨr toto.
2 Mɨt disaipel nɨrak nitɨwekhi nar ik: “Mɨtɨk luwe, neinɨn nɨrɨak enum te miye pɨrak winaak te hɨrak nanamɨr toto? Hɨrekes o miye haai nɨrak?”
3 Jisas ketpor kar ik: “Mɨtɨk ketike miye haai ap nɨrɨak enum au. Hɨrak nanamɨr toto kentar God kɨrɨak menmen yaaim kakriuwerek kakteikɨn mɨt em.
4 Haiu emrɨak menmen me God kerek keriuweta hi han. Haiu emrɨakem me wɨ hɨrak kɨmat haiu mamrɨakem. Haiu emrɨakem emɨntar maain wɨ mamnen te mɨt ap te nanrɨak menmen mar im au.
5 Hi wen hepu tɨ ik ek, hi hɨre si mɨr meteikɨn mɨt yapɨrwe yayiwe, hi heteiknor menmen me God.”
6 Hɨrak katɨp menmen im epei au, hɨrak kenikɨn tɨmank men tɨ keweiknɨm mɨre toni, hɨrak kewisɨm mau nanamɨr ke mɨtɨk eik.
7 Hɨrak kewisɨm epei au, hɨrak ketpɨwek, “Ti eno ekɨr ekre wan niuk mɨrak Siloam.” (Haiu meweikɨn hɨm im haiu matɨp ‘Mɨt neriuwetem men.’) Jisas ketpɨwek epei au, hɨrak ken kekemyet ninaan te hɨrak pɨke kan kɨr ein ein werek werek.
8 Hɨrak epei kan, te mɨt nau menep nɨrapɨtek netike mɨt han nɨrek nɨpaa kau tɨ ek kitehi mɨt me pewek, hɨr natɨpan nar ik: “Mɨtɨk ik nɨpaa kau tɨ kitehi mɨt nanwetɨwek pewek. Mɨtɨk ik o au a?” Mɨt han en, hɨr natɨp, “Mɨtɨk ik ninaan mɨrak mar ke mɨtɨk hak eik kau tɨ.”
9 Mɨt han natɨp, “Mɨtɨk ik kerekek nɨpaa kau tɨ kitehi mɨt pewek.” Au, mɨt han natɨp, “Hɨrekes au. Hɨrak ninaan mɨrak mɨre mɨtɨk kerek nɨpaa nanamɨr toto ek.” Hɨrak ketpor, “Au, hi mɨtɨk hɨrekes kerek nɨpaa nanamɨr toto.”
10 Hɨrak ketpor, te hɨr nitɨwekhi, “Ti harkeik te nanamɨr kit yaaik te ti hɨr ein ein a?”
11 Hɨrak ketpor kar ik, “Mɨtɨk ik hɨr nenewek Jisas kenikɨn tɨmank mau tɨ keweiknenim ere mɨre toni, te hɨrak kewisɨm mau nanamɨr kai te hɨrak ketpo kar ik: ‘Ti eno ekemyet ninaan emɨkre wan niuk mɨrak Siloam.’ Epei au, hi hen hekemyet ninaan mai te nanamɨr kai kɨre yaaik hi hɨr ein ein werek werek.”
12 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nitɨwekhi, “Hɨrak keit nein?” Hɨrak katɨp, “Hi hepɨtariyek.”

Mɨt ne Farisi nitehi mɨtɨk me menmen Jisas kɨrɨakem

13 Hɨr mɨt neithis mɨtɨk ik kerek nɨpaa nanamɨr enuk toto ek hɨr neriyaak ketikeri nen nɨr mɨt ne Farisi kerek ninɨn nises hɨm me Moses.
14 Wɨ kerek Jisas kewis toni kau mɨtɨk nanamɨr toto te hɨrak nanamɨr yaaik kesiupan kɨr ein ein werek werek, hɨrak kɨrɨak menmen im me wɨ Sabat kerek mɨt ap nɨrɨak menmen au.

15 Hɨrak ketikeri nen nɨr mɨt ne Farisi, hɨr nitɨwekhi pɨke kakɨtpor
karkeik te hɨrak in ek kɨr ein ein. Hɨrak kewenhi katɨp, “Mɨtɨk hɨrak kewen
toni kau nanamɨr kai, hi hekekyet te hi hɨr ein ein.”
16 Mɨt han ne Farisi natɨp, “God keriuwet mɨtɨk ik au kentar hɨrak
kɨrɨak menmen me wɨ Sabat ap kises hɨm me Moses au.” Mɨt han natɨp,
“Mamɨrkeik te mɨtɨk enuk kakrɨak menmen yaaim mamɨr im?” Hɨr mɨt
newep nau nɨmɨn. Pɨnan natɨp Jisas enuk, han pɨnan natɨp hɨrak yaaik.
17 Mɨt ne Farisi nitehi mɨtɨk neteipim nar ik: “Ti han kitet mekam me
mɨtɨk kerekyut nanamɨr? Hɨrak yaaik?”
Hɨrak ketpor, “Hɨrak mɨtɨk profet kerekek.”
18 Mɨt iuwe ne Isrel nertei mɨtɨk ik au, te hɨr ap han kitet nɨpaa hɨrak
nanamɨr enuk toto, te in ek hɨrak kɨr ein ein. Hɨr nemtau hɨm mɨrak au
ere hɨr nɨtehi miye haai nɨrak.
19 Hɨr nitorhi nar ik: “Ik ek hɨrak nɨkan kit kerek nɨpaa yi yinaak ek,
hɨrak nanamɨr toto? Karkeik te hɨrak kɨr ein ein?”
20 Miye haai nɨrak netpor, “Haiu mertei ik ek nɨkan kawɨr kerek hawɨr
winaak hɨrak nanamɨr toto, hawɨr werteiyek.
21 Hawɨr wepɨtari hɨrak karkeik te hɨrak kɨpɨr ein ein. Yi eiyitɨwekhi.
Hɨrak epei kɨre iuwe. Hɨrak kɨrekes kakɨtpiyem.”
22 Miye haai nɨrak natɨp nar ik nentar hɨr nɨnaain mɨt iuwe ne Isrel.
Mɨt iuwe nɨpaa natɨp keimɨn katɨp Jisas hɨrak Mɨtɨk Krais kerek kaknen
kakɨkaap haiu mɨt, hɨr ap nanwenɨwekhi kaknen wɨnak kerek mɨt nererik
nekine hɨm me Moses neitai au.
23 Miye haai nɨrak nertei menmen im te hɨr netpor, “Hɨrak epei iuwe, te
yi eiyitɨwekhi em.”
24 Mɨt iuwe pɨke nari mɨtɨk kerek nɨpaa nanamɨr toto ek hɨrak kan te hɨr
netpɨwek nar ik: “Ti ewenɨpi niuk me God, te ti atɨp werek. Haiu mertei
mɨtɨk ik ap kises God werek werek o au. Ti ewepyapɨrek hɨrak enuk.”
25 Hɨrak ketpor kar ik: “Hi hepɨtari mɨtɨk ik hɨrak yaaik o enuk. Menmen
miutɨp hi hertei. Nɨpaa hi nanamɨr toto, te in ek hi hɨr ein ein werek
werek.”
26 Hɨr pɨke nitɨwekhi, “Hɨrak kerekyut mekam? Hɨrak karkeik te hɨrak
keniput nanamɨr kit kɨre yaaik?”
27 Hɨrak ketpor kar ik: “Hi epei hetpiyem, te yi ap yisesim werek werek
au. Yi yenmak te yi hanhan yayɨmtewem yaiteipim a? Yi hanhan yayisesik
yi yayɨr disaipel nɨrak a?”
28 Hɨrak katɨp epei au, hɨr han enuk netpɨwek enum nar ik: “Ti kerekek
hises hɨm mɨrak. Haiu auye! Haiu mises hɨm me Moses!
29 Haiu mertei God katɨp Moses hɨm mɨrak, te mɨtɨk ik weinɨk haiu
mepɨtari keimɨn keriuwetek kan.”
30 Mɨtɨk keneri ketpor kar ik: “Menmen im yaaim menipa hi heniuwesɨs.
Yi yepɨtari keimɨn keriuwetek hɨrak kan, te hɨrak kekepa kɨrɨak nanamɨr
kai kɨre yaaik.
31 Haiu mertei God hɨrak kemtau hɨm me mɨt enun hɨr nitɨwekhi
menmen au. Hɨrak kemtau hɨm keremem me mɨt yaain hɨr nɨrɨak menmen
God hanhan hɨr nisesi.
32 Nɨpaa God kewis tɨ ere in haiu ap memtau mɨtɨk hak kɨkaap mɨt
nanamɨr enum toto, te hɨr nɨr ein ein werek werek au.
33 God ap keriuwet mɨtɨk ik te hɨrak ap kakrɨak menmen werek werek
taauye!”

34 Hɨr mɨt nemtaantɨwo nenerek nar ik: “Nɨpaa miye pit winit ti enuk mɨtɨk weinɨk, te ti han kitet ti mɨtɨk iuwe hetpai menmen me God a?” Hɨr netpɨwek epei au, hɨr nepɨrek ken witeik.

Mɨt ap nises hɨm me Jisas hɨr nɨre mɨtɨk nanamɨr toto

35 Jisas kemtau hɨr epei nepɨrek ken witeik, te hɨrak kɨnketnɨwek. Hɨrak kɨnapɨnek epei au, hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Ti kerekek hises hɨm me mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe o au?”
36 Mɨtɨk ik kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk luwe, ti etpo hɨrak keimɨn te hi hises hɨm mɨrak.”
37 Jisas ketpɨwek, “Ti epei hɨrek hɨrak kerek in ek hɨrak ketput menmen.”
38 Hɨrak pɨke katɨp Jisas kar ik: “Mɨtɨk luwe, hi han kitet ti Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe.” Te hɨrak kewen ninɨp kewenɨpi niuk mɨrak.
39 Te Jisas katɨp, “Hi han tɨ ik te hi hewepyapɨr neimɨn nises God, neimɨn hɨr au. Hi han akaap mɨt netari hɨm me God te hɨrak kakrekyor han kitet hɨr nanamɨr toto te hɨr nanisesik nanɨrteiyek werek werek. Hi han te neimɨn hɨr han kitet hɨr epei nertei hɨm me Moses werek werek, hi heteiknor hɨr ap nises God werek werek au. Hɨr nɨre mɨt enun nanamɨr toto.”
40 Mɨt han ne Farisi nerp netikerek nemtau menmen hɨrak ketpim, hɨr netpɨwek nar ik: “Ti ap han kitet haiu nanamɨr toto metike mɨt yapɨrwe weinɨn au a?”
41 Jisas ketpor, “Yi yepɨtari hi keimɨn te God ap han kitet menmen yi yerekyewem hɨram enum iuwe au. Kike. Te in ek yi yatɨp yi yertei menmen me God werek werek, te menmen enum mekre han ki hɨram emu emɨt!”

10

Hɨm me Jisas naanmɨpre sipsip

1 “Hi hetpi werek werek. Mɨtɨk kerek ap kitet ya weipɨr kakno nɨwa ke sipsip au, hɨrak kɨniu nɨwa keke han kerekir ken nɨmɨn ein, hɨrak mɨtɨk enuk kekintɨp menmen.
2 Te mɨtɨk kerek kitet ya weipɨr hɨrak mɨtɨk ke naanmɨpre sipsip.
3 Mɨtɨk kerek kekiwo nɨwa kau ya weipɨr kɨre mɨtɨk ik, hɨrak kewisɨk ken nɨmɨn hɨrak kakno nɨmɨn te sipsip mamɨmtau hɨm mɨrak, hɨrak kekine niuk me sipsip miutɨp miutɨp, hɨrak keriyaam keiyɨm kakno wit eik.
4 Hɨrak kari sipsip mɨrak hɨrak kinɨn kakno. Sipsip hɨram misesik mentar hɨrak kenɨnewem (o kenɨnorem), hɨram memtau tonɨk mekre nɨkɨp te hɨram misesik.
5 Te mɨtɨk hak taau. Hɨram mɨneinɨk mɨrɨr mentar hɨram ap memtau tonɨk mekre nɨkɨp kɨre mɨtɨk kerek naanmɨprewem (o naanmɨprorem) au.”
6 Jisas katɨp mɨt ne Farisi hɨm im, te hɨr ap nertei menmen werek werek hɨrak ketporem me hɨrekes au.

Jisas katɨp hɨrekes kɨre mɨtɨk naanmɨpre sipsip

7 Mɨt netari menmen hɨrak ketpim te Jisas pɨke katɨp kar ik: “Hi hetpi werek werek hi hɨrekes hɨre weipɨr ke sipsip. Hi hɨkaap mɨt hɨr nɨre sipsip hɨr nanises hɨm me God.
8 Mɨt yapɨrwe nɨpaa ninɨn nan naanmɨpre mɨt ne Isrel hɨr mɨt enun nɨre mɨt nekintɨp menmen. Mɨt hɨr nɨre sipsip ne God ap nises mɨt in au.
9 Hi hɨre ya weipɨr. Neimɨn nisɨsa hɨr nɨre sipsip nanɨnen nɨmɨn nɨwa, te hɨr nanu werek maain nanɨno witeik nanɨnantɨn yenkis yaaim nanɨm.

10 Mɨtɨk enuk kekintɨp menmen kaknen te kakɨt menmen kaknep sipsip
kakɨwaank menmen. Hi au hi han te hɨr nani au. Hɨr nanu werek werek
nanɨr ke God hanhan hɨr nanwim.
11 “Hi hɨre mɨtɨk yaaik naanmɨpre sipsip hi hahi akaap sipsip nai te hɨr
nanu werek werek.
12 Mɨtɨk kerek naanmɨpre sipsip kakɨt pewek mamrerim, hɨram ap sipsip
mɨrak. Hɨrak kɨr nepere iuwe ke yaank kaknen, hɨrak kɨnaain kɨrɨr te
nepere iuwe ke yaank kemiyei sipsip ken kɨyaau kiutɨp kakɨp, te hɨram
ham mɨrɨr mewep ein mewep ein.
13 Mɨtɨk kar ik kɨrɨr kentar hɨrak ap hanhan sipsip au. Hɨrak
naanmɨprewem kakɨt pewek mamrerim keremem.
14 Hi hɨre mɨtɨk yaaik naanmɨpre sipsip. Hi hertei werek werek mɨt
neimɨn hɨr nɨre sipsip nai, hɨr nerteiya nisɨsa.
15 Hi hetike Haai kai werteiyakɨt mar im. Hi hertei mɨt nɨre sipsip nai,
hɨr nerteiya. Hi hetike sipsip nai hanhan meriuwehan te hi hahi akepi.
16 Mɨt han nɨre sipsip nai, hɨr nepu, te hɨr ap ne weiwɨk me mɨt nai
ne Isrel au. Hi tewen haryei nantike mɨt han in te hɨr nemtau hɨm mai
nanisɨsa. Maain hɨr nanre weiwɨk miutɨp te hi kiutɨp naanmampror.
17 “Haai hɨrak hanhan keriuwa hentar hi hanhan hahi akaap mɨt te hi
pɨke akrit.
18 Mɨtɨk hak ap te kakiyep te hi hahi au. Hi han kai kerekek. God ketpo
menmen im te hi arɨakem. Hɨrak katɨp werek te hi hahi, maain hɨrak
kakwisa hi pɨke akrit hahu.”
19 Mɨt iuwe ne Isrel en hɨr newepan nau nɨmɨn pɨnan, han kitet menmen
im, pɨnan au han kitet menmen ham nentar hɨm mɨrak.
20 Mɨt yapɨrwe natɨp, “Herwe kau kekrerek, te hɨrak han ken sip hɨrak
ketaritari katɨp menmen im em. Yi yenmak te yi yerp in yemtau hɨm mɨrak
a?”
21 Mɨt han natɨp hɨm mɨrak ap hɨm me mɨtɨk kerek herwe kau kekre han
kɨrak au. Herwe ap te kɨrɨak mɨtɨk nanamɨr toto enuk ek te hɨrak kɨre yaaik
kɨr ein ein werek werek au.

Mɨt iuwe ne Isrel neweikɨn sip newet Jisas

22 Jisas katɨp menmen im meit wit Jerusalem me wɨ mɨt nererik han
tewenɨn nɨpaa mɨt nepɨr menmen enum mekre wɨnak ke God, hɨr pɨke
nɨkaisiu weipɨr, te hɨr pɨke nanɨno nɨmɨn newenɨpi niuk me God. Me wɨ
im hɨram mɨre hawɨ hɨtan.
23 Jisas ken kitet wɨnak iuwe ke God keit haau mɨt nenewem ‘Hɨnp ke
mɨtɨk iuwe King Solomon.’
24 Hɨrak wen kepu en, mɨt iuwe ne Isrel neweiknɨwek nitɨwekhi, “Wɨ
marmenum te ti heteiknai haiu mamɨrteiyek. Ti etpai werek werek. Ti
Mɨtɨk God kehimɨtanit ti akepai haiu mɨt o au?”
25 Jisas ketpor, “Hi epei hetpi te yi ap han kitet hɨm mai werek werek au.
Menmen yaaim hi hɨrɨakem heriuwe menmen iuwe me Haai kai hɨram
mewepayapɨr hi keimɨn.
26 Yi ap yises hɨm mai yentar yi ap yɨre sipsip nai au. Nɨpaa hi hetpiyem!
27 Sipsip nai hɨr nanɨmtau hɨm mai hi herteiri niutɨp niutɨp hɨr nisɨsa.
28 Te hi ekepi te hɨr nanu nantikewa tipmain tipmain enum eik, hɨr
nani au. Mɨtɨk hɨrak ap te kakri mɨt sipsip nai te hɨr ap nanises hɨm mai
nanɨwaank taau.
29 Haai kai kerek kewetau mɨt in hɨrak kinɨn menmen yapɨrwe. Mɨtɨk hak
ap kakri mɨt nisesik te hɨr nanweikɨn sip nanwetɨwek nanɨwaank taau.
30 Hi etike Haai kai hawɨr wekiyakɨt wepu niutɨp.”

31 Hɨrak katɨp menmen in epei au, mɨt iuwe ne Isrel pɨke neit nan te hɨr
nankɨp.
32 Jisas kitorhi, “Hi epei hɨrɨak menmen yapɨrwe me ninaan mi hises
menmen Haai kai kehimɨtena hi hɨrɨakem. Me mekam miutɨp te yi eiwɨr
nan yayiyep a?”
33 Mɨt iuwe ne Isrel netpɨwek, “Haiu mamitep me menmen yaaim ti
hɨrɨakem au. Haiu mamitep mamɨntar ti atɨp enum, ti hɨre mɨtɨk kerekek,
te ti hatɨp ti hɨrekes hɨre God.”
34 Jisas katɨp, “Hɨm me God mau tɨwei hɨram matɨp mar im:
35 ‘Hi atɨp yi yɨre God.’ Haiu mertei hɨm me God mau tɨwei hɨram yaaim
ap mamweikɨn matɨp hɨm ham taau. God katɨp mɨt kerek hɨrak kewetɨr
hɨm mɨrak hɨr nɨre God.
36 God Haai kehimɨtena hɨrak keriuweta te hi han hau tɨ ik ek te yi
yenmak yatɨp hi hatɨp enum hentar hi etpi hi Nɨkan ke God a?
37 “Hi ap hɨrɨak menmen Haai kai kehimɨtena, te yi ap eiyises hɨm mai
au emɨt!
38 Te hi hɨrɨak menmen me Haai kai. Yi yɨnapen han ekitet hɨm hi
hetpiyem me Haai kai keriuweta hi han tɨ ik yentar hi mɨtɨk kerekek. Te yi
han ekitet menmen hi hɨrɨakem te yi yayɨrtei werek werek han ekitet Haai
kai God ketikewa hawɨr wekiyakɨt wepu han kiutɨp.”
39 Hɨrak katɨp menmen im epei au, hɨr pɨke nantɨwekhis nanwisɨk
kakɨkre winaɨk enuk, te hɨrak kɨnaiwɨri ken.
40 Hɨrak kɨnaiwɨri pɨke ken kerekir mani Jodan ken kiun wit kerek nɨpaa
Jon kɨkɨr mɨt, hɨrak kewiyen.
41 Mɨt yapɨrwe hɨr nan natɨp, “Jon ap kɨrɨak menmen yaaim kɨkaap mɨt
enun hɨr nɨre yaain kar ke mɨtɨk ik kɨrɨakem. Te menmen hɨrak ketpei me
mɨtɨk ik ek hɨram yaaim werek.”
42 Mɨt yapɨrwe nau en, hɨr han kitet hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God
kehimɨtanek kaknen kakɨkaap haiu mɨt.

11

Mɨtɨk Lasaras epei kaa

1 Mɨtɨk hak kiutɨp niuk mɨrak Lasaras, hɨrak kau wit Betani. Betani hɨrak
wit kerek Maria wetike heiyiuwe pɨre Mata newi en.
2 (Nɨpaa mɨte Maria ip ep wewen tɨpar yaaim mɨnɨn yaaim mɨre natɨn
kɨpna em mentar hɨt me Mɨtɨk luwe Jisas. Epei au hɨre pɨke wenke paan
kɨre pɨke weiyɨk wesiunɨnɨwekem. Mɨte ip e hɨre yenten kɨre Lasaras.
Hɨrak kɨnap.)
3 Hɨrak Lasaras kɨnap te Maria wetike Mata hɨr nesiuwe hɨm men Jisas
netpɨwek, “Kit yinak Lasaras nepei kɨnap wɨsenum. Ti enen ekepik te hɨrak
kakre yaaik.”
4 Jisas kemtewem, hɨrak katɨp, “Lasaras kɨnap keremem ap te kaki herwe
enuk kakno kakɨsine kakɨt au. Menmen im man te mɨt nanwenɨpi niuk me
God, mɨt nanwenɨpi niuk mai hi Nɨkan ke God.”
5 Jisas han tewenɨn Mata wetike kikɨre pɨre, netike yenten kɨr Lasaras.
6 Jisas kemtau hɨm me Lasaras kɨnap, te hɨrak wen kepu wit kerek hɨrak
kepwi en ere wɨ wiketerem.
7 Epei au, hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak, “Haiu pɨke emno provins Judia.”
8 Te mɨt disaipel newenek natɨp, “Mɨtɨk luwe, ti hanhan pɨke eno wit
kerek nɨpaa ein mɨt nau en nanwɨr nan nanitep a? Ekɨt haiu emu in!”

9 Jisas katɨp kar ik: “Ap 12 aua me hekrit ere hɨnkewɨ a? Te mɨtɨk kakno
kakitet yayiwe ap te kakrewo menmen kakɨnkewɨn kentar hɨrak wepni kɨr
kan tɨ ik ek, hɨrak kɨr yayiwe hɨrak kitetik.
10 Te hɨrak kakno kakɨ wɨtaan, hɨrak kakrewo menmen te kakɨnkewɨn
kentar ap wepni kɨr keteiknɨwek menmen werek werek.”
11 Jisas katɨp hɨm im em epei au, hɨrak pɨke ketpor keteipim kar ik: “In
ek Lasaras epei kɨwaai keit, te hi pɨke eno akotɨtek kakɨkrit kaku.”
12 Mɨt disaipel netpɨwek nar ik: “Mɨtɨk luwe, hɨrak kɨwaai, te hɨrak maain
pɨke kakre yaaik. Te haiu emu in a?”
13 Jisas ketpor me Lasaras hɨrak epei kaa, te hɨr han kitet hɨrak keptor
hɨrak kɨwaai kerekek.
14 Mar keremem te Jisas ketpor werek werek kar ik: “Lasaras epei kaa.
15 Te hi han yaaik hi ap hau hetikerek kerek wɨ hɨrak kaa kentar maain
hi hekepik yi eiyɨrtei God keriuweta hi han. In ek haiu emno emɨrek.”
16 Mɨtɨk Tomas hɨr nekine niuk mɨrak ham nenewek Didimas, hɨrak katɨp
mɨt disaipel han ne Jisas kar ik: “Tɨs, haiu emno emtike Mɨtɨk luwe te haiu
mami mamtikerek.”

Jisas kan kɨr Lasaras yentenrer nɨrak hɨr newepnak

17 Maain Jisas kan, mɨt netpɨwek nar ik: “Wɨ tekyaait Lasaras kaa, hɨr
newisɨk kɨwaai kekre han kewen kɨnɨk.”
18 Wit Betani ap yanɨmɨn ke wit iuwe Jerusalem. Au menep kɨre 3
kilomita.
19 Te mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel epei nan Betani nanɨr Mata wetike
Maria, hɨr enwenor han kɨr yaaik nentar yenten kɨr Lasaras epei kaa.
20 Mata wemtau Jisas kaknen, hɨre wen te wawɨwenyipɨrek wawɨt yayiwe
eik. Te Maria au wepu wɨnak eik.
21 Mata wan watɨp Jisas, “Mɨtɨk luwe, nɨpaa ti epei enen ehu in te yenten
kai ap te kaki taau.
22 Te hi hertei God in ek kakwetit menmen kerek ti hitɨwekhiyem
heriuwerem em.”
23 Jisas jetpɨwe, “Yenten kit tewen kakɨkrit kaku kakre mɨtɨk.”
24 Mata wewenhi watɨp, “Hi hertei maain hɨrak kakɨkrit me wɨ kerek God
kehimɨtenem skelim mɨt.”
25 Jisas ketpɨwe, “Hi Haai ke mɨt pɨke nanɨkrit nanu. Hi Haai ke mɨt nanɨt
hɨmɨn yaaik. Neimɨn nises hɨm mai, hɨr nani, te maain hi pɨke akɨan nanu
nanɨt.
26 Neimɨn kerek nau nisɨsa hɨr keriyen nanɨt hɨmɨn yaaik nanu nanɨt
tipmain tipmain enum eik. Ti han kitet hɨm mai hisesim o au?”
27 Mata wewenhi war ik: “O Mɨtɨk luwe, hi hises hɨm mit. Hi hisesit
hentar hi hertei ti Nɨkan ke God, ti Mɨtɨk kerek God kehimɨtenit ti han tɨ
ik e.”

Jisas kɨkɨt kerwe kaa

28 Mata watɨp hɨm im epei au, hɨre pɨke wen wenɨne kikɨr pɨre Maria. Hɨr
wik hasini hɨre wetpɨwe main main war ik: “Mɨtɨk luwe epei kan kitauhi
hi hetput ti eno ehɨrek.” Hɨre wetpɨwe epei au, hɨre wen wɨrɨak menmen.
29 Maria wemtau hɨm im em, hɨre wesiukɨn wasenum wen wawɨr Jisas.
30 Jisas ap epei kan kiun wit ik wen au. Hɨrak wen kepeit wit kerek Mata
epei wen wɨrek kewiyen.

31 Mɨt miyapɨr ne Isrel neit wɨnak kɨr enwenɨn han kɨre hɨr nɨr Maria
hɨre wesiuknen wasenum wen, te hɨr nisesiye. Hɨr natɨp, “Hɨre waunɨne
herwe hei te hɨre waukɨtek.”
32 Te Maria epei wan wiun wit kerek Jisas kewiyen, hɨre wɨrek wenke
wɨwaai hɨt mɨrak wewenɨpiyek. Hɨre watɨp, “Mɨtɨk luwe, nɨpaa ti epei
enen in ne, te yenten kai ap te kaki au.”
33 Jisas kɨrep wɨkɨt, te mɨt miyapɨr ne Isrel kerek epei netikerep hanhan
ek hɨr nɨpkɨtek, hɨrak han enuk te hɨrak han kɨrak kekrit.
34 Te hɨrak kitɨwehi kar ik: ‘Yi yewisɨk kɨwaai nein?”
Hɨr natɨp, “Mɨtɨk luwe enen ehɨrek.”
35 Jisas han tewenɨnek kɨkɨtek.
36 Mɨt han en ne Isrel natɨp, “Eiyɨrek, hɨrak hanhanek wɨsenuk.”
37 Te mɨt han natɨp, “Hɨrak nɨpaa kɨrɨak mɨtɨk kerek nanamɨr toto hɨrak
kɨr ein ein ek a? Hɨrak ap te kakɨkaap Lasaras kaa au a?”

Jisas kɨkɨak Lasaras kekrit kepu

38 Jisas han enuk han kekrit, te hɨrak ken han kerek mɨt epei newisɨk
kɨwaairi en. Han ik kerekek nɨpaa hɨr nekinɨk kekre nan hɨr newis nan
keiyepet hɨm kɨrak.
39 Jisas katɨp, “Yi eiyɨnke nan ik eknepɨn.”
Mata yenten kɨre kerek kaa ek, hɨre watɨp, “Mɨtɨk luwe, hɨrak epei kaa
ere wɨ tekyaait epei men, te hɨrak epei kɨnɨn enuk. Ti ap ekeisiuwek ekɨt!”
40 Jisas ketpɨwe, “Hi hetput ti ehises hɨm mai te ti tewen hahɨr menmen
iuwe me God mamnen.”
41 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nenkre nan ken pɨn, Jisas kɨkɨamnaan katɨp,
“Haai ti yaaik ti epei emtau menmen hi hituthiyem.
42 Hi hertei me wɨ yapɨrwe ti hemtau hɨm mai, te hi hatɨp hɨm im em
hentar mɨt in en, te hɨr nanɨrtei ti heriuweta hi han tɨ ik ek.”
43 Hɨrak kitehi God menmen im epei au, hɨrak kenɨne hɨm iuwe kar ik:
“Lasaras, ti etpaan enen witeik.”
44 Te mɨtɨk kerek kaa ek hɨrak ketpaan kan witeik. His hɨt mɨrak hɨr
newenkekim meriuwe laplap kerek nɨpaa hɨr neiyɨm newisɨk ek, te laplap
ham mewenkɨkɨwek ninaan mɨrak. Jisas ketpor, “Yi eisiupenɨwek laplap
einaiwɨrek ekno.”

Mɨt iuwe ne Isrel nimenɨpɨnan natɨpan nanɨnep Jisas kaki
(Mt 26:1-5; Mk 14:1-2; Lu 22:1-2)

45 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel kerek epei nan nɨr Maria, hɨr nɨr menmen
Jisas kɨrɨakem, te hɨr han kitet hɨrak Mɨtɨk kerek God keriuwetek kan tɨ ik.
46 Au, mɨt han pɨke nen natɨp mɨt ne Farisi me menmen Jisas epei
kɨrɨakem.
47 Te mɨt ne Farisi netike mɨt iuwe ne pris netike mɨt ne kaunsil hɨr
nererik natɨp nar ik: “Haiu emrɨak mekam? Hɨrak epei kɨrɨak menmen
iuwe mar im!
48 Te haiu mamwisɨk kakrɨak menmen mampar im, te mɨt yapɨrwe
nanisesik. Mɨt nanisesik, te mɨt iuwe ne wit Rom nansiuwe ami nanɨnen
nanwen wɨnak iuwe ke God hɨr nanɨwaankai haiu mɨt ne Isrel!”
49 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Kaiafas, kerek me tito im hɨrak hetpris kinɨn pris
yapɨrwe, hɨrak ketpor, “Yi hɨras ap yertei menmen mei kike taau!
50 Yi ap yertei werek hɨram yaaim te mɨtɨk kiutɨp ik kaki, haiu mɨt
yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel au.”

51 Hɨrak ap katɨp im em me han kɨrak. Au, hɨrak mɨtɨk het pris kerek kinɨn naanmɨpre mɨt en me tito im em, te hɨrak katɨp hɨm kɨre profet kar ik ek: Jisas kaki kakɨkaap mɨt ne Isrel keriyen.
52 Hɨr keriyen au, hɨrak kaki te kakri mɨt miyapɨr nɨre nɨkerek yapɨrwe ne God nau nerer wit wit nanɨnen nanɨre mɨt ne weiwɨk miutɨp.
53 Me wɨ in ere maain, mɨt iuwe ne Isrel nimenɨpɨn nanɨnep Jisas.
54 Mar keremem te Jisas ap ken kitet yayiwe yaaik ke mɨt ne Judia. Hɨrak kɨnaiwɨri hɨrak ken yaank weinɨk mɨt ap newi en, ken wit hak niuk mɨrak Efraim. In ek hɨrak kau ketike mɨt disaipel nɨrak.
55 Wɨ me mɨt ne Isrel nererik nanɨm menmen han tewenɨn nɨpaa God kenep mɨt ne Isip, hɨram epei man menep. Wɨ me mɨt nererik nanɨm menmen wen au, hɨr mɨt miyapɨr nɨnaaiwɨr wit kɨr nɨniu nen wit Jerusalem me nanwet pris menmen te God kaktɨp hɨr yaain, nanɨr ke hɨm me Moses ketpim.
56 Hɨr yapɨrwe nɨpiun wit Jerusalem, hɨr nɨnatɨn Jisas. Hɨr neit wɨnak iuwe ke God nɨmɨn ein, hɨr nitehiyan natɨpan, “Yi han kitet mekam? Hawɨr han kitet hɨrak ap te kaknen in kakɨm menmen kaktike mɨt miyapɨr in taau.”
57 Mɨt iuwe pris netike mɨt ne Farisi epei natɨp mɨt neimɨn nertei Jisas keit nein, te hɨr enɨnen nanɨtpor te mɨt iuwe nanɨno nantɨwek his nankɨp.

12

Maria wewen tɨpar mɨnɨn yaaim mentar hɨt me Jisas
(Mt 26:6-13; Mk 14:3-9)

1 Maain wɨ ham Jisas pɨke kan wit Betani, wit kerek Lasaras kewiyen. Hɨrak mɨtɨk kerek Jisas kɨkɨak te pɨke kekrit. Me wɨ im, wɨ hispɨnak kiutɨp (6) wen mepu ere mɨt nererik nanɨm menmen me Pasova. Me wɨ im mɨt hɨr han tewenɨn nɨpaa God kenep mɨt ne Isip, te hɨr Isrel au.
2 Mɨt en hɨr epei nemani menmen me Jisas kakɨm neit wit kɨr eik. Mata wɨkaap mɨt kerek newetɨr menmen. Mɨtɨk Lasaras kau ketike Jisas tekiyakɨt taam menmen.
3 Te mɨte niuk mɨre Maria, hɨre yenten pe Lasaras wekin mɨn tɨpar me nu nad mɨnɨn mekrerem me mɨt hɨr newɨr pewek iuwe nantɨwem, hɨre wewenem mentar Jisas hɨt mɨrak. Epei au, hɨre wesiunenim meriuwe paan kɨre. Tɨpar yaaim mɨnɨn mekre wɨnak au han iuwe kewen.
4 Mɨtɨk disaipel hak kiutɨp ke Jisas niuk mɨrak Judas ke Iskeriot, kerek maain kakwepyapɨr Jisas kakno his me mɨt iuwe ne Isrel, hɨrak katɨp,
5 “Nenmak te mɨt ap neit tɨpar yaaim mɨnɨn im em nesiuwerem nanɨt pewek mererim mar 300 kina te hɨr enwet mɨt enun ap netenen menmen enwetɨrem?”
6 Hɨrak ap han tewenɨn mɨt enun ap netenen menmen au. Hɨrak enuk kekintɨp menmen. Hɨrak naanmɨpre tɨkenup kerek Jisas ketike disaipel nɨrak newis pewek mekrerek ek te hɨrak kekinenim kɨsawɨnem.
7 Hɨrak katɨp kenerep, te Jisas ketpɨwek, “Ewisiye ewɨrp! Hɨre wetenen menmen im wɨrɨakem me maain hi hahi hɨr mɨt nanwisa akre hei.
8 Mɨt enun netenen menmen au hɨr nanu nantikewi hekrit, te hi au. Wɨ ham hi anaiwɨri.”

Hɨr mɨt iuwe pris natɨp nanɨnep Lasaras kaki

9 Mɨt yapɨrwe ne Isrel nemtau Jisas keit wit Betani, te hɨr nen en nanɨrek. Hɨr ap nanɨr Jisas kiutɨp kerekek au. Hɨr nanɨr Lasaras kerek Jisas kɨkɨak kaa ek pɨke kekrit kau.

10 Te mɨt iuwe pris nimenɨpɨn nanɨnep Lasaras ketike Jisas.
11 Mɨt yapɨrwe neweikɨn sip newet hɨm me mɨt iuwe ne Isrel hɨr nises
Jisas, nentar menmen Jisas kɨrɨakem.

Jisas ken wit Jerusalem kɨre mɨtɨk iuwe king
(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Lu 19:28-40)

12 Maain wɨ ham hekrit, mɨt yapɨwe kerek epei nan nererik nanɨm
menmen me wɨ Pasova kerek hɨr han tewenɨn God kenep mɨt ne Isip, hɨr
nemtau Jisas kaknen wit Jerusalem.
13 Te hɨr neit wapnake neiyɨm nen newenyipɨrek neit yayiwe eik. Te hɨr
nɨnap natɨp,
"God ti yaaik. Haiu emwenɨpi niuk me mɨtɨk ik kan kakɨkrehɨr ke ti Mɨtɨk
luwe God.
Ti akaap mɨtɨk ik naanmamre haiu mɨt ne Isrel."
14 Jisas kɨnapɨn donki (hɨrak kɨre hos), te hɨrak kewik kar ke hɨm me God
mau tɨwei metpim mar im:
15 "Yi mɨt yau wit Saion, yi ap einapen!
In ek Mɨtɨk luwe ki kaknen kakri kau donki wen yaaik kɨpniu."
16 Mɨt disaipel nɨrak ap nertei nenmak hɨr nɨrɨak menmen im ere maain
Jisas kaa pɨke kekrit ken wit ke God kakɨt niuk iuwe. Maain hɨr han kitet
menmen nɨpaa tɨwei me God metpim, hɨr nertei nenmak hɨr nerekyɨwek
im em.
17 Mɨt yapɨrwe kerek nɨpaa nau netike Jisas me wɨ kerek hɨrak kenɨne
Lasaras nɨpaa hɨrak kaa te hɨrak kekrit kekre herwe hei kan. Mɨt in nɨr
menmen im, te hɨr nen newepyapɨr menmen hɨrak kɨrɨakem.
18 Mar keremem te hɨr mɨt yapɨrwe nen newenyipɨr Jisas. Hɨr nemtau
Jisas kɨrɨak menmen iuwe mar im.
19 Te hɨr mɨt ne Farisi nesiuwehan hɨm natɨpan nar ik: "Yi eiyɨri!
Menmen haiu mɨrɨakem ap te mamwenek taau! Mɨt yapɨrwe ne tɨ ik
nisesik."

Mɨt han ne Grik hanhan nanɨr Jisas

20 Mɨt han ne weiwɨk me Grik nan Jerusalem netike mɨt han ne Isrel, te
hɨr nererik naam menmen han tewenɨn wɨ nɨpaa God hɨrak kenep mɨt ne
Isip.
21 Hɨr nan nɨr mɨtɨk Filip (hɨrak ke wit Betsaida keit provins Galili), te hɨr
natɨp, "Mɨtɨk iuwe haiu hanhan mamɨr Jisas mamɨtpɨwek menmen."
22 Filip ken katɨp Endru, te hɨrakɨt wiketeret ten tatɨp Jisas.
23 Jisas ketpɨwekɨt, "Wɨ apei menep man te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe,
God kakweto niuk mɨrak yaaim iuwe hi etɨwem.
24 Hi hetpi hɨm werek. Yehes kei kiutɨp ke rais kɨnatɨn kɨwaai tɨ au, te
yehes kiutɨp kerekek kakpau. Yi eikɨr ekɨkre tɨ, te kakine nɨkim yapɨrwe.
Mar im hi hɨr mɨt nanwisa akre hei. Maain hi akrit hi akaap mɨt yapɨrwe
nanises hɨm me God.
25 Neimɨn hanhan nanises han kɨr nanɨwaank hɨras. Neimɨn ap nises han
kɨr nau tɨ ik ek, hɨr nises han ke God, te maain han kɨr kaku werek werek
tipmain tipmain enum eik.
26 Mɨt neimɨn nanrɨak menmen mai hi hɨrɨakem, te hɨr enisɨsa hɨr nani
nanɨr ke hi hahi. Wit kerek hi hewiyen te mɨt nɨrɨak menmen mai hɨr
nanwiyen. Te Haai kai kakwis niuk mɨr iuwe kentar hɨr nisɨsa.

Hɨr mɨt enwenɨpi niuk me hi Mɨtɨk ke wit ke God

27 In ek han kai kekrit kehɨnhɨn te hi atɨp mekam? Te hi atɨp Haai hi
anaaiwɨr menmen im mamnen mamiyep? Au, mar keremem te hi han hau
tɨ ik e.
28 Haai, ti enip niuk me mɨt emre iuwe!" Jisas katɨp kar ik te hɨm meke
nepni man matɨp mar ik: "Hi henip niuk mai mɨre iuwe, te hi pɨke arɨakem
mamre iuwe."
29 Te mɨt yapɨrwe nerp menep nemtau hɨm kerekek, te hɨr natɨp, "Nepni
mewenɨn." Mɨt han au, natɨp, "Mɨtɨp ensel ke God ketpɨwek."
30 Jisas ketpor, "Hɨm em ap man me menmen mai mamkepa au. Hɨram
man te mamɨkepi yi eiyɨrtei God keriuweta hi han tɨ ik e.
31 In ek, wɨ epei man, te God skelim hɨr mɨt nau tɨ ik ek me menmen enum
nɨpaa hɨr nɨrɨakem. In ek hɨrak kakinɨn Seten kerek naanmɨpre menmen
enum me tɨ.
32 Te maain mɨt nanwenkɨka hi ahu nu tentarakɨt, te hi ari han ke mɨt
yapɨrwe nanisɨsa."
33 (Jisas katɨp hɨm im keteikɨn mɨt karkeik te hɨrak kaki.)
34 Te mɨt yapɨrwe pɨke newenhi natɨp nar ik: "Hɨr haiu misesim
nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei hɨram matɨp mɨtɨk kerek God kehimɨtanek
kakɨkaap mɨt en te hɨrak kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik. Ti henmak
te ti hatɨp mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe mɨt han hɨr nanwenkekik hɨrak kaki?
Keimɨn hɨrak Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe God a?"
35 Jisas kewenhi ketpor hɨm tok piksa kar ik: "Wepni kakɨr kike kau
nɨmɨn ke yi mɨt. Yi eiyitet yayiwe me wɨ wepni (o yanm) kɨr, te yi eiyu
werek, te wɨtaan ap mamsawɨn yayiwe. Maain hi anaiwɨri ano, yi eiyɨr
mɨtɨk kerek ke wɨtaan kakno kepɨtari yayiwe hɨrak ken nein.
36 Yi eiyisɨsa hi hɨre wepni (o yanm) wɨ hi hepu in, te maain yi yɨre mɨt
yi eiyises menmen yaaim."

Mɨt yapɨrwe ne Isrel ap nises hɨm me Jisas

Jisas katɨp menmen im epei au, hɨrak ken kɨsawɨn hɨrekes kenpɨn
kekeipnor.
37 Hɨr mɨt nɨpaa nɨrek kɨrɨak menmen iuwe kɨkaap mɨt nɨnap hɨr nɨre
yaain, te hɨr ap han kitet hɨrak Mesaia, mɨtɨk kerek God keriuwetek kan tɨ
au.
38 Hɨr ap nisesik, te hɨm nɨpaa mɨtɨk profet Aisaia ketpim kewisɨm mau
tɨwei mamnen mar im:
"Mɨtɨk luwe, neimɨn nises hɨm maiu? Mɨt auye!
Mɨtɨk luwe keteikɨn menmen mɨrak iuwe men neimɨn?
Mɨt yapɨrwe!"
39 Te mɨt ap nisesik nentar hɨm nɨpaa Aisaia pɨke kewisɨm mau tɨwei mar
im:
40 "God hɨrak kesor nanamɨr (o naan) kɨr te hɨrak tokik kepu, hɨrak kenipi
te hɨr han toenuk.
Te hɨr ap nɨr menmen werek werek au, hɨr ap nertei menmen werek werek.
Hɨr nertei menmen werek werek, te hɨr nanisesik te hɨrak kakɨkepi hɨr nɨre
yaain, te hɨr au."
41 Mɨtɨk profet Aisaia katɨp menmen im kentar hɨrak kɨr Jisas keit niuk
mɨrak iuwe te hɨrak kewepyapɨrek.
42 Me wɨ im, mɨt iuwe ne Isrel yapɨrwe hɨr nises Jisas. Hɨr nɨnapen mɨt
ne Farisi, te hɨr ap newepyapɨr hɨr nises Jisas. Hɨr natɨp te mɨt ne Farisi
nanɨpɨri nanɨnepɨn nankeipɨn wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me
Moses neitai.

43 Hɨr hanhan iuwe mɨt nantɨp hɨr yaain, te hɨr hanhan kike God hɨrak
kakɨtpor hɨr yaain. Hɨram menmen weinɨm.

Maain Jisas skelim mɨt nanit wit ke God kakriuwe hɨm nɨpaa hɨrak katɨp mɨt em

44 Jisas katɨp hɨm iuwe kar ik: "Neimɨn nisɨsap ap nisɨsa hi kiutɨp kerekek
au. Hɨrak kises Mɨtɨk luwe kerek keriuweta hi han tɨ ik e.
45 Neimɨn nɨra, te hɨram mamɨr ke hɨr nɨr Mɨtɨk luwe kerek keriuweta hi
han tɨ ik e.
46 Hi han tɨ ik ek, hi hɨre wepni kɨr. Mɨt neimɨn niutɨp niutɨp kerek nisɨsa,
hɨr ap nanu enum nanɨr ke mɨtɨk ke wɨtaan kau auye!
47 Neimɨn nemtau hɨm mai te ap nisesim, hi ap skelim hɨr mɨt au. Hi ap
han tɨ skelim mɨt nau tɨ ik ek au. Hi han te hi akepi.
48 Mɨtɨk keimɨn ke yi mɨt keweikɨn sip keweto ap kemtau hɨm mai, maain
menmen mekam skelim mɨtɨk ik a? Me hɨm kerek nɨpaa hi hetpiyem,
hɨram skelim mɨtɨk ik me wɨ kerek God skelim mɨt.
49 Menmen im hɨram werek mentar hi ap hises han kai hetpim au. Haai
kerek keriuweta hi han ketpo hɨm te hi ewepyapɨrem.
50 Hi hertei hɨm hɨrak ketpim mamrɨak mɨt nanu werek tipmain tipmain
enum eik. Menmen hi hetpiyem hɨram menmen Haai kai ketpewem."

13

Jisas kekemyetɨt hɨt me mɨt disaipel nɨrak

1 Wɨ me mɨt nererik nanɨm menmen me Pasova kerek hɨr han tewenɨn
God kenep mɨt ne Isip teipmen mamnen. Jisas kertei wɨ mɨrak epei man
te hɨrak kaki kaknaaiwɨr tɨ ik, te hɨrak pɨke kakno kakɨr God Haai. Hekrit
hekrit hɨrak han tewenɨn mɨt nɨrak yaain nau tɨ ik ek. (Hɨrak han tewenɨni
ere maain hɨrak kaki.) Te in ek hɨrak kakteiknor hɨrak han tewenɨni
wɨsenum.
2 Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak naam menmen. Seten epei kakri han ke
Judas, nɨkan ke Saimon ke wit Iskeriot, te hɨrak kakwepyapɨr Jisas kakwet
mɨt enun ek.
3 Jisas kertei Haai kɨrak God epei kewetɨwek menmen iuwe werek, hɨrak
kertei hɨrak kan keke wit ke God, te hɨrak pɨke kakno kakɨrek.
4 Te Jisas kekrit kekeipɨn yeno kerek hɨr naam menmen menterim em,
kenemtɨn laplap saket men, te hɨrak kakɨr laplap taul nokik mau mamɨn
mɨrak.
5 Epei au, hɨrak kewen tɨpar mekre tɨkenup kekemyetɨt mɨt disaipel nɨrak
hɨt hiyap mɨr. Hɨrak kesiunenim keriuwe taul kerek kakɨr kau mamɨn
mɨrak em, kɨre mɨtɨk enuk weinɨk kɨrɨak menmen me mɨt iuwe nɨrak.
6 Jisas ken kakɨr Saimon Pita, te hɨrak Pita ketpɨwek, "Mɨtɨk luwe, ti
henmak te ti hekemyetɨt hɨt mai?"
7 Jisas kewenhi ketpɨwek kar ik: "In ek ti ap hertei menmen in ek hi
hɨrɨakem. Te maain ti tewen erteiyem."
8 Pita katɨp Jisas, "Ti ap te ekemyetau hɨt mai taauye!"

Te Jisas pɨke ketpɨwek, "Hi ap akemyetut hɨt, te ti ap har ke mɨtɨk disaipel
kai taau!"
9 Saimon Pita kewenhi katɨp kar ik: "Mɨtɨk luwe, ti ap ekemyet hɨt mai
keremem au. Ti akemyetɨt his metike paan."
10 Jisas katɨp, "Keimɨn kisɨsa hɨrak kɨre mɨtɨk kerek epei kɨkɨr, hɨrak yaaik
prar prar, te hɨrak ap pɨke kakɨkɨr hɨrekes. Au, me hɨt miutɨp keremem,

hɨrak ekɨkɨrem. Yi yapɨrwe yi yaain yɨre mɨt epei nɨkɨr prar prar neit. Kiutɨp kerekek au. Hɨrak kɨre mɨtɨk hapɨk mewik.”

11 Jisas epei kertei keimɨn kerek maain kakwepyapɨrek kakno his me mɨt enun, te hɨrak katɨp mɨt nɨrak, “Yi mɨt han ki kɨre mɨt epei nɨkɨr prar prar. Te kiutip au han kɨrak enuk kɨre mɨtɨk ap kɨkɨr hapɨk mewik.”

12 Jisas epei kekemyetɨt hɨt mɨr epei au, te hɨrak pɨke keriuwet saket mɨrak mɨre laplap, te hɨrak pɨke kau yeno. Hɨrak kau yeno, hɨrak kitorhi, “Yi yertei hi henmak te hi epei herekyiyem o au? Hi hetpi.

13 Yi yenewa hi Mɨtɨk luwe enuk hi ewepiyapɨr hɨm. Hɨram werek te yi yenewa mar im yentar hi hɨrekes luwe kerekek.

14 Hi Mɨtɨk luwe ki hewepiyapɨr hɨm, te hi hekemyeti hɨt. Yi yises menmen hi herekyiyem, yi eikemyetɨt hɨt me ni yinan, yar ke mɨtɨk enuk weinɨk kɨrak menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak.

15 Hi epei ateikniyem te yi eiyisesim empar kerek hi epei herekyiyem.

16 Hi hetpi werek. Mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk hak, hɨrak ap te kakinɨnek me menmen taau! Mɨtɨk kerek keriuwet mɨtɨk hak katɨp mɨt hɨm mɨrak, hɨrak iuwe kinɨnek.

17 In ek yi yertei menmen ti hetpiyem werek yi eiyisesim eirɨakem. Hɨram mamkepi te yi han yaaik eiyu.

18 “Hi ap hatɨp me yi yapɨrwe. Hi hertei neimɨn kerek hi nɨpaa hehimɨteni en. Te hɨm mau tɨwei me God em matɨp menmen mamnen mamɨr im:
‘Mɨtɨk kere hi hewetɨwek menmen hɨrak kaam, hɨrak kerekyo enum.’

19 In ek hi hetpi menmen in. Maain menmen im mamnen mamiyep, te yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk ik kerek God keriuweta hi han akaap mɨt ne tɨ.

20 Hi hetpi hɨm werek! Keimɨn hɨrak kakɨthis mɨt naanmampror kerek hi heriuweti nanɨno ek, hɨrak kakɨr hɨrak kaktauhis. Keimɨn kaktauhis naanmɨprau, hɨrak kakɨr ke hɨrak kakɨthis Mɨtɨk luwe kerek keriuweta hi han in.”

Jisas katɨp Judas maain kakwepyapɨrek te mɨt enun nankɨp (Mt 26:20-25; Mk 14:17-21; Lu 22:21-23)

21 Jisas katɨp hɨm im epei au, hɨrak han enuk kekre han kɨrak, te hɨrak kewepyapɨr ketpor hɨm im. “Hi hetpi werek, Mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt hɨrak maain kakwepayapɨr kakime yipɨr mɨt enun hɨr naniyep.”

22 Te mɨt disaipel niutɨp niutɨp nɨwaainaan nɨran. Hɨr nepɨtari hɨrak katɨp mɨtɨk keimɨn.

23 Mɨtɨk disaipel kiutɨp hi John hɨrekes kerekek Jisas hanhana, hi hau hɨrapɨt Jisas menep.

24 Saimon Pita kitauhi keriuwe his katɨp, “Ti hitɨwekhi hɨrak katɨp ke keimɨn.”

25 Pita kitauhi epei au, hi mɨtɨk disaipel ik ek henke hau hɨrapɨt Jisas hitɨwekhi, “Mɨtɨk luwe, keimɨn kakrɨak menmen im?”

26 Jisas ketpo kar ik: “Hi hatɨp bret ik ek kerek hi awisɨk ekre mɨn tɨpar mekrerek, te hi ewet mɨtɨk kere kakrɨak menmen im em.” Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kewet Judas nɨkan ke Saimon ke wit Iskeriot bret ik hɨrak kaak.

27 Judas keit bret ik kaak epei au, Seten kan kari han kɨrak, te Jisas ketpɨwek kar ik: “Ti eno waswas erɨak menmen ti hanhan erɨakem.”

28 Haiu mɨt kerek mekiyan maam menmen em ap mertei mekam Jisas ketpɨwekem.

29 Haiu mɨt disaipel mertei Judas ketenen pewek maiu mekre tanɨk, te haiu mɨt han kaiu han kitet Jisas ketpɨwek kakno kakwɨr pewek keiyɨm

kakɨt menmen me haiu mamɨm, o hɨrak ketpɨwek hɨrak kakno kakwet mɨt kerek ap netenen menmen kakwetɨr pewek mei.
30 Te Judas keit bret wasenum, hɨrak ketpaan ken witeik. In ek hɨrak wɨtaan toto.

Jisas katɨp mɨt nɨrak hɨm ham yaaim hɨr enisesim

31 Judas epei ken witeik, Jisas katɨp, "In ek hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe ahɨt niuk iuwe me menmen hi arɨakem akaap mɨt. Te in ek God kakɨt niuk iuwe kentar menmen hi arɨakem.
32 God kakɨt niuk iuwe, te hɨrak kakteikɨn mɨt hi Mɨtɨk ke wit kɨrak kakteiknor hi niuk mai iuwe. Hɨrak kakrɨakem waswas.
33 Nɨkerek nai hi ap te hahu tɨ ik ek atikewi wɨ yapɨrwe. Maain yi yayɨn yayɨtno te hi hetpi hɨm im em. Hi epei heptɨp mɨt iuwe ne Isrel em mar im: 'Yi ap te yaino wit kerek hi anori en.'
34 Hi etpi hɨm ham yaaim yi eiyisesim. Yi han etwenɨnan eiyɨr ke han tewenɨni, te yi han etwenɨnan emɨt ek keremem.
35 Yi han tewenɨnan, te hɨr mɨt nerer wit wit nanri nantɨp yi disaipel ne hi Jisas.

Jisas katɨp Pita kakweikɨn sip kakwetɨwek
(Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Lu 22:31-34)

36 Saimon Pita kitɨwekhi kar ik: "Mɨtɨk luwe ti eno nein?"
Jisas ketpɨwek, "Ti ap ehisɨsa eno wit kerek hi anori en. Te maain ti ehisɨsa."
37 Pita kitɨwekhi, "Mɨtɨk luwe ti henmak te hi ap ehisesit in ek a? Hi epei hanhan hahi akepit."
38 Jisas kewenhi katɨp, "Ti werek te ti hanhan hahi akepa a? Hi etput hɨm werek. Suware ap te kaknep enum wen au, te ti ehiune atɨp wikak ti herteiya au."

14

Jisas hɨrak kɨre yayiwe te mɨt nanisesik hɨr nanɨno God Haai

1 Jisas wen katɨp kar ik: "Yi ap han enuk te yi han ekitet menmen au emɨt! Yi yises God, te in ek yi eiyisɨsa.
2 Wɨnak ke Haai kai haau yapɨrwe mekrerek. Hi ehinɨn ano etnɨni wit kakmerɨri. Hi etpiyem mentar menmen im mepu. Au hi ap te etpiyem.
3 Maain hi epei hetnɨni wit epei au, te hi pɨke anen atihis yainen, te yi eiyu wit kerek hi hewiyen.
4 Yi yertei eiyises menmen te yi eino wit kerek hi enori en."
5 Mɨtɨk Tomas katɨp Jisas, "Mɨtɨk luwe, haiu ap mertei nein ti enori en. Emɨrkeik te haiu emɨrkeik te haiu emɨrtei yayiwe kakno keriyen a?"
6 Jisas ketpɨwek, "Hi hɨre yayiwe, te mɨt nanɨr God. Hi Haai ke hɨm yaaim, hi Haai ke menmen mamkaap mɨt nanɨt hɨmɨn yaaik kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik. Neimɨn nanɨno Haai kai God ek, te hɨr nanisɨsa nanre hɨr nitet yayiwe.
7 In ek yi epei yerteiya. Te yi yayɨrtei Haai kai God. Te in ek ere maain yi yerteiyek, yi nepei yɨrek."
8 Mɨtɨk Filip katɨp Jisas, "Mɨtɨk luwe, to eteiknai God Haai, te haiu han yaaik emu."
9 Jisas ketpɨwek, "Nɨpaa enum eik hi epei hau hetikewi wɨ yapɨrwe, te in ek Filip, yi wen au yepɨtari menmen? Neimɨn epei nɨra, te hɨr epei nɨr Haai kai. Ti henmak te ti hitauhi, 'Eteiknai God Haai hɨrak kɨre mekak a?'

10 Filip ti ap hertei Haai kai God ketikewa hawɨr wekiyakɨt wau niutɨp?
Menmen hi hetpiyem hɨrak ap hɨm mai au. Haai kerek kau kekre han kai
hɨrak kerekek kises han kɨrak kɨrɨak menmen mɨrak.
11 Yi eiyises hɨm hi etpiyem kerek hi etpi hi hetike Haai kai God hawɨr
wekiyakɨt wau niutɨp. Te hɨm im au yi eiyɨr menmen kerek hi hɨrɨakem
hɨkaap mɨt nɨnap his hɨt enum nɨre yaain, te yi eiyɨrtei hi etike Haai kai
hawɨr wekiyakɨt wau niutɨp.
12 Hi hetpi hɨm werek. Mɨt neimɨn nanisɨsa, hɨr nanrɨak menmen iuwe
mamɨr ke hi hɨrɨakem. Menmen hɨr nanrɨakem hɨram maminɨn menmen
mai mamɨntar hi ano ahɨr Haai kai ehu etikerek esiuwe God Hɨmɨn Yaaik
kaknen kakɨkaap yi mɨt.
13 Te hi eweti menmen kerek yi eiyitehi God em meriuwe niuk mai iuwe.
Hi ewetiyem, te mɨt nanwenɨpi niuk me God Haai nanɨntar menmen hi
arekyiyem.
14 Yi eiyitauhi menmen heriyai heriyai eiriuwe niuk mai iuwe, te hi
arɨakem ewetiyem.

Jisas katɨp hɨrak kaksiuwe Hɨmɨn Yaaik ke God kaknen

15 “Yi hanhana, te yi eiyises hɨm hi hetpiyem.
16 Hi tewen ehitehi Haai kai kakweti keiyak kaknen kakɨkepi kaku
kaktikewi tipmain tipmain enum eik.
17 Hɨrak God Hɨmɨn Yaaik kaktɨp mɨt hɨm yaaim kakɨkre han kɨr. Hɨrak
ap kaku han ke mɨt ne tɨ kentar hɨr ap nɨrek nerteiyek. Te yi eiyɨrteiyek
eiyɨntar hɨrak kaku kaktikewi kaku kakɨkre han ki.
18 Maain wɨ hi ano wit ke Haai kai, hi ap enaiwɨri te yi yayu weinɨm eiyɨr
ke nɨkan miye haai aurek. Au, hi pɨke anen.
19 Wɨ epei menep te mɨt ne tɨ ik ek ap te pɨke nanɨra au. Te yi eiyɨra.
Maain yi yayi yi pɨke yaiyɨkrit yayu eiyɨntar hi hahi hi pɨke akrit ehu.
20 Maain hi pɨke ekrit ehu, yi eiyɨrtei hi etike Haai kai God hawɨr
wekiyakɨt wau niutɨp. Yi eiyɨrtei hi hetikewi haiu mekiyan mau niutɨp.
21 Mɨt neimɨn nertei hɨm mai nisesim, hɨr keriyen hanhana. Te Haai kai
hanhani kentar hɨr hanhana. Te hi hanhani heteiknor hekre han kɨr hi hau
hetikeri.”
22 Mɨtɨk Judas hak (ap mɨtɨk Judas ke wit Iskeriot au) hɨrak katɨp, “Mɨtɨk
luwe, ahɨrkeik te ti anen eteiknai hɨrekes, te mɨt yapɨrwe ne tɨ ik ek au a?”
23 Jisas ketpɨwek, “Mɨt neimɨn hanhan nanises hɨm mai, te Haai kai
hanhani. Te Haai kai ketikewa hawɨr wawu wawɨkre han kɨr.
24 Mɨt neimɨn ap hanhana ap nanises hɨm mai au. Hɨm kerek hi epei
etpiyem em ap mekre han kai man au. Hɨram menmen me Haai kai kerek
keriuweta te hi han tɨ ik ek, hɨram man.
25 “Hi hepu hetikewi te hi epei hetpi hɨm im em.
26 God Hɨmɨn Yaaik kakɨkepi, God Haai kaksiuwerek kaknen kakɨntera
kakteikni menmen yapɨrwe te kakɨkepi han tewenɨn hɨm kerek nɨpaa hi
epei hetpiyem.
27 “Hi are aneiwɨri te hi han yaaik kai kaku kakɨkri. Hi han yaaik kai hi
ewetiyem, hɨram mamre han yaaik ke mɨt ne tɨ ik ek netɨwem au. Yi ap
han kekrit einaain menmen mamnen au emɨt!
28 Yi epei yemtau hi hetpi hi epei eneiwɨri ano. Te hi pɨke anen ari. Yi
hanhana, te yi han yaaik hi pɨke ano ahɨr Haai kai kentar hɨrak iuwe kinɨna
kakɨkepi iuwe te yi eirɨak menmen yapɨrwe.
29 Hi epei hinɨn hetpi menmen im em in ek me wɨ menmen ap mamnen
wen au. Te maain hɨram mamnen, yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk kerek nɨpaa God
hɨrak keriuweta hi han tɨ ik ek.

30 Hi ap hatɨp hetikwei yapɨrwe hentar mɨtɨk enuk Seten hɨrak iuwe kinɨn
naanmɨpre mɨt miyapɨr ne tɨ ik e kaknen kaktauhis. Hɨrak ap kinɨna au.
31 Te hi ewisɨk hɨrak kaktauhis, te mɨt yapɨrwe ne tɨ ik ek, hɨr enɨrtei hi
hanhan Haai kai God, hi hɨrɨak menmen yapɨrwe hɨrak ketpo hi hɨrɨakem.
Eiyɨkrit, emnaaiwɨr wit ik haiu emno.”

15

Hi hɨre waai yaaim hɨkaap mɨt

1 Jisas katɨp, “Hi hɨre waai yaaim. Haai kai God hɨrak kɨre mɨtɨk
naanmɨpre waai mekre ni.
2 Mɨt nisɨsa hɨr nɨre nu heneik mari. Neimɨn hɨr ap nisɨsa werek werek,
hɨr nɨre nu heneik ap mari, te Haai kai kakremir. Nu heneik mari mine
nɨkim, Haai kai keremir yinam ere hɨram yaaim te tito ham hɨram mamri
mamu menep menep.
3 Yi epei yaain yentar hɨm mai hi hetpiyem hɨram mau mekre han ki.
4 Yi eiyisɨsa, te hi ehu ekre han ki. Nu heneik ap mau waai, hɨram mamri
mamine nɨkim au. Yi mɨt ap yisɨsa, te yi ap yɨrɨak menmen yaaim au.
5 “Hi hɨre waai, yi yɨre heneik mai. Neimɨn hɨr nisɨsa, hi hahu akre han
kɨr, hɨr nanrɨak menmen yaaim. Yi ap yisɨsa, te yi yɨrɨak menmen yaaim
au.
6 Neimɨn ap nisɨsa, God keriuweti nen nɨre mɨt neket heneik enum
newɨrem mɨwaai tɨ meweiwei meit. Maain hɨr nanɨt heneik mar im
nanwɨrem mamno si, si tatɨm.
7 Yi yisɨsa, hɨm mai mau mekre han ki merekyi yi yisesim, maain
yi eiyitehi God menmen yi hanhanem, te hɨram mamnen mamɨr ke yi
yitɨwekhiyem.
8 Yi yɨrɨak menmen yaaim, te mɨt nanwenɨpi niuk me Haai kai, te yi
yeteikɨn mɨt yi mɨt disaipel nai yi yisɨsa.
9 Hi hanhan eriuwi har ke Haai hanhan keriuwa. Yi yewisa hi wen
naanempri hanhan heriuwi.
10 Yi yises hɨm mai, te yi yewisa hi wen naanmɨpri hanhan heriuwi har
ke hi hises hɨm me Haai kai, te hɨrak naanmɨprau hanhan keriuwa.
11 “Hi epei etpi menmen im te menmen menipa hi han yaaik mamu
maɨkre han ki, te yi han yaaik iuwe.
12 Hi hetpi hɨm im yi eiyisesim. Yi hanhan yeriuwehan eiyɨr ke hi hanhan
heriuwi.
13 Mɨtɨk hak ap kɨrɨak menmen han kakinɨn kakteikɨn mɨt hɨrak hanhan
keriuwi wɨsenum, te hɨrak kaki te kakɨkepi.
14 Yi yises menmen hi epei etpiyem, yi yɨre nai yinan.
15 In ek, hi ap atɨp yi yɨre mɨt nɨrɨak menmen mai weinɨm au, hentar mɨt
nɨrak nar ik hɨr netari menmen mɨtɨk kɨr kɨrɨakem. Au, hi atɨp yi nai yinan
yentar hi epei etpi menmen yapɨrwe Haai kai ketpewem.
16 Yi ap yehimɨtena yi yisɨsa au. Hi hehimɨteni yi yisɨsa, yi eirɨak menmen
yaaim, te menmen im mamu mamɨt. Yi yɨrɨak menmen im, te Haai kakweti
menmen menmeiyam yi yitɨwekhiyem kakɨntar yi yisɨsa.
17 Te hi etpi hɨm mai im: Yi hanhan mɨt han.

Mɨt ne tɨ maain nanre mɨt enun nepan netike mɨt nises hɨm me Krais

18 “Mɨt ne tɨ hɨr nɨneini, te yi han ekitet nɨpaa hɨr nɨneina.
19 Yi mɨt yi yises menmen me tɨ im e te mɨt ne tɨ hanhan neriuwi nar ke
hɨr hanhan hɨras. Au, hi hehimɨteni yi yisɨsa, te yi ap ne tɨ au, hɨr mɨt ne tɨ
nɨneini.

20 Yi han ekitet menmen hi hetpiyem. Mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk
iuwe kɨrak ap kinɨnek au. Nɨpaa hɨr mɨt nerekiyo menmen enum, te hɨr
nanrekyi menmen enum. Nɨpaa hɨr mɨt han nises hɨm mai, te maain hɨr
nanises hɨm mai.
21 Hɨr nanrekyi menmen im enum nanɨntar yi yisɨsa. Hɨr ap nertei God
kerek keriuweta hi han, te hɨr nisesik au.
22 Hi ap han hetpor menmen, hɨrɨak menmen yaaim te mɨt nanweikɨn sip
nanwet God hɨram menmen enum kike. Au, hi epei etpor menmen hɨrɨak
menmen yaaim, te in ek hɨr neweikɨn sip newet God te hɨrak kaktɨp hɨr
nɨrɨak menmen enum iuwe hɨrak kakɨwaanki.
23 Neimɨn nɨneina ap nisɨsa, hɨr nɨnaain Haai kai ap nisesik au.
24 Hi ap hɨrɨak menmen menmeiyam kerek nɨpaa mɨt nɨrɨakem au, te
hɨr neweikɨn sip newet God, hɨr nɨrɨak menmen enum kike. Te hɨr epei nɨr
menmen iuwe hi hɨrɨakem, hɨr neweikɨn sip newet God hɨr nɨneina hetike
Haai kai.
25 Menmen im hɨr nɨrɨakem epei man, te hɨm mau tɨwei hɨr nisesim
hɨram mamnen mamɨr ke hɨm nɨpaa mɨt netpim hɨram mamnen. Hɨm
im matɨp mar im: 'Hɨr nɨneina nentar menmen au weinɨm keremem.'
26 "Maain, hɨrak kerek kakɨkaap mɨt, hɨrak kaknen. Hɨrak God Hɨmɨn
Yaaik katɨp hɨm yaaim, hɨrak keke wit ke God kaknen. Hɨrak kaknaaiwɨr
Haai, hi eriuwetek kaknen yi mɨt, hɨrak kakwepyapɨr menmen mai
kakɨtpiyem.
27 Yi yetikerek yi yaitɨp mɨt me menmen mai yentar nɨpaa wɨ kerek hi
hinɨn ewepyapɨr hɨm mai, yi yetikewa haiu mariyan."

16

1 Jisas katɨp, "Hi epei hetpi hɨm im em te yi ap einaaiwɨr hɨm mai yayises
menmen ham enum.
2 Te hɨr mɨt nanɨpɨri yi yainepɨn wɨnak ke God kerek hɨr nererik nekine
hɨm me Moses nekrerem. Maain wɨ mamnen te mɨt han kitet hɨr naniwep
te hɨr nankaap God.
3 Hɨr nanrekyi menmen enum mar im nentar hɨr ap nertei hi hetike Haai
kai God, hɨr ap nisɨsawɨr au.
4 Hi epei hetpi hɨm im te maain wɨn mamnen me hɨr nanrekyi menmen
mar im, yi han ekitet nɨpaa hi epei hetpiyem.

Menmen God Hɨmɨn Yaaik kakrɨakem

"Nɨpaa hi ap hetpi menmen in ek hi are etpiyem hentar hi wen hepu
hetikewi.
5 Te in ek hi han hahɨr Haai kai kerek keriuweta hi han in. Te ap keimɨn
ke yi mɨt hanhan yitauhi, 'Ti eno nein.'
6 Te in ek hi epei hetpi, te yi epei han enuk kekre han ki.
7 Te hi hetpi werek. Hɨrak yaaik kakɨkepi te hi ano hahɨntar hi ap ano, te
Hɨmɨn Yaaik kerek kakɨkepi ek ap te kaknen kaku kaktikewi taau. Hi ano,
te hi eriuwetek kaknen kaku kaktikewi.
8 Te maain hɨrak kaknen hɨrak kakteikɨn kaktɨp mɨt ne tɨ ik ek ap nanɨrtei
hɨr nises menmen enum, ap nertei mekam yaaim, te God skelim.
9 Hɨrak kakteikɨn mɨt hɨr nɨrɨak enum nentar hɨr ap nisɨsa.
10 Hɨrak kakteiknor mekam yaaim iuwe kakɨntar hi ano ahɨr Haai kai
hɨrak Hɨmɨn yaaik kakɨkrehɨr kai. Te yi ap pɨke eiyɨra au.
11 Hɨrak kakteikɨn mɨt God skelim mɨt ne tɨ nises menmen enum kakɨntar
God epei skelim mɨtɨk Seten kerek kinɨn naanmɨpre tɨ.

12 “Hi hɨm yapɨrwe mepu te hi ap etpiyem hentar in ek yi ap yayɨrteiyem
werek au.
13 Maain God Hɨmɨn Yaaik kerek katɨp hɨm yaaim kaknen, hɨrak kak-
teikni menmen yapɨrwe yaaim. Hɨrak ap te kaktɨp menmen me han kɨrak
au. Nɨpaa hɨrak kemtewem, te hɨrak kakɨtpiyem te maain hɨram mamnen.
14 Hɨrak kakwenɨpi niuk mai kentar menmen kerek hi hetpim, hɨrak
kaktɨwem kakɨtpiyem kekre han ki.
15 Menmen yapɨrwe me Haai kai God hɨram mai. Mar keremem, te hi
hatɨp God Hɨmɨn Yaaik kakɨt hɨm mai te hɨrak kakɨtpiyem kakɨkre han ki.

In ek yi han enuk eiyu, te maain yi han yaaik

16 “Maain kike yi ap yayɨra au. Maain wɨ ham yi pɨke eiyɨra.”
17 Mɨt han ne mɨt disaipel nɨrak nitehiyan nar ik: “Mekam im hɨrak
ketpaiyem katip, ‘Maain yi ap yayɨra au, maain wɨ ham yi pɨke eiyɨra.’ Hɨm
im metike hɨm ham im e: ‘Hi hentar hi eno ahɨr Haai.’ Kenmak te hɨrak
ketpim?”
18 Hɨr natɨpan nar ik: “Mekam hɨm hɨrak katɨp: ‘Me wɨ kike?’ Haiu
mepɨtari hɨm im!”
19 Jisas kertei hɨr hanhan nitɨwekhi me menmen in te hɨrak ketpor, “Yi
yitehiyan menmen hi etpim me maain kike yi ap yayɨra, maain wɨ ham yi
pɨke eiyɨra a?
20 Hi etpi werek. Maain yi yaiyɨkta wɨsenum han tatwenɨna, te mɨt ne tɨ
hɨr han yaaik iuwe. Yi han enuk eiyu te maain yi han yaaik iuwe.
21 Mɨte sip newenep weteiknen weriuwe nɨkerek hɨre han enuk wen-
terim. Maain hɨre wine nɨkerek hɨre ap han kitet menmen im mewo au.
Hɨre han yaaik wentar hɨre wine nɨkerek.
22 In ek yi han enuk yentar hi hahi, te maain hi pɨke ekrit ari, te yi han
yaaik eiyu. Mɨtɨk keiyak ap te kakri menmen im yaaim mau mekre han ki
au.
23 “Maain wɨ eim mamnen, te yi ap eiyitauhi me menmen. Hi etpi werek,
yi eiyitehi Haai me menmen in ek, te hɨrak kakwetiyem yeriuwe niuk mai
iuwe.
24 Nɨpaa ere in yi ap yitehi God me menmen yentar yi yeriuwe niuk mai
iuwe. Yi yitɨwekhi menmen yi yaitɨwem, te hɨrak kakrekyi han yaaik iuwe.

Jisas epei kinɨn menmen enum me tɨ

25 “Hi epei hetpi hɨm mei mɨre tok piksa, te maain wɨ mamnen te hi
etpi eriuwe menmen im au. Hi etpi eriuwe hɨm yaaim me God Haai, te
yi eiyɨrteiyem werek werek.
26 Maain wɨ eim mamnen yi yitehi God yeriuwe niuk mai iuwe. Hi ap
hitɨwekhi menmen me yi mɨt au
27 hentar Haai kai God hɨrekes hanhani kakɨmtau menmen mi yi
yitɨwekhiyem. Hɨrak hanhani kentar yi hanhana, yi yertei hi hɨnaaiwɨr
Haai hi han tɨ ik.
28 Nɨpaa hi hɨnaaiwɨr Haai hi han tɨ ik e. In ek, hi hɨnaaiwɨr tɨ ik pɨke
ano ahɨr Haai.”
29 Mɨt disaipel nɨrak netpɨwek nar ik: “In ek ti atɨp werek. Ti ap atɨp hɨm
tok piksa au.
30 In ek haiu mertei ti hertei menmen yapɨrwe, te haiu mituthi menmen ti
hetpim hɨram yaaim au. Haiu mertei ti hɨnaaiwɨr God ti han tɨ eik mentar
menmen im ti etpaiyem.”
31 Jisas ketpor, “In ek yi han kitet yi yertei hi hɨnaaiwɨr God han in.

32 Te wɨ epei man te mɨt nanripɨr yi eirɨr eino ein ein, te hi kiutɨpen
kerekek ehu. Hi kerekek ehu au. God kau ketikewa.
33 Hi epei etpi menmen im te yi yetikewa emkiyan han kiutɨp emu, te yi
han yaaik eiyu. Mɨt ne tɨ nanrekyi menmen enum, te yi han tokik eiyu. Hi
epei hinɨn menmen enum mɨt ne tɨ hɨr nisesim.”

17

Jisas kitehi God kakɨkaap mɨt nɨrak nisesik

1 Jisas katɨp menmen im epei au, hɨrak kɨkɨamnaan katɨp kar ik: “Haai,
wɨ epei man. Ti ewenɨpi niuk mai, hi Nɨkan kit heriuwe menmen ti
herekyewem, te hi ewenɨpi niuk mit.
2 Ti epei heweto hɨm mit ti atɨp hɨram yaaim werek, te hi ewet mɨt
miyapɨr ne tɨ hewetɨr hɨmɨn yaaik te hɨr nanu werek tipmain tipmain
enum eik.
3 Mɨt nertei ti, ti God kiutɨp kerekek, ti etikewa hi Jisas Krais, Mɨtɨk kerek
ti heriuweta hi han, hɨr enɨrteiyawɨr enisɨsawɨr. Neriuwe menmen im hɨr
nisesim, hɨram mamkepi hɨr nanu werek tipmain tipmain enum eik.
4 Hi heteikɨn mɨt miyapɨr niuk mit iuwe heit tɨ ik e. Hi epei hɨrɨak
menmen ti ehimɨtanem hi hɨrɨakem.
5 Haai, ti pɨke eweto niuk mai iuwe kerek nɨpaa tɨ kepu wen au, hi
hetenenim hau hetikewit.
6 “Hi epei hewepyapɨr hatɨp mɨt kerek ti ewetori ne tɨ ik e, hetpor ti hɨre
mekam. Hɨr mɨt nit te ti ewetori hɨr epei nises hɨm mi.
7 In ek hɨr nertei menmen yapɨrwe hi hɨrɨakem, nɨpaa ti ewetewem hi
hɨrɨakem.
8 Hi epei hetpor hɨm nɨpaa ti etpewem, te hɨr nisesim. Hɨr nertei ti
heriuweta hi heke wit kit hekuwe han in.
9 “Hi hituthi ti ekaap mɨt in. Hi ap hituthi ti ekaap mɨt nises menmen me
tɨ au. Hi hituthi ti ekaap mɨt kerek ti ewetori hentar hɨr mɨt nit.
10 Menmen yapɨrwe hi hetenenim hɨram mit. Menmen yapɨrwe ti
hetenenim hɨram mai. Mɨt nanɨrtei niuk mai iuwe nentar menmen mɨt
nai in nɨrɨakem.
11 In ek, hi anen arit. Maain hi ap hahu tɨ ik, te hɨr nanu tɨ ik e. Haai
Kai Yaaik, ti naanmampror eriuwe niuk mit iuwe, niuk im kerek nɨpaa
ti ewetewem, te mɨt in nantikewit nankiyan han kiutɨp nar ke ti etikewa
hawɨr wekiyakɨt han kiutɨp.
12 Wɨ kerek hi hau hetikeri hi naanempror heriuwe menmen iuwe mit.
Hɨr yapɨrwe nepu werek te kiutɨpen au kerek hɨrak kakɨwaank hɨrekes, te
hɨm mit kerek mɨt hɨr newisɨm mau tɨwei mamnen mamɨr ke nɨpaa mɨt
newisɨm.
13 In ek hi enen arit. In ek hi hatɨp hɨm im hi hau tɨ te hɨr nemtau hɨm hi
hetputem hɨr nanɨt han yaaik kai iuwe kaku kakɨkri.
14 Hi epei hetpor hɨm ti etpewem. Mɨt miyapɨr nau tɨ hɨr nɨneini nentar
mɨt in hɨr ap nises menmen me tɨ nar ke hi ap hisesim.
15 Hi ap hituthi ti etorhis hɨr nɨnaaiwɨr tɨ ik ek au. Hi hituthi te ti
naanempror, te mɨtɨk enuk Seten ap kakɨwaanki.
16 Hɨr ap nises menmen me tɨ mɨt nisesim nar ke hi ap hisesim au.
17 Ti ehimɨteni hɨr mɨt nit neriuwe hɨm yaaim mit hi etporem. Hɨm mit
hɨram yaaim.
18 Hi heriuweti nen mɨt miyapɨr ne tɨ nɨrɨak menmen mai nɨre nɨpaa ti
heriuweta hi hen mɨt miyapɨr ne tɨ hɨrɨak menmen mit.

19 Hi hehimɨtan hɨrekes hi ewetut yɨnk kai hi hahi, te hɨr mɨt ti ehimɨteni hɨr nisesit werek werek neriuwe hɨm yaaim mit hi etporem.
20 “Hi hituthi me mɨt in keriyen au. Hi hituthi ti akaap mɨt miyapɨr nanises hɨm mit nanɨntar hɨm hɨr mɨt in nanɨtporem te hɨr nanɨmtewem.
21 Haai, hi hanhan hɨr yapɨrwe nankiyan nanu han kiutɨp, nar ke ti etikewa hawɨr wekiyakɨt wau han kiutɨp. Hi hanhan hɨr han kiutɨp nanisɨsawɨr te mɨt miyapɨr nau tɨ nanɨrtei ti heriuweta hi han in.
22 Hi epei ewetɨr niuk mai iuwe kerek nɨpaa ti ewetewem, te hɨr enu han kiutɨp nanɨr ke ti etikewa hawɨr wekiyakɨt wau han kiutɨp.
23 Hi hahu ekre han kɨr har ke ti hau ekre han kai, te hɨr nekiyan nanu han kiutɨp te mɨt miyapɨr ne tɨ nanɨrtei ti heriuweta hi han tɨ ik. Ti hanhan heriuweri har ke ti hanhan heriuwa.
24 “Haai, ti epei heweto mɨt in hɨr nai. Hi hanhan hɨr nanɨnen nanu nantikewa nanu wit kerek maain hi hahu en, te hɨr nanɨrtei niuk mai iuwe. Niuk mai iuwe im me wɨ ti hɨrɨak tɨ wen au, ti hanhan heriuwa ti ewetewem.
25 Haai Kai Yaaik. Mɨt ne tɨ ap nerteiyit nisesit werek werek au. Hi kerekek. Mɨt in hɨr nertei ti heriuweta hi han.
26 Hi epei hetpor me ti, hi wen etporem te ti hanhani har ke ti hanhana, hi ehu ekre han kɨr.”

18

Mɨt nan neithis Jisas neiyɨk nen
(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Lu 22:47-53)

1 Jisas kitehi God menmen epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nerekir hɨtɨk Kidron. Ni miutɨpen mepu in te Jisas ketikeri nen nau en.
2 Mɨtɨk Judas hɨrak enuk kewepyapɨr Jisas kertei ni ik ek kentar nɨpaa me wɨ yapɨrwe Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak nererik nau en.
3 Judas keit mɨt ne ami han netike mɨt kerek naanmɨpre wɨnak iuwe ke God kerek mɨt iuwe pris netike mɨt han ne Farisi hɨr neriuweti nanɨno, hɨr yapɨrwe netike Judas nen ni im em. Hɨr netenen yipo henmik, hɨr nemsiu si nen.
4 Jisas kertei menmen yapɨrwe mɨt nanrekyɨwekem, te hɨrak kinɨn ken katɨp, “Yi yɨnyatɨn keimɨn?”
5 Hɨr netpɨwek, “Haiu man mɨnmatɨn Jisas ke wit Nasaret mamtɨwekhis.”
Hɨrak ketpor, “Hi hɨrekes Jisas.”
6 Judas mɨtɨk enuk kewepyapɨr Jisas kerp ketikeri.
7 Jisas ketpor, “Hi hɨrekes Jisas,” te mɨt en hɨr pɨke neriuwet nen nenke nɨwaai tɨ.
Hɨr nen nenke nɨwaai tɨ, Jisas kitorhi keteipim, “Yi yɨnyatɨn keimɨn?”
Hɨr netpɨwek neteipim, “Haiu man mɨnmatɨn Jisas ke wit Nasaret mamtɨwekhis.”
8 Jisas pɨke ketpor, “Hi epei hetpi hi hɨrekes Jisas. Yi epei yan yetauhis te yi eiwis mɨt nai in nanɨno.”
9 Hɨrak katɨp menmen im, te hɨm nɨpaa hɨrak ketpim mamnen mamɨr em. Nɨpaa hɨrak katɨp, “Haai, mɨt kerek ti ewetauri, hi ap hɨnaaiwɨr keiyak au.”
10 Saimon Pita ketenen hɨne ke his, hɨrak keketik kekre paus kɨrak kɨwaaiyek keremir nɨkɨp me mɨtɨk niuk mɨrak Malkas, kerek kɨrɨak menmen me mɨtɨk pris iuwe.

11 Jisas katɨp Pita kar ik: “Ti pɨke ewis hɨne ke his kakno paus kɨrak. Hi
are ewis mɨt nanrekiyo menmen Haai kai kehimɨtan hɨr nanrekiyewem
naniyep nanrewaank.”

Mɨt nari Jisas nen nɨr mɨtɨk iuwe Anas

12 Mɨt ne ami netike mɨtɨk iuwe kɨr, hɨr netike mɨt kerek naanmɨpre
wɨnak iuwe ke God, hɨr neithis Jisas nesenkek his mɨrak,
13 hɨr neiyɨk ninɨn nen nɨr mɨtɨk Anas. Hɨrak kenɨne Kaiafas yenik kɨrak.
Kaiafas me tito im hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe kinɨn pris han yapɨrwe.
14 Hɨrak Kaiafas kerekek nɨpaa katɨp mɨt ne Isrel hɨram yaaim te mɨtɨk
kiutɨp kaki kakɨkrehɨr ke haiu mɨt yapɨrwe.

Pita kepakɨn Jisas katɨp hi epɨtariyek

15 *Hɨr neit Jisas neiyɨk nen ein, Saimon Pita ketike hi disaipel hak wises
Jisas. Mɨtɨk pris iuwe kinɨn pris han yapɨrwe hɨrak kertei mɨtɨk disaipel
hak, te hɨrak ken kerp ke nɨmɨn ke nɨwa keweikɨn wɨnak.
16 Pita au hɨrak kerp menep ya weipɨr ke nɨwa keit witeik. Hi mɨtɨk
disaipel kerek mɨtɨk iuwe pris kerteiyek, hi pɨke hen witeik katɨp mɨte werp
naanmɨpre ya weipɨr te hɨre weithis Pita weiyɨk wen nɨmɨn.
17 Mɨte kerek naanmɨpre weipɨr eik watɨp Pita, “Ti ik e mɨtɨk hises hɨm
me Jisas o au?” Pita ketpɨwe, “Hi au.”
18 Nɨme menep mɨt nɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe pris, hɨr netike mɨt
kerek naanmɨpre wɨnak iuwe ke God te hɨr nɨman si nerp neweiknɨwem
nekinɨn yɨnk kɨr. Pita ken kerp ketikeri kekinɨn yɨnk kɨrak.

Mɨtɨk iuwe hetpris kitehi Jisas menmen
(Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Lu 22:66-71)

19 Mɨtɨk nɨpaa hɨrak hetpris kitehi Jisas ke mɨt hɨr nisesik, kitɨwekhi me
hɨm hɨrak katɨp mɨt em.
20 *Jisas ketpɨwek kar ik: “Hekrit hekrit hi hepu wit mɨt nererik, hi katɨp
mɨt miyapɨr menmen. Hi heit wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me
Moses o hepu wɨnak tempel ke God wit kerek mɨt ne Isrel nererik, hi
hewepyapɨr hɨm mai. Hi ap hɨsawɨn katɨp menmen meiyam au.
21 Te henmak te ti hitauhi menmen? Ti hitehi mɨt kerek nemtau hɨm mai.
Ti hitorhi hi atɨp mekam. Hɨr nertei hɨm mai.”
22 *Jisas katɨp menmen im epei au, mɨtɨk ke polis kerp menep kɨwaai his
kakɨp kesinɨwek kar ik: “Ti ap atɨp mɨtɨk pris iuwe enum mar im au emɨt.”
23 Jisas ketpɨwek kar ik: “Hi atɨp enum ti atɨp mɨt in hɨram mekam, o au
en, hi atɨp werek ti henmak te ti eiyep a?”
24 Hɨr nitehi Jisas epei au, hɨr nɨpaa nesenkɨkɨwek his neriuwe waai
hɨram wen mepu, mɨt neriuwetek keriuwerem ken kɨr mɨtɨk hak hɨrak pris
iuwe niuk mɨrak Kaiafas.

Pita pɨke kepakɨn Jisas katɨp hi hepɨtariyek
(Mt 26:71-75; Mk 14:69-72; Lu 22:58-62)

25 Pita wen keperp si kekinɨn yɨnk kɨrak, te mɨt han netpɨwek nar ik: “Ti
etike mɨt han yises hɨm me Jisas o au?”
Pita kepakɨnek ketpor kar ik, “Hi au.”

---

* **18:15** Jo 20:3, 21:20; Mt 26:58 * **18:20** Mt 26:55; Jo 7:26 * **18:22** Ap 23:2; Jo 19:3

26 *Mɨtɨk kiutɨp kɨrɨak menmen me mɨtɨk pris iuwe, hɨrak ke weiwɨk me
mɨtɨk kerek Pita keremir nɨkɨp mɨrak, hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Nɨpaa hi
herp ni eim, hi hɨrit ti herp hetikerek yeit ein o au?”
27 *Pita au kiune keteipim katɨp kar ik: “Ti hɨra au.” Hɨrak katɨp epei au,
suware katɨp.

Mɨt nesiuwe Jisas ken kɨr mɨtɨk ke gavman Pailat
(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Lu 23:1-5)

28 Hɨr mɨt neithis Jisas nɨnaaiwɨr wɨnak ke Kaiafas, hɨr nesiuwerek ken
wɨnak ke mɨtɨk iuwe gavman. Hɨrak wanewik. Mɨt iuwe ne Isrel hɨr
nɨnapen nanɨno wɨnak ke gavman nentar hɨr nanɨno nanɨkre wɨnak ke
mɨtɨk ap ke weiwɨk me Isrel, hɨm me Moses matɨp hɨr enun ne ninaan me
God nar ke mɨtɨk hapɨk mewik. Te hɨr ap nanɨm menmen me wɨ Pasova
kerek mɨt nererik han tewenɨn God kenep mɨt ne Isip.
29 Hɨr nɨnapen nanɨno nɨmɨn, te mɨtɨk gavman Pailat ken witeik kitorhi
kar ik: “Yi yesiuwe hɨm mɨtɨk ik yentar mekam a?”
30 Hɨr netpɨwek nar ik: “Mɨtɨk ik ap kɨrɨak menmen enum au, haiu ap te
meriyaak man in au.”
31 *Pailat ketpor kar ik: “Yi hɨras yetɨwekhis yesiuwerek kakno kaunsil ni
te yi yesiuwek hɨm yises menmen mi nɨpaa maamrer netpim yi yɨrɨakem
me mɨtɨk kɨrɨak enum.”
Hɨr netpɨwek nar ik: “Mɨt iuwe ne Rom ap newisai haiu mamnep mɨt hɨr
nani.”
32 *(Menmen im epei man te hɨram mises hɨm kerek nɨpaa Jisas katɨp
kakɨrkeik te hɨrak kaki.)
33 Pailat katɨp epei au, hɨrak pɨke ken nɨmɨn wɨnak. Hɨrak kenɨne mɨt
nanɨt Jisas neiyɨk nanɨnen menep. Epei au, hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Ti
Mɨtɨk Iuwe King hinɨn naanmampre mɨt ne Isrel o au?”
34 Jisas kitɨwekhi kar ik: “Ti hɨrekes han kitetim o ti hemtau mɨt han
netputem?”
35 *Pailat ketpɨwek kar ik: “Ti han kitet hi mɨtɨk ke weiwɨk me Isrel a? Hi
au. Mɨt ne weiwɨk me Isrel netike mɨt iuwe pris nɨr netuthis neriuwetit ti
han in. Ti hɨrɨak mekam?”
36 Jisas ketpɨwek, “Hi ap ehinɨn naanempre mɨt ne tɨ in ek au. Hi
naanempre mɨt in, te mɨt kerek nisɨsa hɨr nankepa nantikeri nanɨnepan,
te hɨr ap nantauhis. Au, hi ehu in ehinɨn naanmɨpre mɨt au.”
37 *Hɨrak katɨp epei au, Pailat kitɨwekhi kar ik: “Ti mɨtɨk iuwe ehinɨn mɨt
a?”
Jisas ketpɨwek, “Ti atɨp hi Mɨtɨk Iuwe. Miye pai wina hi herp tɨ te hi hɨrɨak
menmen im miutɨp. Hi hatɨp mɨt hɨm yaaim. Neimɨn nises hɨm yaaim hɨr
nanɨmtau hɨm mai.”
38 Pailat kitɨwekhi, “Hɨm yaaim hɨram mekam?”

Pailat katɨp kewis mɨt nanwenkek Jisas kau nu tentakakɨt
(Mt 27:15-31; Mk 15:6-20; Lu 23:13-25)

Hɨrakɨt tatɨp epei au, Pailat pɨke ken witeik katɨp mɨt ne Isrel kar ik: “Hi
ap hertei menmen enum hɨrak kɨrɨakem, te hi akɨp kaki au.

---

* **18:26** Jo 18:1, 10 * **18:27** Jo 13:38 * **18:31** Jo 19:6-7; Ap 18:15 * **18:32** Mt 20:19; Jo 3:14, 12:33 * **18:35** Jo 1:11 * **18:37** 1Ti 6:13; Jo 3:32-33, 8:47

39 Me tito miutɨp tito miutɨp hi hises menmen nɨpaa yi yɨrɨakem. Me wɨ
Pasova hi esiupan mɨtɨk enuk kiutɨp kau kekre wɨnak enuk kaknen yi mɨt.
Yi hanhan hi esiupan Mɨtɨk Iuwe ke Isrel ik e o au?”
40 Hɨr nɨnap netpɨwek nar ik: “Hɨrak au. Haiu hanhan ti esiupan
Barabas.” (Mɨtɨk Barabas hɨrak mɨtɨk enuk kenep mɨt naa hɨrak kekintɨp
menmen.)

19

1 Hɨr mɨt en nɨnap natɨp menmen epei au, mɨtɨk Pailat keit Jisas ken
nɨmɨn katɨp mɨt nɨrak ne ami hɨr nanwaai nɨpɨn nankɨp.
2 *Hɨr nakɨp epei au, hɨr neit waai nekepen nimaak kɨre teperiye nekiun
kau paan kɨrak. Epei au, hɨr neit laplap mɨre yɨwir neriuwetɨwekem nar
ke mɨt iuwe ne gavman neriuwetem, te hɨr nan nitɨtɨweknaan natɨp,
3 *“Haiu hanhan mɨtɨk iuwe king kinɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel kaku
tipmain tipmain enum eik.” Epei au, hɨr nɨwaai his nakɨp.
4 *Epei au, hɨrak Pailat pɨke ken witeik katɨp mɨt en kar ik: “Yi eiyɨmtau.
Hi etɨwekhis eiyɨk enen witeik te yi yertei hi epɨtari menmen miutɨp hɨrak
kɨrɨakem te hɨrak kaki kakɨnterim.”
5 Hɨrak katɨp epei au, Jisas ketpaan kan witeik keriuwe waai nekepen kau
paan kɨrak laplap mɨre yɨwir mau yɨnk kɨrak. Jisas kan witeik, Pailat katɨp,
“Yi eiyɨrek. Hɨrak mɨtɨk ik e.”
6 *Mɨt iuwe pris netike mɨt kerek naanmɨpre wɨnak iuwe ke God nɨrek,
hɨr nɨnap natɨp nar ik: “Yi eiwenkekik eku nu tentarakɨt. Yi eiwenkekik
eku nu tentarakɨt.” Hɨr nɨnap natɨp, te Pailat ketpor, “Yi yaitɨwekhis
eiwenkekik eku nu tentakakɨt. Hi epɨtari menmen enum hɨrak kɨrɨakem,
te hɨrak kaki kakɨnterim.”
7 *Mɨt iuwe ne Isrel natɨp nar ik: “Hɨm lo mekre tɨwei haiu misesim
hɨram matɨp hɨrak eki ekɨntar hɨrak katɨp hɨrak Nɨkan ke God.”
8 Pailat hɨrak kemtau hɨm im, te hɨrak kɨnaain wɨsenum kentar Jisas katɨp
hɨrak Nɨkan ke God.
9 *Hɨrak kari Jisas keiyɨk kan wɨnak iuwe eik kentar hɨrak han kitet Jisas
hɨrak Nɨkan ke God. Te hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Ti ekine wit kit keik.” Jisas
au, kekintɨp keit.
10 Pailat ketpɨwek, “Ti henmak te ti etpo au? Ti epɨtari hi iuwe te hi
esiupenit o hi ewenkekit ehu nu tentarakɨt a?”
11 *Jisas ketpɨwek, “Ti iuwe hinɨna hentar God kewisit ti hɨrɨakem. Mɨtɨk
kerek keriuweta hi han hau his mit hɨrak kɨrɨak menmen enum wɨsenum.
Ti au hɨrɨak enum kike.”
12 *Pailat kemtau hɨm im hɨrak han kitet karkeik te hɨrak kaksiupan Jisas.
Au, mɨt ne Isrel netpɨwek nar ik: “Ti esiupanek ti ap ekaap mɨtɨk iuwe Sisa
keit Rom. Keimɨn katɨp hɨrak mɨtɨk iuwe kinɨn mɨt, hɨrak mɨtɨk enuk kepan
ke Sisa.”
13 Pailat kemtau hɨm im, hɨrak keithis Jisas keiyɨk ken witeik kau yeno ke
mɨtɨk iuwe masistret keit wit niuk mɨrak “Ya nan” (Mɨt ne Isrel nekine wit
ik “Gabata”)

---

* **19:2** Lu 23:11 * **19:3** Jo 18:22 * **19:4** Jo 18:38 * **19:6** Jo 18:31 * **19:7** Lev 24:16; Jo 5:18, 18:31 * **19:9** Mt 26:62-63, 27:12; Lu 23:9 * **19:11** Jo 10:18; Ap 2:23; Ro 13:1 * **19:12** Lu 23:2; Ap 17:7

14 Wɨ im hɨram wɨ mɨt ne Isrel nemani menmen me wɨ Pasova kerek hɨr
hantewenɨn nɨpaa God kenep mɨt ne Isip te hɨr mɨt ne Isrel au. Wepni kau
nɨmɨn iuwe, te Pailat ketpor kar ik: “Yi eiyɨr mɨtɨk iuwe king ki ik e.”
15 Hɨr pɨke nɨnap netpɨwek, “Akɨp! Akɨp! Ti ewenkekik eku nu
tentarakɨt.”
Pailat kitorhi, “Mekam? Yi hanhan hi ewenkek mɨtɨk iuwe king ki eku nu
tentarakɨt a?”
Mɨt iuwe pris pɨke netpɨwek nar ik: “Sisa kerekek hɨrak mɨtɨk iuwe kaiu.
Mɨt han au.”
16 Hɨr natɨp menmen im epei au, Pailat kewet mɨt nɨrak ek te hɨr
netɨwekhis neriyaak nen newenkekik kaku nu tentarakɨt.

Mɨt hɨr newenkek Jisas kentar nu tentarakɨt
(Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Lu 23:26-43)

17 Mɨt ne ami nɨrak hɨr netɨwekhis, hɨrak kekerɨr nu kɨrak hɨrak keiyɨk
ken wit niuk mɨrak “Wit Herwe Paan” kerek mɨt ne Isrel nenewek “Wit
Golgota.”
18 Hɨr newenkekik keit ein. Hɨr newenkek mɨtɨkɨt wiketeret tentar nu
tentarakɨt tetikerek. Kiutɨp kau ken his yaaim kiutɨp kau ken his henkik,
Jisas kekre nɨmɨn.
19 Pailat kewis hɨm mau menmen katɨp mɨt nɨrak hɨr newisɨk kentar nu
tentarakɨt. Hɨm mɨrak matɨp mar im: “IK JISAS KE NASARET, MɨTɨK IUWE
KE ISREL.”
20 Mɨt yapɨrwe ne Isrel nekine menmen im nentar wit kerek Jisas mɨt
newenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak menep wit iuwe Jerusalem. Hɨm hɨr
newisɨm mekre hɨm me mɨt ne Isrel, hɨm me mɨt Grik metike hɨm me mɨt
ne Rom.
21 Mɨt iuwe pris ne Isrel nen natɨp pailat nar ik: “Ti ap ewis mɨtɨk iuwe
king ke Isrel au. Ti ewis mɨtɨk ik katɨp hɨrekes mɨtɨk iuwe king ke Isrel.”
22 Pailat pɨke ketpor kar ik: “Menmen hi nepei ewisɨm emɨrem emu!”
23 Mɨtɨkɨt te ami tewenkekik epei au, hɨrakɨt tekyaait teit Jisas klos mɨrak
tenkerem tewetakɨtem. Hɨr neit laplap saket nokim mɨrak kerek mɨre
miutɨp hɨr mewim au.
24 *Te mɨtɨkɨt te ami tatɨp tar ik: “Haiu ap mamwepim au. Haiu emretɨt
satu eiyɨk emwɨrem te haiu emɨrem emɨrtei keimɨn kaktɨwem, ti o hi.”
Hɨrakɨt tɨrɨak menmen im, te hɨm me God mau tɨwei nɨpaa mɨt profet
newisɨm hɨrak mamnen. Hɨm im matɨp mar ik:
“Hɨr mɨt nenke klos mai newetan. Hɨr neretɨt Satu me laplap nokim mai.”
Te mɨtɨkɨt te ami tɨrɨak menmen im.
25 *Jisas miye pɨrak werp wetikewa hi Jon kerek Jisas hanhan keriuwa.
26 *Te hɨrak katɨp miye pɨrak, “Mɨte, nɨkan kit kerp in kereptit.”
27 Nepei au, hɨrak katɨp hi mɨtɨk disaipel kɨrak har ik: “Ip e hɨre miye
pit.” Me wɨ ik Jisas ketpim ere maain, hɨre wen wau wetikewa wau weit
wɨnak kai.

Jisas kaa
(Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Lu 23:44-49)

28 *Jisas katɨp epei au, hɨrak kertei hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe epei
au kerek nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei. Menmen miutɨp keremem

* **19:24** Sam 22:18 * **19:25** Mt 27:55-56 * **19:26** Jo 13:23 * **19:28** Sam 22:15

mau tɨwei. Hɨrak hanhan hɨram mamnen mamɨr nɨpaa mɨt newisɨm, te
hɨrak katɨp, “Hi hɨm niu enuk (o mar kewenkɨka hɨm) ehɨm tɨpar mei.”
29 *Mɨn kiutɨp kepu tɨpar si enum mekrerek. Mɨt en neit mosong nɨkɨam
newenem mekre tɨpar nesenkekim mentar nu heneik ke nu hisop (hɨram
mɨre mapɨk) hɨr neriuwetem men hɨm mɨrak.
30 Jisas kaam tɨpar si enum. Epei au, hɨrak katɨp kar ik: “Menmen God
katɨp hi hɨrɨakem hɨram epei au.” Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kitehɨr kaa
keriuwet hɨmɨn kɨrak ken.

Mɨtɨk ke ami kan kewɨr yipo keneper hɨrepit me Jisas

31 *Mɨt iuwe ne Isrel nen nitehi Pailet hɨrak kaksiuwe mɨt nɨrak nanwen
hɨt nɨan ne mɨt nau nu tentarakɨt hɨr nani waswas nentar ik ek wɨ kerek
mɨt nemani menmen me wɨ Sabat. Hɨr nɨnapen mɨt en wen nanu nanɨt
nanɨntar nu tentarakɨt ne wɨ Sabat nentar Sabat im hɨram wɨ Pasova
mekrit, hɨram wɨ yaaim holi iuwe.
32 Hɨr nitehi Pailat epei au, hɨrak keriuwet mɨt hɨr nen newen hɨt me
mɨtɨk ke his yaaim, mɨtɨk ke his henkik kerek hɨr newenkekikɨt tau nu
tentarakɨt tetike Jisas.
33 Hɨr nan nɨr Jisas hɨrak epei kaa, te hɨr ap newen hɨt mɨrak.
34 Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne ami hɨrak kewɨr yipo kɨrak kakɨp keneper
hɨrepit me Jisas te tɨpar metike hemkre mewen.
35 *(Hi mɨtɨk kerek hi hɨr menmen im hi hewisɨm mau tɨwei te yi eiyɨrtei
Jisas hɨrak Nɨkan ke God. Menmen hi hewisɨm hɨram yaaim. Hi ap hemipɨn
au. Hi atɨp werek.)
36 *Menmen epei man mɨre hɨm me God mau tɨwei nɨpaa mɨt profet
newisɨm hɨram matɨp. Hɨm im matɨp mar im:
“Mɨt ap nanwen hemik mei mɨrak miutɨp au.”
37 *Hɨm ham mau tɨwei matɨp mar im:
“Mɨt nanɨr mɨtɨk kerek nɨpaa hɨrnewɨr yipo nankɨp neneper hɨrepit.”

Mɨtɨkɨt tewis Jisas herwe yɨnk mɨrak mekre han kewen kɨnɨk (Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Lu 23:50-56)

38 *Mɨt nɨrɨak menmen im epei au, mɨtɨk Josep ke wit Arimatia kitehi
Pailat hɨrak kakɨnke Jisas herwe yɨnk kɨrak keit nu tentarakɨt. Josep hɨrak
kises hɨm me Jisas, te hɨrak kepakɨnem kentar hɨrak kɨnaain mɨt iuwe ne
Isrel. Pailat kewenhi, te hɨrak ken keit yɨnk kɨrak keiyɨk ken.
39 *Mɨtɨk Nikodimas kerek nɨpaa ken kɨr Jisas ke wɨtaan ken ketike Josep,
hɨrak keit 50 kilo me tɨpar me nu wik mɨnɨn yaaim.
40 Hɨrakɨt teit Jisas herwe yɨnk kɨrak, hɨr nesenkekik mekre laplap yaaim
metike nu tɨpar. Mar im mɨt ne Isrel nemani herwe yɨnk ke mɨt, hɨr newisɨk
kekre han.
41 Wit kerek mɨt newenkek Jisas kau nu tentarakɨt, ni mepu menep han
kewen kɨnɨk kepu kerek herwe ap mei mɨwaai mekrerek ap nɨpaa ein au.
42 Te hɨrakɨt tewis Jisas herwe yɨnk kɨrak kekrerek tentar wɨ im hɨram wɨ
kerek mɨt nemani menmen me wɨ Sabat. Wɨ ham mepeit te hɨrakɨt tɨntatɨn
wit hak tewisɨk kekrerek au.

---

* **19:29** Sam 69:21 * **19:31** Diu 21:22-23 * **19:35** Jo 21:24 * **19:36** Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 * **19:37** Sek 12:10; Rev 1:7 * **19:38** Jo 7:13, 12:42 * **19:39** Jo 3:1-2

20

Jisas pɨke kekrit kepu
(Mt 28:1-8; Mk 16:1-8; Lu 24:1-12)

1 Wɨ Sande hekrit enum hɨrkiwo, Maria pe Magdala hɨre wan han kerek
mɨtɨkɨt tewis Jisas kekrerek. Hɨre wan wɨrek, hɨre wɨr nan kerek nɨpaa
keiyepet hɨm ke han eik, mɨt nenkerek kenpɨn kekeipɨn hei eik.
2 *Hɨre wɨrek epei au, hɨre wɨrɨr wen wɨr Saimon Pita ketike hi mɨtɨk
disaipel hak kerek Jisas hanhana. Hɨre wetpawɨr war ik: "Hɨr mɨt epei neit
yɨnk ke Mɨtɨk Kaiu Iuwe kekre han eik, hɨr neiyɨk nen newisɨk kɨwaai nein
te hawɨr miyapɨr ap wɨnapɨnek au."
3 Hɨre watɨp epei au, Pita ketikewa hawɨr wɨnaiwɨri wen han eik e.
4 Hawɨr wesiuknen te hi mɨtɨk hak eik hinɨn Pita hen hɨr han eik.
5 Hi hitehɨr herenaan hɨr laplap mɨwaai te hi ap hen nɨmɨn en au.
6 Saimon Pita kɨkaru kan kewenayipɨr. Hɨrak ken kekre han eik kɨr laplap
yaaim mɨwaai en.
7 *Hɨrak kɨr laplap nɨpaa hɨrakɨt mɨtɨkɨt wik tewisɨm teiyɨm teweikɨn
paan ke Jisas keriuwerem. Hɨram ap mɨwaai metike laplap ham au. Hɨram
miutɨpen mɨwaai ham, hɨrak Jisas keweiknenim mɨwaai meit.
8 Pita ken nɨmɨn en epei au, hi mɨtɨk disaipel hak kerek hi hinɨn han hiun
han kewen kɨnɨk eik, hi hisesik hɨr menmen te hi hertei Jisas pɨke kekrit.
9 *Nɨpaa ere wɨ im em, mɨt wen nepɨtari hɨm me God mekre tɨwei hɨram
matɨp mar im: "Hɨrak pɨke kakɨkrit kaku kakɨt."
10 Hawɨr wɨrek epei au, hawɨr pɨke wen nawɨr en.

Jisas hɨrak kewepyapɨr Maria pe Magdala hɨrekes
(Mk 16:9-11)

11 Maria wan werp han werp witeik witehɨr wɨwaainaan wɨkɨtek. Hɨre
wɨkɨtek, hɨre witehɨr werenaan.
12 Te hɨre wɨr mɨtɨkɨt ensel wik teriuwet laplap me hike tau yeno kerek
nɨpaa Jisas herwe yɨnk kɨrak kɨwaairi, kiutɨp kau yeno paan, kiutɨp kau
yeno me hɨt.
13 Hɨrakɨt titɨwehi tar ik: "Mɨte, ti henmak te ti hɨkɨt?"
Hɨre wetpɨwekɨt, "Mɨt epei neit herwe yɨnk ke Mɨtɨk Iuwe kai neiyɨk nen
wit hak, te hi hepɨtari hɨr newisɨk keit nein."
14 *Hɨre watɨp epei au, hɨre weweikɨn wɨr Jisas kerp menep te hɨre
wepɨtari hɨrak Jisas.
15 Jisas kitɨwehi kar ik: "Mɨte ti henmak te ti hɨkɨt? Ti hɨnhatɨn keimɨn?"
Hɨre han kitet hɨrak mɨtɨk kerek naanmɨpre ni, te hɨre wetpɨwek, "Mɨtɨk,
ti heit yɨnk kɨrak hewisɨk kɨwaai wit hak ti etpau te hi ano etɨwek."
16 Jisas ketpɨwe, "Maria."
Hɨre weweikɨn wɨkɨamnaan wɨrek, te hɨre wenke hɨm me Isrel wetpɨwek
war ik: "Rabonai." Hɨram matɨp tisa.
17 *Jisas ketpɨwe kar ik: "Ti ap etenɨna au emɨt. Hi ap han hɨr Haai kai
wen au. Ti eno atɨp nai yinan mɨt disaipel har ik: 'Hi ano ahɨrek kerek
hɨrak Haai kai, Haai ki, God kai, God ki.' "
18 Hɨrak katɨp epei au, Maria pe Magdala pɨke wen watɨp mɨt disaipel me
menmen hɨre watɨp, "Hi epei hɨr Mɨtɨk Iuwe." Te hɨre wetpor hɨm kerek
hɨrak nepei ketpɨwerem.

---

* **20:2** Jo 13:23 * **20:7** Jo 11:44 * **20:9** Ap 2:24-32; 1Ko 15:4 * **20:14** Lu 24:16; Jo 21:4 * **20:17** Ro 8:29; Hi 2:11-12

Jisas kewepyapɨr haiu mɨt disaipel nɨrak hɨrekes
(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Lu 24:36-49)

19 *Wɨtaan me wɨ Sande, haiu mɨt disaipel haiu mererik meiyepet weipɨr,
te mɨt ap nɨrai mentar haiu mɨnaain mɨt iuwe ne Isrel nantaihis naniwep.
Haiu wen mepeit en, Jisas kan koknɨnai kerp nɨmɨn ketpai, "Yi han yaaik
eiyu."
20 *Hɨrak ketpai epei au, hɨrak keteiknai his mɨrak nɨpaa mɨt nekenpet
nil mekre his mɨrak, keteiknai hɨrepit kerek mɨtɨk ke ami kakɨp keneper
keriuwe yipo. Haiu mɨt disaipel mɨrem, haiu han yaaik iuwe mentar haiu
mertei Mɨtɨk kaiu Iuwe pɨke kekrit.
21 *Jisas pɨke ketpai, "Yi han yaaik eiyu. Hi heriuweti yi yepno yɨrɨak
menmen mai yar ke Haai kai keriuweta hi han tɨ ik e."
22 Hɨrak ketpai epei au, hɨrak ketenwɨwai ketpai kar ik: "Yi eiyɨt God
Hɨmɨn Yaaik.
23 *Yi yesiuwe menmen enum mau mekre han ke mɨt ap han kitetim,
hɨram mamno, o au en, hɨram mamu han kɨr mamu mamɨt."

Jisas kewepyapɨr Tomas hɨrekes

24 *Wɨ kerek Jisas kan kewepyapɨr haiu mɨt disaipel nɨrak hɨrekes, mɨtɨk
kiutɨp Tomas kepu ketikewai au. Niuk mɨrak ham Didimas.
25 Maain, haiu mɨt disaipel haiu mɨrek haiu metpɨwek mar ik: "Haiu
epei mɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas." Au, Tomas ketpai, "Hi ap hɨr pap mekre his o
heriuwet his mai mamno mitet pap me hɨrepit mɨrak, hi ap han kitet hɨrak
kepu au."
26 *Maain wɨ hispɨnak wikak (8) epei au, haiu mererik meit nɨmɨn hɨr
neiyepet weipɨr, Tomas kau ketikewai. Haiu meiyepet weipɨr te Jisas hɨrak
kan koknɨnai kerp nɨmɨn ke haiu mɨt miyapɨr ketpai kar ik: "Yi han yaaik
eiyu."
27 Epei au, hɨrak katɨp Tomas kar ik: "Ti ewis histuwak kit eknen in ehɨr
his mai. Epei au ti eriuwet his mamnen mitet hɨrepit mai. Ti ap eweikɨn
sip eweto au. Ti eisɨsa!"
28 Tomas ketpɨwek kar ik: "Ti Mɨtɨk Iuwe kai, ti God kai!"
29 *Jisas ketpɨwek, "Ti han kitet hi pɨke hekrit hentar ti hɨra a? Neimɨn
ap nɨra te hɨr han kitet hi pɨke hekrit, hɨr ninɨnit."

Jon katɨp kenmak hɨrak kewis tɨwei ik.

30 *Jisas kɨrɨak menmen yapɨrwe yaaim ham kɨkaap mɨt han. Haiu mɨt
disaipel epei mɨrem te hi ap hewisɨm mekre tɨwei ik.
31 *Menmen hi hewisɨm im hi hewisɨm, te yi mɨt kerek yekine tɨwei ik, yi
yertei Jisas hɨrak mɨtɨk Krais kerek God keriuwetek kan tɨ ik kɨkaap haiu
mɨt ne tɨ. Hɨrak nɨkan ke God yi eiyisesik yi yayɨt hɨmɨn yaaik eiyu eitikerek
eiyɨntar hɨrak Mɨtɨk Iuwe ik kerek nɨpaa God ketpaiyem.

21

Jisas kewepyapɨr haiu mɨt disaipel mar hispɨnak wik hɨrekes

1 *Maain wɨ ham Jisas kewepyapɨr haiu mɨt disaipel nɨrak hɨrekes keit
wan Taibirias. Hɨrak kɨrɨakem kar ik.

---

* **20:19** Jo 19:38 * **20:20** Jo 19:34, 16:22; 1Jo 1:1 * **20:21** Jo 17:18 * **20:23** Mt 18:18 * **20:24** Jo 11:16, 14:5, 21:2 * **20:26** Jo 20:19-20 * **20:29** 1Pi 1:8 * **20:30** Jo 21:25 * **20:31** Jo 3:15; Ro 1:17; 1Jo 5:13 * **21:1** Jo 6:1

2 *Saimon Pita, Tomas (kerek niuk mɨrak ham Didimas), Nataniel ke wit
Kena ke provins Galili, hawɨr nɨkerek hɨrakɨt wik te mɨtɨk Sebedi, haiu
metike disaipel wik hakɨt te Jisas. Haiu mererik mau meit.
3 Haiu mererik mau meit, Saimon ketpai kar ik: "Hi are ano hahu bot
ewɨr hepin ehɨt saauk mei." Hɨrak katɨp, te haiu metpɨwek, "Haiu mamno
mamtikewit." Haiu men mau bot men mewɨr hepin wɨtaan ere wanewik,
te haiu meit saauk mei miutɨp au.
4 *Wepni kewep kan, Jisas kerp tenhaan menep tɨpar, te haiu mɨt disaipel
ap mertei hɨrak Jisas au. Haiu han kitet hɨrak mɨtɨk hak.
5 *Hɨrak ketpai kar ik: "Yi pipep, yi yeit menmen o au?" Haiu matɨp, "Ap
saauk mei au."
6 *Hɨrak katɨp kar ik: "Yi eiwɨr hepin mi emno his yaaim mekre tɨpar te
yi eiyɨt saauk mei." Hɨrak katɨp epei au, haiu mewɨr hepin mekre tɨpar, te
haiu ap pɨke meriyaam meriuwe saauk yapɨrwe mɨwaai mekrerem.
7 *Hi mɨtɨk disaipel kerek Jisas hanhana hi hatɨp Pita, "Mɨtɨk Iuwe Jisas
eik e." Pita kemtewek, te hɨrak keriuwet saket iuwe mɨwapɨn yɨnk kɨrak.
(Hɨrak keriuwet saket kentar hɨrak kenke klos mɨrak te kakɨt saauk.) Hɨrak
keriuwetem epei au, hɨrak kehɨn kamɨn tɨpar kari wan ken kiun Jisas.
8 Haiu mɨt disaipel han nau bot man tenhaan mari hepin saauk mekr-
erem mau niu. Haiu meit yanɨmɨn au. Haiu menep tenhaan mɨre 90 mita
keriyen.
9 Haiu man merp tenhaan, haiu mɨr si mɨwaai meit ein, saauk mekre si
metike bret mei.
10 Haiu epei man merp ein, te Jisas ketpai, "Yi eiyɨt saauk mei mekre hepin
yi epei yetɨwem eiyɨm einen."
11 *Hɨrak katɨp, te Saimon Pita ken kerp kekre bot kari hepin keiyɨm kan
tenhaan. Saauk iuwe mar 153 mɨwaai mekre hepin, te hɨram mewep saauk
mɨrɨr au.
12 Epei au, Jisas ketpai kar ik: "Yi einen eiyɨm." Keiyak ke haiu mɨt en ap
kitɨwekhi hɨrak keimɨn kentar haiu yapɨrwe mertei hɨrak Mɨtɨk Iuwe Jisas.
13 *Haiu merp, te Jisas kan keit bret keiyɨm kan kewetaiyem.
14 *In ek haiu mɨt haiu mɨr Jisas meteipim wikak me wɨ nɨpaa Jisas kaa
pɨke kekrit kepu ere in.

Jisas kitehi Pita menmen

15 *Haiu mɨt maam menmen epei au, Jisas katɨp Saimon Pita, "Saimon ti
nɨkan ke Jon, ti hinɨn mɨt in hanhana hi o au?" Pita ketpɨwek kar ik: "O
Mɨtɨk Iuwe, ti hertei hi hanhan ti." Jisas ketpɨwek, "Te ti naanmampre mɨt
nanisɨsa ti har ke mɨtɨk naanmɨpre sipsip mai."
16 *Jisas kitɨwekhi keteipim, "Saimon ti nɨkan ke Jon, ti hanhana hi o
au?" Pita ketpɨwek keteipim, "O Mɨtɨk Iuwe, ti hertei hi hanhan ti." Jisas
ketpɨwek, "Ti naanmamre mɨt nanisɨsa ti har ke mɨtɨk naanmɨpre sipsip
mai."
17 *Jisas pɨke kitɨwekhi keteipim, "Pita, nɨkan ke Jon, ti hanhan hi o
au?" Pita yɨnk enuk kentar Jisas pɨke kitɨwekhiyem wikak, te hɨrak pɨke
ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe ti hertei menmen yapɨrwe. Ti hertei hi

* **21:2** Jo 1:45-51, 20:24 * **21:4** Jo 20:14 * **21:5** Lu 24:41 * **21:6** Lu 5:4-7 * **21:7** Jo 13:23; Mt 14:29 * **21:11** Lu 5:6 * **21:13** Jo 6:11 * **21:14** Jo 20:19, 26 * **21:15** Jo 1:42; Mt 26:33 * **21:16** Ap 20:28; 1Pi 5:2 * **21:17** Jo 13:38, 16:30

hanhan ti.” Jisas ketpɨwek keteipim kar ik: “Ti naanmamre mɨt nanisɨsa ti
har ke mɨtɨk naanmɨpre sipsip mai.
18 *“Hi hetput werek. Nɨpaa ti pipɨak ti heit tanɨk kit ti hises han kit hen
in hen ein. Maain ti he mɨtɨk, ti eriuwet his mit, mɨtɨk hak kaksenkekim
kakriuwe waai keiyɨk kakɨryit ti eno wit kerek ti hɨnapen enori.”
19 (Jisas katɨp menmen im kewepyapɨr karkeik te maain Pita kaki
kakwenɨpi niuk me God.) Epei au, Jisas ketpɨwek kar ik. “Ti ehisɨsa.”

Jisas katɨp ke hi mɨtɨk disaipel kerek hɨrak hanhana iuwe

20 *Pita keweikɨn kerenaan kɨra hi mɨtɨk disaipel kiutɨp herp sip kɨrak
kerek Jisas hanhana. Hi mɨtɨk disaipel kerek nɨpaa hepu yeno hetike Jisas
wɨrapɨtakɨt hi hitɨwekhi har ik: ‘Mɨtɨk Iuwe, keimɨn kewepityapɨr ti eno
mɨt enun?’
21 Pita kɨra hɨrak kitehi Jisas kar ik: “Mɨtɨk Iuwe, mekam mamnen mɨtɨk
ik?”
22 *Jisas ketpɨwek, “Hi hanhan hɨrak kaku ere hi pɨke anen, hɨram
menmen mit au. Ti ehisɨsa.”
23 Te hɨm epei mekrit te mɨt nises hɨm me Krais natɨp hi mɨtɨk disaipel ik
ek hahi au. Te Jisas ap katɨp hi ap hahi au. Hɨrak katɨp, “Hi hanhan mɨtɨk
ik kaku ere hi pɨke anen, hɨram menmen mit au.”
24 *Hi kerekek hi disaipel hi atɨp me menmen im, hi ewisɨm mau tɨwei.
Yi yertei menmen hi hetpim, hɨram hɨm yaaim, hi ap emipɨn au.
25 *Jisas kɨrɨak menmen yapɨrwe ham. Mɨt hɨr nanwisɨm mamu tɨwei
ham, hi han kitet tɨ im haiu mɨt mewim ap ketenen tɨwei yapɨrwe mar im
taau.

Mepɨr keremem

---

* **21:18** 2Pi 1:14; Mt 16:24-25; Mk 1:17; Jo 13:36 * **21:20** Jo 13:23-25 * **21:22** Mt 16:28 * **21:24** Jo 19:35 * **21:25** Jo 20:30

Menmen Mɨt Aposel Hɨr Nɨrɨakem
Menmen me tɨwei ik

Mɨt hɨr nau nemerɨr wɨ hɨr nantɨp mɨt hɨm me Jisas *1:1-26*
1. Jisas katɨp mɨt disaipel menmen *1:1-14*
2. Mɨtɨk kekrehɨr ke Judas *1:15-26*

Mɨt newepyapɨr hɨm me Jisas neit Jerusalem *2:1–8:3*
Mɨt newepyapɨr hɨm me Jisas neit Judea ketike Sameria *8:4–12:25*
Mɨtɨk Pol katɨp mɨt hɨm me Jisas *13:1–28:31*
1. Namba wan taim Pol ken kerer wit wit *13:1–14:28*
2. Mɨt nererik natɨp neit Jerusalem *15:1-35*
3. Namba tu taim Pol ken kerer wit wit *15:36–18:22*
4. Namba tri taim Pol ken kerer wit wit *18:23–21:16*
5. Pol kekre winak enuk keit wit Jerusalem, Sisaria ketike wit *21:17–28:31*

Jisas katɨp kaksiuwe God Hɨmɨn Yaaik kaknen kakɨkaap mɨt

1 *Kai yinak Tiofilas, nɨpaa hi Luk hewiswut tɨwei hak me menmen Jisas
hɨrak kɨrɨakem metike hɨm hɨrak ketpim kewepyapɨr mɨt em,
2 *ere wɨ God ketɨwekhis keiyɨk ken wit kɨrak. God ketɨwekhis wen au,
Jisas hɨrak wen kepu tɨ, hɨrak katɨp mɨt nɨrak kerek nɨpaa hɨrak kehimɨteni
hɨr aposel hɨr nanwep yapɨr hɨm mɨrak. Hɨrak ketpor hɨm nɨpaa God
Hɨmɨn kɨrak Yaaik ketpɨwekem.
3 *Jisas hɨrak kaa pɨke kekrit nepei au, me wɨ 40 hɨrak keteiknor
hɨrak hɨrekes kepu keriuwe menmen yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak
kewepyapɨr hɨrekes ketpor menmen me God kakinɨn mɨt naanempror.
4 *Hɨrak wen kepu ketikeri, hɨrak ketpor hɨm manp te hɨr ap nanɨnaaiwɨr
wit Jerusalem au. Hɨrak katɨp kar ik: "Yi eiyɨt in ere God Hɨmɨn kɨrak
Yaaik kerek nɨpaa God Haai kai katɨp kakriuwetek hɨrak kaknen. Nɨpaa hi
hetpiyem.
5 *Nɨpaa Jon kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar keremem. Te maain wɨ ham God
kakweti yi mɨt Hɨmɨn kɨrak Yaaik kaknen kaku kakɨkre han ki, hɨrak
kakɨkepi yi einaaiwɨr wit Jerusalem eiwepyapɨr hɨm me God."
6 *Mɨt aposel wen nererik nepu, hɨr nitɨwekhi nar ik: "Mɨtɨk Iuwe me wɨ
im te ti ehu wit Isrel ehinɨn naanmamprai haiu mɨt ne Isrel a?"
7 *Hɨrak kewenhi ketpor kar ik: "Hɨram ap menmen mi te yi eiyɨrtei wɨ
te menmen im mamnen au. God Haai hɨrekes kɨmat wɨ im kises han kɨrak.
Te menmen im hi hetpiyem te yi eiyɨrteiyem.
8 *Maain God Hɨmɨn Yaaik kaknen kakwi yi yayɨt menmen mɨrak iuwe
mamkepi, yi yaino wit Jerusalem eiwepyapɨr hɨm mai. Im em epei au, yi
yaino provins Judia. Im em epei au, yi yaino wit iuwe Sameria metike wit
yapɨrwe, yi eiwepyapɨr hɨm mai."

Jisas kɨnaaiwɨr tɨ ken wit ke God
(Mk 16:19-20; Lu 24:50-53)

---

* **1:1** Lu 1:1-4 * **1:2** Mk 16:19; Lu 24:49-51 * **1:3** Lu 24:36-49; Ap 10:41 * **1:4** Lu 24:49; Jo 14:16-17; Ap 2:33 * **1:5** Mt 3:11 * **1:6** Lu 24:21 * **1:7** Mk 13:32 * **1:8** Mt 28:19; Lu 24:48; Ap 2:32, 3:15, 5:32; Ef 3:16

9 *Hɨrak ketpor hɨm im epei au, hɨr wen nɨrek, hɨrak God keriyaak
kɨnaaiwɨr tɨ ken niu, napɨ kɨwapɨnek hɨr nɨrek nepei au.
10 *Hɨr wen nereweknaan keit nepni, mɨtɨkɨt wik terp tekiteri klos
mɨrakɨt hɨram mɨre hike.
11 *Hɨrakɨt tetpor tar ik: "Yi mɨt ne Galili yi yenmak yi yereweknaan keit
nepni? Mɨtɨk eik Jisas hɨrekes yi yɨrek hɨrak kɨnaiwɨri ken wit ke God,
maain hɨrak pɨke kaknen kakɨr ke in ek yi yɨrek hɨrak ken nepni."

Mɨt aposel nehimɨtan mɨtɨk hak kekrehɨr ke mɨtɨk Judas nɨpaa kaa

12 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨr aposel nɨnaaiwɨr mɨniu (o neiyɨp) niuk
mɨrak wit Oliv, hɨr nen wit Jerusalem. Hɨrak ap yanɨmɨn au. Hɨrak menep
kar ke mɨt ne Juda me wɨ Sabat hɨr neke tɨ nanɨno. Hɨrak kɨre 1 kilomita.
13-14 **Hɨr nɨpiun Jerusalem, hɨr nan wɨnak kerek nɨpaa hɨr newik. Hɨr
nɨnɨk nen haau nɨmɨn ein mekre wɨnak kau niu. Hɨr mɨt in: Pita, Jon,
Jems, Andru, Filip, Tomas, Batolomyu, Matyu, Jems hɨrak mɨtɨk hak nɨkan
ke mɨtɨk Alfias, Saimon kerek kises hɨm me mɨt Selot, hɨr netike Judas nɨkan
ke Jems, Maria, miye pe Jisas wetike kikrek nɨrak, hɨr netike miyapɨr han.
Hɨr yapɨrwe nau haau ik e. Wɨ yapɨrwe hɨr nererik neit in, hɨr nitehi God
menmen.
15 Maain wɨ ham mɨt 120 hɨr nises hɨm me Krais, hɨr nererik nau haau
iuwe, Pita kekrit ketpor kar ik:
16 *"Nai yinan, nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik kenip mɨtɨk iuwe King Devit hɨrak
kewis hɨm mau tɨwei me mɨtɨk Judas kerek nɨpaa kewepyapɨr Jisas kerp
nein te hɨr mɨt enun netɨwekhis. Hɨm im nepei man mar ke nɨpaa Devit
kewisɨm hɨram mamnen.
17 Nɨpaa Judas hɨrak ketikewai. Jisas kehimɨtanek kɨrɨak menmen
ketikewai.
18 *(Mɨtɨk ik keit tɨ mei keriuwe pewek hɨrak nɨpaa ketɨwem me menmen
enum hɨrak kɨrɨak Jisas em. Hɨrak keit tɨ, hɨrak kerp kau niu kenkewɨn ken
tɨ tu kewep nɨnpɨ meket men witeik hɨrak kaa."
19 Mɨt yapɨrwe neit Jerusalem nemtau Judas kaa karkeik te hɨr nekine
tɨ ik mekre hɨm mɨr hɨr natɨp Akeldama. Hɨm im hɨram matɨp mar im:
"Hemkre mekiuwe tɨ.")
20 *"Hɨm mau tɨwei nɨpaa Devit kewisɨm hɨram Sam. Hɨm im matɨp mar
im,
'Wɨnak kɨrak kaku weinɨk, mɨtɨk hak ap kakwik ekɨt. Mɨtɨk hak kakɨkrehɨr
kɨrak kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak kɨrɨakem.'
21-22 *"Sɨs, haiu mamɨhimɨtan mɨtɨk hak kaktikewai mamwepyapɨr Mɨtɨk
Iuwe Jisas hɨrak pɨke kekrit. Haiu mamɨhimɨtan mɨtɨk kerek kekitewai men
ein nɨpaa Mɨtɨk Iuwe Jisas kekitewai haiu men me wɨ Jon kewepyapɨr hɨm
me God hɨrak kɨkɨr mɨt ere God keithis Jisas keiyɨk ken wit kɨrak."
23 Pita katɨp epei au, hɨr nehimɨtan mɨtɨkɨt wik. Josep kerek mɨt hɨr
nekinaak Banabas o Jastas, hɨrak kekite Mataias. Hɨrakɨt wik keretet.
24 *Hɨr nehimɨtan wik et, hɨr nitehi Mɨtɨk Iuwe God nar ik: "Mɨtɨk Iuwe
tɨ epei hertei han ke mɨt yapɨrwe te tɨ eteiknai keimɨn ke mɨtɨkɨt wik it tɨ
ehimɨtanek
25 hɨrak kakɨkrehɨr ke Judas. Judas hɨrak keweikɨn sip kewet menmen
im me God hɨrak kaa epei ken wit kerek nɨpaa tɨ God ehimɨtanek hɨrak

---

* **1:9** Jo 6:62 * **1:10** Lu 24:4 * **1:11** Mt 26:64; Lu 21:27; Rev 1:7 * **1:12** Lu 24:50-53 * **1:13-14** Mt 10:2-4 * **1:13-14** Jo 7:5 * **1:16** Sam 41:9 * **1:18** Mt 27:3-10 * **1:20** Sam 69:25, 109:8 * **1:21-22** Jo 15:27 * **1:24** Jo 2:25

kaknori. Hɨrak kakɨkrehɨr kɨrak te hɨrak kakrɨak menmen kakɨr ke haiu mɨt aposel.”

26 Hɨr nitehi Mɨtɨk Iuwe God menmen nepei au, hɨr nen vot keimɨn
kakɨkrehɨr ke Judas. Hɨr nen vot nepei au, hɨr nehimɨtan Mataias hɨrak
kakɨkrehɨr ke Judas, hɨrak kaku kaktike mɨt aposel nar ke hiswiyen kiutɨp
(11).

2

God Hɨmɨn Yaaik kekiuwe kan kau kekre mɨt

1 *Mewaai meruri wɨ Pentikos epei man, kerek mɨt nererik newet God
menmen ham me ni mɨr, mɨt kerek nises hɨm me Krais hɨr nererik nau
wɨnak kiutɨp.

2 Hɨr nererik nau wɨnak, wasenum menmen mesikeyaanmi meke nepni
man mɨre yuwerep mɨniu ma mekre wɨnak, hɨram mesikeyaanmi (o
mesikewari) wɨsenum meit wɨnak mɨt newik.

3 *Hɨram mesikeyaanmi wɨsenum meit wɨnak eik, hɨr mɨt en nɨr menmen
mɨre si mekinen nin kike kike mau merer mɨt hɨras yapɨrwe nau wɨnak.

4 *Hɨr yapɨrwe God Hɨmɨn Yaaik kewi kinɨni naanmɨpror, hɨr natɨp hɨm
ham hɨm ham hɨr netariyem, kerek God Hɨmɨn Yaaik kenipi niutɨp niutɨp
hɨr netpim.

5 Me wɨ im mɨt ne weiwɨk miutɨp ne Isrel hɨr nises hɨm me God nitɨwekhi
menmen, hɨr nau nerer wit wit, hɨr nan nau wit Jerusalem nanises menmen
me wɨ Pentikos.

6 Mɨt yapɨrwe in hɨr nemtau menmen mesikeyaanmi (o mesikewari) meit
wɨnak ke aposel newik, te hɨr nesiuknen nan nererik, hɨr han kɨr kekrit
kekrit kentar hɨr nemtau mɨt nises hɨm me Krais natɨp hɨm mɨr.

7 *Hɨr nehɨnhɨn nemtau menmen im te hɨr natɨpan nar ik: “Mɨt in hɨr
natɨp hɨm maiu te hɨr ne Galili keriyen,

8 te haiu markeik haiu niutɨp niutɨp memtau hɨm maiu me nɨpaa ein miye
haai naiu netpim neit wit kaiu eik?

9 *Haiu mɨt yapɨrwe merer provins mar im em. Haiu ne wit Patia, Midia,
Ilam, Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontas, Esia,

10 Frisia, Pamfilia, wit iuwe Isip, wit me Libia menep Sairini. Haiu mɨt
han ne wit iuwe Rom haiu mau in,

11 haiu mɨt han ne weiwɨk miutɨp me Isrel, haiu mɨt han au weiwɨk
miutɨp ham. Haiu mɨt han ne wit Krit o Arebia, te haiu mɨt yapɨrwe
memtau menmen iuwe God kɨrɨakem kerek mɨt in hɨr netpaiyem neriuwe
hɨm maiu.”

12 Han kɨr katɨp te hɨr nitehiyan natip nar ik: “Mekam im hɨram epei
man?”

13 Au, mɨt han hɨr nitetnaan natip, “Mɨt in naam tɨpar si enum wain
keremem, te hɨr netaritari.”

Pita kewepyapɨr hɨm me God

14 Te Pita kekrit ketike mɨt aposel hiswiyen kiutɨp (11) hɨrak katɨp hɨm
iuwe katɨp kar ik: “Yi mɨt ne Judia yetike mɨt yi yau wit Jerusalem, yi nɨkɨp
emnep eiyɨmtau menmen im hi etpiyem me menmen im epei man.

15 Yi han kitet mɨt in hɨr naam tɨpar si enum hɨr netaritari. Hɨr au, hɨrak
weni hekrit wepni kewep kan kerekek. Wɨtaan te mɨt hɨr naam tɨpar si
enum netaritari.

---

* **2:1** Lev 23:15-21; Diu 16:9-11 * **2:3** Mt 3:11 * **2:4** Ap 4:31, 10:44-46, 19:6; Mk 16:17 * **2:7** Ap 1:11 * **2:9** 2Ti 1:15

16 Menmen im yi yemtewem hɨram menmen nɨpaa profet Joel hɨrak
ketpim kar ik:
17 *‘Hi God me wɨ kerek Mɨtɨk Iuwe Krais epei kaknen kaku tɨ, hi hɨrekes
ariuwet Hɨmɨn kai Yaaik kaknen mɨt yapɨrwe. Nɨkerek hɨrakɨt tetike
nɨkerek hɨram (o hɨran) ni hɨr nanwepyapɨr hɨm mai, yi mɨt pipep
yi wen yepu yɨtyaak, yi enun ye mɨt yi eiwaai eiyɨtyak eiyɨr menmen
mai.
18 Me wɨ ham im mɨt han nai o miyapɨr han nai hɨr nɨrɨak menmen mai hi
eriuwet Hɨmɨn kai Yaaik kaknen te hɨr nanwepyapɨr hɨm mai.
19 Me wɨ eim, hi arɨak menmen nɨpaa yi yɨrem mau nepni o mau tɨ mar im
au. Hi arɨak si metike si tɨwekre hemkre hɨram mamnen.
20 Wepni kakɨr au, wenke hɨrak kakweikɨnhis kakre yɨwir menep wɨ yaaim
Mɨtɨk Iuwe Krais pɨke kaknen tɨ ik.
21 *Te mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp kerek nenɨne Mɨtɨk Iuwe nanitehi Krais
kakɨkepi, hɨrak kakɨkepi kaktorhis.’ Profet Joel katip hɨm im.
22 *“Yi mɨt ne Isrel yi eiyɨmtau hɨm im me Jisas ke Nasaret. Yi yertei Jisas
kɨrɨak menmen yaaim yapɨrwe, hɨrak kɨkaap mɨt his hɨt enum keriuwe
menmen iuwe God kewetɨwekem. God keteikni hɨrak keriuwet Jisas kan
keriuwe menmen hɨrak kewis Jisas kɨrɨakem, yi mɨt epei yɨrem.
23 *Nɨpaa God kertei mekam mamnen te hɨrak han kitet te kaksiuwe Jisas
kakno his me yi mɨt. Yi yeriyaak yeiyɨk yen yewis mɨt enun newenkekik
kau nu tentarakɨt hɨrak kaa.
24 *Hɨrak kaa, te God kɨkɨak hɨrak kepu kesiupanek kɨnaaiwɨr wit mɨt
epei naa hɨmɨn kɨr kewi. Hɨrak God kinɨn menmen menip mɨt nani hɨr
han enuk nentar Jisas kaki kaku kakɨt taau. Au, God nɨpaa katɨp kakɨkɨak
Jisas kekre hei yɨnk kɨrak ap te kakɨsine au.
25 *Hɨm me God nɨpaa Devit kewisɨm mau tɨwei matɨp menmen im:
‘Hekrit hekrit hi hɨpɨr Mɨtɨk Iuwe menep. Hɨrak kau ketikewa te hi ap han
kɨrɨra keriuwe menmen au.
26 Hi han yaaik hentar menmen im. Menmen hi hetpim meteikɨn mɨt hi
han yaaik. Hi hɨre mɨtɨk kerekek te hi han tokik ehu ehɨntar
27 *ti God ap ewis hɨmɨn kai kaku wit ke mɨt naa hɨmɨn kɨr kewi au. Ti ap
ewisa hi Mɨtɨk kerek nɨpaa ti ehimɨtena hi hɨrɨak menmen mit, ti ap
ewisa hi hahi awaai akre herwe hei te yɨnk kai kaknɨn taau.
28 Ti epei heteikno menmen hi tewen arɨakem te hi ehu ehɨt. Ti ehu etikewa
te hi han yaaik wɨsenuk.’ Devit epei katɨp hɨm im:
29 *“Nai yinan hi hetpi menmen te yi eiyɨrteiyem me maam nɨpu kaiu
Devit. Hɨrak kaa mɨt newisɨk kekre hei kɨwaai keit. Haiu mertei hei kɨrak
wen kɨwaai ketike haiu mɨt, te hɨm nɨpaa Devit kewisɨm hɨrak katɨp ke
hɨrekes au, mɨtɨk hak.
30 *Nɨpaa Devit wen kepu, hɨrak kɨre profet hɨrak kertei menmen maain
God kakrɨakem kentar God ketpɨwekem. God katip hɨrak kaknip nepenyek
kɨrak hak hɨrak mɨtɨk iuwe king kɨre Devit, hɨrak kakinɨn haiu mɨt
naanmamprai.
31 *Devit hɨrak kertei menmen God kakrɨakem te hɨrak kewis hɨm
mau tɨwei me Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak Krais maain hɨrak kaki pɨke
kakɨkrit. Hɨrak kewis hɨm hɨram matɨp:

---

* **2:17** Joe 2:28-32 * **2:21** Ro 10:13 * **2:22** Jo 3:2 * **2:23** Ap 4:28; 1Pi 1:20 * **2:24** Ap 3:15
* **2:25** Sam 16:8-11 * **2:27** Ap 13:35 * **2:29** 1Kin 2:10; Ap 13:36 * **2:30** 2Sml 7:12; Sam 89:3-4, 132:11 * **2:31** Sam 16:10

‘Hɨrak God ap kɨnaiwɨrek keit wit ke mɨt hɨr naa hɨmɨn kɨr kewi, hɨrak yɨnk
kɨrak kakɨsine au.’
32 *God epei kɨkɨak Mɨtɨk ik Jisas pɨke kekrit kepu. Haiu mɨt in epei mɨrek.
33 *God kɨkɨak Jisas pɨke kekrit kau, hɨrak kau ketike God kinɨn naanmɨpre
menmen yapɨrwe. God kewetɨwek Hɨmɨn Yaaik kar ke nɨpaa hɨrak ketpim,
te in ek menmen yi yɨrem yemtewem hɨram God Hɨmɨn Yaaik hɨrak
keriuwetek kan haiu mɨt, hɨrak kɨrɨakem.
34-35 *Devit hɨrekes ap ken wit ke God au, mɨtɨk hak. Devit kewis hɨm mau
tɨwei hɨram matɨp:
‘Mɨtɨk Iuwe God katɨp Mɨtɨk Iuwe kai Krais “Ti ehu menep etikewa ehinɨn
naanmɨpre menmen ere hi enip mɨt enun nepan nanises hɨm mit.” ’
36 *Pita wen katɨp kar ik: “Yi mɨt ne Isrel, yi eiyɨrtei menmen im werek
werek. Mɨtɨk ik Jisas kerek yi yewenkekik kau nu tentarakɨt, God hɨrak
kenipek hɨrak Mɨtɨk Iuwe hɨrak kehimɨtenek hɨrak Krais.”

Mɨt miyapɨr hɨr neweikɨn han nises hɨm me Krais, hɨr Aposel nɨkɨri

37 *Mɨt epei nemtau menmen Pita ketpim, hɨm merekir han kɨr han enuk
natɨp Pita kekite mɨt aposel han netpor nar ik: “Naiu yinan, te in ek haiu
emrɨak mekam?”
38 *Pita kewenhi katɨp kar ik: “Yi yapɨrwe niutɨp niutɨp eiweikɨn sip eiwet
menmen enum haiu mamɨkri yayɨkre tɨpar mamkine niuk me Jisas Krais
te hɨrak kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem te hɨrak kakweti God Hɨmɨn
Yaaik.
39 *Nɨpaa God katɨp kaksiuwe God Hɨmɨn Yaaik kaknen yi mɨt yaitike
nɨkerek ni, mɨt yapɨrwe hɨr nau neit nerer wit wit kerek God kaknɨnor hɨr
nanisesik.”
40 *Pita ketpor hɨm ham yapɨrwe kari han kɨr keriuwerem, hɨrak katɨp
kar ik: “Yi eikaap hɨras einepɨn eikeipɨn menmen enum mamnen mamnep
mɨt enun in nɨpaa nenep Jisas.”
41 *Mɨt yapɨrwe hɨr nemtau hɨm Pita ketporem te hɨr newisi nɨkɨri. Me
wɨ im e God kari 3,000 mɨt hɨr netike mɨt aposel hɨr nises hɨm me Krais.

Menmen yaaim mɨt ne weiwɨk miutɨp me God nɨrɨakem

42 *Mɨt in han kɨr kekrit hɨr hanhan nemtau hɨm me mɨt aposel, hɨr netike
mɨt nau han kiutɨp nɨkaapan, hɨr nekiyan naam menmen han tewenɨn
menmen Jisas kɨrɨakem, hɨr nekiyan nitehi God me menmen.
43 *Mɨt aposel hɨr nɨrɨak menmen yaaim yapɨrwe nɨkaap mɨt nɨnap hɨr
nɨre yaain te mɨt yapɨrwe hɨr han kekrit neriuwe menmen.
44 *Mɨt kerek hɨr nises hɨm me Krais hɨr nekiyan nau neit, hɨr han kitet
menmen yapɨrwe hɨr netenenim, hɨram me mɨt, hɨras au.
45 Hɨr nesiuwe tɨ mɨr o menmen mɨr nanɨt nan mererim. Hɨr neit pewek
im hɨr nenkerem newet mɨt neimɨn netenen pewek au, hɨr neiyɨm nen
nanɨt menmen.
46 *Hekrit hekrit hɨr nen nekiyan nau niutɨp neit wɨnak iuwe ke God keit
Jerusalem, hɨr nekiyan nau naam menmen nerer wɨnak mɨr han tewenɨn
menmen Jisas kɨrɨakem. Hɨr han yaaik naam menmen mɨr.
47 *Hɨr newenɨpi niuk me God, hɨr mɨt han yaaik neriuweri. Hekrit hekrit

---

* **2:32** Ap 13:36 * **2:33** Mk 16:19; Ap 1:4, 7:55-56; 1Pi 3:22 * **2:34-35** Sam 110:1 * **2:36** Ap 5:30-31 * **2:37** Lu 3:10, 12; Ap 16:30 * **2:38** Lu 24:47; Ap 3:19 * **2:39** Ais 57:19 * **2:40** Diu 32:5; Fl 2:15 * **2:41** Ap 2:47, 4:4, 5:14 * **2:42** Ap 20:7 * **2:43** Ap 5:11-12, 6:8 * **2:44** Ap 4:32-35 * **2:46** Lu 24:53 * **2:47** Ap 2:41, 6:7, 11:21, 24

Mɨtɨk Iuwe God kari han ke mɨt hɨr nisesik, te hɨr nererik nekiyan nau neit neriuwe mɨt kerek hɨr ninɨn nises God.

3

Mɨtɨk hak hɨt enum Pita kekite Jon tekepik hɨrak kɨre yaaik

1 *Wɨ ham hɨnkewɨ Pita ketike Jon tariyakɨt ten wɨnak iuwe ke God. Hɨnkewɨ in ek mɨt nererik nitehi God menmen.
2 *Mɨtɨk hak kerek hɨt enum nɨpaa miye winaak ere in, hekrit hekrit mɨt nɨnanek newisɨk kau menep ya weipɨr niuk mɨrak "Yaaim" hɨram ya weipɨr ham me wɨnak iuwe ke God, hɨrak kau en kitehi mɨt miyapɨr kerek nanɨno nɨmɨn hɨrak ketpor hɨr nanwetɨwek pewek mei me menmen.
3 Hɨrak kɨr Pita ketike Jon epei tatno wɨnak nɨmɨn ein, hɨrak kitɨwekɨthi ke pewek mei ke menmen.
4 *Hɨrakɨt tɨrapɨrɨwek, Pita ketpɨwek kar ik: "Ti erawɨr."
5 Hɨrak mɨtɨk kɨkɨamnaan kɨret hɨrak han kitet kar ik: "Hɨrakɨt tatweto menmen."
6 *Pita ketpɨwek kar ik: "Hi hetenen pewek mei au, te menmen hi hetenɨnem hi ewetutem. Hi hetput ekrehɨr ke Jisas Krais nɨpaa ke wit Nasaret, ti ekrit eke tɨ eno."
7 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ketenen his yaaim mɨrak keriyaak kekrit kerp. Wasenum hɨt metike hɨtpar mɨrak mɨre yaaim.
8 *Hɨrak kehɨn kekrit kerp hɨrak keke tɨ ketikeret ten wɨnak ke God. Hɨrak keke tɨ, kehɨn kɨniu ketɨkɨr kewenɨpi niuk me God.
9 Mɨt yapɨrwe en nɨrek keke tɨ kewenɨpi niuk me God.
10 Hɨr nertei hɨrak mɨtɨk hɨt enum kerek nɨpaa kau ya weipɨr niuk mɨrak "Yaaim" ke wɨnak iuwe ke God, hɨrak hekrit hekrit kitehi mɨt me menmen. Hɨr nerteiyek te hɨr nehɨnhɨn han kitetim nar ik: "Mekam epei man mekepik te hɨrak kɨre yaaik?"

Pita keit wɨnak iuwe ke God kewepyapɨr menmen God kɨrɨakem

11 Mɨtɨk ik nɨpaa hɨt enum kewen Pita ketike Jon, mɨt yapɨrwe nitehiyan menmen im nehɨnhɨn nepɨrpɨr nesiukɨn nen wɨnak hɨnp niuk mɨrak "Hɨnp ke Solomon."
12 Pita kɨr menmen ik hɨrak kewenhi mɨt ketpor kar ik: "Yi mɨt ne Isrel. Yenmak yi yehɨhɨn yentar menmen im? Yi yenmak te yi yɨrapɨrawɨr han kitet hawɨr yaaikɨt wɨrɨak menmen im meriuwe menmen iuwe mawɨr te mɨtɨk ik nɨpaa hɨt enum hɨrak kɨre yaaik?
13 *Hɨrak God ke maam nɨpu kaiu Ebraham, Aisak, Jekop, hɨr netike maamrer naiu nɨpaa hɨr nɨkaru nepu, hɨrak kenip Mɨtɨk Jisas kerek kɨrɨak menmen mɨrak, kenipek hɨrak Mɨtɨk Iuwe. Yi epei yeriuwetek ken mɨtɨk iuwe gavman Pailat, hɨrak kinɨn naanmɨprai haiu mɨt mau wit Isrel, hɨrak hanhan kare kaksiupan Jisas te yi yeweikɨn sip yewetɨwek yatɨp Jisas hɨrak mɨtɨk enuk.
14 *Yi epei yeweikɨn sip yewet Mɨtɨk Yaaik kerek God kehimɨntanek hɨrak kises hɨm mɨrak. Yi au hanhan mɨtɨk iuwe Pailat kaksiupan mɨtɨk enuk nɨpaa kenep mɨtɨk kaa, hɨrak ken yi mɨt,

---

* **3:1** Ap 10:3, 9, 30 * **3:2** Jo 9:1; Ap 14:8 * **3:4** Ap 14:9 * **3:6** Ap 3:16, 4:10, 16:18 * **3:8** Ap 14:10; Jo 5:14 * **3:13** Eks 3:6, 15; Mt 22:32; Ap 2:23, 7:32; Lu 23:13-25 * **3:14** Mk 15:6-15

15 *te yi yenep mɨtɨk hɨrak keteikɨn mɨt menmen mamkepi te hɨr nanu
nantike God. Au, yi yakɨp kaa te God kɨkɨak Jisas pɨke kekrit kepu. Hawɨr
epei wɨrek.
16 Hawɨr wises hɨm me Jisas te menmen iuwe me Jisas kenip mɨtɨk ik,
kerek yi yerteiyek, hɨrak yaaik. Jisas hɨrak kenip mɨtɨk ik yaaik kentar hɨrak
kekepai haiu misesik te menmen iuwe mɨrak man mɨkaap mɨtɨk ik te yi epei
yɨpɨrek, hɨt mɨrak tokim meit.
17 *"In ek nawɨr yinan, hi hertei yi yetike mɨt iuwe ninɨni naanmɨpri
yɨrɨak menmen im enum yenep Jisas yentar yi yetari hɨrak keimɨn. Yi han
kitet hɨrak mɨtɨk kerekek.
18 *God nɨpaa enum eik kenip mɨt profet hɨr newis hɨm mau tɨwei, hɨr
newepyapɨr Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨr mɨt han mɨt nanɨwaankek. God
kɨrɨak menmen im epei man meriuwe menmen enum yi nepei yɨrɨak Jisas
em.
19 *"Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum, yi eiyises God hɨrak kakɨsak
menmen enum yi yɨrɨakem.
20 Te Mɨtɨk Iuwe kakweti menmen kaknip han ki kaku werek werek,
hɨrak kakriuwet Mɨtɨk hɨrak kehimɨtanek hɨrak kaku kaktikewi. Mɨtɨk ik
hɨrak Jisas.
21 Hɨrak eku ekɨt wit ke God ere wɨ mamnen God kaknip menmen pɨke
mamre yaaim. Nɨpaa God katɨp mɨt profet me menmen im te hɨr newisɨm
mau tɨwei newepyapɨrem.
22 *"Nɨpaa Moses hɨrak katɨp kar ik: 'God hɨrak Mɨtɨk Iuwe kakɨt mɨtɨk
kiutɨp ke weiwɨk mi, hɨrak kakwisɨk kakre mɨtɨk profet kaksiuwerek
kakwepyapɨr menmen me God kakɨr ke hɨrak keriuweta hi han. Yi nɨkɨp
emnep eiyɨmtau hɨm hɨrak ketpiyem.
23 Mɨt kerek nemtau hɨm mɨrak nisesim au, hɨrak God kakpɨri ne weiwɨk
me Isrel kaknɨp nani.'
24 Nɨpaa mɨt profet yapɨrwe hɨr newepyapɨr hɨm me God. Samyuel kekite
profet hɨr nɨkaru nekrehɨr ke Moses, hɨr natɨp me wɨ im e.
25 *Hɨm God ketpim kewet mɨt profet em, hɨr newepyapɨrem hɨram me
yi mɨt in. Yi eiyɨt menmen nɨpaa God katɨp kakwet maamrer ni em. Nɨpaa
hɨrak katɨp Ebraham kar ik: 'Hi erɨak yaaim me mɨt yapɨrwe nau tɨ heriuwe
nepenyek kit.'
26 *Te God kehimɨtan mɨtɨk kɨrɨak menmen mɨrak hɨrak kinɨn ken yi mɨt
ne weiwɨk me Isrel kerekyi yaaim kenip yi mɨt niutɨp niutɨp yeweikɨn sip
yewet menmen enum."

4

Mɨt iuwe newis Pita kekite Jon tekre wɨnak enuk

1 *Pita kekite Jon wen terp en hɨrak Pita wen katɨp mɨt menmen, te mɨt
pris kerek newet God menmen me mɨt, hɨr netike mɨtɨk iuwe kepten ke
polis kerek naanmɨpre wɨnak ke God, hɨr netike mɨt ne Sadyusi kerek han
kitet mɨt naa hɨr pɨke nankrit nanu au, hɨr nan nanɨthis Pita ketike Jon.
2 *Hɨr nine han enuk neriuweret nentar hɨrakɨt tewepyapɨr hɨm tatɨp mɨt
em, hɨrakɨt tatɨp Jisas kaa hɨrak pɨke kekrit kepu te mɨt hɨr nisesik hɨr nani,
maain hɨr pɨke nankrit nanu.

---

* **3:15** Ap 1:8, 2:32, 4:10, 5:30 * **3:17** Lu 23:34; 1Ti 1:13 * **3:18** Lu 24:27, 44, 46 * **3:19** Ap 2:38
* **3:22** Diu 18:15, 18-19; Ap 7:37 * **3:25** Jen 22:18; Ga 3:8 * **3:26** Ap 13:46 * **4:1** Lu 22:4, 52
* **4:2** Ap 23:8

3 *Hɨr netɨwekɨthis ne hɨnkewɨ newisɨkɨt tekre wɨnak enuk teit in ere
wanewik.
4 *Te mɨt yapɨrwe nemtau hɨm me God Pita ketpim, hɨr nisesim. In ek,
mɨt neit Jerusalem hɨr nises hɨm me God, hɨr nar ke 5,000.

Mɨt iuwe kotim Pita kekite Jon teit wɨnak ke kaunsil

5 Wanewik, mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe ne kaunsil netike mɨt ninɨn
nertei hɨm lo me Moses, hɨr nererik neit Jerusalem.
6 Hɨr netike Anas, kerek kinɨn naanmɨpre mɨt pris, hɨrak ketike Kaiafas,
Jon, Aleksanda tekite mɨt yapɨrwe ne weiwɨk me mɨtɨk iuwe Anas, hɨr nan
nererik nau wɨnak iuwe eik.
7 *Hɨr nari Pita ketike Jon neiyɨt nan newisɨkɨt terp nɨmɨn, hɨr nitɨwekɨthi
nar ik: “Keimɨn kekepi te yi epei yenip mɨtɨk hɨt enum hɨrak kɨre yaaik? Yi
yekine niuk me keimɨn te yi yekepik?”
8 *God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han ke Pita te hɨrak ketpor kar ik: “Yi
mɨt iuwe yinɨn naanmɨpre haiu mɨt ne Isrel yetike yi mɨt iuwe ne Kaunsil,
9 yi yare yitawɨrhi me menmen yaaim hawɨr wenip mɨtɨk ik hɨt mɨrak
enum. Yi hanhan yaiyɨrtei markeik te hawɨr wenipmɨtɨk ik kɨre yaaik.
10 *Hi hatɨp te yi mɨt in yetike mɨt yapɨrwe ne wit kaiu Isrel yi eiyɨrtei te
mɨtɨk ik kerp ninaan mi hɨrak kɨre yaaik keriuwe menmen iuwe me Jisas
Krais nɨpaa ke wit Nasaret kerek yi yewenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak
kaa, te God kɨkɨak pɨke kekrit kepu.
11 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp tok piksa me Jisas mar im.
‘Hɨrak kɨre teinɨk yaaik, te yi mɨt yime wɨnak yi yɨneinɨk yi han kitet hɨrak
enuk yi yepɨrek. Yi yepɨrek te God hanhanek kenipek hɨrak kɨre
teinɨk mɨtɨk hɨrak ketenen wɨnak siup.’
12 *Hɨrak kerekek kakɨkaap mɨt ne tɨ. Neiyan taau. Haiu mɨt ne tɨ merer
wit wit God ap kewetai niuk ham te haiu emisesik te hɨrak kaktaihis taau.
Jisas Krais kerekek.”
13 Hɨr epei nemtau Pita ketike Jon hɨrakɨt tatɨp hɨm iuwe hɨrakɨt tɨnaain
au, hɨr nertei hɨrakɨt ten skul au, hɨr han kekrit kekrit me menmen im. Hɨr
nertei nɨpaa hɨrakɨt tau tekite Jisas.
14 Hɨr hanhan netpɨwekɨt menmen enum neneret te hɨr nɨr mɨtɨk kerp
ketikeret hɨrak kɨre yaaik te hɨr nekintɨp nerp neit.
15 Hɨr nekintɨp nerp neit o, hɨr netpɨwekɨt tatno witeik tɨnaaiwɨr haau
hɨr newim. Hɨrakɨt tatno. Nepei au, hɨr mɨt ne kaunsil hɨr natɨpan natɨp
nar ik:
16 *“Haiu mamrɨak mɨtɨkɨt it mekam? Mɨt yapɨrwe nau wit Jerusalem
epei nertei mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt tɨrɨak menmen ik yaaik te haiu ap mepakɨnet
taau.
17 *Haiu emɨtpɨwekɨt emneret hɨrakɨt ap tatwepyapɨr hɨm me Jisas tatɨp
mɨt em te menmen im me Jisas mamno mɨt han au emɨt!”
18 Hɨr natɨpan epei au, hɨr nenɨnɨwekɨt neriyaakɨt tan, hɨr netpɨwekɨt
hɨm manp te hɨrakɨt ap tatwepyapɨr tatɨp mɨt hɨm me Jisas.
19 Au, Pita ketike Jon tewenhi tetpor tar ik: “Yi han ekitet God hɨrak han
kitet mekam yaaim hawɨr ewisesim. Hɨm mi o hɨm mɨrak.
20 Te hawɨr ewepyapɨr menmen hawɨr wɨrem, menmen hawɨr wemtau
hɨrak ketpim. Hawɨr wekintɨp au.”

---

* **4:3** Ap 5:18 * **4:4** Ap 2:41, 5:14 * **4:7** Mt 21:23 * **4:8** Mt 10:19-20; Ap 7:55 * **4:10** Ap 3:6, 13-16 * **4:11** Sam 118:22; Mt 21:42; 1Pi 2:4, 7 * **4:12** Mt 1:21 * **4:16** Jo 11:47 * **4:17** Ap 5:28-29, 40

21 Mɨt ne kaunsil wen netpɨwekɨt hɨm manp neneret. Nepei au, hɨr
neriuwetet ten wit eik. Hɨr ap nɨnapɨn menmen enum te hɨr naksɨp nentar
mɨt yapɨrwe newenɨpi niuk me God me menmen hɨrakɨt tɨrɨakem.
22 Mɨtɨk kerek hɨrakɨt tekepik hɨrak kɨre yaaik, hɨrak kinɨn 40 tito kau tɨ.

Mɨt nises hɨm me Krais nitehi God kakɨkepi ap nɨnaain newepyapɨr hɨm mɨrak

23 Hɨr neriuwetet ten epei au, Pita ketike Jon pɨke ten nɨrakɨt yinan tetpor
menmen mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe ne kaunsil netpim.
24 *Hɨr nemtewek epei au, mɨt hɨr nitehi God natɨp nar ik: "Mɨtɨk iuwe
God ti epei hewis nepni mekite tɨ, wan eik, menmen yapɨrwe mewim.
25 *Nɨpaa Hɨmɨn kit Yaaik hɨrak kenip maam kaiu Devit kewis hɨm mau
tɨwei hɨram matɨp mar im:
'Nenmak mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr han enuk wɨsenuk? Nenmak hɨr
nimenɨpɨn natɨp weinɨm me nanɨnep Mɨtɨk Iuwe God.
26 Mɨtɨk Iuwe kinɨn naanmɨpre mɨt nerer wit wit hɨr neit yipo henmik
nopen menmen mɨr hɨr nan nererik nanɨnep Mɨtɨk Iuwe God ketike
Mɨtɨk hɨrak kehimɨtanek hɨrak Krais.'
27 *"Menmen epei man. Mɨtɨk iuwe gavman King Herot ketike mɨtɨk iuwe
gavman Pailat hɨrakɨt tetike mɨt ne weiwɨk me Isrel mɨt han au, ne weiwɨk
ham, hɨr yapɨrwe nimoryipɨr neit wit Jerusalem nenep mɨtɨk yaaik kɨrɨak
menmen mit kerek nɨpaa ti ehimɨtanek hɨrak Krais.
28 *Hɨr nererik nɨrɨak menmen mar ke nɨpaa ti hanhan heriuwe menmen
mit iuwe enipem hɨram mamnen.
29 *Te in ek Mɨtɨk Iuwe God ti emtau menmen enum hɨr netpaiyem me
hɨr nanwep. Ti ekepai haiu ap mɨnaain te haiu mamtɨp mɨt miyapɨr hɨm
yaaim me Jisas.
30 Ti eteikɨn mɨt iuwe enun ti enip mɨt hɨr nɨnap o his hɨt enum ti enipi
hɨr enɨre yaain, ti ekepai haiu emnip menmen yaaim emɨkrehɨr ke mɨtɨk
Jisas hɨrak kɨrɨak menmen mit."
31 *Hɨr nitehi God menmen epei au, haau ke wɨnak hɨr nererik nau neit
nɨmɨn ein, hɨrak kɨtanɨk, God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han kɨr kekepi te
hɨr newepyapɨr hɨm yaaim me God hɨr ap nɨnaain au.

Mɨt nises hɨm me God hɨr nekiyan nau han kiutɨp

32 *Mɨt yapɨrwe hɨr nises hɨm me God nekiyan nau han kiutɨp. Mɨtɨk
kiutɨp kari pewek menmen au. Hɨr mɨt yapɨrwe han kitet nare menmen
me mɨt niutɨp niutɨp hɨram menmen me haiu mɨt yapɨrwe.
33 *God kɨkaap mɨt aposel keriuwe menmen mɨrak iuwe te hɨr natɨp
werek werek newepyapɨr hɨm me Jisas hɨrak kaa God kɨkɨak pɨke kekrit
kepu. Mɨt yapɨrwe han kitet hɨr yaain iuwe.
34 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt in yapɨrwe hɨrak ap mɨtɨk ketenen menmen auri
me menmen yapɨrwe au. Neimɨn hɨr netenen tɨ o wɨnak hɨr nesiuwerem
nanɨt pewek mererim te hɨr neit pewek neiyɨm nan
35 newet mɨt aposel em te hɨr nenkerem newet mɨt miyapɨr netenen
menmen au hɨr newetɨr em te hɨr nau werek werek.
36 *Me wɨ im, mɨtɨk kiutɨp niuk mɨrak Josep hɨrak ke weiwɨk me Livai,
hɨrak nɨpaa miye pɨrak winaak keit wit Saipras kerek wan kimaak keketik,

---

* **4:24** Eks 20:11; Nia 9:6; Sam 146:6 * **4:25** Sam 2:1-2 * **4:27** Mt 27:1-2; Lu 23:7-11; Ap 3:13 * **4:28** Ap 2:23 * **4:29** Ef 6:19 * **4:31** Ap 2:4 * **4:32** Ap 2:44 * **4:33** Ap 2:47 * **4:34** Ap 2:45 * **4:36** Ap 11:22-26, 13:2-3

hɨrak kepu ketike mɨt en. Aposel nekine niuk mɨrak ham me hɨm Grik Banabas. Niuk im hɨram matɨp mar im: “Mɨtɨk kɨkaap mɨt nises hɨm me God.”
37 Hɨrak kerekek kesiuwe tɨ mɨrak ham keit pewek mererim keiyɨm kan kewet mɨt aposel em.

5

Hɨm me Ananaias ketike mɨte pɨrak Sapaira

1 Banabas hɨrak kewet mɨt aposel kewetɨr pewek kenemtɨn me tɨ mɨrak te mɨtɨk hak au. Niuk mɨrak Ananaias. Hɨrak mɨte pɨrak Sapaira. Hɨrak kesiuwe tɨ mɨrak ham keit pewek mererim.
2 *Te hɨrak kenke meiyaam pɨnam kɨsawɨnem, hɨrak kewet mɨt aposel pɨnam hɨrak ketpor kar ik: “Pewek im hi ewetiyem hɨram keremem. Hi ap etenen meiyam au.” Mɨte pɨrak epei wertei han kɨrak hɨre watɨp: “Hɨram werek.”
3 *Pita kitɨwekhi kar ik: “Ti henmak te ti hewis Seten kari han kit te ti hewisɨs God Hɨmɨn Yaaik ti epei henke ham pɨnam hɨsawɨnem?
4 Nɨpaa ti etenen tɨ hɨram mit. Ti epei hesiuwerem heit pewek mererim, hɨram mit. Ti henmak te ti han kitet hɨrɨak menmen enum mar im hɨsawɨn pewek pɨnam. Ti ap hewisɨsai haiu mɨt keriyen meriuwerem au. Ti hewises God ek.”
5 *Ananaias kemtau hɨm im epei au, hɨrak kenkewɨn kaa. Hɨrak kenkewɨn kaa, mɨt kerek nemtau menmen im hɨr nepɨrpɨr iuwe.
6 Hɨr nepɨrpɨr iuwe, hɨr mɨt pipep neit laplap neiyɨm nan nesenkekik keriuwerem hɨr neiyɨk nen newisɨk kekre hei.
7 Maain, mɨte pɨrak wetari menmen im epei man, te hɨre wan in.
8 Pita kitɨwehi kar ik: “Ti hetike mɨtɨk kit yi epei yeit nan im keremem me tɨ yi yesiuwerem o?” Hɨre wewenhi watɨp war ik: “Keremem.”
9 *Pita ketpɨwe kar ik: “Ti hetike mɨtɨk kit yi yenmak te yi han kitetan yi yewenɨn hɨm God Hɨmɨn Yaaik te hɨrak kakyiwep au? Mɨt kerek epei newis mɨtɨk kit kekre hei, hɨr pɨke nanɨnen nantuthis nanrit nanɨno.”
10 Hɨrak katɨp epei au, mɨte ip e hɨre wenkewɨn waa. Wenkewɨn waa, pipep nan nɨmɨn in nɨrep hɨre waa, te hɨr nɨnanep neiyɨp nen newisiye wɨwaai menep hei ke mɨtɨk kɨre.
11 Mɨt ne weiwɨk miutɨp me God kerek nises hɨm me Krais neit Jerusalem netike mɨt han kerek nemtau menmen im, hɨr nepɨrpɨr wɨsenum.

Mɨt aposel nɨrɨak menmei menmei yaaim mirakel nɨkaap mɨt enun nɨnap o his hɨt enum

12 *Mɨt aposel nɨrɨak menmen yaaim mirakel mekre nɨmɨn ke mɨt neiyɨm nɨkaap mɨt neriuwerem. Mɨt yapɨrwe kerek nises hɨm yaaim me Krais hɨr nererik nau han kiutɨp neit wɨnak iuwe ke God neit pɨnak niuk mɨrak “Hɨnp ke mɨtɨk Solomon.”
13 Mɨt kerek ap nises hɨm me Krais hɨr nɨnapen netikeri nau nererik, te hɨr han kiteti hɨr mɨt yaain.
14 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe neweikɨn sip newet menmen enum nises God, hɨr nererik netike mɨt miyapɨr nɨpaa nises God.
15 Mɨt neit ein nɨr menmen yaaim aposel nɨrɨakem, te hɨr neit mɨt nɨnap neri nen newisi nɨwaai wit eik nentar yeno te Pita keke tɨ kakno in o ein

* **5:2** Ap 4:34-35 * **5:3** Jo 13:2 * **5:5** Ap 2:43 * **5:9** 1Ko 10:9 * **5:12** Ap 2:43, 14:3 * **5:14** Ap 2:41, 21:20

kakwis his mamɨntar mɨt nɨnap o au en wepni kɨr kenep hɨmɨn kɨrak kentar mɨt nɨnap te hɨr nanre yaain.

16 *Mɨt yapɨrwe nerer wit wit menep Jerusalem hɨr nɨnan mɨt nɨnap netike mɨt herwe enum manɨp mekreri han kɨr ken sip te hɨr neri nan te Pita kekepi hɨr yapɨrwe niutɨp niutɨp nɨre yaain.

Ensel kɨkaap mɨt aposel nɨnaaiwɨr wɨnak enuk

17 *Mɨtɨk iuwe hetpris ketike mɨt han kerek nɨrɨak menmen netikerek, hɨr netike mɨt ne Sadyusi kerek han kitet mɨt nani pɨke nanɨkrit au. Hɨr yapɨrwe han mekpep neriuwe mɨt aposel nentar menmen hɨr nɨrɨakem
18 te hɨr nen netorhis newisi nekre wɨnak enuk me nanamɨr ke mɨt yapɨrwe.
19 *Hɨr newisi nekre wɨnak enuk nepu nepeit, te Ensel ke God ke wɨtaan kan kɨkaisiu weipɨr ke wɨnak enuk keriyei nen wit eik ketpor kar ik:
20 "Yi eino eiyɨrp wɨnak iuwe ke God eitɨp mɨt miyapɨr hɨm me hɨr enises menmen ham yaaim hɨr nanu werek."
21 Hɨr nemtau hɨm mɨrak epei au, wanewik mɨt aposel nen nekre wɨnak iuwe ke God natɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim. Me wɨ im, mɨtɨk iuwe hetpris ketike mɨt kerek nɨrɨak menmen netikerek hɨr nenɨne mɨt iuwe ne Isrel netike mɨt han ne Kaunsil hɨr nererik nau wɨnak nemtau hɨm. Hɨr nau en, hɨr nesiuwe mɨt nanɨno wɨnak enuk te nantihis nanɨnen.
22 Hɨr nen ein te hɨr ap nɨri nekre wɨnak enuk au, te hɨr pɨke nan natɨp nar ik:
23 "Haiu men miun wɨnak enuk epei au, haiu mɨr weipɨr nepei au nekepetek kɨk (o pes enum keit), mɨt nerp weipɨr naanmɨprewek te haiu mɨkaisiu weipɨr mɨnmatɨn mɨt hɨr nepu au."
24 Kerek mɨtɨk kinɨn naanmɨpre mɨt plisman ke wɨnak iuwe ke God hɨrak ketike mɨt iuwe pris nemtau menmen im, hɨr han kitet karkeik te hɨr netpaan nen wit eik.
25 Hɨr wen han kitet menmen im mɨtɨk hak kan katɨp kar ik: "Nɨkɨp emnep eiyɨmtau menmen im. Mɨt kerek nɨpaa yi yewisi nekre wɨnak enuk hɨr nau neit wɨnak iuwe ke God newepyapɨr menmen natɨp mɨt miyapɨr em."
26 *Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk kinɨn naanmɨpre plisman ketike mɨt plisman nɨrak epei nen ein netorhis neri nan. Hɨr nanɨp au nentar hɨr nɨnaain mɨt yapɨrwe en nanwɨr nan nanɨnɨp.

Mɨt aposel hɨr ap nɨnaain newepyapɨr hɨm me God neit wɨnak ke kaunsil

27 Hɨr netorhis neri nan newisi nerp nekre nɨmɨn, mɨt ne kaunsil neweiknor, mɨtɨk iuwe pris kinɨn pris han, hɨrak kitorhi kar ik:
28 *"Nɨpaa haiu metpi hɨm manp yi ap yewepyapɨr hɨm me Jisas nepei ketpim te yi epei yatɨp hɨm im merer wit wit ere mɨt yapɨrwe ne Jerusalem epei nemtewem nenepim. Yi hanhan yaitɨp haiu mɨt in menep Jisas hɨrak kaa."
29 *Pita ketike aposel han newenhi natɨp, "Haiu emises hɨm mi au, hɨm me God keremem.
30 *Yi epei yenep Jisas hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt te God ke maamrer naiu nɨpaa ein naa, hɨrak kɨkɨak Jisas hɨrak pɨke kekrit kepu.
31 *God kɨkɨak keriyaak kan ketikerek tau. Hɨrak kau menep his yaaim kerek mɨt iuwe newiyen. Hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe kinɨn mɨt hɨrak kakɨkaap

---

* **5:16** Ap 19:11-12 * **5:17** Ap 4:1-3, 6 * **5:19** Ap 12:7-10 * **5:26** Mt 14:5 * **5:28** Ap 4:18; Mt 27:25 * **5:29** Ap 4:19 * **5:30** Ap 3:15 * **5:31** Ap 2:33-34; Ef 1:20; Hi 2:10, 12:2

mɨt ne Isrel te hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum te hɨrak kakɨsak menmen enum hɨr nɨrɨakem.
32 *Haiu mewepyapɨr menmen im. Hɨmɨn Yaaik kerek God kewet mɨt ek te hɨr nisesik, hɨrak kewepyapɨr menmen im."

Mɨtɨk Gameliel katɨp kaunsil te hɨr ap nanɨnep mɨt aposel nani au emɨt

33 *Mɨt ne kaunsil nemtau hɨm im nepei au, hɨr nine han enuk wɨsenuk hɨr han kitet nanɨnep aposel nanɨnɨp nanɨnepi.
34 *Au, mɨtɨk kiutɨp ke kaunsil niuk mɨrak Gameliel hɨrak mɨtɨk ke Farisi kerek hɨr ninɨn nises hɨm lo me Moses, hɨr mɨt han kitet hɨrak iuwe, hɨrak kerp ninaan me kaunsil katɨp mɨt hɨr nansiuwe aposel nanɨno wit eik nanɨno nanɨkre haau ham.
35 Hɨr epei nen wit eik, hɨrak katɨp mɨt ne kaunsil kar ik: "Yi mɨt ne weiwɨk me Isrel. Yi han ekitet werek werek menmen yi hanhan yairɨak mɨt in em.
36 *Nɨpaa mɨtɨk Tiudas kekrit katɨp hɨrak mɨtɨk iuwe, te mɨt 400 nererik nisesik. Au, mɨt nakɨp kaa te mɨt nɨpaa nisesik noknɨn nanɨno.
37 *Me wɨ nɨpaa mɨt newis niuk me mɨt yapɨrwe mekre tɨwei me gavman, mɨtɨk Judas ke wit iuwe Galili kari han ke mɨt hɨr nisesik te hɨr mɨt han nakɨp kaa, mɨt kerek nisesik hɨr noknɨn nanɨno.
38 Te in ek hi hetpi me menmen me mɨt in. Yi ap eirɨak enum me mɨt in au, eiwisi enɨt. Menmen im hɨr nisesim hɨram han ke mɨt keremem te hɨram mami mamɨt.
39 Au en, menmen im God hɨrekes kɨrɨakem, te yi ap eiyinɨn mɨt in me menmen au, eiyɨntar yi eiyɨrtei yi yetike God yenepan hɨrak kakɨkepi." Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne kaunsil nises hɨm mɨrak.

Mɨt aposel hɨr han yaaik mɨt nerekyor enum nentar hɨr ne Krais

40 *Hɨr nesiuwe mɨt nen neithis aposel neri nan, hɨr natɨp plisman nanɨp neriuwe nɨpɨn. Hɨr nanɨp neriuwe nɨpɨn, hɨr neriuweti nen netpor hɨm manp te hɨr ap pɨke nantɨp mɨt hɨm kerek nɨpaa Jisas epei ketpim, au meit.
41 *Aposel nɨnaaiwɨr wɨnak ke kaunsil han yaaik nentar hɨr nertei God han kitet hɨr yaain te hɨr mɨt han nanɨp nentar hɨr nises hɨm me Jisas.
42 *Hekrit hekrit neit wɨnak iuwe ke God kekite wɨnak ke mɨt hɨr wen natɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Jisas kerek hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek kakɨkaap mɨt nantike God nanu.

6

Hɨr nehimɨtan mɨt hispɨnak wik (7) nɨkaap mɨt aposel

1 *Maain wɨ ham, mɨt nises hɨm me Krais hɨr nɨre yapɨrwe. Mɨt nises hɨm me Krais kerek natɨp hɨm Grik, hɨr nemtaantɨwo neriuwe mɨt nises hɨm me Krais hɨr natɨp hɨm Hibru. Mɨt natɨp hɨm Grik hɨr natɨp nar ik: "Mɨt ap newet miyapɨr han kerek mɨkaan nɨr naa epei nɨnaiwɨri, mɨt han ap nekepi newetɨr menmen nɨnpɨn werek au."
2 Te mɨt aposel hiswiyen wik (12) nenɨne mɨt yapɨrwe nises hɨm me Krais netpor nar ik: "Haiu mɨt aposel emwet mɨt miyapɨr pewek me nɨnpɨn menmen meiyam te haiu ap mewepyapɨr hɨm me God au emɨt.

---

* **5:32** Ap 1:8 * **5:33** Ap 7:54 * **5:34** Ap 22:3 * **5:36** Ap 21:38 * **5:37** Lu 2:1-2 * **5:40** Ap 4:18 * **5:41** Mt 5:10-12; 1Pi 4:13 * **5:42** Ap 9:22, 17:3 * **6:1** Ap 4:35

3 *Te naiu yinan yi yɨnyatɨn mɨt hispɨnak wik (7) hɨr mɨt yaain God Hɨmɨn
Yaaik kau han kɨr hɨr nertei menmen werek werek haiu mehimɨteni hɨr
naanmɨpre menmen im.
4 Hɨr enrɨak menmen im te haiu mehimɨtan hɨras haiu hekrit hekrit
mitehi God menmen, haiu matɨp mewepyapɨr hɨm me Krais."
5 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han yaaik neriuwe hɨm me mɨt aposel te
hɨr nehimɨtan mɨt hispɨnak wik (7). Hɨr nehimɨtan Stiven, hɨrak mɨtɨk
kises hɨm me God iuwe, God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨrak iuwe. Hɨr
nehimɨtanek kekite Filip, Prokoras, Naikena, Taimon, Pamenas, hɨr netike
Nikolas, kerek nɨpaa ke wit Antiok. Hɨrak ap ke weiwɨk me Isrel te hɨrak
nɨpaa keweikɨn sip kewet menmen enum kises hɨm me Moses.
6 *Hɨr neit mɨt in neriyei neri nen mɨt aposel. Hɨr nitehi God ke mɨt in,
hɨr ner neit mɨt in neriyei neri nen mɨt aposel. Hɨr nitehi God ke mɨt in, hɨr
newis his mau paan kɨr niutɨp niutɨp nehimɨteni nɨrɨak menmen hɨr nɨpaa
netpim.
7 *Mɨt miyapɨr neiyan yapɨrwe neit Jerusalem nemtau hɨm me Krais, hɨr
nisesim. Mɨt pris hɨr newet God menmen me mɨt, hɨr yapɨrwe nises hɨm
yaaim me Krais.

Mɨt han ne Isrel neithis Stiven neriyaak neiyɨk nen kaunsil

8 *Hɨrak Stiven kerek kises hɨm me Krais, God kerekɨwek yaaim,
kewetɨwek menmen iuwe mɨrak te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim mirakel
kɨkaap mɨt kerek hɨr nɨnap o menmen yapɨrwe manɨp te hɨr nɨre yaain.
9 Te mɨt han netikerek nenehan. Mɨt in hɨr ne wɨnak kerek mɨt nererik
nekine hɨm me Moses nekrerek. Niuk me wɨnak ik hɨram Friman kentar
mɨt nɨpaa nepu enum nɨrɨak menmen nanɨt pewek mererim au, te in ek
hɨr nɨnaaiwɨr menmen im. Mɨt in hɨr ne wit Sairini, wit Aleksandria, Silisia
ketike provins Esia, hɨr netike Stiven nenehan.
10 *Hɨr nenehan te God Hɨmɨn Yaaik kɨkaap Stiven hɨrak kertei menmen
wɨsenum te mɨt en ap natɨp menmen ninɨnek taau.
11 *Hɨr han enuk newet mɨt han pewek te hɨr nan newepyapɨr Stiven
natɨp nar ik: "Haiu memtewek hɨrak katɨp enum me Moses ketike God."
12 Mar im hɨr nari han ke mɨt yapɨrwe hɨr han enuk hɨr netike mɨt iuwe
ne kaunsil netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses hɨr nan netɨwekhis
neriyaak neiyɨk nen wɨnak ke kaunsil.
13 *Hɨr neithis mɨt han nan nemitɨwekpɨn natɨp nar ik: "Hekrit hekrit
mɨtɨk ik hɨrak katɨp enum me wɨnak iuwe ke God ik ketike hɨm lo me Moses.
14 Haiu memtau hɨrak katɨp Mɨtɨk Jisas ke Nasaret kakwen wɨnak iuwe
ke God ik e kaknip haiu mɨt emises hɨm ham me hɨm nɨpaa Moses kewisɨm
kewetaiyem."
15 Mɨt yapɨrwe neit wɨnak ke kaunsil nɨrapɨre Stiven nɨr ninaan mɨrak
hɨram mɨre ninaan ke mɨtɨk ensel ke wit ke God, hɨram merhɨhe.

7

Stiven katɨp mɨt ne kaunsil hɨm mɨrak

1 Mɨtɨk iuwe hetpris kinɨn mɨt pris han, hɨrak kitehi Stiven kar ik:
"Menmen mɨt in netpaiyem nɨpaa ti hetpim o au?"

---

* **6:3** 1Ti 3:7 * **6:5** Ap 8:5 * **6:6** Ap 13:3, 14:23 * **6:7** Ap 2:41, 16:5 * **6:8** Ap 2:43 * **6:10** Lu 21:15 * **6:11** Mt 26:59-61 * **6:13** Jer 26:11

2 *Stiven kewenhi ketpor kar ik: “Nai yinan yetike haairer, yi eiyɨmtau
hɨm mai. Nɨpaa enum eik Ebraham hɨrak maam nɨpu kaiu ken wit Heran
wen au, hɨrak kepu wit Kaldia, God hɨrak yaaik kerhɨhe kewepyapɨr
hɨrekes
3 katɨp Ebraham kar ik: ‘Ti enaaiwɨr wit kit ik e, haairer, paaprer nit, ti
eno tɨ hak hi tewen ateiknutek.’
4 Hɨrak katɨp epei au, Ebraham kɨnaaiwɨr wit ke mɨt ne Kaldia ken kau
wit Heran. Hɨrak kau en ere haai kɨrak epei kaa te maain God kesiuwerek
ken wit kerek yi mɨt in yewi.
5 *Hɨrak kau en me wɨ eim, te God ap kewetɨwek tɨ kei kike kiutɨp au.
God katɨp Ebraham hɨrak kakwetɨwek tɨ kaktike nepenyerer nɨrak hɨr
nantɨwek. Wɨ God katɨp Ebraham hɨm im, Ebraham ap kine nɨkerek wen
au.
6 *God katɨp Ebraham hɨm im, hɨrak katɨp kar ik: ‘Nɨkerek ni nanu tɨ
hak ere 400 tito. Hɨr nanu enum mɨt nanrekyor enum, hɨr nanre mɨt enun
nekre wɨnak enuk hɨr nanrɨak menmen nanɨt pewek mererim au.
7 *Maain hi anep mɨt kerek nanrɨak nepenyerer ni enum, hi anɨp erekyor
enum te hi eriyei nepenyerer ni nanɨnaaiwɨr wit enuk ek nanɨnen tɨ ik
nanises hɨm mai nanwenanɨpi.’
8 *Hɨrak katɨp epei au, God kewet Ebraham hɨm hɨrak kakisesim me hɨrak
kerekir yɨnk kɨrak keteikɨn mɨt hɨrak kises God hɨrakɨt tekiyakɨt tau teit.
Maain hɨrak kine nɨkan kɨrak Aisak. Hɨrak kepu me wɨ hispɨnak wikak
(8), haai kɨrak kerekir yɨnk kirak. Maain hɨrak Aisak kɨre iuwe, hɨrak kine
Jekop, te hɨrak kerekir yɨnk kɨrak. Maain Jekop kɨre iuwe hɨrak kerekir
yɨnk ke nɨkerek hiswiyen wik nɨrak (12). Hɨr maamrer nɨpu naiu.
9 *“Maain hɨr nɨre iuwe hɨr han menepep nɨkik kɨr Josep te hɨr nesiuw-
erek ken his me mɨt nanɨno Isip hɨr neit pewek mererik. Josep kɨrɨak
menmen keit pewek mererim au, te God kau ketikerek naanmɨprewek.
10 *God kekepik keriuwe menmen enum yapɨrwe epei man mɨt
nerekyɨwekem. Wɨ kerek Fero mɨtɨk iuwe ke wit iuwe Isip kari Josep kan
kɨrek, God kekepik hɨrak katɨp hɨm yaaim kertei menmen werek werek.
Fero epei kɨrek hɨrak kehimɨtanek hɨrak kinɨn naanmɨpre wit iuwe Isip
ketike wɨnak yapɨrwe me mɨtɨk iuwe Fero.
11 *“Maain wɨ man tɨ hawɨ au te ni mɨr mewo au maa meit wit Isip
kekite wit Kenan. Menmen im mewaank mɨt yapɨrwe, maamrer nɨpu naiu
nɨnatɨn menmen au.
12 *Maain Jekop kemtau menmen meit wit Isip, hɨrak keriuwet nɨkerek,
hɨr maamrer nɨpu naiu, hɨr ninɨn nen Isip nanɨt menmen.
13 *Maain hɨr pɨke nen neteipim te Josep kewepyapɨr hɨrekes ke heiyiuw-
erer nɨrak kerek hɨr han kitet nɨpaa ein hɨrak kaa. Marik Fero kertei Josep
heiyiuwerer nɨrak, haai kɨrak hɨr nepu.
14 *Josep katɨp heiyiuwerer nɨrak kar ik: ‘Yi eitɨp haai kai hɨrak ketikewi,
miyapɨr ni nɨkerek ni yi einen eiyu wit Isip.’ Mɨt miyapɨr hɨr yapɨrwe nar
ke 75 mɨt.
15 *Epei au, Jekop ketike nɨkerek nɨrak nepenyerer nɨrak nekiuwe nen
Isip nau en ere hɨrak ketike nɨkerek nɨrak, kerek maamrer nɨpu naiu, hɨr
ne mɨt hɨr naa.

---

* **7:2** Jen 11:31–12:7 * **7:5** Jen 15:18 * **7:6** Jen 15:13-14; Eks 12:40 * **7:7** Eks 3:12 * **7:8** Jen 17:9-14 * **7:9** Jen 37:11, 28, 39:1-3, 21-23 * **7:10** Jen 41:37-44; Sam 105:21 * **7:11** Jen 41:54 * **7:12** Jen 42:1-5 * **7:13** Jen 45:1-4, 16 * **7:14** Jen 45:9-11 * **7:15** Jen 46:1-7, 49:33

16 *Nepenyerer neit herwe yɨnk neiyɨk nen wit Sikem hɨr newisɨm mekre
han kerek nɨpaa Ebraham kewɨr pewek ketnik ke mɨt ne weiwɨk miutɨp me
mɨtɨk Hemo.
17 *“Wɨ epei man menep kerek God kakises hɨm nɨpaa hɨrak katɨp
Ebraham em me kakwetɨwek tɨ me wit Kenan, mɨt haairer ne weiwɨk maiu
hɨr nɨre yapɨrwe neit wit Isip.
18 Hɨr nɨre yapɨrwe ere mɨtɨk Fero hak kinɨn naanmɨpre Isip. Hɨrak ap
kises menmen nɨpaa Josep kɨrɨakem au kɨneinɨm kentar nɨpaa enum eik
Josep kaa.
19 *Hɨrak kewises maamrer naiu, hɨrak kewaanki. Hɨrak kenipor hɨr
newɨr nɨkerek hemkre tu nen wit eik te hɨr au nani.
20 *Me wit im e, Moses miye pɨrak hɨre winaak hɨrak yaaik wetpen. Miye
haai naanmɨprewek neit wɨnak ere wenke wikak.
21 *Wenke wikak o, miye haai nɨrak newisɨk keit wit eik nises hɨm me
mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre Isip. Hɨrak kaa au. Nɨki pe mɨtɨk iuwe Fero
hɨre wɨrek weriyaak wetɨwekhis naanmɨprewek hɨrak kɨre nɨkan kɨre.
22 Mɨt ne Isip neteiknɨwek menmen yapɨrwe hɨr nerteiyem te hɨrak
kɨre mɨtɨk iuwe katɨp hɨm yaaim kɨrɨak menmen yaaim kertei menmen
yapɨrwe.
23 “Maain Moses kepu 40 tito epei au, hɨrak kare kakno kakɨr nɨrak yinan
ne weiwɨk miutɨp mɨrak me Isrel.
24 *Hɨrak ken en kɨr mɨtɨk ke Isip kɨrɨak mɨtɨk ke Isrel menmen enum te
hɨrak Moses kekepik kenep ke Isip kakɨp kaa.
25 Hɨrak han kitet mɨt ne weiwɨk miutɨp mɨrak nanɨrtei God kehimɨtanek
te hɨrak kakɨkepi hɨr nanɨnaaiwɨr Isip te hɨr au netari.
26 Wɨ ham hɨrak kɨr mɨtɨkɨt wik te weiwɨk miutɨp mɨrak tenepakɨt te
hɨrak kereksir ketpɨwekɨt kar ik: ‘Emɨt! Yi mɨtɨkɨt yi te maam kiutɨp. Yi ap
te yi yɨrɨakakɨt enum emɨt!’
27 Au, hɨrak kerek kɨrɨak keiyak enum keriuwet Moses ken ketpɨwek kar
ik: ‘Ti enopɨn. Keimɨn kehimɨtenut ti mɨtɨk iuwe naanmamprai erehirawɨr
hawɨr wenepakɨt me menmen?
28 Ti han kitet ti eiyep har ke nepɨp ti enep kei ke Isip a?’
29 *Moses kemtau menmen mɨtɨk ketpɨwekem, hɨrak han kitet mɨtɨk iuwe
kakɨmtau hɨrak kenep mɨtɨk ke Isip kaa te hɨrak kɨnaain kɨnaaiwɨr Isip
kɨrɨr ken yanɨmɨn kɨpiun wit Midian kau en. Hɨrak kau en o, hɨrak kine
nɨkerek hɨrakɨt wik.
30 *Hɨrak kepu wit Midian kau en ere 40 tito. Wɨ ham, ensel ke God
kɨsawɨn kekre nu, hɨrak kenip si metnen mau nu keit wit tenhaan weinɨk
menep mɨniu (o neiyɨp) Sainai. Hɨrak kewepyapɨr hɨrekes kekre nu kerek
Moses kɨrek si metnen mewik.
31 Moses kɨrek si metnen mewik, te hɨrak kehɨnhɨn ken menep kakɨrek.
Hɨrak ken menep kakɨrek, hɨrak kemtau God ketpɨwek.
32 Hɨrak ketpɨwek kar ik: ‘Hi God ke maamrer nɨpu nit. Hi God ke
Ebraham, Aisak, Jekop.’ Moses hɨrak kepɨrpɨr kɨnapen kɨkɨamnaan kɨrek
au.
33 Mɨtɨk Iuwe God ketpɨwek kar ik: ‘Ti eket su mit. Tɨ ik ti herp en, hɨrak
tɨ holi hi hehimɨtanek hɨrak kai hentar hi hewik. Hi hanhan ti han ekitɨta.

---

* **7:16** Jen 23:2-20, 33:19; Jos 24:32 * **7:17** Eks 1:7-8 * **7:19** Eks 1:10-22 * **7:20** Hi 11:23; Eks 2:2 * **7:21** Eks 2:3-10 * **7:24** Eks 2:11-15, 21-22 * **7:29** Eks 18:3-4 * **7:30** Eks 3:10

34 Hi epei hɨr menmen enum mɨt nɨrɨak mɨt ne weiwɨk miutɨp mai neit
Isip. Hi hemtau hɨm mɨr hɨr natɨp nenepɨp te hi han akepi. Ti enen in ewisa
hi heriuwetit ti eno Isip.'
35 "Moses hɨrak mɨtɨk kerek mɨt ne Isrel nɨpaa netpɨwek nar ik: 'Keimɨn
kehimɨtenut ti naanmamprai erehirai haiu mɨt menehan menepan me
menmen? Taau!' Hɨrak kerekek God keriuwetek ken naanmɨpri, ensel ke
God kekre nu sitaak hɨrak kekepik.
36 *Hɨrak kekepik, hɨrak Moses keriyei mɨt nɨnaaiwɨr Isip, hɨrak kɨrɨak
menmen yaaim iuwe mirakel nɨpaa mɨt nɨrem au keit wit Isip ketike Wan
kɨre Yɨwir, ketike wit tenhaan weinɨm ere 40 tito.
37 *Moses kerekek hɨrak katɨp mɨt ne Isrel kar ik: 'God hɨrak kakweti
mɨtɨk hɨrak profet kakɨr ke hi hɨrak keriuweta, hɨrak ke yi mɨt te yi
yayɨmtau hɨm mɨrak.'
38 *Moses nɨpaa kepu ketike mɨt ne Isrel nererik nau wit tenhaan weinɨm,
kerek mɨt newi au. Hɨrak kepu ketike maamrer naiu netike ensel kerek
ketpɨwek keit miniu (o neiyɨp) niuk mɨrak Sainai. Hɨrak keit hɨm me
God hɨram mamkaap mɨt nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik hɨrak
kewetaiyem.
39 *"Au, maamrer nai nɨneinɨk nises hɨm mɨrak au. Hɨr neweikɨn sip
newetɨwek, nekre han kɨr hɨr hanhan pɨke nanɨno Isip,
40 *te hɨr natɨp Eron nar ik: 'Ti eime menmen mɨre bulmakau hɨram
mamɨr ke God kaiu hɨram maminɨn mamno naanmamprai. Haiu mepɨtari
Moses hɨrak kerek keriyai meit Isip kerai kan, hɨrak kepeit mɨniu (o neiyɨp)
o hɨrak keit neiyɨn o mekam makɨp. Ekɨt en ekɨt!'
41 Me wɨ im hɨr nime nu mɨre bulmakau, hɨr nenep samiyak neit hemkre
neiyɨm nehɨnek, nemaniyek naam teipe menmei menmei miunewek
neiyɨm nɨrɨre.
42 *Hɨr nemaniyek nɨrɨre o, God keweikɨn sip kewetɨr kewisi hɨr
newenɨpi hɨr mau nepni. Hɨm God hɨrak kewet mɨt profet em hɨr newisɨm
mau tɨwei matɨp mar im:
'Yi mɨt ne Isrel. Me 40 tito yi ap yenep samiyak yeit hemkre yeiyɨm yehɨnem
au. Yi yewet tɨpir ham em.
43 Yi yɨnan weisaak me yɨnk me meme me tɨpir Molok kerekek. Hi au.
Yi yɨnan menmen mɨre me tɨpir Refan yi yɨrɨakem. Im em hɨram
mɨre ninaan mau teinɨk mi yi yimaam yewenɨpi niuk mɨr. Hi au.
Te maain hi tewen eriuwet mɨt nepan ne wit Babilon hɨr nanɨnen
nantihis nanri nanɨno yi eisipat wit kɨr yi eino ein.'
44 *"Maamrer naiu neremɨme weisaak kɨr neit wit tenhaan weinɨm mɨt
ap newi. Weisaak ik keteiknor hɨrak God kau ketikeri. Hɨr epei nimaak kar
ke nɨpaa God katɨp Moses keteiknɨwek han kɨrak hɨrak kimaak.
45 *Maain nɨkerek nɨr neit weisaak kɨr ke haairer te hɨr netike Josua
neiyɨk nen, hɨr nari tɨ ke mɨt ap ne weiwɨk me mɨt ne Isrel. God kepɨr
mɨt in nen naa te mɨt ne Isrel nekrehɨr kɨr. Weisaak kɨr kepu keit wit Isrel
ere wɨ Devit naanmɨpre mɨt en.
46 *God hanhan Devit te Devit kitɨwekhi kakime wɨnak ke God kerek
maam nɨpu kaiu Jekop kewenɨpiyek.

---

* **7:36** Eks 7:3, 14:21; Nam 14:33 * **7:37** Ap 3:22 * **7:38** Eks 19:3; Diu 5:5, 9:10; Ap 7:53 * **7:39** Nam 14:3 * **7:40** Eks 32:1-6, 23 * **7:42** Jer 19:13; Emo 5:25-27 * **7:44** Eks 25:40 * **7:45** Jos 3:14-17, 18:1, 23:9 * **7:46** 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5

47 *Au, Solomon, Devit nɨkan kɨrak hɨrak kime wɨnak eik e.
48 “God hɨrak mɨtɨk iuwe ap kepu wɨnak mɨt nimaak. Au, mɨtɨk profet Aisaia kewis menmen im:
49 *‘Mɨtɨk Iuwe God hɨrak katɨp kar ik: “Nepni hɨram mɨre yeno kai hi hau en, hi hinɨn naanmɨpre menmen, tɨ hɨram mɨre tapɨn hi hewis hɨt menterim. Te yi yayime wɨnak karkeik te hi ehu en?
50 Hi ehu wit karkeik? Hi hɨrekes epei hewis menmen yapɨrwe.” ’
51 *“Yi mɨt enun nɨkɨp paan tokini. Yi yɨre mɨt enun ap yises hɨm God ketpiyem. Yi yar ke maamrer ni. Yi yetikeri ap yises hɨm me God Hɨmɨn Yaaik au.
52 *Yi eikine niuk me mitɨk profet kiutɨpen ke mɨt profet yapɨrwe kerek nɨpaa ein nepu te maamrer ni ap nerekyor enum. Taauye! Hɨr nenep mɨt en kerek nɨpaa newepyapɨr hɨm natɨp Mɨtɨk Yaaik Krais God kehimɨtanek hɨrak kaknen kakɨkepai. Yi hɨras epei yenep mɨtɨk ik.
53 *Yi keriyen yeit hɨm me God ensel kewetiyem te yi ap yisesim au.”

Mɨt newɨr nan nenep Stiven hɨrak kaa

54 *Mɨt ne kaunsil nemtau hɨm Stiven epei ketpor, hɨram merekiror han hɨr han enuk neriuwerek yehes matɨn mekeipepam.
55 *Stiven kerek God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨrak iuwe hɨrak kɨkɨamnaan kɨr menmen iuwe me God, hɨrak kɨr Jisas kerp God his yaaim mɨrak kerek mɨt iuwe nerpai.
56 *Stiven kɨrek, hɨrak katɨp kar ik: “Yi eiyɨmtau. Hi hɨr nepni mewep hi hɨr wit ke God kau yaain. Mɨtɨk Jisas, hɨrak Mɨtɨk ke wit ke God hɨrak kerp his yaaim mɨrak.”
57 Hɨrak katɨp menmen im epei au, hɨr mɨt yapɨrwe nɨnap nenepɨp nemesɨs nɨkɨp nɨnapen nemtau hɨm im, hɨr nesiuknen nererik neweiknɨwek netenenik
58 *neriyaak ken wit eik ere nɨnaaiwɨr nɨwa ke wit Jerusalem, hɨr newɨr nan nakɨp. Mɨt nɨpaa newepyapɨrek nenke saket mɨr nokim newisɨm mɨwaai hɨt me mɨtɨk pipɨak hak niuk mɨrak Sol, hɨrak naanmɨpre saket mɨr te hɨr nenep Stiven.
59 *Hɨr wen newɨr nan nakɨp, hɨrak Stiven kitehi God katɨp kar ik: “Mɨtɨk Iuwe Jisas ti ehɨt hɨmɨn kai.”
60 *Hɨrak kitehɨr kewen ninɨp kɨnap hɨm iuwe, “Mɨtɨk Iuwe ti ap han ekitet menmen enum hɨr nerekyewem.” Hɨrak katɨp menmen im epei au, hɨrak kaa. Mɨtɨk Sol hɨrak han yaaik hɨr nakɨp kaa.

8

Sol kare kakɨwaank mɨt miyapɨr nises hɨm me Krais

1 *Me wɨ im mɨt neit Jerusalem newaank mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me Krais. Mɨt yapɨrwe hɨr nises hɨm me Krais nɨnaaiwɨr Jerusalem nɨrɨr nen nau nerer wit wit neit provins Judia kekite provins Sameria. Hɨr mɨt aposel au, hɨr wen nau neit Jerusalem.
2 Mɨt han nises hɨm me God werek, hɨr neit Stiven herwe yɨnk kɨrak nen newep hei newisɨk, hɨr nɨkɨtek hɨm iuwe.

---

* **7:47** 1Kin 6:1, 14 * **7:49** Ais 66:1-2 * **7:51** Eks 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10 * **7:52** 2Kro 36:16; Mt 23:31 * **7:53** Ap 7:38; Ga 3:19; Hi 2:2 * **7:54** Ap 5:33 * **7:55** Mt 22:44; Ap 2:33-34, 5:31 * **7:56** Kl 3:1 * **7:58** Ap 22:20 * **7:59** Sam 31:5; Lu 23:46 * **7:60** Lu 23:34 * **8:1** Ap 7:58, 8:4, 11:19

3 *Hɨr nɨkɨtek te Sol kare kakɨwaank mɨt miyapɨr nises hɨm me Krais.
Hɨrak ken kerer wɨnak wɨnak kari mɨt miyapɨr ken kewisi nen nekre wɨnak
enuk.

Mɨt newepyapɨr natɨp hɨm yaaim me Krais neit provins Sameria

4 Mɨt nises hɨm me Krais kerek nɨpaa nɨrɨr nɨnaaiwɨr Jerusalem nen ein
ein natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Krais.
5 *Mɨtɨk niuk mɨrak Filip ken wit Sameria katɨp mɨt ne mɨtɨk Krais kerek
God kehimɨtanek kan kɨkaap mɨt.
6 Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han kiutɨp newis nɨkɨp nises menmen hɨrak
ketpim nentar hɨr nɨr menmen yaaim hɨrak kɨrɨakem keiyɨm kɨkaap mɨt.
7 *Hɨrak kepɨr herwe enum hɨram menepɨp menpɨn mekeipɨn mɨt, hɨrak
kɨkaap mɨt hɨt maa o mɨt hɨt enum hɨr nɨre yaain,
8 te mɨt neit ein han yaaik nepu.
9 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Saimon hɨrak kau wit Sameria. Nɨpaa ere wɨ
Filip kan hɨrak ketenwo henpɨn, kewen hawɨ menmei menmei marim te
mɨt miyapɨr neit Sameria hɨr han kɨr kekrit. Hɨrak kewenɨpi hɨrekes hɨrak
iuwe.
10 Mɨt yapɨrwe neit Sameria, mɨt iuwe, mɨt weinɨn, hɨr nemtau hɨm mɨrak
nisesik. Hɨr natɨp nar ik: "Mɨtɨk ik hɨrak ketenen menmen me God iuwe
hɨrak kɨre God."
11 Mɨt en hɨr nisesik iuwe nentar me wɨ yapɨrwe hɨrak kenipi hɨr han kɨr
kekrit keriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem.
12 Te maain Filip kan katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God kakinɨn naanmam-
pre mɨt, ketpor hɨm me Jisas Krais, mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr neweikɨn sip
newet Saimon, hɨr nises hɨm im te Filip kɨkɨri.
13 Saimon hɨrkes kises hɨm me Krais, Filip kɨkɨrek. Epei au, hɨrak kises
Filip menep menep kɨre wariyakɨt kɨrak, hɨrak kɨr menmen yaaim iuwe
hɨrak kɨrɨakem kɨkaap mɨt keriuwerem te hɨrak han kɨrak kekrit.
14 Mɨt aposel neit Jerusalem nemtau mɨt ne Sameria nises hɨm me God,
hɨr neriuwet Pita kekite Jon hɨrakɨt ten Sameria.
15 Hɨrakɨt ten tiun Sameria, hɨrakɨt titehi God te God Hɨmɨn Yaaik kaku
han ke mɨt in,
16 tentar God Hɨmɨn Yaaik ap kan kewi wen au. Filip kɨkɨri kekine niuk
me Jisas kerekek.
17 *Pita ketike Jon tewis his mɨrakɨt mewi te God Hɨmɨn Yaaik kan kau
han kɨr.
18 Saimon kɨr aposel tewis his mɨrakɨt mau mɨt God Hɨmɨn Yaaik kan
kewi, te hɨrak katɨp kakwet Pita kekite Jon pewek
19 ketpɨwekɨt kar ik: "Yi yenipa hi hertei menmen im te hi ewis his mamu
mɨt, God Hɨmɨn Yaaik kakwi."
20 Pita kewenhi kar ik: "Hi hanhan ti hetike pewek mit yaino si tatɨkneni
yentar ti han kitet ewɨr pewek ehɨt menmen yaaim me God hɨrak kewet
mɨt en em weinɨm.
21 *Menmen im hɨram menmen mit au, mentar God kɨr han kit hɨrak
yaaik au.
22 Ti eweikɨn sip ewet menmen im me ti han kitetim, ehitehi God kakɨsak
menmen enum ti han kitetim.

---

* **8:3** Ap 9:1, 13, 22:4, 26:9-11 * **8:5** Ap 6:5 * **8:7** Mt 10:1 * **8:17** Ap 19:6 * **8:21** Sam 78:37

23 *Hi hertei ti han enuk hemkre menepam heriuwe menmen haiu
mɨrɨakem. Menmen im enum mau mekre han kit metenɨnit mar ke waai
mesenkek mɨtɨk hak his mɨrak keit wɨnak enuk."
24 Saimon katɨp Pita kekite Jon: "Yi eiyitehi God ke hi te menmen ti hetpim
ap mamnen mamrewaank."
25 Pita ketike Jon tatɨp menmen hɨrakɨt terteiyem me Jisas Krais, hɨrakɨt
tetpor hɨm me God. Epei au, hɨrakɨt pɨke tepno Jerusalem, hɨrakɨt ten tatɨp
mɨt miyapɨr hɨm me God terer wit wit me provins Sameria ere hɨrakɨt
tɨpiun wit Jerusalem.

Filip katɨp mɨtɨk ke Itiopia hɨm yaaim me Krais

26 Pita ketike Jon epei ten, ensel ke Mɨtɨk Iuwe God kan katɨp Filip kar ik:
"Ti hekrit ekiuwe eno ere ti epiun yayiwe kepno Jerusalem ere wit Gesa."
Nɨpaa mɨt nises yayiwe ik te in ek au.
27-28 **Filip kemtewek epei au, hɨrak kekrit ken. Me wɨ im mɨtɨk hak
hɨrak mɨtɨk iuwe ke wit Itiopia pɨke kakno wit kɨrak kitet yayiwe ik kepno.
Mɨtɨk ik mɨtɨk iuwe naanmɨpre pewek me mɨte iuwe mɨt nekine niuk mɨre
nenewe Kwin Kandesi, hɨre pe kantri Itiopia. Hɨrak ken wit Jerusalem
kewenɨpi God te hɨrak pɨke kau karis kɨrak kepnen. Hɨrak kepnen hɨrak
kekine tɨwei nɨpaa profet Aisaia kewisɨm.
29 God Hɨmɨn Yaaik katɨp Filip kar ik: "Ti eno menep karis im ti etikerek
eino."
30 Hɨrak katɨp epei au, Filip kesiuknen ken menep kemtau mɨtɨk ek kekine
hɨm mau tɨwei nɨpaa profet Aisaia kewisɨm. Filip kitɨwekhi kar ik: "Ti
hertei hɨr o as me menmen ti ekinaam o au?"
31 *Mɨtɨk iuwe eik kewenhi kar ik: "Markeik te hi erteiyem? Mɨtɨk ketpo
menmen te hi erteiyem. Ti enen etikewa ewu in ti ewepyapɨr menmen te
hi erteiyem."
32 *Hɨm mɨtɨk hɨrak kekinaam hɨram mar im:
"Hɨrak kɨre sipsip mɨt neriyaak nakɨp hɨrak ketikeri nenepan au. Hɨrak
kɨre sipsip mɨt nime tepnek mɨrak hɨrak katɨp hɨm enum au, hɨrak
kekintɨp.
33 Hɨr nenipek yɨnk enuk, hɨr nanriyaak kakno kot mɨt nankepik au.
Keimɨn kakwis niuk me nɨkerek nɨrak mamu tɨwei? Hɨrak mɨtɨk
hak ap kakwisɨm kakɨntar hɨr nankɨp kaki, hɨrak ap kaku tɨ kakine
nɨkerek au."
34 Mɨtɨk iuwe kitehi Filip kar ik: "Ti etpo profet katɨp keimɨn? Hɨrak
hɨrekes o mɨtɨk hak?"
35 Filip ketpɨwek menmen, hɨrak katɨp me hɨm ek hɨrak kekinam te hɨrak
ketpɨwek hɨm yaaim me Jisas.
36 *Hɨrakɨt tepno yayiwe tɨpiun wit heipun mɨwaairi te mɨtɨk iuwe katɨp,
"Ahɨrek! Tɨpar mei mɨwaai in. Ap menmen mei meiyepeta te ti ekɨra au."
37 [Filip kewenhi, "Hi ekrit te ti hises Jisas Krais heriuwe han kit." Hɨrak
kar ik: "Hi han kitet Jisas hɨrak Nɨkan ke God kerekek."]
38 Hɨrakɨt tatɨp epei au, mɨtɨk iuwe katɨp mɨtɨk naanmɨpre karis hɨram
merp, te hɨrak ketike Filip tenke ten tɨpar, Filip kɨkɨrek.
39 *Hɨrakɨt tɨnaaiwɨr tɨpar tɨniu ten, God Hɨmɨn Yaaik keithis Filip
keriyaak ken te mɨtɨk iuwe kerenaan kɨnketnɨwek kɨrek au. Hɨrak pɨke
kau karis kitet yayiwe han yaaik ken nɨrak en.

---

* **8:23** Hi 12:15 * **8:27-28** Ais 56:3-7 * **8:27-28** Ap 9:22, 17:3 * **8:31** Jo 16:13 * **8:32** Ais 53:7-8 * **8:36** Ap 10:47 * **8:39** 1Kin 18:12

40 *Te God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kari Filip ken. Hɨrak keriyaak ken, te hɨrak
kerenaan kɨr hɨrekes hɨrak keit wit Asdot. Hɨrak keke tɨ ken kerer wit wit
kewepyapɨr hɨm yaaim me God ere hɨrak kɨpiun wit Sisaria.

9

Sol keweikɨn sip kewet menmen enum kises hɨm me Jisas

1 *Filip wen kɨrɨak menmen, mɨtɨk Sol wen katɨp enum kaknep mɨt
miyapɨr nises hɨm me God. Hɨrak ken kɨr mɨtɨk iuwe pris kerek kinɨn
naanmɨpre pris yapɨrwe,
2 hɨrak kitɨwekhi kakɨt tɨwei keiyɨm kakno wɨnak me mɨt ne weiwɨk
me Isrel hɨr nau nererik nekine hɨm me Moses neit wit Damaskas. Tɨwei
ik katɨp hɨram yaaim te Sol kɨr mɨt miyapɨr kerek nises hɨm nɨpaa Jisas
ketpim, hɨrak kaktorhis kakriyei kakri kaknen wit Jerusalem.
3 Hɨrak keit tɨwei epei au, hɨrak ken wit Damaskas. Hɨrak kepno menep,
si mewenɨn waswas moke nepni man mɨr meweiknɨwek.
4 Hɨrak kenkewɨn kɨwaai tɨ kemtau mɨtɨk keit ein katɨp kar ik: “Sol Sol ti
henmak te ti erekyo enum?”
5 *Sol kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk Iuwe ti keimɨn?” Hɨrak ketpɨwek kar ik:
“Hi Jisas kerek ti herkyo enum.
6 Ti ekrit eno wit Damaskas. Maain ti heit en, mɨtɨk hak kaknen kakɨtput
menmen ti ehisesim.”
7 Hɨr mɨt kerek netike Sol nitet yayiwe nen, hɨr nerp neit. Hɨr nemtau
hɨm te hɨr ap nɨr mɨtɨk keimɨn katɨp.
8 Jisas ketpɨwek nepei au, Sol kekrit kesiupan nanamɨr te hɨrak ap kɨr
menmen au. hɨrak nanamɨr toto, te mɨt netikerek netɨwekhis neriyaak
neiyɨk nen Damaskas.
9 Hɨr nɨpiun Damaskas, me wɨ wikak Sol epei kɨr menmen au, hɨrak ap
kaam tɨpar o menmen au.
10 Mɨtɨk kiutɨp kises hɨm me Jisas kau wit Damaskas niuk mɨrak Ananaias.
Hɨrak kepu kɨtyak kɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas kan ketpɨwek menmen kar ik:
“Ananaias.” Hɨrak kekɨke kar ik: “Mɨtɨk Iuwe hi hepu.”
11 *Mɨtɨk Iuwe ketpɨwek, “Ti ekrit eno wit niuk mɨrak “Ya wit kɨpɨrak,” ti
eno wɨnak ke Judas ti eitɨwekhi ke mɨtɨk ke wit Tasas niuk mɨrak Sol. Hɨrak
prea kitauhi menmen kepu ek.
12 Hɨrak epei kɨtyak kɨr mɨtɨk niuk mɨrak Ananaias kan kewis his
menterik te hɨrak pɨke kakɨr ein ein.”
13 *Ananaias pɨke ketpim, “Mɨtɨk Iuwe, mɨt yapɨrwe netpo me mɨtɨk
ik e menmen enum yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem me mɨt nises hɨm mi neit
Jerusalem.
14 *Hɨrak epei kan in ketenen tɨwei ke mɨt iuwe pris, hɨr natɨp hɨram
yaaim te hɨrak kakɨthis mɨt miyapɨr neimɨn newenɨpi niuk mit.”
15 *Hɨrak Mɨtɨk Iuwe Krais ketpɨwek kar ik: “Ti eno kerekek hentar hi
epei ehimɨtanek kakwepyapɨr hɨm mai kaktɨp mɨt ap ne weiwɨk me Isrel
em, hɨr netike mɨt iuwe nɨr netike mɨt han ne weiwɨk me Isrel.
16 *Hi hɨrekes tewen eteiknɨwek mekam mamnen mamkɨp kakɨntar
hɨrak kaktɨp mɨt miyapɨr hɨm mai.”

---

* **8:40** Ap 21:8 * **9:1** Ap 8:3 * **9:5** Ap 5:39 * **9:11** Ap 21:39 * **9:13** Ap 8:3 * **9:14** Ap 9:1-2, 21; 1Ko 1:2 * **9:15** Ap 25:13, 23, 27:24; Ro 1:5 * **9:16** 2Ko 11:23-28

17 Mɨtɨk Iuwe katɨp epei au, Ananaias ken wɨnak ke Sol kewik, hɨrak
kewis his menterik ketpɨwek kar ik: “Kai yinak Sol, Mɨtɨk Iuwe Jisas kerek
keweputyapɨr hɨrekes keit yayiwe te ti hɨrek, hɨrak hɨrekes keriuweta hi
han. Hɨrak keriuweta te hi ekepit ti pɨke ehɨr ein ein, God Hɨmɨn Yaaik
kaku kakɨkre han kit.”
18 Hɨrak katɨp epei au, menmen mɨre saauk hɨar mekre nanamɨr kɨrak
mɨnatɨn, te Sol pɨke kɨr ein ein. Hɨrak kekrit ken, Ananaias kɨkɨrek.
19 Epei au, hɨrak kaam menmen hɨrak pɨke manpenuk keit.

Sol katɨp mɨt hɨm yaaim me Krais keit Damaskas

20 Sol hɨrak kepu ketike mɨt han nises hɨm me God neit Damaskas me
wɨ ham. Waswas hɨrak ken wɨnak ke mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr nau
nererik nekine hɨm me Moses, hɨrak kewepyapɨr hɨm me Jisas katɨp mɨt
hɨrak Nɨkan ke God.
21 *Mɨt nemtau hɨm mɨrak hɨr han kekrit natɨpan nar ik: “Mɨtɨk ik
kerekek hɨrak keit Jerusalem kenep mɨt kerek nises hɨm me Jisas a? Hɨrak
kan in te kakɨthis mɨt kerek newenɨpi niuk mɨrak kakriyei kakri kakno
kakwet mɨt iuwe pris en?”
22 *Sol keriuwe hɨm iuwe hɨrak ketpim kari han ke mɨt yapɨrwe keteiknor
Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe Krais kerek God nɨpaa kehimɨtanek te hɨr mɨt ne
weiwɨk me Isrel nau Damaskas hɨr ap nemɨnp hɨm mɨrak.
23 *Wɨ yapɨrwe epei men, mɨt han ne weiwɨk me Isrel nau en nererik
natɨpan nimenɨpɨn Sol nankɨp te
24 mɨt han netpɨwek menmen hɨr nanrɨakem. Wɨtaan wanewik hekrit
hekrit hɨr nerp ya weipɨr ke wit Damaskas nekiwɨwek hɨr nankɨp.
25 *Au, wɨtaan hak mɨt kerek nises hɨm mɨrak me Jisas hɨr netɨwekhis
newisɨk kekre wɨpo wɨsenuk hɨr nɨkaaip waai nɨnaiwɨrek ken kekre hei ke
han iuwe keit wit eik keweikɨn wit Damaskas kekiuwe kerp tɨ hɨrak kɨrɨr.

Sol keit wit Jerusalem

26 *Sol kɨnaaiwɨr Damaskas epei ken wit Jerusalem, hɨrak kare kaku
kaktike mɨt en nises hɨm me Krais. Au, hɨr ap nemtau hɨm mɨrak. Hɨr
nɨneinɨk nentar hɨr han kitet hɨrak ap kises hɨm me Krais. Hɨr han kitet
hɨrak kan kemipɨn kakwenaani kakɨr neimɨn hɨr nises Krais hɨrak kakwisi
nanɨno wɨnak enuk.
27 *Hɨr nɨneinɨk te mɨtɨk Banabas ketɨwekhis keriyaak keiyɨk ken mɨt
aposel ketpor Sol kitet yayiwe hɨrak kɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas, hɨrak ketpɨwek
menmen. Hɨrak wen ketpor Sol katɨp mɨt hɨm me Krais ketpor hɨm manp
keit wit Damaskas.
28 Hɨrak ketpor epei au, hɨr newis Sol kau ketikeri te hɨrak ken kɨr ein ein
keit Jerusalem katɨp hɨm iuwe ketpor hɨm me Jisas. Hɨrak ap kɨnapen au.
29 Hɨrak ketike mɨt ne weiwɨk me Isrel kerek hɨr nertei hɨm Grik, hɨr
natɨpan nenehan me Jisas te hɨr nererik nimenɨpɨnek nankɨp.
30 *Wɨ kerek mɨt nises hɨm me Jisas ein nemtewek, hɨr neithis Sol
neriuwetek kekiuwe ken wit Sisaria newisɨk kau sip neriuwetek ken nɨrak
en wit Tasas.
31 Me wɨ im mɨt ap nenep mɨt nises hɨm yaaim me Jisas te hɨr mɨt yapɨrwe
nau neit provins Judia, Galili ketike Sameria hɨr nau werek werek. God
Hɨmɨn Yaaik kekepi hɨr nɨnakɨn tokim hɨr nari mɨt han nises hɨm me Jisas
Krais hɨr han kitet hɨrak yaaik.

---

* **9:21** Ap 8:3, 26:10 * **9:22** Ap 17:3, 18:5, 28 * **9:23** Ap 23:12 * **9:25** 2Ko 11:32-33 * **9:26** Ga 1:17-19 * **9:27** Ap 9:4, 20; 1Ko 9:1, 15:8 * **9:30** Ap 11:25; Ga 1:21

Pita kɨkaap Inias hɨrak kɨre yaaik

32 Pita keke tɨ ken kerer wit wit. Wɨ ham hɨrak ken kɨr mɨt nises hɨm me
God neit wit Lida.
33 Hɨrak ken kɨr mɨt neit wit Lida, hɨrak kɨr mɨtɨk niuk mɨrak Inias. Mɨtɨk
ik kɨwaai yeno me tito hispɨnak wikak (8) kentar his hɨt maa te hɨrak ap
kekrit au.
34 Pita ketpɨwek kar ik: "Inias, Jisas kenipit ti hɨre yaaik. Ekrit ewen
laplap ewisɨm emɨntar yeno." Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk kekrit waswas.
35 Mɨt yapɨrwe nau wit Lida kekite wit iuwe Seron nɨrek hɨrak kɨre yaaik
te hɨr neweikɨn sip newet menmen enum nises Mɨtɨk Iuwe Jisas.

Mɨte Dokas waa Pita pɨke kɨkɨa (o kekip) wekrit wepu

36 Mɨte piutɨp niuk mɨre Tabita wepu wit Jopa. Me hɨm Grik hɨr mɨt
nenewe Dokas. Hekrit hekrit hɨre wɨrɨak menmen yaaim hɨre wɨkaap mɨt
enun menmen auri, hɨre wises hɨm me God.
37 Me wɨ Pita kepu wit Lida, mɨte ip wɨnap hɨre waa. Mɨt miyapɨr han en
nises menmen me maamrer nɨr hɨr nɨkɨr yɨnk kɨre newisiye wɨwaai wekre
haau mau wɨnak kau niu.
38 Wit Lida hɨrak menep kɨrapɨt wit Jopa te mɨt nises hɨm me God neit ein
nemtau mɨt natɨp Pita kepu Lida, te hɨr nesiuwe mɨtɨkɨt wik ten tetpɨwek
tar ik: "Ti etikawɨr euno wit kawɨr waswas."
39 Hɨrakɨt tatɨp epei au, Pita kekrit ketikeret ten. Hɨrakɨt ten tiun wɨnak
eik, hɨr neriyaak ken haau kau niu ein. Miyapɨr yapɨrwe kerek mɨkaan nɨr
epei naa, hɨr nerp en nɨkɨtep. Hɨr nɨr Pita epei kan, te hɨr nan neweiknɨwek
neteiknɨwek menmen nɨpaa me wɨ hɨre wepu Dokas wekerwo laplap
wewet mɨt miyapɨr em neriuwetem.
40 *Pita keriuweti nen witeik, hɨrak kitehɨr kewen ninɨp kitehi God me
hɨre. Epei au, hɨrak kerenaan katɨp herwe yɨnk kɨre kar ik: "Tabita ti ekrit."
Hɨrak katɨp epei au, hɨre wesiupan naan. Hɨre wesiupan naan wɨr Pita, te
hɨre wekrit wau yeno.
41 Hɨre wekrit wau yeno, Pita kɨkɨa hɨre wekrit werp, hɨrak kenɨne
miyapɨr mɨt nɨr epei naa nɨpaa ein, hɨr netike mɨt han en nises hɨm me
God kewetɨr mɨte ip pɨke wan.
42 Mɨt yapɨrwe neit Jopa nemtau hɨm im te hɨr nises hɨm yaaim me Mɨtɨk
Iuwe Krais.
43 *Pita kepu wɨ yapɨrwe kau wɨnak ke Mɨtɨk itai kɨrak Saimon kerek
kenip yɨnk me samiyak yaaim me yerkesi.

10

Ensel ke God ken kɨr mɨtɨk Konilias ketpɨwek menmen

1 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Konilias kepu wit Sisaria. Hɨrak mɨtɨk iuwe ke
Ami, hɨrak kinɨn naanmɨpre 100 mɨt soldia ne ami ne wit iuwe Itali keit
yanɨmɨn.
2 Hɨrak mɨtɨk ik ketike mɨt nau wɨnak kɨrak hɨr han kitet God hɨrak iuwe
te hɨr newenɨpiyek. Hekrit hekrit hɨrak kitehi God menmen, hɨrak keit
pewek kewet mɨt ne Isrel kerek enun menmen auri kewetɨrem.
3 *Wɨ ham menep hɨnkewɨ hɨrak kepu kɨtyak kɨr ensel kerekek ke God
kan ketpɨwek kar ik: "Konilias."
4 Hɨrak Konilias kɨrapɨrwek kepɨrpɨr kitɨwekhi, "Mekam mɨtɨk iuwe?"

* **9:40** Mk 5:40-41 * **9:43** Ap 10:6 * **10:1** Mt 8:5; Ap 27:1, 3 * **10:3** Ap 3:1

Ensel ketpɨwek kar ik: “God han kitetit ti hitɨwekhi hekrit hekrit ti ewet mɨt enun si enuni pewek herekyor yaaim.
5 Te in ek ti esiuwe mɨt han nanɨno wit Jopa hɨr nanɨnantɨn mɨtɨk kerekek niuk mɨrak Saimon. Niuk mɨrak ham hɨrak Pita.
6 *Hɨrak kau wɨnak ke itai kɨrak Saimon, kerek kenip yɨnk me samiyak, hɨrak wɨnak kɨrak kɨwaai tenhaan menep wan eik. Hɨrak kakɨtput menmen te yi eiyisesim.”
7 Ensel ketpɨwek epei au, hɨrak ken. Hɨrak ken, Konilias kenɨne mɨtɨkɨt wik tɨrɨak menmen mɨrak tekite mɨtɨk ke ami kiutɨpen. Mɨtɨk ke ami kewenɨpi niuk me God, hɨrak hekrit hekrit kau ketike Konilias naanmɨpre menmen mɨrak me ami.
8 Hɨrak ketpɨwekɨt menmen hɨrak epei kɨrem. Hɨrak ketpɨwekɨtem epei au, hɨrak kesiuweret ten wit Jopa.

Pita kepu kɨtyak kɨr menmen

9 Hɨrak kesiuweret ten, wɨtaan hɨrakɨt tɨwaai ya ke nɨmɨn. Wanewik hɨrakɨt tekrit tepno menep wit Jopa. Menep me wepni nɨmɨn iuwe Pita kɨniu ken kau wɨnak siup kerek kɨpɨrak ken kitehi God menmen.
10 Hɨrak Pita kitehi God menmen, hɨrak nɨnpɨ maak hɨrak han kitet kakɨm menmen, hɨrak wen kemeriyor hɨr wen nɨam mɨwaai si. Hɨrak kepu en hɨrak kepu kɨtyak,
11 *kɨr nepni mewep menmen mɨre laplap mɨt nɨkaaip waai mewim men pɨnak men pɨnak, men yinak, men yinak, hɨram mekiuwe man menep tɨ.
12 Menmen yapɨrwe mau mekrerem. Samiyak, manpen, pewen, kɨrin metike hore yapɨrwe.
13 Hɨrak kɨrem, hɨrak kemtau mɨtɨk ketpɨwek kar ik: “Pita ekrit emɨp ehɨm.”
14 *Au, Pita ketpɨwek kar ik: “Auye! Hi nɨpaa ere in ap haam menmen im hɨm me Moses mau tɨwei meriuwesɨsem mar ik: ‘Yi mɨt ne Isrel ap eiyɨm samiyak im au emɨt.’ ”
15 *Hɨrak mɨtɨk ketpɨwek kar ik: “Menmen God katɨp hɨram yaaim ti ap etɨp hɨram enum au emɨt.”
16 Menmen im man mar wikak. Epei au, menmen mɨre laplap pɨke mɨniu men nepni eim.
17 Hɨram mɨniu men nepni eim, Pita han kitet kar ik: “Menmen im meteikno mekam?” Pita han kitetim, mɨtɨkɨt kerek Konilias nɨpaa keriuwetet tɨpiun Jopa titehi mɨt ere tɨnapɨn wɨnak ke mɨtɨk Saimon, hɨrakɨt terp ya weipɨr ke nɨwa meweikɨn wɨnak eik e.
18 Hɨrakɨt tenɨne titehi tar ik: “Mɨtɨk kiutɨp niuk mɨrak Saimon Pita kau in o au?”
19 *Pita han kitet menmen hɨrak epei kɨrem, God Hɨmɨn Yaaik ketpɨwek kar ik: “Nɨkɨp emnep emtewek! Mɨtɨkɨt wikak epei tan tɨntetnut,
20 te ti ekrit ekiuwe eno etikeret eino. Ti ap enapen han ekitet menmen au emɨt. Hi epei heriuwetet tan.”
21 Hɨrak katɨp epei au, Pita kekiuwe ken kɨr mɨtɨkɨt kerek Konilias keriuwetet tan in, hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Hi mɨtɨk yi yɨnyetno. Yenmak te yi yan?”
22 *Hɨrakɨt tetpɨwek tar ik: “Mɨtɨk iuwe kinɨn naanmɨpre 100 mɨt ne ami keriuwetei haiu man in. Hɨrak mɨtɨk yaaik han kitet God iuwe hɨrak kisesik,

---

* **10:6** Ap 9:43 * **10:11** Ap 11:5-17 * **10:14** Lev 11:1-47; Esi 4:14 * **10:15** Mk 7:15, 19 * **10:19** Ap 11:12, 13:2 * **10:22** Ap 10:1-2

mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr natɨp: ‘Hɨrak yaaik,’ mɨtɨk ik God kesiuwe ensel kɨrak ketpɨwek hɨrak kakriuwet mɨt han nanɨno nantuthis ti enen wɨnak kɨrak ti etpɨwek menmen.”

23 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, Pita keriyei keri kan wɨnak nɨmɨn en, hɨrakɨt tɨwaai en me wɨtaan. Wanewik hɨrak kekrit ketike mɨt han ne wit Jopa hɨr nises hɨm me God, hɨr netikeret nen.

Pita ken wɨnak ke Konilias

24 Hɨr netikeret nen ere wɨtaan, hɨr nɨwaai. Wanewik hɨr nekrit nen. Me wɨ im hɨr nɨpiun Sisaria kerek Konilias kemerɨr Pita. Hɨrak epei kari nei ne weiwɨk miutɨp mɨrak, netike nɨrak yinan han hɨr nau wɨnak.

25 Pita ketikeri nare nanɨno nɨmɨn en, Konilias kewenyipɨrek keit ya weipɨr ke wɨnak kenke kewen ninɨp kitehɨr menep hɨt mɨrak.

26 *Au, Pita kenipek hɨrak kekrit, ketpɨwek kar ik: “Ti ekrit hentar hi ap God au. Hi mɨtɨk har ke ti kerekek.”

27 Pita ketike Konilias tewepnak ten nɨmɨn en, Pita kɨr mɨt yapɨrwe nererik nau en.

28 Hɨrak kɨr mɨt nau en, hɨrak ketpor kar ik: “Yi mɨt hɨras yi yertei werek hɨm haiu mɨt ne Isrel misesim hɨram meriuwesɨsai mamu wɨnak ke mɨt ap ne weiwɨk me Isrel mamɨm menmen mamtikeri au emɨt. Te God epei keteikno hi ap han ekitet mɨtɨk hak enuk kentar hɨrak ap ke weiwɨk me Isrel au.

29 Wɨ kerek yi yeriuwet mɨtɨkɨt tan tetauhis, hi ap hatɨp au. Hi han kerekek. In ek hi hitihi te yi yenmak yi yeriuwet mɨtɨkɨt tan tetauhis te hi han in?”

30 *Konilias katɨp kar ik: “Mar ke petepin ti han in, nɨpaseik wɨ tekyaait (4) hi heit wɨnak kai hi hitehi God menmen ere menep hɨnkewɨ. Hi wen hepu in, hi hɨr mɨtɨk kiutɨp keriuwet klos merhɨhe kerp ninaan mai.

31 Hɨrak ketpo kar ik: ‘Konilias, God kemtau hɨm mit ti hitɨwekhi menmen. Hɨrak han kitet menmen yaaim ti hɨrɨak mɨt enun si enuni em.

32 Ti eriuwet mɨt han nanɨno wit Jopa nanɨnantɨn mɨtɨk niuk mɨrak Saimon Pita. Hɨrak kau wɨnak ke mɨtɨk Saimon kerek kenip yɨnk me samiyak yaaim meyerkesi, hɨrak wɨnak kɨrak kɨwaai tenhaan menep wan eik.’

33 Hi epei hemtewek, waswas hi heriuwet mɨtɨkɨt wik ten tɨntetnut tetuthis terit tan. Ti mɨtɨk yaaik te ti etikeret epei yan in. Tɨs, God kau ketikewai haiu mererik te haiu mamɨmtau menmen God ketput ti ewepyapɨrem etpaiyem.”

Pita katɨp hɨm me Krais keit wɨnak ke Konilias

34 *Konilias katɨp Pita epei au, Pita ketpor kar ik: “Hi hetpi werek. In ek hi hertei God hɨrak han kitet mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨpɨran kerekyor menmen miutɨp.

35 *Weiwɨk miutɨp keremem au. God han yaaik keriuwe mɨt nerer wit wit kerek newenɨpiyek nɨrɨak menmen yaaim nisesik.

36 *Yi yertei hɨm God kewet haiu mɨt haiu nepenyerer ne Isrel kewetaiyem. God kewepyapɨr hɨm yaaim katɨp haiu mamtikerek emu han kiutɨp mamɨntar Jisas Krais. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn naanmɨpre mɨt yapɨrwe.

---

* **10:23** Ap 10:45, 11:12 * **10:26** Ap 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30** Ap 1:10, 3:1 * **10:34** 1Sml 16:7; Ro 2:11; Ga 2:6 * **10:35** Jo 9:31 * **10:36** Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:4

37 *Yi yertei nɨpaa Jon katɨp mɨt menmen ketpor hɨr enweikɨn sip enwet
menmen enum, hɨrak kɨkɨri. Hɨrak kɨkɨri epei au, Jisas kewepyapɨr hɨm
me God mekrit minɨn meit Galili men merer wit wit meit Isrel.
38 *Yi yertei Jisas ke wit Nasaret. God kehimɨtanek kewetɨwek Hɨmɨn
Yaaik kɨrak ken kewik kewetɨwek menmen iuwe mɨrak kakɨkepik. Hɨrak
ken kerer wit wit kɨrɨak menmen yaaim me mɨt, kɨkaap mɨt kerek Seten
kewɨr menmen mɨrak enum menteri, kekepi hɨr nɨre yaain kentar God kau
ketikerek kekepik.
39 Haiu mɨt aposel mewepyapɨr menmen yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem kerer
wit wit ke Isrel, mekite wit iuwe Jerusalem. Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre wit
Isrel hɨr netɨwekhis neiyɨk nen nakɨp newenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak
kaa.
40 *Au, me wɨ wikak hekrit enum eik, God kɨkɨak hɨrak kekrit kepu hɨrak
kewepyapɨr hɨrekes.
41 *Mɨt yapɨrwe au. Haiu mɨt aposel kerek nɨpaa God kehimɨtenai haiu
mewepyapɨr menmen mɨrak. Hɨrak kekrit kepu haiu maam tɨpar menmen
metikerek.
42 *Hɨrak ketpai hɨm manp te haiu mamno mamwepyapɨr hɨrak mɨtɨk
God kehimɨtanek hɨrak skelim mɨt nɨpaa naa, mɨt wen nepu.
43 *Mɨt profet yapɨrwe nɨpaa newis hɨm mekre tɨwei mewepyapɨr hɨm
me mɨtɨk ik. Hɨr natɨp mɨt miyapɨr kerek nisesik, God kakɨsak menmen
enum hɨr nɨrɨakem kakɨntar menmen yaaim Jisas kerekyaiyem.”

Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel God Hɨmɨn Yaaik kan kewi

44 *Pita wen ketpor hɨm mɨrak, God Hɨmɨn Yaaik kan kau han ke mɨt
miyapɨr kerek nemtau hɨm Pita ketporem.
45 Mɨt ne weiwɨk me Isrel, kerek nises hɨm me God nan netike Pita, hɨr
nehɨnhɨn natɨp nar ik: “God epei kesiuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik kan kau haiu
mɨt ketike mɨt in kerek ap ne weiwɨk me Isrel.”
46 *Hɨr natɨp menmen ik nentar hɨr epei nemtau mɨt in natɨp hɨm ham
hɨr hɨras nepɨtariyem newenɨpi niuk me God hɨrak iuwe neriuwe hɨm im.
Pita katɨp hɨm iuwe kar ik:
47 *“God Hɨmɨn Yaaik kan kau han ke mɨt in kar ke nɨpaa hɨrak kan kau
haiu mɨt. Keimɨn kaktɨp te mɨt in ap haiu mamkɨri mamriuwe tɨpar au a?
Auye!”
48 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ketpor hɨr nɨkɨri neriuwe tɨpar nekine niuk
me Jisas. Hɨr nɨkɨri epei au, hɨr mɨt en nitɨwekhi hɨrak kau ketikeri me wɨ
ham.

11

Pita katɨp mɨt nises hɨm me God neit Jerusalem me menmen hɨrak kɨrɨakem

1 Mɨt aposel netike mɨt kerek nises hɨm me God neit provins Judia nemtau
mɨt ap ne weiwɨk me Isrel epei nises hɨm yaaim me God.
2 Ewaai meruri Pita pɨke kan wit Jerusalem, mɨt kerek natɨp mɨt nises
hɨm me God nerekir yɨnk kɨr hɨr nitɨwekhi nenerek

---

* **10:37** Mt 4:12-17 * **10:38** Mt 3:16; Lu 4:17-20 * **10:40** 1Ko 15:4-7 * **10:41** Jo 14:19, 22-24, 15:27; Ap 1:8; Lu 24:42-43 * **10:42** Ap 17:31; 2Ti 4:1; 1Pi 4:5 * **10:43** Ais 33:24, 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24 * **10:44** Ap 11:15, 15:8 * **10:46** Ap 2:4, 19:6 * **10:47** Ap 8:36 * **10:48** Ap 2:38

3 *natɨp nar ik: “Ti henmak te ti hau hetike mɨt ap ne weiwɨk me Isrel, yi
yekiyan yaam menmen? Hɨram au emɨt.”
4 Au, Pita kewepyapɨr ketpor menmen yapɨrwe epei man kerek God
kɨrɨak Konilias em.
5 *Hɨrak katɨp kar ik: “Hi hepu wit Jopa, hi hepu ein hi hitehi God
menmen, au hi hɨtyak hɨr menmen mɨre laplap mekiuwe man, hɨr newɨr
waai neriyaam nen yinak nen yinak, nen pɨnak nen pɨnak mekiuwe man
merp menep hi herpai.
6 Te hi hɨr samiyak, manpen, pewen, kɨrin metike hore mei me yaank
mekrerem.
7 Hi hɨr samiyak mekrerem, hi hemtau mɨtɨk ketpo kar ik: ‘Pita ti ekrit
enep mei ehɨm.’
8 Hi hewenhi har ik: ‘Mɨtɨk iuwe auye. Nɨpaa ere in hi ap haam menmen
im kerek hɨm me Moses meriuwesɨsim mar im: Yi mɨt ne Isrel ap eiyɨm
samiyak im.’
9 Mɨtɨk keit nepni pɨke ketpo kar ik: ‘Menmen God katɨp hɨram mɨre
yaaim, ti ap etɨp hɨram enum au emɨt.’
10 Menmen man marim ere mar wikak, te hɨram pɨke mɨniu men nepni.
11 Hɨram pɨke men nepni, mɨtɨkɨt wikak kerek mɨtɨk ke Sisaria keri-
uwetet, hɨrakɨt ten terp wɨnak hi hewik.
12 God Hɨmɨn Yaaik ketpo hi ap han ekitet menmen au. Hi eno etikeret
kerekek. Mɨtɨkɨt hispɨnak kiutɨp (6) terp in tetikewa hɨrakɨt tetikewa
mariyan men wit Sisaria haiu men mekre wɨnak ke mɨtɨk Konilias. Haiu
men wɨnak ke mɨtɨk Konilias,
13 hɨrak ketpai hɨrak kɨr ensel kerp wɨnak kɨrak ketpɨwek kar ik: ‘Ti
esiuwe mɨtɨk kakno wit Jopa kakɨnkatɨn mɨtɨk niuk mɨrak Saimon Pita.
14 *Hɨrak kaknen kaktɨp hɨm mamkaap ti etike mɨt miyapɨr nau wɨnak
ki yi eiyises hɨm me God te maain God kaktihis.’
15 *Hi han kekrit hare etpor menmen, au God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre
han kɨr kar nɨpaa kan kau haiu mɨt in.
16 *Hɨrak kan kewi, hi han kitet hɨm nɨpaa Mɨtɨk Iuwe Krais katɨp. Hɨrak
katɨp kar ik: ‘Jon kɨkɨr mɨt keriuwe tɨpar te hi tewen esiuwe God Hɨmɨn
Yaaik kaknen kaku yi mɨt.’
17 Haiu mertei nɨpaa haiu mises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hɨrak
kesiuwe Hɨmɨn kɨrak yaaik. In ek God epei kewet mɨt ap ne weiwɨk me
Isrel menmen yaaik ik nɨpaa hɨrak kewetaiyem. Hi keimɨn te hi hatɨp God
ekɨt? Taauye!”
18 *Mɨt en nemtau hɨm Pita ketpim, hɨr ap wen nenerek au. Hɨr newenɨpi
niuk me God natɨp nar ik: “God epei kewis mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr
nanweikɨn sip nanwet menmen enum te hɨr nanu nanɨt nantikerek nanɨr
ke haiu mɨt in.”

Mɨt kerek nises hɨm me Krais neit Antiok hɨr nɨrɨak menmen

19 *Me wɨ mɨt nenep mɨtɨk Stiven hɨrak kaa, mɨt nanɨwaank mɨt miyapɨr
kerek nises hɨm me God. Au, hɨr nɨrɨr. Han nɨrɨr nen menep, han au nen
yanɨmɨn ere hɨr niun wit Finisia, wit Saipras, wit Antiok natɨp mɨt ne Isrel
nau en keriyen hɨm yaaim me Krais.

---

* **11:3** Ap 10:28; Ga 2:12 * **11:5** Ap 10:9-48 * **11:14** Ap 16:31 * **11:15** Ap 2:4 * **11:16** Ap 1:5 * **11:18** Ap 13:48, 14:27 * **11:19** Ap 8:1-4

20 Mɨt han kerek nises hɨm me God hɨr ne wit Saipras ketike provins
Sairini, hɨr nen wit Antiok newepyapɨr hɨm yaaim me Mɨtɨk Iuwe Jisas,
hɨr natɨp mɨt ne Isrel netike mɨt ap nei ne Isrel netporem.
21 *Mɨtɨk Iuwe God kekepi te mɨt yapɨrwe nemtau hɨm neweikɨn sip
newet menmen enum hɨr nises Mɨtɨk Iuwe Krais.
22 *Mɨt ne weiwɨk me God neit Jerusalem nemtau hɨm me menmen im
epei man, te hɨr nesiuwe Banabas ken wit Antiok kɨr menmen.
23 *Hɨrak ken kɨri, hɨrak kɨr God kerekyor yaaim, hɨrak han yaaik
keriuweri hɨrak ketpor hɨm manp te hɨr wen enises Mɨtɨk Iuwe ekɨkre han
kɨr iuwe.
24 *Banabas hɨrak mɨtɨk yaaik, God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨrak
iuwe, hɨrak kises God werek werek, te mɨt yapɨrwe nises hɨm me Mɨtɨk
Iuwe Krais.
25 *Mɨt yapɨrwe nises hɨm me Krais te Banabas ken wit Tasas kɨnkatɨn
Sol.
26 *Hɨrak kɨnkatɨn Sol ere kɨnapɨnek keriyaak pɨke keiyɨk ken wit Antiok,
hɨrak pɨke ken wit Antiok kau en tito kiutɨp, hɨrakɨt tau en tekite mɨt ne
weiwɨk me God teteikɨn mɨt yapɨrwe menmen, tetpor hɨm me God. Hɨr
neit wit ik e, mɨt han ninɨn nekine niuk me mɨt nises hɨm me Krais, hɨr mɨt
Kristen.
27 *Me wɨ im, mɨt han profet kerek newepyapɨr hɨm me God, nɨnaaiwɨr
wit Jerusalem nekiuwe nen wit Antiok.
28 *Mɨt nan nererik nemtau hɨm me God, mɨtɨk kiutɨp ke mɨt in niuk
mɨrak Agabas hɨrak kekrit kerp nɨmɨn hɨr mɨt nau nererik en, God Hɨmɨn
Yaaik ketpɨwek te hɨrak kewepyapɨr menmen im: Maain wɨ mamnen te
hawɨ ap kaknen kakrer wit wit au, menmen mamu ni ap mamwo au mami.
(Menmen im epei man me wɨ mɨtɨk iuwe gavman ke Rom Klodias hɨrak
kinɨn naanmɨpre mɨt.)
29 Mɨt nises hɨm me God en han kitet hɨr niutɨp niutɨp nenke pewek mɨr
nanɨsiuwerem mamno wit Judia kerek hawɨ ap kan keit ein menmen me
ni ap mewo au. Hɨram maa.
30 *Hɨr nenkerem nemaniyem, hɨr newet Banabas ketike Sol pewek
im hɨrakɨt teiyɨm ten tewet mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne God neit
Jerusalem, tewetɨrem.

12

Mɨtɨk iuwe gavman King Herot kenep Jems kaa kewis Pita kekre wɨnak enuk

1 Me wɨ im mɨtɨk iuwe gavman King Herot kinɨn naanmɨpre mɨt neit Isrel,
hɨrak kewaank mɨt han ne weiwɨk me God.
2 Hɨrak keithis Jems, Jon nɨkik kɨrak, katɨp mɨt ne ami nɨrak hɨr nerekir
teruk kɨrak kewen keket.
3 *Hɨrak kaa, hɨrak Herot kertei mɨt ne Isrel han yaaik neriuwe menmen
hɨrak epei kɨrɨakem, hɨrak wen kɨrɨak menmen enum. Hɨrak keithis Pita
kewisɨk kekre wɨnak enuk me wɨ mɨt nererik han tewenɨn menmen, hɨr
naam bret yis mekrerem au.
4 Hɨrak kewis Pita kekre wɨnak enuk, mɨt ne ami naanmɨprewek. Hɨr
mɨt nar 16 hɨr nenkehan nɨre tekyaait tekyaait (4) naanmɨpre Pita wɨtaan
wanewik wɨtaan wanewik. Herot han kitet wɨ mɨt nererik han tewenɨn

* **11:21** Ap 2:41 * **11:22** Ap 4:36 * **11:23** Ap 13:43, 14:22 * **11:24** Ap 2:41, 6:5 * **11:25** Ap 9:30 * **11:26** 1Pi 4:16 * **11:27** Ap 13:1, 15:32 * **11:28** Ap 21:10 * **11:30** Ap 12:25 * **12:3** Ap 4:3

menmen hɨr naam menmen epei au, hɨrak kaksiupanek kakno witeik mɨt
yapɨrwe nanɨrek hɨr nantɨp nare nankɨp.
5 *Mɨt ne ami wen naanmɨpre Pita, te mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk
me God hɨr nitehi God iuwe te kakɨkepik.

Ensel keithis Pita keriyaak ken kɨnaaiwɨr wɨnak enuk

6 *Wɨtaan wɨ miutɨp mɨtɨk King Herot kaknen kakɨthis Pita kakno wit mɨt
yapɨrwe nanɨrek nankɨp, me wɨtaan ik Pita kɨwaai kekre mɨtɨkɨt wik te ami
ketɨn ke nɨmɨn, hɨr newis sen me ain wik mewik, mari hispɨnam me ami
ek, pɨnam mari ami ek. Mɨt ami han naanmɨpre ya weipɨr ke wɨnak enuk
eik e.
7 Hɨr naanmɨpre ya weipɨr, ensel ke God kerp en kɨre si merhɨhe meit
haau ek. Hɨrak mɨtɨk ensel kewis his mau yapɨr ke Pita kekotɨtek ketpɨwek
kar ik: “Ti ekrit waswas.” Hɨrak epei ketpim, sen menke mɨnaaiwɨr his
mɨrak.
8 Hɨram mɨnaaiwɨr his mɨrak, Ensel pɨke ketpɨwek kar ik: “Ti enke klos
mit tokim eriuwet su mit.” Pita kɨrɨakem epei au, ensel ketpɨwek kar ik:
“Ti eriuwet saket kit ti eisɨsa enen.”
9 Pita kisesik kɨnaaiwɨr wɨnak enuk ken wit eik. Hɨrak kepɨtari menmen
ensel kɨrɨakem hɨram werek o au. Hɨrak han kitet hɨrak kɨwaai kɨtyak.
10 *Hɨrakɨt tɨnaaiwɨr weipɨr ke han ke nɨmɨn. Epei au, hɨrakɨt tɨnaaiwɨr
weipɨr ke han ke wit eik ere tiun weipɨr wɨsenuk ke ain ke nɨwa kɨkaisiu
ke wit Jerusalem. Weipɨr eik au tokik keit te hɨrekes kɨkaisiu, hɨrakɨt ten
wit eik. Hɨrakɨt tekiuwe ya, ensel keweikɨnhis kɨre nɨme kɨnaiwɨrek,
11 Ensel kɨnaaiwɨr Pita, hɨrak kertei mekam epei man te hɨrak katɨp kar
ik: “Hi hertei werek. God kesiuwe ensel kɨrak ketauhis keriya hi hɨnaaiwɨr
menmen Herot ketike mɨt ne Isrel han kitet nanrekyewem.”
12 *Hɨrak han kitet menmen im ere werek, hɨrak ken wɨnak ke Maria,
miye pe mɨtɨk Jon Mak, mɨt yapɨrwe nererik neit ein hɨr nitehi God me
Pita.
13 Pita kan kerp weipɨr ke wɨnak keit witeik keretɨt weipɨr keket teruk.
Mɨte niuk mɨre Roda hɨre wɨrɨak menmen weit pewek im au, hɨre wan
wawɨr keimɨn keretɨt weipɨr keket teruk.
14 Hɨre wen menep witehi war ik: “Ti keimɨn?” Hɨrak kekɨke tonɨk mekre
nɨkɨp mɨre hɨre wertei hɨrak Pita. Hɨre wertei hɨrak Pita, hɨre han yaaik
wesiuknen wen ein wɨkaisiu weipɨr au, watɨp mɨt en war ik: “Pita kerp
witeik.”
15 *Hɨr newenuwehi nar ik: “Ti hetaritari.” Au, hɨre weptɨp yapɨrwe
war ik: “Hɨrak kerp witeik.” Hɨr natɨp nar ik: “Au, hɨrak au, hɨmɨn kɨrak
kerekek.”
16 Hɨr wen natɨpan, Pita wen keretɨt weipɨr te hɨr nare nanɨno nanɨrek.
Hɨr nɨkaisiu weipɨr nɨrek hɨr nehɨnhɨn.
17 *Hɨr nehɨnhɨn nesike yaanmi, Pita kɨkɨam his kesiyor hɨrak katɨp kar
ik: “Yi eikintɨp.” Epei au, hɨrak ketpor karkeik Mɨtɨk Iuwe God ketɨwekhis
keriyaak kan kɨnaaipɨs wɨnak enuk ke gavman. Hɨrak ketpor menmen im
epei au, hɨrak ketpor kar ik: “Yi eino eitɨp Jems ketike naiu yinan han hɨm
im hi epei hetpiyem.” Hɨrak ketpor epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik kɨrɨr
ken wit hak kɨsawɨn kau en.

---

* **12:5** Je 5:16 * **12:6** Ap 5:23 * **12:10** Ap 5:19 * **12:12** Ap 12:25, 15:37 * **12:15** Ap 26:24; Mt 18:10 * **12:17** Ap 13:16, 19:33, 21:40

18 *Maain wanewik epei man, mɨt ne ami neit wɨnak enuk hɨr nekrit han
enuk wɨsenuk hɨr natɨp nitehiyan nar ik: “Pita ken neiyɨn?”
19 Mɨtɨk iuwe King Herot kesiuwe mɨt ne ami han hɨr nɨnetnɨwek
nɨetnɨwek au. Hɨr nɨnetnɨwek au, Herot kitehi mɨt kerek naanmɨpre Pita
hɨr nepɨtari menmen te hɨrak han enuk katɨp mɨt ne ami han nantorhis
neriyei neri nanɨno nanɨnɨp nani. Epei au, Herot kɨnaaiwɨr provins Judia
kekiuwe ken wit Sisaria.

Mɨtɨk iuwe King Herot kaki

20 *Mɨtɨk iuwe King Herot kepu wit Sisaria, hɨrak han enuk keriuwe mɨt
ne wit Taia ketike wit Saidon. Hɨr nerteiyek in ek hɨrak kaknen te hɨr mɨt
han nan nererik nen nanɨr King Herot. Hɨr nɨpiun ein, hɨr ninɨn natɨp
mɨtɨk niuk mɨrak Blastas kerek naanmɨpre menmen me wɨnak ke King
Herot, hɨr netpɨwek menmen hɨr hanhan menmen me nɨpaa hɨr netike
King Herot han enuk neriuwehan hɨram nepei werek emɨt. Hɨr netpɨwek
epei au, hɨr nen nɨr King Herot nitɨwekhi enkiyan enu enɨt nentar hɨr neit
menmen me wit King Herot naanmɨprewem.
21 Me wɨ hɨrak nepei kɨmat, mɨtɨk iuwe Herot keriuwet laplap me mɨtɨk
iuwe hɨrak keiyɨm kakɨr mɨt, hɨrak kan kau yeno mɨrak me gavman katɨp
mɨt hɨm mɨrak.
22 Hɨrak katɨp epei au, mɨt hɨr nɨnap natɨp nar ik: “Hɨrak katɨp kɨpre God
kerekek. Kɨre mɨtɨk au.
23 *Wasenum hɨrak mɨtɨk ensel ke God kenip Herot hɨrak kɨnap kentar
hɨrak ap keweni ketpor, “Hi God au, hi mɨtɨk kerekek.” Henek mɨre pɨnike
maak tu kɨrak te hɨrak kaa.
24 *Te mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit nemtau hɨm me God hɨr
nisesim.
25 *Banabas ketike Sol hɨrakɨt tewet mɨt neit wit Jerusalem pewek. Me wɨ
im hawɨ ap kan te menmen me ni mɨr ap mewo au. Hɨrakɨt tewɨr pewek
epei au, hɨrakɨt teithis Jon Mak ketikeret pɨke tekiuwe ten wit Antiok.

13

Mɨt ne God neit Antiok neriuwet Banabas ketike Sol tatwepyapɨr hɨm me God

1 *Mɨt han profet kerek newepyapɨr hɨm me God, hɨr netike mɨt han
tisa kerek neteikɨn mɨt kerek nises hɨm me God neteiknor menmen God
hanhan hɨr enisesim, hɨr nepu netike mɨt kerek newenɨpi niuk me God
neit wit Antiok. Profet netike tisa niuk mɨr im: Banabas, Simion, kerek mɨt
han nekine niuk mɨrak ham ‘Naisa’ o ‘Yɨnk nɨpɨak’, hɨrakɨt tekite Lusias ke
provins Sairini, maneyen kerek nɨpaa hɨrak ketike mɨtɨk iuwe King Herot
kinɨn naanmɨpre mɨt, hɨrakɨt tekiyakɨt tau wɨnak kiutɨp, hɨrak ketike mɨtɨk
Sol.
2 *Me wɨ ham, hɨr mɨt in ap naam menmen te hɨr nitehi God, God Hɨmɨn
Yaaik ketpor, “Yi yehimɨtan Banabas ketike Sol, hɨrakɨt tɨrɨak menmen hi
epei hehimɨtenɨwekɨtem tatrɨakem.”
3 *Hɨrak ketpor epei au, hɨr wen nɨnpɨ maan nepu, hɨr nitehi God. Hɨr
nitehi God, hɨr newis his menterikɨt hɨr neriuwetet ten.

Hɨrakɨt tatɨp mɨt miyapɨr hɨm me Krais teit Saipras

---

* **12:18** Ap 5:22-24 * **12:20** 1Kin 5:11; Esi 27:17 * **12:23** Dan 5:20 * **12:24** Ais 55:11; Ap 6:7, 19:20 * **12:25** Ap 11:29-30, 12:12, 15:37 * **13:1** Ap 11:27 * **13:2** Ap 9:15; Ga 1:15-16 * **13:3** Ap 6:6

4 *God Hɨmɨn Yaaik keriuwetet ten wit ke wan eik niuk mɨrak Selusia.
Hɨrakɨt ten wit Selusia, hɨrakɨt tau sip ten wit Saipras kerek wan kimaak
keketik.
5 *Hɨrakɨt tau sip ten wit iuwe Saipras, hɨrakɨt ten wit Salamis ten wɨnak
ke mɨt ne Isrel nau nererik nekine hɨm me Moses en, hɨrakɨt tewepyapɨr
hɨm me God tatɨp mɨt em. Hɨrakɨt nɨpaa teithis mɨtɨk Jon Mak hɨrak kan
kakɨkepikɨt.
6 Hɨrakɨt teke tɨ terekir wit Saipras ke nɨmɨn ten ere tɨpiun wit pɨnak ein
niuk mɨrak Pefos. Hɨrakɨt ten en tɨr mɨtɨk kertei ketenwo henpɨn ketike
menmen mar im, niuk mɨrak Ba-Jisas. Hɨrak ke weiwɨk me Isrel, hɨrak
katɨp hɨrak kewepyapɨr hɨm God ketpɨwekem, te au, hɨrak kemipɨn.
7 Hɨrak wariyakɨt ke Sesias Polas kerek kinɨk naanmɨpre mɨt nau wit wan
kimaak keketik, hɨrak mɨtɨk kertei menmen werek werek. Mɨtɨk Sesias
Polas kenɨne Banabas ketike Sol tan tɨrek tentar hɨrak hanhan kemtau hɨm
me God.
8 *Hɨrak hanhan kemtau hɨm me God te mɨtɨk Ba-Jisas kerek ketenwo
henpɨn menmei menmei niuk mɨrak me hɨm Grik hɨram Elimas, hɨrak
katɨp kekɨwekɨt hɨm mɨrakɨt. Hɨrak han kitet kakri han ke mɨtɨk iuwe
gavman Sesias Polas te hɨrak ap kises hɨm me God hɨrakɨt tewepyapɨrem.
9 Hɨrak wen kari han kɨrak te Sol kerek mɨt nenewek niuk mɨrak me hɨm
Grik hɨr nekinaam Pol, God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨrak hɨrak kepɨr
mɨtɨk ik,
10 ketpɨwek kar ik: “Ti nɨkan ke Seten, ti hɨre mɨtɨk enuk ti hɨnapen hɨm
yaaim. Han kit kertei werek werek menmen enum me memipɨn mekite
menmei menmei enum te hekrit hekrit ti eweikɨn hɨm yaaim me God mɨre
hɨm enum memipɨn.
11 *In ek Mɨtɨk luwe God kakitep te wɨ ham ti ap ehɨr menmen au. Ti
nanamɨr toto ere wɨ God kehimɨtanem epei au mesi.” Hɨrak katɨp epei au,
wasenum menmen mɨre napɨ mesɨwek nanamɨr, hɨrak keke tɨ kɨnkatɨn
mɨtɨk hak kaktɨwekhis kakteiknɨwek ya.
12 Mɨtɨk iuwe gavman Sesias Polas kɨr menmen im, hɨrak kises hɨm me
God. Hɨrak han kekrit keriuwe hɨm hɨrakɨt tetpɨwek ke Mɨtɨk luwe Krais.

Hɨrakɨt tatɨp mɨt hɨm me Krais teit wit Antiok ke provins Pisidia

13 *Pol ketike wariyakɨt tɨrak tɨnaaiwɨr Pefos tau sip terekir wan ten
wit Pega ke provins Pamfilia. Me wɨ im Jon Mak kɨnaiwɨret pɨke ken wit
Jerusalem.
14 Hɨr nɨnaaiwɨr Pega neke tɨ nen wit Antiok ke provins Pisidia hɨrakɨt tau
en. Hɨrakɨt tau en, me wɨ Sabat kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses,
hɨrakɨt ten tau tetikeri neit wɨnak eik e.
15 *Hɨrakɨt tau tetikeri neit wɨnak eik, hɨrakɨt temtau mɨt nekine hɨm
Moses kewisɨm mau tɨwei metike hɨm mɨt profet nɨpaa newisɨm mau tɨwei.
Hɨr mɨt iuwe nekinaam epei au, hɨr neriuwet mɨtɨk kan kitɨwekɨthi kar ik:
“Taiu yinakɨt, hɨm meiyam mepeit yi eiyɨpim eikaap mɨt eiriuwerem o au?”
16 *Hɨrakɨt tewenhi te Pol kekrit kɨkɨam his mɨrak katɨp kar ik:
“Nai yinan yetike mɨt in ap ne weiwɨk me Isrel yi yewenɨpi God. Yi
yapɨrwe nɨkɨp emnep eiyɨmtau hɨm!
17 *Hɨrak God kerek haiu mɨt ne Isrel mewenɨpiyek, nɨpaa hɨrak ke-
himɨtan maamrer naiu kerekyor hɨr nɨre yapɨrwe me wɨ hɨr nau wit Isip

* **13:4** Ap 15:39 * **13:5** Ap 12:12, 13:13 * **13:8** 2Ti 3:8 * **13:11** Ap 9:8 * **13:13** Ap 12:12, 13:5, 15:38 * **13:15** Ap 15:21 * **13:16** Ap 12:17 * **13:17** Eks 1:7, 6:6, 12:51

nar ke mɨt ne wit hak in ek hɨr nau netikewai. Maain God epei keriyeiri (o
keriyeiyi) nen nɨnaaiwɨr Isip keriuwe menmen iuwe hɨrak kɨrɨakem.
18 *Me 40 tito hɨrak naanmɨpror keit yaank tenhaan weinɨm ap mɨt newi,
te hɨrak kɨnaain menmen hɨr nerekɨwekem.
19 *Epei au, hɨrak kenep mɨt miyapɨr ne weiwɨk hispɨnak wik (7) neit wit
Kenan kanɨp kenepi kewet mɨt ne Isrel tɨ im kar ke nɨpaa hɨrak ketpim.
Hɨm newim ere 450 tito.
20 *Me wɨ God kehimɨtan mɨt nɨre masistret, hɨr nɨkaap mɨt ne Isrel nepɨr
mɨt enun nepan nanɨno. God kehimɨtan mɨt narik ere maain wɨ mɨtɨk
Samyuel hɨrak profet kɨkaru hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt.
21 *"Me wɨ im, mɨt ne Isrel nitehi Samyuel kehimɨtan mɨtɨk hɨrak kakre
king hɨrak kakinɨni naanmampri, te God kehimɨtan mɨtɨk Sol nɨkan ke
mɨtɨk Kis ke weiwɨk miutɨp me maam Bensamin. Hɨrak kinɨn naanmɨpre
mɨt ne 40 tito.
22 *Maain God kepɨrek kehimɨtan Devit hɨrak kekrehɨr ke Sol. God katɨp
ke Devit kar ik: 'Hi hertei mɨtɨk ik Devit hɨrak nɨkan ke Jesi, hɨrak mɨtɨk
kar ke hi hanhanek kakises menmen hi hanhan hɨrak kakisesim.'
23 *Nɨpaa God katɨp hɨrak kakriuwet mɨtɨk hak hɨrak kaknen kakɨkaap
mɨt ne Isrel kaktorhis nanu werek werek. Mɨtɨk Jisas ke weiwɨk me maam
kɨrak Devit, God kehimɨtanek hɨrak Krais kɨkaap haiu mɨt ne Isrel.
24 *"Jisas kewepyapɨr menmen iuwe hɨrak kakrɨakem wen au, mɨtɨk Jon
katɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum
te hɨrak kakɨri.
25 *Hɨrak Jon kɨrɨak menmen mɨrak kerek God kehimɨtanek kɨrɨakem.
Hɨrak kɨrɨakem menep epei au, hɨrak kitehi mɨt kar ik: 'Yi han kitet hi
keimɨn?' Hi ap Mɨtɨk Krais te yi yemeriyɨwek kaknen. Au, yi yemtewek.
Hɨrak kakisɨsa kerekek kaknen hɨrak Mɨtɨk luwe hi au hɨre mɨtɨk enuk
weinɨk."
26 Pol wen katɨp kar ik: "Nai yinan nepenyerer ne Ebraham, yi yetike mɨt
han in kerek yewenɨpi God. God epei keriuwetai mɨtɨk te kewepaiyapɨr
hɨm yaaim me hɨrak kakɨthis haiu mɨt.
27 *Mɨt nepu wit Jerusalem netike mɨt iuwe ninɨn naanmɨprai hɨr
netariyek hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak kan kɨkaap haiu mɨt ne Isrel.
Hɨr netari hɨm nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei me mɨtɨk ik, hɨram
me wɨ Sabat yapɨrwe hɨr nekinaam. Hɨr nesiuwerek ken wɨnak ke kaunsil
nesiuwe hɨm nises menmen nɨpaa mɨt profet netpim mamnen.
28 *Hɨr ap nɨnapɨn menmen enum hɨrak kɨrɨakem au, te hɨr wen
neriuwetek ken mɨtɨk iuwe gavman Pailat nitɨwekhi hɨrak kaknep Jisas
hɨrak kaki.
29 *Hɨr nerekyɨwek menmen yapɨrwe hɨm me God mau tɨwei profet
newisɨm natɨp hɨram mamnen. Hɨr nerekyɨwekem epei au, hɨrak kaa hɨr
newenkekik kentar nu tentarakɨt hɨrak kaa, hɨr newisɨk kekre hei ke han.
30 *Au, hɨrak God kɨkɨak hɨrak kepu.
31 *Me wɨ yapɨrwe hɨrak kewepyapɨr hɨrekes mɨt nɨpaa nɨnaaiwɨr wit
Galili nen wit Jerusalem netikerek, hɨr nɨrek. In ek hɨr newepyapɨr
menmen im natɨp mɨt ne Isrel em.

---

* **13:18** Eks 16:35, Nam 14:34, Diu 1:31 * **13:19** Diu 7:1; Jos 14:1 * **13:20** Het 2:16; 1Sml 3:20 * **13:21** 1Sml 8:5, 19, 10:20-24 * **13:22** 1Sml 13:14, 16:13; Sam 89:20 * **13:23** 2Sml 7:12-16; Ais 11:1 * **13:24** Mt 3:1-2 * **13:25** Jo 1:20, 27 * **13:27** Jo 16:3; Ap 3:17 * **13:28** Mt 27:22-23 * **13:29** Mt 27:59-60 * **13:30** Ap 2:24 * **13:31** Ap 1:3, 8

32-33 *"Im ek haiu man metpi hɨm yaaim me mɨtɨk Krais. Menmen nɨpaa
God katɨp maamrer naiu ketporem, hɨrak in ek kerekyei haiu nepenyerer
nɨr kerekyeiyem kentar hɨrak kɨkɨak Jisas kekrit kepu. Hɨm me menmen
im mau tɨwei Sam nɨpaa mɨt newisɨm mar im. Hɨram matɨp:
'Ti nɨkan kai. Petepin hi hɨre Haai kit.'
34 *God katɨp hɨm im me maain hɨrak kakɨkɨak Jisas pɨke kakɨkrit kaku,
kaki kaku kakɨt au. Hɨm mau tɨwei matɨp mar im:
'Maain hi erekyi yaaim entar hɨm nɨpaa hi atɨp Devit hi ewetɨwekem.'
35 *Devit kewis hɨm ham mar ik:
'Hi hertei werek ti God ap ewis ti ehimɨtanek kakɨkaap mɨt ye yɨnk kɨrak
kaknɨn kakɨkre hei taau.'
36 *Devit hɨrak Mɨtɨk Krais God kehimɨtanek au. Hɨrak kɨrɨak menmen God
hanhan hɨrak kisesim, hɨrak kepu me wɨ God kehimɨtanek, te hɨrak kaa.
Hɨrak kaa, mɨt newisɨk kekre hei menep hei ke maamrer nɨrak, hɨrak kɨwaa
en kesine keit.
37 Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kɨkaap haiu mɨt ne Isrel hɨrak kɨwaai
kesine au. God kɨkɨak hɨrak pɨke kekrit kepu.
38 *Naiu yinan haiu metpi yi mɨt in yapɨrwe hɨm im mentar menmen hɨrak
Jisas kɨrɨakem, hɨrak kasɨsak menmen enum yi yɨrɨakem.
39 *Nɨpaa hɨm me Moses yi yisesim hɨram ap werek mamɨsak menmen
enum yi yɨrɨakem te God katɨp yi yaain au. In ek mɨt kerek nises hɨm me
Jisas, hɨrak kasɨsak menmen enum mɨr te God katkɨp hɨr mɨt yaain.
40 Yi naanempre hɨras te menmen nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei
hɨram ap manmen yi mɨt.
41 *Hɨram matɨp mar im:
'Yi mɨt yi yɨnan yipɨr yewɨrek yentar hɨm me God. Yi han kitet yapɨrwe
yi yayi yayɨwaank hɨras me menmen hi hɨrɨakem me wɨ yi yepu tɨ,
hɨram menmen mɨtɨk hak kewepyapɨrem ketpiyem te yi ap eiyisesim
au.'
42 Pol katɨp epei au, hɨrak ketike Banabas tɨnaaiwɨr wɨnak kerek mɨt
nekine hɨm me Moses eik, hɨrakɨt tepno, mɨt han netpɨwekɨt me wɨ Sabat
ham hɨrakɨt pɨke tatnen tatwepyapɨr hɨ mei me menmen hɨrakɨt tetpim.
43 *Mɨt neit wɨnak ek nen witeik epei au, mɨt ne weiwɨk me Isrel netike
han ap ne weiwɨk me Isrel au, hɨr nises hɨm me God, hɨr nises Pol ketike
Banabas. Hɨrakɨt tetpor tekekyor han te hɨr enises menmen yaaim God
kɨrɨak mɨt em.
44 Me wɨ ham Sabat epei man, mɨt ne wit nen nereik wɨnak kerek hɨr
nekine hɨm me Moses nekrerek eik nenewo ere menep wit weinɨk te hɨr
nanɨmtau hɨm me God.
45 *Me wɨ kerek mɨt ne weiwɨk me Isrel nɨr mɨt yapɨrwe nererek en, hir
yɨnk enuk neriuwerem te hɨr natɨp enum me Pol nemnɨnɨwek hɨm mɨrak.
46 *Hɨr nemnɨnɨwek hɨm mɨrak, Pol ketike Banabas tatɨp hɨm iuwe teneri
tar ik: "Yi eiyɨmtewen. Hɨram yaaim te yi mɨt yinɨn yemtau hɨm me God.
Au, yi yeweikɨn sip yewetɨwem, yi han kitet yi ap yaain te yi yises hɨm im
mamkaap yi yayu yaitlike God, te hawɨr wauno wewepyapɨr hɨm me God
mamno mɨt ap ne weiwɨk mi me Isrel.
47 *Mɨtɨk luwe God ketpawɨr keriuwe hɨm mɨrak katɨp kar ik:

---

* **13:32-33** Sam 2:7 * **13:34** Ais 55:3 * **13:35** Sam 16:10 * **13:36** Ap 2:29 * **13:38** Ap 10:43
* **13:39** Ro 10:4 * **13:41** Hab 1:5 * **13:43** Ap 11:23; 14:22 * **13:45** Ap 14:2 * **13:46** Ap 3:26, 18:6; Lu 7:30 * **13:47** Ais 49:6

‘Hi ehimɨteni yi yire si meteikɨn mɨt ya ke wɨtaan te yi eiteikɨn mɨt han
kerek ap ne weiwɨk me Isrel nerer wit wit eiteiknor hɨr nanises hɨm
me God te hɨr nanu werek werek God kaktorhis.’ ”
48 *Mɨt miyepɨr ap ne weiwɨk me Isrel epei nemtau menmen im te hɨr
han yaaik wɨsenum hɨr natɨp, “Hɨm me God hɨram yaaim wisenum.” Mit
miyapɨr kerek God nɨpaa kehimɨteni hɨr nanu nanɨt nantikerek tipmain
tipmain enum eik hɨr nises hɨm mɨrak.
49 Mɨt natɨp hɨm me Mɨtɨk luwe God hɨram men merer wit wit me provins
ein.
50 *Te mɨt han ne weiwɨk me Isrel nari han ke mɨt iuwe ninɨn
naanmɨmpre mɨt ne wit, hɨr netike miyapɨr iuwe han hɨr nises hɨm me
Moses, hɨr nɨrɨak Pol ketike Banabas enum hɨr nepɨret tɨnaaiwɨr provins
kɨr.
51 *Hɨr nepɨret tɨnaaiwɨr provins kɨr te hɨrakɨt tɨtanɨk toni waniu (o win)
mau laplap mɨrakɨt teteiknor hɨr mɨt enun neweikɨn sip newet God. Epei
au, hɨrakit ten wit Aikoniam.
52 Mɨt kerek nises hɨm me God neit wit Antiok hɨr han yaaik nepu, God
Hɨmɨn Yaaik kau kekreri keneisesi.

14

Pol ketike Banabas ten wit Aikoniam

1 Hɨrakɨt epei tan wit Aikoniam hɨrakɨt tɨrɨak menmen mar nɨpaa hɨrakɨt
tɨrɨakem teit wit Antiok ke provins Pisidia. Hɨrakɨt ten wɨnak ke mɨt ne Isrel
nau nererik nekine hɨm me Moses ein eik, tatɨp mɨt hɨm yaaim me Krais te
mɨt yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel netike mɨt yapɨrwe ap ne weiwɨk me Isrel
nises hɨm mɨrakɨt.
2 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr nɨnapen nises hɨm mɨrakɨt hɨr nari
han ke mɨt ap ne weiwɨk me Isrel te hɨr nɨnapen mɨt nanises hɨm yaaim
me Krais.
3 *Hɨrakɨt aposel tepu en wɨ yapɨrwe, hɨrakɨt ap tɨnapen au. Hɨrakɨt tatɨp
mɨt miyapɨr hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais. Mɨtɨk Iuwe kekepikɨt te hɨrakɨt
tɨrɨak menmen yaaim tɨkaap mɨt miyapɨr nɨnap o his hɨt enum hɨr nɨre
yaain. Mɨt en nertei hɨm hɨrakɨt tetpim me Jisas Krais epei kerekyei haiu
mɨt haiu yaain, hɨm mɨrakɨt hɨram yaaim mentar menmen yaaim hɨr nɨr
hɨrakɨt tɨrɨakem.
4 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne wit ik e, hɨr newep nau nɨmɨn. Han pɨnan
netike mɨt ne weiwɨk me Isrel, han pɨnan netike aposel.
5 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel netike mɨt han au, hɨr netike mɨt iuwe nɨr
han kitet nanɨnep hɨrakɨt aposel neriuwe nan te hɨrakɨt tati.
6 *Au, hɨrakɨt aposel temtewem, hɨrakɨt tɨrɨr ten wit Listra ketike Debi,
hɨram wit me provins Likionia, hɨram metike wit ham menep.
7 Hɨrakɨt tepeit en tetpor hɨm yaaim me Krais.

Hɨrakɨt tepu Listra ketike Debi mɨt newir nan nenep Pol

8 *Mɨtɨk kiutɨp keit wit Listra hɨt mɨrak enum me wɨ miye winaak ere in
te hɨrak kekrit keke tɨ au.
9 *Hɨrak kau tɨ kemtau Pol katɨp hɨm me God. Pol kɨrapɨrwek kertei hɨrak
kises hɨm me Krais werek te hɨrak kakɨkepik.
10 Hɨrak katɨp mɨtɨk ik hɨm iuwe kar ik: “Ti ehɨn ekrit ehɨrp eriuwe hɨt
mit.” Hɨrak ketpɨwek epei au, mɨtɨk kehɨn kekrit kerp keke tɨ.

---

* **13:48** Ap 11:18 * **13:50** Ap 17:4, 12 * **13:51** Mt 10:14; Ap 18:6 * **14:2** Ap 13:45 * **14:3** Mk 16:20; Ap 19:11 * **14:5** Ap 14:19; 2Ti 3:11 * **14:6** Mt 10:23 * **14:8** Jo 9:1; Ap 3:2 * **14:9** Ap 3:4; Mt 9:28

11 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨr menmen im Pol kɨrɨakem, hɨr nɨnap natɨp
neriuwe hɨm mɨr Likionia, “God kenipet hɨrakɨt teweikɨnhis tɨre haiu mɨt
tekiuwe tan tɨ.”
12 Hɨr nekine Banabas hɨrak Sus. Hɨr nekine Pol hɨrak Hemes nentar
hɨrak kerekek katɨp menmen kar ke hɨr han kitet Hemes ketpim.
13 Wɨnak ke tɨpir Sus kau keit witeik kɨrapɨt ke wit iuwe eik e. Mɨtɨk
pris kerek naanmɨpre wɨnak ik e keit bulmakau metike timen keiyɨm kan
kewisɨm meit ya weipɨr ke nɨwa. Hɨrak ketike mɨt en hanhan nenep
bulmakau neit hemkre neiyɨm nehɨn teinɨk newenɨpi aposel.
14 Ewaai meruri Pol ketike Banabas tertei menmen mɨt nare nanrɨakem
hɨrakɨt tewepep klos mɨrakɨt teteikɨn mɨt hɨr han enuk hɨrakɨt tesiuknen
tewep mɨt tetɨn ke nɨmɨn
15 *tɨnap tatɨp tar ik: “Yi mɨt yenmak te yi yɨrɨak menmen im e? Hawɨr
mɨtɨkɨt keretet wɨre yi mɨt. Hawɨr epei wan wetpi hɨm yaaim me Krais, te
yi eiweikɨn sip eiwet menmen im weinɨm yi eiyises God hɨrak kepu. Hɨrak
kerekek kɨrɨak nepni, tɨ wan eik metike menmen yapɨrwe mewim.
16 *Nɨpaa hɨrak kewis mɨt nises han kɨr hɨr newenɨpi God weinɨm
memipɨn,
17 *te hɨrak nɨpaa ere in keteikɨn mɨt hɨrak kepu keriuwe menmen yaaim
hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kesiuwi hawɨ keke nepni kan, kenip menmen mi
yapɨrwe mewo yaaim meriuwe wɨ mɨram. Hɨrak keweti menmen yaaim te
yi han yaaik yayu.”
18 Hɨrakɨt tatɨp menmen im te menep hɨrakɨt ap teweni te hɨr nenep
bulmakau neit hemkre neiyɨm nehɨnet newenɨpi niuk mɨrakɨt.
19 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel nau wit Antiok ke provins Pisidia hɨr
netike han ne wit Aikoniam nan nari han ke mɨt yapɨrwe neriuwe hɨm
mɨr, hɨr newɨr nan nenep Pol. Hɨr newɨr nan nenep Pol, hɨr han kitet hɨrak
nepei kaa, te hɨr nari yɨnk kɨrak neiyɨk nan newɨrek ken kɨnaaiwɨr wit kɨr
kɨwaai keit.
20 Hɨrak kɨwaai keit o, mɨt nises hɨm me Krais hɨr nan nererik nerp
neweikɨnwek. Hɨr nerp neweikɨnwek, hɨrak Pol kekrit ketikeri pɨke
nariyaan nen wit eik. Wanewik, Pol ketike Banabas tariyakɨt ten wit Debi.
Hɨrakɨt pɨke ten wit Antiok ke provins Siria.
21 *Pol ketike Banabas tatɨp mɨt hɨm yaaim me Krais teit wit Debi te
hɨr mɨt yapɨrwe nemtau hɨm nisesim. Epei au, hɨrakɨt pɨke ten wit Listra
ketike wit Aikoniam. Ten ein epei au, hɨrakɨt pɨke ten wit Antiok ke provins
Pisidia.
22 *Hɨrakɨt tɨkaap mɨt kerek nises hɨm me God en te hɨr han tokik nepu,
hɨr wen nises hɨm yaaim me Krais wɨsenum. Hɨrakɨt tetpor, “Haiu mɨt
menmen enum yapɨrwe mamraiwaank in ek te maain haiu mamu han
yaaik God kakinɨn naanmamprai.”
23 *Ne mɨt nerer wit wit nises hɨm me God nererik newepnɨpi niuk mɨrak
hɨrakɨt tehimɨtan mɨt iuwe hɨr ninɨn naanmɨpre mɨt en. Hɨrakɨt nɨnpɨ
makɨt hɨrakɨt titehi Mɨtɨk Iuwe kerek hɨr nisesik, hɨrak kakɨkepikɨt.

Pol ketike Banabas pɨke ten Antiok ke provins Siria

---

* **14:11** Ap 28:6 * **14:15** Ap 10:26; Sam 146:6 * **14:16** Ap 17:30 * **14:17** Sam 147:8; Jer 5:24
* **14:19** Ap 17:13; 2Ko 11:25; 2Ti 3:11 * **14:21** Mt 28:19 * **14:22** Ap 11:23, 15:32, 18:23; Mt 7:14;
1Te 3:3 * **14:23** Ap 13:3

24-25 Pol ketike Banabas teke tɨ ere ten tɨnaaiwɨr provins Pisidia hɨrakɨt
ten tɨpiun provins Pamfilia. Hɨrakɨt ten wit Pega hɨrakɨt tatɨp mɨt ein hɨm
yaaim me Krais. Epei au, Hɨrakɨt ten wit Atelia kerek keit wan eik. Epei au,
26 *hɨrakɨt tau sip pɨke ten wit Antiok hak wit kerek nɨpaa mɨt ne-
himɨtenikɨt nitehi God naanmampɨwekɨt me menmen hɨrakɨt in ek epei
tɨrɨakem.
27 *Hɨrakɨt tɨpiun Antiok epei au, hɨrakɨt tari mɨt ne weiwɨk me God en
hɨr nererik, hɨrakɨt tetpor menmen yapɨrwe God kekepikɨt tɨrɨakem, hɨrak
keteikɨn hɨrak hanhan mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr nanisesik.
28 Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨrakɨt tau tetikeri me wɨ yapɨrwe.

15

Mɨt yapɨrwe nises God nererik neit Jerusalem newepnak netpep menmen

1 *Mɨt han ne provins Judia nen wit Antiok natɨp mɨt nises hɨm yaaim me
Krais nar ik: “Yi ap yerekir yɨnk ki kar ke nɨpaa Moses ketpim te God ap
kaktihis yi eitikerek eiyu au.”
2 *Pol ketike Banabas hɨrakɨt tetike mɨt in hɨr newepnak natɨp menmen
im yapɨrwe, hɨr nenehan. Hɨr nenehan te mɨt ne weiwɨk me God en han
kitet nanriuwet Pol Banabas tekite mɨt han en ne Antiok te hɨr nanɨno
wit Jerusalem nanɨr mɨt aposel netike mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne
weiwɨk miutɨp me God ein nanitorhi me menmen im.
3 Mɨt ne weiwɨk me God neit Antiok neriuweti nen. Hɨr nepno newep
provins Finisia ketike Sameria, hɨr natɨp mɨt en, “Yi mɨt ap ne weiwɨk me
Isrel yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyises God.” Mɨt en kerek nises
hɨm me God nemtewem te hɨr han yaaik neriuwerem.
4 *Hɨr nɨpiun Jerusalem epei au, mɨt aposel, mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre
mɨt ne weiwɨk me God en netike mɨt en nises hɨm me God nererik newenɨpi
God, hɨr han yaaik neriuwe mɨt han nan. Pol ketike Banabas hɨrakɨt tetpor
menmen yapɨrwe God kekepikɨt tɨrɨakem.
5 Hɨrakɨt tetpor epei au, mɨt han ne Farisi kerek in ek nises God hɨr ninɨn
nises hɨm lo me Moses hɨr nekrit natɨp nar ik: “Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel
hɨr enrekir yɨnk kɨr hɨr enises hɨm nɨpaa Moses ketpim.”
6 Hɨr natɨp epei au, mɨt aposel netike mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne
weiwɨk me God en hɨr nau nererik newepnak natɨpan menmen im.
7 *Hɨr newepnak natɨpan yapɨrwe epei au, Pita kekrit katɨp, “Nai yinan,
yi yertei nɨpaa enum eik God ke haiu mɨt kehimɨtena hi hewepyapɨr hɨm
yaaim me Krais hetpim men mɨt ap ne weiwɨk me Isrel te hɨr nemtewem
nisesim.
8 *God hɨrak kertei han ke mɨt keteiknai hɨrak han yaaik te mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel hɨr nisesik. Haiu merteiyem mentar hɨrak kesiuwe God
Hɨmɨn Yaaik kewetɨrek kar ke nɨpaa hɨrak kewetaiyek.
9 *God kɨrɨak menmen miutɨp me haiu mɨt metike hɨr mɨt ne weiwɨk
ham. Hɨrak kesak menmen enum hɨr nɨrɨakem mentar hɨr nises hɨm
mɨrak.
10 *In ek yi yenmak te yi einip God han enuk keriuwe menmen me hɨm
me Moses yi han kitet mɨt kerek nises God hɨr enisesim? Menmen im hɨram
mɨre menmen miyapɨr neremtɨt hɨram nɨmenum, hɨram mamnip han kɨr

---

* **14:26** Ap 13:1-2, 15:40 * **14:27** Ap 11:18, 15:4, 12 * **15:1** Ga 5:2 * **15:2** Ap 11:30; Ga 2:1
* **15:4** Ap 14:27 * **15:7** Ap 10:1-43 * **15:8** Ap 10:44, 11:15 * **15:9** Ap 10:34-35 * **15:10** Mt 11:30; Ga 3:10, 5:1

enum me menmen enum weinɨm. Nɨpaa maamrer nai netike haiu mɨt in
ek ap nises menmen me Moses werek werek au.
11 *Au, haiu han kitet God kaktaihis kakɨr ke hɨrak kakɨthis mɨt han en
kakɨntar Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hanhanai kerekyai yaaim. Hɨm me Moses
au.”
12 *Pita katɨp epei au, Mɨt nekintɨp nau neit nemtau Banabas ketike Pol
hɨrakɨt tetpor menmen yaaim me mɨt his hɨt enum o menmen meiyam
enum hɨr nɨre yaain, God kekepikɨt te hɨrakɨt tɨrɨakem me mɨt miyapɨr
ne weiwɨk ap me Isrel.
13 Hɨrakɨt tatɨp epei au, Jems katɨp hɨm mɨrak kar ik: “Nai yinan, nɨkɨp
emnep eiyɨmtau menmen im!
14 *Saimon epei ketpai me wɨ God kinɨn keteiknai hɨrak hanhan mɨt ap
ne weiwɨk me Isrel hɨrak kari mɨt han ne mɨt han en hɨr mɨt nɨrak.
15 Nɨpaa mɨt profet natɨp me menmen im mar ke haiu metpim. Hɨm mau
tɨwei hɨr newisɨm matɨp mar im:
16 *‘Maain hi Mɨtɨk Iuwe God hi pɨke anen akaap mɨt ne weiwɨk me maam
kɨr Devit. Hɨr enun nɨre wɨnak epei kewen te hi pɨke ekepi hɨr nanu
werek nar ke wɨnak hi pɨke eimaak ekɨrp.
17 Hi hɨrɨak menmen im te mɨt ne weiwɨk ham nerer wit wit nanisɨsa, mɨt
kerek hi hehimɨteni hɨr mɨt nai.’
18 Nɨpaa Mɨtɨk Iuwe God kewepyapɨr hɨm im ketpim.
19 “Hi Jems hi han kitet te haiu ap mamɨwaank mɨt han ne weiwɨk ham
hɨr neweikɨn sip newet menmen enum nises God.
20 *Haiu emwis tɨwei emsiuwerem emno emɨtpor te hɨr ap nanɨm men-
men mɨt han newepwar newet tɨpir weinɨm em mentar God keriuwesɨsem
hɨram enum. Im metike hɨr ap nariyanhis newenɨnem, hɨr ap nanɨm
samiyak mɨt newers tɨmɨr namɨp neriuwe hemkre ap mewen au hɨr ap
nanɨm hemkre mei kike au.
21 *Me wɨ Sabat yapɨrwe mɨt epei nekine hɨm me Moses neit wɨnak kerek
mɨt nererik nekine hɨm mɨrak. Mɨt nerer wit wit nekine hɨm mɨrak natɨp
mɨt em. Hɨram ap yaaim te mɨt ap ne weiwɨk me Isrel nau netike mɨt ne
Isrel nekre wɨnak mɨt nerer ein ein neit nenipi yɨnk enum nentar hɨr ap
nises menmen Moses nɨpaa keriuwesɨsem.”

Mɨt neit Jerusalem nesiuwe tɨwei ken mɨt ap ne Isrel

22 Hɨr natɨp epei au, mɨt aposel netike mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne
God en, hɨr netike mɨt yapɨrwe nises God en hɨr han kitet nehimɨtan mɨt
han neriuweti nanɨno Antiok nantike Pol, Banabas. Hɨr nehimɨtan Judas,
mɨt nekine niuk mɨrak ham Basabas, hɨrak ketike Sailas. Mɨt nises God in
han kitet mɨtɨkɨt it hɨrakɨt yaaikɨt.
23 Hɨr newis tɨwei newet mɨt em hɨram matɨp mar im:
“Haiu mɨt Aposel metike mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me
God in, haiu metike mɨt weinɨn ne weiwɨk mɨrak, haiu yapɨrwe metpi yi
yaain, yi mɨt yises God yi ap ne weiwɨk me Isrel yau wit Antiok, Siria, Silisia.
24 *Haiu memtau mɨt han ne haiu mɨt nen wit ki nari han ki keriuwe hɨm
hɨr netpiyem te yi han enuk. Haiu ap metpor hɨr nanɨno netpiyem au.
25 Haiu memtewem, te haiu mererik matɨpan menmen im, haiu
mehimɨtan mɨtɨkɨt wik mamriuwetet tatno yi mɨt. Hɨrakɨt tatno tatkite taiu
yinakɨt yaaikɨt Banabas ketike Pol.

---

* **15:11** Ga 2:16; Ef 2:5-8 * **15:12** Ap 14:27; Ga 2:9 * **15:14** Ap 15:7-9 * **15:16** Emo 9:11-12
* **15:20** Eks 34:15-17; Jen 9:4; Lev 17:10-16 * **15:21** Ap 13:15 * **15:24** Ap 15:1

26 Hɨr mɨt han natɨp nanɨksɨp nanɨntar hɨrakɨt tises hɨm me Mɨtɨk Iuwe
kaiu Jisas Krais, hɨrakɨt tatɨp mɨt em.
27 Haiu epei meriuweti Judas ketike Sailas. Hɨrakɨt tatɨtpi tatriuwe hɨm
mɨrakɨt hɨm mepɨr menmen haiu mewisɨm mau tɨwei ik e.
28 *God Hɨmɨn Yaaik ketike haiu mɨt in haiu han kitetim matɨpan te haiu
ap metpi yi eiyises hɨm me Moses yapɨrwe au. Eiyisesim mei kike keremem.
29 *Yi ap eiyɨm menmen mɨt newepwarem newet tɨpir weinɨm em. Yi
ap eiyɨm hemkre au, o samiyak mɨt namɨp newers tɨmɨr hemkre wen
meriuwerem, yi ap eiriyanhis eiwenɨnem au emɨt! Yi ap eirɨak menmen
im haiu mewisiyem te yi eiyu werek werek mepɨr keremem."
30 Hɨr newis tɨwei epei au, hɨr neriuwet mɨt nen Antiok. Hɨr nɨpiun
Antiok, hɨr nari mɨt kerek nises hɨm me Krais hɨr nererik hɨr newetɨr tɨwei
ik.
31 Hɨr neit tɨwei nekinaak. Hɨr nekinaak, hɨr han yaaik neriuwe hɨm mau
tɨwei.
32 *Judas ketike Sailas hɨrakɨt mɨtɨkɨt profet, te hɨrakɨt tetpor yapɨrwe
tekepi hɨr han tokik nepu te hɨr nepu werek.
33 Hɨrakɨt tepu en wɨ ham teit wit Antiok. Epei au, mɨt nises God en
neriuwetet pɨke ten, hɨrakɨt tetpor tar ik: "God naanmampri." [
34 Sailas au, hɨrak hanhan kepu en.]
35 Pol ketike Banabas tepu Antiok me wɨ ham. Hɨrakɨt tetikite mɨt han
yapɨrwe hɨr natɨp mɨt hɨm me God newepyapɨrem.

Pol ketike Banabas tɨnaaipɨsakɨt

36 Maain wɨ ham Pol katɨp Banabas kar ik: "Hawɨr pɨke euno ewɨr nawɨr
yinan nises God nerer wit wit nɨpaa hawɨr wewepyapɨr hɨm yaaim me
Krais, te hawɨr wawɨrtei hɨr nepu werek nisesim o au."
37 *Banabas hanhan keithis Jon Mak kaktikerek tariyakɨt tatno,
38 *te Pol kɨnaain ap kaktɨwekhis tariyakɨt tatno kentar nɨpaa hɨrak ap
kepu ketikeret ere hɨrakɨt tɨrɨak menmen epei au. Au, hɨrak kɨnaiwɨret
keit provins Pamfilia.
39 *Hɨrakɨt tenehakɨt tenehakɨt han enuk wɨsenum tentar menmen im te
hɨrakɨt tɨnaipɨsakɨt ten. Banabas keithis Jon Mak hɨrakɨt tariyakɨt tau sip
ten wit Saipras wan kimaak keketik.
40 *Pol keithis Sailas tariyakɨt ten. Mɨt nises God en hɨr neriuwetet nitehi
God naanmamprewekɨt.
41 Hɨrakɨt teke tɨ ten provins Siria ketike provins Silisia, hɨrakɨt tɨkaap mɨt
ne weiwɨk me God ein tekepi hɨr han tokik enu enises God werek werek.

16

Mɨtɨk Timoti kepno ketike Pol Sailas

1 *Pol hɨrak ketike Sailas ten tiun wit Debi ketike Listra. Mɨtɨk kises hɨm
me God hɨrak kepu en, niuk mɨrak Timoti. Miye pɨrak hɨre wetikerek nises
hɨm me God miye pɨrak hɨre pe weiwɨk me Isrel te haai kɨrak au, hɨrak ke
weiwɨk me mɨt Grik.
2 *Mɨt yapɨrwe nises hɨm me God neit wit Listra, wit Aikoniam hɨr natɨp
nar ik: "Timoti hɨrak mɨtɨk yaaik."

---

* **15:28** Mt 23:4 * **15:29** Ap 15:20 * **15:32** Ap 11:27, 13:1, 14:22 * **15:37** Ap 12:12, 25 * **15:38** Ap 13:13; Kl 4:10 * **15:39** Ap 4:36, 13:4 * **15:40** Ap 14:26 * **16:1** Ap 14:6; 2Ti 1:5 * **16:2** Fl 2:19-22

3 *Pol hanhan kakt+wekhis te h+rak kerekir y+nk k+rak kaknip m+t ne
weiw+k me Isrel han yaaik. H+rak k+r+ak menmen im kentar m+t nerer wit
wit menep ne weiw+k me Isrel nertei Timoti haai k+rak h+rak m+t+k ke Grik,
h+rak ap kerekir y+nk k+rak au.
4 *Epei au, h+rak+t ten terer wit wit tat+p m+t kerek nises h+m me God,
menmen m+t aposel netike m+t iuwe nin+n naanm+pre m+t ne God neit
Jerusalem h+r nat+p m+t ap ne weiw+k me Isrel h+r enisesim. H+rak+t tetpor
h+r enisesim,
5 *te m+t ne weiw+k me God neit ein h+r han tokik nepu nises God werek
werek. M+t han yap+rwe hekrit hekrit neweik+n sip newet menmen enum
nises h+m me God.

Pol k+waai k+tyak k+r m+t+k ke provins Masedonia

6 *H+rak+t teke t+ ten provins Frisia ketike Galesia tentar God H+m+n Yaaik
ap kewis+k+t tatno provins Esia tat+p m+t miyap+r h+m me Krais.
7 H+rak+t ten ere tiun h+n ke provins Misia, h+rak+t tare tatno provins
Bitinia te God H+m+n Yaaik kerek Jisas kewet m+t ek, h+rak ap kewis+k+t
tatno au.
8 H+rak ap kewis+k+t tatno au, te h+rak+t t+naaiw+r Bitinia tekiuwe Misia
ere tiun wit Troas.
9 H+rak+t t+piun wit Troas, w+taan Pol kepu k+tyak k+r m+t+k ke Masedonia
kerp kit+wekhi kar ik: “Ti ehu sip enen wit kaiu Masedonia ti ekepai.”
10 Pol k+r menmen im epei au, (hi Luk hetikeret) haiu mewen menmen
memi mekre tan+k kaiu haiu mare mamno provins Masedonia mentar haiu
epei mertei God ken+nai kehim+tenai mamno en mamt+p m+t miyap+r h+m
yaaim me Krais.

M+te Lidia wises h+m me God

11 Haiu mau sip m+naaiw+r wit Troas merekir wan mesipat wit yap+rwe
men ere m+piun wit Samotres. Haiu m+piun wit Samotres, haiu m+piun wit
Niapolis.
12 Haiu m+piun Niapolis epei au, haiu m+naaiw+r sip meke t+ men wit
Filipai kerek n+paa m+t ne wit iuwe Rom nan newik nenipek k+re wit iuwe
kin+n wit ham me provins Masedonia. Haiu mepu wit eik w+ ham.
13 Me w+ Sabat haiu m+naaiw+r wit men mani menep wit. Haiu han kitet
m+t nehim+tan wit menep t+par eik te h+r nat+p God menmen. Haiu mau en
metike miyap+r keriyen nererik nau mani eik haiu mewepnak.
14 M+te piut+p pe miyap+r kerek nererik en nemtau h+m maiu, h+re niuk
m+re Lidia. H+re wises God wewen+piyek. H+re pe wit Taiataira, h+re
wesiuwe laplap m+re y+wir waw+t pewek mamrerim. M+t+k Iuwe God h+rak
keweik+n han k+re te h+re wemtau h+m Pol ketpim h+re wisesim.
15 *H+re wetike m+t miyap+r neit w+nak k+re h+r nitehi haiu m+t m+k+ri
neriuwe t+par. Haiu m+k+ri neriuwe t+par, h+re witaihi war ik: “Yi han kitet
hi hises h+m yaaim me Krais te yi einen eiyu w+nak kai.” H+re wari han
kaiu te haiu men mau en.

Pol ketike Sailas tekre w+nak enuk teit wit Filipai

16 *W+ ham haiu mepno wit menep mani te mat+p God menmen, m+te
piut+p kerek w+r+ak menmen me m+t han, h+re herwe enuk kau kekre
han k+re kekepye wewepyap+r menmen maain te mamnen. M+t kerek
naanm+prewe neit pewek yap+rwe nentar menmen im.

---

* **16:3** Ga 2:3-5 * **16:4** Ap 15:23-29 * **16:5** Ap 2:47 * **16:6** Ap 18:23 * **16:15** Ap 16:33, 18:8
* **16:16** Ap 19:24

17 *Hɨre wises Pol ketikewai wɨnap watɨp war ik: “Mɨt in hɨr nɨrɨak
menmen me Mɨtɨk Iuwe God. Hɨr newepyapɨr netpai menmen haiu
emisesim te God kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem te hɨrak kaktaihis.”
18 Hɨre wɨrɨakem warek wɨ yapɨrwe ere Pol han enuk keriuwerep
keweikɨn ketpɨwe kar ik: “Hi hetput hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe Jisas ti enke
enopɨn ekeipnɨwe.” Hɨrak katɨp epei au, herwe kɨnaiwɨrep kɨrɨr ken
waswas.
19 Maain mɨt kerek naanmɨprewe hɨr nertei herwe kenke kekeipnɨwe te
hɨr ap nanɨt pewek mei au, hɨr neithis Pol ketike Sailas nerikɨt nen nɨr mɨt
iuwe masistret neit wit nɨmɨnek me wit mɨt nesiuwe hɨm nererik neitai,
20 *hɨr nerikɨt nen mɨt iuwe masistret ne Rom natɨp nar ik: “Mɨtɨkɨt it
hɨrakɨt te weiwɨk me Isrel, hɨrakɨt tɨrɨak enum me haiu mɨt mau wit ik e.
21 Hɨrakɨt tetpai menmen te hɨram ap mises menmen mɨt naiu iuwe ne
Rom natɨp haiu emisesim au.” Haiu ap emises menmen mɨtɨkɨt it tetpaiyem
au emɨt.
22 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe netikeri nesiuwe hɨm. Epei au, Mɨt iuwe ma-
sistret neriyɨwekɨt klos mɨrakɨt newepim natɨp mɨt nɨr nanɨnen nanwaai
nɨpɨn nanɨksɨp.
23 Hɨr nenke nɨpɨn naksɨp yapɨrwe. Te hɨr newɨret tekre wɨnak enuk,
hɨr natɨp mɨtɨk naanmɨpre wɨnak enuk te hɨrak naanempre mɨtɨkɨt werek
werek.
24 Hɨrak kemtau hɨm mɨr im epei au, hɨrak kewisɨkɨt tekre haau ke nɨmɨn
kewis hɨt mɨrakɨt kemenkekim mitet hei me nu nɨmenum metenen hɨt me
mɨt.
25 Me wɨ nɨmɨn Pol ketike Sailas hɨrakɨt titehi God menmen hɨrakɨt tine
henye. Mɨt han nekre wɨnak enuk ek hɨr nemtau menmen hɨrakɨt tinaam
tetpim.
26 Hɨrakɨt tɨrɨak menmen im, tɨ kɨtanɨk wɨsenum te wɨnak enuk kɨrirɨr
iuwe, waswas weipɨr yapɨrwe menke, sen hɨram menke mɨnatɨn men
mekeipɨn mɨt yapɨrwe nekre wɨnak eik.
27 *Mɨtɨk naanmɨpre wɨnak enuk kekrit kerenaan kɨr weipɨr yapɨrwe
menke, hɨrak han kitet mɨt neit nɨmɨn en nepei nɨrɨr nen witeik. Hɨrak
keket hɨne kɨrak kare kakwɨrek kaknep hɨrekes kentar hɨrak kɨnaain mɨt
iuwe nanɨr mɨt enun epei netpaan nɨrɨr nen te hɨr han enuk neriuwerek
nankɨp.
28 Hɨrak kaknep hɨrekes, au, Pol kɨnap hɨm iuwe kesinɨwek ketpɨwek,
“Au emɨt! Ti ap enep hɨrekes. Haiu mɨrɨr au haiu mepu in.”
29 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk ik kenɨne mɨtɨk hak kakɨt si keiyɨk kaknen.
Hɨrak keit si keiyɨk kan, hɨrak kesiuknen ken nɨmɨn hɨrak kepɨrpɨr kitehɨr
kewen ninɨp menep hɨt me Pol ketike Sailas.
30 *Te hɨrak pɨke kekrit kerp kerikɨt ken witeik kitɨwekɨthi kar ik: “Hi
arɨak mekam te God kakɨsak menmen enum mai hɨrak kaktauhis?”
31 Hɨrakɨt tewenɨwekhi tetpɨwek tar ik: “Ti ehises hɨm me Mɨtɨk Iuwe
Jisas te ti etike mɨte nɨkerek nit, God hɨrak kakɨsak menmen enum yi
yɨrɨakem.”
32 Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨrak ketɨwekɨthis ten hɨrakɨt tewepyapɨr hɨm
me Mɨtɨk Iuwe Krais te hɨrak mɨtɨk ketike mɨt miyapɨr neit wɨnak kɨrak
nemtau hɨm me God hɨrakɨt tetpim.

---

* **16:17** Mk 1:24, 34 * **16:20** Mk 13:9; Ap 17:6; Mt 5:11 * **16:22** 2Ko 11:25; Fl 1:30; 1Te 2:2
* **16:27** Ap 12:18-19 * **16:30** Ap 2:37

33 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨram wen wɨ nɨmɨn, mɨtɨk ik ketɨwekhis ken
kɨkɨr sip kirakɨt ere werek. Hɨrak kɨkɨr sip kɨrakɨt, Pol ketike Sailas tɨkɨr
mɨtɨk ketike mɨt miyapɨr nɨrak neriuwe tɨpar.
34 Hɨrakɨt tɨkɨri, hɨrak mɨtɨk eik ketɨwekɨthis keiyɨkɨt ken wɨnak kɨrak
kewetɨwekɨt menmen taam. Hɨrak ketike mɨt miyapɨr neit wɨnak kɨrak hɨr
han yaaik nentar hɨr in ek nises hɨm me God.
35 Wanewik, mɨt iuwe masistret ne Rom nau wit, hɨr nesiuwe mɨt plisman
nen wɨnak enuk natɨp nar ik: "Yi eisiuwe mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt tatno."
36 Mɨt natɨp epei au, mɨtɨk naanmɨpre wɨnak enuk kan katɨp Pol kar
ik: "Mɨt iuwe masistret nesiuwe hɨm natɨp yi yaino witeik, yi yaino God
naanmampri me menmen."
37 *Te Pol katɨp mɨt plisman kar ik: "Mɨt iuwe ap nɨnapɨn menmen enum
hawɨr wɨrɨakem te hɨr newep neit witeik mɨt yapɨrwe nɨrei. Hawɨr wɨre
mɨt nau wit Rom hɨr ap nerekyawɨr menmen em mar im au nentar mɨt
iuwe neit wit Rom newis hɨm mau tɨwei neriuwesɨsem. In ek hɨr mɨt
in nare nɨsawɨn menmen neriuwetawɨr a? Taau! Hɨr hɨras nanɨnen in
nanriuwetawɨr euno witeik."
38 Hɨrak katɨp menmen im epei au, mɨt plisman pɨke nen natɨp mɨt iuwe
hɨm mɨrak. Hɨr epei nemtau Pol ketike Sailas hɨrakɨt tɨre mɨt ne wit Rom
hɨr nɨnaain natɨp nar ik: "Haiu mɨrɨak menmen enum ye."
39 *Te hɨr nen nɨr Pol ketike Sailas, hɨr natɨp nar ik: "Yi yaaikɨt, haiu
mepɨtari yi yɨre mɨt ne Rom." Hɨr natɨp epei au, hɨr neriyakɨt ten witeik
nitɨwekɨthi te hɨrakɨt tɨnaaiwɨr wit kɨr.
40 Pol ketike Sailas hɨrakɨt tɨnaaiwɨr wɨnak enuk ten wɨnak ke Lidia. Epei
au, hɨrakɨt tatɨp mɨt kerek nises hɨm me God tetpor hɨm mamkepi hɨr han
tokik nanu. Hɨrakɨt tetpor hɨm ere werek, hɨrakɨt teit menmen teiyɨm
tatnaaiwɨr wit Filipai tatno.

17

Mɨt ne wit Tesalonaika nare nanɨnep Pol ketike Sailas

1 *Hɨrakɨt tɨnaaiwɨr Filipai, hɨrakɨt ten tewep wit Amfipolis. Hɨrakɨt ten
tewep wit Amfipolis tesipatek, hɨrakɨt ten tewep wit Apolonia ten ere tɨpiun
wit Tesalonaika kerek wɨnak ke mɨt ne Isrel nererik nekine hɨm me Moses
neitai.
2 Pol keit in kɨrɨak menmen kar ke nɨpaa hɨrak kɨrɨakem keit wit hak. Me
wɨ Sabat hɨrak ken wɨnak kɨr. Me wɨ Sabat wikak hɨrak ketikeri newepnak
natɨpan, hɨrak keit hɨm me God mau tɨwei ketporem keteiknorem kar ik:
3 *"Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak Krais, God hɨrak katɨp mɨtɨk ik kaki pɨke
kakɨkrit. Mɨtɨk ik Jisas hi ewepyapɨr etpiyek hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek
hɨrak Krais kerekek kakɨkaap haiu mɨt ne tɨ."
4 *Mɨt miyapɨr han ne weiwɨk me Isrel hɨr nemtau hɨm im hɨr nises Pol
ketike Sailas. Mɨt han ne Grik kerek newenɨpi God, hɨr netike miyapɨr iuwe
yapɨrwe ne Tesalonaika hɨr nisesikɨt.
5 *Te mɨt han ne weiwɨk me Isrel neit wɨnak en hɨr ap nises hɨm im
hɨr yɨnk enuk nentar mɨt yapɨrwe nises hɨm mɨrakɨt. Hɨr nen ya neithis
mɨt enun nau yain yain hɨr nesikeyaanmi nererik nen nari han ke mɨt
yapɨrwe ne wit. Hɨr neweikɨn wɨnak ke mɨtɨk niuk mɨrak Jeson nenke
weipɨr nɨnatɨn Pol ketike Sailas te hɨr neriyakɨt nesiuweret ten mɨt.

---

* **16:33** Ap 15:16 * **16:37** Ap 22:25 * **16:39** Mt 8:34 * **17:1** 1Te 2:1-2 * **17:3** Lu 24:26; Ap 3:18, 9:22 * **17:4** Ap 13:50 * **17:5** 1Te 2:14

6 *Hɨr nɨnetnɨwekɨt nɨnetnɨwekɨt au, hɨr nari mɨtɨk Jeson ketike mɨt han
nises Krais, neriyei nen mɨt iuwe masistret nɨnap netpor nar ik: “Mɨt kerek
nɨrɨak enum nerer wit wit epei nan in nɨrɨak enum.
7 *Mɨtɨk ik Jeson kewisi nan nau wɨnak kɨrak. Hɨr neweikɨn sip newet
hɨm me mɨt iuwe neit Rom. Hɨr natɨp nar ik: ‘Mɨtɨk iuwe king hak kinɨn
Sisa, hɨrak niuk mɨrak Jisas.’ ”
8 Hɨr natɨp hɨm im, hɨr nɨkɨak han ke mɨt yapɨrwe neit wit, hɨr netike mɨt
iuwe masistret.
9 Mɨt iuwe en nari pewek me mɨtɨk Jeson ketike mɨt han nises Krais te hɨr
ap pɨke nanri han ke mɨt han neriuwe hɨm me Krais. Hɨr nari pewek epei
au, hɨr nesiupani neriuweti nen witeik.

Pol ketike Sailas ten wit Beria

10 Nepei wɨtaan, mɨt in ne Tesalonaika kerek nises hɨm me Krais hɨr
neriuwet Pol ketike Sailas ten wit Beria. Hɨrakɨt ten ein epei au, hɨrakɨt
ten wɨnak kerek mɨt ne weiwɨk me Isrel nau nererik nekine hɨm me Moses
me wɨ Sabat.
11 *Mɨt en hɨr yaain ninɨn mɨt ne wɨt Tesalonaika nentar hɨr nemtau hɨm
Pol ketpim, hɨr hanhanem. Hekrit hekrit hɨr nekine hɨm me God mau tɨwei
te hɨr hanhan nanɨrtei menmen Pol ketpim hɨram yaaim mɨre hɨm nɨpaa
God ketpim o au.
12 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel nises hɨm me Krais. Miyapɨr
han ne Grik hɨr miyapɨr niuk mɨr iuwe, hɨr netike mɨt ne Grik yapɨrwe
nises hɨm me God.
13 *Maain mɨt ne weiwɨk me Isrel ne wit Tesalonaika nemtau Pol wen
kewepyapɨr katɨp hɨm me God kar ke nɨpaa hɨrak kɨrɨakem keit wit Beria,
hɨr nan nɨkɨak han ke mɨt en hɨr han kekrit enum.
14 Hɨr han kekrit enum te mɨt nises Krais hɨr nɨnaain mɨt nanɨnep Pol
kaki te hɨr neriuwetek kakno wit yanɨmɨn ke wan eik. Sailas ketike Timoti
au, hɨrakɨt tepu Beria.
15 Mɨt kerek neriuwet Pol nen netikerek ere hɨr nɨpiun wit Atens. Epei
au, hɨr epei nanɨno nɨr ein, Pol ketpor kar ik: “Yi eitɨp Sailas ketike Timoti
hɨrakɨt tatnen waswas tatwenayipɨr tatɨt wit Atens.”

Pol kewepyapɨr hɨm me God keit wit Atens

16 Pol wen keit wit Atens kemerɨr Sailas ketike Timoti, hɨrak han kekrit
kentar hɨrak kɨr mɨt natɨn ninaan mau teinɨk yapɨrwe hɨram mepu wit kɨr
eik e.
17 *Hɨram mepu wit kɨr eik, te hɨrak ken wɨnak kerek mɨt ne weiwɨk me
Isrel hɨr netike mɨt ne Grik hɨr newenɨpi God, hɨrak ketikerei newepnak
natɨpan me hɨm me Krais. Hɨrak kepno en, hɨrak hekrit hekrit ken
wit maket kerek mɨt nesiuwe menmen, hɨrak ketike mɨt miyapɨr nau en
newepnak natɨpan hɨm me Jisas Krais.
18 Mɨt han natɨp mɨt hɨm me mɨtɨk Seno, hɨr netike mɨt han Stoik kerek
hɨr natɨp mɨt hɨm me mɨtɨk Epikurian, hɨr netike Pol newepnak natɨpan
menmen. Hɨr mɨt han natɨp nar ik: “Mɨtɨk enuk weise tɨpar ik katɨp
mekam?” Mɨt han natɨp nar ik: “Hɨrak katɨp menmen me God ke mɨt ne
wit hak.” Hɨr natɨp menmen im nentar Pol ketpor hɨm me Jisas Krais ketike
hɨm me mɨt epei naa pɨke nanɨkrit.

---

* **17:6** Ap 16:20 * **17:7** Lu 23:2; Jo 19:12 * **17:11** Jo 5:39 * **17:12** Ap 13:50 * **17:13** Ap 14:19
* **17:17** Ap 18:19

19 Te hɨr netɨwekhis neriyaak neiyɨk nen kaunsil ke wit Ariopagas keit
Atens. Hɨr netpɨwek nar ik: “Haiu hanhan mamɨmtau hɨm ham mit ti hatɨp
mɨt em.
20 Hɨm mei ti etpaiyem hɨram haiu mepɨtariyem te ti etpaiyem te haiu
mertei werek werek.”
21 Mɨt nau wit Atens netike mɨt ne wit ham hɨr nau en hekrit hekrit hɨr
nau yain yain natɨp hɨm hɨr hanhan nemtau hɨm ham mɨt nisesim.
22 Hɨr nepei netpɨwek, Pol kekrit kerp nɨmɨn ke mɨt ne kaunsil katɨp kar
ik: “Yi mɨt ne wit Atens. Hi hertei yi yewenɨpi tɨpir yapɨrwe.
23 Hi heke tɨ herekir wit ki hi hɨr wit wit yi yewenɨpi tɨpir, hi hɨr kɨnaan
kiutɨp yi yekine menmen im mewik: ‘Kɨnaan im me tɨpir hak haiu mɨt
mepɨtari niuk mɨrak.’ Menmen yi mɨt in yepɨtari niuk mɨrak yewenɨpiyek,
hi etpi niuk mɨrak. Niuk mɨrak God.
24 *“God hɨrak kewis tɨ ketike menmen yapɨrwe mewik. Hɨrak kinɨn
naanmɨpre nepni metike tɨ te hɨrak ap kepu kekre wɨnak mɨt nimɨwekek.
25 *Hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe, te mɨt nankepik nanrɨak menmen
taau. Hɨrak hɨrekes kewetai haiu mɨt hɨmɨn te haiu mepu, hɨrak kewetai
menmen yapɨrwe.
26 **Hɨrak kiutɨp hɨrak kinai haiu mɨt yapɨrwe haiu merer wit wit mau
tɨ. Nɨpaa enum eik hɨrak kɨmat wɨ mɨt nau tɨ hɨrak kehimɨtan wit kerek
hɨr nanwik.
27 Hɨrak kɨrɨak menmen im te haiu mɨt mɨnmetnɨwek ere mɨnapɨnek
misesik. God ap kerp yanɨmɨn ke haiu mɨt niutɨp niutɨp au.
28 Hɨrak kekepai haiu mepu tɨ haiu mamno in mamno ein. Hɨrak kɨre mɨt
han ni nertei iuwe hɨr nekine hɨm o hɨr nine henye hɨr natɨp nar ik: ‘Haiu
mɨt haiu nɨkerek ne God.’
29 *Haiu nɨkerek nɨrak te haiu ap han ekitet hɨrak kɨre gol o silva o nan
mɨt nɨrɨakem hɨram mar ke God au.
30 *Nɨpaa mɨt ap nertei God au, te hɨrak ap katɨp enum me menmen hɨr
nɨrɨakem au. In ek God katɨp hɨm manp mɨt yapɨrwe nau nerer wit wit nar
ik: ‘Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum.’
31 *God epei kɨmat wɨ hɨrak maain skelim mɨt miyapɨr yapɨrwe werek
werek kakriuwe mɨtɨk hɨrak kehimɨtanek hɨrak kakrɨak menmen im. God
hɨrak epei keteikɨn haiu mɨt yapɨrwe maain hɨrak kakrɨak menmen im
kentar hɨrak kɨkɨak mɨtɨk ik nɨpaa kaa hɨrak kekrit kepu.”
32 Mɨt en hɨr nemtau Pol katɨp ke mɨtɨk kaa Pɨke kekrit kepu, mɨt han
natɨp nitetnaan nenwesɨsek. Au, mɨt han netpɨwek nar ik: “Maain haiu
mamɨmtau ti etɨp menmen im eteipim.”
33-34 Epei au, Pol kɨnaaiwɨr mɨt ken. Mɨt han nen netikerek nises hɨm me
God. Mɨtɨk ke mɨt in nises hɨm me God hɨrak mɨtɨk ke kaunsil Ariopagas
niuk mɨrak Daionisias. Mɨte piutɨp niuk mɨre Damaris hɨre wetike mɨt
miyapɨr han nises hɨm me God.

18

Pol katɨp mɨt miyapɨr ne Korin hɨm yaaim me Krais

1 Pol katɨp hɨm me Krais keit Ariopagas epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit Atens
ken wit Korin.

---

* **17:24** 1Kin 8:27; Ap 7:48 * **17:25** Sam 50:12; Ais 42:5 * **17:26** Diu 32:8 * **17:26** Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23 * **17:29** Jen 1:27; Ais 40:18-20, 44:10-17; Ap 19:26 * **17:30** Ap 14:16 * **17:31** Sam 9:8, 96:13; Ap 10:42

2 *Hɨrak ken wit Korin, hɨrak kɨr mɨtɨk hak niuk mɨrak Akwila kerek
nɨpaa miye pɨrak winaak keit wit Pontas. Hɨrak ketike mɨte pɨrak Prisila
in ek nɨnaaiwɨr wit iuwe Itali nan Korin nentar mɨtɨk iuwe Klodias kerek
kinɨn naanmɨpre mɨt katɨp kar ik: “Mɨt yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel hɨr
enɨnaaiwɨr wit Rom.” Hɨrak Pol ken
3 *kau wɨnak kɨr kekepi nime wɨnak laplap kentar hɨrak nɨpaa (hɨrak ap
kises hɨm me krais wen au) hɨrak kime menmen im keit pewek mererim,
kar ke in hɨr nimaam.
4 Me wɨ Sabat yapɨrwe Pol ken wɨnak ke mɨt ne Isrel ein kerek hɨr nekine
hɨm me Moses, hɨrak ketikeri newepnak natɨpan, hɨrak kare kakteiknor
hɨm mɨrak yaaim me Krais te hɨr enisesim
5 *Me wɨ Sailas ketike Timoti tɨnaaiwɨr provins Masedonia tan wit Korin,
Pol ap pɨke kime wɨnak ke laplap au. Hekrit hekrit hɨrak katɨp mɨt ne
weiwɨk me Isrel nau en ketpor kar ik: “Jisas hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God
nɨpaa kehimɨtanek kan kɨkaap mɨt ne Isrel.”
6 *Hɨr au nemnɨnɨwek hɨm mɨrak netpɨwekɨt enum, te Pol kɨtanɨk laplap
mɨrak keteiknor God ap kesak menmen enum mɨr au mepu, hɨrak ketpor,
“Yi yayi te yi yayi. Hɨram menmen mai au, hɨram menmen mi. Me in ek hi
eweikɨn sip eweti, hi eno mɨt ap ne weiwɨk me Isrel etpor hɨm yaaim me
Krais.”
7 Epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak ke mɨt en nererik nekine hɨm me Moses,
hɨrak ketike Sailas, Timoti ten tau wɨnak ke mɨtɨk hak niuk mɨrak Tisias
Jastas. Hɨrak ap ke weiwɨk me Isrel te hɨrak kises hɨm me God. Wɨnak
kɨrak kɨwaai kɨrapɨt wɨnak ke mɨt ne Isrel kerek hɨr nau nererik nekine
hɨm me Moses en.
8 *Mɨtɨk niuk mɨrak Krispas hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt ne wɨnak kerek
mɨt ne Isrel nererik nekine hɨm me Moses en, hɨrak ketike mɨte pɨrak
nɨkerek nɨrak nises hɨm me mɨtɨk iuwe Krais. Mɨt yapɨrwe nau wit Korin
nemtau hɨm me God te hɨr nisesim, Pol ketike Sailas tɨkɨri.
9 *Wɨtaan ham Pol kɨwaai kɨtyak, Mɨtɨk Iuwe God ketpɨwek kar ik: “Ti
ap hɨnaain au. Ti wen etɨp mɨt hɨm mai.
10 *Hi hau hetikewit, mɨtɨk kiutɨp ap te kakitep au kakɨntar mɨt yapɨrwe
neit wit ik e hɨr nises hɨm mai.”
11 Epei au, Pol kepu wit eik me tito miutɨp wenke mar hispɨnak kiutɨp (6),
hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God.
12 Me wɨ im mɨtɨk iuwe ke Rom kehimɨtan mɨtɨk Galio hɨrak ap ke weiwɨk
me Isrel, hɨrak kinɨn naanmɨpre provins Akaia. Hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe
gavman ke mɨt ne Grik, te hɨr mɨt ne weiwɨk me Isrel nau en nekiyan niutɨp
neithis Pol neriyaak neiyɨk nen mɨtɨk iuwe Galio hɨr nesiuwe hɨm netpɨwek
nar ik:
13 “Mɨtɨk ik kari han ke mɨt te hɨr ap nises hɨm me Moses hɨr ap newenɨpi
God werek werek au.”
14 Pol kare kaktɨp hɨm te mɨtɨk iuwe Galio katɨp mɨt en ketpor kar ik:
“Yi mɨt ne Isrel. Mɨtɨk ik kɨrɨak menmen enum kekintɨp menmen o kenep
mɨtɨk kaa te hi herp hemtau menmen yi yetpewem.
15 *Au, hɨram menmen me hɨm metike niuk mei me hɨm me Moses yi
yisesim. Yi hɨras eiyitpim ere werek. Hi au hɨnapen emtau menmen
weinɨm marim.”

---

* **18:2** Ro 16:3 * **18:3** Ap 20:34; 1Ko 4:12 * **18:5** Ap 17:14-15, 9:22 * **18:6** Ap 13:46, 51, 20:26; Lu 9:5 * **18:8** 1Ko 1:14 * **18:9** 1Ko 2:3 * **18:10** Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jo 10:16 * **18:15** Ap 23:29, 25:18-19; Jo 18:31

16 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp mɨt plisman nɨrak hɨr neri nen witeik.
17 Epei au, hɨr mɨt en neithis mɨtɨk iuwe hak kinɨn naanmɨpre mɨt nises
hɨm me Moses hɨr neriyaak nen nerp witeik nakɨp. Mɨtɨk Galio ap han
kekrit ke menmen im au, hɨrak katɨp kar ik: “Menmen weinɨm.”

Pol pɨke ken wit Antiok ke provins Siria

18 *Pol kepu wit Korin ketike mɨt nises hɨm me God me wɨ yapɨrwe. Epei
au, hɨrak kau sip ketike Prisila wetike mɨtɨk kɨre Akwila, hɨr nerekir wan
nen provins Siria. Nɨpaa hɨr nau sip wen au, Pol katɨp God hɨm me kɨmat
wɨ keriuwesɨs menmen. Wɨ epei au, hɨrak mɨtɨk kime Pol paan kɨrak keit
wit Senkria (keteikɨn mɨt wɨ hɨrak keriuwesɨs menmen me hɨrekes hɨram
epei au).
19 *Hɨr nɨpiun wit Efesas, Prisila wetike mɨtɨk kɨre Akwila hɨr nau en. Pol
ken wɨnak kerek mɨt nau nererik nekine hɨm me Moses en, hɨrak ketike mɨt
ne weiwɨk me Isrel hɨr newepnak natɨpan me hɨm me Krais.
20 Hɨr nitɨwekhi kaku kaktikeri me wɨ yapɨrwe te hɨrak kewenhi au.
21 *Hɨrak ketpor kar ik: “God hanhan hi pɨke enen te hi enen eri.” Hɨrak
ketpor epei au, hɨrak kerekek kau sip kɨnaaiwɨr wit Efesas.
22 Hɨrak kɨpiun wit Sisaria epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr sip ken wit eik keke
tɨ ken wit Jerusalem en kɨr mɨt nises hɨm me God ein. Epei au, hɨrak pɨke
ken wit Antiok.

Pol pɨke kepno ein ein kɨkaap mɨt kerek nises hɨm me Krais

23 Pol kepu wit Antiok wɨ ham, hɨrak kɨnaaiwɨr mɨt en ken provins
Galesia ketike provins Frisia kerer wit kike kike em kɨkaap mɨt kerek nises
hɨm me God han tokik nepu.

Apolos katɨp mɨt miyapɨr ne wit Efesas hɨm me Krais

24 Wɨ ham, mɨtɨk hak niuk mɨrak Apolos, hɨrak ke weiwɨk me Isrel, nɨpaa
miye winaak keit wit Aleksandria, hɨrak kan kau wit Efesas. Hɨrak kertei
katɨp hɨm yaaim, hɨrak kertei hɨm me God mau tɨwei werek werek.
25 *Mɨt nɨpaa neteiknɨwek menmen me Mɨtɨk Iuwe God te hɨrak han
yaaik wɨsenum keriuwe hɨm me God katɨp mɨt menmen yapɨrwe Jisas epei
kɨrɨakem. Te hɨrak kertei menmen me Jon kerek nɨpaa kɨkɨr mɨt keriuwe
tɨpar weinɨm.
26 *Hɨrak kan wɨnak ke mɨt ne Isrel nau nererik nekine hɨm me Moses
en, hɨrak katɨp hɨm iuwe ap kɨnaain mɨt au. Akwila ketike Prisila nemtau
hɨrak katɨp epei au, hɨr neriyaak nen wɨnak kɨr netpɨwek nekepik kertei
werek hɨm me Jisas epei kan tɨ kɨkaap haiu mɨt hɨrak kaa God pɨke kɨkɨak
kekrit kepu.
27 *Hɨr netpɨwek menmen im epei au, Apolos han kitet kakno provins
Akesia ke Grik te mɨt en nises hɨm me God nekine tɨwei natɨp mɨt nises
God en hɨr naanmamrewek. Hɨrak ken en, hɨrak kɨkaap mɨt en kerek nises
hɨm yaaim me Krais nentar God kerekyor yaaim.
28 Hɨrak ketike mɨt ne weiwɨk me Isrel newepnak natɨpan te hɨrak
keriuwe hɨm iuwe mɨrak hɨrak keteikɨn mɨt miyapɨr hɨm me mɨt en hɨram
ap yaaim. Hɨrak keriuwe hɨm me God mau tɨwei, hɨrak katɨp mɨt keteiknor
Mɨtɨk Jisas kerekek hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kɨkaap mɨt.

---

* **18:18** Ap 21:24 * **18:19** Ap 17:17 * **18:21** Ro 1:10; 1Ko 4:19; Je 4:15 * **18:25** Ro 12:11; Ap 19:3 * **18:26** Ap 19:8 * **18:27** 2Ko 3:1; Kl 4:10

19

Pol katɨp mɨt miyapɨr neit wit Efesas hɨm yaaim me Krais

1 *Mɨtɨk Apolos wen kepu wit Korin, Pol kepno ken kiun provins Galesia
ketike Frisia ere kɨpiun wit Efesas. Kɨpiun Efesas, hɨrak kɨr mɨt han nises
hɨm me Jisas.
2 *Te hɨrak kitorhi kar ik: “Nɨpaa yi yises hɨm me Jisas God Hɨmɨn Yaaik
kan kau kekre han ki o au?” Hɨr newenɨwekhi nar ik: “Haiu ap memtau
God Hɨmɨn Yaaik kepu au.”
3 Pol pɨke kitorhi, “Hɨr nɨkri nekine niuk me keimɨn?” Hɨr natɨp nar ik:
“Hɨr nɨkrai nekine niuk me Jon.”
4 *Pol katɨp kar ik: “Jon kɨkɨr mɨt kerek neweikɨn sip newet menmen
enum, hɨrak katɨp mɨt ne weiwɨk miutɨp me Isrel hɨr enises hɨrak mɨtɨk
kerek maain kaknen. Hɨrak niuk mɨrak Jisas, hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God
kehimɨtanek kɨkaap haiu mɨt.”
5 Hɨr nemtau menmen im, hɨr newis Pol kɨkɨri keriuwe tɨpar kekine niuk
me Mɨtɨk Iuwe Jisas.
6 *Hɨrak kɨkɨri epei au, Pol kewis his menteri te God Hɨmɨn Yaaik kan
kau kekre han kɨr keneisesi hɨr natɨp hɨm ham nɨpaa hɨr nerteiyem au, hɨr
natɨp hɨm me God.
7 Pol kɨrɨak menmen im me mɨt nar ke hiswiyen wik (12).
8 Hɨrak kɨrɨak menmen im epei au, Pol ken wɨnak kerek mɨt ne weiwɨk
me Isrel nau nererik nekine hɨm me Moses. Hɨrak katɨp mɨt hɨm me God,
hɨrak ap kɨnaain mɨt au. Hɨrak ketpor ere wenke wikak, hɨrak ketikeri
newepnak natɨpan. Hɨrak kare kakri han kɨr te hɨr han kitet menmen hɨrak
ketpor me God kinɨn naanmɨpre mɨt.
9 *Mɨt han au enun han tokik hɨr nɨnapen nanisesim, hɨr natɨp enum me
menmen me God mɨt in nisesim me ninaan me hɨr mɨt yapɨrwe. Hɨr natɨp
enum te Pol ketike mɨt hɨr nises hɨm mɨrak nɨnaaiwɨr mɨt en. Hekrit hekrit
Pol ken wɨnak skul ke mɨtɨk Tirinas ketike mɨt hɨr newepnak natɨpan hɨm
me God.
10 Hɨrak kɨrɨak menmen marim me tito wik, te mɨt yapɨrwe nau provins
Esia, hɨr mɨt ne Isrel, hɨr mɨt han ne weiwɨk ham nemtau hɨm yaaim me
Mɨtɨk Iuwe Krais.

Hɨm me nɨkerek ne mɨtɨk Siva

11 *God kɨrɨak menmen yaaim keriuwe Pol kɨkaap mɨt keriuwerem.
12 *Mɨt han neit laplap hankisip o laplap iuwe mɨwaai yɨnk ke Pol hɨr
neiyɨm nen mɨt nɨnap te mɨt han nɨnap hɨr nɨre yaain, mɨt han herwe
mersɨsi hɨram metpaan menpɨn mekeipnor hɨr nɨre yaain.
13 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr nepno neprer wit wit nepɨr herwe
enum mekre mɨt. Wɨ ham mɨt han in hɨr nanɨpɨr herwe nanriuwe niuk me
Jisas. Hɨr natɨp herwe enuk nar ik: “Haiu metpi mekrehɨr ke Jisas kerek Pol
katɨp mɨt en ek. Yi einopɨn ekeipɨn mɨtɨk ik.”
14 Hɨr nɨkerek hispɨnak wik (7) ne mɨtɨk iuwe pris niuk mɨrak Siva ke
weiwɨk me Isrel, hɨr keriyen nɨrɨak menmen marim.
15 *Au, herwe enuk ketpor kar ik:, “Hi hertei Jisas, hi hertei Pol, te yi mɨt
yi neimɨn a?”

---

* **19:1** 1Ko 3:6 * **19:2** Ap 2:38, 8:16; Jo 7:39 * **19:4** Mt 3:1-2 * **19:6** Ap 8:17 * **19:9** 2Ko 6:14-18; 2Ti 1:15 * **19:11** Ap 14:3 * **19:12** Ap 5:15 * **19:13** Mk 9:38 * **19:15** Mk 1:24, 34

16 Mɨtɨk kerek herwe enuk kersɨsek kekrit kanɨp wɨsenum kerekir yɨnk kɨr kewep klos mɨr te hɨrak kinɨni. Hɨr nɨrɨr nɨnaaiwɨr wɨnak hemkre
merer yɨnk kɨr hɨr ne yɨnk weinɨk nɨrɨr.
17 *Mɨt han yapɨrwe ne Isrel, mɨt han ne weiwɨk ham, hɨr nau wit Efesas
nemtau me menmen im te hɨr nepɨrpɨr newenɨpi niuk me Jisas.
18 Mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nises hɨm me God nan newepyapɨr
menmen enum hɨr nepei nɨrɨakem.
19 Mɨt miyapɨr han, kerek netenwo henpɨn o marila menmei marim, hɨr
neit tɨwei mɨr meteiknor menmen im hɨr neiyɨm nan newɨrem mekre si
me ninaan me mɨt yapɨrwe. Mɨt han newenhis pewek me mɨt newɨrem
neiyɨm neit tɨwei im hɨram mar 50,000 pewek silva.
20 *Marim hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais men merer wit wit te mɨt miyapɨr
yapɨrwe nisesim.

Mɨt ne wit Efesas nesikeyaanmi nare nanɨnep Pol

21 *Menmen im epei man, God Hɨmɨn Yaaik kari han ke Pol te hɨrak han
kitet kakno provins Masedonia kaktike Akaia. Te maain, hɨrak kakno wit
Jerusalem. Pol katɨp kar ik: “Hi ano wit Jerusalem epei au, te hi eno wit
Rom.”
22 *Pol keriuwet mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt tekepik, hɨrakɨt tinɨn ten Masedonia,
hɨrak wen kepu provins Esia.
23 *Me wɨ im, mɨt han neit wit Efesas han enuk nentar mɨt nises hɨm me
Mɨtɨk Iuwe Krais.
24 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Demitrias hɨrak kime menmen keriuwe silva.
Hɨrak kime wɨnak kike kike silva kɨre wɨnak iuwe ke tɨpir niuk mɨre Atemis
mɨt nen newepnɨpi niuk mɨre nekrerek. Menmen hɨrak kimaam hɨrak
ketike mɨt han nesiuwerem men mɨt hɨr neit pewek yapɨrwe mererim.
25 Te hɨrak kenɨne mɨt nime menmen me silva netike mɨt han hɨr nɨrɨak
menmen mar ke hɨr nɨrɨakem hɨr nererik, hɨrak ketpor kar ik: “Yi mɨt
yi yertei haiu meit pewek me menmen metike menmen meiyam meriuwe
menmen im haiu mɨrɨakem.
26 *Yi epei yɨr menmen, yi yemtau menmen mɨtɨk ik Pol kɨrɨakem keit
wit kaiu Efesas kerekek au. Ke provins Esia Pol kari han ke mɨt miyapɨr
yapɨrwe hɨr neweikɨn sip newet menmen, hɨrak ketpor kar ik: ‘Menmen
mɨt nimaam mɨre teinɨk ninaan mewik hɨram ap mɨre God au. Hɨram
memipɨn.’
27 Menmen im Pol ketpim maain hɨram mamnip mɨt hɨr han ekitet
menmen haiu mɨt in mɨrɨakem hɨram enum. Im keremem au. Wɨnak
yaaik ke teinɨk ninaan mewik iuwe me mɨte paiu Atemis maain mamre
niuk weinɨm te mɨt nanisesye au. Mɨt yapɨrwe neit Esia netike mɨt nerer
wit wit newenɨpi niuk mɨre.”
28 Mɨt yapɨrwe nemtau hɨm mɨrak epei au, hɨr han enuk nenepɨp natɨp
nar ik: “Atemis pe Efesas hɨre yaaip iuwe.”
29 *Mɨt nerer wit wit ke wit iuwe Efesas nenepɨp natɨp. Mɨt han nen
neithis Gaias ketike Aristakas hɨrakɨt te provins Masedonia kerek tekite Pol
tepno ein ein, hɨr neriyakɨt neiyɨt nen wit kerek mɨt nau nererik nemtau
menmen.
30 Pol hɨrekes hanhan kakno ein kaktɨp mɨt menmen te mɨt han en nises
hɨm me God newenek.

---

* **19:17** Ap 5:5, 11 * **19:20** Ap 12:24 * **19:21** Ap 23:11; Ro 1:13 * **19:22** Ro 16:23; 2Ti 4:20
* **19:23** 2Ko 1:8 * **19:24** Ap 16:16 * **19:26** Ap 17:29 * **19:29** Ap 20:4, 27:2; Kl 4:10; Fm 24

31 *Mɨt han hɨr mɨt iuwe gavman ne provins Esia kerek nɨre nɨrak yinan
o wariyakɨt nɨrak hɨr nesiuwe hɨm netpɨwek hɨrak ap kakno kaktɨp mɨt
menmen au emɨt.
32 Mɨt han neit wit mɨt nererik newik hɨr natɨp hɨm ham, mɨt han natɨp
hɨm ham nentar hɨr yapɨrwe nepɨtari nenmak te hɨr nererik nau en.
33 Mɨt han ne weiwɨk me Isrel neriuwet mɨtɨk niuk mɨrak Aleksanda
kerp kinɨn kentɨr kɨnaan te mɨt han en han kitet hɨrak kerekek kinɨn
kɨrɨak menmen enum im. Hɨrak kɨkɨam his kesinor hɨr enkintɨp enɨmtau
menmen hɨrak kakɨtpim.
34 Au, mɨt en nertei Aleksanda hɨrak ke Isrel, hɨr yapɨrwe natɨp
nerekirɨwek hɨm natɨp nar ik: “Atemis pe Efesas hɨre yaaip iuwe.” Hɨr
nenepɨp narek ere 2 aua.
35 Maisiu kike, kuskus ke wit Efesas hɨrak kenip mɨt en nekintɨp nau neit
hɨrak ketpor kar ik: “Yi mɨt ne Efesas. Mɨt yapɨrwe nertei wit kaiu ik e
hɨrak wit naanmɨpre wɨnak iuwe ke teinɨk ninaan mewik me mɨte iuwe
yaaip Atemis wetike nan mɨt newenɨpiyek nɨpaa kau nepni kenke kan.
36 Mɨtɨk kei ap kaktɨp menmen im hɨram memipɨn au, te yi mɨt eikintɨp
yi ap yɨrɨak menmen enum waswas au emɨt.
37 Yi epei yeithis mɨtɨkɨt wik it te hɨrakɨt ap tekintɨp menmen meit wɨnak
ke Atemis o netpɨwe enum au.
38 Mɨtɨk Demitrias ketike mɨt hɨr nɨrɨak menmen mɨrak nare nansiuwe
hɨm mɨtɨk hɨr enɨno mɨt iuwe masistret hɨr nanmerɨr wɨ hɨr nanɨmtau hɨm
me mɨt. Hɨr nansiuwe hɨm ein,
39 o au en, yi hanhan eitɨp hɨm meiyam em, yi wen eimerɨr wɨ me haiu
mɨt ne wit Efesas haiu mererik memtau hɨm me mɨt iuwe ne witeik.
40 Mɨt iuwe ne Rom hɨr nansiuwe hɨm nantɨp haiu mɨt mɨrɨak enum
mesiuwe hɨm mesikeyaanmi. Haiu mɨt iuwe ap te metpor yi yenmak yi
yɨrɨak menmen marim au.”
41 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kesiuwe mɨt en hɨr nen wit kɨr eik.

20

Pol keke tɨ kepno provins Masedonia ketike Grik

1 Mɨt nererik nesikeyaanmi epei au, Pol kenɨne mɨt kerek nises hɨm me
Jisas keyewewi ketpor hɨm mamkepi nanises hɨm me God werek werek. Te
hɨrak kɨnaiwɨri kakno provins Masedonia.
2 Hɨrak ken kɨpiun provins Masedonia, hɨrak kerekir kau nɨmɨn ken kerer
wit wit katɨp mɨt hɨm mɨrak yapɨrwe mamkepi nanises hɨm me God werek
werek. Epei au, hɨrak ken provins Grik.
3 Hɨrak kepu en wenke wikak. Hɨrak kepu en wenke wikak, hɨrak kare
kaku sip kakno Siria, hɨrak kemtau mɨt han hɨr nimenɨpɨn nankɨp, te hɨrak
han kitet kakno kakitet provins Masedonia ere hɨrak kɨnaiwɨrek kɨpiun
provins Siria.
4 *Sopata nɨkan ke Piras ke wit Beria, hɨrak ketike Aristakas, Sekandas
hɨrakɨt te wit Tesalonaika, hɨrakɨt tekite Pol tariyakɨt ten. Mɨtɨk Gaias ke
wit Debi, Timoti, Tikikas ketike Trofimas te Esia, hɨrakɨt tetike Pol nariyan
nen.
5 Hɨr mɨt ninɨn nen nemeriyei neit wit Troas.
6 Hɨr nemeriyei neit ein, haiu mau wit Filipai ere wɨ mɨt nererik ap newis
yis mekre bret mɨr han tewenɨn menmen God kerekyorem hɨram epei au.
Menmen im epei au, haiu mɨnaaiwɨr wit Filipai mau sip ere wɨ hispɨnak

* **19:31** 2Ti 1:15 * **20:4** Ap 19:29, 21:29; Ef 6:21

(5), haiu mɨpiun wit Troas. Haiu men mɨpiun wit Troas, haiu metike mɨt nemeriyei mau en ere wɨ hispɨnak wik (7).

Pol kɨkɨak Yutikas kerek hɨrak kaa keit wit Troas, hɨrak pɨke kekrit kepu

7 *Me wɨ Sabat me wɨtaan haiu mɨt yapɨrwe mererik maam menmen
han tewenɨn menmen Jisas kɨrɨakem haiu mewenɨpi God. Pol katɨp mɨt
en menmen. Hɨrak kare teipmen kakno te hɨrak ketpor hɨm ere wɨ nɨmɨn.
8 Mɨt epei neit si yapɨrwe newisɨm mekre haau mau niu meit wɨnak haiu
mau mererik mekrerek.
9 Mɨtɨk pipɨak niuk mɨrak Yutikas kau windo me wɨnak. Pol wen katɨp
katɨp, hɨrak kɨnapɨpɨ kɨwaai kɨnatɨn. Kɨwaai kɨnatɨn o, hɨrak kenke kau
niu ken kiun tɨ. Mɨt nekiuwe nen nɨkɨak nɨrek nepei au kaa.
10 *Pol kekintɨp kekiuwe ken kɨrek, hɨrak kenke kenterik kesiuwewik.
Epei au, hɨrak katɨp kar ik: "Yi ap han enuk au emɨt! Hɨrak kaa te in ek
pɨke kekrit kaku."
11 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ketikeri pɨke nɨniu nen wɨnak hɨrak kewep
niu o bret ketikeri nekiyan naam. Epei au, hɨrak ketikeri newepnak ere
wanewik. Wanewik, Pol kɨnaiwɨri.
12 Pol kɨnaiwɨri, hɨr neithis pipɨak ik kerek nɨpaa kenkewɨn kaa Pol pɨke
kɨkɨak, hɨr nen wɨnak mɨr hɨr han yaaik iuwe.

Pol kɨnaaiwɨr wit Troas kɨpiun wit Mailitas

13 Haiu minɨn men mau sip merekir wan ere mɨpiun wit Asos, kerek
Pol katɨp kakwenyipɨr sip. Nɨpaa hɨrak ketpai menmen im kentar hɨrak
kɨnapen sip, hɨrak hanhan keke tɨ kakno ein.
14 Hɨrak kewenaiyipɨr keit Asos epei au, haiu metɨwekhis men mau sip
mɨnaaiwɨr wit Asos men ere miun Mitilini.
15 Haiu mɨpiun Mitilini epei au, haiu me wɨ ham wanewik men mesipat
wit Kaios. Haiu wen men me wɨ ham hekrit haiu men mesipat wit Semos.
Wit Semos epei au, wɨ ham haiu mɨpiun wit Mailitas. Sip mɨwaai meit ein.
16 Pol epei han kitet hɨrak kau sip ap kakno wit Efesas kentar hɨrak
kɨnapen kaku provins Esia wɨ yapɨrwe. Hɨrak hanhan kakno waswas
kakiun Jerusalem me wɨ Pentekos.

Pol katɨp hɨm mɨrak men mɨt iuwe nises God neit wit Efesas

17 *Pol wen kepu sip keit Mailitas hɨrak keriuwet mɨtɨk hak katɨp mɨt iuwe
ne weiwɨk me God neit Efesas te hɨr enɨnen Mailitas enɨrek.
18 *Ewaai meruri hɨr mɨt ne Efesas epei nan, Pol ketpor kar ik: "Yi epei
yertei me wɨ hi hinɨn han Esia hau hetikewi yi yertei menmen hi hisesim.
19 *Yi yertei me wɨ yapɨrwe mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr nimenɨpɨn
natɨpan naniyep te hɨr nenip menmen im menip han kai kekrit hɨr
newaank hɨras. Hi ap ewenɨpi niuk mai au. Hi hɨrɨak menmen Mɨtɨk Iuwe
Krais kehimɨtenewem, wɨ ham hi hɨkɨt henterim.
20 Hi ap hepakɨn hɨm mamkepi me wɨ hi hewepyapɨr hɨm me God yi yau
wɨnak ke mɨt kerek nekine hɨm me Moses yi yererik en o yau wɨnak mi
miutɨp miutɨp.
21 Hi epei hetpi yi mɨt ne weiwɨk me Isrel netike yi mɨt ne weiwɨk ham,
hi epei hetpi hɨm manp eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyises hɨm me
Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas.
22 *In ek hi hises hɨm God Hɨmɨn Yaaik ketpewem te hi eno wit Jerusalem.
Hi hepɨtari menmen mɨt nanrekyewem nanɨt ein.

---

* **20:7** Ap 2:42, 46 * **20:10** 1Kin 17:21 * **20:17** Ap 18:21 * **20:18** Ap 18:19, 19:10 * **20:19** Ap 20:3 * **20:22** Ap 19:21

23 *Hi hertei kerekek God Hɨmɨn Yaaik epei ketpo merer wit wit mɨt
nanrekyo enum nanwɨre akre wɨnak enuk.
24 *“Hi han kitet hi hahi te hi ehises menmen nɨpaa Mɨtɨk Iuwe Jisas
kehimɨtena hi ehisesim, hɨram menmen weinɨm. God epei kɨrɨak mɨt
menmen yaaim keriuwe Jisas Krais te hɨrak kehimɨtena hi hetpor hɨm
yaaim me menmen im.
25 “Yi eiyɨmtewem. Nɨpaa hi hen yi mɨt yapɨrwe hewepiyapɨr hɨm me
God kinɨn naanmɨpre haiu mɨt. In ek hi hertei maain hi ap eri meiyam au.
26 *Te hi petepin hetpi hɨm manp, mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt maain kakno si
tatɨknenik hɨram menmen mai au.
27 Hɨram menmen mai au mentar hi ap heripakɨn hɨm mei me menmen
me God kakinɨn naanmamre haiu mɨt au.
28 *Yi naanempre hɨras yetike mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik kehimɨteni yi
naanmɨpri. Yi yar ke mɨt naanmɨpre sipsip yi naanempre mɨt ne weiwɨk
me God. Hɨrak kenip mɨt hɨr ne weiwɨk mɨrak keriuwe hemkre me Nɨkan
kɨrak Jisas wɨ hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.
29 *Hi hertei hi anaiwɨri epei au, maain mɨt nanɨnen nɨmɨn ke yi mɨt
nanriwaank han ki nanriuwe menmen enum hɨr nanɨtpiyem. Mɨt in hɨr
nanre nepere enum men nɨmɨn ke sak namɨp newaankem, hɨr nanɨnen
nanriwaank.
30 *Maain mɨt han ne yi mɨt hɨr nantɨp hɨm memipɨn nanri han ke mɨt
han ne yi mɨt kerek yises hɨm me God te hɨr enisesim.
31 *Yi naanmamre hɨras me menmen im, yi han ekitet me tito wikak hi
wɨtaan wanewik hetpi hɨm manp me menmen me God te yi eiyisesim, hi
hɨkɨti hekepi wɨsenum.
32 *“In ek hi hitehi God hɨrak naanmampri te hɨm me God hɨrak kakrekyi
yaaim hɨram mamkepi te yi eiyu werek werek. Hɨrak kakweti menmen
mɨrak yaaim hɨrak maain kakwet mɨt nɨrak em.
33 *Hi ap hemkre menepam heit pewek me yi mɨt o laplap mi au.
34 *Yi epei yertei hi hɨrɨak menmen heriuwe his mai hi ekerwo laplap
me wɨnak sel te hi heit pewek mererim. Hi hetike mɨtɨkɨt wariyakɨt tai
naanmɨprawɨr hɨras me menmen. Yi au.
35 *Marim hi epei heteikni yi eirɨak menmen iuwe te yi eikaap mɨt
miyapɨr hɨr ap manpenun neit nɨrɨak menmen au. Yi han ekitet menmen
nɨpaa Jisas ketpim. Hɨrak katɨp kar ik: ‘Yi eiwet mɨt menmen hɨram minɨn
mɨt hɨr nanweti menmen, te yi han yaaik eiyu.’ ”
36 *Pol ketpor epei au, hɨrak ketikeri nitehɨr newen ninɨp nitehi God
menmen.
37 Hɨr nitehi God menmen epei au, hɨr nɨkɨtek neiyewewik netpɨwek, “Ti
yaaik eno e.”
38 *Pol ketpor kar ik: “Maain hi ap pɨke eri meiyam au,” te mɨt en hɨr han
toenuk neriuwerek. Hɨr netpɨwek epei au, hɨr neriuwetek kau sip ken.

21

Pol ketike wariyakɨt tɨrak tau sip tatno Jerusalem

---

* **20:23** Ap 9:16, 21:4, 11 * **20:24** Ap 21:13; 2Ti 4:7 * **20:26** Ap 18:6 * **20:28** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * **20:29** Mt 7:15; Jo 10:12 * **20:30** 1Jo 2:19 * **20:31** Mk 13:37; Ap 19:8, 10; 1Te 2:11 * **20:32** Ap 26:18 * **20:33** 1Sml 12:3; 1Ko 9:11-12 * **20:34** Ap 18:3; 1Te 2:9 * **20:35** Mt 10:8 * **20:36** Ap 21:5 * **20:38** Ap 20:25

1 Haiu metpor “Eiyu en,” te haiu mau sip mɨnaiwɨri men. Haiu mɨnaiwɨri
men, haiu merekir wan metɨn ke nɨmɨn mesipat wit Kos. Wɨ ham haiu
mesipat wit Ros. Haiu mesipat wit Ros, haiu men ere mɨpiun wit Patara.
2 Haiu mɨpiun wit Patara, haiu menke mɨnaaiwɨr sip im mɨnmatɨn sip
ham mamrei mamno Finisia te haiu man mewim men.
3 Haiu men ere haiu mɨr Saipras te haiu mesipatek men pɨnak ke his
yaaim wen mepno ere mɨpiun provins Siria. Haiu menke mɨnaaiwɨr sip
meit wit Taia, wit kerek mɨt nau sip nanɨnke menmen mekre sip.
4 *Haiu epei men mɨr mɨt han nises hɨm me Mɨɨk Iuwe Krais te haiu mau
metikeri me wɨ hispɨnak wik (7). God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han ke mɨt en te
hɨr natɨp Pol ap kakno wit Jerusalem.
5 *Au, wɨ hispɨnak wik (7) haiu mɨnaiwɨri men. Hɨr mɨt netike miyapɨr
nɨkerek nɨr neriuwetai ere haiu men tenhaan ek. Haiu men tenhaan ek,
haiu mewen ninɨp mitehɨr haiu mitehi God menmen.
6 Haiu meketanhis haiu metpor “Eiyu en.” Haiu metpor epei au, haiu
men mau sip, hɨr mɨt en pɨke nen witeik.

Agabas katɨp Pol menmen God Hɨmɨn Yaaik keteiknɨwekem keit wit Sisaria

7 Haiu mau sip pɨke men mɨnaaiwɨr wit Taia men ere mɨpiun wit Tolemes.
Haiu mɨpiun Tolemes, haiu men mɨr mɨt en nises hɨm me Krais haiu mau
metikeri wɨ miutɨp.
8 *Wanewik haiu mɨt metike Pol mɨnaaiwɨr Tolemes men ere mɨpiun wit
Sisaria. Haiu mɨpiun Sisaria, ein ek haiu men mau wɨnak ke Filip mɨtɨk
kerek katɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Krais. Hɨrak kiutɨp ke mɨt hispɨnak
wik (7) nɨpaa mɨt nehimɨteni naanmɨpre menmen me miyapɨr mɨkaan nɨr
epei naa.
9 *Hɨrak kine nɨkerek hɨram (o hɨram) tekyaait (4), hɨr neit mɨkaan wen
au, hɨr newepyapɨr menmen maain mamnen.
10 *Haiu mepu en wɨ ham, mɨtɨk profet niuk mɨrak Agabas kɨnaaiwɨr
provins Judia kan Sisaria.
11 *Hɨrak kan Sisaria, hɨrak keit waai let ke Pol keiyɨk kesenkek hɨrekes
his hɨt mɨrak keriuwerem. Hɨrak kesenkek his hɨt keriuwerem te hɨrak
katɨp kar ik: “God Hɨmɨn Yaaik katɨp kar ik: ‘Mɨtɨk ke let ik e maain kakno
wit Jerusalem, mɨt ne weiwɨk me Isrel nantɨwekhis nansenkekik kar ik
nanwet mɨt ne weiwɨk ham ek.’ ”
12 *Hɨrak katɨp epei au, haiu metike mɨt han en metpɨwek mewenek mar
ik: “Ti ap eno wit Jerusalem au ekɨt.”
13 *Au Pol kewenhi kar ik: “Yi yenmak yi yɨkɨt yari han kai? Hi han kitet
hɨram yaaim te hi ano wɨnak enuk kerekek au. Hi han kitet hɨram yaaim te
hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas mɨt han hɨr naniyep hi hahi,
hɨram menmen weinɨm.”
14 Haiu metpɨwek metpɨwek au. Hɨrak ketaihɨm kewɨrem, haiu mekintɨp
merp matɨp mar ik: “Han kit. Haiu hanhan menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais
hɨram mamnen.”

Pol katɨp mɨt iuwe ne mɨt ne God neit Jerusalem hɨm mɨrak

15 Haiu mepu en wɨ ham. Epei au, haiu memani menmen maiu, haiu
mɨnaiwɨri men wit Jerusalem.

---

* **21:4** Ap 20:23 * **21:5** Ap 20:36 * **21:8** Ap 6:5, 8:40 * **21:9** Ap 2:17 * **21:10** Ap 11:28
* **21:11** Jo 21:18; Ap 20:23, 21:33 * **21:12** Mt 16:22 * **21:13** Ap 20:24

16 Mɨt han nises hɨm me Krais nau neit wit Sisaria nan netikewai, hɨr
nen newisai neit wɨnak ke mɨtɨk kerek haiu mamu mamtikerek niuk mɨrak
Neson, hɨrak nɨpaa ke wit Saipras. Hɨrak kises hɨm me Krais nɨpaa enum
eik ere in.
17 Maain haiu mɨpiun wit Jerusalem, mɨt en nises hɨm me Krais han yaaik
hɨr netaihis.
18 *Hɨr netaihis haiu mau wɨ ham, hɨrak Pol ketikewai men mɨr Jems.
Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt nises hɨm me Krais nererik newenɨpiyek,
hɨr nau netikerek.
19 *Pol ketpor hɨr yaain, ketpor hɨr yaain epei au, hɨrak ketpor menmen
God kekepik hɨrak kɨrɨakem ke mɨt ap ne weiwɨk me Isrel.

Pol kemtau hɨm me mɨt iuwe hɨrak ken wɨnak iuwe ke God

20 Pol ketpor epei au, hɨr newenɨpi niuk me God. Epei au, hɨr natɨp Pol
nar ik: "Ti epei hertei mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr mɨt yapɨrwe nises hɨm
me Krais, hɨr wen nises hɨm me Moses.
21 *Mɨt han epei nemipɨn netpor ti epei atɨp mɨt han ne weiwɨk me Isrel
nau nerer wit wit ke mɨt ne weiwɨk ham, hɨr enweikɨn sip enwet hɨm me
Moses, hɨr ap enrekir yɨnk ke nɨkerek nɨr, hɨr ap enises menmen haiu mɨt
ne weiwɨk me Isrel in misesim.
22 Maain mɨt in nanɨrtei ti hepu, te ti erɨak mekam?
23 Haiu metpi menmen haiu han kitetim. Mɨtɨkɨt tekyaait it et hɨrakɨt epei
tatɨp God tɨmat wɨ hɨrakɨt teriuwesɨs menmen.
24 *Ti eno etikeret yi eirɨak menmen hɨm me Moses matɨp te God kaktɨp
menmen im epei au, yi yaain. Ti ewɨr pewek me mɨtɨkɨt it te mɨtɨk pris
kakrekyɨwekɨtem. Epei au te hɨr mɨt enime paan kɨrakɨt. Ti erɨak menmen
mamɨr im te mɨt yapɨrwe enɨrtei hɨm hɨr nemtewem hɨram weinɨm, ti wen
hises hɨm me Moses.
25 *Me mɨt nises hɨm me God hɨr ap ne weiwɨk me Isrel, nɨpaa haiu epei
mewisor tɨwei metpor hɨr ap enises hɨm yapɨrwe nɨpaa Moses kewisɨm.
Ham im keremem. Haiu han kitet hɨr ap nanɨm menmen mɨt newepwar
menmen newet tɨpir em, hɨr ap nanɨm hemkre o miyak mɨt newers tɨmɨr
hemkre ap mewen au, hɨr ap netike mɨt miyapɨr nanriyanhis newenɨnem
au emɨt."
26 *Hɨr natɨp epei au, Pol keithis mɨtɨkɨt it wɨ ham hɨrak keriyakɨt ten
tɨrɨak menmen hɨm me Moses katɨp te God katɨp hɨrakɨt tɨre yaaikɨt. Epei
au, hɨrakɨt ten wɨnak iuwe ke God tatɨp mɨt pris me wɨ hɨrakɨt tɨmat ere
hɨrakɨt tɨre yaaikɨt te hɨrakɨt tatwet God menmen.

Mɨt ne Isrel neithis Pol kekre wɨnak iuwe ke God

27 Maain wɨ hispɨnak wik (7) menep epei au, hɨram wɨ mɨtɨkɨt tɨmat
menmen hɨrakɨt tɨrakem hɨram epei au mesi, mɨt han ne Isrel kerek nau
provins Esia hɨr nan nɨr Pol kekre wɨnak iuwe ke God. Hɨr nɨkɨak han ke
mɨt miyapɨr en neithis Pol nɨnap natɨp nar ik:
28 *"Yi mɨt ne Isrel. Yi eikepai. Mɨtɨk ik hɨrak mɨtɨk kerek kepno keprer
wit wit katɨp mɨt yapɨrwe hɨr mɨt ne weiwɨk me Isrel netike hɨm me Moses,
wɨnak iuwe ke God hɨram menmen weinɨm. In ek hɨrak epei keithis mɨtɨk
ap ke Isrel keiyɨk kan kekre haau mɨt narik ap te nanɨno nɨmɨn ek au. Mɨt
iuwe neriuwesɨsek, nehimɨtanek ne haiu mɨt ne Isrel keriyen."

---

* **21:18** Ap 15:2, 13; Ga 1:19 * **21:19** Ap 15:12 * **21:21** Ap 16:3; Ga 2:3 * **21:24** Nam 6:1-21; Ap 18:18 * **21:25** Ap 15:28-29 * **21:26** 1Ko 9:20 * **21:28** Ap 6:13; Esi 44:7

29 *Hɨr natɨp menmen im nentar hɨr epei nɨr mɨtɨk Trofimas kitet wit
Jerusalem ketike Pol te hɨr han kitet Pol ketɨwekhis ten wɨnak ke God teit
nɨmɨn. Pol kɨrɨak menmen im au.
30 Mɨt yapɨrwe neit Jerusalem en nesikeyaanmi (o nesikewari) nesiuknen
nan nererik neithis Pol neriyaak neiyɨk nen witeik. Hɨr neriyaak neiyɨk nen
witeik, mɨt neiyepet weipɨr ke wɨnak ke God.

Mɨtɨk iuwe ke ami ke Rom keithis Pol keriyaak keiyɨk ken wɨnak enuk

31 Mɨt yapɨrwe nererik hɨr wen nanɨnep Pol kaki, mɨt han nen natɨp
mɨtɨk iuwe Ofisa ke ami ke Rom nar ik: "Mɨt yapɨrwe neit Jerusalem hɨr
nenepan."
32 Hɨrak kemtau menmen im epei au, hɨrak keithis mɨt han ne ami ninɨn
naanmɨpre mɨt ne ami nar 100, hɨr netike soldia ne ami yapɨrwe nesiuknen
nekiuwe nen nɨr mɨt en. Hɨr nekiuwe nen nɨr mɨt en, hɨr nɨrek ketike mɨt
ne ami yapɨrwe, hɨr nenep Pol au. Hɨr nerp neit.
33 *Mɨtɨk iuwe ke ami kan Pol ketɨwekhis katɨp mɨt nɨrak hɨr nesenkekik
neriuwe sen ain wik. Epei au, hɨrak kitorhi kar ik: "Mɨtɨk ik hɨrak keimɨn?
Hɨrak kɨrɨak mekam?"
34 Mɨt han natɨp hɨm ham, mɨt han natɨp hɨm ham te hɨrak ap kertei
menmen werek kentar mɨt nesikeyaanmi yapɨrwe te hɨrak katɨp mɨt nɨrak
hɨr nɨnanek neiyɨk nanɨno wɨnak ke ami kɨr.
35 Hɨr neiyɨk nen ere nɨpiun lata me wɨnak, mɨt ne ami nɨnanek nau niu
nentar mɨt nesikeyaanmi (o nesikewari) yapɨrwe nanri Pol kaknen te hɨr
nankɨp.
36 *Hɨr nisesik nɨnap natɨp nar ik: "Yi eikɨp kaki."

Pol katɨp mɨt kenmak hɨrak kɨrɨak menmen

37 Hɨr neit Pol nanrik nanɨno nɨmɨn ein, Pol katɨp mɨtɨk iuwe ke ami
keriuwe hɨm Grik ketpɨwek kar ik: "Hi hanhan hetput menmen hɨram
werek?" Mɨtɨk iuwe eik ketpɨwek kar ik: "Ti harkeik te ti hertei hɨm Grik?
38 *Hi han kitet ti mɨtɨk ke Isip kerek nɨpaa ein kari han ke 4,000 mɨt te hɨr
netike gavman ne Rom nare nanɨnepan hɨr neit hɨne me his, yipo henmik
nɨrɨr nen wit tenhaan weinɨm."
39 Pol kewenhi kar ik: "Hi au. Hi mɨtɨk ke weiwɨk me Isrel, miye wina
weit wit Tasas ke provins Silisia, hi mɨtɨk ke wit niuk mɨrak iuwe. Ti ewisa
hi etɨp mɨt menmen mai o au?"
40 Hɨrak kewenhi te Pol kerp kentɨr leta kɨkɨamhis keweni ketpor kar ik:
"Eikintɨp." Hɨr nekintɨp, te hɨrak ketpor keriuwe hɨm me mɨt ne Isrel.

22

1 Hɨrak ketpor kar ik: "Nai yinan mɨt iuwe, mɨt nai ne watiu, yi eiyɨmtau
hɨm hi hetpiyem te yi ap aitɨp hi hahi."
2 Hɨr nemtau Pol ketpor keriuwe hɨm mɨr Hibru, hɨr nekintɨp wɨre wɨre
te Pol wen ketpor kar ik:
3 *"Hi hetpi werek. Hi ke weiwɨk me Isrel, miye pai wina weit wit Tasas ke
provins Silisia te hi han hau in ere hi iuwe. Mɨtɨk iuwe niuk mɨrak Gameliel
keteikno menmen markeik te hi hises hɨm me Moses kerek nɨpaa maamrer
nai nisesim. Hi hises menmen im hises God iuwe har ke yi mɨt in yi yisesim.

---

* **21:29** Ap 20:4; 2Ti 4:20 * **21:33** Ap 20:23, 21:11 * **21:36** Lu 23:18; Ap 22:22 * **21:38** Ap 5:36-37 * **22:3** Ap 5:34; Ro 10:2

4 *Hi hewaank mɨt enipi hɨr naa nentar hɨr nises hɨm me Krais. Hi
esenkek his hɨt me mɨt miyapɨr hatɨp mɨt plisman hɨr newɨri nekre wɨnak
enuk.
5 Mɨtɨk iuwe pris kinɨn naanmɨpre mɨt pris han hɨrak ketike mɨt iuwe
ne kaunsil hɨr nanwepyapɨr hi hatɨp werek. Nɨpaa hɨr neweto tɨwei hɨr
newisɨk ken mɨt han ne weiwɨk maiu neit Damaskas te hi epei hen en
ehɨthis mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me Krais, hi hesenkeki heriyei heri
hen Jerusalem te mɨt iuwe en nanɨp.

Pol katɨp mɨt karkeik hɨrak kises hɨm me Krais

6 "Hi wen hepno menep Damaskas wepni kau nɨmɨniuwe, wasenum si
meke nepni man mɨr mewenkɨka.
7 Hi henkewɨn hɨwaai tɨ hi hemtau hɨm ke mɨtɨk ketpo, 'Sol, Sol ti henmak
te ti herewaank?'
8 Hi pɨke hitɨwekhi, 'Mɨtɨk Iuwe ti keimɨn?' Hɨrak kar ik: 'Hi Jisas ke
Nasaret kerek ti herewaank.'
9 Mɨt nan netikewa nɨr si te ap nemtau hɨm ke mɨtɨk werek werek au.
10 "Hi hitɨwekhi har ik: 'Mɨtɨk Iuwe ti hanhan hi erɨak mekam?' Hɨrak
kar ik: 'Ti ekrit eno wit Damaskas. Ti ehɨt ein te mɨtɨk kaknen kakɨtput
menmen God kakɨhimɨtanem ti erɨakem.'
11 Hi ap hɨr ein ein hentar si epei mɨr iuwe hi nanamɨr toto te mɨt nan
netikewa netauhis neriya haiu mariyan men Damaskas.
12 "Mɨtɨk hak kau en niuk mɨrak Ananaias. Hɨrak mɨtɨk yaaik kises hɨm
me Moses te mɨt yapɨrwe ne weiwɨk maiu ein hɨr han kitet natɨp hɨrak
yaaik.
13 Mɨtɨk ik kan kerp kerepta ketpo kar ik: 'Kai yinak Sol, ti pɨke ehɨr ein
ein.' Hɨrak katɨp epei au, wasawas hi hɨr ein ein te hi hɨrek.
14 Hɨrak ketpo kar ik: 'Mɨtɨk Iuwe God ke maamrer naiu hɨrak ke-
himɨtenut te ti ertei menmen hɨrak hanhan kakrɨakem, kehimɨtenut ti hɨr
Mɨtɨk Yaaik kerek kɨrɨak menmen me God, ti epei hemtau hɨrak ketput
keriuwe hɨm mɨrak.
15 Maain ti eno etɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe ewepyapɨr menmen ti epei
hemtewem epei hɨrem.
16 *In ek ti ap ehu au emɨt! Ti ekrit te hi ekɨrit. Ti enɨne Mɨtɨk Iuwe God
ehitɨwekhi te hɨrak kakɨsak menmen enum ti hɨrɨakem.'

God kehimɨtan Pol kaktɨp mɨt ap ne Isrel hɨm yaaim me Krais mamno mɨt ap ne Isrel

17 "Hɨrak ketpo epei au, hi pɨke hen wit Jerusalem. Hi heit wɨnak iuwe
ke God in hi hitehi God menmen. Hi hitehi God menmen, hi hepu hi hɨr
menmen mar ke hi hɨtyak,
18 *Mɨtɨk Iuwe Krais ketpo kar ik: 'Ti ekrit waswas enaaiwɨr wit
Jerusalem entar mɨt miyapɨr in ap enɨmtau hɨm ti etporem me hi.'
19 *Hi pɨke hetpɨwek har ik: 'Mɨtɨk Iuwe, hɨr epei nertei hi epei hen
herer wit wit wɨnak mɨt nererik nekine hɨm me Moses nekrerem, hi hen
en heithis mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm mit, hi hanɨp.
20 *Nɨpaa mɨt nenep mɨtɨk kewepyapɨr hɨm mit niuk mɨrak Stiven hi herp
menep atɨp hɨram yaaim te hɨr nakɨp kaa. Hi hetenen laplap saket me mɨt
hɨr newɨr nan nakɨp. Hi etpor menmen mit hɨr enɨmtewem.'
21 *Au, Krais pɨke ketpo kar ik: 'Hɨram menmen weinɨm. Hɨr ap te

* **22:4** Ap 8:3, 22:19 * **22:16** Ap 2:21; Ro 10:13 * **22:18** Ap 9:29-30 * **22:19** Ap 8:3, 26:9-11
* **22:20** Ap 7:58, 8:1 * **22:21** Ap 9:15, 13:2

nanɨmtau hɨm mit au. Ti eno entar hi eriuwetit ti eno yanɨmɨn ewepyapɨr hɨm mai mamno mɨt ap ne weiwɨk me Isrel.’ ”

Mɨtɨk iuwe ke ami naanmɨpre Pol

22 *Mɨt yapɨrwe ein nemtau Pol ere hɨrak katɨp menmen me hɨrak kewepyapɨr hɨm me mɨtɨk iuwe katɨp mɨt ap ne weiwɨk me Isrel ketporem. Hɨrak ketpor menmen im, hɨr han enuk nɨnap hɨm iuwe nar ik: “Yi eikɨp eki. Yi ap eiwisɨk kaku tɨ au ekɨt!”
23 Hɨr nɨnap newep laplap mɨr neteikɨn hɨr han enuk wɨsenuk newɨr toni waniu (o win) men niu.
24 Hɨr newɨr toni waniu (o win) men niu, mɨtɨk iuwe ofisa ke ami katɨp mɨt nɨrak neithis Pol neriyaak neiyɨk nanɨno nɨmɨn, hɨr nankɨp nanriuwe nɨpɨn ere hɨrak kakwepyapɨri nenmak te mɨt ne Isrel en nɨnap nesiuwe hɨm marim.
25 *Hɨr netɨwekhis neriyaak neiyɨk nen nesenkɨkwek his mɨrak te hɨr nankɨp. Hɨr nesenkek his mɨrak nankɨp, Pol katɨp mɨtɨk kerek naanmɨpre 100 mɨt ne ami kitɨwekhi kar ik: “Hɨm mɨt iuwe ne Rom hɨr newisɨm matɨp hɨram yaaim te mɨt nanɨnep mɨtɨk kerek keit tɨwei yaan mewik kar ke mɨt ne wit Rom, te hɨr newisɨk ken wɨnak ke masistret wen au, hɨrak ap katɨp hɨrak enuk au?”
26 Mɨtɨk ik kemtau hɨm im Pol ketpɨwekem epei au, hɨrak ken kɨr mɨtɨk iuwe kɨrak hɨrak ofisa ke ami ketpɨwek kar ik: “Ti hɨrɨak menmen enum. Mɨtɨk eik e hɨrak ketenen tɨwei yaan mewik kɨre mɨtɨk ke Rom.”
27 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk iuwe ofisa ke ami kan kɨr Pol kitɨwekhi kar ik: “Ti etpo ti hetenen tɨwei namba mewik kar ke mɨt ne Rom o au?” Pol kar ik:, “O, hi hetenen tɨwei har ke mɨt ne Rom.”
28 Mɨtɨk iuwe ofisa eik ketpɨwek, “Hi epei hewɨr pewek yapɨrwe te hi heit tɨwei yaan mewik hɨram matɨp hi hɨre mɨtɨk ke Rom.” Pol kar ik: “Miye wina te hi hɨre mɨtɨk ke Rom hentar miye haai hɨr netenen tɨwei namba mewik hɨr nɨre mɨt ne Rom.”
29 *Wasenum mɨt kerek nankɨp nanitɨwekhi menmen hɨr nɨrɨr noknɨnan nenpɨn nekeipnɨwek. Mɨtɨk iuwe ofisa eik kɨnaain kentar hɨrak kertei Pol ketenen tɨwei kar ke mɨtɨk ke Rom, hɨrak kesak hɨm lo me Rom hɨrak epei kesenkekik keriuwe sen. Mɨt iuwe ne Rom neriuwesɨs mɨt nanrɨak menmen im me mɨt ne Rom.
30 Mɨtɨk iuwe ofisa hanhan kertei werek menmen mɨt ne Isrel hɨr nesiuwe hɨm Pol, te wɨ ham hɨrak katɨp mɨt nɨrak nenke sen me Pol, hɨrak kesiuwe mɨtɨk ken katɨp mɨt iuwe pris netike mɨt han en ne kaunsil nanrerik nanu. Epei au, hɨrak keithis Pol keiyɨk ken kewisɨk kerp ninaan me mɨt ne kaunsil ketpor menmen.

23

Pol katɨp hɨm mɨrak men mɨt ne kaunsil

1 *Pol kerp kɨrapɨt mɨt ne kaunsil ketpor kar ik: “Nai yinan. Hi hertei hekre han kai menmen me God hi hɨrɨakem hi hisesim nɨpaa ere in hɨram yaaim.”
2 *Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk iuwe pris kinɨn nanmɨpre pris han niuk mɨrak Ananaias katɨp mɨt nerp menep Pol nɨwaai his nesiuwek hɨm nentar hɨrak katɨp enum.

* **22:22** Ap 21:36 * **22:25** Ap 16:37 * **22:29** Ap 16:38 * **23:1** Ap 24:16 * **23:2** Jo 18:22-23

3 *Pol ketpɨwek kar ik: “Maain God kakitep ti hɨre nu mɨt newis pen kolta
mewik te hɨram nepei mesine meit nɨmɨn. Ti hau en skelim hi heriuwe
hɨm lo me Moses, te ti au heweikɨn sip hewet hɨm me Moses ti hetɨp mɨt
naniyep.”
4 Mɨt kerek nerp menep Pol netpɨwek nar ik: “Ti atɨp enum me mɨtɨk pris
iuwe ke God.”
5 *Pol katɨp kar ik: “Hi hertei hɨrak mɨtɨk iuwe pris te hi ap hetpɨwek har
ek au. Hɨm me God matɨp mar im: “Yi mɨt ap eitɨp enum me mɨt hɨr ninɨn
naanmɨpri.”
6 *Pol epei kertei mɨt han ne kaunsil hɨr nises hɨm me mɨt Sadyusi, mɨt
han au hɨr nises hɨm me Farisi. Hɨrak kertei menmen im te hɨrak katɨp kar
ik: “Nai yinan. Hi mɨtɨk ke Farisi, hi nɨkan ke mɨtɨk ke Farisi. Petepin mɨt
neriya hi herp ninaan me kaunsil hentar hi han kitet mɨt epei naa maain
nanɨkrit nanu nanɨt.”
7 Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne Farisi netike mɨt ne Sadysi nenehan
nenterim te hɨr newep nau nɨmɨn pɨnan hasini pɨnan hasini.
8 *(Mɨt ne Sadyusi han kitet mɨt naa hɨr nɨwaai hei, maain pɨke nanɨkrit
nanu au, herwe o ensel hɨram mepu au nemipɨn. Mɨt ne Farisi han kitet
mɨt nanɨkrit, ensel netike herwe hɨr nepu. Nemipɨn au.)
9 *Hɨr mɨt wen natɨpan nenehan ere wɨsenum, mɨt ne Farisi han kerek
newepyapɨr hɨm me Moses hɨr nerp natɨp nesiuwe hɨm nar ik: “Haiu han
kitet mɨtɨk ik hɨrak yaaik. Haiu han kitet herwe o ensel epei kan ketpɨwek
menmen.”
10 Hɨr nenehan ere wɨsenum te mɨtɨk iuwe ofisa ke ami han kitet hɨr
nanri Pol kaktɨn yinak yinak te hɨrak keriuwet mɨt nɨrak newep mɨt nen
netɨwekhis neiyɨk nanɨno wɨnak ke gavman kɨrak.
11 *Wɨtaan, Mɨtɨk Iuwe Krais kan kerp menep Pol ketpɨwek kar ik: “Ti
han tokik ehu. Ti epei hewepyapɨr hɨm mai heit Jerusalem, te ti eno wit
Rom erɨakem empar kerekek.”

Mɨt nimenɨpɨn natɨpan nanɨnep Pol

12-13 Wanewik, mɨt han ne weiwɨk me Isrel nererik nimeyipɨran natɨpan
nanɨnep Pol. Mɨt in nererik nɨrɨak menmen im hɨr ninɨn 40 mɨt. Hɨr mɨt
nesiyehan menmen o tɨpar ere hɨr nanɨnep Pol neiyɨk nanwen han te hɨr
nanɨm.
14 Epei au, hɨr nen nɨr pris iuwe netike mɨt iuwe ne kaunsil netpor nar ik:
“Haiu epei mesinehan menmen o tɨpar ap mamɨm ere haiu mamnep Pol.
15 *Te yi eitike mɨt ne kaunsil eiriuwet mɨtɨk kaktɨp mɨtɨk iuwe ofisa ke
ami ke Rom kakɨthis Pol keiyɨk kaknen in. Yi eimitɨwekpɨn yi eiyɨtpɨwek
yi hanhan yayɨmtau hɨm meiyam me Pol. Au, haiu epei memeriyɨwek
mamkɨp hɨrak wen kaknen in.”
16 Pol nɨkan suware kɨrak epei kemtau menmen me mɨt hɨr nimenɨpɨn
nanɨnep Pol te hɨrak ken wɨnak ke mɨtɨk iuwe ofisa ke ami katɨp Pol em.
17 Hɨrak ketpɨwek epei au, Pol kenɨne mɨtɨk iuwe kinɨn naanmɨpre 100
mɨt soldia ne ami, hɨrak ketpɨwek kar ik: “Ehɨt pipɨak ik eiyɨk eno mɨtɨk
iuwe ofisa kit. Hɨrak kakɨtpɨwek menmen.”

---

* **23:3** Mt 23:27 * **23:5** Eks 22:28 * **23:6** Ap 4:2, 24:15, 21, 26:5 * **23:8** Mt 22:23 * **23:9** Ap 25:25 * **23:11** Ap 18:9, 19:21, 27:24, 28:16, 23 * **23:15** Ap 25:3

18 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk keiyɨk ken mɨtɨk iuwe kɨrak ketpɨwek kar
ik: “Mɨtɨk kekre wɨnak enuk Pol kenɨnau kitauhi hi heit pipɨak ik e eiyɨk
enen ekrit ekɨntar hɨrak kakɨtput menmen.”
19 Hɨrak ketɨwekhis keiyɨk ken haau weinɨm, hɨrakɨt tekiyakɨt tau, hɨrak
kitɨwekhi kar ik: “Ti are etpo mekam?”
20 Hɨrak pipɨak ketpɨwek kewenɨwekhi kar ik: “Mɨt iuwe ne kaunsil natɨp
hɨrak werek te hɨr nanituthi teipmen ti ehɨthis Pol eiyɨk eno wɨnak ke
kaunsil, hɨr nemipɨn natɨp hɨr hanhan nemtau hɨm meiyam me Pol.
21 Ti ap emtau hɨm mɨr entar mɨt ninɨn 40 mɨt nesiyehan menmen o tɨpar
ap nanɨm ere hɨr nankɨp kaki. Hɨr nemerɨr ere ti etpor te ti eiyɨk enen.”
22 Hɨrak ketpɨwek epei au, mɨtɨk iuwe ofisa ke ami ketpɨwek kar ik: “Ti
ap etɨp mɨtɨk hak ti epei han hetpo menmen im.” Hɨrak ketpɨwek epei au,
hɨrak keriuwetek ken.

Mɨtɨk iuwe ofisa keriuwet Pol ken mɨtɨk iuwe gavman Filiks

23 Hɨrak keriuwetek ken, hɨrak kenɨne mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt kepten tinɨn
naanmɨpre 100 mɨt ne ami, hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi eiyɨt 200 mɨt soldia
neke tɨ hɨr netike 200 mɨt nemerɨr yipo hɨr netike 70 mɨt ne ami nau hos,
hɨr nanɨt menmen nanɨmaniyem, hɨr nanɨno nanɨthis Pol neiyɨk nanɨno.
Me wɨtaan hɨr nanɨthis pol kaktike menmen neiyɨm nanɨno wit Sisaria.
24 Yi eiri hos keiyak te Pol kakwik, yi naanmampɨrwek eiyɨk (o eirik) eino
ere eipiun mɨtɨk iuwe gavman Filiks.”
25 Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, hɨrak ken kewis tɨwei mar im:
26 “Hi Klodias Lisias hi hewis tɨwei ik ken ti Filiks ti mɨtɨk iuwe ke gavman
hinɨn naanmɨmpre mɨt. Ti yaaik.
27 *Mɨt ne weiwɨk me Isrel neiyewo mɨtɨk ik nare nankɨp. Hi hemtau
hɨrak kɨre mɨtɨk ke Rom te hi hetike mɨt ne ami nai men mekepik meriyaak
meiyɨk men.
28 *Hi hanhan hertei werek nenmak te hɨr nesiuwe hɨm te hi heiyɨk hen
wɨnak ke kaunsil kɨr.
29 *Hi han wɨnak ke kaunsil kɨr, hi hemtau hɨrak ap kɨrɨak menmen mei
te hɨr nankɨp kaki o nanwisɨk kekre wɨnak enuk. Menmen hɨr nesiuwek
hɨm nesiuwerem hɨram menmen me hɨm lo me Moses hɨr nisesim.
30 *Mɨtɨk hak kan ketpo mɨt han ne weiwɨk me Isrel nimenɨpɨn natɨpan
te hi han kitet hi esiuwerek aknen ekrit. Hi epei hatɨp mɨt kerek nesiuwek
hɨm menmen hɨr nanɨno nanɨrp ninaan mit nanriuwe hɨm.”
31 Hɨrak kewis tɨwei epei au, mɨt ne ami nises hɨm mɨrak. Hɨr neithis Pol
neiyɨk ne wɨtaan nen ere nɨpiun wit Antipatris.
32 Wanewik, mɨt ne ami kerek neke tɨ hɨr pɨke nan wɨnak ke mɨtɨk iuwe
ofisa ke ami, hɨr newis mɨt nau hos neithis Pol neiyɨk nanɨno Sisaria.
33 Hɨr neiyɨk nen Sisaria newet mɨtɨk iuwe ke gavman tɨwei, hɨr neithis
Pol ken his mɨrak.
34 Mɨtɨk iuwe ke gavman kekine tɨwei kitehi Pol kar ik: “Ti ke provins
ke nein?” Pol ketpɨwek “Hi provins kai Silisia.” Hɨrak kemtau hɨrak ke
provins Silisia, hɨrak ketpɨwek kar ik:
35 “Maain mɨt nesiuwe hɨm nanɨnen, te hi emtau hɨm mit entar hi
naanmɨmpre mɨt ne Silisia ere in.” Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp mɨt hɨr
naanempre Pol newisɨk kekre wɨnak iuwe nɨpaa mɨtɨk iuwe Herot kewik
hɨrak wɨnak enuk ke gavman.

---

* **23:27** Ap 21:30-33, 22:25-27 * **23:28** Ap 22:30 * **23:29** Ap 18:14-15 * **23:30** Ap 24:5-8

24

Mɨt iuwe ne Isrel nesiuwe hɨm Pol

1 Wɨ hispɨnak (5) epei man men, mɨtɨk iuwe hetpris ke Isrel Ananaias,
hɨrak ketike mɨt iuwe ne kaunsil en hɨr netike mɨtɨk niuk mɨrak Tetalas
kerek kertei lo me mɨt ne Rom hɨrak kɨkaap mɨt ne Isrel hɨr nisesim te hɨr
nesiuwe hɨm mɨt neit ninaan me mɨt iuwe masistret hɨr nan Sisaria. Hɨr
nan Sisaria, hɨr nen nɨr mɨtɨk iuwe ke gavman Filiks te hɨr nesiuwe hɨm
Pol.
2 Mɨtɨk iuwe kari Pol hɨrak kan te mɨtɨk iuwe kenɨne Tetalas. Hɨrak
kenɨne Tetalas, hɨrak kesiuwe hɨm Pol kar ik: "Ti mɨtɨk iuwe ke gavman. Ti
nɨpaa ere in ti naanmɨprai werek te haiu mekiyan mau meit. Ti hekepai ti
henip yaaim mekrehɨr menmen nɨpaa haiu misesim enum merer wit wit.
3 Haiu mɨt merer wit wit han yaaik meriuwerem te haiu matɨp ti yaaik.
4 Hi hɨnapen erwit iuwe, te hi hituthi ti han tewenɨnai emtau hɨm
menmen meiyam yinam haiu mamɨtputem.
5 *Haiu mertei mɨtɨk ik hɨrak mɨtɨk enuk kari han ke mɨt ne weiwɨk me
Isrel nau nerer wit wit te hɨr nenehan nenepan. Hɨrak mɨtɨk iuwe kei ke
mɨt kerek nises hɨm me Jisas nɨpaa ke Nasaret.
6 *Hɨrak kari mɨtɨk ap ke weiwɨk me Isrel ketikerek ten wɨnak ke God
iuwe keit Jerusalem, te hɨrak ap kises hɨm me mɨt neriuwesɨs menmen im.
Haiu metɨwekhis han kitet mewepyapɨrek kakises lo maiu. [
7 Au, mɨtɨk iuwe ofisa ke ami Lisias keit mɨt ne ami nɨrak hɨrak kewep
koknɨnai wɨsenum keithis mɨtɨk ik kerik ken.
8 Epei au, Lisias katɨp neimɨn hɨr nansiuwek hɨm hɨr anɨnen in enɨrit.]
Ti itehi mɨtɨk ik ti hɨrekes ertei menmen yapɨrwe haiu mesiuwek hɨm."
9 Hɨrak katɨp epei au, mɨt yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel neit ein nekepik
natɨp nar ik: "Hɨrak katɨp werek, hɨrak ap kemipɨn au."

Pol katɨp mɨtɨk iuwe Filiks hɨm mɨrak

10 Hɨr natɨp epei au, mɨtɨk iuwe kehis kenɨne Pol kaknen kaktɨp. Pol
kan kerp katɨp kar ik: "Hi hertei me tito yapɨrwe ti naanmɨprai heriuwe
menmen yapɨrwe te hi han yaaik etput menmen eteiknut hi hɨrɨak mekam.
11 *Ti itehi mɨt in ti hertei menmen hi hetpiyem. Me wɨ hiswiyen wik (12)
hi han wit Jerusalem ewenɨpi God.
12 Mɨt ne Isrel ap nɨra hi hetike mɨt han mewepnak matɨpan meit wɨnak
ke God ein, hi ap hari han ke mɨt te hɨr han kekrit heit wɨnak ke God o heit
witeik.
13 Hɨr ap neit mɨtɨk kiutɨp kɨra hi hɨrɨak menmen marim hɨr nesiuwau
hɨm.
14 *"Hi etput menmen im. Hi ewenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe hɨrak God ke
maamrer naiu, te hi hises hɨm me menmen me Jisas kerek mɨt natɨp hɨram
enum. Hi wen hises menmen yapɨrwe mɨtɨk Moses ketike mɨt profet hɨr
newisɨm mau tɨwei.
15 Hi hises menmen har ke mɨt in me hɨm me God, maain mɨt yaain
nantike mɨt enun pɨke nankrit nanu nanɨt.
16 *Hekrit hekrit hi hare hɨrɨak menmen te God ketike mɨt miyapɨr
yapɨrwe nɨra natɨp hi yaaik.
17 *"Hi heit wit ham me tito meiyam epei au, hi heit wit Jerusalem ewet
mɨt nai ne weiwɨk me Isrel pewek mei, hi are ano ewet God menmen.

---

* **24:5** Ap 17:6 * **24:6** Ap 21:28-30 * **24:11** Ap 21:17 * **24:14** Ap 24:5 * **24:16** Ap 23:1
* **24:17** Ro 15:25-26; Ga 2:10

18 *Hi wen heit wɨnak iuwe ke God ein hi hɨrɨak menmen im me hɨm me
Moses matɨp hi hɨrɨakem te God kaktɨp hi pɨke yaaik, mɨt han nɨra. Mɨt
nau netikewa au, haiu ap mewepnak matɨpan au.
19 Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr ne provins Esia hɨr nepu wɨnak ke God
nɨra netauhis neriya. Mɨt en hɨr hɨras enɨnen in nantɨp menmen mei meit
ninaan mit te hɨr nansiuwau hɨm,
20 o au en, ti atɨp mɨt in hɨr natɨp newepyapɨr menmen hɨr nɨr hi
hɨrɨakem enum me wɨ hi herp ninaan me kaunsil. Menmen au,
21 *o hɨm miutɨp im. Nɨpaa hi herp ninaan mɨr hi hɨnap hatɨp har ik:
'Mɨt neriya heit wɨnak ke kaunsil ik nentar hi han kitet mɨt epei naa pɨke
nanɨkrit nanu.' "
22 *Pol katɨp epei au, mɨtɨk Filiks kerek kertei werek menmen me hɨm me
Mɨtɨk Iuwe Krais, hɨrak ketpor kar ik: "Yi yemerɨr mɨtɨk iuwe ofisa ke ami
kaknen te hi han kakitet menmen hi ehisesim."
23 *Hɨrak ketpor epei au, hɨrak katɨp mɨtɨk kepten ke ami kinɨn
naanmɨpre 100 mɨt, hɨrak naanmɨpre Pol te ap keriuwesɨs nɨrak yinan
nanɨnen nanwetɨwek menmen.

Filiks kewis Pol kekre wɨnak enuk me tito wik

24 Maain wɨ ham Filiks keit mɨte pɨrak Drusila kerek pe weiwɨk me Isrel.
Hɨrak kesiuwe mɨtɨk keit Pol keiyɨk kan, hɨrak ketikerep nemtau Pol katɨp
me mɨt enises hɨm me Krais Jisas.
25 *Pol wen ketpor menmen me mekam yaaim, menmen me mɨtɨk kewen
han kɨrak ke menmen yapɨrwe, katɨp menmen me wɨ maain God skelim mɨt
te Filiks kepɨrpɨr kɨnaain ketpɨwek kar ik: "Epei werek. Ti pɨke eno. Maain
han kai hi enɨnut ti etpo menmen."
26 Hɨrak wen han kitet Pol kakwetɨwek pewek hɨrak kaksiupanek kak-
wisɨk kakno witeik. Hɨrak han kitet marik te wɨ ham wɨ ham hɨrak keit Pol
ketikerek tewepnak.
27 *Pol kepu en ere tito wik epei au. Tito wik epei au, Posias Festas
kekrehɨr ke mɨtɨk iuwe gavman Filiks. Hɨrak Filiks hanhan kenip mɨt iuwe
ne Isrel han yaaik neriuwerek te hɨrak wen kewis Pol kekre wɨnak enuk
kepu kepeit.

25

Pol katɨp kar ik: "Mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom kakɨmtau hɨm mai"

1 Mɨtɨk iuwe Festas epei kan naanmɨmpre provins ke Judia wɨ wikak
keremem,
2 *hɨrak kɨnaaiwɨr wit Sisaria ken Jerusalem, mɨt iuwe pris netike mɨt
iuwe ne kaunsil nesiuwe hɨm Pol. Hɨr nitehi Festas
3 *hɨrak kakrekiyor menmen yaaim kakri Pol keiyɨk kaknen Jerusalem
kakɨntar hɨr epei nimenɨpɨn nanɨnep Pol nanwisɨk yayiwe yinak.
4 Festas ketpor, "Mɨtɨk Pol kepu kekre wɨnak enuk keit Sisaria. Hi hɨrekes
menep te hi pɨke eno.
5 Yi eitɨp mɨt ni iuwe nanɨno nantikewa haiu mamno wit Sisaria. Mɨtɨk
ik kɨrɨak menmen enum te hɨr nansiuwek hɨm."
6 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak wen kepu ein ere wɨ hispɨnak wikak (8) o
wɨ hiswiyen (10) epei au, hɨrak pɨke ken Sisaria. Hɨrak pɨke ken Sisaria wɨ

* **24:18** Ap 21:26-27 * **24:21** Ap 23:6 * **24:22** Ap 23:26 * **24:23** Ap 27:3, 28:16, 30 * **24:25** Jo 16:8 * **24:27** Ap 25:9 * **25:2** Ap 24:1, 25:15 * **25:3** Ap 23:15

ham hɨrak kau wɨnak ke gavman kerek mɨt nesiuwe hɨm neitai en, hɨrak katɨp Pol eknen.
7 *Pol epei kan, te mɨt ne Isrel kerek neke Jerusalem nan, hɨr nerp
nesiuwe hɨm te hɨr ap neteikɨn werek werek Pol kɨrɨak menmen enum im
au. Hɨr nesiuwe hɨm weinɨm.
8 Pol kɨkaap hɨrekes katɨp, “Hi ap hɨrɨak menmen enum herekir hɨm me
mɨt ne Isrel o wɨnak iuwe ke God keit Jerusalem o ke mɨtɨk iuwe Sisa ke
Rom au.”
9 *Pol katɨp epei au, mɨtɨk Festas hanhan kɨrɨak mɨt ne Isrel han yaaik
neriuwerek te hɨrak katɨp Pol kar ik: “Hɨrak werek te ti etikewa euno wit
Jerusalem te hi emtau mɨt nesiuwut hɨm ein o au?”
10 Pol pɨke ketpɨwek, “Hi herp wɨnak ke gavman ke Rom, mɨt hɨr nemtau
mɨt nesiuwe hɨm menmen. In ek kerekek ti emtau hɨm te ti etɨp menmen.
Hi ap hɨrɨak mɨt ne Isrel menmen enum au. Yi yetike mɨt in ne Isrel
yerteiyem.
11 Hi hɨrɨak menmen enum te hi hahi ehɨnterim, hɨram menmen weinɨm.
Hi hahi kerekek, o au en, mɨt hɨr nesiuwe hɨm weinɨm me menmen hi
hɨrɨakem, mɨtɨk ap kakriyaa kakriuweta te hi eno his mɨr hɨr naniyep hi
hahi. Hi atɨp mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom ekɨmtau hɨm mai.”
12 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk Festas ketike mɨt nɨrak kerek nekepik
neriuwe hɨm mɨt iuwe ne Rom netpim, hɨr newepnak. Hɨr newepnak
netpim nepei au, hɨrak katɨp Pol, “Nɨpaa ti hitehi mɨtɨk iuwe ke Rom
kakɨmtau hɨm mit, te in ek haiu matɨp ti eno Rom ehɨrek.”

Festas kitehi mɨtɨk iuwe Agripa ke Pol

13 Maain wenke ham, mɨtɨk iuwe gavman Agripa ketike yenten pɨrak
Benaisi nan wit Sisaria nanɨr Festas nanɨtpɨwek hɨr han yaaik hɨrak kan
kau en.
14 *Hɨr nepu en wɨ meiyam, Festas katɨp Agripa menmen me Pol. Hɨrak
ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk kiutɨp keit in kerek nɨpaa hɨrak mɨtɨk Filiks kewisɨk
kekre wɨnak enuk.
15 **Hi hen wit Jerusalem, mɨt iuwe pris ne Isrel netike mɨt iuwe ne
kaunsil nesiuwek hɨm nitauhi te hi atɨp hɨrak kaki.
16 Te hi hetpor gavman me Rom ap neriuwet mɨtɨk kakno his ke mɨt
nankɨp ere mɨt ninɨn nansiuwe hɨm nanɨt ninaan me mɨtɨk hɨrak kakɨkaap
hɨrekes kaktɨp hɨm.
17 “Hɨr epei nan in hi ap hemerɨr wɨ yapɨrwe au. Wɨ ham epei au, hi hen
wɨnak ke gavman hemtau hɨm mɨr, hi hatɨp mɨt nai neithis Pol hɨrak kan.
18 *Mɨt kerek hanhan nesiuwe hɨm hɨr nekrit te hɨr ap nesiuwe hɨm me
menmen enum mar ke hi han kitet nansiuwerem au.
19 Hɨr netikerek natɨpan nenehan me menmen me hɨm lo me Moses kerek
hɨr nisesim, hɨram metike hɨm me mɨtɨk niuk mɨrak Jisas nɨpaa kaa. Au,
Pol katɨp hɨrak kekrit kepu.
20 *Hi ap han kitet werek werek te hi hises menmen im te hi hitehi Pol
hɨrak werek kakno wit Jerusalem haiu mamɨmtau hɨm mɨt nesiuwerem
mamɨt en.
21 Au, Pol katɨp hɨrak hanhan mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom kakɨmtau hɨm
mɨrak, hɨrak kaku wɨnak enuk te haiu naanmɨprewek. Hɨrak katɨp epei au,
hi hatɨp mɨt naiu hɨr naanemprewek ere hi esiuwerek kakno mɨtɨk iuwe
keit Rom.”

---

* **25:7** Ap 24:5-6, 13 * **25:9** Ap 24:27 * **25:14** Ap 24:27 * **25:15** Jo 5:28-29 * **25:15** Ap 25:1-2
* **25:18** Ap 18:15 * **25:20** Ap 25:9-12

22 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk Agripa katɨp Festas, “Hi hɨrekes emtau hɨm
mɨrak.” Festas kewenhi kar ik: “Teipmen, ti emtau hɨm mɨrak.”
23 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, wanewik mɨtɨk Agripa ketike Benasi hɨr neses
nan, mɨt yapɨrwe newenɨpi niuk neriuwe menmen hɨr nerekiyorem. Hɨr
nan netike mɨt iuwe ne ami, mɨt iuwe ne wit, hɨr nan nau wɨnak kerek mɨt
nererik nemtau hɨm. Epei au, Festas katɨp mɨt nɨrak hɨr nanɨno nanɨthis
Pol neiyɨk nanɨnen. Hɨr neiyɨk nan epei au,
24 *Festas katɨp kar ik: “Mɨtɨk iuwe gavman Agripa ti hetike mɨt yapɨrwe
yan yayu in yetikewa. Yi yɨr mɨtɨk ik kerek mɨt yapɨrwe ne Isrel neit in
netike mɨt ne Judia neit Jerusalem, hɨr nesiuwek hɨm. Hɨr nɨnap natɨp nar
ik: ‘Haiu mɨnapen hɨrak kaku. Yi eikɨp kaki.’
25 Hi hemtau hɨm mɨr te hi ap hemtau menmen hɨrak kɨrɨakem te hɨrak
kaki kakɨnterim au. Hɨrak kitehi mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom kakɨmtau hɨm
mɨrak hi han kitet hi esiuwerek kakno.
26 In ek hi ap ertei hɨm enum me mɨtɨk ik hi ewis tɨwei mamno mɨtɨk
iuwe ke Rom te hi hetɨwekhis kan kerp ninaan me ti mɨtɨk Agripa ti hetike
yi mɨt yapɨrwe te yi eiyɨmtau hɨm mɨrak yi eikepaa te hi ewis menmen
tɨwei esiuwerem mamno.
27 Menmen im hi han kitet hɨra enum. Hi esiuwe mɨtɨk ke wɨnak enuk
kakno mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom te hi ap ewis menmen enum hɨrak kɨrɨakem
mau tɨwei hi ewisim hɨram enum.”

26

Pol katɨp Agripa hɨm mɨrak

1 Mɨtɨk Festas katɨp epei au, mɨtɨk Agripa katɨp Pol kar ik: “Hi hetput ti
hatɨp ekaap hɨrekes.” Pol kɨkɨam his katɨp mɨt kar ik:
2 “Mɨtɨk iuwe Agripa. Hi han yaaik hentar petepin hi herp ninaan mit
hatɨp hɨm ekaap hɨrekes me menmen mɨt ne Isrel nesiuwau hɨm.
3 Hi han yaaik iuwe hentar ti hertei werek werek menmen haiu mɨt ne
Isrel misesim. Ti hertei markeik te haiu mɨt han kitet hɨm ham, mɨt han au,
han kitet hɨm ham, te hi hituthi ti ap han ekiteta waswas au. Ti emtau hɨm
mai.
4 “Mɨt yapɨrwe ne Isrel nertei menmen yapɨrwe hi hɨrɨakem nɨpaa hi
kike ere in, me wɨ hi hepu wit kerek miye wina weitai metike wɨ hi hepu
Jerusalem.
5 *Nɨpaa ein hɨr nerteiya te hɨr han kɨr hɨr netputem. Hɨr nertei nɨpaa hi
hises menmen me Farisi, menmen im hɨram minɨn menmen ham haiu mɨt
mɨrɨakem haiu misesim mewenɨpi niuk me God meriuwerem.
6 *In ek hi herp in mɨt nesiuwau hɨm nentar hi han kitet God kakɨkaap
haiu mɨt kakɨr nɨpaa hɨrak katɨp maamrer naiu em.
7 Mɨt ne weiwɨk hiswiyen wik (12) me Isrel hɨr wɨtaan wanewik newenɨpi
niuk me God nemerɨr mɨtɨk kaknen kakɨkaap haiu mɨt kakɨr nɨpaa God
ketpim. Mɨtɨk iuwe Agripa, mɨt ne Isrel nesiuwau hɨm nentar hi hises hɨm
me mɨtɨk kerek kakɨkaap haiu mɨt ne Isrel.
8 Yi mɨt ne weiwɨk me Isrel, yi yenmak te yi ap han ekitet God kɨkɨan mɨt
nɨpaa naa?
9 *“Nɨpaa hi han kitet hi hises menmen yaaim hi hɨrɨak menmen yapɨrwe
te hi hewaank menmen me Jisas ke Nasaret kerek mɨt nisesik.

---

* **25:23** Mt 10:18; Mk 13:9 * **25:24** Ap 22:22, 25:2, 7 * **26:5** Fl 3:5-6 * **26:6** Ap 23:6, 28:20
* **26:9** Ap 8:3

10 Hi hɨrɨak menmen im heit Jerusalem. Mɨt iuwe pris newenhi te hi eno
ewis mɨt yapɨrwe nekre wɨnak enuk. Maain mɨt ne kaunsil natɨp hɨr nani,
hi hewenhi hatɨp hɨram yaaim te hɨr nani.
11 Wɨ yapɨrwe hi hɨrɨak mɨt enum nanɨp nekre wɨnak ke mɨt ne Isrel hɨr
nererik nekine hɨm me Moses neitai. Hi are enipi hɨr enweikɨn sip enwet
hɨm me Krais. Hi han enuk wɨsenuk heriuwerei te hi hen wit yanɨmɨn enɨp.

Pol katɨp Jisas kari han kɨrak hɨrak kisesik

12 "Me menmen im hi hen wit Damaskas. Hi hetenen tɨwei me mɨt iuwe
pris natɨp hɨram yaaim te hi eno ein ari mɨt nises hɨm me Krais.
13 Hi hitet yayiwe hepno hepno ere wepni kan kau nɨmɨniuwe hi
hɨr menmen mɨre si iuwe minɨn wepni hɨram meke nepni man mɨr
meweiknɨna hetike mɨt kerek nan netikewa.
14 Haiu yapɨrwe menke mɨwaai tɨ, hi hemtau hɨm ke mɨtɨk ketpo keriuwe
hɨm me mɨt ne Isrel netpim, hɨrak katɨp kar ik: 'Sol, Sol henmak te ti
herewaank? Ti hɨre bulmakau kewɨr hɨt kenep paap tɨknuk ke mɨtɨk kɨrak
ti hewaank hɨrekes.'
15 Hi hitɨwekhi, 'Mɨtɨk Iuwe ti keimɨn?' Hɨrak Mɨtɨk Iuwe katɨp kar ik:
'Hi Jisas kerek ti herewaank.
16 Te ti ekrit ehɨrp. Hi hewepyapɨr hɨrekes ti hɨra hentar hi hehimɨtenut
ti erɨak menmen mai. Ti eno etɨp mɨt han menmen ti epei hɨrem hi
heteiknutem, im metike menmen maain hi eteiknutem.
17 Hi naanmamprut te mɨt ne Isrel nantike mɨt han ne weiwɨk ham hɨr
ap te nanitep. Hi eriuwetit ti eno mɨt ap ne weiwɨk me Isrel.
18 *Ti etpor hɨm mai hɨr nanisesim nar ke mɨt nɨnapɨpɨ hɨr nesiupan
nanamɨr. Ti eweikɨn han kɨr hɨr ap nises menmen enum mɨr toto au. Hɨr
nanises menmen yaaim me God mɨre wepni kɨr. Hɨr nanɨnaaiwɨr Seten
hɨr nanises God te hɨr enisɨsa hi ahɨsak menmen enum mɨr hɨr nɨrɨakem
te God kaknipi hɨr nanu nɨmɨn ke mɨt God kehimɨteni hɨr nɨrak.'

Pol katɨp Agripa menmen hɨrak kɨrɨakem.

19 "Mɨtɨk iuwe Agripa, hi epei hɨr menmen im meke wit ke God man te hi
ap eweikɨn sip ewet hɨm im.
20 *Au, hi hinɨn hewepyapɨr menmen im heit wit Damaskas ketike wit
Jerusalem. Epei au, hi hen herer wit wit kerek mɨt ne Isrel newi, wit im
metike wit mɨt ap ne weiwɨk me Isrel newim. Hi hatɨp mɨt hɨr enweikɨn
sip enwet menmen enum enises God, hɨr enrɨak menmen yaaim neteikɨn
mɨt hɨr epei neweikɨn sip newet menmen enum.
21 *Mɨt ne weiwɨk me Isrel nitauhi hi heit wɨnak iuwe ke God hɨr naniyep
nentar hi hɨrɨak menmen im.
22 *Te God epei kekepa nɨpaa ere petepin in ek, te hi herp in hatɨp hɨm
yaaim mamno mɨt yapɨrwe, hɨr niuk mɨr iuwe, hɨr mɨt au weinɨn. Menmen
hi hetpim hɨram menmen keremem nɨpaa mɨt profet netike mɨtɨk Moses
katɨp hɨram mannen.
23 *Hɨr natɨp mɨtɨk God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap haiu mɨt, hɨrak
kaki maain God kakɨkaak hɨrak kakɨkrit kakinɨn mɨt yapɨrwe ne weiwɨk
me Isrel, mɨt au ne weiwɨk ham, God kaktorhis hɨr nanu werek werek.
Hɨm yaaim im hɨram mɨre si mamkaap mɨt nanɨr ein werek werek, hɨram
mamkaap mɨt nertei werek menmen yaaim God kɨrɨakem."

Pol katɨp kari han ke Agripa te hɨrak kakises hɨm me God

---

* **26:18** Ais 35:5, 42:7, 16; Ef 2:2; Kl 1:13; Ap 20:32 * **26:20** Mt 3:8 * **26:21** Ap 21:30-31 * **26:22** Lu 24:44-47 * **26:23** 1Ko 15:20

24 Pol wen katɨp menmen im, mɨtɨk Festas kɨnap ketpɨwek kar ik: “Pol ti
hetaritari! Menmen yapɨrwe ti hen skul herteiyem hɨram menipit ti enuk
han ken sip.”
25 Pol ketpɨwek, “Mɨtɨk iuwe, hi ap hetaritari au. Menmen hi hetpim
hɨram hɨm yaaim me mɨtɨk kertei werek kerekek.
26 *Mɨtɨk iuwe Agripa, hi ap hɨnaain hetput menmen im hentar ti hertei
menmen im. Ti hertei menmen im hentar menmen im epei man meit wit
kike au, man meit wit iuwe mɨt yapɨrwe nɨrem.
27 Mɨtɨk iuwe Agripa ti hises hɨm me mɨt profet? Hi epei hertei ti hisesim
herteiyem mekre han.”
28 Mɨtɨk Agripa keremirɨwek hɨm ketpɨwek kar ik: “Me wɨ im ti han kitet
ti ari han kai te hi ehises hɨm me Jisas Krais?”
29 Pol ketpɨwek, “Me wɨ in ek o maain, hi hitehi God te ti hetike mɨt
yapɨrwe nau in nemtau hɨm mai yi eiyises hɨm yaaim me Krais te yi eiyɨr
ke hi te hi ap hanhan sen mewi mɨpre hɨram mɨwaai his mai.”
30 Pol katɨp epei au, mɨtɨk iuwe Agripa ketike mɨtɨk gavman Festas, ketike
Benasi wetike mɨt yapɨrwe nɨr nekrit nanɨno witeik.
31 *Hɨr nekrit nanɨno witeik, hɨrakɨt tatɨpakɨt tar ik: “Mɨtɨk ik ap kɨrɨak
menmen enum te hɨrak kaku wɨnak enuk o kaki au.”
32 *Agripa katɨp Festas kar ik: “Mɨtɨk ik ap kitehi mɨtɨk iuwe Sisa
kakɨmtau hɨm mɨrak te ti esupanek kakno.”

27

Mɨt neithis Pol neiyɨk nan newisɨk kau sip kakno wit iuwe Rom

1 *Me wɨ hɨr mɨt iuwe ne gavman han kitet natɨpan haiu mamu sip
manno Itali, hɨr neithis Pol ketike mɨt han nekre wɨnak enuk hɨr newet
mɨtɨk kepten niuk mɨrak Julias newetɨwek enun in. Julias hɨrak kepten
naanmɨmpre 100 mɨt ne ami hɨr soldia kerek mɨt nenewor “Mɨt ne mɨtɨk
iuwe Sisa ke Rom.”
2 *Haiu mɨt men mau sip me wit Adramitiam, menep te hɨram mɨnaaiwɨr
Sisaria mamno mamrer wit wit me wan me provins Esia. Haiu mau en epei
au, hɨram merekir wan men. Mɨtɨk niuk mɨrak Aristakas ke wit Tesalonaika
ke provins Masedonia hɨrak ketikewai mau sip men.
3 *Wɨ ham haiu mɨpiun wit Saidon. Julias hɨrak kɨrɨak Pol yaaik kewisɨk
ken kakɨr nɨrak yinan te hɨr enwetɨwek menmen mei te hɨrak kau sip werek
werek kakno.
4 Haiu mɨnaaiwɨr Saidon men Saipras. Nɨme mɨniu man mewep te haiu
merekir wan men yinak in me Saipras kerek nɨme ap mɨniu meitai au.
5 Haiu merekir wan meperp provins Silisia ketike Pamfilia ere mɨpiun
wit Maira keit provins Lisia.
6 Haiu meit ein, mɨtɨk kerek naanmɨpre 100 mɨt ne ami kɨnkatɨn sip ham
ere kɨr miutɨp me wit Aleksandria mamno Itali. Hɨrak kɨr sip epei au, hɨrak
kewisai haiu mewim.
7 Haiu mewim, sip merekir wan men main main me wɨ ham mentar nɨme
mɨniu iuwe meiyepetai te haiu mɨrak menmen iuwe mesipat wit Naidas.
Nɨme meiyepetai te haiu mamno ein au, te haiu meweikɨn mekiuwe wit
Krit kerek wan kimaak keketik kau nɨmɨn. Haiu mekiuwe pɨnak nɨme ap
mɨniu meitai mesipat Salmoni.

---

* **26:26** Jo 18:20 * **26:31** Ap 23:29; 25:25 * **26:32** Ap 25:11 * **27:1** Ap 25:12 * **27:2** Ap 19:29
* **27:3** Ap 24:23

8 Haiu men mesiurɨr menep tenhaan haiu mɨrɨak menmen iuwe mɨpiun
wit niuk mɨrak “Wan yaaik sip mamno pasis” hɨrak menep wit niuk mɨrak
Lasia.
9 Haiu mepu wit eik wɨ yapɨrwe ere wɨ kerek mɨt ne Isrel nɨnapen
menmen han tewenɨn God kakɨsak menmen enum hɨr nɨrɨakem, hɨram
epei man men. Hɨram wɨ me hauwɨ hɨtan te wan sɨr mewenɨn iuwe, te Pol
katɨp mɨt kar ik:
10 *“Yi mɨt, hi hertei haiu mamnaaiwɨr wit ik mamno mamrekir wan
hɨram ap yaaim. Au, enum. Maain sip metike menmen mekrerek, wan
kakɨwaankem. Eim keremem au. Haiu mɨt han mami.”
11 Pol katɨp epei au, mɨtɨk iuwe naanmɨmpre 100 mɨt ne ami ap kises
hɨm mɨrak au. Hɨrak kemtau hɨm me mɨtɨk kerek naanmɨmpre mɨt bos
kru nɨrɨak menmen nau sip, hɨrak ketike mɨtɨk kerek ketenen stia ke sip
keweiknenik te sip mamno.
12 Wit ik hɨrak ap wit yaaik te sip mamu in me hawɨ hɨtan, te mɨt yapɨrwe
nau sip hanhan nɨnaaiwɨr wit nanɨno nerekir wan ere hɨr nɨpiun Finiks.
Hɨrak wit keit Krit hɨrak yaaik ke sip mamu en mɨsawɨn te ap mɨniu au.
Hɨr hanhan nanu en ere hawɨ hɨtan epei au.

Nɨme mɨniu wan kewenɨn wɨsenuk

13 Maain nɨme wenituk mɨniu te mɨt han kitet hɨr nanises menmen nɨpaa
hɨr natɨpanem. Hɨr nesiupan waai neriyaak kan sip hɨr nɨnaaiwɨr wit hɨr
nesiurɨr menep tenhaan, nitet Krit.
14 Haiu mepno kike, nɨme mɨniu mɨre yuwerep meke wit Krit man.
15 Nɨme mɨniu mɨre yuwerep man kerek mɨt nenewem “No ista” hɨram
menep sip te mɨtɨk ap keweikɨn stia ke sip werek werek au. Hɨram mewep
nɨme ke nɨmɨn mamno au, te haiu mewisɨm meit nɨme mɨniu meriuwetem
men.
16 Haiu men ere mesipat wit Koda kerek wan kimaak keketik kau nɨmɨn.
Haiu mesipat Koda ke his enkik, hɨrak keiyepet nɨme kike te haiu mari
bot kike kisɨsai meriyaak meriyaak ere haiu meit bot eik mewisɨk kɨwaai
kentar sip, haiu mesenkekik meriuwe waai hɨrak kau keit.
17 Hɨrak kau keit, hɨr neit waai neiyɨm nemenkek sip te ap mamwep au.
Hɨr nɨnaain sip mamno mamtɨn tenhaan me wan meperp wit iuwe Afrika
mamwep te hɨr nesiupan laplap sel me sip newisɨm mɨwaai. Epei au, hɨr
newis nɨme yuwerep meriuwetem men.
18 Yuwerep kɨniu wan wen kewenɨn te wanewik hɨr nenke menmen
mekre sip newɨrem mekre wan.
19 Wɨ ham epei man, hɨr hɨras neit menmen yapɨrwe me sip hɨr
nenkerem newɨrem mekre wan.
20 Me wɨ yapɨrwe haiu ap mɨr wepni o hɨr, te nɨme wen mɨniu wɨsenum.
Haiu han kitet maain haiu mami.
21 Mɨt nau sip ap naam menmen me wɨ yapɨrwe nentar yuwerep, Pol kerp
nɨmɨn ke mɨt ketpor kar ik: “Yi mɨt, nɨpaa hi hetpi yi ap einaaiwɨr wit Krit
te sip ap mamriwaank au. Te yi ap yemtau hɨm mai.
22 *In ek hi etpi yi han tokik eiyu. Haiu mɨt ap mami au. Sip keremem
mamɨnke mamɨkre wan.
23 Hi hertei menmen im hentar nepɨp wɨtaan God kerek hi hisesik
ewenɨpi niuk mɨrak hɨrak keriuwet ensel mɨtɨk hak kan kerp menep
ketikewa ketpo kar ik:

---

* **27:10** Ap 27:22 * **27:22** Ap 27:10, 31

24 *‘Pol ti ap hɨnaain au. Ti ehɨrp ninaan me mɨtɨk iuwe Sisa. God kentar
hɨrak yaaik, hɨrak kakwis mɨt yapɨrwe nau sip netikewit hɨr ap nani au.’
25 Yi mɨt ap yɨnaain au. Hi hises hɨm me God, hi hertei menmen mamnen
mamɨr ke nɨpaa hɨrak ketpewem.
26 *Nɨme mamriuwetai haiu mamno sip mamtɨn tenhaan emɨt wit kerek
wan kimaak keketik kau nɨmɨn.”
27 Wɨ hiswiyen tekyaait (14) epei men, hawɨ yuwerep mɨniu man meit
wan eik niuk mɨrak Edria. Me wɨ nɨmɨn hɨram nɨme meriuwet sip mepno,
mɨt naanmɨpre sip han kitet haiu epei man menep tɨ.
28 Hɨr han kitet haiu epei man menep tɨ, te hɨr newɨr waai nesenkek
nan mewik mekre tɨpar nɨnɨn mak kɨram, hɨram matɨp 40 mita kesikekre.
Maain hɨr pɨke newɨrem hɨram matɨp 30 mita kesikere.
29 Hɨr nɨnaain sip kerek haiu mewim mamno mamnep nan iuwe me
tenhaan te hɨr neiyɨk nan iuwe tekyaait (4), hɨr nesenkek waai mewim, hɨr
newɨrem mekre wan mɨkaap sip mamno main main. Epei au, hɨr hanhan
wanewik o eksiupan waswas.
30 Mɨt naanmɨpre sip hanhan nɨnaaiwɨr sip te hɨr neit bot kike nesiuw-
erek kepno kentar tɨpar hɨr newisesik natɨp hɨr nanwɨr waai kakri paan
me sip metenenim.
31 *Au, Pol katɨp mɨtɨk kepten naanmɨpre 100 mɨt ne ami, hɨrak ketike
mɨt nɨrak kar ik: “Mɨt in naanmɨpre sip hɨr nɨrɨr nanɨno, yi yapɨrwe yayi.”
32 Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne ami nerekir waai metenen bot kike te hɨrak
kenterer tɨpar ken.
33 Menep kaksiupan hɨrkiwo (o hɨr kaa), Pol kitehi mɨt nanɨm menmen
ketpor kar ik: “Yi epei yemerɨr hawɨ yuwerep kaktɨn kakɨt me wɨ hiswiyen
tekyaait (14), yi ap yaam menmen au.
34 *Hi hitihi hɨm manp yi eiyɨm menmen te hɨram mamkepi yi manpenun
eiyu te yayi au. Yi eiyu werek werek.”
35 *Pol katɨp menmen im epei au, hɨrak keit bret kitehi God hɨrak katɨp
God hɨrak han yaaik keriuwerem kerp ninaan me mɨt. Epei au, hɨrak kaam.
36 Hɨrak kɨpaam, hɨr mɨt en han tokik nau hɨr neit menmen meiyam
naam.
37-38 Haiu mɨt mar 276 haiu mepu sip im e. Haiu mɨt maam ere werek, mɨt
newɨr wit (hɨram mɨre rais), hɨr newɨrem men mekre wan te hɨr nɨkaap sip
ap nɨmenum au.

Sip mewep meit tenhaan

39 Nepei wanewik, mɨt naanmɨpre sip nɨr tɨ te hɨr nepɨtari hɨr neit neiyɨn.
Hɨr nɨr wan mɨre tenhaan yaaim mekrerem, te hɨr han kitet nanɨno ein
neriuwet sip mamtɨn mamɨt tenhaan.
40 Hɨr nɨrem epei au, hɨr neremir waai nan mewim, hɨram menke mekre
wan, hɨr nesiupan waai metenen stia. Epei au, hɨr nɨkɨam laplap sel meit
paan ke sip te nɨme mamɨnpep meiyɨm mamno tenhaan.
41 Au, sip men menep tenhaan, hɨram mɨnatɨn meit. Sip paan kɨram
mɨnatɨn meit ap mepno au, te wan sɨr mewenɨn menep sip mɨkaru
mewepim.
42 Mɨt ne ami nimenɨpɨn nanɨnep mɨt enun ne wɨnak enuk hɨr hɨras
nɨpaa neriyei neri nanɨno Rom te hɨr ap nanri wan nanɨno tenhaan meit tɨ
nɨrɨr nanɨno.

---

* **27:24** Ap 23:11 * **27:26** Ap 28:1 * **27:31** Ap 27:22 * **27:34** Mt 10:30 * **27:35** Mt 15:36; 1Ti 4:4-5

43 Au, mɨtɨk kepten iuwe naanmɨpre 100 soldia ke ami hɨrak hanhan
kɨkaap Pol te hɨrak keweni nɨrɨak menmen im. Hɨrak katɨp mɨt kerek nertei
nari tɨpar hɨr nehɨn nɨripe tɨpar nerwak nanɨno tenhaan eik.
44 *Mɨt han au, hɨr netenen nu o menmen ham me sip mewep hɨr
nenterim nanɨno tenhaan. Marim haiu yapɨrwe men mɨpiun tenhaan ke
pɨn eik.

28

Menmen Pol kɨrɨakem keit wit Molta

1 Haiu mɨpiun tenhaan ke pɨn eik, mɨt han nan netpai tɨ ik kerek wan
kimaak keketik kau nɨmɨn niuk mɨrak Molta.
2 *Mɨt ne wit in nerekyai yaaim. Hawɨ epei kan, nɨme mewep te hɨr
nɨmansi neriyei man menep mau si mewim.
3 Pol keit haak mei kakwisɨm mamwaai si, manpen asp (hɨrak kɨre
manpen siurp) kerek kɨsawɨn kɨnɨk haak hɨrak ketpaan ken kentar haak
mɨwaai si hɨram sisi. Hɨrak ketpaan ken kenep Pol kau his mɨrak
kemenkekik kau keit.
4 Mɨt ne wit in nɨr manpen siurp (o yenmik) kemenkekhis me Pol hɨr
natɨpan nar ik: "Nɨpaa mɨtɨk ik kenep mɨtɨk kaa, te tɨpir kaiu ap kakwisɨk
kaku au. Hɨrak kinɨn wan te in ek kaki."
5 *Au, Pol kemiyepep his manpen (o yenmik) kenke kekre si hɨrak ap
kɨnap au.
6 *Mɨt netpepik nare te his mɨrak mɨniu o hɨrak kenkewɨn kaki. Hɨr
netpepik netpepik, hɨr ap nɨr menmen mar ik nɨpaa au, hɨr neweikɨn han
kɨr natɨp nar ik: "Au, mɨtɨk ik hɨrak kɨre God."
7 Tɨ menep wit kerek manpen kenep Pol hɨram tɨ me mɨtɨk iuwe
naanmɨpre wit wan kimaak keketik kau nɨmɨn ik e niuk mɨrak Pablias.
Mɨtɨk ik kan ketaihis keriyei ken wɨnak kɨrak, te hɨrak naanmɨrei werek
werek ere wɨ wikak.
8 Haiu mepu en, Pablias haai kɨrak kɨnap yɨnk sisi kesiuwe mune kɨwaai
yeno. Pol ken haau kɨrak kitehi God ek. Kitehi God ek, hɨrak kewis his
meterik hɨrak kekepik kɨre yaaik.
9 Hɨrak kɨrɨak menmen im, hɨr mɨt yapɨrwe ne wit wan kimaak keketik
hɨr nɨnap, hɨr nan te Pol kɨrɨaki yaain.
10 Pol kɨrɨaki nɨre yaain, hɨr newetei menmen yaaim yapɨrwe. Maain
haiu mau sip mɨnaiwɨri hɨr newis menmen yapɨrwe te haiu mamɨm me wɨ
haiu mau sip mampɨno.

Haiu mepno ere mɨpiun Rom

11 Wenke wikak epei au, haiu mɨnaaiwɨr wit Molta haiu mau sip me
Aleksandria niuk mɨram "Tɨpir wik." Hɨr newis ninaan me tɨpir mɨt
nenewem "Tɨpir wik" nentar ninaan me nɨkerek hɨrakɨt wik te tɨpir niuk
mɨrak Sus tau sip paan kɨram. Sip im nɨpaa hawɨ hɨtan, hɨram mepu wit
Molta.
12 Haiu mɨnaaiwɨr Molta epei au, haiu merekir wan men ere mɨpiun wit
Sairakyus. Haiu mɨpiun wit Sairakyus, haiu mepu en wɨ wikak.
13 Haiu mɨnaaiwɨr sairakyus mepno ere mɨpiun wit Risiam. Wɨ ham
miutɨp nɨme mɨniu mar ke wenituk te haiu men me wɨ wik haiu mɨpiun
wit Pyutiolai.

---

* **27:44** Ap 27:22-25 * **28:2** 2Ko 11:27 * **28:5** Mk 16:18 * **28:6** Ap 14:11

14 Haiu mepu wit Pyutiolai, haiu mɨr mɨt han kerek nises hɨm me Krais.
Hɨr netaihis haiu mamu mamkiteri ere wɨ hispɨnak wik (7). Marim haiu
mɨpiun Rom.
15 Mɨt kerek nises hɨm me Krais neit wit iuwe Rom hɨr nemtau haiu
mamnen, te hɨr nen ere nɨpiun wit ke maket ke Apias ketike wit niuk mɨrak
"Wɨnak Pasenda Wikak," hɨr newenaiyipɨr. Hɨr newenaiyipɨr epei au, Pol
han yaaik kitehi God ketpɨwek hɨrak yaaik.
16 *Me wɨ kerek haiu mɨpiun wit Rom, mɨt ne gavman newis Pol hɨrekes
kau wɨnak hak kiutɨp, mɨtɨk ke ami kiutɨp naanmɨprewek.

Pol kewepyapɨr hɨm me Krais keit wit Rom

17 *Pol kau wɨnak eik ere wɨ wikak, hɨrak kesiuwe mɨtɨk kitehi mɨt iuwe
ne weiwɨk me Isrel nau en, hɨr enɨnen enrerik enɨmtau hɨm me Pol. Hɨr
nererik epei au, Pol ketpor kar ik: "Nai yinan, hi ap hɨrɨak menmen enum
me mɨt ne weiwɨk maiu o hi eweikɨn sip ewet menmen nɨpaa maamrer nai
nisesim neweteiyem au, te mɨt ne Jerusalem hɨr netauhis weinɨm newisa
hekre wɨnak enuk neriuweta hen mɨt iuwe ne Rom.
18 *Hɨr mɨt ne gavman ne Rom nitauhi me menmen im hɨr nare
nesiupena nentar hɨr nertei hi ap hɨrɨak menmen enum te hi hahi.
19 *Au, mɨt iuwe ne Isrel nɨnapen hɨr nansiupena te hi hatɨp 'Mɨtɨk iuwe
Sisa ekɨmtau hɨm mai.' Hɨr neriuweta hi han te hi ap esiuwe hɨm mei me
menmen enum hɨr nɨrɨakem au.
20 *Hi hentar menmen im hi hitihi yi mɨt yi einen te hi hetpi menmen.
Sen im mau his mai mentar hi hises hɨm me hɨrak Mɨtɨk Iuwe kerek mɨt ne
Isrel yapɨrwe nemeriyɨwek kaknen kakɨkaap haiu mɨt."
21 Pol katɨp epei au, hɨr netpɨwek nar ik: "Haiu ap meit tɨwei meke wit
Judia mɨt nesiuwerem me ti au. Naiu yinan han ap neke Judia nan in netpai
me menmen im, te hɨr natɨp ti hɨrɨak enum au.
22 *Haiu hanhan mamɨmtau menmen ti han kitetim mentar haiu mertei
mɨt nerer wit wit natɨp enum me mɨt nises hɨm im ti hisesim."
23 Hɨr natɨp epei au, hɨr nɨmat wɨ nanɨnen nanɨmtau hɨm me Pol. Wɨ hɨr
nɨmat nanɨmtau menmen, mɨt yapɨrwe nan wɨnak ke Pol kepwik. Wepni
ere wɨtaan Pol ketpor hɨm kewepyapɨr hɨm me God kakinɨn naanmampre
mɨt. Hɨrak kare kakri han kɨr keteiknor Jisas hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God
keriuwetek kan kɨkaap haiu mɨt hɨrak ketpor hɨm nɨpaa Moses ketike mɨt
profet hɨr newisɨm mau tɨwei.
24 Mɨt han nises hɨm mɨrak, mɨt han au hɨr nɨnaain.
25 Hɨr nɨnaaiwɨr wɨnak ke Pol hɨr natɨp namɨnanem neriuwe hɨm me Pol.
Hɨr natɨp namɨnanem nentar hɨm Pol ketporem mɨkaru. Hɨrak katɨp kar
ik: "God Hɨmɨn Yaaik katɨp werek wɨ nɨpaa hɨrak katɨp profet Aisaia hɨm
mɨrak hɨrak katɨp maamrer ni em. Nɨpaa hɨrak katɨp:
26 *'Ti eno etɨp mɨt in ne weiwɨk me Isrel menmen im: Maain yi
yayɨmtewem yayɨmtewem te yi ap yayɨrteiyem au. Yi eiyɨrem
eiyɨrem te yi ap eiyɨrem werek au.
27 Han ke mɨt in epei ken sip, hɨr nemesɨs nɨkɨp ap nemtau hɨm hɨr ap nɨr
menmen werek werek au, hɨr nɨnapɨpɨ. Hɨr nɨrɨak menmen im au, te
hɨr enɨr menmen neriuwe nanamɨr, hɨr enɨmtewem enriuwe nɨkɨp
mɨr, hɨr han kɨr enɨrtei menmen werek werek te hɨr enweikɨn sip
enisɨsa te hi God hi ekepi.' "

---

* **28:16** Ap 24:23 * **28:17** Ap 25:8 * **28:18** Ap 26:31 * **28:19** Ap 25:11 * **28:20** Ap 24:15
* **28:22** Ap 24:14 * **28:26** Ais 6:9-10; Mt 13:14-15

28 *Pol katɨp hɨm ham mar ik: “Hi hetpi te yi yertei werek. Hɨm yaaim
me God kakɨkaap haiu mɨt hɨram epei man mɨt ap ne weiwɨk me Isrel. Hɨr
keriyen nanɨmtewem nanisesim.” [
29 Pol katɨp menmen im epei au, hɨr mɨt ne weiwɨk me Isrel nɨnaaiwɨr
wɨnak kɨrak hɨr natɨpan nenehan wɨsenum me menmen hɨrak ketpim.]
30 *Pol kewɨr pewek katɨn wɨnak ik hɨrak kewik ere tito wik, hɨrak keithis
mɨt kerek nan nɨrek,
31 *hɨrak ketpor hɨm kewepyapɨr menmen me God kakinɨn mɨt
kewepyapɨr me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais. Hɨrak ap kɨnaain au, hɨrak katɨp
mɨt yapɨrwe, mɨt ap netpɨwek nar ik: “Ti ap atɨp im au emɨt.”

Mepɨr keremem

* **28:28** Sam 67:2; Lu 3:6; Ap 13:46, 18:6 * **28:30** Ap 28:16 * **28:31** Ap 28:23

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Rom

Menmen me tɨwei ik

Mɨt yapɨrwe hɨr enun nerp ninaan me God *1:1-17*
Menmen God kɨrɨakem mamkepai te kaktaihis *1:18–3:20*
Haiu meit hɨmɨn yaaik ke Krais *5:1–8:39*
Menmen God kɨrɨak mɨt ne Isrel em *9:1–11:36*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *12:1–15:13*
Pol katɨp menmen maain hɨrak kakrɨakem *15:14-33*
Pol katɨp mɨt ne Rom hɨm gude mɨkaru *16:1-27*

Hɨm me menmen God kehimɨtan Aposel Pol hɨrak kɨrɨakem

1 *Hi Pol hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt ne wit Rom. Hi hɨre wok mɨtɨk
ke Jisas Krais. Nɨpaa hɨrak kehimɨtena hi hɨre mɨtɨk aposel kɨrak hɨrak
keriuweta hi hises menmen im keremem. Hi atɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim
me God man haiu mɨt.
2 *Nɨpaa enum eik God katɨp hɨrak kaksiuwe menmen mɨrak yaaim im
mamnen. Hɨrak kewepyapɨrem katɨp mɨt profet em te hɨr newisɨm mau
tɨwei.
3 *Hɨm yaaim im hɨram matɨp me God Nɨkan kɨrak Jisas Krais Mɨtɨk kaiu
Iuwe. Haiu mertei hɨrak kɨre mɨtɨk kentar miye pɨrak hɨre winaak hɨrak
nepenyek ke mɨtɨk iuwe ke weiwɨk me Juda niuk mɨrak Devit.
4 *God keteiknai Jisas hɨrak ap kɨre mɨtɨk kerekek au. Hɨmɨn kɨrak yaaik
kɨre God. Hɨrak keteiknai Jisas hɨrak Nɨkan kɨrak keriuwe menmen iuwe
hɨrak kerekyɨwekem mar im. Hɨrak kɨkɨak Jisas kekre nɨmɨn ke mɨt nɨpaa
naa hɨrak pɨke kekrit kepu.
5 *God han tewenɨna kehimɨtena hi hɨre mɨtɨk aposel kɨrak hentar
menmen Jisas Krais kɨrɨakem. Te hɨrak keriuweta hi eno erer wit wit akaap
Krais etɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr enɨmtewem te hɨr enisesim.
6 God kehimɨteni yi mɨt miyapɨr ne wit Rom yetike mɨt miyapɨr ne wit
ham yi yapɨrwe yi ne Jisas Krais.
7 *Te hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr yeit wit Rom, kerek God hanhan
keriuwi kehimɨteni yi mɨt miyapɨr nɨrak. Hi hanhan God Haai kaiu ketike
Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrakɨt tatrekyi menmen yaaim te yi eiyu werek.

Pol hanhan kakno kakɨr mɨt miyapɨr ne Rom

8 *Hi ehinɨn etpi menmen im. Hi atɨp God eriuwe niuk me Jisas Krais
hɨrak yaaik kentar mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr nemtau yi yises hɨm me
Krais.
9-10 **God kerek hi hɨrɨak menmen mɨrak heriuwe han kai iuwe te hi
hatɨp mɨt hɨm yaaim me Nɨkan kɨrak, hɨrak hɨrekes kertei hekrit hekrit hi
hitɨwekhi me yi mɨt en. Hi hitehi God te hɨrak in ek kakɨkepa kakwisa hi
anen ari yi mɨt.
11 Hi hanhan anen ari yi mɨt hi eweti menmen yaaim God Hɨmɨn Yaaik
kewetaiyem te hɨram mamkepi yi mɨt miyapɨr han tokik eiyu eiyɨt.

---

* **1:1** Ap 9:15, 13:2; Ga 1:15 * **1:2** Ro 15:25-26; Ta 1:2 * **1:3** Mt 22:42; Ro 9:5; 2Ti 2:8 * **1:4** Ap 13:33 * **1:5** Ap 26:16-18; Ro 15:18; Ga 2:7-9 * **1:7** 1Ko 1:2; 2Ko 1:1; Nam 6:25-26; Ef 1:2 * **1:8** 1Te 1:8 * **1:9-10** Ef 1:16; Fl 1:18; 1Te 2:5, 10 * **1:9-10** Ap 19:21; Ro 15:23, 32

12 Menmen hi hetpiyem hɨram mar im. Hi akepi ariuwe menmen hi
arekyiyem, yi eikepa eiriuwe menmen yi eirekyiyem te haiu emkaapan
emriuwerem.
13 *Nai yinan hi hanhan yi eiyɨrtei me wɨ yapɨrwe hi han kitet anen ari.
Au, nɨpaa ere in menmen mewena te hi ap anen ari yi mɨt au. Hi han kitet
hi hari mɨt miyapɨr han ne yi mɨt en yi eiyises hɨm me God. Hi atɨp mɨt
miyapɨr hɨm yaaim me Krais te mɨt han nanisesim hɨram mar ke mɨtɨk
hɨrak kamɨr ni, maain menmen mamwo yapɨrwe. Mar im hi hanhan yi
eiyisesim eiyɨr ke mɨt han hɨr ap ne weiwɨk me Isrel hɨr nisesim.
14 God hɨrak kehimɨtena hi atɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak. Hi eno mɨt hɨr
nau werek nanɨr ke Grik. Hi eno mɨt han au nau wit enuk yaank. Hi eno
mɨt hɨr nen skul nertei menmen iuwe, netike mɨt han au hɨr nau weinɨm
netaritari menmen im.
15 Mar keremem te hi hanhan anen yi mɨt miyapɨr ne Rom etpi hɨm yaaim
me Krais.

Hɨm yaaim me Krais hɨram Iuwe

16 *Hi ap yɨnk enuk heriuwe hɨm yaaim me Krais au. Hɨram menmen
iuwe me God mamkaap mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm mɨrak nisesim,
hɨram mamkepi God kaktorhis. Hɨram minɨn men mɨt ne Isrel, maain
hɨram men mɨt hɨr ap ne weiwɨk mɨr au.
17 *Hɨm yaaim me Krais meteiknai menmen yaaim God kerekyeiyem
kekepai haiu mamre yaain te haiu mamtikerek mamu han kiutɨp. Hɨram
menmen im. Mɨt nemtau hɨm mɨrak, hɨr nanisesim te hɨram mamɨkrit
menmen me God mamkepi, hɨram mamno ere mamɨsi. Hɨm me God mɨt
newisɨm mau tɨwei matɨp mar im: "Mɨt kerek God katɨp hɨr yaain nentar
hɨr nemtau hɨm nisesim, hɨr nantikerek nanu nanɨt."

Hɨm me mɨt hɨr neweikɨn sip newet God.

18 *God kerek kau wit kɨrak hɨrak keteiknai hɨrak han enuk keriuwe
mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek neweikɨn sip newet menmen mɨrak, hɨr nɨrɨak
enum, hɨr nepakɨn hɨm yaaim neriuwe menmen enum hɨr nɨrɨakem.
19 *God epei kakɨwaank mɨt kakɨntar menmen mɨt nanɨrteiyem me God
hɨrak nɨpaa ein keteiknorem.
20 *Nɨpaa wɨ kerek God kewis nepni metike tɨ mɨt miyapɨr hɨr nɨr
menmen hɨrak kɨrɨakem. Mar keremem te hɨr nɨrem hɨr nertei menmen
me God. Hɨr ap te nanɨr God kaku nanamɨr kɨr au. Hɨr nertei God
hɨrak kɨre mekak, hɨr nertei hɨrak wɨsenuk manpenuk kaku kakɨt tipmain
tipmain enum eik, te hɨr ap nantɨp God hɨr nepɨtariyek te hɨr ap newenɨpi
niuk mɨrak au.
21 *Hɨr ap te nantɨp God hɨr nepɨtariyek nanɨntar nɨpaa hɨr nertei God
hɨrak keimɨn te hɨr nɨnapen newenɨpi niuk mɨrak, hɨr ap netpɨwek hɨrak
yaaik au. Hɨr han kitet menmen enum te han kɨr enuk ketari menmen
yaaim mɨre mɨt ne wɨtaan nen yaank ap nemsiu si au hɨr nɨnatɨn yayiwe.
22 *Hɨr han kitet hɨr nertei menmen yapɨrwe te hɨr nar ke mɨt enun han
ken sip.
23 *Hɨr nar ke mɨt enun han ken sip nentar hɨr epei neweikɨn sip newet
God kerek kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik, hɨr ap newenɨpi niuk
mɨrak au. Hɨr neweikɨn newenɨpi niuk me tɨpir kerek mɨt natɨn ninaan

---

* **1:13** Ap 19:21; Jo 15:16 * **1:16** Sam 119:46; Mk 8:38; 1Ko 1:18, 24; Ap 13:46 * **1:17** Ro 3:21-22; Hab 2:4 * **1:18** Ef 5:6; Kl 3:6; 2Te 2:12 * **1:19** Ap 14:15-17, 17:24-28 * **1:20** Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hi 11:3 * **1:21** Ef 4:17-18 * **1:22** Jer 10:14; 1Ko 1:20 * **1:23** Diu 4:15-19; Sam 106:20

mau teinɨk. Hɨr nime nu mɨre mɨt kerek nani ek, o hore, samiyak o kɨrin, manpen, pewen, menmen ham.

Menmen enum mɨt hɨr nɨrɨakem

24 *Hɨr nɨrɨak menmen enum mar im, te God kɨnaiwɨri te hɨr nau enum nɨrɨak menmen enum mar im: Hɨr nɨrɨakan menmen enum neriuwe yɨnk kɨr, hɨr nises menmen han kɨr hanhanem.

25 *Hɨr neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God, hɨr nises hɨm enum memitetpɨn. Hɨr newenɨpi niuk me menmen God kɨrɨakem. Hɨr ap newenɨpi niuk me God kerek kɨrɨak menmen yapɨrwe. Hɨrak kerekek hɨrak yaaik, haiu mamwenɨpi niuk mɨrak tipmain tipmain enum eik.

26 Hɨr neweikɨn sip newet God te hɨrak kɨnaiwɨri hɨr nises menmen enum hɨr hanhanem. Miyapɨr hɨr ap nɨwaai netike mɨt nɨr au. Hɨr niyawan nɨwaai netike miyapɨr han.

27 *Mɨt hɨr nɨrɨak menmen nar ke miyapɨr nɨrɨakem. Hɨr ap netike miyapɨr nɨr niyawan nɨwaai au. Hɨr han kɨr kekrit kɨre si, hɨr hanhan netike mɨt han hɨr niyawan nɨwaai. Hɨr niyawan nɨwaai nɨrɨakan enum te God kerekyor enum me menmen enum hɨr nɨrɨakem.

28 Mɨt miyapɨr hɨr nɨnapen han kakitet God ketike menmen mɨrak te hɨrak kɨnaiwɨri te han kɨr kises menmen enum te hɨr nɨrɨak menmen yaaim au.

29 Te hɨr nɨrɨak menmen enum heriyai heriyai. Hɨr hemkre menepam me menmen, hɨr han kitet menmen enum me mɨt han, hɨr yɨnk enuk neriuwe mɨt han ninɨni, hɨr mɨt han nenep mɨt han hɨr naa, hɨr nari han ke mɨt hɨr nenke hasini, hɨr nemitetpɨnan me menmen, hɨr han kitet menmen enum me mɨt han, hɨr natɨpan nisesan me menmen.

30 Hɨr newisesik newenɨn hɨm me mɨt han hɨr nɨnapen God, hɨr nene mɨt miyapɨr han newɨr paan newepik, hɨr nar ke mɨt enun paan tokik natɨp hɨr nɨre mɨt iuwe ninɨn mɨt han. Hɨr han kitet nanrɨak menmen enum nɨpaa mɨt ap nɨrɨakem au. Hɨr ap nises hɨm me miye haai nɨr au.

31 Hɨr nɨre mɨt enun han ken sip ap han kitet menmen enum maain mamnen, hɨr mɨt ap nises hɨm mɨr hɨr netpim, hɨr ap hanhan neriuwe mɨt miyapɨr han o han tewenɨni au.

32 Hɨr nertei God epei katɨp mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak menmen enum mar im maain hɨr nani, te hɨr wen nɨrɨakem. Hɨr wen nɨrɨakem keremem au. Hɨr nari han ke mɨt miyapɨr han te hɨr nɨrɨakem mar ke hɨr nɨrɨakem, hɨr netpi hɨr yaain.

2

God skelim mɨt werek werek kakises menmen yaaim

1 *Yi mɨt keriyen ne Isrel kerek yi yesiuwe hɨm yene mɨt kerek ap ne Isrel yentar menmen enum hɨr nɨrɨakem. Yi ap eitɨp God yi yaain me menmen yi yɨrɨakem au. Yi yene mɨt yentar menmen enum hɨr nɨrɨakem.

2 Haiu mɨt ne Isrel haiu mertei God ap han ekitet mɨt miyapɨr hɨr neimɨn au. Hɨrak han ekitet skelim mɨt miyapɨr hɨr neimɨn nɨpɨran me menmen enum hɨr nɨrɨakem keremem.

3 Yi yesiuwe hɨm yene mɨt yentar menmen enum hɨr nɨrɨakem, te yi yises menmen enum mar ke hɨr nɨrɨakem, maain God skelim mɨt en me menmen mɨr enum. Te yi han kitet hɨrak kakɨtpi yi yaain a? Taauye! God skelim yi mɨt eitikeri!

---

* **1:24** Ap 14:16 * **1:25** Jer 13:25, 16:19; Ro 9:5 * **1:27** Lev 18:22, 20:13; 1Ko 6:9 * **2:1** Mt 7:1-2; Jo 8:7

4 *Yi yɨnan yipɨr yewɨrek yentar God hɨrak hanhan keriuwi ap kakiwep
waswas au a? Yi yepɨtari God hɨrak ap kakiwep waswas te yi eiweikɨn sip
eiwet menmen enum a?
5 Yi yewenɨn han ki ap yeweikɨn sip yewet menmen enum au. Te maain
wɨ kerek God skelim haiu mɨt me menmen, hɨrak kakises menmen mɨrak
yaaim, hɨrak kakrekyi enum yapɨrwe. Menmen enum yi yɨrɨakem maain
hɨram mamɨr ke mɨtɨk kewepep haak kemi ere mau niu, hɨram mamɨnke
mamkɨp mamɨwaankek.
6 *God tewen kakrɨak mɨt menmen yaaim o menmen enum kakɨntar
menmen nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
7 Mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit nɨrɨak menmen yaaim, hɨr hanhan God
hɨrak kakwetɨr hɨmɨn yaaik kaktɨp hɨr mɨt miyapɨr yaain niuk mɨr iuwe
kakɨkepi hɨr nantikerek nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik. Te maain
God kakwetɨr menmen im kakɨkepi hɨr nantikerek nanu nanɨt.
8 *Te mɨt miyapɨr han au. Hɨr neweikɨn sip newet menmen yaaim hɨr
nises han kɨr enuk nɨrɨak menmen enum, maain God han enuk kakriuweri
hɨrak kaknɨp kakɨwaanki.
9 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨrɨak menmen enum maain God kakɨwaanki
hɨr yɨnk kɨr kaknen han kɨr enuk. God kakinɨn kakɨwaank mɨt miyapɨr
han ne weiwɨk me Isrel kerek nɨrɨak enum. Maain hɨrak kakɨwaank mɨt
miyapɨr han ne weiwɨk ham nerer wit wit kerek nɨrɨak enum.
10 Te mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨrɨak menmen yaaim, maain God kakwetɨr
menmen mɨrak yaaim, hɨr nanre mɨt miyapɨr iuwe, hɨr nanu werek. God
kakinɨn kakrɨak mɨt miyapɨr han ne weiwɨk me Isrel em, maain hɨrak
kakrɨak yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham em.
11 *God ap han kitet mɨt hɨr niuk mɨr iuwe o hɨr au enun weinɨn au. Hɨrak
han kiteti hɨr nɨpɨran.
12 Mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel hɨr nepɨtari hɨm me God nɨpaa
Moses kewisɨm mau tɨwei. Hɨr nɨrɨak enum te God hɨrak kakɨwaanki
kakɨnterim weinɨm. Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God au. Hɨr nertei hɨm
me God nɨpaa Moses kewisɨm te hɨr nɨrɨak enum, maain God kakɨt hɨm im
hɨrak kakno mɨt ne Isrel skelim mɨt miyapɨr kakriuwerem kakɨwaanki.
13 *Mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm me God keremem, hɨrak ap te kaktɨp
hɨr yaain au. Mɨt miyapɨr kerek nemtewem hɨr nisesim, hɨr keriyen God
kaktɨp hɨr yaain.
14 *Mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel ap nertei hɨm me God Moses
kewisɨm. Wɨ kerek hɨr nises han kɨr nɨrɨak menmen yaaim mar ke hɨm
me God nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram metpim, te menmen im
meteiknai hɨr nertei menmen yaaim metike menmen enum.
15 Menmen hɨr nɨrɨakem hɨram meteiknai hɨm nɨpaa God ketpim hɨram
mau mekre han kɨr. Wɨ ham han kɨr enuk keriuwe menmen enum hɨr
nɨrɨakem. Wɨ ham han kɨr au yaaik keriuwe menmen yaaim hɨr nɨrɨakem.
16 *Maain wɨ mamnen te God kaktɨp Jisas Krais hɨrak kakwepyapɨr
menmen mau mekre han ke haiu mɨt yapɨrwe, hɨrak kakrekyei yaaim o
enum kakɨnterim. Menmen im mamnen mamɨr ke hi hetpiyem heriuwe
hɨm yaaim me God.

Yi mɨt miyapɨr ne Isrel han ekitet hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram mamkepi te yi eiyu werek.

---

* **2:4** Ef 1:7, 2:7; 2Pi 3:15 * **2:6** Mt 16:27; Jo 5:29; 2Ko 5:10 * **2:8** 2Te 1:8 * **2:9** Ro 1:16 * **2:11** Diu 10:17; 2Kro 19:7; Ap 10:34; Ef 6:9; 1Pi 1:17 * **2:13** Mt 7:21; 1Jo 3:7 * **2:14** Ap 10:35 * **2:16** 2Ti 2:8

17 *Mɨt miyapɨr yi yatɨp yar ik: “Haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk me Isrel.”
Yi han kitet yi yetike God yi yekiyan yau yentar hɨrak keweti hɨm mɨrak a?
Yi yatɨp yewenɨpi niuk mi yar ik: “Haiu mit miyapɨr ne God.”
18 Yi yertei menmen hɨrak hanhan yi eiyisesim. Yi yertei hanhan
menmen yaaim te yi yisesim. Menmen enum au. Yi hanhan eiyises
menmen yaaim eiyɨntar nɨpaa yi wen nɨkerek kike ere in haairer hɨr nepei
netpi hɨm me God.
19 *Yi han kitet yi yertei hɨm me God werek te yi eiteikɨn mɨt nepɨtari
menmen mɨrak te hɨr nanisesik werek werek a? Yi yɨre si merhɨhe yi
eiteikɨn mɨt kerek ap nertei God hɨr nɨre mɨt ne wɨtaan nanɨno, yi eiteiknor
yayiwe yaaik te hɨr enisesik a?
20 *Yi han kitet yi werek te yi eiteikɨn mɨt kerek hɨr han kitet menmen
enum, yi eiteiknor menmen me God a? O yi eiteikɨn mɨt kerek nepɨtari
menmen me God hɨr nɨre nɨkerek, yi eiteiknor werek menmen me
God yentar yi han kitet hɨm me Moses meteikni menmen yapɨrwe God
kerteiyem a?
21 *Yi yeteikɨn mɨt han menmen me God, yi yenmak te yi ap yeteikɨn hɨras
menmen a? Yi yatɨp mɨt an yar ik: “Yi ap eikintɨp menmen me mɨtɨk hak.”
Te yi eikintɨp menmen me mɨt han o au a?
22 Yi yatɨp, “Yi mɨt ap eiri miyapɨr ne mɨt han eitikeri eiriyanhis
eiwenɨnem au emɨt.” Te yi hɨras yi yɨrɨakem o au a? Yi yɨnapen mɨt kerek
newenɨpi niuk me tɨpir, te yi ap eikintɨp menmen hɨr newisɨm mau kɨnaan
newepwar tɨpir em.
23 Mɨt han nɨnan yipɨr newɨrek nene God nentar menmen yi mɨt
yɨrɨakem. Yi yewenɨpi niuk mi yatɨp God keweti hɨm mɨrak, te yi ap yisesim
au. Yi yeweikɨn sip yewetewem.
24 *Menmen hi hetpiyem hɨram yaaim mentar hɨm mau tɨwei nɨpaa
Aisaia kewisɨm hɨram matɨp mar im: “Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel natɨp
enum me niuk me God nentar yi mɨt ne Isrel.”

Yi yerekir yɨnk te yi han kitet hɨrak kakɨkepi yi ne God-Au, menmen mekre han mamkepi keriyen

25 *Yi yises hɨm me Moses, mɨt nerekir yɨnk ki, hɨrak yaaik kakɨkepi. Te
yi eiweikɨn sip eiwet hɨm mɨrak, hɨram mar ke nɨpaa mɨt ap nerekir yɨnk
ki.
26 *Mɨt kerek ap nerekir yɨnk kɨr hɨr nises hɨm me God werek werek, God
han kitet hɨr yaain nar ke mɨt hɨr nepei nerekir yɨnk kɨr.
27 Te maain hɨm me God kerek mɨt ap nerekir yɨnk kɨr hɨr nisesim, hɨram
mamteikɨn yi mɨt yi enun. Hɨram mamteikɨn yi mɨt enun yentar yi yerekir
yɨnk ki, yi yetenen hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei, te yi ap yisesim
au. Hɨr netenen hɨm me God Moses kewisɨm au, te hɨr nises menmen
yaaim.
28 *Yi ap mɨt ne Isrel keriyen yentar miyerer ni nini yi ne weiwɨk me Isrel
o yentar yi yerekir yɨnk ki au.
29 *Mɨt miyapɨr hɨr ne weiwɨk me Isrel nentar hɨr nises God nekre han
kɨr. Menmen im hɨram mar ke God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kehimɨtenor han
kɨr hɨrak ke God. Menmen im ap mises menmen Moses nɨpaa kewisɨm mau

---

* **2:17** Je 2:19 * **2:19** Mt 15:14; Lu 18:9 * **2:20** 2Ti 3:5, 15 * **2:21** Sam 50:16-21; Mt 23:3-4
* **2:24** Ais 52:5; Esi 36:20 * **2:25** Jer 4:4, 9:25 * **2:26** Ga 5:6 * **2:28** Jo 7:24, 8:39 * **2:29** Diu 30:6; Kl 2:11; 1Ko 4:5; 2Ko 10:18

tɨwei. Mɨt han ap nanwenɨpi niuk me mɨt nar ik, te God hanhan kakriuweri iuwe.

3

Menmen enum ap te maminɨn menmen yaaim

1 Yi han kitet mekam? Mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr ninɨn mɨt han ne weiwɨk ham o au? Menmen hɨr nisesim nerekir yɨnk kɨr hɨram yaaim mamkepi o au?

2 *Hɨram yaaim mamkepi yapɨrwe mar im. God kinɨn kewet mɨt ne Isrel hɨm mɨrak te hɨr nanɨrtei menmen hɨrak hanhan hɨr nanisesim.

3 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr ap nises hɨm mɨrak, te yi ap han ekitet God ap kakises hɨm mɨrak kakɨntar mɨt han neweikɨn sip newetɨwek, au emɨt.

4 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nanweikɨn sip nanwet hɨm yaaim, God kerekek au. Hekrit hekrit hɨrak kakises hɨm yaaim hɨrak ketpim. Hɨm me God mau tɨwei Sam matɨp mar im:
"Hekrit hekrit ti ehinɨn mɨt kerek hɨr neswut hɨm.
Hɨr nanɨrtei ti atɨp hɨm yaaim keremem."

5 Mɨt han nantɨp, "Menmen enum haiu mɨt mɨrɨakem hɨram yaaim. Hɨram yaaim mamkaap God kakteikɨn menmen hɨrak kɨrɨakem hɨram yaaim keremem." Hɨram yaaim te haiu matɨp God enuk kakɨntar hɨrak kakwep haiu mɨt mamɨntar menmen enum haiu mɨrɨakem a? (Hi hises menmen me mɨt ne tɨ hɨr han kitetim)

6 Au, hɨram hɨm enum. God ap yaaik te hɨrak ap te kakrɨak menmen yaaim o enum me haiu mɨt miyapɨr mau tɨ ik au emɨt!

7 Menmen enum hi hɨrɨakem mamteikɨn mɨt God katɨp hɨm yaaim keremem, hɨrak kakɨt niuk iuwe menterim, te kenmak hɨrak kaktɨp hi mɨtɨk enuk kerekek, hɨrak kakrekyo enum a?

8 *Haiu ap te mamtɨp haiu mamrɨak menmen enum te hɨram mamwepyapɨr menmen yaaim au emɨt! Mɨt han hɨr nesiuwai hɨm natɨp, "Yi mɨt Kristen kerek yises hɨm me God yi yatɨp enum yar ek." Hɨram yaaim te maain mɨt hɨr natɨp enum mar im me haiu mɨt, God kaknɨp.

God hɨrak katɨp haiu mɨt yapɨrwe enun

9 *Te haiu han ekitet mekam? Haiu mɨt ne Isrel haiu minɨn mɨt han ne weiwɨk ham a? Au, hi nepei hetpi haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk ne Isrel o mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham, menmen mekre han kaiu merekyei haiu yapɨrwe mamrɨak menmen enum.

10 *Hɨm im hɨram yaaim mentar mɨt newis hɨm me God mau tɨwei Sam matɨp mar im:
"Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ne haiu mɨt yapɨrwe ap te God kaktɨp hɨrak yaaik au. Haiu yapɨrwe mɨt enun.
11 Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ne mɨt yapɨrwe hɨrak kertei menmen hɨram yaaim au. Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke mɨt yapɨrwe ap te hanhan God kau kekre han kɨrak au.
12 Hɨr mɨt yapɨrwe nepei neweikɨn sip newet God, hɨr mɨt enun. Ap kei kiutɨp kɨrɨak menmen yaaim au.
13 *Menmen hɨr netpim meke hɨm kɨr hɨram enum mar ke herwe hei mɨt nekeisiuwek. Hɨr nemitetpɨn neriuwerek. Menmen enum hɨr

---

* **3:2** Sam 147:19-20; Ro 9:4 * **3:3** Ro 9:6, 11:29; 2Ti 2:13 * **3:4** Sam 51:4 * **3:8** Ro 6:1, 15
* **3:9** Ro 1:18–2:24, 3:23 * **3:10** Sam 14:1-3, 53:1-3; Ekl 7:20 * **3:13** Sam 5:9, 140:3

netpim hɨram mewaank mɨt mar ke nap mekre yehes me manpen
siurp kenep mɨt hɨr nani.
14 *Menmen hɨr netpim meke hɨm kɨr man hɨram enum mar ke saukei
wapɨk mau hɨm ke mɨtɨk.
15 *Hɨr waswas nenep mɨt hɨr nani.
16 Wit kerek hɨr nen newi, hɨr newaank menmen metike mɨt te hɨr han
enuk.
17 Hɨr ap nɨkaap mɨt miyapɨr nekiyan nau neit au.
18 *Hɨr ap han kitet newenɨpi niuk me God hɨrak iuwe au.”
19 Haiu mertei hɨm me God yapɨrwe mɨt newisɨm mau tɨwei, hɨram me
mɨt ne weiwɨk me Isrel, te mɨt ne Isrel netike mɨt nerer wit wit ap te nantɨp
God hɨr yaain au. God han ekitet menmen hɨr nɨrɨakem hɨrak skelim hɨr
mɨt miyapɨr keriuwerem keremem.
20 *God ap kaktɨp mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke haiu mɨt yapɨrwe hɨrak
yaaik kentar hɨrak kises hɨm nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei au. Hɨm im
hɨram meteiknai haiu mɨt enun haiu mɨrɨak menmen enum keremem.

Mɨt kerek nises hɨm me Krais, God kaktɨp hɨr mɨt yaain

21 *In ek God nepei kewepyapɨr menmen hɨrak kɨrɨakem te hɨrak katɨp
mɨt kerek nisesik, hɨr nɨre yaain. Menmen im hɨram ap menmen me hɨm
me Moses au, te nɨpaa enum eik hɨm Moses ketike mɨt profet hɨr newisɨm
mau tɨwei hɨram matɨp menmen im me God mamnen.
22 *Menmen me God mamnen hɨram im: God kaktɨp mɨt miyapɨr hɨr
yaain nanɨntar hɨr nises hɨm me Jisas Krais. God kaktɨp mɨt miyapɨr
yapɨrwe kerek hɨr nises hɨm me Jisas Krais hɨr yaain. Hɨrak ap han kitet
hɨr mɨt miyapɨr ne weiwɨk me Isrel o ne weiwɨk ham au. Hɨram menmen
weinɨm.
23 *Hɨram menmen weinɨm mentar mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit
hɨr epei nɨrɨak enum, te God ap kakwenɨpiri kakɨtpi hɨr yaain au.
24 *Te God kewetai haiu mɨt menmen mɨrak yaaim weinɨm mar im: God
kerekyei haiu mɨt menmen yaaim hɨrak katɨp haiu yaain mentar menmen
Krais Jisas kerekyeiyem me wɨ hɨrak kaa te kakɨkepei kaktaihis.
25 *God kehimɨtan Krais keriuwetek hɨrak kan kaa kɨre sipsip mɨt nakɨp
nesiyek newet God ek. Hɨrak kaa hemkre mɨrak mewen, te hɨram mamɨsak
menmen enum maiu me wɨ haiu mamises hɨm mɨrak. God kɨrɨak menmen
im kakteiknai haiu mɨt hɨrak yaaik. Nɨpaa mɨt hɨr nɨrɨak enum, te God
hanhan keriuweri, hɨrak ap kanɨp au, kentar hɨrak kaksiuwe Jisas kaki
kakɨsak menmen enum mɨr.
26 In ek hɨrak keriuwet Jisas hɨrak kan kaa keteiknai hɨrak yaaik, hɨrak
kesak menmen enum em haiu mɨt kerek mises hɨm me Jisas, hɨrak katɨp
haiu yaain.
27 *Te haiu mamwenɨpi niuk maiu hɨras a? Taauye! Haiu ap mamwenɨpi
niuk mai mamɨntar haiu mɨrɨak menmen yaaim hɨm me Moses mau tɨwei
matɨp haiu emisesim au. Haiu yaain mentar haiu mises hɨm me Jisas Krais.
Hɨrak kesak menmen enum maiu te haiu ap mamwenɨpi niuk mai au emɨt.
28 *Te haiu mertei menmen im. God katɨp mɨt hɨr yaain nentar hɨr nɨrɨak
menmen hɨm kerek Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp hɨr enisesim au. God
katɨp hɨr yaain nentar hɨr nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim.

---

* **3:14** Sam 10:7 * **3:15** Pro 1:16; Ais 59:7-8 * **3:18** Sam 36:1 * **3:20** Sam 143:2; Ga 2:16; Ro 7:7 * **3:21** Ap 10:43 * **3:22** Ro 1:17; Ga 2:16 * **3:23** Ro 3:9, 5:12 * **3:24** Ef 2:8; Ro 5:1 * **3:25** Ef 1:7 * **3:27** 1Ko 1:31 * **3:28** Ga 2:16

29-30 **Yi han kitet God hɨrak ke haiu mɨt ne Isrel keriyen te mɨt ne weiwɨk
ham au a? Taauye! Hɨrak God ke haiu mɨt yapɨrwe kentar hɨrak kaktɨp
mɨt kerek nerekir yɨnk o mɨt ap nerekir yɨnk kɨr, hɨr nɨre yaain nentar hɨr
nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim.
31 *Haiu mɨrɨak menmen me hɨm kerek Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram
weinɨm meriuwe menmen in ek haiu misesim me Krais a? Taauye! Haiu
meteikɨn mɨt hɨm me Moses hɨram yaaim mekepai haiu emises hɨm me
God.

4

God katɨp Ebraham hɨrak yaaik

1 Ebraham hɨrak mɨtɨk kar ke haiu mɨt. Hɨrak maam nɨpu ke haiu mɨt
ne weiwɨk me Isrel. Te haiu mamtɨp hɨrak keit mekam keriuwe menmen
hɨrak kɨrɨakem?
2-3 *God hɨrak katɨp Ebraham hɨrak yaaik kentar hɨrak kɨrɨak menmen
yaaim, te Ebraham kakwenɨpi hɨrekes keriuwe niuk mɨrak. Te God kɨr
Ebraham hɨrak ap kewenɨpi hɨrekes keriuwe niuk mɨrak kentar hɨm me
God mau tɨwei matɨp, "Ebraham han kitet God kakises hɨm nɨpaa hɨrak
ketpɨwekem te God katɨp hɨrak yaaik. God ap katɨp Ebraham hɨrak yaaik
kentar menmen hɨrak kɨrɨakem au!"
4 *Mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk hak, maain hɨrak kakɨt pewek
mamrerim. Mɨtɨk ap kakwetɨwekem weinɨm au. Hɨrak kɨrɨak menmen
hɨrak kaktɨwem.
5 Mɨt kerek nemtau hɨm me God kerek kesak menmen enum me haiu mɨt,
hɨr nisesim weinɨm te God kaktɨp mɨt nar ik hɨr yaain. Mɨt kerek hɨr han
kitet menmen hɨr nɨrɨakem te hɨr nanrɨak God kaktɨp hɨr yaain, mɨt nar ik
God kaktɨp hɨr au enun.
6 Nɨpaa Devit kewis hɨm mau tɨwei hɨram matɨp me mɨt in ek hɨr han
yaaik nentar God katɨp hɨr yaain. Hɨrak katɨp hɨr yaain nentar hɨr nɨrɨak
menmen te hɨr nanrɨak God kaktɨp hɨr yaain au. Hɨr han kitet hɨrak kakises
menmen hɨrak ketporem keremem.
7 *Hɨm Devit kewisɨm mau tɨwei Sam matɨp mar im:
"Mɨt kerek God epei kesak menmen enum mɨr nɨpaa hɨr nɨrɨakem, hɨr han
yaaik nanu.
8 Mɨt kerek Mɨtɨk Iuwe God ap han kitet menmen enum hɨr nɨrɨakem, hɨrak
kakneri kakɨwaanki kakɨnterim au, hɨr han yaaik nanu."
9 *Menmen yaaim im mɨrɨak mɨt hɨr han yaaik, hɨram menmen me haiu
mɨt ne Isrel keriyen o hɨram me mɨt yapɨrwe a? Haiu nepei matɨp Ebraham
han kitet God kakises hɨm hɨrak nɨpaa ketpɨwekem, te God katɨp Ebraham
hɨrak mɨtɨk yaaik.
10 Kewaai meruri God katɨp Ebraham hɨrak yaaik? Hɨrak kerekir yɨnk
kɨrak o wen au a? Wen au ye!
11 *Maain hɨrak kerekir yɨnk kɨrak hɨrak keteikɨn mɨt God nepei katɨp
hɨrak yaaik kentar hɨrak kises hɨm mɨrak. Te in ek hɨrak maam nɨpu ke
mɨt yapɨrwe kerek ap nerekir yɨnk kɨr te God kaktɨp hɨr yaain nentar hɨr
nises hɨm mɨrak.
12 *Hɨrak maam nɨpu ke mɨt in netike haiu mɨt han kerek merekir yɨnk
kaiu. Hɨrak maam nɨpu kaiu kentar haiu merekir yɨnk kaiu au. Hɨrak
maam nɨpu ke haiu mɨt yapɨrwe kentar haiu mises hɨm me God mar ke

---

* **3:29-30** Ro 10:12 * **3:29-30** Diu 6:4; Ga 3:20; Ro 4:11-12 * **3:31** Mt 5:17; Ro 8:4 * **4:2-3** Jen 15:6; Ga 3:6; Je 2:23 * **4:4** Ro 11:6 * **4:7** Sam 32:1-2 * **4:9** Jen 15:6; Je 2:23 * **4:11** Jen 17:10-11 * **4:12** Mt 3:9

nɨpaa hɨrak kisesim. Hɨrak kerekir yɨnk kɨrak wen au, hɨrak han kitet God kakises hɨm nɨpaa hɨrak ketpɨwekem te God katɨp hɨrak yaaik.

Mɨt kerek nises hɨm me God nanɨt menmen nɨpaa hɨrak ketpim

13 *Nɨpaa God katɨp Ebraham hɨrak kakrekyɨwek menmen kaktike haiu nepenyerer nɨrak, maain haiu naanmamre mɨt miyapɨr nanrer wit wit nanu tɨ. Hɨrak ap katɨp Ebraham menmen kentar Ebraham hɨrak kɨrɨak menmen yaaim kari han ke God keriuwerem au. Hɨrak ketpɨwekem kentar hɨrak kemtau hɨm me God hɨrak kisesim.
14 *Mɨt kerek nɨrɨak menmen nanrɨak God kaktɨp hɨr yaain, te hɨr nanɨt menmen nɨpaa God ketpim. Te haiu mɨt kerek mises hɨm mɨrak weinɨm haiu mises menmen enum weinɨm ap te mamɨt menmen mɨrak au. Hɨm im hɨram yaaim te hɨm me God haiu misesim hɨram weinɨm, te menmen nɨpaa God katɨp kakwet Ebraham em hɨram menmen enum weinɨm. Hɨm im au memitetpɨn!
15 *Haiu mertei hɨm me Moses kakrɨak God hɨrak kakɨwaank mɨt miyapɨr kerek neremir hɨm mɨrak hɨrak kewisɨm mau tɨwei mentar hɨr nertei menmen hɨrak hanhan hɨr nanisesim. Hɨm me Moses hɨram nepei au mesi te haiu ap mamtɨp mɨt neremir hɨm mɨrak mau tɨwei au. Hɨm ap mepu te hɨr neremir au.
16 *Menmen God ketpim hɨrak kakwet haiu mɨt em haiu yapɨrwe mamtɨwem mamɨntar haiu han kitet hɨrak kakises menmen nɨpaa hɨrak ketpim. God kakweteiyem weinɨm te hɨrak kakrekyei menmen yaaim. Hɨrak kakwetai haiu nepenyerer yapɨrwe ne Ebraham kakwetaiyem. Hɨrak kakwet mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me Moses kakwetɨrem kere-mem au. Hɨrak kakwetai haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe rem kerek mises hɨm me God mar ke nɨpaa maam nɨpu kaiu Ebraham hɨrak kisesim. Maain God kakwetai menmen nɨpaa hɨrak ketpim.
17 *Ebraham hɨrak maam ke haiu mɨt yapɨrwe kentar hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im: “Hi God hi herekyit ti maam ke mɨt miyapɨr maain hɨr nanu nanrer wit wit.” God han kitet Ebraham hɨrak kɨre maam ke haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek mises hɨm me God. Hɨrak kises hɨm me God kerek hɨrak kɨkɨan mɨt kerek epei naa, hɨr nekrit nau, hɨrak katɨp hɨm weinɨm me menmen nɨpaa mepu au, hɨram minɨn mekrit mau.
18 *Ebraham han kitet God kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak ketpim te hɨrak ap kertei karkeik te hɨrak kakrɨakem au. Hɨrak han kitet kar ik, te God kewisɨk hɨrak maam nɨpu ke mɨt miyapɨr yapɨrwe nau nerer wit wit. God katɨp Ebraham hɨm mar ik: “Ebraham nepenyerer nit maain hɨr nantɨn nanre yapɨrwe.”
19 *Me wɨ im Ebraham hɨrak menep 100 tito, te hɨrak han kitet yɨnk kɨrak hɨrak kar ke mɨtɨk epei kaa au. Mɨte pɨrak hɨre we mɨte ap te wawine nɨkerek au, te menmen im ap mari han kɨrak te hɨrak katɨp God hɨrak ap te kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak ketpim au.
20 Hɨrak ap han kitet God ap kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak ketpim au. Hɨrak kises hɨm me God kekre han kɨrak iuwe, hɨrak kewenɨpi niuk me God te maain hɨrak kakɨkepik hɨrak kakine nɨkan.
21 Ebraham hɨrak han kitet God hɨrak manp enuk kakises hɨm me nɨkan nɨpaa hɨrak ketpim.
22 *Ebraham han kitet menmen mar im te God katɨp hɨrak mɨtɨk yaaik.

---

* **4:13** Jen 17:4-6, 22:17-18; Ga 3:29 * **4:14** Ga 3:18 * **4:15** Ro 3:20, 5:13, 7:8 * **4:16** Ga 3:7
* **4:17** Jen 17:5; Ais 48:13 * **4:18** Hi 11:1; Jen 15:5 * **4:19** Jen 17:17 * **4:22** Jen 15:6

23 Hɨm me God kerek matɨp mar ik: “God katɨp hɨrak mɨtɨk yaaik,” hɨram
ap matɨp me Ebraham kiutɨp kerekek au.
24 *Hɨram matɨp me Ebraham ketike haiu mɨt miyapɨr kerek maain God
hɨrak kaktɨp haiu yaain mentar haiu mises God kerek hɨrak kɨkɨak Mɨtɨk
Iuwe kaiu Jisas kerek nɨpaa kaa, hɨrak kekrit kau.
25 *God keriuwetek hɨrak kan tɨ kaa te kakɨsak menmen enum haiu
mɨrɨak em. God pɨke kɨkɨak hɨrak kekrit kau, te God kaktɨp haiu mɨt
miyapɨr yaain mamɨntar haiu misesik.

5

God katɨp haiu mɨt miyapɨr haiu yaain

1 *Te in ek God katɨp haiu mɨt miyapɨr yaain mentar haiu misesik. Haiu
metikerek mekiyan mau mentar menmen Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrak
kɨrɨakem.
2 *Haiu mises hɨm me Krais te hɨrak kerekek kekepai haiu metike God
haiu mekiyan mau, God kerekyei menmen yaaim. In ek haiu han yaaik
memerɨr menmen yaaim me God haiu mertei maain hɨrak kakwetaiyem.
3 *Haiu han yaaik meriuwe menmen im keremem au. Haiu han yaaik
me menmen enum mamnen mamraiwaank. Haiu han yaaik meriuwerem
mentar haiu mertei hɨram mamkepai haiu han tokik emu emises hɨm me
God werek werek.
4 Haiu han tokik emu me menmen enum mamraiwank, te God kaktɨp
haiu minɨn menmen enum. God kaktɨp haiu minɨn menmen enum te
haiu emisesik emɨmerɨr te maain haiu mamɨt menmen mɨrak yaaim hɨrak
kakwetaiyem.
5 *Haiu emisesik emerɨr ke maain hɨrak kakwetai menmen mɨrak, haiu
ap yɨnk enuk mamɨntar haiu han kitet hɨrak ap kises menmen nɨpaa hɨrak
ketpaiyem au. Haiu ap yɨnk enuk mamriuwerek mamɨntar God keteiknai
hɨrak han tewenɨnai hɨrak keriuwet God Hɨmɨn Yaaik kan kakre han kaiu,
te haiu mertei maain hɨrak kakwetai menmen.
6 Krais hɨrak kan tɨ hɨrak kaa me haiu mɨt miyapɨr kerek enun neweikɨn
sip newet God. Me wɨ im haiu enun ap mɨkaap hɨras haiu mɨre yaain, te
God kises han kɨrak kɨmat wɨ kerek hɨrak keriuwet Jisas hɨrak kan tɨ kaa
kakɨkepai.
7 Mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke mɨt yapɨrwe ap te hanhan kakɨkaap mɨtɨk
kerek kises menmen yaaim kakɨkrehɨr kɨrak kaki. Te mɨtɨk kiutɨp hanhan
keriuwe mɨtɨk hak yaaik kɨkaap mɨt han hɨrak kakɨkepik kaki kakɨkrehɨr
kɨrak.
8 *Te God au. Hɨrak keteiknai haiu mɨt enun hɨrak hanhan keriuwai. Me
wɨ haiu mɨt miyapɨr haiu wen enun, haiu mɨrɨak enum, God keriuwet Krais
hɨrak kan kaa kekrehɨr kaiu kekepai.
9 *Krais nepei kaa hemkre mɨrak mewen hɨrak kekrehɨr kaiu te God katɨp
haiu mɨt miyapɨr haiu yaain. Te in ek haiu mertei hɨrak manpenuk te
hɨrak kakɨkepai naanmamprai me menmen enum me God maain mamnen
mamnep mɨt miyapɨr enun en.
10 *Nɨpaa haiu mar ke mɨt miyapɨr enun ap nises God au, Nɨkan kɨrak
Krais kaa, hɨrak kenipai haiu metike God mekiyan mau. In ek, haiu

---

* **4:24** Ro 15:4; 1Pi 1:21 * **4:25** Ais 53:4-5 * **5:1** Ro 3:24, 28, 4:24 * **5:2** Ef 2:18, 3:12 * **5:3** Je 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * **5:5** Sam 22:5, 25:20; Hi 6:18-19 * **5:8** Jo 3:16; 1Jo 4:10 * **5:9** Ro 1:18, 2:5, 8 * **5:10** Ro 8:7-8

metike God mekiyan mau, haiu mertei maain God kaktaihis haiu mamu
mamtikerek mamɨntar Krais hɨrak pɨke kekrit kau kekepai.
11 God ap kaktaihis weinɨm keremem au. Haiu han yaaik mau meriuw-
erek hɨrak God kaiu yaaik mentar menmen Jisas Krais kaiu Iuwe hɨrak
kɨrɨakem. Nɨpaa hɨrak kerekek kenipai haiu metike God mekiyan mau.

Hɨm me Adam ketike Krais

12 *Haiu mertei menmen im man. Mɨtɨk kiutɨp hɨrak kɨrɨak menmen
enum te hɨrak kaa. Hɨrak kaa te haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe haiu mami
mamɨntar haiu misesik haiu mɨrɨak enum.
13 *Nɨpaa God katɨp Moses hɨm lo mɨrak hɨrak kewisɨm mau tɨwei wen
au, menmen enum epei man mau tɨ mari han ke mɨt hɨr nɨrɨak enum. God
ap han kitet menmen enum kene mɨt kenterim au. Hɨrak ap katɨp Moses
menmen me hɨm mɨrak mɨt miyapɨr enisesim wen au.
14 *God ap kene mɨt kanɨp kentar menmen enum mɨr, te hɨr mɨt yapɨrwe,
nɨpaa me wɨ Adam kau tɨ ere wɨ God katɨp Moses hɨm lo mɨrak, hɨr yapɨrwe
nɨre ne mɨt hɨr naa. Adam ketike mɨt miyapɨr han kerek ap neremir hɨm
me God nar ke Adam hɨrak kɨrɨakem, hɨr yapɨrwe naa. Adam kerekek hɨrak
kɨre mɨtɨk maain kaknen.
15 Menmen enum Adam kɨrɨakem metike menmen yaaim God
kerekyeiyem weinɨm, hɨram mɨpɨram au. Haiu mertei mɨt miyapɨr
yapɨrwe nani nanɨntar menmen enum Adam kɨrɨakem. Te haiu mertei
God hanhan keriuwai haiu mɨt miyapɨr, hɨrak kerekyei menmen yaaim
weinɨm kentar menmen mɨtɨk kiutɨp Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem. Menmen
yaaim im hɨram minɨn menmen enum Adam kɨrɨakem, hɨram men mɨkaap
mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nisesim.
16 Menmen God kɨrɨakem hɨram ap mar ke menmen enum Adam
kɨrɨakem au. Mɨtɨk kiutɨp hɨrak keremir hɨm me God, te God kenerek katɨp
hɨrak mɨtɨk enuk kaki. Maain, mɨt miyapɨr han hɨr nɨrɨak menmen enum
yapɨrwe, te God kerekyei menmen yaaim hɨrak kesak menmen enum maiu
katɨp haiu yaain.
17 Haiu mertei mɨtɨk kiutɨp keremir hɨm me God hɨrak kɨrɨak enum te
haiu mɨt yapɨrwe mami. Te menmen Mɨtɨk Jisas Krais kiutɨp kerekek hɨrak
kerekyeiyem, hɨram minɨn menmen ham enum me mɨtɨk hak eik. Haiu mɨt
miyapɨr yapɨrwe kerek meit menmen im weinɨm me God, kerek hanhan
keriuwai kaktɨp haiu yaain mentar menmen Mɨtɨk Krais kerekyeiyem,
hɨrak kaknipai haiu mamɨt hɨmɨn yaaik te Krais kekepai haiu emises God
werek werek.
18 *Te menmen miutɨp mɨtɨk hak kɨrɨakem enum hɨrak kenip God katɨp
haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe enun haiu mami. Mar im, menmen miutɨp yaaim
mɨtɨk hak kɨrɨakem, hɨram menip God katɨp haiu yapɨrwe haiu yaain, haiu
mami au. Haiu mamtikerek mamu mamɨt.
19 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe God ketpor hɨr enun nentar mɨtɨk kiutɨp
keweikɨn sip kewet hɨm me God. Mar im mɨt miyapɨr yapɨrwe God kakɨtpor
hɨr yaain nanɨntar mɨtɨk kiutɨp kises hɨm me God hɨrak kaa kesak menmen
enum maiu.
20 *God katɨp Moses hɨm lo mɨrak hɨrak kewisɨm mau tɨwei te hɨram
menip mɨt miyapɨr hɨr nertei werek werek menmen God hanhan hɨr
nanisesim, te hɨr nɨneinɨm hɨr nɨrɨak menmen enum yapɨrwe. Maain mɨt
miyapɨr hɨr nɨrɨak menmen enum yapɨrwe, menmen yaaim God kɨrɨakem
kentar hɨrak hanhan keriuwai, hɨram minɨn menmen enum me haiu mɨt
miyapɨr.

---

* **5:12** Jen 2:17, 3:6, 16; Ro 6:23 * **5:13** Ro 4:15 * **5:14** 1Ko 15:21-22, 45 * **5:18** 1Ko 15:22
* **5:19** Ais 53:11 * **5:20** Ro 4:15, 7:8; Ga 3:19

21 *Haiu mɨt miyapɨr mami mamɨntar menmen enum (sin) kerek mau tɨ ik hɨram minɨnai. Te menmen yaaim God kɨrɨakem kaktɨp haiu yaain
mamɨnterim, hɨram maminɨn menmen enum mau tɨ naanmamrai haiu
mɨt miyapɨr mamnipai haiu mamɨt hɨmɨn yaaik mamɨntar menmen Mɨtɨk
Iuwe Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem.

6

Haiu maa metike Krais

1 *Te haiu han kitet mekam? Haiu wen mamrɨak menmen enum te God
hanhan kakriuwai wɨsenum kakɨsak menmen maiu enum a? Taauye!
2 *Haiu epei meweikɨn sip mewet menmen enum haiu mɨre mɨt naa, haiu
ap te emises menmen meiyam enum au emɨt!
3 *Hi han kitet yi epei yertei menmen im. Nɨpaa mɨt nɨkrai meriuwe tɨpar
haiu mɨt miyapɨr metike Krais Jisas mau han kiutɨp, hɨram mar ke haiu
metike Krais haiu maa.
4 *Mɨt nɨkrai meriuwe tɨpar hɨram mar ke haiu metike Krais maa. God
hɨrak yaaik hɨrak manp enuk, te hɨrak kɨkɨak Jisas Krais kekre nɨmɨn ne
mɨt epei naa, hɨrak pɨke kekrit kau. Mar im haiu mɨt miyapɨr haiu mɨre
mɨt pɨke nekrit nau, haiu mamises menmen yaaim keremem.

Maain haiu mamtike Krais mamu haiu mamɨt hɨmɨn yaaik

5 *Hɨram mar im. Nɨpaa haiu metike Krais mau niutɨp, haiu maa
metikerek. Te maain haiu mamtikerek mamu niutɨp haiu pɨke mamɨkrit
mamu mamɨr ke in ek hɨrak epei kekrit kau.
6 *Haiu mertei menmen im. Menmen nɨpaa haiu misesim mekre han
kaiu, hɨram maa metike Krais mau nu tentarakɨt. Hɨram maa mau nu
tentarakɨt te in ek God kakɨwaank menmen enum mekre han kaiu kariyei
haiu mɨrɨak enum, te haiu ap emises menmen enum han kai han kitetim
mar ke mɨt enises menmen mɨt nɨr iuwe nanɨtporem au emɨt!
7 Yi yaa yetike Krais te menmen enum ap mamri han ki yi eirɨak menmen
enum au eiyɨntar yi yertei mɨt kerek hɨr epei naa, menmen enum ap te
mamri han kɨr au.
8 Haiu nepei maa metike Krais, haiu mertei te maain haiu mamtikerek
mamu mamɨt.
9 Haiu mamtikerek mamu mamɨt mamɨntar haiu mertei Krais nɨpaa kaa
te God kɨkɨak hɨrak kekrit kau. Hɨrak ap te pɨke kaki meiyam taau. Ap
menmen mepu mamrɨakek (o mamrikek) hɨrak pɨke kaki taau!
10 *Hɨrak nepei kaa, menmen enum mari han ke haiu mɨt ap te mamri
han kɨrak taau! Hɨrak ap te pɨke kaki kakteipim au. In ek hɨrak kau te hɨrak
ketike God tau niutɨp.
11 *Mar im yi mɨt miyapɨr yi han ekitet yi nepei yaa, te menmen enum
ap pɨke mamri han ki au. Yi pɨke yekrit yetike God yau niutɨp yentar yi ne
Krais.
12 *Yi ap eiwis menmen enum me tɨ pɨke maminɨn yɨnk ki kerek maain yi
yayi hɨrak kakɨsine au emɨt! Yi ap eiwisɨm hɨram mamri han ki te yi eiyises
menmen enum me han ki hɨrak hanhanem.
13 *Yi ap eiwis his hɨt nanamɨr hɨm nɨkɨp hɨram mamri (o mamɨryi) han
ki te yi eirɨak menmen enum me tɨ au emɨt! Au, yi eiwet God em emtike

---

* **5:21** Ro 6:23 * **6:1** Ro 3:5-8 * **6:2** 1Pi 4:1 * **6:3** Ga 3:27 * **6:4** Kl 2:12 * **6:5** Fl 3:10-11
* **6:6** Ga 5:24 * **6:10** Hi 9:26-28; 1Pi 3:18 * **6:11** 2Ko 5:15; Ga 2:19; 1Pi 2:24 * **6:12** Jen 4:7
* **6:13** Ro 4:15

han ki, yi eiwisɨk hɨrak kakɨkepi yi eirɨak menmen yaaim. Yi yar ke mɨt naa, te God kekekyi yi yekrit yau, te yi eiwetɨwek menmen mi yapɨrwe.

14 *Yi ap eiwis menmen enum me tɨ pɨke maminɨni au emɨt eiyɨntar hɨm lo ap naanmɨpri yi yisesim te God kaktɨp yi yaain au. Yi nepei yenpɨn yekeipɨn menmen im. Yi yises menmen yaaim God nepei kerekyiyem weinɨm, te menmen enum ap te maminɨni au.

Haiu emises menmen yaaim emrɨakem

15 *Yi han kitet mekam? Haiu wen mamrɨak menmen enum me tɨ mamɨntar haiu menpɨn mekeipɨn hɨm lo me nɨpaa, in ek haiu mises menmen yaaim God nepei kerekyeiyem weinɨm keremem a? Taauye!

16 *Yi nepei yertei yi hɨras eiwis mɨtɨk hɨrak naanmamri yi eirɨak menmen mɨrak, yi eire mɨt nɨrak. Yi eiwis menmen enum me tɨ mamri han ki yi eiyisesim, hɨram mamrekyi maain yi yayi. Yi eiwis menmen yaaim God kerekyeiyem hɨram mamri han ki yi eiyisesim, te yi eitike God eikiyan eiyu, hɨrak kaktɨp yi yaain.

17 Nɨpaa yi yewis menmen enum me tɨ mari han ki yi yisesim yɨrɨak menmen enum. Te maain yi yemtau hɨm yaaim mɨt hɨr netpiyem, te yi yisesim iuwe yeriuwe han ki. Haiu emtɨp God hɨrak yaaik ekɨntar menmen hɨrak kerekyiyem.

18 *God hɨrak epei keriyei (o keryiyi) yi mɨt yi yeweikɨn sip yewet menmen enum me tɨ kerek nɨpaa mari han ki yi yisesim. Te in ek, yi yewis menmen yaaim me God mamri han ki yi eiyisesim.

19 Hi hetpi heriuwe hɨm im me wok mɨt hentar han ki hɨrak ap kertei menmen me God werek werek. Nɨpaa yi yewis his hɨt mi hɨram mises menmen enum me tɨ mar im: Yi mɨt yetike miyapɨr yairiyanhis yewenɨnem o menmen ham enum, te hɨram mɨre mɨtɨk kekre wɨnak enuk hɨrak kɨrɨak menmen me mɨtɨk naanmɨprɨwek ap keit pewek mererim au. Mar ke nɨpaa yi yɨrɨak menmen enum em, in ek yi eiwis his hɨt mi o han ki hɨram emises menmen yaaim, hɨram mamɨr ke yi eirɨak menmen yaaim me mɨtɨk yaaik naanmɨpri me menmen.

20 Nɨpaa yi yises menmen enum hɨram mari han ki minɨni, yi ap yises menmen yaaim me God hɨram naanmɨpri au.

21 *Nɨpaa yi yeit mekam yaaim me menmen enum im a? Taauye! In ek yi yɨnk enuk yentar yi yɨrɨakem. Menmen enum em hɨram menipi yi yayi.

22 Te in ek God keriyei yi mɨt yi yɨnaaiwɨr menmen enum im hɨram mari han ki yi yɨrɨak enum. In ek yi yɨre mɨt ne God yi yɨrɨak menmen me God te yi yayɨt menmen yaaim mamkepi yi eiyises menmen yaaim te maain yi eiyu eitike God tipmain tipmain enum eik.

23 *Yi eiwis menmen enum mamri han ki yi eiyisesim te maain yi eiyɨt menmen im: Hɨram mamnipi yi yayi! Te menmen yaaim God kakwetaiyem weinɨm, hɨram menmen im: Haiu mamtike God haiu mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik mamɨntar haiu mɨt miyapɨr ne Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais!

7

Tok piksa me mɨtɨk ketike mɨte hɨr neitan

1 Nai yinan, yi yertei menmen hi tewen etpiyem yentar yi yertei menmen yapɨrwe me hɨm me gavman. Wɨ kerek mɨt nau tɨ, hɨm im me gavman naanmɨpror ere hɨr nani, te hɨm au meit.

---

* **6:14** 1Ko 15:21-22, 45 * **6:15** Ro 6:1 * **6:16** Jo 8:34; 2Pi 2:19 * **6:18** Jo 8:32 * **6:21** Ro 7:5, 8:6, 13; 1Pi 1:9 * **6:23** Ro 5:12, 15

2 Mɨte piutɨp wetike mɨtɨk kɨre hɨr neitan, hɨm me gavman matɨp mɨtɨk
wen kepu hɨmɨn keriuwerek, mɨte wawu wautikerek. Maain hɨrak kaki,
hɨm me gavman ap te mamwenep au. Hɨre wauno wawɨt mɨtɨk hak.
3 Mɨtɨk kɨre wen kepu, hɨre wauno wawu wautike mɨtɨk hak, hɨm me
gavman matɨp hɨre enu wekitet naan. Mɨtɨk kɨre kaki, hɨre wauno wawɨt
mɨtɨk hak, hɨm me gavman matɨp hɨre enu au. Hɨram mewisiye hɨre
wawises han kɨre.
4 *Nai yinan, hi hehimɨteni heriuwe hɨm im me mɨtɨk hak. Yi yaa me
hɨm lo yentar yi yetike Krais yi yau han kiutɨp. Yi yɨre pɨnak ke yɨnk kɨrak.
Hɨrak epei kaa, te hɨram mar ke yi yaa yetikerek. In ek yi yetike mɨtɨk hak yi
yau niutɨp yar ke mɨte mɨtɨk kɨre epei kaa, hɨre wen weit mɨtɨk hak. Mɨtɨk
hak kerek yi yetikerek yau niutɨp, hɨrak Krais kerek nɨpaa kaa. Hɨrak nɨpaa
kaa, te God pɨke kɨkɨak kekre nɨmɨn ke mɨt epei naa hɨrak kekrit kau. Te
haiu mɨt emrɨak menmen yaaim me God.
5 *Nɨpaa wɨ haiu mises han kaiu, hɨm lo hɨram menipai haiu hanhan
emises menmen enum. Menmen haiu mɨrɨakem hɨram menmen enum
menipai haiu mami.
6 *In ek hɨm lo hɨram ap naanmamrai me menmen mentar haiu mɨre
mɨt epei naa. In ek menmen haiu mɨrɨakem God Hɨmɨn Yaaik kekepai haiu
emisesim. Menmen me lo nɨpaa haiu misesim, te God kaktɨp haiu yaain
hɨram nepei au meit.

Menmen enum me tɨ meraiwaank

7 *Haiu mamtɨp mekam? Haiu mamtɨp hɨm me God mau tɨwei hɨram
enum a? Taauye! Hɨm me God ap meteikno menmen enum, hi ap hertei
hɨram enum au. Hɨm me God ap metpo, “Ti ap hemkre menepam hanhan
menmen me mɨtɨk hak,” te hi hepɨtari menmen im hɨram enum. Te hɨram
nepei meteikno hɨram enum te hi yɨnk enuk heriuwerem.
8 *Menmen enum me tɨ man mekekyo han kai te hi hanhan menmen
enum yapɨrwe mentar hɨm me God matɨp hɨram menmen enum emɨt. Hɨm
me God ap mepu metpo menmen hɨram enum, te hi ap hanhan heriuwerem
au, menmen me tɨ hɨram mau meit mar ke mɨtɨk kaa. Hi hepɨtari hɨram
menmen enum.
9 *Nɨpaa hi hepu te hi hetari menmen me hɨm me God. Maain hɨm me
God epei man te hi hemtewem, menmen enum me tɨ mekekyo han kai hi
hemkre menepam hanhan menmen enum yapɨrwe, te hi hertei hi hɨrɨak
enum, maain hi hahi.
10 *Hi hertei hɨm kerek God kewetaiyem, hɨrak hanhan hɨram mamkepai
haiu mamu werek, te hɨram menipa hi hertei hi enuk maain hi hahi.
11 *Menmen enum me tɨ man menepya mewisesik meriuwe hɨm me God
Moses kewisɨm mau tɨwei te hi hɨrɨak enum, maain hi hahi.
12 *Hɨm Moses kewisɨm mau tɨwei, hɨram meke God man metike hɨm
matɨp haiu ap hemkre emnepam hanhan menmen au emɨt! Hɨm im hɨram
yaaim, hɨram meteiknai menmen God hanhan haiu mɨt miyapɨr emisesim,
hɨram yaaim mekepai haiu mamu werek.
13 Hi atɨp mekam? Menmen hɨram yaaim menipa hi hahi a? Taauye!
Menmen enum me tɨ menipa hi hahi. Hɨram menipa hi hahi heriuwe hɨm
yaaim me God. Te hɨm me God im hɨram meteikno menmen me tɨ hɨram
menmen enum enum.

---

* **7:4** Ro 6:2, 11; Ga 2:19 * **7:5** Ro 6:21 * **7:6** Ro 8:2, 6:4 * **7:7** Eks 20:17; Diu 5:21 * **7:8** Ro 4:15 * **7:9** Je 1:15 * **7:10** Lev 18:5; Ro 10:5 * **7:11** Je 3:13; Hi 3:13 * **7:12** 1Ti 1:8

Menmen me tɨ merekir han kaiu haiu misesim

14 *Haiu mertei God kɨkaap hɨm mɨrak te hi mɨtɨk enuk kerekek menmen
enum me tɨ merekir han kai te hi hisesim.
15 *Hi hepɨtari henmak te hi hɨrɨak menmen. Menmen hi hanhan eisesim,
hi hɨrɨakem au. Hi hɨrɨak menmen enum hi hɨneinɨm.
16 Hewaai meruri hi hɨrɨak menmen enum hi hɨneinɨm, hɨram meteikno
hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram yaaim.
17 Te in ek hi hertei hi hɨrekes ap hɨrɨak menmen enum im au. Menmen
enum me tɨ mekre han kai menipa hi hɨrɨak enum.
18 *Hi hertei han kai ap kerekya hi hɨrekes hɨrɨak menmen yaaim au. Hi
hanhan arɨak menmen yaaim te hi hɨrɨakem taau!
19 Hi ap hɨrɨak menmen hi hanhan hisesim au. Hi hɨrɨak menmen hi
hɨneinɨm.
20 Hi hɨrɨak menmen hi hɨneinɨm, hɨram meteikno hi hertei hi hɨrekes
ap hɨrɨak menmen enum im au. Menmen me tɨ mekre han kai menipa hi
hɨrɨak enum.
21 Te hi hertei menmen im mepu. Hi hanhan hɨrɨak menmen yaaim, te
menmen enum keremem hɨram mau mekre han kai.
22 Hi hekre han kai hatɨp hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram
yaaim.
23 *Te hi hɨr menmen ham mekre yɨnk kai hɨram mɨrɨak menmen ham.
Hɨram hɨm ham enum im hɨram metike menmen han kai katɨp hɨram
yaaim hɨram menepam. Menmen im minɨna menipa hi hanhan hises
menmen enum me tɨ.
24 Hi mɨtɨk enuk han enuk. Keimɨn kakɨkepa te hi ehinɨn menmen enum
menipa hi hanhan ehises menmen enum me tɨ mekre han kai?
25 *Hi han yaaik hentar God kakɨkepa hi ehinɨn menmen enum mekre
han kai hentar menmen Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem. In ek
hi hepu har ik. Hi heriuwe han kai hi hanhan hises hɨm me God, te menmen
enum mekre han kai menipa hi hanhan eises menmen enum me tɨ.

8

Krais kesak menmen enum maiu kewetai God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han kaiu

1 Te in ek God ap kakwep haiu mɨt miyapɨr kerek haiu ne Jisas Krais
kakɨntar menmen enum haiu mɨrɨakem au.
2 *God ap kakwep kakɨntar menmen im: God Hɨmɨn Yaaik kerek kewetai
hɨmɨn yaaik hɨrak kenipai haiu ne Krais haiu mekiyan mau niutɨp keriyei
haiu man mɨnaaiwɨr menmen enum me tɨ merekyei haiu mɨrɨak enum te
haiu mami.
3 *Han kaiu enuk ke nɨpaa, hɨrak kewen hɨm me God Moses kewisɨm
mau tɨwei hɨram merekyei haiu mamre mɨt yaain au. Te menmen hɨm me
Moses ap merekyei haiu mɨt em au, God hɨrekes kɨrɨakem. Hɨrak keriuwet
nɨkan kɨrak kerekek hɨrak kine yɨnk kɨrak kar haiu mɨt enun ne tɨ ik ek,
hɨrak kan kaa kewaank menmen enum mari han kaiu menipai haiu mɨrɨak
enum, te hɨram epei au mesi.
4 *Hɨrak kɨrɨak menmen im te haiu mɨt miyapɨr kerek ap mises han kaiu
enuk au, haiu emises han ke God Hɨmɨn Yaaik, haiu emises menmen werek
werek hɨm me Moses metpai haiu emisesim (te God kaktɨp haiu yaain).

---

* **7:14** Sam 51:5; Jo 3:6 * **7:15** Ga 5:17 * **7:18** Jen 6:5, 8:21 * **7:23** Ga 5:17; Je 4:1; 1Pi 2:11
* **7:25** 1Ko 15:57 * **8:2** Ro 7:23-24 * **8:3** Ap 13:38, 15:10; Fl 2:7; Hi 4:15 * **8:4** Ga 5:16, 25

5 Mɨt miyapɨr kerek hɨr nises han kɨr enuk, hɨr hanhan menmen enum
mekre han kɨr kerekek. Te mɨt miyapɨr kerek hɨr nises han ke God Hɨmɨn
Yaaik, hɨr hanhan menmen yaaim hɨrak ketporem.
6 *Mɨt miyapɨr kerek hanhan nanises menmen enum mekre han kɨr,
maain hɨr nani. Mɨt miyapɨr han au, hɨr nanises menmen God Hɨmɨn Yaaik
ketporem, hɨr nantike God nankiyan nanu nanɨt te hɨr nanu werek.
7 *Mɨt miyapɨr kerek nises menmen enum mekre han kɨr, God katɨp hɨr
enun kentar menmen enum mekre han ke mɨt metike menmen yaaim me
God hɨram menepam. Hɨram ap mises hɨm kerek God ketpaiyem au, hɨram
mɨneinɨm.
8 Te mɨt miyapɨr kerek nises menmen enum mekre han kɨr, hɨr ap nanises
menmen yaaim God hanhan hɨr nanisesim.
9 *Yi mɨt miyapɨr ap yises menmen enum mekre han ki au. God Hɨmɨn
Yaaik kau kekre han ki yi yayises menmen yaaim hɨrak ketpiyem. Mɨt kerek
God Hɨmɨn Yaaik kerek Krais keriuwetek kan ap kau kekre han kɨr au, hɨr
ap ne Krais au.
10 *Maain haiu mɨt miyapɨr mami mamɨntar menmen enum mekre han
kaiu. Te God Hɨmɨn Yaaik kerek Krais keriuwetek kan, hɨrak kau kekre han
kaiu, hɨmɨn kaiu kaku kaktike God tipmain tipmain enum eik kakɨntar God
katɨp haiu yaain.
11 God kerek nɨpaa kɨkɨak Krais Jisas kekre nɨmɨn ke mɨt epei naa, hɨrak
kekrit kau, maain hɨrak kakɨkekyi yi mɨt miyapɨr maain yayi. God Hɨmɨn
Yaaik kerek nɨpaa God keriuwetek kan kɨkɨak Jisas kerek nepei kaa, hɨrak
kau kekre han ki te maain God Haai kakriuwetek kakɨkekyi yi mɨt miyapɨr.

Hɨmɨn Yaaik God keriuwetek kan hɨrak kenipai haiu nɨkerek nɨrak

12 Tɨs, nai yinan, haiu emises menmen God Hɨmɨn Yaaik hɨrak ketpaiyem.
Haiu ap emises menmen enum mekre han kaiu hɨram menipai haiu
hanhanem.
13 *Yi yises menmen enum mekre han ki maain yi yayi, te God Hɨmɨn
Yaaik kakɨkepi yi eiyɨwaank menmen enum mekre han hɨram ap mamnipi
yi hanhan eiyisesim te yi eitike God eiyu.
14 Mɨt miyapɨr kerek newis God Hɨmɨn Yaaik naanmɨpror me menmen
hɨr nɨrɨakem, hɨr nɨre nɨkerek ne God.
15 *Hɨmɨn Yaaik kerek God keriuwetek kan kau kekre han kaiu ap kenipai
haiu ap pɨke mɨnaain maain God kakwep au. Hɨrak kenipai haiu mɨre
nɨkerek ne God hɨrak kekepai keriuwe menmen mɨrak iuwe te haiu niutɨp
niutɨp matɨp God, “Ti Haai kai.”
16 *God Hɨmɨn Yaaik hɨrekes ketpai hɨmɨn kaiu haiu mɨre nɨkerek ne God.
17 *In ek, haiu mɨre nɨkerek nɨrak, te haiu mamɨt menmen God kakwe-
taiyem. Haiu mamtike Krais mamɨt menmen yaaim mamɨntar haiu mertei
menmen enum mamnen mamraiwaank mar ke nɨpaa menmen enum man
mewaank Krais, haiu mamɨt menmen yaaim me God mar ke Krais epei
ketɨwem, te haiu mamu mamre iuwe mamtikerek.

Maain haiu mɨt miyapɨr mamɨt menmen yaaim haiu mamu mamre iuwe

18 *Menmen yaaim me Krais maain hɨram mamnen kerek God kak-
wepyapɨrem kakwetaiyem hɨram mamre menmen iuwe, te hi han kitet in
ek menmen enum hɨram mamraiwaank hɨram mɨre menmen weinɨm.

---

* **8:6** Ro 6:21 * **8:7** Mt 12:34; Jo 8:43, 12:39; Je 4:4 * **8:9** 1Ko 3:16, 12:3 * **8:10** Ga 2:20; Ef 3:17; 1Pi 4:6 * **8:13** Ga 6:8; Kl 3:5 * **8:15** 2Ti 1:7; Ga 4:5-6; Mk 14:36 * **8:16** 2Ko 1:22 * **8:17** Ga 4:7; Rev 21:7 * **8:18** Ro 5:2; 2Ko 4:17

19 *Menmen yapɨrwe God kɨrɨakem hɨram han kɨr kekrit kekrit nemerɨr
wɨ God hɨrak kakteiknor haiu nɨkerek nɨrak.
20 *Menmen kerek God kɨrɨakem hɨram mau enum mentar God ke-
waankem. Hɨrak ap hanhan keriuwe menmen im te God kɨrɨakem. Te
menmen im mepu.
21 *Maain God pɨke kaknip menmen hɨram mamnaaiwɨr menmen enum
menipem hɨram mau enum, te hɨram mamweikɨn yaaim mamu werek
mamɨr ke haiu nɨkerek ne God haiu mamu mamre iuwe mamɨt menmen
yaaim me God.
22 Haiu mertei menmen yapɨrwe God kɨrɨakem hɨram mepu enum mar
ke miyapɨr hɨr neteiknen nanine nɨkerek. Nɨpaa ere in hɨram han enuk
mepu memerɨr God pɨke kakrɨak menmen yapɨrwe hɨram mamre yaaim.
23 *Te hɨram keremem au. Haiu mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik kau
kekre han kaiu, hɨrak kɨre menmen yaaim minɨn me menmen yapɨrwe
maain God kakwetaiyem, haiu metikerem mepu han enuk memerɨr wɨ
kerek God kaknipai haiu mɨre nɨkerek nɨrak. Me wɨ im hɨrak kaknipai
yɨnk kaiu hɨrak yaaik pɨke kaki taau!
24 *God epei kekepai kaktaihis kentar haiu memtau hɨm hɨrak ketpim
haiu misesim, haiu memerɨr hɨrak kakwetaiyem. Haiu memerɨr hɨrak
kakwetaiyem mamɨntar menmen haiu memerɨr mamtɨwem hɨram epei
man, te haiu wen memeriuwem meiyam au. Haiu metɨwem epei au.
25 Te haiu ap metɨwem wen au. Haiu wen memerɨr menmen haiu han
kitet hɨram mamnen, haiu mamɨnkɨkɨwem mamɨnkɨkɨwem ere hɨram
mamnen.
26 Mar im God Hɨmɨn Yaaik kekepai haiu mɨt miyapɨr kentar haiu ap
mertei han ke God werek werek au. Haiu ap mertei mitehi God menmen
werek werek au. God Hɨmɨn Yaaik hɨrekes kekrehɨr kaiu kitehi God Haai
menmen keriuwe hɨm haiu mɨt ap metpim au, haiu mɨrɨakem mɨre mɨtɨk
ketnen park o han toenuk.
27 *God Haai kerek kertei han ke mɨt yapɨrwe, kewenhi menmen God
Hɨmɨn Yaaik hanhanem kentar hɨrakɨt tau han kiutɨp te hɨrak God Hɨmɨn
Yaaik kekrehɨr ke haiu mɨt ne God hɨrak kitehi God Haai me menmen hɨram
mises han ke Haai keremem.
28 *Haiu mertei menmen yapɨrwe God kɨrɨakem hɨram mɨkaap haiu mɨt
miyapɨr kerek haiu hanhan meriuwe God kerek hɨrak kehimɨtenai haiu
emises menmen hɨrak hanhan em.
29 *Menmen yapɨrwe God kɨrɨakem hɨram mɨkaap haiu mɨt miyapɨr
mentar haiu mɨt kerek God nɨpaa kehimɨtenai haiu mamisesik. Hɨrak
kehimɨntenai haiu mamɨr ke Nɨkan kɨrak Jisas Krais te hɨrak kakre iuwe
mɨtɨk kakɨkre nɨmɨn ke haiu mɨt miyapɨr haiu mamre kikrek nɨrak.
30 Haiu mɨt miyapɨr kerek hɨrak nɨpaa kehimɨtenai maain haiu mamis-
esik, hɨrak kari han kaiu haiu mamisesik. Haiu mɨt miyapɨr kerek hɨrak
kari han kaiu, haiu mamisesik hɨrak ketpai hɨrak kesak menmen enum
maiu haiu yaain. Haiu mɨt miyapɨr kerek hɨrak ketpai haiu yaain, hɨrak
kewetai menmen mɨrak yaaim.

Menmen Jisas Krais kɨrɨakem hɨram meteiknai God han han iuwe keriuwe haiu mɨt miyapɨr

31 *Hi han kitet menmen im God hɨrak hanhan keriuwai kekepai mentar
menmen hi nepei hetpiyem, neimɨn hɨr nanin̈nai a? Taauye!

---

* **8:19** Kl 3:4 * **8:20** Jen 3:17-19 * **8:21** 2Pi 3:13; 1Jo 3:2 * **8:23** 2Ko 5:2-4; Ga 5:5 * **8:24** 2Ko 5:7 * **8:27** Sam 139:1; 1Ko 4:5 * **8:28** Ef 1:11 * **8:29** Kl 1:18; Hi 1:6 * **8:31** Sam 118:6

32 *God hɨrak ap kepakɨn Nɨkan kɨrak au, hɨrak keriuwetek kan kaa
kekepai haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe. Te hɨrak kakwetai menmen yapɨrwe
weinɨm mamkepai mar ke hɨrak kewetai Nɨkan kɨrak weinɨk.
33 *Neimɨn hɨr nansiuwe hɨm nantɨp haiu mɨt miyapɨr kerek God
kehimɨtenai haiu nɨrak, haiu enun a? Taauye! God hɨrekes epei katɨp haiu
mɨt yaain.
34 *Neimɨn hɨr nantɨp haiu emnen emno si a? Krais Jisas au! Hɨrak kaa te
God kɨkɨak hɨrak pɨke kekrit kau his yaaim me God kerek mɨt iuwe nanwik,
hɨrak kitehi God Haai ke haiu mɨt!
35 Krais hɨrak han tewenɨnai te mekam mamnen nɨmɨn mamremir
menmen mɨrak ap te mamu mamtikewai mamkepai a? Mewaai meruri
menmen enum mamnen mamraiwaank, o menmen menipai haiu han
enuk, o mɨt hɨr nenoyiyai nanwep, hɨram menmen mamremir menmen
mɨrak ap te mamu mamɨkrai mamkepai au a? Mewaai meruri haiu
nɨnpɨ mewei o haiu ap metenen klos o pewek mei, o menmen enum
mamraiwaank, o mɨt nanwep haiu mami, hɨram mamremir menmen me
Krais ap te mamɨkrai mamkepai au a? Taauye!
36 *Hɨm me God mau tɨwei Sam hɨram matɨp mar im:
"Mɨt nanoyiyai haiu mɨt hɨr nanwep me wɨtaan wanewik, hɨr nerekyei
haiu mɨre sipsip kerek mɨt neriyei nanɨno nanwep. Mɨt nerekyeiyem
nentar haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm mit em."
37 *Au, menmen im hɨram weinɨm. Krais hɨrak hanhan keriuwai te
haiu maminɨn menmen enum im. Haiu mamu werek me menmen enum
mamraiwaank.
38 Haiu maminɨn menmen enum im mamraiwaank mamɨntar hi hertei
hɨrak han tewenɨnai te menmen ap mamnen nɨmɨn mamremir menmen
mɨrak hɨram ap te mamu mamɨkrai mamkepai au. Haiu wen mepu o maain
haiu mami hɨram menmen weinɨm. Ensel o tɨpir o herwe o menmen iuwe
meit wit ke God, nepni o menmen epei man in o maain hɨram mamnen,
hɨram ap te mamremir menmen me Krais hɨram ap te mamu mamɨkrai
mamkepai au!
39 God Haai han tewenɨnai haiu mɨt miyapɨr kentar haiu ne Jisas Krais
Mɨtɨk kaiu Iuwe. Te menmen mau nepni o menmen mau mɨnɨk tɨ o
menmen mei miutɨp nɨpaa God kɨrɨakem ap te mamremir menmen mɨrak
hɨram ap te mamu mamɨkrai mamkepai au.

9

Pol han tewenɨn mɨt miyapɨr ne Isrel

1 Hi hatɨp werek hentar hi hises hɨm me Krais. Hi ap hewisesik au. Han
kai keit nɨmɨn kerek God Hɨmɨn Yaaik kau kekrerek, hɨrak ketpo hi hatɨp
werek me menmen im.
2 Hi han enuk, hekrit hekirt hi han tewenɨn mɨt miyapɨr.
3 *Hi hanhan God kakweikɨn sip kakweto kakɨpɨra hi enaaiwɨr Krais hi
ekrehɨr ke mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel, haiu ne maam nɨpu kiutɨp, te hɨr
nanises hɨm me Krais.
4 *Haiu mɨt miyapɨr ne Isrel, God kehimɨtenai haiu nɨrak, hɨrak kenipai
haiu nɨkerek nɨrak, haiu nepei mɨr menmen mɨrak yaaim merhɨhe. Hɨrak
ketpai hɨm mɨrak hɨrak kakisesim, hɨrak kewetai hɨm mɨrak ham haiu

* **8:32** Jo 3:16 * **8:33** Ais 50:8 * **8:34** Sam 110:1; Ap 7:55-56; 1Jo 2:1 * **8:36** Sam 44:22; 2Ko 4:11 * **8:37** Jo 16:33 * **9:3** Eks 32:32 * **9:4** Eks 4:22; Diu 7:6, 14:1-2

emisesim. Haiu emɨrtei mewenɨpi niuk me God werek werek, God katɨp
hɨrak kakɨkepai kaktaihis.
5 *Haiu nepenyerer ne maamrer taiu iuwe Ebraham, Aisak, Jekop. Krais
hɨrak kɨre mɨtɨk ke tɨ hɨrak nepenyek ke maamrer it. Hɨrak kerekek
hɨrak God hɨrak naanmɨpre menmen yapɨrwe haiu emwenɨpi niuk mɨrak
tipmain tipmain enum eik. Keremem.

God kehimɨtan mɨt miyapɨr nɨrak

6 *Hi ap hatɨp menmen nɨpaa God ketpim in ek hɨrak ap kisesim au.
Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk miutɨp me Isrel, God hɨrak ap kehimɨteni
yapɨrwe hɨr nɨrak au.
7 *Hɨr nepenyerer yapɨrwe ne Ebraham hɨr ap nɨkerek ne God nar ke
maam kɨr nentar hɨr ap nises hɨm me God. God katɨp Ebraham kar ik:
“Nepenyerer ne Aisak keriyen, hɨr nepenyerer nit. Hi hetput hɨr nanɨt
menmen mei. Nepenyerer han en au.”
8 *Nɨkerek kerek Ebraham kinen weinɨn, hɨr ap nɨkerek ne God au.
Nɨkerek Ebraham kinen kentar God hɨrak ketpɨwekem kekepik kakini, hɨr
keriyen nɨre nɨkerek ne God.
9 *God katɨp Ebraham hɨm mar im: “Maain wɨ kerek hi hɨmat hi pɨke
anen hi akaap Sera hɨre wawɨtu hɨre wawine nɨkan.”
10 *Menmen im keremem meteikni nepenyerer ne Ebraham hɨr yapɨrwe
ap nɨkerek ne God keriyen au. Nɨkerek hɨrakɨt te Rebeka hɨrakɨt te haai
kiutɨp, hɨrak maam nɨpu kaiu Aisak.
11-12 *Rebeka ap wine nɨkerek hɨrakɨt tei tɨre wen au, God kehimɨtan
Jekop hɨrak kɨre nɨkan kɨrak, te Iso au. Hɨrakɨt ap tɨrɨak menmen yaaim o
enum wen au, God kehimɨtanek te hɨrak kakteiknai hɨrak kises han kɨrak
kehimɨtan mɨt hɨr nɨkerek nɨrak. Menmen hɨr nɨrɨakem ap mamri han
kɨrak au. God katɨp Rebeka kar ik: “Maain Iso nɨkan iuwe mɨtɨk hɨrak
kakises hɨm me nɨkik kɨrak Jekop.”
13 *Hɨm me God mau tɨwei Malakai kewisɨm hɨram matɨp mar im: “Hi
hanhan iuwe heriuwe Jekop hi hehimɨtanek hɨrak nɨkan kai. Hi hanhan
kike heriuwe Iso, hi hepɨrek hɨrak ken.”
14 Te haiu mamtɨp mekam? God hɨrak kises menmen hɨram ap yaaim a?
Taauye!
15 *God katɨp Moses kar ik: “Hi han tewenɨn mɨt miyapɨr kerek hi hanhan
akepi. Hi hises han kai hi akaap mɨt miyapɨr.”
16 *Te haiu ap mamtɨp God hɨrak hanhan keriuwe mɨt miyapɨr kentar
menmen hɨr hanhanem o menmen hɨr nɨrɨakem au. God kises han kɨrak
kehimɨteni hɨr nɨrak kerekek.
17 *Haiu mekine hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei, God katɨp mɨtɨk
iuwe Fero ke Isip menmen kar ik: “Hi hewisit ti hɨre mɨtɨk iuwe ke Isip te
menmen im hi herekyutem, mɨt miyapɨr nanɨrtei hi manp enuk iuwe hɨr
mɨt miyapɨr nerer wit wit nanwenɨpi niuk mai.”
18 *God hɨrak han tewenɨn mɨt miyapɨr kerek hɨrak hanhan kekepi, te
hɨrak kises han kɨrak kenip mɨt miyapɨr han hɨr nanwenɨn han kɨr ke
menmen.

---

* **9:5** Mt 1:1-16; Jo 1:1; Ro 1:25 * **9:6** Nam 23:19; Ro 2:28 * **9:7** Jen 21:12 * **9:8** Ga 4:23 * **9:9** Jen 18:14 * **9:10** Jen 25:21 * **9:11-12** Jen 25:23 * **9:13** Mal 1:2-3 * **9:15** Eks 33:19 * **9:16** Ef 2:8 * **9:17** Eks 9:16 * **9:18** Eks 4:21, 9:12, 14:4

God kewaank mɨt han, hɨrak kɨkaap mɨt han

19 Mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt ketpo kar ik: “Menmen ti hetpaiyem
hɨram werek, God kenmak te hɨrak kaktɨp haiu mɨt enun a? Keimɨn
kakwenɨn God me menmen hɨrak hanhan kakrɨakem a? Taauye!”
20 *Kai yinak, ti han kitet ti iuwe te ti pɨke atɨp God me menmen hɨrak
kɨrɨakem a? Hause kerek mɨte hɨre wewisɨm me haak hɨram ap mamtɨp
mamɨr ik: “Ti henmak ti ap hewena hi hɨre kurpe a?”
21 *Mɨte kerek weit hause hɨre wawises han kɨre waunip menmen
weriuwerem. Hɨre weit hause weremir, meiyam hɨre wewenem mɨre
kurpe, meiyam au hɨre wewisɨm mɨre hause me wewis haak o heurek hɨre
weneipetem mekrerem.
22 Menmen God kɨrɨakem hɨram mar im. Hɨr mɨt enun nɨre tɨkenup o
hause hɨram mewep, te God hanhan kakteikɨn menmen mɨrak iuwe hɨrak
kakɨwaank mɨt enun nar ik. Hɨrak hanhan kakɨwaank mɨt nar ik kerek
hɨrak ap kɨrɨakem waswas au.
23 *Te hɨrak hanhan kakteiknai menmen yaaim mɨrak iuwe, hɨrak nepei
kewetai pɨnam, haiu mɨt han haiu mɨre hause kurpe te hɨrak hanhan
keriuwai. Nɨpaa hɨrak kenipai han kai te maain haiu mamre yaain mamɨt
pɨnam me menmen yaaim mɨrak.
24 Hɨrak kehimɨtan haiu mɨt miyapɨr han ne Isrel keriyen haiu mamɨt
menmen im yaaim au. Haiu mamtike mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham,
haiu yapɨrwe mamɨt menmen mɨrak yaaim.
25 *Mau tɨwei Hosia kewis God katɨp kar ik:
“Mɨt miyapɨr kerek ap ne weiwɨk mai, hi hehimɨteni hɨr mɨt miyapɨr nai.
Hɨr ne weiwɨk nɨpaa hi ap hanhan heriuweri, te in ek hi hanhan heriuweri.
26 *Maain wit kerek nɨpaa mɨt han natɨp hɨr ap mɨt miyapɨr ne God, te hɨr
mɨt han nanɨtpor nanɨr ik, ‘Yi hɨras yi nɨkerek ne God kerek hɨrak
kaku tipmain tipmain enum eik.’ ”
27 *Mɨtɨk profet Aisaia kewis hɨm me God katɨp ke Isrel kar ik:
“Maain mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr nanine nɨkerek nantɨn yapɨrwe nanre
tenhaan ke mani, te God kakɨkaap mɨt neiyan kike nɨmɨn ne hɨr mɨt
yapɨrwe kaktohis.
God ap te kakmerɨr wɨ yapɨrwe te mɨt miyapɨr nanweikɨn sip nanwet
menmen enum.
28 Au, hɨrak keremir wɨ yinam te hɨrak skelim mɨt kakɨntar menmen enum
hɨr nɨrɨakem.”
29 *Nɨpaa Aisaia katɨp me menmen im. Hɨrak kewis hɨm mau tɨwei mɨrak.
Hɨram matɨp mar im:
“God hɨrak Mɨtɨk Iuwe naanmɨpre mɨt ne ami neit wit kɨrak hɨrak ap kewis
nepenyerer nai ne weiwɨk me Isrel hɨr nepu, te haiu weiwɨk maiu
nepei au mesi mɨre mɨt miyapɨr nɨpaa nau neit wit Sodom ketike wit
Gomora.”

Hɨm yaaim me God mamkaap mɨt ne Isrel netike mɨt ne weiwɨk ham

30 *Haiu mamtɨp mekam a? Haiu mamtɨp menmen im. Mɨt miyapɨr kerek
ap ne weiwɨk me Isrel hɨr ap hanhan nanrɨak God hɨrak katɨp hɨr yaain.
Te hɨr nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim te God katɨp hɨr yaain.

---

* **9:20** Ais 29:16, 45:9 * **9:21** Jer 18:6 * **9:23** Ef 1:3-12; Ro 8:29 * **9:25** Hos 2:23 * **9:26** Hos 1:10 * **9:27** Ais 10:22-23 * **9:29** Ais 1:9 * **9:30** Ro 10:20

31 *Te mɨt miyapɨr ne Isrel kerek God kehimɨteni hɨr mɨt nɨrak, hɨr au.
Hɨr hanhan nanises hɨm lo me Moses, te God kaktɨp hɨr yaain. Te God au,
hɨrak keweikɨn sip kewetɨr.
32 *Kenmak te God katɨp hɨr enun hɨrak keweikɨn sip kewetɨr? Hɨrak
kɨrɨakem kentar hɨr ap nises hɨm mɨrak weinɨm au. Hɨr han kitet hɨr
enrɨak menmen yaaim te God kaktɨp hɨr yaain. Hɨr han enuk neriuwe Krais
hɨr ap nisesik au. Hɨr nɨre mɨt kerek Aisaia ketpim kewis hɨm mau tɨwei
mɨrak, hɨr nerewo nan nanɨnkewɨn.
33 *Aisaia kewis hɨm mar im:
"Yi eiyɨmtau. Hi God ewis mɨtɨk keit wit Saion hɨrak kakre nan tokik. Hɨrak
kakɨwaank mɨt miyapɨr kakɨntar menmen hɨr nɨnapen nanisesim
nanɨr ke mɨt hɨr nerewo nan nenkewɨn. Te mɨt kerek hɨr nanɨmtau
hɨm mɨrak nanisesim, hɨr ap te han enuk nanriuwerek au, hɨrak
kakɨkepi."

10

Mɨt miyapɨr ne Isrel ap nises God werek werek au

1 Yi nai yinan, hi hanhan wɨsenum mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk mai
Isrel hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen enum te God kakɨkepi kaktorhis.
Hi hitehi God me menmen im.
2 *Hi hertei te hi hewepyapɨri hetpi hɨr hanhan wɨsenum nises God te hɨr
ap nertei werek werek menmen hɨrak hanhan hɨr nanisesim.
3 *Hɨr nertei menmen God kɨrɨakem, te hɨrak katɨp haiu mɨt haiu yaain.
Hɨr nertei menmen im me God hɨr nises han kɨr nekrehɨr ke menmen God
kɨrɨakem. Te hɨr ap hanhan nanises menmen God kɨrɨakem te hɨrak kaktɨp
hɨr yaain au.
4 *Krais hɨrak kekrehɨr ke hɨm nɨpaa God kewet Moses em, hɨram nepei
au mesi. Te mɨt miyapɨr kerek hɨr nanises hɨm me Krais, God kaktɨp hɨr
mɨt miyapɨr yaain.

God hɨrak hanhan pɨke kakɨthis mɨt miyapɨr yapɨrwe

5 *Moses katɨp menmen im me hɨm kerek God kewetɨwekem hɨrak
kewisɨm mau tɨwei. Hɨrak katɨp kar ik: "Mɨt miyapɨr kerek hɨr nanises
hɨm im werek werek, maain hɨr nanu natike God."
6 *Te hɨm me God matɨp menmen im me mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm me
Krais te God kaktɨp hɨr yaain. Hɨram matɨp mar im: "Yi ap han ekitetim
emɨr im: 'Neimɨn hɨr nanɨno wit ke God hɨr nanɨthis Krais neiyɨk nanɨnen
tɨ?' "
7 O yi ap eitɨp eiyɨr ik: "Neimɨn hɨr nanɨno wit kerek mɨt naa hɨmɨn kɨr
kɨwaairi hɨr nanɨt Krais neiyɨk nanɨnen tɨ ik?"
8 Hɨm me God matɨp mar im: "Hɨm me God hɨram mau menep mamkepi.
Hɨram mau mekre hɨm mi, mau mekre han ki mentar yi yerteiyem." Hɨm
im hɨram hɨm yaaim haiu metpiyem yi eiyisesim.
9 Haiu matɨp mɨt miyapɨr menmen mar im: "Yi eitɨp eiriuwe hɨm ki yi
eitɨp, 'Jisas hɨrak Mɨtɨk Kaiu Iuwe naanemprai,' yi han kitet eikre han ki
God nepei kɨkɨak Jisas kerek kɨwaai kekre nɨmɨn ke mɨt nepei naa, hɨrak
pɨke kekrit kau, te God kaktihis."

---

* **9:31** Ro 10:2-3 * **9:32** Ais 8:14 * **9:33** Ais 28:16; 1Pi 2:6; Ro 10:11 * **10:2** Ap 22:3 * **10:3** Ro 9:31-32 * **10:4** Mt 5:17; Jo 3:18 * **10:5** Ro 7:10; Ga 3:12 * **10:6** Diu 30:12-14

10 Haiu han kitet menmen me Krais mekre han kaiu, haiu matɨp meriuwe
hɨm maiu haiu misesik, te God katɨp haiu mɨt yaain, hɨrak kaktaihis.
11 *Hɨm im yaaim mentar Profet Aisaia kewis hɨm me God mau tɨwei
hɨram matɨp mar im:
"Mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp hɨr nises hɨm me Krais, hɨr ap han enuk
nanriuwerek au, hɨrak kakɨkepi."
12 *Hɨm im matɨp me mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel, mɨt miyapɨr
ne weiwɨk ham nerer wit wit. God ap han kitet me weiwɨk me mɨt au. God
hɨrak ke haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe, te hɨrak kakɨkaap mɨt miyapɨr kerek
hɨr nises hɨm mɨrak, hɨrak kakɨkepi iuwe.
13 *Hɨrak kakɨkepi iuwe kakɨntar hɨm me God profet Joel kewisɨm mau
tɨwei matɨp mar im:
"Mɨt miyapɨr kerek hɨr nitehi Mɨtɨk Iuwe, hɨrak kakɨkepi kaktorhis."
14-15 *Hɨr ap nises hɨm me Krais nanɨrkeik te hɨr nanitɨwekhi hɨrak
kakɨkepi kaktorhis a? Hɨr ap nemtau hɨm me Krais nanɨrkeik te hɨr
nanɨrtei hɨrak kakɨkepi a? Mɨt ap netpor hɨm me Krais nanɨrkeik te hɨr
nanɨmtau hɨm mɨrak a? God ap te kaksiuwe mɨt nanɨno nanɨtpor hɨm
me Krais nanɨrkeik te hɨr nanɨmtewem a? Taauye! Hɨm me God Aisaia
kewisɨm mau tɨwei matɨp mar im: "Mɨt kerek hɨr nanɨnen nanɨtpai hɨm
yaaim me Krais, hɨr nɨrɨak menmen yaaim."

Mɨt miyapɨr ne Isrel ap nises hɨm yaaim me Krais

16 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel ap nises hɨm yaaim im me Krais au.
Mɨtɨk profet Aisaia kewis hɨm mau tɨwei matɨp mar im:
"Mɨtɨk Iuwe, mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp hɨr nemtau hɨm maiu hɨr nisesim.
Mɨt miyapɨr yapɨrwe han en au."
17 *Te mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm me Krais nentar hɨr nemtewem. Hɨr
nemtewem nentar mɨt epei nen netporem.
18 *Hi hitihi menmen im. Mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr nepei nemtau hɨm yaaim
me Krais im o au a? Hɨr epei nemtewem ye! Hɨm me God mau tɨwei Sam
hɨram matɨp mar im:
"Hɨm kerek mɨt hɨr netpim men merer wit wit kerek mɨt newi."
19 *Hi pɨke ehitihi menmen. Yi han kitet mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr netari
hɨm im a? Auye! Moses kinɨn kewis hɨm me God mau tɨwei me menmen
im hɨram matɨp mar im:
"Maain hi God hi ehɨt mɨt miyapɨr hɨr ne weiwɨk ham weinɨm hɨr netari
menmen mai au, hi anipi yi yɨnk enuk han enuk eiriuweri yi hemkre
menepam eiriuwe menmen hi erekyorem."
20 *Profet Aisaia hɨrak kɨnapen kewepyapɨr hɨm me God au. Hɨrak katɨp
kar ik:
"Hi God hewis mɨt kerek nɨpaa hɨr ap hanhan nisɨsa, in ek hɨr nerteiya te
hɨr nises hɨm mai. Hi hewepyapɨr hɨrekes herp yaain te mɨt kerek
nɨpaa ap nitehi mɨt han me hi, in ek hɨr nises hɨm mai."
21 *Aisaia katɨp hɨm im me mɨt miyapɨr ne Isrel. Hɨrak katɨp kar ik:
"Hekrit hekrit me wɨ yapɨrwe hi God hewis his mai enɨnor hɨr nanisɨsa, te
hɨr au, neweikɨn sip neweto, hɨr nena netpo enum."

---

* **10:11** Ro 9:33 * **10:12** Ap 15:9 * **10:13** Joe 2:32 * **10:14-15** Ais 52:7 * **10:16** Ais 53:1; Jo 12:38 * **10:17** Jo 17:20 * **10:18** Sam 19:4 * **10:19** Diu 32:21 * **10:20** Ais 65:1 * **10:21** Ais 65:2

11

God hɨrak hanhan keriuwe mɨt miyapɨr han ne Isrel

1 *Hi ehitihi menmen. Yi han kitet God nepei keweikɨn sip kewet mɨt
miyapɨr nɨrak ne Isrel a? Taau! Hi hɨrekes hi mɨtɨk ke Isrel, hi nepenyek
ke Ebraham, hi ke weiwɨk me Bensamin. Te menmen im meteikni God ap
keweikɨn sip kewetai mɨt ne Isrel au.
2 God ap keweikɨn sip kewet mɨt miyapɨr nɨrak kerek nɨpaa hɨrak
kehimɨteni hɨr nɨrak. Yi yertei hɨm mau tɨwei me God hɨram matɨp me
Profet Ilaija hɨrak kesiuwe hɨm men Isrel hɨrak katɨp God kar ik:
3 *"Mɨtɨk Iuwe, mɨt ne Isrel hɨr nenep mɨt profet nit, hɨr nari kɨnaan
newenem me mɨt hɨr newepwar menmen newetutem. Hɨr mɨt enun nenep
mɨt profet naa nenepi. Hi kerekek hi hepu hɨr nɨnetnau naniyep."
4 *God hɨrak ketpɨwek mekam a? Hɨrak katɨp kar ik: "Hi ap heweikɨn sip
hewet mɨt miyapɨr nar ke 7,000 hɨr wen nises hɨm mai hɨr ap newen ninɨp
nanwenɨpi niuk me tɨpir Bal au."
5 *Mar ke nɨpaa God naanmɨpre mɨt kerek hɨr nisesik te in ek hɨrak
kehimɨtan mɨt miyapɨr ne Isrel han hɨr nisesik nentar hɨrak hanhan
keriuweri.
6 *God kises han kɨrak kehimɨteni hɨr nɨrak kentar hɨrak hanhan keri-
uweri weinɨm ap menmen hɨr nɨrɨakem o nisesim au. Hɨrak kehimɨteni
kentar hɨr nɨrɨak menmen yaaim te God ap hanhan keriuweri weinɨm au.
7 *Hi hatɨp menmen im. Menmen Isrel hɨr hanhan nantɨwem neriuwe
hɨm hɨr nisesim, hɨr ap netɨwem au. Te mɨt kerek God hanhan keriuweri
kehimɨteni hɨr mɨt nɨrak, hɨr keriyen netɨwem. Mɨt han au, God kewenɨn
han kɨr hɨr nisesik au.
8 *Hɨm me God mau tɨwei mɨtɨk profet Aisaia kewisɨm hɨram matɨp mar
im:
"God kewenɨn han kɨr te menmen hɨr nɨrem, hɨr ap nisesim.
Menmen hɨr nemtewem, hɨr ap nisesim.
Hɨr nepu nepɨr kerekek nɨpaa ere in."
9 *Hɨm me God mau tɨwei Devit kewisɨm hɨram matɨp mar im:
"Hi hanhan God hɨrak kakwis menmen kerek hɨr nɨam nanɨm hɨram
mamriwaank mamɨr ke tɨrpe menep samiyak, o mamɨr ke nan
kɨwaai yayiwe mɨtɨk kakrewekɨk hɨrak kakɨnkewɨn.
10 Hi hanhan nanamɨr kɨr toto te hɨr ap nɨr ein ein au.
Hɨr han kɨr enuk me menmen enum mamnen mamnɨp mamɨwaanki nanɨr
ke mɨte sip kɨn hɨre weremtɨt menmen wauno yanɨmɨn."

God kɨkaap mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel kaktorhis

11 *Hi pɨke ehitihi menmen. Yi han kitet mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr newaank
hɨras keriyen nar ke mɨt nentɨrer nan nenkewɨn nani me wɨ hɨr neweikɨn
sip newet hɨm me Krais a? Taauye! Hɨr neweikɨn sip newet hɨm me Krais
te God kakɨkaap mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham, hɨrak kaktorhis. Hɨrak
kaknip mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr han enuk nanriuweri nanɨntar menmen
yaaim God kerekyorem.
12 Menmen enum mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr nɨrɨakem menip God hɨrak
kɨkaap mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham kewetɨr menmen mɨrak yaaim.
Hɨr ne Isrel neweikɨn sip newet menmen yaaim me God te God kewet

* **11:1** 1Sml 12:22; Sam 94:14; Fl 3:5 * **11:3** 1Kin 19:10, 14 * **11:4** 1Kin 19:18 * **11:5** Ro 9:27
* **11:6** Ga 3:18 * **11:7** Ro 9:31 * **11:8** Diu 29:4; Ais 29:10 * **11:9** Sam 69:22-23, 35:8 * **11:11** Ap 13:46; Ro 10:19

mɨt miyapɨr han em. Maain, mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel nanweikɨn sip nanises hɨm me Krais menmen im mamkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit mamkepi wɨsenum.

13 In ek hi hetpi yi mɨt miyapɨr ap ne Isrel. Hi aposel kerek God keriuweta hi han yi mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel, te hi han yaaik hi hetpi yi mɨt hɨm mɨrak.
14 Te hi mɨtɨk kiutɨp ke Isrel hi hari han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel hi enipi hɨr han enuk hemkre menepam neriuwe menmen yaaim God kewet mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham em. Te hɨr hanhan enises hɨm me Krais te God kakɨkepi kaktorhis.
15 God nepei kewis yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham ap ne Isrel yi yetikerek yekiyan yau yentar hɨrak nepei keweikɨn sip kewet mɨt miyapɨr ne weiwɨk me Isrel. Maain hɨrak pɨke kaktorhis hɨr nantikerek nankiyan nanu, yi han kitet mekam mamnen? Menmen im. Hɨr nanu werek nanɨr ke mɨt nɨpaa naa hɨr pɨke nekrit.
16 Mɨt hɨr nehimɨtan nu nekɨnpɨ hɨram me God, te nu heneik, tɨwei o nɨkim mɨrak, hɨram me God. Ebraham ketike mɨt profet hɨr yaain hɨr nɨkerek ne God. Te maain nepenyerer nɨr hɨr nanɨre nɨkerek ne God.

17 God nepei keremir heneik enum me mapɨk. Menmen im meteiknai God keweikɨn sip kewet mɨt miyapɨr han ne weiwɨk me Isrel. Te hɨrak ketihis yi mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham, yi yɨre mapɨk me yaank heneik mɨram, hɨrak keremir kemtɨn mau mapɨk me wit mekrehɨr ke mapɨk heneik nepei maa. Yi yepu yari wɨ mɨram te yi eiyu werek werek.
18 Te yi ap einan yipɨr eiwɨrek me mɨt miyapɨr ne Isrel God kepɨri kar ke mɨt hɨr newen nu heneik newɨrem au emɨt! Yi ap han ekitet yi iuwe au. Yi yɨre nu heneik keriyen. Nu heneik ap te naanmɨpre nekɨnpɨ au. Hɨram nekɨnpɨ em hɨram naanmɨpre nu heneik. Hɨrak au, hɨr mɨt ne Isrel hɨr nɨre nu nekɨnpɨ, yi mɨt ne weiwɨk ham yi yɨre nu heneik.

19 Yi eitɨp eiyɨr ik: “God kepɨr mɨt miyapɨr enun ne Isrel kɨre mɨt newen nu heneik newɨrem, kewisai haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham haiu mekrehɨr kɨr te haiu yaain.”
20 Hɨm im hɨram yaaim te yi naanempre hɨras me menmen im. God kepɨri nentar hɨr ap nises hɨm mɨrak te yi yekrehɨr kɨr yi yau yentar yi yises hɨm mɨrak. Te yi ap han kitet yi yaain au. Yi naanempre hɨras werek werek me menmen yi yisesim te yi ap einaiwɨrem au.
21 God ap hanhan keriuwe mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr neweikɨn sip newetɨwek. Au, hɨrak kepɨri. Hɨr nɨre mapɨk heneik me wit, te yi au, yi yar ke mapɨk heneik ke yaank. Te yi ap eiyisesik, yi han kitet hɨrak ap kakɨpɨri kakriwaank a? Taauye! Hɨrak kakɨpɨri kakriwaank ye!
22 In ek haiu mertei God wɨ ham hɨrak hanhan keriuwe mɨt, wɨ ham au kakɨwaanki. Hɨrak kewaank mɨt miyapɨr kerek ap nisesik, te yi kerek yi yisesik hɨrak hanhan keriuwi. Yi wen yisesik, hɨrak hanhan kakriuwi, o au en, hɨrak kakɨpɨri kakɨr ke mɨt hɨr newen nu heneik epei maa hɨr newɨrem.
23 Mɨt ne Isrel nanweikɨn sip han ekitet hɨm yaaim me Krais, hɨr nanises God, hɨrak pɨke kaktorhis nantikerek nankiyan nanu nanɨr ke mɨt neremir nu heneik, hɨr pɨke nekinɨm nanwisɨm mamu heneik nɨpaa hɨr neremir, hɨram mamwo.
24 God kertei kɨrɨak menmen im kentar menmen hi hetpiyem im. Yi mɨt ap ne weiwɨk me Isrel yi yɨre mapɨk heneik mɨram me yaank te God nepei kewisi yi yekiyan yau yetikerek yɨre mapɨk hen eik me yaank, hɨram mau mapɨk me witeik, hɨram mewo. Mɨt ne Isrel hɨr nɨre mapɨk heneik hɨremes me wit te hɨram menmen weinɨm God kaktorhis hɨr nantikerek nankiyan

nanu nanɨr ke mɨt pɨke newis mapɨk heneik nɨpaa hɨr neremir, hɨram pɨke mamwo.

God hanhan keriuwe mɨt miyapɨr yapɨrwe

25 *Nai yinan, hi hanhan yi yertei werek werek hɨm nɨpaa mɨt ap nerteiyem. Hi hanhan yi yerteiyem te yi ap han ekitet yi yertei menmen yapɨrwe. God nepei kenip mɨt miyapɨr han ne Isrel hɨr newenɨn han kɨr ere maain mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham kerek God kehimɨteni hɨr nanises hɨm mɨrak hɨr nanɨnen nanisesik.
26 *Maain wɨ im nepei au mesi, mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel nanises God hɨrak kakɨkepi kaktorhis. Hɨm me God mau tɨwei matɨp me menmen im hɨram matɨp:
"Mɨtɨk kerek kakɨkaap mɨt hɨrak mɨtɨk ke wit Saion, hɨrak kakɨpɨr menmen enum mekre han ke nepenyerer ne maam nɨpu ke Jekop.
27 *Wɨ kerek hi ahɨsak menmen enum mɨr, hi hises hɨm nɨpaa hi hetpim."
28 Mɨt ne Isrel hɨr neweikɨn sip newet hɨm yaaim me Krais, te God han enuk keriuweri, hɨrak kɨkaap yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham. Te God kehimɨtan mɨt ne Isrel hɨr mɨt miyapɨr nɨrak hɨrak hanhan keriuweri kentar nɨpaa hɨrak katɨp maamrer taiu Ebraham, Aisak, Jekop, hɨrak ketpɨwekɨt kar ik:
"Hi naanmamre nepenyerer ni erekyor yaaim."
29 Maain God pɨke kakrekyor yaaim kakɨntar hɨrak ap te kakweikɨn han kɨrak me mɨt miyapɨr ne Isrel kerek hɨrak kehimɨteni hɨr nɨrak. Hɨrak kakɨkepi.
30 Nɨpaa yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham, yi yeweikɨn sip yewet hɨm me God, te in ek God hanhan kariuwi kekepi kentar mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr neweikɨn sip newet hɨm mɨrak.
31 God hanhan keriuwi kekepi kentar hɨr mɨt miyapɨr ne Isrel neweikɨn sip newet hɨm me God. Te in ek hɨrak God pɨke hanhan kakriuweri kakɨkepi.
32 *God nepei kenipai haiu mɨt yapɨrwe haiu meweikɨn sip mewet menmen hɨrak ketpaiyem. Haiu meweikɨn sip mewet menmen hɨrak ketpaiyem, te maain hɨrak hanhan kakriuwai haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe, hɨrak kakrekyai menmen yaaim kakɨkepai.

Haiu mamwenɨpi niuk me God

33 *God kaiu hɨrak yaaik iuwe. Menmen hɨrak han kitetim, menmen hɨrak kerteiyem, hɨram yapɨrwe mɨre tenhaan me wan, hɨram iuwe mesikenɨk. Haiu ap te mamɨrtei kenmak hɨrak kɨrɨak menmen o markeik hɨrak kɨrɨak menmen me haiu mɨt. Hɨrak kɨrɨakem keremem.
34 *ɨram mɨre hɨm me God mau tɨwei metpim. Hɨram matɨp mar im:
"Keimɨn hɨrak kertei menmen Mɨtɨk Iuwe God hɨrak han kitetim o keimɨn hɨrak kertei iuwe te hɨrak ekɨtpɨwek hɨrak kakrɨak menmen im o menmen eim?
35 *Taauye! Keimɨn hɨrak nepei kewet God menmen te hɨrak kakwetɨwekem mamɨkrehɨr kɨrak a?
36 *Taauye! Menmen yapɨrwe mepu, hɨrak God kerekek kɨrɨakem. Hɨrak wen naanmɨre menmen yapɨrwe, hɨram mau mamkepik. Haiu emwenɨpi niuk mɨrak in ere tipmain tipmain enum eik. Keremem."

---

* **11:25** Ro 12:16; Lu 21:24; Jo 10:16 * **11:26** Mt 23:39; Ais 59:20-21; Sam 14:7 * **11:27** Ais 27:9; Jer 31:33-34 * **11:32** Ga 3:22; 1Ti 2:4 * **11:33** Ais 55:8-9 * **11:34** Ais 40:13; 1Ko 2:16 * **11:35** Jop 41:11 * **11:36** 1Ko 8:6

12

Haiu mamwet God yɨnk kaiu ketike han kaiu mamɨr ke mɨt newepwar menmen newet God em

1 *Nai yinan, hi hetpi hɨm manp mar im. God nepei hanhan keriuwe haiu mɨt, hɨrak kerekyei menmen yaaim kekepai keriuwerem. Te yi eiwet God yɨnk ki ketike han ki eiyɨr ke mɨt hɨr newepwar menmen newet God em. Yi eiwet God yɨnk ki ketike han ki, yi eiyisesik eirɨak menmen mɨrak. Te hɨrak han yaaik kakriuwi. Mar im yi yewenɨpi God werek werek yekre han ki.

2 *Yi ap eiyises menmen eiyɨr ke mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr nisesim au emɨt! Yi eiwis God hɨrak kakweikɨn han ki te yi eire mɨt hɨr han kɨr hanhan nanises God werek werek. Te yi eiyɨrtei menmen God hanhan yi eiyisesim. Hɨram yaaim mamnip God han yaaik, hɨram mamkepi werek werek.

Haiu mamwis menmen God Hɨmɨn Yaaik kewetaiyem hɨram mamkepai haiu mamrɨak menmen

3 *Hi hetpi menmen im hentar God hanhan keriuwa hi hɨrɨak menmen mɨrak. Yi ap han ekitet yi yɨre mɨt miyapɨr iuwe yinɨn mɨt miyapɨr han au emɨt! Yar ke yi yises God yeit menmen God Hɨmɨn Yaaik kewetiyem mamkepi yi yɨrɨak menmen hɨrak kehimɨteniyem, te yi han kitet yi yaain o au.

4 *Hɨm im yaaim mentar haiu yɨnk kaiu kiutɨp te pɨnam mɨram yapɨrwe. Ham pɨnam hɨram mɨrɨak menmen ham, pɨnam mɨrɨak menmen ham.

5 *Mar im haiu mɨt miyapɨr haiu yapɨrwe te haiu mɨre yɨnk kiutɨp mentar haiu mises hɨm me Krais, te haiu yapɨrwe niutɨp niutɨp mamkaapan.

6 *Menmen God kerekyeiyem keweteiyem hɨram ap mɨpɨram au. God nepei kewetei haiu mɨt han menmen mɨrak te haiu mewepyapɨr hɨm hɨrak ketpeiyem, te haiu emwepyapɨrem mar ke haiu mises God memtau hɨm mɨrak.

7 Haiu mɨt han kerek God kehimɨtenai haiu emkaap mɨt, te haiu emkepi. Hɨrak kehimɨtenai haiu mɨt han haiu mamtɨp mɨt menmen, te haiu emɨtporem.

8 *Haiu mɨt han kerek God kehimɨtenai haiu matɨp mɨt hɨm haiu mamkepi mamkɨak han kɨr kakriuwerem, te haiu mamɨtpim mamkepi. Haiu mɨt han kerek God kehimɨtenai haiu emwet mɨt han menmen pɨnam me menmen maiu kerek haiu metenenim, te haiu emwetɨrem. Haiu mɨt han kerek God kehimɨtenai haiu naanmamre mɨt miyapɨr han, te haiu emisesim emrɨakem werek werek. Haiu mɨt han kerek God kehimɨtenai haiu mɨkaap mɨt miyapɨr nɨnap o miyapɨr mɨkan nɨr epei naa, te haiu emkepi werek werek.

Menmen yi yisesim te yi hanhan yeriuwehan

9 *Yi ap eiwisesik au. Yi hanhan yeriuwe mɨt. Menmen yaaim yi hanhanem. Menmen enum au, yi eineinɨm.

10 *Yi hanhan yeriuwe ni yinan ne Krais yar ke yi hanhan yeriuwe ni ne wɨnak ki. Yi han ekitet mɨt han hɨr ninɨni te yi eiwenɨpi niuk mɨr hɨr yaain.

11 *Yi ap eiyu yain yain au emɨt. Yi eirɨak menmen yaaim me Mɨtɨk Iuwe God yeriuwe han ki iuwe.

---

* **12:1** Ro 6:11, 13; 1Pi 2:5; Jo 4:24 * **12:2** Ef 4:23, 5:10, 17 * **12:3** 1Ko 12:11; Ef 4:7 * **12:4** 1Ko 12:12 * **12:5** 1Ko 12:27; Ef 4:25 * **12:6** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * **12:8** 2Ko 9:7 * **12:9** 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Emo 5:15 * **12:10** 2Pi 1:7; Fl 2:3 * **12:11** Ap 18:25; Rev 3:15

12 *Yi han yaaik eiyu eimerɨr Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrak pɨke kaknen.
Menmen enum mamnen mamiwep, te yi han tokik eiyu. Hekrit hekrit yi
eiyitehi God menmen.
13 *Mɨt miyapɨr han nises hɨm me God, hɨr netenen menmen auri, te yi
eikepi naanempror eiriuwe menmen mi. Yi naanempre mɨt miyapɨr han
ne wit hak nanɨnen nanri.
14 *Mɨt kerek hɨr neriwaank yi ap eiyitehi God hɨrak kakrekyor enum au
emɨt! Yi eiyitɨwekhi hɨrak ekɨkepi hɨr nanisesik.
15 *Mɨt miyapɨr hɨr han yaaik, yi han yaaik eitikeri. Hɨr han enuk me
menmen, te yi han etwenɨni.
16 *Yi han kiutɨp eikiyan eiyu. Yi ap han ekitet yi iuwe au emɨt. Yi eitike
mɨt miyapɨr weinɨn yi eiriyan eino in eino ein. Yi ap han ekitet yi yertei
iuwe yinɨn mɨt han.
17 *Mɨt kerek nerekyi enum, yi ap eirekyor menmen enum eiyɨr ke hɨr
nerekyiyem au emɨt! Yi eirɨak menmen mɨt miyapɨr han nertei hɨram
yaaim.
18 *Yi ap einehan einepan au emɨt. Yi hanhan eitike mɨt miyapɨr yapɨrwe
eikiyan eiyu.
19 *Nai yinan, yi ap eirɨak mɨt menmen enum eiyɨr ke hɨr nerekyiyem
au emɨt. Yi eiwis God maain hɨrak kakrɨak mɨt menmen kerek han enuk
kakriuweri. Yi eiwisɨk hɨrak kakrɨakem kakɨntar hɨrak katɨp hɨm mɨt
newisɨm mau tɨwei mar im: “Maain hi God hɨrekes ahɨwanki arekyor
enum.”
20 *Te yi ap eirekyor menmen enum au emɨt. Mɨt kerek hɨr nerekyi enum,
hɨr nɨnpɨ maan yi eiwetɨr menmen hɨr nanɨm, o hɨr hɨm niu enuk (o mar
kewenkɨkor hɨm) yi eiwetɨr tɨpar mei hɨr enɨm. Yi eirɨak menmen mar im
yi eirekyor hɨr yɨnk enuk neriuwe menmen enum hɨr nɨrɨakem. Hɨram
mar ke yi yewen si yeunek mentar paan kɨr,
21 te yi ap eiwis menmen enum mamri han ki maminɨni au emɨt. Yi
eiyinɨn menmen enum eiriuwe menmen yaaim yi yɨrɨakem.

13

Haiu emises hɨm me gavman

1 *Mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp nanɨmtau hɨm me mɨt iuwe ne gavman hɨr
enisesim. God kehimɨtan gavman hɨr naanmɨpre mɨt miyapɨr nerer wit
wit. God kewis mɨt ne gavman in ek hɨr nau tɨ naanmɨprai.
2 Mɨt kerek hɨr ap nises hɨm me gavman hɨr netpor, hɨr neweikɨn sip
newet menmen God kewisɨm. Hɨr neweikɨn sip newet gavman, te maain
gavman hɨr nanɨnɨp nanɨnterim.
3 *Mɨt ne gavman hɨr ap nepu nenip mɨt yaain hɨr nɨneini au. Mɨt kerek
hɨr nɨrɨak enum keremem. Yi yɨnapen gavman hɨr han yaaik nanriuwi te
yi ap eirɨak menmen enum au. Yi eirɨak menmen yaaim keremem te hɨr
nantɨp yi yaain.
4 Hɨr nɨre mɨt ne God nekrehɨr kɨrak naanmamri te yi eiyu werek werek.
Yi eirɨak enum yi eineini eiyɨntar hɨr ap neit niuk iuwe weinɨm au. Hɨr

* **12:12** 1Te 5:17 * **12:13** Hi 13:2 * **12:14** Mt 5:44; Ap 7:60; 1Ko 4:12 * **12:15** Sam 35:13
* **12:16** Ro 11:20, 15:5; Pro 3:7; Ais 5:21 * **12:17** 1Te 5:15 * **12:18** Mk 9:50; Hi 12:14 * **12:19**
Diu 32:35; Mt 5:39; Ro 13:4; 2Te 1:6-7; Hi 10:30 * **12:20** Pro 25:21-22; Mt 5:44 * **13:1** Ta 3:1; Pro
8:15; Jo 19:11 * **13:3** 1Pi 2:13-14, 3:1, 3

netɨwem neiyɨm nanriwaank nanriuwe menmen mɨr. Hɨr nekrehɨr ke God hɨr nanɨnep mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak menmen enum.

5 Te yi eiyɨmtau hɨm me gavman eiyisesim. Yi ap eiyisesim eiyɨntar yi yɨneini hɨr naniwep keremem au. Yi eiyisesim eiyɨntar yi yekre han ki yertei hɨram yaaim.

6 Yi eiwɨr pewek me takis eiyɨntar hɨr mɨt ne gavman hɨr nekrehɨr ke God, hekrit hekrit hɨr naanmɨpri te yi eiyu werek werek.

7 *Te yi eiwet mɨt ne gavman menmen yapɨrwe hɨr nitihiyem. Yi eiwet mɨt ne gavman pewek me takis hɨr nitihiyem. Yi eiwet mɨt ne gavman pewek me takis me tɨ hɨr nitihiyem. Yi eiwenɨpi niuk me mɨt ne gavman hɨr iuwe. Yi han ekitet mɨt ne gavman hɨr iuwe yi eirekyor menmen yaaim.

Mɨt miyapɨr kerek hanhan neriuwe mɨt miyapɨr han hɨr nises hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei

8 *Yi eiwet mɨt menmen emrer mɨr me menmen kerek nɨpaa yi yetɨwem. Menmen miutɨp mamu te yi eiwet mɨt em. Hɨram menmen im. Yi hanhan yeriuwehan. Mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan neriuwehan, hɨr nises hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei.

9 *Hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp mar im: “Yi mɨt eitike miyapɨr yi ap eirihis mɨt miyapɨr epei neit mɨkan eiwenɨnem au emɨt! Yi ap einep mɨt han hɨr nani. Yi ap eikintɨp menmen me mɨt han. Yi ap hemkre menepam menmen me mɨt han.” Hɨm meiyam mepu hɨram mises hɨm im miutɨp Moses kewisɨm. Hɨram matɨp, “Yi hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han eiyɨr ke yi hanhan eiriuwe hɨras.”

10 *Mɨt miyapɨr kerek hanhan neriuwe mɨt miyapɨr han ap te nanrekyor enum taau. Te hɨr hanhan neriuwe mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm me God werek werek Moses kewisɨm mau tɨwei.

Haiu emises menmen yaaim

11 *Yi hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han eiyɨntar yi yertei in ek yi ap eire mɨt ne wɨtaan nɨwaai au. Yi eiyɨkrit eiyises God yi eirɨakan werek werek eiyɨr ke mɨt kerek ne wɨtaan nɨwaai. Hɨr nekrit nentar nɨpaa haiu minɨn mises hɨm me God, wɨ hɨrak pɨke kaknen kakɨkepai kaktaihis hɨram wen yanɨmɨn. Te in ek wɨ epei man menep.

12 *Hɨram mɨre wɨtaan nepei au, wanewik mamnen te haiu emweikɨn sip emwet menmen enum me tɨ im hɨram mɨre menmen me wɨtaan. Haiu emises menmen me God hɨram mɨre nopen o yipo henmik haiu metɨwem me wepni hɨram mekepai haiu maminɨn menmen enum mamri han kaiu.

13 *Haiu emises menmen yaaim mamrɨak menmen yaaim mɨre mɨt ne wepni nɨrɨakem. Haiu ap emises menmen enum me wɨtaan mɨt nɨrɨakem mar im. Hɨr naam tɨpar si enum naam menmen yapɨrwe ere hɨr netaritari, hɨr netike miyapɨr nariyanhis newenɨnem, hɨr hemkre menepam me menmen yapɨrwe, hɨr nenehan nentar menmen im.

14 *Te yi au. Yi eiyitehi Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais hɨrak kakɨkepi naanmampri yar ke yi yeriuwet klos mau yɨnk ki. Yi ap han ekitet eiyises menmen enum, menmen han ki hanhanem au emɨt!

---

* **13:7** Mt 22:21 * **13:8** Mt 22:39-40; Je 2:8 * **13:9** Eks 20:13-17; Lev 19:18 * **13:10** 1Ko 13:4-7
* **13:11** Ef 5:14; 1Te 5:6-7 * **13:12** Ef 5:11, 6:11 * **13:13** Lu 21:34; Ef 5:18 * **13:14** Ga 3:27

14

Haiu ap han mamɨnpep mamɨntar menmen me naiu yinan ne Krais hɨr nɨrɨakem

1 *Yi eiwis mɨt miyapɨr kerek hɨr nises hɨm me God te hɨr ap nertei
menmen werek werek wen au, yi eiwisi hɨr nanɨnen nanu nantikewi
eiwenɨpi niuk me God. Te yi ap eitikeri einehan me menmen hɨr han kitet
nanisesim au emɨt!
2 *Mɨt han nises God werek werek, hɨr nanɨm menmen yapɨrwe. Te mɨt
han hɨr nises God hɨr ap nertei menmen mɨrak werek werek. Hɨr nɨnapen
samiyak hɨr naam teket weisan keremem. Hɨr han kitet hɨr nanɨm sak te
God han enuk kakriuweri.
3 *Yi mɨt miyapɨr kerek yaam menmen yapɨrwe yi ap einan yipɨr eiwɨrek
ke mɨt kerek nɨnapen samiyak hɨr naam, teket weisan keremem au.
4 *Yi han kitet yi iuwe te yi skelim menmen mɨt han hɨr nɨre wok mɨt ne
Krais hɨr nɨrɨakem a? Mɨtɨk Iuwe Krais kerekek hɨrak han ekitet menmen
mɨt nɨrak hɨr nɨrɨakem, hɨram yaaim o enum. Hi han kitet hɨrak kaktɨp
hɨram yaaim mamɨntar hɨrak kakɨkepi nanises menmen yaaim.
5 *Mɨt han hɨr han kitet wɨ ham hɨram minɨn wɨ ham. Mɨt han au, hɨr
han kitet wɨ yapɨrwe hɨram mɨpɨram. Yi mɨt niutɨp niutɨp yi han ekitet
werek menmen yi eiyisesim.
6 Mɨt neimɨn hɨr han kitet wɨ ham hɨram, hɨr nises menmen im newenɨpi
niuk me Mɨtɨk Iuwe Krais neriuwerem. Mɨt miyapɨr kerek hɨr naam
samiyak hɨr newenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe Krais neriuwerem nentar hɨr
natɨp God hɨrak yaaik me menmen hɨrak kewetɨrem. Mɨt miyapɨr kerek
naam teket weisan weinɨm, hɨr newenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe Krais, hɨr
natɨp God hɨrak yaaik me menmen hɨrak kewetɨrem.
7 Haiu mɨt ap mepu mises han kaiu, haiu ap mami mamises han kaiu au.
8 *Haiu mamu me menmen haiu mɨrɨakem, te haiu mamwenɨpi niuk
me Mɨtɨk Iuwe Krais. Haiu mami te menmen haiu mɨrɨakem hɨram
mamwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe Krais. Haiu mamu o haiu mami, haiu mɨt
miyapɨr mamises han kɨrak mamɨntar haiu ne Krais.
9 Haiu mɨt miyapɨr ne Krais mentar Krais kaa, te hɨrak kakɨr ke Mɨtɨk
Iuwe ke mɨt miyapɨr nepei naa netike haiu mɨt miyapɨr kerek wen mepu.
10 *Yi yenmak te yi skelim ni yinan a? Yi yenmak te yi einan yipɨr eiwɨrek
eiyɨntar ni yinan a? Maain haiu yapɨrwe mamɨrp mamrapɨt God, hɨrak
skelim haiu mɨt me menmen haiu epei mɨrɨakem.
11 *Hɨm me God Aisaia kewisɨm mau tɨwei matɨp mar im:
“Hi hepu, te hi Mɨtɨk Iuwe God hetpi werek. Mɨt, miyapɨr, tɨpir, hɨr nanɨrp
nanerepta nanwen ninɨp nanitehɨr nantɨp nanɨr ik: ‘Ti hɨrekes
kerekek ti God.’ ”
12 *Tɨs, haiu yapɨrwe mamtɨp God menmak haiu mises menmen haiu
mɨrɨakem me wɨ haiu mau tɨ, te haiu naanempre hɨras. Te haiu skelim
naiu yinan me menmen enum hɨr nɨrɨakem em epei au emɨt!

Haiu ap mamrɨak menmen meiyɨm mamɨwaank naiu yinan mamriuwerem

13 Te haiu skelim naiu yinan nepei au emɨt! Yi han ekitet menmen im. Yi
ap eirɨak menmen nanɨnip ni yinan hɨr nanrɨak menmen enum. Menmen
im hɨram mamɨr ke mɨtɨk kerewo nan kenkewɨn.

---

* **14:1** Ro 15:7 * **14:2** Jen 1:29, 9:3 * **14:3** Kl 2:16 * **14:4** Mt 7:1; Je 4:11-12 * **14:5** Ga 4:10 * **14:8** Lu 20:38; Ga 2:20; 1Te 5:10 * **14:10** Mt 25:31-32; Ap 17:31; 2Ko 5:10 * **14:11** Ais 45:23; Fl 2:10-11 * **14:12** Ga 6:5

14 *Hi hises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas, te hi hertei menmen yapɨrwe hɨram
yaaim. Mɨtɨk hak han kitet menmen hɨram enum te hɨrak ap kakisesim o
kakɨm au emɨt.
15 *Samiyak o menmen yi yayɨm hɨram mamɨwaank ni yinan han kɨr, te
yi ap hanhan yeriuweri au. Yi ap eiwis menmen yi yayɨm mamnip mɨt
miyapɨr kerek Krais kaa kakɨkepi, hɨram mamɨwaank menmen mɨr me
Krais hɨr nisesim.
16 *Yi ap eiwis menmen yaaim yi yisesim hɨram mamnip mɨt han hɨr
nantɨp hɨram menmen enum.
17 God naanmɨprai haiu misesik hɨram ap menmen me tɨpar haiu mamɨm
metike menmen au. Hɨram menmen me God Hɨmɨn Yaaik kewetaiyem haiu
misesim, te haiu metike God mekiyan mau haiu han yaaik mamu.
18 Mɨt miyapɨr kerek nertei menmen me menmen mɨt nanɨm hɨram
menmen weinɨm, hɨr nises menmen Krais hanhanem, te God han yaaik
kakriuweri, mɨt miyapɨr han nantɨp, "Hɨr yaain."
19 *Te haiu hanhan emises menmen mamnip haiu mɨt yapɨrwe emkiyan
emu han kiutɨp haiu emkaapan.
20 Yi ap eiyɨwaank menmen God kɨrɨakem kekre han ke mɨt miyapɨr han
yentar yi yenehan yentar menmen me yi yayɨm. Menmen yapɨrwe hɨram
yaaim, te yi yayɨm menmen hɨram mamnip ni yinan hɨr nanises menmen
enum, te menmen yi yaam hɨram menmen enum.
21 *Samiyak o tɨpar si enum yi yaam o menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem
hɨram menip ni yinan hɨr nises menmen enum, te yi ap yayɨm o eirɨakem
meiyam nepei werek emɨt!
22 Menmen yi han kitetim me naan o tɨpar si enum hɨram yaaim te yi
yayɨm, yi ap eiwepyapɨrem eiri han ke mɨt han eiriuwerem au emɨt! Hɨram
menmen me yi mɨt yetike God. Mɨt kerek han kɨr ap katɨp menmen hɨr
nisesim nanɨm hɨram enum me menmen hɨr han kitet hɨram yaaim, hɨr
han yaaik nanu.
23 *Te mɨt kerek han kɨr katɨp menmen im hɨram menmen enum, te hɨr
nanɨm, hɨr nɨrɨak menmen enum. Han kɨr nepei ketpor hɨram enum te hɨr
ap nisesik au. Hɨr nɨkɨamnaan naam. Menmen mɨt han kitet hɨram enum
te nanisesim, menmen mar im hɨr nisesim God katɨp hɨram enum.

15

Haiu emises han ke Krais

1 Haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm me God werek werek, haiu ap emises
han kaiu mamɨm menmen o mamrɨak menmen menip naiu yinan ne krais
ap nises God werek werek hɨr han enuk neriuwerem au emɨt!
2 *Haiu emwen han kaiu emkepi me menmen hɨr han kitet hɨram enum
te hɨr enises God werek werek.
3 *Krais hɨrak hɨrekes ap kises han kɨrak me menmen au. Hɨrak kises hɨm
me God te menmen enum man mewaankek. Hɨm me God mau tɨwei Sam
hɨram matɨp me menmen mar im: "Hi Mɨtɨk Iuwe hi hekrehɨr ke ti God hi
heriuwe menmen enum mɨt enun netpim me ti hɨram man meiyep."
4 *Hɨm me God yapɨrwe mɨt nɨpaa ein newisɨm mau tɨwei hɨram
mamkepai haiu han tokik emu me menmen enum mamnen mamraiwaank,
haiu mamerɨr wɨ haiu mamɨt menmen God kakwetaiyem.

---

* **14:14** Ap 10:15; Ta 1:15 * **14:15** 1Ko 8:11-13 * **14:16** Ta 2:5 * **14:19** Ro 12:18, 15:2 * **14:21** 1Ko 8:13 * **14:23** Ta 1:15 * **15:2** Ro 14:19; 1Ko 9:19, 10:24, 33 * **15:3** Sam 69:9 * **15:4** Ro 4:23-24; 1Ko 10:11

5 Hi hanhan God kerek kekepai haiu han tokik mamu haiu mamrɨrɨwek
kaktaihis, hɨrak kakɨkepi yi eiyises menmen Krais Jisas kɨrɨakem yi eikiyan
eiyu.
6 Te yi yapɨrwe eire han kiutɨp yi eiwenɨpi niuk me God hɨrak Haai ke
Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais.

Krais kɨkaap mɨt miyapɨr ne Isrel netike mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham

7 *Te yi mɨt miyapɨr en yi eiyɨthis ni yinan eitikeri han kiutɨp eiyu eiyɨr
ke Krais ketihis yi mɨt miyapɨr te mɨt nau tɨ nanwenɨpi niuk me God
nanɨnterim.
8 **Yi eiyɨthis ni yinan eitikeri eikiyan eiyu eiyɨntar hi hetpi menmen
im me Krais. Hɨrak keweikɨn kɨre mɨtɨk kɨkaap mɨt ne Isrel kerek nerekir
yɨnk kɨr, hɨrak keteiknor God katɨp hɨm yaaim hɨrak kakises menmen nɨpaa
katɨp maam nɨpurer tɨrak Ebraham Aisak Jekop hɨrak ketporem. Hɨrak ken
kɨrɨak menmen im keremem au.
9 Krais kan te mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham nanwenɨpi niuk me God me
menmen im. God hɨrak hanhan keriuwe haiu mɨt yapɨrwe. Hɨm me God
mau tɨwei Sam kerek Devit kewisɨm hɨram matɨp mar im:
"Hentar menmen im hi hau nɨmɨn ke mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham, hi
awenɨpi niuk mit, hi hinut henye."
10 *Hɨram hɨm ham Moses kewisɨm hɨram matɨp mar im:
"Yi mɨt ap ne weiwɨk me Isrel eitike mɨt miyapɨr ne Isrel, yi han yaaik eiyu."
11 *Hɨm ham matɨp mar im:
"Yi mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel, yi eiwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe
God. Yi yapɨrwe yi eiwenɨpiyek wɨsenum."
12 *Hɨm me God Aisaia kewisɨm mau tɨwei matɨp mar im:
"Maain nepenyek hak ke maam Jesi (hɨrak haai ke Devit) hɨrak kaknen
kakɨr ke nu hɨr mɨt nɨkan, hɨrak pɨke kensunen. Hɨrak kaknen mɨt
ap ne weiwɨk me Isrel hɨrak naanmamror hɨr nanmeriyɨwek hɨrak
kakɨkepi hɨr nanɨre yaain."
13 Hi hanhan God kerek kenipai haiu mameriyɨwek hɨrak kakɨkepai
kaktaihis, hɨrak kaknip yi han yaaik wɨsenum yi han ki kaku werek yi
yisesik werek werek. Te God Hɨmɨn Yaaik kakriuwe menmen mɨrak iuwe
kaknipi yi eimeriyɨwek ere God kakweti menmen yaaim mɨrak.

Pol hɨrak han yaaik keriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem

14 Nai yinan, hi hɨrekes hertei hekre han kai yi hɨras yi yaain, yi yɨrɨak
menmen yaaim. Yi yertei hɨm me God werek werek yi yertei yatɨp mɨt han
ne yi hɨras en yeteiknor menmen mɨrak.
15-16 *Te hi nepei hewisi menmen ham hetpi hɨm manp heriuwerem. Hi
ap hɨnapen hetpiyem au. Hi hanhan hetpi menmen me hi hekekyi han ki
hentar God hɨrak hanhan keriuwa kehimɨtena hi hɨre mɨtɨk aposel ke Jisas
Krais, hi hɨrɨak menmen hɨkaap mɨt miyapɨr ap ne Isrel neriuwerem. Hi
hɨrɨak menmen har ke mɨtɨk pris hɨrak kɨrɨakem. Hi hatɨp mɨt miyapɨr
ap ne weiwɨk me Isrel hɨm me God, te God Hɨmɨn Yaaik kaknipi hɨr yaain
nanɨr ke menmen mɨt pris newepwarem newet God em, hɨrak kehimɨtenor
hɨr ne God Haai, hɨrak han yaaik kakriuweri.
17 Hi han yaaik heriuwe menmen hi hɨrɨakem me God hentar hi ke Krais
Jisas.

---

* **15:7** Ro 14:1 * **15:8** Mt 15:24 * **15:8** Ap 3:25; Ro 11:30; Sam 18:49 * **15:10** Diu 32:43
* **15:11** Sam 117:1 * **15:12** Ais 11:10; Rev 5:5 * **15:15-16** Ro 1:5, 11:13, 12:1; Fl 2:17

18 *Hi ap hatɨp me menmen ham au. Hi hatɨp me menmen Krais kekepa
hi hɨrɨakem te mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel, hɨr nemtau hɨm me God
hɨr nisesim. Hɨrak kekepa keriuwe hɨm hi hetpim, metike menmen hɨrak
kekepa hi hɨrɨakem mar im.
19 God Hɨmɨn Yaaik kekepa hi hɨrɨak menmen yaaim hɨkaap mɨt miyapɨr
nɨnap o his hɨt mɨr enum. Te hi herp Jerusalem, hi hen yanɨmɨn ere hi
hɨpiun provins Ilirikam, hi hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais, hi atɨp mɨt
em.
20 *Me menmen im hi hɨrɨakem, hi hanhan wɨsenuk hi hewepyapɨr hɨm
yaaim me Krais hetpim heit wit kerek mɨt ap nemtau hɨm me Krais wen
au. Te hi ap hɨrɨak menmen heit wit kerek mɨt han nepei netpor hɨm. Hi
hɨnapen arɨak menmen im. Hɨram mar ke hi hime wɨnak kentar teinɨk
mɨtɨk hak epei hekin hei yem hamɨr.
21 *Au, hi hanhan hises hɨm me God mau tɨwei nɨpaa Asaia kewisɨm mar
im:
"Mɨt miyapɨr kerek mɨt han ap nan netpor menmen me Mɨtɨk Iuwe, hɨr
nanɨrek. Hɨr mɨt miyapɨr kerek nɨpaa ap nemtau menmen mɨrak,
hɨr nanɨrteiyem."

Pol hanhan kakɨr mɨt ne Rom te hɨrak kakno wit Spen

22 *Nɨpaa ere in, hi ap han hɨri hentar menmen hi nepei hetpiyem.
23 Te in ek hi hɨrɨak menmen meit wit im nepei au. Me tito yapɨrwe hi
hanhan anen ari.
24 *Te hi han kitet hi ari hi ehu me wɨ meiyam atikewi. Hi ehu etikewi
epei au, yi eikepa eiriuweta hi ano ein.
25 *In ek kerekek hi ano wit Jerusalem, te hi akaap mɨt miyapɨr ne God
en.
26 *Hi eno Jerusalem hentar mɨt miyapɨr ne Masedonia netike mɨt
miyapɨr ne provins Akaia han kitet nanɨsiuwe pewek mamno mamkaap
mɨt miyapɨr ne God neit en, hɨr enun ap netenen menmen mei au.
27 *Hɨr hanhan nanriuwet menmen im mamkepi nanriuwerem. Hɨr
enkepi nanwetɨr menmen mamɨkrehɨr mɨram mentar menmen im. Nɨpaa
hɨr mɨt ne Jerusalem hɨr newetɨr menmen mɨr yaaim me God, te in ek hɨr
nanwetɨr mei mamɨkrehɨr mɨram nankepi nanwetɨr pewek mei.
28 Te hi hanhan ahinɨn arɨak menmen im. Hi hewetɨr pewek im kerek
mɨt miyapɨr hɨr netɨwem nesiuwerem man. Epei au, te hi anen ari yi yeit
yayiwe ke wit Spen.
29 *Maain wɨ hi anen ari, hi hertei Krais kaku kakɨkre han kai iuwe te hi
akepi ariuwe menmen im hɨrak hanhan kakwetiyem.
30 *Nai yinan, hi hitihi hɨm manp hentar yi han kitet menmen me Jisas
Krais metike menmen me hanhan meriuwehan God Hɨmɨn Yaaik kewisɨm
mekre han kaiu, yi yetikewa haiu mamitehi God iuwe me hi.
31 Yi eitɨwekhi hɨrak naanmamrau me mɨt neit provins Judia hɨr ap nises
hɨm me God ap te hɨr naniyep. Yi eiyitehi God hɨrak kaknip hɨr mɨt miyapɨr
nɨrak neit wit Jerusalem hɨr han yaaik nanriuwe pewek hi ewetɨrem.
32 God hanhan hi anen ari, te hi han yaaik ehu etikewi me wɨ mei kike.
33 Hi hanhan God kerek kenipai han kaiu kau werek, hɨrak kaku
kaktikewi. Keremem.

---

* **15:18** 2Ko 3:5 * **15:20** 2Ko 10:15-16 * **15:21** Ais 52:15 * **15:22** Ro 1:10-13 * **15:24** 1Ko 16:6 * **15:25** Ap 19:21, 24:17 * **15:26** 1Ko 16:1; 2Ko 8:1, 9:2, 12 * **15:27** Ro 9:4; 1Ko 9:11 * **15:29** Ro 1:11 * **15:30** 2Ko 1:11; Kl 4:3; 2Te 3:1

16

Pol kesiuwe hɨm gude katɨp mɨt miyapɨr hɨr yaain

1 Hi hanhan hetpi me mɨte paiu yina piutɨp niuk mɨre Fibi. Hɨre mɨte
kerek wises hɨm me God hɨre wɨkaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me
God neit wit Senkria.
2 Hi hetpi me mɨte ip e te yi yaitɨwehis yayɨr ke mɨt miyapɨr ne God
enisesim. Yi eirekyɨwerem eiyɨr ke God hanhan yi eirɨakem. Yi eikepiye
eiriuwe menmen hɨre hanhan wautɨwem wawɨntar hɨre nepei wekepa hi
hetike mɨt miyapɨr yapɨrwe.
3 *Yi yaitɨp Prisila wetike mɨtɨk kɨre Akwila hi hetpor hɨr yaain. Hɨr
nɨrɨak menmen me Jisas Krais netikewa.
4 Nɨpaa hɨr menep nani te hɨr nekepa. Hi kerekek han yaaik heriuweri
au. Mɨt miyapɨr yapɨrwe ap ne weiwɨk me Isrel kerek nises hɨm me God
nerer wit wit hɨr han yaaik neriuweri.
5 *Yi yaitɨp mɨt miyapɨr kerek nererik neit wɨnak kɨr newenɨpi niuk me
God neitai, yi yayɨtpor hi hatɨp hɨr yaain. Yi yaitɨp kai yinak yaaik Epinitas
hɨrak yaaik. Hɨrak mɨtɨk kinɨn mɨt miyapɨr ne Esia, hɨrak kinɨn kises hɨm
me Krais.
6 Yi yaitɨp Maria hi hetpɨwe hɨre yaaip. Hɨre wɨrɨak menmen yapɨrwe
wekepi weriuwerem.
7 Yi yaitɨp Andronaikas ketike Junias hi hetpɨwekɨt hɨrakɨt yaaikɨt.
Hɨrakɨt te weiwɨk mai hɨrakɨt nɨpaa tetikewa men wɨnak enuk. Hɨrakɨt
mɨtɨkɨt aposel niuk mɨrakɨt hɨram iuwe mɨt yapɨrwe nerteiret. Nɨpaa hi
hises hɨm me Krais wen au, hɨrakɨt nepei tisesim.
8 Yi yaitɨp Amplietas hi hetpɨwek hɨrak yaaik. Hi hanhan heriuwerek,
hɨrak kai yinak ke Krais.
9 Yi yaitɨp Eban hi hetpɨwek hɨrak yaaik. Hɨrak kɨrɨak menmen me Krais
ketikewai. Yi yaitɨp Stekis hi hetpɨwek hɨrak yaaik, hɨrak kai yinak yaaik.
10 Yi yaitɨp Apelis hi hetpɨwek hɨrak yaaik. Hi hemtau mɨt natɨp mɨt enun
nerekyɨwek enum te hɨrak kises Krais werek werek. Yi yaitɨp mɨt miyapɨr
neit wɨnak ke Aristobyulas hi hetpor hɨr yaain.
11 Yi yaitɨp Herodion kerek kai ke weiwɨk miutɨp, hi hetpɨwek hɨrak
yaaik. Yi yaitɨp mɨt miyapɨr neit wɨnak ke mɨtɨk Nasisas kerek nises hɨm
me Krais, hi hetpor hɨr yaain.
12 Yi yaitɨp Traifina wetike Traifosa hi hetpor hɨr yaain. Miyapɨr wik
in hɨr nɨrɨak menmen iuwe me Mɨtɨk Iuwe Krais. Yi yaitɨp mɨte Pesis hi
hetpɨwe hɨre yaaip. Hɨre pai yaaip wɨrɨak menmen iuwe me Mɨtɨk Iuwe
Krais.
13 *Yi yaitɨp Rufas kerek mɨtɨk yaaik kises Mɨtɨk Iuwe Krais werek werek,
hɨrak ketike miye pɨrak, kerek hɨre wɨre miye pai, hi hetpor hɨr yaain.
14 Yi yaitɨp Asinkritas, Fligon, Hemis, Patrobas, Hemas netike mɨt han
nises hɨm me Krais nau netikeri, hi hetpor hɨr yaain.
15 Yi yaitɨp Filologas, Julia, Nerias ketike yenten pɨrak, Olimpas, hɨr netike
mɨt miyapɨr han hɨr nises God hɨr nau netikeri, hi hetpor hɨr yaain.
16 *Yi mɨt en yi yises menmen yi yɨrɨakem, yi eiktaanhis yaitɨp yi hɨras yi
yaain. Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Krais in hɨr nesiuwe hɨm netpi yi yaain.

Yi einepɨn eikeipɨn mɨt kerek nanri han ke mɨt hɨr nenke hasini han nen pɨnak han nen pɨnak

17 *Nai yinan, hi hetpi yi naanmamre hɨras me mɨt kerek hɨr nanri han

* **16:3** Ap 18:2, 18, 26 * **16:5** 1Ko 16:15, 19; 2Ti 1:15 * **16:13** Mk 15:21 * **16:16** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * **16:17** Mt 7:15; Ta 3:10

ke mɨt te hɨr nenke hasini han nen pɨnak, han nen pɨnak, hɨr neweikɨn sip
newet hɨm me God nɨpaa mɨt hɨr netpiyem. Hɨr newaank mɨt nises hɨm
me God neriuwe hɨm ham. Yi einepɨn eikeipnor.
18 *Mɨt nar ik hɨr ap nɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais. Au, hɨr
nises menmen me han kɨr. Hɨr newises mɨt miyapɨr kerek ap han kitet hɨr
netpor enum, hɨr nemitorpɨn nimornɨpɨn neriuwe hɨm mɨr yaaim weinɨm.
19 *Yi yises hɨm me God werek werek te mɨt nerer wit wit nemtewem.
Menmen im menipa hi han yaaik heriuwi. Hi hanhan yi yertei werek
menmen hɨram yaaim, te menmen enum mamri han ki yi eiyisesim au.
20 *God kerek hɨrak kenipai han kaiu kau werek menep te kakinɨn Seten
te yi eiyinɨn menmen mɨrak. Hi hanhan Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas hɨrak
kakrekyi yaaim kaku kaktikewi.

Mɨt han nesiuwe hɨm natɨp gude me mɨt ne Rom

21 *Timoti kerek kɨrɨak menmen ketikewa hɨrak ketpi yi yaain. Lusias,
Jeson, Sosipata, hɨr ne weiwɨk mai, hɨr netpi yi yaain.
22 Hi Tetias, hi hemtau hɨm me Pol ketpewem hi hewisɨm mau tɨwei im,
hi hɨrekes hetpi yi yaain yentar yi yises Mɨtɨk Iuwe.
23 *Mɨt miyapɨr nises hɨm me God nererik neit wɨnak ke mɨtɨk Gaias
newenɨpi niuk me God. Hɨrak kerek naanmɨmprau hi Pol me menmen te
hɨrak kerekek ketpi yi yaain. Erastas, hɨrak kuskus ke wit iuwe ik ketike
kaiu yinak Kwotas, hɨrakɨt tetpi yi yaain.
24 (Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais kakrekyi menmen yaaim.)

Yi eiwenɨpi niuk me God

25 *Haiu mamwenɨpi niuk me God. Hɨrak kakɨkepi yi eiyises hɨm mɨrak
werek werek han tokik eiyu. Hɨm im yaaim me Jisas Krais kerek hi hatɨp
mɨt em, hɨram nɨpaa God kɨsawɨnem.
26 *Te in ek hɨrak kewepyapɨrem keteiknaiyem meriuwe hɨm mɨt profet
nɨpaa newisɨm mau tɨwei. God kerek kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik
nepei katɨp hɨm manp te haiu mɨt mewepyapɨrem mamtɨp mɨt miyapɨr ne
weiwɨk ham nerer wit wit hɨm mɨrak, te hɨr nanɨmtewem nanisesim.
27 *Hi hanhan haiu mamwenɨpi niuk me God hɨrak kerekek kertei
menmen yapɨrwe. Haiu mamwenɨpi niuk mɨrak tipmain tipmain enum
eik mamɨntar menmen Jisas Krais kerekyaiyem.

Mepɨr keremem

---

* **16:18** Fl 3:19; Kl 2:4; 2Pi 2:3 * **16:19** Ro 1:8; Mt 10:16; 1Ko 14:20 * **16:20** Ro 15:33; Jen 3:15
* **16:21** Ap 16:1-2, 19:22, 20:4 * **16:23** 1Ko 1:14 * **16:25** Ef 1:9, 3:5, 9; Kl 1:26 * **16:26** Ro 1:5
* **16:27** 1Ti 1:17; Ju 25

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Korin - 1

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp hɨrak kitehi God ke mɨt ne wit Korin *1:1-9*
Hɨm me mɨt hɨr nenke hasini *1:10–4:21*
Hɨm me mɨt miyapɨr hɨr nɨrɨran nisesan *5:1-13*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *6:1–7:40*
Hɨm me mɨt ne tɨ netike mɨt ne weiwɨk me God *8:1–11:1*
Hɨm me menmen mɨt nɨrɨakem newenɨpi niuk eme God neit sios *11:2–14:40*
Hɨm me God kɨkɨak Jisas ketike haiu mɨt ehaiu kikrek nɨrak *15:1-58*
Hɨm me kolekta mɨt ne Korin nanɨsiuwem mamno emɨt ne Judia *16:1-4*
Pol katɨp menmen maain hɨrak kakrɨakem *16:5-12*
Pol katɨp mɨt ne Korin hɨm mɨrakru, hɨm gude *16:13-24*

1 Hi Pol hi mɨtɨk aposel ke Jisas Krais. Nɨpaa God hanhan kewisa hi hɨre
mɨtɨk aposel te hɨrak kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak. Hi Pol hetike
kaiu yinak Sostenis,
2 *hawɨr mɨtɨkɨt wik wewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
yi yau wit Korin. God kerekyi yi mɨt miyapɨr yaain yentar yi mɨt miyapɨr
ne Krais Jisas keriyen. Yi yɨre mɨt miyapɨr ne God yentar God kehimɨteni yi
nɨrak. Mɨt miyapɨr nerer wit wit kerek newenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe kaiu
Jisas Krais, hɨr yaain. Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨr, hɨrak Mɨtɨk Iuwe kaiu.
3 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hɨrakɨt tatrekyi
menmen yaaim, yi yayu werek werek.

Pol katɨp God kɨrak yaaik kentar hɨrak kɨkaap mɨt ne Korin nises hɨm mɨrak

4 Hekrit hekrit hi han kitet yi mɨt yɨrɨak menmen yaaim te hi hatɨp God
hɨrak yaaik kentar menmen im. Hɨrak epei kerekyi menmen yaaim mentar
yi mɨt miyapɨr ne Krais Jisas.
5 God epei keweti menmen mɨrak yapɨrwe. Yi yetɨwem nɨpaa Krais
kewetiyem, te yi yertei hɨm me God werek, yi yetpim yewepyapɨrem.
6 Yi yeit menmen im yentar nɨpaa haiu man mewepiyapɨr hɨm me Krais,
yi yemtewem te yi yisesim werek.
7 *Yi yisesim werek werek te God ap kaksawɨn menmen yaaim ham au.
Hɨrak kewetiyem te yi yises han kɨrak werek werek, yi yemerɨr wɨ kerek
Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes.
8 *Hɨrak God wen kakɨkepi ere maain wɨ Jisas Krais pɨke kaknen
kakwepyapɨr hɨrekes te God ap kaktɨp yi enun au yi yaain.
9 *God kehimɨtenai haiu mɨt metike Nɨkan kɨrak Jisas Krais hɨrak Mɨtɨk
kaiu Iuwe haiu mau han kiutɨp. God Iuwe ik hɨrak yaaik ap te kakmipɨn
au. Hɨrak kakises hɨm mɨrak kakɨkepi te yi eiyu werek werek maain me wɨ
eim.

Pol keneri hɨr nenke hasini

10 *Nai yinan, hi etpi hɨm manp hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais.
Yi eikiyan han kiutɨp eiyu me menmen yaaim me God yi yɨrɨakem. Yi ap te

---

* **1:2** 1Ko 6:11; Ap 9:14 * **1:3** Ro 1:7 * **1:7** Lu 17:30; 2Te 1:7; Ta 2:13 * **1:8** Fl 1:6; 1Te 3:13, 5:23 * **1:9** 1Jo 1:3; 1Ko 10:13; 1Te 5:24 * **1:10** Fl 2:2

yayɨnke hasini au emɨt. Yi eikiyan han kiutɨp eiyu me menmen yapɨrwe yi
yɨrɨakem.
11 Nai yinan, hi hetpi menmen im hentar mɨt han nau neit wɨnak ke mɨte
Klowi hɨr nan in netpo wɨ ham wɨ ham yi epei yenehan yentar menmen.
12 *Hi hemtau mɨt han ne yi mɨt yi yatɨp, “Haiu mises hɨm me Pol.” Mɨt
han ne yi mɨt yi yatɨp, “Haiu mises hɨm me Apolos.” Mɨt han ne yi mɨt yi
yatɨp, “Haiu mises hɨm me Sifas.” Mit han yi yatɨp, “Haiu mises hɨm me
Krais.”
13 Menmen yi yɨrɨakem hɨram meteikin Mɨtɨk Krais hɨrak kenke pɨnak
pɨnak (o wik wik) a? Mekam, mɨt nɨpaa hɨr epei newenkɨka hi Pol hentar
nu tentarakɨt hi haa me yi mɨt a? Nɨpaa mɨt nɨkri neriuwe tɨpar hɨr nekine
niuk mai hi Pol te yi yɨre mɨt nai a? Taauye! Yi ne Krais Jisas.
14 *Hi ap hɨkɨr mɨt yapɨrwe ne yi mɨt au. Hi hɨkɨr Gaias ketike Krispas
keretet. Hi han yaaik hi ap hɨkɨri yi mɨt yapɨrwe.
15 Te yi ap eitɨp haiu mɨt mises hɨm me Pol me wɨ hɨrak kɨkrai keriwe
tɨpar.
16 *O, hi han kaa. Hi epei hɨkɨr mɨtɨk Stefanas ketike mɨt na neit wɨnak
kɨrak. Hi han kaa te hi hɨkɨr neiyan o au. Hi han kitetim au.
17 *Krais hɨrak ap keriuweta hi han te hi hɨkɨr mɨt miyapɨr neriuwe tɨpar
au. Hɨrak keriuweta hi han te hi hewepyapɨr hɨm mɨrak yaaim. Hi ap hetpi
hɨm har ke mɨt hɨr nertei iuwe hɨr netpim te hi hari han ki heriuwerem
te yi eiyisesim au. Hi hɨnapen henip menmen Krais kɨrɨakem kentar nu
tentarakɨt hɨram mɨre menmen weinɨm te hɨram ap mamkepi au.

Menmen Krais kɨrɨakem kentar nu tentarakɨt keteiknai God hɨrak Iuwe

18 *Hɨr mɨt miyapɨr kerek nanɨno nanɨkre si tatɨkneni hɨr natɨp hɨm me
Jisas hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt hɨram menmen weinɨm. Te haiu mɨt
miyapɨr kerek God kekepai ketaihis, haiu matɨp hɨm me Krais hɨrak kaa
kentar nu tentarakɨt, hɨram menmen iuwe God kɨrɨakem.
19 *Haiu mertei hɨm im hɨram yaaim mentar nɨpaa mɨtɨk profet kewis
hɨm me God mau tɨwei metpim mar im:
“Hi tewen ahɨwaank han ke mɨt kerek hɨr newenɨpi hɨras hɨr natɨp, ‘Haiu
mertei menmen yapɨrwe.’ Hi ahɨwaank han ke mɨt han kerek hɨr
natip, ‘Haiu hɨras mertei menmen yaaim.’ ”
20 *Te mɨt kerek natɨp haiu mertei menmen yapɨrwe hɨr ap nɨre God au.
Hɨr mɨt enun weinɨn keriyen. Mɨt kerek nertei hɨm lo hɨr newisɨm mau
tɨwei ham hɨr ap nɨre God au. Hɨr mɨt enun weinɨn keriyen. Mɨt nau tɨ in
ek kerek netike mɨt han hɨr netpepan menmen hɨr ap nɨre God au. Hɨr mɨt
enun weinɨn keriyen. Hɨr yapɨrwe hɨr mɨt enun weinɨn nentar God epei
keteiknai menmen mɨt nau tɨ hɨr nɨrɨakem nises han kɨr God katɨp hɨram
menmen enum weinɨm.
21 *God hɨrak kertei menmen iuwe han kitet hɨrak kaknip mɨt nau tɨ hɨr
ap nanɨrteiyek nanriuwe han kɨr weinɨn taau. Hɨrak hanhan kakɨkaap mɨt
miyapɨr han hɨr nanɨrteiyek werek nanriuwe hɨm yaaim im mɨt han ne tɨ
natɨp hɨram enum weinɨm, haiu mewepyapɨrem.
22 *Mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr natip, “Haiu memtau hɨm mi haiu mamisesim
te yi eiyinɨn eiteiknai menmen yaaim te haiu mamɨrtei God keriuweti yi
yan yetpai hɨm im.” Mɨt han ne weiwɨk me Grik hɨr natɨp, “Haiu mɨt

* **1:12** 1Ko 3:4; Ap 18:24-28; Jo 1:42 * **1:14** Ap 18:8; Ro 16:23 * **1:16** 1Ko 16:15 * **1:17** Mt 28:19; Jo 4:2 * **1:18** 2Ko 4:3; Ro 1:16 * **1:19** Ais 29:14 * **1:20** Ais 19:12, 33:18, 44:25; Jop 12:17 * **1:21** Mt 11:25 * **1:22** Mt 12:38; Ap 17:18, 32

keriyen haiu hanhan te yi eiwepyapɨr menmen yapɨrwe te haiu emises hɨm mi.”
23 *Te haiu mɨt aposel au. Haiu mewepyapɨr hɨm me Krais kerek mɨt
newenkekik kau nu tentarakɨt. Te hɨm maiu im menip mɨt ne Isrel han
enuk, hɨram menip mɨt ne Grik hɨr natɨp hɨm im hɨram enum weinɨm.
24 *Hɨr natɨp hɨm im hɨram weinɨm te haiu mɨt ne Isrel metike mɨt ne Grik
kerek God kari han kaiu, haiu mises hɨm mɨrak, haiu matɨp Krais keriuwe
menmen hɨrak kɨrɨakem hɨrak keteikɨn mɨt menmen iuwe me God, hɨrak
keteiknor hɨrak kinɨn kertei menmen yapɨrwe.
25 *Mɨt han hɨr natɨp hɨr nertei menmen iuwe te hɨr natɨp menmen God
kerteiyem hɨram weinɨm. Au, God kinɨn kertei menmen yapɨrwe. Mɨt han
hɨr natɨp nɨre mɨt iuwe te hɨr natɨp God hɨrak kɨre menmen weinɨm. Au
God hɨrak wɨsenuk kɨrɨak menmen minɨn menmen yapɨrwe.
26 *Nai yinan, yi han ekitet yi yɨre mekam me wɨ nɨpaa God kari han ki
yi yisesik. Yi mɨt han yapɨrwe yi yɨre mɨt iuwe o yi yertei menmen mɨt nau
tɨ hɨr natɨp hɨram yaaim?
27 Au, yi niutɨp niutɨp keriyen. God kehimɨtenai haiu nɨrak kerek mɨt
ne tɨ hɨr natɨp haiu enun weinɨn. God kehimɨtenai haiu mɨt weinɨn te haiu
mamrɨak mɨt ne tɨ kerek han kitet hɨr nertei iuwe hɨr yɨnk enuk. God kɨrɨak
menmen im te haiu mɨt weinɨn mamrɨak mɨt ne tɨ hɨr mɨt niuk iuwe hɨr
yɨnk enuk. God ap kehimɨteni hɨr nɨrak.
28 God kari han ke mɨt miyapɨr hɨr ap ne weiwɨk iuwe hɨr nisesik. Mɨt
nau tɨ hɨr nɨnan yipɨr newɨrek natɨp hɨr mɨt enun weinɨn, te God kekepi
keriuwe menmen hɨrak kerekyorem hɨr nɨrɨak mɨt kerek han kitet hɨr ne
weiwɨk iuwe, hɨr yɨnk enuk God ap kehimɨteni hɨr nɨrak au.
29 *God kɨrɨak menmen im te maain ap te mɨtɨk kei kiutɨp kakɨrp ninaan
me God hɨrak kaktɨp mɨtɨk iuwe taau.
30 *Haiu mɨt naiu ne Krais Jisas mentar menmen God kerekyeiyem. God
kehimɨtanek hɨrak keteiknai God kinɨn kertei menmen yapɨrwe. Hɨrak
kerekek kekepai te God katɨp haiu mɨt yaain. God kehimɨtanek hɨrak
kerekyei haiu mɨre mɨt yaain, hɨrak kesiupenai me menmen enum kekepai
kaktaihis mamno wit ke God.
31 *God hɨrak nepei kɨrɨak menmen mar im te hɨm mekre tɨwei me God
mɨt profet newisɨm hɨram mamnen. Menmen im matɨp, “Mɨt kerek hɨr
hanhan nanwenɨpi niuk mɨr, hɨr au nanwenɨpi niuk me God me menmen
hɨrak kerekyeiyem.”

2

Pol katɨp hɨm me Krais hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt

1 *Nai yinan, nɨpaa hi han hɨri yi mɨt miyapɨr, hi hetpi God hɨm mɨrak
yaaim, hi ap atɨp heriuwe hɨm me mɨt iuwe nertei menmen iuwe me tɨ au.
2 *Hi hekre han kai hi han kitet hi ap te etpi menmen ham au. Hi etpi hɨm
me Jisas Krais kerekek hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt kekepai haiu mɨt.
3 *Wɨ nɨpaa hi hau hetikewi hi ap hetpi har ke mɨtɨk iuwe au. Hi hɨnaain
hewaank hɨm me God te hi hepɨrpɨr.
4 *Hi hetpi hewepiyapɨr hɨm mai, hi ap te hetpi heriuwe hɨm yaaim me
mɨt iuwe nertei menmen te hi hari han ki keriuwerem au. God Hɨmɨn Yaaik

* **1:23** Ro 9:32; 1Ko 2:14 * **1:24** Kl 2:3 * **1:25** 2Ko 13:4 * **1:26** Mt 11:25; Jo 7:48; Je 2:1-5
* **1:29** Ro 3:27; Ef 2:9 * **1:30** Jer 23:5-6; Jo 17:19; 2Ko 5:21 * **1:31** Jer 9:24; 2Ko 10:17 * **2:1** 1Ko 1:17 * **2:2** Ga 6:14 * **2:3** Ap 18:9; 2Ko 10:1 * **2:4** 1Te 1:5

kɨrak keteikni hɨm hi hetpiyem hɨram yaaim. Hɨrak kɨrɨakem keriuwe menmen iuwe hɨrak kekepa hi hɨrɨakem me yi mɨt miyapɨr.
5 Hɨrak kɨrɨak menmen im te yi yertei hɨram ap hɨm weinɨm me mɨt hɨr natɨp hɨr iuwe keriyen au. Hɨram menmen iuwe me God te yi yisesim.

God Hɨmɨm Yaaik kekepai haiu mertei menmen mɨrak

6 *Me wɨ hi hetike mɨt aposel han haiu mau nɨmɨn ke mɨt, hɨr nertei menmen me God werek werek, haiu matɨp hɨm yaaim mɨre mɨt iuwe. Hɨm mai hɨram ap hɨm me mɨt iuwe nau tɨ ik hɨr naanmɨprai haiu mɨt au. Hɨr nantike hɨm mɨr maain nanɨwaank nanɨt.
7 *Te menmen hi hetpiyem, hɨram menmen nɨpaa God kɨsawɨnem. Nɨpaa hɨrak ap kɨrɨak tɨ ketike nepni wen au, hɨrak han kitet kakɨkepai haiu mɨt haiu mamu mamtikerek mamɨt menmen mɨrak yaaim, te hi hetpim.
8 *Ap te mɨtɨk kei kiutɨp ke mɨt iuwe hɨr nau tɨ naanmɨprai haiu mɨt, hɨr nertei menmen im me God au. Hɨr nerteiyem te nɨpaa hɨr ap te nanɨt Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas ke wit ke God, hɨr nanwenkekik kaku nu tentarakɨt hɨrak kaki taau.
9 *Te in ek haiu mertei hɨm nɨpaa ein mɨt profet hɨr newisɨm mau tɨwei me God hɨram yaaim. Hɨram matɨp,
"God epei kɨrɨak menmen yaaim me mɨt miyapɨr kerek hanhan God hɨr nanisesik.
Menmen im mɨt miyapɨr ap nɨrem, hɨr ap nemtewem, hɨr ap han kitet hɨram mepu au."
10 *God epei keteiknai menmen im hɨrak kɨrɨakem keriuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik. God Hɨmɨn Yaaik kɨr menmen yapɨrwe. Hɨrak kertei menmen mau mekre han ke God Haai.
11 *Mɨtɨk keimɨn kertei menmen mɨtɨk hak han kitetim a? Au, mɨtɨk hɨrekes hɨmɨn kɨrak kerteiyem kerekek. Mar im, mɨt hɨr ap nertei menmen mekre han ke God au. God Hɨmɨn Yaaik kerekek kerteiyem kewepaiyapɨrem.
12 *God ap kewetai haiu mɨt hɨmɨn ke kertei menmen me tɨ keremem au. Hɨrak kewetai Hɨmɨn kɨrak kau ketikerek te haiu mamɨrtei menmen yaaim God epei kerekyeiyem weinɨm.
13 *Haiu matɨp menmen im God kɨrɨakem te haiu ap matɨp meriuwe hɨm mɨt ne tɨ nepei netpaiyem haiu misesim au. Haiu matɨp meriuwe hɨm God Hɨmɨn Yaaik ketpaiyem. Haiu mewepyapɨrem matɨp mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik kewi haiu metporem.
14 *Mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik ap te kau kekre han kɨr, hɨr hekrit hekrit neweikɨn sip newet God hɨm mɨrak nentar hɨr nepei natɨp hɨram enum weinɨm. Hɨr ap nemtau hɨm mɨrak han kitetim nentar God Hɨmɨn Yaaik ap kewi kekepi hɨr nerteiyem au.
15 *Mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨr, hɨr nemtau han kitet menmen yapɨrwe me God. Te mɨt han kerek God Hɨmɨn Yaaik ap kau kekre han kɨr hɨr ap nertei werek han ke mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik kau kekreri taau. Te hɨr nepɨtari menmen me God.
16 *Haiu mertei hɨm im hɨram yaaim mentar nɨpaa mɨt profet hɨr newisɨm mau tɨwei me God hɨram matɨp,
"Mɨtɨk kei kiutɨp ke mɨt yapɨrwe ap kertei menmen God han kitetim au.

---

* **2:6** Ef 4:13; Fl 3:15 * **2:7** Ro 16:25; Kl 1:26 * **2:8** Lu 23:34; Je 2:1 * **2:9** Ais 64:4 * **2:10** Mt 13:11 * **2:11** Pro 20:27 * **2:12** Jo 16:13-14 * **2:13** 1Ko 2:4 * **2:14** Jo 8:47, 14:17; 1Ko 1:23 * **2:15** 1Jo 2:20 * **2:16** Ais 40:13; Ro 11:34

Hɨrak ap te kaktɨp God menmen kakɨkepik kakriuwerem taau.” Hɨm im hɨram yaaim, te haiu mɨt nɨrak han kitet me menmen im me God mar ke Krais hɨrekes han kitetim.

3

Pol kene mɨt miyapɨr neit Korin kentar hɨr nenke hasini

1 *Nai yinan, nɨpaa hi hau hetikewi hi ap hetpi heriuwe hɨm hi atɨp mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨr au. Yi yɨre nɨkerek ne God te hi hetpi heriuwe hɨm hi atɨp mɨt ap God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨr hentar yi yɨre nɨkerek me menmen Krais keteikɨn mɨt em hɨr enisesim.

2 *Menmen hi nepei hetpiyem hɨram mɨre nɨm. Hɨm mai hɨram ap mɨre menmen mɨt miyapɨr iuwe nanɨm mentar han ki ap kitet hɨm yaaim im werek werek au. Nɨpaa ere in yi yarek yarek.

3 *Yi ap han kitet hɨm yaaim im werek werek wen au yentar yi yises han ki ke nɨpaa ein. Hi hertei menmen im hentar yi yetike ni yinan yi hemkre menepam menmen yenehan yenterim. Te hi hertei yi wen yises han ki ke nɨpaa yar ke mɨt enun God Hɨmɨn Yaaik ap kau kekre han kɨr au.

4 *Hi hetpi menmen im hentar yi mɨt yenke hasini. Mɨt han pɨnan ne yi mɨt yi yatɨp, “Haiu mises hɨm me Pol.” Mɨt han en natɨp, “Haiu mises hɨm me Apolos.” Menmen im meteikno yi yises han ki ke nɨpaa ein yar ke mɨt God Hɨmɨn Yaaik kau kekreri au.

5 Yi yenmak yi yenke hasini me hi hetike Apolos a? Yi han kitet Apolos hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨre Krais a? Yi han kitet hi Pol hi Mɨtɨk Iuwe hɨpre Krais a? Au! Hawɨr mɨtɨkɨt weinɨkɨt hawɨr wɨrɨak menmen war ke God kehimɨtenai haiu mɨt niutɨp niutɨp mɨrɨakem. Hawɨr wɨrɨak menmen me God, God kekepi yi yises hɨm mɨrak keremem.

6 *Hi hinɨn han hewepyapɨr hɨm yaaim me God har ke mɨtɨk kamɨr rais yehes mau ni. Maain Apolos kan kisɨsa ketpi hɨm meiyam me God. Menmen hɨrak kɨrɨakem hɨram mar ke mɨtɨk hɨrak keit tɨpar keiyɨm ken kewenem kempep. Mar im God hɨrak kenipem mewo, te hɨrak kɨkaap hɨm mɨrak men mekre han ki.

7 Mɨt kerek ninɨn nan netpi me God hɨr nar ke mɨt namɨr rais yehes, hɨr mɨt weinɨn keriyen. Mɨt kerek nɨkaru nan netpi hɨm ham yaaim hɨr nar ke mɨt newen tɨpar nempep, hɨr mɨt weinɨn keriyen. God kerekek hɨrak Iuwe kentar hɨrak kenipem hɨram mau mekre han ki mamkepi yi yisesim werek werek.

8 Mɨt kerek ninɨn newepyapɨr hɨm me God hɨr nar ke mɨt namɨr rais yehes. Mɨt han nɨkaru newepyapɨr hɨm me God nar ke mɨt newen tɨpar nempep. Menmen hɨr nɨrɨakem hɨram mɨpɨram. Maain God kakwet mɨt menmen miutɨp miutɨp mamrer menmen yaaim hɨr mɨrɨakem.

9 *Hawɨr wetike God haiu mɨrɨak menmen miutɨp. Yi mɨt yi yɨre ni God kamɨr rais yehes mekrerem o yi yɨre wɨnak hɨrak kimaak. Te yi ap ne Apolos o hi Pol au. Yi ne God keriyen.

Mɨtɨk kewepyapɨr hɨm me God hɨrak kɨre hɨrak kime wɨnak

10 *Hi hɨre mɨtɨk hi hertei werek hime wɨnak mei yapɨrwe. Wɨ nɨpaa hi han yi mɨt, God kekepa hi hewepyapɨr hɨm mɨrak. Menmen hi hɨrɨakem mekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨram mar ke hi hemiun teinɨk me wɨnak. Mɨt han nepnen netpi hɨm ham yaaim me God hɨr nɨrɨak menmen mar ke mɨt nime

* **3:1** Jo 6:12 * **3:2** Hi 5:12-13; 1Pi 2:2 * **3:3** 1Ko 1:10-11, 11:18 * **3:4** 1Ko 1:12 * **3:6** Ap 18:4, 11, 19:1 * **3:9** Mt 13:3-9; Ef 2:20-22 * **3:10** 1Ko 15:10; 2Pi 3:15

wɨnak kentar teinɨk hi epei hekin hei yem hamɨr. Yi mɨt yi naanempre hɨras
me menmen yi yɨrɨakem mises menmen hi epei hetpiyem.
11 *Hi hewepyapɨr hɨm me Jisas krais men yi mɨt, yi yisesik te hɨrak kerek
kekepi yisesik iuwe yar ke teinɨk mɨkaap wɨnak mɨnanek hɨrak kerp.
12 Hi hetpi yi mɨt kerek yɨrɨak menmen me God. Mɨt han ne yi mɨt yi
yɨrɨak menmen yaaim. Menmen im hɨram mar ke yi yime wɨnak yaaik
yesɨsɨwem yeriuwe menmen yaaim gol, silva o nan yaaim. Mɨt han ne yi
mɨt kerek yɨrɨak menmen me God te yi ap yɨrɨakem werek werek yi yar
ke mɨt nime wɨnak enum yeriuwe menmen enum mɨre nu yipep mamɨp o
hɨnaan tɨwei o nepipe maa.
13 *Maain wɨ God skelim haiu mɨt miyapɨr, menmen yi yɨrɨakem me God
hɨram mamwepyapɨr hɨremes hɨram yaaim o au enum mar ke nepipe maa.
Me wɨ im si mamnen si mamɨtnen mamɨm menmen mamteikɨn menmen
mar im: Mɨt hɨr nɨrɨak menmen yaaim me God hɨram mamu mamɨt. Si ap
te mamɨm au.
14 Menmen mɨt hɨr nɨrɨakem me God hɨram yaaim si ap te mamɨm au.
Maain God kakwetɨr menmen yaaim mamrerim.
15 Te menmen mɨt hɨr nɨrɨakem me God hɨram enum si tatɨm tatnepim,
God ap te kakwetɨr menmen mamrerim taau. Hɨr nani au, God kakɨkepi
kaktorhis nanu nantikerek kakɨr ke mɨtɨk si taak wɨnak kɨrak hɨrak
kesiuknen ken nɨmɨn kekotɨt mɨte nɨkerek keriyei keri ketpaan ken witeik.

Haiu mɨt miyapɨr ne God haiu mɨre wɨnak yaaik God kau kekrerek

16 *Yi mɨt miyapɨr yi han kaa yi yɨre wɨnak yaaik ke God a? God Hɨmɨn
Yaaik kan kau kekre han ki.
17 Mɨt kerek hɨr nanɨwaank wɨnak eik ke God, maain God hɨrak
kakɨwaank mɨt in kentar wɨnak kɨrak hɨrak yaaik. Yi hɨras yi yɨre wɨnak
kɨrak keriyen. Te yi naanempre han ki te yi yɨrɨak enum au, yi eiyɨnke
hasini au. Yi eikiyan eiyu niutɨp.

Haiu ap mamwenɨpi niuk me mɨtɨk hak au.

18 Yi ap eiwises hɨras me menmen yi han kitetim hɨram yaaim. Mɨtɨk kei
kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt han kitet hɨrak mɨtɨk iuwe, hɨrak kertei iuwe,
hɨrak ekweikɨn sip ekwet menmen im me tɨ. Hɨrak kakrɨak menmen im
te mɨt ne tɨ nantɨp hɨrak mɨtɨk enuk ketaritari han ken sip. Hɨrak kɨrɨak
menmen im te God kaktɨp mɨtɨk ik hɨrak yaaik hɨrak iuwe.
19 *Hɨrak ekrɨak menmen im ekɨntar menmen mɨt ap nises God hɨr
han kɨtet hɨram menmen iuwe, God katɨp hɨram menmen enum weinɨm.
Hɨm me God mekre tɨwei nɨpaa mɨtɨk Jop hɨrak kewisɨm hɨram matɨp
God kewaank mɨt kerek hɨr han kitet hɨr iuwe, hɨrak kewaanki keriuwe
menmen hɨr han kitet hɨram yaaim, hɨrak kerekyorem kar ke mɨtɨk kenep
sak kekre hei hɨrak kɨwapɨnem keriuwe haak heneik o nu tɨwei.
20 *Mɨtɨk hak kewis hɨm mau tɨwei me God mɨt nekinaak Sam, hɨrak
kewis hɨm mei matɨp: “Menmen mɨt ne tɨ kerek ap nises God hɨr han kitet
hɨram iuwe, God katɨp hɨram menmen enum weinɨm.”
21 Te yi ap eiwenɨpi niuk me haiu mɨt me menmen yaaim me God
haiu meteikniyem. Yi eiwenɨpi God kerekek me menmen yapɨrwe hɨrak
kakɨhimɨtanem mamkaap yi mɨt.
22 Hi Pol, hɨrak Apolos, hɨrak Sifas haiu metike menmen yapɨrwe mau
tɨ o nepni, menmen mamkepi yi yepu, o wit yaaik yaino ein wɨ yi yayi,

* **3:11** Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * **3:13** 1Ko 4:5; 2Te 1:7-10 * **3:16** 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 * **3:19** Jop 5:13 * **3:20** Sam 94:11

menmen in ek mepu, menmen te maain mamu, hɨram menmen yapɨrwe
God kehimɨtanem hɨram mamkepi.
23 Yi yɨre mɨt ne Krais Jisas. Krais Jisas keke wit ke God kan yi mɨt kɨrɨak
menmen mɨrak, te God kakweti menmen im menterik.

4

Mɨtɨk Iuwe God skelim mɨt nɨrak nerekyɨwek wok mɨrak

1 *Yi mɨt han ekitet me haiu mɨt mewepyapɨr hɨm me God mar ik.
Haiu mɨrɨak menmen me Krais, haiu naanempre menmen yaaim God han
kitetim te haiu mewet mɨt em.
2 *Yi yapɨrwe yertei menmen im mɨt nɨprɨakem. Mɨtɨk Iuwe kɨnkatɨn
mɨt kerek hɨrak kertei hɨr naanmamre menmen mɨrak werek werek, hɨrak
kehimɨteni hɨr nanrɨakem.
3 Mar im hi hekre han kai ap han kitet yi mɨt ne weiwɨk me God o mɨt
han ap nises hɨm me God yi han ekiteta skelim hi me hi naanmɨpre hɨm me
God werek werek o au. Hɨram menmen weinɨm. Hi hɨre mɨtɨk kerekek, te
hi ap skelim hɨrekes taau.
4 *Hi hepɨtari nɨpaa hi han hatɨp mɨt hɨm me God, hi herekyi yaaim o
hi han kaa hetpi menmen. Menmen im mekre han ki o mekre han kai
hɨram ap meteikɨn mɨt hi herekyi menmen yaaim keremem au. Hi han kitet
hi hɨrɨak menmen yaaim te Mɨtɨk Iuwe God kerekek han ekitet o skelim
menmen hi hɨrɨakem.
5 *Te yi ap skelim mɨt miyapɨr me menmen hɨr nɨrɨak God em au emɨt! Yi
yemerɨr ere maain Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen. Me wɨ im, hɨrak kakwepyapɨr
menmen hɨram mɨsawɨn mekre han ke mɨt, menmen hɨr hanhanem mekre
han kɨr hɨr nanrɨakem. Te God kakwetɨr menmen yaaim o menmen enum
hɨr nɨrɨakem mamrerim.

Mɨt ne wit Korin hɨr newenɨpi niuk mɨr han kitet hɨr mɨt iuwe

6 *Nai yinan, hi epei hatɨp hɨm im me hi hetike Apolos te yi yertei werek
werek menmen hawɨr wɨrɨakem weteikniyem. Hɨram menmen im: Yi ap
eiweikɨn sip eiwet hɨm me God. Yi ap han ekitet mɨt han hɨr iuwe, yi ap
einan yipɨr eiwɨrek han ekitet mɨt han en hɨr enun weinɨn.
7 *Yi ap eirɨak menmen im au emɨt! Keimɨn kerekyi yi yinɨn mɨt han
a? Taau! God kerekek epei keweti menmen yapɨrwe yi yisesim yetenenim,
te yi yenmak yi yatɨp yi hɨras yɨrɨak menmen yaaim yeriuwe menmen mi
iuwe a? Hɨram enum emɨt!
8 *Yi mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Korin han kitet yi epei yeit menmen me God
werek werek. Yi han kitet yi epei yeit menmen God kewet mɨt em te yi yɨre
mɨt iuwe yinɨn mɨt han, te haiu mɨt aposel au a? Taau! Yi ap iuwe au, te
hi hanhan yi eire mɨt iuwe te yi eikepai haiu mɨt emtikewi te haiu yapɨrwe
mamre mɨt iuwe.
9 *Hi han kitet God hɨrak kehimɨtenei haiu mɨt aposel haiu emrɨak
menmen mɨrak te mɨt han kitet haiu mɨkaru. Haiu mɨre mɨt kerek mɨt
ne gavman hɨr newisai mekre wɨnak enuk netpai nar ik: "Yi yɨre mɨt enun
haiu mamiwep yi yayi." Haiu mɨt aposel mɨre mɨt kerek mɨt miyapɨr nau
tɨ hɨr netike mɨt ensel neit wit ke God hɨr nerp nɨrapɨrei, haiu mar ke mɨt
mɨrɨak menmen me God, mɨt newep yɨnk kewewei.
10 *Mɨt han ne tɨ hɨr natɨp menmen me haiu mɨt aposel mar im: "Yi mɨt
enun yi yetari menmen, yi keriyen yewepyapɨr hɨm me Krais." Hɨr netpai

---

* **4:1** Ta 1:7 * **4:2** Lu 12:42 * **4:4** Sam 143:2 * **4:5** 1Ko 3:8 * **4:6** Ro 12:3 * **4:7** Ro 12:6
* **4:8** Rev 3:17, 21 * **4:9** Ro 8:36; Hi 10:33 * **4:10** 1Ko 3:18

hɨm mar im, te yi han kitet yi hɨras yi yaain yi ne Krais.” Hɨr netpai im, te yi han kitet yi hɨras yi yaain yentar yi ne Krais. Mɨt han ne tɨ hɨr natɨp haiu aposel haiu mɨt enun weinɨn. Hɨr netpai hɨm mar im, te yi han kitet God katɨp yi mɨt iuwe. Mɨt han ne tɨ hɨr nɨneinai nɨnan yipɨr newɨrek, te yi han kitet hɨr newenɨpi niuk mi a? taauye!

11 *Nɨpaa ere in haiu mɨt aposel mɨrɨak menmen me God haiu mepu enum. Haiu nɨnpɨ mewei ap maam tɨpar o menmen werek werek au. Haiu ap mamɨr laplap o klos mei yaaim au. Mɨt ne tɨ hɨr neit nɨpɨn newep neriuwerem nentar haiu mewepyapɨr hɨm me God. Haiu wit aurei mentar haiu men in men ein mewepyapɨr hɨm me God.

12 *Haiu mɨrɨak wok meriuwe his maiu te haiu naanmɨpre hɨras me menmen. Wɨ kerek mɨt miyapɨr nereitauwɨn, haiu ap metpor enum au. Haiu metpor menmen yaaim. Wɨ hɨr nerekyei enum, haiu mewisi hɨr nerekyeiyem ap merekyor enum au.

13 *Wɨ kerek mɨt nenei neswei hɨm, haiu metpor hɨm main main mamkepi hɨr nanises hɨm me God. Mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr han kitet hiu mɨt aposel haiu enun mar ke menmen enum heriyai mɨt newɨrem men teipe wenut eim. Nɨpaa ere in hɨr han kitetei mar im.

Pol kitehi mɨt miyapɨr ne Korin hɨr nanises menmen hɨrak kɨrɨakem

14 Hi ap hewis tɨwei im eiyɨm hetpi yi yɨrɨak enum keremem te hi henipi yi yɨnk enuk au. Hi hewisɨm te hi hewɨrnak hekteni henteri yi yɨre nɨkerek nai hi hanhan heriuwi.

15 *Mɨt yapɨrwe hɨr nanɨnen nanɨtpi hɨm me Jisas Krais, hɨr ap nanre haairer ni au. Hi kiutɨp hɨre haai ki kerekek hentar yi yinɨn yises hɨm me God me wɨ nɨpaa hi hinɨn han hetpi hɨm yaaim me Jisas krais.

16 *Te hi hetpi hɨm manp, yi eiyises menmen hi hɨrɨakem.

17 *Hi hɨre haai ki hi han kiteti, te hi heriuwet Timoti hɨrak ken yi mɨt te hɨrak kakɨkepi yi eirɨak menmen hi epei hetpiyem. Timoti hɨrak kɨre nɨkan kai hi hanhan heriuwerek hentar hi hari han kɨrak hekepik hɨrak kises hɨm me God werek. Hɨrak mɨtɨk yaaik kises hɨm mɨrak. Hɨrak pɨke kaktɨp kakɨkekyi han ki me menmen hi hisesim me wɨ kerek hi hɨrɨak menmen me God. Hi ewepyapɨr menmen im merer wit wit atɨp mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God hi hetporem.

18 Mɨt han ne yi mɨt hɨr han kitet hɨr mɨt iuwe te hɨr natɨp hi ap hanhani pɨke anen ari yi mɨt au. Te hɨr nari han ki neriuwe hɨm im, te yi eiweikɨn sip eiwet hɨm mai.

19 *Te hi hetpi. Mɨtɨk Iuwe God hanhan te hi anen ari yi mɨt, te menep hi anen. Hi anen te hi ap hemtau hɨm me mɨt in hɨr han kitet hɨr mɨt iuwe. Hi anen ari hɨr nɨrɨak menmen God hɨrak kekepi keriuwe menmen mɨrak o au.

20 *Haiu mertei menmen God kerekyei haiu mɨt mɨrɨakem hɨram ap me hɨm enum weinɨm weise tɨpar o mewisesik au. Hɨram menmen iuwe me God kerekek mekepai. Mar im haiu mamɨrtei hɨr nekepi o hɨr mɨt enun weise tɨpar.

21 Yi han han mekam? Yi hanhan wɨ kerek hi anen hi eiwep erekeyi enum eiyɨntar yi ap eiyises hɨm mai, o au en, yi hanhan hi anen arekeyi menmen yaaim hanhani eiyɨntar yi epei yemtau hɨm mai yi yisesim. Yi han ekitet

---

* **4:11** 2Ko 11:23-27 * **4:12** Ap 18:3; 1Ko 9:14-15; 2Te 3:8; Sam 109:28; Mt 5:44 * **4:13** Kra 3:45 * **4:15** Ga 4:19 * **4:16** 1Ko 11:1; Fl 3:17; 1Te 1:6 * **4:17** Ap 19:22 * **4:19** Ap 18:21 * **4:20** 1Ko 2:4

menmen yi yɨrɨakem, yi eiweikɨn sip eiwetɨwem te maain hi anen hi han yaaik eriuwerem.

5

Hɨm me mɨtɨk keit mɨte pe haai kɨrak keit wit Korin

1 *Hi hemtau mɨt han nan in hɨr netpi nisesi nanre yi mɨt ne God ein yi yɨrɨak enum. Hɨr nɨr mɨte piutɨp pe mɨtɨk hak hɨre wɨrɨak enum wepu wetike mɨtɨk hak. Hɨr wik nɨrɨak menmen enum kerek mɨt ap nises hɨm me God hɨr nɨnapen nanisesim. Mɨtɨk iuwe kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt epei keit mɨte ip pe haai kɨrak, hɨrak kɨwaai ketikerep hɨr neitan.

2 Te yi yenmak yi han kitet God kaktɨp yi yaain a? Taauye! Yi yɨnk enuk eiriuwe menmen im yi han ekitetik yi eikɨtek, yi eiyɨpɨr mɨtɨk ik kerek kɨrɨak menmen enum hɨrak eknopɨn eikeipni.

3 *Hi ap hepu hetikewi au, te hi han kiteti. Hi epei han kitet mekam hi arɨakem. Hi ekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hi hetpi menmen hi arɨak mɨtɨk ik em, kerek kɨrɨak menmen im enum. Hi hetpi har ke hi hetikewi haiu mepu.

4 *Hi han kitet menmen im. Maain yi eirerik eiyu wit kiutɨp eiwenɨpi niuk me God, hi han kiteti wɨ yi eirerik eirɨak menmen im. Hɨram mamɨr ke hi hahu etikewi te menmen iuwe me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas mamu mamtikewai.

5 *Hi hetpi me wɨ im, yi eiyɨpɨr mɨtɨk ik eknopɨn ekɨkeipni, hɨrak kɨre hɨrak kakno his me Seten hɨrak kakɨwaank yɨnk kɨrak te God kakɨkaap hɨmɨn kɨrak kaktɨwekhis me wɨ Mɨtɨk Iuwe Jisas pɨke kaknen.

Mɨt ne Korin nanɨpɨr mɨtɨk enuk kɨrɨak enum kaknopɨn

6 *Hɨram enum te hi han kitet yi yaain te yi han yaaik yewis menmen im enum mekre nɨmɨn ke yi mɨt. Yi han kitet menmen im. Sak haak kerek ke wapɨk (o kewekwaai) hɨram menmen kike, te hɨram mamɨwaank sak naan mɨrak mɨt ap te nanɨm taau. Hɨr nanwɨrem mamno mamɨkre hei mamɨt. Yi eiwis menmen enum mar ke mɨtɨk ik kɨrɨakem, maain mɨt han nanisesim nanɨwaank hɨras nanɨt.

7 *Au emit! Yi eiyipɨr menmen enum im mekre nɨmɨn ke yi mɨt emno. Hɨram enum mamɨwaank hɨmɨn ki mamɨr ke sak haak kerek ke wapɨk (o kewekwaai) kewep keneises sak naan. Yi eiyipɨr menmen enum im emno te yi eire sak naan yaaim. Yi eirɨak menmen im eiyɨntar yi mɨt yaain. Yi eirɨak menmen im eiyɨntar Krais hɨrak kewepwar hɨrekes kewis mɨt hɨr newenkekik kau nu tentarakɨt kaa kɨre sipsip kau kɨnaan te hɨrak kakɨsak menmen enum haiu mɨt mɨrɨakem.

8 *Te haiu emweikɨn sip emwet menmen enum haiu mɨrɨakem hɨram emno. Haiu menmen im hɨram emno te hɨram mar ke menmen mɨt ne Juda nɨrɨakem. Nɨpaa hɨr newɨr yis men witeik ap newisɨm mekre bret mɨr. Menmen im mehimɨteni hɨr neweikɨn sip newet menmen enum me wɨ Pasova. Haiu mamrɨak menmen im mamweikɨn sip emwet menmen enum te haiu mɨt yaain, haiu ap mamtɨp weise tɨpar au. Hɨm yaaim keremem.

9 *Nɨpaa hi hewisi tɨwei ham hi hetpi yi ap eiyises mɨt kerek hɨr netike miyapɨr nariyanhis newenɨnem au emɨt.

10 Hi ap hetpi einopɨn eikeipɨn mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr ap nises God. Hɨr nɨrɨak menmen mar im: Hɨr nariyanhis newenɨnem o hɨr hemkre

---

* **5:1** Lev 18:7-8; Diu 22:30, 27:20 * **5:3** Kl 2:5 * **5:4** Mt 16:19; 2Ko 13:10 * **5:5** 1Ti 1:20; 1Pi 4:6 * **5:6** Ga 5:9 * **5:7** Eks 12:21; 13:7; Ais 53:7; 1Pi 1:19 * **5:8** Eks 12:16-20; Diu 16:3 * **5:9** Mt 18:17; 2Te 3:14

menepam me menmen, hɨr nekintɨp menmen me mɨt han, hɨr newenɨpi niuk me tɨpir. Au, mɨt miyapɨr narik nepu nerer wit wit te yi ap yainaiwɨri ere maain yi yayi yainaaiwɨr tɨ ik.

11 *Mɨt in taau. Hi nɨpaa hewisi tɨwei hi hetpi menmen im. Yi ap eiyises mɨt kerek natɨp, "Haiu mises hɨm me Krais," te yi yɨri hɨr nɨrɨak menmen enum mar im. Hɨr netike miyapɨr nɨrɨran o nariyanhis newenɨnem, hɨr hemkre menepam neriuwe menmen, hɨr wɨ ham nitehi tɨpir mamkepi te hɨr newenɨpi niuk mɨr, hɨr natɨp enum nesiuwe hɨm mɨt han, hɨr naam tɨpar si enum ere hɨr netaritari menmen, hɨr nekintɨp menmen me mɨt han. Hi hetpi yi ap eiwepnak eiyɨm menmen eitike mɨt nar ik mei kike au emɨt!

12-13 **Mekam? Haiu mɨt han ekitet menmen mɨt han hɨr ap ne weiwɨk me God nɨrɨakem a? Taauye! Hɨram menmen me God kerekek. Haiu au. Haiu han ekitet menmen mɨt miyapɨr kerek ne weiwɨk me God neit wit kaiu nɨrɨakem keriyen. Hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp menmen hi epei hetpiyem. Hɨram im: "Yi eiyɨpɨr mɨtɨk enuk kekre nɨmɨn ke yi mɨt eknopɨn ekɨkeipni."

6

Mɨt kerek nises hɨm me God ap nanri nɨr yinan nanɨno kot au emɨt

1 Me wɨ kerek mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨrak han enuk kakri kɨrak yinak tatno kot, yi yenmak yi yewisɨk hɨrak ken kesiuwe hɨm kɨrak yinak kenerek keit ninaan me mɨt ne gavman ap nises hɨm me God a? Au emɨt! Hɨrak ekinɨn ekno mɨt kerek yises hɨm me God yi eiyɨmtau hɨm mɨrak te yi han ekitetim ere werek te hɨrakɨt etkiyakɨt etu.

2 *Yi han ekitet menmen im. Haiu mɨt miyapɨr ne God, hɨrak kekepai haiu iuwe te maain haiu han ekitet (o skelim) hɨr mɨt miyapɨr kerek ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr nau tɨ ik. Maain yi skelim mɨt miyapɨr nau tɨ ik, te in ek yi yertei werek yi skelim menmen kike im mekre nɨmɨn ke yi mɨt.

3 Yi han ekitet menmen im. Maain haiu skelim mɨt ensel te ik ek haiu han ekitet haiu yaain te haiu skelim menmen mekre nɨmɨn ke haiu mɨt hɨras.

4 Mɨtɨk hak han enuk keriuwe kɨrak yinak, yi yenmak te yi eiwisɨkɨt tatno tatɨrp ninaan me mɨt yi yertei hɨr enun ap ne weiwɨk me God tesɨwor hɨm a? Au emɨt.

5 Hi hewis hɨm tokim mekre tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr te yi yɨnk enuk yeriuwerem. Mekam! Ap te mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨrak ap te han ekitet menmen yaaim werek werek kakɨkepi yi eikiyan eiyu eiyɨt au a?

6 Mar im au. Mɨt han nekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨr han enuk nari nɨr yinan nises hɨm me God hɨr neri nen nanɨrp ninaan me mɨt ap nises God au neswor hɨm, te hɨr nankepi nankiyan nanɨt.

7 *Menmen im yi yɨrɨakem hɨram minɨni meriwaank han ki. Yi yetike ni yinan yesiuwehan hɨm, te yi ap eikiyan eiyu han kiutɨp au. Ni yinan hɨr nerekyi enu te yi eino kot au emɨt. Me wɨ ni yinan hɨr nekintɨp menmen mi, yi ap eino kot au emɨt!

8 Te yi ap yɨrɨak menmen im au. Yi yerekyor enum yesɨwor hɨm. Yi yɨrɨak menmen ham enum im yi yekintɨp menmen me ni yinan kerek hɨr netikewi yi yises hɨm me God.

---

* **5:11** 2Te 3:6; Ta 3:10; 2Jo 10 * **5:12-13** Mk 4:11 * **5:12-13** Diu 13:5, 17:7, 22:24 * **6:2** Rev 3:21 * **6:7** Mt 5:39; 1Te 5:15; 1Pi 3:9

9 *Yi han ekitet menmen im. Mɨt miyapɨr kerek enun ap te nanɨno wit
kerek God naanmɨpre mɨt miyapɨr yaain taau. Yi ap han ekitet mɨt enun
nanɨno nanu nantike God au a? Yi han ekitet hɨr enun nanɨno wit kɨrak
te yi yemipɨn hɨras me menmen im. Mɨt kerek netike miyapɨr nɨrɨran, o
newenɨpi niuk me tɨpir, o nɨwaai netike miyapɨr ne mɨt han, o mɨt kerek
nɨwaai netike mɨt han hɨr nɨrɨak enum ap te nanu nanɨt wit kerek God
naanmɨpre mɨt miyapɨr yaain taau!
10 Mɨt miyapɨr kerek han kitet nankintɨp menmen me mɨt han o hemkre
menepam menmen mɨr o hekrit hekrit naam tɨpar si enum ere hɨr
netaritari menmen, o hɨr natɨp enum nesiuwe mɨt han hɨm weinɨm o hɨr
nari menmen me mɨt miyapɨr han, hɨr mɨt nar ik ap te nanɨno nanu wit
kerek God naanmɨpre mɨt miyapɨr yaain en taau!
11 *Mɨt han nekre nɨmɨn ke yi mɨt nɨpaa yi yɨprɨak menmen enum mar im
te God Hɨmɨn Yaaik kesak menmen enum mekre han ki, kehimɨteni yi mɨt
nɨrak, hɨrak katɨp yi yaain yentar yi yises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, yi
nɨrak.

Yi yɨrɨak menmen yaaim yeriuwe yɨnk ki te mɨt nanwenɨpi niuk me God nenterim

12 *Yi yatɨp menmen yapɨrwe kerek God ap katɨp haiu mɨt ap mamrɨakem
au, hɨram yaaim, te hi hatɨp menmen ham im ap te mamkepai haiu mamu
werek au. Yi yatɨp menmen im hɨram yaaim haiu mɨrɨakem. Te hi hetpi hi
ap te arɨak menmen ham im au emɨt hentar hi hɨnapen menmen im hɨram
mamri han kai te hi hanhanem wɨsenum han kai kakɨnke kakɨnterim.
13 *Yi yatɨp God kɨrɨak menmen te haiu mamɨm. God kewetai tu te haiu
emɨm menmen keremem. Te yi ap han ekitet menmen o tu ki hɨram iuwe
au. Hɨram menmen weinɨm! Maain God kaknip menmen metike yɨnk kaiu
hɨram mamu mamɨt. God kɨrɨak yɨnk kaiu te haiu mamtike mɨt miyapɨr
han ap emrɨakan menmen enum au emɨt. Haiu emrɨak menmen me Mɨtɨk
Iuwe emwenɨpi niuk mɨrak emriuwe menmen haiu mɨrɨakem meriuwe
yɨnk kaiu. Mɨtɨk Iuwe Krais, hɨrak hanhan kakɨkepai kaku kakɨkre han
kaiu.
14 *Mɨtɨk Iuwe Jisas kaa te God pɨke kɨkɨak. Maain haiu mami, God pɨke
kakɨkekyei haiu mɨt yɨnk kaiu keriuwe menmen mɨrak iuwe.
15 *Yi han ekitet menmen im. Yɨnk kaiu hɨrak pɨnak pɨnak ke yɨnk ke
Krais. Yi han kitet hɨrak yaaik te haiu meit yɨnk kaiu hɨrak ke Krais, haiu
mamno mamɨt mɨte enu rumaa haiu mamɨtan a? Taauye!
16 *Yi han ekitet menmen im. Mɨtɨk hɨrak keit mɨte enu wori mɨt his
wewenem hɨrak ketikerep hɨr nɨre yɨnk kiutɨp. Kekre tɨwei mɨt newisɨm
God katɨp me mɨt hɨr netike miyapɨr hɨr neitan. Hɨrak katɨp, “Hɨr wik nɨre
yɨnk kiutɨp.”
17 *Te mɨt miyapɨr kerek nises Mɨtɨk Iuwe Krais, hɨr han kɨr kiutɨp
ketikerek.
18 Yi einopɨn eikeipɨn menmen enum mɨt netike miyapɨr hɨr nɨrɨakem,
hɨr nariyanhis keriyen newenɨnem nɨwaai yeno miutɨp. Menmen enum
ham mɨt miyapɨr hɨr nɨrɨakem, hɨram ap mamɨwaank yɨnk kɨr au. Te mɨt
miyapɨr kerek nariyanhis newenɨnem, hɨr nanɨwaank hɨras.
19 *Yi han ekitet yɨnk ki hɨrak kɨre wɨnak God kehimɨtanek hɨrak kɨrak
yaaik, Hɨmɨn kɨrak Yaaik kerek hɨrak keweteiyek, hɨrak kau kekrerek. Yɨnk
ki hɨrak ap ke yi mɨt keriyen au.

---

* **6:9** Ga 5:19-21; Ef 5:5; Rev 22:15 * **6:11** Ta 3:3-7 * **6:12** 1Ko 10:23 * **6:13** 1Te 4:3-5 * **6:14** Ro 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * **6:15** Ro 12:5; Ef 5:30 * **6:16** Jen 2:24; Mt 19:5 * **6:17** Jo 17:21-23; Ro 8:9-11; Ga 2:20 * **6:19** 1Ko 3:16

20 *Hɨrak yɨnk ke God kentar hɨrak epei kesiuwe Nɨkan kɨrak kaa kentar
nu tentarakɨt kekepai haiu mɨt kaktaihis. Te haiu emwenɨpi God emriuwe
menmen haiu mɨrɨakem emɨntar menmen im iuwe hɨrak kerekyaiyem
kekepai keriuwerem.

7

Hɨm me mɨt nantike miyapɨr nanɨtano

1 In ek hi hewisi hɨm me menmen nɨpaa yi yewis tɨwei yi yitauhiyem. Yi
yatɨp hɨram yaaim mɨt ap neit miyapɨr o au?
2 Te hi hanhan yi mɨt niutɨp niutɨp yeit miyapɨr ni nereri, yi miyapɨr
niutɨp eiyɨt mɨkan ni nereri. Hi etpi menmen im hentar mɨt miyapɨr nerer
wit wit hɨr nisesan nɨrɨran, te hi hɨnapen yi han ekitet eirɨak menmen hɨr
nisesim au emɨt!
3 Mɨtɨk keit mɨte pɨrak hɨrak ekwisiye hɨr enyawan enwaai yeno miutɨp.
Mɨte nepei weit mɨtɨk kɨre hɨre euwisɨk hɨr enyawan enwaai yeno miutɨp.
4 Hi hatɨp menmen im hentar mɨte hɨre ap naanmɨpre yɨnk kɨre weinɨk
au. Mɨtɨk kɨre naanmɨprewek. Mɨtɨk hɨrak ap naanmɨpre yɨnk kɨrak
weinɨk au. Mɨte pɨrak kerepep naanmɨprewek.
5 Mɨtɨk o mɨte hɨr ap nɨrɨran nanyawan nanwaai yeno miutɨp au emɨt!
Hɨram yaaim hɨr ap nanyawan me wɨ mei kike au hɨr natɨpan nar ik:
“Hawɨr ap wiyawan me wɨ meiyam kike au te hawɨr witehi God me
menmen.” Maain hɨr nitehi God me menmen im epei au, hɨr hanhan pɨke
enyawan te Seten ap kakri han kɨr te hɨr nanɨno nanriyanhis nanwenɨnem
nantike mɨt miyapɨr han.
6 Hɨm im hi hetpiyem, hi ap hetpi God katɨp yi mɨt niutɨp niutɨp eitike
miyapɨr eiyɨtan au. Hi hetpi han ki yi eiyisesim.
7 *Hi hanhan mɨt miyapɨr hɨr nanu weinɨm nanɨr ke hi hau weinɨm im, te
God epei kerekyei haiu mɨt han in han ein. God kɨrɨak me han hɨr hanhan
nanɨt miyapɨr. God kerekyei haiu mɨt han au haiu mamu weinɨn.
8 Hi hatɨp mɨt miyapɨr kerek ap neitan au, o miyapɨr kerek mɨkan nɨr
epei naa. Hɨram yaaim te yi yayu weinɨm yayɨr ke hi hepu weinɨm im.
9 *Yi ap te yewenɨn han ki yi hanhan eiwaai eitike mɨt o miyapɨr han,
hɨram yaaim te yi yayɨtan. Hɨram enum te yi yayu weinɨm te yi hanhan
eiwaai eitike mɨt miyapɨr han. Eim em au enum emɨt!
10 *Hi hetpi yi mɨt miyapɨr kerek epei yeitan hi hetpi hɨm iuwe yi miyapɨr
ap einaaipɨs mɨkan ni. Hi kerekek hetpi hɨm im au. Mɨtɨk Iuwe ketpo te hi
hetpiyem.
11 Miyapɨr kerek nɨnaipɨs mɨkan nɨr hɨr ap te nanɨt mɨt han au emɨt, o au
en hɨr pɨke enɨno enɨt mɨkan nɨr keriyen. Yi mɨt ap te yainaaiwɨr miyapɨr
ni.
12 Hi hɨrekes hetpi yi mɨt miyapɨr hanhan menmen im. Mɨtɨk Iuwe Krais
ketpewem au. Hi hɨrekes han kitetim. Mɨtɨk kerek kises hɨm me God hɨrak
epei keit mɨte kerek ap wises hɨm me God, hɨre hanhanek hɨre wen wau
wetikerek, hɨrak ap te kakneiniye kaknaiwɨrep taau. Au, hɨrak ekwisiye
hɨre ewu eutikerek.
13 Mɨte kerek wises hɨm me God epei weit mɨtɨk kerek ap kises hɨm me
God, hɨrak hanhan wen kau ketikerep, hɨre ap waunaiwɨrek au emɨt!
14 Hɨre ap wauneinɨk waunaiwɨrek wawɨntar God epei katɨp mɨtɨk ik ap
kises hɨm me Krais, hɨrak kehimɨtanek kentar mɨte pɨrak hɨre wises hɨm me
Krais werek werek. Mɨtɨk ap kaknaain mɨte pɨrak kaknaiwɨrep kakɨntar

* **6:20** 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19; Fl 1:20 * **7:7** Mt 19:12 * **7:9** 1Ti 5:14 * **7:10** Mt 5:32, 19:9

God katɨp mɨte hap hɨre ap wises hɨm me Krais, hɨrak kehimɨtanep wentar mɨtɨk kɨre hɨrak kises hɨm me Krais werek werek. Hɨm im hɨram yaaim te nɨkerek ni God katɨp hɨr yaain. Hɨm im hɨram enum memipɨn hi hetpiyem te God kaktɨp nɨkerek ni hɨr enun nɨre nɨkerek ne mɨt miyapɨr ap nises hɨm me Krais. Te hɨm im hɨram yaaim, God katɨp hɨr yaain.

15 *Mɨt o miyapɨr ap nises hɨm me Krais, hɨr hanhan nanɨnaaiwɨr mɨt o miyapɨr nɨr kerek nises hɨm me Krais, hɨr ap te nenipi hɨr nanu nantikeri au emɨt! Yi eiwisi hɨr nanɨnaiwɨi. Mɨte kerek wises hɨm me Krais, mɨtɨk kɨre kɨnapen kaku kaktikerep, hɨre ap te wauri han ke mɨtɨk kɨre kaku kaktikerep au emɨt! Mɨtɨk kerek kises hɨm me Krais mɨte pɨrak wɨnapen wawu wautikerek ap te kakri han kɨre te hɨre wawu wautikerek au emɨt. God kehimɨtenai haiu mɨt miyapɨr nɨrak te haiu emises menmen yaaim emtike mɨt miyapɨr han emkiyan emu emɨt.

16 *Mɨte hap hɨre wepɨtari menmen im. Hɨre wautike mɨtɨk kɨre ap kises hɨm me Krais hɨr wen nekiyan nau hɨre wauri han kɨrak werek te hɨrak kakises hɨm me Krais o au. Mɨtɨk hak hɨrak kepɨtari menmen im. Hɨrak kaktike mɨte pɨrak kerek ap wises hɨm me Krais, hɨr wen nankiyan nanu, hɨrak kakri han kɨre te hɨre wawises hɨm me Krais o au. Te yi han ekitet werek werek menmen God hanhan yi eiyisesim eirɨakem.

Haiu emu emises menmen haiu mɨrɨakem me wɨ nɨpaa God kehimɨtenai haiu mɨt miyapɨr nɨrak

17 *Hi hetpi hɨm miutɨp im. Yi mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp eiyu eiyises menmen kerek Mɨtɨk Iuwe Krais kehimɨtaniyem. Yi eiyisesik eiyu eiyɨr ke nɨpaa wɨ hɨrak kari han ki yi yisesik. Hi hatɨp mɨt miyapɨr kerek nerer wit wit hɨr nises God hi hetpor har ik.

18 Mɨt kerek nɨpaa God kari han kɨr hɨr nises hɨm mɨrak, hɨr mɨt han epei nerekir yɨnk kɨr, hɨr ap te nanɨsak menmen im meteikɨn mɨt hɨr ne weiwɨk me Isrel au emɨt. Mar im mɨt kerek nɨpaa God kari han kɨr hɨr nises hɨm mɨrak, hɨr mɨt ap nerekir yɨnk kɨr, hɨr ap hanhan nanwis mɨt nanrekir yɨnk kɨr te hɨr nanre mɨt ne weiwɨk me Isrel au emɨt.

19 *Menmen im me mɨt hɨr nerekir yɨnk ki, hɨram menmen weinɨm. Mɨt hɨr ap nerekir yɨnk ki hɨram menmen weinɨn. Hɨram ap mamkepi te God kaktɨp yi yaain au. Menmen iuwe hɨram menmen im: Yi eiyu eiyises hɨm kerek God ketpi yi eiyisesim.

20 Mɨt hɨr enu enɨr ke nɨpaa wɨ God kari han kɨr hɨr nises hɨm mɨrak.

21 Yi ap hanhan eiriuwe menmen im: Nɨpaa God kari han ki yi yɨrɨak menmen me mɨtɨk hak yi yeit pewek mererim au, yi yɨre slev, hɨram menmen weinɨm. Yi han enuk yeriuwe menmen im au. Te maain hɨr nanwisi yi yainaiwɨri yi yayu weinɨm, yi eino han yaaik eiyu eiriuwerem.

22 *Mɨtɨk kerek hɨrak slev kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kerek naanmɨprɨwek hɨrak ap kakɨt pewek mererim au, me wɨ God kari han kɨrak hɨrak kises hɨm me Krais, hɨrak kɨre mɨtɨk yaaik keit pewek me Mɨtɨk Iuwe God. Mɨtɨk kerek kepu yaaik ap mɨtɨk hak naanmɨprewek, me wɨ God kari han kɨrak hɨrak kises hɨm me Krais, hɨrak kɨre mɨtɨk ke Mɨtɨk Iuwe God, hɨrak kakrɨak menmen mɨrak weinɨm.

23 Jisas kaa hemkre mewen. Me menmen im God epei kewɨr menmen wɨsenum te pɨke ketihis yi mɨt. Te yi ap eiwis mɨt hɨr nanmitipɨn nanriuwe hɨm mɨr nanri han ki te yi eiyises han kɨr au emɨt!

24 Tɨs, nai yinan haiu wen mamtike God mamu han kiutɨp, haiu wen mepu mar ke haiu mepu me wɨ nɨpaa God kari han kaiu haiu misesik.

---

* **7:15** Ro 14:19 * **7:16** 1Pi 3:1 * **7:17** 1Ko 7:20, 24 * **7:19** Ro 2:25; Ga 5:6, 6:15 * **7:22** Fm 16; Ef 6:6; 1Pi 2:16

Hɨm me miyapɨr hɨr ap neit mɨkan hɨr netike miyapɨr mɨkan nɨr epei naa

25 *In ek hi ewisi hɨm me miyapɨr hɨr ap neit mɨkan. Hi ewisiyem entar
yi nɨpaa yitauhiyem. Mɨtɨk Iuwe Krais ketpo hɨm hi etpiyem au, te hi hetpi
han kai me menmen im. God epei hanhana kerekyo yaaim kekepa hi han
kitet menmen werek werek. Te yi eiyises hɨm mai hɨram yaaim.
26 Hi han kitet menmen im. Hɨram yaaim te mɨt miyapɨr nanu weinɨm
nanɨntar hɨm im em mɨt enun ne tɨ nerekyei menmen enum.
27 Yi mɨt miyapɨr kerek epei yeitan, yi ap eipɨr mɨkan o miyapɨr ni nɨpaa
yi yetor. Yi mɨt yau weinɨm o yi miyapɨr yau weinɨm, yi ap yaitike mɨt o
miyapɨr han yi ap yaiyɨtan au emɨt!
28 *Yi mɨt o miyapɨr yi yeitan, yi yɨrɨak menmen enum au. Te hi hetpi
menmen im hentar mɨt nerekyi enum hɨram mamɨwaank yi mɨt miyapɨr
kerek epei yeitan. Hi han han menmen enum im mamnen mamiwep au, te
yi yayu weinɨm.
29 *Nai yinan, hɨr o as me hɨm im hi hewisiyem hɨram mar im. Wɨ kerek
God kehimɨtenai haiu mɨt mamu tɨ ik hɨram menep epei au. Yi han ekitet
menmen im, yi eirɨak menmen me God iuwe. In ere maain mɨt epei neit
miyapɨr kerek nɨrɨak menmen me God nanrɨakem wɨsenum nanɨr ke mɨt
kerek ap neit miyapɨr.
30 Mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak menmen me God, hɨr nɨkɨt me menmen, hɨr
enweikɨn enre mɨt miyapɨr kerek ap nɨkɨt menmen. Mɨt miyapɨr kerek hɨr
han yaaik enweikɨn enre mɨt miyapɨr han enuk. Mɨt miyapɨr kerek netenen
menmen yapɨrwe enweikɨn enɨr ke mɨt miyapɨr ap netenen menmen.
31 *Mɨt miyapɨr kerek neit menmen me tɨ ik hɨr ap hanhan iuwe
neriuwerem nentar menmen me tɨ ik maain hɨram mamɨwaank mamɨt.
32 Hi hanhan yi han kitet mar im: Yi ap han ekitet menmen me tɨ yapɨrwe
te yi han kaa menmen me God au emɨt! Mɨt kerek ap neit miyapɨr hɨr
hanhan nanrɨak menmen me God keremem. Hɨr hanhan nanrɨak God han
yaaik kakriuweri.
33 Mɨt kerek hɨr neit miyapɨr, hɨr han kitet menmen me tɨ hɨr nanrɨak
miyapɨr nɨr han yaaik nanriuwerem.
34 Mɨt nar ik hɨr han kitet menmen wik. Hɨr hanhan nanrɨak miyapɨr
han yaaik nanriuweri. Miyapɨr ap neit mɨkan o miyapɨr nɨhan hɨr hanhan
nanrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe. Hɨr hanhan yɨnk kɨr ketike hɨmɨn kɨr
hɨrak yaaik kakrɨak menmen me God keremem. Te miyapɨr kerek epei
neit mɨt hɨr hanhan nanrɨak mɨt nɨr han yaaik nanriuweri. Te hɨr hanhan
neriuwe menmen me tɨ ik.
35 Hi ap hetpi menmen im te hi heremir menmen yi yɨrɨakem au. Hi
hetpiyem hɨram mamkepi yi eirɨak menmen yaaim eiyisesim werek werek,
te menmen me tɨ ap te mamri han ki iuwe me wɨ yi yɨrɨak Mɨtɨk Iuwe
menmen mɨrak.
36 Mɨtɨk kerek ketike mɨte hɨr nehimɨteni nanɨtan, hɨrak yɨnk enuk kentar
hɨrak hanhan kakwaai kaktikerep, hɨrak kaktɨwe hɨr nanɨtan. Hɨr ap
nanrɨak menmen enum nanɨntar hɨr nanɨtan au. Hɨram yaaim.
37 Mɨtɨk kiutɨp kerek mɨtɨk hak ap kari han kɨrak te hɨrak hɨrekes
kewenɨn han kɨrak ke menmen im, hɨrak han kitet ap hanhan kakwaai
kaktike mɨte, hɨrak kɨnapen kaktike mɨte hɨr nanɨtan, hɨram yaaim.
38 Tɨs, mɨt kerek neit miyapɨr hɨr neitan, hɨr nɨrɨak menmen yaaim. Te
mɨt kerek newenɨn han kɨr ap nanɨt miyapɨr, hɨr ninɨni nɨrɨak yaaim iuwe.

---

* **7:25** 1Ti 1:12-13 * **7:28** Lu 21:23 * **7:29** Ro 13:11 * **7:31** 1Jo 2:17

39 *Miyapɨr netike mɨt nɨr hɨr nekiyan nau neit me wɨ mɨt hɨr nau tɨ ik.
Maain mɨtɨk ke mɨte hɨrak kaki, hɨram werek te hɨre pɨke wawɨt mɨtɨk hak.
Hɨre wawɨt mɨtɨk hak kerek kises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais ek. Mɨtɨk keiyak
taau.
40 Te hi han kitet menmen im. Mɨte mɨtɨk kɨre epei kaa, hɨre wawu
weiniye hɨre han yaaik wawu. God Hɨmɨn Yaaik kɨrak hɨrak ketpo menmen
im.

8

Hɨm me menmen mɨt newepwarem newet tɨpir em

1 *In ek hi ewisi hɨm me menmen kerek mɨt ne tɨ ap nises God
newepwarem newet tɨpir em. Hi hewisiyem hentar yi nɨpaa yitauhiyem.
Hi hertei yi yatɨp menmen im: "Haiu mertei menmen yapɨrwe." Hi hatɨp
hɨm im: Menmen haiu merteiyem weinɨm hɨram merekyei haiu menke
perkenum o paan tokik, te haiu han tewenɨnan hɨram mamkepai te haiu
yaain emɨr ke Krais.
2 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han kitet hɨr nertei menmen iuwe, te God
kaktɨp hɨr enun ap han kitet menmen o nertei menmen mɨrak werek werek
wen au.
3 *Te mɨt miyapɨr hɨr han tewenɨn God hɨrak kaktɨp hɨrak kakɨrtei hɨr
mɨt miyapɨr nɨrak.
4 *Te hi hetpi hɨm im me menmen haiu mamɨm kerek nɨpaa mɨt hɨr
newepwarem newet tɨpir em. Haiu mertei hɨm im yi yetpim hɨram yaaim.
Haiu mertei nu mɨt nimaam newis ninaan mau teinɨk newisɨm merp
hankiu eik, hɨram mekrehɨr ke tɨpir, te hɨram mɨre God taau. God kiutɨp
kerekek hɨrak kepu.
5 Menmen yapɨrwe mau nepni metike tɨ te mɨt ap nises hɨm me God hɨr
natɨp menmen im hɨram mɨre God. God yapɨrwe netike mɨt iuwe yapɨrwe
nar ek hɨr nepu, te haiu mɨt mertei menmen im.
6 *God kiutɨp kerekek hɨrak Haai kaiu hɨrak kepu. Hɨrak as o hɨr ke
menmen yapɨrwe, haiu mau tɨ te emisesik. Mɨtɨk Iuwe kiutɨp kerekek kepu.
Hɨrak niuk mɨrak Jisas Krais. Nɨpaa hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe meit
nepni, menmen mau tɨ. Hɨrak kerekyei haiu meit Hɨmɨn Yaaik kɨrak hɨrak
kekepai haiu mepu.
7 Te mɨt han kerek nises hɨm me God hɨr nepɨtari ninaan mau teinɨk
hɨram weinɨm. Hɨr han kitet hɨram mepu me wɨ hɨr naam menmen kerek
nɨpaa mɨt nen newepwarem newet tɨpir em, hɨr han kitet hɨr naam hɨram
mar ke hɨr hɨras newepwarem newet tɨpir em. Te hɨr han kitet God kaktɨp
hɨr nɨrɨak enum.
8 *God ap han kitet haiu mamɨm menmen hɨr mɨt newepwarem newet
tɨpir em o haiu ap mamɨm. Au hɨram menmen weinɨm. Menmen haiu
mamɨm ap te mamrɨak God han kitet haiu mɨt miyapɨr enun au. Menmen
haiu ap mamɨm ap te mamrɨak God han kitet haiu mɨt miyapɨr yaain au.
Menmen haiu mamɨm hɨram menmen weinɨm.
9 *Hɨram menmen weinɨm te yi naanmamre hɨras me menmen yi yayɨm
te yi ap einip mɨt kerek ap nises hɨm me Krais werek werek wen au, hɨr
nanɨwaank hɨras. Hɨr nanɨr menmen yi yaam te hɨr yɨnk enuk. Mar im yi
yayɨwaank menmen me Krais hɨr nisesim nanɨnterim.

---

* **7:39** Ro 7:2-3 * **8:1** Ap 15:29 * **8:2** Ga 6:3 * **8:3** Ga 4:9 * **8:4** 1Ko 10:19; Ga 4:8; Diu 4:35, 39, 6:4 * **8:6** Mal 2:10; 1Ko 12:5-6; Ef 4:5-6; Jo 1:3 * **8:8** Ro 14:17 * **8:9** Ro 14:13-15; Ga 5:13

10 Hi hetpi menmen im hentar maain mɨtɨk hak hɨrak kaknen kakrit ti
hau hankiu haam menmen kerek mɨt han epei newepwarem newet tɨpir
em, hɨrak ap kertei ti han kitet menmen im hɨram weinɨm. Hɨrak han kitet
ninaan mau teinɨk hɨram tɨpir. Hɨrak kakrit ti haam menmen te hɨrak han
kitet hɨram werek hɨrak kakɨm. Te hɨrak kakɨwaank hɨm me Krais hɨrak
kisesim.
11 *Ti haam menmen im hentar ti hertei ninaan mau teinɨk hɨram
menmen weinɨm. Te mɨtɨk hak ap kerteiyem au, hɨrak kakɨm menmen
hɨrak kakɨwaank menmen me Krais hɨrak kisesim kakɨntar menmen me
Krais hɨrak kisesim kakɨntar menmen im hɨrak kaam.
12 Mar im yi epei yɨrɨak Krais menmen enum yentar yi yɨrɨak han ke
ni yinan hɨr han kɨr kakɨwaank me menmen yaaim me Krais hɨr nisesim
nentar menmen im yi yaam.
13 *Tɨs, hi han kitet menmen kerek hi haam hɨram mamrɨak kai yinak
hɨrak kakɨwaank han kɨrak ke menmen yaaim me Krais hɨrak kisesim, hi
maain ap te hahɨm menmen im meiyam taau. Hi hɨnapen arɨak kai yinak
kakɨwaank han kɨrak kakɨnterim.

9

Pol han yaaik hɨrak nɨpaa ap kari pewek mei me mɨt ne Korin me menmen hɨrak kerekyorem

1 *Hɨm meiyam ap te mamwena me menmen hi hɨrɨakem me God taau.
Hi mɨtɨk aposel kerekek, hi epei hɨr Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais. Yi mɨt yises
hɨm me Krais yentar menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais hi herekyiyem.
2 *Mɨt han hɨr ap han kitet hi aposel hɨram menmen weinɨm. Yi mɨt ne
Korin han kitet hi aposel hentar menmen hi hɨrɨakem meteikniyem. Yi
hɨras yertei hɨm me Krais te menmen im meteikni Mɨtɨk Iuwe kehimɨtena
hi hɨre mɨtɨk aposel kɨrak.
3 Mɨt kerek hɨr natɨp hi Pol hi ap hɨre aposel hi hewenɨnor hɨm, hi hetpor
hɨm kerek hi epei hewisiyem.
4 *Hi han kai hi ehɨt menmen me yi mɨt miyapɨr te hi ahɨm me menmen
hi herekyiyem entar hi aposel. Menmen im enum a?
5 *Hi ap heit mɨte au, te hi hanhan hahɨt pei hɨre wises hɨm me Krais
hɨre wautikewa waunen wauri a? Mɨtɨk Pita ketike aposel han netike Jisas
Krais kikrek nɨrak hɨr nɨrɨakem mar im, te hɨram yaaim hi hises han kai
hi arɨakem. Hɨram yaaim werek te hi hitihi yi naanempraw ɨr me menmen
w ɨ haw ɨr waunen wauri o au a? Hɨram yaaim ye!
6 Mekam! Yi han kitet hi hetike Banabas haw ɨr wik keretet waurɨak
menmen naanempre hɨrekses me menmen haw ɨr waw ɨm me w ɨ haw ɨr
wetpi hɨm yaaim me Krais, te aposel han en au a? Taau!
7 Mɨt kerek hɨr nɨre soldia ne ami hɨr ap naanmɨre hɨras me menmen au.
Mɨtɨk iuwe kɨr kewetɨrem. Mɨt ap namɨr ni te mɨt han nanɨtpor nanɨrik,
“Yi eimɨr menmen me ni te yi ap te yayɨm menmen taau.” Auye! Mɨt kerek
namɨr ni hɨr hɨras nanɨm menmen. Mɨt han au. Mɨt naanmɨpre sipsip hɨr
nanɨm nɨm me sipsip. Ap te mɨt han nanɨnen nanɨtpor au emɨt. Hɨr ap te
nanises menmen mar im au. Te hi hetpi. Hɨram yaaim haw ɨr wik witihi te
yi naanempraw ɨr me menmen me w ɨ haw ɨr wau wetikewi waukepi.
8 Menmen im hɨr netpiyem hɨram hɨm mɨt keriyen nertei hɨram yaaim
au. Hɨm me God mau tɨwei nɨpaa mɨt newisɨm hɨram matɨp mar im.

* **8:11** Ro 14:15, 20 * **8:13** Ro 14:21 * **9:1** Ap 22:17-18, 26:16; 1Ko 15:8 * **9:2** 2Ko 3:2-3 * **9:4** Lu 10:8; 1Ko 9:13-14 * **9:5** Jo 1:42

9 *Nɨpaa Moses kewis hɨm mau tɨwei hɨram matɨp: “Yi ap yaiyepet hɨm
ke bulmakau kerek kentɨrer rais haas kewenem te hɨrak ap kakɨm ham
pɨnam au emɨt!” God ap han kitet bulmakau keremem me wɨ hɨrak katɨp
Moses im.
10 *Au, hɨrak katɨp hɨm im mamkepai haiu mɨt mamtike bulmakau.
Moses kewis hɨm im te haiu mɨt yapɨrwe mamɨrtei menmen im: Mɨtɨk
kerek kewen tɨ kakmɨr menmen ketike mɨtɨk kerek kewen rais haas, hɨrakɨt
wik tatɨt pewek mamrer menmen me hɨrakɨt tatrɨakem.
11 *Menmen im hɨram ap enum te mɨt kerek namɨr ni o mɨt hɨr newen
rais, hɨr nanɨm meiyam pɨnam. Mar im hɨram ap enum te hawɨr wawitihi
yi eiwetawɨr menmen mamkaap yɨnk kawɨr yentar hawɨr epei wetpi hɨm
yaaim me Krais mamkaap hɨmɨn ki.
12 *Hɨram yaaim mɨt han kerek nekepi neriuwe menmen nanɨt menmen
naanempre yɨnk kɨr keriuwerem, te hɨram yaaim iuwe hawɨr ewɨt men-
men. Hawɨr mɨtɨkɨt iuwe winɨni!
Te nɨpaa ere in hawɨr wik ap weit menmen me yi mɨt au. Hawɨr wau
enum nɨnpɨ mewewɨr te hawɨr ap wari han ki enum te yi yɨnapen yemtau
hɨm yaaim me Jisas Krais au.
13 *Yi han ekitet menmen im. Mɨt pris ne Isrel kerek nɨrɨak menmen neit
wɨnak ke God mɨt newisi hɨr naam menmen pɨnam mɨt newisɨm mekre
wɨnak eik nanwet God em. Mɨt pris kerek neit menmen me mɨt newisɨm
mau kɨnaan newepwar God em, hɨr naam ham pɨnam.
14 *Mar im, Mɨtɨk Iuwe God katɨp mɨt kerek newepyapɨr hɨm yaaim
me Krais, hɨr nanɨt menmen me mɨt hɨr nemtau hɨm yaaim im te hɨr
naanempre yɨnk kɨr ekrerim.
15 *Hɨrak yaaik hi aposel hitihi me menmen, te nɨpaa hi ap hitihi me
menmen au. In ek hi ap hewisi tɨwei ik te hi itihi yi naanmamrau me
menmen taau. Hi nɨnpɨ meiyo wɨsenum ere hi hahi te hi hɨnapen ehɨt
menmen me his me mɨtɨk kiutɨp. Hi etɨwem, te hi ap atɨp hi hewepyapɨr
hɨm me God ap heit pewek mererim au.
16 *Hi ap han yaaik heriuwe hɨrekes hentar hi hatɨp mɨt miyapɨr
hɨm yaaim me Krais keremem au. Mɨtɨk Iuwe Krais kehimɨtena hi
hewepyapɨrem. Hi ap hewepyapɨrem te han kai enuk keriuwe hɨrekes, hi
heweikɨn sip ewet menmen Mɨtɨk Iuwe ketpewem hi hɨrɨakem.
17 *Hi hɨrekes han kitet hi ano ewepyapɨr hɨm yaaim me Krais te hi
ehɨt pewek o menmen yaaim emrerim. Te hi hɨrekes ap han kekrit te hi
hɨrɨak menmen im au. Hi kerekek hises menmen nɨpaa God kehimɨtena
hi arɨakem te hi ap ehɨt pewek o menmen emrerim au emɨt! Hi hɨrɨakem
weinɨm.
18 Hi heit mekam yaaim me hi hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais a? Hi
heit menmen im. Wɨ kerek hi hen ein hen ein hewepyapɨr hɨm yaaim me
Krais, hi han yaaik hatɨp mɨt miyapɨr em weinɨm. Hi ap hari menmen mɨr
mererim au, mar ke hɨm me God hɨram matɨp hi han kai ehisesim.

Pol Katɨp hɨrak kɨre wok mɨtɨk ke mɨt miyapɨr yapɨrwe

19 *Hi hepu weinɨm mɨt han ap ninɨna naanmamrau au. Hi naanempre
hɨrekes me menmen. Te hi heweikɨn hɨre wok mɨtɨk ke mɨt yapɨrwe te hi
hari han kɨr yapɨrwe te hɨr nanises hɨm yaaim me Krais.

---

* **9:9** Diu 25:4; 1Ti 5:18 * **9:10** 2Ti 2:6 * **9:11** Ro 15:27 * **9:12** Ap 20:34-35; 2Ko 11:9; 1Ko 13:7 * **9:13** Nam 18:8, 31; Diu 18:1-3 * **9:14** Mt 10:10; Lu 10:7; Ga 6:6 * **9:15** Ap 18:3 * **9:16** Jer 10:9 * **9:17** 1Ko 4:1 * **9:19** Mt 20:26-27

20 *Wɨ kerek hi hau nɨmɨn ke mɨt miyapɨr ne Juda, hi hies hɨm lo me
Moses te hi ari han ke mɨt en, hɨr nanises hɨm me Krais. Hi han kitet hɨm
me Moses mau tɨwei hɨram weinɨm ap te mamri han kai. Te wɨ hi hau
hetike mɨt ne Juda, hi hisesim te hi ari han kɨr hɨr ap enises hɨm me Moses
meiyam au. Hi ehises hɨm yaaim me Krais keremem.
21 *Hi ap heweikɨn sip hewet hɨm nɨpaa God kewet Moses em au. Hi hises
hɨm me Krais kerekek. Te wɨ kerek hi hau hetike mɨt miyapɨr neiyan ap
nises hɨm me Moses, hi ap hises hɨm me Moses au. Hi hɨrɨak menmen im
te hi ari han kɨr hɨr nanises hɨm yaaim me Krais.
22 *Wɨ kerek hi hau hekre nɨmɨn ke mɨt miyapɨr hɨr ap nises God werek
werek, hi ap hɨrɨak menmen mamnipi hɨr han enuk neriuwa. Au, hi hises
menmen hɨr han kitet hɨram yaaim te hi ari han kɨr hɨr nanises hɨm me
Krais werek werek. Me wɨ yapɨrwe hi hau hekre nɨmɨn ke mɨt yapɨrwe
nerer wit wit, hi hises menmen hɨr han kitet hɨram yaaim te hi ari han kɨr
hɨr nanises hɨm me Krais.
23 Menmen im yapɨrwe hi hɨrɨakem, hi hɨrɨakem mamkaap mɨt miyapɨr
nises hɨm yaaim me Krais te hi atikeri haiu mamɨt menmen yaaim God
kakwetaiyem.

Haiu emises God emɨr ke mɨt nesiuknen resis hɨr nanɨt menmen

24 *Yi han kitet menmen im. Mɨt yapɨrwe nesiuknen te mɨtɨk kiutip
kerekek kinɨni hɨrak kakɨt menmen. Mar im yi yises hɨm me Krais werek
werek yar ke mɨtɨk kiutɨp hɨrak kesiuknen kinɨn mɨt han, te yi yayɨt
menmen yaaim God kakwetiyem.
25 *Mɨt yapɨrwe kerek hanhan nansiukɨn nanɨt menmen, hɨr nesiuknen
yapɨrwe hekrit hekrit te yɨnk kɨr hɨrak manpenuk. Hɨr nɨrɨak menmen
im te hɨr naninɨn mɨt han nanɨt menmen kerek mɨt iuwe nanwet mɨtɨk
kerek kinɨni hɨr nanwetɨwekem. Haiu mamrɨak menmen iuwe emises hɨm
me God te haiu mamɨt menmen mɨrak yaaim. Menmen God kakweteiyem
hɨram ap te mamɨwaank mamɨr ke menmen me tɨ mɨt nesiuknen hɨr
netɨwem au.
26 Te hi hɨre mɨtɨk kesiuknen in kesiuknen ein au. Hi hɨre mɨtɨk
kesiuknen kakinɨn kakiun mak. Hi har ke mɨtɨk kerek kewɨr his weinɨm
kenep nɨme au. Hi har ke mɨtɨk kerek kewɨr his kenep mɨtɨk kepan kɨrak
ek hɨrak kinɨnek. Mar im hi hɨrɨak menmen me God werek werek, hi
naanempre hɨrekes me menmen hi hisesim.
27 *Hi hɨre mɨtɨk hɨrak kɨrɨak menmen ere yɨnk kɨrak hemkre hemkre
weinɨk siuwan makɨp wɨsenum. Hi hewenɨn han kai ke menmen enum hi
hanhanem, te maain wɨ hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me God epei au, hɨrak
Mɨtɨk Iuwe ap kakɨtpo hi au enuk ap ehɨt menmen yaaim mɨrak taau.

10

Yi naanmamre hɨras te yi ap eirɨak menmen enum

1 *Nai yinan hi hanhan yi eiyɨrtei markeik God kɨkaap maamrer naiu. Wɨ
nɨpaa maamrer naiu nises Moses neit yaank tenhaan weinɨk enuk menmen
auri, God keriuwet napɨ kau nepni naanmɨpror keteiknor yayiwe. Me wɨ
im hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nen nerekir wan mɨt nenewek
niuk mɨrak Wan Ninɨk, hɨr ap kei kiutɨp kaa au.
2 Menmen maamrer naiu nɨrɨakem napɨ kau nepni kɨwapɨn yɨnk kɨr, hɨr
nerekir wan mɨt nenewek Wan Ninɨk, hɨram merekyor hɨr mɨt miyapɨr ne

* **9:20** Ap 21:20-26 * **9:21** Ga 2:3 * **9:22** 2Ko 11:29; Ro 11:14 * **9:24** Fl 3:14; 2Ti 4:7-8 * **9:25** 2Ti 2:4-5; Je 1:12; 1Pi 5:4 * **9:27** Ro 8:13, 13:14 * **10:1** Eks 13:21-22, 14:22-29

Moses, hɨr nisesik nar ke in mɨt newis mɨt han nɨkɨri neriuwe tɨpar neteikɨn
hɨr ne Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrak naanmɨpror.
3 *Hɨr yapɨrwe naam menmen hɨr nenewem “mana” kerek God
kewetɨrem meke wit kɨrak man, hɨram mekepi manpenun.
4 *Hɨr yapɨrwe naam tɨpar miutɨp kerek God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem
meke nan man, hɨram mekepi manpenun. Hɨr naam tɨpar meke nan man,
kerek God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem, hɨrak kau ketikeri neit wit kerek mɨt
ap nei newi au. Nan ik hɨrak Hɨmɨn ke Krais, hɨrak kɨkaap hɨmɨn kɨr, kar
ke tɨpar meke nan hɨr naam mɨkaap yɨnk kɨr.
5 *God kɨkaap hɨr mɨt yapɨrwe te hɨrak han yaaik keriuwe menmen mɨt
han niutɨp niutɨp keriyen nekre nɨmɨn ke hɨr mɨt hɨr yapɨrwe nɨrɨakem a?
Taauye! God kanɨp kenepi te herwe yɨnk kɨr kɨwaai kerer wit wit me wit
mɨt ap newi.
6 *God kɨrɨak menmen im epei man meteiknai haiu ap hanhan emrɨak
menmen enum emɨr ke hɨr nɨrɨakem.
7 *Haiu ap emwenɨpi niuk me tɨpir mamɨr ke mɨt han nekre nɨmɨn ke hɨr
maamrer naiu en hɨr nɨrɨakem. Hɨm me God mau tɨwei Moses kewisɨm
hɨram matɨp mar im: “Mɨt miyapɨr en nau yeno naam menmen. Hɨr naam
menmen epei au, hɨr nekrit nɨrɨre nɨrɨak tɨpir hɨr nisesik hɨrak han yaaik
keriuweri.”
8 *Haiu mɨt miyapɨr ap emrɨakan emisesan emɨr ke nɨpaa mɨt miyapɨr
han nekre nɨmɨn ke hɨr mɨt hɨr nɨrɨakem. God han enuk keriuweri hɨrak
kanɨp te mɨt miyapɨr han nar ke 23,000 mɨt hɨr naa ne wɨ miutɨp.
9 *Haiu ap te mamri han ke Mɨtɨk Iuwe God ere hɨrak han enuk keriuwai
mamɨr ke mɨt miyapɨr han nekre nɨmɨn ke hɨr mɨt en hɨr nɨrɨakem. God
han enuk keriuweri te hɨrak keriuwet manpen (o yenmik) kanɨp hɨr naa.
10 *Haiu ap te mamne God mamɨr ke mɨt miyapɨr han nekre nɨmɨn ke hɨr
mɨt en hɨr nɨrɨakem. Hɨr nenerek me menmen te God keriuwet mɨtɨk ensel
hɨrak kan kanɨp hɨr naa.
11 *Nɨpaa menmen im yapɨrwe epei man menep maamrer naiu mekepi
hɨr nertei God han enuk keriuwe menmen hɨr nisesim. Maain mɨt newisɨm
mau tɨwei mamkepai haiu mɨt miyapɨr in. Hɨram meteiknai haiu mɨt
miyapɨr kerek mau tɨ me wɨ im menep Krais pɨke kaknen, haiu naanempre
hɨras te haiu ap mamises menmen enum kerek nɨpaa hɨr maamrer naiu hɨr
nɨrɨakem.
12 Te yi mɨt miyapɨr kerek han kitet yi yinɨn maamrer ni yi yises hɨm me
Krais werek werek, yi naanmamre hɨras te menmen ap mamri han ki yi
yairɨak menmen enum.
13 *Menmen yapɨrwe epei man mari han ki te yi yayises menmen enum,
yi ap han ekitet hɨram man mari han ke yi mɨt keriyen au. Hɨram epei man
mari han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit. God hɨrak yaaik kakɨkepi
ap kakwis menmen enum mamnen mamri han ki maminɨni au. Menmen
enum mamnen han ki te hɨrak kakɨkepi te yi eiyinɨnem eiyu.

Haiu ap emises hɨm me God mamtike hɨm me tɨpir au emɨt-God kerekek

14 *Nai yinan yaain, yi eiweikɨn sip eiwet tɨpir te yi ap eiwenɨpi niuk mɨr
au emɨt eiyɨntar God kakɨkepi naanmampri.

---

* **10:3** Eks 16:35 * **10:4** Eks 17:6; Nam 20:11 * **10:5** Nam 14:26-30; Hi 3:17; Ju 5 * **10:6** 1Ko 10:11; Nam 11:4, 34 * **10:7** Eks 32:6 * **10:8** Nam 25:1-9 * **10:9** Nam 21:5-6 * **10:10** Nam 16:41-49; Hi 3:11, 17 * **10:11** 1Ko 10:6; 1Pi 4:7 * **10:13** 1Ko 1:9 * **10:14** 1Jo 5:21

15 Hi hetpi hɨm im men yi mɨt miyapɨr kerek yi yertei menmen im werek
werek. Yi han ekitet menmen kerek hi hetpiyem.
16 *Wɨ kerek haiu mitehi God me tɨpar me komunion mekre kap haiu
mamɨm, haiu meteikɨn haiu metike Krais mau han kiutɨp me hemkre mɨrak
nɨpaa mewen. Niu o bret kerek haiu mewenem mamɨm meteikɨn haiu
metike Krais mau han kiutɨp me yɨnk kɨrak wɨ nɨpaa hɨrak kaa kentar nu
tentarakɨt.
17 *Haiu mɨt haiu mɨre yapɨrwe, te haiu maam niu o bret miutɨp. Haiu
maam niu o bret miutɨp te hɨram meteikɨn haiu yapɨrwe mɨre yɨnk kiutɨp
ke Krais.
18 *Yi han kitet mɨt miyapɨr ne Isrel. Mɨt miyapɨr kerek naam menmen
kerek mɨt pris nesenkekim newisɨm mentar kɨnaan namɨp, hɨram meteikɨn
hɨr netike God nau han kiutɨp me kɨnaan im.
19 *Mekam? Menmen im yi han kitet hi atɨp menmen mɨt ne tɨ
newepwarem newet tɨpir rem hɨram menmen iuwe a? Taauye!
20 *Menmen mɨt ap nises God hɨr newepwarem newisɨm mau kɨnaan,
hɨr newet tɨpir. God au. Te hi hɨnapen yi yaam menmen mɨt newepwarem
newet tɨpir rem au emɨt! Yi yɨrɨak menmen im meteikɨn yi yetike herwe yi
yau han kiutɨp.
21 *Yi ap yayɨm tɨpar mamɨkre kap mehimɨtan Krais hemkre mɨrak
mewen mamtike tɨpir mamɨkre kap kerek mɨt newepwarem newet tɨpir
rem. Yi ap yayɨm niu o bret kerek mehimɨtan yɨnk ke Krais wɨ nɨpaa hɨrak
kaa kentar nu tentarakɨt mamtike samiyak mɨt namɨp nesiyem newet tɨpir
rem. Menmen im hɨram enum emɨt!
22 *Yi eirɨak menmen im te yi eirɨak Mɨtɨk Iuwe God han enuk kakɨrwi
kakiwep. Hɨrak Iuwe haiu au enun weinɨn. Hɨrak kakiwep ap te yi
eiyinɨnek taau.

Haiu emwenɨpi niuk me God emriuwe menmen haiu mɨrɨakem

23 *Yi yatɨp yarik, “Menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem hɨram yaaim.” Te
hi hetpi menmen yapɨrwe im ap te mamkepai haiu mises God werek werek
au. Hɨram ap mamkepei han kaiu hɨrak kaku tokik kakises God werek
werek au. Hɨm keremem mamkepai, te yi han ekitet werek werek menmen
yi eiyisesim.
24 *Yi ap han ekitet menmen mi keremem te yi eiyu werek. Au, yi han
ekitet menmen mi metike menmen me mɨt han yi eikepi naanmamror hɨr
enu werek.
25 *Yi ap einapen eino eiyɨt samiyak kerek mau maket. Yi ap eiyitorhiyem
nɨpaa mɨt newepwarem o au, te han ki ap yɨnk enuk kakriuwerem.
26 *Nɨpaa mɨt newis hɨm mau tɨwei me God hɨram mau Sam, hɨram matɨp
mar im: “Tɨ im hɨram me God metike menmen yapɨrwe mewim.” Te haiu
mamɨm menmen yapɨrwe God kɨrɨakem.
27 *Mɨt han kerek ap nises hɨm me God hɨr nanitihi yi einen wɨnak
kɨr eitikeri yayɨm menmen, yi ap han ekitet eiyitorhi me menmen hɨr
newetiyem mɨt newepwarem newet tɨpir rem au emɨt! Yi eikintɨp eiyɨm
te han ki kaku werek me menmen im.

---

* **10:16** Mt 26:26-28 * **10:17** Ro 12:5; Ef 4:16 * **10:18** Lev 7:6 * **10:19** 1Ko 8:4 * **10:20** Diu 32:17; Rev 9:20 * **10:21** 2Ko 6:15-16 * **10:22** Diu 32:21 * **10:23** 1Ko 6:12 * **10:24** Ro 15:2 * **10:25** 1Ko 8:1-13 * **10:26** Sam 24:1 * **10:27** Lu 10:8

28 *Te yi eiyu eitike mɨtɨk hak hɨrak ketpi kar ik: “Nɨpaa mɨt newepwar
menmen im newet tɨpir rem, yi ap eiyɨm menmen im emɨt, te yi eikaap han
ke mɨtɨk kerek ketpiyem.
29 Hi hatɨp me han kɨrak kerekek. Han ki au. Han kɨrak ap kertei menmen
me Krais werek werek au. Yi ap eiyɨm menmen hɨrak ketpiyem. Yi han
kitet yar ik: “Haiu menmak haiu ap te mamɨm menmen mamɨntar mɨtɨk
ap kises hɨm me Krais werek werek a?
30 *Hi hatɨp God hɨrak yaaik kentar menmen im hi ahɨm te nenmak mɨt
hɨr nantɨp hi enuk me menmen hi haam a?”
31 *Te hi hetpi menmen im. Menmen yi eiyɨm, tɨpar samiyak o menmen
ham o menmen yi yɨrɨakem, yi yɨrɨakem te mɨt miyapɨr nanwenɨpi God
nanɨnterim.
32 *Yi mɨt miyapɨr ap yairɨak menmen mamnip mɨt miyapɨr ne weiwɨk
me Isrel o ne weiwɨk me Grik o mɨt miyapɨr han ne weiwɨk me God hɨr han
enuk neriuweri au emɨt!
33 *Hi hɨrekes hɨrɨak menmen im yaaim hi hetpiyem. Hi hɨrɨak menmen
mamkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe han kɨr. Hi ap hɨrɨak menmen han kitet
hɨram mamkaap han kai kerekek taau. Hi hɨrɨak menmen mamkaap
han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe te God kakɨsak menmen enum hɨr nɨrɨakem
kaktorhis.

11

1 *Yi mɨt miyapɨr eiyises menmen hi hɨrɨakem har ke hi hises menmen
Krais kɨrɨakem.

Hɨm me miyapɨr nanwapɨn menmen mamu paan kɨr nanɨt wɨnak ke God

2 Hi hatɨp yi yaain yentar hekrit hekrit yi han kitet menmen yapɨrwe hi
hetpiyem yi yisesim.
3 *Te hi hanhan yi yertei menmen im. Mɨtɨk ke mɨte hɨrak naanmɨprewe,
Krais hɨrak naanmɨpre mɨtɨk, God naanmɨpre Krais.
4 Mɨt kerek nɨwapɨn menmen mau paan kɨr hɨr newepyapɨr hɨm me God
o nitehi God menmen, tapɨn metɨtor paan kɨr.
5 Miyapɨr kerek ap nemiun menmen mamu paan kɨr hɨr natɨp miyapɨr
han hɨm me God o hɨr nitehi God menmen, hɨr tapɨn metɨtor mar ke mɨte
hɨre nɨmk mau paan hɨr nimɨwerek.
6 Miyapɨr nɨnapen nanmiun menmen mamwapɨn paan kɨr, hɨr mɨt
enimɨwe paan kɨre nanteiknɨwe hɨre wɨrɨak menmen enum. Hekrit hekrit
miyapɨr enmiun menmen mamwapɨn paan kɨr te hɨr ap tapɨn metɨtor
paan.
7 *Mɨt ap nanwapɨn menmen mau paan kɨr nanwepyapɨr hɨm me God
o nitehi God menmen nentar haiu mɨt mehimɨtan God hɨrak kɨre mekak
naanmɨpre menmen yapɨrwe. Te miyapɨr hɨr au. Hɨr nehimɨtanei haiu
mɨt haiu niuk maiu iuwe.
8 *God ap kɨrɨak yɨnk ke mɨtɨk Adam ke yɨnk ke mɨte Iv au. God kɨrɨak
yɨnk ke mɨte Iv keriuwe menmen kekre yɨnk ke mɨtɨk Adam.
9 *God ap kɨrɨak mɨtɨk Adam te kakɨkaap mɨte Iv au. God kɨrɨak mɨte Iv
waukaap mɨtɨk kɨre Adam.
10 Te, hɨram yaaim te miyapɨr nanmiun menmen mamu paan kɨr.
Menmen im mamteikɨn mɨt hɨr ninɨn miyapɨr naanempror me wɨ hɨr nau

* **10:28** 1Ko 8:7 * **10:30** 1Ti 4:4 * **10:31** Kl 3:17 * **10:32** Ro 14:13 * **10:33** 1Ko 9:20-22
* **11:1** 1Ko 4:16 * **11:3** Jen 3:16; Ef 5:23; 1Ko 3:23 * **11:7** Jen 1:26-27; Je 3:9 * **11:8** Je 2:21-23; 1Ti 2:13 * **11:9** Jen 2:18

wɨnak ke God newenɨpi niuk me God hɨr enrɨak menmen im nanɨntar mɨt ensel kerek hɨr nɨsawɨn nɨri, hɨr han yaaik natɨp menmen im hɨram yaaim.
11 Miyapɨr nanɨmtau hɨm me mɨt nɨr te haiu mɨt miyapɨr kerek haiu ne Mɨtɨk Iuwe Krais, haiu mɨre niutɨp te haiu emkaapan mamu werek werek.
12 Haiu emkaapan mamu werek werek mamɨntar nɨpaa God kɨnɨn kɨrɨak mɨte Iv keriuwe menmen kekre yɨnk ke mɨtɨk Adam. Nɨpaa ein ere in miyerer nine nɨkerek hɨram hɨrakɨt. Menmen im meteiknai haiu mɨt miyapɨr emkaapan. Menmen yapɨrwe me tɨ metike haiu mɨt God kɨrɨakem, te hɨrak Haai ke menmen yapɨrwe.
13 Yi hɨras han kitet menmen im. Miyapɨr hɨr nitehi God menmen, hɨr ap nemiun menmen mau paan kɨr, hɨram yaaim o au enum a? Hɨram enum ye!
14 Haiu mɨt miyapɨr in mertei menmen im. Mɨtɨk paan kɨrak nokik kar ke miyapɨr hɨrak tapɨn metɨtɨwek kenterim.
15 Te miyapɨr ap tapɨn metɨtor au. Paan kɨr nokik kentar God epei kewetɨr paan te hɨrak kakwapɨn paan hesnu kɨr.
16 Mɨt han hɨr hanhan nantikewai mamɨtpepan me menmen im, hi hetpor hɨm mar im. Haiu mɨt aposel ap mamwis mɨt miyapɨr hɨr enises menmen ham au. Mɨt miyapɨr nerer wit wit ne weiwɨk me God hɨr ap enises menmen ham au. Menmen hi epei hetpim keremem.

Mɨt miyapɨr ne wit Korin hɨr newaank hɨras me menmen me Komunion

17 Hi ap ewenɨpi niuk me yi mɨt me menmen im hi in ek etpiyem hentar menmen enum yi yɨrɨakem hɨram minɨn menmen yaaim yi yɨrɨakem me wɨ kerek yi yererik yewenɨpi niuk me God.
18 *Menmen hi hinɨn hetpiyem hɨram im. Hi nepei hemtau mɨt han natɨp yi mɨt miyapɨr en yi ap yekiyan yau niutɨp au. Yi yenke hasini me wɨ yi yewenɨpi niuk me God. Hi hemtewem te hi han kitet hɨm pɨnam hɨr netpewem hɨram yaaim.
19 *Menmen im me yi mɨt eiyɨnke hasini hɨram mamnen te mamteikɨn mɨt miyapɨr han neimɨn ne yi mɨt hɨr nises God werek werek a? Taauye!
20 Te menmen yi yaam wɨ kerek yi yererik yewenɨpi niuk me God yeriuwerem, yi ap yaam menmen han tewenɨn menmen Mɨtɨk Iuwe Krais kɨrɨakem taau.
21 Yi mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp ap te yi yemerɨran au. Yi yinɨn yeit menmen yi yayɨm te maain mɨt han nɨkaru nan, hɨr nɨnpɨ maan. Yi mɨt han yinɨn yaam menmen yi yenepim ere tu iuwe, yi yaam tɨpar si enum ere yetaritari yeit.
22 *Yi ap yayu wɨnak ki te yi yinɨn yayɨm menmen au a? Yi wɨnak ki keperp yi yayɨm yayɨt ein te yi au! Yi yan wit kerek yi yererik yi han kitet mɨt miyapɨr han ne Krais hɨr weinɨn te yi yaam menmen yeunɨm yerekyi (o yeriki) hɨr mɨt ap netenen menmen hɨr yɨnk enuk neriuwerem. Yi han kitet hi etpi mekam me menmen im a? Yi han kitet hi ewenɨpi niuk mi me menmen im a? Taau!

Mɨtɨk Iuwe Jisas kewet mɨt disaipel nɨrak Komunion (Mt 26:26-29; Mk 14:22-25; Lu 20:14-20)

23 Hi ap hetpi yi yaain hentar nɨpaa hi hemtau hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais, te hi epei hetpiyem hɨram hɨm im: Mɨtɨk Iuwe Jisas keit niu o bret ketenenim ke wɨtaan kerek mɨtɨk Judas kewepyapɨrek kesiuwerek ken his me mɨt enun.

---

* **11:18** 1Ko 1:10-12, 3:3 * **11:19** Diu 13:3; 1Jo 2:19 * **11:22** Je 2:5-6

24 Hɨrak keit niu o bret, hɨrak kitehi God katɨp hɨrak yaaik kentar hɨrak
epei kewetɨwekem, te hɨrak kewepim kewet mɨt nɨrak em ketpor kar ik:
“Menmen im mehimɨtan yɨnk kai hi hahi akepi yi mɨt. Maain yi wen
eirɨakem eiyɨm menmen im eiyɨr ke hi hɨrɨakem ehɨm han ekitet menmen
in ek hi arekyiyem.
25 *Mar ke hɨrak kewetɨr niu o bret epei au, hɨra keit tɨpar wain mekre kap
hɨrak ketpor kar ik: “Tɨpar wain im mekre kap hɨram mehimɨtan hɨm ham
yaaim me God kewetiyem mamkepi hi anipem hɨram mamɨkrit emriuwe
hemkre mai mamwen. Yi yayɨm eirɨak menmen im han ekitet menmen hi
arekyiyem.”
26 Te maain wɨ kerek yi yayɨk niu o bret ketike tɨpar mekre kap yayɨr ke
hɨrak kɨrɨakem, yi yehimɨtan Krais kaa kakɨkepai haiu mɨt ere hɨrak pɨke
kaknen.

Mɨt kerek newaank Komunion, hɨr nɨrɨak menmen enum

27 *Mɨt miyapɨr han ne yi mɨt kerek hɨr naak bret o naam tɨpar mekre
kap kerek mehimɨtan menmen Mɨtɨk Iuwe Krais kɨrɨakem, te hɨr ap han
ekitet menmen im werek werek, God katɨp hɨr nɨrɨak enum nenip hemkre
metike yɨnk ke Krais hɨram mɨre menmen (enum) weinɨm.
28 *Te mɨt miyapɨr eninɨn han ekitet menmen im werek werek mekre han
kɨr enɨpɨr menmen enum te maain hɨr nanɨk niu o bret ketike tɨpar mekre
kap nehimɨtan menmen Mɨtɨk Iuwe kɨrɨakem.
29 Hɨr naninɨn nanrɨak menmen im nanɨntar mɨt miyapɨr kerek ap han
kitet menmen mekre han kɨr werek werek, hɨr han kitet menmen Mɨtɨk
Iuwe kɨrɨakem hɨram weinɨm, hɨr nanɨk niu o bret ketike tɨpar mekre kap
te God han enuk kakriuweri kaknɨp.
30 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne yi mɨt yi yɨnap ap manpenun au, mɨt han ne
yi mɨt epei naa nentar hɨr netikewi yaam niu metike tɨpar mekre kap te yi
ap yinɨn han kitet menmen werek werek au.
31 Haiu eminɨn han kitet menmen werek werek te maain mamɨm men-
men me niu o bret metike tɨpar mekre kap, God ap han enuk kakriuweri
kakiwep taau.
32 *God han kitet menmen haiu mɨrɨakem, hɨrak kakwep haiu mɨt mamɨr
ke haai kenep nɨkan kekepik kakɨmtau hɨm mɨrak kakriuwerem. Hɨrak
kɨrɨak menmen im te maain haiu mamɨpɨr menmen enum mekre han kaiu
ap te mami mamtike mɨt miyapɨr kerek nises menmen me tɨ.
33 Te nai yinan, yi yererik yayɨm menmen yi eimerɨr mɨt han naninɨn
nanɨnen te yi yayɨm menmen miutɨp han kakitet menmen Mɨtɨk Iuwe
kerekyaiyem.
34 Mɨt han ne yi mɨt kerek yi nɨnpɨ miwei, yi yayinɨn yayɨm menmen yayɨt
wɨnak ki. Te maain yi eitike mɨt han einen eiyu eirerik eiyɨm menmen te
God ap han enuk kakiwep me menmen yi yɨrɨakem. Maain hi anen ari, te
hɨm nɨpaa yi yitauhiyem, hi hetpiyem me menmen im.

12

Hɨm me menmen yaaim God Hɨmɨn Yaaik kewetai haiu mɨt em

1 Nai yinan, hi hanhan yi eiyɨrtei werek werek menmen God Hɨmɨn Yaaik
kewetaiyem (kerek nɨpaa yi yewis tɨwei yitauhiyem.)

---

* **11:25** Eks 24:6-8; Sek 9:11; Hi 8:8-13 * **11:27** Hi 10:29 * **11:28** Mt 26:22; 2Ko 13:5 * **11:32** Hi 12:5-6

2 *Yi yertei nɨpaa yi ap yises hɨm me Krais wen au, Seten kari han ki te
yi yises han ki, yi yen yewenɨpi niuk me tɨpir kerek mɨt newis ninaan mau
teinɨk. Te hɨram ap mamɨtpi hɨm taau.
3 *Nɨpaa Seten kari han ki te in ek hi hanhan yi eiyɨrtei menmen im werek
werek. Mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik kari han kɨr te hɨr newepyapɨr
hɨm ham natɨp nar ke profet, hɨr ap te nantɨp Jisas hɨrak enuk. Mɨt miyapɨr
kerek God Hɨmɨn Yaaik ap kakri han kɨr, hɨr ap te nanwepyapɨr hɨm mɨrak
nantɨp Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe au.
4 *God ketenen menmen ham mɨrak yapɨrwe me haiu mɨt, te God Hɨmɨn
Yaaik kiutɨp kerekek hɨrak kakweteiyem.
5 *Haiu mɨrɨak menmen ham yapɨrwe me God, te hɨrak God kiutɨpen
kerekek. Han en au.
6 Haiu mɨt mɨrɨak menmen ham me God meriuwe menmen mɨrak iuwe,
te God kerekek hɨrak kari han ke mɨt keriuwerem.
7 *God Hɨmɨn Yaaik kewetai mɨt niutɨp niutɨp menmen mɨrak haiu
mɨrem hɨram ham ham. Te haiu emakaap mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nises
God emriuwerem.
8 God kewet mɨt han menmen ham, mɨt han menmen meiyam. God
Hɨmɨn Yaaik kari han ke Mɨt han te hɨr natɨp hɨm yaaim me God hɨrak
kewepyapɨrem. God Hɨmɨn Yaaik kerekek kari han ke mɨt han keteiknor
menmen God kakrɨakem te hɨr newepyapɨrem natɨp mɨt em.
9 God Hɨmɨn Yaaik kerekek hɨrak kari han ke mɨt han te hɨr nisesik
nanrɨak menmen me God yaaim. God Hɨmɨn Yaaik kari han ke mɨt han
kekepi te hɨr nankaap mɨt miyapɨr nɨnap te hɨr nɨre yaain.
10 *Hɨrak kewet mɨt han menmen iuwe mɨrak te hɨr nɨrɨak menmen im:
Mɨt han newepyapɨr menmen maain God kakrɨakem hɨr natɨp mɨt em. Mɨt
han nertei menmen meke God man, o au en, menmen meke Seten enum
man te hɨr han kitetim natɨp mɨt em. Mɨt han natɨp hɨm ham nɨpaa hɨr
nerteiyem au. Mɨt han neweikɨn hɨm im newepyapɨr as o hɨr mɨram natɨp
mɨt em.
11 *God Hɨmɨn Yaaik kiutɨp kerekek kewetai haiu mɨt em. Hɨrak kises han
kɨrak kewen menmen yaaim im kewet haiu mɨt em.

Haiu mɨt yapɨrwe haiu mɨre pɨnak ke yɨnk kiutɨp me Krais

12 *Haiu mertei yɨnk ke haiu mɨt hɨrak kiutɨp te hɨrak pɨnak pɨnak. Haiu
mɨt miyapɨr ne Krais haiu mɨre yɨnk. Haiu yapɨrwe te haiu mau mɨre yɨnk
kiutɨp.
13 *Haiu mɨt han nɨmɨn ke haiu mɨt haiu ne Isrel. Yi mɨt han au yi ne
Grik. Yi mɨt han yi yɨrɨak menmen me mɨt kerek naanmɨpri yi yeit pewek
mererim au, te haiu mɨt han haiu mɨrɨak menmen im ap mɨt han iuwe
naanmɨprai au. Haiu yapɨrwe mau niutɨp nɨpaa wɨ God Hɨmɨn Yaaik kan
kau kekre han kaiu kerekyei haiu mɨt niutɨp. God keriuwet Hɨmɨn Yaaik
kiutɨp kan te hɨrak kaku kakɨkre han kaiu haiu mamre niutɨp kerekek.
14 Haiu mertei yɨnk kaiu hɨrak ap pɨnak kiutɨp kerekek au. Hɨrak kɨre
yapɨrwe.
15 Hɨt miutɨp me mɨtɨk hak hɨram matɨp mar ik: “Hi ap pɨnak ke yɨnk
ke mɨtɨk ik hentar hi ap his mɨrak au.” Hɨt mɨrak matɨp mar im hɨram
menmen weinɨm. Hɨrak wen pɨnak ke yɨnk ke mɨtɨk ik.

---

* **12:2** Hab 2:18-19 * **12:3** 1Jo 4:2-3 * **12:4** Ro 12:6; Ef 4:4 * **12:5** Ef 4:11 * **12:7** 1Ko 14:26
* **12:10** Ap 2:4; 1Ko 14:5 * **12:11** Ro 12:3; 1Ko 7:7 * **12:12** Ro 12:4-5; 1Ko 10:17 * **12:13** Ga 3:28

16 Nɨkɨp miutɨp me mɨtɨk hak hɨram matɨp mar ik: “Hi ap pɨnak ke yɨnk
ke mɨtɨk ik hentar hi ap nanamɨr kɨrak au.” Nɨkɨp mɨrak matɨp mar im
hɨram menmen weinɨm mentar hɨram wen pɨnak ke mɨtɨk ik.
17 Hi hetpi, yɨnk kaiu kɨre nanamɨr kerekek mamɨrkeik te haiu
mamɨmtau menmen? Yɨnk kaiu kɨre nɨkɨp keremem, mamɨrkeik te haiu
mamnɨm menmen a? Taauye!
18 God ap kɨrɨak yɨnk kaiu men niutɨp. Au, hɨrak kenip pɨnam maiu
yapɨrwe kewisɨm kises han kɨrak.
19 Yɨnk kaiu ken niutɨp keremem, haiu yɨnk kaiu ap kaku werek werek
au. Pɨnak kiutɨp kerekek.
20 Yɨnk kaiu hɨrak ap ken niutɨp au. Pɨnam pɨnam yapɨrwe, te yɨnk kaiu
hɨrak kɨre kiutɨp.
21 Tɨs, mɨtɨk nanamɨr kɨrak ap te kaktɨp his mɨrak kakɨr ik: “Ti menmen
miutɨp hi ap hanhan heriuwit au, hi hau werek.” Paan ap kaktɨp hɨt kakɨr
ik: “Ti menmen mamritwaank hi ap hanhan heriuwit au, hi hahu werek.”
Hɨram ap mamtɨp mamɨr im au.
22 Han ketike hɨriu hɨram mɨre weiwei, te hɨram ap mau werek werek au
haiu mami.
23 Menmen ham me yɨnk kaiu haiu han kitet hɨram enum, haiu naanem-
prewem mɨsawɨnem meriuwe klos.
24 Menmen ham me yɨnk kaiu ap te haiu mamsawɨnem au. God kɨrɨak
menmen te menmen ham me yɨnk kaiu haiu han kitet hɨram enum haiu
mesɨsɨwem meriuwe menmen yaaim te hɨram minɨn menmen ham me
yɨnk kaiu.
25 God kɨrɨak menmen im te yɨnk kaiu hɨrak ap kewep pɨnak pɨnak au.
Hɨrak hanhan keriuwe hɨrekes.
26 Henik kɨnakɨn his o hɨt maiu hɨram mewewei, te yɨnk kaiu ap kaku
werek werek au. Mar im mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke haiu mɨt menmen
mewaankek, haiu nɨrak yinan han etwenɨnek. O mɨtɨk ik kɨrɨak menmen
yaaim keit niuk iuwe, haiu nɨrak yinan haiu metikerek haiu han yaaik
mamu.
27 *Yi yetikewei haiu mɨt haiu mɨre yɨnk ke Krais. Haiu mɨt niutɨp niutɨp
haiu mɨre pɨnak pɨnak ke yɨnk kɨrak.
28 *God epei kehimɨtenai haiu mɨt han ne mɨt miyapɨr nɨrak haiu mar ik.
Hɨrak kehimɨtenei haiu mɨt iuwe minɨn haiu mɨre aposel. Hɨrak kehimɨtan
mɨt han iuwe nisɨsei hɨr nɨre mɨt profet hɨr natɨp mɨt hɨm me Krais. Epei au,
hɨrak God kehimɨtan mɨt han iuwe hɨr nises profet, hɨr nɨre tisa, hɨr natɨp
mɨt miyapɨr hɨm ham me God te hɨr nanu nanises God werek werek. Hɨrak
kehimɨteni epei au, hɨrak kehimɨtan mɨt han hɨr nɨrɨak menmen mirakel
keteikɨn mɨt menmen iuwe God kɨrɨakem, mɨt han hɨr nɨkaap mɨt miyapɨr
hɨr nɨnap his hɨt enum te hɨr nɨre yaain. Mɨt han nankaap mɨt miyapɨr
neiyan, mɨt han hɨr naanmɨpre mɨt miyapɨr me menmen. Mɨt han hɨr natɨp
neriuwe hɨm ham nɨpaa hɨr nerteiyem au.
29-30 Mɨt yapɨrwe kerek God kehimɨteni hɨr ap nɨre aposel au. Mɨt
yapɨrwe hɨr ap nɨre profet au. Mɨt yapɨrwe hɨr ap tisa. Mɨt yapɨrwe ap
nɨrɨak mirakel meteikɨn mɨt menmen iuwe me God au. Mɨt yapɨrwe ap
nɨkaap mɨt miyapɨr nɨnaap hɨr nɨre yaain. Mɨt yapɨrwe hɨr ap natɨp hɨm
ham nɨpaa hɨr ap nerteiyem au. Mɨt yapɨrwe hɨr ap neweikɨn hɨm nɨpaa
hɨr ap nerteiyem au. Au, God kewet mɨt menmen ham ham hɨr nisesim
nanrɨakem nankaapan nanriuwerem.

---

* **12:27** Ro 12:5; Ef 5:30 * **12:28** Ef 4:11-12

31 *Hi hetpi yi eiyitehi God yi hanhan menmen iuwe me menmen God
Hɨmɨn Yaaik kewetai haiu mɨt em hɨram yaaim minɨn. Te in ek hi hetpi
me menmen yaaim yi eiyisesim hɨram minɨn menmen God Hɨmɨn Yaaik
kakweteiyem.

13

Hɨm me haiu mɨt miyapɨr hanhan meriuwehan

1 Haiu mɨt mertei hɨm me mɨt nerer wit wit o haiu mertei hɨm me
mɨt ensel haiu metpim, te haiu ap hanhan meriuwe mɨt miyapɨr han
mamrekyor yaaim, haiu enun weinɨn mar ke mɨtɨk hɨrak kɨrɨak tukɨn te
ap kertei weiwɨk mɨrak werek werek au. Haiu mamɨr ke mɨtɨk kau wɨnak
kɨrɨak wekɨnp weinɨk ap kine henye keriuwerem au.

2 *Haiu mɨt mertei menmen me God te haiu mertei menmen nɨpaa God
kɨsawɨnem ap keteikɨn mɨt em, te haiu mewepyapɨrem matɨp mɨt em, o
haiu mertei menmen iuwe me God hɨrak kakɨkepai haiu matɨp mɨniu (o
neiyɨp) hɨrak ekɨnke te hɨrak kakises hɨm mai kakɨnke, te haiu ap hanhan
mɨt miyapɨr han, haiu enun weinɨn.

3 *Haiu mamwet mɨt miyapɨr enun ap netenen menmen auri, haiu
mamwetɨr menmen maiu yapɨrwe te hɨr nanu werek, o haiu mewepyapɨr
hɨm yaaim me Krais mɨt enun nanriyei mamɨkre si tatwei haiu mami haiu
mewisi hɨr nanrekyeiyem, haiu ap te hanhan mɨt miyapɨr han mamrekyor
yaaim, menmen im yaaim haiu mɨrɨakem ap mamkepei te God kaktɨp haiu
yaain taau!

4 Haiu hanhan meriuwe mɨt miyapɨr han, haiu mɨt yaain mamɨr ik. Haiu
ap te mamine han enuk waswas au. Haiu mamtɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim
mamrekyor yaaim. Haiu ap yɨnk enuk hemkre menepam meriuwe mɨt
miyapɨr han. Haiu ap mamwenɨpi niuk maiu haiu iuwe au, haiu ap mɨt
paan tokik au.

5 *Haiu ap mamrɨak mɨt miyapɨr hɨr yɨnk enuk nanriuwe menmen haiu
mamrɨakem au emɨt. Haiu ap mamri pewek o menmen ham mamtɨwem
yeunɨm o haiu meit menmen meit yaank haiu ap te mamɨm yeunɨm au
emɨt. Haiu ap emɨhɨak (o emɨhiyɨk) waswas au emɨt! Haiu ap han ekitet
menmen enum mɨt nerekyeiyem au emɨt. Haiu emɨt hɨram menmen
weinɨm.

6 *Haiu ap han yaaik me wɨ menmen enum mewaank mɨt han au emɨt.
Haiu han yaaik meriuwe menmen yaaim keremem.

7 *Haiu mekintɨp ap mamtɨp emriuwe menmen enum yapɨrwe mamnen.
Hekrit hekrit haiu han ekitet menmen yaaim me mɨt miyapɨr han. Haiu
mamu han ekitet God kakrekyei menmen yaaim kakɨkepei, haiu emnakɨn
tokim emu emriuwe menmen enum yapɨrwe mamnen.

8 Menmen me haiu hanhan meriuwe mɨt miyapɨr han mamu mamɨt
tɨpmain tipmain enum eik. Te maain wɨ ham mamnen te haiu ap
mamwepyapɨr hɨm God ketpeiyem haiu mamtɨp mɨt em. Maain haiu ap
te mamtɨp hɨm nɨpaa haiu ap merteiyem. Menmen in ek haiu merteiyem,
hɨram mamno mamɨt.

9 Hɨm im hɨram yaaim mentar in ek haiu mertei hɨm pɨnam me God
keremem, te haiu matɨp mɨt em. Haiu ap mertei meiyam au.

10 Maain wɨ kerek God kaknen kakwepyapɨr menmen yapɨrwe, menmen
in ek haiu merteiyem hɨram mamno mamɨt. Maain menmen meiyam
yaaim mamɨkrehɨr me menmen im e.

---

* **12:31** 1Ko 14:1 * **13:2** Mt 17:20 * **13:3** Mt 6:2 * **13:5** Fl 2:4 * **13:6** Ro 12:9 * **13:7** Ro 15:1; 1Pi 4:8; 1Ko 9:12

11 Nɨpaa haiu mɨre nɨkerek kike, haiu han kitet menmen mar ke nɨkerek
han kitetim, haiu matɨp mar ke nɨkerek netpim, haiu mertei menmen mar
ke nɨkerek. Te in ek haiu mɨt iuwe. Haiu meweikɨn sip mewet menmen me
nɨkerek hɨr nɨrɨakem, haiu mises menmen me mɨt iuwe hɨr nisesim.
12 *In ek haiu mertei menmen me God kike mar ke mɨt miyapɨr nanɨr
hɨmɨn kɨr kekre glas enum tokim hapɨk mewim. Maain haiu mamno
mamɨr God ninaan mɨrak, te haiu mamɨrtei menmen God han kitet hɨram
iuwe mamɨr ke in ek God kertei haiu mɨt niutɨp niutɨp werek werek.
13 *Te, yi han ekitet menmen im. Menmen im iuwe wikak mamu mamɨt.
Haiu han kitet menmen God ketpaiyem. Haiu hanhan hɨrak kakrekyei
menmen yaaim. Haiu hanhan mamriuwe mɨt miyapɨr han. Menmen
miutɨp me menmen iuwe wikak im hɨram minɨn. Hɨram im: Haiu hanhan
mɨt miyapɨr han.

14

Menmen God Hɨmɨn Yaaik kewetaiyem hɨram minɨn menmen ham

1 *Yi mɨt miyapɨr en yi eiyinɨn hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han. Menmen
im hɨram minɨn: Yi wen hanhan God kakweti menmen ham yaaim me God
Hɨmɨn Yaaik. Yi hanhan iuwe te God kakweti menmen te yi eitɨp mɨt hɨm
mɨrak yaaim.
2 Mɨt nanpɨtɨp hɨm kerek God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem, te mɨt netariyem,
hɨr ap nantɨp mɨt neriuwerem au. Hɨr nantɨp God kerekek nanɨntar hɨr
mɨt han ap nanɨrtei menmen hɨr nanɨtpim. God Hɨmɨn Yaaik kekepi te hɨr
natɨp menmen me God nɨpaa hɨrak kɨsawɨnem.
3 Hɨram yaaim te mɨt kerek natɨp mɨt hɨm me God, hɨr natɨp mɨt en. God
au. Hɨr netpor nankepi nanises hɨm me God nanrekyor hɨr han yaaik nanu.
4 Mɨt kerek nantɨp hɨm ham kerek God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem, hɨr
nantɨp menmen nankaap hɨras keriyen. Te neimɨn hɨr nantɨp mɨt
miyapɨr hɨm me God eim, hɨr nankaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
nanriuwerem.
5 *Hi hanhan yi yapɨrwe yaitɨp hɨm ham mɨt nepɨtariyem kerek God
Hɨmɨn Yaaik kewet haiu mɨt em. Te hi hanhan wɨsenum te yi eiyɨtpor hɨm
me God. Mɨt kerek hɨr natɨp mɨt hɨm me God, hɨm mɨr minɨn hɨm me
mɨt kerek natɨp hɨm ham me God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem, te hɨr mɨt han
ap nanu nanweikɨn hɨm nanwepyapɨr menmen hɨr netpim. Mɨt han hɨr
nanu nanweikɨn hɨm nanwepyapɨr menmen im te mɨt miyapɨr ne weiwɨk
me God nanɨrteiyem werek werek. Im yaaim mɨre mɨt kerek natɨp mɨt
miyapɨr hɨm me God nɨkaap mɨt miyapɨr neriuwerem.
6 Nai yinan, maain hi anen ari te hi etpi hɨm ariuwe hɨm ham God
Hɨmɨn Yaaik kewetewem yi yepɨtariyem, hi ap akepi ere hi eweikɨn hɨm
awepyapɨrem hetpiyem. Hi etpi hɨm me God me hɨm yi yetpim, yi
eiyɨrteiyem werek werek, o hi etpi menmen maain mamnen, menmen im
yi eiyɨmtewem hɨram mamkepi yayises God werek werek.

Haiu emtɨp hɨm me God mamriuwe hɨm haiu yapɨrwe merteiyem

7 Menmen mɨre tukɨn o wekɨnp hɨram han kewim au. Hɨram mɨre mɨtɨk
katɨp keriuwe hɨm ham. Mɨt ap nɨrɨak tukɨn o wekɨnp nine henye mei
werek au, mɨt nepɨtari menmen hɨram tukɨn o wekɨnp metpim.
8 Mɨt ap nɨrɨam tukɨn werek werek au, nanɨrkeik te mɨt hɨr nanɨrtei
nanɨno nanɨnepan a? Taauye!

---

* **13:12** 2Ko 5:7; Je 1:23 * **13:13** 1Te 1:3; 1Jo 4:16 * **14:1** 1Ko 12:31, 14:39 * **14:5** Nam 11:29

9 Menmen yi mɨt yɨrɨakem hɨram mepɨr keremem. Yi eitɨp mɨt eiriuwe
hɨm ham God Hɨmɨn Yaaik kewetiyem, hɨr mɨt nemtewem hɨr nepɨtariyem.
Yi yayɨtpor menmen, te hɨm epei au men.
10 Mɨt nerer wit wit natɨp hɨm ham hɨm ham. Hɨr ap natɨp hɨm weinɨm
au. Hɨr netike mɨt newepnak neriuwerem.
11 Hi ap hertei menmen werek werek kerek mɨtɨk hak ketpewem, te hɨrak
han kitet hi mɨtɨk ke wit hak, hi han kitet hɨrak ke wit hak, hawɨr ap
wewepnak au.
12 Te hi hetpi menmen im. Yi hanhan yayɨt menmen ham ham kerek God
Hɨmɨn Yaaik kakwetiyem. Te yi eiyinɨn hanhan eiyɨt menmen yaaim God
Hɨmɨn Yaaik kakwtai haiu mɨt em hɨram mamkaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk
me God te hɨr nanisesik werek werek.
13 Te mɨtɨk kerek katɨp keriuwe hɨm ham me God Hɨmɨn Yaaik
kewetɨwekem, hɨrak ap kerteiyem, hɨrak ekitehi God ekɨkepik hɨrak ekɨrtei
hɨm hɨrak epei ketpim te hɨrak kakwepyapɨrem katɨp mɨt em. Hɨrak
kakrɨak menmen im kakɨntar hɨm im hi hetpiyem.
14 Hi hitehi God hi ewenɨpi niuk mɨrak heriuwe hɨm ham hi hepɨtariyem
kerek God kewetewem, hɨmɨn kai ketike God tewepnak, te han kai au kau
weinɨk.
15 *Te hi arɨak menmen im. Hi ehitehi God eriuwe hɨmɨn kai ketike han
kai, hi tewen aine henye ariuwe hɨmɨn kai kaktike han kai.
16 Yi eiyitehi God yi eiwenɨpi niuk mɨrak eiriuwe hɨm ham mɨt ap
nerteiyem au, nanɨrkeik te hɨr nanɨrtei hɨm yi yetpim a? Hɨram yaaim
te hɨr nantikewi nanwenhiyem a? Taauye!
17 Yi epei yatɨp God hɨm yaaim yewenɨpi niuk mɨrak te yi ap yɨkaap mɨt
kerek nemtau hɨm mi yeriuwerem au.
18 Hi Pol hi hetenen menmen God Hɨmɨn Yaaik kewetewem. Hi han yaaik
heriuwe God hentar hi hinɨni hi atɨp God menmen heriuwe hɨm ham hi ap
herteiyem kerek nɨpaa hɨrak kewetewem.
19 Te wɨ kerek hi hau hetike mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, haiu mererik
mewenɨpi niuk mɨrak, hi hinɨn hanhan atɨp mɨt menmen kike ariuwe hɨm
haiu yapɨrwe merteiyem te hɨram mamkepi hɨr nanu werek. Hi hɨnapen
etpor menmen yapɨrwe ariuwe hɨm ham hɨr nepɨtariyem au emɨt! Hɨram
ap mamkepi au.
20 *Nai yinan, yi ap eire nɨkerek eiriuwe menmen yi han kitetim au emɨt.
Yi eire mɨt iuwe. Me menmen enum mɨt nisesim yi eiweikɨn sip eiwetɨwem
eitariyem eiyɨr ke nɨkerek kike miyerer nɨnani. Te menmen yaaim yi han
ekitetim werek werek eiyɨr ke mɨt miyapɨr iuwe.
21 *Hɨm me God mau tɨwei nɨpaa profet Aisaia kewisɨm hɨram matɨp me
mɨt miyapɨr natɨp hɨm ham mɨt netariyem mar im:
"Mɨt ne wit netike mɨt han ap ne wit hɨr nantɨp mɨt in
nanriuwe hɨm ham hi God awetɨrem.
Hɨr nanwepyapɨr hɨm mai nantɨp mɨt em te hɨr ap nanisesim au."
22 Te hɨm ham im kerek God Hɨmɨn Yaaik keweteiyem, hɨram mamkaap mɨt
ap nises hɨm me God te hɨr hanhan nanɨmtewem. Mɨt epei nises hɨm me
God hɨram mamkepi au. Hɨm me God ham mɨt natɨp mɨt han em hɨram
mamkaap han ke mɨt ap nisesik au. Hɨram mamkaap han ke mɨt kerek
nisesik keriyen.
23 *Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nanrerik nantɨp nanriuwe hɨm ham hɨr
nepɨtariyem kerek God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem, maain mɨt kerek ap nises

* **14:15** Ef 5:19 * **14:20** Ef 4:14; Fl 3:15 * **14:21** Ais 28:11-12 * **14:23** Ap 2:13

hɨm me God o mɨt ap nertei menmen im, hɨr nanɨnen nanɨmtau menmen yi eiyɨtpim, hɨr nepɨtari menmen yi yetpim te hɨr han kitet yi enun yɨre mɨt han kɨr enuk.
24 *Te mɨt miyapɨr nererik natɨp mɨt hɨm me God, maain mɨt kerek ap nises hɨm me God o mɨt ap nertei menmen im hɨr nanɨnen nɨmɨn nanu nanɨmtau menmen yi yetpim, hɨr nanɨrtei hɨm im te menmen im mamrekir han kɨr te hɨr nanɨrtei hɨr hɨras mɨt enun.
25 *Hɨm me God im mamket menmen enum mekre han kɨr hɨr han kitetim te hɨr newen ninɨp nanwenɨpi niuk me God nantɨp nar ik: "In ek hi hertei God kau kekre nɨmɨn ke yi mɨt."

Yi eiwenɨpi niuk me God yi eiyises menmen yaaim

26 *Nai yinan hi hetpi yi eirɨak mekam a? Wɨ kerek yi yererik yewenɨpi niuk me God yi eiyises menmen werek werek. Mɨtɨk hak kine henye, mɨtɨk hak ketpi hɨm, mɨtɨk hak kewepiyapɨr hɨm ham God epei ketpɨwekem, mɨtɨk hak katɨp hɨm ham hɨrak nɨpaa ap kerteiyem au. Mɨtɨk hak keweikɨn hɨm im ketpi menmen me mɨtɨk hak epei ketpim em e. Yi niutɨp niutɨp eirɨak menmen im yapɨrwe te hɨram mamkaap han ke mɨt miyapɨr te yi eiyises hɨm me God werek werek.
27 Mɨt miyapɨr han ne yi mɨt hɨr nepu hɨr nantɨp hɨm ham kerek mɨt nepɨtariyem, yi eiwis wik o wikak nanɨtpi hɨm im keremem. Hɨr ap nantɨp hɨm nanre yapɨrwe au emɨt! Mɨtɨk hak kaktɨp hɨm mɨrak, mɨtɨk keiyak kakwepyapɨr menmen hɨrak ketpim. Epei au, mɨtɨk hak kakɨtpi kakriuwe hɨm mɨrak ham.
28 Mɨt han ap nepu kerek nanwepyapɨr hɨm kerek mɨt han netpim, hɨr ap te nantɨp hɨm im mekre nɨmɨn ke yi mɨt miyapɨr kerek yererik yewenɨpi niuk me God au emɨt! Hɨr keriyen nantɨke God nantɨp nanɨkre han kɨr.
29 *Yi eiwis mɨtɨkɨt wik o wikak kerek hɨrakɨt tɨre profet hɨrakɨt tatwepyapɨr hɨm God ketpɨwekɨtem. Hɨrakɨt tatwepiyapɨr hɨm me God, te yi mɨt han yi han ekitet hɨm im hɨrakɨt tewepyapɨrem hɨram yaaim o au enum.
30 Mɨtɨk hak kau yeno kekre nɨmɨn ke yi mɨt, God ketpɨwek menmen, hɨrak ap ekmerɨr mɨtɨk hak ketpim au, hɨrak ekɨkrit ekno ekɨkrehɨr kɨrak ekɨtpim.
31 Mar im yi eiwepyapɨr hɨm me God eitɨp mɨt em eire kiutɨp kiutɨp te yi mɨt miyapɨr yapɨrwe yau en yi eiyɨmtewem werek werek, hɨram mamkepi han ki te yi eiyu werek.
32 Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨre profet hɨr newepyapɨr hɨm God ketporem, hɨr naanmɨpre han kɨr me menmen. Han ap naanmamror au. Hɨr mɨt keriyen, te hɨr naanempre han kɨr me menmen God ketporem.
33 Hɨr enrɨak menmen im enɨntar God hɨrak ap kaknip han ke mɨt nererik nemtau hɨm mɨrak te hɨr han kakitet menmen heriyai heriyai nanɨtpim au. Hɨrak kaknipai haiu mɨt mamu han kiutɨp mamises hɨm mɨrak.
Wɨ kerek yi mɨt miyapɨr ne God yererik yewenɨpi niuk me God yi eirɨak menmen mar im.
34 *Yi yairerik yaiwenɨpi niuk me God, miyapɨr ap te nantɨp menmen au, emɨt! Hɨr nankintɨp nanu nanises hɨm me mɨt nɨr nanɨr ke hɨm me God mau tɨwei metpim.
35 Miyapɨr hanhan nanɨrtei hɨm me menmen werek werek kerek mɨt netpim, hɨr ap nanitehi mɨt in me menmen neit wit kerek hɨr newenɨpi

* **14:24** Jo 16:8 * **14:25** Ais 45:14; Sek 8:23; Jo 4:19 * **14:26** 1Ko 12:8-10; Ef 4:12 * **14:29** Ap 17:11; 1Te 5:21 * **14:34** 1Ko 11:3; 1Ti 2:12; Ta 2:5

God au emɨt! Menmen im enum. Maain hɨr nanu wɨnak kɨr, hɨr nanitehi
mɨkan nɨr me menmen hɨr nanɨtporem werek werek.
36 Yenmak yi eirɨak menmen im mar ke hi hetpiyem a? Yi han kitet God
hɨm mɨrak hɨram mekrit meke wit Korin man a? O au en, yi han kitet
hɨm me God man yi mɨt miyapɨr keriyen te yi eiyises han ki me menmen
yapɨrwe a? Taau! Yi ap yertei menmen yapɨrwe me God te yi eiyɨmtau
menmen hi hetpi yi eiyisesim.
37 *Mɨt han nekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨr han kitet God epei kewetɨr menmen
mɨrak iuwe o hɨr nɨre profet newepyapɨr menmen God ketporem, hɨr
nanwenhi menmen hi ewisiyem hɨram menmen Mɨtɨk Iuwe Krais katɨp
haiu emisesim.
38 Mɨt kerek ap han kitet menmen hi ewisiyem hɨram hɨm me God, haiu
ap han kitet hɨr nɨre mɨt profet newepyapɨr natɨp menmen God ketporem.
Au, hɨr mɨt enun netari menmen.
39 Te nai yinan, yi hanhan iuwe te yi eire profet te yi eiwepyapɨr eitɨp hɨm
God ketpiyem yi eitɨp mɨt em. Te yi eirɨak menmen mar im keremem au.
Yi ap eiwen mɨt kerek nanɨtpi hɨm ham yi yepɨtariyem au emɨt!
40 *Te menmen yi yɨrɨakem me wɨ yi yererik yɨrɨakem, yi yises menmen
yaaim yi yɨrɨakem.

15

Krais nɨpaa kaa, God pɨke kɨkɨak kekrit kau

1 Nai yinan, in ek hi hanhan ekekyi han ki me hɨm yaaim me Krais nɨpaa
hi hetpiyem kerek yi yemtewem yi yisesim werek werek.
2 Hɨm hi nepei netpiyem yi yisesim werek werek mar ke nɨpaa hi
hewepyapɨr hetpiyem, hɨram mamkepi yi yayises God werek werek yi ap
yayɨwaank, o au en, taau!
3 *Hi hetpi hɨm im hɨram menmen iuwe minɨn kerek nɨpaa God ket-
pewem hi hemtewem. Hɨm mɨram im: Mɨtɨk Krais kaa te kakɨsak menmen
enum haiu mɨrɨakem, kar ke hɨm me God mau tɨwei nɨpaa metpim hɨrak
kaknen kaki.
4 *Hɨrak kaa epei au, mɨt han newisɨk kekre hei ke han hɨrak kɨnɨk mɨniu
(o neiyɨp) Hɨrak kɨwaai kekrerek me wɨ wikak epei au, God kɨkɨak kekrit
kau kar ke hɨm me God mau tɨwei metpim.
5 *God kɨkɨak kekrit kau epei au, hɨrak kewepyapɨr hɨrekes te Sifas (Pita)
kinɨn kɨrek. Hɨrak kɨrek epei au, mɨt han disaipel hɨr nɨrek.
6 Hɨr nɨrek epei au, mɨt miyapɨr nar 500 hɨr nɨrek. Mɨt miyapɨr in nɨpaa
ere in hɨr nisesik. Mɨt yapɨrwe wen nau tɨ, te mɨt han niutɨp niutɨp epei
naa.
7 *Hɨr nɨrek epei au, hɨrak Jems kɨrek. Hɨrak kɨrek, te mɨt aposel yapɨrwe
hɨr nɨrek.
8 *Maain hi hɨrekes hɨkaru, hɨrak kan te hi hɨrek. Hi hɨre mɨtɨk enuk hi
hɨrek.
9 *Hi hɨre mɨtɨk enuk weinɨk hekre nɨmɨn ke mɨt aposel, hi hɨre hɨkaru.
God kehimɨtena hi hɨre aposel te hi ap yaaik au! Nɨpaa hi hewaank mɨt
miyapɨr kerek nises hɨm me Krais.
10 *In ek hi hɨre mɨtɨk yi yɨra te yi yerteiya hentar menmen yaaim God
kerekyewem kekepa keriuwerem. Hɨrak ap kerekyewem weinɨm au. Mɨt

---

* **14:37** 1Jo 4:6 * **14:40** Kl 2:5 * **15:3** Ais 53:8-9 * **15:4** Mt 12:40; Ap 2:24-32 * **15:5** Lu 24:34; Mt 28:16-17 * **15:7** Lu 24:50 * **15:8** Ap 9:3-6; 1Ko 9:1 * **15:9** Ef 3:8; 1Ti 1:15; Ap 8:3 * **15:10** 2Ko 6:1, 11:5, 23

aposel hɨr nɨrɨak menmen yaaim te hi hinɨni heriuwe menmen hi hɨrɨakem me God. Te hi hɨrekes ap hɨrɨak menmen im au. God kekepa te hi hɨrɨak menmen hɨram mɨre yaaim.

11 Mɨt han aposel hɨr netpi hɨm me God o hi hetpi hɨm me God hɨram weinɨm. Menmen iuwe hɨram mar im: Haiu aposel metpi hɨm me Krais mɨpɨram, te yi epei yisesim.

Haiu mɨt yapɨrwe mami te maain God pɨke kakɨkekyei haiu mit

12 Haiu matɨp mɨt hɨm me Krais kaa te God pɨke kɨkɨak kekrit kau. Te yi mɨt han niutɨp niutɨp yekre nɨmɨn ke yi mɨt yapɨrwe, yi yenmak te yi yatɨp mɨt kerek nɨpaa hɨr naa, maain hɨr ap pɨke nanɨkrit au?

13 Mɨt hɨr naa pɨke nanɨkrit au, te hɨram mar ke God ap kɨkɨak Krais hɨrak kekrit kepu au.

14 God ap kɨkɨak Krais hɨrak pɨke kekrit kau au, te haiu mɨt metpi hɨm enum weinɨm te yi yises hɨm weinɨm.

15 *Yi yises hɨm weinɨm te haiu mɨt enun memitipɨn metpi menmen me God haiu merekyi enum matɨp hɨrak epei kɨkɨak Krais kerek nɨpaa kaa, hɨrak kekrit kau. God ap kɨkɨak Krais te maain hɨrak ap te kakɨkaan mɨt kerek epei naa.

16 Mɨt hɨr naa pɨke nanɨkrit au. Te God ap kɨkɨak Krais hɨrak pɨke kekrit kepu auye!

17 God ap kɨkɨak Krais te yi yises hɨm mɨrak weinɨm. God ap kesak menmen enum mi yi yɨre mɨt miyapɨr yaain au. Yi enun.

18 God ap kesak menmen enun haiu mɨt mɨrɨakem, te mɨt kerek nɨpaa nises hɨm me Krais kerek menmen enum mau han kɨr, hɨr nantike God nanu nanɨt au.

19 Haiu mɨre mɨt kerek nises hɨm me Krais me wɨ haiu mau tɨ in hɨrak kekepai, te maain haiu mami God ap kakɨkepai pɨke kakɨkekyei haiu mamɨkrit, te mɨt nau tɨ in han kitet haiu enun metaritari hɨr han etwenɨnei wɨsenum.

20 *Te hɨm im hi nepei hetpim hɨram au. God epei kɨkɨak Krais hɨrak pɨke kekrit kepu. Hɨrak kekrit kinɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe naa kerek maain God pɨke kakɨkɨan.

21 *Menmen hi hetpiyem hɨram yaaim hentar menmen im. Mɨtɨk kiutɨp Adam kɨrɨak menmen enum kenip haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe haiu mami. Mar keremem te mɨtɨk kiutɨp Krais hɨrak kaknipai haiu mɨt kerek mami haiu pɨke mamɨkrit kakɨntar hɨrak pɨke kekrit kau.

22 Haiu mɨt yapɨrwe mami mentar haiu nepenyerer ne Adam. Mar keremem te haiu mɨt kerek haiu ne Krais, maain haiu mami te God kakɨkekyei haiu mɨt.

23 *Haiu yapɨrwe mami, maain haiu pɨke mamɨkrit mamu me wɨ God kemeteiyem. Krais hɨrak kinɨn kekrit kau. Maain wɨ kerek hɨrak pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, God kakɨkɨan mɨt kerek epei nisesik hɨr mɨt nɨrak.

24 Me wɨ im menmen yapɨrwe maain tewen mami mamɨt. Wɨ kerek Krais kakinɨn kakɨwaank menmen me gavman metike menmen me mɨt iuwe, netike menmen mɨr iuwe, hɨrak kakwis God kakinɨn menmen yapɨrwe.

25 *Krais hɨrak kakinɨn naanmamre menmen yapɨrwe ere God kakinɨn mɨt enun nepan nɨrak.

---

* **15:15** Ap 1:22, 4:33, 5:32 * **15:20** Kl 1:18 * **15:21** Ro 5:12, 18 * **15:23** 1Te 4:16; Rev 20:5
* **15:25** Mt 22:44

26 *Hɨrak kakinɨn menmen enum yapɨrwe, maain menmen kerek menip
haiu mɨt metike menmen yapɨrwe mami, God kakɨwaankem hɨram mamɨt,
te haiu mamu mamɨt.
27 *Hɨm me God mau tɨwei hɨram matɨp mar im: “God kinɨn menmen
yapɨrwe hɨram mamises han ke Krais.” Hɨm im kerek matɨp “Menmen
yapɨrwe” hɨram ap matɨp me God hɨrekes au. Hɨrak kakinɨn menmen
yapɨrwe kerek in ek mamises han ke Krais.
28 Maain God kakinɨn menmen yapɨrwe mamises han ke Krais, te Krais
hɨrak Nɨkan ke God, hɨrak kakwis God hɨrekes kakinɨnek kakɨntar nɨpaa
God kekekpik kinɨn menmen yapɨrwe. Hɨrak kises han ke God epei au, te
God hɨrekes kakinɨn haiu mɨt yapɨrwe.
29 Hɨm im hi hetpiyem me maain God kakɨkɨan mɨt miyapɨr kerek epei
naa, hɨram enum hi emitipɨn heriuwerem, mɨt nenmak te hɨr newis mɨt
han hɨr nɨkɨri neriuwe tɨpar mamkaap mɨt miyapɨr hɨr epei naa a? Hɨr
han kitet menmen enum hɨr nɨrɨakem.
30 *Hɨm im hɨram enum me nemitetpɨn keremem, menmak te haiu mɨt
in hekrit hekrit mamwis menmen enum mamnen menep te mamraiwaank
a? Au! Haiu emweikɨn sip emwet hɨm me God im emrɨr.
31 *Nai yinan, hi hetpi hekrit hekrit hi hɨrɨak menmen me God te menep
hi hahi. Menmen hi hetpiyem hɨram yaaim mar ke hɨm hi hetpiyem in ek.
Hi han yaaik heriuwi hentar yi ne Krais Jisas kaiu Iuwe.
32 *God ap kakɨkoya te hi hɨrɨak menmen im weinɨm. Nɨpaa hi heit wit
Efesas hi etike mɨt hɨr enun nɨre sak mɨt hɨr nakɨp henmik ketuk, haiu
menehan te menep hɨr naniyep hi hahi. God ap te kakɨkekyei haiu mɨt te
hɨm im nɨpaa mɨt netpim haiu emisesim hɨram mɨre yaaim. Hɨram matɨp,
“In ek haiu mamɨm menmen metike tɨpar si enum ere haiu han yaaik iuwe
mamɨntar maain haiu mami.”
33 Yi ap eiwis mɨt han nanmitipɨn nanriuwe menmen hɨr netpiyem. Yi
eitike mɨt enun eikiyan eiwepnak, hɨr nanɨwaank han ki me menmen yi
yisesim me God pɨke kakɨkekyei haiu mɨt.
34 *Yi han ekitet menmen werek werek eiweikɨn sip eiwet menmen enum.
Mɨt han en yi mɨt ap yertei God yisesik au. Hi hetpi hɨm im hɨram merekyi
yɨnk enuk te yi eiweikɨn sip pɨke eiyises hɨm yaaim.

Maain God kakɨkɨak yɨnk kaiu hɨrak kakweikɨn kakre yaaik

35 Mɨt han nitauhi menmen im: “Mamerkeik te God kakɨkɨan mɨt nɨpaa
naa? Hɨrak kɨkɨan mɨt epei au, hɨrak kakwetɨr yɨnk kakre mekam?”
36 *Mɨt nanitauhiyem te hi etpor ahɨr ik: Ti mɨtɨk enuk hepɨtari menmen
im. Yehes me rais ti emɨr emɨt ni ap te mamwo ere haas mɨram mamɨsine
te hɨram mamwo.
37 Yehes me rais kerek yi yamɨr mekre tɨ hɨram yehes weinɨm me rais o
menmen ham, te hɨram ap haas metɨke nɨkim keremem maain mamwo au.
38 *God kewet rais yehes hɨram mewo mɨre menmen ham hɨrak hanhan
kenipem. Menmen yapɨrwe ap mewo mɨpɨram au. God kehimɨtanem
hɨram mamwo mamre menmen ham.
39 Yɨnk yapɨrwe hɨram ap mɨram au. Yɨnk ke mɨt miyapɨr hɨrak hak. Yɨnk
ke samiyak hɨrak hak. Yɨnk ke hore hɨrak hak, yɨnk ke saauk hɨrak hak.
40 Menmen yapɨrwe mau nepni, menmen ham mau tɨ. Menmen mau
nepni hɨram yaaim te hɨram meweikɨn me menmen ham yaaim mau tɨ.

---

* **15:26** Rev 20:14, 21:4 * **15:27** Sam 8:6 * **15:30** Ro 8:36 * **15:31** 2Ko 4:10-11 * **15:32** Ais 22:13; Lu 12:19-20 * **15:34** Ro 13:11; Ef 5:14; Ap 26:8; 1Ko 6:5 * **15:36** Jo 12:24 * **15:38** Jen 1:11

41 Wepni hɨrak kɨr kɨpre hak, wenke hɨrak kɨpɨr kɨpre hak, hɨr me wɨtaan
hɨram mɨpɨr ham. Nɨmɨn ke hɨr yapɨrwe, ham mɨr iuwe, ham au mɨr kike.
42 Yɨnk kaiu maain God kakɨkɨak hɨrak kakɨr ke menmen hi nepei
etpiyem. Yɨnk kaiu hɨrak kɨre yehes. Yɨnk kaiu maain hɨr nanwisɨk kakɨkre
hei, hɨrak kaknɨn kakɨsine kakɨt. Te yɨnk kaiu kerek God kakɨkɨak, hɨrak
ap te kakɨsine kakɨt au.
43 *Yɨnk kerek maain mɨt nanwisɨk kakɨkre hei hɨrak menmen enuk
weinɨk kerekek. Te yɨnk maain kerek God kakɨkɨak hɨrak kakre yaaik. In ek
yɨnk hɨrak kaknap te hɨrak ap mampenuk. Maain hɨrak kakre manpenuk
wɨsenuk.
44 Yɨnk kaiu kerek maain mɨt nanwisɨk kakɨkre hei, hɨrak menmen me tɨ
kerekek.
Maain yɨnk kaiu God kakɨkɨak, hɨrak kakweikɨn kakre hak yaaik kerek
kakɨkaap hɨmɨn kaiu kaku werek kakɨkrerek. Yɨnk ke hɨrak kepu, te haiu
mertei maain haiu mamɨt yɨnk hak kakɨkaap hɨmɨn kaiu hɨrak kaku.
45 *Hɨm mau tɨwei me God mɨt newisɨm hɨram matɨp mar im. Hɨram
matɨp me Adam, “God kɨrɨakek hɨrak kepu.” Te Krais hɨrak kɨre Adam,
hɨrak kɨkaru kan kewet haiu mɨt Hɨmɨn kɨrak, haiu mamu mamtikerek.
46 Haiu eminɨn emu tɨ ik emriuwe yɨnk kerek God naanmɨprewek au.
Yɨnk ke tɨ kerekek. Maain God kakweikɨn yɨnk kaiu te God Hɨmɨn Yaaik
hɨrak naanmamrai yɨnk kaiu.
47 *God kɨrɨak mɨtɨk Adam kinɨn kau tɨ hɨrak yɨnk kɨrak ke tɨ. Te Mɨtɨk
Krais kerek kɨkaru kan, hɨrak keke wit ke God kan.
48 Hɨr mɨt miyapɨr nau tɨ hɨr nepenyerer ne mɨtɨk Adam kerek nɨpaa God
kɨrɨakek ke tɨ te hɨr nar ke hɨrak kerekek. Maain hɨr mɨt miyapɨr kerek
nanu wit ke God, hɨr nanweikɨn nanɨr ke Mɨtɨk Krais hɨrak nɨpaa keke wit
ke God kan hɨr nanɨr ke nepenyerer nɨrak.
49 Yɨnk kaiu ik hɨrak kar ke mɨtɨk Adam kerek nɨpaa God kɨrɨakek ke tɨ,
te maain yɨnk kaiu kakweikɨn kakɨr ke Krais kerek nɨpaa keke wit ke God
kan.
50 *Nai yinan hi hetpi menmen im. Yɨnk kaiu God kɨrɨakek ke tɨ ap te
kaku kakɨt wit kɨrak au. Menmen kerek maain kakɨsine ap te kakno wit
kerek menmen ap mamɨsine au.
51 *Yi eiyɨmtau hɨm im hi hetpiyem me menmen nɨpaa mɨt hɨr nerteiyem
au. Mɨt han nekre nɨmɨn ke haiu mɨt kerek mises hɨm me Krais mau tɨ, hɨr
ap te nani taau. Te God kakweikɨn yɨnk kɨr waswas.
52 *Wɨ mɨtɨk ensel kaktenwo taur kɨrak kehimɨtan wɨ me tɨ nepei mesi,
God kakweikɨn yɨnk kɨr waswas kakɨr ke mɨtɨk nanamɨr hei mewen. Mɨtɨk
ensel kaktenwo taur kɨrak epei au, God pɨke kakɨkɨan mɨt kerek nɨpaa naa,
hɨrak kakweikɨn yɨnk kaiu, te haiu ap pɨke mami taau.
53 *Hɨrak kakweikɨn yɨnk kaiu kakɨntar yɨnk kaiu maain kerek haiu
mamnap mami hɨrak ekweikɨn ekre yɨnk ap te haiu mamnap o mami.
54 *Maain God kakweikɨn yɨnk kaiu kerek kaknipai haiu mamnapo mami,
hɨrak kakweikɨn kakre yɨnk yaaik ap te kaknipai haiu mamnap o mami au.
Te hɨm me God nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei mamnen. Hɨram matɨp mar
im:
“God epei kinɨn menmen enum menip haiu mɨt
miyapɨr yapɨrwe haiu mami.
55 *In ek menmen enum hɨram menipai haiu mɨt miyapɨr mamɨwaank,

---

* **15:43** Fl 3:20-21 * **15:45** Jen 2:7; Jo 6:63; 2Ko 3:6, 17 * **15:47** Jen 2:7 * **15:50** 1Ko 6:13
* **15:51** 1Te 4:15-17 * **15:52** Mt 24:31 * **15:53** 2Ko 5:4 * **15:54** Ais 25:8 * **15:55** Hos 13:14

hɨram epei au enum mɨre henmik kewen. Menmen enum hɨram menipai haiu mami hɨram epei au mesi.”

56 *Menmen enum mekre han kaiu mamnipai haiu mami. Hɨm me God mau tɨwei nɨpaa Moses kewisɨm hɨram mɨkɨam menmen enum mekre han kaiu, menipai haiu mɨrɨak menmen enum te haiu mami.

57 Tɨs, haiu emtɨp God hɨrak yaaik kentar hɨrak keriuwet Jisas Krais kaiu Iuwe hɨrak kinɨn menmen enum mekre han kaiu menipai haiu mami. Te haiu ap mami mamɨt au, haiu pɨke mamɨkrit mamu.

58 *Te nai yinan yaain yi han tokik eiyu ap eiwis hɨm ham enum memipɨn mamri han ki. Yi ap einapen eirɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais hekrit hekrit au emɨt eiyɨntar yi yertei menmen yi yɨrɨak Mɨtɨk Iuwe em, hɨram ap weinɨm au.

16

Hɨm me pewek mɨt ne Korin nantɨwem nanwet mɨt miyapɨr han em

1 *In ek hi ewisi hɨm me pewek kerek yi hɨras yewisɨm mɨwaai niutɨp. Te yi eiwet mɨt miyapɨr han kerek hɨr nises God neit provins Judia yi eiwetɨrem. Hi ewisiyem entar yi epei yitauhiyem. Yi yises menmen hi epei atɨp mɨt nises hɨm me God neit provins Galesia em.

2 Me wɨ Sande miutɨp miutɨp yi mɨt miyapɨr yapɨrwe niutɨp niutɨp eiremɨr pewek pɨnam me menmen God kekepi yi epei yetɨwem me menmen yi yɨrɨakem. Yi eiremir pewek im eiwisɨm emwaai niutɨp te maain wɨ kerek hi anen etɨwem, yi ap eino ein eino ein eiriyam me mɨt miyapɨr en au emɨt! Hɨram menmen yi epei yewisɨm hɨram emwaai emɨmeriyo.

3 Maain hi anen hi awis tɨwei keiyak kakɨkaap mɨt ne Jerusalem hɨr nanɨrtei yi neimɨn, hi awet mɨt kerek yi yehimɨteni hɨr nantɨwek kaktike pewek mi, hi ariuweti hɨr neiyɨm enɨno wit Jerusalem.

4 Maain hi anen hi han kitet hɨram yaaim te hi ano Jerusalem hɨr nantikewa haiu emriyan emno.

Pol hanhan kaknen kakɨr mɨt miyapɨr ne wit Korin

5 *Hi ehinɨn ano provins Masedonia. Hi hen en apei au, te hi pɨke anen ari yi mɨt miyapɨr en.

6 *Hi anen ehu etikewi wɨ mei yapɨrwe au en, hi ehu wɨ ere hawɨ hɨtan epei au. Hawɨ hɨtan epei au, yi eikepa eiriuweta hi ano wit keiyak hi hanhan anori.

7 *In ek hi hɨnapen anen ari me wɨ hi ano wit hak menep entar hi ehu etikewi wɨ mei kike au emɨt. Maain mɨtɨk Iuwe Krais kakwisa hi anen ehu etikewi wɨ mei yapɨrwe.

8 Te in ek hi ahu in heit wit Efesas ere maain wɨ haiu mɨt ne Isrel menewem Pentikos hɨram mamnen.

9 *Hi wen ahu in entar Mɨtɨk Iuwe hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe yaaim epei man mamwisai haiu mamtɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr nanisesim. Te mɨt enun han nɨnapen hɨm me God hɨr nau in nanraiwaank menmen haiu matɨp mɨt miyapɨr em.

10 *Maain Timoti hɨrak kaknen yi naanemprewek werek werek, te hɨrak ap kakneini au. Hɨrak eku werek ektikewi. Hi hetpi hɨm im hentar Timoti ketikewa hawɨr wɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe hɨram mɨpɨram.

---

* **15:56** Ro 6:14, 7:13 * **15:58** 2Kro 15:7; Rev 14:13 * **16:1** Ro 15:25-26; 2Ko 8:1-9; Ga 2:10 * **16:5** Ap 19:21 * **16:6** Ro 15:24; Ta 3:12 * **16:7** Ap 18:21 * **16:9** Ap 19:8-10; 2Ko 1:12; Kl 4:3; Rev 3:8 * **16:10** 1Ko 4:17

11 *Yi ap eineinɨk einan yipɨr eiwɨrek yi han kitet hɨrak mɨtɨk weinɨk au emɨt! Yi eikepik te hɨrak pɨke kaknen eku werek werek ekɨntar hi etike naiu yinan han in haiu mameriyɨwek hɨrak kaknen.

12 *In ek hi etpi me Apolos. Hi epei hetpɨwek hɨm iuwe hɨrak ektike naiu yinan han in hɨr nanriyan nanɨno nanri. Te hɨrak au kɨnapen. Hɨrak katɨp kar ik: "Hi ap te in ek ano au. Maain God kakwisa hi anen, te hi anen ahɨri." Te hi hetpi, maain hɨrak kaknen.

Hɨm ham pɨnam hɨram mɨkaru

13 *Yi naanempre hɨras te yi eiyises hɨm me God werek werek. Yi eire mɨt iuwe han tokik (o einakɨn tokim) eiyu me menmen enum mamnen mamriwaank.
14 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem eiyɨntar yi hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han eikepi eiriuwerem.

15 *Nai yinan, yi yertei menmen im. Mɨtɨk Stefanas ketike mɨte nɨkerek nɨrak hɨr nemtau hɨm me God hɨr ninɨn nisesim nekre nɨmɨn ke yi mɨt miyapɨr yapɨrwe nau neit provins Akaia. Hɨr epei nises han kɨr nen nɨkaap mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God. Te hi hitihi hɨm iuwe yi mɨt mɨyapɨr en.
16 *Yi eiyɨmtau hɨm mɨr metike hɨm me mɨt hɨr nekepi nɨrɨak menmen iuwe mar em.
17 Hi han yaaik hentar Stefanas, Fotyunetas, tetike Akaikas epei tan tɨra. Hɨrakɨt tan tekepa teriuwe menmen yi ap yekepa yeriuwerem yentar hi ap hau hetikewi.
18 *Hi han kitet hɨrakɨt terekyi yi han yaaik yar ke hɨrakɨt epei terekya hi han yaaik. Yi han ekitet mɨtɨkɨt tar ik hɨrakɨt mɨtɨkɨt iuwe.

19 *Mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God neit provins Esia hɨr nesiuwe hɨm netpi, "Yi yaain." Akwila ketike mɨte pɨrak Prisila hɨr netike mɨt miyapɨr han kerek nises hɨm me God nererik neit wɨnak kɨr in, hɨr yapɨrwe nesiuwi hɨm netpi, "Yi yaain."

20 *Naiu yinan yapɨrwe in hɨr nesiuwi hɨm netpi, "Yi yaain." Wɨ kerek yi yererik yi eitɨpan yi eiyewewan eiyɨr ke mɨt yaain ne God nɨrɨakem.

21 *In ek hi Pol hɨrekes hewis hɨm mai yinam im mau tɨwei men yi mɨt miyapɨr hi hetpi, "Yi yaain."

22 *Mɨt miyapɨr han en kerek hɨr ap hanhan neriuwe Mɨtɨk Iuwe Krais hɨr nemipɨn hɨr han kitet maain hɨrak kakɨwaanki. Mɨtɨk Iuwe kaiu Yaaik Krais, ti enen.
23-24 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Krais kakrekyi menmen yaaim. Hi hanhan yi mɨt miyapɨr yapɨrwe en hentar haiu ne Krais Jisas.

Mepɨr keremem

---

* **16:11** 1Ti 4:12 * **16:12** 1Ko 1:12, 3:6 * **16:13** Sam 31:24; Ef 6:10 * **16:15** Ro 16:5; 1Ko 1:16 * **16:16** 1Te 5:12 * **16:18** Fl 2:29 * **16:19** Ap 18:2, 18, 26; Ro 16:3-5 * **16:20** Ro 16:16; 2Ko 13:12 * **16:21** Kl 4:18; 2Te 3:17 * **16:22** Ga 1:8-9

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Korin - 2

Menmen me tɨwei ik

Pol kitehi God katɨp hɨrak yaaik ekentar hɨrak kekepik *1:1-11*
Pol kewepyapɨr menmen mau mekre han kɨrak ekatɨp mɨt ne Korin em *1:12–7:16*
Hɨm me kolekta mɨt ne Korin nansiuwerem emamno mɨt ne Judia *8:1–9:15*
Pol naanmɨpre hɨrekes me hɨrak keit eniuk iuwe aposel *10:1–13:10*
Pol katɨp mɨt ne Korin hɨm mɨkaru *13:11-14*

1 *Hi Pol hi hɨre mɨtɨk aposel ke Krais Jisas hatɨp mɨt hɨm mɨrak. Nɨpaa
God hanhan kewisa hi hɨre mɨtɨk aposel hi hɨrɨak menmen mɨrak. Hi hetike
kaiu yinak Timoti hawɨr wik wewis tɨwei ik wesiuwerek kaknen yi mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God yi yau wit Korin ke provins Akaia, yi yetike
mɨt miyapɨr ne God yerer wit wit yeit provins eik e.
2 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrakɨt tatrekyi
menmen yaaim yi eiyu werek werek.

Pol katɨp God hɨrak yaaik kentar hɨrak kekepik

3 *Haiu emwenɨpi niuk me God, hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais.
Haiu mertei hɨrak Haai ke han tewenɨnai, hɨrak Haai ke kekepai.
4 Hɨrak kakɨkepai han kaiu me menmen enum mamnen te haiu han
etwenɨn mɨt miyapɨr han haiu emkepi me menmen enum mamnen. Haiu
emkepi emriuwe menmen God nepei kekepai keriuwerem.
5 *Hɨm im yaaim. Menmen enum yapɨrwe mamnen mamraiwaank
mamɨr ke nɨpaa menmen mewaank Krais. Mar ke menmen enum
meraiwaank, te Krais kakɨkepai me menmen te haiu han yaaik mamu.
6 *Mɨt nɨrɨak hi hetike Timoti enum nerawɨrwaank nentar hawɨr wetpi
hɨm yaaim me God, hɨram mekepi yi han yaaik eiyu yi yertei God kakɨkepi
maain kaknen kaktihis. Mɨt nerekyawɨr enum, te God kekepawɨr. Menmen
im mamkepi yi han yaaik eiyu eiyɨntar maain menmen enum mamnen
mamriwaank yi yertei God kakɨkepi kakɨr ke hɨrak nepei kekepawɨr.
7 Hawɨr wertei werek werek me yi mɨt. Menmen enum mamriwaank
mamɨr ke menmen enum merawɨrwaank, hawɨr wertei God kakɨkepi yi
han yaaik eiyu eiyɨr ke God kekepawɨr han yaaik wepu.
8 *Nawɨr yinan, hawɨr hanhan yi yertei werek werek menmen enum
nepei man mewepɨr weit provins Esia. Menmen enum epei man hɨram
mewewɨr han kawɨr te hawɨr han kitet hawɨr wawi.
9 Hawɨr han kitet hawɨr wawi wawɨr ke mɨtɨk kerek mɨtɨk masistret
hɨrak nepei katɨp hawɨr wawi. Menmen im nepei man mekepawɨr wertei
hawɨr hɨrekses ap wawinɨn menmen im au. Hɨram mekepawɨr te hawɨr
wertei God kerek hɨrak kɨkɨan mɨt nɨpaa naa hɨr pɨke nekrit, hɨrak kerekek
kakɨkepawɨr.
10 *Hɨrak nepei kekepawɨr me menmen enum te hawɨr wawi au. Maain
hɨrak pɨke kakɨkepawɨr. Hawɨr han kitet hɨrak in ere maain hɨrak
kakɨkepawɨr naanmamrawɨr.

---

* **1:1** 1Ko 1:1 * **1:2** 1Ko 1:3 * **1:3** Ef 1:3; 1Pi 1:3; Ro 15:5 * **1:5** Sam 34:19, 94:19 * **1:6** 2Ko 4:15 * **1:8** Ap 19:23; 1Ko 15:32 * **1:10** 2Ti 4:18

11 Yi mɨt eikepawɨr eiriuwe menmen yi eiyitehi God em kakɨkepawɨr. Yi
yɨrɨakem te maain mɨt miyapɨr yapɨrwe nanɨmtau God kemtau hɨm hɨr
nitɨwekhi me hawɨr hɨrak kakɨkepawɨr, hɨr nanwenɨpi niuk mɨrak nantɨp
hɨrak yaaik.

Pol keweikɨn han kɨrak te hɨrak ap kan wit Korin au

12 *Haiu han yaaik meriuwe menmen im. Han kaiu kitet menmen haiu
mɨrɨakem haiu mises menmen yaaim God kewetaiyem haiu ap mari han
ke mɨt miyapɨr meriuwerem au. Menmen me tɨ mɨt nerteiyem ap mekepai
haiu mɨrɨakem au. God kerekek kekepai haiu mɨrɨakem. Haiu mises
menmen im mekre nɨmɨn ne mɨt miyapɨr ne tɨ, te haiu misesim wɨsenum
mekre nɨmɨn ne yi mɨt miyapɨr. Te haiu han yaaik meriuwe menmen im.
13-14 *Hɨm hi hewisiyem mau tɨwei ik, as o hɨr hɨram ap mɨsawɨn mɨre
hɨm tok piksa au. Menmen yi yekinaam hɨram keremem hi hetpiyem. Hi
hanhan yi eiyɨrtei werek werek menmen in ek yi yerteiyem kike kike me
haiu mɨt. Te maain wɨ kerek Mɨtɨk Iuwe Jisas pɨke kaknen kaktaihis, haiu
han yaaik mamriuwi yentar yi yayu yaitike Krais, yi han yaaik eiriuwe haiu
mɨt aposel eiyɨntar haiu metpi hɨm yaaim mekepi meriuwerem.
15 Hi han kitet yi han kiteta hi hɨre aposel yaaik te hi hanhan hahinɨn
anen ari, te hi akepi yi han yaaik eiyu mei wik.
16 *Hi nɨpaa han kitet hi ahinɨn anen ari yi yeit wit Korin me wɨ hi ano
provins hak Masedonia. Au, hi anaiwɨri hahɨt wit ki hi in ek han hau
provins Masedonia. Maain hi anaaiwɨr Masedonia hi pɨke ano ari yi mɨt
yeit wit Korin, te yi eikepa eiriuweta hi ano provins hak Judia, te hi ari mei
wik.
17 Te yi han kitet wɨ kerek hi hewis tɨwei hatɨp hi hanhan hahinɨn anen
ari me wɨ hi ano provins hak Masedonia, hi ap han kitet menmen werek
au. Te hi heweikɨn han kai a? Yi han kitet hi hɨre mɨtɨk enuk ke tɨ, hi hatɨp
'O, hi enen,' te hi hepakɨnem mekre han kai hi au hɨnapen a? Taauye!
18 Mar ke hɨm me God hɨram yaaim, hi ap hetpi hɨm 'O, hi anen,' te hi
hepakɨnem mekre han kai hi au hɨnapen. Taauye!
19 *Nɨpaa hi, Silvenes, Timoti, haiu mau metikewi haiu metpi hɨm me
Nɨkan ke God Jisas Krais. Yi yertei Krais hɨrak ap katɨp menmen hɨrak
kakisesim te maain kakweikɨn sip kewet hɨm nɨpaa hɨrak ketpim au. Hɨrak
kakisesim keremem.
20 *Menmen yapɨrwe God katɨp hɨrak kakrɨakem, Jisas hɨrak kakisesim
kakrekyiyem. Wɨ haiu mamwenɨpi niuk me God mentar menmen im
yaaim, haiu matɨp Mɨtɨk Krais hɨrak yaaik kakises menmen hɨrak katɨp
hɨrak kakisesim.
21 *God Haai kerekek hɨrak kekepai haiu mɨt haiu metike Krais mau
niutɨp.
22 *God hɨrekes kehimɨtenai haiu nɨrak, hɨrak kewis Hɨmɨn kɨrak Yaaik
kekre han kaiu, hɨrak kɨre menmen kike keteiknai menmen hɨrak kakwetai
menmen yapɨrwe.

Pol ap ken kɨri waswas au

23 *Hi hewisɨsiyek me menmen im te God kertei han kai kakwepyapɨrem.
Te hi hetpi werek hi ap hewisesik me menmen au. Hi ap hinɨn han hɨri yi
mɨt ne wit Korin me wɨ hi hen provins Masedonia hentar hi hɨnapen heni
yi mɨt arekyi yi han enuk.

---

* **1:12** Hi 13:18; 2Ko 2:17; 1Ko 1:17 * **1:13-14** 2Ko 5:12; Fl 2:16 * **1:16** 1Ko 16:5-6 * **1:19** Ap 18:5 * **1:20** Rev 3:14 * **1:21** 1Jo 2:27 * **1:22** Ef 1:13-14; 2Ko 5:5; Ro 8:16-17 * **1:23** Ro 1:9; 2Ko 11:31

24 *Haiu ap metpi haiu minɨn naanmɨpri me menmen me God yi yisesim
au. Haiu mertei yi yises God werek werek haiu mɨrɨak menmen metikewi
mamkepi yi han yaaik eiyu.

2

1 *Te hi epei han kai kitet hatɨp har ik. Hi ap anen ari yi mɨt etpi menmen
me han enuk heriuwerem.
2 Hi anen etpi menmen te yi han enuk, te neimɨn nankepa hi han yaaik
ehu a? Taauye! Yi mɨt kerek hi anipi yi han enuk keriyen.
3 Hi hɨnapen anen ari yi mɨt miyapɨr en yi yenipa hi han enuk au. Hi
hanhan yi eikepa hi han yaaik etikewi, te hi hinɨn hewisi tɨwei men yi mɨt,
hi hetpi menmen hi han enuk heriuwerem. Hi hertei wɨ kerek hi han yaaik
heriuwe menmen, te yi yapɨrwe han yaaik yetikewa me menmen.
4 *Wɨ hi hewis tɨwei ken yi mɨt miyapɨr en, hi hewisɨk hɨrak au kerekyo
han kai au toenuk te hi hɨkɨt. Hi hɨnapen henipi han enuk heriuwe hɨm
hi hewisiyem au. Hi epei hanhan yi eiyɨrtei hi han tewenɨni wɨsenum
keremem.

Pol katɨp hɨr mɨt ne Korin pɨke nanɨthis mɨtɨk nɨpaa kɨrɨak enum

5 *Mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen enum hɨrak ap kenipa han enuk au. Hɨrak
kenipi keriyen yi han enuk. Hi hɨnapen hemipɨn hatɨp hɨrak kenipi yi
yapɨrwe han enuk au. Yi mɨt han keriyen.
6 Menmen yi mɨt yapɨrwe yerekyɨwekem me menmen enum hɨrak
kɨrɨakem hɨram werek.
7 Te in ek yi mɨt miyapɨr yi ap han ekitet menmen hɨrak kɨrɨakem, nepei
werek emɨt yi einaipɨsem. Yi eiyɨtpɨwek hɨm yaaim em eiyɨm eirekyɨwek
han yaaik te menmen im ap mamrekyɨwek han kɨrak mamɨwaankek.
8 Te hi hitihi hɨm iuwe te yi eiteiknɨwek yi wen han tewenɨnek.
9 *Nɨpaa hi hews tɨwei ken yi mɨt te hi hanhan hertei yi yaain yises
menmen hi hetpiyem werek werek o au me yi yepɨr mɨtɨk eik kɨrɨak
menmen enum kakno.
10 Yi mɨt miyapɨr yi ap han ekitet menmen enum hɨrak mɨtɨk hak
kerekyiyem. Yi han tɨwaaiyem, te hi han tɨwaaiyem emɨt. Menmen enum
hɨram mepu, te hi han tɨwaaiyem emit, te hi hɨrɨak menmen im atɨp Krais
em, te hɨram mamkepi yi yertei hi han tɨwaaiyem emɨt.
11 *Hi hɨrɨak menmen im hentar hi hɨnapen Seten kakinɨnai kewisɨsai
me mɨtɨk kerek haiu nepei menerek mepɨrek. Haiu nepei mertei menmen
enum Seten han kitet kakrekyaiyem.

Pol hanhan keriuwe Taitas keit wit Troas

12 *Nɨpaa hi hɨniu hen wit Troas hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais,
Mɨtɨk Iuwe God kinɨn ken kekekyor han te hɨr hanhan nanɨmtau hɨm hi
hetporem.
13 *Te hi han kai ap kepu werek werek au hentar hi hemerɨr kaiu yinak
Taitas te hɨrak ap kan kɨra au. Hɨrak ap kan kɨra au, te hi hanhanek hi
hɨnaaiwɨr wit Troas hi hen provins Masedonia hɨrek hɨrak ketpo me yi mɨt
en.

God kɨkaap mɨt aposel hɨr ninɨn Seten

14 Te in ek hi hitehi God hatɨp hɨrak yaaik. Hɨrak kekepai keriuwe
menmen iuwe me Krais te haiu minɨn menmen me tɨ. God ketaihis

* **1:24** 1Pi 5:3 * **2:1** 1Ko 4:21; 2Ko 12:21 * **2:4** Ap 20:31 * **2:5** 1Ko 5:1 * **2:9** 2Ko 7:15, 10:6
* **2:11** Lu 23:31 * **2:12** Ap 14:27; 1Ko 16:9 * **2:13** Ap 20:1

kesiuwai haiu men wit heriyai heriyai haiu matɨp mɨt hɨm yaaim me Krais.
Hɨm im hɨram yaaim mar ke mɨt hɨr nemiwo (o nemiyin) tɨpar mekre
heurek, maain hɨr newepim hɨram mɨnɨn meprer wit wit heriyai heriyai.

15-16 **Haiu mɨt aposel haiu mɨre menmen mɨnɨn yaaim me Krais hɨrak
kewepwarem kewet God em. Haiu mɨre menmen minɨn yaaim men nɨmɨn
ke mɨt miyapɨr kerek God kaktorhis. Me mɨt miyapɨr kerek God kaktorhis,
menmen haiu misesim hɨram mɨre menmen mɨnɨn yaaim mamkepi hɨr
nanu werek werek. Me mɨt kerek God ap kaktorhis nanɨno si, menmen haiu
misesim hɨram mɨre menmen mɨnɨn enum menipi hɨr nani. Mɨt neimɨn hɨr
nanɨrtei menmen im werek werek a? Taauye!

17 *Yi yertei haiu mɨt ap mɨrak menmen mar ke mɨt yapɨrwe hɨr
nɨrɨakem. Hɨr nepno heriyai heriyai natɨp mɨt hɨm me God hanhan nanɨt
pewek mererim keremem. Te hɨr ap nankaap mɨt miyapɨr au. Te haiu
mɨt aposel au. Haiu mɨt han kaiu yaaik haiu matɨp mɨt hɨm yaaim me
Krais mentar God kehimɨntenai haiu mɨrɨakem. Haiu metike Krais mau
han kiutɨp, God kɨrai haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak.

3

Haiu mɨrɨak menmen matɨp mɨt hɨm lo ham yaaim me God

1 *Menmen hawɨr wewisiyem menipi yi han kitet hawɨr wewenɨpi niuk
mawɨr iuwe te yi yatɨp hawɨr yaaikɨt a? O au en, yi han kitet hawɨr war ke
mɨt han hɨr neweti tɨwei mɨt han ne wit hak newisiyek netpi hɨr mɨt yaain
a? O au en, yi han kitet hawɨr hanhan yi yewisawɨr tɨwei te hawɨr wauno
wit hak wewet mɨt han ek, te hɨr nertei hawɨr mɨtɨkɨt yaaikɨt a? Taauye!
Hawɨr wɨnapen tɨwei au!

2 *Yi mɨt miyapɨr keriyen yi yɨre tɨwei hawɨr wetenenik kekre han kawɨr,
yi yewenɨpi niuk mawɨr yeriuwe menmen yi yɨrɨakem te mɨt miyapɨr han
hɨr nɨrem nerteiyem.

3 *Menmen yi yɨrɨakem meteikɨn mɨt miyapɨr han yi yɨre tɨwei Krais
hɨrak kewisɨk kesiuwerek me his me haiu mɨt aposel. Tɨwei ik Krais ap
kewisɨk keriuwe si yeunek mau nan mar ke nɨpaa Moses kewis hɨm me
God mau nan au. Hɨrak kewisɨk keriuwe God Hɨmɨn Yaaik kɨrak kerek
kepu tipmain tipmain enum eik, hɨrak kesiuwerek ken kekre han ki kewis
hɨm mɨrak mekre han ki.

4 Hawɨr watɨp hawɨr mɨtɨkɨt yaaikɨt wentar hawɨr wertei God ke-
himɨtenawɨr wɨrɨak menmen im. Krais kekepawɨr keriuwe menmen mɨrak
iuwe kerek God Haai kewetɨwekem, te hawɨr wawises menmen hawɨr
wetpiyem.

5 *Hawɨr ap iuwe te hawɨr watɨp hawɨr wɨrɨak menmen im wises han
kawɨr weinɨk au. God kerekek kekepawɨr kewetawɨr menmen mɨrak iuwe
te hawɨr wɨrɨakem.

6 *God kerekek kekepawɨr te hawɨr watɨp mɨt menmen me hɨm ham
yaaim mɨrak. Hɨm ham yaaim me God hɨram ap hɨm lo mau tɨwei mɨt
enisesim au. Hɨram hɨm yaaim matɨp mɨt God Hɨmɨn Yaaik kɨrak kakɨkepi
kaktorhis hɨr nanu werek. Hɨm lo mau tɨwei matɨp mɨt ap nanisesim werek
werek te hɨr nani. Hɨm ham yaaim me God Hɨmɨn kɨrak Yaaik hɨram
mamkaap haiu mɨt te haiu mamu werek werek.

---

* **2:15-16** 1Ko 1:18 * **2:15-16** Lu 2:34; 2Ko 3:5-6 * **2:17** 2Ko 1:12; 1Pi 4:11 * **3:1** 2Ko 5:12; Ap 18:27; Ro 16:1 * **3:2** 1Ko 9:2 * **3:3** Eks 24:12; Jer 31:33; Esi 36:26-27 * **3:5** 2Ko 2:16 * **3:6** Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jo 6:63; Ro 7:6

7 *God kewepyaan hɨm lo, hɨrak kewet Moses em mau nan. Me wɨ hɨrak
kɨrɨakem, menmen me God iuwe merhɨhe mɨrius ninaan me Moses. Maain
hɨram pɨke mamre kike kike ere mamɨt, te mɨt miyapɨr ne Isrel ap nanɨrek
pɨke te naanmewɨriyapi me wɨ menmen me God merhɨhe mɨrius ninaan
mɨrak. Menmen me hɨm lo kerek menip haiu mɨt haiu mami, hɨram man
metike menmen iuwe me God merhɨhe.
8 *Te haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm me God Hɨmɨn kɨrak Yaaik, menmen
im mɨrak menipai haiu han yaaik mepɨrpɨr wɨsenum minɨn menmen me
nɨpaa me hɨm lo me Moses.
9 *Hɨm lo kerek hɨram menip haiu mɨt mami, hɨram man metike menmen
iuwe me God merhɨhe menip mɨt nɨnaain nepɨrpɨr, te hɨm kerek mekepai
te God kaktɨp haiu mɨt haiu yaain, hɨram minɨn hɨm me nɨpaa God kewet
Moses em, te haiu han yaaik mepɨrpɨr iuwe.
10 *Menmen me God iuwe merhɨhe mɨrius ninaan me Moses mar ke
nɨpaa ein hɨram men mɨre kike kike ere mepeit. Mar im hɨm yaaim nɨpaa
God kewet Moses em hɨram epei men kike kike mentar hɨm ham yaaim me
Krais me in ek God kewetaiyem hɨram mekrehɨr mɨram.
11 Hɨm lo me nɨpaa ein man metike menmen iuwe me God merhɨhe, te
hɨram pɨke mɨre kike kike ere meit, hɨram in ek nepei au mesi. Te hɨm
in ek God kewetaiyem mamkepai haiu mɨre yaain te God kaktaihis, hɨram
minɨn hɨm me nɨpaa mentar hɨram ap te mamɨsi au. Hɨram mamu mamɨt
tipmain tipmain enum eik.
12 Haiu mertei hɨm ham yaaim hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain
enum eik, haiu mamɨmerɨr menmen mɨrak merhɨhe iuwe mamnen te haiu
ap mepakɨn hɨm mei au. Haiu mewepyapɨrem te mɨt miyapɨr nerteiyem.
13 *Haiu ap mɨrɨak menmen Moses hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kewis laplap
pɨnam mɨwapɨn ninaan mɨrak te mɨt miyapɨr ne Isrel ap te nanɨr menmen
yaaim me God merhɨhe mɨrius ninaan mɨrak men kike kike ere meit.
14 *Moses kewis laplap pɨnam mɨwapɨn ninaan mɨrak keremem au. Mɨt
miyapɨr ne Isrel han kɨr ap nertei menmen me God werek werek au, hɨram
mɨre laplap pɨnam mɨwapɨn han kɨr. In ek, mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr nererik
nekine hɨm me Moses, hɨr han kɨr ap nertei menmen me Krais werek werek
au. Hɨram mar ke laplap pɨnam wen mɨwapɨn han kɨr. Mɨt hɨr nemtau hɨm
me Krais hɨr nisesim, hɨram mar ke God keit laplap pɨnam mɨwapɨn han
kɨr, hɨrak kenemtɨn kewɨrem men.
15 Nɨpaa ere in, mɨt nekine hɨm me Moses, menmen mɨre laplap pɨnam
mɨwapɨn han kɨr mentar hɨr ap nises hɨm me Krais.
16 *Me wɨ kerek mɨt o miyapɨr neweikɨn han kɨr nises Mɨtɨk Iuwe Krais,
hɨram mar ke God keit laplap pɨnam mɨwapɨn han kɨr hɨrak kenemtɨn
kewɨrem men te hɨr nertei menmen mɨrak werek werek. Hɨram mar
ke nɨpaa Moses ken kekre wɨnak ke God, hɨrak kenemtɨn laplap pɨnam
keweikɨn ketike Mɨtɨk Iuwe tewepnak.
17 *Mɨtɨk Iuwe keit hɨm im hɨrak God Hɨmɨn Yaaik. Hɨrak kepu kekre han
ke mɨt, hɨr ap te nanises menmen hɨm me Moses ketpor te hɨr han kitet God
katɨp hɨr yaain. Au, hɨram ap mamkepai te God kaktɨp haiu yaain au.
18 *Haiu mɨt ap menmen mɨwapɨn han kaiu au, te menmen yaaim me
Mɨtɨk Iuwe hɨram mau mekre han kaiu. God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han
kaiu keweiknai han kaiu haiu pɨke meweikɨn mar ke hɨrak. Mɨt miyapɨr

---

* **3:7** Eks 34:30 * **3:8** Ga 3:2, 5 * **3:9** Diu 27:26; Ro 1:17, 3:21 * **3:10** Eks 34:29 * **3:13** Eks 34:33-35 * **3:14** Ro 11:25 * **3:16** Ro 11:23, 26 * **3:17** Jo 8:32, 36; Ro 8:2; Ga 5:1 * **3:18** Eks 16:7; 24:17

nanɨrtei God keweiknai han kaiu, haiu mamɨr ke hɨrak te haiu mamwenɨpi niuk mɨrak mamɨnterim.

4

Haiu mɨt aposel mewepyapɨr hɨm yaaim hɨram mɨre si

1 *God kerekek hɨrak han tewenɨnai kehimɨtenai haiu mɨrɨak menmen mɨrak matɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak, te menmen enum man merekyei han kaiu haiu ap mɨnaain misesim iuwe au.

2 *Haiu meweikɨn sip mewet menmen enum mɨsawɨn mɨt nanwepyapɨrem haiu yɨnk enuk meriuwerem au emɨt. Haiu ap mewises mɨt hɨm me God haiu meweikɨn hɨm mɨrak matɨp mɨt hɨr enisesim. Au, haiu merp ninaan me God, God hɨrak kɨrai haiu metpor hɨm mɨrak haiu matɨp hɨm yaaim, te mɨt kerek nerteiyei han kaiu, hɨr nertei hɨm im hɨram yaaim.

3 *Hɨm yaaim haiu matɨp mɨt em, mɨt ap nerteiyem werek werek, hɨr keriyen nanɨno si hɨr ap nerteiyem. Hɨr ap nises hɨm yaaim nentar tɨpir enuk ke tɨ ik Seten hɨrak kewenɨn han kɨr te hɨr ap nisesim au.

4 *Hɨrak kewenɨn han kɨr te hɨr ap nertei werek hɨm yaaim me Krais. Hɨm yaaim im hɨram matɨp me menmen yaaim me Krais kerek keteiknai God kɨre mekak kar ke hɨrak kɨpre God.

5 *Haiu ap metpi hɨm me haiu hɨras te yi eitɨp haiu mɨt yaain. Au, haiu metpi hɨm im. Jisas Krais hɨrekes Mɨtɨk Iuwe kaiu, te haiu mɨt haiu mar ke wok mɨt mekepi yi eiyɨrteiyek werek werek.

6 *Haiu mɨrɨak menmen im mentar God kerek nɨpaa katɨp kar ik: “Me wit toto lait hɨremes mamɨr,” hɨrak kerekek kekepai haiu mertei mekre han kaiu menmen mɨrak yaaim merhɨhe nepei au man mau Krais.

7 *God kewis menmen mɨrak iuwe hɨram man mekre han ke haiu mɨt ne tɨ au haiu weinɨn. Hɨrak kewisɨm mekre han kaiu kakteikɨn mɨt miyapɨr ne tɨ menmen yaaim haiu mɨrɨakem ap meke han kaiu man. Au, hɨram meke God man mekre han kaiu mekepai.

8 *Merer wit wit menmen enum man mewep te hɨram ap meraiwaank au. Haiu ap mertei menmak menmen enum man mewep te haiu ap mɨnaaiwɨr menmen haiu mɨrɨakem.

9 Mɨt enun noyiyai nanrekyei enum, te God ap kɨnaiwɨrai au. Mɨt hɨr newep haiu menke te haiu ap maa au.

10 *Mɨt hɨr newep neriuwe nɨpɨn menmen ham yapɨrwe te hekrit hekrit sak mau yɨnk kaiu mar ke nɨpaa mɨt enun nenep Jisas sak mau yɨnk kɨrak. Sak mau yɨnk kaiu te mɨt nanɨrem hɨr nanɨrtei Jisas Krais kepu ketikewei kakɨkepei te mɨt nanwep haiu mami au, haiu pɨke mamu werek.

11 *Me wɨ haiu mepu tɨ im, mɨt hɨr noyiyai nanrekyei enum, haiu mami mentar haiu mises hɨm me Jisas haiu matɨp mɨt em. Mɨt hɨr newep menep haiu mami, te mɨt nanɨr yɨnk kaiu kerek maain kaki, hɨr nertei Jisas Krais kepu kekepai haiu mami au, haiu pɨke mamu werek.

12 Mɨt newep menep haiu mami te menmen im haiu mɨrɨakem hɨram mekepi hɨmɨn ki te yi yayu werek werek.

13 *Hɨm me God kerek mɨtɨk Devit kewisɨm mau tɨwei Sam hɨram matɨp mar im: “Hi hatɨp mɨt menmen hentar hi han kitet God naanmamprau

---

* **4:1** 2Ko 3:6 * **4:2** 2Ko 2:17; 1Te 2:5 * **4:3** 1Ko 1:18 * **4:4** Ef 2:2; Kl 1:15; Hi 1:3 * **4:5** 2Ko 1:24 * **4:6** Jen 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * **4:7** 2Ko 5:1 * **4:8** 2Ko 1:8, 7:5 * **4:10** 1Ko 15:31 * **4:11** Ro 8:36 * **4:13** Sam 116:10

kakɨkepa.” Haiu mɨt in keriyen haiu han kitet God kakɨkepai kaktaihis kar
ke nɨpaa hɨrak kɨkaap mɨtɨk hak Devit. Te in ek haiu matɨp mɨt hɨm mɨrak.
14 *Haiu matɨp mɨt menmen mentar haiu mertei God kerek nɨpaa kɨkɨak
Mɨtɨk Iuwe Jisas, hɨrak kaktaihis haiu mamtikewi haiu mamɨrp ninaan
mɨrak.
15 *Menmen yapɨrwe enum man menep haiu mɨt aposel, mentar haiu
metpi hɨm yaaim mekepi meriuwerem. Maain hɨm yaaim me menmen God
kerekyaiyem mamno mamrer wit wit, mɨt nanisesim, hɨr nantɨp God hɨrak
yaaik, hɨr nanwenɨpi niuk mɨrak me menmen im yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem.

Menmen enum im hɨram mɨre menmen weinɨm mentar haiu mamɨt menmen yaaim

16 *Haiu ap han enuk mɨnaaiwɨr menmen im God kehimɨtenai haiu
mɨrɨakem mentar haiu mertei God kakɨkekyei haiu mɨt, haiu yapɨrwe
mamwenɨpi niuk mɨrak. Maain yɨnk kaiu hɨrak kaki, te hekrit hekrit God
kɨkaap hɨmɨn kaiu hɨrak kau werek werek.
17 *Menmen im enum hɨram meraiwaank hɨram mar ke menmen kike
keremem, te hɨram mekepai haiu mamɨt menmen yaaim me God wɨsenum
hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.
18 *Tɨs, haiu ap te han ekitet menmen yapɨrwe haiu mɨrem meriuwe
nanamɨr kaiu au. Im em hɨram mamu me mɨ mei kike te maain hɨram
mamɨwaank mamɨt. Haiu han ekitet mamɨmerɨr menmen haiu ap mɨrem
wen au, te maain God kakwetaiyem. Menmen in ek haiu ap mɨrem, hɨram
mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.

5

Menmen mɨt aposel hɨr nisesim hɨram mɨkaap han ke mɨt yapɨrwe

1 *Haiu mertei maain yɨnk kaiu ke tɨ ik hɨrak kaki kakɨsine kakɨt. Haiu
mami hɨram mar ke mɨtɨk kau weisaak hɨrak ketpaan ken kewepik hɨrak
kɨnaiwɨrek ken wit hak kekin hei weisaak hak. Haiu mami haiu mertei
maain God kakrekyei yɨnk hak yaaik kakɨt wit kɨrak kaku kakɨt tipmain
tipmain enum eik. Menmen im hɨram mar ke wɨnak yaaik God kimaak
keit wit kɨrak haiu mamwim.
2 *Hɨm im yaaim. In ek haiu mau yɨnk kaiu ke tɨ ik, haiu han
kitet menmen enum mewep te haiu hanhan mamɨt yɨnk hak yaaik God
kakwetaiyem kakɨt wit kɨrak. Hɨrak hɨmɨn kaiu kakɨkrerem te haiu mamu
werek werek mamɨr ke mɨtɨk kau kekre wɨnak keit tɨ ik hɨrak kekepik kau
werek werek.
3 Maain haiu mami haiu mamɨt yɨnk hak yaaik God kakwetaiyek, haiu ap
te mamu hɨmɨn weinɨk au.
4 *In ek haiu mau yɨnk kaiu ke tɨ ik, haiu mepu han kitet menmen yapɨrwe
mewep mewetai han enuk. Haiu ap hanhan mami mamnaaiwɨr yɨnk kaiu
ke tɨ ik au. Haiu hanhan mamɨt yɨnk hak yaaik God kakweteiyek, hɨrak
kakɨkrehɨr ke yɨnk kaiu ik. Te haiu hanhan yɨnk kaiu ik hɨrak ap kaki
au. Haiu hanhan hɨrak kakweikɨn kakre yɨnk hak yaaik kaku kakɨt kaktike
God.
5 *God hɨrekes kerekek hɨrak kenipai han kaiu te haiu mamɨt menmen
yaaim mɨrak im. Hɨrak nepei kewetai God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kaiu
keteiknai maain hɨrak kakwetai menmen yapɨrwe hɨrak kerekyeiyem.

---

* **4:14** 1Ko 6:14 * **4:15** 2Ko 1:3-6 * **4:16** Ef 3:16 * **4:17** Ro 8:17-18 * **4:18** Kl 1:16; Hi 11:1-3
* **5:1** 2Ko 4:7; 2Pi 1:13-14 * **5:2** Ro 8:23 * **5:4** 1Ko 15:53-54 * **5:5** Ro 8:16, 23; 2Ko 1:22

6 *Haiu mertei God kakwetai menmen yapɨrwe hɨrak kerekyeiyem, te
hekrit hekrit haiu han tokik mau meit. Haiu mertei wɨ kerek haiu mau
tɨ mekre yɨnk kaiu ik, te haiu ap mau metike God meit wit kɨrak.
7 *Haiu ap mɨr menmen im God kerekyeiyem, te haiu mertei haiu
mamtɨwem mentar God ap kewisesik au. Hɨrak katɨp werek werek
kerekek.
8 *Hi hatɨp werek. Haiu ap mɨnaain te haiu mami au. Haiu hanhan
mamnaaiwɨr yɨnk kaiu ke tɨ te haiu mamu mamtike Mɨtɨk Iuwe God mamɨt
wit kɨrak. Hɨram minɨn yɨnk kaiu kau keit tɨ ik e.
9 *Haiu mau yɨnk kaiu me tɨ im e, o haiu mamɨt yɨnk hak yaaik kakɨt wit
kɨrak, hɨram menmen weinɨm. Haiu eminɨn han ekitet emrɨak menmen
God hanhan haiu emisesim emrɨakem.
10 *Hi hetpi menmen im hentar haiu mertei maain haiu yapɨrwe mamɨrp
ninaan me Krais hɨrak han kakitet menmen enum haiu mɨrɨakem mekre
yɨnk kaiu ke tɨ ik ek haiu mɨrɨakem. Hɨrak han kitet o skelim menmen haiu
mɨrɨakem hɨrak kakrekyai menmen yaaim o enum mamrerim.

Mɨt aposel nɨkaap mɨt miyapɨr netike God nekiyan nau neit

11 *Wɨ kerek haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm me God haiu mɨrɨak menmen
mari han kɨr te hɨr nanisesim nentar haiu mertei maain Mɨtɨk Iuwe Krais
skelim menmen haiu aposel mɨrɨakem. God kertei han kaiu te hi hanhan
yi yertei yekre han ki hi hises menmen yaaim hekepi heriuwerem yar ke
God kertei.
12 *Haiu ap pɨke mari han ki te yi yatɨp hɨm yaaim au. Haiu hanhan metpi
hɨm im te yi eiyɨrtei haiu menmak te haiu yaain. Te maain yi eitɨp mɨt han
kerek han kitet menmen me niuk iuwe o klos yaaim hɨram minɨn menmen
mekre han ke mɨtɨk, yi yayɨtpor menmen im hɨram yaaim au, hɨram enum.
13 Haiu mɨt haiu han kaiu ken sip mar ke mɨt netpim, te haiu han ken sip
kentar haiu hanhan mɨrɨak menmen mamkepi.
14 Krais hɨrak hanhan haiu mɨt, te menmen im mari han kaiu haiu mɨrɨak
menmen mɨrak mɨkaap mɨt miyapɨr meriuwerem. Haiu mɨrɨak menmen
im mentar haiu mertei hɨrak kiutɨpen kaa kekrehɨr ke haiu mɨt yapɨrwe,
te hɨram mar ke haiu mɨt yapɨrwe maa metikerek.
15 *Hɨrak kaa kekrehɨr kaiu, te haiu mɨt keriyen haiu mepu tɨ ik, haiu
ap emises han kaiu mamrɨak menmen au emɨt. Haiu emises han ke mɨtɨk
kiutɨpen ik kerek nɨpaa kaa, God kɨkɨak pɨke kekrit kau kekepai haiu mɨt.
16-17 *Nɨpaa haiu mɨt ne tɨ mɨrɨak menmen enum haiu han kitet me Krais
mar im: Hɨrak mɨtɨk kerekek. Wɨ kerek mɨt miyapɨr nanises hɨm me
Krais nantikerek nanu niutɨp, hɨr neweikɨn nanɨr ke mɨt miyapɨr yaain.
Menmen enum me nɨpaa hɨram epei au mesi meit. Menmen yapɨrwe yaaim
mamɨkrit mamɨkrehɨr ke menmen enum me nɨpaa ein. Te in ere maain
haiu mɨt ap te han ekitet mɨt hɨr yaain o enun nentar hɨr niuk mɨr iuwe o
hɨr netenen menmen yapɨrwe au emɨt! Menmen im hɨram menmen enum
me tɨ. Haiu han ekitet mɨt hɨr yaain nentar hɨr ne Krais keriyen.
18 *Menmen im me haiu meweikɨn mɨre mɨt miyapɨr yaain, God kerekek
kɨrɨakem. Krais hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt. Te God keriuwe menmen
im Krais kerekyeiyem, hɨrak kekepai haiu mɨt kerek nɨpaa haiu enun nepan
metike God. In ek haiu metikerek mekiyan mau meit.
19 *Menmen haiu metpiyem hɨram mar im. God kekepai haiu mɨt miyapɨr

---

* **5:6** Hi 11:13-16 * **5:7** 1Ko 13:12 * **5:8** Fl 1:23 * **5:9** Kl 1:10; 1Te 4:1 * **5:10** Ekl 12:14; Ro 2:16, 14:10 * **5:11** 2Ko 4:2 * **5:12** 2Ko 3:1, 1:14 * **5:15** 1Ti 2:6; Ro 14:7-8 * **5:16-17** Ro 8:1, 10; Ga 6:15; Ais 43:18; Rev 21:5 * **5:18** Ro 5:10 * **5:19** Ro 3:24-25; Kl 1:19-20

yapɨrwe mau tɨ meriuwe menmen Krais hɨrak kɨrɨakem. Te in ek God
kehimɨtenai haiu nɨrak yaain. Hɨrak ap han kitet menmen enum haiu
mɨrɨakem au. Hɨrak kesakem. In ek hɨrak kewetai haiu mɨt aposel hɨm
mɨrak me hɨrak hanhan haiu mɨt ne tɨ haiu mamtikerek mamkiyan mamu
mamɨt.
20 God kehimɨtenei haiu mekrehɨr ke Krais te menmen haiu metpiyem
hɨram mar ke God hɨrekes kau ketikewi ketpi. Haiu mɨkaap Krais haiu
metpi hɨm iuwe: "Yi eiwis God hɨrak kakɨkepi te yi eitikerek eikiyan eiyu
werek werek."
21 *Krais kerekek hɨrak ap menmen enum mamu han kɨrak au. Te
God kekepai haiu mɨt hɨrak keit menmen enum yapɨrwe haiu mɨrɨakem
kewisɨm mentar Krais hɨrak kekrehɨr kaiu kaa. Hɨrak kekrehɨr kaiu kaa te
haiu mɨt miyapɨr kerek haiu mamises hɨm mɨrak, God kaktɨp haiu yaain.

6

Menmen enum mewaank mɨt aposel kerek natɨp mɨt hɨm me God

1 *Hi Pol hetike Timoti hawɨr wetike God wɨrɨak menmen miutɨp. Te
hawɨr wetpi hɨm manp, yi nepei yewis menmen yaaim God kerekyiem
hɨram mekre han ki te yi ap eiwenem ap mamkepi au emɨt!
2 *Yi ap eirɨak menmen im au emɨt! Hɨm me God mɨt newisɨm mau tɨwei
matɨp mar im:
"Me wɨ hi God hanhan ekepi yi yitauhi menmen hi
hemtewem hekepi heriuwerem. Me wɨ hi hɨmat hi atihis yi mɨt miyapɨr yau
tɨ, hi hekepi." Yi nɨkɨp emnep eiyɨmtau! In ek God hanhan kakrekyi
yaaim. In ek hɨrak kakɨkepi kaktihis.
3 Haiu mɨt mɨnapen mɨt han hɨr han kitet menmen haiu mɨrɨakem me
God hɨram enum, te ap mɨrɨak menmen miutɨp mamri han kɨr enuk te hɨr
nantɨp haiu enun au. Haiu mamrɨak menmen enum hɨram mamɨr haiu
mamwis nan mamwaai yayiwe te mɨtɨk kakitet yayiwe kaknen kakrewo
nan im kakɨnkewɨn. Te haiu au mɨnapen hɨr han kitet haiu mɨrɨak enum
au.
4 *Au, me menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem, haiu meteikɨn mɨt haiu mɨre
wok mɨt ne God. Haiu meteiknor menmen mar im: Haiu han tokik mepu
me menmen enum man mewep, me menmen enum merekyei enum metike
menmen enum man meraiwaank.
5 *Mɨt hɨr nɨwaai nɨpɨn newep, hɨr newisei mekre wɨnak enuk ke
gavman, mɨt enun hɨr nererik neweiknei nenepɨp nanwep. Haiu mɨrɨak
menmen iuwe ere haiu meweiwei. Wɨ ham haiu ap mɨwaai werek werek
au, wɨ ham haiu mɨt nɨnpɨ mewei. Menmen im enum yapɨrwe man haiu
mɨt mentar haiu mewepyapɨr hɨm mɨrak.
6 *Haiu mɨrɨak menmen yaaim keremem, haiu mertei menmen yaaim
me God. Haiu ap han enuk meriuwe menmen waswas au, haiu han yaaik
keriyen mɨkaap mɨt. Menmen im haiu mɨrɨakem meteikɨn mɨt haiu wok
mɨt ne God. Menmen iuwe me God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kaiu, haiu
han tewenɨn mɨt miyapɨr han.
7 *Haiu mewepyapɨr hɨm yaaim, God kekepai haiu mɨrɨak menmen
mɨrak. Haiu mises menmen yaaim hɨram mekepai menip hɨm enum mɨt
nesweiyem hɨram mami mar ke nopen kekepai kɨsawɨn yɨnk kaiu. Hɨm

---

* **5:21** Jo 8:46; Hi 4:15; Ga 3:13; 1Ko 1:30; Fl 3:9 * **6:1** 2Ko 5:20 * **6:2** Ais 49:8; Lu 4:19-21 * **6:4** 2Ko 4:2 * **6:5** 2Ko 11:23-27 * **6:6** 1Ti 4:12 * **6:7** 1Ko 2:4

yaaim me God haiu mat+p m+t em h+ram mekepai merekir han ke m+t mar
ke h+ne yipo henmik m+kaap m+t nenep m+t enun nepan n+r neriuwerem.
8 M+t han h+r nat+p haiu m+t yaain m+r+ak menmen yaaim. M+t han au
h+r nat+p haiu enun h+r netpepai nis+sai haiu enun. H+r han kitet haiu m+t
enun memip+n te haiu au. Menmen im h+ram menmen wein+m. Haiu mises
menmen haiu m+r+akem. Haiu mat+p h+m yaaim keremem.
9 *Haiu ap metenen t+wei mat+p m+t me haiu h+ras haiu neim+n. Te m+t
yap+rwe nerteiyai haiu m+t aposel keriyen. M+t han kitet menep haiu mami,
te haiu wen au mepu. God kewis m+t newep te h+rak naanm+prai haiu ap
mami au.
10 *Menmen enum mari han kaiu mamrekyei han enuk te haiu au hekrit
hekrit han yaaik mepu. Haiu m+re m+t enun ap metenen menmen aurei.
Te haiu m+kaap m+t h+r netenen menmen me God yap+rwe. Haiu m+re
m+t metenen menmen me t+ au, te haiu metenen menmen yaaim ap te m+t
nan+riyaam mamno taau!
11 Yi m+t miyap+r ne wit Korin. Haw+r nepei wetpi wewepiyap+r han
kaw+r wepak+n menmen au. Haw+r han tewen+ni w+senum.
12 Haw+r h+rekses ap wewen+n han kaw+r au. Haw+r han tewen+ni
w+senum. Te yi m+t au, yi h+ras yewen+n han ki ap han tewen+naw+r au.
13 *In ek, hi hetpi har ke haai kat+p n+kerek n+rak, hi hetpi har ik: "Yi han
tewen+naw+r yay+r ke haw+r epei han tewen+ni yi m+t miyap+r."

Haiu m+t yaain ne God ap mamtike m+t enun mamu niut+p

14 *Yi m+t miyap+r kerek yises h+m me God yi yetike m+t miyap+r han
ap nises h+m me God, yi ap yaikiyan yair+ak menmen o eiyisesim au em+t!
Menmen yaaim, menmen enum ap te mamkiyam mamu werek werek taau.
Mam+rkeik te w+taan wanewik mamkiyan mamu w+ miut+p a? Taauye!
15 Yi han kitet Krais ketike Seten tekiyak+t a? Taauye! Mam+rkeik te m+t+k
kises h+m me God kaktike m+t+k ap kises h+m me God han kitet t+p+rak+t a?
Taauye!
16 *Mam+rkeik te m+t nanwen+pi God kaktike tein+k m+t newis ninaan
mewim mekre pak? Taauye! God han enuk kakwep haiu m+t! Haiu m+t
miyap+r keriyen haiu mar ke w+nak ke God kerek kepu kepeit. God h+rekes
kat+p kar ik:
"Hi ano m+t miyap+r ehu ekreri. Hi h+re God k+r, te h+r nan+r ke m+t miyap+r
nai."
17 *Te God kat+p,
"Yi einaaiw+r menmen enum m+t miyap+r enun nisesim, yi eiweik+n sip
eiwet+wem. Yi einop+n menmen h+ram enum ap eisesim au, te hi
atihis.
18 *Yi yisesim te hi h+re haai ki, yi eire n+kerek h+rak+t o n+kerek h+ram (o
h+ran) nai." God kerek h+rak k+r+ak menmen yap+rwe me t+ metike
nepni, h+rak kat+p kar ik.

7

1 Naiu yinan yaain, God nepei ketpai h+m yaaim im, te haiu em+p+r
emnop+n emkeip+n menmen yap+rwe haiu m+r+akem menipai han kaiu
ketike y+nk kaiu enuk. Haiu m+napen mamr+ak menmen mamnip God y+nk
enuk kakriuwai te h+rak kehim+tenai haiu n+rak yaain.

---

* **6:9** 2Ko 4:10; Sam 118:18 * **6:10** 2Ko 7:4; Fl 2:17; Kl 1:24 * **6:13** 1Ko 4:14 * **6:14** Ef 5:7, 11
* **6:16** 1Ko 3:16; Lev 26:12; Esi 37:27 * **6:17** Ais 52:11; Esi 20:34; Rev 18:4 * **6:18** 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8

Mɨt ne Korin neweikɨn han te Pol han yaaik keriuweri

2 *Yi mɨt miyapɨr yi han etwenɨnai. Haiu ap mɨrɨak menmen enum me
mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt au. Haiu ap mewaank mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt au. Haiu
ap mewisesiyek me menmen mari menmen me mɨtɨk kiutɨp au, mar ke mɨt
han ein netpiyem me haiu mɨt.
3 *Hi ap hetpi hɨm im heni heswi hɨm wɨsenum hentar yi han kitet hi
herekyi enum au. Hi heni kike keremem hentar nɨpaa hi hetpi te hi hetpi
heteipim, haiu mɨt in han tewenɨni wɨsenum. Haiu han tewenɨni wɨsenum
te yi yayi, haiu hanhan mami mamtikewi, o au en, yi yayu, haiu hanhan
mamu mamtikewi. Te haiu markeik mɨrɨak menmen enum im mɨt han
netpiyem me haiu mɨt a? Taauye!
4 Hi ap hɨsawɨn menmen mekre han kai au. Hi hewepiyapɨrem hetpim.
Hi han yaaik wɨsenum heriuwe yi mɨt miyapɨr en. Menmen enum man
mewep haiu mɨt, hi wen han kitet menmen yi mɨt yɨrɨakem te hi han kewei
hi han yaaik heriuwi.
5 *Haiu nepei man provins Masedonia, haiu wen ap mepu werek werek
au. Menmen enum nepei man mewep. Haiu metike mɨt han haiu menehan
me menmen, haiu mɨnaain te menmen yapɨrwe haiu merekyiyem mekre
han ki mɨt han enun nanriwaankem.
6 *Te God kerek kerekyai han ke haiu mɨt me menmen hɨram meraiwaank
han kaiu, hɨrak kenipawɨr han yaaik keriuwe mɨtɨk Taitas kerek kan
kɨrawɨr.
7 Hɨrak keriuwet mɨtɨk Taitas kan kɨrawɨr kerekyawɨr han yaaik keriuwe
menmen im keremem au. Hɨrak ketpawɨr hɨrak nepei ken kɨri te yi
yerekyɨwek han kɨrak yaaik yeriuwe menmen yaaim yi yisesim yɨrɨakem.
Hɨrak kan ketpawɨr yi hanhan yaira, yi yɨnk enuk yeriuwe menmen yi
yɨrɨakem yi han tewenɨna, yi yekrehɨr kai yatɨp mɨt han hɨr natɨp hi enuk
yi yetpor hi yaaik. Yi yɨrɨak menmen im yenipa hi han yaaik heriuwi.
8 *Tɨwei kerek nɨpaa hi hewisiyek hɨrak kenipi yi yɨnk enuk yeriuwerek,
hi ap han enuk heriuwe hɨrekes me hi hewisiyek au. Hi hɨnapen hewisi
tɨwei hentar hi hertei hɨrak kaknipi yi yɨnk enuk me wɨ meiyam.
9 Te in ek hi han yaaik hi hewisiyek. Hi ap han yaaik yi yɨnk enuk yeriuwe
menmen hi hewisiyem au. Hi han yaaik yi yɨnk enuk yi yeweikɨn han pɨke
yises menmen yaaim. God keit menmen im hi hewisiyem hɨrak keiyɨm
keweikni han ki te hawɨr ap weriwaank au.
10 *God keit menmen im menipi yi yɨnk enuk hɨrak keiyɨm keweikni han
ki te hɨrak kekepi kaktihis kakɨriuwerem. Menmen im hɨram yaaim te haiu
ap han enuk meriuwerem au. Menmen menip mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr han
enuk hɨram ap mekepi nanweikɨn han nanises menmen yaaim au. Hɨram
mewetɨr han enuk neriuwe hɨras keriyen. Menmen im ap mamkepi hɨr
nanu werek werek au. Hɨram mamnipi maain hɨr nani.
11 Yi han ekitet menmen im werek werek. God kerekyi menmen
yaaim keriuwe hɨm im hɨram menipi yi yɨnk enuk yeriuwerem. Hɨram
mekekyi han ki yi hanhan einaiwɨrem eiweikɨn sip eiwet menmen enum
hi hewisiyem nɨpaa ein mau tɨwei hak. Hɨram mekekyi han yi yene mɨtɨk
hak kerek kɨrɨak menmen enum. Yi yeperper menmen enum im nepei
man, yi hanhan hi anen akepi ariuwerem. Yi hanhan eikaap mɨtɨk kerek
kɨrɨak menmen enum. Menmen yapɨrwe yi yisesim yɨrɨakem me hɨm hi
hewisiyem, hɨram meteikɨn yi yetike mɨtɨk ik enuk yi ap yau han kiutɨp me
menmen hɨrak kɨrɨakem. Au, yi han enuk yeriuwerek yi yepɨrek ken.

---

* **7:2** Ap 20:33; 2Ko 12:17 * **7:3** 2Ko 6:11-12 * **7:5** 2Ko 2:13 * **7:6** 2Ko 1:3-4 * **7:8** 2Ko 2:4
* **7:10** Mt 27:3-5; Hi 12:16-17

12 Hi ap han kitet mɨtɨk nɨpaa kɨrɨak menmen enum te hi hewisi tɨwei au.
Hi ap han kitet mɨtɨk nɨpaa mɨtɨk hak kerekyɨwek enum te hi hewisi tɨwei
au. God kertei han kai hi hewisi tɨwei ik ek kakɨkepi kakteikni te yi yertei
werek werek yi hɨras keriyen hanhanai haiu mɨt aposel in.
13 Menmen yi nepei yɨrɨakem hɨram menipai han kewei mau meit
keriyen au.
Menmen yi yɨrɨakem hɨram mɨkaap Taitas han kewei kau keit, te haiu
metikerek haiu han yaaik wɨsenuk.
14 Nɨpaa hi hewenɨpi niuk mi hatɨp Taitas yi yaain, te menmen yi yisesim
yɨrɨakem ap menipa hi yɨnk enuk hi hetpɨwekem au. Menmen yapɨrwe hi
hetpɨwekem me yi mɨt miyapɨr en hɨram yaaim, mar ke hɨm nɨpaa haiu
metpiyem hɨram yaaim.
15 *Taitas hɨrak ken kɨri, yi yɨnaain yeperper yi naanmɨprewek, yi
yapɨrwe yises menmen hɨrak ketpiyem. Hɨrak han kitet menmen im te
hɨrak han tewenɨni wɨsenum.
16 In ek hi hertei yi eiyises menmen yapɨrwe hi hetpiyem, te hi han yaaik
wɨsenuk.

8

Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God hɨr enkaap nɨr yinan

1 *Naiu yinan, haiu hanhan metpi hɨm te yi eiyɨrtei werek werek menmen
yaaim God kɨrɨak mɨt miyapɨr ne weiwɨk mɨrak em neit Masedonia.
2 Menmen enum nepei man manɨp mari han kɨr. Hɨr mɨt enun netenen
menmen au, te hɨr han yaaik wɨsenuk nentar hɨr nertei God kesak menmen
enum mɨr. Hɨr han yaaik te hɨr newis pewek mɨr men niutɨp nanwet mɨt
han em.
3 Hi hertei werek te hi hetpi hɨr nises han kɨr kerekek newis pewek im.
Hɨr newis pewek pɨnam hɨr netenen pɨnam, hɨr hanhan nanwetɨr meiyam
te hɨr newisɨm ere mɨr mesi hɨr netenen kike. Haiu ap mari han kɨr hɨr
nɨrɨakem au, hɨr hɨras keriyen.
4 *Hɨr nitaihi hɨm manp te haiu emwisi hɨr nanwɨr pewek nantike
mɨt han ne weiwɨk miutɨp me God nerer wit wit, hɨr nansiuwe pewek
meiyam im mamno mamkaap mɨt han ne weiwɨk me God kerek ap netenen
menmen au.
5 Hɨr ninɨn menmen haiu han kitet hɨr nanrɨakem. Hɨr ninɨn neweikɨn
han kɨr ken God. Nepei au, hɨr nemerɨr God ketpor menmen hɨrak hanhan
hɨr nanisesim neriuwe hɨm haiu metporem.
6 Haiu han kitet menmen im mɨt ne Masedonia hɨr nɨrɨakem, haiu matɨp
Taitas hɨm manp te hɨrak kakno kakɨkepi yi mɨt eirɨak menmen im me
pewek kerek yi eikaap mɨt eiriuwerem. Nɨpaa Taitas kekekyi han ki te
yi eirɨakem, te hi hanhan pɨke eriuwetek hɨrak kakno yi mɨt kakɨkepi yi
eirɨakem ere werek.
7 *Me menmen yapɨrwe, yi mɨt yinɨn yɨrɨak menmen yaaim. Yi mɨt yises
God werek werek, te yi yatɨp mɨt han hɨm mɨrak yeriuwerem. Yi mɨt yertei
hɨm me God werek werek te yi yɨkaap mɨt miyapɨr yeriuwerem. Yi han
tewenɨnai wɨsenum, te haiu hanhan yi eiyinɨn mɨt miyapɨr han yi eiwis
pewek emno niutɨp emkaap mɨt miyapɨr eiriuwerem.
8 Hi ap hewisi hɨm lo yi eiyisesim au emɨt! Hi nepei heteikni mɨt miyapɨr
han hɨr hanhan nanwɨr pewek nankaap mɨt miyapɨr han nanriuwerem.
Hi hekekyi han ki heriuwe hɨm hi hetpiyem me mɨt miyapɨr, te hi hertei yi
han tewenɨn mɨt miyapɨr han werek werek yi eikepi o au.

---

* **7:15** 2Ko 2:9 * **8:1** Ro 15:26 * **8:4** 2Ko 9:1-2 * **8:7** 1Ko 1:5, 16:1-2

9 *Hi hanhan ekekyi han ki hentar yi nepei yertei menmen yaaim Mɨtɨk
Iuwe kaiu Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak ketenen menmen yapɨrwe
ketike God te hɨrak keweikɨn sip kewet menmen im, hɨrak keweikɨn kɨre
mɨtɨk enuk weinɨk. Hɨrak keweikɨn kɨre mɨtɨk enuk weinɨk kenteri yi mɨt,
te hɨrak kakɨkepi yi eiyɨt menmen yaaim em me God yapɨrwe. Te yi eiyises
menmen mɨrak hɨrak kɨrɨakem yi eikaap mɨt miyapɨr han.
10 Hi hetpi han kai me menmen im. Tito me nɨpaa ein, yi yinɨn yari pewek
yewisɨm men miutɨp. Yi yinɨn mɨt han yi hanhan yewisɨm men niutɨp
waswas.
11 Te in ek yi eiri pewek meiyam eiwɨsim mamno niutɨp ere werek. Yi
nɨpaa hanhan yinɨn yɨrɨak menmen im, te in ek yi yɨrɨakem yeriuwe pewek
mei yi yetenenim.
12 *Mɨt hɨr hanhan nanwet mɨt miyapɨr ne God menmen, God han yaaik
keriuwe mɨt nar ik. God han kitet menmen mɨt hɨr netenenim, te hɨrak han
kitet menmen mɨt nɨrɨakem neriuwerem. Hɨrak ap hanhan pewek mɨt ap
netenenim hanhan mɨt nanwet mɨt han em au. Hɨr mɨr.
13-14 *Hi ap hatɨp yi eiwet mɨt han neit Jerusalem pewek mi einemtɨn, te
hɨr nanu werek, yi au yau weinɨm pewek auri. Au, hi hanhan yi eiwetɨr
meiyam eiyɨntar in ek yi yetenen pewek mei yapɨrwe, hɨr au pewek mɨr
kike keremem. Maain, hɨr nantenen menmen yapɨrwe, te yi au menmen
kike, maain hɨr nanɨswi pewek meiyam nankepi nanriuwerem. Mar im yi
yapɨrwe eiyu werek werek eiyɨran.
15 *Hɨm em God kewet Moses em kewisɨm mau tɨwei matɨp mar ik: Mɨt
kerek nen neit menmen mana yapɨrwe, ap mei mau au. Hɨr naam nenepim.
Mɨt kerek nen neit menmen mana kike, hɨr nɨnpɨ maan au, hɨr naam ere
werek.” Te yi eikaap mɨt han kerek hɨr pewek auri, te hɨr nanu werek.

Wok mɨt hɨr nanɨnen wit Korin nankepi

16 Hi hatɨp God hɨrak yaaik. Hɨrak kɨkɨak han ke Taitas hɨrak hanhan
pɨke kakɨkaap yi mɨt kar ke hawɨr hanhan waukepi.
17 Hawɨr witɨwekhi hɨrak kaknen kakri, te hɨrak kewenhi. Te hawɨr ap
wari han kɨrak au. Hɨrekes kises han kɨrak hɨrak hanhan kaknen kakri.
18 Haiu mamriuwet kaiu yinak kaknen kaktike Taitas. Mɨt miyapɨr ne
weiwɨk me God nerer wit wit menep in, hɨr newenɨpi niuk mɨrak nentar
hɨrak yaaik katɨp mɨt hɨm me God.
19 Hɨr newenɨpi niuk mɨrak kerekek au. Hɨr nehimɨtanek hɨrak kakno
kaktikewai mamriyan haiu mamrɨak menmen im mamɨt pewek kerek
mɨt miyapɨr newisɨm men niutɨp nanwet mɨt enun netenen menmen au,
nanwetɨrem. Haiu mamrɨak menmen im te mɨt hɨr nanwenɨpi niuk me
God mamriuwerem, hɨr nanɨrtei haiu hanhan mamkaap mɨt nanrɨakem.
20 Haiu mɨnapen mamkɨak han ke mɨt miyapɨr, te hɨr nantɨp enum
nantɨp haiu ap mamwet mɨt enun pewek auri pewek im yapɨrwe kerek mɨt
miyapɨr newisɨm men niutɨp. Te haiu nepei mari kaiu yinak ik kaktikewai
mamno heriyai heriyai naanmamre menmen haiu mɨrɨakem.
21 Haiu han kitet emrɨak menmen yaaim me ninaan me Mɨtɨk Iuwe God
kerekek au. Haiu hanhan mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nanɨrtei haiu mɨrɨak
menmen yaaim.
22 Te haiu mamriuwet kaiu yinak yaaik ik kaknen kaktike mɨtɨkɨt wik.
Haiu nepei han kitet menmen yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem haiu mertei hɨrak
kɨrɨakem werek werek. In ek, hɨrak kertei yi yises menmen yaaim me

* **8:9** Mt 8:20; Fl 2:6-7 * **8:12** Mk 12:43 * **8:13-14** 2Ko 9:12 * **8:15** Eks 16:18

menmen yi yɨrɨakem, te hɨrak hanhan wɨsenum kaknen kakrɨak menmen im.
23 Mɨt han nanitihi me Taitas hɨrak keimɨn, yi eiyɨtpor hɨrak wariyakɨt
kai ketikewa hawɨr wɨrɨak menmen miutɨp wekepi weriuwerem. Me
mɨtɨkɨt wik kerek tatkiterek tatnen yi mɨt, yi eitɨp mɨt han hɨrakɨt taiu
yinakɨt yaaikɨt kerek mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God (o sios) menep in
hɨr nehimɨtanɨwekɨt tatnen. Mɨtɨkɨt hɨrakɨt tɨrɨak menmen me God tɨkaap
mɨt miyapɨr teriuwerem tatɨp mɨt miyapɨr niuk me Krais teriuwe menmen
hɨrakɨt tɨrɨakem.
24 *Te yi eiteiknor yi han etwenɨnet yi naanmampɨrɨwekɨt. Yi eirɨak
menmen im te mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God heriyai heriyai
nanɨrtei yi yaain yar ke nɨpaa hi hetporem me yi mɨt miyapɨr en.

9

Hɨm me pewek mamno mamkaap mɨt miyapɨr neit provins Judia

1 *Yi nepei yertei me pewek haiu mamtɨwem mamsiuwerem mano
mamkaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God neit provins Judia. Te
hi ap hewisi tɨwei nokik hetpiyem au. Kike kerekek.
2 Hi hertei yi hanhan yaikaap mɨt miyapɨr ein, te hi hewenɨpi niuk mi
hatɨp mɨt miyapɨr ne God neit provins Masedonia hetpor har ik: "Naiu
yinan neit provins Akaia, tito nɨpaa ein hɨr nepei nankaap mɨt miyapɨr
neit Judia." Hɨr nertei yi nepei yaikaap mɨt miyapɨr en, te menmen im yi
yɨrɨakem hɨram mekekkyr han kɨr te hɨr nanrɨakem.
3 Hi hɨnapen hɨm yaaim hi nepei hatɨp mɨt ne yi mɨt em hɨram mɨre hɨm
weinɨm au. Te hi heriuwet kaiu yinak Taitas ketike mɨtɨkɨt wik it tatinɨn
tatnen yi mɨt tatkepi yi yaiwis pewek mamno niutɨp werek werek.
4 Haiu han kitet yi eiwis pewek werek werek te hi han kitet maain hi etike
mɨt han ne provins Masedonia haiu mamnen mamri, yi ap yewis pewek
werek werek au, yi yɨnk enuk. Hi yɨnk enuk hentar hi hetpor yi nepei
yaiwis pewek mamno niutɨp. Hi yɨnk enuk, te yi yɨnk enuk.
5 Hi han kitet menmen im te hi hitehi taiu yinakɨt it hɨrakɨt tatinɨn tatnen
tatkepi yi eiwis pewek mamno niutɨp werek werek. Maain hi anen etike
mɨt ne provins Masedonia, menmen mamwaai werek werek. Mar im hɨr
nanɨrtei yi nepei yises han ki yewis pewek im, te haiu ap mari han ki
meriuwerem au.
6 *Yi han ekitet menmen im. Yi eiwet mɨt menmen kike te maain yi eiyɨt
menmen kike me God. Hɨram mar ke mɨtɨk kakmɨr ni. Hɨrak kakmɨr ni
kike, hɨrak kakɨt menmen kike. Hɨrak kakmɨr ni iuwe, hɨrak kakɨt menmen
yapɨrwe.
7 *Yi mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp yi eiyinɨn han ekitet werek werek
menmen me pewek yi eiwet mɨt em, te maain yi yairɨakem. Yi ap eirɨak
menmen me pewek eiwisɨm eiyɨntar mɨt han nari han ki yi yɨnk enuk
au emɨt! Yi eirɨak menmen im te maain yi han tewenɨn pewek mi epei
yewetɨrem. Menmen im au emɨt! God hanhan yi eiwis pewek emno niutɨp
eiyɨntar yi hanhan eikaap mɨt eiriuwerem.
8 God nepei Iuwe te hɨrak kakweti menmen yaaim heriyai heriyai
maminɨn menmen yi yetɨwem. Hekrit hekrit hɨrak naanmɨri menmen te yi
yetɨnen menmen naanempre hɨras eiriuwerem, meiyam mamu te yi eikaap
mɨt miyapɨr han eiriuwerem.
9 *Hɨm me God mɨt newisɨm mekre tɨwei Sam hɨram matɨp mar im:

---

* **8:24** 2Ko 7:13-14 * **9:1** 2Ko 8:1-7 * **9:6** Pro 11:24; 22:9 * **9:7** Ro 12:8 * **9:9** Sam 112:9

"Mɨtɨk kerek kises hɨm me God hɨrak kɨkaap mɨt enun menmen auri.
Menmen yaaim hɨrak kerekyorem hɨr han kitetim tipmain tipmain enum
eik."
10 *Hɨm im yaaim mentar God kerek kewet mɨt wit (o rais) yehes hɨr
nanmɨr te hɨr nanɨt menmen meriuwerem, hɨrak kakweti menmen marim,
hɨrak kaknipem yapɨrwe te yi eikaap mɨt miyapɨr han eiriuwerem yapɨrwe
enum yapɨrwe.
11 *God kakweti menmen yapɨrwe heriyai heriyai te yi eikaap mɨt
miyapɨr han ne God eiriuwerem yapɨrwe. Te maain haiu mamnen mamɨt
pewek yi yewisɨm men niutɨp, haiu meiyɨm mamno mamwet mɨt han em,
hɨr nanwenɨpi niuk me God me menmen yi yerekyorem.
12 *Menmen im yaaim yi eirɨakem hɨram mamkaap mɨt miyapɨr ne
God kerek ap netenen menmen au hɨram mamkepi keremem au. Hɨram
mamnipi hɨr han yaaik nanwenɨpi niuk me God nanriuwerem.
13 Menmen im yaaim yi yairɨak ni yinan em hɨram mamteiknor yi yises
hɨm me God werek werek yi yewepyapɨr hɨm me Krais. Hɨr nanɨr pewek yi
yaitɨwem mamtike mɨt han en, hɨr nanwenɨpi niuk me God nanriuwerem.
14 Te maain hɨr hanhan nanri hɨr nantike God hɨrak kakɨkepi naanmamri
kakɨntar hɨrak kerekyi han te yi yɨrɨak menmen im yekepi yeriuwerem.
15 Haiu emtɨp God hɨrak yaaik kentar menmen yaaim hɨrak kewetaiyem.
Menmen im haiu ap te mamtɨp hɨram yaaim markeik? Au, hɨrak yaaik
wetpen enuk kepeit kentar presen ik hɨrak Jisas Krais God Nɨkan kɨrak
kerekek hɨrak kewetaiyek.

10

Pol kewenɨn hɨm enum me mɨt hɨr natɨp aposel hɨr enun

1 *Hi Pol hɨrekes hi hanhan hekekyi han ki yi han kitet menmen Krais
kɨrɨakem. Hɨrak kewenɨn han kɨrak me menmen, hɨrak kɨrɨak menmen
han yaaik ketike mɨt. Mɨt han nekre nɨmɨn ne yi mɨt hɨr natɨp me hi nar ik.
Hɨr natɨp, "Wɨ kerek hɨrak kau ketikewai, hɨrak kewenɨn han kɨrak katɨp
hɨm yaaik ketikewai, te maain hɨrak keit wit hak, hɨrak kewisai tɨwei kenai
ketpai hɨm manp me menmen." Te in ek hi hitihi hɨm manp.
2 *Maain wɨ hi anen ari, yi ap yenipa me menmen im te hi ani har ke
hi ane mɨt han en natɨp haiu mɨt in mises menmen enum me tɨ mɨrɨak
menmen mɨkaap mɨt meriuwerem.
3 Haiu ap mises menmen me tɨ mɨrak menmen au. Haiu mau tɨ mɨrɨak
menmen te haiu ap mɨrɨak menmen me God meriuwe menmen mɨt ne tɨ
hɨr nisesim au.
4 *Menmen yapɨrwe haiu metenenim mɨrɨak menmen me God meriuw-
erem, hɨram ap menmen me tɨ au. Haiu metenen menmen iuwe me God
hɨram mekepai haiu maminɨn menmen enum me Seten mewenɨn han ke
mɨt ap nises hɨm me God. (Menmen iuwe me God hɨram mar ke nopen
ketike hɨne, yipo henmik kerek mɨt hɨr netenenim nen newen paaik nen
netike mɨt nenepan.)
5 Menmen iuwe me God haiu metenenim hɨram minɨn hɨm enum me tɨ
mɨt hɨr nisesim, o menmen hɨr han kitetim minɨn mewenɨn han kɨr te hɨr
ap nertei God au. Meriuwe menmen iuwe me God haiu metenenim, haiu
mari menmen yapɨrwe mekre han ke mɨt hɨram mamises hɨm me Krais.

---

* **9:10** Ais 55:10; Hos 10:12 * **9:11** 2Ko 1:11, 4:15 * **9:12** 2Ko 8:14 * **10:1** 1Ko 2:3 * **10:2** 1Ko 4:21 * **10:4** Ef 6:13-17

6 *Haiu memerɨr yi mɨt miyapɨr en, yi eiweikɨn han eiyises hɨm me God
werek werek. Yi eiyises God werek werek nepei au, haiu mamrɨak menmen
enum me mɨt hɨr nɨnapen nanɨmtau hɨm me God haiu mamrekyor enum
emrerim.
7 Yi mɨt han kitet yar ik: “Karkeik te Pol hɨrak mɨtɨk God kehimɨtanek
kewepyapɨr hɨm mɨrak hɨrak ap kertei katɨp hɨm iuwe?” Mɨt han nau nekri
yi mɨt en, kerek natɨp Krais kehimɨtenor hɨr natɨp mɨt hɨm mɨrak, hɨr han
ekitet menmen im. Mar ke hɨr ne Krais, haiu mɨt in haiu ne Krais.
8 *Mɨtɨk Iuwe Krais kewisai haiu mekrehɨr kɨrak, haiu mɨrɨak menmen
im mamkepi yi eiyisesik werek werek, haiu ap te mamriwaank au. Te hi
hewenɨpi niuk me haiu hɨras me menmen haiu mɨrɨakem, hi ap yɨnk enuk
au. Hi han yaaik.
9 Hi hɨnapen yi han kitet hi hanhan hewisi tɨwei ik henipi yi yɨneina
weinɨn au emɨt!
10 Hi hɨnapen yi han kitet menmen marim me hi hentar hi hertei mɨt
han en hɨr natɨp me hi nar ik: “Pol kewisai hɨm iuwe mau tɨwei hɨrak
kesiuwaiyek kari han kaiu keriuwerek, te hɨrak kerp kekrai ketɨn ke nɨmɨn,
hɨrak kɨneinai ketpai hɨm manp au. Hɨm mɨrak hɨram menmen weinɨm.”
11 *Mɨt han en natɨp nar ik hɨr han ekitet hɨm me hi hetpiyem. Menmen
haiu mewisiyem mau tɨwei ik metpiyem meriuwerek me wɨ haiu mepu
yanɨmɨn, hɨram hɨm keremem haiu mamnen mamri haiu mamrɨakem.
12 *Haiu mɨnapen han kitet haiu mar ke mɨt en o haiu mehimɨtenai haiu
mɨre mɨt en kerek newenɨpi niuk mɨr natɨp mɨt han em. Mɨt narik hɨr
hɨras nehimɨtan menmen hɨr han kitet hɨram yaaim, hɨr nɨr menmen hɨr
hɨras niutɨp niutɨp nɨrɨakem te hɨr han kitet hɨr yaain. Mɨt nar ik hɨr enun
netaritari.
13 *Te haiu mɨt ap mamwenɨpi niuk maiu mar ke hɨr mɨt en nɨrɨakem au.
Haiu mamwenɨpi niuk maiu me menmen God kehimɨtenai haiu mɨrɨakem.
Menmen hɨrak kehɨmitenai haiu mɨrɨakem, hɨram nepei man miuni yi mɨt.
14 Haiu ap minɨn menmen God kehimɨtenai haiu mɨrɨakem au. Haiu
minɨn man metpi hɨm yaaim me Krais, te in ek haiu mewenɨpi niuk mai
haiu minɨn naanmɨpri.
15 *Haiu ap minɨn menmen God kehimɨtenai haiu mɨrɨakem, te haiu
mamwenɨpi niuk maiu me menmen mɨt han hɨr nepei nɨrɨakem au. Haiu
han kitet menmen mar ik. Haiu han kitet yi yayises hɨm me God wɨsenum
te yi eikepai haiu emrɨak menmen wɨsenum kerek God kehimɨtenai haiu
emrɨakem.
16 *Yi yairɨak menmen mamɨr im te haiu mamnaiwɨri mamno mamtɨp
mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Krais mamɨt wit ham yanɨmɨn mɨt newi. Te
haiu ap mamnaaiwɨr menmen God kehimɨtenaiyem haiu mamrɨakem au.
Haiu ap mamwepyapɨr hɨm me God meit wit hak kerek mɨtɨk hak kinɨn
kan nepei kɨrɨakem, te haiu mamri menmen mɨrak haiu mamwenɨpi niuk
maiu mamriuwerem au.
17 *Hɨm em God Jeremaia kewisɨm mau tɨwei, hɨram matɨp mar im:
“Mɨt kerek hɨr hanhan nanwenɨpi hɨras me menmen, hɨr nanwenɨpi Mɨtɨk
Iuwe God kerek ek me menmen im. Hɨr hɨras au emɨt!”
18 *Hɨm im yaaim, te haiu mertei mɨt kerek newenɨpi niuk mɨr me hɨras
keriyen, God ap kaktɨp hɨr mɨt iuwe au. Hɨram menmen weinɨm. God
hɨrekes kakwenɨpi niuk me mɨt, hɨr keriyen nɨuk mɨr iuwe. Te haiu mɨt
aposel ap te nanwenɨpi niuk maiu haiu iuwe au.

---

* **10:6** 2Ko 2:9 * **10:8** 2Ko 12:6, 13:10 * **10:11** 2Ko 13:2, 10 * **10:12** 2Ko 3:1, 5:12 * **10:13** Ro 12:3 * **10:15** Ro 15:20 * **10:16** Ap 19:21 * **10:17** 1Ko 1:31 * **10:18** 1Ko 4:4-5

11

Pol kewepyapɨr menmen enum mɨt enun kerek natɨp hɨr hɨras aposel hɨr nɨrɨakem

1 Hi hanhan yi eiwisa hi hatɨp hɨm kemipɨn kike hewenɨpi niuk mai. Hi
hertei yi yɨnapen te yi eiwisa.

2 *God hɨrak hanhan kakɨhimɨtan mɨt miyapɨr hɨr nɨrak, te mar im hi Pol
hi han kiteti yi mɨt miyapɨr en. Hi nepei hehimɨteni yi eiyɨt mɨtɨk kiutɨp yi
eitikerek eiyu niutɨp, niuk me mɨtɨk ik hɨrak Krais. Hi hanhan ariuweti yi
eino Krais eiyɨr ke mɨte nɨhan yaaip ap wɨwaai wetike mɨtɨk wen au.

3 *In ek, hi han kitet me manpen nɨpaa hɨrak enuk kewisesik kari han ke
mɨte Ip. Hi hɨnapen hɨm enum me mɨt natɨp hɨr aposel hɨram mamri han
ki mamriwaank, te yi ap eiyises Krais werek werek han ekitetik kerekek.

4 *Hi hɨnaain hentar menmen im. Mɨtɨk hak kaknen kakɨtpi hɨm ham me
Jisas ham em, hɨm im hɨram ap hɨm haiu metpiyem me Jisas au. Mar im
yi eiyɨt hɨmɨn hak, ap God Hɨmɨn Yaaik kerek nɨpaa yi yetɨwek kekre han
ki au. Yi yemtau hɨm ham yi yisesim, hɨram ap hɨm nɨpaa yi yemtewem
yisesim au. Mɨtɨk kar ik hɨrak kaknen kaku nɨmɨn ke yi mɨt, yi han yaaik
eiwisɨk kakrɨakem keremem.

5 *Mɨt in yi han kitet hɨr aposel yaain kerek netpi me hi ap aposel hɨr
nemitipɨn. Hɨr nemitipɨn nentar hi han kitet hi yaaik hinɨn mɨt aposel ni
ein kerek netpi hɨr yaain iuwe. Hɨr nesiuwau hɨm natɨp yi mɨt hi mɨtɨk
enuk weinɨk.

6 *Hi ap atɨp hɨm mei yaaim, te hi hari han ke mɨt heriuwerem har ke hɨr
mɨt aposel han en nɨrɨakem au. Hɨr natɨp werek werek me menmen im, te
hi hertei menmen yapɨrwe me God werek werek. Hɨr au. Nɨpaa haiu men
haiu meteikni haiu mertei iuwe menmen me God iuwe meriuwe menmen
yapɨrwe haiu mɨrɨakem yi yɨrem.

7 *Yi han kitet hi herekyi menmen enum a? Yi han kitet hi mɨtɨk enuk
weinɨk hentar hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, te hi ap hari pewek mi
mererim a? Hi naanmɨre hɨrekes. Hi ap hises menmen har ke aposel han
nɨrɨakem nari pewek mi mererim te yi han kitet hi herekyi enum a?

8 *Hi hau hetikewi hɨrɨak menmen, mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nerer
wit wit ne provins Masedonia neweto pewek. Mar im hi hari menmen mɨr
weinɨm.

9 *Nɨpaa hi hau hetikewi hɨrɨak menmen, wɨ kerek menmen mai hɨram
epei au mesi, hi ap hitihi ari han ki me menmen o pewek au. Nai
yinan neit provins Masedonia nan neweto menmen yapɨrwe hi hanhan
em. Me menmen yapɨrwe nɨpaa ere in hi ap hitihiyem enipi yi han enuk
yeriuwerem au. Maain hi arɨakem mamɨr ek.

10 *Hɨm yaaim me Krais mau mekre han kaiu, te hi hetpi werek. Ap mɨtɨk
kei kiutɨp hɨrak kakweikɨn han kai hi hewenɨpi niuk me hi hɨrekes me
menmen me pewek hi hisesim hɨrɨakem heit provins ki Akaia.

11 Hi henmak te hi hatɨp har ik a? Yi han kitet hi ap hanhan heriuwi a?
Taauye! God kertei han kai hi hanhani.

12 Hi tewen ehises menmen im nɨpaa hi hɨrɨakem te hi ewepyapɨr mɨt
aposel enun kerek natɨp hɨr nɨrɨak menmen yaaim nar ke haiu mɨt aposel
haiu mɨrɨakem. Hɨr newenɨpi niuk mɨr hɨras nerp ninaan me mɨt natɨp
hɨr nɨrɨak menmen haiu mɨrɨakem te hi hanhan menmen hi hisesim
mamwepyapɨr hɨr enun newisesik, hɨr hɨm mɨr weinɨm.

---

* **11:2** Ef 5:26-27 * **11:3** Jen 3:4, 13 * **11:4** Ga 1:8-9 * **11:5** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11; Ga 2:6 * **11:6** 1Ko 2:1, 13; Ef 3:4 * **11:7** 1Ko 9:12, 18 * **11:8** Fl 4:15-18 * **11:9** 2Ko 12:13 * **11:10** 1Ko 9:15

13 *Hɨr ap mɨt aposel au. Hɨr mɨt enun newisesik. Hɨr newisesik me
menmen hɨr nɨrɨakem hɨr nɨsawɨn han kɨr hɨr nari han ke mɨt miyapɨr
te hɨr nɨri hɨr natɨp, “Hɨr mɨt yaain aposel ne Krais.”
14 Yi han kekrit eiriuwerem au emɨt! Hɨram menmen weinɨm. Haiu
mertei Seten hɨrekes kɨsawɨn han kɨrak kari han ke mɨt hɨr han kitet hɨrak
ensel yaaik ke God.
15 Haiu mertei Seten kɨrɨak menmen im te haiu ap han kekrit me mɨt
kerek nises menmen mɨrak. Hɨr nises Seten hɨr nɨsawɨn han kɨr nari han
ke mɨt te hɨr natɨp hɨr mɨt yaain nɨrɨak menmen yaaim. Hɨram menmen
weinɨm. Maain God kakrekyor enum me menmen enum hɨr nɨrɨakem.

Wɨ Pol kɨrɨak menmen me God menmen enum yapɨrwe mewaankek

16 *Hi pɨke hetpi heteipim. Hi hɨnapen yi han kitet hi mɨtɨk enuk
hetaritari. Yi han kitet hi mɨtɨk enuk hetaritari yi eiwisa hi hewenɨpi niuk
mai kike me menmen.
17 Hi ap hatɨp har ke mɨtɨk kises Krais ketpim, te hi tewen hetpi hɨm im e.
Hi hatɨp har ke mɨt aposel in hɨr nenwenɨpi niuk mɨr te hi hatɨp hɨm manp
hewenɨpi niuk mai.
18 Mɨt yapɨrwe aposel en hɨr newenɨpi niuk mɨr me menmen hɨr
nɨrɨakem neit tɨ ik te hi ehises menmen hɨr nɨrɨakem hi awenɨpi niuk mai.
19 Yi mɨt yi han kitet yi yertei menmen yapɨrwe te yi han yaaik yemtau
hɨm enum mɨt enun netaritari netpiyem a?
20 Yi yewis mɨt aposel en nemipɨn kerek hɨr nari han ki yi yises hɨm mɨr
yar ke mɨt nekre wɨnak enuk nises hɨm me gavman. Yi yewisi neit menmen
mi yapɨrwe nepei au mesi, nari han ki me hɨm mɨr hɨr netpi newisesiyek,
hɨr newenɨpi niuk mɨr ninɨn naanmɨpri, hɨr newɨr his nenep ninaan mi.
21 Yi yewisi hɨr nerekyi menmen enum mar im te hi yɨnk enuk hetpi
menmen im. Nɨpaa haiu man mau metikewi haiu mɨnaain mɨrɨak menmen
mar hɨr nɨrɨakem me yi mɨt. Mɨt hanhan nanwenɨpi niuk mɨr me menmen
hɨr nɨrɨakem, hi ewenɨpi niuk mai etikeri. In ek, hi tewen atɨp har ke mɨtɨk
enuk ketaritari ap kises God hi hewenɨpi niuk mai.
22 *Hɨr mɨt aposel nemipɨn natɨp hɨr mɨt Hibru ne weiwɨk me Isrel a? Hi
mɨtɨk Hibru ke weiwɨk me Isrel har ke hɨr mɨt en. Hɨr natɨp hɨr nepenyerer
ne maam nɨpu Ebraham a? Hi nepenyek ke maam nɨpu Ebraham har ke
hɨr mɨt en.
23 *Hɨr natɨp hɨr wok mɨt ne Krais a? In ek hi pɨke hatɨp har ke mɨtɨk
enuk ketaritari ap kises Krais werek werek. Hi hɨrɨak menmen me Krais
hi hinɨni heriuwerem. Hi hɨrɨak menmen hi hinɨni, te menmen im hi are
etpiyem mamteikni hi hɨrɨak menmen iuwe me Krais te mɨt han nerekyo
enum. Hi nepei hen hekre wɨnak enuk ke gavman hi hinɨni hen yapɨrwe
hentar hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me God. Mɨt neiyep neriuwe waai yapɨrwe
te hi hinɨni hentar hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me God. Menep hi hahi yapɨrwe
te yi han kitet mɨt aposel en nemipɨn hɨr ninɨna a?
24 *Hi wen heteikni hi hinɨni. Mɨt iuwe ne gavman ne Isrel hɨr netauhis
nar hɨspɨnak (5) hɨr nɨwaai nɨpɨn neiyep mar 39 nentar hi hatɨp mɨt hɨm
me Krais.
25 *Mɨt iuwe ne gavman ne Rom hɨr netauhis mar wikak hɨr nɨwaai nɨpɨn
neiyep neriuwerek nentar hi hatɨp mɨt hɨm me Krais. Wɨ ham mɨt netauhis
newɨr nan neiyep menep hi hahi henterim. Nɨpaa hi hau sip mar wikak,
hɨram men wan ke nɨmɨn mewep haiu meniuwe menterer tɨpar. Nɨpaa me
wɨ im hi heniuwe henterer wan he hɨnkewɨ ere wanewik ere pɨke hɨnkewɨ.

---

* **11:13** 2Ko 2:17; Fl 3:2 * **11:16** 2Ko 12:6 * **11:22** Fl 3:5 * **11:23** Ap 16:23; 1Ko 15:10 * **11:24** Diu 25:3 * **11:25** Ap 16:22, 14:19

26 *Wɨ yapɨrwe hi hitet yayiwe hen ein ein, mani mɨniu menep hɨram
mamiyep hi hahi, mɨt enun nekintɨp menmen hɨr nɨsawɨn newenanaan
naniyep nankintɨp menmen mai. Mɨt ne weiwɨk mai me Isrel hɨr hanhan
naniyep hi hahi, mɨt han ap ne weiwɨk me Isrel hɨr hanhan naniyep. Hi
heit wit, mɨt, hanhan naniyep hi hahi. Hi heit yaank weinɨk menmen eim
sk miyak hɨram menep mamiyep. Hi heit wan ke nɨmɨn menep wan kisɨsau
yipɨr hi hahi. Mɨt han nemipɨn hɨr natɨp hɨr nai yinan ne Krais menep hɨr
nerewaank menmen hi hɨrɨakem.
27 *Hi hɨrɨak menmen iuwe ere his hɨt nanamɨr meiyewo. Wɨtaan
yapɨrwe, hi ap hɨwaai au, hi hepu hitehi God menmen. Wɨ ham hi nɨnpɨ
meiyo hentar hi ap heit menmen mei au, o tɨpar mei te hi ahɨm au. Wɨ
yapɨrwe hi ap heit menmen werek te hi ahɨm, hi nɨme meiyap iuwe hi
heperper, hi ap hetenen klos te hi hɨwapɨn yɨnk kai heriuwerem werek
werek au.
28 *Menmen im keremem meteikni hi hɨrɨak menmen iuwe me God hinɨn
mɨt aposel nemipɨn au. Hekrit hekrit hi han kitet mɨt miyapɨr ne weiwɨk
miutɨp me God nerer wit wit hɨr nepu werek werek o au.
29 *Nai yinan ne Krais, hɨr nɨrɨak menmen enum, te hi herteiyem hi
hanhani. Wɨ ham mɨtɨk hak kari han ke mɨtɨk hak, te hɨrak kɨrɨak menmen
enum, hi han enuk heriuwe mɨtɨk kerek kari han kɨrak.
30 *Hi ewenɨpi niuk mai me menmen te hi awenɨpi niuk mai me menmen
mamteikɨn mɨt hi ap hepu werek werek au, menmen enum yapɨrwe
merewaank.
31 *God kerek hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hɨrak niuk mɨrak iuwe
mamu tipmain tipmain enum eik, hɨrak kertei hi ap hewisesik au. Hi hɨrɨak
menmen mɨrak iuwe.
32 *Nɨpaa wɨ hi hepu wit Damaskas, mɨtɨk gavman ke mɨtɨk iuwe
King Aretas, hɨrak kɨnat mɨt hɨr nanɨno naanmamre ya weipɨr ke nɨwa
meweikɨn wit kɨr hɨr nemeriyau hi anen, te hɨr nantauhis nanwisa ekre
wɨnak enuk.
33 Hɨr nantauhis nanwisa ekre wɨnak enuk, te nai han yinan ne Krais
hɨr newisa hekre wapnake o basket iuwe, hɨr nen nɨwa kewekɨn wit, hɨr
nɨnaaiwɨr waai hi hekiuwe ere hiun tɨ heik kesikekre enuk te hi hetpaan
hɨnaaiwɨrek hi hɨrɨr hen.

12

Pol kɨtyak kɨr menmen God keteiknɨwekem

1 Hi wen awenɨpi niuk mai. Hi hertei menmen im ap mekepai God kaktɨp
haiu yaain, te hi wen hetpi menmen hi hɨtyak hɨrem metike menmen
mɨsawɨn Mɨtɨk Iuwe Krais kewepayapɨrem.
2 Nɨpaa ein 14 tito God ketauhis hi ke Krais, hɨrak keriya hi hen hetikerek
wen wit kɨrak Heven. Hi hepɨtari hi yɨnk kai ken o hɨmɨn kerekek hɨrak
kɨnaawɨr yɨnk kai ken. God kerekek hɨrak kertei.
3 Hi hetpi heteipim. Hi hepɨtari hi yɨnk kai ken o hɨmɨn kerekek ken. God
kerekek hɨrak kertei.
4 Hi heit wit ke God, hi hemtau menmen hi ap te hetpiyem heriuwe hɨm
mai. God ap kewisa hi hewepyapɨrem hatɨp mɨt em.
5 *Menmen im hi hɨrem hɨram menmen yaaim te hi awenɨpi niuk mai
menterim. Te hi au hɨnapen. Hi hanhan awenɨpi niuk mai me menmen

* **11:26** Ap 9:23, 14:5 * **11:27** 1Ko 4:11; 2Ko 6:5 * **11:28** Ap 20:18-21, 31 * **11:29** 1Ko 9:22
* **11:30** 2Ko 12:5 * **11:31** 2Ko 1:23 * **11:32** Ap 9:23-25 * **12:5** 2Ko 11:30

meteikɨn hi ap hepu werek werek au, menmen enum yapɨrwe merewaank, te hi mɨtɨk enuk weinɨk, God kerekek hɨrak Iuwe.

6 *Hi hanhan awenɨpi niuk mai hentar menmen hi hɨrem hi ap mɨtɨk enuk hetaritari au. Hi hɨrem. Hi ap hewisesik au. Te hi hɨnapen hewenɨpi niuk mai te yi mɨt ap han ekitet hi mɨtɨk iuwe henterim. Au, hi hanhan yi han ekitet menmen hi hɨrɨakem, menmen hi hetpiyem, te yi yerteiya hi mɨtɨk yaaik o au.

Pol katɨp me menmen mewaank yɨnk kɨrak

7 *Menmen im yapɨrwe God keteiknewem meit wit kɨrak, hɨram menmen yaaim iuwe. God hɨrak kɨnapen hi ewenɨpi niuk mai menterim, te hɨrak kewis Seten hɨrak kesiuwe menmen man mekre yɨnk kai menipa hi hɨnap, te hi ap hanhan ewenɨpi niuk mai.

8 Hi hitehi God wikak te hɨrak kakɨkepa kakpɨr menmen enum im mekre yɨnk kai hɨram mamnopɨn.

9 *Hi hitɨwekhiyem wikak hɨrak ketpo wikak kar ik: “Au hi ahɨpɨrem hɨram emnopɨn au. Hi ahu atikewit te hɨram werek. Mɨt kerek hɨr ap manpenun neit, menmen mai iuwe mekepi meteikɨn mɨt em.” Te in ek, hi ap han enuk heriuwerem au. Hi han yaaik hewenɨpi niuk mai me menmen yapɨrwe enum merewaank, te menmen iuwe me Krais mamu mamɨkra.

10 Hi hertei menmen im hi hɨrɨakem hɨram mamwenɨpi niuk me Krais, te hi ap han enuk hi ap manpenuk, o mɨt hɨr nerekyo enum o hɨr nerewaank, o menmen enum man meiyep te hi hau werek werek au, hɨram menmen weinɨm. Hi ap han enuk hentar hi hertei wɨ menmen im mamnen mamnipa hi ap manpenuk, Krais kakɨkepa hi ehɨt menmen mɨrak iuwe hi ahu werek werek.

Pol hanhan kɨkaap mɨt ne Korin nanises hɨm me God werek werek

11 *Hi nepei hatɨp hɨre mɨtɨk enuk ketaritari hi hewenɨpi niuk mai. Hi hɨnapen te yi yenipa hi hɨrɨakem hentar yi ap yewenɨpi niuk mai yatɨp mɨt han hi mɨtɨk yaaik aposel au. Hi hɨre mɨtɨk weinɨk te mɨt aposel han kerek yi yatɨp hɨr yaain, hɨr ap ninɨna me menmen miutɨp au.

12 *Menmen hɨram meteikni hi hɨre mɨtɨk yaaik aposel, hi henip han kai tokik me menmen enum man meiyep, hi hɨrɨakem nɨmɨn ke yi mɨt miyapɨr en. Menmen hi hɨrɨakem heteikniyem hɨram mar im. Hi hɨrɨak menmen heriyai heriyai meteikni menmen God kɨrɨakem te mɨt hɨr nɨrem hɨr han kekrit kekrit neriuwerem nɨr menmen iuwe me God.

13 *Mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God nerer wit wit hɨr nepei neit menmen mekam hi ap hewetiyem a? Menmen im miutɨp. Hi ap hitihi yi naanemprau me menmen o wɨnak au. Yi han kitet menmen im hɨram enum te yi ap han kitet menmen enum im hi nepei herekyiyem hentar hi hɨrɨak menmen yapɨrwe hekepi heriuwerem.

14 *In ek hi hanhan anen ari meiyam wikak, te hi ap ari menmen me yi mɨt eikepa eiriuwerem au. Hi hɨnapen menmen mi au. Hi hanhan yi mɨt miyapɨr keriyen eiyises Krais werek werek kerekek. Nɨkerek hɨr ap neit menmen naanmɨre miye haai neriuwerek au. Miye haai hɨr neit menmen naanmɨpre nɨkerek neriuwerem. Hi hɨre haai ki me menmen me Krais, yi yɨre nɨkerek nai te hi ap ehɨt menmen mi au emɨt!

---

* **12:6** 2Ko 10:8, 11:16 * **12:7** Jop 2:6 * **12:9** Fl 4:11-13 * **12:11** 2Ko 11:5 * **12:12** Ro 15:19
* **12:13** 2Ko 11:9 * **12:14** 2Ko 13:1

15 *Hi han yaaik wɨsenuk hi hewɨr menmen mai yapɨrwe, hi hɨrɨak
menmen iuwe ere hi hahi, te hi akaap yi mɨt miyapɨr hɨmɨn ki. Hi hanhan
iuwe akepi, te maain yi hanhana kike emrerim a?
16 Mɨt han ne yi mɨt hɨr natɨp nar ik: "O, hɨram hɨm yaaim. Hɨrak ap
kari menmen maiu haiu merteiyek au. Te Pol hɨrak mɨtɨk enuk kewisesik
kari han kaiu kinɨnai keriuwe hɨm mɨrak kar ke mɨtɨk kari han ke miyak
keriuwe menmen mau tɨrpe."
17 Yi eiyɨtpo hi hɨrɨakem harkeik a? Hi hewisesiyek hari menmen mi
heriuwe mɨtɨkɨt hi heriuwetet tan tɨri a? Taauye!
18 *Hi hitehi Taitas hɨm manp te hɨrak kaknen kakri. Hi heriuwetek hɨrak
kaknen kaktike kaiu yinak hak ik. Taitas hɨrak kewisesik kari menmen mi
o au a? Au. Hɨrak ketikewa hawɨr ap wises menmen mɨpɨram au a? Yi han
ekitet menmen im werek werek!
19 Hi han kitet yi yekine tɨwei im yi han kitet haiu mewisi tɨwei im mamri
han ki, te yi han kitet haiu yain a? Auye! Naiu yinan yaain, haiu mɨt ne
Krais, God kɨrai haiu metpi menmen im. Haiu mewisi hɨm mekre tɨwei im
keremem, hɨram mamkepi yi eiyises hɨm me God werek werek.
20 *Haiu mewisi tɨwei im mentar menmen im. Hi han kitet yapɨrwe me
menmen im. Hi hɨnapen maain hi anen ari yi mɨt ap yises menmen mar
ke hi hanhan yi yisesim, te yi einapen menmen maain hi ehisesim akepi
ariuwerem. Hi han kitet hi anen ari yi yainehan me menmen, yi hemkre
menepam me menmen, yi han enuk me menmen, yi yenke yewep pɨnan
nen in nen ein, yi eisiuwe ni yinan hɨm enum, yi eiyɨtpepan yayisesan me
menmen, yi paan tokik, yi ap yekiyan yau han kiutɨp au, yi yises menmen
heriyai heriyai.
21 *Hi han kitet maain hi anen ari, God hɨrak kaknipa hi yɨnk enuk
ahɨrp nɨnaan mi, hi han tewenɨn mɨt kerek hi apɨri enɨnopɨn enkeipɨn mɨt
miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God en. Hi apɨri entar hɨr nɨrɨak menmen
enum hɨr ap neweikɨn sip newet menmen enum mar im. Hɨr nises menmen
enum, hɨr netike miyapɨr hɨr nariyanhis newenɨnem, hɨr han kɨr kekrit
kekrit me menmen enum heriyai heriyai. Te hi hɨnapen ahɨr mɨt miyapɨr
nar ik.

13

Pol katɨp mɨt miyapɨr ne Korin hɨr naanempre menmen hɨr nisesim

1 *In ek hi anen ari meiyam wikak. Mɨt han ne yi mɨt hɨr hanhan
nansiuwe nɨr yinan hɨm enum, yi eiyises menmen hɨm me God ketpim me
menmen im. Mɨtɨkɨt wik o wikak hɨrakɨt tatwenhi me menmen im mɨt hɨr
nanwepyapɨrem.
2 Hi hanhan hatɨp yi mɨt miyapɨr nɨpaa yi yɨrɨak menmen enum yetike
yi mɨt han en. Nɨpaa hi hepu hetikewi meiyam wik, hi hetpi hɨm manp me
menmen. In ek hi wen hepu yanɨmɨn hi hetpi heteipim. Maain hi pɨke anen
ari, hi ap ewis mɨtɨk kei kiutɨp hɨrak kau weinɨm kerek nɨpaa hɨrak kɨrɨak
menmen enum ap keweikɨn sip kewetɨwem au. Hi arekyi enum entar yi
hanhan hi ateikni menmen iuwe me Krais mewa.
3 Maain hi anen, yi eiyɨrtei werek werek hi hekrehɨr ke Krais. Hi skelim
yi mɨt me menmen yi yɨrɨakem. Menmen me Krais hɨram ap menmen kike
te yi eiyinɨnem. Au, hɨram menmen iuwe mamriwaank me menmen enum
yi yisesim.
4 *Nɨpaa Krais hɨrak keweikɨn kar ke haiu mɨt, te mɨt netɨwekhis

* **12:15** Fl 2:17 * **12:18** 2Ko 8:6, 16-18 * **12:20** 2Ko 2:1-4 * **12:21** 2Ko 13:2 * **13:1** 2Ko 12:14; Mt 18:16; 1Ti 5:19 * **13:4** Fl 2:7-8

newenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak kaa. Te in ek God kewetɨwek menmen
mɨrak iuwe mɨkɨak hɨrak pɨke kekrit kepu. Haiu metike Krais haiu mau
niutɨp haiu ap mɨt iuwe au. Te God kakɨkepai kakriuwe menmen mɨrak
iuwe, te maain haiu mamnen, haiu mamwepyapɨr menmen im iuwe nɨmɨn
ke yi mɨt en me wɨ haiu skelim yi mɨt me menmen.
5 *Yi han ekitet hɨras te yi eiyɨrtei werek werek yi yises hɨm yaaim me
Krais mekre han ki o au. Yi han ekitet hɨras. Yi ap yertei Krais Jisas hɨrak
au kekre han ki a? Yi yisesik werek werek hɨrak kau kekre han ki, o au en,
taau!
6 Hi han kitet yi yertei Krais Jisas kau kekre han kaiu. Haiu ap mɨt enun
mewisesik au.
7 Haiu mitehi God hɨrak kakɨkepi yi ap eirɨak menmen enum eiyisesim
au emɨt! Haiu ap mitɨwekhi me menmen im te mɨt nanɨr menmen iuwe me
God haiu mamrekyiyem mamriwaank mamriuwerem, te mɨt nanɨrtei God
kehimɨtenei haiu mɨt aposel. Menmen im au, hɨr han ekitet haiu mɨt enun
weinɨn, hɨram menmen weinɨm. Haiu hanhan yi eirɨak menmen yaaim
eiyises keremem.
8 *Yi yertei haiu mɨt ap mamrɨak menmen mamremir hɨm yaaim au.
Haiu emrɨak menmen keremem hɨram mamkaap hɨm yaaim.
9 Yi yises hɨm me Krais werek werek, haiu han yaaik ap mamteikɨn mɨt
menmen maiu iuwe me God mamɨwaank menmen enum mɨt nisesim. Te
hɨr han kitet haiu mɨt enun weinɨn, hɨram werek. Hekrit hekrit haiu mitehi
God kakɨkepi te yi eiyises hɨm mɨrak werek werek.
10 *God keweto menmen mɨrak iuwe hi skelim mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God neriuwerem, te hi hɨnapen hariwaank yi mɨt miyapɨr en ariuwerem
au emɨt! Te yi eiyinɨn eiyises hɨm mai werek werek mau tɨwei ik me wɨ hi
wen heit yanɨmɨn. Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum, te maain hi anen
ari hi ap ariwaank ariuwe menmen mai iuwe me God au. Hi akepi yi eiyu
werek eiriuwerem keriyen.

Hɨm ham kike mɨkaru

11 *Naiu yinan, in ek haiu meremir hɨm metpi yi yaain. Yi eiweikɨn sip
eiwet menmen enum eiyises menmen yaaim keremem. Yi eiyɨmtau hɨm hi
hetpiyem mau tɨwei ik yi eiyisesim. Yi eikepan yi eiyu han kiutɨp yi eikiyan
eiyu eiyɨt, te God kerek hɨrak han tewenɨnai kekepai haiu mamu werek
werek, hɨrak kaku kaktikewi.
12 *Yi mɨt miyapɨr ne God en, yi eiketanhis eitike ni yinan eiyɨtpor hɨr
yaain.
13 Mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God in hɨr netpi yi yaain.
14 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrak kakrekyi menmen yaaim, God
hɨrak han tewenɨni, God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kaktikewi kaku kakɨkre han ki.

Mepɨr keremem

* **13:5** 1Ko 11:28 * **13:8** 1Ko 13:6 * **13:10** 2Ko 2:3, 10:8 * **13:11** Ro 15:33 * **13:12** Ro 16:16

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Galesia

Menmen me tɨwei ik

Pol kewepyapɨr menmen mau mekre han kɨrak *1:1-10*
Pol naanmɨpre hɨrekes me hɨrak keit eniuk iuwe aposel *1:12–2:21*
Hɨm me menmen yaaim God kerekyeiyem *3:1–4:31*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim enentar hɨr epei nɨnaaiwɨr menmen enum *5:1–6:10*
Pol katɨp mɨt ne Galesia hɨm mɨkaru *6:11-18*

1 *Hi aposel Pol. Mɨt hɨr netpo neriuweta hi hatɨp mɨt hɨm me God au.
God ap katɨp mɨtɨk hak hɨrak kehimɨtena hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak yaaim.
Jisas Krais kerekek ketike God Haai kerek nɨpaa hɨrak kɨkɨak Jisas nɨpaa
kaa ek, hɨrakɨt keretet tehimɨtena hi hɨre aposel hi hatɨp mɨt hɨm yaaim
me God.
2 Hi Pol hetike mɨt nai in kerek haiu mɨrɨak menmen miutɨp, haiu matɨp
yi mɨt ne weiwɨk me God yerer wit wit yau provins Galesia, yi yaain. Hi Pol
hesiuwe tɨwei ik ken yi mɨt en.
3 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais hɨrakɨt
hanhan teriuwi yi eiyu werek werek.
4 *Krais hɨrak kises han ke God hɨrak Haai kaiu, hɨrak kaa kesak menmen
enum maiu kekepai keriyei haiu mɨnaaiwɨr menmen enum mau tɨ mari
han kaiu me wɨ in ek.
5 Hi hanhan haiu mɨt emwenɨpi niuk mɨrak iuwe tipmain tipmain enum
eik.

Hɨm yaaim miutɨp mepu keremem

6 Hi han kekrit iuwe hentar yi yɨnaaiwɨr God nɨpaa kari han ki keriuwe
menmen yaaim Krais kerekyiyem weinɨm nɨpaa wɨ hɨrak kaa. In ek yi
yɨnaaiwɨr hɨm mɨrak yaaim waswas, yi yises hɨm ham yi han kitet hɨram
yaaim mamkepi yi yises God.
7 *Te hɨm ham yaaim mepu mamkepi mar im au. Hɨm miutɨp kerek nɨpaa
hi hetpiyem hɨram keremem mamkepi yi eiyises God werek werek. Hi atɨp
menmen im hentar mɨt han enun nari han ki, hɨr hanhan nanweikɨn hɨm
yaaim me Krais mamno hɨm ham ham enum memipɨn.
8 *Te haiu hɨras o mɨtɨk ensel ke wit ke God kaknen, haiu mamɨtpi hɨm
ham me hɨm nɨpaa haiu metpiyem, neimɨn nanrɨak menmen im hi hanhan
God kakrekyor enum kakɨwaanki nanɨkre si.
9 Haiu epei metpiyem, te in ek haiu pɨke metpiyem meteipim. Mɨt kerek
epei nan netpi hɨm ham me hɨm nɨpaa yi yemtewem yisesim, hi hanhan
God kakrekyor enum kakɨwaanki nanɨkre si.
10 *Yi han kitet hi hewis menmen im hetpim, te mɨt hɨr han yaaik
nanriuwa a? Taauye! Hi hɨrɨak menmen te God han yaaik kakɨriuwa
kerekek. Hi hɨrɨak menmen im enip mɨt hɨr han yaaik nanɨriuwa, te hi
ap hɨrɨak menmen me Krais au. Hi hɨrɨakem me mɨt keriyen.

Pol keteikɨn mɨt God kerekek kehimɨtanek hɨrak kɨre aposel

11 *Nai yinan, hi hanhan te yi eiyɨrtei werek werek hɨm yaaim me Krais
hi nɨpaa hetpiyem mɨt ap neket han em netpim au.

---

* **1:1** Ga 1:11-12 * **1:3** Ro 1:7; Fl 1:2 * **1:4** Ga 2:20; 1Ti 2:6; Ta 2:14; 1Jo 5:19 * **1:7** Ap 15:1, 24
* **1:8** 1Ko 16:22 * **1:10** 1Te 2:4 * **1:11** Mt 16:17

12 *Mɨtɨk hak ap ketpo hɨm im keteiknewem au. Jisas Krais kerekek
ketpewem keteiknewem.
13 *Hɨm im yaaim mentar yi epei yemtau menmen enum hi hɨrɨakem
nɨpaa hi hises menmen mɨt ne Isrel hɨr nisesim. Hi epei hɨrɨak enum iuwe
me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, hi hanhan anɨp nani.
14 *Hi epei hinɨn nai ne watiu miutɨp ne mɨt naiu ne hɨm haiu mɨt ne Isrel
misesim. Hi hinɨni hentar hi nepei hises menmen wɨsenum me menmen
maamrer naiu nɨrɨakem han kitet God han yaaik keriuwerem.
15 *Te nɨpaa hi hekre tu ke miye pai, God hɨrak han kitet hɨram yaaim te
hɨrak kehimɨtena hi kɨrak. Maain hɨrak kerekyo yaaim ketpo menmen te
hi hɨrɨak menmen mɨrak.
16 *Hɨrak ketpo menmen te hi hɨrɨak menmen mɨrak, hɨrak keteikno
Nɨkan kɨrak hɨrak keimɨn, te hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me Krais. Hɨm im
men mɨt ap ne weiwɨk me Isrel au. Me wɨ God kerekyewem, hi ap atɨp mɨt
han hitorhi hɨram yaaim hi hɨre aposel o au.
17 Hi ap hitet yayiwe hɨniu hen wit Jerusalem hɨr mɨt aposel ein kerek
nɨpaa God kehimɨtenor ninɨn natɨp mɨt hɨm mɨrak, hi hitorhi me menmen
au. Wasenum, hi hen wit Arebia kerek wit enuk mɨt niutɨp niutɨp newiyen.
Te maain, hi pɨke han wit Damaskas.
18 *Maan, tito wikak epei men, hi han hitet yayiwe hɨniu hen hiun wit
Jerusalem, hi hen hɨr Pita. Hi etikerek wau en wewepnak me wɨ hiswiyen
hispɨnak (15) keremem.
19 *Hi ap hɨr mɨt aposel han au, Jems hɨrak nɨkik ke Mɨtɨk Iuwe Krais, hi
hɨrek kiutɨpen kerekek.
20 Menmen hi hewisiyem hɨram hɨm yaaim. God kertei hi emitipɨn au.
21 *Hi han hiun Jerusalem epei au, hi hen tɨ ke provins Siria ketike provins
Silisia.
22 Te in ek, mɨt ne weiwɨk me God neit Judia hɨr ap nɨra hɨr au netari
ninaan mai au. Hɨr nemtau mɨt han netpor hɨm weinɨm keremem me hi
mar im:
23 “Mɨtɨk kerek hɨrak kewep haiu mɨt ne weiwɨk miutɨp me God,
hɨrak in ek katɨp mɨt hɨm yaaim me Krais kerek hɨrak nɨpaa hanhan
kakɨwaaankem.”
24 Hɨr nemtau hɨm me menmen God kerekyewem, te hɨr newenɨpi niuk
mɨrak.

2

Pol ketike mɨt han aposel nɨrɨak menmen miutɨp

1 *Maain, tito hiswiyen tekyaait (14) nepei man men, hi Pol hetike mɨtɨk
Banabas hawɨr pɨke witet yayiwe wɨniu wen wit Jerusalem. Hi heithis
mɨtɨk Taitas hɨrak kan ketikewawɨr.
2 Hi hen ein hentar God keteikno hɨrak hanhan hi ano. Hi hen hatɨp mɨt
ein hɨm yaaim hi hatɨp mɨt em herer wit wit hatɨp mɨt ap ne weiwɨk me
Isrel em, te hi ap atɨp mɨt yapɨrwe rem au. Hi atɨp mɨt iuwe ne weiwɨk
miutɨp me God ein keriyen. Hi hanhan hɨr enwenhi hɨm yaaim hi hatɨp
mɨt em. Hi hɨnaain te menmen nɨpaa hi hɨrɨakem, o in ek hi hɨrɨakem
hɨram mɨre menmen weinɨm hentar hɨr ap newenauhi hɨm hi hetpim.

---

* **1:12** Ga 1:1 * **1:13** Ap 8:3 * **1:14** Ap 22:3 * **1:15** Ais 49:1; Jer 1:5; Ro 1:1 * **1:16** Ap 9:3-6; Ga 2:7 * **1:18** Ap 9:26 * **1:19** Mt 13:55 * **1:21** Ap 9:30 * **2:1** Ap 15:2

3 *Taitas wariyakɨt kai, hɨrak ke Grik, hɨrak ap ke Isrel au, te hɨr mɨt
iuwe ein ap natɨp hɨr enrekir yɨnk kɨrak te hɨrak kakre mɨt ne Isrel hɨr
nantikerek nanu niutɨp au.
4 *Haiu mɨt matɨp me menmen im mentar mɨt han hɨr nemipɨn nare hɨr
naiu yinan, te hɨr ap nises hɨm me Krais werek au. Hɨr hanhan nerekir
Taitas yɨnk kɨrak. Mɨt in hɨr epei nan nau nɨmɨn ke haiu mɨt haiu mepɨtari
menmen hɨr nisesim. Hɨr nɨre mɨt enun newenainaan me menmen yaaim
haiu misesim. Haiu mɨnaaiwɨr hɨm lo me Moses me nɨpaa ein mɨt ne Isrel
nisesim mentar haiu metike Krais Jisas mau niutɨp. Te mɨt han in hanhan
neriyei haiu emises hɨm lo me Moses me nɨpaa ein, te haiu pɨke mamu
enum mamises hɨm me nɨpaa ein mamre mɨt nau nekre wɨnak enuk ke
gavman.
5 Haiu ap mises han kɨr mei kike au, te haiu naanempri hɨm yaaim me
Krais werek werek, te yi ap eiyises hɨm ham enum mei mɨr mamtikerem
au.
6 *Mɨt ein hɨr mɨt niuk mɨr iuwe ninɨn mɨt han. (Hi han kitet hɨr iuwe
hɨram menmen weinɨm hentar God hɨrak han kitet haiu mɨt yapɨrwe haiu
mɨpɨran.) Hɨr mɨt niuk mɨr iuwe en, hɨr ap netpo hɨm meiyam hɨr mɨt
enisesim me hɨm hi hatɨp mɨt em au.
7 *Hɨr nertei God keweto hɨm yaaim kehimɨtena keriuweta hi hatɨp mɨt
ap ne Isrel hɨm mɨrak, har ke God kehimɨtan Pita hɨrak katɨp mɨt ne Isrel
hɨm yaaim me Krais.
8 Nɨpaa God kɨkaap Pita hɨrak kewepyapɨr hɨm yaaim mɨrak men mɨt ne
Isrel. Mar im, hɨr nertei God kekepa kehimɨtena hi hatɨp mɨt ap ne Isrel
hɨm mɨrak yaaim.
9 Hɨr epei nertei menmen yaaim God kerekyewem kehimɨtena hi hatɨp
mɨt hɨm mɨrak yaaim, mɨt iuwe ne weiwɨk miutɨp me God neit wit
Jerusalem, Jems, Sifas, tetike Jon hɨrakɨt teketawɨrhis teteiknawɨr hɨram
yaaim te hawɨr wen wit kerek mɨt ap ne Isrel newiyen, hawɨr wetpor hɨm
me God, hɨr nanɨno wit kerek mɨt ne Isrel newiyen hɨr netpor hɨm me God.
10 *Hɨr netpawɨr hɨm miutɨp im keremem. Hɨr hanhan haiu mɨt mamɨt
pewek mamsiuwerem mamno mɨt enun netenen menmen au hɨr nau neit
Judia. Menmen im hi hanhanem, te hi hɨrɨakem.

Pol kene Pita kentar menmen hɨrak kɨrɨakem

11 Hi hetike Pita hawɨr watɨp mɨt hɨm me God miutɨp keremem, te maain
wɨ Pita kan wit Antiok kɨr mɨt en, hi henerek herp ninaan mɨrak hentar
hɨrak kɨrɨak menmen miutɨp enum.
12 *Hi henerek hentar menmen miutɨp im. Nɨpaa mɨtɨk Jems keriuwet
mɨt han nen wit Antiok. Pita kɨpaam menmen ere in ketike mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel. Maain mɨt kerek Jems keriuweti nan nɨpiun Antiok, Pita
kɨnaaiwɨr mɨt ap ne Isrel ap kaam menmen ketikeri kentar hɨrak kɨnaain
mɨt in ne Jerusalem. Hɨr wen nises hɨm me Moses kerek nɨpaa matɨp mɨt
kerek nises hɨm me God hɨr enrekir yɨnk kɨr, te Pita han kitet hɨr nanɨnerek
nanɨntar hɨrak ap kises hɨm me Moses au.
13 Mɨt han ne weiwɨk me Isrel nepu in, hɨr nɨpaam menmen ere in netike
mɨt ap ne Isrel, hɨr nɨrɨak enum nɨnaaiwɨr mɨt en netike Pita. Banabas
hɨrak kɨrek, te hɨrak kises enum, hɨrak ap kaam menmen ketikeri au. Hɨrak
kɨnaiwɨri.
14 Hi hertei hɨr ap nises hɨm yaaim me God werek werek au, te hi hatɨp
Sifas me ninaan me mɨt miyapɨr yapɨrwe, hi hetpɨwek har ik: “Ti mɨtɨk ke

* **2:3** Ap 16:3 * **2:4** Ap 15:1, 24; Ga 1:7, 5:1, 13 * **2:6** Ap 10:34 * **2:7** Ap 22:21 * **2:10** Ap 11:29-30 * **2:12** Ap 11:3

weiwɨk me Isrel, te ti ap hises menmen mɨt ne Isrel au. Ti hises menmen
har ke mɨt ap ne Isrel hɨr nisesim. Ti henmak te in ek heriuwe menmen ti
hisesim hɨnaaiwɨr mɨt ap ne Isrel, ti hari han kɨr te hɨr enises menmen mɨt
ne Isrel nɨrɨakem a? Nɨpaa ein ti hɨrekes ap hisesim au. Ti hɨnaain mɨt ne
Jems epei nan keriyen."

Neimɨn nises hɨm me Jisas kerekek God kaktɨp hɨr yaain kaktorhis

15 Haiu mɨt kerek miyerer ninai, haiu mɨt ne Isrel. Haiu ap mar ke mɨt
nerer wit wit ap ne weiwɨk me Isrel kerek haiu matɨp hɨr ap nises hɨm me
Moses.
16 *Haiu mertei God katɨp mɨt han hɨr yaain kaktorhis nentar hɨr nises
hɨm lo me Moses au. Hɨrak kaktɨp hɨr yaain kaktorhis kakɨntar hɨr nises
Jisas Krais. Haiu mɨt mises Jisas Krais kerekek, te God han kitet haiu yaain
kaktaihis. Haiu mises menmen hɨm lo me Moses metpaiyem, te haiu mɨre
yaain taau. God ap katɨp mɨtɨk kiutɨp yaaik kaktɨwekhis kakɨntar hɨrak
kɨrɨak menmen hɨm lo me Moses metpim auye!
17 Haiu hanhan God kaktɨp haiu yaain kaktaihis kakɨntar haiu mises
Krais kerekek. Te God au katɨp haiu emises hɨm me Moses te hɨrak
kaktaihis, haiu mɨrɨak menmen enum. Haiu emweikɨn sip emwet hɨm
me Moses, te haiu mamises hɨm me Krais, te menmen im meteikɨn Krais
hɨrak kenipai haiu mɨrak enum. Hɨm im hɨram yaaim a? Taauye! Krais ap
kenipai haiu mɨrɨak enum au. Hɨrak kerekek kekepai haiu mises hɨm me
God werek werek hɨrak kaktaihis.
18 *Hi nɨpaa eweikɨn sip ewet hɨm lo Moses nɨpaa kewisɨm, te in ek hi
pɨke ehisesim, hi heteikɨn mɨt hɨm me Moses hɨram wen mamkepa God
kaktauhis, te hi hɨrɨak enum.
19 *Nɨpaa hi hises hɨm me God nɨpaa Moses kewet haiu mɨt em, hi hertei
hi enuk God kakrewaank te hi hahi. Te Krais hɨrak kekrehɨr kai, God
kewaankek hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt. Hɨram mar ke hi haa hetikerek,
te hɨm lo me Moses ap naanmɨprau au. Te in ek hi hises han kai, te hi hises
God.
20 *Te in ek hɨram mar ke hi ap hepu au, hi haa. Te Krais hɨrak kekrehɨr
kai kekepa hi hepu. In ek hi hepu, te menmen hi hɨrɨakem hi han kitet God
Nɨkan kɨrak Jisas kerek nɨpaa han tewenɨna kaa, hɨrak kakɨkepa hi etike
God hawɨr waukiyakɨt wawu han kiutɨp.
21 Hi ap heweikɨn sip ewet hɨm yaaim me Krais henip menmen yaaim
God kerekyaiyem hɨram weinɨm au. God kaktɨp mɨt hɨr yaain nentar hɨr
nises hɨm mɨrak nɨpaa Moses kewet haiu mɨt em, te nɨpaa Krais ap kan au.
Hɨm me Moses mekepai te God kaktɨp haiu yaain taau. Krais kaa weinɨm
au. Hɨrak kerekek kɨrɨak God katɨp haiu mɨt haiu yaain. Hɨm nɨpaa kerek
Moses kewisɨm hɨram taauye!

3

Mekam mekepi yi yau werek werek- Hɨm me Moses o Hɨm me Krais

1 Yi yetaritari mɨt ne Galesia! Yi yenmak te yi yewis mɨt han nari han
ki te yi ap yises hɨm yaaim me Krais a? Haiu epei metpiyem werek werek
hɨram mar ke yi epei yɨrek hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.
2 Hi hare ehitihi menmen ham miutɨp. Yi epei yeit God Hɨmɨn Yaaik
kan kekre han ki yentar yi yises hɨm nɨpaa Moses kewet mɨt em o yentar
yi yemtau hɨm yaaim me Krais nɨpaa yi yisesim a? Hɨm yaaim me Krais
keremem!

---

* **2:16** Ap 15:10-11; Ro 2:20-28, 4:5; 11:6; Ga 3:11 * **2:18** Ro 4:14, 11:6 * **2:19** Ro 7:6 * **2:20** Jo 13:1; Ga 1:4

3 Yarkeik te yi yetaritari! God Hɨmɨn Yaaik kekepi kari han ki te yi yinɨn
yises hɨm yaaim me Krais, te in ek yi han kitet yi wen eiyises menmen mɨrak
werek werek eiriuwe menmen mi manpenuk enuk a? Taauye!
4 Menmen yaaim iuwe God kerekyiyem kekre han ki hɨram weinɨm a?
Au, hɨram menmen iuwe.
5 Kenmak te hɨrak God kerek keweti Hɨmɨn Yaaik kɨrak, hɨrak kɨrɨak
menmen yaaim mɨrak mirakel me his me yi mɨt? Hɨrak kɨrɨakem kentar yi
yises hɨm nɨpaa Moses kewet mɨt em o yi yises hɨm yaaim me Krais nɨpaa
yi yemtewem a? Me Krais keremem!
6 *Haiu mertei menmen im mentar hɨm me God nɨpaa mɨt profet newisɨm
hɨram matɨp Ebraham kemtau hɨm me God ketpɨwekem hɨrak katɨp, "Hɨm
me God hɨram yaaim. Maain hɨrak kakrɨakem." Ebraham han kitet kar ik
te God katɨp hɨrak yaaik.
7 Yi eiyɨrtei im e. Mɨt kerek hɨr han kitet God kakises menmen hɨrak
ketpim, hɨr keriyen hɨr hɨras nepenyerer ne Ebraham nentar hɨr han kitet
God nar ke nɨpaa Ebraham han kitetik.
8 *God nɨpaa enum eik kertei hɨrak han kitet mɨt ap ne Isrel hɨr yaain
nanɨntar maain hɨr han kakitet hɨrak kakises hɨm mɨrak. Te hɨrak kinɨn
katɨp Ebraham hɨm yaaim mɨrak maain mamnen hɨrak ketpɨwek hɨm mar
im: "Maain hi arɨak yaaim me mɨt niutɨp niutɨp nerer wit wit henterit."
Ebraham han kitet menmen im God ketpɨwekem, hɨrak kakrekyorem, te
God katɨp hɨrak yaaik.
9 *Te neimɨn han kitet God kakrɨak menmen hɨrak ketpim, te hɨrak kaktɨp
hɨr yaain nanɨr ke nɨpaa hɨrak katɨp Ebraham hɨrak yaaik.
10 *Te mɨt kerek wen nises hɨm nɨpaa Moses kewet mɨt em, God han enuk
keriuweri kakɨwaanki kakɨntar hɨm yaaim mɨrak mau tɨwei matɨp mar im:
"Mɨt kerek nises hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei, hɨr enises
hɨm mɨrak enepim, o au en, God kakɨwaanki."
11 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp: "Mɨt kerek hɨr han kitet God kakrɨak
menmen hɨrak ketpim, hɨrak kaktɨp hɨr yaain, hɨr nantike God nanu werek
werek." In ek, haiu mertei God ap katɨp mɨtɨk hak kiutɨp hɨrak yaaik kentar
hɨrak kises hɨm nɨpaa hɨrak kewet Moses em au.
12 *Menmen me mɨt nises hɨm me Moses, hɨram ap mar ke mɨt han kitet
God kakrɨak menmen hɨrak nepei ketpim. Au, hɨm me God mau tɨwei
matɨp mar im: "Mɨt kerek nises hɨm me God Moses kewet mɨt em, hɨr
enisesim enepim te hɨr nanu werek nanɨnterim."
13 *Krais hɨrak kekrehɨr kaiu, mɨt newaankek hɨrak kaa te hɨrak kekepai
haiu mɨnaaiwɨr menmen enum hɨm me Moses matɨp mamwep. Hɨm
me God mau tɨwei matɨp, "Mɨtɨk kerek mɨt natɨp hɨrak kaki hɨr nan-
wenkekik kaku nu, menmen im meteiknai haiu mɨt God kehimɨtanek hɨrak
kakɨwaankek kakɨt."
14 Te God kenip mɨt hɨr newaank Krais te menmen yaaim God nɨpaa katɨp
Ebraham em Jisas Krais kekepim hɨram mamnen mɨt ap ne weiwɨk me
Isrel. Hɨrak Krais kɨrɨakem mar em, te haiu mɨt haiu mamɨt Hɨmɨn Yaaik
kɨrak nɨpaa hɨrak katɨp kaksiuwerek kaknen, mentar haiu han kitet God
kakrɨak menmen hɨrak nɨpaa katɨp hɨrak kakisesim.

Hɨm Moses kewetaiyem ap mekrehɨr hɨm nɨpaa God kewet Ebraham em au

---

* **3:6** Jen 15:6; Ro 4:3 * **3:8** Jen 12:3; Ap 3:25 * **3:9** Ro 4:16 * **3:10** Diu 27:26 * **3:11** Ro 1:17; Ga 2:16 * **3:12** Ro 10:5 * **3:13** Ro 8:3; 2Ko 5:21; Ga 4:5; Diu 21:23

15 Nai yinan, hi eteikni menmen im hi hetpiyem meriuwe menmen mɨt
nɨrɨakem. Mɨtɨkɨt wik tatɨpakɨt menmen hɨrakɨt tatisesim, hɨrakɨt tatwisɨm
mamu tɨwei me gavman. Ap te mɨtɨk keiyak kaknen kakwis hɨm ham ke
hɨm im kaktɨp enum hɨrakɨt tewisɨm mau tɨwei au. Hɨram mamu mamɨt
mamɨr ke nɨpaa hɨrakɨt tewisɨm.
16 *Mar im God katɨp hɨm yaaim men Ebraham ketike nepenyek kɨrak.
Hɨm me God mau tɨwei ap matɨp "nepenyerer nɨrak yapɨrwe" au. Hɨram
matɨp "nepenyek kerekek," te hɨrak nepenyek kɨrak kiutɨp kerekek hɨrak
Krais.
17 *Menmen hi hetpi, han kai kar ik. Nɨpaa God katɨp Ebraham hɨm
yaaim, God hɨrekes kakisesim. Hɨr mɨt newen tito tito neneiwewim ere
God kewet Moses hɨm ham hɨram mɨkaru man mar ke 430 tito. Hɨm im ap
mekrehɨr minɨn hɨm nɨpaa God katɨp Ebraham em, te hɨram weinɨm au.
Hɨram wen mepu.
18 Haiu mamɨt menmen yaaim em God nɨpaa katɨp kakwet Ebraham
em mamɨntar haiu mises hɨm me God hɨrak nɨpaa katɨp Moses em, te
hɨm yaaim God katɨp Ebraham em hɨram enum memipɨn weinɨm. Au,
hɨram mamkepai haiu mamɨt menmen au. Haiu mamɨt menmen yaaim
mamɨntar hɨm God katɨp Ebraham em. Me Moses taau!
19 *Hɨm im yaaim kenmak te God katɨp Moses hɨm a? God katɨp haiu mɨt
hɨm im, te hɨram meteiknai menmen haiu mɨrɨakem hɨram enum. Hɨm me
Moses mau tɨwei naanmɨpre haiu mɨt ere nepenyek ke Ebraham kaknen
kerek nɨpaa God katɨp hɨm yaaim me hɨrak. Mɨt ensel God kewetɨr hɨm,
hɨr natɨp Moses em. Moses hɨrak kerp nɨmɨn ke mɨt netike God katɨp mɨt
hɨm mɨrak hɨr newenhi nanisesim.
20 Te God hɨrekes katɨp Ebraham hɨm yaaim. Mɨtɨk hak ap kerp
nɨmɨn ketpɨwek hɨm au. Te God hɨrekes katɨp Ebraham menmen hɨrak
kakrekyɨwekem. Mɨtɨk ap kerp nɨmɨn kenip Ebraham kewenhi kakises
menmen au. God katɨp hɨrak kakrekyɨwekem weinɨm. Hɨm im God katɨp
Ebraham em hɨram minɨn hɨm God katɨp Moses em mentar menmen im.
(Mɨt ne Isrel ap nanises hɨm nɨpaa hɨr newenhi nanisesim, God ap te
kakwetɨr menmen. Te hɨrak kakwet Ebraham menmen mɨrak weinɨm.)

Hɨm me Moses naanmɨprai metaihis haiu mamno mamises Jisas

21 *Mekam? Hɨm Moses kewet mɨt em hɨram meremir hɨm yaaim God
kewet Ebraham em? Taau! Hɨm lo ham nɨpaa mepu hɨram werek te
mamkaap mɨt hɨr nantike God nankiyan nanu han kiutɨp, te God kaktɨp
hɨr yaain nentar hɨr nises hɨm im em. Te hɨram mepu au.
22 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp, "Mɨt yapɨrwe kerek hɨr nɨrɨak enum
hɨr nanɨwaank nanɨt." Hɨram mamtɨp mar im te mɨt kerek hɨr nanises Jisas
Krais, God kaktɨp hɨr yaain nanɨntar hɨr han kitet hɨrak kakises hɨm nɨpaa
hɨrak ketpim.
23 *Nɨpaa hɨm me Krais man wen au, hɨm me Moses kewet mɨt em
naanmɨprai haiu emisesim ere God kakwepyapɨr menmen yaaim me Krais
haiu emisesim.
24 *Te hɨm Moses kewet mɨt em hɨram meteiknai haiu enun, hɨram
menipai haiu hanhan mɨrɨr mamno haiu mamisesik, te God kaktɨp haiu
yaain ap mamraiwaank mamɨntar haiu han kitet hɨrak kakises menmen
nɨpaa hɨrak katɨp hɨrak kakisesim.

---

* **3:16** Jen 12:7; Ap 7:5 * **3:17** Eks 12:40 * **3:19** Ro 5:20; Ap 7:38 * **3:21** Ro 8:2-4 * **3:22** Ro 3:9-19, 11:32 * **3:23** Ga 4:3 * **3:24** Ro 10:4

25 In ek, hɨm yaaim me Krais epei man, te hɨm me Moses kerek nɨpaa
mepu mekepai, in ek hɨram nepei au meit.

Hɨm hɨram menipai mɨre nɨkerek ne God

26 *Yi yapɨrwe yi nɨkerek ne God yentar yi han kitet hɨrak kakises
menmen nɨpaa hɨrak katɨp hɨrak kakisesim. Yi yetike Krais yi yau han
kiutɨp yi nɨkerek ne God yentar nɨpaa yi mɨt miyapɨr
27 *kerek mɨt han nɨkri neriuwe tɨpar hɨr nekine niuk me Krais, yi yaain
yɨre Krais. Te God han kiteti yar ke hɨrak han kitet Krais.
28 *Haiu mepu mar ik, te in ek mɨt hɨr ap nenke hasini pɨnan ne weiwɨk
me Isrel o mɨt ap ne Isrel, o mɨt hɨr nɨrɨak wok ne mɨt hɨr naanmɨpri, o mɨt
hɨr nɨrɨak wok nanɨt pewek mererim. Au, God han kitet menmen im hɨram
weinɨm. Haiu mɨt yapɨrwe haiu mɨpɨran mentar haiu ne Krais Jisas.
29 *Yi ne Krais, te yi nepenyerer ne Ebraham. Te maain yi eiyɨt menmen
yaaim nɨpaa God katɨp kakwet Ebraham em.

4

Krais kekepai haiu wok mɨt haiu mamre nɨkerek ne God

1 Hɨm mai hɨram im. Nɨkan ke mɨtɨk hak hɨrak kakɨt menmen me haai
ɨrak naanmamprewem, te hɨrak wen kike, hɨrak kaktɨwem au. Hɨrak kɨre
mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe naanmɨrewek o haai kɨrak weinɨm.
2 Hɨrak wen kike hɨrak ekises hɨm me mɨt hɨr naanmɨprewek ketike
menmen mɨrak ere wɨ haai kɨmat hɨrak kaktɨwem.
3 *Nɨpaa haiu mɨre nɨkerek ein e. Haiu mises hɨm me God nɨpaa ensel
newet haiu mɨt em, hɨr ninɨn naanmɨprai nar ke mɨt naanmɨre mɨt nekre
wɨnak enuk.
4 *Te maain wɨ epei man nɨpaa God kehimɨtanem, te hɨrak keriuwet
nɨkan kɨrak kan tɨ keweikɨn kɨre mɨtɨk. Mɨte hap hɨre winaak hɨrak kɨre
nɨkan kiutɨp ke Isrel, te hɨrak ekises hɨm nɨpaa Moses katɨp mɨt ne Isrel
em.
5 *Hɨrak kɨrɨak menmen im te hɨrak kakɨkepai kaktaihis haiu mɨt kerek
mises hɨm me Moses, te haiu mamnaaiwɨr hɨm im naanmɨprai haiu
mamre nɨkerek iuwe ne God, haiu mamɨt menmen hɨrak nɨpaa ketpai
kakwetaiyem.
6 *Yi nɨkerek nɨrak iuwe, te God keriuwet God Hɨmɨn Yaaik kerek kau
kekre han ke nɨkan kɨrak Jisas, hɨrak kan kekre han ki. God Hɨmɨn Yaaik
kenipai haiu han yaaik matɨp God hɨm iuwe mar ik: “Ti Haai kaiu! Ti Haai
kaiu!”
7 *Tɨs, in ek yi ap yɨre mɨt enun nepu nekre wɨnak enuk au. Yi nɨkerek
iuwe ne God keriyen. Yi yises Krais, te yi nɨkerek iuwe ne God, te yi eiyɨt
menmen yapɨrwe God kehimɨtenaiyem haiu nɨkerek nɨrak.

Pol han kitet mɨt ne provins Galesia

8 *Nɨpaa yi ap yertei God, yi mɨt ap ne weiwɨk me Isrel. Yi yises hɨm me
tɨpir o menmen hɨram ap te mamweikɨn mamre God taau.
9 Te in ek yi yertei God. Yi hɨras yerteiyek au. Hɨrak kehimɨteni yi nɨrak.
Te yi yenmak yi hanhan pɨke eiyises hɨm weinɨm hɨram mar ke menmen
weinɨm me tɨpir nɨpaa yi yisesim a?

---

* **3:26** Jo 1:12 * **3:27** Ro 6:3, 13:14 * **3:28** Ro 10:12; 1Ko 12:13 * **3:29** Ro 4:13 * **4:3** Ga 3:23; Kl 2:20 * **4:4** Ef 1:10; Jo 1:14; Ro 1:3 * **4:5** Ga 3:13 * **4:6** Ro 8:15-16 * **4:7** Ro 8:17; Ga 3:29 * **4:8** 1Ko 8:4-6

10 *Yi yises menmen im, yi han kitet God katɨp yi yaain yayɨntar menmen
yi yɨrɨakem hɨram mises menmen me wɨ o wenke o tito nɨpaa Moses katɨp
yi mɨt yi eiyisesim einapen menmen me wɨ im.
11 Hi han kitet yi mɨt, hi hɨnaain menmen hi herekyiyem hɨram mamre
weinɨm mentar in ek hɨm im yi yisesim, hɨram hɨm weinɨm mar ke hɨm
weinɨm nɨpaa yi yisesim.
12 Nai yinan, hi hetpi hɨm manp. Hi hanhan yi eiweikɨn sip eiwet hɨm
me Moses eiyɨr ke hi. Hi epei heweikɨn sip hewetɨwem, te hi har ke yi mɨt
kerek nɨpaa hɨm me Moses ap minɨn naanmɨpri au. Nɨpaa yi ap yerekyo
enum au, te in ek hi hertei yi ap eirekyo enum.
13 *Yi yertei nɨpaa hi hinɨn han hɨri hentar hi hɨnap, te hi heweikɨn han
kai ap hen wit hak au. Hi han hetpi hɨm yaaim me Krais.
14 Menmen enum meiyep hi hɨnap hɨram enum me han ki, te yi ap
yɨneina yeweikɨn sip yeweto au. Yi yetauhis yi yatɨp yar ik: “Ti yaaik har
ke mɨtɨk ensel ke God.” Yi yetauhis yar ke Krais Jisas kaknen yi eitɨwekhis.
15 Nɨpaa yi han yaaik hi han hɨri hekepi. In ek yi han kiteta mekam a?
Hi etpi menmen im me yi mɨt. Nɨpaa hi hepu hetikewi yi hanhan yeriuwa
iuwe, te yi han kitet yar ik: “Haiu emketet nanamɨr kaiu emwet Pol em
emkepik kɨr ein ein werek werek, te haiu emketim.”
16 *Nɨpaa yi hanhana iuwe yar ek, te in ek hi hɨre mɨtɨk kepan ke yi mɨt
hentar hi hetpi hɨm yaaim a? Taauye!
17 Mɨt han ein kerek hanhan yi yerekir yɨnk ki hɨr newenɨnɨpi hanhani
me menmen yaaim au. Hɨr hanhan nanri han ki, te yi ap han kiteta au. Hɨr
hanhan yi hanhani yaitɨp hɨr yaain yar ke hɨr natɨp hɨr hanhani.
18 Te yi eiyisesi yi yetike mɨt han hanhanan me menmen yaaim, hɨram
werek. Hɨram yaaim te hi hepu o au, yi eirɨakem.
19 Nai yinan yaain, hi pɨke hɨre mɨte weteiknen wawine nɨkan hak. Hi
pɨke han enuk har ke nɨpaa hi han enuk hemerɨr yi mɨt ere yi yises Krais
werek werek. In ek hi pɨke han enuk hemeryi yi mɨt pɨke eiyises Krais
werek werek, yi eitikerek eiyu han kiutɨp.
20 Hi hanhan hi hahu etikewi, te hi ap hetpi hɨm manp heriuwe tɨwei im
keremem. Au, hi hanhan hahɨrp ninaan mi hertei han ki, te hi etpi hɨm
hɨram mamkepi. Au, hi hepu yanɨmɨn, te hi hepɨtari hi heni o hi hetpi hɨm
yaaim.

Hɨm tok piksa me Sera wetike Hega

21 Yi mɨt kerek yi hanhan eiyises hɨm lo me Moses eiyɨrteiyem werek
werek, hi hetpi hɨm me hɨm lo mɨrak.
22 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp Ebraham kine nɨkerek hɨrakɨt wik.
Hega kerek hɨre wɨrɨak menmen me Sera, hɨre wine nɨkan kiutɨp, Sera
hɨre wine nɨkan hak kiutɨp kɨkaru, te hɨre winɨn mɨte pe Ebraham. Hega
wɨkaru.
23 *Nɨkan kɨrak kerek mɨte Hega winaak, hɨre winaak wentar Ebraham
keriya kɨwaai ketikerep kerepep, te hɨre wetu. Te nɨkan kɨrak kerek Sera
winaak, hɨre winaak wentar God katɨp hɨm yaaim hɨrak kekepiye te maain
Ebraham kɨwaai ketikerep hɨre wetu.
24-25 *Hɨm im hɨram mɨre piksa meteiknai menmen. Miyapɨr wik hɨr
nehimɨtan hɨm wik nɨpaa God kewetei haiu mɨt em. Hega hɨre wehimɨtan
hɨm nɨpaa God kewet Moses em keit mɨniu (o neiyɨp) niuk mɨrak Sainai.
Niuk ik Hega hɨram mehimɨtan mɨniu (o neiyɨp) Sainai meit wit Arebia.

---

* **4:10** Ro 14:5; Kl 2:16 * **4:13** 1Ko 2:3 * **4:16** Emo 5:10 * **4:22** Jen 16:15, 21:2 * **4:23** Ro 9:7-9 * **4:24-25** Ro 8:15; Ga 5:1

Wit Jerusalem ke mɨt ne Isrel ketike mɨt miyapɨr nau nekrerek hɨr nar ke mɨte ip Hega. Hega wine nɨkan, te hɨrak ekrɨak menmen ekɨr ke miye pɨrak wɨrɨakem. Hɨrak ekrɨak menmen me mɨt te hɨrak ap kakɨt pewek emrerim au. Te mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me Moses hɨrak kehimɨteni, hɨr nises hɨm me Moses, hɨr han kitet God katɨp hɨr yaain. Te hɨm ap mamkepi hɨr nɨre yaain au. Hɨram mamɨwaanki.

26 *Sera hɨre wɨre hɨm ham God kewet Ebraham em. Hɨre wehimɨtan wit Jerusalem ke wit ke God. Hɨre wepu werek war ke mɨte ap wau wekre wɨnak enuk, te hɨre enu tenmɨn (o rumaa). Wit Jerusalem keit wit ke God ap kises hɨm me Moses au. Hɨrak kɨnaaiwɨr menmen im. Haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm yaaim me Krais, hɨre miye paiu, haiu mɨre nɨkerek nɨre.

27 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp Jerusalem keit wit ke God maain kaknen kakinɨn wit Jerusalem in ek kau tɨ. Haiu mertei hɨm im yaaim mentar hɨm me God Aisaia kewisɨm hɨram matɨp hɨm tok piksa mehimɨtan wit wik tɨre miyapɨr wik. Hɨram matɨp mar im:

"Ti mɨte tenmɨn (o rumaa) ap nɨpaa ti hine nɨkerek, ti han yaaik ehu. Ti enepɨp esikeyaanmi han yaaik, ti mɨte ap nɨpaa ti epɨtu te ti eteiknen. Hɨre kerek wepu war ke mɨte ap weit mɨtɨk au, hɨre wawine nɨkerek yapɨrwe naninɨn nɨkerek ne mɨte wepu war ke mɨte kerek hɨre weit mɨtɨk ek wine nɨkerek yapɨrwe."

28 *Nai yinan, yi yertei Aisak hɨrak nɨkan ke Ebraham kentar hɨm God ketpɨwekem. Mar im haiu mɨre nɨkerek ne Ebraham mentar hɨm nɨpaa God ketpɨwekem.

29 Nɨpaa nɨkan mɨte Hega winaak wentar mɨtɨk kɨre kɨwaai ketikerep weinɨm, hɨrak kɨrɨak enum me nɨkan hak God kɨkaap mɨte tenmɨn (o rumaa) Sera te hɨre winaak. In ek mɨt nises hɨm me Moses nerekyei haiu mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik kekrai, hɨr nerekyei enum, nar ke nɨpaa nɨkan eik enuk kɨrɨak enum me nɨkan yaaik ek.

30 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp mekam? Hɨram matɨp,

"Eiyɨpɨr mɨte wɨrɨak menmen me mɨte hap weinɨm hɨre wetike nɨkan kɨre enuk. Nɨkan kɨre ap kakɨt menmen me haai kɨrak ketike nɨkan nɨpaa God kɨkaap mɨte enun tenmɨn (o rumaa) hɨre winaak." Te yi eiweikɨn sip eiwet hɨm enum mɨt in enun netpiyem me yi eirekir yɨnk ki. Hɨm im mewaank han ki enuk mar ke mɨt hɨr nepu wɨnak enuk.

31 *Te nai yinan, haiu ap mɨre nɨkerek ne mɨte wɨrɨak menmen me mɨte hap weit pewek weriuwerem weinɨm au. Te haiu ap emises hɨm me nɨpaa mɨt ne Isrel nisesim. Au, haiu mɨre nɨkerek ne mɨte enu tenmɨn (o rumaa) kerek God kekepye, hɨre wine nɨkan, kentar haiu han kitet God kakises hɨm mɨrak kekepai kaktaihis kar ke nɨpaa hɨrak ketpim.

5

Krais keriyei haiu menpɨn mekeipɨn hɨm lo me Moses, haiu ap pɨke emi

1 *Krais epei keriyei haiu mɨt haiu mɨnaaiwɨr hɨm me nɨpaa ein mar ke mɨt netpan nɨnaaiwɨr wɨnak enuk, te haiu emu werek emises hɨm me Krais. Te yi einakɨn tokim ap eiwis mɨt neriyei yi pɨke eiyisesim hɨm me nɨpaa eiyɨr ke mɨt pɨke nanɨno nanɨkre wɨnak enuk ek au emɨt!

---

* **4:26** Hi 12:22; Rev 3:12, 21:2, 10 * **4:27** Ais 54:1 * **4:28** Ro 9:7; Ga 3:29 * **4:30** Jen 21:10; Jo 8:35 * **4:31** Ga 3:29 * **5:1** Jo 8:32, 36; Ga 2:4, 5:13; Ap 15:10

2 Nɨkɨp emnep eiyɨmtewem. Hi Pol hetpi menmen im. Yi mɨt kerek eiwis
mɨt han nanrekir yɨnk ki, te God kaktɨp yi yaain, menmen Krais kerekyiyem
kakɨkepi kaktihis, hɨram ap mamkepi te God kaktɨp yi yaain au.
3 Hi etpi hɨm manp eteipim. Mɨt kerek hɨr newis mɨt nerekir yɨnk kɨr,
te God kaktɨp hɨr yaain, hɨr enises hɨm ham yapɨrwe me Moses keremem,
kerek nɨpaa hɨrak katɨp mɨt ne Isrel em.
4 Yi mɨt kerek yi yises hɨm me Moses, te yi hanhan God kaktɨp yi mɨt
yaain, yi epei yeweikɨn sip yewet Krais. Yi yeweikɨn sip yewet menmen
yaaim God kerekyiyem weinɨm. Te in ek hɨrak ap kakɨkepi kakrekyi yaaim
kakɨkepi au.
5 Haiu mɨt in meriuwe menmen iuwe me God Hɨmɨn Yaaik kekepai,
haiu han kitet hɨrak kakises hɨm yaaim mɨrak, te haiu memerɨrɨwek hɨrak
kaktɨp haiu mɨt haiu yaain hɨrak kaktaihis.
6 *Haiu mɨt metike Jisas Krais haiu niutɨp, te haiu merekir yɨnk kaiu o
au, hɨram menmen weinɨm ap te mamkepai God kaktɨp haiu yaain au.
Menmen im keremem hɨram iuwe. Haiu han tewenɨnan mɨrɨak menmen
yaaim mentar haiu han kitet menmen werek werek me God haiu misesim.
7 Nɨpaa yi yises hɨm yaaim me God werek werek, te in ek neimɨn neiyepet
han ki, te yi ap yises hɨm yaaim mɨrak werek werek au a?
8 *God kerek kehimɨteni te yi yisesik, hɨrak ap kari han ki te yi ap yises
hɨm im yaaim au.
9 *Haak ke sak neniuk, hɨrak menmen kike, te yi yenkerek werek werek
au, hɨrak kewep keneises sak naan, mɨt ap te nanɨk taau. Menmen enum
yi yisesim me yi yerekir yɨnk ki, hɨram kike, te maain hɨram mamɨwaank
menmen yaaim in ek yi yisesim.
10 *Hi hertei Mɨtɨk Iuwe kakɨkepi, te yi ap han kitet hɨm ham me hɨm
nɨpaa hi etpiyem au. Te mɨt kerek hɨr nari han ki God kakrekyor enum
mamrer me menmen enum hɨr epei nerekyiyem.
11 *Nai yinan, hi wen hatɨp mɨt heriyai heriyai hɨr enrekir yɨnk kɨr enises
hɨm yaaim me Krais, nenmak te mɨt kerek nises hɨm me Moses hɨr wen
nerekyo enum a? Hi wen hatɨp mɨt enrekir yɨnk kɨr te hɨm me Jisas hɨrak
kaa kentar nu tentarakɨt hɨram ap te mamrɨak mɨt in han kɨr kekrit enum
neriuwa au a?
12 Hi hanhan hɨr mɨt kerek hɨr nari han ki hɨr nanrekir yɨnk kɨr te mɨt
nanriuwesɨsi hɨr ap nanu nantikewi nanri han ki neriuwe hɨm mɨr, te yi
yisesim au.
13 *Nai yinan, God kehimɨteni yi apei yɨnaaiwɨr menmen enum nɨpaa
yi han ki hɨrak kisesim, hɨram mar ke mɨtɨk kau wɨnak enuk, te yi yau
werek werek. God keriyei (o keryiyi) yi epei yɨnaaiwɨr menmen im, te yi ap
eiwis han ki ekitet menmen enum me tɨ menterim au emɨt! Hɨrak keryiyi
yɨnaaiwɨr menmen enum te yi eikepan eiyises menmen yaaim yentar yi
han tewenɨnan.
14 *Hɨm yapɨrwe nɨpaa God katɨp Moses em, hɨram mɨre hɨm miutɨp
im mau mekrerem hɨrak ketpim. Hɨram matɨp mar im: “Yi han etwenɨn
eikaap mɨt miyapɨr nau menep yar ke yi han tewenɨn hɨras.” Yi eirɨak
menmen mar im, te yi eiyises menmen iuwe hɨm mɨrak metpim.
15 Yi hemkre menepam me menmen yi yenehan yenepan yentar men-
men, te yi naanempre hɨras te yi ap eiyɨwaank hɨras eitike menmen yaaim

* **5:6** 1Ko 7:19; Ga 6:15 * **5:8** Ga 1:6 * **5:9** 1Ko 5:6 * **5:10** Ga 1:7; 2Ko 11:15 * **5:11** 1Ko 1:23 * **5:13** 1Pi 2:16 * **5:14** Lev 19:18; Mt 5:43; Ro 13:9

me Krais yi yisesim. Mɨt kerek nenehan nenepan me menmen, hɨr enun nar ke miyaak me yaank menepam meketet patɨn maam naan me han em.

God Hɨmɨn Yaaik kɨrɨak menmen yaaim, han kaiu kɨrɨak menmen enum

16 *Hi hetpi hɨm im. Yi eiwis God Hɨmɨn Yaaik kakɨkepi yi yayises hɨm yaaim me Krais, te yi ap eiyises menmen enum han ki hanhanem.

17 *Hi hetpi hɨm im hentar menmen enum me tɨ han ke mɨt hanhanem, hɨram ap mɨre menmen God Hɨmɨn Yaaik hanhanem. Menmen God Hɨmɨn Yaaik hanhanem ap mɨre menmen enum me tɨ han ke mɨt hanhanem. Te hɨram mɨre mɨt enun nepan mari han ki heriyai heriyai. Hɨram mari han ki heriyai heriyai, te yi ap eiyises menmen werek werek yi hanhan eirɨakem.

18 *Yi eiwis God Hɨmɨn Yaaik naanempri kakri han ki ketpi menmen yaaim yi eiyisesim, te yi ap eiyises hɨm me Moses te God kaktɨp yi yaain.

19 *Menmen han ke mɨt kɨrɨakem haiu merteiyem, hɨram im: Mɨt miyapɨr nariyanhis newenɨnem, hɨr hanhan me menmen enum im em, hɨr nɨrɨak mɨt miyapɨr yɨnk enuk neriuweri.

20 Hɨr nises tɨpir newenɨpi niuk mɨr, o hɨr nɨrɨak nasi, o han enuk neriuwehan, o hɨr nenehan me menmen, o hɨr hemkre menepam neriuwe menmen, han kekrit te mɨt natɨp enum, mɨt neit menmen yeunɨm nanwet mɨt han em au. Mɨt nenke hasini nises menmen ham menmen ham.

21 Hɨr han kitet menmen enum me mɨt han o hɨr nenep mɨt nani, o hɨr naam tɨpar si enum ere hɨr netaritari, o hɨr nanɨno nanrer wit wit nanine henye me menmen enum, o menmen menmeiyam enum mar im. Nɨpaa hi epei etpi, te in ek hi etpi eteipim. Mɨt kerek hɨr nɨrɨak menmen mar im, hɨr ap nanu nantike God nanɨt menmen yaaim nɨpaa God ketpim kakwet mɨt em au.

22 *Te menmen God Hɨmɨn Yaaik kɨkaap mɨt enisesim, hɨram im: Mɨt han tewenɨna God ketike mɨt, hɨr han yaaik nanu, han kɨr kau werek werek, hɨr ap han enuk waswas au, hɨr nɨrɨak mɨt menmen yaaim, hɨr nɨkaap mɨt han weinɨm, hɨr nises hɨm nɨpaa hɨr natɨp mɨt hɨr nanisesim.

23 *Hɨr hanhan neriuwe mɨt han, hɨr newenɨn han kɨr me menmen. Menmen mar im mɨt nisesim, hɨm lo ap matɨp hɨram enum au. Hɨram matɨp hɨram yaaim.

24 *Mɨt hɨr ne Krais Jisas, hɨr nar ke mɨt naa netike Krais nau nu tentarakɨt, te menmen enum me tɨ nɨpaa hɨr nisesim nɨrɨakem, hɨram ap mau mamɨkre han kɨr au. Hɨram menmen enum han ke mɨt nɨrɨakem o menmen enum han kɨr hanhan neriuwerem, te in ek hɨr nepɨrem mamno hɨram mami mamɨt.

25 *God Hɨmɨn Yaaik kenipai haiu metike God Haai kaiu haiu mau niutɨp haiu mepu mar ek. Te haiu emwisɨk hɨrak naanemprai han kaiu me menmen yapɨrwe.

26 *Haiu ap mewenɨpi niuk maiu haiu iuwe au, haiu ap emkɨakan han emket han em me menmen au, haiu ap hemkre menepam me menmen maiu haiu mɨrɨakem o menmen meiyam au emɨt!

6

Yi eikaap ni yinan me menmen yapɨrwe

---

* **5:16** Ro 8:4 * **5:17** Ro 7:15-23; 1Pi 2:11 * **5:18** Ro 6:14, 8:14 * **5:19** 1Ko 6:9-10 * **5:22** Ef 5:9 * **5:23** 1Ti 1:9 * **5:24** Ro 6:6; Kl 3:5; 1Pi 2:11 * **5:25** Ro 8:4 * **5:26** Fl 2:3

1 *Nai yinan yi eiyɨr mɨtɨk hak kɨrɨak menmen enum, yi mɨt kerek
God Hɨmɨn Yaaik naanmɨpre han ki yi hanhan eiriuwerek eikepik pɨke
ekises menmen yaaim mar ke nɨpaa hɨrak kisesim. Te yi naanempre hɨras
eiwenɨn han ki me wɨ yi han kitet yi yises God werek werek, te menmen
enum mamnen mamri han ki, te yi yairɨak menmen enum ye.
2 *Yi eikapan me menmen mamnen mamrekyi han ki enuk, te mar im yi
eiyises hɨm me Krais nɨpaa hɨrak ketpim me yi han tewenɨnan eikapan.
3 Hi hatɨp menmen im hentar mɨt kerek han kitet hɨr iuwe ninɨn mɨt han
ap te nankepi, hɨr newises hɨras natɨp nare hɨr iuwe. Te hɨr au, hɨr mɨt
weinɨn.
4 *Yi mɨt niutɨp niutɨp han ekitet menmen yi hɨras yɨrɨakem. Hɨram
yaaim te yi hɨras han yaaik eiriuwerem. Yi ap han ekitet menmen mɨt han
nɨrɨakem, te yi eiyinɨni o au. Menmen im emɨt!
5 *Yi ap eirɨak menmen im eiyɨntar yi yises menmen enum mɨtɨk hak
kɨrɨakem, te maain yi niutɨp niutɨp God kakitihi yenmak yi yɨrɨak menmen
yi yɨrɨakem, hɨrak han ekitet menmen miutɨp miutɨp.
6 *Hɨr mɨt kerek mɨtɨk hak kan ketpor keteiknor hɨm yaaim me God,
hɨr enɨnkɨwek menmen ham me menmen yaaim mɨr hɨr naanemprewek
nanriuwerem.
7 Yi ap eimitetpɨn hɨras. Yi ap eimipɨn God me menmen au emɨt! Menmen
mɨt nɨrɨakem nisesim, maain hɨr enɨt menmen yaaim o enum mamrerim
me wɨ God han kakitet menmen haiu mɨt mɨrɨakem. Hɨram mar ke mɨtɨk
kamɨr ni. Hɨrak kamɨr menmen yaaim, maain hɨrak kakɨt menmen yaaim.
Hɨrak kamɨr menmen enum mɨre napɨk tomɨk o menmeiyam, maain hɨrak
kakɨt menmen enum mar im keremem.
8 *Mɨt han nɨrɨak menmen nises han kɨr enuk, te maain han kɨr
kakɨwaank kakɨt. Menmen im hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr napɨk tomɨk
mau ni mɨrak. Mɨt kerek hɨr nɨrɨak menmen nises God Hɨmɨn Yaaik,
maain hɨrak kakɨkepi nanu nanɨt nantike God tipmain tipmain enum eik.
Menmen im hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr menmen yaaim mau ni, maain
hɨrak kakɨt menmen yaaim.
9 *Menmen yaaim yi yɨrɨakem yisesim, te yi ap einapen eiyisesim eiyɨntar
yi yɨrɨakem hekrit hekrit au. Maain ere wɨ God kɨmat haiu mamɨt menmen
yaaim, te haiu ap mamnapen mamrɨak menmen yaaim em.
10 Tɨs, hekrit hekrit haiu mau tɨ ik e, haiu emrɨak mɨt menmen yaaim, te
naiu yinan kerek nises hɨm yaaim me Krais, haiu emrekyor menmen yaaim
iuwe.

Pol han yaaik keriuwe Jisas nɨpaa kaa kentar nu tentarakɨt

11 Yi eiyɨr yaan mai iuwe hi hɨrekes ewisiyem heriuwe his mai, te yi
eiyɨrtei hi Pol hɨrekes hewisi tɨwei ik e.
12 *Mɨt kerek hɨr hanhan mɨt han nanwenɨpi niuk mɨr natɨp hɨr yaain
nises God werek werek, hɨr netpi yi eirekir yɨnk ki. Te hɨr nɨrɨakem nentar
hɨr nɨnapen mɨt ne Isrel nanɨnɨp nanrekyor enum nanɨntar hɨr natɨp hɨm
yaaim me Jisas Krais kerek nɨpaa kaa kentar nu tentarakɨt, te God kakɨkaap
haiu mɨt kaktaihis.
13 Mɨt kerek hɨr nerekir yɨnk kɨr ap nises hɨm me Moses yapɨrwe au. Hɨr
nises menmen miutɨp im keremem. Hɨr hanhan nerekir yɨnk ki nentar hɨr
nanɨt niuk iuwe me mɨt ne Isrel, hɨr nanwenɨpiri nanɨnterim.

---

* **6:1** Mt 18:15; Je 5:19 * **6:2** Ro 15:1 * **6:4** 1Ko 11:28; 2Ko 13:5 * **6:5** Ro 14:12 * **6:6** 1Ko 9:11, 14 * **6:8** Jo 3:6, 6:63; Ro 8:13 * **6:9** 2Te 3:13 * **6:12** Ga 5:11; Fl 3:18

14 *Te hi kerekek hi han kitet hi ewenɨpi Jisas kerek nɨpaa kaa kentar nu
tentarakɨt. Hi heriuwe menmen im me Krais, hi har ke mɨtɨk kaa, menmen
enum me tɨ ap te mamri han kai. Hi han kitet menmen me tɨ mɨt nisesim
hɨram mar ke menmen epei maa au meit, te hi ap hanhan heriuwerem
meiyam taau.
15 *Mɨt hɨr nerekir yɨnk ki o au, hɨram menmen weinɨm. Hɨram ap
mamkaap mɨt te God katɨp hɨr yaain au. Hɨrak God kerekek kenip mɨt hɨr
neweikɨn nɨre mɨt han yaain. Menmen im hɨram menmen iuwe.
16 Hi hanhan yi mɨt kerek yi yises hɨm hi epei hetpiyem, yi yetike mɨt
nerer wit wit neit Isrel hɨr nises hɨm yaaim me Krais. Hi hanhan God
hanhani kakrekyor yaaim, te hɨr nanu werek werek.
17 *In ere maain, hi hɨnapen mɨtɨk hak kiutɨp kaktɨp God kehimɨtena hi ap
aposel au, hentar mɨt neiyep yapɨrwe hentar hi hɨrɨak menmen me Mɨtɨk
Iuwe Krais, te sak yapɨrwe mau yɨnk kai meteikɨn mɨt hi mɨtɨk ke Jisas Krais
kerekek.
18 Nai yinan, hi hanhan kaiu Iuwe Jisas Krais han yaaik kɨrak, hɨrak kaku
kaktikewi kakɨkre han ki.

Mepɨr keremem

* **6:14** 1Ko 1:31, 2:2 * **6:15** Ga 5:6; 2Ko 5:17 * **6:17** 2Ko 4:10

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Efesas

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨt ne Efesas hɨm gude *1:1-2*
Hɨm me Krais ketike mɨt nɨrak ne sios *1:3–3:21*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *4:1–6:20*
Pol katɨp mɨt ne Efesas hɨm mɨkaru *6:21-24*

1 *Hi Pol nɨpaa God hanhana hɨrak kehimɨtena hi aposel ke Krais Jisas hi
hatɨp mɨt hɨm mɨrak. Hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr ne God yi yau
yeit wit Efesas, yi yises hɨm me Krais Jisas.
2 *Hi hanhan God hɨrak Haai kaiu, hɨrak ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais
hɨrakɨt tatrekyi yaaim, yi eiyu werek werek.

God hɨrak kewetai menmen yaaim mentar Krais Jisas

3 *Haiu emwenpɨpi niuk me God hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
Krais. Hɨrak kerekyei yaaim kentar haiu mɨt ne Krais, te God hɨrak kewetai
menmen mɨrak yapɨrwe me wit kɨrak.
4 *Nɨpaa hɨrak ap kewis tɨ ketike nepni wen au, hɨrak kehimɨtenai haiu
mɨt nɨrak mentar haiu ne Krais, te God hɨrak kerekyei haiu emu han yaaik
prar prar, te menmen enum mau han kaiu au.
5 *God nɨpaa hanhan haiu mɨt te hɨrak han kitet kakrekyei haiu nɨkerek
nɨrak mentar Jisas Krais.
6 *Te haiu emwenɨpi niuk mɨrak mamɨntar hɨrak kerekyei haiu yaain
iuwe keriuwe Hɨmɨn Yaaik ke Krais kerek God hanhanek.
7 *Krais nɨpaa kaa, hemkre mɨrak mewen, te hɨrak kaktaihis me menmen
enum God kakrɨak mɨt em. Hɨrak kesak menmen enum haiu mɨrɨakem.
Krais hɨrak kerekyeiyem kentar hɨrak hanhan haiu mɨt wɨsenum.
8-9 *God kertei menmen wɨsenum te hɨrak kises menmen nɨpaa hɨrak
han kitet hɨrak kakrɨakem, te hɨrak kewepaiyapɨr menmen hɨrak hanhan
kaknipem kakriuwe Krais.
10 *Menmen God han kitetim hɨram mar im: Maain wɨ hɨrak han kitet
hɨram yaaim hɨrak kakri menmen yapɨrwe me tɨ metike menmen me wit
kɨrak hɨram mamnen mamɨt niutɨp, te Krais kakinɨn kaku naanmampre
menmen yapɨrwe.
11 *Menmen yapɨrwe mamnen mamɨr ke God han kitet hɨram mamnen.
God kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak meriuwe Krais mentar menmen hɨrak
nɨpaa enum eik hɨrak han kitet kakrɨakem.
12 God kɨrɨak menmen im te haiu mɨt kerek minɨn mises hɨm me Krais,
haiu emwenɨpi niuk mɨrak iuwe.
13 *Yi yɨre haiu mɨt me wɨ nɨpaa yi yemtau hɨm me God pɨke kaktihis,
yi yises hɨm me Krais. Yi yisesik epei au, God kehimɨteni yi nɨrak yeriuwe
God Hɨmɨn Yaaik. Hɨrak keriuwetek kan kau kekre yi mɨt kar ke nɨpaa
hɨrak katɨp hɨrak kaksiuwerek.

---

* **1:1** Ro 1:1, 7; 1Ko 1:1; Kl 1:1; Ap 18:19-21; 19:1 * **1:2** 2Ko 1:2; Kl 1:2 * **1:3** Ef 2:6 * **1:4** Jo 15:16, 17:24; 2Te 2:13; Ef 5:27; Kl 1:22 * **1:5** Jo 1:12 * **1:6** Mt 3:17; Kl 1:13 * **1:7** Ef 2:7; Kl 1:14, 20 * **1:8-9** Ro 16:25 * **1:10** Ga 4:4; Kl 1:16, 20 * **1:11** Ro 8:28-29 * **1:13** Kl 1:4-6; Ef 4:30

14 *God keteiknai maain haiu mamɨt menmen mɨrak yaaim hɨrak ketpim
me mɨt hɨr nisesik. Hɨrak keteiknaiyem keriuwe Hɨmɨn Yaaik kɨrak
kerek hɨrak kewetaiyek. Menmen im meteiknai God kaktaihis haiu mamu
mamtikerek. God kakɨt niuk iuwe kakɨntar menmen im hɨrak nepei
kɨrɨakem.

Pol kitehi God kakɨkaap mɨt ne Efesas hɨr nanɨrtei menmen werek werek

15 *Hi kerekek hentar hi hemtau yi yises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas, yi han
tewenɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe ne God,
16 *hekrit hekrit hi hatɨp God hɨrak yaaik kentar yi mɨt miyapɨr. Hi han
kitet yi mɨt,
17 *te hi hitehi God hɨrak God ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais, hɨrak Haai
kaiu, haiu mewenɨpi niuk mɨrak, hi hitɨwekhi hɨrak kakɨkepi yi han kitet
menmen mɨrak werek werek, te yi eiyɨrtei hɨm mɨrak werek werek, te yi
eiyɨrtei God hɨrekes werek werek.
18 *Hi hanhan hɨrak God kakɨkepi, te yi eiyɨrtei eiyɨkre han ki hɨram
mekam menmen hɨrak kenɨni yi yaitɨwem, yi eiyɨrtei menmen kerek nɨpaa
hɨrak katɨp kakwetaiyem, hɨram menmen yaaim iuwe.
19 *Hi hanhan hɨrak kakteikni yi eiyɨrtei menmen mɨrak iuwe mamkaap
haiu mɨt haiu kerek mises hɨm mɨrak. Menmen mɨrak hɨram iuwe, te haiu
ap mamɨnkerem au. Menmen im maamkaap haiu mɨt mamɨr ke
20 *hɨram mɨkaap Krais wɨ nɨpaa hɨrak kaa, te God kɨkɨak kekrit keriuw-
erem, hɨrak kewisɨk kau ketikerek keit wit kɨrak naanmɨpre menmen.
21 *In ek Krais kau en kinɨn menmen yapɨrwe meit wit ke God, o tɨ ik
e. Hɨrak kinɨn tɨpir, herwe, gavman, menmen yapɨrwe mepu in metike
menmen meiyam maain mamkaru mamnen.
22 *God epei kewis menmen yapɨrwe mamises hɨm me Krais, hɨrak God
kehimɨtanek hɨrak kinɨn naanmɨpre menmen yapɨrwe me mɨt ne weiwɨk
mɨrak. Hɨrak kɨre paan,
23 *haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God haiu mɨre yɨnk kɨrak, haiu
mekepik hɨrak kepu kɨre Mɨtɨk Iuwe, hɨrak hɨrekes kau kerer menmen
yapɨrwe.

2

God kenip haiu mɨt kerek nɨpaa haiu mɨre mɨt naa in ek haiu mepu metike Krais

1 *Nɨpaa yi mɨt miyapɨr yi yɨre mɨt epei naa yentar yi yeweikɨn sip yewet
God, yi yɨrɨak enum.
2 *Me wɨ eim yi yises menmen enum me tɨ. Nɨpaa yi yises menmen enum
me mɨtɨk iuwe Seten kerek kinɨn naanmɨpre tɨpir, teket maam, herwe,
menmen enum. In ek, hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt kari han ke mɨt kerek
nɨpaa hɨr neweikɨn sip newet God.
3 *Nɨpaa haiu mɨt haiu mar ke mɨt enun en. Haiu mises menmen haiu
hanhanem. Haiu mɨrɨak menmen enum han kaiu hanhan haiu mɨrɨakem,
te maain God kakrekyei enum kakraiwaank kakɨr ke mɨt han en.
4-5 *Menmen enum nɨpaa haiu mɨrɨakem hɨram meraiwaank te haiu

* **1:14** 2Ko 1:22 * **1:15** Kl 1:4 * **1:16** Kl 1:3; 1Te 1:2 * **1:17** Kl 1:9 * **1:18** Ef 4:4; Kl 1:12 * **1:19** Kl 1:11 * **1:20** 2Ko 13:4; Kl 2:12; Hi 1:3 * **1:21** Kl 1:16, 2:10 * **1:22** Sam 8:6; Mt 28:18; Ef 4:15 * **1:23** Ro 12:5; Kl 1:18; Ef 4:10 * **2:1** Kl 1:21, 2:13 * **2:2** Kl 3:7; Ta 3:3; Jo 12:31; Ef 5:6, 6:12 * **2:3** Kl 3:6 * **2:4-5** Lu 15:24, 32; Ro 6:13; Ef 2:1; Ap 15:11

mami. Te God hɨrak han tewenɨnai wɨsenum keriuwe menmen mɨrak, te
hɨrak kenipai haiu mamu mamtike Krais. God pɨke ketihis kentar hɨrak
hanhani.
6 *Hɨrak God kekekyei haiu mɨt metike Krais, haiu mepu en metikerek,
haiu maminɨn naanmamre menmen.
7 *God kɨrɨak menmen im kentar wɨ im ere maain hɨrak kakteikɨn
menmen yapɨrwe han kewim markeim hɨrak han tewenɨn haiu mɨt
keriuwe menmen Jisas Krais kerekyeiyem.
8 *Yi epei yises hɨm me Krais, te God hanhani hɨrak kaktihis. Yi ap yɨkaap
hɨras au. God kerekek kerekyiyem weinɨm.
9 *Yi ap yɨrɨak menmen yaaim, te God ketihis au, te mɨtɨk kiutɨp ap
kakwenɨpi hɨrekes kaktɨp hɨrak iuwe taau! God kerekek!
10 *God kenipai (o kerekyei) haiu mɨt haiu mɨre mɨt nɨrak mentar haiu
mises hɨm me Krais Jisas. Nɨpaa God kehimɨtan menmen yaaim, te hɨrak
kenipai haiu emisesim mamrɨak menmen yaaim keremem.

Krais kari weiwɨk wik men mɨre miutɨp

11 *Yi han ekitet nɨpaa ein mɨt ne Isrel nerekir yɨnk kɨr neteikɨn mɨt hɨr
nises God. Hɨr newis niuk mi yi mɨt enun ap yerekir yɨnk ki te yi ap yises
God au. Nɨpaa yi yɨre mɨt ne weiwɨk ham.
12 *Nɨpaa yi yetari Krais, yi ap ne weiwɨk me mɨt ne Isrel au. Nɨpaa God
kewet mɨt han hɨm mɨrak hɨr netikerek nekiyan nau neit, te yi au. Yi ap
yau tɨ ik yemerɨr menmen yaaim mamnen au. Te God ap kaku kaktikewi
taau!
13 *Te in ek yi kerek nɨpaa yi yetari menmen im hi epei hetpiyem, yi yɨre
mɨt hɨr nepeit yanɨmɨn. In ek Krais keriuwe hemkre mɨrak mewen hɨrak
kaa, hɨrak keithis yi mɨt miyapɨr, te in ek yi nepei yises hɨm me God.
14 *Krais hɨrekes kerekyei haiu mɨt miyapɨr mekiyan mau meit. Nɨpaa
mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr enun nepan neriuwe mɨt ne weiwɨk ham nerer
wit wit. Te in ek Krais kaa keriuwe yɨnk kɨrak, hɨrak kenipai mɨt miyapɨr
merer wit wit haiu mau niutɨp. Hɨrak keremir menmen mɨwaai nɨmɨn me
haiu mɨt kerek nɨpaa menipai haiu wik mar ke mɨtɨk kewen nɨwa keit ni.
Hɨrak kenipek kɨre ni miutɨp.
15 *Nɨpaa Krais hɨrak kaa kenip hɨm Moses kewisɨm mau tɨwei kerek mɨt
ne Isrel nisesim, hɨram menmen weinɨm, te hɨrak kaknip mɨt ne weiwɨk
wik hɨr nanre yɨnk kiutɨp hɨr nekiyan nau neit.
16 *Krais kaa kentar nu tentarakɨt, te hɨrak keremir menmen menipai
haiu mɨre wik hɨram maa. Hɨrak keriyei haiu mɨre mɨt miyapɨr ne weiwɨk
niutɨp, haiu mekiyan mau meit mises God.
17 *Krais hɨrak kan tɨ kewepyapɨr hɨm yaaim katɨp haiu mɨt mamtike
God mamkiyan mamu mamɨt. Hɨm im epei man yi mɨt yi yɨre mɨt hɨr nerp
yanɨmɨn, yi ap yises God au. Hɨm im yi yetike mɨt hɨr nises God hɨr nɨre
mɨt nau menep netike God.
18 *Haiu weiwɨk wik haiu meriuwe God Hɨmɨn Yaaik haiu niutɨp hɨrak
keriyei haiu men God Haai mentar menmen Krais kerekyeiyem.

Haiu mɨt mises God haiu mɨre wɨnak kɨrak

---

* **2:6** Kl 2:12 * **2:7** Ef 1:7 * **2:8** Jo 4:10; Hi 6:4 * **2:9** 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 * **2:10** Ta 2:14
* **2:11** Ef 5:8 * **2:12** Kl 1:21; Ro 9:4; 1Te 4:13 * **2:13** Kl 1:20 * **2:14** Ais 9:6; Kl 2:14; 1Ko 12:13
* **2:15** 2Ko 5:17 * **2:16** Kl 1:20, 22 * **2:17** Sek 9:10; Ais 57:19 * **2:18** Ef 3:12

19 *Te in ek yi ap yɨre mɨt hɨr ap wit mei mɨr au. Yi yɨre weiwɨk miutɨp
yetike mɨt miyapɨr nises God. Yi nɨkerek ne God.
20 *Yi yɨre wɨnak God kimaak. Haiu mɨt aposel metike mɨt profet kerek
mewepyapɨr hɨm kerek God ketpaiyem, haiu mɨre teinɨk kerek mɨt nekin
hei em me wɨnak. Jisas Krais hɨrekes kɨre teinɨk mɨtɨk iuwe kerp nɨmɨn
kɨnan wɨnak siup.
21 *Hɨrak kerekek ketenen nu me wɨnak siup hɨram tokim mau meit.
Hɨrak kenip wɨnak ik kakre iuwe, hɨrak kakre wɨnak yaaik Mɨtɨk Iuwe
Krais kaku kakɨkrerek.
22 *Yi mɨt miyapɨr ne Krais, te God kɨrɨak yi mɨt en, yi yetike mɨt han nises
hɨm mɨrak, yi yapɨrwe yar ke wɨnak ke God kewik keriuwe God Hɨmɨn
Yaaik.

3

Menmen Pol kɨrɨakem me mɨt ap ne wewɨk me Isrel

1 *Hi Pol kerek hepu wɨnak enuk ke gavman hentar hi hatɨp yi mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel hɨm yaaim me Krais, hi hitehi God ke yi mɨt miyapɨr.
2 *Hi han kitet yi epei yemtau God hanhana kehimɨtena hi hɨrɨak
menmen mɨrak ekepi yi mɨt miyapɨr.
3 *God kewepyapɨr menmen nɨpaa hɨrak kepakɨnem, hɨrak
keteiknewem, te hi herteiyem. Nɨpaa hi hewisiyem mau tɨwei.
4 Yi eikinaam, te yi eiyɨrtei hi hertei werek werek menmen me Krais nɨpaa
God kɨsawɨnem meit.
5 Mɨt nɨpaa nepɨtariyem, te in ek God kewepyapɨrem keteikɨn haiu mɨt
kerek hɨrak kehimɨtenai haiu profet metike aposel nɨrak hɨrak keteik-
naiyem keriuwe God Hɨmɨn Yaaik.
6 *Hɨm hɨrak kewepyapɨrem hɨram im: Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel, God
kenipi hɨr netike mɨt ne weiwɨk me Isrel, hɨr yapɨrwe nanɨt menmen
miutɨp, hɨr nɨre yɨnk kiutɨp ke menmen God katɨp kakwetaiyem kakɨntar
menmen Krais kerekyeiyem.
7 *Me hɨm yaaim im God kenipa hi mɨtɨk ke hi hatɨp mɨt han em. Hɨrak
hanhana kekepa keriuwe menmen mɨrak manpenuk, te hi hɨrɨak menmen
hɨrak ketpewem.
8 *God hanhana kehimɨtena hi kerek hi hɨkaru ke mɨt yapɨrwe nises God,
hɨrak kehimɨtena hi hatɨp yi mɨt ap ne weiwɨk me mɨt ne Isrel hi hetpi hɨm
yaaim me Krais. Hɨm yaaim me menmen yapɨrwe Krais kerekyeiyem, mɨt
hɨr ap nanɨrtei hɨr o as mɨram o iuwe mɨram marmeim te mamɨsi taau!
9 *Hɨrak kehimɨtena hi akaap mɨt yapɨrwe hɨr nanɨrtei karkeik te God
kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak kepakɨnem. God nɨpaa kɨrɨak menmen
yapɨrwe kehanem nɨpaa enum eik ere in.
10 *Hɨrak kehanem te in ek hɨrak kakteikɨn tɨpir, herwe, tekek maam,
Seten o ensel nɨrak yaain neit wit kɨrak, hɨrak kakteinor hɨrak God hɨrekes
kertei menmen yapɨrwe werek werek keriuwe menmen yaaim mɨt miyapɨr
ne weiwɨk mɨrak hɨr nɨrɨakem.

---

* **2:19** Ef 3:6; Hi 12:22-23 * **2:20** Mt 16:18; 1Ko 3:11 * **2:21** Ef 4:15-16; Kl 2:19; 1Ko 3:16 * **2:22** 1Pi 2:5 * **3:1** Ef 4:1; Fl 1:7, 13; Fm 1:1, 9 * **3:2** Kl 1:25 * **3:3** Ef 1:9-10; Kl 1:26 * **3:6** Ef 2:13, 16-19 * **3:7** Kl 1:23, 25 * **3:8** 1Ko 15:9-10; Ga 1:16; Ef 1:7 * **3:9** Ro 16:25; Kl 1:26 * **3:10** Ro 11:33; 1Pi 1:12

11 God kɨrɨak menmen im kises han kɨrak nɨpaa hɨrak han kitet
kakrɨakem keriuwe menmen Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais kɨrɨakem me wɨ
hɨrak kaa.
12 *Haiu mises hɨm me Krais Jisas, te haiu ap mɨnaain God au. Haiu
mertei haiu mamno mamitɨwekhi me menmen, hɨrak ap te kakweikɨn sip
kakwetai.
13 *Hi etpi te yi ap han ekɨperper eiyɨntar menmen enum man mere-
waank mentar hi ekaap yi mɨt au emɨt! Yi han yaaik eiyu eiyɨntar yi yayɨt
niuk iuwe yeriuwe menmen merewaank me yi mɨt.

Pol hanhan mɨt ne Efesas hɨr nanɨrtei Jisas Krais hanhani

14 Hi han kitet menmen iuwe God kɨrɨakem, te hi hɨnapɨpɨ hewen ninɨp
hitehi God Haai menmen.
15 God hɨrak kewet mɨt ensel neit wit kɨrak o haiu mɨt meit tɨ kewetai
niuk mɨrak.
16 *Hi hitehi God te hɨrak kaksiuwe Hɨmɨn Yaaik keriuwe menmen mɨrak
iuwe manp enum hɨrak kakno kakɨkre han ki, te yi han tokik eiyu eiyɨt.
17 *Te yi yises hɨm me Krais werek werek, te hɨrak kaku kakɨt kakɨkre
han ki. Hi hitehi God hɨrak han tewenɨni te menmen mɨrak iuwe, hɨram
mamkepi yi hanhan eiriuwehan. Te yi eiyu han tokik eiyɨr ke nu nekenpɨ
mekre tɨ metenen nu o teinɨk mɨtɨk kekre hei ketenen wɨnak siup, te hɨrak
tokik kerp.
18 *Menmen im maamkaap yi mɨt miyapɨr yetike mɨt miyapɨr han ne
God nerer wit wit, te yi eiyɨrtei markeik te Krais hanhani. Hɨram iuwe
minɨn nepni, hɨram mamno mamre nokim, hɨram mamno kesiyen. Hɨrak
hanhanai wɨsenum.
19 *Hi hanhan yi eiyɨrtei haiu mɨt ap te mamɨrtei werek werek marmeim
te Jisas hanhanai. Hi hanhan menmen yaaim mau mekre God hɨram
mamnen yi mɨt, te yi han ki eku ekriuwerem.
20 *Hi hanhan hɨrak God kerek kɨrɨak menmen iuwe kekre han kaiu
minɨn menmen haiu mitɨwekhiyem o han kitetim keriuwe menmen iuwe
hɨrak kewisɨm mekre haiu mɨt.
21 Hi hanhan haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk me God haiu
emwenɨpi niuk mɨrak mentar menmen Jisas Krais kɨrɨakem. Haiu
emwenɨpi niuk mɨrak ere tipmain tipmain enum eik. Mepɨr keremem.

4

Haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm me God haiu mɨre yɨnk ke Krais

1 *Hi Pol kerek hepu wɨnak enuk ke gavman hentar hi hɨrɨak menmen
me Mɨtɨk Iuwe Krais. Hi etpi hɨm manp te yi eiyises hɨm me God werek
werek kerek nɨpaa God kehimɨteni yi eiyisesim.
2 *Yi ap eire iuwe au. Yi yemtau hɨm me mɨt han yi eiyisesim, yi yewenɨn
han ki me menmen mɨt nerekyiyem, yi ap han enuk waswas me menmen
ni yinan nerekyiyem au.
3 *God Hɨmɨn Yaaik kenip yi mɨt yi yau han kiutɨp te yi wen han ekɨkrit
eiyu han kiutɨp. Menmen im haiu mɨrɨakem hɨram mar ke waai mesenkek
menmen hɨram menipai haiu mɨre niutɨp.

---

* **3:12** Jo 14:6; Ro 5:2; Hi 4:16 * **3:13** Kl 1:24 * **3:16** Kl 1:11 * **3:17** Jo 14:23; Kl 1:23, 2:7
* **3:18** Kl 2:2 * **3:19** Kl 2:10 * **3:20** Kl 1:29 * **4:1** Ef 3:1; Kl 1:10 * **4:2** Kl 3:12-13 * **4:3** Kl 3:14-15

4 *Haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe haiu yɨnk kiutɨp ke Krais, God Hɨmɨn
Yaaik kau kekrai. Hɨram im em miutɨp mɨre menmen miutɨp yi wen
yemeriyɨwem God kakwetiyem yentar nɨpaa God kehimɨteni yi yisesik.
5 *Mɨtɨk Iuwe Krais kiutɨp kerekek kepu. Haiu mɨt mises menmen
mɨrak miutɨp. Wɨ nɨpaa mɨt nɨkrai neriuwe tɨpar hɨr nekine niuk miutɨp
nektenai.
6 *God kiutɨp kerekek kepu, hɨrak Haai ke haiu mɨt, hɨrak kinɨn
naanmɨprai haiu mɨt yapɨrwe, hɨrak kɨrɨak menmen ken nɨmɨn ke haiu
mɨt, hɨrak kepu kekre haiu mɨt.
7 *Krais epei kewetai menmen yaaim mamkaap haiu mɨt ne weiwɨk me
God. God epei kewet haiu mɨt niutɨp niutɨp me menmen mɨrak yaaim iuwe.
8 *Hɨm me God nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp me menmen im.
Hɨram matɨp mar im:
"Me wɨ Krais epei ken wit ke God, hɨrak keithis mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek
nɨpaa hɨr nau netike Seten hɨr nar ke mɨt enun nau wɨnak enuk ke
gavman.
Krais ketorhis keriyei keri ken kewet haiu mɨt menmen yaaim mɨrak."
9 *Kenmak hɨm matɨp: "Hɨrak ken wit ke God kau niu ein?" Hɨram metpim
mentar hɨrak kinɨn kɨnaaiwɨr wit kɨrak kekiuwe kan kau kekre nɨmɨn ke
tɨ nɨmɨn ke wit kerek mɨt epei naa hɨmɨn kɨr kewi.
10 Hɨrak kerek kekiuwe kan tɨ, hɨrak kerekek pɨke ken kau niu ein kinɨn
nepni ken wit ke God, te hɨrak hɨmɨn kɨrak kau kerer wit wit.
11 *Hɨrak kerekek "kewet mɨt menmen mɨrak," hɨrak kehimɨtan mɨt han
hɨr nɨre aposel, hɨr natɨp mɨt menmen Krais kɨrɨakem. Mɨt han hɨrak
kehimɨteni hɨr nɨre profet, hɨr newepyapɨr hɨm me God. Mɨt han hɨrak
kehimɨteni hɨr nɨre evanselis, hɨr natɨp mɨt hɨm me God nari han kɨr te hɨr
enisesim. Mɨt han hɨrak kehimɨteni hɨr nɨre pasto o tisa, hɨr naanempre
mɨt miyapɨr hɨr nekepi hɨr nises hɨm me God.
12 *Krais kewet haiu mɨt menmen im, te hɨram mamkaap haiu mɨt miyapɨr
haiu mamrɨak menmen mɨrak te haiu mɨt ne weiwɨk me God, haiu mamre
yɨnk ke Krais, haiu mamre mɨt iuwe me menmen me God.
13 *Menmen im mamno ere haiu mɨt mau han kiutɨp me menmen me God
haiu misesim, haiu mau han kiutɨp me menmen haiu merteiyem me Krais,
te haiu mamre mɨt iuwe yaain mamɨr ke Krais.
14 *Haiu mar im, te haiu in ere maain ap mamre nɨkerek netari menmen.
Haiu ap mises hɨm enum me memitetpɨn. Mɨt nisesim hɨr nar ke kanu
kenterer wan eik, hɨrak kɨniu kewɨrek kepno in kepno ein. Mɨt kerek nises
hɨm enum me mɨt kerek hɨr nari han ke mɨt neriuwe hɨm hɨr hɨras han
kitetim netpim.
15 *Au, haiu hanhan hɨras matɨp hɨm yaaim me God emisesim, te haiu
mepno ere haiu mɨre mɨt iuwe haiu mar ke Krais.
16 *Krais hɨrak kɨre paan hɨrak kinɨn naanmɨpre haiu mɨt haiu mɨre yɨnk
kɨrak, te haiu mɨrɨak menmen mɨre hɨrak kehimɨtan haiu niutɨp niutɨp
mamrɨakem. Haiu mɨt haiu mɨre his, hit nekeni, naan, te haiu mamkaapan,
te haiu mamu yɨnk kiutɨp. Haiu mamrɨak menmen mar im, te haiu mamre
iuwe haiu han tewenɨnan.

Mɨt nises God hɨr enweikɨn sip enwet menmen me nɨpaa

---

* **4:4** Ro 12:5; Ef 2:16, 18 * **4:5** Jo 10:16 * **4:6** 1Ko 12:6 * **4:7** Ro 12:3, 6 * **4:8** Sam 68:18; Kl 2:15 * **4:9** Jo 3:13 * **4:11** 1Ko 12:28 * **4:12** 2Ti 3:17 * **4:13** Kl 1:28 * **4:14** 1Ko 14:20 * **4:15** Ef 1:22, 5:23; Kl 1:18 * **4:16** Kl 2:19

17 *In ek hi hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe Krais Jisas hi hetpi hɨm manp. Yi in
ere maain ap te yi eiyises menmen mɨt ap ne weiwɨk me God hɨr nɨrɨakem
au emɨt. Hɨr han kitet menmen hɨram enum weinɨm.
18 *Han kɨr hɨrak kɨre mɨtɨk ke wɨtaan ken ap ketenen si au. Hɨr nɨrɨak
menmen enum nises menmen God kɨneinɨm nentar hɨr netari menmen me
God, nekre han kɨr hɨr nɨneinɨm.
19 *Te hɨr ap yɨnk enuk au. Hɨr hanhan iuwe te hɨr nanises menmen
enum me nariyanhis newenɨnem, han kɨr kekrit te hɨr nɨrɨak menmen
enum enum nisesim wɨsenum.
20 Yi mɨt miyapɨr ap yemtau haiu metpiyem yi yises hɨm me Krais mar
im taauye!
21 Hi hertei yi epei yemtau hɨm me Krais, hɨr mɨt nan netpi hɨm yaaim
mɨrak.
22 *Hɨr netpi hɨm mar im: “Yi nɨpaa yi yises han ki enum. Hɨram
menmen enum me memitetpɨn, hemkre menepam me menmen, te hɨram
mewaank hɨremes meriuwerem.” Hɨr mɨt natɨp menmen im yi eiweikɨn
sip eiwetɨwem einopɨn eikeipnɨwem.
23 *Yi yɨrɨak menmen im, te God eknip han ki hɨrak yaaik ekriuwe Hɨmɨn
kɨrak Yaaik.
24 *God kɨrɨak han ki hɨrak yaaik. Hɨrak kenip han ki kakɨr ke han kɨrak,
te han ki ekises menmen yaaim ekrɨak God kaktike mɨt em.
25 *Te yi mɨt miyapɨr yapɨrwe niutɨp niutɨp einopɨn eikeipɨn menmen
enum me memitetpɨn, eiwenɨn hɨm menmen, eiyɨr ke mɨtɨk kenemtɨn
laplap kerek hapɨk mewim kewɨrem men pɨn. Yi niutɨp niutɨp eitɨp hɨm
yaaim keremem eiriuwe ni yinan eiyɨntar haiu mɨt yapɨrwe haiu niutɨp
niutɨp pɨnan me yɨnk kiutɨp ke Krais.
26 *Wɨ yi han enuk eiriuwe menmen enum, yi naanempre hɨras eiwenɨn
han ki te yi ap eirɨak menmen enum eiyɨnterim. Yi ap han enuk han ekitet
menmen im yapɨrwe au emɨt. Wɨ miutɨp kerekek.
27 Te haiu ap emwis Seten kakri han kaiu haiu mamrɨak enum.
28 *Mɨt miyapɨr kerek nɨpaa ere in nekintɨp menmen hɨr pɨke nanrɨakem
meiyam au emɨt! Hɨram epei au! In ek hɨr enrɨak menmen yaaim enriuwe
his mɨr, te hɨr nantenen menmen yapɨrwe te nanwet mɨt enun netenen
menmen auri nankepi nanriuwerem.
29 *Yi ap eitɨp hɨm enum emɨke hɨm ki au. Yi eitɨp hɨm yaaim hɨram
mamkaap mɨt han hɨr nanɨmtau hɨm mi, te hɨr enu werek werek.
30 *Yi ap einip God Hɨmɨn Yaaik han enuk ekriuwe menmen yi yɨrɨakem
kentar hɨrak kerekek kehimɨteni, te maain God kaktihis yi yayu eitikerek.
31 *Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum me yi yine han enuk hekrit
hekrit, yemtaantɨwo, o yi yanuni yeriuwe menmen. Yi ap eitɨp yehɨak yene
mɨt, o yesiuwe hɨm, te yi hanhan eirɨak mɨt menmen enum eiriuwerem au
emɨt.
32 *Te yi eirɨakan yaaim, han etwenɨnan, yi eiyɨsak menmen enum mɨt
han nerekyiyem, yi eitɨp hɨram menmen weinɨm. Yi eirɨakem eiyɨr ke God.
Hɨrak kesak menmen enum haiu mɨt mɨrɨakem mentar menmen Krais
kɨrɨakem, te hɨrak katɨp hɨram menmen weinɨm.

---

* **4:17** 1Pi 1:14; Ro 1:21 * **4:18** Ef 2:12 * **4:19** Kl 3:5 * **4:22** Ro 8:13; Kl 3:9 * **4:23** Ro 12:2
* **4:24** Jen 1:26; Kl 3:10 * **4:25** Kl 3:8-9; Sek 8:16 * **4:26** Sam 4:4; Je 1:19-20 * **4:28** 1Te 4:11
* **4:29** Ef 5:4; Kl 3:8, 4:6 * **4:30** Ais 63:10; 1Te 5:19; Ef 1:13-14 * **4:31** Kl 3:8 * **4:32** Mt 6:14, 18:22-35; Kl 3:12-13

5

Haiu mɨt miyapɨr emises menmen yaaim

1 *God epei hanhani kesak menmen enum yi yɨrɨakem, te yi eiyisesik eiyɨr
ke nɨkerek nɨrak hɨr nisesik.
2 *Yi han etwenɨnan eiyɨr ke Krais nɨpaa han tewenɨnai hɨrak kaa te
kekepai. Hɨrak kaa, te menmen im hɨrak kɨrɨakem hɨram mɨre menmen
mɨt newepwarem hɨram mɨnɨn yaaim mɨt newet God em.

3 *Yi mɨt miyapɨr ne God, te yi ap yimenɨpɨn yatɨpan me menmen enum
me yisesan yɨrɨran, o menmen enum me yɨnk enuk o menmen me hemkre
menepam au emɨt!

4 *Yi ap eitɨpan me menmen enum menip mɨt yɨnk enuk neriuwerem, o
hɨm weinɨm weinɨm, o hɨm hɨr han enuk neriuwerem au emɨt. Yi eitɨpan
eiwenɨpi niuk me God keremem.

5 *Yi epei yertei werek werek menmen im. Mɨt kerek hɨr enun nariyanhis
newenɨnem o mɨt enun nises menmen enum, o mɨt enun hemkre menepam
neriuwe menmen hɨram enum mar ke mɨt newepwar menmen newet tɨpir
em. Yi yertei mɨt nar in en, hɨr ap te nanɨno nanu nantike God ketike Jisas
Krais taau!
6 *Yi ap eiwis mɨt hɨr nanmitipɨn nanriuwe hɨm weinɨm hɨr natɨp
menmen im enum hi epei hetpiyem hɨram yaaim au emɨt. Hɨr nemipɨn,
te God kaknep mɨt kerek hɨr nises menmen enum hi epei hetpiyem.
7 Yi ap eiyisesi eiyɨr ke menmen enum hɨr nɨrɨakem eiyɨntar God kaknɨp.

8 *Nɨpaa yi yar ke mɨt ne wɨtaan yeke tɨ yen, te in ek yi kerek yi mɨt
miyapɨr ne Mɨtɨk Iuwe Krais. Yi yar ke mɨt miyapɨr neke tɨ ne wepni (o
yanm), te yi eiyises menmen yaaim keremem.
9 Menmen yaaim mɨt nisesim, hɨram mɨre wepni (o yanm) kɨr, hɨram
meteikɨn mekam yaaim, mekam hɨram mises hɨm me God, mekam hɨram
hɨm yaaim.

10 *Yi han ekitet mekam yi eiyisesim hɨram mamrɨak Mɨtɨk Iuwe God han
yaaik.

11 *Yi ap eiyises menmen enum mɨre wɨtaan toto mɨt enun nɨrɨakem. Au,
yi eiwepyapɨr mɨt in em, yi eiyɨtpor menmen hɨr nisesim hɨram enum.
12 Menmen enum mɨt nɨrɨakem nepakɨnem, hi yɨnk enuk te hi ap etpiyem
au emɨt!
13 *Yi yewepyapɨr menmen yapɨrwe mɨt enun nɨrɨakem, hɨr nanɨrtei
hɨram yaaim o enum. Im em hɨram mɨre wepni (o yanm) kɨr te mɨt nanɨr
menmen. Yi yewepyapɨr menmen enum, hɨram au mami. Im em hɨram
mɨre mɨtɨk kɨman si kekre wɨnak, menmen me toto hɨram mami, si mɨr
mepu keremem.

14 *Mar keremem te hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im:

"Ti mɨtɨk kerek ti haa hɨwaai, ti pɨke ekrit, te Krais kaknen kaku han kit.
Hɨrak kɨre wepni (o yanm) kɨr kenep ein ein."

15 Te yi naanempre hɨras me menmen yi yɨrɨakem. Yi ap eirɨak menmen
mɨre mɨt hɨr nepɨtari menmen. Au, yi eirɨakem emɨr ke mɨt hɨr nertei
menmen yapɨrwe.

---

* **5:1** Mt 5:48 * **5:2** Ro 14:15; Ga 2:20; Hi 10:10; Eks 29:18 * **5:3** Kl 3:5 * **5:4** Ef 4:29 * **5:5** 1Ko 6:9-10; Kl 3:5 * **5:6** Kl 2:4, 8; Ro 1:18 * **5:8** Ef 2:11, 13; Kl 1:13; 1Pi 2:9; Jo 12:36 * **5:10** Ro 12:2 * **5:11** 2Jo 10-11 * **5:13** Jo 3:20-21 * **5:14** Ais 26:19, 60:1; Ro 13:11

16 *Wɨ im hɨram enum, mɨt hɨr nɨrɨak enum, te yi naanempre wɨ miutɨp
miutɨp te yi eitɨp mɨt hɨm yaaim me God te mɨt nanɨrteiyek.
17 *Te yi ap eiyises menmen enum au emɨt! Yi eiyises menmen Mɨtɨk Iuwe
God hanhan yi eiyisesim.
18 *Yi ap eiyɨm tɨpar si enum te yi yetaritari eirɨak menmen enum. Au, yi
eiwis God Hɨmɨn Yaaik eku ekɨkre han ki akinɨni naanmamri me menmen
yi yairɨakem.
19 *Yi yetike ni yinan yi eitɨpan hɨm me God, yi eiyine henye me God. Yi
eiyine henye, yi eiwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe God eiriuwe hɨm mi, yi eirɨam
tukɨn, wekɨnp, heurek, menmeiyam te yi han yaaik iuwe eiriuwerem.
20 *Menmen yapɨrwe kerek mamnen, hekrit hekrit yi eiwenɨpi niuk me
God Haai kaiu mentar Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais kerek nɨpaa kekepai
keriyei haiu men God.

Pol katɨp hɨm men mɨt miyapɨr hɨr neitan

21 *Yi eiyɨmtewan hɨm me ni yinan yi eiyisesim eiyɨntar yi yises Krais, yi
yewenɨpi niuk mɨrak.
22 *Yi miyapɨr yeit mɨkan ni, yi yemtau hɨm me mɨkan ni yar ke yi yemtau
hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais.
23 *Yi yɨrɨak menmen im eiyɨntar mɨkan ni hɨr ninɨni naanempri nar ke
Krais hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr hɨr nisesik. Hɨrak kaa, te pɨke
kakɨthis haiu mɨt, hɨrak kɨre paan, haiu au haiu mɨre yɨnk.
24 Yi miyapɨr yayɨmtau hɨm me mɨkan ni yayisesim me menmen yapɨrwe
yar ke haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God haiu memtau hɨm me Krais haiu
misesim.
25 *Yi mɨt epei yeit miyapɨr yi hanhani yar ke Krais hanhan haiu mɨt ne
weiwɨk me God. Hɨrak kaa te kakɨkepai kaktaihis,
26 *te hɨrak kenip haiu mɨt haiu yaain mentar haiu mises hɨm mɨrak, te
mɨt han nɨkɨrai neriuwe tɨpar.
27 *Hɨrak kɨrɨakem, te hɨrak kenip haiu mɨt ne weiwɨk miutɨp me God
han kaiu hɨrak yaaik iuwe kɨre mɨt ap wikes o warep mewi au. Haiu yaain
mar ke mɨte yaaip wetpen enu, Krais kaktaihis.
28 Kar ke Krais hanhan haiu mɨt miyapɨr, te yi mɨt hanhan miyapɨr ni. Yi
hanhani yar ke yi hanhan yɨnk ki. Mɨt kerek hanhan miyapɨr nɨr hɨram
mar ke hɨr hanhan hɨras.
29 Mɨtɨk kei kiutɨp ap kɨnaain yɨnk kɨrak kakɨwaankek au. Hɨrak
naanmɨprewek kakwetɨwek menmen, te hɨrak kaku werek werek kar ke
Krais naanmɨpre haiu mɨt ne weiwɨk me God.
30 *Hɨrak naanmɨprai haiu mɨt kentar haiu mɨre yɨnk kɨrak.
31 *Krais ketike haiu mɨt ne weiwɨk me God, haiu mau yɨnk kiutɨp, mentar
hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im:
"Mɨtɨk keimɨn kakɨt mɨte, hɨrak kaknaaiwɨr miye haai, hɨrak kaktike mɨte
pɨrak nanu niutɨp, hɨr nɨre yɨnk kiutɨp."
32 *Hɨm im yaaim, hi han kitet hɨram matɨp me Krais ketike haiu mɨt ne
weiwɨk miutɨp me God.

---

* **5:16** Kl 4:5 * **5:17** Ro 12:2; Kl 1:9 * **5:18** Lu 21:34 * **5:19** Kl 3:16; Sam 33:2-3 * **5:20** Kl 3:17 * **5:21** 1Pi 5:5 * **5:22** Jen 3:16; Kl 3:18; 1Pi 3:1 * **5:23** 1Ko 11:3; Ef 1:22 * **5:25** Kl 3:19; 1Pi 3:7; Ga 1:4 * **5:26** Ta 3:5; Hi 10:10 * **5:27** 2Ko 11:2; Kl 1:22 * **5:30** 1Ko 6:15; Ef 1:22-23 * **5:31** Jen 2:24; Mt 19:5 * **5:32** Rev 19:7

33 Te hɨram wen matɨp yi mɨt niutɨp niutɨp hanhan miyapɨr ni yar ke yi
hanhan hɨras. Miyapɨr yi eiwenɨpi niuk me mɨkan ni.

6

Pol katɨp hɨm me miye haai netike nɨkerek nɨr

1 *Yi nɨkerek yi eiyɨmtau hɨm me miye haai ni yentar God kehimɨteni hɨr
ninɨni naanmɨpri. Im em hɨram yaaim.
2 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im: "Yi eiyɨmtau hɨm me miye haai
ni eiyɨntar hɨram keremem me hɨm me God minɨn matɨp menmen yaaim
God kakrɨak haiu mɨt em."
3 Hɨram matɨp mar im: "Yi eiyisesim, yi eiyu werek werek eiyu tɨ tito
yapɨrwe."
4 *Yi miye haai, yi ap eine nɨkerek ni eiyɨtpor enum enum yari han kɨr
ere hɨr nine han enuk nemtaantɨwo neriuwi au emɨt! Au, yi eineri eiteiknor
menmen God hanhan yi yapɨrwe yi eirɨakem.

Pol katɨp hɨm me mɨt hɨr nɨrɨak menmen me mɨt nɨr iuwe kerek ninɨni naanmɨpri

5 *Yi wok mɨt kerek yi yɨrɨak menmen me mɨt iuwe ni, yi eiyises hɨm
me mɨt hɨr ninɨni naanmɨpri yeit tɨ ik. Yi naanempre hɨras te yi yerekyor
yaaim yar ke yi yɨrɨak menmen me Krais.
6 Yi ap eirɨak menmen yaaim te mɨt nantɨpare yi yaain keriyen au emɨt!
Hekrit hekrit yi eirɨak menmen eiyɨr ke mɨt hɨr nises Krais enrɨakem, yi
eiyises menmen God hanhan yi eirɨakem eiriuwe han ki.
7 Yi han yaaik eirɨak menmen eiyɨntar yi yɨrɨak menmen me mɨt keriyen
au. Yi yɨrɨak menmen me God.
8 *Yi yertei neimɨn hɨr wok mɨt hɨr nɨrɨak menmen me mɨt han, o neimɨn
hɨr mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt han, hɨr yapɨrwe nanrɨak yaaim, te hɨr
nanɨt menmen mɨpɨram me his me Mɨtɨk Iuwe Krais.
9 *Yi mɨt iuwe kerek yinɨn naanmɨpre mɨt weinɨn, yi eirɨak menmen
yaaim me mɨt ni. Yi ap eiyɨtpor enum eineri, te hɨr enɨneini enisesi au emɨt!
Mɨtɨk Iuwe Krais kepeit wit ke God, hɨrak kinɨni yetike mɨt ni naanmɨpri.
Maain wɨ God hɨrak skelim mɨt, hɨrak ap han kitet ke mɨtɨk hɨrak iuwe o
hɨrak weinɨk au. Hɨrak han kitet menmen mɨt nɨrɨakem mɨpɨram.

Mɨt nises hɨm me God hɨr nar ke mɨt ne ami hɨr netike Seten nenepan

10 *Hi etpi hɨm im mɨkaru. Yi eiyu han tokik eiyɨriuwe menmen iuwe
manpenum ke Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrak keweteiyem.
11 *Yi eiwapɨn han ki eiriuwe menmen iuwe God keweteiyem, hɨram mar
ke nopen kɨwapɨn yɨnk ki, te yi han tokik eiyu eiriuwe menmen enum me
memipɨn Seten kakri han ki kakriuwerem.
12 *Haiu ap menepan metike mɨt au. Haiu menepan metike tɨpir enum
mau nepni, Seten, tɨpir, herwe, teket maam, manmɨn o menmei ham hɨram
minɨn naanmɨpre menmen enum me tɨ.
13 Te yi eiyɨt menmen me God mamkepi hɨram mar ke nopen, yipo
henmik menmeiyam. Te maain wɨ enum mamnen yi eitike Seten yi
einepan, yi yenepan epei au, yi wen eiyɨrp eiyu werek werek.

---

* **6:1** Kl 3:20 * **6:2** Eks 20:12; Mt 15:4 * **6:4** Kl 3:21; Diu 6:7, 20-25; Sam 78:4; Pro 22:6 * **6:5** Kl 3:22-23; Ta 2:9-10; 1Pi 2:18 * **6:8** 2Ko 5:10; Kl 3:24-25 * **6:9** Kl 4:1; Ro 2:11 * **6:10** 1Ko 16:13 * **6:11** Ro 13:12; 2Ko 10:4; Ef 4:14 * **6:12** Jo 14:30; 1Pi 5:8-9

14 *Yi eiyu eiyɨt menmen mamkepi. Yi eiriuwet hɨm yaaim mamu
mamɨkre han ki eiyɨr ke mɨt ne ami newis waai mau tu kɨr. Yi yɨrɨak
menmen yaaim hɨram mar ke yi eiremɨnk tanɨk mau han pank.
15 *Yi eitɨp mɨt hɨm yaaim me God hɨrak hanhan kaktike mɨt nankiyan
nanu nanɨt, hɨram mar ke yurik mɨt nemtɨn mau nopen hɨram mɨwapɨn
hɨt mi te mɨt hɨr nɨr hɨt mi newɨr yipo nanmɨp au hɨr nanɨmtenim.
16 Yi eirɨak menmen im hi epei hetpim, yi wen han ekitet Jisas Krais
eiyisesik, te hɨram mar ke nopen hɨrak keseuni menmen enum tɨkaap,
tɨnau, henmik o yipo te hɨram mamiwep yi mɨt au. Yi han ekitetik eiyisesik.
Menmen im mamkepi te Seten kakwɨr menmen enum mɨrak mɨre si
mamnep han ki kariuwerem au. Hɨram mamtɨnpɨn mamno mami mamɨt.
17 *God keriuwet Jisas kaa, te kakɨthis haiu mɨt. Yi han ekitet menmen
im, te hɨram mamkepi mamre wa hesnu mɨt nemiun mau paan. Yi eiyises
hɨm me God hɨram mamɨr ke hɨne me his God Hɨmɨn Yaaik keweteiyem.
18 *God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kakɨkepi te hekrit hekrit yi eiyitehi God
menmen, yi eiwenɨpi niuk mɨrak. Hekrit hekrit yi naanmamre hɨras, yi
ap eiyu yain yain au emɨt! Yi eiyitehi God kakɨkaap mɨt miyapɨr nɨrak.
19 *Yi eiyitehi God ke hi, te hɨrak kakweto hɨm, hi ap yɨnk enuk au, hi
ehɨrp hatɨp mɨt hɨm yaaim me Krais nɨpaa God kepakɨnem.
20 *Hi mɨtɨk hatɨp mɨt hɨm yaaim. Te hi hepu wɨnak enuk ke gavman
henterim. Yi eiyitehi God kakɨkepa hi ap hɨnaain hatɨp mɨt hɨm mɨrak au.
Hi tewen ehɨtpor menmen har ke nɨpaa hi hɨrɨakem.

Pol katɨp hɨm mɨkaru

21 *Tikikas, kaiu yinak yaaik kaknen kakɨtpi menmen yapɨrwe nepei man
hi. Hɨrak mɨtɨk yaaik kɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais.
22 Hi heriuwetek kaknen yi mɨt kakɨtpi menmen, te yi eiyɨrtei haiu mepu
werek werek, te yi han yaaik eiyu.
23 Hi hanhan God Haai ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hanhani tatrekyi yi
eiyu werek werek yi eiyisesik.
24 *Hi hanhan God kakrɨak menmen yaaim me mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr
hanhan Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais, hɨr nisesik nemtau hɨm mɨrak werek
werek.

Mepɨr keremem

---

* **6:14** Ais 11:5; 59:17; 1Te 5:8 * **6:15** Ais 40:9; Nea 1:15; Ro 10:15 * **6:17** 1Te 5:8; Ais 49:2; Hi 4:12 * **6:18** Lu 18:1; Kl 4:2; 1Te 5:17 * **6:19** Ap 4:29; Kl 4:3-4; 2Te 3:1 * **6:20** 2Ko 5:20; Fm 9 * **6:21** Ap 20:4; Kl 4:7-8; 2Ti 4:12 * **6:24** 1Pi 1:8

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Wit Filipai

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp hɨrak kitehi God ke mɨt me wit Filipai *1:1-11*
Menmen epei man mewaank Pol *1:12-26*
Menmen mɨt nanisesim nentar hɨr ne Krais *1:27–2:18*
Pol kewepyapɨr menmen Timoti ketike Epafrodaitas tɨrɨakem *2:19-30*
Pol katɨp mɨt hɨr naanmɨpre hɨras me mɨt enun netike menmen enum *3:1–4:9*
Hɨm me Pol ketike nɨrak yinan neit wit Filipai *4:10-20*
Pol katɨp mɨt ne Filipai hɨm mɨkaru *4:21-23*

Tɨwei Pol kewisɨk ken mɨt ne Filipai

1 *Hi Pol hetike Timoti hawɨr wɨrɨak menmen iuwe me Jisas Krais
kerekek. Hawɨr wesiuwe tɨwei ik ken yi mɨt kerek yinɨn naanmɨpre mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God yetike yi mɨt yekepi yeit wit Filipai, yi yetike
mɨt yapɨrwe ein kerek yi yises hɨm me Krais Jisas.
2 *Hawɨr hanhan God Haai kaiu ketike Nɨkan kɨrak Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais
hɨrakɨt tatrekyi yaaim, yi eiyu werek werek.

Pol kitehi God kakɨkaap mɨt yapɨrwe nankine tɨwei ik

3 *Hi hatɨp God hɨrak yaaik kentar hi han kitet hɨrak kerekyi yi yaain te
yi mɨt epei yɨrɨak menmen yaaim.
4 Wɨ ham hi hitehi God menmen hi han yaaik hitɨwekhi me yi mɨt
yapɨrwe
5 hentar yi yekepa haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, nɨpaa yi yinɨn
yemtewem ere in.
6 *Hi hertei menmen im werek werek. God kerekek nɨpaa kerekyi yi
yisesik hɨrak kakɨkepi yi yeipisesik werek werek ere maain wɨ Jisas Krais
pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes.
7 Hi hanhan yi mɨt yekre han kai. Im yaaim mentar God epei kɨrɨak yaaim
kɨkaap haiu mɨt nɨpaa wɨ hi hepu hekre wɨnak enuk ke gavman o wɨ hi
hepu witeik, hi hewepyapɨr hɨm me God hi hari han ke mɨt te hɨr nisesik
herɨuwe menmen hi hɨrɨakem.
8 *God hɨrak kertei hi hanhan iuwe me yi mɨt yapɨrwe har ke Jisas Krais
hanhan yi mɨt.
9 Hi hitehi God te yi mɨt han tewenɨnan wɨsenum, yi eiyɨrtei menmen me
God werek werek, yi eiyɨrtei mekam yaaim mekam au enum,
10 *te yi eiyises menmen yaaim iuwe te menmen enum ap mamu
mamɨkre han ki au me wɨ Krais pɨke kaknen.
11 *Te in ek Jisas Krais kakrekyi han ki yaaik kau hɨm keriuwe menmen
yaaim, yi eirɨak menmen yaaim te God kakɨt niuk iuwe kakɨnterim.

Pol kepu wɨnak enuk, menmen im mɨkaap hɨm me God mamno heriyai heriyai

12 *Nai yinan, hi hanhan te yi eiyɨrtei menmen im epei man merewaank
hɨram man mewaank hɨm me God au.

---

* **1:1** Ap 16:12-40 * **1:2** Ro 1:7; Ga 1:3; Fl 3 * **1:3** Ro 1:8; 1Ko 1:4 * **1:6** 1Ko 1:8; Fl 2:13 * **1:8** Ro 1:9; 2Ko 1:23 * **1:10** Hi 5:14; Fl 2:16; 1Te 5:23 * **1:11** Jo 15:8 * **1:12** 2Ti 2:9

13 *Hɨram men mɨkaap mɨt ne ami ne gavman netike mɨt nau menep
menep hɨr nertei hi hepu hekre wɨnak enuk ke gavman ik e hentar hi hises
hɨm me Krais.
14 Nai yinan in yapɨrwe hɨr ap nɨnaain te hɨr natɨp mɨt hɨm me God
wɨsenum nentar hɨr nɨra hi hepu wɨnak enuk ke gavman ik ek. Hɨr han
kitet Mɨtɨk Iuwe Krais kakɨkepi.
15 Mɨt han natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Krais nentar hɨr hanhan nanri mɨt
nanises hɨm mɨr te hɨr nanwenɨpi niuk mɨr. Mɨt han newepyapɨr hɨm me
Krais nentar hɨr yaain hɨr hanhan nɨrɨakem nankepa.
16 Mɨt han yaain hɨr nɨrɨakem nentar hɨr hanhan neriuwa. Hɨr nertei
God kehimɨtena hi naanmɨpre hɨm mɨrak hewepyapɨrem heit in.
17 Mɨt han newepyapɨr hɨm me Krais nentar hɨr hanhan neriuwa au. Hɨr
han kitet hɨr nenipau hi yɨnk enuk han enuk hentar hi hepu wɨnak enuk ik
ek hɨr nari mɨt yapɨrwe hɨr nanisesi, te hi au.
18 Hɨram emɨrem! Hi han yaaik heriuwerem hentar mɨt hɨr newepyapɨr
hɨm me Krais me han kɨr yaaik o han kɨr enuk. Hi han yaaik ehu entar hi
hertei.

Hi hepu tɨ ik, hi hewenɨpi niuk me Krais

19 *God hɨmɨn yaaik kerek Krais epei keriuwetek kan kakɨkepa kakwisa
hi eno witeik entar yi yitehi God kakɨkepa.
20 *Hi han kitet hi ap epakɨn hɨm me God te hi yɨnk enuk eriuwe hɨrekes
hentarim te hi han tokik ehu hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak har ke nɨpaa ein ere in
hi hewepyapɨrem. Hi ehu o maain mɨt ne ami naniyep hi hahi, hi hanhan
mɨt nantɨp Krais hɨrak yaaik nanɨntar menmen hi hɨrɨakem.
21 *Hi ehu te hi ehises Krais. Hi au hahi te hi ehɨt menmen yaaim im e:
Hi ehu etikerek.
22 *Hi hahi o ehu, te maain menmen hi hɨrɨakem mamkaap mɨt nanises
Krais. Hi hepɨtari mekam minɨn. Hi hahi o hi ehu.
23 *Hi han kai kekrit kekrit. Hi hanhan te hi hahi te hi ehu etike Krais.
Hɨram yaaim iuwe.
24-25 Au, hi amɨ ehu te hi ekepi. Hɨram minɨn. Hi han kitet hi hahi au ehu
te hi ekepi yi eiyises hɨm me God werek werek yi han yaaik eiyu eiyɨntar
hi wen hepu.
26 Maain hi enen ehu etikewi yi han yaaik yeriuwa wɨsenum te yi
eiwenɨpi niuk me Krais.

Mɨt ne Filipai netike Pol hɨr nekiyan nanises hɨm me Krais

27 *Mekam mamnen yi han kitet menmen im. Yi eirɨak menmen yaaim
mar ke mɨt hɨr nises hɨm me God te maain hi ari o au, hi tewen ehɨmtau
hɨm yaaim mɨt nanɨtpim me yi mɨt, yi eikiyan eiyu han kiutɨp.
28 Yi ap einaain eiriuwe mɨt enun nerekyi enum au emɨt! Yi eiyɨrp eitɨp
mɨt hɨm yaaim me God keremem, te menmen im meteiknor maain God
hɨrak kakɨwaanki, te meteikni yi au maain God kaktihis yi eiyu werek
werek.
29 God kewisi yi yises hɨm me Krais weinɨm keremem au. God kewis mɨt
enun hɨr nerekyi enum nentar yi yisesik.
30 *Yi yetikewa haiu mekiyan mɨt hɨr nanwep nanraiwaank nar ke nɨpaa
ere in yi yertei hɨr neiyep nerewaank.

---

* **1:13** Ap 28:30; Ef 3:1 * **1:19** 2Ko 1:11 * **1:20** 1Pi 4:16 * **1:21** Ga 2:20 * **1:22** Ro 1:13
* **1:23** 2Ko 5:8 * **1:27** Ef 4:1; 1Te 2:12; Fl 4:3 * **1:30** Ap 16:19-40; Fl 1:13

2

Haiu mewenɨn han kaiu han ekitet mɨt hɨr nises hɨm me God

1 Yi han ki kepu tokik kentar yi yises hɨm me Krais. Yi han yaaik yepu
yentar Krais hɨrak han tewenɨni. Yi yetike God Hɨmɨn Yaaik yi yau han
kiutɨp, yi han ekitet mɨt yi han etwenɨni.
2 Menmen im epei mau han ki te yi einipa te hi han yaaik iuwe. Yi eikiyan
eiyu han ekitet menmen miutɨp, yi han tewenɨn mɨt netike God. Yi eiyu han
kiutɨp kerekek.
3 *Yi ap han ekitetan me yi hɨras keriyen au. Yi han ekitet mɨt han
menmen hɨr han kitetim.
4 *Yi ap eirɨak menmen te mɨt nantɨp nanwenɨpi yi iuwe au emɨt! Yi
eiwenɨn han ki yi han ekitet mɨt hɨr ninɨni hɨr yaain.

Krais kɨnaaiwɨr menmen mɨrak yaaim kekepai te God kewenɨpiyek hɨrak Iuwe

5 Yi han ekitet menmen yar ke Krais nɨpaa hɨrak han kitetim. Hɨram im:
6 *Hɨrak kertei hɨrak kɨpre God te hɨrak ap hanhan kaku kakɨr ke hɨrak.
Au,
7 *hɨrak keweikɨn sip kewetɨwem hɨrak hɨrekes keweikɨnhis kɨre mɨtɨk
weinɨk Maria winaak, hɨrak kepɨr ke haiu mɨt.
8 *Hɨrak keweikɨnhis kar ke mɨtɨk weinɨk, hɨrak kewenɨn han kɨrak kises
hɨm me God. God katɨp hɨrak eki ekɨkaap haiu mɨt, te hɨrak kises hɨm mɨrak
hɨrak yɨnk kekek hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.
9 *Hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt kɨre mɨtɨk enuk, te God katɨp hɨrak
enuk au. Hɨrak kewenɨpiyek katɨp hɨrak yaaik wɨsenuk.
10 *Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn menmen yapɨrwe. Hɨrak yaaik wɨsenuk te
neimɨn neit wit ke God o nepu tɨ in o mɨt epei naa nɨwaai tɨ o tɨpir, hɨr
nanɨmtau God kekine niuk me Jisas, hɨr yapɨrwe nanɨneinɨk nanwen ninɨp
nantɨp nanɨr ik:
11 *"Hɨrak Yaaik au Iuwe," hɨr nanwenɨpi God Haai hɨrak iuwe kakɨntar
menmen im me Krais.

Haiu mamre si mamteikɨn mɨt yayiwe ke wɨtaan, haiu emteiknor yayiwe ke God

12 *Nai yinan nɨpaa hi hepu hetikewi yi yemtau hɨm mai yi yisesim. In
ek hi hepu hetikewi au hi heit yanɨmɨn. Yi eiyisɨsa eiyɨr ke nɨpaa ein yi
yisɨsa te in ek yi eiyises hɨm mai wɨsenum. Yi eiyises menmen nɨpaa God
kerekyiyem te maain hɨrak kaktihis. Yi einaain eipɨrpɨr te yi ap einipek
yɨnk enuk ekɨriuwi.
13 *Yi eirɨakem eiyɨntar God hekrit hekrit kɨrɨak han ki te yi hanhan
eiyises menmen hɨrak hanhan yi eiyisesim.
14 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem yi ap yenehan yenepan yeriuwerem au
emɨt! Yi eirɨakem keremem.
15 *Yi eirɨakem mamɨr im te yi ap eirɨak menmen enum au yi eiyu yaain.
Yi yaire nɨkerek ne God yi yaain yar ke si me wɨtaan mɨr, yi yau nɨmɨn ke
mɨt hɨr nɨrɨak enum enum,

---

* **2:3** Ga 5:26; Ro 12:10 * **2:4** 1Ko 10:24, 33 * **2:6** Jo 1:1-2, 17:5 * **2:7** 2Ko 8:9; Jo 1:14; Ro 8:3
* **2:8** Jo 10:17; Hi 5:8, 12:2 * **2:9** Ap 2:33; Ef 1:20-21; Hi 1:3-4 * **2:10** Ro 14:11 * **2:11** Ro 10:9
* **2:12** Sam 2:11; 1Pi 1:17 * **2:13** Jo 15:5; 1Ko 12:6, 15:10; 2Ko 3:5; 1Te 2:13 * **2:15** Dan 12:3; Mt 5:14, 10:16; Ap 2:40

16 *yi eiyɨtpor hɨm yaaim me God mamkaap mɨt hɨr nanu werek. Yi
eirɨak menmen im te maain Jisas pɨke kaknen hi han yaaik entar hi hertei
menmen hi herekyiyem hɨram weinɨm au.
17 *Yi yises hɨm me God hɨram mar ke yi yewepwar yewis menmen mau
kɨnan yewet God em. Maain hɨr mɨt naniyep hi hahi hemkre mamwen
hɨram mɨre mɨt neit tɨpar naam nerpaasem neiyɨm nenke menmen.
Hemkre mai mamwen hɨram mamkepi yi eiyises God werek werek, te hi
han yaaik wɨsenuk.
18 *Menmen im mamnen te yi han yaaik eitikewa eiyɨr ke hi han yaaik.

Pol ketpor ke Timoti

19 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas kakwisa hi eriuwet Timoti kaknen kakɨr yi
mɨt te maain Timoti pɨke kaknen kakɨtpo hi ertei yi yepu werek yises God,
te hi han yaaik eriuwi.
20 Hi ap mɨtɨk kei yaaik kɨpɨr ke Timoti. Hɨrak kɨpra te hɨrak hanhan
kakɨkaap yi mɨt eiyu werek werek. Hɨrak kiutɨp kerekek.
21 *Mɨt han hɨr enun han kitet hɨras. Hɨr nɨnapen naanmɨpre menmen
me Jisas Krais mɨt nisesim.
22 Te yi yertei Timoti au. Hɨrak mɨtɨk yaaik han kitet hɨrekes au han kitet
yi mɨt. Hɨrak kekepa hawɨr wewepyapɨr hɨm me God kepɨr ke nɨkan kɨkaap
haai kɨrak.
23 Maain hi ertei mekam mamnen hɨr nerekyewem te hi hare esiuwe
Timoti kaknen yi mɨt.
24 Hi han kitet Mɨtɨk Iuwe God kakɨkepa hi eno witeik waswas te hi hetike
Timoti hawɨr waunen wauri.

Pol katɨp hɨm me Epafrodaitas

25 *Hi han kitet hi eriuwet Epafrodaitas kaknen yi mɨt hɨrak kai yinak ki
yinak, hɨrak ketikewa hawɨr wɨrɨak menmen miutɨp me God war ke mɨt ne
ami nɨrɨakem. Nɨpaa yi yeriuwetek kan kekepa me menmen.
26 Hɨrak hanhan kakɨr yi mɨt kentar yi yemtau hɨrak kɨnap te hɨrak
kɨnapen yi hanhanek hɨrak kɨnap.
27 Nɨpaa menep hɨrak kaa te God han tewenɨnek kekepik hɨrak kaa au
kepu. Hɨrak han tewenɨnek kerekek au. Hɨrak han tewenɨna ap kenipek
kaa te menmen im ap merewaank han kai, hi wen hau hekre wɨnak enuk.
28 Te hi heriuwetek waswas kakno kakri yi mɨt te yi eiyɨrek yi han yaaik
eiriuwerek. Yi han yaaik eiyu te hi han yaaik eriuwi.
29 *Hɨrak kakiun wit yi yayɨrek yi han yaaik eiriuwe Mɨtɨk Iuwe hɨrak
kewisɨk ap kaa au. Mɨtɨk kar mɨtɨk ik ek yi han ekitet hɨrak iuwe eiyɨntar
30 hɨrak ap hanhan hɨrak hɨrekes kaku au. Hɨrak han kitet menmen me
Krais, hɨrak menep kaki, hɨrak kekrehɨr ki hɨrak kekepa wɨsenum te hɨrak
kɨnap.

3

Keimɨn kises hɨm me Jisas Krais hɨrak mɨtɨk yaaik

1 *Nai yinan hɨm im mɨkaru hi hetpiyem. Yi han yaaik eiyu eiriuwe Mɨtɨk
Iuwe. Menmen nɨpaa hi hewisiyem, in ek hi hewisiyem heteipim. Hi ap
hɨnapen hewisɨm heteipim. Hi hewisɨm mamkepi te yi eiyu werek werek.

---

* **2:16** Fl 1:10; 1Te 2:19; Ais 49:4; Ga 2:2 * **2:17** Ro 15:16; 2Ti 4:6 * **2:18** Fl 3:1, 4:4 * **2:21** 2Ti 4:10 * **2:25** Fl 4:18 * **2:29** 1Ko 16:16, 18; 1Ti 5:17 * **3:1** Fl 4:4

2 *Yi naanmamre hɨras me mɨt ein hɨr enun nɨre nepere me yaank, hɨr
nanri han ki te yi eiyises menmen me nɨpaa ein me Moses. Yi naanmamre
hɨras me mɨt in hɨr natɨp yi eirekir yɨnk ki.
3 *Haiu mɨt in haiu keriyen mɨre mɨt God kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak
mentar haiu mewenɨpi God meriuwe Hɨmɨn Yaaik kɨrak, haiu matɨp Krais
Jisas hɨrak Yaaik haiu misesik. Haiu ap han kitet haiu merekir yɨnk kaiu
hɨrak kakɨkepai haiu mamɨt hɨmɨn yaaik haiu mamu mamtike God taau.
4 *Hi hanhan te hi hises menmen me mɨt hɨr nerekir yɨnk hi hisesim te hi
au hɨnapen. Mɨt han hɨr han kitet hɨr nerekir yɨnk te menmen im mamkepi
hɨr nanu werek, hi hertei nɨpaa hi hinɨni me menmen im.
5 *Nɨpaa hi hemkretuk hi hepu wɨ hispɨnak wikak (8), mɨt nerekir yɨnk
kai. Miye wina hi mɨtɨk ke Isrel ke weiwɨk me maam kai Bensamin. Hi
Hibru hi ke weiwɨk me Ebraham kerekek. Hi epei hises hɨm me God werek
werek hentar hi hises hɨm me mɨt ne Farisi.
6 *Hi han kitet hi hɨrɨak menmen iuwe me God te hi hewaank mɨt miyapɨr
kerek nises hɨm me Krais hɨr ne weiwɨk me God. Mɨt kerek hɨr ninɨna natɨp
hi hises hɨm me Moses werek o au, hɨr natɨp hi yaaik, menmen enum au.
7 *Nɨpaa hi han kitet hɨram menmen iuwe te in ek hi han kitet hɨram
menmen weinɨm te hi hises Jisas Krais hɨrak kakɨkepa hahu werek werek.
8 Hi han kitet menmen im nɨpaa hi hisesim hɨram weinɨm keremem au.
Menmen yapɨrwe hi han kitetim hɨram weinɨm mentar hi hertei hi hises
Krais te menmen mɨrak minɨn menmen yapɨrwe me nɨpaa mamkaap mɨt
nanu nantike God. Hi epei heweikɨn sip ewet menmen yapɨrwe marim hi
han kitet hɨram mɨre menmen enum meit teipe wenut eim te hi ehises Krais
werek werek.
9 *In ek hi ap hɨrɨak menmen iuwe hises menmen me hɨm me Moses
werek werek te God katɨp hi mɨtɨk yaaik au. God katɨp hi yaaik hentar hi
hemtau hɨm me Krais hi mɨtɨk ke weiwɨk mɨrak. God kewetai menmen
yaaim mekre han kaiu kentar haiu mises hɨm me Krais keremem.
10 *Hi hanhan menmen im. Hi hanhan hertei Jisas Krais werek werek
ketike menmen iuwe mɨrak nɨpaa hɨrak ketɨwem wɨ hɨrak kɨnaaiwɨr
herwe hei hɨrak kekrit kepu. Hi hanhan menmen nɨpaa menep Krais hɨram
mamiyep mamkaap han kai kaki ke menmen enum me tɨ kakɨr ke wɨ nɨpaa
hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.
11 *Hi hɨrɨak menmen im te maain, hi hahi, hɨrak kakɨkoya hi pɨke ekrit
ehu ekiterek.

Pol hanhan hɨrak kakre mɨtɨk yaaik kakɨr ke Jisas

12 *Hi ap hatɨp hi epei hises menmen im me Krais werek werek o hi
epei mɨtɨk yaaik. Au, hi wen hisesim te hi har ke Krais hentar hɨrak epei
kehimɨtena hi mɨtɨk kɨrak.
13-14 *Nai yinan hi ap han kitet hi epei yaaik hepɨr ke hɨrak. Au, hi hɨrɨak
menmen im: Hi heweikɨn sip ewet menmen me nɨpaa ein, h hɨre mɨtɨk
kesiuknen resis kakɨt menmen, hi hises menmen me God iuwe te maain hi
ehɨt menmen hɨrak kehimɨtan haiu mɨt em. Hɨram menmen im em: God
kenɨnau keriuwe menmen Krais Jisas epei kɨrɨakem te hi ano ehu etikerek.
15 *Haiu mɨt haiu mɨre iuwe me menmen me God haiu mau han kiutɨp
me hɨm hi epei etpiyem. Yi mɨt han ne yi mɨt ein yi han kitet menmen ham
te God kakteikni hɨram enum yi ap eiyisesim au.

---

* **3:2** Sam 22:16, 20; Rev 22:15 * **3:3** Ro 2:29 * **3:4** 2Ko 11:18, 21 * **3:5** Lu 1:59; Ro 11:1; 2Ko 11:22; Ap 23:6 * **3:6** Ap 8:3 * **3:7** Mt 13:44, 46 * **3:9** Ro 3:21-22 * **3:10** Ro 6:3-5, 8:17; Ga 6:17 * **3:11** Ap 4:2; Rev 20:5-6 * **3:12** 1Ti 6:12, 19; Ap 9:5-6 * **3:13-14** 1Ko 9:24 * **3:15** 1Ko 2:6

16 *Yi ap han ekitet menmen im yapɨrwe emɨt! Menmen me God nɨpaa
haiu misesim, yi yetikewai haiu wen mamisesim wɨsenum te haiu mamre
yaain mamɨr ke Krais.
17 *Nai yinan yi wen eiyises menmen hi hɨrɨakem. Yi eiyɨhimɨtan mɨt hɨr
nises menmen nɨpaa yi yɨr haiu mɨt in haiu misesim meteikniyem, te yi
yises menmen mɨr.
18 *Nɨpaa wɨ yapɨrwe hi hetpi te in ek hi menep hi hɨkɨt hi hetpiyem
heteipim. Mɨt han nare nises Krais te hɨr neriuwe menmen enum hɨr
nɨrɨakem neteiknai hɨr nisesik au, hɨr nemipɨn. Hɨr nɨre mɨt enun nepan
ne Krais.
19 *Mɨt narik nanɨwaank hɨras hɨr nanɨno si takɨkneni nanɨntar hɨr nises
han ke yɨnk kɨr keremem, God au. Hɨr han yaaik newepyapɨr menmen
enum hɨr nɨrɨakem menip mɨt hɨr yɨnk enuk neriuwerem. Hɨr han kitet
menmen me tɨ keremem. Yi ap eiyises menmen mɨr au emɨt!
20 *Haiu mɨt ne tɨ ik e au, haiu mɨt ne wit ke God, haiu memerɨr Mɨtɨk
Iuwe kaiu Jisas Krais hɨrak kaknaaiwɨr wit ke God kaknen kaktaihis.
21 *Hɨrak kaknen kaktaihis, hɨrak kakɨkrehɨr yɨnk kaiu maain kaki,
hɨrak kaknipek kakweikɨnhis kakre yɨnk kɨrak yaaik iuwe kakriuwe
menmen iuwe mɨrak hɨram werek te maminɨn menmen yapɨrwe te hɨrak
naanmamprewem.

4

Yi mɨt han yaaik eiyu yi han kiutɨp eiyu han ekitet menmen yaaim

1 *Te nai yinan yi han tokik eiyu eiyɨntar menmen hi epei hetpiyem. Hi
han tewenɨni hi hanhan pɨke enen eri, hi han yaaik heriuwi hi ewenɨpi yi
mɨt. Mɨt han nanɨr menmen yi yɨrɨakem, hɨr natɨp hɨram menmen yaaim
hi heteikniyem.
2 Yuodia hi hetput hɨm manp. Sintiki hi hetput hɨm manp. Yi miyapɨr
wik yi eikiyan eiyu han kiutɨp eiyises Mɨtɨk Iuwe Krais.
3 *Hi hituthi ti mɨtɨk yaaik kerek nɨpaa hetikewa wɨrɨak menmen miutɨp,
ti akaap miyapɨr wik en enu han kiutɨp nentar hɨr nekiyan nekepa natɨp
mɨt miyapɨr hɨm me God, hɨr netike Klemen. Mɨt miyapɨr han ne yi mɨt ein
yi yetikeri yekepa te God hɨrak kertei niuk mi mekre han kɨrak yi nɨkerek
nɨrak.
4 *Yi han yaaik eiyu eiriuwe Mɨtɨk Iuwe Krais. Hi hetpiyem heteipim: Yi
han yaaik eiyu.
5 *Yi eiwis mɨt yapɨrwe hɨr enɨrtei yi mɨt ap yises han ki ke menmen
yapɨrwe au. Yi yemtau hɨm me mɨt han yentar Mɨtɨk Iuwe Krais kau menep,
hɨrak kau ketikewi.
6 *Yi ap yɨnaain han kitet menmen yapɨrwe au emɨt! Yi han yaaik eiriuwe
God yi eiyitɨwekhi me menmen yi yɨnaain han kitetim,
7 *te God kakɨkepi kakriuwe menmen mɨrak haiu ap merteiyem hɨrak
naanmampri kaknipi yi mɨt yi han yaaik eiyu yi han ekitet menmen werek
werek eiyɨntar menmen Krais epei kɨrɨakem.
8 *Hɨm im mɨkaru hi ehɨtpiyem. Yi han ekitet yapɨrwe menmen hɨram ap
me memipɨn au hɨram yaaim, menmen mɨt han kitet hɨram yaaim. Yi han

---

* **3:16** Ga 6:16 * **3:17** 1Ko 4:16; 1Te 1:7; 1Pi 5:3 * **3:18** 1Ko 1:23; Ga 6:12 * **3:19** Ro 16:18, 8:5-6 * **3:20** Ef 2:6, 19 * **3:21** Ro 8:29; 1Ko 15:28, 43-53 * **4:1** 1Te 2:19-20 * **4:3** Sam 69:28; Lu 10:20; Rev 20:12 * **4:4** Fl 3:1 * **4:5** Hi 10:25, 37; Je 5:8-9 * **4:6** Mt 6:25-34; 1Pi 5:7; Kl 4:2 * **4:7** Ais 26:3; Jo 14:27; Kl 3:15 * **4:8** Ro 12:17

ekitet menmen hɨram menip God ketike mɨt hɨr han yaaik, hɨram yaaim te
hɨr mɨt hanhan nanisesim. Mekam hɨram yaaim mɨre menmen im yi han
kitetim keremem.
9 *Menmen hi epei hetpiyem yi yɨra hi hisesim, yi eiyisesim te God kerek
hɨrak kaknipi yi han yaaik eiyu, hɨrak kaku kaktikewi kakɨkre han ki.

Pol han yaaik keriuwe mɨt ne Filipai kentar hɨr newetɨwek menmen mekepik

10 Hi han yaaik iuwe heriuwe Mɨtɨk Iuwe Krais hentar nɨpaa yi han
tewenɨna yekepa. Nepei ein ere in yi han tewenɨna te yi ap yekepa au.
In ek yi yekepa yeweto menmen.
11 *Hi ap hetpiyem hentar hi ap hetenen menmen au. Hi epei hertei
mekam mamnen hi ap hanhan menmen emɨt. Hi ehu han yaaik heriuw-
erem.
12 Hi hertei hepu har ke mɨtɨk ketenen menmen aurek, hi hepu har ke
mɨtɨk ketenen menmen yapɨrwe. Hi epei hertei werek te wɨ mekam o wit
mekam hi hau en, hi nɨnpɨ meiyo o hi tu iuwe, hi han yaaik ehu.
13 *Hi werek te hi hɨrɨak menmen yapɨrwe hi epei hetpiyem heriuwe
menmen iuwe Krais kewetewem kewisɨm mekre han kai.
14 Yi yerekyo yaaim yi yekepa yeweto menmen yaaim me wɨ menmen
enum epei man mewa.
15 *Nɨpaa me wɨ hi hɨnaaiwɨr provins Masedonia hewepyapɨr hɨm me
God yi mɨt ne wit Filipai keriyen yi yeweto menmen yi yɨre mɨt nɨrak yinan
newetɨwek menmen, hɨrak kewetɨr menmen. Mɨt nerer wit wit nekepa au.
Yi keriyen.
16 Nɨpaa hi hepeit wit Tesalonaika yi yekepa yeriuwet menmen yi pɨke
yeriuwetem yeteipim yekepa.
17 Hi ap hanhan menmen me yi mɨt yeriuwetewem au. Hi hanhan God
kakweti menmen yaaim mentar menmen yi yerekyewem.
18 *Hi epei heit menmen yapɨrwe minɨn menmen hi hanhanem. Epafro-
daitas ketenɨnem yi yeriuwetek hɨrak kan kewetewem. Menmen im yi
yewetewem hɨram yaaim menip God hɨrak han yaaik keriuwi.
19 God kerek epei keriuwet Jisas hɨrak kan kekepai haiu mɨt, hɨrak
ketenen menmen yapɨrwe, hɨrak kakwetai menmen haiu metenenim au
hɨrak naanmamprai te haiu mamu werek werek.
20 Hi hanhan God kerek hɨrak Haai kaiu, mɨt hɨr nanwenɨpi niuk mɨrak,
hɨrak yaaik tipmain enum eik.

Pol katɨp hɨm kike mɨkaru

21 Hi hetike nai yinan in haiu matɨp yi naiu yinan en yises Krais Jisas
niutɨp niutɨp haiu metpi yi yaain.
22 *Mɨt yapɨrwe in nises Krais Jisas hɨr netpi yi yaain. Mɨt han nises Krais
kerek nɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe Sisa, hɨr netpi hɨm iuwe nar ik: “Yi
yaain.”
23 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais kerek kakrekyi yi eikiyan eiyu werek
werek, hɨrak kaku kakɨkre han ki kaku kakɨt.

Mepɨr keremem

---

* **4:9** Ro 16:20; 1Ko 14:33; 1Te 5:23 * **4:11** 1Ti 6:6 * **4:13** 2Ko 12:10; 2Ti 4:17 * **4:15** 2Ko 11:9
* **4:18** Fl 2:25; Esi 20:41; Ef 5:2 * **4:22** Fl 1:13

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Kolosi

Menmen me tɨwei ik

Pol kitehi God katɨp hɨrak yaaik kentar mɨt ne Kolosi *1:1-14*
Krais hɨrak kɨre mekak te hɨrak kɨrɨak mekam *1:15–2:19*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *2:20–4:6*
Pol katɨp mɨt ne Kolosi hɨm gude mɨkaru *4:7-18*

1 *Hi Pol hi hɨre aposel ke Krais Jisas. Nɨpaa God hanhan kewisa hi hɨre
mɨtɨk aposel, te hɨrak kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak. Hi hetike kaiu
yinak Timoti
2 *hawɨr mɨtɨkɨt wik wewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp
me God yeit wit Kolosi. Yi nawɨr yinan yaain, yi yises Krais werek werek.
Hi hanhan God Haai kakrekyi menmen yaaim yi eiyu werek werek.

Pol katɨp God hɨrak yaaik kentar mɨt miyapɨr ne Kolosi nises hɨm me Krais

3 *Hekrit hekrit hawɨr witehi God hawɨr watɨp God hɨrak yaaik kentar yi
mɨt yisesik. God kerekek hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais.
4 *Hawɨr han yaaik weriuwe God watɨp hɨrak yaaik wentar hawɨr
wemtau mɨt natɨp yi yemtau hɨm me Krais Jisas yi yisesim werek werek. Te
yi hanhan yeriuwe mɨt miyapɨr han kerek hɨr nises hɨm me God, yi yekepi.
5-6 *Yi yemtau hɨm me Krais yi yisesim werek werek, yi hanhan yeriuwe
mɨt miyapɨr han yentar nɨpaa wɨ yi yinɨn yemtau hɨm me God, hɨram hɨm
yaaim metpi me menmen God kakrekyiyem yi yisesim. Yi yisesim yemerɨr
menmen God kakwetiyem mamɨt wit kɨrak. Hɨm im yaaim me God wen
mepno meprer wit wit mɨrɨak mɨt miyapɨr hɨr nemtewem hɨr nɨre yaain.
Hɨram mepno mekepi mar ke nɨpaa hɨm im minɨn men yi mɨt miyapɨr.
Nɨpaa yi yinɨn yemtau menmen yaaim God epei kerekyei haiu mɨt em, te
in ek yi yertei hɨram hɨm yaaim. Yi yerteiyem yentar
7 *Ipafras epei ken ketpiyem, te yi yerteiyem. Hɨrak mɨtɨk kaiu yaaik
kɨrɨak menmen me Krais. Hɨrak ketikewawɨr haiu mɨrɨak menmen miutɨp,
hɨrak kekepawɨr katɨp mɨt hɨm me Krais.
8 Hɨrak kan ketpawɨr God Hɨmɨn Yaaik kekepi yi hanhan yeriuwe mɨt
miyapɨr kerek hɨr nises hɨm me God

Pol kitehi God hɨrak kakɨkaap mɨt miyapɨr neit Kolosi

9 *Me wɨ hawɨr winɨn wemtau yi yises hɨm mɨrak, hawɨr witehi God
me yi mɨt miyapɨr yentar menmen hawɨr epei wemtau yi yisesim. Hawɨr
witehi God hɨrak kakɨkepi yi mɨt miyapɨr te yi eiyɨrtei menmen werek hɨrak
hanhan yi yayisesim. God Hɨmɨn Yaaik kakɨkepi yi mɨt miyapɨr han ki te yi
ap yepɨtari me menmen mɨrak werek werek au.
10 *Yi eiyɨrtei menmen mɨrak werek werek, te yi yayises menmen God
hɨrak hanhan yi yayisesim, te hɨrak han yaaik kakriuweri. Yi yairɨak
menmen yaaim heriyai heriyai, han ki kakɨrtei menmen me God iuwe.
11 *God hɨrak Iuwe te kakrɨak menmen yapɨrwe. Hawɨr witɨwekhi hɨrak
kakweti pɨnam miutɨp me menmen mɨrak iuwe hɨram mamkepi yi mɨt
miyapɨr, te yi han tokik eiyu me menmen enum yapɨrwe mamnen.

---

* **1:1** Ef 1:1 * **1:2** Ro 1:7 * **1:3** Ef 1:16; 1Te 1:2 * **1:4** 1Pi 1:4; Ef 1:13, 15 * **1:5-6** Ro 1:13; 1Ti 3:16 * **1:7** Kl 4:12; Fm 23 * **1:9** Ef 1:9, 16-17; Fl 1:9 * **1:10** Fl 1:27; Ef 2:10 * **1:11** Ef 1:19, 3:16

12 *Yi han yaaik eiyu eitɨp Haai kaiu God hɨrak yaaik. Hɨrak kerekek
kerekyi mɨt miyapɨr yi yɨre yaain, te yi yayɨt menmen hɨrak kehimɨteni
kakwetiyem. Hɨrak kakweti yi mɨt yaitike haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe rem
mamɨt wit kɨrak yaaik menmen enum mekrerem au.
13 *Haiu mamtɨp God hɨrak yaaik kentar hɨrak kekepai haiu mɨnaaiwɨr
menmen enum hɨram mɨre wɨtaan toto hɨram minɨn han kaiu, hɨrak
keriyei haiu men mises Nɨkan kɨrak kerek hɨrak God hanhan keriuwerek
iuwe, hɨrak Nɨkan naanmɨprai.
14 *Nɨkan ke God kerekek hɨrak kekepai kaktaihis keriuwe hemkre mɨrak
nɨpaa mewen, te hɨrak kesak menmen enum mekre han kaiu keriuwerem.

Krais hɨrak Mɨtɨk Iuwe hɨrak kɨrɨak menmen kekepai

15 *Krais hɨrak kɨre God kerek haiu mɨt miyapɨr ap te mamɨrek taau.
Hɨrak kerekek Iuwe kinɨn menmen yapɨrwe God kɨrɨakem.
16 *Hɨrak Krais kinɨn menmen yapɨrwe kentar hɨrak hɨrekes kɨrɨak
menmen mau nepni, menmen mau tɨ. Hɨrak kɨrɨak menmen haiu mɨrem
metike menmen haiu ap te mamɨrem au. Im hɨram mɨt ensel o tɨpir o
menmeiyam. God hɨrak kenip Krais hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe, te
menmen yapɨrwe kerek mau tɨ o mau nepni, hɨram me Krais.
17 *Nɨpaa menmen ap mepu wen au, hɨrak Krais kepu. Te hɨrak naanmɨre
menmen yapɨrwe hɨram mepu werek werek menterik.
18 *Hɨrak kɨre paan ke haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm me God, haiu
mɨre yɨnk kɨrak. Hɨrak kerekek hɨrak haai ke menmen God kɨrɨakem me
haiu mɨt miyapɨr haiu mises hɨm mɨrak. God hɨrak kɨkɨak Krais kerek
nɨpaa kaa, hɨrak kekrit kinɨn kau te hɨrak kakinɨn naanmampre menmen
yapɨrwe.
19 *Hɨm im yaaim mentar God hanhan menmen yapɨrwe me Hɨmɨn Kɨrak
kaku kakɨkre Nɨkan kɨrak hɨmɨn kɨrak.
20 *God hanhan menmen yapɨrwe hɨram mɨre enun nepan, hɨram
meweikɨn mamtikerek mamu han kiutɨp, menmen mau tɨ, menmen mau
nepni. Hɨrak kɨrɨakem kinɨn menmen enum keriuwe hemkre me Krais
hɨram mewen mentar nu tentarakɨt.
21 *Nɨpaa yi mɨt yɨnapen God, te yi ap yisesik au. Yi yɨrɨak menmen enum.
Yi yɨre mɨt enun nepan ne God.
22 *Te Krais epei kaa kau nu tentarakɨt. Mar im God in ek hɨrak kerekyei
haiu mɨt metikerek mau han kiutɨp. Krais kerekyei haiu mɨt em keriuwe
yɨnk kɨrak me wɨ nɨpaa hɨrak kaa, te hɨrak kerekyei haiu mɨt yaain haiu
merp ninaan me God, God han kitet han kaiu hɨrak yaaik ap menmen enum
mewik au. Mɨt ap te nansiuwe hɨm mei enum au.
23 *Yi wen han tokik eiyu eiyises hɨm yaaim me Krais kerek kaa kekepai
haiu mɨt, yi ap eiwis menmen enum mamri han ki yi eiweikɨn sip eiwet
menmen God katɨp kakwetaiyem, te yi eire mɨt yaain. Hɨm im yi yisesim
hɨram hɨm yaaim nɨpaa haiu mɨt metpiyem. Hi pol hi hɨre mɨtɨk God
kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak hi hen hatɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe
nerer wit wit hɨm yaaim yi yisesim.

Pol kɨkaap mɨt miyapɨr ne Kolosi

---

* **1:12** Ef 1:11, 18 * **1:13** Lu 22:53; Ef 2:2 * **1:14** Ef 1:6-7 * **1:15** Jo 1:18; 2Ko 4:4; Hi 1:3
* **1:16** Jo 1:3, 10 * **1:17** Jo 1:1, 8:58 * **1:18** Ef 1:22-23; Ap 26:23; Rev 1:5 * **1:19** Jo 1:16; Kl 2:9
* **1:20** Ef 1:7, 10; 2:13, 16; 1Jo 2:2; Ro 5:1 * **1:21** Ro 5:10; Ef 2:12, 4:18 * **1:22** Ef 2:14-16, 5:27
* **1:23** Ef 3:17; Hi 3:14; Mk 16:15; 1Ti 3:16

24 *Hi han yaaik mɨt newaank yɨnk kai, te hi ekepi heriuwerem, mar ke in
ek hɨr nerewaank. Hi hekrehɨr ke Krais, mɨt nerewaank, te hi hatɨp mɨt hɨm
mɨrak mamno heriyai heriyai mamkaap yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp
me God, yi yɨre yɨnk ke Krais.
25 *Nɨpaa God kehimɨtena hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak yaaim, te hi hekepi yi
mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, har ke wok mɨt nɨkaap mɨt han.
26 *Nɨpaa God kepakɨn hɨm im me wɨ yapɨrwe ap kewepyapɨrem au. Te
in ek hɨrak kewepyapɨrem katɨp haiu mɨt miyapɨr kerek haiu misesik hɨrak
ketpaiyem.
27 *Hɨrak hanhan kakteiknai haiu mɨt miyapɨr nɨrak, haiu mamɨrtei hɨm
mɨrak im hɨram yaaim iuwe mamkaap mɨt ne Isrel nantike mɨt miyapɨr
ap ne weiwɨk me Isrel. Hɨm im hɨram matɨp mar ik: Krais kau ketikewi yi
eimeriyɨwek hɨrak kakweti menmen yaaim me God.
28 *Te haiu mɨt aposel mepno mɨt miyapɨr nerer wit wit han kitet werek
werek hɨm haiu metpor me Krais. Haiu metpor hɨm manp hɨr enweikɨn sip
enwet menmen enum me tɨpir, haiu meteiknor hɨm yaaim me Krais. Haiu
mɨrɨak menmen im, te haiu mamnip mɨt miyapɨr hɨr nanises hɨm me Krais
werek werek.
29 *Hi hɨrɨak menmen im wɨsenum, te hɨr nanises hɨm me Krais werek
werek. Krais hɨrak kari han kai wɨsenum te hi hɨrɨak menmen im.

2

Mɨt ne Kolosi enweikɨn sip enwet hɨm enum me nemipɨn

1 Hi hanhan yi eiyɨrtei menmen im. Hi han kiteti yapɨrwe. Hi hɨrɨak
menmen yapɨrwe hɨkaap yi mɨt miyapɨr yeriuwerem yeit wit Kolosi yetike
mɨt miyapɨr han neit wit Leodisia, hɨr netike mɨt miyapɨr nau provins
menep kerek nɨpaa hɨr nɨra ninaan mai au.
2 *Hi hɨrɨak menmen im, te han ki hɨrak kaku werek yi hanhan
yeriuwehan, yi han ekitet menmen werek, te yi eiyises God werek werek.
Hi hanhan yi eiyɨrtei menmen nɨpaa God kɨsawɨnek. Krais hɨrak hɨrekes
kɨre menmen nɨpaa God kɨsawɨnek.
3 *Hɨrak kerekek kekre han kɨrak kertei menmen yapɨrwe hɨram mamke-
pai, te haiu mertei menmen me God werek werek, te haiu emises han kɨrak
me menmen hɨrak hanhan haiu emisesim.
4 *Hi hetpi menmen im me Krais, te mɨt han ap nanri han ki nanriuwe
hɨm mɨr ham me nemitetpɨn.
5 *Hi ap hepu hetikewi au, te hi hekre han kai hi han kitet har ke hi hau
hetikewi. Hi han kitet har ke hi hau hetikewi, te hi han yaaik hɨr menmen
yi yɨrɨakem yɨpɨran yises han kiutɨp, hɨram yaaim yi yises hɨm me Krais
werek werek.

Haiu emtike Krais emu han kiutɨp te haiu ap mamises menmen enum memitetpɨn

6 Yar ke nɨpaa yi yemtau hɨm me Krais yi yisesik, te in ek yi eitikerek eiyu
han kiutɨp.
7 *Yi eitikerek eiyu han kiutɨp eiyɨr ke nu nekenpɨ ken tɨ kari tɨpar
mamkaap nu kaku. Yi han ki eiyu tokik eiyisesik werek werek eiyɨr ke
teinɨk mɨtɨk ketenen wɨnak. Yi wen eiyises hɨm yaaim me Krais nɨpaa

* **1:24** Ef 3:13 * **1:25** Ef 3:2, 7-8 * **1:26** Ro 16:25-26; Ef 3:3-5, 9-10 * **1:27** Ef 1:18; 1Ti 1:1
* **1:28** Ef 4:13 * **1:29** Ef 3:7, 20; Fl 4:13 * **2:2** Ef 3:4, 18; Kl 1:26 * **2:3** Ais 45:3; 1Ko 1:24, 30;
Ef 3:19 * **2:4** Ro 16:18; Ef 5:6; Kl 2:8 * **2:5** 1Ko 5:3 * **2:7** Ef 3:17, 2:20-22

haiu metpiyem, yi han yaaik eiriuwe God eiyu eiyɨntar menmen hɨrak kerekyiyem.

8 *Yi naanempre hɨras. Yi ap eiwis mɨt han hɨr nanɨnen nanɨtpi hɨm weinɨ keremem mɨt han kitetim nanri han ki hɨr nanɨr ke tɨrpe kari han ke sak, hɨr nanmitipɨn nanriuwerem au emɨt! Mɨt nar ik natɨp me menmen me maamrer o menmen enum me tɨpir me tɨ o me nepni. Hɨr ap natɨp menmen me Krais au.

9 *Yi ap eiyises hɨm mɨr enum eiyɨntar Krais hɨrak kɨre God, menmen mɨrak yapɨrwe mau han ke Krais hɨrekes. Menmen im meteiknai God hɨrak kɨre mekak.

10 *Yi yeit menmen im yapɨrwe me God yentar yi yetike Krais yau han kiutɨp. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn mɨt ensel o tɨpir o herwe metike menmen yapɨrwe.

11 *Mɨt nerekir yɨnk ki au, hɨram menmen weinɨm. Yi yetike Krais yau niutɨp, yi yeweikɨn sip yewet menmen enum yi yisesik, hɨram mar ke hɨrak kerekir yɨnk ki.

12 *Nɨpaa wɨ kerek mɨt nɨkɨri neriuwe tɨpar, menmen im hɨram mar ke yi yetike Krais yaa hɨr mɨt newisi. Hɨr pɨke nekekyi yekre tɨpar yerp, hɨram mar ke God kerek nɨpaa kɨkɨak Krais keriuwe menmen mɨrak iuwe, hɨrak kɨkɨan yi mɨt yetikeret yentar yi han kitet hɨrak kɨrɨakem.

13 *Nɨpaa yi ap yises hɨm lo me God yɨrɨak menmen enum yi yises han ki, te menmen im merekyi yi yɨre mɨt enun hɨr epei naa me menmen me God. Te God epei kɨkɨan yi mɨt yi yekrit yetike Krais yau yentar hɨrak epei kesak menmen enum mekre han ki.

14 *God epei kesak menmen enum mekre han kaiu. Mau tɨwei nɨpaa Moses kewisɨm, hɨram matɨp haiu mɨt enun, te haiu mami. Hɨrak God epei keit hɨm im matɨp haiu enun, hɨram maa wɨ nɨpaa mɨt newenkek Jisas kau nu tentarakɨt hɨrak kaa. Hɨm im hɨram maa metikerek.

15 *God hɨrak kinɨn herwe o tɨpir, menmen iuwe keriuwe menmen Krais hɨrak kɨrɨakem kau nu tentarakɨt. Hɨrak kinɨnem keteikɨn mɨt miyapɨr hɨrak Iuwe, hɨram au menmen weinɨm.

Haiu maa metike Krais

16 *Hɨm mau tɨwei matɨp haiu mɨt enun te haiu mami, hɨram epei au mesi. Te yi ap eiyɨmtau hɨm me mɨt han hɨr neni me menmen o tɨpar yi yayɨm o me wɨ holide yi ap eiyisesim eiwenɨpi God eiriuwerem o wɨ me wenke kaa keit pɨke kewep kan te yi eiwenɨpi God me wɨ im, o me wɨ Sabat o menmen mar im au emɨt!

17 *Menmen im hɨram mɨre piksa keremem kerek nɨpaa meteikɨn maamrer naiu menmen maain Krais hɨrak kakrɨakem. In ek Krais epei kan kɨrɨakem, te menmen me nɨpaa ein hɨram weinɨm mamɨt.

18 Yi ap te eiyɨmtau hɨm me mɨt han nanrekyi enum nantɨp yi ap ne weiwɨk me God yentar yi ap yewenɨpi niuk me mɨt ensel. Menmen im au emɨt! Hɨr natɨp hɨr nepei nɨtyak menmen im me ensel te hɨr nertei haiu mɨt yapɨrwe emwenɨpi niuk mɨr. Hɨr natɨp hɨr enun weinɨn newenɨpi ensel, hɨr natɨp hɨr iuwe, te hɨr mɨt enun paan tokik nises han kɨr weinɨm.

19 *Mɨt nar ik hɨr ap netike Krais nau niutɨp au nentar Krais hɨrak kɨre paan naanmɨpre haiu mɨt kerek haiu mɨre yɨnk, haiu mau niutɨp. Paan hɨrak kɨkaap yɨnk ketike hemik, nekeni, naan, hɨram mɨniuham hɨram mamre iuwe mamɨntar God kewetai menmen mɨrak iuwe.

---

* **2:8** Kl 2:4 * **2:9** Jo 1:14, 16 * **2:10** Ef 1:21-22 * **2:11** Ro 2:29 * **2:12** Ro 6:4; Ef 1:19-20; Kl 3:1 * **2:13** Ef 2:1, 4-5 * **2:14** Ef 2:14-16; 1Pi 2:24 * **2:15** Kl 1:13 * **2:16** Ro 14:1-12 * **2:17** Hi 8:5, 10:1 * **2:19** Ef 2:21, 4:15-16

20 *Yi mɨt miyapɨr yi yaa yetike Krais, te hɨrak kekepi yi yɨnaaiwɨr
menmen enum me tɨ. Te yi ap eiyises menmen mɨt ne tɨ hɨr han kitet hɨr
nanisesim, te God kaktɨp yi yaain. Te yi yenmak te yi wen yises menmen
mɨt ne tɨ hɨr nisesim a? Yi yenmak te yi yises hɨm lo me mɨt hɨram matɨp
mar ik:
21 **"Yi ap eitenen menmen ham ham, o yi ap eiyɨnte nin menmen im
eiyɨm, o yi ap eitɨwem eiyɨm einewem au emɨt!"
22 **Hɨm im mɨt keriyen hɨr netpim. Hɨram ap meke God man au. Hɨr
mɨt keriyen newetaiyem, te haiu ap mamɨsinehanem au emɨt! Haiu emɨm
keremem.
23 Hɨm im hɨram mari han kaiu haiu han kitet hɨram yaaim mamkepai
haiu mewenɨpi niuk me ensel, haiu mewenɨn han kaiu me menmen
haiu mewet yɨnk kaiu em, haiu mewaank yɨnk kaiu. Te menmen im ap
mamkepai haiu mɨt te haiu maminɨn menmen enum mekre han kaiu taau!

3

God kɨkɨan yi mɨt miyapɨr yetike Krais yi yau

1 *Nɨpaa God kɨkɨak Krais kerek kekrehɨr ke haiu mɨt hɨrak kaa. Menmen
im hɨram mar ke God kɨkɨan yi mɨt miyapɨr yi yetike Krais yau niutɨp. Te yi
hanhan eiyises menmen me wit ke God kerek Krais kau menep his yaaim
me God kerek mɨt iuwe newi, hɨrak naanmɨpre menmen.
2 *Yi han ekitet me menmen mepu wit kɨrak, ap menmen mau tɨ ik au
emɨt!
3 *Yi han ekitet me menmen mepu wit kɨrak Heven eiyɨntar yi epei yaa
me menmen enum me nɨpaa yi yisesim. Te God kɨkan yi mɨt miyapɨr yetike
Krais, yi yɨre niutɨp, God naanmɨpre menmen im.
4 *Krais hɨrak kenipai haiu metikerek haiu mau niutɨp. Maain hɨrak pɨke
kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, haiu mamtikerek mamu mamɨt menmen
yaaim me God.

Yi epei yeit hɨmɨn yaaik, te yi eiyises menmen yaaim

5 *Yi epei yeit hɨmɨn yaaik, te yi yewenɨn han ki me menmen enum yi
hanhanem, hɨram enum me tɨ ik e. Hi hetpi me menmen mar im. Menmen
me yi mɨt yetike miyapɨr yi yariyanhis yewenɨnem, o mɨt netike mɨt han
neyawan, o yi hanhan yeriuwe menmen enum o yi hemkre menepam me
menmen, hɨram menmen enum mar ke yi yeweikɨn sip yewet God. Hɨram
mekrehɨr ke God.
6 *Maain God kakɨwaank mɨt miyapɨr kerek ap nises hɨm mɨrak kakɨntar
hɨr nɨrɨak menmen enum hi epei hetpiyem im e.
7 Nɨpaa yi mɨt miyapɨr yi yises han ki enuk kar ik te yi yɨrɨak menmen
enum yar ke mɨt miyapɨr kerek maain God kakɨwaanki.
8 *Te in ek yi eiweikɨn sip eiwet menmen yapɨrwe mar im. Yi ap han
enuk eiriuwehan au, yi ap einehan eiwepnakan au, yi ap einehan eitike
miye haai o mɨt han yi eitɨpan enum enum me yi yewɨr paan yewepik o
yenke yehes yeriyaak, o menmen enum mar im au emɨt!
9-10 **Yi ap eiwisesanek me menmen yi yetpim au emɨt, eiyɨntar yi epei
yeweikɨn sip yewet menmen enum me nɨpaa yi yɨrɨakem wɨ kerek yi ap

* **2:20** Ga 4:3-5, 9 * **2:21** 1Ti 4:3 * **2:21** Ef 6:4 * **2:22** Ais 29:13; Mt 15:9 * **2:22** Ef 6:5-8 * **3:1** Kl 2:12; Mk 12:36, 16:19; Ef 1:20 * **3:2** Mt 6:33 * **3:3** Ro 6:2; 2Ko 5:14 * **3:4** Fl 1:21; 1Ko 15:43; 1Jo 3:2 * **3:5** Ro 6:6, 11, 8:13; Ef 4:19, 5:3-5 * **3:6** Ef 5:6 * **3:8** Ef 4:25-31, 5:4 * **3:9-10** Ef 4:22, 25 * **3:9-10** Ef 4:24

yises God au. In ek, yi yɨre mɨt han yaain. God kerekyi yi mɨt han yeweikɨn yɨre yaain. Hekrit hekrit hɨrak keweikɨn han ki yi yɨre mɨt yaain, yi yayu yayɨr ke God, te yi yerteiyek werek werek.

11 *Me menmen yaaim im God kerekyeiyem hɨram menmen weinɨm, te mɨt hɨr ne weiwɨk me Isrel kerek nerekir yɨnk kɨr, o mɨt ne Grik hɨr ap nerekir yɨnk kɨr, o mɨt hɨr nen skul o au, o mɨt hɨr netenen pewek mei yapɨrwe, o hɨr mɨt ap netenen menmen auri. Hɨram menmen weinɨm. Menmen hɨram iuwe hɨram menmen im. Krais kerekek hɨrak Iuwe, hɨrak kau kekre han ke yi mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek yi yises hɨm mɨrak.

Yi mɨt miyapɨr yi eiyises menmen yaaim me hanhan yeriuwehan

12 *God epei kehimɨteni yi mɨt miyapɨr nɨrak, hɨrak hanhan keriuweri iuwe. Te yi hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han yi eirekyor menmen yaaim. Yi ap han kitet yi yɨre mɨt iuwe au. Yi yɨrɨak mɨt menmen yaaim eitpor hɨm main main. Yi eiwis mɨt han hɨr nanises han kɨr me menmen te yi eiwenɨn han ki ap han enuk eiriuweri.

13 *Mɨtɨk hak kekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨrak mɨtɨk hak kerekyɨwek enum ap kertei hɨram enum, mɨtɨk hak eik katɨp, “Hɨram menmen weinɨm. Maain hɨrak kakɨrtei.” Krais epei kesak menmen enum haiu mɨrɨakem, katɨp hɨram nepei au, te haiu emises menmen mɨrak hɨrak kɨrɨakem. Menmen mɨt han nerekyeiyem, haiu mamɨsak menmen enum hɨr nerekyeiyem haiu ap han kitetim au. Haiu mamtɨp hɨram nepei au mesi.

14 *Menmen ham im hɨram minɨn. Yi hanhan yeriuwehan. Menmen im hɨram mɨre let mɨtɨk kakɨr kau tu keiyɨk kɨwarm laplap mɨrak hitokim (o tokim). Menmen me yi hanhan yeriuwehan hɨram mɨre let, hɨram mamkaap mɨt miyapɨr nau han kiutɨp werek werek.

15 *Krais epei kenipai haiu mekiyan mau meit, te haiu emwis menmen im. Hɨram naanmamrai me menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem. Nɨpaa God kari han ki yi yayu yaire yɨnk miutɨp, yi yayɨt menmen me Krais hɨram mamkaap han ki kaku werek werek. Te yi han yaaik eiyu eiyɨnterim.

16 *Hɨm me Krais hɨram mamu mamɨkre han ki iuwe hɨram naanmamri, te hɨram mamkepi yi mɨt me wɨ yi yaikapan yeriuwe menmen me God yi yaitɨp mɨt han em werek werek, o yi eiwɨrnak eiyɨkteni me menmen. Yi han yaaik yeriuwe God eitpɨwek hɨrak yaaik, te yi eiyine henye me tɨwei Sam, o yi eiyine henye ham eiyɨt wɨnak ke God, yi eiyine henye te hɨram mamkaap han ki kaku tokik.

17 *Menmen ham yapɨrwe yi yɨrɨakem o yi yetpim, yi yekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe Jisas yi yɨrɨakem. Yi eitɨp God hɨrak yaaik eiyɨntar menmen yaaim Krais hɨrak kerekyiyem.

Hɨm me mɨt miyapɨr hɨr neitan, hɨm me nɨkerek nɨr

18 *Yi miyapɨr kerek epei yeit mɨkaan ni, yi eiyɨmtau hɨm mɨr. Menmen im hɨram yaaim mentar yi yises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais.

19 *Yi mɨkaan nɨr, yi hanhan eiriuwe miyapɨr ni. Yi ap eirekyor enum eiyɨtpor menmen hɨm tokik tokik eiriuwerem au emɨt!

20 *Nɨkerek yi eiyises hɨm me miye haai ni eiyɨntar menmen im hɨram menip Mɨtɨk Iuwe God hɨrak han yaaik keriuwi.

---

* **3:11** Ga 3:28 * **3:12** 1Pi 2:9; Ef 4:2, 32 * **3:13** Ef 4:32, 5:2 * **3:14** Ro 13:8-10; 1Ko 13:13; Ef 4:3 * **3:15** Ef 4:4; Fl 4:7; 1Ko 12:13, 27 * **3:16** Ef 5:19 * **3:17** 1Ko 10:31; Ef 5:20 * **3:18** Ef 5:22 * **3:19** Ef 5:25 * **3:20** Ef 6:1

21 Yi haairer yi ap eine nɨkerek ni eiyɨtpor enum enum eiri han kɨr ere
hɨr nine han enuk nemtaantɨwo nau neit au emɨt!

Hɨm me mɨt iuwe netike wok mɨt nɨr

22 Yi mɨt kerek yɨrɨak menmen me mɨt iuwe, yi yɨrɨak menmen yaaim
keremem wɨ kerek hɨr nerp menep naanmɨpri yi yɨrɨakem, te hɨr nantɨp yi
yaain au emɨt! Hekrit hekrit yi eirɨakem yaaim eiyɨntar yi yɨrɨakem me mɨt
kerek naanmɨpri keriyen au. Yi yɨrɨakem eiyɨntar yi yɨnapen einip Mɨtɨk
Iuwe God hɨrak yɨnk enuk kakriuwi.

23 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem, yi hanhan yɨrɨakem. Menmen yi
yɨrɨakem, hɨram ap me mɨt keriyen au. Hɨram me God.

24 Yi eirɨak menmen yaaim eiyɨntar yi yertei maain God kakweti men-
men. Yi eiyɨt menmen kerek hɨrak ketenenim. Yi han ekitet menmen
im. Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrak kinɨn naanmɨpri yi yɨrɨak menmen mɨrak
keremem.

25 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨrɨak enum, maain God kakrekyor menmen
enum kakɨnterim. Hɨrak han kitet haiu mɨt yapɨrwe haiu mɨpɨran.

4

1 *Yi mɨt iuwe, yi yɨrɨak menmen yaaim me mɨt kerek nerekyi menmen
eiyɨntar yi yertei Mɨtɨk Iuwe ki Krais, hɨrak naanmɨpri hɨrak kepu wit kɨrak
hɨrak kɨri.

Hɨm me mɨt nitehi God menmen, hɨr nɨrɨak menmen yaaim

2 *Hekrit hekrit yi wen eiyitehi God menmen. Yi yɨrɨakem yi han ekitet
menmen werek werek yi yaitɨp God hɨrak yaaik.

3 *Yewaai meruri yi yitehi God me menmen, yi eiyitɨwekhi me haiu mɨt
in. Yi eiyitɨwekhi te hɨrak kakɨkepai kakwisai haiu mamwepyapɨr hɨm me
Krais nɨpaa God kɨsawɨnem. Hi heit wɨnak enuk ke gavman hentar hi hatɨp
mɨt hɨm mɨrak.

4 *Yi eiyitehi God hɨrak kakɨkepa hi tewen hatɨp mɨt hɨm me God werek
werek har ke nɨpaa God kehimɨtena hi hatɨp mɨt em.

5 *Yi ap eiwis wɨ miutɨp mamno te yi ap eirɨak menmen yaaim. Haiu ap te
mamu tɨ ik me wɨ yapɨrwe au, te yi han ekitet werek menmen yi eirɨakem
mau nɨmɨn ke mɨt miyapɨr hɨr ap nises hɨm me God.

6 *Menmen yapɨrwe yi yayɨtpim hɨram yaaim mamkaap mɨt mamɨr ke
menmen sol mewim yi yaam, te menmen mɨt hɨr nanitihi yi mɨt em, yi
eiyɨrtei werek me menmen eiwenhi eiyɨtpor menmen.

Pol keriuwet Tikikas ketike Onisimas tatnen Kolosi

7 *Hi eriuwet Tikikas kaknen yi mɨt kakɨtpi yi mɨt me menmen hi
hɨrɨakem. Hɨrak kaiu yaaik, te hi hanhan heriuwerek. Hɨrak mɨtɨk yaaik
kekepa keriuwe menmen, hɨrak ketikewa hawɨr wɨrɨak menmen me Mɨtɨk
Iuwe Krais.

8 *Hi eriuwetek kaknen yi mɨt te hɨrak kakɨtpi menmen im. Hɨrak kakɨtpi
menmen me haiu mɨt, te hɨrak kakrekyi yi han yaaik eiyu.

9 *Hi heriuwet Onisimas ketikerek ten yi mɨt en. Onisimas hɨrak kaiu
yinak yaaik, hɨrak mɨtɨk ke yi mɨt en. Maain hɨrakɨt tatiun ein epei au,
hɨrakɨt tatɨtpi menmen yapɨrwe epei man haiu mɨt in.

Pol kesiuwe hɨm yaaim men mɨt ne Kolosi

---

* **3:25** Ro 2:11 * **4:1** Lev 25:43, 53; Ef 6:9 * **4:2** Ef 6:18; Fl 4:6 * **4:3** Ro 15:30; Ef 6:19; 1Ko 16:9 * **4:4** Ef 6:20 * **4:5** Ef 5:15-16; 1Te 4:11-12 * **4:6** Ef 4:29; 1Pi 3:15 * **4:7** Ef 6:21 * **4:8** Ef 6:22 * **4:9** Fm 10-12

10 *Aristakas, kerek ketikewa hawɨr wekre wɨnak enuk ke gavman, hɨrak
ketike Mak hɨrakɨt tesiuwe hɨm tetpi yi yaain. Yi yertei Mak hɨrak wekne
ke Banabas, nɨpaa hi hetpi hɨrak kaknen yi naanmamrɨwek.
11 Josua kerek niuk mɨrak ham Jastas, hɨrak kesiuwe hɨm ketpi yi yaain.
Mɨtɨkɨt wikak it hɨrakɨt keretet, te weiwɨk me Isrel hɨrakɨt tises hɨm me
Krais, hɨrakɨt tekepa haiu mɨrɨak menmen me God hɨrakɨt tenipa hi han
yaaik.
12 *Epafras keswi hɨm ketpi yi yaain. Hɨrak mɨtɨk ke wit ki Kolosi, hɨrak
kɨrɨak menmen me Krais Jisas. Hekrit hekrit hɨrak kitehi God iuwe me yi
mɨt, te yi han tokik eiyu me menmen me God, te yi eiyɨrtei werek werek
menmen God hanhan yi eiyisesim.
13 Hi hertei menmen im, te hi hetpiyem. Hɨrak kitehi God yapɨrwe me yi
mɨt yetike mɨt han ne wit Leodisia netike mɨt ne wit Hirapolis.
14 *Luk hɨrak dokta kaiu yaaik, hɨrak ketike Dimas hɨrakɨt teswi hɨm tetpi
yi yaain.
15 Yi eikrehɨr kai yi eisiuwe hɨm eitɨp mɨt naiu yinan neit wit Leodisia
hɨr yaain. Hɨr netike mɨte Nimpa wetike mɨt miyapɨr han hɨr nererik neit
wɨnak kɨre hɨr newenɨpi niuk me God.
16 Yi nepei yekine tɨwei ik epei au, yi eisiuwerek ekno mɨt miyapɨr ne
God neit Leodisia te hɨr nanrerik nanɨt wɨnak ke God ein nankinaak. Hɨr
nanɨswi tɨwei kɨr hi hewisiyek, te yi eikinaak yayɨt wit ki.
17 *Yi eitɨp Akipas hɨrak kakrɨak menmen Mɨtɨk Iuwe God ke-
himɨtanɨwekem ere epei au mamɨsi.
18 *Hi Pol heriuwe his mai hi hewisi hɨm mai kike im pɨnam hetpi yi
yaain. Yi ap han kaa hi hepu hekre wɨnak enuk ke gavman. Hi hanhan
God kakrekyi menmen yaaim.

Mepɨr keremem

---

* **4:10** Ap 12:12, 13:13, 19:29; Fm 24 * **4:12** Kl 1:7 * **4:14** 2Ti 4:10-11; Fm 24 * **4:17** Fm 2
* **4:18** 1Ko 16:21

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Tesalonaika - 1

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨt ne Tesalonaika gude *1:1*
Pol kewepyapɨr menmen mau han kɨrak *1:2–3:13*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *4:1-12*
Pol katɨp mɨt hɨm me Jisas pɨke kaknen *4:13–5:11*
Pol katɨp mɨt ne Tesalonaika menmen hɨr enisesim *5:12-22*
Pol katɨp mɨt hɨm mɨkaru *5:23-28*

1 *Hi Pol hetike Silvenes, Timoti, haiu mewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr
ne weiwɨk me God yeit wit Tesalonaika. Yi ne God Haai ketike Mɨtɨk Iuwe
Jisas Krais. Haiu hanhan God Haai ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais han yaaik
kɨrakɨt hɨrak kaku kaktikewi yi eiyu werek werek.

Pol han yaaik mɨt ne Tesalonaika nises God werek werek

2 *Hekrit hekrit haiu mitehi God haiu metpɨwek haiu han yaaik meriuw-
erek mentar yi mɨt.
3 *Hekrit hekrit haiu metpɨwek hɨrak yaaik kentar menmen yaaim yi
yɨrɨakem yentar yi yises hɨm mɨrak, yi han tewenɨnek, yi yɨrɨak menmen
iuwe, yi han tokik yepu yemerɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais pɨke kaknen.
4 Naiu yinan, God hanhani, te haiu mɨt mertei hɨrak kehimɨteni yi nɨrak.
5 *Haiu mertei menmen im mentar yi ap yemtau hɨm me Krais haiu
metpiyem weinɨm au. God Hɨmɨn Yaaik kerekir han ki keriuwe hɨm mɨrak
te yi yertei hɨm mɨrak yaaim. Yi yertei menmen nɨpaa haiu mɨrɨakem
mamkepi yi eiyu werek.
6 *Yi yeit hɨm me God yisesim te mɨt neriwaank. Te yi ap han enuk au.
God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han ki te yi han yaaik yepu. Yi epei yɨrɨak menmen
yi yɨr haiumɨt mɨrɨakem metike menmen Mɨtɨk Iuwe hɨrak kɨriakem.
7 *Mar im yi yeteikɨn mɨt ne provins Masedonia ketike provins Akaia
kerek nises hɨm me God, yi yeteiknor menmen yaaim maain hɨr enisesim.
8 *Hɨm me God kerek yi yatɨp mɨt em hɨram men heriyai heriyai mar
ke mɨt hɨr newɨr tukɨn kerer wit wit. Hɨm men provins Masedonia ketike
provins Akaia keremem au. Hɨm epei men merer wit wit te mɨt nemtau yi
yises hɨm me God. Te haiu ap metporem au. Hɨr hɨras nemtewem.
9 *Mɨt nerer wit wit hɨr hɨras natɨp me menmen mekrit nɨmɨn ke yi
mɨt nɨpaa haiu mepu metikewi, yi yeweikɨn sip yewet tɨpir, yi yises God
kiutɨpen kerekek kepu tipmain tipmain enum eik. Ninaan me tɨpir kerek
mɨt natɨn mai teinɨk hɨram menmen weinɨm.
10 *Hɨr natɨp yi yemerɨr Nɨkan kɨrak kaknen kaknaaiwɨr wit Heven, hɨrak
niuk mɨrak Jisas kerek nɨpaa kaa keit. Te God kɨkɨak hɨrak kepu kekepai
naanmɨprai mamnopɨn mamkeipɨn menmen enum God kakrɨak mɨt em
kakɨntar hɨr nɨrɨak menmen enum.

2

Menmen Pol kɨrɨakem keit wit Tesalonaika

---

* **1:1** Ap 17:1-10; 2Te 1:1 * **1:2** Fl 1:3-4; Kl 1:3; 2Te 1:11 * **1:3** 1Ko 13:13; Kl 1:4-6 * **1:5** 1Ko 2:4-5; 4:20 * **1:6** 1Ko 4:16; 2Te 3:9; Ap 17:5-9 * **1:7** 1Pi 5:3 * **1:8** Ro 1:8 * **1:9** Ap 14:15 * **1:10** Ta 2:13; Ap 17:31; 1Te 5:9

1 *Nai yinan, yi hɨras yertei nɨpaa haiu man metpi hɨm me God, hɨram ap
man weinɨm au.
2 *Yi yertei nɨpaa haiu mepu wit Filipai mɨt newep nerekyei enum
nereiwaank. Te God kekepai haiu ap mɨnaain mɨt enun nepan naiu en.
Au, haiu man metpi hɨm yaaim me God.
3 Haiu metpi menmen im, haiu memitipɨn au. Haiu metpi hɨm metari
au. Haiu metpi hɨm werek werek. Haiu han kitet haiu metpiyem te haiu
mamri menmen mi au, o haiu mises menmen enum, o haiu memitipɨn
meriuwerem au.
4 *Nɨpaa God skelim han kaiu epei au, hɨrak katɨp hɨram werek te haiu
matɨp mɨt hɨm mɨrak. God kertei han kaiu te haiu matɨp mɨt hɨm mɨrak
haiu mɨrɨak God han yaaik meriuwai kerekek. Mɨt au.
5 *Yi yertei nɨpaa me wɨ haiu mepu metikewi, hekrit hekrit haiu metpi
hɨm haiu ap mari han ki ke menmen miutɨp au. Haiu ap mɨrɨak menmen
im me God memitipɨn te haiu mamri menmen mi au. God kertei haiu matɨp
werek.
6 *Haiu ap mɨrɨak menmen im te haiu mamɨt niuk iuwe me yi mɨt o mɨt
han au. Krais keriuwetai haiu mɨt haiu aposel nɨrak, te haiu hanhan mitihi
yi yaitɨp haiu mɨt iuwe, hɨram yaaim. Te haiu au mɨnapen.
7 Nɨpaa haiu mepu metikewi haiu naanmɨpri mar ke mɨte hɨre
naanmɨpre nɨkerek nɨre. Haiu mitihi me menmen au.
8 Haiu hanhani haiu meweti hɨm me God keremem au. Nɨpaa haiu
hanhan mamkepi iuwe, te haiu han yaaik mami mamkepi te yi eiyises God
werek werek.
9 *Nai yinan, yi epei yertei haiu metpi hɨm me God keremem. Haiu mɨrɨak
menmen iuwe wanewik wɨtaan me wɨ yapɨrwe te haiu mamri menmen mi
mamɨm au.
10 Yi yetike God yi yertei menmen haiu mɨrɨakem me yi mɨt kerek
yises hɨm me God. Haiu mɨrɨak menmen yaaim kerek God han yaaik
keriuwerem keremem. Menmen enum au.
11 *Haiu mɨre haai katɨp nɨkerek nɨrak menmen, haiu metpi hɨm manp,
haiu mekepi yi han yaaik yepu, haiu metpi hɨm iuwe,
12 *te hekrit hekrit yi eiyises God werek werek. Hɨrak kehimɨteni yi yayu
yaitikerek hɨrak naanmamri yi yayɨt menmen yaaim mɨrak.

Mɨt ne Tesalonaika han tokik nepu me menmen enum mewaanki

13 *Hekrit hekrit haiu mitehi God metpɨwek haiu han yaaik meriuwerek
me menmen ham im. Nɨpaa haiu metpi hɨm me God, yi han kitet hɨram
hɨm me mɨt keremem au. Yi han kitet hɨram hɨm me God. Hɨm im hɨram
mɨrɨak menmen iuwe mekre han ki te yi yises hɨm mɨrak.
14 *Yi mɨt yi epei yar ke mɨt ne weiwɨk me God neit provins Judia kerek
nises Jisas Krais. Ni yinan ein hɨr mɨt ne weiwɨk mɨr Isrel hɨr nerekyor
enum nar ke mɨt ne weiwɨk mi in hɨr nerekyi enum yentar yi yises hɨm me
Krais.
15 *Nɨpaa maamrer ne mɨt ne Isrel nenep mɨt profet kerek newepyapɨr
hɨm me God natɨp mɨt em. Te in ek hɨr epei nenep Mɨtɨk Iuwe Jisas. Hɨr in
ek nerekyei menmen enum hɨr nɨrɨak God han enuk keriuweri. Hɨr nɨrɨak
mɨt yapɨrwe enum nentar menmen im.

---

* **2:1** 1Te 1:5, 9 * **2:2** Ap 16:19-24, 17:1-9 * **2:4** 1Ti 1:11; Ga 1:10; Jer 11:20 * **2:5** Ap 20:33; 2Pi 2:3; Ro 1:9; 1Te 2:10 * **2:6** Jo 5:41, 44 * **2:9** Ap 20:34; 1Ko 4:12 * **2:11** Ap 20:31 * **2:12** Fl 1:27; 1Pi 5:10 * **2:13** 1Te 1:2; 2Te 2:13; Ga 1:11-12 * **2:14** Ap 17:5 * **2:15** Ap 2:23, 7:52

16 *Hɨr newenai haiu matɨp mɨt nerer wit wit nɨrapɨt tɨ me Isrel hɨm me
Krais, te hɨr neweikɨn sip newet menmen enum God kakɨkepi. Nɨpaa ere
in hɨr mɨt enun nɨrɨak enum im. Te menmen iuwe enum God kakrɨakem
epei mamnen.

Pol hanhan pɨke kaknen kakɨr mɨt ne Tesalonaika

17 *Nai yinan, mɨt ne Isrel nepɨrai haiu men mɨnaiwɨri me wɨ mei kike.
Au, han kaiu wen kau ketikewi. Haiu mar ke nɨkerek nau weinɨn miye
haai au. Haiu hanhan mamɨr ninaan mi, haiu han kitet mamɨrkeik te haiu
mamnen mamri.
18 Hi Pol hɨrekes hi hanhan anen ari yi yapɨrwe. Taau, hekrit hekrit Seten
hɨrak kerekir yayiwe kaiu.
19 *Maain Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas pɨke kaknen kaktaihis, haiu mamtikerek
mamu. Maain me wɨ im haiu mamtɨp mekam? Kenmak te haiu han yaaik
mamu? Haiu han yaaik menteri yi mɨt keriyen.
20 Yi mɨt hɨras keriyen, yi yɨre niuk maiu iuwe. Yi yɨrɨak han kaiu yaaik
iuwe.

3

Pol keriuwet Timoti kaknen kakɨkepi han tokik nanu

1 *Te haiu ap wen memerɨr wɨ meiyam au. Haiu han kitet hɨrak yaaik te
hawɨr wiketeret wau wit Atens,
2 *hawɨr weriuwet Timoti kan kɨri. Hɨrak kaiu yinak ketikawɨr mɨrɨak
menmen me God, hɨrak katɨp mɨt hɨm yaaim me Krais. Hawɨr wauriuwetek
kaknen kakɨkepi yi han tokik eiyu eiyises menmen me God.
3 *Te yi mɨt eiweikɨn sip eiwet hɨm me God eiyɨntar menmen enum im
au. Yi hɨras yertei God kehimɨteni me menmen enum im.
4 *Nɨpaa haiu mepu metikewi, haiu metpi hɨr mɨt nanrekyei enum
nanɨntar haiu mises hɨm me Krais. Menmen im epei man mar ke nɨpaa
haiu metpiyem.
5 *Te hi ap wen hemerɨr wɨ meiyam au. Hi heriuwet Timoti hɨrak ken
kakɨrtei yi wen yises hɨm me God werek werek o au. Hi hɨnaain Seten
kakri han ki, te menmen haiu mɨrɨakem hɨram mamre weinɨm.

Timoti pɨke kan Pol ketpɨwek mɨt ne Tesalonaika nises God werek

6 *In ek Timoti kinaiwɨri hɨrak epei kan in ketpawɨr hɨm yaaim im. Hɨrak
katɨp yi wen yises hɨm me God, yi hanhan mɨt han. Yi wen hanhanai haiu
mɨt in, yi hanhan yairai yayɨr ke haiu hanhan mamri.
7 *Haiu mepu han yaaik mentar yi mɨt wen yises hɨm me God. Mɨt
nerekyei menmen enum, haiu ap han enuk au. Menmen haiu memtewem
me yi mɨt mekepai haiu han yaaik mepu.
8 Yi wen eiyises hɨm me God eiyu han tokik, te haiu mamu werek werek.
9 Haiu matɨp God mekam te haiu meteiknɨwek haiu han yaaik wɨsenuk
meriuwerek mentar hɨrak kɨkaap yi mɨt? Taauye!
10 Hekrit hekrit haiu mitehi God haiu mamri mamkepi werek iuwe yayɨt
menmen me God.

Pol kitehi God kakɨkepi nanɨno nanɨr mɨt ne Tesalonaika

11 *Haiu hanhan God Haai kaiu kaktike Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas hɨrekses

* **2:16** Mt 23:32-33 * **2:17** 1Te 3:10 * **2:19** Fl 2:15-16, 4:1; 2Te 1:4 * **3:1** Ap 17:15 * **3:2** Ap 16:1-3 * **3:3** Ef 3:13; 2Ti 3:12 * **3:4** Ap 14:22 * **3:5** Fl 2:16 * **3:6** Ap 18:5 * **3:7** 2Te 1:4 * **3:11** 2Te 2:16

tatkepai haiu mamno mamri.
12 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe kaknipi yi han tewenɨn ni yinan wɨsenum ere
yi hanhan mɨt yapɨrwe yayɨr ke haiu mɨt hanhani.
13 *Haiu hanhan God kakrɨak menmen im, hɨrak kaknip han ki tokik. Te
maain Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas pɨke kaknen kaktike mɨt nɨrak yaain hɨrak
kehimɨteni hɨr nɨrak, yi eiyu werek werek han ki yaaik prar prar yayɨt
ninaan me God Haai kaiu.

4

Menmen God hanhan haiu mamrɨakem

1 *Naiu yinan in ek hi hewisi hɨm ham. Nɨpaa haiu metpi meteikni
markeik te yi eiyises God te yi eirekyɨwek han yaaik keriuwi. Haiu mertei
yi yɨrɨakem, te haiu mekrehɨr ke Jisas, haiu metpi hɨm manp te yi eirɨakem
wɨsenum.
2 Yi yertei hɨm nɨpaa haiu metpiyem mekrehɨr ke Jisas.
3 *Menmen im God hanhan yi eiyisesim. Yi eiyu han yaaik prar prar, yi
yisesan yɨrɨran au emɨt!
4-5 **Yi mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp yi wen eiyɨrtei eiyɨt mɨyapɨr ni hɨras
yayɨr ke mɨt ap nertei God hɨr nisɨsan nɨrɨran. Te yi eiyisesim au emɨt! Yi
yayɨt miyapɨr eiyises menmen yaaim God han yaaik kakɨriuwerem.
6 *Yi ap eirɨak ni yinan menmen enum eiri miyapɨr nɨr eiriyanhis
eiwenɨnem au emɨt. Yi ap eirɨak menmen enum mar im mentar nɨpaa haiu
metpi Mɨtɨk Iuwe kaknep mɨt nar ik.
7 *Nɨpaa God kehimɨtenai haiu mɨrɨran o mɨrɨak menmen enum au.
Hɨrak kehimɨtenei haiu mamises menmen yaaim, te haiu mamu han yaaik
prar prar.
8 *Keimɨn keweikɨn sip kewet hɨm im hɨrak keweikɨn sip kewet mɨt
keriyen au. Hɨrak keweikɨn sip kewet God kerek kewetai Hɨmɨn kɨrak Yaaik
te haiu emu han yaaik prar prar.
9 *Hi ap ewisi hɨm mei mamno yi mɨt me yi hanhan yeriuwe ni yinan au.
Yi epei yertei yisesim. God epei keteikni yi hanhan yeriuwe ni yinan.
10 *Yi wen hanhan ni yinan nerer wit wit neit provins Masedonia, te haiu
metpi hɨm manp yi naiu yinan, yi hanhani yapɨrwe.
11 *Yi hanhan eiyu werek werek, yi eiyises menmen mi keremem. Yi eiyu
yain yain au emɨt! Yi eirɨak menmen mi mar ke nɨpaa haiu metpi,
12 *te mɨt kerek ap nises God hɨr han kitet yi yaain. Yi eirɨakem te ni yinan
ap te naanmamri me menmen yi yayɨm au emɨt!

Maain Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen kakɨkɨan mɨt epei naa

13 *Nai yinan, haiu mɨnapen yi mɨt yepɨtari me ni yinan hɨr epei naa.
Haiu mɨnapen yi han enuk me hɨr mɨt kerek epei naa yar ke mɨt hɨr ap
nises God hɨr han enuk au. Hɨr ap han kitet God kakɨkɨan mɨt epei naa.
14 *Haiu ap hanhan yi han enuk eiyɨntar menmen im. Haiu han kitet
Jisas epei kaa pɨke kekrit, te nɨpaa mɨt nises hɨm mɨrak, hɨr naa, maain
God kakɨkɨan mɨt in hɨr nantikerek pɨke nanɨnen.

---

* **3:13** Fl 1:10; 2Te 1:7, 10 * **4:1** 2Te 3:6 * **4:3** 1Te 5:23; Hi 10:10; 1Pi 1:16 * **4:4-5** 1Ko 6:13, 15 * **4:4-5** Sam 79:6 * **4:6** Sam 94:1 * **4:7** 2Te 2:13-14; 1Pi 1:15-16 * **4:8** Lu 10:16; Esi 36:27, 37:14; 2Ko 1:22 * **4:9** Jo 13:34 * **4:10** 2Te 3:4 * **4:11** Ef 4:28; 2Te 3:8, 12 * **4:12** 1Ko 5:12-13; Kl 4:5 * **4:13** Ef 2:12 * **4:14** Ro 14:9; 1Ko 15:3-4, 12

15 *Haiu matɨp mɨt menmen Mɨtɨk Iuwe ketpeiyem. Maain hɨrak pɨke
kaknen, mɨt kerek nises hɨm mɨrak hɨr wen nepu, hɨr ap naninɨn mɨt nɨpaa
naa au.
16 *Maain Mɨtɨk Iuwe kaktɨp hɨm manp, mɨtɨk ensel hak iuwe ke God
kaknap kaknɨne, hɨram heurek me God mamtɨp. Me wɨ im, Mɨtɨk Iuwe
Krais kakɨkiuwe wit ke God kaknen, mɨt nises Krais hɨr apei naa, hɨr
naninɨn nanɨkrit nanu.
17 *Epei au, mɨt kerek wen nepu nises Krais hɨr nanɨniu nanɨno nantikeri
nanrerik naniun Mɨtɨk Iuwe nanɨt nepni (o nepneyi). Te haiu yapɨrwe
mamu mamtikerek tipmain tipmain enum eik.
18 Te yi mɨt eirɨak mɨt han yaaik eiriuwe hɨm im yaaim.

5

Haiu naanmamre hɨras mamɨmerɨr Jisas pɨke kaknen

1 *Naiu yinan, haiu ap te mamwisi me wɨ o tito Mɨtɨk Iuwe kaknen au.
2 *Yi mɨt hɨras yertei werek me wɨ Mɨtɨk Iuwe kaknen hɨrak kakɨr ke
mɨtɨk enuk kekintɨp menmen kepakɨnem ke wɨtaan.
3 *Me wɨ mɨt natɨp hɨr nepu werek werek menmen enum au, te menmen
mamnɨp mamɨwaanki mamɨr ke mɨte waswas hɨre wauteiknen wawine
nɨkan. Hɨr nanrɨr nankeipɨn menmen im au nanɨr ke mɨte weteiknen hɨre
ap wawine nɨkan au.
4 Te yi naiu yinan, yi ap yar ke mɨt ap nises God te wɨ mɨrak eim mamiwep
mamɨr ke mɨtɨk enuk kekintɨp menmen kaknep mɨt au.
5 *Yi mɨt yapɨrwe yar ke nɨkerek ne God, yi yises hɨm mɨrak. Yi mɨt ne
Seten au. Yi ap yises hɨm mɨrak.
6 Te haiu mepu mar ke mɨt han ap nises hɨm me God au. Haiu mepu
werek werek naanmɨpre hɨras mises hɨm me God.
7 Mɨt hɨr ap nises God hɨr nar ke mɨt nɨwaai ne wɨtaan, hɨr nɨre mɨt ne
wɨtaan naam tɨpar si enum netaritari menmen.
8 *Te haiu au. Haiu mɨt mises God, haiu emu emɨr ke mɨt nau wepni
(o yanm) te haiu emu emɨr ke hɨrak. Haiu emises hɨm me God, haiu
hanhan meriuwe mɨt. Menmen im mamkepai mamɨr ke mɨt neremɨme
nopen mɨwapɨn yɨnk kɨr. Haiu emu emɨmerɨr God maain kaknen kaktaihis
kakɨkepai ere werek. Menmen im me haiu emɨmerɨr God hɨram mamkepai
mamɨr ke hat o wa hesnu mɨwapɨn paan ke mɨt, te hɨr netike mɨt han
nanɨnepan.
9 *God epei kehimɨtenai hɨrak han enuk keriuwai te hɨrak kakraiwaank
au. Hɨrak kehimɨtenai maain hɨrak kaknen kaktaihis kakɨkepai kakriuwe
Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais.
10 *Nɨpaa hɨrak kaa kakɨkepai, te haiu mepu, o haiu epei maa, maain haiu
mamu mamtikerek.
11 *Te yi yaitɨp hɨras hɨm manp eikaap hɨras mamɨr ke in ek yi epei
yɨrɨakem.

Pol katɨp hɨm ham yinam

---

* **4:15** 1Ko 15:51 * **4:16** 1Te 1:10; 2Te 1:7; 1Ko 15:52 * **4:17** Jo 12:26 * **5:1** Mt 24:36 * **5:2** Mt 24:42-44; 2Pi 3:10; Rev 3:3 * **5:3** Esi 13:10; Mt 24:39; Lu 21:34-35; Jo 16:21-22 * **5:5** Ro 13:12; Ef 5:9 * **5:8** Ef 6:14, 17 * **5:9** 1Te 1:10; 2Te 2:14 * **5:10** Ro 14:8-9; 1Te 4:14 * **5:11** Ju 20

12 *Nai yinan, haiu metpi hɨm iuwe. Yi eiyɨmtau hɨm yaikaap mɨt kerek
Mɨtɨk Iuwe kehimɨteni hɨr nɨrɨak menmen nekepi. Hɨr naanmɨpri netpi
menmen me God.
13 Yi han kitet mɨt in hɨr yaain, yi hanhani yentar menmen hɨr nɨrɨakem.
Yi eitike ni yinan yi eikiyan eiyu eiyɨt.
14 *Nai yinan, haiu metpi hɨm iuwe, yi eitɨp mɨt nau yain yain nɨrɨak
enum, yi eitpor hɨm manp te hɨr nanrɨakem epei au emɨt! Yi eikaap mɨt
hɨr nɨnaain menmen te hɨr han yaaik nanu. Mɨt kerek hɨr han enuk, yi
eiwetɨr hɨpɨn. Yi ap han enuk eiriuwe mɨt au. Yi eitpor hɨm yaaim main
main.
15 *Yi naanempre hɨras te yi niutɨp niutɨp ap eirɨak mɨt menmen enum
emrer me menmen enum hɨr nerekyiyem. Au, Yi eiyises menmen yaaim
eirɨakem me mɨt nar ik, me yi mɨt hɨras yetike mɨt yapɨrwe nerer wit wit.
16-17 **Hekrit hekrit yi han yaaik eiyu. Hekrit hekrit yi eiyitehi God
menmen.
18 *Yi eitɨp God hɨrak yaaik me menmen yapɨrwe mamnen. Yi eirɨak
menmen mar im eiwis Krais Jisas kakɨkepi yi eirɨakem, te God han yaaik
kakirwi.
19 *Yi ap eiwenɨn menmen God Hɨmɨn Yaaik hanhan kakrɨakem au emɨt!
20 *Yi ap yɨnan yipɨr yewɨrek eiwet mɨt kerek newepyapɨr hɨm God
Hɨmɨn Yaaik ketporem au emɨt!
21 *Yi eiyinɨn han ekitet menmen mɨt netpiyem hɨram me God o au.
Menmen mɨt netpiyem yi eitenen menmen yaaim.
22 *Te yi einaain menmen yapɨrwe hɨram enum.
23 *Hi hanhan God hɨrekes kerekek hɨrak Haai ke han yaaik hɨrak
kakɨkepi yi eiyisesik, te yi han ki, hɨmɨn ki, yɨnk ki hɨram mamu werek
werek ere Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrak pɨke kaknen.
24 *God kerek nɨpaa kehimɨteni yi nɨrak, hɨrak ap kakweikɨn han au.
Hɨrak kakɨkepi te yi eire yaain.
25-26 **Naiu yinan, yi eiyitehi God hɨrak kakɨkepai. Yi eiyɨwo ni yinan ein
eiyɨtpor hɨr yaain.
27 Hi hetpi hɨm manp hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe, yi eikine tɨwei ik ekno
ninaan me ni yinan yapɨrwe ein.
28 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais han yaaik kɨrak kaku kaktikewi.

Mepɨr keremem

---

* **5:12** 1Ko 16:18; 1Ti 5:17 * **5:14** 2Te 3:6, 11, 15 * **5:15** Pro 20:22; Ro 12:17; 1Pi 3:9 * **5:16-17** Fl 4:4 * **5:16-17** Lu 18:1; Kl 4:2 * **5:18** Ef 5:20 * **5:19** Ef 4:30 * **5:20** 1Ko 14:1, 39 * **5:21** 1Jo 4:1 * **5:22** Jop 1:1, 8, 2:3 * **5:23** Ro 15:33; 2Te 3:16 * **5:24** 1Ko 1:9; 2Te 3:3 * **5:25-26** Kl 4:3; 2Te 3:1 * **5:25-26** Ro 16:16

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Tesalonaika - 2

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨt ne Tesalonaika gude *1:1-2*
Maain God kakɨkepai hɨrak skelim mɨt kerek nerekyei menmen enum *1:3-10*
Pol kitehi God kakɨkaap mɨt ne Tesalonaika *1:11-12*
Hɨm me mɨtɨk enuk kekrehɨr ke God *2:1-12*
God kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak *2:13-17*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr enisesim *3:1-15*
Po katɨp mɨt ne Tesalonaika hɨm mɨkaru *3:16-18*

1 *Hi Pol hetike Silvenes, Timoti, haiu mewis tɨwei im men yi mɨt ne
weiwɨk me God yeit wit Tesalonaika. Yi ne God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe
Jisas Krais.
2 *Haiu hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais han yaaik
kɨrakɨt hɨrak kaku kaktikewi yi eiyu werek werek.

Pol kitehi God katɨp hɨrak yaaik

3 *Naiu yinan, hekrit hekrit haiu mitehi God haiu metpɨwek haiu han
yaaik meriuwerek mentar yi mɨt in. Menmen im yaaim mentar yi mɨt yises
God wɨsenum, yi niutɨp niutɨp hanhanan wɨsenum.
4 *Te haiu hɨras mewenɨpi niuk mi haiu mewepyapɨrem men mɨt ne
weiwɨk me God nerer wit wit. Haiu metpor menmen mɨt nerekyiyem
enum. Menmen merekyi han enuk au. Yi yises God, te yi eiyu werek werek.

Maain God han kitet menmen haiu mɨt mɨrɨakem

5 *Yi yau werek werek me menmen mɨt nerekyi enum meteiknai menmen
im. God kewis mɨt hɨr ninɨni naanmɨpri hɨr nerekyi enum nentar yi yɨrɨak
menmen mɨrak. Maain hɨrak kakteikɨn mɨt yapɨrwe werek werek hɨr
enun, hɨrak kakre yaaik, te yi eiyu eitikerek hɨrak naanmɨpri.
6 *Maain God kakrɨak menmen yaaim. Hɨrak kakɨwaank mɨt nɨpaa
nerekyi enum nentar in ek hɨr neriwaank.
7 *Maain God han kitet werek, te menmen enum mamrekyi yetikewai
han enuk, hɨram mamnaaiwɨrai haiu mamu werek werek. Menmen
im yapɨrwe mamnaiwɨrai me maain Mɨtɨk Iuwe Jisas kaktike mɨt nɨrak
ensel nanɨnaiwɨr wit ke God, hɨr nanɨnen nanwepaypɨr hɨras nanɨkre si
merhɨhe.
8 *Hɨrak kakrɨak enum kakɨwaank mɨt kerek nɨnapen nanɨrtei God, o mɨt
han kerek nɨnapen nises menmen Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais ketpeiyem.
9 *Mɨt nar ik hɨr nanɨt menmen enum mar im. Mɨtɨk Iuwe kakɨpɨri
nanɨno nanɨnaaiwɨr ninaan mɨrak metike menmen mɨrak iuwe merhɨhe,
hɨr nanɨwaank nanɨt tipmain tipmain enum eik.
10 *Maain menmen im mamnen me wɨ eim Krais hɨrak kaknen, te hɨrak
kakɨt niuk iuwe me mɨt kerek nisesik. Hɨr nantike haiu mɨt haiu emwenɨpi
niuk mɨrak. Te haiu mɨt miyapɨr kerek haiu misesik, haiu yapɨrwe han

* **1:1** 1Te 1:1 * **1:2** Ro 1:7 * **1:3** 1Te 1:2-3; 2Te 2:13 * **1:4** 2Ko 7:4; 1Te 2:19; Rev 1:9 * **1:5** Fl 1:28 * **1:6** Ro 12:19; Rev 18:6-7 * **1:7** Mt 25:31; 1Te 3:13, 4:16 * **1:8** Sam 79:6; Ais 66:15; Jer 10:25; Ro 2:8; 1Pi 4:17 * **1:9** Ais 2:10, 19, 21 * **1:10** Kl 3:4; 1Te 3:13

yaaik mamriuwerek. Yi mɨ yi eitikeri eirɨak menmen im me wɨ eim eiyɨntar haiu merp nɨmɨn ne yi mɨt haiu metpi hɨm me God, te yi yises hɨm im yaaim.

Pol kitehi God kakɨkaap mɨt ne Tesalonaika han tokik nanu

11 *Haiu han kitet menmen im te hekrit hekrit haiu mitehi God hɨrak kakɨkepi kakrekyi yi yaain te yi eirɨak menmen yaaim hɨrak kehimɨteni yi eirɨakem. Haiu hanhan hɨrak kakɨkepi yi eiyises menmen yapɨrwe yi hanhan eirɨakem meriuwe menmen mɨrak iuwe hɨrak kewetiyem.

12 *Mar im mɨt hɨr nantɨp Mɨtɨk Iuwe Jisas hɨrak yaaik kakɨntar menmen yaaim hɨrak kerekyiyem kekre han ki, hɨrak kaktɨp yi yaain kakɨnterim. Menmen im mamnen mamɨntar God kaiu kaktike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hanhanai tatkepai.

2

Hɨm me mɨtɨk enuk kakɨkrehɨr ke God

1 *Naiu yinan, in ek haiu hanhan metpi me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais pɨke kaknen, hɨrak kaktaihis kakɨriyei haiu mamno mamtikerek mamkiyan mamu.

2 Haiu mitihi yi ap yɨnaain yekre han ki waswas yentar yi yemtau Mɨtɨk Iuwe epei kan. Mɨtɨk hak ketpiyem, o mɨtɨk hak kewepyapɨr menmen hɨrak han kitet God Hɨmɨn Yaaik ketpɨwekem, o mɨtɨk kewis tɨwei kekinaam katɨp haiu mewisiyem. Menmen im au emɨt.

3 *Yi ap eiwis mɨt hɨr nanwisesiyek nanriuwe hɨm o tɨwei o menmen meiyam mɨt natɨp haiu metpiyem au emɨt! Mɨtɨk Iuwe ap kaknen ere mɨt nerer wit wit hɨr naninɨn nanweikɨn sip nanwet God em, mɨtɨk enuk kises menmen enum keremem hɨrak kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, hɨrak kakɨwaank kakɨkre si enum.

4 *Hɨrak kakwis hɨrekes kakɨkrehɨr ke God kaktike menmen memipɨn kerek mɨt newenɨpiyem. Hɨrak kaku kakɨkre wɨnak iuwe ke God hɨrak kaktɨp mɨt hɨrekes God. Menmen im epei au, hɨrak Mɨtɨk Iuwe Jisas kaknen.

5 Yi ap han ekitetim au a? Nɨpaa hi hepu hetikewi hi hetpiyem.

6 In ek yi yertei menmen mewenek te hɨrak ap kinɨn kewepyapɨr hɨrekes au, ere wɨ God kehimɨtanek.

7 Menmen enum mɨtɨk enuk kakrɨakem epei man kike, te maain iuwe, te hɨrak hɨrekes kaknen au ere menmen mewenek hɨrekes kaknaiwɨrek kakno.

8 *Epei au, hɨrak mɨtɨk enuk kises menmen enum kakwepyapɨr hɨrekes. Mɨtɨk Iuwe kakɨkɨp kakriuwe nap me hɨm mɨrak, hɨrak Jisas kaknen kakwepyapɨr hɨrekes kaknip mɨtɨk enuk ik hɨrak weinɨk kerekek.

9 *Hɨrak mɨtɨk enuk kises menmen enum kaknen kakriuwe hɨm me Seten, hɨrak kakrɨak menmen yaaim mirakel kakmipɨn mɨt ap nises hɨm me God. Hɨrak kakrɨak menmen mamnip mɨt nanpɨrpɨr nanɨrem.

10 Hɨrak kakmipɨn mɨt kakriuwe menmen enum iuwe me Seten. Nɨpaa mɨt in hɨr ap nises God au. Maain hɨr nanwɨwaank nanɨt. Hɨrak kemitorpɨn enum enum kakɨntar hɨr nɨnapen nanises hɨm yaaim hanhan neriuwerem, te hɨram mamkepi hɨr nanu werek werek.

11 *Te God kaksiuwe menmen mamitorpɨn, hɨrak kaknipi nanises menmen memipɨn,

---

* **1:11** Kl 1:9; 1Te 1:2-3 * **1:12** Ais 24:15; Mal 1:11 * **2:1** 1Te 4:13-17 * **2:3** 1Ti 4:1; 1Jo 2:18, 4:3; Jo 17:12 * **2:4** Dan 11:36; Esi 28:2 * **2:8** Jop 4:9; Ais 11:4; Rev 19:15 * **2:9** Mt 24:24; Rev 13:11-13 * **2:11** 2Ti 4:4

12 te mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp nanɨt menmen enum me God nanɨntar
hɨr hanhan menmen enum, nɨnapen nanises hɨm mɨrak.

God kehimɨteni yi nɨkerek nɨrak

13 *Naiu yinan kerek God hanhani, hekrit hekrit haiu mitehi God haiu
matɨp hɨrak yaaik kentar yi mɨt. Hɨrak kinɨn kehimɨteni yi nɨrak, hɨrak
kekepi yi yɨrɨak menmen yaaim yeriuwe menmen iuwe me God Hɨmɨn
Yaaik, te yi yises hɨm mɨrak.
14 God kehimɨteni me menmen im meriuwe hɨm mɨrak yaaim yi yisesim
nɨpaa me wɨ haiu metpiyem. Te yi yayɨt menmen yaaim iuwe me Mɨtɨk
Iuwe Jisas Krais.
15 Naiu yinan, yi han tokik eiyu eiyises hɨm nɨpaa haiu metpiyem
meriuwe hɨm mai metike tɨwei haiu mewisiyek.
16 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrekes ketike Haai kaiu God kerek
nɨpaa hɨrakɨt hanhanai hɨrakɨt tekepai tewetai nemɨnk (o hɨpɨn). Te haiu
han yaaik emɨmeriyɨwek kaknen kaktaihis,
17 *hɨrak ektenyi han ki te yi eiyu tokik hɨrak kakɨkepi yi eirɨak menmen
yaaim miutɨp miutɨp, yi eitɨp menmen yaaim.

3

Yi eitehi God hɨrak kakɨkaap haiu mɨt

1 *In ek naiu yinan, yi eiyitehi God ke haiu mɨt, te hɨm me Mɨtɨk Iuwe wen
emno waswas emrer wit wit te mɨt nanɨmtewem nanisesim nar ke nɨpaa
yi mɨt yisesim.
2 Yi eiyitɨwekhi te hɨrak kakɨriyei haiu mamnaaiwɨr mɨt enun nepan
nɨrɨak enum, yentar mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp ap nises God.
3 *Te Mɨtɨk Iuwe hɨrak yaaik kakises hɨm mɨrak. Yi yertei hɨrak kakɨkepi
yi han tokik eiyu hɨrak naanmɨpri ke Seten.
4 *Mɨtɨk Iuwe kakrekyei han kaiu tokik me yi mɨt, yi wen yɨrɨak menmen
haiu nepei metpiyem, te maain yi wen eirɨakem.
5 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe kakri han ki te yi eiyɨrtei God hanhan yi mɨt,
yi han ekitet nɨpaa menmen enum enum man Krais hɨrak han tokik kepu,
te yi eirɨak menmen mar im.

Yi mɨt eiyu yain yain au emɨt

6 *In ek naiu yinan, haiu metpi hɨm manp mekrehɨr me Mɨtɨk Iuwe Jisas
Krais. Keimɨn ke yi mɨt kerek hɨrak kau yain yain ap kises hɨm nɨpaa haiu
mewetiyem, yi einepɨn eikeipnɨwek.
7 *Yi eirɨak menmen im eiyɨntar yi hɨras yertei menmen yi eirɨakem te yi
eirɨak menmen eiyɨr ke haiu nɨpaa mɨrɨakem. Nɨpaa haiu mau metikewi,
haiu mau yain yain au.
8 *Haiu ap maam menmen me yi mɨt weinɨm au. Wɨtaan wanewik haiu
mɨrɨak menmen iuwe, te haiu ap mari menmen mi mamɨm au. Kenmak
haiu mɨrɨak menmen im?
9 *Haiu mɨrɨak menmen im mentar haiu ap te mamitihi menmen weinɨm
a? Taauye! Haiu mɨrɨak menmen im mentar haiu hanhan meteikni
menmen yi eirɨakem te yi eiyisɨsai.
10 *Nɨpaa haiu mau metikewi, haiu metpi hɨm manp mar im: “Keimɨn ap

---

* **2:13** 2Te 1:3; Jo 15:16; Ef 1:4; 1Te 4:7, 5:9 * **2:17** 1Te 3:13 * **3:1** 1Te 5:25 * **3:3** 1Te 5:24
* **3:4** 2Ko 7:16; Ga 5:10; 1Te 4:10 * **3:6** Mt 18:17; Ro 16:17 * **3:7** Fl 3:17; 1Te 1:6 * **3:8** 1Te 2:9
* **3:9** 1Ko 9:4; 1Te 1:6 * **3:10** 1Te 4:11

kɨrɨak menmen au, yi ap eiwetɨwek menmen hɨrak kakɨm au.”

11 *Haiu metpiyem mentar haiu memtau mɨt han ne yi mɨt hɨr nau yain
yain nari hɨm me mɨt han natɨp mɨt han em natɨpan nisesan.

12 *In ek haiu matɨp mɨt nar ik hɨm manp metpor mekrehɨr ke Jisas Krais,
hɨr han ekɨwei nanrɨak menmen nanɨt menmen me hɨras nanɨm. Mɨt han
au.

13 *Yi naiu yinan han yi ap han enuk eiriuwe menmen yaaim yi yɨrɨakem
au emɨt! Yi wen yairɨakem.

14 *Neimɨn nɨnapen nanises menmen haiu metpiyem mekre tɨwei ik e, yi
eiyɨhimɨteni einaiwɨri, te hɨr yɨnk enuk.

15 *Yi han kitet hɨr nɨre mɨt ni enun nepan au. Yi eiyɨtpor eiyɨr ke ni yinan
keriyen.

Hɨm ham kike mɨkaru

16 *Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe hɨrekes, hɨrak haai ke kakrɨak mɨt nanu
werek werek, te hekrit hekrit menmen yaaim o enum mamnen, hɨrak
kakrekyi yi eiyu werek werek. Mɨtɨk Iuwe kakɨkepi yi niutɨp niutɨp yi eiyu
werek.

17 *Hi Pol hɨrekes ewis hɨm hetpi “gude” mau tɨwei heriuwe his mai. Hi
heriuwe menmen im heteikni hi hewis tɨwei ik e. Mar keremem hi hewisɨm
mau tɨwei yapɨrwe hi hewis mɨt ek.

18 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais han yaaik kɨrak kaku
kaktikewi niutɨp niutɨp.

Mepɨr Keremem

---

* **3:11** 1Ti 5:13 * **3:12** 1Te 4:11 * **3:13** Ga 6:9 * **3:14** 1Ko 5:9, 11 * **3:15** 1Te 5:14 * **3:16** 1Te 5:23 * **3:17** 1Ko 16:21

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Timoti-1
Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp Timoti gude *1:1-2*
Hɨm me mɨt ne weiwɨk me God netike mɨt iuwe nɨr naanmɨpri *1:3–3:16*
Pol katɨp Timoti menmen me wok hɨrak kakisesim *4:1–6:21*

1 *Hi Pol hi aposel ke Krais Jisas. Nɨpaa God kerek ketaihis naanmɨprai
ketike Krais Jisas kerek haiu wen memeriyɨwek kaknen kaktaihis, hɨrakɨt
epei tehimɨtena hi aposel hɨrakɨt teriuweta hi ano hatɨp mɨt hɨm mɨrak.
2 *Hi Pol hi hesiuwe tɨwei ik ken ti Timoti, ti hɨre nɨkan kai kerekek ke
menmen me God. Hi hanhan God Haai ketike Krais Jisas Mɨtɨk Iuwe kaiu
han yaaik kɨrakɨt tatu tatikewit, hɨrakɨt hanhanit tatrekyut yaaim te ti ehu
werek werek.

Ti eremir hɨm enum me memipɨn

3 Hi hanhan ti ehu wit Efesas har ke nɨpaa hi epei ano provins Masedonia
hi hetputem. Mɨt han en hɨr natɨp mɨt hɨm enum me memipɨn, te hi hanhan
ti etpor hɨm manp hɨr ap natɨp mɨt miyapɨr en hɨm ham me nɨpaa haiu ap
metporem au emɨt!
4 *Hɨr ap han ekitet wit tɨpir o tɨpitɨm mei yapɨrwe me nɨpaa maamrer
nɨr ne Isrel nekrit neke nein nan au emɨt! Menmen im me memipɨn mɨkaap
mɨt hɨr nɨrɨak menmen me God nisesim au. Hɨr newepnak netpim weinɨm
weinɨm te hɨr nenehan neriuwerem newaank han kɨr keriuwerem.
5 *Hi hetput hɨm manp me menmen im hentar hi hanhan mɨt ein hɨr
hanhan God ketike mɨt. Hi hanhan hɨr han yaaik prar prar nepu. Hɨr nepu
nar ek, te hɨr nanɨrtei hɨr hanhan enises God. Te hɨr ap nemipɨn natɨp haiu
emises God au. Hɨr nanrɨak im, te hɨr hanhan God ketike mɨt.
6 Mɨt han hɨr neweikɨn sip newet hɨm im hi hetputem, hɨr nises hɨm
weinɨm nar ke mɨt nitet yayiwe hak nɨpiun wit hɨr netariyem.
7 *Mɨt in nare nanteikɨn mɨt han hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm mau
tɨwei, te hɨr natɨp, “Hɨm maiu hɨram yaaim.” Te hɨr ap nertei hɨm me Moses
werek werek. Hɨr ap nertei hɨm im hɨram matɨp me mekam au!
8 *Haiu mertei mɨt nanises hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei werek
werek, hɨram yaaim meteikɨn mɨt menmen enum hɨr nɨrɨakem.
9 God kewet Moses hɨm mɨrak, te haiu mertei hɨm lo hɨram ap me mɨt
yaain au. Hɨram me mɨt kerek nɨnaain hɨm mɨrak, neweikɨn sip newetɨwek
kerekek. Mɨt in hɨr han kitet menmen enum, hɨr paan tokik ap nemtau hɨm
me mɨt hɨr ninɨn naanmɨpri au. Hɨr han menepep God netpepik nisesik,
hɨr newaank menmen mɨrak, hɨr nenepan netike miye haai. Hɨr nenep
mɨt nani.
10 *Hɨr netike miyapɨr nariyanhis newenɨnem, hɨr netike mɨt han
niyewowan, hɨr netenen mɨt neriuweti nen, te hɨr nanɨt pewek mamreri.
Hɨr newen hɨm nenepakmenek, hɨr niune nerp neit. Menmen im metike
menmen meiyam enum ap mises Hɨm yaaim me God.
11 *Hɨm im yaaim kerek God kewetewem, hi hatɨp mɨt miyapɨr em.
Hɨram meteiknai mamɨrkeik God hɨrak yaaik kɨre si, hɨrak hanhan haiu
mamtikerek mamu werek werek mamɨr ke hɨrak kepu.

---

* **1:1** Kl 1:27 * **1:2** Ap 16:1-3; Ta 1:4 * **1:4** 1Ti 4:7; Ta 1:14 * **1:5** Ro 13:10 * **1:7** 1Ti 6:4, 20; Ta 1:10 * **1:8** Ro 7:12, 16 * **1:10** Ta 1:9 * **1:11** 1Ti 6:15

Pol han yaaik God hanhanek

12 *Hi han yaaik heriuwe Mɨtɨk Iuwe kaiu Krais Jisas kentar hɨrak kekepa kenipa hi manpenuk, hɨrak han kitet hi yaaik te hi hɨrɨak menmen mɨrak. Hi han yaaik hentar hɨrak kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak.

13 *Nɨpaa hi eweikɨn sip hewet Jisas hi hatɨp enum me Krais, hi hanhan hɨrɨak enum hi hewaank mɨt miyapɨr kerek nises hɨm mɨrak. Te Krais hanhana keweikɨn han kai te hi hisesik hentar hi hetari menmen mɨrak, hi han kitet hi hɨrɨak menmen yaaim hɨkaap God.

14 Mɨtɨk Iuwe hanhana wɨsenum, te hi eisesik hanhanek. Hɨrak kekepai haiu yapɨrwe meriuwerem mentar haiu mɨt nɨrak.

15 *Hɨm im hɨram yaaim, hɨram werek te mɨt hɨr enisesim wɨsenum. Nɨpaa Jisas kan tɨ, miye pɨrak winaak hɨrak kɨre haiu mɨt, hɨrak kerp tɨ kɨkaap haiu mɨt miyapɨr enun. Hi han kitet hi kiutɨpen hɨrɨak enum hinɨn mɨt han hentar hi ewaank mɨt miyapɨr kerek nises hɨm mɨrak.

16 Hi hɨrɨak enum hinɨn mɨt, te Krais Jisas hanhana kentar hɨrak kakteikɨn mɨt karkeik hɨrak hanhan mɨt wɨsenum kemeriyor te hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum. Hɨrak kerekyewem te maain mɨt han nemtau hi enuk, te hɨr han kitet nar ik: "Krais hɨrak werek kakɨkepa kar ke hɨrak kɨkaap Pol." Hɨr enises hɨm mɨrak te hɨr enu tipmain tipmain enum eik.

17 *Haiu mɨt emwenɨpi niuk iuwe mɨrak tipmain tipmain enum eik kentar menmen hɨrak kerekyeiyem. Nɨpaa ere in ere maain, hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt yapɨrwe. Hɨrak God kiutɨp kerekek kepu. Keiyak au. Mɨt nɨrek neriuwe nanamɨr au, te hɨrak kakpau tipmain tipmain enum eik. God hɨrak yaaik wetpen!

Timoti hɨrak kakises hɨm yaaim kakinɨn mɨt enun nepan kakriuwerem

18 *Nɨkan kai Timoti, hi han kitet hɨm nɨpaa God kewet mɨt em me ti, hɨr newepyapɨrem natɨp mɨt em. Hi hetput hɨm im. Ti han ekitet hɨm hɨr nɨpaa netputem, ti ewisɨm mamkepit ti hepu han tokik.

19 *Ti atɨp mɨt hɨm mɨrak yaaim, ti ehinɨn mɨt enun hɨr nepan ne Krais. Ti hɨrɨak menmen im, ti ehises God, ti han yaaik prar prar ehu. Mɨt han hɨr neweikɨn sip newet menmen hɨr nertei hɨram yaaim, te hɨr newaank hɨras me menmen yaaim me God nar ke tukɨn kɨwaai wit haiu mɨrɨak ere hɨrak kewep.

20 *Haimenias ketike Aleksanda wiketeret hɨrakɨt tɨrɨak menmen enum mar im. Hi epei hitehi Krais hɨrak kewis Seten kaksɨp, te hɨrakɨt etɨrtei ap tatɨp enum me God au emɨt!

2

Menmen mɨt enisesim enitehi God em

1 *Menmen im minɨn hi hanhan hetputem te ti etɨp mɨt ein hɨm manp em hɨram im. Hɨr enitehi God me mɨt yapɨrwe nerer wit wit hɨrak kakɨkepi, hɨr natɨp God hɨrak yaaik kenteri.

2 Hɨr enitehi God hɨrak kakɨkaap mɨtɨk iuwe king ketike mɨt yapɨrwe kerek ninɨn naanmɨpre haiu mɨt te hɨr nanwis haiu mɨt mamu werek werek haiu emises menmen yaaim emwenɨpi God emriuwerem.

3 Mɨt hɨr enitɨwekhi nanɨr ek hɨram yaaim te mɨt nantɨp haiu yaain. Menmen im mamrɨak God kaiu hɨrak han yaaik.

---

* **1:12** Ap 9:15; Ga 1:15-16 * **1:13** 1Ko 15:9-10; Ga 1:13 * **1:15** Lu 15:2, 19:10 * **1:17** Ro 16:27 * **1:18** 1Ti 4:14, 6:12; Ju 3 * **1:19** 1Ti 3:9 * **1:20** 2Ti 2:17-18, 4:14-15; 1Ko 5:5 * **2:1** Ef 6:18; Fl 4:6

4 *Haiuemitehi God me mɨt yapɨrwe mentar hɨrak hanhan hɨr nanweikɨn
sip nanwet menmen enum nanises hɨm yaaim nanɨr hɨrak hanhan haiu
emisesim.
5 *God kiutɨp kepu kerekek. Mɨtɨk kekrehɨr ke haiu mɨt yapɨrwe kerp
nɨmɨn kewenɨn God ketikewai yapɨrwe me menmen enum haiu mɨrɨakem.
Hɨrak niuk mɨrak Krais Jisas.
6 *Nɨpaa God kɨmat wɨ miutɨpen te Jisas kaa te hɨrak kakɨkepai me
menmen enum haiu mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp mɨrɨakem, hɨrak kaktaihis.
Hɨrak keteikɨn mɨt yapɨrwe hɨrak wen hanhan mɨt hɨr enweikɨn sip nanwet
menmen enum, hɨr nanisesik hɨrak kaktorhis.
7 *Mar keremem te God kehimɨtena hi aposel hɨrak keriuweta hi hatɨp
mɨt hɨm mɨrak. Hi hemipɨn au. Hɨrak keriuweta hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm
mɨrak yaaim men mɨt ne weiwɨk me Isrel au. Hɨrak keriuweta hi hen mɨt
heriyai heriyai ap ne weiwɨk ham te hɨr enɨrteiyek enisesik werek.
8 Hi hanhan mɨt nerer wit wit hɨr nanitehi God. Hi hanhan mɨt nar ik hɨr
nanweikɨn sip nanwet menmen me han enuk o hɨr nenehan me menmen,
hɨr han yaaik prar prar nepu hɨr nɨkɨam his mɨr nitehi God menmen.

Hɨm me miyapɨr hɨr enisesim

9 *Wɨ miyapɨr nererik neit wɨnak ke God, hɨr ap hanhan neremɨnk wɨpe
yehes nises menmen yaaim yapɨrwe mau paan kɨr o neriuwet klos yaaim
te hɨr nari han ke mɨt miyapɨr au emɨt! Hɨr nanriuwet menmen yaaim
keremem miyapɨr yaain neriuwetem. Te hɨr neses hɨras mar im. Hɨr
enrɨak yaaim enkaap mɨt miyapɨr han.
10 *Im em hɨram yaaim mar ke menmen yaaim hɨr neriuwetem mau his,
o teruk o nɨkɨp mɨr.
11 Hɨr miyapɨr hɨras nankintɨp wɨre wɨre enu enɨt enɨmtau hɨm me mɨt
hɨr netporem me hɨm me God hɨr enisesim werek werek.
12 *Hi ap ewis miyapɨr nerp natɨp mɨt hɨm me God neit wɨnak ke God
naanmɨpror au emɨt! Hɨr enkintɨp enu nentar menmen im.
13 *Mɨt ninɨn naanmɨpre miyapɨr nentar nɨpaa God kinɨn kewis Adam.
Mɨte niuk mɨre Iv hɨre wɨkaru.
14 *Seten hɨrak kemipɨn Adam au. Iv kerepep. Hɨre winɨn wɨrɨak
menmen enum, hɨre weremir hɨm me God.
15 Te hɨr wen nises hɨm me God, hanhan God ketike mɨt han, hɨr han
yaaik prar prar nepu. Hɨr naanmamre hɨras te hɨr ap nanrɨak menmen
enum au, te God kakɨkepi hɨr nanu werek nantikerek nanɨntar hɨr nepu
witeik nanine nɨkerek nanteiknor hɨm mɨrak.

3

Hɨm me mɨt kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God

1 *Hɨm im yaaim. Mɨtɨk hak kerek hanhan kinɨn naanmamre mɨt miyapɨr
ne weiwɨk me God, menmen im hɨrak hanhanem hɨram yaaim.
2 *Mɨtɨk kar ik kɨrɨak menmen yaaim, te mɨt nansiuwe hɨm enum au.
Hɨrak ketenen mɨte piutɨp kerepep. Hɨrak naanmamre hɨrekes ke menmen
hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kakwen han kɨrak me menmen yapɨrwe te hɨrak
kakɨrɨak menmen kar ke mɨtɨk iuwe kakrɨakem, te mɨt nantɨp hɨrak yaaik
te naanmɨpri. Hɨrak han yaaik kakwet mɨt ne wit hak menmen mamɨt

* **2:4** Esi 18:23; 1Ti 4:10; 2Pi 3:9 * **2:5** Ro 3:29-30; Hi 12:24 * **2:6** Ga 1:4 * **2:7** Ap 9:15; Ga 2:7-8; 2Ti 1:11 * **2:9** 1Pi 3:3-5 * **2:10** 1Ti 5:10 * **2:12** 1Ko 14:34 * **2:13** Jen 2:7, 22; 1Ko 11:8-9 * **2:14** Jen 3:6, 13; 2Ko 11:3 * **3:1** Ap 20:28 * **3:2** Ta 1:6-9

wɨnak kɨrak. Hɨrak ekɨrtei hɨm me God te hɨrak kaktɨp mɨt miyapɨr han em werek werek.
3 Hɨrak ap kaam tɨpar si enum ere ketaritari au emɨt. Hɨrak ap ketike mɨt nenehan nenepan me menmen au. Hɨrak ketikeri enu enɨt werek werek. Hɨrak ap hanhan pewek te han kɨrak kenke kenterim.
4 Hɨrak naanempre mɨte wetike nɨkerek nɨrak werek werek, hɨr nanises hɨm mɨrak, te han kɨr katɨp kar ik: "Hɨrak iuwe hɨrak yaaik te naanmɨprai me menmen yapɨrwe."
5 Mɨtɨk ap naanmɨpre mɨte wetike nɨkerek werek werek au, kakɨrkeik te hɨrak naanmamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God werek a? Taauye!
6 Hɨrak mɨtɨk kises hɨm me God nɨpaa ein ere in au, hɨrak ap naanmamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God. Mɨtɨk kar ik hɨrak han ekitet hɨrekes iuwe kentar mɨt hɨr nisesik, te hɨrak han kitet werek werek au. God kakɨwaankek kakɨntar hɨrak han kitet hɨrak iuwe kakɨr nɨpaa Seten epei kɨrɨakem, te God kepɨrek kewaankek.
7 *Mɨt nerer wit wit han ekitet hɨrak yaaik. Au, te hɨr netpɨwek hɨrak enuk hɨrak yɨnk enuk kakises menmen enum, hɨrak seten kakɨwaankek kakɨr saauk mɨt ne wit nenke hepin nekinenim.

Hɨm me mɨt hɨr nanrɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God

8 Mɨt han kerek nɨrɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God hɨr enpar ke mɨt ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr in. Hɨr mɨt yaain enrɨak menmen yaaim te hɨr nantɨp hɨr iuwe. Hɨr ap nantɨp nanwenɨn hɨm au. Hɨm miutɨp keremem. Hɨr naam tɨpar si enum yapɨrwe au emɨt! Hɨr ap enrɨak menmen me God, te hɨr nanri pewek yapɨrwe me mɨt kerek nises hɨm mɨrak au emɨt!
9 Hɨr han ekitet hɨm yaaim God epei kewepyapɨrem kewetaiyem hɨram werek te hɨr enisesim werek werek mekre han kɨr.
10 Yi yinɨn han ekitet menmen hɨr epei nɨrɨakem hɨram menmen mɨt kerek ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God hɨr enrɨakem o au. Hɨr nɨrɨak menmen yaaim, hɨr enrɨak menmen mɨkaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God.
11 *Miyapɨr nɨr hɨr enrɨak menmen werek, te mɨt hɨr nantɨp hɨr iuwe nar ke mɨkan nɨr. Hɨr ap nantɨpan nanisɨsan enum me mɨt miyapɨr han au emɨt! Hɨr nanɨm tɨpar si enum ere netaritari au emɨt! Me menmen yapɨrwe me God, hɨr enrɨakem werek werek.
12 Mɨt nɨrɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God hɨr enɨt miyapɨr niutɨp keriyen, hɨr ninɨn naanmamre mɨyapɨr nɨr nantike nɨkerek nɨr werek werek, te hɨr enises hɨm mɨr. Hɨr naanmɨpror nantike mɨt miyapɨr nɨrɨak menmen mekre wɨnak kɨr.
13 Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen yaaim yaaim me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, mɨt han nantɨp hɨr yaain, te hɨr natɨp hɨm yaaim me Krais Jisas wɨsenum.

Hɨr o as bilong menmen God kɨrɨakem

14 Hi hanhan anen ari waswas. Hi hewis tɨwei im, te menmen
15 *metenɨna kike, ti tewen ertei hinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr nises hɨm me God. Hɨrak God kepu kɨrɨak menmen, mɨt hɨr ne weiwɨk miutɨp mɨrak. Hɨr netenen hɨm mɨrak naanmɨprewem nar ke teinɨk mɨnan wɨnak.

---

* **3:7** 2Ko 8:21 * **3:11** Ta 2:3 * **3:15** Ef 2:19-22

16 *Haiu mat‡p h‡m iuwe me h‡m m‡rak mar im. H‡m h‡rak God
kewepyap‡rem kewetaiyem me Krais haiu misesim h‡ram iuwe, te m‡t ap
nant‡p h‡ram enum memip‡n au. H‡ram mat‡p mar im:
"God keriuwetek kan keweik‡n his k‡re m‡t‡k, te h‡rak kakteiknaiyek.
God h‡rak kete‡k‡n m‡t Krais h‡rak N‡kan k‡rak, w‡ n‡paa God H‡m‡n Yaaik
k‡k‡ak kekrit kau.
H‡rak keteik‡n m‡t ensel h‡rekes.
M‡t h‡r nisesik newepyap‡rek nerer wit wit. M‡t nerer wit wit nemtewek
nisesik.
God kit‡wekhi keiy‡n ken wit k‡rak, h‡rak kepu ein naanm‡pre menmen
yap‡rwe."

4

M‡t enun newen‡n h‡m neteik‡n m‡t menmen enum

1 *God H‡m‡n Yaaik kat‡p kar ik: Maain m‡t han nanweik‡n sip nanwet
h‡m me God, h‡r nan‡mtau h‡m me t‡pir o herwe enum kerek hanhan
nanweik‡n han ke m‡t h‡r nan‡naaiw‡r h‡m me God.
2 M‡t enun nemip‡n h‡r nant‡p m‡t miyap‡r h‡m enum mar im. Hekrit
hekrit m‡t in newen‡n h‡m ere han k‡r kakmitorp‡n kat‡p h‡r nemitetp‡n
m‡t miyap‡r han, h‡ram menmen wein‡m.
3 *M‡t nar ik nat‡p m‡t miyap‡r h‡ram enum te h‡r nan‡tan, o h‡r nan‡m
menmen ham meiyam. Te haiu m‡t kerek mises h‡m me God haiu mertei
h‡m m‡rak werek werek, haiu mertei God k‡r‡ak menmen im te haiu min‡n
mitehi God haiu metp‡wek h‡rak yaaik, haiu mam‡m.
4 *Menmen yap‡rwe God k‡r‡akem h‡ram yaaim. H‡ram enum au. Yi
yitehi God yi yait‡p yi han yaaik yeriuwerek, te yi yay‡m.
5 H‡m me God metike h‡m yi yewen‡piyek yeriuwerem h‡ram m‡r‡ak
menmen h‡ram yaaim te yi yay‡m.

Timoti kakr‡ak menmen yaaim me Krais

6 Ti at‡p nit yinan ein h‡m im, te ti m‡t‡k yaaik h‡r‡ak menmen me Krais
Jisas werek werek. H‡m yaaim me God ti hewetewem, ti eisesim. H‡ram
mamkepit ti er‡ak menmen m‡rak mar ke menmen mamkaap y‡nk kit.
7 *Ti eweik‡n sip ewet h‡m me wit t‡pir o t‡pit‡m wein‡m kerek m‡t
miyap‡r enun ne m‡t h‡r netpim nisesim. H‡ram yaaim te m‡t kerek nises
God h‡r han kitetim au em‡t! Ti naanmampre h‡rekes te han kit h‡rak
kakises h‡m me God kerekek.
8 *Ti esiuknen ein‡nem, h‡ram mamkepit kike, te ti y‡nk kit kaku werek.
Ti yaaik er‡akem, te ti ehin‡n eiyises h‡m me God mekre han kit. Menmen
im mamkaap h‡m‡n kit w‡senum me petepin in ek, h‡ram mamakekpik
maain ti etike God yi eiyu eiy‡t.
9 *H‡m im hi hetputem h‡ram yaaim m‡t nan‡mtewem nanisesim.
10 *God kepu haiu memeriy‡wek kaknen kak‡this haiu m‡t miyap‡r kerek
memtau h‡m m‡rak misesik. H‡rak hanhan kak‡kepei haiu m‡t yap‡re,
maain h‡rak kaktaihis, haiu m‡t miyap‡r meperk‡kem mamisesim han
ekitetim.
11 Ti at‡p m‡t miyap‡r ein h‡m manp me menmen im ti eteiknorem te h‡r
enisesim.

---

* **3:16** Jo 1:14; Mk 16:19 * **4:1** 2Ti 3:1; 2Pi 3:3; 1Jo 2:18; Ju 18 * **4:3** Jen 9:3; Ro 14:6; 1Ko 10:30-31
* **4:4** Jen 1:31; Ap 10:15 * **4:7** 1Ti 1:4, 6:20; 2Ti 2:16 * **4:8** 1Ti 6:6 * **4:9** 1Ti 1:15 * **4:10** 1Ti 2:3-4

12 *Ti ap ewis mɨt hɨr nanɨnan yipɨr nanwɨrek nanɨntar ti pipɨak au. Ti
ehinɨn mɨt eteiknor menmen yaaim, te hɨr enisɨsutem. Ti atɨp hɨm yaaim,
eises menmen yaaim, hanhan heriuwe mɨt, ehises hɨm me God, han yaaɨk
prar prar ehu, te hɨr nanises hɨm mit.
13 Ti wen emeriyo hi anen, ti ekine hɨm mau tɨwei me God etpim hɨm
iuwe eteikɨn mɨt miyapɨr menmen mɨrak werek werek.
14 *Ti naanempre hɨrekes te ti erɨak menmen nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik
kewepyapɨrem kewetitem. Hɨrak kewetitem me wɨ mɨt profet natɨp God
kewetitem, te mɨt iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp
me God hɨr newis his mentar paan kit, te ti hetɨwem.
15 *Ti ehises menmen im ti han ekitetim iuwe te maain mɨt nanɨr menmen
ti erɨakem, hɨr han kɨr katɨp ti epei hɨrɨak menmen in ek, ti hɨrɨak menmen
yaaim iuwe.
16 Ti naanmɨpre menmen mit ti hɨrekes erɨakem metike menmen ti
eteikɨn mɨt em. Ti eises hɨm im hi hetputem, ti ekaap hɨrekes hetike mɨt
kerek nemtau hɨm mit. Te yi eiyises hɨm me God werek werek, maain yi
eiyu eitikerek.

5

Hɨm mamkaap Timoti kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr

1 *Ti ap ene ne mɨt au emɨt! Ti etpor main main ekepi har ke ti hɨkaap
haai kit. Ti atɨp ekaap pipep yapɨrwe har ke ti ekaap kikrek nit.
2 Ti ekaap miyapɨr enun ne mɨt ehɨr ke ti hɨkaap miye pit. Ti hɨkaap
miyapɨr nɨhan har ke ti ekaap yenten pit. Te ti han yaaik prar prar ehu. Ti
ap han ekitet ari nɨhan au emɨt!

Hɨm me miyapɨr mɨkan nɨr epei naa

3 Mɨtɨk ke mɨte kerek wises God, hɨrak kaa, te hɨre wepu weiniye, ap
mɨtɨk kei naanmɨprewe au, mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nankepiye
naanmamprewe werek werek.
4 Au ek, nɨkerek o nepenyerer nepu, hɨr naninɨn nanɨrtei hɨras naanem-
pre miye haai o maamrer nɨr, hɨr naanempror emrer menmen nɨpaa miye,
haai o maamrer nerekyorem. Hɨr enrɨakem te God han yaaik ekriuweri.
5 *Mɨtɨk ke mɨte hɨre wises God hɨrak epei kaa, hɨre wepu weiniye, mɨt
ap naanmɨprewe au, hɨre wises God hekrit hekrit, hɨre witɨwekhi hɨrak
kakɨkepiye me menmen.
6 Te mɨte hap kerek mɨtɨk kɨre epei kaa hɨre wepu weiniye, hɨre waurɨak
enum wises han kɨre, te hɨre wises menmen yapɨrwe me tɨ, hɨre war ke
mɨte epei waa wentar hɨre weweikɨn sip wewet God.
7 Ti etɨp miyapɨr etpor hɨm manp hɨr enises hɨm im hi epei hetputem,
te mɨt han ap nanɨtpor me menmen enum me wɨ hɨr naanmɨpror me
menmen.
8 Neimɨn hɨr ap naanmamre mɨt nɨr ne weiwɨk miutɨp, o neimɨn hɨr ap
naanempre miye haai nɨr, hɨr enun. Menmen enum im hɨr nɨrɨakem hɨram
enum minɨn menmen mɨt enun ap ne weiwɨk me God hɨr nɨrɨakem.
9 Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, hɨr enwis niuk mɨr emu tɨwei me
miyapɨr nar ik hɨr naanempror. Neimɨn nepu weinɨm, hɨr ne miyapɨr, hɨr
naninɨn 60 tito, nɨpaa hɨr neit mɨt niutɨp niutɨp keriyen.

---

* **4:12** Ta 2:15 * **4:14** 2Ti 1:6; Ap 6:6, 8:17 * **4:15** 1Ti 5:22 * **5:1** Lev 19:32 * **5:5** Lu 2:37, 18:7

10 *Mɨt miyapɨr hɨr entɨp hɨr epei nɨrɨak menmen yaaim mar im: Hɨr
nine nɨkerek naanmɨpror werek werek, hɨr newet mɨt miyapɨr ne wit hak
menmen, hɨr nekemyet hɨt me mɨt miyapɨr nises hɨm me God neteiknor
hɨr han yaaik nankepi. Mɨt miyapɨr nɨpaa menmen mewaanki, hɨr nɨpaa
nɨrɨak menmen yaaim yapɨrwe nekepi. Neimɨn nɨrɨak menmen mar im, te
hɨr mɨt miyapɨr naanmamror.
11 Hɨr ap enwis niuk mau tɨwei hekrit hekrit naanempre miyapɨr nɨhan
netike miyapɨr tokek kerek mɨt nɨr epei naa au, hɨr nepu weinɨn au emɨt!
Maain hɨr han kɨr kakɨkrit, hɨr han yaaik nɨrɨak menmen me Krais au. Hɨr
hanhan nanɨno nanɨt mɨt han.
12 Te hɨr nanwen hɨm nɨpaa hɨr netpim me hɨr nanu weinɨm nanrɨak
menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God keriyen. Hɨr nɨrɨak menmen
im, te mɨt nantɨp hɨr nɨrɨak enum.
13 *Miyapɨr nɨhan netike miyapɨr tokek mɨt nɨr epei naa, hɨr nɨrɨak
menmen mar eim metike menmen im. Hɨr nanu yain yain nanrer wɨnak
me miyapɨr han, hɨr nanɨmtau hɨm natɨpan nisesan me mɨt miyapɨr han,
hɨr nanɨno nantɨp menmen ap yaaim, te hɨr nantɨp menmen haiu mɨnaain
hɨr netpim.
14 *Te hi hanhan heriuwe miyapɨr nɨhan netike miyapɨr tokek kerek mɨt
nɨr epei naa, hɨr enɨt mɨt han, nanine nɨkerek, naanempre menmen mɨr me
wit, te hɨr ap enwis mɨt miyapɨr enun nanipei enum au, haiu emu werek
werek, te haiu ap yɨnk enuk au.
15 Miyapɨr han epei neweikɨn sip newet menmen yaaim, hɨr nises
menmen enum me Seten.
16 Mɨt miyapɨr nises hɨm me God, mɨtɨk kei kɨr kaa, mɨte pɨrak wepu
weiniye, hɨr hɨras naanemprewe, te mɨt ne weiwɨk me God au. Hɨr
nankaap miyapɨr enun ne mɨt weinɨn keriyen, nanwetɨr menmen naan-
mamror.

Hɨm me mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr han

17 *Hɨram yaaim te hɨr mɨt kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God ein, hɨr mɨt miyapɨr mɨt ein nanrekyor yaaim. Hɨram yaaim te hɨr
enwet mɨt iuwe in pewek me wɨ wik me menmen hɨr nɨrɨakem mamre wɨ
miutɨpen. Hɨram yaaim iuwe te mɨt ninɨn naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me
God netike mɨt kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, hɨr enwetɨr pewek
me wɨ wik me menmen hɨr nɨrɨakem mamrer wɨ miutɨpen mar ke mɨt han
ein.
18 *Menmen im hɨram yaaim mentar tɨwei me God matɨp mar im:
“Bulmakau kentɨrer rais haas keremsuwo, ti ap ehɨt waai eiyepet hɨm
mɨram au.” Hɨram wen matɨp, “Keimɨn kɨrɨak menmen, hɨrak kakɨt pewek
mamrerim.” Mɨt kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, hɨr mɨt ne weiwɨk
me God naanmamror nanwetɨr pewek me menmen.
19 *Ti ap emtau hɨm me mɨtɨk kiutɨp hɨrak katɨp kesiuwe hɨm me mɨtɨk
iuwe naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God ein au emɨt!
Mɨtɨkɨt wik o wikak tatnen tatsiuwe hɨm mɨtɨk, te ti emtau menmen hɨrakɨt
tatputem.
20 *Hɨrak kɨrɨak menmen enum, ti enerek etpɨwek me ninaan me mɨt
miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God ein, te hɨr enɨnaain hɨr ap enises
menmen hɨrak kɨrɨakem au emɨt!

---

* **5:10** Hi 13:2 * **5:13** 2Te 3:11 * **5:14** 1Ko 7:9 * **5:17** 1Ko 16:18 * **5:18** Diu 25:4; 1Ko 9:9; Mt 10:10 * **5:19** 2Ko 13:1 * **5:20** Ga 2:14; Ef 5:11

21 Me ninaan me God, Jisas Krais ketike mɨt nɨrak ensel, hi hetput hɨm
manp. Ti ehises hɨm im hi nepei hetputem. Ti erɨak menmen me mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God, te ti erɨakem empɨram empɨram.
22 Ti ap ewis his mentar mɨtɨk waswas te ti ehimɨtanek hɨrak naanmɨpre
mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God neit wit hak au emɨt! Maain hɨrak kakrɨak
menmen enum, menmen enum mɨrak mamwit, te ti naanmamre hɨrekes
keimɨn ti ewis his menterik ehimɨtanek hɨrak kinɨn naanmamre ɨt ne
weiwɨk me God.
23 Ti ap ehɨm tɨpar weinɨm au emɨt! Ti hɨnap yapɨrwe, te ti ehɨm tɨpar
wain meiyam emnep menmen mekre tu kit.
24 Menmen enum mɨt han nɨrɨakem, mɨt yapɨrwe hɨr nerteiyem, te haiu
han kitetim haiu mertei hɨr mɨt enun. Mɨt han nɨrɨak menmen enum
nɨsawɨnem au meit, haiu mepɨtariyem. Te God han kitetim maain hɨrak
kakwepyapɨrem kakteikɨn mɨt em.
25 Mar im, menmen yaaim mɨt han nɨrɨakem, mɨt yapɨrwe nerteiyem hɨr
han kitetim. Te menmen yaaim mɨt nɨrɨakem te mɨt nerteiyem au, God han
kitetim te maain hɨrak kakwepyapɨrem kakteikɨn mɨt em.

6

Hɨm me mɨt hɨr nɨrɨak menmen me mɨt nɨr iuwe

1 *Mɨt kerek nɨrɨak menmen me mɨt nɨr iuwe hɨr han ekitet mɨt iuwe nɨr
hɨr yaain, te hɨr mɨt iuwe ap nantɨp enum me niuk me God kaktike menmen
mɨt ne weiwɨk me God hɨr nɨrɨakem.
2 *Mɨt kerek nɨrɨak menmen me mɨt nɨr iuwe hɨr nises hɨm me Krais, hɨr
ap nanɨnan yipɨr nanwɨrek han kakitet nanɨr ik: "Hɨrak kai yinak kerekek,
te hi eweikɨn sip ewet hɨm mɨrak ehises han kai kerekek." Menmen im
au emɨt! Hɨr han ekitet menmen yaaim enrɨak menmen yaaim iuwe
nankaap mɨt iuwe nɨr nentar mɨt iuwe nɨr nises hɨm me Krais, hɨr hanhani
nanrekyor yaaim.

Menmen yaaim yi eiyisesim te yi eiyu werek werek

Hekrit hekrit ti eteikɨn mɨt menmen im ti etporem te hɨr enisesim.

3 *Jisas Krais ketpai hɨm yaaim hɨrak kekepai haiu mises God. Mɨtɨk hak
hɨrak ap kises hɨm yaaim me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais, hɨrak katɨp mɨt
hɨm ham,
4 hɨrak mɨtɨk enuk paan tokim kertei menmen me God werek werek au.
Hɨrak hanhan ketike mɨt han hɨr natɨpan nanɨnehan nanɨntar hɨm weinɨm.
Hɨm im mamrɨak mɨt hɨr han kekrit han enuk neriuwehan, hɨr nenehan
me menmen, hɨr natɨpan enum nesiuwehan hɨm enum, hɨr han kitet enum
me nɨr yinan.
5 *Mɨt nar ik nɨpaa nises God, te in ek hɨr neweikɨn sip newet God, te hɨm
mɨrak mau mekre han kɨr au. Hɨr newaank hɨras han kɨr enuk netari hɨm
mɨrak. Hɨr han kitet hɨr natɨp mɨt hɨm me God hɨram mamkepi, hɨr nanɨt
pewek yapɨrwe, te hɨr nanu werek werek. Te hɨr au.
6 *Mɨt han yaaik nanu nanriuwe menmen hɨr nɨpaa ere in netenenim,
hɨr nanises hɨm me God, te menmen im mamkepi hɨr nanu werek werek.
7 *Nɨpaa miyerer naiu ninai, haiu me his mepnen. Maain haiu mami,
haiu mamɨhis mamno. Pewek hɨram ap te mamɨrkeik mamkepai te God
kaktɨp haiu yaain te haiu mamu werek werek a? Taauye!

---

* **6:1** Ef 6:5; Ta 2:9-10 * **6:2** Fm 16 * **6:3** 2Ti 1:13; Ga 1:6-9 * **6:5** 2Ti 3:8, 4:4; Ta 1:14 * **6:6** 1Ti 4:8; Fl 4:11-12; Hi 13:5 * **6:7** Jop 1:21; Ekl 5:15

8 *Haiu metenen menmen mamɨm mamtike menmen haiu mamri-
uwetem naanmamre yɨnk kaiu, hɨram werek.
9 *Te mɨt kerek hanhan nanɨt pewek yapɨrwe, hɨr nɨre sak ketut hapɨk
me menmen mɨnɨn hɨrak kakno kakɨm au. Hɨrak ketari hɨrak kenke kaa
kekre hei. Mɨt kerek hanhan pewek yapɨrwe, hɨr nɨre sak. Han kɨr kakɨnke
kakɨntar menmen yapɨrwe te hɨr nanises menmen enum, hɨr nanɨwaank
hɨras.
10 Mɨt han kɨr kenke kentar pewek, hɨram hɨr o as me menmen enum
yapɨrwe. Mɨt han hɨr han kɨr kenke kentar pewek, te hɨram menipi hɨr
neweikɨn sip newet God. Maain hɨr han tewenɨn hɨras me menmen enum
hɨr nɨrɨakem.

Ti naanempre menmen God kewisim mekre han kit

11 Te ti mɨtɨk ke God, ti enepɨn menmen im enum. Ti eweikɨn sip
ewetɨwem. Ti erɨak menmen yaaim ehises menmen God hanhan haiu
mamisesim, ehises hɨm mɨrak, ti hanhan mɨt, ti han tokik ehu me mɨt hɨr
nerekyut menmen enum, ti ap han enuk heriuwe mɨt erekyor enum au
emɨt!
12 Ti ehises menmen God emɨkre han kit iuwe enum emɨr ke mɨt hɨr
hanhan nesiuknen waswas nanɨt menmen. Ti hɨrɨak menmen mar im,
hɨram mamkepit te ti ehises menmen mɨrak werek werek ere maain ti etike
God yi eiyu werek werek. Nɨpaa God kehimɨtenut me menmen im, ti nepei
atɨp mɨt yapɨrwe etpor har ik: “Hi amɨ ehises hɨm yaaim me God.”
13 Hi hetput me ninaan me God kerek kɨrɨak menmen yapɨrwe mamu
mamɨt, hɨrak ketike Jisas Krais kerek nɨpaa katɨp hɨm yaaim me God kerp
ninaan me mɨtɨk iuwe gavman Pontias Pailat,
14 me ninaan me God ketike Krais Jisas hi hetput, ti naanempre hɨrekes
ehises hɨm nɨpaa hi hetputem, te mɨt han ap nantɨp enum me menmen
im au. Ti naanempre menmen im ere Mɨtɨk luwe kaiu Jisas Krais kaknen
kakwepyapɨr hɨrekes me wɨ God kaktɨp hɨrak werek te hɨrak kakriuwet
Krais pɨke kaknen.
15 Krais pɨke kaknen me wɨ kerek God kɨmat hɨrak kaknen, God ik hɨrak
yaaik kerekek hɨrak Mɨtɨk luwe kinɨn mɨt iuwe yapɨrwe, hɨrak hɨrekes
kerekek hɨrak iuwe.
16 Hɨrak kerekek kaki au hɨrak kaku tipmain tipmain enum eik. Hɨrak
kau kekre si iuwe merhɨhe wɨsenum minɨn wepni ap te mɨt nanɨno menep
nanɨrek taau! Nɨpaa ere in mɨtɨk kiutɨp ap kɨrek, ap te haiu mɨt ne tɨ
nanɨrek taau. Haiu mɨt emwenɨpi niuk mɨrak hɨrak iuwe, hɨrak kakinɨn
naanmamre menmen yapɨrwe tipmain tipmain enum eik. Keremem.

Hɨm me mɨt hɨr netenen menmen yapɨrwe

17 Ti atɨp mɨt kerek netenen pewek yapɨrwe, hɨr ap han kitet hɨras hɨr
yaain ninɨn mɨt han ein, au emɨt! Hɨr ap han ektɨp menmen mɨr yapɨrwe
mamkepi taau. Hɨram mamɨwaank waswas. God kerek kewetai menmen
yapɨrwe mamrekyei han yaaik, hɨrak kerekek kakɨkepi. Pewek taau!
18 Ti etpor pewek mamkepi te hɨr nanu werek au. Menmen yaaim hɨr
nɨrɨak mɨt em hɨram mamkaap hɨras hɨr nanu werek werek. Te hɨr enrɨak
yaaim enkaap mɨt enwetɨr menmen mɨr yapɨrwe.
19 Hɨr nanrɨak menmen im nanɨr ke hɨr nemi menmen me maain
mamkepi. Hɨram yaaim mar ke teinɨk kɨkaap wɨnak keperp, hɨram
mamkepi nanu werek werek nantike God tipmain tipmain enum eik. Hɨr
nanrɨak menmen mar im in ek, hɨr enu werek werek nanɨr maain hɨr

* **6:8** Pro 30:8 * **6:9** Pro 23:4, 28:22

nantike God nanu. Menmen im keremem mamkepi hɨr nanu werek werek.
Pewek taauye!

Ti naanempre menmen mit werek werek

20 *Timoti, ti naanempre hɨm yaaim me God werek werek nɨpaa mɨt han
netputem, te ti atɨp mɨt han em. Ti eweikɨn sip ewet hɨm enum weinɨm ap
mises hɨm me Krais. Ti eweikɨn sip ewet hɨm enum me meremir hɨm yaaim
haiu misesim. Mɨt nemipɨn natɨp nar ik: "Yi eiyises hɨm maiu yaaim, te yi
eiyɨrtei wɨsenum." Menmen im au emɨt!
21 *Mɨt han hɨr nises hɨm mar im, te hɨr nɨnaaiwɨr hɨm yaaim me Krais
newaank hɨras.
Hi hanhan God kakrekyi menmen yaaim.

Mepɨr keremem

* **6:20** 2Ti 1:14; 1Ti 4:7 * **6:21** 2Ti 2:18

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Timoti - 2
Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp Timoti gude *1:1-2*
Pol kewepyapɨr menmen mau mekre ehan kɨrak katɨp Timoti em *1:3–2:13*
Pol katɨp Timoti menmen me ewok hɨrak kakisesim *2:14–4:5*
Pol katɨp Timoti menmen mau emarkeik me hɨrkes *4:6-18*
Pol katɨp Timoti hɨm mɨkaru *4:19-22*

1 *Hi Pol hi aposel ke Krais Jisas. God kehimɨtena hi hatɨp mɨt miyapɨr
hɨm mɨrak hentar nɨpaa hɨrak katɨp mɨt kerek nises hɨm me Krais Jisas, hɨr
nanɨt hɨmɨn yaaik nanu werek werek.
2 *Timoti, ti nɨkan kai yaaik ke menmen me God, hi heswut tɨwei ik e. Hi
hanhan God Haai ketike Krais Jisas Mɨtɨk Iuwe kaiu hɨrakɨt han tewenɨnit
tatrekyut yaaim, te ti ehu werek werek.

Haiu ap yink enuk mentar hɨm yaaim me God au emɨt

3 *Maamrer nai hɨr epei nises hɨm me God, hɨr nekepa te hi hises hɨm
mɨrak har ke hɨr nisesim. Hi hertei hekre han kai hi hisesim werek werek.
Wɨtaan wanewik hi hitehi God menmen, hi han kitetit te hi hatɨp God hɨrak
yaaik kenterit.
4 Hi han kitet nɨpaa hawɨr wɨnaipɨsakɨt, ti hɨkɨta. Hekrit hekrit hi hanhan
arit te hi han yaaik ehu.
5 *Hi han kitet menmen me God ti hisesim, ti ap hemipɨn au. Ti hisesim
werek werek. Nɨpaa maam pit niuk mɨre Lois wetike miye pit Yunis hɨr
ninɨn nises God werek werek, te in ek hi hertei werek ti hisesik har ke nɨpaa
hɨr nisesik.
6 *Te in ek hi eketut han em te ti naanmɨpre menmen yaaim nɨpaa
God kewetutem wɨ kerek hi hewis his mentar paan kit hitehi God me ti.
Ti erɨakem iuwe ehɨr ke mɨtɨk ketenwo si yeunek merhɨhe, ti ekaap mɨt
eriuwerem
7 *hentar ti hertei God ap kewetai Hɨmɨn kɨrak Yaaik hɨrak kenipai haiu
mɨnaain au. God Hɨmɨn Yaaik kenipai haiu mamu han tokik, haiu hanhan
mɨt, hɨrak kekepai haiu mamwen han kai me menmen haiu mamisesim.
8 *Te ti ap yɨnk enuk hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me Mɨtɨk kaiu Iuwe au
emɨt! Ti yɨnk enuk heriuwa hi hekre wɨnak enuk ke gavman hentar hi
hatɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak au emɨt! Mɨt nanrekyut enum hentar ti hatɨp
mɨt miyapɨr hɨm me God, hɨrak kakɨkepit te ti han tokik ehu etikewa me
menmen im.
9 *God kekepai ketaihis kenɨnai haiu mamre nɨkerek nɨrak. Hɨrak
kehimɨtenai kentar haiu yaain au. Haiu enun. Hɨrak kehimɨtenai kentar
han kɨrak kerekek hɨrak han tewenɨnai. Nɨpaa God kewis tɨ wen au, hɨrak
han tewenɨnai katɨp maain hɨrak kaksiuwe Krais Jisas kaknen kakɨkepai.
10 *Te in ek, hɨrak epei keteiknai hɨrak han tewenɨnai. Hɨrak keriuwet
Jisas Krais hɨrak epei kan kaktaihis naanmamrai. Hɨrak keremir menmen
menip haiu mɨt haiu mami, hɨrak keteiknai keriuwe hɨm mɨrak yaaim mar
kerekek haiu mamɨt hɨmɨn yaaik haiu mamu werek werek tipmain tipmain
enum eik.
11 *Me hɨm mɨrak yaaim keremem, hɨrak kehimɨtena hi aposel kɨrak, hi

* **1:1** Ef 1:1 * **1:2** 1Ti 1:2 * **1:3** Fl 3:5; Ap 23:1, 24:16 * **1:5** Ap 16:1 * **1:6** 1Ti 4:14 * **1:7** Ro 8:15 * **1:8** Ro 1:16 * **1:9** Ef 1:8-9; Ta 3:5 * **1:10** 1Ko 15:55-57; Hi 2:14 * **1:11** 1Ti 2:7

hewep hɨm mɨt miyapɨr hetpor hɨm mɨrak.
12 Mɨt nerewaank nenterim, te hi yɨnk enuk au. Hi hertei keimɨn
hi eisesik, hi hertei hɨrak naanmɨpre menmen hɨrak kehimɨtenewem hi
hɨrɨakem ere wɨ maain hɨrak kaknen skelim mɨt han kitet menmen hɨr
nɨrɨakem.
13 *Te ti ehises hɨm yaaim ti hemtewem hi nɨpaa hetputem. Hɨm im hɨram
mɨre piksa meteiknut menmen yaaim. Ti wen eises Krais Jisas ti hanhanek
ketike mɨt har ke haiu mɨt yapɨrwe ne Krais Jisas mɨrɨakem.
14 *Ti naanempre werek werek hɨm yaaim me Krais God Hɨmɨn Yaaik
kerek kau kekre han kaiu hɨrak epei kewetutem.
15 *Ti hertei werek werek hɨrak Fiselas, Hemosenis tetike mɨt han
yapɨrwe ne provins Esia hɨr yɨnk enuk neriuwa nɨneina nɨnaipɨsa me wɨ
mɨt newisa hi hen hekre wɨnak enuk ke gavman.
16 Hi hanhan God kakrɨak mɨtɨk Onesiforas ketike mɨt nɨrak menmen
yaaim. Me wɨ yapɨrwe hɨrak kekepa kenipa han yaaik. Hɨrak yɨnk enuk
kentar hi ekre wɨnak enuk au.
17 Hɨrak kɨpiun wit iuwe Rom, hɨrak kɨnketnau kɨnketnau ere hɨrak
kenepya.
18 *Ti hertei werek menmen yapɨrwe Onesiforas kerekyewem kekepa
keriuwerem keit wit Efesas. Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe hanhanek kakrekyɨwek
yaaim me wɨ maain hɨrak skelim haiu mɨt han kakitet menmen haiu
mɨrɨakem.

2

Ti hɨrɨak menmen me Krais har ke mɨtɨk ke ami yaaik

1 Te ti nɨkan kai ke menmen me God, ti hepu han tokik heriuwe menmen
mamkepai kerek God keweteiyem kentar haiu ne Krais Jisas.
2 Hɨm mei yapɨrwe ti epei hemtau hi hetpim mɨt yapɨrwe nemtewem, ti
atɨp mɨt han yaain em, te maain hɨr nantɨp mɨt miyapɨr han em.
3 *Mɨt hɨr neriwaank me menmen, ti wen han yaaik ehu ehises hɨm me
Jisas Krais werek werek ehɨr ke mɨtɨk ke ami kises hɨm me mɨtɨk iuwe
kɨrak.
4 Mɨtɨk ke ami ap kɨrɨak menmen me mɨt han au. Mɨtɨk kɨrak iuwe
kerekek. Hɨrak hanhan kaknip mɨtɨk iuwe kɨrak han yaaik kakriuwerek
kerekek.
5 *Mɨtɨk kesiuknen ketike mɨt han, te hɨrak ekises hɨm werek werek
au, hɨrak kakinɨn mɨt, hɨrak ap kakɨt menmen au. Hɨrak kakɨmtau hɨm
kakisesim, te hɨrak kakɨt menmen.
6 *Mɨtɨk kaan ni mɨrak kamɨr menmen iuwe, maain hɨrak kakinɨn kakɨt
menmen epei me yaaim, mɨt han nanisesik.
7 Ti han kitet menmen wikak im hi hetputem. Hɨram mɨre piksa
meteiknut menmen. Mɨtɨk Iuwe kakɨkepit te ti hertei menmen im werek
werek.
8 *Hekrit hekrit ti han ekitet Jisas Krais. Hɨrak kɨre mɨtɨk, hɨrak nepenyek
ke mɨtɨk iuwe Devit ke Juda. Hɨrak Jisas hɨrak kɨre God, hɨrak kaa pɨke
kekrit kepu kepeit kar ke hi hatɨp mɨt em meriuwe hɨm mai yaaim.
9 *Mɨt nerewaank hi hepu hekre wɨnak enuk har ke mɨtɨk kɨrɨak enum
hentar hi hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais. Te mɨt ap newenɨn hɨm me God
au. Hɨram mepno ein ein.

---

* **1:13** 1Ti 4:6, 6:3; Ta 1:9, 2:1 * **1:14** 1Ti 6:20 * **1:15** 2Ti 4:16 * **1:18** Ju 21 * **2:3** 2Ti 1:8; 4:5 * **2:5** 2Ti 4:8 * **2:6** 1Ko 9:7, 10 * **2:8** 1Ko 15:4, 20; Ro 1:3 * **2:9** Ef 3:1; Fl 1:12-14

10 *Hɨram mepno ein ein te hi han yaaik hepu hetike menmen im enum
hentar hi hertei menmen hi hɨrɨakem hɨram mamkaap mɨt kerek God
kehimɨtenor hɨr mɨt ne Krais Jisas, hɨrak kakɨkepi kaktorhis hɨr nantikerek
nanu werek werek tipmain tipmain enum eik.
11 *Haiu mertei hɨm im hɨram matɨp werek. Hɨram matɨp mar im:
"Haiu mami mamtike Krais Jisas, te haiu mamtikerek mamu.
12 *Haiu mamu han tokik me menmen enum mɨt nerekyeiyem, te maain
haiu mamu mamtikerek naanmamre mit.
Haiu mepakɨnek te hɨrak kakraipakɨn.
13 *Haiu mare mamisesik, te maain au haiu mɨnapen, hɨrak wen kakises
hɨm mɨrak. Hɨrak kakweikɨn his taau."

Mɨtɨk kime menmen werek werek kar ik, God kaktɨp hɨrak yaaik

14 *Hekrit hekrit ti ekɨak han ke mɨt miyapɨr nit en me hɨm hi hetputem.
Ti etporem hɨm manp God kakɨrem, ti etpor hɨr ap enɨnehan me hɨm ham
hɨm ham au emɨt! Menmen im mamkaap mɨt kerek nemtewem au. Hɨram
mamriwaank.
15 *Ti hɨrekes erɨak menmen yaaim enip God han yaaik ehɨr ke mɨtɨk
kɨrɨak menmen yaaim, hɨrak yɨnk enuk au. Ti hewepyapɨr hɨm me God
eteikɨn mɨt em werek werek.
16 *Ti enapen hɨm enum weinɨm hentar hɨm mar im mamri mɨt han kɨr
te hɨr nanises menmen enum yapɨrwe.
17 *Hɨm im enum mar wikes teknei mɨwapɨn yɨnk ke mɨt. Hɨm me mɨtɨkɨt
wik it Haimenias ketike Failitas hɨram enum mar ke wikes teknei.
18 Hɨrakɨt tɨnaipɨs hɨm yaaim me God, hɨrakɨt tatɨp God epei keithis mɨt
kɨkɨan. Te hɨrakɨt teweikɨn han ke mɨt han te hɨr ap nises hɨm yaaim au.
Hɨr nises hɨm enum mar hi epei hetpim.
19 *Mɨt nises hɨm me God, hɨr nɨre teinɨk God kamɨr mau wɨnak, hɨr ap
te nanises hɨm enum nanɨwaank hɨras au. Me mɨt in God katɨp hɨm im:
"Mɨtɨk Iuwe kertei neimɨn hɨr nɨkerek nɨrak, neimɨn au. Neimɨn natɨp
Mɨtɨk Iuwe naanmɨpror, hɨr enɨnepɨn enkeipɨn menmen enum."
20 *Mekre wɨnak iuwe yaaik sar metike mɨn yapɨrwe mepeit. Mɨn ham
mɨre gol, mɨn ham mɨre silva, mɨn ham mɨre toni weinɨm. Mɨn yaaim mɨt
newis menmen mekrerem newet mɨt em hɨr nanɨm. Mɨn enum me toni
weinɨm o sar, hɨr newis menmen enum me teipe wenut mekrerem.
21 *Keimɨn kenpɨn kekeipɨn hɨm enum hɨrak kakɨr ke mɨn yaaik kerp
kemerɨr Mɨtɨk Iuwe kakrɨak menmen yaaim ekriuwerek.
22 *Ti erɨr enepɨn ekeipɨn menmen mɨt pipep hanhanem. Menmen im au
emɨt! Ti etike mɨt yaain han kɨr yaaik prar prar, hɨr nitehi God menmen, yi
eiyises menmen yaaim me God, yi eiyises hɨm mɨrak, hanhan mɨt, yi han
yaaik eiriuwe mɨt yi eikiyan eiyu eiyɨt.
23 *Ti enaaiwɨr hɨm enum kerek mɨt netari menmen me God hɨr
nituthiyem au emɨt! Ti hertei yi yatɨpan me hɨm mar im enum yi einehan
me menmen im.
24 *Mɨtɨk kerek kime menmen me Mɨtɨk Iuwe, hɨrak ketike mɨt han
nanɨnehan au emɨt! Hɨrak eku han yaaik ekriuwe mɨt yapɨrwe kakteiknor
menmen me God hɨrak han ekɨwei ekwaai,

---

* **2:10** Ef 3:13; Kl 1:24 * **2:11** 2Ko 4:11 * **2:12** Mt 10:33 * **2:13** Ro 3:3-4; Nam 23:19; Ta 1:2 * **2:14** 1Ti 6:4; Ta 3:9 * **2:15** 1Ti 4:6; Ta 2:7-8 * **2:16** 1Ti 4:7 * **2:17** 1Ti 1:20 * **2:19** Nam 16:5, 26; Jo 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * **2:20** 1Ko 3:12 * **2:21** 2Ti 3:17 * **2:22** 1Ti 6:11 * **2:23** 1Ti 4:7 * **2:24** 1Ti 3:3; Ta 1:7

25 *kerek keteikɨn mɨt enun menmen mɨr enum hɨr nisesim. Ti arɨakem
haiu mepɨtari God kakɨkepi te hɨr nanweikɨn sip me menmen enum
nanɨrtei hɨm yaaim nanisesim o au.
26 Nɨpaa Seten keweikɨn han ke mɨt kar ke hɨrak ketorhis nekre hepin
mɨrak, hɨrak kenipi nises han kɨrak. Te hɨr nanɨrtei hɨm yaaim hɨr nanrɨr
nanɨnepɨn nankeipɨn hepin me Seten nanɨr ke saauk mɨrɨr mekeipɨn hepin
me mɨt.

3

Wɨ menep Krais Jisas pɨke kaknen, mɨt nanrɨak menmen enum yapɨrwe

1 *Ti han ekitet menmen im. Maain wɨ menep Krais Jisas pɨke kaknen,
menmen enum iuwe mamɨkrit mamnen.
2 *Mɨt hanhan hɨras keriyen, hɨr paan tokik, hɨr han kitet hɨr hɨras iuwe,
hɨr nantɨp mɨt enum, hɨr nanises hɨm me miye haai au, hɨr han yaaik
neriuwe menmen mɨt nanrekyorem nankepi neriuwerem au, hɨr nantɨp
hɨram menmen weinɨm. Hɨr nanɨnapen menmen yaaim.
3 Hɨr hanhan mɨt au, hɨr nanɨnapen te nanu nanɨt, hɨr nansiuwe hɨm
enum, hɨr nanwenɨn han kɨr me menmen enum au, hɨr mɨt enun nepan
nanɨnaain menmen yaaim.
4 Hɨr nanises hɨm mɨr hɨras au, hɨr han kakitet enum enum, hɨr han kitet
hɨr nertei menmen yapɨrwe, hɨr hanhan menmen me Seten mamrekyor
han kɨr yaaik. God au.
5 *Hɨr nemipɨn nanises menmen me God, te mɨt nanɨrem, te menmen
iuwe me God mau mekre han kɨr au. Ti eweikɨn sip ewet mɨt nar ik.
6 *Mɨt han nar ik hɨr nen natɨp hɨm yaaim meit wɨnak me mɨt hɨr nemipɨn
miyapɨr enun netari hɨr yɨnk enuk neriuwe menmen nɨpaa hɨr nɨrɨakem,
hɨr han kɨr kakrit hɨr nanises hɨm heriyai heriyai.
7 *Hɨr nanɨmtau hɨm me mɨt yapɨrwe, te hɨr nertei hɨm me God werek
werek au.
8 *Nɨpaa Janis ketike Jambris hɨrakɨt teit hɨm me maam nɨpu kaiu Moses
hɨm tewɨrem. Mar im mɨt in hɨr nemɨnpep hɨm yaaim me God weinɨm. Te
hɨr mɨt han kɨr enuk, hɨr netari hɨm yaaim me God au.
9 Hɨr hɨm mɨr mamɨkrit iuwe au. Mɨt yapɨrwe nanɨrtei menmen mɨr
enum memipɨn mar ke nɨpaa mɨt nertei me menmen enum Janis ketike
Jambris hɨrakɨt tɨrɨakem.

Ti ewis hɨm me God mekre han kit ti ehisesim

10 Au, ti etikewa hawɨr wariyakɨt, te ti hertei hɨm mai, ti hertei menmen
hekrit hekrit hi hɨrɨakem. Ti hertei han kai hi hises God werek werek, hi
han kekrit han enuk heriuwe mɨt waswas au, hi hanhani. Hi hepu han tokik
me menmen enum mɨt nerekyewem.
11 *Ti hertei mɨt nesiuwe hɨm neiyep te hɨr nerewaank iuwe. Ti hertei
menmen mɨt nerekyewem meit wit Antiok, Aikoniam, Listra, mɨt en neiyep
nerewaank enum. Hi haa au, God kekepa hi wen hepu.
12 *Mɨt yapɨrwe kerek hanhan nises Krais Jisas werek werek, mɨt nanɨnɨp
nansiuwe hɨm nanriwaank.
13 Te mɨt enun netike mɨt han enun newisesik, maain hɨr nanrɨak enum
iuwe, Seten hɨrekes kamitorpɨn, hɨr nanmitetpɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe.

---

* **2:25** 1Ti 2:4 * **3:1** 1Ti 4:1 * **3:2** Ro 1:29-31 * **3:5** Mt 7:15, 21; Ro 2:19-20; Ta 1:16 * **3:6** Ta 1:11 * **3:7** 2Ti 2:25 * **3:8** Eks 7:11, 22; 1Ti 6:5 * **3:11** Ap 13:50, 14:5, 19; Sam 34:19 * **3:12** Mt 16:24; Jo 15:20; Ap 14:22

14 *Te ti wen ehises hɨm yaaim nɨpaa mɨt netputem ti hisesim hentar ti
hertei werek mɨt kerek hɨr netputem hɨr yaain.
15 *Nɨpaa ti kike miye pit wetike maam pit hɨr netput hɨm yaaim me God.
In ek haiu mɨt metputem ti hisesim. Hɨm im hɨram yaaim mamteiknut
menmen yaaim ti ehisesim me Krais Jisas te maain God kakɨkepit kaktuthis
ti nɨkan kɨrak.
16 *Nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik kewep han ke mɨt, hɨr newis hɨm mɨrak
mau tɨwei. Hɨm im yaaim mamteikɨn haiu mɨt menmen, mamwepyapɨr
menmen enum haiu mɨrɨakem, mamkepai haiu mamweikɨn han kaiu,
mamteiknai menmen yaaim haiu emisesim te han kaiu yaaik prar prar.
17 *Hɨram mamkepai haiu mɨt ne God haiu yaain te haiu mamrɨak
menmen yaaim yapɨrwe mɨrak.

4

Ti atɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me God

1-2 **Hi hetput hɨm manp, God Haai ketike Jisas Krais, hɨrakɨt tɨrawɨr teit
ninaan mɨrakɨt. Hi hetput hentar Jisas Krais pɨke kaknen te maain hɨrak
skelim mɨt nepu nantike mɨt kerek epei naa. Hi hetput te ti atɨp mɨt miyapɨr
hɨm me God, ti eteikɨn mɨt hɨr nises menmen enum, ti eneri, ekekyor han
kɨr te hɨr enises menmen yaaim. Ti eteiknorem werek werek han enuk
eriuweri au emɨt!
3 *Ti erɨak menmen im hentar maain mɨt miyapɨr hɨr nanɨnapen
nanɨmtau hɨm yaaim me God au. Hɨr hanhan nanɨmtau hɨm enum me
memipɨn mamnip han kɨr yaaik. Te hɨr nanri mɨt yapɨrwe nanitorhi te hɨr
nanɨtpor hɨm, hɨr hanhan nanɨmtewem.
4 *Hɨr nanweikɨn sip nanwet hɨm yaaim em, hɨr nanises hɨm weinɨm me
mɨt.
5 Hekrit hekrit te ti naanmamre hɨrekes, ehɨrp han tokik me menmen
enum enum mamnen, ti atɨp mɨt hɨm yaaim me Krais Jisas te hɨr
nanɨmtewem. Ti erɨakem iuwe, te ti ere mɨtɨk ke God yaaik.

Wok me Pol hɨram menep epei au

6 *Ti ehises menmen hi hetputem, te hi au. Wɨ epei mamnen te mɨt
naniyep te hi hahi.
7 *Hi epei hɨrɨak menmen God nɨpaa kehimɨtena hi hɨrɨakem. Hi hɨre
mɨtɨk kesiuknen resis ken kɨpiun mak. Menmen hi hɨrɨakem hɨram epei
au.
8 *Te menmen yaaim me hɨmɨn kai memeriyo mɨwaai meit wit ke God.
Maain God hɨrak Mɨtɨk Iuwe Yaaik skelim mɨt, hɨrak kakwetewem. Te hi
kiutɨpen au. Hɨrak kakwet mɨt han kerek nanmeriyɨwek hɨr hanhan hɨrak
kakwepyapɨr hɨrekes kakɨt tɨ ik, hɨr nantikewa haiu mamɨt menmen yaaim
hɨrak kakwetaiyem.

Hɨm meiyam kike

9 *Ti ap era era ehɨt yayiwe au emɨt! Ti enen waswas hentar
10 *Dimas epei kɨnaipɨsa ken wit Tesalonaika, hɨrak hanhan keriuwe
menmen enum mɨt hanhan em. Kresens epei ken wit Galesia, Taitas ken
wit Dalmesia.

---

* **3:14** 2Ti 2:2 * **3:15** Jo 5:39 * **3:16** Ro 15:4; 2Pi 1:21 * **3:17** 2Ti 2:21 * **4:1-2** Ap 10:42; Ro 14:9-10 * **4:1-2** Ap 20:20, 31 * **4:3** 1Ti 4:1; 2Ti 1:13 * **4:4** 1Ti 4:7 * **4:6** Fl 2:17 * **4:7** 1Ti 6:12 * **4:8** 1Ko 9:24-25; Rev 2:10 * **4:9** 2Ti 1:4 * **4:10** Kl 4:14; Ta 1:4

11 *Luk kiutɨpen kerekek kau ketikewa. Ti ehɨthis Jon Mak hɨrak
kaktikewit yi einen in kakɨntar hɨrak yaaik kakɨkepa.
12 *Hi heriuwet Tikikas hɨrak epei ken wit Efesas.
13 *Wɨ kerek ti enen, ti ehɨt saket kai nokik kerek nɨpaa hi enemtɨn ewisɨm
mɨwaai meit wɨnak ke Kapas keit wit Troas. Te ti etɨwem mamtike tɨwei
mei. Tɨwei mit nɨpaa mɨt nɨrɨakem me miyak patɨn, ti etɨwem eiyɨm enen
hi hanhanem iuwe.
14 *Aleksanda, mɨtɨk kime bras ain, hɨrak kerekyo menmen enum
enum. Mɨtɨk Iuwe kakrekyɨwek enum mamrer menmen me hɨrak epei
kerekyewem.
15 Ti naanempre hɨrekes me hɨrak hentar hɨrak katɨp enum enum me
hɨm yaaim me Krais haiu matɨp mɨt em.
16 *Wɨ hi hinɨn hen kot ke gavman hatɨp hɨm naanempre hɨrekes, mɨt
han nekepa au, hɨr nɨnaipɨsa. Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe ap han kitet menmen
im enum hɨr nɨrɨakem keremem.
17 *Te Mɨtɨk Iuwe kekepa kerekyo hi han tokik hau. Mar im hi hatɨp mɨt
hɨm me God te mɨt yapɨrwe neit kot nemtewem. Te Mɨtɨk Iuwe kekepa, mɨt
ap neiyep hi haa au. Hi hepu werek.
18 Maain Mɨtɨk Iuwe kakɨkepa me menmen enum enum kakɨriya kakwisa
hahɨt wit kɨrak naanmamprau. Haiu emwenɨpi niuk mɨrak hɨrak iuwe
tipmain tipmain enum eik. Keremem.
19 *Ti atɨp Prisila wetike Akwila hɨr netike mɨt miyapɨr nɨkerek ne mɨtɨk
Onesiforas, ti etpor hɨr yaain.
20 *Irastas wen kepu wit Korin. Hi hinaipɨs Trofimas hɨrak kɨnap keit wit
Mailitas.
21 Te ti enen wasenum. Maain hawɨ hɨtan nɨme yuwerep mamnen.
Yubyulas, Pyudens, Lainas tetike mɨte Klodia natɨp ti yaaik, hɨr netike nit
yinan yapɨrwe in.
22 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe kaku kakɨkre han kit. Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe
han yaaik kɨrak kaku kaktikewi.

Mepɨr keremem

---

* **4:11** Kl 4:14; Ap 15:37-39 * **4:12** Ef 6:21-22 * **4:13** Ap 20:6 * **4:14** 1Ti 1:20; Sam 62:12; Pro 24:12; Ro 2:6 * **4:16** 2Ti 1:15 * **4:17** Ap 23:11, 27:23; Dan 6:22 * **4:19** Ap 18:2; 2Ti 1:16-17 * **4:20** Ap 19:22, 20:4

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨtɨk Taitas
Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp Taitas hɨm gude *1:1-4*
Hɨm me mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre emɨt ne sios *1:5-16*
Menmen mɨt miyapɨr ne sios nanisesim *2:1–3:11*
Pol katɨp Taitas hɨm mɨkaru *3:12-15*

1 Hi Pol hi hɨrɨak menmen me God, Jisas Krais kehimɨtena hi aposel kɨrak.
Hɨrak keriuweta hi hepno ekaap mɨt God kehimɨteni hɨr mɨt nɨrak, te hɨr
enises hɨm mɨrak werek. Hi etpor hɨm yaaim, te hɨr enɨrtei enises menmen
me God.
2 Hi ekaap mɨt hɨr nanises hɨm me God nanmeriyɨwek hɨrak kaknen
kaktorhis, te hɨr nantikerek nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik. God
hɨrak kemipɨn au. Nɨpaa enum eik hɨrak kɨrɨak tɨ wen au, hɨrak katɨp hɨrak
hanhan mɨt nantikerek nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.
3 *Hɨrak ketpim epei au, maain wɨ ham hɨrak kehimɨtanem, hɨrak
kewepyapɨrem. Hɨrak kewepyapɨrem keriuwe hɨm hɨrak kewetewem, te
hi atɨp mɨt em. God katɨp hɨrak kaktaihis haiu mɨt keriyen, te hɨrak keweto
hɨm im hi atɨp mɨt em.
4 *Taitas, hi Pol hewisut tɨwei ik kan. Ti nɨkan kai ke menmen me God
haiu yapɨrwe misesim. Hi hanhan God Haai ketike Krais Jisas kerek kekepai
kaktaihis, hɨrakɨt tatrekyut yaaim, te ti ehu werek werek.

Hɨm me mɨt iuwe naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me God

5 Hi hɨnaiwɨrit ti hepu wit Krit, te ti erɨak menmen ere werek nɨpaa hi
hɨrɨakem. Ti ehimɨtan mɨt iuwe naanempre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God nerer wit wit mar ke nɨpaa hi hetputem.
6 *Mɨt iuwe nɨpaa ere in hɨr nɨrɨak menmen enum au, hɨr naanmamre
mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God keriyen. Hɨr neit miyapɨr niutɨp niutɨp
keriyen. Nɨkerek nɨr enises hɨm me Krais, te hɨr mɨt han ap nansiuwe hɨm
nantɨp nɨkerek nɨr nɨrɨak enum nises han kɨr weinɨm ap nemtau hɨm me
miye haai au emɨt!
7 *Mɨtɨk iuwe naanmɨpre menmen me God, te hɨrak nɨpaa ere in kɨrɨak
menmen yaaim. Hɨrak mɨtɨk enuk paan tokik au emɨt! Hɨrak ap han enuk
waswas keriuwe menmen au emɨt! Hɨrak kaam tɨpar si enum ere ketaritari
au emɨt! Hɨrak ketike mɨt han nenehan nenepan me menmen au emɨt!
Hɨrak hanhan kakɨt pewek te han kenke kenterim au emɨt!
8 Au, hɨrak ekɨkaap mɨt han nan neke wit hak, hɨrak hanhan ekises
menmen yaaim. Hɨrak naanempre hɨrekes ekrɨak menmen yaaim ekises
hɨm me God. Hɨrak ekwenɨn han kɨrak te hɨrak eku werek.
9 *Hɨrak ekises hɨm yaaim nɨpaa haiu metporem, te hɨrak kaktɨp mɨt
kakɨkepi kakriuwe hɨm im yaaim, hɨrak kakri han ke mɨt ap nises hɨm
yaaim, te hɨr nanɨrtei menmen enum hɨr nisesim.

Mɨt enun ne wit Krit natɨp hɨm weinɨm nemipɨn

10 *Hɨrak ekrɨak menmen im ekɨntar mɨt yapɨrwe ein ne weiwɨk me
God hɨr nɨnapen nemtau hɨm me Krais. Hɨr natɨp me menmen weinɨm

---

* **1:3** Ef 1:9-10; Ta 2:10, 3:4; 1Ti 1:1, 11 * **1:4** 2Ko 8:23; Ga 2:3; 2Ti 1:2; 4:10; Ro 1:7 * **1:6** 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 * **1:7** 1Ko 4:1 * **1:9** 2Ti 4:3; Ta 2:1 * **1:10** 1Ti 4:7

nemitetpɨn mɨt neriuwerem. Mɨt yapɨrwe nar ik hɨr nises hɨm me mɨt
kerek natɨp nar ik: “Yi eirekir yɨnk ki, te yi yises hɨm me God werek werek.”
11 *Hɨr mɨt nar ik nemitetpɨn mɨt neriuwe hɨm mɨr im enum. Hɨr nari
han ke mɨt miyapɨr nɨkerek nɨr niutɨp niutɨp nerer wit wit neriwaank. Hɨr
netpor hɨm enum hɨr enisesim kerek haiu mɨt in haiu ap te mamrɨakem
taau. Te hɨr enɨt pewek keremem me mɨt han. Te ti ewenɨn menmen mɨt
nar ik hɨr nɨrɨakem natɨp mɨt em.
12 Nɨpaa mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne Krit hɨr han kitet hɨrak profet yaaik hɨrak
katɨp kar ik: “Hekrit hekrit haiu mɨt ne wit Krit haiu memipɨn, han kaiu
enuk haiu mɨrɨak enum mar ke samiyak enuk, haiu mau yain yain maam
menmen weinɨm.”
13-14 **Hɨm im hɨrak ketpim hɨram yaaim. Ti ene mɨt in ne weiwɨk me
God wɨsenum, te hɨr ap enises hɨm me weiwɨk me maamrer ne mɨt ne Isrel
au emɨt! Hɨr ap enises hɨm weinɨm me mɨt nises hɨm lo me nɨpaa te hɨr
neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God em au emɨt! Hɨr mɨt ne weiwɨk me
God hɨr enises hɨm mɨrak werek werek keremem.
15 *Mɨt han, han kɨr yaaik prar prar, hɨr han kitet menmen yapɨrwe
yaaim te hɨr ap nɨneinɨm au. Te mɨt han kerek han kɨr enuk, hɨr han kitet
hɨm me Krais werek werek au, hɨr natɨp menmen yapɨrwe hɨram enum
hɨr nɨneinɨm. Menmen mewaank han kɨr te hɨr netari menmen enum hɨr
nɨrɨakem nisesim.
16 *Hɨr natɨp hɨr netike God nau han kiutɨp, te menmen hɨr nɨrɨakem
nisesim meteiknai hɨr nemipɨn. Hɨr netike God nau han kiutɨp taauye! Hɨr
nises hɨm me Krais au. Hɨr mɨt enun paan tokik, hɨr ap nanrɨak menmen
mei yaaim miutɨp taauye!

2

Hɨm ti atɨp mɨt miyapɨr iuwe em

1 *Te ti etɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim hɨram mises hɨm me God.
2 Ti atɨp mɨt enun ne mɨt te hɨr ap naam tɨpar wain ere hɨr netaritari au
emɨt! Hɨr naanmampre hɨras enrɨak menmen yaaim, te mɨt han natɨp hɨr
yaain. Hɨr enwenɨn han kɨr me menmen hɨr nisesim. Hɨr enises hɨm me
Krais werek werek. Hɨr han tewenɨn mɨt. Mɨt nerekyor enum te hɨr han
tokik enu.
3 *Ti atɨp miyapɨr epei enun ne mɨt te hɨr naanempre hɨras me menmen
yapɨrwe hɨr nɨrɨakem, enɨr ke miyapɨr nises hɨm me God hɨr enrɨakem. Hɨr
ap nantɨpan nanisesan au emɨt! Hɨr ap hanhan nanɨm tɨpar wain yapɨrwe
au. Hɨr natɨp miyapɨr han menmen yaaim me God neteiknorem narkeik
hɨr nanisesim.
4 Hɨr entɨp miyapɨr nɨhan menmen enkepi te hɨr han etwenɨn mɨt nɨr
niutɨp niutɨp netike nɨkerek nɨr.
5 *Hɨr natɨp miyapɨr nɨhan menmen, te hɨr naanmamre hɨras te hɨr
nanrɨak mɨt miyapɨr menmen yaaim. Hɨr ap han ekitet nantike mɨt
nanriyanhis nanwenɨnem au emɨt! Hɨr naanmamre menmen me wɨnak,
enrɨak menmen yaaim enɨmtau hɨm me mɨt nɨr niutɨp niutɨp keriyen, te
mɨt han ap nantɨp enum me hɨm me Krais keremem au.

Hɨm me mɨt pipep

6 Ti atɨp mɨt pipep hɨm manp te hɨr naanempre hɨras nanwenɨn han kɨr
me menmen hɨr han kitetim te hɨr enrɨak menmen yaaim keremem.

---

* **1:11** Jo 10:12; 1Pi 5:2; 2Ti 3:6 * **1:13-14** 2Ti 4:2 * **1:13-14** 1Ti 4:7 * **1:15** Mt 15:11; Ro 14:20
* **1:16** 2Ti 3:5; 1Jo 1:6, 2:4 * **2:1** Ta 1:9 * **2:3** 1Ti 3:11 * **2:5** Ef 5:22

7 *Menmen yapɨrwe ti hɨrɨakem, hɨram mɨre piksa meteiknor menmen
hɨr enisesim. Wɨ ti etpor menmen, ti ap ari hɨm weinɨm etporem metike
hɨm yaaim mit au emɨt, te hɨr nanɨrtei ti mɨtɨk yaaik.
8 *Ti atɨp hɨm yaaim mamkaap mɨt keremem, te mɨt han ap te nantɨp
enum me hɨm mit. Ti erɨak menmen mar im, te mɨt enun nepan ne hɨm
me Krais hɨr yɨnk enuk nentar hɨr ap natɨp hɨm enum em menmen yaaim
haiu mɨt mɨrɨakem au.

Hɨm me wok mɨt

9 *Ti atɨp mɨt kerek nɨrɨak wok me mɨt han, te hɨr enises hɨm me mɨt nɨr
iuwe te hɨr han yaaik neriuweri me menmen yapɨrwe hɨr nɨrɨakem. Hɨr
ap enɨtpor hɨm enum au emɨt!
10 *Hɨr ap enkintɨp menmen me mɨt nɨr iuwe enɨpakɨnem au emɨt! Hɨr
naanmamre menmen me mɨt nɨr iuwe enises hɨm, te mɨt nɨr iuwe enɨrtei
mɨt in nɨrɨak menmen yaaim. Mar im mɨt nɨr iuwe hɨr han kitet hɨm me
God kaiu kakɨkepai hɨram yaaim.
11 Hi hatɨp menmen im hentar God epei keteiknai hɨrak hanhan
kakɨkepai haiu mɨt yapɨrwe kaktaihis, te hɨrak keriuwet Jisas hɨrak kan
tɨ.
12 *Menmen im meteiknai haiu emweikɨn sip emwet menmen enum me
tɨ. Haiu ap emises hɨras te haiu emrɨak menmen yaaim emises God emɨr
ke mɨt nises hɨm me God hɨr enrɨakem. Haiu emrɨak menmen emɨr im me
wɨ haiu mepu tɨ im e.
13 *Haiu emrɨak menmen im me wɨ haiu memerɨr wɨ yaaim God kaiu
Iuwe Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes kakteikɨn mɨt menmen
mɨrak iuwe.
14 *Nɨpaa hɨrak kaa kakɨkepai kaktaihis, te haiu emnaaiwɨr menmen
enum, haiu emises hɨm me God. Hɨrak kerekyei haiu mepu han yaaik
prar prar, haiu mɨt nɨrak keriyen. Haiu hanhan wɨsenum mamrekyɨwek
menmen yaaim.
15 *Ti wen etpor hɨm im hɨm manp enum. Mɨt hɨr nɨnapen nanises hɨm
im, ti etpor hɨm manp hekrehɨr ke Jisas te hɨr enisesim. Te ti ap ewis mɨt
hɨr nɨnan yipɨr nanwɨrek neweikɨn sip newetutem.

3

Haiu mɨt emises menmen yaaim

1 *Hekrit hekrit ti erɨak han ke mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God
te hɨr nanɨmtau hɨm me mɨt ne gavman netike mɨt kerek naanmɨpre mɨt
nerer wit wit, hɨr enises hɨm mɨr, enrɨak menmen yaaim enkepi.
2 *Hɨr ap nantɨp enum nansiuwe hɨm mɨt han au. Hɨr netikeri nenehan
au. Hɨr enkiyan enu enkaap mɨt nanɨrak mɨt yapɨrwe menmen yaaim.
3 *Nɨpaa ein haiu hɨras metari menmen me God haiu ap misesim au.
Seten kemitaipɨn kari han kaiu, te haiu hemkre menepam me menmen
haiu mɨrɨak enum, haiu mewenɨn han kaiu me menmen au, haiu mɨrɨak
menmen mises han kaiu keremem. Haiu mises menmen enum mepu
weinɨm mɨrɨak han kaiu yaaik. Haiu yɨnk enuk meriuwe mɨt netenen
menmen yaaim, o menmen me mɨt han, haiu mɨneini, hɨr nɨneinai haiu
enun nepan keriyen.

---

* **2:7** 1Ti 4:12; 1Pi 5:3 * **2:8** 1Pi 2:15 * **2:9** 1Ti 6:1; 1Pi 2:18 * **2:10** Ta 1:3 * **2:12** 1Jo 2:16; Ef 1:4 * **2:13** 1Ko 1:7; Fl 3:20 * **2:14** Ga 1:4; Sam 130:8; Eks 19:5; Diu 7:6; Esi 37:23; 1Pi 2:9; Ef 2:10 * **2:15** 1Ti 4:12 * **3:1** Ro 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * **3:2** Fl 4:5 * **3:3** 1Ko 6:11; Ef 2:2, 5:8

4 *Te God kerek maain kaktaihis, hɨrak keteiknai haiu mɨt hɨrak yaaik
hɨrak han tewenɨnai.
5 *Te hɨrak keriuwet Jisas kan kekepai. Hɨrak kekepai kentar menmen
yaaim haiu mɨrɨakem au. Hɨrak kekepai kentar hɨrak hanhanai. Wɨ nɨpaa
mɨt hɨr nɨkrai neriuwe tɨpar, God Hɨmɨn Yaaik kenipai haiu han yaaik prar
prar mepu, hɨrak kenipai keweikɨnhis hɨmɨn kaiu te haiu mises menmen
yaaim.
6 *God Haai kesiuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik kan kekepai iuwe kentar
menmen Jisas Krais kerek kekepai kaktaihis hɨrak kɨrɨakem.
7 *Hɨrak keriuwetek te hɨrak han yaaik kakɨkepai kakɨsak menmen enum
haiu mɨrɨakem hɨrak katɨp haiu yaain, kehimɨtenai haiu emɨnkerek maain
haiu emtikerek emu tipmain tipmain enum eik.
8 Menmen hi etputem hɨram hɨm yaaim. Hi hanhan te ti etpor hɨm im
hɨm manp, te hɨr mɨt kerek nises hɨm me God naanmampre hɨras nanrɨak
menmen yaaim. Menmen mar im hɨram yaaim mamkaap mɨt.
9 *Ti etike mɨt han yi ap eitɨpan einehan me hɨm enum weinɨm au emɨt! Ti
ap eises hɨm me wit tɨpir o menmen nɨpaa mɨt maamrer nɨrɨakem emɨt! Ti
etikeri yi einehan me hɨm lo Moses kewet mɨt ne Isrel em au emɨt! Menmen
mar im mamkaap mɨt au. Hɨram mamɨwaanki.
10 *Mɨtɨk hak kari han ke mɨt han ne weiwɨk me God hɨr nisesik, te ti
enerek miutɨp o wik. Epei au, hɨrak wen ap kakɨmtau hɨm mit, yi mɨt
yapɨrwe eiweikɨn sip eiwetɨwek.
11 *Mɨtɨk kar ik han kitet menmen enum, kɨrɨak menmen enum. Menmen
enum hɨrak kɨrɨakem mewepyapɨr hɨrak enuk.

Pol kewis hɨm ham yinam

12 *Maain te hi esiuwe mɨtɨk Atemas o Tikikas hɨrak kiutɨp kaknen kakiun
ein, ti enen waswas, te hawɨr ewɨwen yipɨrakɨt ewɨt wit Nikapolis. Hi amɨ
ahu in ere hawɨ hɨtan epei au.
13 *Ti ekaap mɨtɨk Sinas kerek kertei menmen me lo me mɨt ne wit Rom.
Ti ekepik ketike mɨtɨk Apolos. Ti ekepikɨt, te hɨrakɨt tetenen menmen me
hɨr neiyɨm nanɨno.
14 *Mɨt miyapɨr naiu enɨrtei enrɨak yaaim enkaap mɨt miyapɨr hɨr han
enuk me menmen enum man mewaanki. Haiu emrɨak menmen im emkepi
te hɨr enu enɨr ke nu hɨr mɨt ap nɨman au, hɨram mamri yapɨrwe. Mar im
hɨr ap nanu weinɨm au, hɨr enises menmen me God werek werek.
15 Mɨt miyapɨr kerek netikewa haiu mau in, hɨr nesiuwe hɨm natɨp ti
yaaik. Ti atɨp mɨt miyapɨr ein haiu matɨp hɨr yaain. Hi hanhan God han
yaaik kɨrak kaku kaktikewi.

Mepɨr keremem

---

* **3:4** Ta 1:3 * **3:5** 2Ti 1:9; Ef 5:26; Jo 3:5 * **3:6** Ap 2:17-18 * **3:7** Ro 3:24 * **3:9** 2Ti 2:14, 16, 23 * **3:10** Mt 18:15-17; 2Jo 10 * **3:11** 1Ti 6:3-5 * **3:12** Ef 6:21-22 * **3:13** Ap 18:24; 1Ko 3:5-6, 16:12 * **3:14** Ef 4:28; Ta 2:14; Mt 7:19

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Failimon
Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨtɨk Failimon hɨm gude *1:1-3*
Pol kewenɨpi niuk me Failimon *1:4-7*
Pol kitehi Failimon hɨrak naanmampre Onisimas *1:18-22*
Pol katɨp Failimon hɨm mɨkaru *1:23-25*

1 *Hi Pol hi hepu hekre wɨnak enuk ke gavman hentar hɨm me Jisas Krais
hi atɨp mɨt em. Hi hetike kaiu yinak Timoti, hawɨr wik wewis tɨwei ik
wesiuwerek ken ti Failimon. Ti kawɨr yaaik, haiu mɨrɨak menmen miutɨp.
2 *Hawɨr ap weswut ti kiutɨpen tɨwei ik au. Hawɨr wesiuwerek kakno
mɨt ne weiwɨk me God kerek nau nererik neit wɨnak kit eik, hɨr netike Apia
yenten pawɨr wetike Akipas. Hɨrak kɨrɨak menmen kar ke hawɨr wɨrɨakem.
3 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais han yaaik
kɨrakɨt hɨrak kaku kaktikewi, yi eiyu werek werek.

Failimon kises hɨm me Mɨtɨk Iuwe

4 *Hekrit hekrit hi hitehi God, hi hetpɨwek hɨrak yaaik hentar
5 hi hemtau ti ehises Mɨtɨk Iuwe, ti hanhanek hɨrak ketike mɨt hɨr nises
hɨm mɨrak.
6 *Hi hitehi God te hawɨr wetikewi wewepnak me menmen me God, hɨrak
kakɨkepit te ti ertei iuwe menmen yapɨrwe me God haiu metɨwem hɨram
mamkepai wɨsenum, haiu emises hɨm me Krais werek werek.
7 *Kai yinak yaaik, hi han yaaik wɨsenuk hau werek werek hentar ti
hanhan mɨt ne weiwɨk me God ein, ti ekepi hɨr han tokik nepu hɨr nau
werek werek neriuwe menmen me God.

Failimon pɨke kakɨthis Onisimas hɨrak kɨre kɨrak yinak

8-10 **Hi han kitet menmen im ti hɨrɨak mɨt em hɨram menmen yaaim.
Hi amɨ hituthi ti erɨak menmen yaaim me nɨkan kai Onisimas. Hi hɨre haai
kɨrak hentar hi heit wɨnak enuk ke gavman, hi hekepik hɨrak kises hɨm
me God. Hɨram werek te hi etput hɨm iuwe menmen im hekrehɨr ke Krais
hentar hɨrak kehimɨtena hi mɨtɨk iuwe, te ti ehisesim. Au, hi hɨnapen etput
hɨm iuwe au emɨt! Hawɨr hanhanakɨt, te hi hɨnapen. Hi Pol hi enuk epei
he mɨtɨk hi heit wɨnak enuk ke gavman hentar hɨm me Jisas Krais hi atɨp
mɨt em. Hi hare hituthi ti arɨak yaaim me nɨkan kai Onisimas.
11 Ti hertei niuk mɨrak matɨp mar im: "Hɨrak kɨkaap mɨt," te nɨpaa hɨrak
kɨrɨak menmen hɨrak ap kekepit au. In ek hɨrak kises hɨm me God te hɨrak
kɨrɨak menmen yaaim kekepawɨr. Hɨrak kekepit, kekepa.
12 In ek hi epei esiuwerek kan kɨrit. Hi han in han kitetik.
13 *Hi hanhan eriuwerek, te hɨrak kaktikewa kaku in kakɨkepa kerek hi
wen hepu wɨnak enuk ke gavman hentar hɨm me God. Te hi hepu in ti
ekepa. Au, ti hepeit ein, te hi hanhan hɨrak kekrehɨr kit kekepa.
14 *Hi epei hesiuwerek ken ein. Hɨrak ap kau ketikewa au. Hi ap etenenik
ere hi heswut tɨwei eituthi ti ewenhi hɨrak kaku in, te hi esiuwerek ken ein.
Hi hɨnapen ti yɨnk enuk hentar hi etenen mɨtɨk kit ere ti ewenhi, te hi epei
hesiuwerek ken. Hi hanhan ti erɨak menmen ti ehises han kit ek.

---

* **1:1** Ef 3:1 * **1:2** Kl 4:17; 2Ti 2:3 * **1:3** Ga 1:3 * **1:4** Ro 1:8-9 * **1:6** Fl 1:9; Kl 1:9 * **1:7** 2Ko 7:4 * **1:8-10** Fl 1 * **1:8-10** Kl 4:9; 1Ko 4:15 * **1:13** Fl 2:30 * **1:14** 2Ko 9:7; 1Pi 5:2

15 Hi han kai katɨp kar ik: “God kewisɨk hɨrak kɨnaiwɨrit kɨrɨr ken keit
ein wɨ ham kentar maain hɨrak ap pɨke kaknen
16 *kakɨr ke mɨtɨk kit kɨrɨak wok mit taau! Hɨrak kakre kit yinak yaaik
kaku kaktikewit. Hi hanhanek iuwe. Ti au ti tewen han tewenɨnek wɨsenuk
hentar hɨrak kit yinak yaaik ke menmen me Jisas, hɨrak mɨtɨk kit kɨrɨak
menmen mit.
17 Te ti han ektɨp hi wariyakɨt kit, te han kit ektɨp mɨtɨk hak eik ekpɨre
hɨrak wariyakɨt kit ekpar kerek hi wariyakɨt kit. Hɨrak Onisimas kaknen,
ti etɨwekhis.
18 Hɨrak kerekyut menmen enum kekintɨp menmen kɨsawɨnem, te ti
ehitauhi me menmen hɨrak kekintɨpem.
19 *Hi Pol hi hewis hɨm im me his mai hɨrekes, te hi hɨrekes pɨke ewetitem.
Nɨpaa hi ekepit, te ti eweikɨn han hises hɨm me God, te ti eweto menmen
me im em au.
20 Te kai yinak, ti erekyo menmen yaaim im. Ti naanmɨpre Onisimas kar
ke ti naanmɨmprau. Ti erɨak menmen im mentar hawɨr wises Mɨtɨk Iuwe,
te hi han yaaik eriuwit.
21 Hi ewisut tɨwei ik ke han kai katɨp ti ehises menmen hi hetputem. Au,
hi hertei ti ehinɨn menmen im hi hituthiyem.
22 *Maain Onisimas kaknen kakiun ein, ti etɨwek his ti wen naan-
mamrɨwek yaaik ti erekyɨwek haau mai mamɨntar hi hanhan God
kakɨmtau menmen yi yitɨwekhi ke hi, te hɨrak kaksiupena hi anaaiwɨr
wɨnak enuk ke gavman, hi anen ari.

Mɨt hɨr natɨp gude men mɨtɨk Failimon

23 *Hi hetike Epafras wau wekre wɨnak enuk ke gavman wentar hɨm me
Jisas Krais. Hɨrak kesiuwe hɨm ketput ti yaaik.
24 *Mak, Aristakas, Dimas tetike Luk hɨr netikewawɨr haiu mɨrɨak
menmen me God. Hɨr nesiuwe hɨm natɨp ti yaaik.
25 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais han yaaik kɨrak kaku kaktikewi.

Mepɨr keremem

---

* **1:16** 1Ti 6:2 * **1:19** 1Ko 16:21; Ga 6:11 * **1:22** Fl 1:25, 2:24 * **1:23** Kl 1:7 * **1:24** Kl 4:10, 14; 2Ti 4:10-11

Tɨwei Mɨtɨk Kewisɨk Ken Mɨt Ne Isrel - Hibru

Menmen me tɨwei ik

Krais keteiknai God hɨrak kɨre mekak *1:1-3*
Krais Iuwe kinɨn mɨt ensel *1:4–2:18*
Krais Iuwe kinɨn Moses ketike Josua *3:1–4:13*
Krais Iuwe kinɨn mɨt pris *4:14–7:28*
Hɨm me Krais hɨram minɨn hɨm enɨpaa God kewet Moses em *8:1–9:28*
Hemkre me Jisas minɨn hemkre me bulmakau, ehɨram mesak menmen enum maiu *10:1-39*
Haiu mɨt han ekitet Jisas haiu emnakɨn tokim eemisesim *11:1–12:29*
Hɨm me menmen mɨt ne weiwɨk me God ehɨr nanisesim *13:1-19*
Hɨm mɨkaru *13:20-25*

God Nɨkan kɨrak kekrehɨr ke Haai kɨrak ketpai hɨm mɨrak

1 Nɨpaa enum eik me wɨ ham yapɨrwe, God katɨp mɨt profet hɨm mɨrak
kenipi hɨr nɨtyak. Nepei au, hɨrak keriuweti nan natɨp maamrer hɨm
mɨrak.
2 *Te in ek, wɨ kerek tɨ nepei au mamɨsi, God kewepaiyapɨr hɨm mɨrak
keriuwe menmen Nɨkan kɨrak ketpim. God epei kehimɨtanek hɨrak
kakwetɨwek menmen mɨrak yapɨrwe. Nɨpaa God katɨp Nɨkan kɨrak te
hɨrak kises hɨm mɨrak hɨrak Nɨkan kɨrɨak menmen yapɨrwe mau tɨ mau
nepni, mar ke Haai kɨrak hanhanem.
3 *Nɨkan kɨrak Jisas keteiknai menmen iuwe me God merhɨhe mɨre
tɨpar meteiknai hɨmɨn kaiu kentar han kɨrak kerekek kɨre God. Hɨrak
hɨm mɨrak iuwe menip menmen yapɨrwe hɨram mises han kɨrak te hɨrak
naanmɨpre menmen yapɨrwe mau merer wit wit. Hɨrak hɨrekes kaa kentar
nu tentarakɨt kesak menmen enum mekre han ke haiu mɨt. Epei au, hɨrak
ken kau wit kerek God Mɨtɨk Iuwe kewiyen, hɨrak kau menep his yaaim
mɨrak kerek mɨt iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe hɨr newi.

Nɨkan ke God kinɨn mɨt ensel

4 *Jisas kau menep his yaaim me God kerek mɨt iuwe newi. Mar im God
epei keteiknai hɨrak kɨrɨakek hɨrak kinɨn mɨt ensel kar ke niuk kerek God
kewetɨwekem hɨram minɨn niuk me mɨt ensel.
5 *Niuk mɨrak iuwe minɨn niuk me mɨt ensel mentar nɨpaa God ap katɨp
mɨt nɨrak ensel kar ik:
“Petepin hi hehimɨtenit ti are nɨkan kai.” God keteipim pɨke ketpim kar ik:
“Maain hi ahu are Haai kɨrak, hɨrak kaku kakre Nɨkan kai.” God ap katɨp
me mɨt ensel nɨrak au. Hɨrak katɨp me Nɨkan kɨrak Jisas kerekek.
6 *Kerek wɨ nɨpaa God kakriuwet Nɨkan kɨrak iuwe mɨtɨk kaknen tɨ ik,
hɨrak keteipim pɨke ketpim kar ik:
“Yi mɨt ensel nai yi eiwenɨpi niuk mɨrak.”
7 *Hɨrak katɨp me mɨt ensel kar ik:
“Hi herekyor hɨr nɨrɨak menmen mai waswas nar ke nɨme, hɨr nanɨwaank
menmen ap mises han kai au nar ke si merhɨhe.”
8 *Te hɨrak katɨp me Nɨkan kɨrak kar ik:

---

* **1:2** Sam 2:8; Mt 21:38; Jo 1:3; Kl 1:16 * **1:3** 2Ko 4:4; Ap 2:33-34; Kl 1:15; Hi 8:1 * **1:4** Fl 2:9
* **1:5** Ap 13:33; Hi 5:5; 2Sml 7:14; Sam 2:7 * **1:6** Ro 8:29; Sam 97:7 * **1:7** Sam 104:4 * **1:8** Sam 45:6-7

"Ti are hi God ti Mɨtɨk Iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe tipmain tipmain enum eik. Ti tewen naanmamre menmen mit ti hɨrɨakem yaaim yaaim.
9 Ti hanhan heriuwe menmen yaaim, ti au han enuk heriuwe menmen enum, te ti Mɨtɨk Iuwe, hi God kit hi ehimɨtanit ti iuwe ti han yaaik ehinɨn mɨt yapɨrwe."
10 *God pɨke katɨp keteipim kar ik:
"Ti Mɨtɨk Iuwe nɨpaa enum eik ti hɨrɨak tɨ metike nepni meriuwe his mit.
11 Maain tɨ ik ketike nepni hɨram mamɨwaank mamɨt te ti au. Ti ehu ehɨt tipmain tipmain enum eik. Mar ke mɨt neriuwet laplap ere enum hɨr newɨrem, maain tɨ ketike nepni hɨram mamweikɨn his mamɨrem.
12 *Mar ke mɨt nenep laplap enum tokim newɨrem hɨr neit ham yaaim neriuwetem, te ti ehɨt tɨ ketike nepni enum ti ewɨrem emɨt, ti enip meiyam yaaim emɨkrehɨr mɨram. Ti hɨrekes au, ti ehu apar ke in ek ti hɨrekes hepu. Ti ap te eweikɨnhis are menmen enum tokim au. Ti ehu tipmain tipmain enum eik."
13 *Nɨpaa God katɨp kar ik:
"Ti ehu menep etikewa eno menep his mai yaaim kerek mɨt iuwe newi, ti ehu ere hi enep mɨt enun nepan ni enɨp enepi."
God hɨrak ap katɨp hɨm im men mɨt ensel au. Hɨrak katɨp Nɨkan kɨrak em keremem.
14 *Te mɨt ensel hɨr nɨre mekam? Hɨr nɨre hɨmɨn hɨr nɨrɨak menmen God ketpor, hɨrak keriuweti nanɨno nanrɨakem nankaap mɨt miyapɨr kerek hɨrak hanhan kaktorhis nanu nantikerek.

2

God hɨrak kakɨkepai kaktaihis-Menmen im hɨram iuwe

1 Nɨkan ke God Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn menmen yapɨrwe, te haiu emises wɨsenum menmen kerek nɨpaa haiu memtewem te haiu ap emnaaiwɨr hɨm im emweikɨn sip emwetɨwem au emɨt!
2 *Nɨpaa God katɨp mɨt ensel nɨrak hɨm mɨrak. Hɨr netɨwem netpim newepyapɨr mɨt em. Menmen nepei man mar ke nɨpaa hɨr netpim. Mɨt kerek neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God, hɨr nises menmen enum God kakrekyor enum mamaɨr ke hɨr nɨrɨak menmen enum.
3 *Te haiu emweikɨn sip emwet hɨm iuwe me God kakɨkepai kaktaihis, te haiu ap te mamnopɨn mamkeipɨn menmen enum God kakrɨak mɨt enum em taau. Nɨpaa Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrekes kinɨn kewepyapɨr God kaktaihis. Nepei au, mɨt kerek nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim, hɨr netpai nar ik: "Hɨm im ap me memitetpɨn au. Hɨram hɨm yaaim."
4 *God hɨrekes keteikɨn hɨm mɨr hɨram yaaim keriuwe menmen yaaim hɨrak kɨrɨakem kɨkaap mɨt keriuwerem. Hɨrak kɨrɨak menmen im metike hɨrak keriwet God hɨmɨn yaaik hɨrak kises han kɨrak kan kewet mɨt menmen mɨrak yaaim.

Jisas keweikɨnhis kɨre mɨtɨk hɨrak kekepai kaktaihis

5 Haiu matɨp me tɨ ham maain God kakrɨakem mamnen mɨt kerek nisesik hɨr nanwik. God ap kehimɨtan mɨt ensel hɨr naanmɨprewem.

---

* **1:10** Sam 102:25-27 * **1:12** Sam 22:22 * **1:13** Sam 110:1 * **1:14** Sam 34:7, 91:11 * **2:2** Ga 3:19 * **2:3** Hi 10:29, 12:25 * **2:4** Mk 16:20; 1Ko 12:4, 11

6 *Au, hɨm me God kerek mɨtɨk hak kewisɨm mau tɨwei Sam hɨram matɨp
mar im:
“God haiu mɨt mɨre mekam te ti han tewenɨnai naanemprai? Haiu au enun
weinɨn.
7 Me wɨ yinam te ti herekyei haiu enun te mɨt ensel hɨr ninɨnai hɨr iuwe. Ti
ewetai menmen mɨt iuwe netɨwem te haiu niuk maiu iuwe.
8 *Ti ehimɨtenai haiu maminɨn naanmamre menmen mit yapɨrwe.”
Hɨm hɨram mɨtɨk ik epei kewisɨm matɨp haiu mɨt maminɨn naanmamre
menmen yapɨrwe. Menmen miutɨp ap te maminɨnai taau. Te in ek haiu ap
minɨn naanmɨpre menmen wen au.

9 *Te in ek haiu mertei menmen me Mɨtɨk Jisas. Nɨpaa me wɨ yinam Jisas
kau tɨ ik God kɨrɨak Jisas au mɨtɨk weinɨk, te mɨt ensel hɨr iuwe ninɨnek.
In ek God kɨrɨakek hɨrak kɨre Mɨtɨk Iuwe keit menmen mɨrak iuwe kentar
Jisas kaa kekrehɨr kaiu te God kakrɨak haiu mɨt menmen yaaim kakriuwe
menmen im Jisas kɨrɨakem.

10 *Hɨram yaaim te hɨrak God kerek haai ke menmen yapɨrwe hɨrak
kɨrɨak menmen yapɨrwe hɨrak kenip Jisas hɨrak mɨtɨk yaaik wɨsenuk
keriuwe menmen enum makɨp. Marim God kɨrɨak Jisas yaaik te hɨrak
kakɨriyei haiu mɨt haiu mamre nɨkerek ne God haiu mamɨt menmen mɨrak
yaaim.

11 *Jisas kesak menmen enum haiu mɨt mɨrɨakem te haiu mɨre yaain.
Hɨrak ketikewai haai kiutɨp, te hɨrak ap yɨnk enuk katɨp haiu “kikrek
nɨrak.”
12 Hɨrak katɨp kar ik:
“God hi tewen awepyapɨr niuk mit atɨp kikrek nai yem. Me nɨmɨn ke mɨt
yapɨrwe nererik nises hɨm mit hi eine henye awenɨpi niuk mit.”
13 *Te hɨrak wen katɨp kar ik:
“Hi han ekitet hɨm me God hi ehisesim.” Hɨrak pɨke katɨp kar ik:
“Hi hepu in etike kikrek yapɨrwe God epei kewetori.”

Jisas keweikɨnhis kɨre mɨtɨk te hɨrak kekepai haiu mɨt

14 *Haiu mɨt miyapɨr Jisas katɨp haiu kikrek nɨrak haiu mɨre yɨnk,
hemkre o hemik, te hɨrak hɨrekes keweikɨnhis kɨre haiu mɨt te hɨrak kaa
kewaank Seten kerek kɨrɨak haiu mɨt haiu mami.
15 Hɨrak kɨrɨakem te haiu mɨt yapɨrwe nɨpaa haiu mɨnaain te mami
mamno mamɨr God, maain haiu ap te mamnapɨn mei taau.

16 *Hɨrak ap kɨrɨak menmen kɨkaap mɨt ensel au. Hɨrak kɨrɨakem kekepai
haiu mɨt nepenyerer ne Ebraham.

17 *Te hɨrak Jisas keweikɨnhis kar ke haiu mɨt kikrek nɨrak hɨrak kɨre
mɨtɨk kerekek. Hɨrak keweikɨnhis kɨre mɨtɨk te hɨrak kɨrɨak menmen me
God kɨre mɨtɨk iuwe pris kerek hanhan keriuwe mɨt hɨrak kɨrɨakem werek
werek. Hɨrak kɨrɨak menmen yaaim keiyɨm kesak menmen enum me haiu
mɨt yapɨrwe.

18 *Hɨrak yaaik te hɨrak kakɨkaap mɨt wen nanises God werek werek wɨ
menmen enum mamnen mamɨwaanki. Hɨrak kakɨkaap mɨt kakɨntar nɨpaa
menmen enum man mewaankek te hɨrak ap keweikɨn sip kewet God au.

---

* **2:6** Sam 8:4-6 * **2:8** 1Ko 15:27 * **2:9** Fl 2:8-9 * **2:10** Ro 11:36 * **2:11** Mt 25:40; Mk 3:35; Jo 20:17 * **2:13** Ais 8:17-18 * **2:14** Jo 12:31; 1Jo 3:8; Rev 12:10 * **2:16** Ais 41:8-9 * **2:17** Fl 2:7; Hi 2:14; 1Jo 2:2, 4:10 * **2:18** Hi 4:15

3

Jisas wɨsenuk kinɨn mɨtɨk Moses

1 *Nai yinan kerek God keit wit kɨrak kehimɨteni te yi yisesik yayɨt
menmen mɨrak, yi han ekitet Jisas werek werek. Hɨrak hɨrekes God
keriuwetek kɨre Aposel hɨrak kan kewepyapɨr hɨm mɨrak, hɨrak kɨrɨak
menmen mɨre mɨtɨk Hetpris, haiu mɨt misesik matɨp mɨt han ek.
2 *God kehimɨtanek hɨrak kɨrɨak menmen mɨrak te hɨrak kɨrɨakem
kisesim werek werek, kar ke nɨpaa mɨtɨk Moses kɨrɨakem kisesim kau
nɨmɨn ke mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.
3 Mɨtɨk Iuwe ik Jisas God kewisɨk hɨrak keit niuk mɨrak wɨsenum kinɨn
niuk me Moses kɨre mɨtɨk kime wɨnak yaaik keit niuk mɨrak iuwe. Wɨnak
au, hɨrak kepu weinɨm.
4 Wɨnak yapɨrwe ap te mamime hɨremes taau. Mɨt keriyen nimaam, te
God kinɨn kentar hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe.
5 *Moses kɨrɨak menmen me God nɨmɨn ke mɨt miyapɨr ne weiwɨk
mɨrak. Hɨrak kɨre wok mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak. Hɨrak
kewepyapɨr menmen God katɨp maain hɨrak hɨrekes kakrɨakem.
6 *Krais hɨrak au. Hɨrak Nɨkan ke God kerekek, hɨrak kɨrɨak menmen
me God werek werek. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr ne
weiwɨk me God. Haiu mamu mamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God te haiu
wen han tokik emu emɨmerɨr Mɨtɨk Iuwe kanen kaktaihis o au en, taau.

Mɨt ap nises hɨm me God ap te nanu werek werek taau

7 *Haiu emɨmtau hɨm kerek God Hɨmɨn Yaaik ketpaiyem emɨntar haiu ne
weiwɨk miutɨp mɨrak. Hɨrak katɨp kar ik:
“Petepin kerek yi yemtau God ketpi menmen,
8 *yi ap paan tokik (o eiyɨnke perkenum) eiweikɨn sip eiwetɨwem au emɨt!
Yi ap eiyises menmen me nɨpaa maamrer naiu nɨrɨakem neweikɨn sip
newet God me wɨ hɨr nepu wit tenhaan weinɨk mɨt ap newi. Hɨr han enuk
nari han kɨrak nenipɨwek han enuk keriuweri.”
9 God katɨp kar ik:
“Maamrer ni neit wit ik hɨr nari han kai enuk te hɨr nɨr menmen hi
hɨrɨakem me 40 tito, te hɨr au, hɨr neweikɨn sip neweto.
10 Hɨr nenipa hi han enuk heriuweri te hi hatɨp har ik:
‘Hɨr hekrit hekrit hɨr nises menmen ham enum mekre han kɨr. Hɨr au, hɨr
nepɨtari menmen hi hetpim hɨr nɨnapen nisesim.’
11 *Hi han enuk heriuweri te hi hatɨp hɨm iuwe har ik:
‘Hi ap ewisi hɨr nanɨnen nanu wit kerek hi ehimɨtenor hɨr nanɨno nani, ap
nanɨno ein ein au.’ ”

Haiu ap emweikɨn sip emwet hɨm me God emɨr ke nɨpaa hɨr mɨt ne Isrel nɨrɨakem emɨt

12 Nai yinan, yi naanmamre hɨras te yi mɨt ap te eirɨak han ki enuk yi
eiweikɨn sip eiwet God kerek kakpau kakpeit nɨpaa ere in te maain hɨrak
kaku tipmain tipmain enum eik.
13 Wɨ yapɨrwe God katɨp hɨram mɨre “petepin” yi hekrit hekrit einakɨnan
hitokim eikapan han tokik eiyu te yi ap eiwis menmen enum mamri han ki
memitipɨn te yi eiweikɨn sip eiwet God au emɨt!

---

* **3:1** Hi 4:14, 6:20, 7:26, 8:1, 9:11 * **3:2** Nam 12:7 * **3:5** Nam 12:7 * **3:6** Kl 1:23; Hi 3:14
* **3:7** Sam 95:7-11 * **3:8** Eks 17:7; Nam 20:2-5 * **3:11** Nam 14:21-23

14 *Yi eikapan eiyɨntar nɨpaa haiu mɨt memtau hɨm me Krais. Haiu
emisesim ere maain haiu mami te haiu mamtikerek mamu han kiutɨp haiu
mɨt mamɨt menmen mamtikerek.
15 *Haiu mertei hɨm im wen mepu hɨram matɨp mar im:
“In ek yi yemtau hɨm me God kakɨtpiyem yi ap einakɨn tokim eiweikɨn sip
eiwet hɨm mɨrak mar ke nɨpaa maamrer ni nɨrɨakem.”
16 *Neimɨn nemtau hɨm God ketpim te hɨr ap nisesim au, neweikɨn sip
newetɨwem? Mɨt miyapɨr kerek Moses keriyei keri ken nɨnaaiwɨr wit Isip.
17 *God hɨrak han enuk keriuwe neimɨn me 40 tito a? Hɨrak han enuk
keriuwe mɨt miyapɨr nɨrɨak menmen enum te hɨr naa neit wit tenhaan
weinɨk mɨt ap nei newi.
18 *Nɨpaa God katɨp hɨm iuwe kar ik: “Hɨr ap nanɨnen nanu wit Keinen
kerek hi hehimɨtanek hɨr nanwiyen ap nanɨno ein ein au,” hɨrak katɨp
karik hɨrak katɨp me neimɨn a? Hɨrak katɨp me mɨt ne Isrel kerek neweikɨn
sip newetɨwek.
19 Te haiu mertei hɨr ap nen nau wit kerek hɨrak epei kehimɨteni hɨr
nanwiyen nentar hɨr ap nises hɨm mɨrak werek werek au.

4

Haiu naanmamre hɨras te haiu emu emtike God

1 Haiu mɨt miyapɨr naanmamre hɨras emɨntar hɨm nɨpaa God ketpim me
mɨt nanɨnen nanu wit kerek hɨrak kehimɨteni nanwiyen hɨr nanu yaaim
nantikerek nanu nanɨt. Hɨm yaaim im hɨram mepu. Yi naanmamre hɨras
te God kakɨtpi ap te yi yaino yayɨt menmen kerek hɨrak kehimɨteni yi
yaitɨwem.
2 Haiu memtau hɨm yaaim me God mar ke nɨpaa hɨr mɨt maamrer
nemtewem. Te menmen hɨr nemtewem ap mekepi mentar wɨ hɨr
nemtɨwem hɨr neweikɨn sip newetewem.
3 *Haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm me God, haiu epei mamno wit kerek
God kehimɨtenai haiu mamwi en mamu yaain mamtikerek mamu mamɨt.
Nɨpaa God katɨp ke wit ik hɨrak katɨp kar ik: “Hi han enuk te hi epei hatɨp
hɨm iuwe har ik:
‘Mɨt miyapɨr kerek ap nisɨsa, hɨr ap te nanɨno wit kerek hi ehimɨteni nanu
nantikewa taau.’ ”
God nɨpaa kɨrɨak tɨ metike nepni. Me wɨ eim ere in hɨrak kau kemerɨr
mɨt hɨr nanisesik nanɨno nanu nantikerek nanu nanɨt.
4 *Me tɨwei miutɨp nɨpaa mɨt newis hɨm me God mekrerem, hɨram matɨp
me wɨ hispɨnak wik (7) mar im: “Wɨ hispɨnak kiutɨp (6) nepei au, teipmen
me wɨ hispɨnak wik (7) God kau weinɨm ap pɨke kɨrɨak menmen ham au.”
5 *Me tɨwei im hɨrak pɨke katɨp kar ik: “Mɨt han en ap te nanɨno wit kerek
hi hehimɨteni nanwiyen taau.”
6 Hɨm im hɨram wen mepu, te haiu mertei mɨt han nanɨno wit kerek God
kehimɨteni nanu nantikerek. Nɨpaa mɨt miyapɨr nemtau hɨm yaaim me
God te hɨr ap nen wit God kahimɨteni nentar hɨr neweikɨn sip newet hɨm
mɨrak.
7 *Mar ek te God kɨmat wɨ ham te mɨt nanɨno wit kɨrak nanu nantikerek.
Hɨrak katɨp me wɨ im hɨram mɨre petepin. Maain tito yapɨrwe epei men

* **3:14** Hi 3:6 * **3:15** Sam 95:7-8; Hi 3:7-8 * **3:16** Nam 14:1-35 * **3:17** 1Ko 10:10 * **3:18** Hi 3:11 * **4:3** Sam 95:11; Hi 3:11 * **4:4** Jen 2:2 * **4:5** Sam 95:11 * **4:7** Sam 95:7-8

me mɨt en neweikɨn sip newet God hɨrak pɨke kewepyapɨr hɨm im keriuwe
menmen Devit ketpim. Hɨrak katɨp,
“Petepin yi yemtau God ketpi menmen yi ap paan tokik (o yenkeperkenum)
yeweikɨn sip yewet hɨm me God.”
8 *Wit Keinan hɨrak wit God kehimɨtan Josua keriyei mɨt keri ken te hɨr
nantike God nanu nanɨt te hɨrak ap pɨke katɨp keteipim me wɨ ham maain
hɨram mamnen te haiu mamno wit kɨrak mamu mamtikerek.
9 Mentar menmen im haiu mertei wɨ ham mepu memerɨr haiu mɨt ne
weiwɨk me God haiu mamu yain yain mamɨr ke nɨpaa God kɨrɨak menmen
nepei au, me wɨ hispɨnak wik (7) hɨrak kau yain yain keit.
10 *Neimɨn hɨr nanɨno nanu nantike God nanu werek werek, hɨr
nanɨnaaiwɨr menmen nɨpaa hɨr nɨrɨakem te hɨr han kitet God katɨp hɨr
yaain. Au hɨr enises hɨm me Krais. Menmen im hɨr nɨrɨakem hɨram mar
ke hɨr nau yain yain nar ke nɨpaa God kɨnaaiwɨr menmen hɨrak kɨrɨakem
hɨrak kau yain yain.
11 Te haiu yapɨrwe naanempre hɨras werek werek te haiu mamno wit ke
God haiu mamu yain yain mamtikerek mamu mamɨt. Haiu mɨt ap te
emweikɨn sip emwet God mamɨr ke nɨpaa maamrer hɨr nɨrɨakem.
12 *Haiu naanempre hɨras me menmen im mentar hɨm me God hɨram
weinɨm au. Hɨram mepu mɨrɨak menmen. Hɨram minɨn hɨne ke his
tɨknuk enuk, hɨram mepno nɨmɨn han ketike hɨmɨn ke haiu mɨt, hɨram
mewepyapɨr menmen mau mekrerem kerek haiu mɨt hanhanem o han
kitetim, hɨram meteiknai menmen im hɨram yaaim o au enum.
13 Ap te menmen miutɨp nɨpaa God kɨrɨrakem hɨram mɨsawɨn te God ap
kerteiyem au. Hɨrak kertei menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem hɨrak kɨrem.
Maain hɨrak skelim haiu mɨt me menmen haiu mɨrɨakem.

Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe Hetpris kaiu

14 *Haiu mɨtɨk kaiu iuwe hetpris ken kau ketike God teit wit kɨrak. Mɨtɨk
ik hɨrak Jisas kerekek, hɨrak Nɨkan ke God. Te haiu han ekitet menmen
wɨsenum me Jisas kerek haiu mewepyapɨrem.
15 *Haiu mɨt ap te han tokik mamu maminɨn menmen yapɨrwe mamnen
mamri han kaiu haiu mamrɨak enum au. Hɨram maminɨnai mamri han
kaiu te hetpris kaiu hɨrak kɨre mɨtɨk han tewenɨnai keriuwe menmen enum
haiu ap te maminɨnem taau. Hɨrak han tewenɨnai kentar nɨpaa menmen
mari han kɨrak kar ke menmen mari han kaiu te hɨrak ap kisesim kɨrɨak
menmen enum au.
16 *Te haiu ap emnaain au. Haiu emitehi God hɨrekes emriuwe hɨm maiu
mamno nɨkɨp mɨrak te hɨrak kakɨsak menmen enum maiu hɨrak kakɨkepai
me menmen enum mamri han kaiu te haiu eminɨnem.

5

Jisas kɨre Hetpris hɨrak kakɨsak menmen enum maiu kaktaihis

1 Yi yertei mɨt keriyen haiu mari mɨtɨk hak kau nɨmɨn ke haiu mɨt
haiu mehimɨtanek hɨrak kekrehɨr kaiu kitehi God ke haiu mɨt kewetɨwek
menmen maiu, hɨrak kewepwar menmen kewet God em me menmen enum
haiu mɨrɨakem.
2 *Mɨtɨk hetpris ik hɨrak han tewenɨn mɨt kerek netaritari nɨrɨak
menmen enum hɨr ap nises God werek werek au. Hɨrak han tewenɨni

* **4:8** Diu 31:7; Jos 22:4 * **4:10** Jen 2:2 * **4:12** 1Pi 1:23; Ef 6:17; Rev 1:16, 19:5; Jo 12:48 * **4:14** Hi 3:1, 10:23 * **4:15** Hi 2:17 * **4:16** Hi 10:19 * **5:2** Hi 4:15

kentar wɨ ham menmen enum mari han kɨrak hɨrak kɨrɨak menmen enum
kepɨr ke haiu mɨt.
3 *Hɨrak ap kewepwar God kewetɨwek menmen me haiu mɨt keriyen au.
Hɨrak kewepwarem kewetɨwek menmen mɨrak metike menmen me haiu
mɨt kentar wɨ ham hetpris hɨrekes menmen enum mari han kɨrak hɨrak
kɨrɨak menmen enum te God kakɨsak menmen mɨrak enum kaktikewai.
4 *Mɨtɨk kerek hetpris, niuk mɨrak iuwe, te mɨtɨk ap kehimɨtan hɨrekes
kakre hetpris au. God kerekek kehimɨtanek kɨrɨak menmen im kar ke
nɨpaa hɨrak kehimɨtan mɨtɨk Eron kɨre hetpris.
5 *Mar im Krais ap kehimɨtan hɨrekes kɨre mɨtɨk iuwe hetpris au. God
ketpɨwek kar ik:
"Ti Nɨkan kai. Petepin hi hɨre Haai kit."
6 *Me hɨm mau tɨwei ham God katɨp kar ik:
"Ti are mɨtɨk iuwe pris niuk mɨrak Melkisedek."
7 *Nɨpaa wɨ Jisas kau tɨ kɨre mɨtɨk, hɨrak kitehi God keriuwe hɨm iuwe
wan tɨpar metpenɨn moke nanamɨr kɨrak. God kemtau menmen hɨrak
kitɨwekhiyem, hɨrak kekepik. Hɨrak kaa te God kɨkɨak kekrit kepu kentar
hɨrak kewen han kɨrak kises han ke God.
8 *Jisas hɨrak Nɨkan ke God te hɨrak menmen enum makɨp hɨrak yɨnk
kɨrak kekek (o meiyeworek) iuwe. Menmen im makɨp hɨrak yɨnk kɨrak
kekek iuwe, hɨram mekepik te hɨrak kises han ke God werek werek.
9 Hɨrak kises han ke God werek werek te hɨram meteikɨn mɨt menmen
enum ap mau mekre han kɨrak au. Hɨrak yaaik te hɨrak kenip God hɨrak
kakɨkaap mɨt kerek nises hɨm mɨrak te hɨrak kaktorhis nanu nanɨt tipmain
tipmain enum eik.
10 *God kehimɨtanek hɨrak kɨre mɨtɨk hetpris kar ke nɨpaa mɨtɨk
Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe pris kentar menmen Jisas kɨrɨakem kakɨsak
menmen enum maiu.

Yi eiyu eiyɨr ke mɨt iuwe eiyises hɨm me God

11 Me menmen me Krais ketike Melkisedek hi hare atpi menmen yapɨrwe
te hi ap heteikni yem hetpiyem werek werek au. Yi han enuk yetaritari yau.
12 *In ek hɨram wɨ me yi mɨt yi yepu yɨre tisa me hɨm me God yentar nɨpaa
enum eik yi yemtau hɨm me God yisesim. Te yi ap eire tisa au. Yi ap yertei
werek hɨm nɨpaa yi yemtewem te mɨtɨk hak pɨke eknen ekteikniyem te yi
eiyɨrteiyem werek werek. Yi yɨre mɨt iuwe yaam nɨnpɨn heriyai heriyai au.
Yi yɨre nɨkerek kike yaam nɨm, yi ap te yises hɨm me God werek werek wen
au.
13 Haiu mertei mɨt miyapɨr kerek pɨke nemtau hɨm me God nɨpaa hɨr
ninɨn nemtewem, hɨr netari nɨre nɨkerek wen kike naam nɨm me miyerer
nɨr. Hɨr netaritari hɨm yaaim me God hɨr ap nertei mekam yaaim mekam
au enum.
14 *Mɨt iuwe nertei naam menmen heriyai heriyai hɨr nertei menmen
ham yaaim menmen ham au enum. Marim mɨt nises hɨm yapɨrwe me God
werek werek hɨr nertei mekam yaaim mekam ham au enum.

6

Haiu mɨt naanempre hɨras emises hɨm me God werek werek

1 *Haiu ap han ekitet yapɨrwe hɨm me Krais nɨpaa haiu minɨn

* **5:3** Lev 9:7, 16:6 * **5:4** Eks 28:1 * **5:5** Hi 1:5; Sam 2:7 * **5:6** Sam 110:4; Hi 6:20, 7:1, 17
* **5:7** Mt 26:39-46 * **5:8** Fl 2:6-8 * **5:10** Sam 110:4 * **5:12** 1Ko 3:1-3 * **5:14** Ro 16:19; Fl 1:10
* **6:1** Hi 9:14

memtewem emɨt! Haiu emises hɨm mɨrak ham te haiu emisesik werek werek. Haiu ap han ekitet yapɨrwe hɨm nɨpaa haiu memtewem marim: Haiu emweikɨn sip emwet menmen enum menipai haiu mami haiu emises hɨm me God,
2 o hɨm mɨt netpaiyem me mɨt nankɨr mɨt han neriuwe tɨpar o hɨm me mɨt hɨr newis his mɨr emɨntar paan ke mɨt nehimɨteni nanrɨak menmen me God, o hɨm me haiu mami maain God pɨke kakɨkekyai haiu mɨt yapɨrwe kakɨnkai pɨnan mamno wit kɨrak pɨnan mamno wit enuk si tatɨn tatɨkneni.
3 God hanhan ekɨkepai te haiu emises hɨm mɨrak ham te haiu emisesik werek werek.
4 Hi hatɨp menmen im hentar mɨt han kerek nɨpaa nertei hɨm me God nisesim werek, hɨr neit menmen yaaim God keriuwetem meke wit kɨrak man. God Hɨmɨn Yaaik kekiuwe kan kau kekre han kɨr. Hɨr nanweikɨn sip nanwet God mamɨrkeik te haiu pɨke mamɨtpor mamri han kɨr te hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen enum pɨke nanisesik?
5 *Hɨr epei nertei hɨm me God kerek hɨr nisesim em hɨram yaaim. Hɨr epei nɨr menmen iuwe me God kerek epei man mau nɨmɨn ke haiu mɨt me wɨ im.
6 *Hɨr mɨt nanweikɨn sip nanwet hɨm yaaim me God mamɨrkeik te haiu mamkepi hɨr pɨke enisesim? Taauye! Hɨr ap pɨke enisesim au nanɨntar hɨram mɨre hɨr pɨke nenep Jisas newenkekik kau nu tentarakɨt te mɨt han ne tɨ nɨr menmen im hɨr natɨp enum me Krais.
7 Mɨt kerek nemtau hɨm me God hɨr nɨre tɨ kerek hawɨ kamɨp hɨrak yaaik kɨre tɨpar te hɨrak kaknip menmen kerek mɨt namɨr em hɨram mamwo yaaim, God han yaaik keriuwerem.
8 *Mɨt kerek nɨpaa nises God te in ek neweikɨn sip newetɨwek hɨr nar ke tɨ enuk waai enum mɨre tɨk tɨk yenkis enum mewim. Hɨrak tɨ enuk weinɨk. God han enuk kakriuweri kaktɨp hɨr enun nar ke tɨ enum, hɨrak kakwɨri nanɨno si tatɨkneni.
9 Nai yinan hi hetpi hɨm im me mɨt enun neweikɨn sip newet God te hi han ekitet yi mɨt miyapɨr eirɨak menmen marim au. Yi eirɨak menmen yaaim eisesim te God kakɨkepi kaktihis.
10 *God hɨrak ap enuk te hɨrak ap han ekitet menmen yi yisesim au. Hɨrak kertei menmen yi epei yɨrɨakem, yi yeteikɨn yi hanhan yeriuwerek yi yɨkaap mɨt miyapɨr kerek nises hɨm mɨrak, yi yekepi nɨpaa ere in yentar yi yises hɨm mɨrak. Hɨrak han kakitetim.
11 *Hi hanhan yi mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp yi wen eiyises menmen me God wɨsenum eimeriyɨwek te maain wɨ Jisas pɨke kaknen hɨrak kaktihis. Yi yɨrɨak menmen marim ere wɨ yi yayu tɨ hɨram epei au.
12 Hi hɨnapen yi yayu yain yain me menmen me God au emɨt! Yi eiyises menmen iuwe yayɨr ke mɨt kerek han kitet hɨm me God hɨr nemeriyɨwek pɨke kaknen te hɨr nanɨt menmen yaaim nɨpaa God katɨp kakwet haiu mɨt em.

Haiu han ekitet menmen wɨsenum

13 Nɨpaa wɨ God katɨp Ebraham hɨm mɨrak, hɨrak ketpɨwek hɨm manp hɨrak kakises menmen hɨrak epei ketpim. Hɨrak ketpɨwek hɨm manp keriuwe niuk mɨrak hɨrekes kentar hɨrak Mɨtɨk Iuwe God, mɨtɨk keiyak ap te iuwe kakinɨnek taau.
14 *Hɨrak ketpɨwek kar ik: “Ebraham, maain hi herekyut menmen yaaim hi ewetut nepenyerer nei yapɨrwe.”

---

* **6:5** 1Pi 2:3 * **6:6** Mt 12:31; Hi 10:26-27; 1Jo 5:16 * **6:8** Jen 3:17-18 * **6:10** Hi 10:32-34
* **6:11** Hi 3:14 * **6:14** Jen 22:16-17

15 Epei au, Ebraham kau kemerɨr menmen God ketpɨwekem hɨram
mamnen. Hɨrak kemeriyɨwem ere hɨrak ketɨwem.
16 *Menmen mɨtɨk katɨp hɨrak kakisesim hɨram mar im. Hɨrak katɨp
keriuwe niuk me mɨtɨk hak iuwe hɨrak kinɨnek te mɨt nemtewek hɨr
nekiyan nau neit natɨp nar ik: “Hɨram werek hɨrak kakises hɨm mɨrak.”
17 God hanhan keteiknai haiu mɨt kerek mamɨt menmen nɨpaa hɨrak
katɨp kakwetaiyem, hɨrak keteiknai hɨrak kakises hɨm mɨrak te hɨrak katɨp
hɨm iuwe keriuwe niuk mɨrak.
18 *Menmen im wik me God matɨp hɨm iuwe, hɨram matɨp meriuwe niuk
mɨrak hɨram meteiknai hɨram ap te mamweikɨn au, te God ap kemitaipɨn
keriuwerem au. Hɨram mekepai merekyei haiu han yaaik tokik emu ere
maain haiu mamɨt menmen God katɨp kakwetaiyem.
19 *Haiu mertei maain Krais kakɨkepai kaktaihis te menmen im mekepai
haiu han tokik mepu mar ke nu nekenik metenen nu hɨrak kerp. Menmen
im haiu misesim hɨram mamkepai mamɨr ke waai o anka kewik ketenen sip
kekre wan. Menmen haiu misesim hɨram mar ke hɨne ken keremir laplap
mɨwapɨn haau me God kewiyen te haiu metikerek mau han kiutɨp.
20 *Jisas hɨrak kinɨn ken wit ke God. Hɨrak epei ken kau kekre haau me
God kewi hɨrak kekrehɨr kaiu kekepai. Hɨrak mɨtɨk iuwe kaku kakɨt kakre
hetpris tipmain tipmain kakɨr ke mɨtɨk iuwe pris Melkisedek kaku.

7

Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe pris

1 *Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe Hetpris kar ke Melkisedek kentar menmen
im. Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe hetpris ke God kerek kinɨn naanmɨpre
menmen yapɨrwe. Wɨ nɨpaa Ebraham ketike mɨt nɨrak nenep mɨt iuwe
kerek naanmɨpre mɨt ne wit hispɨnak (5) hɨr nanɨp nenepi. Epei au, hɨr wen
nepnen wit kɨr, mɨtɨk Melkisedek kewen yipɨrek ketike mɨt nɨrak, hɨrak
ketpɨwek hɨm yaaim kar ik: ‘God kerekyi menmen yaaim naanmamri.”
2 Ebraham kenke menmen yapɨrwe hɨrak ketike mɨt nɨrak netɨwem me
mɨt hɨr nanɨp nenepi, hɨrak kewepim mar hiswiyen (10), hɨrak kewetɨwek
pɨnam miutɨp, Ebraham ketenɨnem mar hispɨnak tekyaait (9). (Haiu
meweikɨn niuk me Melkisedek mamre hɨm maiu hɨram matɨp “Mɨtɨk Iuwe
kises menmen yaaim.” Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe king kinɨn naanmɨpre
mɨt ne wit Selem. Niuk im Selem hɨram matɨp “Wit mɨt nekiyan newik.”
Te niuk mɨrak ham matɨp hɨrak “Mɨtɨk iuwe king kenip mɨt nekiyan enu
enɨt.”)
3 *Nɨpaa mɨt ap newis tɨwei netpai miye haai nɨrak o maamrer nɨrak hɨr
neimɨn au. Hɨr ap netpai mɨte winaak o au. Hɨr ap netpai hɨrak kaa o au
te haiu han kitet hɨrak kɨre Nɨkan ke God kentar hɨrak wen kau keit. Hɨrak
kau kɨre mɨtɨk iuwe pris kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik.
4 Yi mɨt yi yertei hɨrak mɨtɨk iuwe. Ebraham han kitet Melkisedek hɨrak
iuwe kinɨnek te hɨrak kenke menmen mɨrak hɨrak ketɨwem me wɨ kerek
hɨrak kenep mɨt, hɨrak kewetɨwek pɨnam miutɨp, hɨrak ketenen pɨnam mar
hispɨnak tekyaait (9).
5 *Mɨt han kerek hɨr nepenyerer ne mɨtɨk Livai hɨr nɨrɨak menmen me
mɨt pris. Hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp hɨr hekrit hekrit
nanri pɨnam miutɨp me menmen hiswiyen (10) mɨt ne Isrel nantenenim

---

* **6:16** Eks 22:10-11 * **6:18** Nam 23:19; 1Sml 15:29 * **6:19** Lev 16:2-3, 12, 15 * **6:20** Hi 5:6
* **7:1** Jen 14:17-20 * **7:3** Sam 110:4; Hi 5:5-6, 7:15-17 * **7:5** Nam 18:21

me ni mɨr o menmen mɨt han nanwetɨrem. Hɨr mɨt yapɨrwe ne Isrel hɨr
nepenyerer ne Ebraham te mɨt pris nari menmen me paaprer nɨr. Menmen
im hɨram yaaim.
6 Te Melkisedek hɨrak ap ke weiwɨk me Livai te kenmak hɨrak kari
menmen miutɨp me Ebraham a? Hɨrak ap ke weiwɨk mɨr te hɨrak kari
menmen miutɨp me menmen mar hiswiyen (10) Ebraham ketenenim
keriyaam me mɨt nepei naa. Hɨrak keriyaam kentar hɨrak mɨtɨk iuwe kinɨn
Ebraham. Hɨrak keit menmen pɨnam nepei au, hɨrak ketpɨwek hɨm yaaim
kar ik: "God kakrekyi menmen yaaim." Haiu mertei Ebraham hɨrak iuwe
kentar nɨpaa God ketpɨwek hɨm yaaim kakisesim kakrekyɨwekem.
7 Haiu mertei mɨtɨk kerek katɨp mɨtɨk hak hɨm yaaim kar ik: "God
kakrekyut yaaim," mɨtɨk ik katɨp menmen im hɨrak kinɨn mɨtɨk kemtau
hɨm mɨrak kentar hɨrak kekrehɨr ke God hɨrak ketpɨwek menmen yaaim.
8 Mɨt pris kerek nari menmen miutɨp me menmen mar hiswiyen (10) mɨt
ne Isrel netenenim, maain mɨt han ne mɨt hɨr nani, te Melkisedek kerek
kari menmen miutɨp me Ebraham, hɨm me God mau tɨwei matɨp hɨrak ap
te kaki au. Hɨrak kaku kakɨt.
9 Livai maam nɨpu kɨrak Ebraham kewet Melkisedek menmen miutɨp me
menmen hiswiyen hɨrak ketenenim. Te hɨram yaaim haiu matɨp nɨpaa
mɨtɨk Livai kewet mɨtɨk Melkisedek menmen. Markeik te Livai kewet
Melkisedek menmen em? Miye winaak wen au me wɨ Ebraham kepnen
wit.
10 Melkisedek hɨrak kewen yipɨr Ebraham keit yayiwe, te Ebraham
kewetɨwek menmen. Ebraham hɨrak maam nɨpu ke Livai te hɨram mar
ke hɨrak kewet Melkisedek menmen kekrehɨr ke Livai. Te haiu mertei
Melkisedek mɨtɨk iuwe kinɨn Livai.

Menmen me pris Melkisedek pɨke mekrit te menmen me Livai epei au mesi meit.

11 Nɨpaa God katɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr newisɨm mekre tɨwei. Hɨm im
matɨp maain God kakɨkrehɨr ke menmen me mɨt pris ne weiwɨk me Eron.
Menmen im meteiknai menmen mɨt pris in hɨr nɨrɨakem hɨram ap te
mamɨsak menmen enum mɨt nɨrɨakem au. Te God kewis mɨtɨk pris hak
kɨrɨak menmen kar ke mɨtɨk pris Melkisedek nɨpaa kɨrɨakem. Hɨrak ap
kises menmen mar ke mɨt pris ne weiwɨk me Eron hɨr nɨrɨakem au. Hɨm
kerek God katɨp Moses em mɨt pris ne weiwɨk me Eron, hɨr nepenyerer ne
maam nɨpu kɨr Livai, hɨr neit hɨm im me God hɨr newepyapɨrem natɨp mɨt
miyapɨr ne Isrel em. Hɨr yapɨrwe nisesim.
12 Te in ek mɨtɨk hak iuwe kekrehɨr ke mɨt pris me weiwɨk me Eron. Hɨm
me Moses mɨt pris natɨp mɨt em hɨram ap mamu weinɨm au. Hɨram mamɨsi
te hɨm ham me God mamɨkrehɨr mɨram.
13 Mɨtɨk ik kerek hɨm me God mau tɨwei metpim, hɨrak ap ke weiwɨk me
mɨt pris ne Levi au. Hɨrak ke weiwɨk ham. Mɨt ne weiwɨk mɨrak nɨpaa
enum eik ere in hɨr ap nɨre pris nen newis menmen newepwarem newet
God em au.
14 *Haiu mɨt yapɨrwe mertei Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas miye pɨrak winaak
hɨrak ke weiwɨk me Juda. Hɨm me Moses mau tɨwei ap matɨp mɨt ne
weiwɨk im hɨr nɨre pris au. Nepenyerer ne Livai keriyen. Te Mɨtɨk kaiu
Iuwe hɨrak kɨre pris kekrehɨr ke mɨt pris ne weiwɨk me Livai te menmen
mɨr hɨram nepei au mesi.

Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe Pris hekrit hekrit kar ke Melkisedek

---

* **7:14** Jen 49:10; Ais 11:1; Mt 2:6; Rev 5:5

15 In ek haiu mertei werek werek God kekrehɨr ke pris ne nɨpaa ein netike
hɨm hɨr nisesim me wit kerek hɨrak kehimɨtan Mɨtɨk Iuwe hak Krais hɨrak
hetpris kises menmen ham kar ke nɨpaa Melkisedek hɨrak kisesim.
16 Hɨrak kɨre hetpris kentar God ap han kitet hɨm nɨpaa hɨrak katɨp Moses
em matɨp mɨt pris hɨr ne weiwɨk miutɨp me Livai keriyen. Hɨrak han kitet
hɨrak mɨtɨk iuwe ap te kaki au, te hɨrak kehimɨtanek hɨrak mɨtɨk hetpris.
17 *Hɨm im yaaim mentar hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im: "Ti ehu
ehɨt tipmain tipmain enum eik. Hi ahimɨtenit ti are Mɨtɨk Iuwe Hetpris
hises menmen har ke Melkisedek kisesim."
18 God nepei kesak hɨm mɨrak nɨpaa hɨrak katɨp Moses em mɨt nisesim
kentar menmen me hɨm im mɨt nisesim ap mekepai menipai haiu mɨt yaain
te haiu mamu mamtike God taau!
19 *Hɨm me Moses mɨt nisesim ap te mamnip menmen ham miutɨp nɨpaa
enum hɨram mamre yaaim au. In ek God kewetai hɨm yaaim me Krais
hɨram minɨn hɨm me Moses nɨpaa ein te haiu mertei haiu emisesim hɨram
mamkepai haiu mamtike God mamkiyan mamu mamɨt.
20 Haiu mertei wɨ God kehimɨtan Jisas hɨrak kɨre hetpris, hɨrak katɨp hɨm
iuwe hɨrak hɨrekes kakises menmen im, hɨrak ketpim. Nɨpaa mɨt hɨr nɨre
pris, God ap ketpor hɨm iuwe kar ke hɨrak katɨp Krais em, te hɨr nɨre pris
au.
21 *Te Jisas hɨrak kɨre hetpris wɨ kerek God katɨp hɨm iuwe kehimɨtanek
katɨp kar ik:
"Hi God hi Mɨtɨk Iuwe hi hetput heriuwe hɨm mai iuwe hi ap te aweikɨn
han kai atɨp menmei ham au. Ti ehu ehɨt har ke pris tipmain tipmain
enum eik."
22 *Haiu mertei hɨm im God ketpim me Jisas hɨram yaaim iuwe, hɨram
minɨn hɨm me nɨpaa ein God kewet Moses em te mɨt miyapɨr newenhi
nisesim.
23 Menmen im hɨram ham. Nɨpaa pris hɨr yapɨrwe nentar hɨr naa, mɨt
han nekrehɨr kɨr nar kerekek kerekek me tito yapɨrwe. Mɨtɨk kiutɨp ke hɨr
mɨt ein ap kaku tipmain tipmain enum eik au.
24 Jisas kerekek hɨrak kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik, te hɨrak
hɨrekes kɨrɨak menmen mɨt pris nɨrɨakem. Mɨtɨk hak ap te kakɨkrehɨr
kɨrak taau kakɨntar hɨrak ap pɨke kaki au.
25 *Te Jisas Krais hɨrak kakɨkaap werek werek haiu mɨt miyapɨr kerek
mises God mentar haiu mises hɨm me Krais. Hɨrak kakɨkepai kakɨntar
hɨrak kaki au. Hɨrak kaku tipmain tipmain enum eik, hɨrak kau ketike God
kitɨwekhi me haiu mɨt.

Jisas kɨre Hetpris kinɨn hetpris ne nɨpaa, hɨrak kakɨkepai haiu mɨt

26 *Jisas kerekek hɨrak Mɨtɨk Hetpris yaaik te kakɨkepai. Hɨrak mɨtɨk
yaaik, han kɨrak yaaik prar enuk keit, menmen enum ap mau mekre han
kɨrak au. Hɨrak kɨnaaiwɨr haiu mɨt enun mau tɨ hɨrak God kenipek kau
ketikerek hɨrak niuk mɨrak wɨsenum.
27 *Hɨrak ap kar ke hetpris ne nɨpaa ein au. Menmen hɨr newepwarem
newet God em hɨram ap yaaim te mamɨsak o mamwapɨn menmen enum
me mɨt tipmain tipmain enum eik au. Te hekrit hekrit hɨr nɨrɨakem. Hɨr
ninɨn newepwar menmen me menmen enum hɨr hɨras nɨrɨakem nepei
au, hɨr newepwar menmen newet God em me menmen enum mɨt han
nɨrɨakem. Te Jisas ap kar ke mɨt en au. Hɨrak kɨrɨak im miutɨp me wɨ nɨpaa
hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt, hɨrak kewepwar hɨrekes kewet God yɨnk

* **7:17** Sam 110:4; Hi 5:6 * **7:19** Hi 9:9 * **7:21** Sam 110:4; Hi 5:6 * **7:22** Hi 8:6, 12:24 * **7:25** Ro 8:34; 1Jo 2:1 * **7:26** Hi 3:1 * **7:27** Hi 5:3

kɨrak hɨrak yaaik te kakɨsak menmen enum haiu mɨt miyapɨr mɨrɨakem. Te hɨrak ap kaknipem kakteipim au. Kiutɨpen kerekek.

28 *Hɨm nɨpaa God kewet Moses em mɨt miyapɨr enisesim hɨram mehimɨtan mɨt nɨre hetpris, te mɨt in hɨr yaain au, God katɨp hɨr mɨt enun mau mekre han kɨr. Te keriuwe hɨm ham God ketpim hɨram mɨkaru man, hɨrak katɨp hɨm iuwe kehimɨtan Nɨkan kɨrak Jisas hɨrak kɨre hetpris. Hɨrak kerekek ap kɨre mɨt hetpris han kerek nɨrɨak enum au. Hɨrak nɨpaa ein ere in tipmain tipmain enum eik hɨrak yaaik kerekek.

8

Jisas kɨrɨak menmen kɨre hetpris keit wɨnak yaaik keit wit ke God

1 *Menmen hi hetpiyem hɨram im. Hetpris kaiu karik hɨrak kepu kar ke hi nepei hetpiyem. Hɨrak kau ketike Mɨtɨk Iuwe God tau wit kɨrak kau niu. Hɨrak kau ken menep his yaaim mɨrak kerek mɨt iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe newiyen.

2 Hɨrak kewiyen kɨrɨak menmen hetpris kɨrɨakem. Hɨrak kɨrɨakem kekre wɨnak God hɨrekes kimaak. Wɨnak kerek nɨpaa God katɨp Moses kimaak, hɨrak hɨmɨn ke wɨnak ik God hɨrekes kimaak keit wit kɨrak. Mɨt au.

3 Hɨm nɨpaa God kewet Moses em mɨt miyapɨr enisesim, hɨram mehimɨtan mɨt hetpris hɨr newepwar menmen newet God em, hɨr nenep samiyak newet God em. Mɨtɨk kaiu Iuwe Hetpris ekwepwar menmen ekwet God em kar ke mɨt in netenen menmen newet God em. Hɨrak ketenen menmen au, hɨrak ap kɨre hetpris auye.

4 Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas hɨrak kau tɨ ik hɨrak ap kakre pris au ekɨntar mɨt nau nɨre pris newepwar menmen newet God em hɨr nises hɨm nɨpaa God kewet Moses em te mɨt enisesim. Te hɨr nanwis Jisas kakrɨakem taau.

5 *Menmen im hɨr nɨrɨakem nar ke pris netike wɨnak ik kerek hɨr nɨrɨak menmen mekrerem, hɨram hɨmɨn keremem. Hɨram hɨmɨn mises menmen mau wit ke God. Menmen im hɨram mises menmen meit wit ke God, te wɨ nɨpaa Moses kakime wɨnak ke God, God ketpɨwek hɨm iuwe kar ik:

"Ti ehises menmen im werek mamɨr ke nɨpaa ti heit mɨniu (o neiyɨp) eik hi heteiknutem."

6 *In ek Krais hɨrak kɨrɨak menmen me hetpris hɨram yaaim minɨn menmen mɨt han pris nɨpaa nɨrɨakem. Hɨrak kinɨni kar ke hɨm ham God katɨp Jisas em kewet haiu mɨt em hɨram yaaim minɨn hɨm me nɨpaa maamrer naiu nisesim. Hɨram minɨn hɨm nɨpaa mentar hɨm ham im mamkepai werek werek. Hɨm me nɨpaa au, mɨkaap maamrer kike keremem.

Hɨm ham yaaim minɨn hɨm me nɨpaa ein

7 Hɨm me nɨpaa ein God hɨrak kewet Moses em hɨrak ketpim hɨram yaaim mekepai werek werek, kenmak te hɨrak pɨke ketpai hɨm ham? Hɨrak ketpai hɨm ham haiu emisesim kentar hɨm me nɨpaa ap werek werek mamkaap haiu mɨt miyapɨr haiu mamre yaain, au haiu mɨre enun.

8 *God katɨp hɨm me nɨpaa ap yaaim mɨrɨak mɨt miyapɨr yaain au. Haiu mertei hɨm im yaaim mentar God katɨp kar ik:

"Hi Mɨtɨk Iuwe atɨp yi eiyɨmtewem. Maain wɨ ham mamnen te hi atɨp mɨt ne Isrel netike mɨt ne Juda hɨm mai ham yaaim hɨr nanwenhi nanisesim.

---

* **7:28** Hi 5:1-2 * **8:1** Hi 1:3, 3:1, 10:12, 12:2 * **8:5** Kl 2:17; Hi 9:23; Eks 25:40 * **8:6** 2Ko 3:6; Hi 7:22, 9:15 * **8:8** Jer 31:31-34

9 Hɨm mai ham yaaim mɨt nanisesim ap mamre hɨm nɨpaa hi atɨp maamrer
ni yem au, me wɨ hi hanhan heriuweri heriyei nɨnaaiwɨr Isip. Hi ap aweti
hɨm mar ke nɨpaa ein hi hewetɨrem hentar hɨr ap nisesim werek werek au.
Te hi eweikɨnsip hewet maamrer ni nenterim.
10 *Maain wɨ hɨm me nɨpaa ein hɨram epei au, hi Mɨtɨk Iuwe God hi etpi yi
mɨt ne Isrel hi aweti hɨm mai ham yaaim yi eiwenhi eisesim marim.
Hi ewisɨm mamu mamɨkre han ki te mɨt ap nanɨtpi nanri han ki yi
eiyisesim. Au, yi hɨras hanhan eiyisesim weinɨm. Hi are God ki yi
eire mɨt miyapɨr nai.
11 Maain mɨt niutɨp niutɨp ap nantɨp heiyiuwerer nɨr o kikrek nɨr o nɨr
yinan nar ik: 'Yi eiyɨrtei menmen me Mɨtɨk Iuwe God.' Hɨr ap te
nanɨtporem au nanɨntar mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp neimɨn iuwe o
neimɨn mɨt weinɨn, hɨr yapɨrwe nanɨrteiya werek werek.
12 *Hi tewen han tewenɨni ahɨsak menmen enum mei mekre han kɨr hi ap
pɨke han kakitetim han enuk ariuwerem au."
13 Hɨm me nɨpaa ein God kewet Moses em hɨrak ketpim hɨram enum tokim
mentar in ek God ketpai hɨrak pɨke kakwetai hɨm ham yaaim haiu emisesim
hɨram mamɨkrehɨr mɨram ham. Haiu mertei hɨm hɨram enum tokim
maain kike hɨram mamno mamɨt mamre laplap enum tokim mɨt newɨrem
meit.

9

Hetpris ke nɨpaa ein kewet God menmen

1 *Haiu wen han ekitet menmen me wɨ nɨpaa God kinɨn kewet maamrer
nai ne Isrel kontrak ke hɨm mɨrak hɨr enisesim. Hɨrak katɨp hɨm manp me
menmen markeik te hɨr enisesim enwenɨnpi niuk mɨrak. Hɨrak katɨp hɨm
ham me wɨnak mɨt nimaak te newenɨpi niuk mɨrak nekrerek.
2 *Hɨr newɨr sel hɨram mɨwapɨn wɨnak ik. Haau wik meit nɨmɨn. Haau
kerek mau menep ya weipɨr hɨr nenewem 'Haau mɨt nehimɨtanem me
God.' Menmen metenen si heurekan metike kɨnaan niu mei kerek mɨt
newepwarem newet God em, hɨram mɨwaai mekre haau im.
3 *Hɨr nɨmɨan laplap meiyam mau weipɨr mɨwapɨn haau ham mau
mɨkaru. Hɨr nenewem 'haau me God kewi.' Hɨr neriuwesɨsem te mɨt ap
nanɨnori au emɨt!
4 *Menmen ham im mau mekre haau im e. Hɨr newen gol sisi meweikɨn
mɨre tɨpar mentar kɨnaan kerek hɨr nesi menmen mɨre semi yairep hɨram
menterim. Kɨnaan im mepu metike bokis hɨr newen gol menterik hɨr
nenewek "bokis ke kontrak" nentar nan hɨm me God mewim hɨram mɨwaai
mekrerek. Mɨt nime mɨn kiutɨp kɨre gol hɨr newisɨk kekrerek. Mɨt nɨpaa
newis menmen ham mana kerek nɨpaa God kewet mɨt ne Isrel em neit wit
weinɨk mɨt auri, hɨr newisɨm mekrerek. Menmen im mau mekre bokis
metike nu paap ke Eron kerek nepei kaa nɨpaa God kenip tɨwei hɨram mewo
miyakɨrem. Im metike nan wik nɨpaa God kewis hɨm mɨrak mewim kewet
Moses em mɨt enisesim, menmen im yapɨrwe mɨpwaai mepɨkre bokis ik e.
5 *Hɨmɨn me mɨtɨkɨt ensel wik hakɨt niuk mɨrakɨt Serapim kerek mɨt
newis gol mɨwapɨnem hɨram merp mentɨr bokis mau niu naanmɨpre
kɨnaan kerek God kesak menmen enum me haiu mɨt kentarim. Hɨmɨn
wik me ensel mehimɨtan menmen iuwe me God merhɨhe mau mekre haau

* **8:10** Hi 10:16 * **8:12** Hi 10:17 * **9:1** Eks 26:1-30 * **9:2** Eks 25:23-40 * **9:3** Eks 26:31-33
* **9:4** Eks 30:1-6, 25:10-16, 16:33; Nam 17:8-11; Diu 10:3-5 * **9:5** Eks 25:18-22

im e. In ek hi hɨnapen etpi menmen yapɨrwe miutɨp miutɨp hɨr nɨrɨakem
neriuwerem au. Yi epei yerteiyem werek werek.
6 *Hɨr nemani menmen im werek werek hi nepei hetpiyem, mɨt pris
hekrit hekrit hɨr nen haau iuwe me God menep ya weipɨr, hɨr newepwar
menmen newet God em.
7 *Te mɨtɨk iuwe hetpris kiutɨp kerekek hɨrak ken haau kike kerek mɨkaru
mɨrapɨt me haau iuwe, wɨ miutɨp me tito miutɨp. Hɨrak ken kekre haau im
ketenen hemkre me samiyak hɨrak kewepwarem te hɨrak kakwet God em
hɨrak kakɨsak menmen enum hɨrak ketike mɨt ne Isrel netaritari nɨrɨakem.
8 *Hɨm me God nɨpaa hɨrak kewet Moses em hɨram ap mewis mɨt hɨr
nanɨno haau kike kerek mɨt nehimɨtan God kewi au. Marim God Hɨmɨn
Yaaik keteiknai wɨ kerek mɨt wen nises hɨm me Moses, hɨr netike God ap
nekiyan nau neit au.
9 *Hɨm im me Moses meriuwesɨs mɨt nanɨno nanɨkre haau kike hɨram
mɨre hɨmɨn meteiknai wɨ im menmen yapɨrwe mɨt pris newepwarem
newet God em hɨram ap mamnip han ke haiu mɨt enun kakre yaaik.
10 *Hɨm mɨrak im hɨram naanmɨprai me menmen haiu mamɨm o tɨpar
haiu mamɨm o mamɨrkeik haiu mamkɨr te God katɨp haiu mɨt yaain.
Menmen im hɨram hɨm me naanmɨprai ere wɨ God pɨke kaknip menmen
yapɨrwe hɨram yaaim.

Jisas Krais kewepwar hemkre mɨrak kewet God em

11 *Te Krais epei kan kɨre Hetpris kaiu kewetai menmen mɨrak yaaim epei
man. Hɨrak kɨrɨak menmen mar ke pris hɨrak ken kekre wɨnak ke God keit
wit kɨrak, hɨrak yaaik kinɨn wɨnak ke God kau tɨ me nɨpaa ein. Hɨrak kinɨn
wɨnak kau tɨ kentar ɨt ap nimaak, hɨrak ap menmen me tɨ au. Hɨrak kɨrɨak
menmen me wit ke God.
12 Me wɨ nɨpaa kerek Krais kaa ken kekre haau kerek God hɨrekes kewi,
hɨrak ap keit hemkre me samiyak kewepwarem kewet God em kɨre pris
nɨrɨakem au. Hɨrak keit hemkre mɨrak epei mewen keiyɨm ken haau kerek
God kewi kewepwarem kewet God em. Hɨrak ken kekrerek kewen hemkre
miutɨpen mekrerek, hɨram yaaim te hɨrak ap pɨke kaknipem au. Hɨram
yaaim te hɨrak kekepai kaktaihis haiu mamtikerek mamu tipmain tipmain
enum eik.
13 *Markeik te hemkre me meme o bulmakau mamkaap haiu mɨt? Hɨram
mamkepai mamɨr im. Mɨt han hɨr netenen menmen God katɨp: “Yi mɨt ap
yetenen menmen im,” te maain God kaktɨp hɨr yɨnk kɨr enuk kakɨnterim.
Yɨnk kɨr enuk ere mɨt pris hɨr enin ɨn enɨt hemkre me meme metike hemkre
me bulmakau, im metike si waniu (o win) me yɨnk me bulmakau nɨkik hɨr
neiyɨm nen newɨrem mentar yɨnk ke mɨt in. Epei au, hɨm me God matɨp
hɨr pɨke yaain nentar menmen im mesak menmen enum mau yɨnk kɨr.
14 *Hemkre me meme metike bulmakau mesak menmen mau yɨnk kaiu
keremem te Krais hɨrak iuwe kinɨn meme metike bulmakau, hemkre mɨrak
yaaim minɨn hemkre mɨram, hɨram mesak menmen enum mekre han kaiu.
God Hɨmɨn Yaaik kekepik hɨrak kerek yaaik kɨrɨak menmen enum au te
hɨrak kewepwar hemkre mɨrak kewet God em. Te hemkre mɨrak yaaim
mamkaap haiu mɨt hɨram mesak menmen enum mekre han kaiu, te haiu
emises God werek werek kerek kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik.

Hemkre me Jisas mɨkaap hɨm ham yaaim God kewetaiyem

---

* **9:6** Nam 18:2-6 * **9:7** Eks 30:10; Lev 16:2-34 * **9:8** Hi 10:19-20 * **9:9** Hi 10:1-2 * **9:10** Lev 11:2, 25, 15:18; Nam 19:11-13 * **9:11** Hi 3:1, 10:1 * **9:13** Lev 16:3, 14-16; Nam 19:9, 17-19; Hi 10:4 * **9:14** 1Pi 1:18-19; 1Jo 1:7; Hi 6:1

15 *Jisas kɨkaap hɨm ham yaaim mɨt enisesim hɨram mɨkaru man mentar
nɨpaa hɨrak kaa kesak menmen enum haiu mɨt kerek mises hɨm ham me
nɨpaa enum haiu mɨrɨakem. Jisas kau nɨmɨn ke haiu mɨt metike God kɨkaap
hɨm ham yaaim mɨt enisesim hɨram mɨkaru man te haiu mɨt kerek God
kehimɨteni haiu mɨt nɨrak haiu mamtikerek mamu tipmain tipmain enum
eik mamɨt menmen yaaim mɨrak mamɨr ke nɨpaa God ketpim hɨm iuwe.
Jisas kaa te haiu mamɨt menmen yaaim im.
16 Haiu mertei mɨtɨk hak kertei maain hɨrak kaki, hɨrak kewis menmen
mau tɨwei matɨp markeik te hɨrak kakɨnke tɨ metike menmen yapɨrwe
hɨrak naanmɨprewem kakwet nɨkerek nɨrak em. Menmen im hɨrak
kewisɨm mau tɨwei hɨram niuk mɨrak "Tɨwei me han." Maain kerekek wɨ
haai kaki, nɨkerek nɨrak nanɨt menmen mamɨr ke nɨpaa hɨrak kewisɨm
mau tɨwei.
17 Haai wen kepu, te tɨwei kerek hɨrak kewisɨm em hɨram wen mepu
weinɨm. Te maain hɨrak kaki, tɨwei hɨram mehimɨtan menmen me nɨkerek
hɨr nantɨwem.
18 Marim nɨpaa mɨt nenep samiyak hɨram maa hemkre mɨram mewen
hɨram menip hɨm im mekrit mau meit. Haiu matɨp hɨm im hɨram ap
mekepai werek au kerek God kinɨn katɨp Moses em hɨrak hanhan mɨt
enisesim te mɨt wen nenep menmen maa te hɨm im mekrit mau meit.
19 *Wɨ nɨpaa Moses kenip hɨm im mekrit mau meit hɨrak kinɨn katɨp mɨt
ne Isrel hɨm yapɨrwe God ketpɨwekem hɨrak kewisɨm mau tɨwei te mɨt
miyapɨr nanisesim. Hɨrak ketpor epei au, Moses keit hemkre me bulmakau
nɨkim metike meme kerek hɨr epei namɨp hemkre mɨram mewen, hɨrak
keit tɨpar metikerem, hɨrak kesi tepnek me sipsip mɨre yɨwir metike timen
niuk mɨram Hisop, keiyɨm ken kemtɨt mau hemkre hɨrak kewisɨm mentar
tɨwei hɨm me God kewet Moses em mau mekrerem, kewisɨm mentar im
metike yɨnk ke mɨt miyapɨr yapɨrwe.
20 *Hɨrak wen kewisɨm mentar tɨwei metike mɨt miyapɨr, hɨrak ketpor kar
ik: "Samiyak menmen nepei maa hemkre mɨram mewen hɨram meteikni
yi epei yewenhi yatɨp yi eiyises hɨm me God nɨpaa hɨrak katɨp yi eiyisesim."
21 *Marim hɨrak keit hemkre im metike tɨpar kewisɨm mentar wɨnak ke
God ketike menmen yapɨrwe mekrerek kerek mɨt nererik newenepi God
neriuwerem.
22 *Tɨs, hɨm Moses kewisɨm mekre tɨwei hɨram matɨp menep menmen
yapɨrwe nɨpaa hɨram ap yaaim mɨt newenɨpi God neriuwerem hemkre
hɨram mɨrɨakem hɨram mɨre yaaim. Haiu mertei mɨt newen hemkre me
menmen keremem te God kakɨsak menmen enum maiu mekre han kaiu, o
au en, taau.

Krais kewepwar hemkre mɨrak kakɨsak menmen enum me haiu mɨt

23 *Menmen weinɨm im mau tɨ hɨram mar ke hɨmɨn me menmen iuwe
meit wit ke God, Moses kewen hemkre menterim te hɨram mɨre yaaim. Te
menmen mau wit ke God hɨram iuwe te hemkre im menipem yaaim au.
Hemkre ham maminɨnem mamnip menmen iuwe mau wit ke God hɨram
yaaim te haiu mɨt mamtike God mamkiyan mamu mamɨt.
24 *Krais nepei kenipem hɨram yaaim kentar hɨrak ap ken kekre wɨnak
kerek mɨt nimaak kau tɨ nehimɨtanek me God au. Hɨrak ken wit ke God
kerek in ek hɨrak kau keit menep ninaan me God kitɨwekhi me haiu mɨt
miyapɨr.

---

* **9:15** 1Ti 2:5; Hi 8:6 * **9:19** Eks 24:3, 6-8; Lev 14:4, 6 * **9:20** Eks 24:8 * **9:21** Lev 8:15, 19
* **9:22** Lev 17:11; Ef 1:7 * **9:23** Hi 8:5, 10:1 * **9:24** 1Jo 2:1

25 Krais ken kekre haau me God kewi kewepwar hemkre mɨrak miutɨpen
keremem. Hɨrak ap kewepwarem yapɨrwe kar ke nɨpaa mɨtɨk pris
kɨrɨakem au. Me wɨ miutɨp miutɨp me tito yapɨrwe hɨrak pris ken haau
kerek mɨt nehimɨtanek me God kau kekererem hɨrak kewepwar hemkre
me samiyak mei kewet God em. Te Krais au, miutɨpen keremem.
26 Hɨrak ap ken haau me God kewi yapɨrwe kar ke mɨtɨk iuwe pris
kɨrɨakem au. Hɨrak ken kewepwar hɨrekes yapɨrwe te hɨrak kaki kakɨntar
nu tentarakɨt yapɨrwe me wɨ nɨpaa God kɨrɨak tɨ ketike nepni ere in.
Au, in ek hɨrak kan kau tɨ kaa miutɨpen kerekek hɨram werek. Me
wɨ menep menmen me nɨpaa hɨram epei au mamɨsi, hɨrak kan kakɨsak
menmen enum mau mekre han kaiu keriuwe hemkre mɨrak mewen hɨrak
kewepwarem kewet God em miutɨpen keremem.
27 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nani te maain hɨr nanɨr God, hɨrak skelim
menmen mɨt miyapɨr in nɨrɨakem.
28 *Marim Krais kaa miutɨp kewepwar hɨrekes kewet God hemkre mɨrak
te kakɨsak menmen enum me maiu au. Hɨrak pɨke kaknen kakɨthis haiu
mɨt miyapɨr kerek misesik memeriyɨwek kaknen.

10

Menmen mɨt nɨpaa newepwarem hɨram ap te mamɨsak menmen enum maiu

1 *Hɨm nɨpaa God kewet Moses em hɨram mɨre hɨmɨn weinɨm me
menmen yaaim maain mamnen, te hɨram ap menmen im yaaim hɨremes
au. Me tito tito mɨt iuwe hetpris newepwar hemkre me bulmakau o meme
newet God em. Hɨr nɨrɨakem mar keremem k keremem. Markeik te hɨm
me Moses mamrɨak mɨt kerek nises God hɨr yaain neriuwe menmen im
mɨtɨk pris kewepwarem kewet God em? Taau! Hɨram hɨmɨn weinɨm me
menmen yaaim keremem.
2 Menmen mɨt newepwarem newet God em hɨram yaaim te mamɨsak
menmen enum mɨt kerek nises hɨm me God hɨr nɨrɨakem te hɨr ap pɨke
nanɨnen nanrɨakem meiyam taau nentar hɨr ap menmen enum mau mekre
han kɨr au.
3 Au, mɨt nɨrɨakem nar keremem me tito tito yapɨrwe hɨram menip mɨt
han tewenɨn menmen enum hɨr nɨrɨakem.
4 *Hɨr nɨrɨakem nentar God kertei hemkre me bulmakau o meme hɨram
ap te mamsɨsak menmen enum maiu mekre han ke haiu mɨt au.
5 *God kertei menmen im, te wɨ nɨpaa kerek Krais epei kaknen tɨ kaku
kaktikewai, hɨrak katɨp God kar ik:
"Ti hɨnapen mɨt newepwar bulmakau o meme sipsip hɨr nanwetutem
au. Ti epei eraumani yɨnk kai hi ahu ekrerem awepwar hɨrekes
ewetutem.
6 Ti ap han yaaik heriuwe samiyak mɨt nɨmansiyem mau nan mɨre kɨnaan
menmen mɨt newepwarem newetitem te hɨram mamɨsak menmen enum
mɨr au.
7 Te hi Krais hetput har ik: 'Ti God ti hɨra hi hepu, hi arɨak menmen ti
hanhan hi arɨakem, mar ke nɨpaa mɨt newisɨm me hi mau tɨwei ke Moses
ketpim.' "
8 Hɨrak Krais kinɨn katɨp kar ik: "Ti hɨnapen mɨt newepwar menmen
nanwetitem au. Ti ap hanhanem te hɨr nɨmansi samiyak mau nan mɨre
kɨnaan o menmen hɨr newetitem te mamɨsak menmen enum mau han kɨr

* **9:27** Jen 3:19 * **9:28** Hi 10:10; Ais 53:12; 1Pi 2:24; Fl 3:20; 2Ti 4:8 * **10:1** Hi 8:5 * **10:4** Hi 9:13 * **10:5** Sam 40:6-8

au.” Krais katɨp menmen im te hɨm me Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp mɨt enisesim.
9 Hɨrak katɨp menmen eim epei au, maain hɨrak katɨp hɨm kar ik: “God ti
hɨra hi hepu. Hi arɨak menmen ti hanhanem.” Hɨm im metpai Krais kenip
menmen tokim me nɨpaa ein me mɨt hɨr newepwar menmen newet God
em, hɨram nepei au mesi, hɨrak kekrehɨr mɨram kewepwar hɨrekes kewet
God yɨnk kɨrak.
10 *Jisas Krais kises menmen God hanhan hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kaa
miutɨp kerekek kewepwar yɨnk kɨrak kewet God ek te hɨrak kesak menmen
mekre han kaiu te haiu mɨt kerek misesik haiu yaain. Haiu mewenɨpi niuk
me God werek werek.

Menmen Krais kɨrɨakem mesak menmen enum mekre han kaiu

11 *Hekrit hekrit mɨt yapɨrwe nɨre pris hɨr nerp nɨrɨak menmen newep-
warem newet God em. Hɨr nɨrɨakem marem marem te menmen im ap te
mamɨsak menmen enum haiu mɨt haiu mɨrɨakem taau.
12 *Te Krais hɨrak kɨrɨakem miutɨp kesak menmen enum maiu. Epei
au, hɨrak ken kau menep his yaaim me God kentar hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨre
God hɨrak naanmɨpre menmen. Menmen miutɨp Krais kɨrɨakem hɨram
mamu mamɨt mamkepai haiu mɨt mamɨsak menmen enum mekre han
kaiu tipmain tipmain enum eik.
13 *Hɨrak wen kau ketikerek kemeriyɨwek ere wɨ God kaknep mɨt enun
nepan kaknɨp kaknepi.
14 Haiu mertei Krais keriuwe menmen miutɨp hɨrak kɨrɨakem wɨ kerek
hɨrak kaa kewepwar yɨnk kɨrak kewet God ek, hɨrak kɨrɨak mɨt miyapɨr
kerek God kesak menmen enum mɨr, hɨr nɨre yaain nanu tipmain tipmain
enum eik.
15-16 *God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kewetai hɨm mɨrak metike hɨm Krais epei
ketpim God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kinɨn katɨp kar ik:
“Me wɨ maain mamnen hi awet mɨt hɨm mai im hɨr nanwenhi nanisesim.
Hi ewisɨm mekre han kɨr te hɨr han ekitetim.”
17 Nepei au, hɨrak katɨp hɨm ham mar im:
“Hi ap pɨke han ekitet menmen enum mau mekre han ke mɨt o menmen
hɨr nɨrɨakem te hi han enuk heriuweri au.”
18 God epei kesak menmen enum mai te mɨt ap te nanwepwar menmen
nanwet God em nanteipim au. Hɨram epei au mesi meit.

Haiu emises hɨm me God te haiu emu emtikerek han kiutɨp

19 *Te nai yinan, haiu yaain te mamno mamɨkre haau me God hɨrekes
kewi mentar Jisas kaa kentar nu tentarakɨt hemkre mɨrak mewen mesak
menmen enum maiu.
20 *Hɨrak kaa te menmen im hɨram mɨre hɨrak kinɨn ken kewep yayiwe
keremir o kewep laplap me nɨmɨn hɨram meiyepetai haiu mɨt mamno
nɨmɨn kerek God kewi. Hɨram mar ke hɨrak kewep yayiwe ik keriuwe yɨnk
kɨrak te haiu emisesik mentar nɨpaa hɨrak kaa pɨke kekrit kau keit.
21 Haiu Mɨtɨk kaiu Iuwe Hetpris hɨrak kepu naanmɨpre menmen meit wit
ke God metike haiu mɨt kerek mises hɨm me God haiu nɨkerek nɨrak.
22 *Krais kɨrɨak menmen im te haiu emnaiwɨr menmen enum me
memitaipɨn mekre han kaiu emɨt, haiu emises God haiu mamtikerek emu
han kiutɨp.

---

* **10:10** Hi 9:12, 28 * **10:11** Eks 29:38 * **10:12** Hi 1:3 * **10:13** Sam 110:1 * **10:15-16** Jer 31:33-34; Hi 8:10, 12 * **10:19** Hi 4:16 * **10:20** Mt 27:51; Hi 9:8 * **10:22** Lev 8:30; Esi 36:25; Ef 5:26

23 *Haiu emises menmen werek werek kerek haiu matɨp haiu han kitetim.
Haiu ap emweikɨn sip emwet hɨm im emɨntar haiu mertei hɨm nɨpaa God
ketpim maain hɨrak kakisesim kakrɨakem.
24 Haiu han ekitet markeik te haiu emri han ke naiu yinan te haiu yapɨrwe
han etwenɨnan haiu mamrɨakan menmen yaaim.
25 *Yi ap einapen yaino eitike ni yinan yererik yewenɨpi niuk me God yar
ke mɨt han nɨnapen nɨrɨakem au emɨt! Yi eiri han ki eikiyan wɨsenum te
yi eirerik eiwenɨpi niuk me God eiyɨntar wɨ menep te mamnen Krais pɨke
kaknen kakteipim.

Haiu ap emweikɨn sip emwet God Nɨkan kɨrak Jisas

26 *Haiu mɨt epei mertei hɨm me Jisas kaa te kakɨsak menmen enum
mekre han kaiu haiu misesim werek werek te maain haiu emweikɨn sip
emwet hɨm im au emɨt! Haiu mamrɨak enum, menmen ham ap mepu te mɨt
pɨke nanwepwarem hɨram mamɨsak menmen enum maiu te haiu mamre
yaain taau.
27 *Haiu emweikɨn sip emwet hɨm mɨrak au emɨt! Maain haiu mamnaain
God skelim haiu mɨt, kakwɨrai mamno si kerek God kɨman me kakwɨr mɨt
nɨrak enun nepan nanɨno nanɨkrerem si tatɨn.
28 *Haiu mertei mɨtɨkɨt wik o wikak tewepyapɨr mɨtɨk kiutɨp keweikɨn
sip kewet hɨm me Moses, te mɨt iuwe ne Isrel nantɨwekhis hɨr ap han
tewenɨnek au, hɨr nankɨp kaki.
29 *Te yi han ekitet God kakɨwaank mɨtɨk kerek keweikɨn sip kewet
menmen Jisas kɨrɨakem kakɨwaankek kike keremem a? Auye! Hɨrak
kakɨwaankek wɨsenum kentar hɨrak kɨnaain Nɨkan ke God hɨrak katɨp
menmen hɨrak kɨrɨakem me wɨ kerek hɨrak kaa hemkre mɨrak mewen
hɨram menmen weinɨm. Menmen im God kewetaiyem hɨram hɨm haiu
mamwenhi mamisesim te hɨrak kakrekyei haiu mamre yaain. Te God
kakɨwaank mɨtɨk ik enuk kentar hɨrak keweikɨn sip kewet Nɨkan ke God.
Menmen im hɨram mar ke hɨrak kɨnan yipɨr kewɨrek hɨrak keweikɨn sip
kewet God Hɨmɨn Yaaik kerek hanhan keriuwai haiu mɨt kerekyei menmen
yaaim.
30 *Hi hatɨp menmen im hentar haiu mertei God ap kemipɨn me wɨ hɨrak
katɨp kar ik: “Menmen enum mɨt nɨrɨakem, maain hi ewaniupaan mɨr
eriuwerem.” Hɨrak wen katɨp hɨm ham kar ik: “Hi Mɨtɨk Iuwe God hi
skelim mɨt nai me menmen hɨr nɨrɨakem.”
31 God kerek kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik skelim mɨt me
menmen enum hɨr nɨrɨakem. Menmen im hɨrak menmen menipi han yaaik
au. Hɨram menmen enum menipi hɨr han enuk nɨnaain wɨsenum.

Yi han tokik eiyises hɨm me God werek werek

32 Yi pɨke han ekitet menmen nepei man me wɨ nɨpaa yi yinɨn yemtau
hɨm me Krais yi yisesim. Yi yisesim epei au, menmen enum man
mamriwaank te menmen enum im ap te maminɨn han ki au. Yi han tokik
eiyu eiyɨt.
33 *Wɨ ham mɨt netpi enum hɨr nerekyi enum nerp ninaan me mɨt
miyapɨr yapɨrwe te hɨr nanɨnwesɨsi. Wɨ ham yi yɨr mɨt enun nɨrɨak mɨt
han yaain menmen enum yi eiyɨrp eitikeri eikepi hɨr han tokik nanu.

---

* **10:23** Hi 4:14 * **10:25** Hi 3:13 * **10:26** Hi 6:4-8 * **10:27** Ais 26:11 * **10:28** Diu 17:6, 19:15
* **10:29** Eks 24:8; Hi 13:20 * **10:30** Ro 12:19; Diu 32:36; Sam 135:14 * **10:33** 1Ko 4:9

34 *Yi hanhan eiriuwe mɨt yaain mɨt enun newisi nekre wɨnak enuk. Yi
ap han enuk eiriuwe mɨt kerek nen nari menmen mi neiyɨm nen au. Yi
han yaaik yewisi nari menmen mi yapɨrwe yentar yi epei yertei God nepei
kewisi menmen ham yaaim minɨn menmen mɨt neriyaam, hɨram mamu
mamɨt tipmain tipmain enum eik.
35 Nɨpaa ere in yi han tokik yepu te in ek yi ap einapen menmen enum
mamnen mamriwaank au emɨt eiyɨntar yi yertei maain God kakweti mɨt
miyapɨr kerek yisesik werek werek kakweti menmen mɨrak yaaim.
36 *Yi wen han tokik eiyu eiyises hɨm me God te maain yi eirɨak menmen
God hanhan yi yɨrɨakem, yi eiyɨt menmen yaaim nɨpaa hɨrak katɨp kakwet
mɨt miyapɨr kerek hɨr nisesik kakwetɨrem.
37 *Yi han tokik eiyu eiyɨntar hɨm me God mau tɨwei matɨp me Krais mar
im:
"Maain kike hɨrak kerekek kaknen. Hɨrak ap kakmerɨr wɨ yapɨrwe au.
38 *Te nai yinan hɨr han ekiteta nanises hɨm mai hɨr nantikewa nanu nanɨt
tipmain tipmain enum eik, te mɨt kerek nanweikɨn sip nanweto, hi
han enuk ariuweri."
39 Haiu mɨt au, haiu ap ne mɨt kerek neweikɨn sip enwet God te hɨrak
kakraiwaank au. Yi yetikewa haiu ne mɨt kerek nises hɨm me God te hɨrak
kakɨkepai kaktaihis.

11

Markeik te haiu han ekitet menmen werek werek

1 *Haiu han ekitet menmen God katɨp hɨram mamnen haiu mertei maain
hɨram mamnen te haiu mameriyɨwem mamnen. Menmen im haiu ap
mɨrem wen au te haiu mertei hɨram mepu mentar God katɨp hɨram mepu.
2 Nɨpaa mɨt maamrer han hɨr han kitet God werek te hɨrak han yaaik
keriuweri.
3 *Haiu mɨt i han ekitet hɨm me God hɨram yaaim te haiu mertei God
kɨrɨak tɨ metike nepni keriuwe hɨm mɨrak weinɨm. Te menmen haiu mɨrem
God kɨrɨakem keriuwe menmen haiu ap te mamɨrem taau.

Hɨm me mɨtɨkɨt Ebel, Inok tetike Noa

4 *Mɨtɨk niuk mɨrak Ebel hɨrak kises hɨm me God te menmen
hɨrak kewepwarem kewet God em. God katɨp menmen mɨrak kerek
kewetɨwekem hɨram yaaim te God ketpɨwek hɨrak mɨtɨk yaaik kentar hɨrak
kisesik werek werek. Nɨpaa Ebel hɨrak kaa hɨrak wen han kitet God werek
werek te hɨm mɨrak mau tɨwei me menmen nɨpaa hɨrak kɨrɨakem hɨram
meteiknai menmen menip God han yaaik keriuwai.
5 *Inok ap kaa kentar hɨrak han kitet God werek werek te God ketɨwekhis
kau ketikerek. Mɨt han nɨnetnɨwek nɨnetnɨwek ap nɨnapɨnek au nentar
God epei ketɨwekhis keiyɨk ken wit kɨrak. Hɨm me God mau tɨwei matɨp
God ketɨwekhis wen au, menmen Inok kɨrɨakem hɨram menip God han
yaaik keriuwerek.
6 Mɨt miyapɨr kerek ap han kitet God, menmen yapɨrwe hɨr nanrɨakem
ap te nanɨnip God han yaaik kakriuweri taau. Hɨr ap te nanɨnip God han
yaaik kakriuweri nanɨntar mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan nises God hɨr
naninɨn han ekises God hɨrak kepu, maain hɨrak kakwet mɨt miyapɨr kerek
hɨr hanhan nisesik kakwetɨr menmen yaaim.

---

* **10:34** Mt 6:20, 19:21, 29 * **10:36** Lu 21:19; Hi 6:12 * **10:37** Hab 2:3-4 * **10:38** Ro 1:17; Ga 3:11 * **11:1** Ro 4:18; 2Ko 5:7 * **11:3** Jen 1:1; Sam 33:6; 2Pi 3:5 * **11:4** Jen 4:3-10 * **11:5** Jen 5:24

7 *Wɨ nɨpaa God katɨp Noa me menmen enum hawɨ yuwerep hɨram
mamnen, te Noa kɨr menmen im wen au. Hɨrak han kitet menmen God
ketpim hɨram mamnen te hɨrak kime sip. Maain hɨrak kimaam werek
hawɨ yuwerep epei man, hɨrak ketike mɨte pɨrak nɨkerek nɨrak nen nau
nekrerem, te hɨr ap naa au. Hɨrak keteikɨn mɨt yapɨrwe hɨr enun kentar
hɨrak kises hɨm God nɨpaa ketpɨwekem te hɨr au. Te hɨrak God katɨp Noa
hɨrak mɨtɨk yaaik kentar hɨrak kises hɨm mɨrak.

Ebraham kises hɨm me God

8 *Ebraham kemtau hɨm kerek God ketpɨwekem te hɨrak han kitet hɨm
mɨrak hɨram yaaim. Te hɨrak kɨnaaiwɨr wit kɨrak ken wit hak kerek God
ketpɨwek hɨrak kakwetɨwekek. God ap keteiknɨwek tɨ ik te hɨrak kepɨtari
hɨrak kakno neiyɨn kakɨt mekam au.
9 *Ebraham kises hɨm me God te hɨrak ken kau wit kerek God katɨp hɨrak
kakwetɨwekek. Hɨrak kau kekre wɨnak sel kɨre weisaak kar ke mɨtɨk hɨrak
ap tɨ kɨrak au. Aisak ketike nɨkan kɨrak Jekop hɨrakɨt tetike Ebraham tatɨt
menmen God epei ketpɨwekɨt kakwetɨwekɨtem te hɨrakɨt tau wɨnak sel tar
ke Ebraham kewik.
10 Ebraham kau wɨnak sel keremem kentar hɨrak kemerɨr God kakriyaak
kaktɨwekhis keiyɨk kakno wit kerek God hɨrekes kimaak hɨrak kaku kakɨt
kakwetɨwek wɨnak yaaik.
11 *Sera hɨre han kitet hɨm me God te hɨrak kenipep hɨre werek te wepɨtu.
Hɨre epei enu we mɨte. Hɨrak kɨrɨakem kentar hɨre han kitet hɨrak kakises
hɨm nɨpaa hɨrak ketpim me hɨrak kakwetɨr nepenyerer nei yapɨrwe.
12 *Mɨtɨk ik hɨrak epei ke mɨtɨk ap te kakine nɨkerek au, te God kenipek
hɨrak kine nɨkan. Maain nepenyerer nɨrak hɨr yapɨrwe nar ke tenhaan kau
wan eik, o hɨr mau nepni. Mɨt ap te nanwenhisi au.
13 *Mɨt in hɨr yapɨrwe hɨr naa te hɨr han kitet God kakises menmen
nɨpaa hɨrak ketpim. Hɨr neit menmen God ketporem au, te hɨrak keteiknor
menmen hɨrak kakrɨakem mamnen hɨr han yaaik neriuwerem nertei hɨrak
kakisesim. Hɨr natɨp nar ik: “Tɨ mɨt newi hɨram tɨ im ap maiu au. Haiu mau
in mar ke mɨt nau tɨ ke mɨt han.”
14 Mɨt kerek natɨp nar ik hɨr neteiknai te hɨr nanɨr tɨ mɨr ham yaaim hɨr
nanwim nanu nanɨt.
15 Hɨr ap pɨke hanhan nanu wit kerek nɨpaa hɨr nɨnaiwɨrek au nentar hɨr
hanhanek te hɨr pɨke nen newi.
16 *Au, hɨr hanhan nanɨr wit hak yaaik hɨr nanɨno nanwi. Wit ik ek hɨrak
wit ke God. God ap yɨnk enuk hɨr nenewek God kɨr kentar hɨr han kitetik
werek werek. Hɨrak epei kerekyor wit hak yaaik te hɨr nanɨnen nanwi
hɨrak keteiknai hɨrak ap yɨnk enuk ke mɨt nenewek hɨrak God kɨr.
17 *Wɨ nɨpaa God katɨp Ebraham kɨnɨnek, Ebraham kemtau hɨm mɨrak
hɨrak keit nɨkan kɨrak Aisak kewisɨk kentar nan mɨre kɨnaan hɨrak kakɨkɨp
kakwepwarek kakwet God ek. Hɨrak kare kaknep nɨkan kɨrak kiutɨp kerek
God nɨpaa ketpɨwek kakwetɨwekek.
18 Nɨpaa God ketpɨwek kar ik: “Aisak kerek kakine nɨkerek te hɨr keriyen
nanre nepenyerer ne weiwɨk miutɨp mit, te nepenyerer han ne nɨkerek nit
han au. Aisak kerekek.”

---

* **11:7** Jen 6:13-22, 7:1; 1Pi 3:20; Ro 3:22, 4:13 * **11:8** Jen 12:1-5; Ap 7:2-4 * **11:9** Jen 26:3, 35:12, 17 * **11:11** Jen 18:11-14, 21:2 * **11:12** Ro 4:19; Jen 15:5, 22:17; Diu 10:22 * **11:13** Jen 23:4; 1Kro 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11 * **11:16** Eks 3:6, 15; Mk 12:26 * **11:17** Jen 11:1-14; Je 2:21-22; Ro 9:7

19 *Te Ebraham han kitet kaknep nɨkan kɨrak kaki te God tewen kakɨkɨak
kerek kaki. Hɨrak kar ke hɨrak pɨke ketɨwekhis kentar God keit sipsip
neniuk hɨrak kewisɨk kekrehɨr ke Aisak. Te Aisak ap kaa au. Sipsip kerekek
hɨrak kaa.

Hɨm me Aisak, Jekop tetike Josep

20 *Aisak han kitet God kakises hɨm nɨpaa hɨrak ketpim te hɨrak katɨp
hɨm yaaim men Jekop ketike Iso me menmen yaaim mamnen.
21 *Karik Jekop menep hɨrak kaki hɨrak katɨp hɨm yaaim men nɨkerek
hɨrakɨt wik te Josep me menmen yaaim mamnen kentar hɨrak kises hɨm
me God hɨrak han kitet God kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak ketpim. Jekop
ketpor hɨm yaaim epei au, hɨrak kises paap kɨrak keiyɨk kɨre hɨrekes kerp
hɨrak kewenɨpi niuk me God.
22 *Josep kises hɨm me God han kitet God kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak
ketpim, te wɨ menep hɨrak kaki, hɨrak katɨp heiyiuwerer nɨrak kar ik:
“Maain God kakɨthis nepenyer naiu nanɨnaaiwɨr wit ik Isip, hɨr enɨt herwe
yɨnk kai enwisɨk ekɨkre hei me wit kerek hɨr nanwiyen.”

Hɨm me menmen Moses kɨrɨakem

23 *Moses miye haai nɨrak hɨr han kitet God kakɨkepi te miye winaak epei
au, hɨr nɨrek hɨrak nɨkan kɨr yaaik au wetpen enuk keit. Hɨr hɨras ap nakɨp
nar ke nɨpaa mɨtɨk iuwe Fero katɨp hɨr enɨnep nɨkerek hɨrakɨt tɨrek au. Hɨr
nɨsawɨnek ere wenke wikak.
24 *Moses han kitet God kakɨkepik kakri mɨt miyapɨr nɨrak ne Isrel
nanɨnaaiwɨr Isip te maain hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe hɨrak kɨnapen mɨt hɨr
ap enɨnewek hɨrak mɨtɨk iuwe ke Isip hɨrak nɨkan ke Fero nɨki pɨrak kerek
nɨpaa ere in naanmɨprewek au.
25 Hɨrak hanhan kaku kaktike mɨt ne Isrel God nɨpaa kehimɨteni hɨr
mɨt nɨrak, me wɨ mɨt ne Isip newaanki nerekyor enum. Hɨrak kɨnapen
keweikɨn sip kewet God te hɨrak han yaaik kaku kakre mɨtɨk iuwe ke Isip.
Menmen im enum mɨt miyapɨr nisesim hɨram ap te mamrekyor hɨr han
yaaik nanu me wɨ yapɨrwe taau. Me wɨ mei kike keremem.
26 *Hɨrak han kitet maain Krais kaknen kakwet mɨt nɨrak menmen, te
hɨrak kertei hɨrak kaku kaktike mɨt ne Isrel, mɨt ne Isip netpɨwek enum.
Hɨrak han kitet menmen im hɨram minɨn menmen iuwe hɨrak ketɨwem
kentar hɨrak iuwe nɨkan hak ke Fero. Hɨrak han kitet maain Krais kaknen
kakwetɨwek menmen yaaim minɨn menmen meit Isip.
27 *Moses han kitet God kakinɨn Fero te hɨrak kɨnaaiwɨr Isip, hɨrak ap
kɨnaain mɨtɨk iuwe Fero kerek hɨrak han enuk keriuwerek au. Hɨrak ap
pɨke keweikɨn ken kau Isip au kentar hɨrak kertei God, kerek haiu mɨt ap
mɨrek au, hɨrak kau ketikerek kekepik.
28 *Moses han kitet God ap kaknep nɨkerek hɨrakɨt te mɨt kerek newis
hemkre mau weipɨr ke wɨnak te hɨrak kɨrɨak menmen me pasova kinɨn.
Hɨrak katɨp mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr enwis hemkre emu weipɨr te Ensel ke
God kerek kaknep mɨt, hɨrak kaknep nɨkerek hɨrakɨt tɨr iuwe et.

Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel nises God werek werek

29 *Mɨt yapɨrwe ne Isrel nises hɨm me God te hɨr nerekir wan niuk mɨrak
Wan Ninɨk, hɨrak kewep pɨnak pɨnak te hɨr nitet ke nɨmɨn nen pɨnak ein

---

* **11:19** Ro 4:17 * **11:20** Jen 27:27-29, 39-40 * **11:21** Jen 48:15-16 * **11:22** Jen 50:24-25; Eks 13:19 * **11:23** Eks 1:22, 2:2 * **11:24** Eks 2:10-12 * **11:26** Hi 10:34-35 * **11:27** Eks 12:51, 14:13-14; Ro 1:20; 1Ti 1:17; Hi 11:1 * **11:28** Eks 12:21-30 * **11:29** Eks 14:21-31

nɨre mɨt nitet yayiwe tɨpar ap mei mɨwaairi au. Maain mɨt ne Isip hɨr nare
nanises mɨt miyapɨr ne Isrel nanɨnɨp te tɨpar pɨke kewen kan kanɨp kenepi.
30 *Mɨt miyapɨr ne Isrel han kitet God kakɨkepi hɨr nanɨnep mɨt miyapɨr
ne wit Jeriko te hɨr nen neweikɨn wit kɨr me wɨ hispɨnak wik. Epei au, God
kekepi te nɨwa kerek kɨsawɨn wit Jeriko keweiknɨwek kewen te hɨr nen
nɨmɨn ein nenep mɨt nanɨp nenepi.
31 *Mɨte Rehap nɨpaa hɨre mɨte enu wari mɨt his wenenɨnem, hɨre han
kitet God kakɨkaap mɨt ne Isrel kakinɨn mɨt kerek ap nises God nau wit
Jeriko wit kɨre, te hɨre wɨkaap mɨtɨkɨt te Isrel kerek hɨrakɨt tan tɨsawɨn
temiyenwonaan tɨr wit. Te maain mɨt ne Isrel nen nenep mɨt ein kerek ap
nises God, hɨr ap naaup au. Hɨre wau weit.
32 Hi ap etpi hɨm ham au. Hi etpi hɨm me Gidion, Berek, Samson, Jepta,
Devit, Samyuel hɨrakɨt tetike mɨt profet yapɨrwe te hɨm mai mamnen
nokim enum nokim.
33 *Mɨt in nentar hɨr nises hɨm me God hɨr netike mɨt nerer wit wit
nenepan te hɨr ninɨni nanɨp nenepi. Hɨr nɨrɨak menmen yaaim te hɨr neit
menmen nɨpaa God ketpim. Hɨr nemesɨs hɨm me pusi ke yaank laion hɨrak
iuwe kar ke sak te hɨram ap manɨp au.
34 *Mɨt en hɨr ninɨn si iuwe me mɨt enun nanɨp neriuwerem te hɨram
maa. Hɨr mɨt han nan menep nanɨnɨp te hɨr nɨrɨr te hɨr nanɨp taau. Hɨr
mɨt iuwe au hɨr nɨre mɨt weinɨn te God kekepi hɨr nɨre mɨt iuwe manpenun.
Mɨt nerer wit wit nan netikeri nenepan te hɨr nenep mɨt en hɨr pɨke nɨrɨr.
35 *Miyapɨr han pɨke neithis mɨt nɨr netike nɨkerek nɨpaa naa hɨr pɨke
nekrit nau. Mɨt han nekre wɨnak enuk nɨnapen neweikɨn sip newet God te
mɨt hɨr nesiupani taau. Hɨr mɨt han nisesik te mɨt han nanɨp nerekyor
enum enum hɨr naa, hɨr newis mɨt nanɨp te maain God kakɨkɨan hɨr
nanɨkrit nantikerek nanu nanɨt.
36 *Mɨt enun hɨr nitetnaan mɨt han yaain hɨr nɨwaai nɨpɨn nanɨp, mɨt
han hɨr nesenkekhis hɨt mɨr newisi nekre wɨnak enuk.
37 *Mɨt han enun hɨr newɨr nan nanɨp, hɨr neit so neiyɨm nerenirɨr yinan
yinan, hɨr neit hɨne me his neiyɨm nenep mɨt han neriuwerem hɨr naa. Hɨr
mɨt miyapɨr han yaain namɨr yɨnk me sipsip o meme neiyɨm nen in nen ein,
hɨr ap netenen nan au, mɨt newaanki nerekyor enum hɨr nepu enum.
38 Hɨr mɨt miyapɨr nen ein nen ein nitet yaank weinɨk, mɨniu (o neiyɨp)
weinɨm, hɨr nɨrɨr nen nau nɨnɨk mɨniu (o neiyɨp) nekre han o nekre hei
iuwe me tɨ. Hɨr mɨt yaain te mɨt han nau tɨ hɨr ap yaain te hɨr nanu
nanɨkreri nɨmɨn au.
39 Mɨt miyapɨr in hɨr nises hɨm me God te God katɨp hɨr yaain niuk mɨr
iuwe. Te mɨt in ap neit menmen God nɨpaa ketpim kakwetai haiu mɨt em
wen au.
40 God kewetɨrem wen au kentar hɨrak keraimani menmen hak kinɨn
menmen nɨpaa hɨr nisesim. Hɨrak han kitet kakrekyei mamtikeri haiu mɨt
yaain mentar menmen Krais kɨrɨakem.

12

Haiu emises hɨm me God emrɨak menmen nɨpaa Jisas kɨrɨakem

1 *Mɨt in kerek hi nepei hetpiyem hɨr nɨpaa nises hɨm me God werek
werek hɨr yapɨrwe nerp wit ke God nɨrai nɨre mɨt nerp nɨr nɨkerek hɨr

---

* **11:30** Jos 6:12-21 * **11:31** Jos 2:1-21, 6:21-25; Je 2:25 * **11:33** Dan 6:22 * **11:34** Dan 3:23-27 * **11:35** 1Kin 17:17-24; 2Kin 4:18-37 * **11:36** 1Kin 22:24-27; Jer 20:2, 37:15, 38:6 * **11:37** 2Kro 24:21 * **12:1** Ro 7:21; 1Ko 9:24-25; Hi 10:36

nesiuken neit skul. Te haiu mɨt emweikɨn sip emwet menmen yapɨrwe mamraiwaank o menmen enum kerek haiu hanhan emisesim emrɨakem te hɨram emɨt. Haiu emnaiwɨrem mar ke mɨtɨk kesiuknen kewenwo laplap hɨrak kenepim kewɨrem te hɨrak kesiuken waswas. Haiu emnaiwɨrem emɨt te haiu emises menmen werek werek God kehimɨtenai haiu emisesim.
2 *Haiu han ekitet Jisas kerek hɨrak kinɨn mɨt han hɨrak kɨre Mɨtɨk Iuwe kises God werek werek te hɨrak kekepai haiu mamisesik werek werek. Hɨrak kerekek han kitet hɨrak yɨnk enuk kaa kentar nu tentarakɨt hɨram menmen weinɨm kentar hɨrak kertei maain hɨrak kakinɨn menmen enum kakɨkepai kakriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem hɨrak yaaik kaku. Nepei au, hɨrak ken kau menep his yaaim me God kɨre Mɨtɨk Iuwe ketikerek naanmɨpre menmen yapɨrwe.

God kewis menmen enum mamnen mamraiwaank te haiu mamisesik werek werek

3 Yi han ekitet menmen enum mɨt enun nerekyɨwekem te hɨrak kau han tokik kises menmen God kehimɨtenɨwek kakisesim. Te yi ap han enuk waswas yeriuwe menmen enum miwep te yi yeweikɨn sip yewet menmen yaaim me God.
4 Wɨ Seten kakri han ki o mɨt nanrekyi enum te yi eiweikɨn sip eiwet Krais, yi ap eirɨak menmen iuwe wen au te yi yainɨn menmen enum ere hemkre mi mamwen te yi yayi yayɨr ke Krais kɨrɨakem.
5 *Yi han kaa menmen God ketpiyem mamkepi yi eiyu han yaaik a? Nɨpaa hɨm me God mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp yi yar ke nɨkerek nɨrak mar im:
"Nɨkerek nai, wɨ kerek God kesiuwe menmen miwep kar ke haai kenep
nɨkan kɨrak, yi ap han kitet menmen enum hɨremes man miwep au.
Yi ap han enuk yeriuwerem han kitet God kɨneini au, wɨ kerek hɨrak
kesiuwe menmen enum mamnen mamiwep.
6 *Yi ap han ekitet eiyɨrik eiyɨntar mɨt miyapɨr kerek God hɨrak hanhan keriuweri hɨrak kewis menmen manɨp kakɨkepi hɨr enises menmen yaaim. Mɨt miyapɨr kerek hɨrak katɨp kar ik: 'Yi nɨkerek nai,' hɨrak kewis menmen mamnɨp mamkepi hɨr nanises menmen yaaim."
7 *Te yi han tokik eiyu eiriuwe menmen enum mamnen mamiwep. Yi han ekitet menmen im hɨram mɨre menmen haai hɨrak kɨrɨak nɨkerek nɨrak em, te hɨr enises hɨm mɨrak werek werek. Menmen im enum mamiwep, hɨram meteikni God hɨrak han kitet yi nɨkerek nɨrak hɨrak kakɨkepi yi yaain. Nɨpaa yi yertei mɨtɨk hak ap kenep nɨkan kɨrak o au a? Taau. Mɨt yapɨrwe nenep nɨkerek nɨr.
8 Haai ki God hɨrak ap te kakrekyi menmen mi enum, menmen im hɨram meteikni yi ap nɨkerek yaain au. Yi yɨre nɨkerek ne weiwɨk ham.
9 Nɨpaa haiu yapɨrwe haairer naiu hɨr nerekyei menmen enum maiu te haiu mɨneini han kitet hɨr iuwe. Te God hɨrak kinɨn haairer naiu, hɨrak Haai ke hɨmɨn kaiu te haiu emisesik emwisɨk hɨrak kerekyei menmen enum maiu te haiu mamtikerek mamu mamɨt.
10 Haairer naiu hɨr nises han kɨr nerekyei menmen enum maiu me wɨ ham haiu wen kike. God hɨrak au. Hɨrak kerekyei menmen maiu enum kekepai te haiu yaain mamɨr ke hɨrak.
11 *Wɨ God o mɨt nerekyai menmen maiu enum, haiu han kitet hɨram menmen enum te hɨram ap menipai han yaaik meriuwerem au. Maain haiu mɨt kerek God kerekyei menmen mar im, hɨram menipai haiu mamre mɨt yaain mamrɨak menmen yaaim haiu mamu werek werek.

---

* **12:2** Hi 1:3 * **12:5** Pro 3:11-12 * **12:6** Rev 3:19 * **12:7** Diu 8:5; 2Sml 7:14 * **12:11** Je 3:17-18

Haiu naanempre hɨras te haiu ap emweikɨn sip emwet God

12 *Yi mɨt han yi yɨnapen yises hɨm me Jisas Krais yar ke mɨt kerek nen
yanɨmɨn hɨr his hɨt maa. Yi ap eiyu han tewenɨn hɨras me menmen epei
man miwep au emɨt! Yi pɨke hanhan eiyises hɨm me Jisas werek werek.
13 *Yi eiyises God werek werek hɨram mamɨr ke mɨt nɨpaa hɨt par
mewers, hɨr nitet yayiwe yaaik kɨpɨrak te hɨt mɨr mamre yaaim. Mɨt han
narik kerek neweikɨn sip nanwet Krais hɨr nɨri yi pɨke yises God werek
werek te hɨr pɨke hanhan nanisesik werek werek.
14 *Yi mɨt miyapɨr yetike mɨt miyapɨr han yapɨrwe yi eikiyan eiyu. Yi
eiyises menmen yaaim God hanhan yi eiyisesim eiyɨntar yi ap eiyises
menmen yaaim im te yi ap yayu yaitike Mɨtɨk Iuwe God au.
15 *Yi naanmamre hɨras werek werek. Hɨram ap yaaim te yi ap yayɨt
menmen yaaim yapɨrwe God kakrekyiyem kakwetiyem au. Mɨtɨk hak
hɨrak kar ik hɨrak kɨre hepnek ke tɨ enum mewo mɨsawɨn mekre nɨmɨn ke
yenkis te maain mɨt nerp nentɨram nɨk mɨram meketet mau hɨt mɨr. Mɨtɨk
kar ik hɨrak kakrɨak memnen enum kakri han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe
kakriwaank kakriuwerem.
16 *Yi naanmamre hɨras te yi mɨt o miyapɨr han ap te eiriyanhis
eiwenɨnem, o han kitet menmen me God hɨram menmen weinɨm mar
ke nɨpaa mɨtɨk Iso kɨrɨakem. Hɨrak han kitet hɨm God katɨp maam
kɨrak Ebraham hɨram menmen weinɨm. Te hɨrak kewis nɨkik kɨrak kakɨt
menmen mɨrak yaaim maain haai kakwetɨwekem metike hɨm yaaim God
ketpim me menmen mamnen. Hɨrak kewisɨk kakɨt menmen im kentar
hɨrak nɨnpɨmaak nɨkik kɨrak kewetɨwek menmen mei kike hɨrak kaam.
17 *Yi yertei maain hɨrak hanhan pɨke kakɨt menmen mɨrak te God kenip
Jekop kekrehɨr kɨrak hɨrak kepɨrek ketpɨwek kar ik: “Ti taau.” Iso kɨkɨt
kitɨwekhi yapɨrwe te God kenipek ap te keweikɨn han mewek au.

Haiu meit hɨm yaaim me God haiu mamno wit Saion

18 *Nɨpaa wɨ yi yinɨn yises hɨm me God yi ap yɨr menmen yemtewem
yar ke mɨt nɨpaa ne Isrel nɨrem nemtewem. Hɨr nan mɨniu (o neiyɨp) niuk
mɨrak Sainai, hɨram si iuwe merhɨhe mau paan mɨrak, hɨr nɨr napɨ toto
enum mɨwapɨn wit mar ke wɨtaan toto, yuwerep man,
19 *hɨr nemtau mɨtɨk hak keit mɨniu (o neiyɨp) ketenwo taur. Epei au, hɨr
nemtau Mɨtɨk Iuwe keit ein katɨp hɨm iuwe enum. Mɨt miyapɨr ne Isrel
hɨr nemtau hɨm enum me Mɨtɨk Iuwe eik katɨp keit mɨniu (o neiyɨp), hɨr
nepɨrpɨr nitehi Moses natɨp nar ik: “Haiu mɨnapen mamtau hɨm menmen
meiyam im au emɨt!”
20 *Hɨr nɨnapen nemtau hɨm meiyam God ketporem nentar hɨrak katɨp
kar ik: “Keimɨn mɨtɨk o mɨte, nɨkerek o samiyak hɨr nanɨnen nanɨrp nanitet
mɨniu (o neiyɨp), mɨt han nanɨt nan nanwɨrem neiyɨm nanɨnep mɨtɨk kaki
o samiyak mami.”
21 *Mɨt en nɨr menmen im te hɨr nɨnaain nepɨrpɨr. Moses hɨrekes katɨp
kar ik: “Hi hepɨrpɨr wɨsenum hentar hi hɨnaain.”
22 *Te yi mɨt kerek yi yises hɨm me God in, yi ap yan mɨniu (o neiyɨp) mar
im au. Yi hɨmɨn ki epei kan mɨniu niuk mɨrak Saion kerek wit iuwe ke God
kewi. God hɨrak kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik. Yi hɨmɨn ki epei

* **12:12** Ais 35:3 * **12:13** Pro 4:26 * **12:14** Sam 34:14; Ro 12:18 * **12:15** Ap 8:23 * **12:16** Jen 25:33-34 * **12:17** Jen 27:30-40 * **12:18** Eks 19:16-20; Diu 4:11-12 * **12:19** Eks 20:18-21; Diu 5:22-27 * **12:20** Eks 19:12-13 * **12:21** Diu 9:19 * **12:22** Ga 4:26; Rev 5:11

kan wit Jerusalem, hɨrak keit wit ke God kerek mɨt ensel yapɨrwe hɨr han
yaaik nererik nau en.
23 *Yi hɨmɨn ki epei kan ketike nɨkerek yapɨrwe ne God kerek nanɨt
menmen yaaim mɨrak yi yererik han yaaik yepu. God kewis niuk mi metike
niuk mɨr mau tɨwei mɨrak hɨrak kertei yi neimɨn yi mɨt miyapɨr nɨrak.
Yi hɨmɨn ki epei kan kɨr God kerek hɨrak naanmɨpre mɨt yapɨrwe, hɨrak
maain skelim haiu mɨt metike mɨt kerek nɨpaa God katɨp hɨr mɨt yaain hɨr
netikerek nau wit kɨrak.
24 *Yi hɨmɨn ki epei kan kau ketike Jisas kerek kerp nɨmɨn ke God ketike
haiu mɨt, hɨrak ketpai hɨm ham yaaim haiu mewenhi mamisesim hɨrak
kekepai haiu metike God haiu mau han kiutɨp. Hɨrak nɨpaa kaa hemkre
mɨrak mewen. Menmen im hɨram meteiknai menmen nɨpaa mɨtɨk pris
kɨrɨakem. Hɨrak keit menmen mɨre mapɨk kemtɨt mekre hemkre me
bulmakau o meme kɨwaaiyem mentar yɨnk ke mɨt ein te God katɨp hɨr yɨnk
kɨr yaaik. Mar im hemkre me Jisas mesak menmen enum mekre han kaiu
te hɨrak kɨre yaaik. Hemkre mɨrak ap mar ke hemkre me Ebel nɨpaa hɨrak
kaa au. Hɨram yaaim minɨn em. God kɨr hemkre me Ebel hɨram menipek
han enuk kɨrɨak mɨtɨk Ken menmen enum. Hemkre me Jisas au. God kɨrem
te hɨram menipek hɨrak hanhan keriuwai haiu mɨt, hɨrak kesak menmen
enum mekre han kaiu.

Haiu naanempre hɨras te haiu emises God werek werek

25 *Yi naanempre hɨras te yi ap eiweikɨn sip eiwet hɨm Krais ketpiyem
au emɨt! Nɨpaa God kerp mɨniu (o neiyɨp) Sainai katɨp mɨt miyapɨr hɨm
mɨrak. Mɨt han en neweikɨn sip newetɨwekem hɨr ap te nɨrɨr natɨnpɨn ne
menmen enum God kerekyorem au. Haiu mamnopɨn mamkeipɨn menmen
enum mamwep mamɨrkeik te haiu emweikɨn sip emwet hɨm me hɨrak
mɨtɨk kerek kekiuwe wit ke God ketpai menmen? Taau.
26 *Nɨpaa God keit mɨniu (o neiyɨp) Sainai hɨrak katɨp keriuwe hɨm mɨrak
tɨ kɨtanɨk te in ek hɨrak katɨp hɨm iuwe kar ik: “Hi tewen pɨke etanɨk
tɨ eteipim. Tɨ weinɨk kerekek au. Hi tewen etanɨk tɨ ketike nepni hɨram
mamɨwaank.”
27 Hɨm im hɨram matɨp “meteipim,” te hɨram meteiknai menmen im:
Nɨpaa God kɨrɨak tɨ te maain hɨrak kaktanɨk menmen im te hɨram
yapɨrwe hɨrak kakɨwaankem mamɨt. Menmen ap me tɨ ap mamtanɨk, God
kakɨwaankem au. Hɨram mamu mamɨt.
28 Haiu han yaaik emu emɨntar menmen im God kakwetaiyem kakɨt
wit kerek hɨrak naanmɨpre menmen yapɨrwe, wit kerek mɨtɨk hak ap
te kaktanɨkem au. Te haiu mamwenɨpi God niuk mɨrak Iuwe mamrɨak
menmen yaaim hɨrak hanhan haiu mɨrɨakem.
29 *Haiu emrɨak menmen mar im mamɨntar God kaiu hɨrak kɨre si tatɨm
menmen te God kakɨwaank menmen yapɨrwe kerek hɨrak ap han yaaik
keriuwerem au.

13

Haiu han tewenɨn naiu yinan

1 *Te yi wen han tewenɨn ni yinan ne Krais.
2 *Yi han ekitet eikaap mɨt han ne wit hak nan eiyintar nɨpaa mɨt han
nɨrɨakem marim. Hɨr nepɨtari mɨtɨkɨt et hɨr nekepikɨt hɨrakɨt mɨtɨkɨt et

* **12:23** Lu 10:20 * **12:24** Hi 8:6, 10:22; 1Pi 1:2; Jen 4:10 * **12:25** Hi 2:1-3, 10:28-29 * **12:26** Eks 19:18; Sam 68:8; Hag 2:6 * **12:29** Diu 4:24, 9:3; Ais 33:14 * **13:1** Jo 13:34 * **13:2** Ro 12:13; 1Pi 4:9; Jen 18:1-8, 19:1-3

hɨr nekepikɨt hɨrakɨt mɨtɨkɨt ensel te wit ke God, te yi yepɨtari hɨr nanɨnen
nanu wɨnak ki.
3 *Yi han etwenɨn eikaap mɨt miyapɨr kerek nau nekre wɨnak enuk ke
gavman nar ke yi yekrehɨr kɨr. Yi han etwenɨn eikaap mɨt miyapɨr hɨr mɨt
han enun newaanki nar ke yi yekrehɨr kɨr.
4 *Yi han ekitet menmen me yi yayɨtan hɨram menmen yaaim. Yi mɨt
miyapɨr ap eiri mɨt miyapɨr han his eiwenɨnem au emɨt eiyɨntar God skelim
mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak enum mar im.
5 *Yi ap hemkre mamnepam eiriuwe pewek mei yi eitɨwem yapɨrwe au
emɨt! Yi han yaaik eiyu eiriwe menmen yi yetenɨnem eiyɨntar hɨm me God
mau tɨwei matɨp mar im:
“Hi God ap hɨnaipɨsi au, hi ap eweikɨn sip ewetiyem au. Hi ekepi
naanmamri me menmen.”
6 *God katɨp menmen im haiu mertei hɨrak kau ketikewai, te haiu yapɨrwe
niutɨp niutɨp matɨp mar im:
“Mɨtɨk Iuwe God kekepa te hi ap anapen menmen enum mɨt hɨr nan-
rekyewem au.”

Haiu emises menmen mamɨr ke nɨpaa mɨt naiu iuwe nɨrɨakem

7 *Yi han ekitet mɨt nɨpaa hɨr ninɨn naanmɨpri netpi hɨm yaaim me God.
Yi han ekitet menmen hɨr nɨrɨakem markeik te hɨr nises hɨm me God hɨr
naa te yi yayises menmen mamɨr ke hɨr nɨrɨakem.
8 Yi yises hɨm me Krais nɨpaa yi yemtewem yentar Jisas Krais hɨrak nɨpaa
ere in ere maain hɨrak ap te kakweikɨn kakre menmen ham. Hɨrak kaku
kakɨt hɨrak ap te kakɨtpai hɨm ham au. Hɨram mamu mamɨt.
9 *Yi ap eiwis mɨt han nanri han ki eiriuwe hɨm ham hɨm ham mɨr kerek
nɨpaa yi ap yemtewem te yi eiweikɨn sip eiwet hɨm yaaim me God au
emɨt! Menmen yaaim God kerekyiyem hɨram mamkepai han kaiu te haiu
emisesik werek werek. Hɨm ham mɨt netpiyem neriuwesɨs menmen te yi
ap eiyɨm emɨt, hɨram menmen weinɨm. Hɨram ap mamkaap mɨt miyapɨr
kerek nisesim te hɨr nanises God werek werek au.

Menmen yaaim yi eirɨakem te God han yaaik kakriuwerem

10 Mɨt kerek nises hɨm me Moses hɨr nenep samiyak newisɨm mentar
kɨnaan me nan mɨt nenewek alta. Maain hɨr naam menmen im te hɨram
mamkepi hɨr nanu werek. Jisas Krais kewepwar hɨrekes hɨrak kaa kewet
God yɨnk kɨrak te hɨrak kekepai haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm mɨrak.
Te mɨt in kerek wen nises hɨm me Moses, hɨr ap yaain te hɨrak kakɨkepi
taau.
11 *Hɨr ap yaain te hɨrak kakɨkepi kentar hɨrak ap kɨre samiyak mɨt
newepwarem newet God em te maain hɨr nanɨm au. Hɨrak kɨre menmen
mɨtɨk iuwe hetpris keit hemkre me samiyak ham hɨr mɨt pris han epei
namɨp hɨrak keiyɨm ken kekre haau hɨr nehimɨtanem me God te hɨrak
kewisɨm mau kɨnaan te hɨram mamwapɨn menmen enum mɨt nɨrɨakem.
Nepei au, hɨrak keit samiyak yɨnk kewet hɨr mɨt pris han em hɨr neiyɨm
nanɨno nanɨsiyem nanɨt pɨn eik. Menmen Jisas kɨrɨakem hɨram marim.
12 *Hɨrak kaa keit pɨn eik mɨt ne Isrel ap newis hemkre mɨrak mewen te
mamɨsak menmen enum me haiu mɨt yapɨrwe mɨrɨakem te haiu mamre
yaain. Hɨrak kaa keit pɨn eik kentar hɨrak kekrehɨr ke samiyak hɨrak
kewepwar hɨrekes kewet God yɨnk kɨrak.

---

* **13:3** Mt 25:36; Hi 10:34 * **13:4** Ga 5:19, 21; Ef 5:5 * **13:5** 1Ti 6:8; Diu 31:6, 8; Jos 1:5 * **13:6** Sam 118:6 * **13:7** 1Ko 4:16; Hi 6:12 * **13:9** Ef 4:14; Ro 14:17 * **13:11** Lev 16:27 * **13:12** Mt 21:39; Jo 19:17

13 *Haiu emweikɨn sip emwet mɨt kerek nises hɨm me Moses haiu emises
hɨm me Krais mentar mɨt kerek nises hɨm mɨrak neweikɨn sip newet Krais
hɨr nepɨrek ken hɨr nakɨp kaa. Mɨt nanrekyei enum mar ke nɨpaa hɨr nɨrɨak
Krais em nanɨntar haiu misesik te haiu han ekitet hɨram menmen weinɨm.
14 *Haiu emweikɨn sip emwet menmen mɨt kerek nises hɨm me Moses hɨr
nɨrɨakem. Haiu emnaiwɨrem emɨntar haiu mɨt ap wit kiutɨpen kaku kakɨt
te haiu mamu mameitai tipmain tipmain enum eik au. Haiu mamerɨr wit
yaaik kaiu maain God kakimaak haiu mamwik.
15 *Te haiu hekrit hekrit han yaaik emu emwenɨpi niuk me God emɨntar
menmen Krais kɨrɨakem, menmen im haiu mɨrɨakem meriuwe hɨm maiu
haiu mewepyapɨr niuk mɨrak matɨp mɨt han em, hɨram mɨre samiyak
yaaim haiu mewepwarem mewet God em.
16 *Hekrit hekrit yi han ekitet skelim menmen mi yaaim eikaapan
eiriuwerem. Menmen im yi yɨrɨakem hɨram yaaim mɨre samiyak mɨt
newepwarem newet God em, hɨram menipek han yaaik keriuweri.
17 *Yi eiyɨmtau hɨm me mɨt ni naanmɨpri yi eiyisesim. Hɨr naanmɨpri
nankepi nar ke mɨt kerek maain God kakɨri kakitorhi me hɨr naanmɨpri
hɨmɨn ki werek werek, o au en, te hɨr nenmak hɨr ap naanmɨpri. Yi eiyises
hɨm mɨr te hɨr han yaaik nanrɨak menmen, o au en, yi eiweikɨn sip eiwetɨr,
hɨr han enuk nanrɨak menmen mɨr hɨr ap te nankepi yi mɨt eiyises Krais
werek werek au.

Yi eiyitehi God kakɨkepai haiu mɨt

18 *Yi wen eiyitehi God ekɨkepai emɨntar haiu mertei mekre han kaiu
haiu ap yɨnk enuk meriuwe menmen haiu mɨrɨakem. Hekrit hekrit haiu
mare mamrɨak menmen yaaim keremem.
19 Hi hitehi yi mɨt hɨm iuwe te yi eiyitehi God ekɨkepa te hi pɨke anen eri
waswas.
20 *God kerek hɨrak kenipai haiu mɨt mekiyan mau meit, hɨrak kɨkɨak
Jisas pɨke kekrit kau, hɨrak kehimɨtanek hɨrak Mɨtɨk Iuwe naanmɨprai haiu
mɨt kar ke mɨtɨk naanmɨre sipsip. God kehimɨtanek hɨrak Mɨtɨk Iuwe
naanmɨprai kentar nɨpaa hɨrak kaa hemkre mɨrak mewen. Hemkre mɨrak
mewen menip hɨm me God yaaim kerek nɨpaa hɨrak katɨp haiu mamwenhi
mamisesim. Hɨm im mamu mamɨt mamɨrek tipmain tipmain enum eik.
Hɨrak ap te kakweikɨn han kɨrak au. God hɨrak yaaik kɨrɨak menmen mar
im te hɨrak werek kakɨkepi.
21 Hi hanhan God kakweti menmen yaaim kakɨkepi te yi eiyises menmen
hɨrak hanhan yi eiyisesim. Hi hanhan menmen im mentar menmen
Jisas Krais kɨrɨakem te God kakrɨak menmen, hɨrak hanhan kakɨrɨakem
mamɨkre han kaiu. Haiu hanhan Krais kakɨt niuk iuwe te mɨt nanwenɨpi
niuk mɨrak tipmain tipmain enum eik.

Mɨtɨk katɨp hɨm ham yinam

22 Hi hitihi hɨm iuwe te yi eiyɨmtau hɨm mai kike im hi nepei hewisɨm
hɨram mamkepi yi einakɨn tokim eiyu. Hi ap ewis tɨwei nokik au. Tɨwei ik
hɨrak yinak.
23 Hi hanhan yi yertei kaiu yinak yaaik Timoti, mɨt enun nesiupanek
hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak kɨr enuk ke gavman ken witeik. Hɨrak kaknen wit
kai ik waswas te wɨ hi anen ari hi atɨwekhis hawɨr waunen wauri.

---

* **13:13** Hi 11:26, 12:2; Mt 7:13-14 * **13:14** Hi 11:10, 16, 12:22 * **13:15** 2Kro 29:31; Sam 50:14, 23; Hos 14:2 * **13:16** Fl 4:18 * **13:17** Esi 3:17; 1Te 5:12 * **13:18** Ap 24:16; 2Ko 1:12 * **13:20** Sek 9:11; Ais 55:3; Jer 32:40; Esi 37:26; 1Pi 2:25

24 Yi eitɨp mɨt ni ein hɨr naanmɨpri hɨr netike mɨt miyapɨr yapɨrwe nises
hɨm me God en, yi eiyɨtpor hɨr yaain. Mɨt ni yinan in ne Itali kerek nises
hɨm me God netpi, yi yaain.
25 Hi hanhan God kakrekyi menmen yaaim.

Mepɨr keremem

Tɨwei Jems Kewisɨk
Menmen me tɨwei ik

Jems katɨp mɨt gude *1:1*
Neimɨn ap nertei menmen me God, ehɨr nanitɨwekhiyem *1:2-8*
Hɨm me mɨt netenen menmen yapɨrwe, enetike mɨt han menmen auri *1:9-11*
Hɨm me menmen mamri han kaiu emamitaipɨn haiu maminɨnem *1:12-18*
Hɨm haiu memtewem haiu emisesim *1:19-27*
Haiu han ekitet mɨt yapɨrwe hɨr nɨpɨran *2:1-13*
Hɨm me mɨt ap nɨrɨak menmen yaaim, ehɨr ap nises God werek werek *2:14-26*
Haiu mɨt naanempre menmen haiu metpim *3:1-18*
Hɨm me mɨt ne weiwɨk me God enetike menmen enum me tɨ *4:1–5:6*
Jems katɨp mɨt hɨm mɨkaru *5:7-20*

1 *Hi Jems hi hɨrɨak menmen me God ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hi
wok mɨtɨk kɨrakɨt. Hi hesiuwe tɨwei ik ken yi mɨt ne weiwɨk me Isrel yises
God yi yewep yerer wit wit.

Menmen mari han kaiu mekepai haiu emises God werek werek

2 *Nai yinan, me wɨ menmen enum me tɨ mamnen mamri han ki, yi ap
han enuk au.
3 *Yi han yaaik eiyu eiyɨntar yi yertei menmen yi yisesim mamkepi yi
eiyinɨn menmen enum im me tɨ te yi han tokik eiyu yi eiyises God werek
werek.
4 Yi han tokik eiyu keriyen au. Yi eiwis menmen im mekre han ki
mamkepi te yi eiyu werek eiyɨr ke mɨt iuwe yi eiyises menmen yapɨrwe
me God werek werek.

Mɨt ap nertei menmen werek werek hɨr enitehi God kakɨkepi

5 *Neimɨn ne yi mɨt yi ap yertei werek werek mekam yaaim, mekam
enum, yi eiyitehi God kakɨkepi kakɨnterim te hɨrak kakɨkepi yi eiyɨrteiyem
werek werek. Yi eiyitehi God kakɨkepi eiyɨntar menmen im. God kepwetai
haiu mɨt menmen mɨrak yapɨrwe weinɨm hɨrak ap kenai kakɨntar haiu
emitɨwekhi kakɨkepai au. Hɨrak han yaaik.
6 *Mɨt nitehi God me menmen, hɨr han ekitet God kakɨkepi kakrekyorem.
Hɨr han ekitet God kakɨkepi au, hɨr nɨre wan sɨr nɨme metɨtɨwem mekrit
mewen heriyai heriyai, hɨr ap nertei God kakɨkepi me menmen o au.
7 Mɨt narik hɨr ap han ekitet hɨrak God kakɨkepi kakrekyor menmen au
8 kakɨntar hɨr han kitet menmen miutɨp miutɨp werek werek wen au.

Hɨm me mɨt netenen menmen, mɨt au nau weinɨn

9 *Neimɨn ne naiu yinan netenen menmen au, hɨr han yaaik enu enɨntar
God kakɨkepi kaktorhis nanɨno wit kɨrak.
10 *Neimɨn ne naiu yinan netenen menmen yapɨrwe, maain hɨrak God
kewis menmen enum mewaankem, hɨr han yaaik enu enɨntar menmen mɨr
iuwe au. Hɨr han yaaik enɨntar God kakɨkepi kaktorhɨs hɨr keriyen nanɨno

---

* **1:1** Ga 1:19; Ap 15:23; 1Pi 1:1 * **1:2** Ro 5:3-5 * **1:3** 1Pi 1:7 * **1:5** Pro 2:3-6 * **1:6** Mk 11:24
* **1:9** Je 2:5 * **1:10** Ais 40:6-7; 1Pi 1:24

wit kɨrak. Maain hɨr nanɨnaaiwɨr menmen mɨr hɨr nani nanɨr ke timen mamu wɨ mei kike hɨram mami.
11 Timen mewep, mesiupan, wepni kan tɨpar men hɨram meweiwei maa meket. Mar im me wɨ mɨt netenen menmen yapɨrwe nɨrɨak menmen nisesim, hɨr nɨre timen hɨr nani. Te haiu ap han ekitet menmen haiu metenenim mamkepai haiu mamu werek. Au, God kerekek.

Yi naanempre hɨras me menmen enum mamri han ki

12 *Neimɨn hɨr nanu han tokik ke menmen enum mamnen mamɨwaanki, hɨr han yaaik enɨntar hɨr naninɨn menmen enum te God kakrekyor han kɨr kɨre hɨrekes nantikerek nanu. Nɨpaa God katɨp neimɨn han tewenɨna, hɨr nantikewa nanu tipmain tipmain enum eik.
13 Me wɨ ham menmen mamri han ke mɨtɨk te hɨrak kɨrɨak enum, hɨrak ap kaktɨp, "God kari han kai hi hɨrɨak enum." Menmen im au emɨt! God ap te kakri han ke mɨt hɨr nanrɨak enum au. Menmen ap te mari God han kɨrak hɨrak kɨrɨak enum taau.
14 *Menmen enum mɨt niutɨp niutɨp hanhanem, hɨram mari han kɨr hɨr nɨrɨak enum mar ke mɨt nemtɨn menmen mau tɨrpe mari miyak man mekrerem.
15 Menmen im enum hɨram mɨre nu hapɨn nɨkim mɨkɨn men tɨ. Maain hɨram mewo ere iuwe hɨram menep mɨt mewaanki. Mɨt hɨr hanhan menmen enum hɨr nɨrɨakem hɨram mɨre hapɨn nɨkim matɨn yapɨrwe. Menmen enum mekre han kɨr mamno ere iuwe mamnipi nani nanɨno si.
16 Nai yinan yaain, yi ap eiwis menmen enum im mamitipɨn yi han kitet hɨram me God au.
17 *Menmen yaaim yapɨrwe hɨrak God kerekek kesiuwerem haiu mɨt metɨwem. God hɨrak kɨrɨak wepni, wenke, hɨr. Hɨram men mɨrɨak hɨmɨn mɨre yinam, nokim o mamre wɨtaan te God keweikɨn kar ek au. Hɨrak kepu kɨpɨrak kerekek kɨrɨak yaaim keremem, enum au.
18 *Hɨrak kises han kɨrak hɨrak kerekyei haiu nɨkerek nɨrak mentar hɨm yaaim mɨrak hɨrak epei kewepaiyapɨrem haiu memtewem. Haiu mɨre hɨnaan nɨkim ham minɨn mekiute, maain ham mamkaru. Haiu mɨt in minɨn mises God me mɨt nerer wit wit, maain hɨr mɨt han enisesim.

Menmen yaai yi eiyɨmtewem yi eiyisesim

19 *Nai yinan yaain, yi eiyɨrtei menmen im. Yi mɨt niutɨp niutɨp nɨkɨp emnep waswas yi eiyɨmtau menmen. Te maain yi eiyɨtpim te yi ap han enuk eiriuwe mɨt yi eineri waswas au emɨt!
20 Menmen mar im ap te mamkaap mɨt nanises menmen yaaim God hanhan haiu emisesim emteikɨn mɨt han em au.
21 *Te yi einaaiwɨr menmen enum mau han ki mamrekyi yi eiyises menmen enum. Yi hanhan eiyises hɨm yaaim nɨpaa God kewisɨm mekre han ki. Te hɨram mamkaap hɨmɨn ki kaktike God yi eiyu werek werek.
22 *Yi ap eimipɨn hɨras! Yi han kitet yi eiyɨmtau hɨm me God te ap eiyisesim au, hɨram mamkepi. Taauye! Yi eiyɨmtau hɨm mɨrak yayisesim te hɨram mamkepi.
23 Mɨt kerek nemtau hɨm me God keremem te hɨr ap nisesim au, hɨr nɨre mɨtɨk kɨr hɨmɨn kɨrak kekre tɨpar.
24 Hɨrak ken, waswas hɨrak han kaa menmen enum mau ninaan mɨrak. Marim mɨt kerek nemtau hɨm me God keremem ap nisesim au, te hɨr nar

---

* **1:12** 2Ti 4:8 * **1:14** Ro 7:7-10 * **1:17** Mt 7:11 * **1:18** Jo 1:13 * **1:19** Ekl 7:9 * **1:21** Kl 3:8; 1Pi 2:1 * **1:22** Mt 7:26; Ro 2:13

ke mɨtɨk eik. Hɨr ap newis hɨm me God mamkepi hɨr nɨnaaiwɨr menmen enum te hɨr nanises menmen yaaim.

25 *Mɨt kerek nekine hɨm yaaim me God mɨt newisɨm mau tɨwei hɨr nar ke mɨtɨk kɨr ninaan mɨrak mekre tɨpar, hɨram mamkepi nanɨnaaiwɨr menmen enum. Hɨr han kitetim ap han kaa rem au, hɨr nisesim te God kakrekyor menmen yaaim.

26 *Mɨt kerek han kitet hɨr yaain nises God werek werek, te hɨr natɨp enum, hɨr nemipɨn hɨras nises God werek werek au. Hɨr nisesik weinɨk.

27 God Haai han kitet menmen im maminɨn mamkaap mɨt te hɨr nanisesik werek werek. Hɨram menmen im: Mɨt hɨr naanempre miyapɨr o nɨkerek kerek mɨt nɨr hɨr epei naa nɨnaiwɨri. Menmen im metike hɨr nɨnaaiwɨr menmen enum mɨt ne tɨ nisesim, te hɨram mamɨwaank han kɨr mar ke heinut mewen menmen te mɨt nanɨm au hɨram mewaankem.

2

Haiu hanhan mɨt miyapɨr yapɨrwe mɨpɨran

1 *Nai yinan, yi eipises Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais hɨrak Yaaik Iuwe, te yi ap eɨrɨak mɨt han menmen yaaim enɨntar hɨr netenen menmen mei yapɨrwe, mɨt han netenen menmen yapɨrwe au, yi eirekyor enum. Menmen im au emɨt! Yi eirekyor menmen yaaim mɨpɨram.

2 Mɨtɨk hak niuk iuwe hɨrak keremɨnk sak nɨkɨn, o hore haam, hɨrak kaknen kaktike mɨtɨk hak enuk ketenen menmen au, hɨrakɨt tatnen wɨnak ke God yi yewik,

3 te yi eitɨp hɨrak yaaik niuk mɨrak iuwe hɨrak eknen eku yeno eku niu, te yi eitɨp hɨrak enuk weinɨk hɨrak eku tɨ weinɨk,

4 yi yɨrɨak enum. Yi enun yenke yi hɨras yises han ki enum.

5 *Nai yinan yaain, yi eiyɨmtau menmen im. God hɨrak kehimɨtan mɨt ap netenen menmen yapɨrwe au te hɨr enisesik entenen menmen yapɨrwe mɨrak. Hɨrak epei katɨp neimɨn han tewenɨnek hɨrak kaktorhɨs hɨr nantikerek nanu werek werek.

6 Te yi yɨrɨak mɨt netenen menmen au hɨr yɨnk enuk nentar yi yerekyor enum. Neimɨn hɨr neriwaank nari yi mɨt eino mɨt iuwe ne gavman nemtau mɨt hɨr nesiuwe hɨm nerekyi enum a? Hɨr mɨt netenen menmen yapɨrwe keriyen!

7 Hɨr mɨt in keriyen natɨp enum me niuk me Krais nɨpaa mɨt nɨkri nekine niuk mɨrak. Te yi yenmak yɨrɨak mɨt netenen menmen yapɨrwe yerekyor yaaim a? Au emɨt!

8 *Yi eiyises hɨm nɨpaa God kewisɨm kar ik: "Yi han tewenɨn mɨt nar ke yi han tewenɨn hɨras," te yi yɨrɨak yaaim.

9 *Au, yi yewep mɨt yi hanhan neiyan, neiyan au, te yi yɨrɨak enum. Hɨm yaaim me God meteikɨn yi enun yewenɨn hɨm mɨrak.

10 *Mɨt kerek newenɨn hɨm mei me God miutɨp, hɨr nar ke mɨt newenɨn hɨm mɨrak yapɨrwe. God skelim mɨt in kakɨnterim hɨrak kaknɨp.

11 *Hɨrak God katɨp hɨm im, "Yi mɨt yetike miyapɨr ap eiyiryanhis eiwenɨnem au emɨt!" Hɨrak kerekek katɨp hɨm ham mar im: "Yi mɨt ap einep mɨt han nani au emɨt!" Yi yetike miyapɨr ap eiriyanhis eiwenɨnem

---

* **1:25** Ro 8:2; Je 2:12; Jo 13:17 * **1:26** Sam 34:13, 141:3 * **2:1** Ap 10:34; Je 2:9 * **2:5** 1Ko 1:26-28 * **2:8** Mt 19:19; Ga 5:14 * **2:9** Diu 1:17 * **2:10** Mt 5:19 * **2:11** Eks 20:13-14; Ro 13:9

au, te yi yɨre yenep mɨtɨk kaki, te yi epei yewenɨn hɨm me God. Te hɨrak
skelim yi mɨt kakiwep kakɨnterim.
12 *Te yi eitɨp yaaim eirɨak menmen yaaim eiyɨntar maain God han
kakitet o skelim yi mɨt kakriuwe hɨm nɨpaa hɨrak kewet haiu mɨt em te
haiu emnaaiwɨr menmen enum.
13 *Neimɨn nises hɨm me God hɨr ap han tewenɨn mɨt han nerekyor yaaim
au, te maain God skelim yi mɨt hɨrak ap hanhan kakriuwi yi mɨt au. Neimɨn
hɨr han tewenɨn mɨt nanrekyor yaaim, maain me wɨ God skelim mɨt, hɨr
nanu werek.

Mɨtɨk katɨp hɨrak kises hɨm me God te ap kɨkaap mɨt han, hɨrak ap kisesik taau

14 *Nai yinan, mɨtɨk katɨp kar ik: "Hi hises hɨm me God," te menmen
hɨrak kɨrɨakem keteiknaiyem au, im em mamkepik mamɨrkeik? Menmen
im hɨrak kisesim hɨram ap mamkepik te hɨrak kaktike God tatu taau!
15-16 *Mɨt o miyapɨr hɨr nises God te hɨr netenen menmen yapɨrwe
mamkepi hɨr nanu werek au, mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt ketenen
menmen yapɨrwe hɨrak kakɨtpor kakɨr ik, "Yi eiyu werek werek eiyɨneitɨn
klos, o menmen te yi eiyu werek," hɨrak ap kakɨkepi kakwetɨr menmen au,
menmen hɨrak kare kisesim ap mamkepik taau!
17 Te menmen me God mɨt hɨr nisesim hɨram mar im. Mɨtɨk kare kises
hɨm mɨrak, hɨrak ap kɨrɨak menmen kɨkaap mɨt miyapɨr han, menmen me
God hɨrak kisesim hɨram weinɨm.
18 *Mɨtɨk hak hɨrak kaktɨp, "Mɨtɨk hak kises hɨm me God, te hak eik hɨrak
kɨrɨak menmen yaaim te God kaktɨp hɨrakɨt wik yaaikɨt." Mɨtɨk ap kɨrɨak
menmen yaaim au te hɨrak keteikno hɨrak kises God akɨrkeik? Taauye! Hi
eteiknɨwek hi hises God werek werek heriuwe menmen yaaim hi hɨrɨakem.
19 *Yi mɨt kerek yi yatɨp yi han kitet God hɨrak kiutɨpen kepu, yi han
kitet werek. Te hɨram menmen weinɨm. Herwe hɨram mertei God kerekek
kepu hɨram mepɨrpɨr. Te yi han ekitet hɨram mamkepi hɨram mamisesik
a? Taauye!
20 Yi yetaritari mɨt! Hi tewen eteikni yi yatɨp yi yises hɨm me God te yi
yɨrɨak menmen yaaim au, hɨram mamkepi eiyu eitike God taau! Yi han
ekitet menmen im.
21 *Nɨpaa maam kaiu Ebraham keit nɨkan kɨrak Aisak, hɨrak keiyɨk ken
kewisɨk kentar kɨnaan me nan te hɨrak kakɨkɨp si tatɨk hɨrak kakwepwarek
kakwet God ek. Hɨrak kɨrɨak menmen yaaim im keteikɨn hɨrak hanhan
kakises hɨm me God. Te God katɨp hɨrak yaaik kisesik werek werek.
22 *Yi yertei? Menmen hɨrak kisesim mekepik te hɨrak kɨrɨak menmen
yaaim. Menmen hɨrak kɨrɨakem meteikɨn hɨrak kises God werek werek.
23 *Hɨm nɨpaa God ketpim hɨram epei man. Hɨram matɨp, "Mɨtɨk
Ebraham hɨrak kemtau hɨm mɨrak kisesim te God katɨp hɨrak yaaik kisesik
werek werek. Te God katɨp hɨrak Ebraham hɨrak kɨrak yinak kenterim."
24 Tɨs, yi eiyɨrtei God hɨrak katɨp mɨtɨk hɨrak yaaik kisesik werek werek
kentar hɨrak kisesik kɨrɨak menmen yaaim. Hɨrak katɨp hɨrak yaaik kentar
hɨrak kisesik weinɨk taau!
25 *Nɨpaa wɨ ham mɨte Rehep hɨre wari mɨtɨkɨt wik Josua hɨrak keri-
uwetet ten, hɨre naanmɨprewekɨt weriuwetet teke yayiwe hak pɨke ten.
Hɨre wɨrɨak yaaim te God katɨp hɨre yaaip wisesik werek werek.

---

* **2:12** Ga 6:2; Je 1:25; 1Pi 2:16 * **2:13** Mt 5:7, 18:32-35 * **2:14** Mt 7:21 * **2:15-16** 1Jo 3:17
* **2:18** Ga 5:6 * **2:19** Mt 8:29 * **2:21** Jen 22:9-12 * **2:22** Hi 11:17-18 * **2:23** Jen 15:6; Ro 4:3, 9, 22; 2Kro 20:7; Ais 41:8 * **2:25** Jos 2:4, 15, 6:25; Hi 11:31

26 Mɨtɨk hɨrak kises God, hɨrak kɨrɨak menmen yaaim au, menmen hɨrak
kisesim hɨram weinɨm. Hɨram mɨre mɨtɨk hak hɨrak kaa, hɨmɨn epei ken
kɨnaaiwɨr yɨnk kɨrak kerekek, hɨrak kɨpwaai.

3

Haiu mɨt naanempre hɨras me menmen haiu metpim

1 *Nai yinan, yi yapɨrwe ap eire mɨt hɨr ninɨn newepyapɨr hɨm me God
eiyɨntar yi yertei maain God hɨrak skelim hɨrak mɨt haiu minɨn mewepyapɨr
hɨm mɨrak te hɨrak kaknɨnai iuwe, mɨt han kerek hɨr weinɨn en, au kaknɨni
kike.
2 Haiu mɨt yapɨrwe ap han kitet menmen werek werek au, haiu mɨrɨak
menmen enum yapɨrwe. Mɨtɨk kerek hɨrak ap katɨp enum au, hɨrak mɨtɨk
yaaik hɨrak kertei kewen han kɨrak naanempre hɨrekes werek werek.
3 Haiu mewis waai mari hos hɨm kɨram te hɨram mises han kaiu. Haiu
mari waai ken pɨnak eik, hos hɨram meweikɨn hɨremes misesim.
4 Yi han ekitet sip me wan eik. Hɨram wɨsenum nɨme metɨtɨwem memɨnp
meiyɨm men te mɨt neweikɨn paan mɨram neriuwe paap mau nɨmɨn hɨram
mamises han kɨr. Hɨr nɨrɨakem nar ke nu mekiuwe mani mɨt neweikɨn
paan mɨram mamno nein mɨt hanhani.
5 Te nin kerekek hɨrak kike kɨre waai ke hos o paap kike kau sip. Nin
kekre hɨm hɨrak menmen kike te hɨrak kekrit menmen iuwe kinɨn yɨnk
kaiu.
Si yeunek kike hɨrak si tatɨk yaank iuwe.
6 *Nin hɨrak enuk kɨre si yeunek. Hɨrak kau nɨmɨn kekre paan kaiu hɨrak
kises menmen enum me tɨ kerekyei haiu mɨt enun. Hɨrak kɨre si tatɨm
menmen yapɨrwe, nin hɨrak kises menmen enum em Seten hɨrak kɨkɨam
kewaank menmen yapɨrwe me mɨt.
7-8 *Mɨt epei nehis newenɨn miyak o hore, manpen metike menmen
mekre wan. Te mɨt hɨr ap naanempre nin kɨr kaktɨp menmen enum taau.
Nin hɨrak ap kau keit au. Hɨrak kɨre miyak enuk ke niu keriyaam ken in
ken ein. Hɨrak enuk kɨre manpen yehes enum, hɨrak kewaank hɨmɨn ke
haiu mɨt.
9 *Haiu mɨt meriuwe nin kaiu mewenɨpi God te meriuwe nin kiutɨpen
kerekek haiu matɨp hɨm enum me mɨt kerek nɨpaa God hɨrak kerekyei mɨt
yapɨrwe haiu mɨre hɨrekes.
10 Me hɨm kiutɨp kerekek haiu mɨt matɨp hɨm yaaim, hɨm enum. Nai
yinan, menmen haiu mɨrɨakem mar im au enum emɨt!
11 Hɨram tɨpar mɨnɨn metike tɨpar yaaim mɨniu mehɨnhɨn mamɨke hei
kiutɨpen mamɨrkeik? Taauye!
12 Nu hamis ap kakri kaku hɨnaan taau! Hɨnaan ap kakri kaku hamis
taau. Mar im tɨpar yaaim mɨniu mehɨnhɨn mamɨke hei me tɨpar mɨnɨn
taau! Te haiu mɨt ap mamtɨp hɨm yaaim hɨm enum au emɨt! Hɨm yaaim
keremem meke hɨm maiu mamnen.

God kekepai haiu mertei menmen mɨrak yaaim

13 Keimɨn ke yi mɨt hɨrak kinɨn kertei menmen yaaim menmen enum?
Mɨtɨk kar ik hɨrak ekteiknai menmen hɨrak kerteiyem ekriuwe menmen
hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak ap kises menmen hanhan hɨrekes au. Hɨrak kises
menmen me han tewenɨn mɨt, im metike menmen me han kitet God.
14 Yi hemkre menepam yentar menmen me mɨt han o yi han enuk
yeriuwe mɨt han, yi han kitet yi yaain yi yinɨn mɨt han, te yi ap han kitet God

* **3:1** Lu 12:47 * **3:6** Mt 12:36-37, 15:11, 18-19 * **3:7-8** Ro 3:13 * **3:9** 1Ko 11:7

kakt+p yi yaain yi yertei menmen werek werek au. Yi han kitet menmen mar im te yi yemip+n. H+m me God kat+p yi enun.

15 *Menmen im h+ram ap me God au. H+ram me m+t ne t+ keremem. Seten h+rak kin+n k+r+akem te h+r m+t ne t+ h+r nisesik n+r+akem.
16 Yi hemkre menepam yentar menmen me m+t han o yi han enuk yeriuwe m+t han, yi han kitet yi yaain yi yin+n m+t han, te yi h+ras yenehan yi eir+ak menmen enum yap+rwe.
17 Te m+t h+r nises han k+r yaaik God h+rak kewet+rem, h+r nin+n n+r+ak menmen yaaim m+re mani nemnok enuk. Nam+n au. H+r nin+n n+r+ak im metike menmen im. H+r nankiyan nanu nan+t, h+r nan+mtau h+m me m+t han neweiknor han, h+r han tewen+n m+t nankepi, h+r nanr+ak menmen yaaim keremem. H+r nanr+ak m+t yap+rwe menmen yaaim m+p+ram, h+r ap m+t ne h+m p+nak h+m p+nak au.
18 *M+t kerek h+r nankaapan nankiyan nanu nan+t keriyen h+r te nan+r ke m+t h+r nam+r nu yehes. Neim+n nanr+ak menmen im h+r nenip m+t h+r hanhan nises menmen yaaim m+r. Menmen im h+ram m+re nu yehes mewo.

4

M+t nises menmen enum me t+ ik h+r n+re nepan ne God

1 *Mekam h+ram h+r o as me menmen h+ram mekekyi han ki menipi yi yat+p enum yi yenehan yenepan a? Han ki kekrit kises han k+rak te yi yenehan yenepan.
2 Yi hanhan menmen yi eit+wem au, te yi hanhan einep m+t te yi eit+wem. Yi hemkre menepam eiriuwe menmen eit+wem taau, te yi yetpim yenehan yenepan. Yi ap te eiy+t menmen eiy+ntar yi ap eiyitehi God em.
3 Maain yi eiyitehi God menmen, yi ap eit+wem au eiy+ntar han ki enuk. Yi hanhan yay+t menmen te yi eiyises han ki yi eir+ak enum eiriuwerem.
4 *Yi m+t miyap+r enun yi yeweik+n sip yewet God. Menmen im h+ram mar ke m+te w+naaiw+r m+t+k k+re, h+re wetike m+t+k hak nariyanhis newen+nem. Yi hanhan menmen enum me t+ ik e, yi y+re m+t nepan ne God. Yi eiy+rtei menmen im o au a? Neim+n h+r hanhan menmen me t+ h+r n+re m+t nepan ne God.
5 *Yi han kitet h+m me God m+t newis+m mau t+wei h+ram mat+p wein+m marim? H+ram mat+p, “H+m+n kaiu God kewis+k kekre y+nk kaiu h+rak hemkre menepam hanhan menmen w+senum.”
6 *Te God h+rak iuwe kak+kepai mamin+n menmen im mekre han kaiu. H+m m+rak mau t+wei mat+p mar ik: “God h+rak keweik+n sip kewet m+t kerek han kitet h+r iuwe nin+n m+t, te h+rak kak+kaap m+t h+r ap hanhan h+ras, h+r nat+p, ‘Hi m+t+k wein+k God kerekek h+rak Iuwe.’ ”
7 *Te yi m+t ap hanhan h+ras yi eiyises God. Seten kakri han ki yi eiyu han tokik eiweik+n sip eiwet menmen enum te h+rak kaknaiw+ri kakno.
8 *Yi hanhan God yi yisesik te h+rak kaknen menep naanmampri. Yi m+t enun yi yat+p h+m p+nak h+m p+nak yi eiweik+n sip eiwet menmen enum yi han yaaik eiyu eiy+r ke m+t nankemyet his prar prar mam+t.
9 Yi m+t yi eiy+nwes+s au. Yi eik+t. Yi ap te han yaaik eiyu au. Yi y+nk enuk kerekek, han etwen+n menmen enum yi y+r+akem.

---

* **3:15** Je 1:5, 17 * **3:18** Mt 5:9; Ais 32:17; Hi 12:11 * **4:1** Ro 7:23; 1Pi 2:11 * **4:4** Ro 8:7; 1Jo 2:15 * **4:5** Eks 20:3, 5 * **4:6** Pro 3:34; Mt 23:12; 1Pi 5:5 * **4:7** Ef 6:12; 1Pi 5:8-9 * **4:8** Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16

10 *Yi mɨt yɨnk enuk te yi yewepyapɨr yi enun me ninaan me God hɨrak
kakrekyi yaaim yi eiyu werek werek.

Haiu ap emkan naiu yinan

11 Nai yinan, yi ap eitɨpan enum eiyisesan au emɨt! Keɨmɨn katɨp enum
kesiuwe hɨm kɨrak yinak, hɨrak keweikɨn sip kewet hɨm iuwe me God.
Menmen im hɨrak kɨrɨakem hɨram mar ke hɨrak katɨp hɨm mɨrak minɨn
hɨm lo me God te hɨrak kekrehɨr ke God. Ti keimɨn ti hɨrɨak menmen mar
im ti ap hises hɨm me God au, ti atɨp hɨm mit minɨn mɨrak.

12 *God kerekek hɨrak kewis hɨm iuwe mau tɨwei. Hɨrak kerekek
kaksiuwe hɨm mamno haiu mɨt, hɨrak kakɨkepai o au en, hɨrak kakwep
mami mamno si. Ti han kitet ti God te ti hesiuwe hɨm mamno kit yinak a?
Taauye! Ti mɨtɨk weinɨk kerekek.

Yi han ekitet menmen God hanhan yi eirɨakem

13 *Nɨkɨp emnep yi eiyɨmtewek. Yi mɨt kerek yi yatɨp, "Petepin o teipmen
haiu mamno in o mamno ein mamu tito miutɨpen mamɨsiuwe menmen
iuwe mamɨt pewek mamrerim."

14 *Yi yatɨp yar ke mɨt hɨr nertei mekam maain mamnen te yi yepɨtari
teipmen mekam mamnen taau! Yi yepu yɨre napɨ. Hɨrak kɨwapɨn tɨ kike,
maain kakwen kakno. Yi yayu kike, maain yi yayi yaire napɨ ik ek.

15 *Yi ap eitɨp emɨr em au. Yi eitɨp emɨr im. Yi eitɨp, "God hɨrak hanhan
haiu mamu mamɨt, haiu mamrɨak im o em."

16 Te yi mɨt wen yatɨp han kitet yi hɨras epei yɨrɨak menmen, God kakɨkepi
au. Yi yatɨp han kitet marim, hɨram enum. Yi ap yewis God ketpi menmen
yi eiyisesim au.

17 *Tɨs, mɨt kerek hɨr nertei mekam yaaim, hɨr ap nisesim au, hɨr nɨrɨak
enum.

5

Hɨrak Jems kene mɨt hɨr netenen menmen yapɨrwe

1 *Yi mɨt kerek yetenen menmen yapɨrwe, nɨkɨp emnep eiyɨmtau. Yi
einepɨp eikɨt me menmen enum mamnen mamriwaank.

2 *Menmen mi, yurik henye mi hɨram mɨnɨn heinut mewenem, mesik
yipep meremirɨr miyak patɨn.

3 Tekei, suwau mi nɨ menterim te hɨram mamwep. Nɨ mentar pewek
wɨnak meteikni yi ap yɨkaap mɨt yewetɨrem au. Yi yɨsawɨnem mekre
wɨnak. Menmen im maain hɨra mamɨwaank hɨmɨn ki mamre si tatɨk yɨnk
ki. Yi epei yetenen wɨnak pewek menmen yapɨrwe yaaim yɨsawɨnem meit
me wɨ menep Jisas hɨrak pɨke kaknen. Menmen im hɨram ap yaaim au.

4 *Yi eiyɨmtau! Mɨt hɨr nɨrɨak ni namɨr menmen mewim, te yi yetenen
pewek mɨr yi yɨsawɨnem yemipɨn yewetɨrem au. Menmen enum im metike
hɨm me mɨt hɨr neket menmen mi mau ni, hɨr natɨp me menmen enum yi
yɨrɨakem, hɨram epei men nɨkɨp me God hɨrak iuwe hɨrak kemtewem.

5 *Yi epei yau werek werek in ek yaam menmen yapɨrwe, yi yises han
ki ke menmen yapɨrwe. Menmen im enum yi yisesim, hɨram mar ke mɨt
newet sak menmen maam maam ere iuwe, maain hɨr nanmɨp. Mar im
wɨ epei man menep te God kaksiuwe menmen enum mamiwep yi yayi

* **4:10** Jop 5:11; 1Pi 5:6 * **4:12** Ro 2:1, 14:4 * **4:13** Lu 12:18-20 * **4:14** Pro 27:1; Sam 39:5, 11
* **4:15** Ap 18:21 * **4:17** Lu 12:47 * **5:1** Lu 6:24 * **5:2** Mt 6:19 * **5:4** Diu 24:14-15; Mal 3:5
* **5:5** Lu 16:25; Jer 12:3, 25:34

yaiyɨr ke mɨt hɨr nenep sak hɨram mami. God kakrɨak menmen im kakɨntar menmen enum yi yisesim.
6 Yi epei yewepyapɨr mɨt yaain yanɨp naa, te hɨr ap nɨkaap hɨras nar ik hɨr natɨn mesik nerp.

Yi eiyu han tokik eimerɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas kaknen

7 *Nai yinan, yi han tokik eiyu me menmen enum mamnen mamiwep me wɨ yi yemerɨr Mɨtɨk Iuwe kaknen. Yi han ekitet im e. Mɨtɨk kamɨr ni, hɨrak kemeriyɨwem hɨram mamri mamine nɨkim. Hɨrak han tokik kau kemeriyɨwem ere maain wepni yaaik ketike hawɨ hɨtan epei man, hɨram mamri.
8 *Yi eire mɨtɨk kamɨr ni, yi han tokik eiyu me menmen enum mamnen mamiwep me wɨ yi eimerɨr Mɨtɨk Iuwe eiyɨntar hɨrak menep pɨke kaknen.
9 *Nai yinan, yi ap einehan eitɨpan enum emɨt eiyɨntar God kerek kertei menmen yapɨrwe kɨri, menep hɨrak pɨke kaknen.
10 Nai yinan yi han ekitet mɨt profet nɨpaa God keriuweti newepyapɨr natɨp hɨm mɨrak. Hɨr mɨt nerekyor enum te hɨr han tokik natɨn mesik nerp. Haiu emises menmen hɨr nɨrɨakem.
11 *Haiu matɨp hɨr mɨt hɨr yaain nentar hɨr han tokik nau neit. Yi nepei yertei mɨtɨk Jop hɨrak nɨpaa han tokik kau keit kises God ke menmen enum epei man mewaankek te God hɨrak kerekyɨwek yaaim kentar God hanhan haiu mɨt yapɨrwe te hɨrak han tewenɨnai. Te haiu han tokik emu me menmen enum mamnen mamwep.

Haiu ap mamtɨp mɨt hɨm "Tru Antap"

12 *Nai yinan, menmen im hɨram minɨn te hi hetpiyem mar im, yi yɨrɨak menmen me mɨt yi ap eitɨp "Tru Antap" au emɨt! Yi eitɨp, "O, hi hɨrɨakem," hɨram werek o yi eitɨp, "Au, hi hɨnapen," hɨram werek. Hɨm ham emɨt te yi ap eirɨak God han enuk kakɨrwi. Mɨtɨk yaaik kitehi God menmen hɨrak kakɨmtewem.

Mɨtɨk yaaik kitehi God menmen, hɨrak kakɨmtewem kakɨkepik

13 *Neimɨn ne yi mɨt menmen enum mewaanki, yi eiyitehi God em. Neimɨn ne yi mɨt yi han yaaik, yi eiyine henye me eiwenɨpi God eiriuwerem.
14 *Neimɨn ne yi mɨt yi yɨnap, yi einɨne mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre menmen me God te hɨr nanɨnen nanitehi God ke yi mɨt hɨr nanwen hiwer mamɨnteri nankine niuk me Mɨtɨk Iuwe.
15 *Hɨr nitehi God me yi mɨt, hɨr han kitet hɨrak kakɨkepi, te Mɨtɨk Iuwe kakɨkepi kakɨkekyi yi yayɨkrit manpenun yayu. Yi yɨrɨak menmen enum te God kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem mamno.
16 Te yi mɨt eiwepyapɨran menmen enum yi yɨrɨakem, yi eiyitehiyan God te hɨrak kakɨkepi te yi eiyɨkrit eiyu. Mɨtɨk kises God werek werek, hɨrak kitehi God menmen, hɨrak God kakɨmtewem kakɨkepik me menmen.
17 *Ilaisa hɨrak nɨpaa hɨrak mɨtɨk kepɨr ke haiu mɨt, hɨrak kitehi God iuwe te hawɨ ap kaknen au. Hawɨ ap kan me tito wikak im metike wenke hɨspɨnak kiutɨp (6).

---

* **5:7** Lu 21:19; Diu 11:14; Jer 5:24; Joe 2:23 * **5:8** Ro 13:11-12; Hi 10:25; 1Pi 4:7 * **5:9** Mt 24:33 * **5:11** Eks 34:6; Sam 103:8, 111:4 * **5:12** Mt 5:34-37 * **5:13** Kl 3:16 * **5:14** Mk 6:13 * **5:15** Mk 16:18 * **5:17** 1Kin 17:1; Lu 4:25

18 *Epei au, hɨrak pɨke kitehi God te hɨrak kesiuwe hawɨ kan tɨ ik kewet
tɨpar menmen te hɨram mewo. Te haiu mɨt emitehi God menmen iuwe
hɨrak kakɨmtewem kakɨkepai kakɨr ek.

Keimɨn kɨnaaiwɨr God kises han kɨrak, haiu pɨke emtɨwekhis pɨke kaknen kakises God

19 *Nai yinan, keimɨn ke yi mɨt hɨrak kaknaiwɨr hɨm yaaim me God, mɨtɨk
hak kaktɨwekhis eknen,

20 *hɨrak han ekitet menmen im. Keimɨn hɨrak kakɨthis mɨtɨk hɨrak
kɨnaaiwɨr hɨm yaaim me God hɨrak kaknen, hɨrak kakɨkaap hɨmɨn kɨrak
ap te kaki, hɨrak kakrɨak God hɨrak kakɨsaak menmen enum nɨpaa mɨtɨk
kɨnaiwɨrek hɨrak kɨrɨakem.

Mepɨr keremem

* **5:18** 1Kin 18:42-45 * **5:19** Ga 6:1 * **5:20** Sam 51:13; Pro 10:12; 1Pi 4:8

Tɨwei Pita Kewisɨk - 1
Menmen me tɨwei ik

Pɨta katɨp mɨt ne sios gude *1:1-2*
Hɨm me God Haai kaktaihis mamno wit kɨrak *1:3-12*
Pita katɨp mɨt hɨr ap nanwis menmen enum emamɨwaank menmen yaaim in ek hɨr nisesim *1:13–2:10*
Hɨm me menmen mɨt ne weiwɨk me God nanisesim eme wɨ menmen enum mamnen mamɨwaanki *2:11–4:19*
Hɨm me menmen mɨt ne sios hɨr nanisesim *5:1-11*
Pita katɨp mɨt hɨm mɨkaru *5:12-14*

1 *Hi Pita nɨpaa Jisas Krais keriuweta hi hen hewepyapɨr hɨm mɨrak, hi
hewis tɨwei ik ken yi mɨt. Nɨpaa mɨt han nepɨri yi yɨnaaiwɨr Jerusalem yi
yen yau provins Pontas, provins Galesia, provins Kapadosia, provins Esia
metike provins Bitinia. Yi yar ke mɨtɨk keke wit hak kan ketikewi kaku
kike, maain hɨrak pɨke kakno wit kɨrak eik. Mar im yi yau tɨ in me wɨ kike
te maain yi yayi yi yaino yayu wit ki yaaik eik God kewik.
2 *God Haai kehimɨteni yi mɨt nɨrak yentar hɨrak nɨpaa kerteiri han kitet
kerekyi han ki yaaik prar prar yɨre tɨpar nemnok. Hɨrak kɨrɨak menmen
im keriuwe God Hɨmɨn Yaaik te yi yises hɨm me Jisas Krais, hemkre mɨrak
merekyi yi yaain. Hi hanhan God han yaaik kɨrak kaku kaktikewi te yi eiyu
werek werek. Hi hanhan menmen im yaaim mamu mamtikewi wɨsenum.

Maain haiu mamu mamtike God haiu mamɨt menmen yaaim

3 *Haiu emwenɨpi niuk me God hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais.
Haiu emwenɨpiyek mamɨntar hɨrak han tewenɨnai wɨsenum kerekyei haiu
han kaiu yaaik keriuwe Jisas Krais nɨpaa hɨrak kaa te God kɨkɨak kekrit
kepu.
4 *Te in ek haiu memerɨr menmen mamkaap hɨmɨn kaiu God kakwe-
taiyem. Hɨrak naanmɨpraiyem meit wit kɨrak, menmen mamɨwaankem
au. Hɨram yaaim prar prar, hɨram mamu werek werek tipmain tipmain
enum eik.
5 *Menmen im hɨram me yi mɨt kerek yi han kitet God naanmɨpri kentar
hɨrak wɨsenuk ere yi yayɨt menmen God kemerɨr kakwepyapɨrem me wɨ
maain Jisas pɨke kaknen tɨ.
6 *Yi han yaaik eiyu eiyɨntar menmen im God kakrekyiyem te in ek me wɨ
kike yi han enuk kike yeriuwe menmen ham enum mamnen mamriwaank.
7 *Menmen im mamnen te God kakɨr han ki kakɨrtei yi yisesik yeriuwe
han ki karkeik. Mɨt hɨr newɨr gol mekre si ere meweikɨn mɨre tɨpar, hɨr
neit menmen enum mewim mamno te gol keremem mepu. Mar im God
kewis menmen enum mamnen mamriwaank te hɨram mampar menmen
enum mekre han kaiu mamno ere menmen yaaim mekre han kaiu, haiu
mamises God werek werek. Menmen yaaim mekre han ki minɨn gol. Maain
gol mamɨwaank mamɨt te menmen mekre han ki au. Maain Jisas Krais pɨke
kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, yi eiyɨt niuk iuwe, God kaktɨp yi yaain, hɨrak
kakweti menmen mɨrak yaaim iuwe.

---

* **1:1** Je 1:1 * **1:2** Ro 8:29; 2Te 2:13; Hi 12:24 * **1:3** 2Ko 1:3 * **1:4** Kl 1:12 * **1:5** Jo 10:28, 17:11 * **1:6** 1Pi 5:10; Je 1:2 * **1:7** Jop 23:10; Pro 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; Mal 3:3; Je 1:3

8 *Yi ap yɨr Jisas Krais wen au, te yi han tewenɨnek. In ek yi ap yɨrek wen
au, te yi yisesik yepu han yaaik wɨsenuk. Yi han yaaik wɨsenuk
9 *hɨm ap te mamwepyapɨr werek werek menmen mekre han ki. Yi han
yaaik eiyɨntar menmen im: Yi yises God te hɨrak kaktihis, maain yi eiyu
eitikerek.
10 *Me menmen im nɨpaa mɨt profet hɨr han kitet yapɨrwe nanɨrtei men-
men werek werek hɨr newepyapɨrem me menmen im God kakrekyiyem
kakwetiyem.
11 *Hɨmɨn Yaaik ke Krais kekreri kewepyapɨr menmen enum
mamɨwaank Krais te maain hɨrak kakɨt niuk iuwe. Hɨr profet han kitetim
nitehiyan nar ik: “Maain wɨ mamɨrkeim hɨrak kaknen? Mekam mamnen
me wɨ im?”
12 *Nɨpaa God epei keteiknor menmen hɨr newepyapɨrem hɨram ap
mamkepi au. Hɨm im maain mamkaap yi mɨt keriyen me menmen im
mɨt kerek newepyapɨr hɨm yaaim me God hɨr netpiyem. In ek God Haai
kesiuwe God Hɨmɨn Yaaik kan kɨkaap mɨt in te hɨr netpi hɨm im yaaim.
Mɨt ensel hɨr mɨt God keriuweti nɨrɨak menmen mɨrak. Nɨpaa hɨr hanhan
nertei menmen im me Krais, te hɨr au. God ketpor au hɨrak kepakɨnem.

Yi mɨt eirɨak menmen yaaim eiyu han yaaik prar prar

13 Te yi han ekitet eiyu naanempre hɨras. Yi han ekitet iuwe menmen
yaaim God kakwetiyem wɨ maain Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr
hɨrekes.
14 *Yi yises God yɨre nɨkerek yaain nises hɨm me miye haai. In ek yi ap
han ekitet menmen enum mar ke nɨpaa yi yetari God yi hanhan yɨrɨakem
au. Em emɨt!
15 Te yi yɨre God hɨrak kari han ki yi eiyɨt menmen mɨrak yaaim. Hɨrak
kepu han yaaik prar prar te yi yaipau han yaaik prar prar me menmen
yapɨrwe yi yɨrɨakem.
16 *Yi eirɨakem eiyɨntar God kewis hɨm mau tɨwei matɨp mar im: “Yi han
yaaik prar prar eiyu eiyɨntar hi God hi han yaaik prar prar.”

God ketaihis keriuwe menmen iuwe

17 *Hɨrak God skelim haiu mɨt yapɨrwe mɨpɨran me menmen haiu
mamrɨakem. Te yi mɨt kerek yi yenewek “Haai,” yi yetikerek yewepnak,
yi naanempre hɨras me menmen yi yɨrɨakem. Me wɨ kike yi yau tɨ ik e, yi
ap einip God han enuk kakɨrwi.
18 *Yi eirɨak menmen im hi hetpiyem eiyɨntar yi yertei God epei ketihis
me menmen enum weinɨm nɨpaa yi yisesim, yi yetenenim me nɨpaa
maamrer ein nɨrɨakem neteikniyem. God ap kaktihis keriuwe wɨnak
pewek hɨram mamɨwaank au.
19 *Hɨrak ketihis keriuwe hemkre yaaim me Krais. Krais hɨrak kɨre miyak
sipsip wikes teknei makɨp au, yɨnk hɨrak yaaik prar prar keit kar ke hɨm
me God Moses kewisɨm hɨram metpim.
20 *Nɨpaa God kewis tɨ wen au, hɨrak kehimɨtan Krais kaknen te hɨrak
kemerɨr ere wɨ mɨkaru im e, hɨrak kakwepyapɨr hɨrekes kakɨkepi.

---

* **1:8** Jo 20:29; 2Ko 5:7 * **1:9** Ro 6:22 * **1:10** Mt 13:16-17 * **1:11** Sam 22; Ais 53; Lu 24:26-27
* **1:12** Ef 3:10 * **1:14** Ro 12:2; Ef 2:3, 4:17-18 * **1:16** Lev 11:44-45; Mt 5:48 * **1:17** Mt 6:9; Ro 2:11; 2Ti 4:14; Rev 2:23 * **1:18** 1Ko 6:20 * **1:19** Ap 20:28; Hi 9:12-14; 1Pi 1:2 * **1:20** Ap 2:23; Ef 1:4

21 *Te yi yises God yentar Krais. Hɨrak kaa te God kɨkɨak kekrit kepu,
hɨrak kewisɨwek niuk iuwe te yi yisesik yemerɨr hɨrak maain kaktihis yi
yayu yaitikerek.

Yi han tewenɨn ni yinan

22 *Yi epei yɨrɨak han ki yaaik prar prar yeriuwe hɨm yaaim me God yi
yisesim, te yi yemipɨn ni yinan au. Yi han tewenɨni. Yi han etwenɨnan iuwe
eiriuwe han ki yaaik prar prar.

23 *God kerekyi yi yaain yeriuwe hɨm mɨrak mamu tipmain tipmain
enum eik yi yisesim. Hɨm mɨrak mamɨwaank au, te yi hɨmɨn ki ap
mamɨwaank au. Yi yɨre nɨkerek ne Mɨtɨk Iuwe ap te kaki au.

24 *Hɨm im yaaim mentar hɨm me God mau tɨwei matɨp:

"Mɨt yapɨrwe hɨr nɨre yenkis, niuk iuwe mɨr hɨram mɨre timen. Maain
mar ke yenkis meweiwei mami, timen mamnep mamno tɨ mamɨsine
mamɨt, te niuk iuwe me mɨt ne tɨ au mamɨt.

25 Te hɨm yaaim me Mɨtɨk Iuwe hɨram mamu tipmain tipmain enum eik."
Hɨm im hɨram hɨm keremem nɨpaa haiu epei metpiyem.

2

Mɨtɨk Iuwe hɨrak kɨre teinɨk mɨtɨk kɨnan wɨnak

1 *Yi eiyɨpɨr menmen enum mekre han ki, hɨm me memipɨn, eitɨp hɨm
weise tɨpar, hemkre menepam me menmen, yesiuwe hɨm an. Menmen mar
im emɨt!

2 *Yi yɨre nɨkerek hemkre tuk hanhan nɨm, yi hanhan hɨm yaaim me
God te yi eire iuwe eiyɨrtei menmen me God werek werek. Yi hanhan hɨm
yaaim eiyisesim,

3 *eiyɨntar yi epei yertei Mɨtɨk Iuwe hɨrak yaaik nepei kekepi kesak
menmen enum yi yɨrɨakem.

4 *Yi eiyises Jisas menep menep. Hɨrak kɨre teinɨk yaaik mɨt ne tɨ nɨnapen
nepɨrek, te God han kitet hɨrak yaaik kehimɨtanek kime wɨnak keriuwerek.
Hɨrak kesak menmen enum haiu mɨrɨakem, hɨram mɨre hɨrak kime wɨnak
ke God.

5 *Yi mɨt yi yɨre teinɨk yaaik te God kaktihis kakrekyi yi yɨre wɨnak kɨrak,
yi yen niutɨp yɨre weiwɨk miutɨp mɨrak. Yi eire mɨt pris. Nɨpaa hɨr nenep
samiyak newisɨm mentar nan nesiyem newepwarem newet God em. Mar
im menmen yaaim yapɨrwe yi yɨrɨakem hɨram me God yi eiwet God hɨras
yetike menmen yaaim yi eirɨakem te God hanhanem kakɨntar menmen
yaaim Jisas Krais epei kerekyiyem hɨrak kesak menmen enum mi.

6 *Hɨm me God mau mekre tɨwei matɨp mar im:

"Yi eiyɨmtewem. Hi ehimɨtan teinɨk mɨtɨk hewisɨk keit wit Saion kerp
nɨmɨn kɨnan wɨnak. Neimɨn nanisesik hɨr ap yɨnk enuk nanriuw-
erek au." Krais hɨrak teinɨk mɨtɨk kɨnan wɨnak, hɨrak kakɨkepi
kaktorhɨs.

7 *Yi mɨt kerek yi yises Krais, yi han kitet hɨrak yaaik iuwe. Te neimɨn au,
hɨm me God matɨp mar im:

---

* **1:21** Jo 14:6; Ro 4:24, 5:1-2, 10:9 * **1:22** Jo 13:34; Ro 12:10 * **1:23** Jo 1:13; Hi 4:12 * **1:24** Ais 40:6-8; Je 1:10-11 * **2:1** Ef 4:22; Je 1:21 * **2:2** Mt 18:3; 1Ko 3:2 * **2:3** Sam 34:8 * **2:4** Sam 118:22; Mt 21:42; Ais 28:16 * **2:5** Ef 2:21-22; Eks 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; Ro 12:1 * **2:6** Ais 28:16; Ro 9:33; Ef 2:20 * **2:7** Mt 21:42

"Hɨrak kɨre teinɨk mɨt newep wɨnak hɨr natɨp hɨrak enuk. Au, God katɨp hɨrak yaaik iuwe." (Hɨrak kɨre teinɨk mɨtɨk kerp nɨmɨn kɨnan wɨnak siup.)

8 *Mɨt kerek hɨr ap nisesik au neweikɨn sip newetɨwek, Krais hɨrak kɨre nan kenip mɨt nar ek nankenpetɨp mɨnwik te hɨr nanɨnkewɨn nanɨwaank hɨras. Hɨm me God mau tɨwei matɨp me menmen im. Hɨram matɨp mar ik: "Ik ek hɨrak nan te mɨt nankenpetɨp mamɨnwik nanɨnkewɨn."

Haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God

9 *Te yi yar ik au. Yi ne weiwɨk miutɨp nɨpaa God kehimɨteni, yi yɨre mɨt pris nɨrak kerek newenɨpi niuk mɨrak iuwe. Yi yɨre mɨt miyapɨr yɨrɨak menmen me God keremem. Yi yɨre mɨt miyapɨr nɨrak te yi eiwepyapɨr menmen yaaim iuwe hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kerekyi te yi yeweikɨn sip me menmen enum mɨre wɨtaan toto, yi yises hɨm mɨrak yaaim hɨram mɨre wepni kɨr.

10 *Yi nɨpaa mɨt weinɨn te in ek yi ne weiwɨk me God. Yi nɨpaa God ap kekepi au, te in ek hɨrak kekepi wɨsenum.

Haiu emu emɨre mɨt miyapɨr ne God emrɨak menmen mɨrak

11 *Nai yinan yaain, yi ne tɨ ik au. Yi yau in me wɨ kike keremem. Te hi etpi hɨm manp, yi einaaiwɨr menmen enum mekre han ki au emɨt! Menmen im hekrit hekrit mari han ki te yi yisesim yɨrɨak enum.

12 *Yi yau yetike mɨt han hɨr ap nises God au. Te yi eiyises menmen yaaim yapɨrwe yi eirɨakem keremem. Te mɨt enun hɨr nansiuwe hɨm nantɨp yi enun, maain wɨ God pɨke kaknen skelim mɨt, hɨr nanwenɨpi niuk mɨrak nanɨntar menmen yaaim yi yɨrɨakem.

13 *Yi eiyises hɨm me mɨt iuwe hɨr naanmɨpri eiyɨntar yi yises Mɨtɨk Iuwe God. Yi eiyises mɨtɨk iuwe ke gavman o

14 mɨtɨk hɨrak keriuweti nanɨnen naanmamri. Hɨr nenep mɨt nɨrɨak enum te hɨr newenɨpi mɨt hɨr nɨrɨak yaaim.

15 *Yi eirɨak menmen im eiyɨntar God hanhan yi yairɨak mɨt enun hɨm enum mɨr mami mamriuwe menmen yaaim yi yɨrɨakem.

16 *Yi mɨt yepu yar ke mɨt nɨnaaiwɨr wɨnak enuk menmen enum me tɨ meteneni au. Te yi ap yairɨak enum eiyɨntar yi yepu yar ik au emɨt! Yi yɨre mɨt ne God yi yɨrɨak menmen mɨrak te yi eirɨak menmen yaaim keremem. Menmen enum au emɨt!

17 *Yi eiwenɨpi niuk me mɨt yapɨrwe, yi han etenɨn ni yinan, yi einaain einip God yɨnk enuk ekɨrwi, yi eiwenɨpi niuk me mɨtɨk iuwe ke gavman kerek naanmɨpri me menmen.

Haiu emises Krais me menmen hɨrak kɨrɨakem

18 *Yi mɨt kerek yɨrɨak menmen me mɨt uwe ni, yi eiyɨmtau hɨm mɨr yi eiyisesim te yi ap einipi hɨr yɨnk enuk han enuk enriuwi. Mɨt han hɨr hanhani o hɨr han au enun naniwep, yi eirɨakem eiyɨr ik.

19 Mɨtɨk hak iuwe kakiwep kakɨntar yi yises hɨm me God, yi ap pɨke eikɨp emrerim au emɨt! Yi eirɨak menmen im hi hetpiyem te God han yaaik kakɨrwi.

---

* **2:8** Ais 8:14; Ro 9:33 * **2:9** Ais 43:20-21, 9:2; 1Pi 2:5; Ta 2:14; Ap 26:18; Ef 5:8 * **2:10** Ro 9:25; Hos 2:23 * **2:11** Sam 39:12; Ga 5:17, 24; Je 4:1 * **2:12** Mt 5:16; Lu 19:44 * **2:13** Ro 13:1-7; Ta 3:1 * **2:15** 1Pi 3:16 * **2:16** Ga 5:13 * **2:17** Ro 12:10; Pro 24:21; Mt 22:21 * **2:18** Ef 6:5

20 *Yi eirɨak enum te mɨt iuwe hɨr naniyep te yi einɨp emrerim au, hɨram
menmen weinɨm. Te yi eirɨak menmen yaaim, mɨt iuwe hɨr naniwep yi
einɨp emrerim au, God kakrekyi yaaim eiyɨnterim.
21 *God hɨrak kehimɨteni te yi eiyises menmen hi hetpiyem. Yi eiyisesim
eiyɨntar nɨpaa Krais kaa kenteri, te hɨrak kɨre hɨmɨn yaaik yi eiyisesim eiyɨr
ke mɨtɨk kitet sak hɨmɨn.
22 *Krais kɨrɨak enum au, hɨrak ap kewenɨn hɨm katɨp menmen enum au.
23 *Me wɨ nɨpaa mɨt hɨr netpɨwek enum me nerekyɨwek yɨnk enuk, hɨrak
ap keneri keriuwe hɨm enum au. Mɨt hɨr nakɨp, hɨrak ap keneri kanɨp au.
Hɨrak katɨp au. Hɨrak katɨn mesik kerp keit. Hɨrak han kitet God hɨrak
maain skelim mɨt werek kaknɨp nanrerik.
24 *Hɨrak hɨrekes kaa kentar nu tentarakɨt ke menmen enum haiu
mɨrɨakem te haiu mɨt mamnaaiwɨr menmen me tɨ enum te hɨram ap
mamri han kaiu. Hɨram mar ke mɨtɨk kaki, hɨmɨn kɨrak kaknaaiwɨr
yɨnk kɨrak te hɨrak ap pɨke kakrɨak menmen meiyam au. Te haiu mamu
mamises menmen yaaim me God. Hɨrak kaa te kakɨkepai haiu mamu
werek.
25 *Yi nɨpaa yɨre miyak sipsip yɨnaaiwɨr yayiwe yeit yaank yi yetaritari
te in ek yi epei yan yises Krais, hɨrak naanmɨpri hɨmɨn ki kar ke mɨtɨk
naanmɨpre sipsip.

3

Mɨt netike miyapɨr neitan, hɨr enises menmen im

1 *Yi miyapɨr yi eiyises hɨm me mɨkan ni te hɨr han en ap nises hɨm me
God, te yi eiri han kɨr eiriuwe menmen yaaim yi yɨrɨakem te hɨr enisesik.
Yi ap eitɨp hɨm au.
2 Hɨr enɨr yi miyapɨr yɨrɨak yaaim yemtau hɨm mɨr te hɨr enweikɨn han
enises hɨm me God.
3 *Yi ap eises hɨras eiriuwe wɨpe yehes, wɨnak, pewek pitau keremem te
mɨt natɨp yi yaain, au emɨt!
4 Menmen mekre han ki me yi yau werek werek yemtau hɨm, hɨram mɨre
wɨpe yehes o pitau mau yɨnk. Menmen mekre han mamɨwaank mamɨr ke
wɨpe yehes o pitau au. Te God hanhan menmen yaaim marim mekre han
ki.
5 Marim, nɨpaa ein miyapɨr yaain hɨr nemerɨr menmen nɨpaa God ketpim
kakwetɨrem. Hɨr neses hɨras nar ik. Hɨr nemtau hɨm me mɨkan nɨr hɨr
nisesim.
6 *Sera hɨre wɨrɨak menmen mar ik. Hɨre wemtau hɨm me Ebraham
mɨtɨk kɨre, hɨre wisesim, hɨre watɨp, “Ti mɨtɨk kai iuwe.” Maain yi eirɨak
yaaim eiyises God, yi einaain au, te yi miyapɨr keriyen yi eire nɨkerek ne
Sera.
7 *Mar im, yi mɨt epei yeit miyapɨr yi yau yetikeri yertei hɨr ap manpenun
nar ke yi te yi naanmɨpror werek werek yentar yi yetikeri yayɨt menmen
yaaim maain God kakweteiyem. Yi eirɨak yaaim mar im te menmen enum
ap meiyepet menmen yi yitehi God em kakwetiyem.

Yi mɨt miyapɨr eikiyan eiyu eiyises menmen yaaim im

8 Hi hetpi hɨm kike keremem me menmen im. Yi yapɨrwe eiyu han kiutɨp
hanhanan. Yi han etwenɨnan, eirɨakan yaaim, yi han ekitet yi yɨpɨran.

---

* **2:20** 1Pi 3:14, 17, 4:14 * **2:21** Mt 16:24; Jo 13:15 * **2:22** Ais 53:9; Jo 8:46 * **2:23** Ais 53:7; 1Pi 3:9 * **2:24** Hi 9:28; Ro 6:2, 11; Ais 53:5 * **2:25** Ais 53:6; Esi 34:5-6; Mt 9:36; Jo 10:14 * **3:1** Ta 2:5; Mt 5:16; Ef 5:22 * **3:3** 1Ti 2:9 * **3:6** Jen 18:12 * **3:7** Ef 5:25

9 *Mɨt hɨr nerekyi enum, yi ap pɨke eirekyor enum emrerim au emɨt!
Hɨr netpi enum newen henye, yi ap pɨke eirekyorem emrerim au emɨt! Yi
eiyitehi God hɨrak kakrekyor yaaim eiyɨntar God epei kehimɨteni yi eiyɨt
menmen yaaim mɨrak.
10 *Yi eirɨakem eiyɨntar hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im:
"Mɨt kerek hɨr hanhan nanu tɨ ik werek werek me tɨto yapɨrwe, hɨr
enɨnaaiwɨr menmen enum me netpim newenɨn hɨm.
11 Hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum, hɨr enrɨak menmen yaaim. Hɨr
hanhan nantike mɨt enkiyan enu enɨt.
12 Hɨr enrɨak menmen im enɨntar God hɨrak kɨr mɨt hɨr han kɨr yaaik, hɨrak
hekrit hekrit kemtau menmen hɨr nitɨwekhiyem hɨrak kakɨkepi. Te hɨrak
keweikɨn sip kewet mɨt enun nises menmen enum, hɨrak kakrekyor enum
mamrerim."

Mɨt neraiwaank nentar menmen yaaim haiu misesim

13 Yi hanhan eirɨak menmen yaaim yi han kitet mɨt hɨr nanrekyi menmen
enum a? Taau!
14 *Yi eirɨak menmen yaaim te mɨt nerekyi enum, yi han yaaik eiyu. Yi
ap einapen mɨt han ekitetim au.
15 Yi hanhan Krais hɨrak ekinɨn eku han ki, hɨrak iuwe. Hekrit hekrit
yi han etwenɨn mɨt kerek hɨr nitihi yi yenmak yi yises menmen me God
mekre han ki, te yi eitporem han emɨkpep au. Yi einaain eirɨak God yɨnk
enuk ekɨrwi.
16 *Han ki hɨrak yaaik keriuwe menmen yi yɨrɨakem te maain mɨt hɨr
neswi hɨm me menmen yaaim yi yɨrɨakem yentar yi yises Krais, hɨr yɨnk
enuk me menmen enum hɨr netpiyem.
17 *Mɨt hɨr nerekyi enum me menmen enum yi yɨrɨakem, hɨram enum
emɨt! Te God hɨrak kewis mɨt hɨr nerekyi enum me menmen yaaim yi
yɨrɨakem, hɨram werek yi eiwisi nanrekyiyem.

Krais kaa kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem

18 *Menmen im hɨram werek mentar nɨpaa Krais kɨrɨak yaaim te mɨt
enun nakɨp hɨrak kaa kentar menmen enum maiu. Hɨrak yaaik kaa miutɨp
keremen ke haiu mɨt enum te hɨrak kaktaihis, haiu mamnen God. Hɨrak
mɨtɨk hɨrak kaa, te hɨmɨn kɨrak kau keit.
19 Keriuwe hɨmɨn kɨrak, Krais ken wit enuk mɨt epei naa hɨmɨn kɨr kewik,
hɨrak kewepyapɨr hɨm mɨrak.
20 *God kemerɨror nisesik te hɨr ap nises hɨm mɨrak me wɨ nɨpaa Noa
kime sip iuwe au. Me wɨ im hɨr mɨt miyapɨr hɨspɨnak wikak (8) keriyen
God kekepi te hɨr ap naa nentar tɨpar mɨniu au.
21 *Tɨpar im hɨram mɨre hɨmɨn o piksa me mɨt hɨr nɨkɨri neriuwe tɨpar. In
ek tɨpar im mekepi ap mekemyetɨti hapɨk mau yɨnk ki au. Hɨram me mɨt
hɨr nitehi God kesak menmen enum mɨr hɨrak kakrekyor han kɨr yaaik,
nentar Jisas Krais kaa pɨke kekrit kepu.
22 *Hɨrak Krais epei ken wit ke God hɨrak kau menep his yaaim me God
kerek hɨrak kehimɨtan mɨt iuwe nanwim. Mɨt ensel, herwe enum, hɨmɨn
yapɨrwe, hɨrak Krais kinɨnem naanmɨprewem.

---

* **3:9** Mt 5:44; 1Te 5:15; 1Pi 2:23 * **3:10** Sam 34:12-16 * **3:14** Mt 5:10; 1Pi 2:20, 4:14; Ais 8:12-13
* **3:16** 1Pi 2:12 * **3:17** 1Pi 2:20 * **3:18** Ro 6:10; Ef 2:18 * **3:20** Jen 7:7, 23 * **3:21** Hi 10:22
* **3:22** Mt 22:44; Ef 1:20-21

4

Yi eiyises han ke God me menmen yi yɨrɨakem

1 *Krais hɨrak kɨre mɨtɨk hɨrak kaa te yi han ekitet eiyɨr ke nɨpaa hɨrak
han kitet menmen. Krais kewis mɨt enun hɨr nakɨp newaankek. Mɨt hɨr
naniwep nanriwaank nanɨntar yi yises hɨm me God, menmen im hɨram
werek mentar mɨt kerek hɨr yɨnk kɨr kenen (o meiyewor) mɨt newaanki,
menmen im mamkepi nanɨnaaiwɨr menmen enum nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
2 *In ek yi ap eiyises han ki ke menmen yi yau tɨ ik yi yɨrɨakem au emɨt!
Yi eiyises God han kɨrak kerekek.
3 *Wɨ nɨpaa haiu mises menmen enum yapɨrwe mɨt ne tɨ hɨr nɨrɨakem.
Hɨram mar im: Haiu mises menmen enum haiu hanhanem iuwe. Haiu
mariyanhis mewenɨnem, haiu maam tɨpar si enum ere metaritari, haiu
maam menmen iuwe, te haiu men wɨnak ke mɨt haiu maam tɨpar si enum
keremem, haiu meweikɨn sip mewet hɨm me God, haiu mewenɨpi niuk me
tɨpir.
4 In ek mɨt han hɨr wen nises menmen enum im, han kɨr kekrit te yi
yetikeri yisesim au. Hɨr natɨp enum nenipi yɨnk enuk yi yetikeri yisesim
meiyam au.
5 *Te wɨ maain God skelim mɨt nepu, nantike mɨt nɨpaa naa, mɨt in hɨr
enwepyapɨr nenmak hɨr nɨrɨak menmen enum mar im te maain hɨrak God
kakɨwaanki.
6 *Hɨrak Krais kewepyapɨr hɨm mɨrak yaaim men mɨt nɨpaa God kanɨp
hɨr naa, nar ke God nɨpaa katɨp mɨt yapɨrwe maain hɨr nani. Krais
kewepyapɨr hɨm te mɨt kerek epei naa hɨr nemtau hɨm mɨrak nanisesim,
maain hɨr nantike God nanu nanɨt.

Yi naanmɨpre menmen yaaim God kewetiyem

7 *Epei menep te menmen o tɨ haiu mewik hɨram mamɨwaank mamɨt, te
yi han ekitet werek werek naanempre hɨras me menmen yi yɨrɨakem te yi
yitehi God menmen werek werek.
8 *Menmen im minɨn menmen yapɨrwe yi yisesim: Yi han etwenɨnan
eiyɨntar menmen im mamkepi yi ap han kitet menmen enum mɨt
nerekyiyem.
9 *Yi naanempre ni yinan nan nau netikewi me menmen o yeno, o
menmen meiyam te yi ap han emɨkpep au emɨt!
10 Menmen yaaim God kekepi yi eirɨakem, hɨram mamkaap mɨt te yi eire
mɨt yaain naanmɨpre menmen ham God kewetiyem. Hɨram mar im: Mɨt
han ne yi mɨt
11 kerek hɨr natɨp mɨt hɨm me God, hɨr enwepyapɨr hɨm me God
keremem. Mɨt kerek hɨr nɨrɨak menmen nɨkaap mɨt neriuwerem, hɨr
enrɨakem enɨr ke mɨt God kekepi hɨr nɨrɨakem. Te mɨt nanwenɨpi niuk
me God nentar menmen Jisas Krais kerekyiyem. Hi hanhan mɨt nanwenɨpi
niuk mɨrak hɨrak iuwe, hɨrak naanmɨpre mɨt ne tɨ ik netike menmen
yapɨrwe tipmain tipmain enum eik. Yi ap han kekrit eiyɨntar menmen
enum mamiwep mar ke menmen nɨpaa menep Krais.

Menmen enum mamnen mamraiwaank mamɨr ke menmen mewaank Krais

---

* **4:1** Ro 6:2, 7 * **4:2** 1Jo 2:16 * **4:3** Ef 2:2-3 * **4:5** Ap 10:42 * **4:6** Ro 8:10; 1Ko 5:5 * **4:7** Ro 13:11-12; 1Ko 10:11; 1Jo 2:18 * **4:8** 1Pi 1:22; Je 5:20 * **4:9** Hi 13:2

12 *Nai yinan yaain, yi ap han kekrit eiriuwe menmen enum maain
mamnen yi mɨt mamnɨni han ki te yi yises God werek werek o au. Yi ap
han ekitet hɨram menmen enum ham epei minɨn man au. Nɨpaa menmen
im menep Krais.
13 *Yi ap eihɨnhɨn au. Menmen enum nepei mepnen miwep mar ke
hɨram menep Krais. Yi han yaaik eiyu eiyɨntar maain Krais pɨke kaknen
kakwepyapɨr hɨrekes, yi han yaaik iuwe eiriuwerek.
14 *Mɨt hɨr netpi enum neni nentar yi yises Krais, yi han yaaik eiyu
eiyɨntar Hɨmɨn Yaaik Iuwe ke God kau kekreri. (Mɨt enun hɨr netpɨwek
enum te yi yewenɨpi niuk mɨrak.)
15 Yi ap eirɨak menmen enum te mɨt ne gavman naniwep me menmen
enum yi yɨrɨakem mar im: Me yi yenep mɨt nani o yi yekintɨp menmen, o
yi yɨrɨak mɨt han enum enum o mɨtɨk hak ke yi mɨt hɨrak hanhan hɨrekes
iuwe naanmɨpre mɨt han netike menmen mɨr. Menmen mar im au emɨt!
16 *Mɨtɨk kerek mɨt enun nankɨp nanɨntar hɨrak kises hɨm me God, hɨrak
ap yɨnk enuk au emɨt! Hɨrak ekwenɨpi niuk me God ekɨntar hɨrak kisesik.
17 *Wɨ epei mamnen God hɨrak skelim mɨt. Hɨrak kinɨn skelim mɨt nises
hɨm mɨrak. Hɨrak kinɨn skelim haiu mɨt te maain mekam mamnen mɨt hɨr
neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God? Hɨr nanɨwaank nanɨt.
18 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp,
“Mɨt nises hɨm me God, hɨram menmen enum mamnen mamɨwaanki
menep te mamri han kɨr te hɨr ap nanises God werek werek au.
Menmen im mamnen mɨt kerek nises hɨm me God, te mekam
mamnen mɨt kerek nɨrɨak enum neweikɨn sip newet God? Hɨr
nanɨwaank nanɨt.”
19 *Te mɨt kerek menmen enum manɨp mewaanki nentar God hanhani,
hɨr enrɨak menmen yaaim han emɨkpep au. Hɨr han kitet God. Hɨrak nɨpaa
kɨrɨak haiu mɨt yapɨrwe te hɨrak kakɨkepi naanemprai kentar hɨrak kakises
hɨm nɨpaa hɨrak ketpim.

5

Yi mɨt iuwe naanempre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God

1 *Te hi hatɨp yi mɨt han ne yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God yi yinɨn
naanempre mɨt. Hi hetpi hɨm manp. Hi hɨpre yi mɨt, haiu mɨt iuwe, hi
nɨpaa hɨr Krais hɨrak kaa. Hi hetikerek hawɨr wawɨt menmen yaaim iuwe
maain wɨ God kakwepyapɨrem.
2 *Hi hetpi hɨm manp: Yi naanempre mɨt miyapɨr ne God neit wit ki,
hɨr nɨre sipsip nɨrak. Yi naanempror werek werek eiyɨr ke God hanhan yi
eirɨakem. Yi ap eirɨakem eiyɨntar mɨt netpiyem keremem au. Yi eirɨakem
eiyɨntar yi hanhanem. Yi ap eirɨakem te yi eiyɨt pewek yapɨrwe emrerim
au. Yi eirɨakem eiyɨntar yi hanhan eirɨakem.
3 *Yi ap eirɨakem eiyɨntar yi hanhan eiyinɨn mɨt miyapɨr neit wit ki te
yi eiyɨtpor hɨr enrɨak menmen au emɨt! Menmen yi yɨrɨakem hɨram mɨre
hɨmɨn mamteikɨn mɨt miyapɨr ein menmen yaaim hɨr enisesim.
4 *Maain wɨ Jisas Krais hɨrak kɨre Mɨtɨk Iuwe kinɨn naanmɨprai haiu mɨt
haiu mɨre sipsip nɨrak, maain hɨrak kakwepyapɨr hɨrekes, yi eitikerek eiyɨt

---

* **4:12** 1Pi 1:6-7 * **4:13** Ap 5:41; Ro 8:17; 2Ti 2:12; Je 1:2 * **4:14** Sam 89:50-51; 1Pi 2:20 * **4:16** Ap 11:26; Fl 1:20 * **4:17** Jer 25:29; 2Te 1:8 * **4:18** Pro 11:31; Lu 23:31 * **4:19** Sam 31:5 * **5:1** Ro 8:17 * **5:2** Jo 21:15-17; Ap 20:28; Fm 14; Ta 1:11 * **5:3** 2Ko 1:24; Fl 3:17; Ta 2:7 * **5:4** Hi 13:20; 1Ko 9:25

menmen yaaim mamɨwaank au. Hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.

Haiu mamɨmtau hɨm me mɨt hɨr ninɨn naanmɨprai haiu mɨt

5 *Mar im hi hatɨp yi pipep hɨm manp: Yi eiyɨmtau hɨm me mɨt kerek hɨr iuwe naanmɨpri yi eiyisesi. Yi yapɨrwe eiyɨmtau hɨm me yi hɨras eiyɨntar hɨm me God mau tɨwei matɨp, "God keweikɨn sip kewet mɨt hɨr han kitet hɨras iuwe, te hɨrak kɨkaap mɨt hɨr nau werek werek nemtau hɨm nisesim, hɨrak kakrekyor yaaim."

6 *Hɨm me God ketpim, te yi han kitet God hɨrak iuwe yi eiyɨmtau hɨm mɨrak eiyisesim te maain wɨ kerek hɨrak kɨmat hɨrak kakrekyi yaain, yi eire iuwe.

7 *Menmen enum mamri han ki yi han ekitetim, yi eitɨp God em eiyɨntar hɨrak hanhani kakɨkepi naanmɨpri.

8 *Yi han ekitet werek werek naanempre hɨras. Hɨrak kepan ki Seten hɨrak kɨre hiwaak kepno in kepno ein kɨsawɨn kewenaan mɨtɨk hak kakɨkɨp kakɨwaankek, hɨrak kɨnkatɨn mɨt kerek hɨrak kaknipi hɨr enweikɨn sip enwet God nanɨwaank hɨras.

9 *Yi han tokik eiyu eiweikɨn sip eiwet Seten eiriuwe hɨm yaaim me God yi yisesim. Yi eirɨak menmen im eiyɨntar yi yertei mɨt nises God nerer wit wit, menmen enum mewaanki nar ke hɨram mewaank yi mɨt. Te menmen im mamkepi yi han tokik eiyu.

10 *Te maain wɨ meiyam menmen mamriwaank epei au, God hɨrak Haai ke menmen yaaim, hɨrak kehimɨteni yi eiyɨt menmen yaaim mɨrak mamu tipmain tipmain enum eik eiriuwe Krais, God hɨrekes kakrekyi yi yaain kakrekyi han tokik kakɨkepi.

11 Hi hanhan God hɨrak kinɨn naanmɨpre menmen yapɨrwe tipmain tipmain enum eik.

Hi Pita hetpi hɨm mei yinam kike

12 Mɨtɨk Sailas hi han kitet hɨrak kaiu yinak yaaik, hɨrak kekepa kewis tɨwei yinak ik ek. Hi hetpi hɨm manp, hi hɨrekes heriuwe tɨwei ik ek hi heteikni hɨm yi yisesim hɨram menmen yaaim me God. Yi han tokik eiyu eiyisesim.

13 *Ni yinan neit wit Babilon, God kehimɨteni hɨr nɨrak, hɨr natɨp, "Yi yaain." Mak hɨrak kɨre nɨkan kai hɨrak ketikewa hawɨr wises God, hɨrak katɨp, "Yi yaain".

14 *Me wɨ yi eirerik eiyɨr ni yinan eitɨpan yi yaain yi yapɨrwe ein yeiyewewan. Hi hanhan yi mɨt miyapɨr ne Krais yi eiyu werek werek.

Mepɨr keremem

---

* **5:5** Ef 5:21; Je 4:6; Pro 3:34; Mt 23:12 * **5:6** Je 4:10 * **5:7** Sam 55:22; Mt 6:25-30 * **5:8** 1Te 5:6 * **5:9** Ef 6:11-13; Je 4:7 * **5:10** 1Te 2:12; 1Pi 1:6 * **5:13** 2Ti 4:11 * **5:14** 1Ko 16:20

Tɨwei Pita Kewisɨk - 2
Menmen me tɨwei ik

Pita katɨp mɨt ne sios gude *1:1-2*
God kehimɨtenai haiu nɨrak *1:3-21*
Hɨm me menmen enum me mɨt tisa enemitaɨpɨn hɨm me God *2:1-22*
Hɨm me wɨ maain Mɨtɨk kaiu Iuwe ehɨrak kaknen *3:1-18*

1 Hi Saimon Pita, hi hɨrɨak menmen me Jisas Krais, hɨrak kehimɨtena hi
aposel kɨrak hewepyapɨr hɨm mɨrak. Hi kerekek hesiuwe tɨwei ik ken yi
mɨt keriyen yi yetike haiu mɨt aposel haiu mises hɨm yaaim iuwe hɨram
mekepai mɨpɨram. Hɨram mekepai mentar God ketike Jisas Krais kesak
menmen enum maiu, tenipai haiu mɨt yaain. Marim hɨrakɨt tekepai tetaihis
mɨpɨran.
2 *Hi hanhan God ketike Jisas Krais tatrekyi menmen yaaim te yi han
yaaik eiyu, yi eiyu werek werek wɨsenum eiyɨntar yi yertei God ketike Mɨtɨk
Iuwe kaiu Jisas Krais werek werek.

God kehimɨtenai haiu nɨrak

3 *God hɨrak wɨsenuk epei kewetai menmen yapɨrwe me mamkepai haiu
mamisesik werek werek. Haiu mamisesik werek werek mamɨtar hɨrak
kekepai haiu merteiyek kerek nɨpaa kehimɨtenai haiu mamtikerek mamɨt
menmen mɨrak yaaim iuwe te haiu yaain mamɨr ke hɨrak yaaik.
4 Mar im hɨrak epei kewetai menmen yaaim iuwe mɨrak nɨpaa hɨrak
ketpim kakwetai haiu mɨt em. Te yi mɨt eiriuwe menmen hɨrak epei
kewetiyem, yi eirɨr einaaiwɨr menmen enum mɨt ne tɨ hɨr nɨrɨakem te yi
yayɨt menmen mɨrak yaaim yi eire God.
5 Me menmen mar im yi epei yetɨwem yi hanhan eirɨak menmen yaaim,
hɨram mamkaap hɨm yaaim me God mekre han ki nɨpaa yi yisesim.
Menmen yaaim yi yɨrɨakem hɨram mamkepi yi eiyɨrtei menmen me God
werek werek.
6 *Menmen yi eiyɨrteiyem werek werek hɨram mamkepi yi naanmamre
hɨras eiwenɨn han ki. Yi eiwenɨn han ki hɨram mamkepi yi han tokik eiyu
me menmen yapɨrwe mamnen. Yi eiwenɨpi niuk me God hɨram mamkepi
yi han tokik eiyu.
7 Yi eiwenɨpi niuk me God hɨram mamkepi yi hanhan ni yinan. Yi hanhan
ni yinan, hɨram mamkepi yi han tewenɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe.
8 Menmen mar im mamu mamɨkre han ki te hɨram mamnen iuwe
mamkepi te yi eiyu weinɨm au. Yi yayɨrtei Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais werek
werek yi eiyisesik iuwe.
9 Mɨt kerek menmen marim mekre han kɨr au, hɨr nekre han kɨr hɨr nar
ke mɨt ap nɨr ein ein au. Hɨr nanamɨr toto. Mɨt nar ik han kaa nɨpaa God
kesak menmen enum hɨr nɨrɨakem te in ek hɨr nau han yaaik prar prar.
10 Te nai yinan, God epei kenɨni kehimɨteni yi nɨrak te yi eikɨak han
ki eirɨak menmen yaaim. Yi eirɨak menmen yaaim te hɨram mamkepi yi
eiyɨrtei God maain kaktihis. Yi eirɨak menmen im te yi eiyu eitikerek eiyɨt
wit kɨrak.
11 Yi eiyises menmen mar im hɨram mɨre God kɨkaisiu weipɨr te yi eino
wit ke Mɨtɨk Iuwe Krais kerek kinɨn naanmɨpre mɨt, hɨrak nɨpaa kaa te
kekepi kaktihis yi eiyu eitikerek tipmain tipmain enum eik.
12 *Yi yertei menmen hi epei hetpim yi yau han tokik yeriuwe hɨm me

* **1:2** Ju 2 * **1:3** 1Pi 2:9 * **1:6** Ga 5:22-23 * **1:12** Ju 5

God nɨpaa yi yemtewem yi yisesim. Te hi hekrit hekrit hanhan hɨkɨak han
ki yi han ekitetim.
13 *Hi han kitet hɨram yaaim te hi wen hepu hɨre mɨtɨk ik e, hi pɨke
etpiyem hɨkɨak han ki te yi han ekitetim.
14 *Hi hertei menep hi hahi har ke Jisas Krais Mɨtɨk Iuwe kaiu nɨpaa ketpo.
15 Te hi hewis tɨwei ik te maain hi hahi hɨrak hekrit hekrit kakɨkepi yi
han ekitet menmen im nɨpaa hi hetpiyem.

Haiu mɨt epei mɨr Jisas Krais menmen mɨrak iuwe

16 *Me wɨ nɨpaa haiu mewepyapɨr hɨm me Jisas Krais, haiu metpi hɨrak
iuwe, hɨrak pɨke kaknen, haiu ap mises tɨpitɨm o wit tɨpir me hɨm weinɨm
au. Haiu epei mɨr menmen mɨrak iuwe.
17 Nɨpaa God Haai kewenɨpi niuk me Jisas kewetɨwek niuk iuwe keriuwe
hɨm, haiu mɨt aposel memtau hɨrak ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk ik hɨrak Nɨkan
kai yaaik hi hanhanek.”
18 Haiu hɨras memtau hɨm im meke wit ke God man mentar haiu
metikerek merp mɨniu (o neiyɨp) kerek God kan kewik.
19 Haiu han ekitet iuwe hɨm me nɨpaa mɨt profet hɨr natɨp hɨm me Krais
hɨr newepyapɨrem, mentar menmen nɨpaa haiu mɨrem. Te yi mɨt eiyises
hɨm im, yi eirɨak yaaim. Hɨm me God mɨt profet netpim hɨram mɨre si
mɨr meit wit toto ere menep wanewik saur kɨr keteiknai menep kaksiupan.
Hɨm mɨt profet nɨpaa netpim hɨram mɨre si me wɨtaan mekepai haiu mises
hɨm me God werek werek ere Jisas Krais kan. Hɨrak kɨre wepni kewep kan
kekepai.
20 Te yi eiyinɨn eiyɨrtei menmen im. Haiu mɨt ap mises han kaiu
mewepyapɨr menmen me hɨm nɨpaa mɨt profet netpim au.
21 *Hɨm im hi hetpiyem hɨram yaaim mentar nɨpaa hɨr mɨt profet ap nises
han kɨr newis hɨm mau tɨwei au. God Hɨmɨn Yaaik kerekek kɨkɨak han ke
mɨt ein te hɨr natɨp hɨm God ketporem, hɨr newisɨm mau tɨwei.

2

Menmen enum mɨt enun netpi hɨm me memipɨn hɨr nɨrɨakem

1 *Nɨpaa mɨt profet enun ne nemipɨn nau nekre mɨt ne Isrel. Mɨt nar
ik nanɨnen nanu nantikewi, hɨr nanri hɨm enum me nemipɨn nanɨwaank
mɨt miyapɨr han ne weiwɨk me God. Hɨr nanweikɨn sip nanwet Mɨtɨk Iuwe
Krais nɨpaa hɨrak kaa, te kakɨkepi kaktorhis te hɨrak kakɨwaanki waswas.
2 Mɨt yapɨrwe nanises menmen mɨr enum te hɨram mamɨwaanki. Hɨr
natɨp mɨt miyapɨr hɨr nariyanhis newenɨnem hɨram werek. Maain mɨt han
nantɨp enum me hɨm yaaim me God nanɨntar menmen im enum mɨt enun
nar ik nɨrɨakem.
3 *Hɨr hanhan neriuwe hɨm me nemipɨn hɨr nanri pewek mi. Me nɨpaa
ein God kemerɨr wɨ maain hɨrak skelim mɨt nar ik. God kerek kakrɨak
menmen enum me mamɨwaanki, hɨrak kɨwaai au. Hɨrak kemerɨr wɨ
keremem mamnen hɨrak kakɨwaanki keriyen. Menmen im nɨpaa God
kɨrɨakem meteiknai hɨrak kɨwaai au hɨrak kakɨwaank mɨt enun.
4 *God ap kewis mɨt nɨrak ensel hɨr nɨrɨak enum hɨr nepu netikerek au.
Hɨrak kepɨri keriuweti nen wit enuk ke kewaank mɨt hɨr nepu nekre hei
enum nemerɨr wɨ God skelim mɨt ne tɨ.

---

* **1:13** 2Pi 3:1 * **1:14** 2Ko 5:1; Jo 21:18-19 * **1:16** Mt 17:1-5 * **1:21** 2Ti 3:16; 1Pi 1:11 * **2:1** Mt 24:11; Ju 4 * **2:3** Ro 16:18; 1Te 2:5 * **2:4** Ju 6

5 *Nɨpaa God ap kewis mɨt enun nɨpaa nau tɨ hɨr nepu au. Hɨrak kanɨp
kenepi keriuwe wan kɨniu tɨpar manɨp. Hɨrak mɨtɨk Noa kerek kewepyapɨr
mɨt enises menmen yaaim, hɨrak ketike mɨt miyapɨr hispɨnak wik (7)
keriyen God ap kanɨp au.
6 *God epei kenep mɨt miyapɨr ne wit Sodom ketike Gomora, hɨrak kesiri
netike wit hɨr newi. Menmen im mɨre hɨmɨn o piksa meteikɨn mɨt kerek
nɨkaru nises menmen enum mekam mamnen mamnɨp.
7 *God epei keithis mɨtɨk Lot hɨrak mɨtɨk yaaik han enuk keriuwe
menmen enum me neiyewewan nɨrɨran mɨt enun neweikɨn sip newet
menmen yaaim hɨr nɨrɨakem.
8 Hɨrak mɨtɨk yaaik Lot hɨrak kau ketikeri hekrit hekrit hɨrak kɨr menmen
enum mɨt nɨrɨakem, hɨrak kemtau menmen enum hɨr netpim, te hɨrak han
enuk iuwe keriuwe menmen enum mɨr.
9 *Menmen im meteiknai God kertei kɨkaap mɨt yaain ketorhis me
menmen enum mamnen, hɨrak han kaa mɨt enun te hɨr ap nanɨnaaiwɨr
menmen enum mamɨwaanki me wɨ hɨrak skelim mɨt taau!
10 *Hɨrak kertei iuwe ap te han kaa kakɨwaank mɨt kerek hɨr nises han
kɨr me nɨrɨran neiyewewan, hɨr nɨnan yipɨr newɨrek me menmen iuwe me
God. Mɨt profet enun nemipɨn hɨr enun han tokik nises han kɨr kerekek,
hɨr ap nɨnaain natɨp enum me mɨt ensel au.
11 *Mɨt ensel ne God hɨr enun manpenun ninɨn mɨt enun in te hɨr ap natɨp
enum nesiuwe hɨm me ninaan me God au.
12 *Te mɨt in en hɨr enun nar ke miyak han aurem te mɨt namɨp mami.
Hɨr mɨt enun weise han auri hɨr natɨp enum me menmen hɨr nepɨtariyem.
Maain God kaknɨp nanɨr ke miyak me yaank mɨt namɨp.
13 *Menmen mamriwaank mentar menmen enum hɨr nɨrɨakem. Hɨr han
kitet netikwi naam hɨram menmen yaaim menipi tu iuwe keremem, hɨr
nɨre wikes mau yɨnk ke yi mɨt neriwaank, hɨr han yaaik nises menmen
mɨr me nemipɨn.
14 Hɨr nɨpɨr miyapɨr hɨr hanhan nanwaai nantikeri te hɨr han kɨr kenke
kenteri ap te nanweikɨn sip newetɨrem au. Hɨr nari han ke mɨt miyapɨr te
hɨr nises menmen enum. Hɨr han kitet yapɨrwe hɨr nanri pewek o menmen
me mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm mɨr mamɨrkeik. God kakɨwaank mɨt han
narik.
15 *Hɨr neweikɨn sip newet hɨm yaaim, hɨr nises menmen enum nar ke
mɨt nɨnaaiwɨr yayiwe yaaim, hɨr netaritari neit yaank. Hɨr nises menmen
nɨpaa mɨtɨk niuk mɨrak Belam nɨkan ke Beo hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak hanhan
pewek mɨt han nanwetɨwekem me menmen enum hɨrak kɨrɨakem.
16 *Te donki kɨrak (hɨrak kɨre hos) kerekek ketaritari ap han kewik,
hɨrak katɨp keriuwe hɨm ke mɨtɨk kenerek kewenek me menmen enum
merekirɨwek han.
17 *Mɨt in hɨr enun ap nankaap mɨt nar ke hei tɨpar epei au menke. Hɨr
nises hɨm ham hɨm ham heriyai heriyai nar ke napɨ yuwerep metɨwem.
God epei kehimɨtenor wit hak enuk kɨre wit enum toto.
18 *Hɨr natɨp hɨm iuwe weinɨm, hɨr nari han ke mɨt neriuwe menmen
enum han ke mɨt hanhan nanisesim. Hɨr pɨke nari mɨt kerek nempei
nɨnaaiwɨr menmen enum im mɨt han enun wen nisesim han kɨr kenke
kenterim.
19 *Mɨt enun hɨr natɨp hɨram werek te mɨt yapɨrwe enises han kɨr. Te hɨr

---

* **2:5** Jen 6:11–8:19; 2Pi 3:6 * **2:6** Jen 19:24; Ju 7 * **2:7** Jen 19:1-16 * **2:9** 1Ko 10:13; Ju 6
* **2:10** Ju 7-8, 16 * **2:11** Ju 9 * **2:12** Ju 10 * **2:13** Ju 12 * **2:15** Nam 22:7; Ju 11; Rev 2:14
* **2:16** Nam 22:28-35 * **2:17** Ju 12-13 * **2:18** Ju 16 * **2:19** Jo 8:34

hɨras menmen enum merekiror han kɨr te hɨr ap enises hɨm yaaim taau. Mekam mari han ke mɨtɨk te han kɨrak kenke kenterim, hɨrak ap kakinɨnem kaknaiwɨrem taau. Hɨram maminɨnek.
20 *Mɨt hɨr epei nɨnaaiwɨr menmen enum me tɨ mɨt nɨrɨakem nentar hɨr epei nertei menmen yaaim nisesim me Jisas Krais, nɨpaa kaa te kesak menmen enum me haiu mɨt kaktaihis, te hɨr pɨke nanises menmen eim enum han kɨr kenke kenterim, hɨr nanɨwaank wɨsenum minɨn menmen enum mamɨr ke nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
21 *Hɨram yaaim te nɨpaa hɨr ap nemtau hɨm me God mɨt netporem te hɨr epei nemtewem nisesim, te maain hɨr neweikɨn sip newetɨwem pɨke nanises menmen enum. Maain God kakɨwaanki wɨsenum.
22 *Menmen marim epei man mar ke hɨm yaaim nɨpaa profet netpim mar im: “Nepere kenikɨn menmen, te hɨrak pɨke ken kaam menmen epei kenikɨnem. Sak kerek nɨpaa mɨt epei nɨkɨrek, hɨrak pɨke ken kewen toni.” Hɨm im meteiknai mɨt in nɨpaa nises hɨm me God te in ek hɨr neweikɨn sip newetɨwek.

3

Haiu mɨt mertei Jisas Krais pɨke kaknen

1 *Nai yinan yaain, hi hewis tɨwei hak ik kises ke nɨpaa hi nepei heswiyek. Me tɨwei ik hi hɨkɨak han ki yaaik te yi han kitet
2 *hɨm nɨpaa mɨt yaain profet hɨr newepyapɨrem, hɨm im metike hɨm me Mɨtɨk Iuwe kerek nɨpaa kaa pɨke kekrit ketpai kaktaihis, hɨrak ketpiyem keriuwe hɨm haiu mɨt aposel ni haiu metpiyem.
3 *Yi eiyɨrtei menmen im eminɨn. Me wɨ menep Jisas pɨke kaknen, mɨt han enun nitetnaan hɨr nanɨnen nanises han kɨr weinɨk.
4 *Hɨr nemipɨn nantɨp nanɨr ik: “Nɨpaa Jisas katɨp hɨrak pɨke kaknen, te hɨrak keik a? Nɨpaa hɨm maamrer netpim me tɨ im mamɨwaank ap man au, te hɨr epei naa. Me wɨ nɨpaa enum eik God kɨrɨak tɨ ik ere in menmen mepu mepɨr kerekek mepeit. Menmen hɨr netpim ap te mamnen au. Hɨr nemipɨn.”
5 *Te hɨr nɨnapen han kitet menmen im. Nɨpaa God katɨp te nepni metike tɨ mau meit. God kɨrɨak tɨ me tɨpar ke wan hɨrak hawɨ kɨkaap tɨ kepu kepeit.
6 *God katɨp kenip tɨpar mɨniu mɨwapɨn tɨ ik ek, menmen mau tɨ maa meit.
7 Nepni metike tɨ ik e kerek in ek hɨram mepu, hɨm me God metenenim ere maain me wɨ God skelim mɨt enun neweikɨn sip newetɨwek, hɨrak kakɨsiyem.
8 *Nai yinan yaain yi ap han kaa menmen miutɨpen im e. God ap han kitet wɨ mar ke haiu mɨt han kitetim, au. Hɨrak han kitet wɨ miutɨp hɨram mɨre tito yapɨrwe.
9 *Mɨtɨk iuwe kaiu hɨrak ap kɨrɨak menmen waswas kakɨwaank tɨ kakɨr nɨpaa hɨrak katɨp hɨrak kakrɨakem kɨre mɨt han hɨr han kitet hɨrak kakrɨakem au. Hɨrak kemerɨr haiu mɨt yapɨrwe mamweikɨn sip mamwet menmen enum mamisesik kentar hɨrak kɨnapen mɨtɨk kiutɨp kerekek kaki kakɨkre si enum au. Hɨrak hanhan mɨt niutɨp niutɨp nanweikɨn sip nanwet menmen enum hɨr nanisesik.

---

* **2:20** Mt 12:45 * **2:21** Lu 12:47-48 * **2:22** Pro 26:11 * **3:1** 2Pi 1:13 * **3:2** Ju 17 * **3:3** 1Ti 4:1; Ju 18 * **3:4** Ais 5:19; Esi 12:22; Mt 24:48 * **3:5** Jen 1:6-9 * **3:6** Jen 7:11-21; 2Pi 2:5 * **3:8** Sam 90:4 * **3:9** Hab 2:3; 1Ti 2:4

Tɨ ketike nepni hɨram mamɨwaank mamɨt

10 *Wɨ Mɨtɨk Iuwe kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, hɨram mamnen mamɨr
ke mɨtɨk hɨrak kekintɨp menmen me mɨtɨk hak. Mɨt nepɨtari wɨ maain
hɨrak kaknen te hɨr ap nemeriyɨwek au. Wɨ hɨrak kaknen nepni mampupu
mamɨwaank mamɨt, menmen yapɨrwe me tɨ metike menmen yapɨrwe mɨt
nɨrɨakem hɨram si tatɨm mamweikɨn mamre tɨpar weinɨm au mamɨt pɨke
mamweikɨn mamre nɨme.
11 Menmen yapɨrwe me tɨ si tatɨm mamɨwaank mamɨt te yi eire mekam
a? Yi han yaaik prar prar eiyu eiyises menmen me God,
12 *eirɨak menmen te mamkaap wɨ mamnen waswas. Wɨ ik Mɨtɨk Iuwe
pɨke kaknen nepni si tatɨm mamɨwaank, saur metike hɨr hɨram si tatɨm
mamweikɨn mamre tɨpar mamɨt pɨke mamweikɨn mamre nɨme.
13 *God epei katɨp hɨrak kakrɨak nepni ham mamtike tɨ ham te haiu
memeriyɨwem. Mɨt nanrɨak menmen enum me nɨpaa au, enrɨak menmen
yaaim in keremem.

Haiu naanmampre hɨras emɨmerɨr Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen

14 Nai yinan yaain yi wen eimerɨr menmen im mamnen te yi han yaaik
prar prar eiyu ap eirɨak menmen enum au, te God han kitet yi yaain yi
eitikerek eiyu han kiutɨp.
15 *Yi han ekitet Mɨtɨk Iuwe kaiu kaknen waswas skelim mɨt au,
hɨrak keteiknai hɨrak kɨnapen haiu mamɨwaank au. Hɨrak hanhan
kakɨkepai kaktaihis. Kaiu yinak yaaik Pol hɨrak keriuwe hɨm yaaim God
kewetɨwekem hɨrak epei kewisi tɨwei me menmen im.
16 Me wɨ Pol kewis tɨwei katɨp me wɨ Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen, hɨrak kewis
menmen mar kerek hi epei hetpiyem. Hɨm ham mau tɨwei mɨrak hɨram
haiu ap merteiyem werek werek au. Te mɨt han enun netaritari neweikɨn
hɨm me Pol, hɨr newisesik neriuwerem nar ke hɨr neweikɨn hɨm ham me
God nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei newisesik neriuwerem te hɨr mɨt
enun nanɨwaank hɨras nanriuwerem.
17 *Nai yinan yaain, in ek yi yerteiyem. Yi naanempre hɨras te maain yi
ap eiyises menmen enum me mɨt neweikɨn sip newet God hɨr nisesim, te
yi ap einaaiwɨr hɨm yaaim me God. Hɨram mekepi mar ke teinɨk mɨkaap
wɨnak mɨnanek.
18 *Yi eiyu werek te Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais nɨpaa kaa kakɨkepai
kaktaihis, hɨrak han yaaik kakriuwi iuwe kakrekyi yaain. In ek yi yerteiyek
kike, maain yi eiyɨrteiyek wɨsenuk. Hi hanhan hɨrak kakɨt niuk iuwe in ere
tipmain tipmain enum eik.

Mepɨr keremem

---

* **3:10** 1Te 5:2; Mt 24:29, 35 * **3:12** Ais 34:4 * **3:13** Ais 65:17, 66:22; Rev 21:1, 27 * **3:15** Ro 2:4; 2Pi 3:9 * **3:17** Mk 13:5, 33; 1Ko 10:12 * **3:18** Ju 25

Tɨwei Jon Kewisɨk - 1

Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp mɨt menmen hɨrak epei kɨrem, emenmen hɨrak epei kemtewem *1:1-4*
Haiu mamises menmen me God hɨram mɨre esi merhɨhe *1:5–2:29*
Hɨm me nɨkerek ne God netike enɨkerek ne Seten *3:1-24*
Menmen me hɨm yaaim metike hɨm enum *4:1-6*
God hanhan haiu mɨt te haiu hanhanan *4:7-21*
Haiu mɨt kerek mises hɨm me God haiu emaminɨn menmen enum me tɨ *5:1-21*

Hɨm mamkepai haiu mamu tipmain tipmain enum eik

1 *Nɨpaa enum eik mɨtɨk hɨrak kɨre hɨm kerek kakɨkepai haiu mamu
tipmain tipmain enum eik, hɨrak kepu. Krais hɨrak Haai ke hɨm ik. Haiu in
ek epei memtau hɨm mɨrak, haiu hɨras mɨrek metenɨnwekhis.
2 **Me wɨ God kewepyapɨr Krais, haiu mɨrek. Hɨrak kekepai te haiu
mɨt miyapɨr emu tipmain tipmain enum eik. Haiu epei mɨrek haiu
mewepyapɨrek metpiyek. Nɨpaa hɨrak kau ketike Haai kɨrak ere hɨrak
keriuwetek kan tɨ hɨrak kewepyapɨrek.
3 Menmen haiu mɨrem haiu metpiyem, te yi yaitikewei haiu mamtike God
mamu han kiutɨp mamɨr ke haiu hɨras epei metike God Haai ketike Nɨkan
kɨrak Jisas Krais haiu mau han kiutɨp.
4 *Haiu mewisi tɨwei ik te yi eiyɨrtei menmen im werek werek, yi
eitikewei haiu emu han yaaik wɨsenuk.

Haiu emises menmen yaaim me God

5 *Krais ketpei hɨm im te haiu metpiyem. God hɨrak kɨre wepni. Hɨrak
ap kɨpre wɨtaan au.
6 *Haiu matɨp haiu metike God mau han kiutɨp, te haiu mɨrɨak menmen
enum, hɨram mar ke mɨtɨk keke tɨ ke wɨtaan toto. Haiu memipɨn ap te
mises hɨm yaaim me God mar ke mɨtɨk kerek keke tɨ ke wepni au.
7 *Te haiu mɨrɨak menmen yaaim mar ke God kɨrɨakem, haiu hɨras mau
han kiutɨp, hemkre me Nɨkan kɨrak Jisas nɨpaa mewen hɨram mamɨsak
menmen enum maiu yapɨrwe mamno, haiu han kaiu yaaik prar prar.
8 *Te haiu matɨp haiu mɨrɨak menmen enum au, haiu memipɨn hɨras hɨm
yaaim me God mau mekre han kaiu au.
9 Haiu mewepyapɨr menmen enum haiu mɨrɨakem, God hɨrak yaaik
kakises menmen nɨpaa ketpaiyem, hɨrak katɨp kakɨsak menmen enum haiu
mɨrɨakem, te haiu han kaiu yaaik prar prar.
10 Haiu matɨp haiu ap mɨrɨak menmen enum au, hɨram mar ke haiu
matɨp God hɨrak kemipɨn. Haiu matɨp haiu mɨrɨak menmen enum au, hɨm
yaaim mɨrak mau mekre han kaiu au.

2

Krais hɨrak kaiu yaaik kekepai

---

* **1:1** Jo 1:1-2, 4; 1Jo 2:13-14 * **1:2** Jo 1:14 * **1:2** Jo 1:14 * **1:4** Jo 16:24 * **1:5** 1Ti 6:16; Je 1:17 * **1:6** 1Jo 2:4; Jo 3:21 * **1:7** Ais 2:5; Hi 9:14; Rev 1:5, 7:14 * **1:8** Sam 32:5; Pro 28:13

1 *Nai yinan yaain, yi yɨre nɨkerek nai, hi hewisi hɨm im te yi ap eirɨak
menmen enum au. Keimɨn ke haiu mɨt hɨrak kɨrɨak menmen enum, Jisas
Krais hɨrak mɨtɨk yaaik hɨrak kakɨkepik. Hɨrak kau ketike God, hɨrak
kitɨwekhi ke mɨtɨk ik.
2 *Jisas kewet God hɨrekes hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt kewenɨn Haai
kɨrak han te hɨrak han enuk keriuwai me menmen enum haiu mɨrɨakem
au.
3 Haiu mises hɨm mɨrak te haiu merteiyek werek werek, haiu nɨrak.
4 *Mɨtɨk kiutɨp katɨp kar ik: "Hi hertei God werek werek hi kɨrak," te
hɨrak ap kises hɨm mɨrak au, te mɨtɨk ik kemipɨn. Hɨm me God ap mau
mekre han kɨrak au.
5 *Keimɨn kises hɨm me God, hɨrak hanhanek wɨsenuk. Mar im haiu
mertei haiu mises God werek werek.
6 *Keimɨn katɨp hɨrak kises God te hɨrak ekrɨak menmen emɨr ke nɨpaa
Krais kɨrɨakem.

Keimɨn hanhan nɨrak yinan, hɨrak kises hɨm me God

7 *Nai yinan yaain, hɨm im hi hewisiyem hɨram me petepin kerekek au.
Me nɨpaa ein hɨram mepu. Hɨm im nɨpaa yi yinɨn yises God yi yemtewem.
8 *Au, hɨm im hi hewisiyem hɨrak Krais kɨrɨakem, in ek hɨram mewep
wɨsenum. Nɨpaa Krais kɨrɨakem te in ek yi yisesim. Hɨm im matɨp mar
ik: Haiu hanhanan naiu yinan. Menmen enum hɨram mɨre mɨtɨk keke tɨ
ke wɨtaan, hɨram mau han kaiu, te hɨram mamno mamɨt. Menmen yaaim
mar ke mɨtɨk keke tɨ ke wepni hɨram mekrehɨr mɨram.
9 *Keimɨn katɨp hɨrak kises hɨm me God te hɨrak han enuk keriuwe kɨrak
yinak, hɨrak ap kises hɨm me God au. Hɨrak kɨre mɨtɨk hak ap kenke si au
kitet yayiwe ke wɨtaan kepno.
10 *Keimɨn hanhan kɨrak yɨnak, hɨrak kises hɨm me God. Hɨrak kɨre mɨtɨk
kitet yayiwe ke wepni hɨrak kɨr yayiwe werek werek ap te kakɨkenpet tɨp
mamɨnwik kakɨnkewɨn au.
11 *Keimɨn han enuk keriuwe kɨrak yinak, hɨrak kertei menmen me God
au. Hɨrak kises menmen enum kar ke mɨtɨk kitet yayiwe ke wɨtaan. Wɨtaan
wɨ mekrewek nanamɨr (o naan) te hɨrak ketari yayiwe hɨrak kitetim.
12 *Nɨkerek nai, hi hewisi tɨwei ik hentar menmen enum yi yɨrɨakem God
epei kesakem. Hɨrak kesakem kentar menmen yaaim nɨpaa Jisas kɨrɨakem.
13 *Hi hewis tɨwei ke yi haairer hentar yi yertei hɨrak keimɨn kepu nɨpaa
ere in. Hi hewis tɨwei ke yi pipep hentar hɨm me God mau han ki yi yinɨn
Seten.
14 Nɨkerek nai hi hewisi tɨwei ik hentar yi yertei God Haai. Hi hewis tɨwei
ke yi haairer hentar yi yertei hɨrak God kerek kepu nɨpaa ere in. Hi hewis
tɨwei ke yi pipep hentar yi manpenun yeit, hɨm me God mau han ki yi yinɨn
Seten.

Yi ap hanhan menmen enum me tɨ

15 *Yi ap hanhan eiyises menmen enum mɨt nɨrɨakem o menmen enum
me tɨ au emɨt! Keimɨn hanhan menmen enum me tɨ, hɨrak ap hanhan God
Haai au.

---

* **2:1** Hi 7:25, 9:24 * **2:2** 1Jo 4:10, 14; Jo 1:29, 11:52; Kl 1:20 * **2:4** 1Jo 1:6, 8 * **2:5** Jo 14:21, 23; 1Jo 4:12, 17, 5:3 * **2:6** Jo 13:15 * **2:7** 2Jo 5-6; 1Jo 2:24, 3:11 * **2:8** Jo 1:9, 13:34; Ro 13:12 * **2:9** 1Jo 3:10, 15, 4:20 * **2:10** Ro 14:13; Jo 11:9 * **2:11** Jo 11:10; 12:35 * **2:12** 1Ko 6:11 * **2:13** 1Jo 1:1; Jo 1:1 * **2:15** Ro 8:7; Je 4:4

16 *Menmen me tɨ hɨram mar im: Menmen enum me tɨ mɨt hɨr hanhanem
nanisesim, menmen mɨt nɨrem hɨr hemkre menepam neriuwerem, mɨt han
kitet hɨras netenen menmen yapɨrwe ninɨn mɨt han. Menmen im hɨram ap
menmen me God au. Hɨram menmen me tɨ keremem.
17 *Menmen me tɨ metike menmen enum me hemkre menepam meriuw-
erem mamno mamɨwaank mamɨt, te neimɨn nɨrɨak menmen God hanhan
hɨr nanisesim, hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.

Mɨt nepan ne Krais newepyapɨr hɨras

18 *Nɨkerek nai yaain, wɨ epei man menep te mɨtɨk enuk kepan kɨnapen
Krais hɨrak kaknen. Mɨt yapɨrwe nepan ne Krais epei newepyapɨr hɨras te
haiu mertei wɨ epei man menep.
19 *Mɨt han ne mɨt in nɨpaa nau netike haiu mɨt ne weiwɨk me God. Te in
ek hɨr nɨnaiwɨrai nen nentar hɨr ap nises hɨm me God au. Hɨr nɨpaa nises
hɨm mɨrak werek te hɨr wen netikewei mepu in. Hɨr epei nɨnaiwɨrei nen
te haiu mertei hɨr ap nises God nar ke haiu mɨt in misesik au. Hɨr nemipɨn.
20 *God kesiuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik kan kekre han ki te yi yapɨrwe yertei
hɨm mɨrak werek werek.
21 Hi hewisi tɨwei ik hentar yi ap yertei hɨm yaaim me God au. Hi
hewisiyek hentar yi yertei hɨm mɨrak yaaim. Keimɨn ap kises hɨm mɨrak
hɨrak kemipɨn.
22 *Hɨrak keimɨn? Hɨrak mɨtɨk kerekek katɨp Jisas hɨrak ap Mɨtɨk Krais
nɨpaa God kehimɨtanek au. Mɨtɨk ik hɨrak kepan ke Krais kerekek. Hɨrak
keweikɨn sip kewet God Haai ketike Nɨkan kɨrak.
23 *Mɨt kerek natɨp Jisas hɨrak ap Nɨkan ke God au, God Haai kau ketikeri
au. Mɨt han kerek natɨp Jisas hɨrak Nɨkan ke God, God Haai kau ketikeri.

God Hɨmɨn Yaaik keteiknai hɨm yaaim

24 Te yi wen eiyises menmen yi nɨpaa yemtewem hɨram emɨkre han
ki. Hɨram mekre han ki te God Haai ketike Nɨkan kɨrak hɨrakɨt tatpau
tatpɨtikewi.
25 *Nɨpaa Krais katɨp kakises hɨm im: Hɨrak kakɨkepai haiu mamu mamɨt
tipmain tipmain enum eik.
26 Hi epei hewisi tɨwei ik hetpi me mɨt hɨr nepakɨn Jisas hɨr enun nemipɨn
nanri han ki.
27 *Nɨpaa hɨrak keweti Hɨmɨn kɨrak Yaaik kau han ki te yi ap eiyɨthis
mɨt han hɨr nanteikni mekam yaaim o mekam enum au. God Hɨmɨn Yaaik
hɨrekes kerekek kakteikni menmen yapɨrwe. Hɨm mɨrak yaaik kemipɨn au.
Menmen Hɨmɨn kɨrak Yaaik keteikniyem, yi eiyisesim te yi eiyises Krais.
28 *Te in ek, nɨkerek nai, yi eiyisesik te maain wɨ hɨrak kaknen kak-
wepyapɨr hɨrekes, haiu ap yɨnk enuk mamneinɨk mamno mamsawɨn au.
Haiu mamɨrp ninaan mɨrak.
29 *Yi epei yertei God hɨrak mɨtɨk yaaik, te neimɨn nɨrɨak menmen yaaim,
yi yertei hɨr nɨkerek ne God.

3

Ɨn ek haiu nɨkerek ne God

1 *Yi eiyɨmtau. God Haai hanhanai wɨsenum, te hɨrak kenewai haiu

* **2:16** Ro 13:14; 1Pi 2:11 * **2:17** 1Ko 7:31; Mt 7:21 * **2:18** 1Pi 4:7; Mt 24:5, 24; 2Jo 7 * **2:19** Ap 20:30; 1Ko 11:19 * **2:20** 1Ko 2:15; 1Jo 2:27 * **2:22** 1Jo 4:3; 2Jo 7 * **2:23** Jo 5:23, 15:23; 1Jo 4:15, 5:1; 2Jo 9 * **2:25** Jo 3:15, 6:40 * **2:27** Jo 14:26, 16:13 * **2:28** 1Jo 3:2, 4:17 * **2:29** 1Jo 3:7, 10 * **3:1** Jo 1:12-13, 16:3

nɨkerek nɨrak. Hɨm im yaaim. Haiu nɨkerek nɨrak. Mɨt nises menmen me tɨ hɨr nɨpaa ere in ap nertei God au. Markeik te hɨr netari menmen haiu misesim au.
2 *Nai yinan yaain, in ek haiu epei mɨre nɨkerek ne God. Maain hɨrak Jisas kaknen haiu mamweikɨn his mamɨr ke hɨrak mamɨntar haiu mamɨrek. Te in ek haiu metari maain menmen im mamre mekam au.
3 Mɨt neimɨn hɨr nemerɨr menmen im mamnen, hɨr hekrit hekrit ap nɨrɨak menmen enum te hɨr han yaaik prar prar nanu nanɨr ke Krais hɨrak kepu.
4 Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen enum, hɨr neweikɨn sip newet hɨm me God. Hɨm im hɨram yaaim mentar menmen enum hɨram meremir hɨm me God.
5 *Yi yertei Krais epei kan kesak menmen enum haiu mɨrɨakem. Menmen enum mekre han kɨrak au.
6 *Te neimɨn nises Krais, hɨrak kau kekre han kɨr te hɨr ap nɨrɨak enum au. Neimɨn nɨrɨak enum hekrit hekrit hɨr netari Krais, hɨr nisesik au.
7 *Nai yinan yi naanempre hɨras. Yi ap eiwis mɨt han hɨr nanmitipɨn au emɨt! Keimɨn hɨrak kɨrɨak menmen yaaim hɨrak yaaik kɨre Krais.
8 *Keimɨn kɨrɨak menmen enum hɨrak kises han ke Seten. Hɨrak kises han ke Seten kentar nɨpaa ere in Seten kɨrɨak enum. Nɨkan ke God Jisas kan kewepyapɨr hɨrekes te hɨrak kakɨwaank menmen enum Seten kɨrɨakem.
9 *Neimɨn hɨr nɨkerek ne God, hɨr wen nɨrɨak menmen enum yapɨrwe au. Menmen iuwe me God mekre han kɨr. God hɨrak Haai kɨr te hɨr ap nanrɨak menmen enum taau. Hɨr nɨkerek ne God te hɨr wen nanrɨak menmen enum au emɨt!
10 Mar im haiu mertei neimɨn nɨkerek ne God, neimɨn au hɨr nɨkerek ne Seten. Neimɨn nɨrɨak menmen enum, hɨr ap nɨkerek ne God au. Neimɨn ap hanhan nɨr yinan, hɨr ap nɨkerek ne God au.

Yi hanhan ni yinan

11 *Hɨm im hi hetpiyem hɨram menmen nɨpaa yi yinɨn yises God yi yemtewem. Hɨram im: Yi hanhanan.
12 *Haiu ap han enuk mamriuwe naiu yinan mamɨr ke mɨtɨk niuk mɨrak Ken au. Hɨrak ke Seten hɨrak kenep nɨkik kɨrak kaa. Kenmak te hɨrak kakɨp? Hɨrak kakɨp kentar menmen hɨrak kɨrɨakem hɨram enum, menmen nɨkik kɨrak kɨrɨakem hɨram yaaim. Hɨrak han enuk keriuwerek te hɨrak kakɨp.
13 *Nai yinan, yi ap han kekrit eiyɨntar mɨt ap nises God hɨr han enuk neriuwi au emɨt!
14 *Haiu hanhan naiu yinan te haiu mertei han kaiu kaa keit me menmen enum me tɨ. Han kaiu kekrit kepu me menmen me God. Neimɨn ap hanhan nɨr yinan, han kɨr wen kises menmen enum me tɨ.
15 *Keimɨn han enuk keriuwe kɨrak yinak, hɨrak kɨre mɨtɨk enuk kenepep mɨt. Yi yertei mɨtɨk kar ik han kɨrak ap kises menmen me God, hɨrak ap te kaku kaktikerek tipmain tipmain enum eik au.
16 *Nɨpaa Jisas kaa kentɨrai haiu mɨt. Mar im hɨrak keteiknai hɨrak han tewenɨnai. Te haiu emises menmen Jisas kɨrɨakem. Haiu han etwenɨn naiu yinan, haiu ap te mɨnaain mami mamkepi au. Haiu mamkepi keriyen.
17 *Keimɨn kau tɨ ik keit menmen yapɨrwe te hɨrak kertei kɨrak yinak

---

* **3:2** 2Ko 3:18; Fl 3:21 * **3:5** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22-24; 1Jo 2:2 * **3:6** Ro 6:1-2, 14 * **3:7** 1Jo 2:29 * **3:8** Jo 8:44 * **3:9** 1Jo 5:18 * **3:11** Jo 13:34 * **3:12** Jen 4:8 * **3:13** Mt 5:11-12; Jo 15:18-19 * **3:14** Jo 5:24; 1Jo 2:11 * **3:15** Mt 5:21-22; Rev 21:8 * **3:16** Jo 13:1; Ga 1:4; 1Te 2:8 * **3:17** Diu 15:7

kepu weinɨk, hɨrak kewen han kɨrak kakɨkepik ap kakwetɨwek menmen,
kenmak te mɨtɨk ik hɨrak katɨp hɨrak hanhan God kises hɨm mɨrak? Taauye!
18 *Nai yinan, haiu ap emtɨp weinɨm haiu hanhan mɨt keriyen au. Haiu
emkepi emteiknor haiu hanhani iuwe.

Mɨt nises hɨm me God ap yɨnk enuk nanɨrp ninaan mɨrak

19 Haiu mamkepi mamɨr im te haiu mertei haiu mises hɨm yaaim me God.
Han kaiu ketpai haiu enun me menmen te haiu ap yɨnk enuk me ninaan
me God au. Menmen mar ik God hɨrak
20 Iuwe enuk kinɨn han kaiu kertei menmen yapɨrwe. Hɨrak kertei haiu
misesik werek werek te haiu enun au emɨt!
21 *Nai yinan yaain haiu han kaiu ap ketpai haiu enun au, haiu merp
ninaan me God haiu han tokik mamɨrp mamɨt.
22 Haiu mitehi God me menmen, hɨrak kakwetaiyem mentar haiu mises
hɨm mɨrak, haiu mɨrɨak menmen yaaim hɨrak hanhan haiu mɨrɨakem.
23 *Nɨpaa God ketpai hɨm im. Haiu emises hɨm me Nɨkan kɨrak Jisas Krais,
haiu hanhanan.
24 *Keimɨn kises hɨm me God kerekek, hɨrak ketike God tau han kiutɨp.
God Hɨmɨn Yaaik kɨrak kerek hɨrak kewetaiyek, hɨrak keteiknai God Haai
kau kekre han kaiu.

4

God Hɨmɨn Yaaik ketike hɨmɨn enum memipɨn

1 *Nai yinan, mɨt yapɨrwe newepyapɨr hɨm enum me memipɨn hɨr epei
nen nerer wit wit. Yi ap eiyɨmtau hɨm me mɨt yapɨrwe hɨr natɨp God Hɨmɨn
Yaaik kau ketikeri au. Yi han ekitet werek hɨm yapɨrwe mɨt netpim te yi
eiyɨrtei hɨm mɨr hɨram me herwe o hɨram me God. Hɨm me mɨt in hɨram
me herwe te yi eiweikɨn sip eiwetɨwem.
2 *Mar ik yi eiyɨrtei God Hɨmɨn Yaaik kau ketikewi. Keimɨn katɨp God
keriuwet Jisas Krais hɨrak kan keweikɨnhis kɨre mɨtɨk, hɨrak God Hɨmɨn
Yaaik kau ketikerek.
3 *Keimɨn ap katɨp ke Jisas kar ik, “herwe kau ketikerek,” hɨrak ap ke God
au. Herwe (o tɨpir) hɨrak ke mɨtɨk kepan ke Krais. Yi epei yemtau maain
hɨrak kaknen. In ek menmen mɨrak enum epei man.
4 *Nai yinan yaain, yi ne God te yi epei yinɨni yentar hɨrak iuwe kerek
kekre han ki hɨrak kinɨn hɨrak kerek kekre han ke mɨt ne tɨ enun nemipɨn.
5 *Mɨt enun nemipɨn hɨr ne God au. Hɨr ne tɨ keriyen. Menmen hɨr
netpim hɨram me tɨ te mɨt ne tɨ nemtewem nisesim.
6 *Te haiu mɨt ne God. Neimɨn nertei God hɨr nemtau hɨm maiu. Neimɨn
au, hɨr nemtau hɨm maiu au. Emɨr im haiu mertei God Hɨmɨn Yaaik katɨp
mɨt hɨm yaaim, haiu mertei herwe au matɨp mɨt hɨm enum me memipɨn.

God hɨrekes Haai ke han tewenɨnai haiu mɨt

7 *Yi nai yinan, haiu hanhanan. Menmen im me haiu hanhanan hɨram
menmen me God keremem. Keimɨn hanhan nɨrak yinan, hɨrak nɨkan ke
God, hɨrak kerteiyek werek.
8 *Keimɨn han tewenɨn nɨrak yinan au, hɨrak ap kertei God kentar hɨrak
God hɨrekes hɨrak Haai ke han tewenɨn mɨt.

---

* **3:18** Je 2:15-16 * **3:21** Hi 4:16 * **3:23** Jo 6:29, 13:34 * **3:24** Ro 8:9; 1Jo 4:13 * **4:1** Mt 7:15; 1Jo 2:18; 2Jo 7; 1Te 5:21 * **4:2** 1Ko 12:3 * **4:3** 2Jo 7; 1Jo 2:18 * **4:4** 1Jo 5:4-5; Mt 12:29 * **4:5** Jo 15:19 * **4:6** Jo 8:47 * **4:7** 1Jo 2:29 * **4:8** 1Jo 4:16

9 *God hɨrak keteiknai hɨrak hanhanai kar ik: Hɨrak kesiuwe Nɨkan kɨrak
kiutɨp kerekek hɨrak kan kekepai te haiu mamu werek werek.
10 *Menmen me han tewenɨnem hɨram mar im. Haiu han tewenɨn God
im em ap minɨn meteikɨn mɨt em au. God kinɨn hanhanai kesiuwe Nɨkan
kɨrak te hɨrak kesak menmen enum haiu mɨrɨakem, menmen im meteikɨn
mɨt menmen me han tewenɨni.
11 *Yi nai yinan, menmen mar im God keteiknai hɨrak han tewenɨnai, te
haiu hanhanan.
12 *Haiu ap nɨpaa mɨtɨk keiyak kɨr God au. Haiu hanhanan te God kau
kekre han kaiu haiu han tewenɨnek werek werek. Haiu mertei hɨrak han
tewenɨnai.
13 *Haiu mertei haiu metike God haiu mau han kiutɨp mentar hɨrak nɨpaa
kewetai Hɨmɨn kɨrak Yaaik ketikewai kepu.
14 *Haiu epei mɨr Jisas te haiu mewepyapɨr hɨm im: God Haai kesiuwe
Nɨkan kɨrak te hɨrak kakɨkaap mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp me tɨ ik e,
kakremir menmen enum hɨr nɨrɨakem.
15 *Keimɨn katɨp Jisas hɨrak Nɨkan ke God, hɨrak ketike God tau han
kiutɨp.
16 *God hɨrekes Haai ke han tewenɨn, te haiu mertei hɨrak han tewenɨnai.
Mɨtɨk kerek han tewenɨn mɨt, hɨrak ketike God tepu han kiutɨp.
17 *Haiu mertei God hanhan haiu han tewenɨn mɨt werek werek. Haiu
mɨrɨakem te maain wɨ God skelim mɨt, haiu ap mɨneinɨk au. Menmen haiu
mɨrɨakem in, hɨram mɨre menmen nɨpaa Krais kɨrɨakem.
18 Keimɨn kertei God han tewenɨnek, hɨrak ap kɨneinɨk au. Keimɨn han
tewenɨn God werek werek hɨrak ap kɨnaain menmen au. Mɨtɨk kɨnaain
kenmak? Hɨrak kɨnaain kentar hɨrak God kakɨwaankek me menmen enum
nɨpaa hɨrak kɨrɨakem. Keimɨn kɨnaain God, hɨrak han tewenɨn God ketike
mɨt werek werek au.
19 Haiu han tewenɨn God ketike mɨt mentar nɨpaa enum eik God kinɨn
han tewenɨnai, haiu mɨkaru han tewenɨn naiu yinan.
20 Mɨtɨk hak katɨp kar ik: “Hi han tewenɨn God,” te hɨrak han enuk
keriuwe kɨrak yinak, hɨrak mɨtɨk enuk kewenɨn hɨm. Haiu mɨt ap mɨr God
au. Keimɨn kɨr kɨrak yinak te hɨrak ap han tewenɨnek au, kakɨrkeik te hɨrak
han tewenɨn God kerek hɨrak ap kɨrek wen au? Hɨrak han enuk keriuwe
kɨrak yinak, hɨrak han tewenɨn God taauye!
21 *Hɨm im haiu metpiyem meke hɨm me Krais man. Hɨram mar im:
Keimɨn han tewenɨn God hɨrak han tewenɨn kɨrak yinak.

5

Mɨt nises hɨm me God naninɨn menmen enum me tɨ

1 *Neimɨn han kitet Jisas hɨrak mɨtɨk God kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt,
hɨr nɨre nɨkerek ne God. Neimɨn han tewenɨn God Haai, hɨr han tewenɨn
Nɨkan kɨrak.
2 Haiu han tewenɨn God haiu mises hɨm mɨrak te haiu mertei haiu han
tewenɨn nɨkerek nɨrak.
3 *Haiu mses hɨm me God te haiu han tewenɨnek. Haiu han tewenɨnek te
hɨm mɨrak hɨram menipai han enuk au.

---

* **4:9** Jo 3:16 * **4:10** Ro 5:8-10; 1Jo 2:2 * **4:11** Mt 18:33 * **4:12** Jo 1:18; 1Jo 2:5-6 * **4:13** 2Ko 1:22; 1Jo 3:24 * **4:14** Jo 3:17 * **4:15** 1Jo 5:5 * **4:16** 1Jo 4:8 * **4:17** 1Jo 2:28 * **4:21** Mt 5:44-45; Mk 12:29-31 * **5:1** 1Jo 4:15 * **5:3** Jo 14:15, 23-24; 2Jo 6; Mt 11:30

4 *Haiu han enuk au mentar haiu nɨkerek ne God te haiu maminɨn
menmen enum me tɨ. Mamɨrkeik te haiu maminɨn menmen enum me tɨ?
Haiu mises hɨm me God hɨrak kekepai haiu maminɨnem.
5 *Neimɨn naninɨn menmen enum me tɨ? Mɨt kerek han kitet Jisas hɨrak
Nɨkan ke God kerekek hɨr keriyen naninɨn menmen enum me tɨ.

God kewepyapɨr menmen me Krais werek werek

6 *Haiu mertei Jisas hɨrak Nɨkan ke God kentar nɨpaa God keteiknaiyek
me wɨ mɨtɨk Jon ketenen Jisas kɨkɨrek keriuwe tɨpar. Hɨrak pɨke keteik-
naiyek me wɨ Jisas kaa hemkre mɨrak mewen. God Hɨmɨn Yaaik hɨrak Haai
ke hɨm yaaim. Hɨrak kemipɨn au. Hɨrak katɨp Jisas hɨrak Nɨkan ke God.
7-8 *Menmen wikak meteiknaiyek. God Hɨmɨn Yaaik keteiknaiyek.
Menmen mɨtɨk Jon kɨrɨakem wɨ kerek nɨpaa hɨrak ketenen Jisas kɨkɨrek
keriuwe tɨpar hɨram meteiknaiyek. Im metike haiu han tewenɨn wɨ Jisas
kaa hemkre mɨrak mewen. Menmen wikak im meteiknai menmen miutɨp
me Jisas. Hɨram matɨp Jisas hɨrak Nɨkan ke God.
9 *Haiu memtau hɨm mɨt netpaiyem haiu misesim. Haiu memtau hɨm
me mɨt te haiu mamɨmtau hɨm God ketpaiyem me Nɨkan kɨrak mentar hɨm
mɨrak minɨn hɨm me mɨt.
10 *Te neimɨn nises hɨm me God hɨr nertei nekre han kɨr hɨm me God
hɨram yaaim. Nɨpaa God ketpim me Jisas kar ik: "Hɨrak Nɨkan kai." Neimɨn
ap nises hɨm me God hɨr ap nemtau hɨm nɨpaa God ketpim me Nɨkan kɨrak.
Mɨt in natɨp God kemipɨn.
11 God ketpai hɨm im e. Hɨrak epei kekepei haiu mamu tipmain
tipmain enum eik. Hɨrak kekepei keriuwet Nɨkan kɨrak kan kaa kentar nu
tentarakɨt kesak menmen enum haiu mɨrɨakem.
12 *Keimɨn ketike Jisas tau han kiutɨp, hɨrak kaku tipmain tipmain enum
eik. Keimɨn au, ap te kaku kaktikerek au.

Haiu emɨrtei haiu mamu tipmain tipmain enum eik

13 *Hi hewisi tɨwei ik te yi mɨt kerek yises Nɨkan ke God yi eiyɨrtei yi yayu
tipmain tipmain enum eik.
14 *Haiu ap yɨnk enuk te haiu mitehi God me menmen mentar menmen
im. Haiu mertei haiu mitɨwekhi me menmen mises han kɨrak, hɨrak
kakɨmtau hɨm maiu.
15 Haiu mertei hɨrak kakɨmtau menmen haiu mitɨwekhiyem, te haiu
mertei hɨrak kakweteiyem.
16 *Keimɨn kɨr kɨrak yinak kɨrɨak menmen enum ap te mamrɨak hɨrekes
kaki, hɨrak ekitehi God te hɨrak kakɨkepik te hɨrak kaku werek werek.
Menmen ham mɨtɨk kɨrɨakem hɨram mamrɨakek kaki. Keimɨn kakrɨakem
hɨrak kaki, te yi ap eiyitehi God ke mɨtɨk ik au emɨt!
17 Menmen enum yapɨrwe mɨt nɨrɨakem meremir hɨm me God. Te
menmen enum im hɨr nɨrɨakem hɨram mamnip God han enuk waswas te
hɨrak kakriuwet mɨt nanɨno si waswas au.
18 *Haiu mertei keimɨn hɨrak Nɨkan ke God hɨrak kɨrɨak menmen enum
yapɨrwe au. God Nɨkan kɨrak hɨrak naanmɨpre mɨtɨk kar ik te Seten
kakrekyɨwek enum au.
19 *Haiu mertei haiu ne God te mɨt han yapɨrwe nau tɨ Seten naanmɨpror
hɨr nises hɨm mɨrak.

---

* **5:4** Jo 16:33 * **5:5** Ro 8:37; 1Jo 4:4 * **5:6** Jo 1:29-34; 1Jo 1:7 * **5:7-8** Jo 15:26 * **5:9** Jo 5:32-37, 8:18 * **5:10** Ga 4:6 * **5:12** Jo 3:36 * **5:13** Jo 20:31 * **5:14** Jo 14:13, 16:23; 1Jo 3:21-22 * **5:16** Mt 12:31 * **5:18** 1Jo 3:9; Jo 17:15 * **5:19** 1Jo 4:6

20 *Haiu mertei Nɨkan ke God epei kan kekepei te haiu mertei God kiutɨp
en kerekek. Ap keiyak au. Haiu metike God kiutɨp en kerekek, haiu mau
han kiutɨp en kerekek kepu hɨrak kekepai, haiu mamu tipmain tipmain
enum eik.
21 *Nai yinan, yi eiweikɨn sip eiwet tɨpir.

Mepɨr keremem

* **5:20** Jo 17:3 * **5:21** 1Ko 10:14

Tɨwei Jon Kewisɨk - 2
Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp gude *1:1-3*
Yi eiyises menmen me han tewenɨn mɨt *1:4-6*
Yi naanempre hɨras me hɨm eenum me memipɨn *1:7-11*
Jon katɨp hɨm mɨkaru *1:12-13*

1 *Hi mɨtɨk iuwe ke mɨt ne weiwɨk me God, hi hewis tɨwei ik ken ti mɨte
nɨpaa God kehimɨtenut ti nɨki pɨrak. Te ti kerepep au. Ti hetike nɨkerek nit.
Hi han tewenɨni iuwe. Hi kerekek au. Hi hetike mɨt miyapɨr keriyen nises
hɨm me God.
2 Haiu han tewenɨni mentar hɨm yaaim me God mau mekre han kaiu,
mamu mamtikewai tipmain tipmain enum eik.
3 Hi hanhan God Haai ketike Nɨkan kɨrak Jisas Krais hɨrakɨt han yaaik
kɨrakɨt kaku kaktikewai. Hɨrakɨt han tewenɨnai te haiu mamu werek
werek, mentar haiu mises hɨm yaaim mɨrak haiu han tewenɨnan.

Haiu hanhan mɨt

4 *Hi hemtau nɨkerek nit han hɨr nises hɨm me God mar ke nɨpaa hɨrak
God ketpaiyem, te hi han yaaik iuwe.
5 *Te in ek mɨte yaaip hi pɨke hetput, "Haiu mɨt hanhanan." Hɨm im me
petepin au. Nɨpaa ein hɨram mepu haiu memtewem me wɨ haiu mɨt minɨn
mises hɨm me God.
6 *Haiu hanhan God te haiu emises hɨm mɨrak. Nɨpaa hɨm im hɨrak
ketpaiyem hɨram im: Haiu hanhanan.

Haiu emises hɨm me Krais

7 *Mɨt yapɨrwe epei newep nerer wit nemipɨn mɨt miyapɨr. Hɨr nepakɨn
Jisas hɨrak keit yɨnk kar ke haiu mɨt keriyen hɨrak kan tɨ ik. Mɨt nar ik hɨr
enun newisesik, hɨr nepan ne Krais.
8 Yi naanempre hɨras te yi ap eiyises menmen yar ke hɨr nisesim, te yi
eiyɨwaank menmen yaaim God kewisɨm mekre han ki. Yi eirɨak menmen
im te maain yi eiyɨt menmen yaaim yapɨrwe God kakwetiyem.
9 *Neiyɨn newis hɨm ham mekre nɨmɨn me hɨm me Krais, God ap kau
ketikeri au. Neimɨn nises hɨm im keremem me Krais, hɨrak God Haai ketike
Nɨkan kɨrak tatu tatkiteri.
10 *Neiyɨn nanɨnen ap nises hɨm me Krais mar im au, hɨr nises hɨm ham,
yi ap eiyɨtpor nanɨnen nanɨkre wɨnak ki au. Yi ap eiyɨtpor: "God kakɨkepi
yi eiyu werek werek." Menmen im au emɨt!
11 Keiyɨn kaktɨp mɨtɨk enuk kar ik: "Ti ehu werek werek," hɨrak kɨre
wariyakɨt kɨrak ke menmen enum mɨtɨk ik hɨrak kakrɨakem.

Hɨm ham hɨram mɨkaru

12 *Hi hanhan hetpi menmen yapɨrwe te hi hɨnapen hewisɨm mau tɨwei
ik au. Hi hanhan anen ari te haiu emtɨpan menmen haiu emu han yaaik.
13 Nɨkerek ne heiyiuwe pit hɨr nesiuwe hɨm netpi "Yi yaain."

Mepɨr keremem

---

* **1:1** 1Pi 5:1; 3Jo 1 * **1:4** 3Jo 3 * **1:5** 1Jo 2:7, 3:11 * **1:6** 1Jo 5:3 * **1:7** 1Jo 4:1-3 * **1:9** 1Jo 2:23 * **1:10** Ef 5:11; 2Te 3:6 * **1:12** 3Jo 13-14

Tɨwei Jon Kewisɨk - 3
Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp mɨtɨk Gaias gude *1:1-4*
Jon kewenɨpi Gaias me menmen eyaaim hɨrak kɨrɨakem *1:5-8*
Jon kene mɨtɨk Daiotrefis *1:9-10*
Jon kewenɨpi Demitrias me menmen eyaaim hɨrak kɨrɨakem *1:11-12*
Jon katɨp hɨm mɨkaru *1:13-15*

1 *Hi mɨtɨk iuwe ke mɨt ne weiwɨk me God, hi hewis tɨwei ik ken ti Gaias.
Hi han tewenɨnit iuwe.
2 Ti kai yaaik hi hanhan God kakɨkepit te ti ehu werek werek me menmen
ti hɨrɨakem. Hi hanhan ti yɨnk kit kaku werek kar ke hɨmɨn kit kepu werek
werek, ti hises God.
3 *Hi hertei menmen ti hisesim hentar nai yinan han nan netpo ti hises
hɨm me Krais werek werek. Hekrit hekrit ti hises menmen yaaim mar ik.
4 Menmen ham ti hɨrɨakem hɨram menipa hi han yaaik. Ti hises God
werek werek te menmen im menipa hi han yaaik wɨsenuk.

Mɨt natɨp Gaias hɨrak yaaik kɨrɨak menmen yaaim

5 Ti kai yaaik, ti hɨrɨak menmen yaaim me God. Ti naanmɨpre mɨt nerer
wit wit kerek newepyapɨr hɨm me God. Ti hetari ninaan mɨr te ti epei
hekepi.
6 *Naiu yinan han hɨr pɨke nan in natɨp haiu mɨt in ne weiwɨk me God
hɨr netpai ti epei hekepi. Hi hanhan ti wen ekepi ewetɨr menmen me wɨ hɨr
nanɨnen te hɨr nanɨno nanrer wit wit nanwepyapɨr hɨm me God. Menmen
mar im ti erekyorem mamnip God han yaaik.
7 *Hɨr nɨnaaiwɨr wit kɨr ik nen newepyapɨr hɨm me Krais te hɨr ap nari
menmen miutɨp me mɨt hɨr nises hɨm me God au.
8 Te haiu hɨras emkepi naanempror te haiu mamtikeri mamrɨak menmen
miutɨp me hɨm me God.

Hɨm me Daiotrefis ketike Demitrias

9 Hi hewis hɨm mau tɨwei hesiuwerek ken mɨt ein ne weiwɨk me God.
Te Daiotrefis hɨrak hanhan kakinɨn mɨt naanmamri. Hɨrak ap kemtau hɨm
mai kisesim au.
10 Maain hi anen arit, hi ewepyapɨr menmen hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak
kesiuwe hɨm weinɨm katɨp haiu mɨt in enum enum. Te im keremem au.
Hɨrak ap kari naiu yinan han newepyapɨr hɨm me God kewisi nen wɨnak
kɨrak au. Te mɨt han hɨr hanhan nanwisi nanɨkre wɨnak kɨr, hɨrak keweni.
Hɨrak keweni keriyen au, hɨrak kepɨri nenpɨn nekeipɨn wɨnak mɨt nererik
newenɨpi God neitak.

Demitrias kɨrɨak menmen yaaim keremem

11 *Kai yinak ti erɨak menmen enum ehisesim au emɨt! Ti erɨak menmen
yaaim ehisesim keremem. Keimɨn kɨrɨak menmen yaaim kisesim, hɨrak
mɨtɨk ke God. Keimɨn au, hɨrak au.

---

* **1:1** 2Jo 1 * **1:3** 2Jo 4 * **1:6** Ta 3:13 * **1:7** 1Ko 9:12, 15 * **1:11** 1Jo 3:6-10

12 *Mɨt yapɨrwe in hɨr natɨp Demitrias hɨrak yaaik. Hɨm hɨrak kewpyapɨrem hɨrekes kisesim. Haiu mɨt in matɨp hɨrak yaaik. Ti hertei menmen haiu metpiyem hɨram yaaim.

Hɨm ham hɨram mɨkaru

13 *Hi hanhan etput hɨm yapɨrwe te hi hɨnapen ewisɨm mau tɨwei ik au.
14 In ek hi anen arit te hawɨr watɨpakɨt menmen.
15 Hi hanhan ti ehu werek werek. Nit yinan in netput nar ik: “Ti yaaik.” Ti atɨp naiu yinan ein “Hɨr yaain.”

Mepɨr keremem

* **1:12** Jo 19:35 * **1:13** 2Jo 12

Tɨwei Jut Kewisɨk
Menmen me tɨwei ik

Jut katɨp mɨt ne weiwɨk me God gude *1:1-2*
Hɨm me menmen enum mɨt enun enemitetpɨn hɨr nisesim *1:3-13*
Maain God kakɨwaank mɨt enun ekerek hɨr nemitetpɨn *1:14-16*
Jut katɨp mɨt hɨr nenises hɨm eme God werek werek *1:17-23*
Jut kitehi God naanmampre mɨt *1:24-25*

1 *Hi Jut, hi hɨrɨak menmen me Jisas Krais, hi nɨkik ke mɨtɨk niuk mɨrak Jems. Hi hewis tɨwei ik hesiuwerek ken yi mɨt nɨpaa God kehimɨteni yi yisesik, hɨrak han tewenɨni, Jisas Krais hɨrak naanmɨpri.

2 *Hi hanhan God hɨrak kakrekyi yaaim, han tewenɨni, yi eiyu werek werek wɨsenum.

Mɨt neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God hɨr nɨrɨak enum mar im

3 *Nai yinan yaain, hi hanhan hewis tɨwei hesiuwerek ke menmen yaaim God hɨrak kerekyeiyem kaktaihis, te hi han kitet hetpi menmen ham hetpi hɨm manp. Yi han tokik eiyu eiyises hɨm yaaim nɨpaa God kewet haiu mɨt nisesik, hɨrak keweteiyem miutɨp.

4 *Hi hewisiyem hentar mɨt han nɨsawɨn menmen hɨr nisesim mekre han kɨr nan nau netikewi nekre wɨnak ke yi yewenɨpi niuk me God yekrerek. Nɨpaa hɨm me God mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp mɨt nar ik God kakɨwaanki. Mɨt nar ik neweikɨn sip newet God neweikɨn hɨm mɨrak yaaim mamkepi, hɨr nɨrɨak enum neriuwerem hɨr nises menmen enum me neiyewewan. Hɨr neweikɨn sip newet Jisas Krais, hɨrak kerekek naanmɨprai hɨrak kaiu Iuwe.

5 *Yi epei yertei werek hɨm yaaim me God hɨr mɨt nepei netpiyem te hi hanhan pɨke ekekyi han ki heriuwe hɨm im. Nɨpaa Mɨtɨk Iuwe kari mɨt ne weiwɨk me Isrel neit wit Isip, ketorhis keri ken. Te maain, hɨrak kenep mɨt han hɨr nisesik au.

6 *Nɨpaa mɨt ensel han hɨr ap nises menmen werek God epei kehimɨtenorem au. Hɨr nɨnaaiwɨr menmen God kehimɨtenorem metike wit hɨr newik, te God kewisi naanmɨpror nekre wit enuk toto nɨre mɨt enun nekre wɨnak enuk ke gavman, hɨr nemerɨr wɨ God skelim mɨt.

7 *Hi hɨkɨak han ki hetpi hɨm me mɨt ne wit Sodom, wit Gomora netike mɨt ne wit kike meweikɨn wit iuwe. Hɨr enun nɨre mɨt enun in ek hɨr nau netikewi. Hɨr nɨwaai netike mɨt han, miyapɨr au, te menmen enum im merekiror han. God kewaanki keriuwe si enum mar ke si enum mamu tipmain tipmain enum eik. Menmen im em God kerekyorem hɨram mɨre hɨmɨn meteiknai mekam maain mamnen mamnep mɨt enun.

8 *Mɨt enun nau netikewi nekre wɨnak yi yewenɨpi God yekrerek, hɨr nɨrɨak enum nar ke mɨt enun ne wit Sodom. Mɨt in nentar menmen hɨr nɨtyak nɨrem, hɨr nɨrɨak enum me neiyewewan, hɨr neweikɨn sip newet God kerek naanmɨpri, hɨr natɨp netawɨn mɨt ensel ne wit ke God. Te ensel kerek ninɨn mɨt in hɨr ap nɨrɨak menmen mar im au.

---

* **1:1** Mt 13:55 * **1:2** 2Pi 1:2 * **1:3** 1Ti 1:18 * **1:4** Ga 2:4; 2Pi 2:1 * **1:5** 2Pi 1:12; Eks 12:51; 1Ko 10:5 * **1:6** 2Pi 2:4, 9 * **1:7** Jen 19:1-25; 2Pi 2:6, 10 * **1:8** 2Pi 2:10

9 *Nɨpaa Maikel hɨrak mɨtɨk ensel iuwe kinɨn, hɨrak ketike Seten tatɨpakɨt
tenehakɨt keimɨn kakɨt yɨnk ke Moses hɨrak kaa. Maikel kertei hɨrak ap
yaaik te hɨrak kene Seten kesiuwe hɨm enum au. Hɨrak kerekek katɨp kar
ik: "Mɨtɨk Iuwe God kaknit me hɨm mit enum."
10 *Te mɨt enun nau netikewi nekre wɨnak yi yewenɨpi niuk me God
yekrerek, hɨr natɨp enum me menmen hɨr nepɨtariyem. Me menmen hɨr
nerteiyem nisesim nar ke miyak hɨr neke yaank nises han kɨr nɨrɨakem,
menmen im hɨr mɨt nɨrɨakem nisesim hɨram mamɨwaanki.
11 *Hɨr nanɨwaank hɨras. Hɨr nises menmen enum mɨtɨk Ken nɨpaa
kɨrɨakem, hɨrak han tewenɨn God o mɨt au. Mɨt in neweikɨn han kɨr
nises menmen enum nɨpaa mɨtɨk Belam kisesim kemipɨn mɨt ne Isrel
keriuwerem te hɨr nises menmen enum. Hɨrak kɨrɨak menmen ik kentar
hɨrak hanhan kakɨt pewek. Hɨr nanɨwaank hɨras nentar hɨr nɨrɨak enum
nar ke nɨpaa Kora kɨrɨakem me wɨ hɨrak kare kakɨkrehɨr ke mɨtɨk Moses,
hɨrak katɨp kakinɨnek te God au kakɨp kaa.
12 *Mɨt in nemipɨn hɨr nɨre nan mɨsawɨn mekre wan te sip mamnen
mamnep nan te hɨram mamwep. Mɨt nar ik netikewi yaam menmen me
han tewenɨn nɨpaa Krais kaa, hɨr ap nɨneini yi yaineri au. Hɨr naanmɨpre
hɨras keriyen. Hɨr nises hɨm ham hɨm ham hɨr nar ke napɨ hawɨ kewik au
te nɨme metɨtɨwek meriuwetek kakno. Mɨt hɨr enun ap nankaap mɨt nar ke
nu mari nɨkim au me wɨ maain mɨt nertei hɨram mamri. Hɨr mɨt nɨre nu
epei kaa, mɨt han nɨwaai hɨne newepep puk mɨrak nentar hɨram ap mari
mekepi au.
13 *Mɨt in nemipɨn hɨr nɨre mani sɨr iuwe. Menmen enum hɨr nɨrɨakem
hɨram mɨre tɨwerpek me mani sɨr mɨt nɨrem. Mɨt hɨr neweikɨn sip
newet hɨm yaaim me God te hɨr nɨre hɨr mau nepni mɨnaaiwɨr kerek epei
mewiyen, hɨram menep men han han. God kehimɨtan wit kɨre wit toto
enum ke mɨt in te hɨr enu enɨt tipmain tipmain enum eik.

God kakrekyor enum me menmen enum hɨr mɨt nisesim

14 *Nɨpaa enum eik mɨtɨk niuk mɨrak Inok hɨrak Adam nepenyek kɨrak,
hɨrak kewis hɨm mau tɨwei katɨp kar ik: "Yi eiyɨmtewem. Mɨtɨk Iuwe
kaknen kaktike mɨt nɨrak yaain ensel,
15 hɨr nanɨnen skelim mɨt nanwepyapɨr menmen enum hɨr nɨrɨakem
nanwepyapɨr hɨm enum nɨpaa hɨr netpim men God."
16 *Mɨt in nemipɨn hɨr netpepan nemipɨnan han enuk neriuwe menmen
epei man. Hɨr nises han kɨr keriyen. Hɨr natɨp hɨm iuwe newenɨpi hɨras
natɨp hɨr yaain, hɨr nemitetpɨn nanri han ke mɨt han te hɨr enɨt menmen
mɨr hɨr hanhanem.

Yi han tokik eiyu eiyises hɨm yaaim me God

17 *Te yi mɨt au. Yi wen han ekitet menmen nɨpaa mɨt aposel kerek
Jisas Krais kehimɨteni hɨr newepyapɨr hɨm mɨrak haiu epei metpi hɨram
mamnen.
18 *Hɨr netpi wɨ maain menep Jisas pɨke kaknen, mɨt han nanɨnwesɨs
nanitetnaan mɨt kerek hɨr nises hɨm me God, hɨr nanises han kɨr enuk.
19 *Mɨt in keriyen hɨr nanwep haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
mamɨnke hasinaiu. Hɨr nanises menmen mɨt ne tɨ hɨr hanhanem. God
Hɨmɨn Yaaik kaku han kɨr au.

---

* **1:9** Dan 10:13, 21, 12:1; Rev 12:7; 2Pi 2:11; Sek 3:2 * **1:10** 2Pi 2:12 * **1:11** Jen 4:3-8; 1Jo 3:12; 2Pi 2:15; Nam 31:16; Nam 16:1-35 * **1:12** 2Pi 2:13, 17; Esi 34:8 * **1:13** Ais 57:20; 2Pi 2:17 * **1:14** Jen 5:21-24; Diu 33:2; Mt 25:31 * **1:16** 2Pi 2:10, 18 * **1:17** 2Pi 3:2 * **1:18** 2Pi 3:3 * **1:19** 1Ko 2:14

20 *Te yi nai yinan yi eikaapan hɨras eiyises hɨm yaaim iuwe me God in ek
yi yisesim. Yi yitehi God menmen, yi yewis God Hɨmɨn Yaaik kɨrak kakɨkepi.
21 Yi eiyises God werek werek te hɨrak kakteikni hɨrak han tewenɨni. Yi
yemerɨr wɨ maain Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais pɨke kaknen kakrekyi yaaim
te yi yayu yaitikerek tipmain tipmain enum eik.
22 Yi han tewenɨn yɨkaap mɨt kerek nises God te mɨt han nari han kɨr
nanises menmen enum.
23 *Yi yekepi yari mɨt han kɨr te hɨr enaaiwɨr menmen enum eiyɨr ke
mɨtɨk hɨrak kekin menmen yaaim mɨnatɨn mekre si waswas. Mɨt han
yi han tewenɨni yekepi yari han kɨr te hɨr enaaiwɨr menmen enum, yi
naanempre hɨras te menmen enum hɨr nisesim ap te mamri han ki yi
eiyisesim au emɨt!

Jut kewenɨpi niuk me God

24 *Hi hanhan God hɨrak Iuwe te kakɨkepi yi ap eiyises menmen enum,
hɨrak iuwe te kakwisi yi han yaaik prar prar einen eiyɨrp ninaan mɨrak me
wɨ hɨrak skelim mɨt te yi yɨnk enuk eiyu au. Yi han yaaik iuwe eiyu.
25 *Hi hanhan haiu mewenɨpi niuk me God hɨrak kiutɨp kerekek epei
kekepai ketaihis keriuwe menmen yaaim nɨpaa Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais
kerekyeiyem. Hi hanhan hɨrak kakre Mɨtɨk Iuwe kaku, hɨrak naanmɨpre
menmen, hɨrak yaaik kinɨn menmen yapɨrwe, niuk mɨrak iuwe. Nɨpaa
enum eik hɨrak kepu karik. Nɨpaa ein ere in ek ere maain tipmain tipmain
enum eik, hɨrak kakpau kakpar ik.

Mepɨr keremem

---

* **1:20** Kl 2:7; 1Te 5:11 * **1:23** Emo 4:11; Sek 3:2; Rev 3:4 * **1:24** Fl 1:10; 2Pi 3:14; 1Te 5:23
* **1:25** Ro 16:27; 2Pi 3:18

Menmen Jon Kɨtyak Kɨrem - Revelesen

Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp mɨt ne sios gude *1:1-8*
Jon kinɨn kityak kɨr menmen, ehɨrak kewis hɨm men sios mar 7 *1:9–3:22*
Hɨm me tɨwei ketike tɨrhin mar 7 *4:1–8:1*
Hɨm me taur mar 7 *8:2–11:19*
Hɨm me kɨrin ketike miyak wik *12:1–13:18*
Menmen ham Jon kɨtyak kɨrem *14:1–15:8*
Sar mar 7 menmen mekrerem emeteiknai God han enuk *16:1-21*
God kewaanik wit Babilon, miyak enuk wik etetike Seten *17:1–20:10*
Hɨm me God skelim mɨt yapɨrwe *20:11-15*
Hɨm me nupela nepni, metike tɨ, metike ewit hak Jerusalem *21:1–22:5*
Hɨm me Jisas pɨke kaknen *22:6-17*
Jon katɨp mɨt hɨm mɨkaru *22:17-21*

Hɨm me tɨwei ik

1 *Tɨwei ik hɨrak ke hɨm nɨpaa mɨsawɨn meit, te in ek God kewepyapɨrem katɨp Jisas Krais em. Hɨrak kewepyapɨrem ketpɨwekem te Jisas kakteikɨn mɨt kerek nisesik kakteiknorem kakɨtpor menmen te menep mamnen. Krais hɨrak keriuwet mɨtɨk ensel kiutɨp kewepyapɨrem ketpo hi Jon em, hi hɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais.

2 Hi Jon hi hewis menmen yapɨrwe hi epei hɨrem. Hi hetpi hɨm manp hi hemipɨn au. Hɨm im hɨram hɨm God ketpim mekite hɨm Jisas Krais hɨrak keriuwet mɨtɨk ensel kɨrak kan kewepyapɨrem ketpewem.

3 *Mɨtɨk kerek hɨrak kakɨkine hɨm im mamno nɨkɨp me mɨt miyapɨr ne God, hɨrak han yaaik kaku. Mɨt miyapɨr kerek hɨr nemtau hɨm im kerek God kewepyapɨrem maain hɨram mamnen, hɨr enisesim werek werek, hɨr han yaaik nanu. Hɨr han yaaik nanu nanɨntar wɨ menep te menmen im mamnen.

Jon kewis tɨwei ik ken mɨt nises God neit wit hispɨnak wik (7)

4 *Hi Jon hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr han yi ne weiwɨk me God yi yeit wit hispɨnak wik(7) me provins Esia. Hi hanhan God kerek nɨpaa kepu ere in kepu maain kakpau, hɨrak kakrekyi yaaim yi eiyu werek werek. Hɨmɨn hispɨnak wik (7) yaain nerp ninaan mɨrak menep yeno hɨrak kewim naanmɨrai haiu mɨt hɨr nanrekyi yaaim yi eiyu werek werek. Hi hanhan hɨr nantike Jisas Krais hɨr nanrekyi yaaim yi eiyu werek werek.

5 *Krais hɨrak kewepyapɨr werek werek hɨm me God. Hɨrak Mɨtɨk ik kerek kaa God kinɨn kɨkɨak hɨrak kekrit kau keit. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kakinɨn naanmamre mɨt iuwe kerek naanmamre mɨt nanu tɨ. Hɨrak hanhan keriuwai, hɨrak kesak menmen enum mekre han kaiu kentar hɨrak kaa hemkre mɨrak mewen.

6 *Hɨrak kenipai haiu mɨt haiu mɨre mɨt iuwe ne weiwɨk mɨrak, haiu mɨt niutɨp niutɨp haiu mitehi God kakɨkaap mɨt mamɨr ke pris nanrɨakem te haiu mamrɨrak menmen me Haai kɨrak God. Hi hanhan Jisas Krais kakɨt niuk iuwe, hɨrak naanmɨpre mɨt, hɨrak kakre iuwe tipmain tipmain enum eik.

---

* **1:1** Dan 2:28-29; Rev 1:19, 22:6 * **1:3** Rev 22:7, 10 * **1:4** Eks 3:14-15; Rev 3:1, 4:5, 8, 5:6, 11:17, 16:5 * **1:5** Jo 18:37; Rev 3:14, 17:14; Kl 1:18; Sam 89:27; 1Jo 1:7, 4:10 * **1:6** 1Pi 2:5, 9; Rev 5:10, 20:6

7 *Yi eiyɨmtewem! Hɨrak Krais kaknen kakrau napɨ. Mɨt miyapɨr
yapɨrwe maain nanɨrek nanriuwe nanamɨr kɨr. Hɨr nantike mɨt ne Isrel
kerek maamrer nɨr nɨpaa hɨr nakɨp nau hɨrepit mɨrak, hɨr nanɨrek, te hɨr
yapɨrwe nau tɨ nankɨtek nanɨntar hɨr nanɨneinɨk kakriyei nanɨno ninaan
me God. Hi hanhan menmen im mamnen. Hi hetpi werek.
8 *"Hi God kerekek hi hɨrɨak menmen yapɨrwe te menmen yapɨrwe
mamwenɨpi niuk mai." God iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe kerek
nɨpaa kepu ere in kepu maain kakpau, hɨrak katɨp menmen im.

Jon kepu kɨtyak kɨr Krais

9 *Hi Jon hi ki yinak. Hi etikewi haiu mɨt ne Jisas. Hi etikewi mɨt han
neraiwaank te haiu mises menmen me God haiu mɨnakɨn tokim emisesik.
Hɨr mɨt ne Gavman nepɨra newisa hi heit wɨnak enuk heit wit wan kimaak
keketik niuk mɨrak Patmos, hentar hi ewepyapɨr hɨm me God hi hatɨp mɨt
hi hises menmen nɨpaa Jisas hɨrak ketpim.
10 Me wɨ Sande hɨram wɨ me Mɨtɨk Iuwe, God Hɨmɨn Yaaik kan kentar
han kai te hi hepu hɨtyak hi hemtau hɨm ke mɨtɨk keit sip kai hɨrak katɨp
hɨm iuwe kewen ken yanɨmɨn kɨre tukɨn.
11 Hi hemtau mɨtɨk eik katɨp kar ik: "Ti ewis menmen yapɨrwe ti ehɨrem
hɨram mamu tɨwei. Epei au, ti esiuwerek kakno mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God hɨr nises hɨm mɨrak hɨr nau neit wit hispɨnak wik (7) im e: Wit Efesas,
wit Smena, wit Pegamam, wit Taiataira, wit Sadis, wit Filadelfia mekite wit
Leodisia."
12 Hi heweikɨn ehɨr keimɨn kerek ketpo hɨm. Hi heweikɨn epei au, hi hɨr
gol mɨwapɨn lam hispɨnak wik (7) hɨram mau.
13 *Kekre nɨmɨn ke lam me gol keiyak kerp keweikɨn kɨre mɨtɨk. Hɨrak
kamɨr laplap iuwe nokim ere mɨwapɨn hɨt mɨrak; Hɨrak kakɨr let me gol
hɨram meweikɨn hɨrepit mau han pank kɨrak.
14 *Maat kɨrak ketike paan kɨrak hɨrak hike kɨre napɨ o hore hike yɨwau.
Nanamɨr kɨrak kerhɨhe kɨre si te hɨrak kakɨr menmen yapɨrwe mekre han
ke haiu mɨt.
15 *Hɨt mɨrak mɨre ain mɨt newisɨm mekre si maain metɨr hɨr nesesim ere
hɨram mɨr. Hi hemtau hɨm kɨrak hɨrak katɨp hɨm iuwe kewen ke yanɨmɨn
kar ke hɨtɨk siurik mɨrɨre.
16 *Hɨrak ketenen hɨr mar hispɨnak wik (7) mekre his yaaim mɨrak.
Menmen mɨre hɨne me his katɨn ken pɨnak ken pɨnak metpaan moke hɨm
kɨrak. Ninaan mɨrak hɨram mɨr mar ke wepni kɨr kau nɨmɨniuwe ek.
17 *Hi hɨrek, hi henkewɨn menep hɨt mɨrak har ke mɨtɨk epei kaa. Te
hɨrak kewis his yaaim mɨrak mentera hɨrak ketpo kar ik: "Ti ap enapen. Hi
mɨtɨk kerek nɨpaa menmen ap mepu, au hi hepu, hi maain apau. Hi Jisas
kerekek.
18 Hi kerekek hi hepu. Nɨpaa mɨt neiyep hi haa te in ek ti hɨra. Hi ahu
tipmain tipmain enum eik. Hi kerekek hi iuwe te hi enip mɨt miyapɨr kerek
naa hɨr nanɨno si o au en, hɨr nanɨno wit ke God nanu werek.
19 *Te ti ewis menmen mamu tɨwei maain ti ahɨrem. Menmen in ek mepu
metike menmen maain mamnen.
20 *Hɨr mar hispɨnak wik (7) ti hɨrem mau his yaaim mai hɨram metike
lam gol mar hispɨnak wik (7), hɨram mɨre tok piksa im. Hɨr hɨram mɨre mɨt

---

* **1:7** Mt 24:30; Jo 19:34-37 * **1:8** Rev 4:8, 15:3, 21:6, 22:13 * **1:9** Rev 6:9 * **1:13** Dan 7:13, 10:5
* **1:14** Dan 7:9, 10:6; Rev 2:18, 19:12 * **1:15** Rev 14:2 * **1:16** Rev 1:20, 2:12, 16, 19:15, 21; Hi 4:12
* **1:17** Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13 * **1:19** Rev 1:1 * **1:20** Rev 2:1, 3:1

iuwe hɨr naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nau wit hispɨnak wik (7). Lam gol hɨram mɨre mɨt miyapɨr ne God nau neit wit hispɨnak wik (7).

2

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne God nau neit wit Efesas

1 *"Ti ewis hɨm meiyam im mamno mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o weiwɨk me God nau neit wit Efesas. Ti ewis hɨm im:

"Hɨm im hɨram hɨm me hi Mɨtɨk Iuwe kerek hi hetenen hɨr mar hispɨnak wik (7) mau mekre his yaaim mai. Hi heke tɨ hepno in hepno ein hitet nɨmɨn ke yi mɨt miyapɨr ne God yapɨrwe ne provins Esia yi yɨre lam gol mar hispɨnak wik (7). Hi etpi hɨm im.

2 *"Hi hertei menmen yi yɨrɨakem. Hi hertei menmen enum epei man yi mɨt te yi yɨnakɨn tokim yisɨsa yewepyapɨr menmen mai yi yɨrɨakem yapɨrwe. Hi hertei yi yɨnapen mɨt enun kerek hɨr netpi nar ik: 'Haiu mɨt haiu aposel mɨre mɨt han!' Yi epei yemtau menmen hɨr netpim, menmen hɨr nɨrɨakem, te yi epei han kitet mɨt in te yi yertei hɨr ap mɨt aposel au. Hɨr mɨt enun nemipɨn.

3 Menmen enum epei man menep yi mɨt mentar yi yises hɨm mai. Yi ap yɨnapen menmen im te yi yeweikɨn sip yeweto au. Yi yɨnakɨn tokim yi wen eiyises hɨm mai.

4 Te hi han enuk heruwi hentar menmen im. Nɨpaa yi yinɨn yises hɨm mai, yi hanhan yeriuwa wɨsenum, te in ek au kike.

5 *Yi han ekitet nɨpaa yi hanhan yeriuwa wɨsenum te in ek yi pɨke hanhan yeriuwa yar ke nɨpaa yi yisesim. Yi yɨre mɨt hɨr nau niu hɨr nenke nen tɨ heik. Yi pɨke eiyises menmen yaaim nɨpaa yi yinɨn yisesim, o au en, hi pɨke anen eiwep eriwaank. Menmen in hɨram mar ke hi enen enke lam mi me wit hɨram mewi hi eiyɨm eno.

6 *Te menmen miutɨp yaaim hi han yaaik yi yisesim hɨram im. Yi yɨnapen menmen enum mɨt kerek nises hɨm me Nikolas hɨr nɨrɨakem.

7 *"Yi eiyɨmtau han ekitet werek menmen God Hɨmɨn Yaaik ketpim men yi mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk me God. Yi mɨt miyapɨr kerek yisɨsa werek werek ere yi yayi yi hekrit hekrit eiyinɨn menmen enum mamnen mamri han ki te maain God kawisi yi eiyu ni mɨrak yi yayɨm nɨkim me nu kerek kakɨkaap hɨmɨn ki te yi mɨt yayu yayɨt tipmain tipmain enum eik.

Jisas katɨp hɨm men mɨt nises hɨm me God nau neit wit Smena

8 *"Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o weiwɨk me God nau neit wit Smena. Ti ewis hɨm im mar ik: "Hɨm im hɨram hɨm me hi mɨtɨk kerek nɨpaa menmen ap mepu wen au hi hepu, maain hi apau. Hi kerekek nɨpaa mɨt neiyep hi haa, hi pɨke hekrit hau.

9 *"Hi hertei yi mɨt enun ap yetenen menmen yapɨrwe au, mɨt nerekyi enum yentar yi yises hɨm mai (te yi yetenen menmen yapɨrwe yaaim me God.) Hi hertei hɨm enum mɨt netpiyem. Hɨr natɨp hɨr ne weiwɨk me Isrel, te hɨr keriyen God kehimɨteni hɨr nɨrak te hɨr ap nisesik au. Hɨr nererik nau wɨnak kɨr nekine hɨm me Moses, te hɨr ap nises God au. Seten kari han kɨr hɨr mɨt nɨrak.

10 *Yi ap yɨnapen menmen enum mɨt menep nanrekyiyem. Eiyɨmtewem! Seten kakri han ke mɨt te hɨr nantihis mɨt han ne yi mɨt nanwɨri yaino

---

* **2:1** Rev 1:16, 20 * **2:2** Rev 2:19, 3:1, 8, 15; 1Jo 4:1 * **2:5** Rev 2:16, 22, 3:3, 19 * **2:6** Sam 139:21 * **2:7** Jen 2:9; Rev 22:2, 14, 19 * **2:8** Rev 1:17 * **2:9** Je 2:5; 2Ko 11:14-15; Rev 3:9 * **2:10** Mt 10:28; 2Ti 4:8; Je 1:12; Rev 3:11

wɨnak enuk, te hɨr nanɨnɨn han ki yi yayisɨsa werek werek o au. Hɨr nanriwaank me wɨ hiswiyen (10). Yi eiyisɨsa werek werek te mɨt naniwep yi yayi, te maain hi ewisi yi yayu yaitikewa tipmain tipmain enum eik.

11 *"Yi eiyɨmtewem han ekitet werek werek menmen God Hɨmɨn Yaaik hɨrak ketpim me yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God. Yi mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit eiyinɨn menmen enum mamri han ki, maain menmen enum me si tatɨknen mɨt ap te mamiwep yi mɨt yaain narik au. Yi eiyu werek werek.

Jisas katɨp hɨm men mɨt nises hɨm me God nau neit wit Pegamam

12 *"Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o weiwɨk me God nau neit wit Pegamam. Ti ewis hɨm im mar ik: "Hɨm im hɨram hɨm me hi mɨtɨk kerek hi hetenen hɨne ke his katɨn keke pɨnak keke pɨnak hɨrak tɨknuk enuk.

13 *"Hi hertei wit kerek yi yewi hɨrak wit enuk kerek Seten kan kinɨn naanmɨpre mɨt. Yi yapɨrwe yi yises hɨm mai werek werek. Me wɨ mɨt enun nenep mɨtɨk kai yaaik Antipas kerek hɨrak kewepyapɨr hɨm mai katɨp mɨt em, hɨr nakɨp keit wit yi yewi, hɨrak wit kerek Seten kan kinɨn naanmɨpre mɨt. Yi ap yeweikɨn sip yeweto au, yi wen eiyisɨsa.

14 *Yi yaain te hi han enuk heriuwi me menmen ham im e. Mɨt han ne yi mɨt yeit Pegamam hɨr nises menmen me Belam. Nɨpaa enum eik hɨrak keteikɨn mɨtɨk Belek karkeik te hɨrak kakri han ke mɨt ne Isrel te hɨr nɨrɨak menmen enum. Hɨr naam menmen mɨt newepwarem newet tɨpir em, hɨr netike miyapɨr hɨr nariyanhis newenɨnem.

15 Mar im yi yewis mɨt enun narik hɨr nau nɨmɨn ke yi mɨt. Hɨr nises hɨm enum mɨt ne Nikolas hɨr netpiyem.

16 *Yi eiweikɨn sip eiwet mɨt enun nises hɨm me Nikolas hɨrak ketpim yi eipɨri enɨnopɨn, o au en, hi enen waswas anep mɨt in nises hɨm enum. Hi atɨp hɨm meke hɨm kai mamnen mamriwaank mamɨr ke hɨne ke his kaknep mɨt hɨr nani.

17 *"Yi eiyɨmtau han ekitet werek menmen God Hɨmɨn Yaaik hɨrak ketpim men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

"Yi mɨt kerek yayinɨn menmen enum mamri han ki maain hi eweti menmen yaaim ham mɨre menmen mana mɨsawɨn meit wit kai. Hi eweti niutɨp niutɨp menmen im metike nan mɨre hike hɨram meteikni hi hanhani. Niuk ham yaaim mamwik mɨt han ap te nanɨrtei niuk mɨram au. Mɨtɨk kerek hɨrak kakɨt nan, hɨrak kerekek kakɨrteiyem.

Jisas katɨp hɨm men mɨt nises hɨm me God nau neit wit Taiataira

18 *"Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o weiwɨk me God nau neit wit Taiataira. Ti ewis hɨm matɨp mar ik:

"Hɨm im hɨram hɨm me hi Nɨkan ke God. Hi nanamɨr kai kɨr kar ke si merhɨhe te hi hɨr menmen yapɨrwe mekre han ke mɨt, hɨt mai tokim hɨram yaaim mar ke kapa yaaik hike enuk.

19 "Hi hertei menmen yi yɨrɨakem. Hi hertei yi hanhan yeriuwe mɨt han. Hi hertei yi yises hɨm mai werek werek, yɨrɨak menmen yaaim, yi yɨnakɨn tokim me menmen enum epei man o menmen enum mɨt nerekyiyem. Hi hertei menmen in ek yi yɨrɨakem hɨram yaaim iuwe minɨn menmen yaaim nɨpaa yi yinɨn yisɨsa yi yɨrɨakem.

---

* **2:11** Rev 20:14, 21:8 * **2:12** Ais 49:2; Rev 1:16 * **2:13** Rev 3:8 * **2:14** Nam 25:1-2, 31:16; 2Pi 2:15 * **2:16** Rev 1:16, 3:11, 22:7, 12, 20 * **2:17** Jo 6:48-50; Ais 62:2; Rev 3:12, 19:12 * **2:18** Rev 1:14-15

20 *Menmen yi yɨrɨakem hɨram yaaim te hi han enuk heriuwi me
menmen miutɨp im. Yi wen yewis mɨte enu eip hɨre wɨre mɨte hap enu
niuk mɨre Jesebel, hɨre wewisesik watɨp hɨre wɨre profet, hɨre wen wau
wetikeri. Hɨre watɨp hɨre profet te hɨre wari han ke mɨt weriuwe hɨm
hɨre wetpim. Hɨre watɨp wenip mɨt miyapɨr han kerek nises hɨm mai,
hɨr nɨrɨak enum nariyanhis newenɨnem, hɨr naam menmen mɨt hɨr epei
newepwarem newet tɨpir em.
21 Hi hɨmat wɨ ham te hɨre weweikɨn sip wewet menmen enum im, te
hɨre au wɨnapen.
22 Hɨre au wɨnapen weweikɨn sip wetikeri nɨrɨak menmen enum hɨr
nisesim te maain hi anip mɨte ip wetike mɨt miyapɨr han hɨr nises hɨm
mɨre, hi anipi hɨr nanɨnap nanɨwaank hɨr han enuk wɨsenum.
23 *Hi anep nɨkerek nɨre hɨr nani nanɨnektɨn (o wɨtenun) te yi mɨt
miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God yerer wit wit yi yayɨrtei hi kerekek hi
hertei menmen mekre han ke yi mɨt te hi arekyi menmen yaaim o enum
mamrer menmen enum yi yɨrɨakem.
24 “Te yi mɨt han yeit Taiataira, yi ap yises hɨm mɨre enum au. Yi ap yises
menmen im mɨt nekinaam hɨram menmen iuwe te hɨram menmen enum
me Seten hɨram mɨsawɨn meit mɨre henye enum. Hi ap hetpi hi hanhan
yi eirɨak menmen ham mamtike menmen in ek yi yɨrɨakem. Hi hɨnapen yi
han enuk eiriuwerem. Au, hi hetpi hɨm im:
25 *“Yi wen eiyises hɨm yaaim im kerek in ek yi yisesim ere hi pɨke anen
awepyapɨr hɨrekes.
26 *Yi mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit yi eiyinɨn menmen enum mamnen
mamri han ki yi mɨt in hi eweti menmen mai iuwe te yi yayinɨn naanmamre
mɨt nanrer wit wit.
27 *Menmen hi ehimɨteni yi eirɨakem hɨram mamɨr ke menmen Haai
kai kehimɨtenewem hi wen hɨprɨakem. Yi mɨt yayinɨn naanmamre mɨt
hɨr nanɨkrehɨr ki naninɨni au. Yi eiyinɨni eiwaanki eiyɨr ke mɨtɨk hɨrak
ketenen paap yoki keiyɨk kaknep mɨn hɨrak kereprɨr kike kike.
28 *Hi ewisi yi eirɨak menmen im metike hi eweti saaur me nepni.
29 Yi eiyɨmtau han ekitet werek werek menmen God Hɨmɨn Yaaik hɨrak
ketpim men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

3

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nau neit wit Sadis

1 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne
sios o weiwɨk me God nau neit wit Sadis. Ti ewis hɨm matɨp mar ik:
“Hɨm im hɨram hɨm me hi kerek hɨmɨn yaaik mar hispɨnak wik (7)
me God mewa, hi naanmɨpre hɨr mar hispɨnak wik (7) hɨr nɨre mɨt iuwe
naanmɨpre yi mɨt ne weiwɨk me God. Hi hetpi hɨm im. Hi hertei mɨt
yapɨrwe hɨr han kitet yi yɨrɨak menmen yaaim yi yisɨsa werek werek te
yi au. Yi yɨre mɨt epei naa. Yi yɨrɨak menmen mai au.
2 Yi eiyɨkrit han ekitet menmen werek werek. Menmen me hɨm me God
yi wen yisesim, yi einakɨn tokim eiyisesim werek werek. Menmen mekre
han ki yi yisesim hɨram mar ke mɨtɨk menep te kaki. Hɨrak ap kakrɨak
menmen werek werek au. Hi hetpiyem hentar hi ap hɨr menmen miutɨp

* **2:20** 1Kin 16:31; 2Kin 9:22; Rev 2:14 * **2:23** Sam 7:9; Jer 11:20, 17:10; 2Ti 4:14; Rev 20:12-13
* **2:25** Rev 3:11 * **2:26** Sam 2:8-9 * **2:27** Rev 12:5 * **2:28** Rev 22:16 * **3:1** Rev 1:4, 16, 2:2

me menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem te God kai kaktɨp hɨram yaaim werek
werek au.
3 *Yi han ekitet kerek nɨpaa yi yinɨn yemtau hɨm mau yaaim, yi hanhan
yisesim werek werek. In ek yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum, yi eiyises
hɨm yaaim mar ke nɨpaa yi yisesim, o au en, hi hɨre mɨtɨk enuk kekintɨp
menmen, hi ap etpi wɨ kerek hi anen. Hi anen erekyi yi mɨt miyapɨr en
menmen enum ehɨwaanki.
4 *Te mɨt han ne yi mɨt yeit wit Sadis yi ap yɨrɨak menmen enum au.
Yi yaain yɨre klos kere mɨt neriuwetem ap hapɨk mewim au. Yi mɨt yar
ik maain yi yaitikewa haiu mamriuwet menmen yaaim mɨre hike mamu
mamɨt. Maain yi eirɨak menmen im eiyɨntar yi mɨt yaain yises hɨm me
God werek werek.
5 *Yi mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit yi eiyinɨn menmen enum mamnen
mamri han ki te God kakwisi yi eiriuwet klos mɨre hike. Hi ap ahɨsak niuk
mi mau tɨwei meit wit ke God matɨp mɨt miyapɨr kerek hɨr nisesik au.
Maain hi ehɨt niuk mi atɨp God Haai kaktike mɨt nɨrak ensel har ik: 'Mɨt
in hɨr mɨt nises hɨm mai hɨr mɨt nai.'
6 "Yi mɨt eiyɨmtewem han ekitet werek werek menmen God Hɨmɨn Yaaik
ketpim men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nau neit wit Filadelfia

7 *"Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne
weiwɨk me God nau neit wit Filadelfia. Ti ewis hɨm matɨp mar ik:
"Hɨm im hɨram hɨm me hi kerek hi Mɨtɨk yaaik God kehimɨtena hi kɨrak
hi Haai ke menmen yaaim. Hi hetenen ki mekre his mai hi hatɨp neimɨn
hɨr nanɨno nɨmɨn ke wit Jerusalem hak har ke nɨpaa hɨrak mɨtɨk iuwe King
Devit ketenenim katɨp neimɨn nanɨno nɨmɨn wit Jerusalem hɨrak kewik.
Ki im emkaisiu weipɨr ke wit yaaik Jerusalem hak keit wit ke God. Hi
ekaisiu weipɨr mɨt ap te hɨr naniyepetek au. Hi aiyepetek te mɨt han ap
te nankaisiuwek taau. Hi kerekek hi hetpi hɨm mai im:
8 *"Hi hertei menmen yi yɨrɨakem. Yi eiyɨmtewem. Hi hari han ke mɨtɨk
hɨrak kar ke hi epei enke weipɨr te yi mɨt eino eirer wit wit eiwepyapɨr hɨm
me God. Mɨt han ap te naniyepet weipɨr nanweni yi eirɨak menmen im. Hi
hertei yi ap yetenen menmen mai iuwe au, kike keremem, te yi yises hɨm
mai werek. Yi ap yepakɨn yi yisɨsa au. Yi yewepyapɨrem
9 *Yi eiyɨmtewem! Yi yertei mɨt hɨr nererik nau wɨnak nekine hɨm me
Moses. Hɨr natɨp hɨr keriyen God kehimɨteni hɨr nɨrak nentar hɨr ne
weiwɨk me Isrel, hɨr nises God werek werek. Hɨr au, Seten kari han kɨr
hɨr mɨt nɨrak. Hɨr nises menmen enum me Seten. Maain hi anep mɨt in
hɨr nanɨnen nanwen ninɨp nanu menep hɨt mi nantɨp hi hanhan heriuwi
yi mɨt yi keriyen nai. Hɨr mɨt en au.
10 *Maain wɨ enum mamnen te God skelim mɨt miyapɨr ne tɨ te hɨr
enweikɨn sip enwet menmen enum hɨr enisesik. Me wɨ im, hi naanmɨpri
me menmen im yi yayu werek yayɨntar yi epei yises hɨm mai hi nɨpaa
hetpiyem. Nɨpaa hi hetpi har ik: "Mɨt nanrekyi enum yi einakɨn tokim
eyisɨsa werek werek.
11 *Hi pɨke anen waswas. Yi wen eiyises menmen werek werek in yi
yisesim te mɨt han kerek nisɨsa werek werek hɨr ap nanɨkrehɨr ke yi mɨt
nanɨt menmen yaaim hi awetiyem te yi yaitikewa haiu mamu mamɨt wit
ke God.

* **3:3** Rev 2:5; 1Te 5:2 * **3:4** Ju 23 * **3:5** Rev 7:9; Lu 10:20; Mt 10:32 * **3:7** Ais 22:22 * **3:8** Rev 2:2; 1Ko 16:9 * **3:9** Rev 2:9; Ais 45:14; Ais 49:23, 60:14 * **3:10** Lu 21:19; 2Ti 2:12 * **3:11** Rev 2:10, 16

12 *Mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit hɨr nanin̈ɨn menmen enum mamri
han kɨr, maain hi arekyor hɨr nanu nanɨt wɨnak ke God nanɨr ke teinɨk
mɨtɨk hɨrak ketenen pak, hɨr mɨt nanu wɨnak yaaik God kewik ap te
nanɨnaiwɨrek taau. Maain hi awis niuk me God kai ketike niuk me wit ke
God kaiu emu yɨnk kɨr. Wit ke God kaiu hɨrak Jerusalem hak kerek maain
kakɨkiuwe wit ke God kaknen. Hi awis niuk mai yaaim ham emu yɨnk kɨr.
Menmen im meteikɨn yi mɨt nai.
13 "Yi mɨt eiyɨmtau han ekitet werek werek menmen God Hɨmɨn Yaaik
ketpim men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God nau neit wit Leodisia

14 *"Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr
ne sios o weiwɨk me God nau neit wit Leodisia. Ti ewis hɨm matɨp mar
ik: "Hɨm im hɨram hɨm me hi kerek Haai ke hɨm yaaim. Hi hewepyapɨr
werek werek hɨm yaaim me God. Hi kerekek hi hɨrɨak menmen yapɨrwe
me tɨ metike nepni kerek nɨpaa God hanhan hɨram mamɨkrit mamnen. Hi
kerekek hi hetpi hɨm mai im:
15-16 *"Hi hertei menmen yi yɨrɨakem, hɨram ap enum au te hɨram ap
yaaim au yi yau ke nɨmɨn. Hi hanhan yi eiyisɨsa werek werek, o au en, yi
eiweikɨn sip eiweto, te maain yi eiweikɨn han eiyisɨsa werek werek. Yi han
kitet yi yisɨsa werek werek, te yi auye! Yi yau ke nɨmɨn te yi enun yar ke
tɨpar sisi kike mekre sar mɨwaai wepni (o yanm) te hi eneini enikni eiyoke
hɨm kai yaino tɨ.
17 *Hi eneini hentar menmen im. Yi yekre han ki han kitet yarik. Yi
yatɨp, "Haiu mɨt metenen pewek mei yapɨrwe haiu mamɨr terwe yɨwir mas
mentar menmen iuwe haiu meriuwe his maiu haiu mɨrɨakem. Haiu mau
werek werek." Te yi ap yertei han ki enuk kau werek werek au, te mɨt
hɨr nertei hɨr hanhan neriuwi. Yi han ki ap yetenen menmen mai yaaim
yapɨrwe. Yi yekre han ki yi yar ke mɨt enun hɨr nepu weinɨm ap netenen
menmen au. Nanamɨr mi hɨram ap mɨr werek werek au, yi yar ke mɨt
nanamɨr toto, yi yɨre mɨt klos au, hɨr nepu yɨnk weinɨk. Yi yau enum yar
ik yekre han ki te yi yepɨtariyem.
18 *Hi hetpi hɨm manp. Yi einaaiwɨr pewek mi yi einen te hi eweti
menmen mai yaaim hɨram yaaim minɨn pewek mamkaap han ki. Yi eiyɨt
menmen im te han ki kaku werek werek. Yi eiyɨt menmen mai yaaim
hɨram mɨre klos yaaim mɨre hike kerek eiwapɨn han ki yi eiriuwetem
hɨram meteikɨn han ki hɨrak yaaik prar prar. Yi eiyɨt menmen mai yaaim
hɨram mɨre nekip mɨt newisɨm mekre nanamɨr te yi pɨke eiyɨr menmen
mai werek werek.
19 *Yi mɨt miyapɨr kerek hi han han heriuwi hi eni aiwep. Te yi einakɨn
tokim eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyisɨsa werek werek te hi aiwep
au.
20 *Yi eiyɨra. Hi herp weipɨr ke han ki eket teruk har ke mɨtɨk kerp weipɨr
ke wɨnak ke mɨtɨk hak hɨrak keket teruk. Mɨt kerek hɨr nemtau hɨm mai
hɨr nanɨnen nankaisiu weipɨr ke han kɨr hi ano nɨmɨn atikeri, haiu mamu
han kiutɨp mamɨr ke mɨt hɨr nekiyan nau naam menmen.
21 *Mɨt kerek hɨr nises hɨm mai nanin̈ɨn menmen enum nar ke nɨpaa hi
hises hɨm me Haai kai God, hi hinɨn menmen enum, maain hi ewisi hɨr

* **3:12** Rev 14:1, 21:2, 22:4; Esi 48:35; Ais 62:2, 65:15 * **3:14** Rev 1:5, 19:11; Kl 1:15 * **3:15-16** Rev 2:2; Ro 12:11 * **3:17** Hos 12:8; 1Ko 4:8; Lu 12:21; Je 2:5 * **3:18** Ais 55:1; Rev 3:5, 4:4, 16:15 * **3:19** 1Ko 11:32; Rev 2:5 * **3:20** Jo 14:23; 1Jo 2:24 * **3:21** Mt 19:28

nanu yeno nantikewa nanɨt niuk iuwe naanmamre mɨt, nar ke nɨpaa God
Haai kai kewisa hi etikerek wau yeno mɨrak.
22 Yi mɨt miyapɨr eiyɨmtau han ekitet menmen God Hɨmɨn Yaaik ketpim
men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

4

Mɨt neit wit ke God hɨr newenɨpi niuk mɨrak

1 *Jisas ketpo hɨm men mɨt iuwe naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o weiwɨk
me God nerer wit wit epei au, hi herenaan hɨr weipɨr ke wit ke God kewep
hɨrak kɨhi. Hi hemtau mɨtɨk ketpo hɨm kar ke nɨpaa hi hinɨn hemtau hɨm
kɨrak iuwe ketpo kɨre mɨtɨk ketenwo taur kewen ken yanɨmɨn. Hɨrak ketpo
kar ik: "Ti eniu enen in hi ateiknut menmen maain mamnen."
2 *Hɨrak ketpo menmen epei au, God Hɨmɨn Yaaik ketenen hɨmɨn kai te
hi hɨr yeno yaaim kerek mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre menmen yapɨrwe hɨr
newi. Hi hɨr yeno kiutɨp, hi hɨr mɨtɨk hak kewik.
3 *Hi hɨr ninaan mɨrak hɨram mɨr mar ke nan yaaim jaspa kekite nan
mɨre yɨwir konilian. Hi hɨpɨr menmen mɨre manpen kewep hɨm hɨram
meweikɨn yeno me mɨtɨk iuwe. Menmen im mɨr mar ke nan yaaim emeral
hɨram yinamɨn.
4 *Hi hɨr 24 yeno meweikɨn yeno me mɨtɨk iuwe. Yeno im hɨram yeno
kerek mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr hɨr newim. Hɨr 24 mɨt iuwe
hɨr nau yeno im. Hɨr neriuwet klos mɨre gol mau paan kɨr meteikɨn hɨr
mɨt iuwe.
5 *Menmen mɨre nepni mewenɨn moke yeno kiutɨp ik men in men ein,
mekite hɨm mɨram matɨp mesikeyaanmi. Hi hɨr si mar hispɨnak wik (7)
hɨram mɨr meit yeno mɨrak. Si im hɨram Hɨmɨn Yaaik mar hispɨnak wik
(7) me God.
6 *Menep yeno im, menmen iuwe mɨre wan eik mepu. Hɨram nemnok
enum mɨre glas.
Hi hɨr menmen im nepei au, hi hɨr menmen tekyaait (4) hɨram mepu.
Hɨram meweikɨn yeno me mɨtɨk iuwe men pɨnak men pɨnak men yinak
men yinak. Menmen im tekyaait (4) hɨram mepu, nanamɨr yapɨrwe mau
mitet ninaan mɨr, mau men yak mɨr.
7 Menmen ik kerek kepu hɨrak kinɨn kau menep hɨrak ninaan mɨrak
mɨre pusi ke yaank wɨsenuk kinɨn sak, niuk mɨrak laion. Menmen ik kerek
kepu, hɨrak kisesik keit yinak ik, hɨrak ninaan mɨrak hɨram mɨre bulmakau
neniuk. Menmen keiyak kepu yinak eik, hɨrak ninaan mɨrak mar ke mɨtɨk.
Menmen mɨkaru meit sip, hɨrak ninaan mɨrak mar ke hore hɨm keniuwe
kau niu.
8 *Menmen im tekyaait (4) mepu, hɨram miutɨp yapɨr mar hispɨnak kiutɨp
(6) mewi. Nanamɨr yapɨrwe mau merer yɨnk kɨr, han kɨnɨk yapɨr keit
nɨmɨn. Wɨtaan wanewik hɨr ap nekintɨp au. Hɨr natɨp nar ik: "Mɨtɨk
Iuwe God hɨrak wɨsenuk hɨrak yaaik yaaik ap kɨre menmen ham au, hɨrak
kinɨn menmen yapɨrwe. Nɨpaa hɨrak kepu ere in hɨrak kepu, maain hɨrak
kakpau."
9 *Menmen tekyaait (4) im hɨram mepu, hɨr nine henye newenɨpi niuk
me God Iuwe kerek kau yeno ke mɨtɨk iuwe. Hɨrak kaku tipmain tipmain
enum eik. Hɨr nine henye natɨp hɨrak iuwe, hɨr natɨp hɨrak yaaik.

---

* **4:1** Rev 1:1, 10 * **4:2** Sam 47:8; Ais 6:1; Esi 1:26; Rev 19:4 * **4:3** Esi 1:28 * **4:4** Ais 24:23; Rev 3:18; 6:11 * **4:5** Rev 1:4, 8:5, 11:19, 16:18; Esi 1:13 * **4:6** Esi 1:5-10, 22; 10:14 * **4:8** Ais 6:2-3; Esi 1:18, 10:12; Rev 1:4-8 * **4:9** Rev 19:4; Dan 4:34, 6:26, 12:7

10 *Menmen tekyaait (4) kerek hɨram mepu hɨram mine henye, te hɨr mɨt
iuwe in nar 24 hɨr newen ninɨp nɨwaai tɨ menep ninaan me God kerek
kau yeno mɨrak. Hɨr newenɨpi niuk mɨrak hɨrak God kerek kaku tipmain
tipmain enum eik. Hɨr newɨr hat gol mɨr mɨwaai menep yeno mɨrak
neteikɨn hɨrak iuwe kewetɨr menmen mɨrak iuwe te hɨr ninɨn naanmɨpre
mɨt miyapɨr han. Hɨr nɨwaai en hɨr nine henye natɨp nar ik:
11 "Ti Mɨtɨk Iuwe kaiu ti God. Ti Yaaik te haiu yapɨrwe mamwenɨpi niuk
mit, haiu matɨp ti Yaaik, haiu hanhan ti ahinɨn naanemprai ehɨntar ti epei
hɨrɨak menmen yapɨrwe me tɨ metike nepni. Ti kerekek hanhan hɨram
mepu te ti epei hɨrɨakem."

5

Jon kɨr tɨwei nɨpaa God keiyepetek

1 *Hi hɨr mɨtɨk kerek kau yeno me mɨtɨk iuwe, hɨrak kentenen tɨwei nokik
kekre his yaaim mɨrak. Hɨr epei newis hɨm mau ke pɨnak ke pɨnak. Hɨr epei
newis tɨrhin mar hispɨnak wik (7) neiyepetek, hɨr newisyaan mewim te mɨt
weinɨn han ap te nankaisiu tɨwei ik nanɨwaankek au.
2 Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel wɨsenuk. Hɨrak katɨp hɨm
iuwe kitehi kar ik: "Keimɨn yaaik hɨrak kakwep tɨrhin te kakɨnke tɨwei ik?"
3 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nen nerer wit wit me wit ke God, wit mɨt ne tɨ
newi o wit kerek mɨt nɨpaa naa hɨmɨn kɨr kewi, te hɨr ap nɨnapɨn mɨtɨk kei
kiutɨp hɨrak yaaik te kakwep tɨrhin kakɨnke tɨwei ik.
4 Hi hɨkɨt yapɨrwe hentar hɨr ap nɨnapɨn mɨtɨk kei hak hɨrak yaaik te
kakwep tɨrhin kakɨnke tɨwei kakɨr menmen mekrerek.
5 *Hi hɨkɨt te mɨtɨk iuwe kiutɨp kan kewena ketpo kar ik: "Ti ap ekɨt. Ti
ahɨr mɨtɨk yaaik ik e kerek kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr yapɨrwe. Hɨrak
nepenyek iuwe ke Devit ke weiwɨk miutɨp niuk mɨram Juda. Hɨrak epei
kinɨn menmen enum te hɨrak yaaik kakwep tɨrhin kakɨnke tɨwei ik e."

Jon kɨr mɨtɨk hɨrak ke God

6 *Hɨrak ketpo epei au, hi hɨr sak mau yɨnk ke Mɨtɨk kewekɨn kɨre Sipsip
hɨrak kehimɨtan mɨtɨk ik hɨrak kaa kesak menmen enum me haiu mɨt,
hɨrak kerp menep yeno me Mɨtɨk Iuwe. Menmen tekyaait kerek hɨram
mepu, hɨram metike mɨt iuwe nar 24 mɨt hɨr neweiknɨwek. Hi hɨr kom
mɨre kom me bulmakau mar hispɨnak wik (7) mau paan kɨrak meteikɨn
hɨrak Mɨtɨk Iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe. Hi hɨr nanamɨr mar ke
hispɨnak wik (7) mau paan kɨrak. Nanamɨr im hɨram mehimɨtan hɨmɨn
yaaik hispɨnak wik (7) kerek God keriuweti nen nerer wit wit mɨt ne tɨ newi.
7 *Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨrak ken keit tɨwei kekre his yaaim me
Mɨtɨk Iuwe kerek kau yeno me mɨtɨk iuwe king.
8 *Hɨrak ken kakɨt tɨwei, mɨt iuwe nar 24 hɨr netike menmen tekyaait
kerek hɨram mepu, hɨr yapɨrwe newen ninɨp menep Mɨtɨk keweikɨn kɨre
Sipsip ik. Hɨr niutɨp niutɨp netenen menmen me henye mɨre gita mekite
dis me gol meriuwe menmen mɨre paura mɨnɨn yaaim mekrerek ere mau
hɨm. Menmen im hɨram mehimɨtan hɨm yapɨrwe mɨt miyapɨr kerek nises
hɨm me God hɨr nitehi God em.
9 *Hɨr nine henye yaaim nɨpaa mɨt ninaam au. Hɨr natɨp nar ik: "Ti yaaik
te ti ahɨt tɨwei ik awep tɨrhin meiyepetek. Ti yaaik arɨakem antar nɨpaa mɨt

---

* **4:10** Rev 5:1, 7, 13, 6:16, 7:10, 15, 19:4, 21:5 * **5:1** Rev 4:2, 10; Esi 2:9-10; Ais 29:11 * **5:5** Jen 49:9; Ais 11:1, 10; Rev 22:16 * **5:6** Jo 1:36; Rev 1:4, 5:12, 13:8; Sek 4:10 * **5:7** Rev 4:2, 10 * **5:8** Rev 8:3-4, 14:2, 15:2; Sam 141:2 * **5:9** Sam 33:3, 40:3, 96:1, 98:1, 144:9; Rev 14:3

nitep ti haa, te ti heriuwe hemkre mit mewen ti pike heithis mit miyapir
hir ne God. Ti heithis mit miyapir ne weiwik yapirwe, mit miyapir natip
him ham yapirwe, mit miyapir yink mir ham ham, hir ne weiwik yapirwe
nau nerer wit wit me ti.
10 *Ti epei atorhis hir nire weiwik miutip, hir nire mit pris ne God hir
niutip nirak menmen mirak nitiwekhi hirak kakikaap mit. Maain hir
naanmamre mit miyapir nanu ti."

Mit newenipi niuk me Mitik keweikin kire Sipsip

11-12 **Hir nine henye epei au, hi hiwaainaan hir ensel enun yapirwe
yapirwe. Hir neweikin yeno iuwe me God mekite menmen tekyaait kerek
mepu, hiram mekite mit iuwe nar 24. Hir neweiknor, hi hemtau hir
nine henye natip him iuwe nar ik: "Sipsip ik kehimitan Mitik kerek
nipaa mit nakip, hirak yaaik. Hirak yaaik kakit menmen iuwe te kakinin
naanmamre mit miyapir netike menmen yapirwe. Hirak kakit manmen
yaaim yapirwe, hirak kakirtei menmen yapirwe. Mit miyapir yapirwe
nantip hirak yaaik haiu hanhan hir nanwenipi niuk mirak, hir natip hirak
iuwe keit menmen yaaim me God."
13 *Hi hemtau menmen hir netpim epei au, hi hemtau menmen yapirwe
meit wit ke God, mau meit ti metike menmen yapirwe mekre wan mekite
menmen yapirwe meit wit kerek mit naa himin kir kewiyen. Hi hemtau
menmen yapirwe hir netpim natip nar ik: "God hirak kau yeno iuwe
mirak, hirak kekite Mitik hirak kire Sipsip. Hirakit teit menmen iuwe
naanmipre menmen yapirwe. Haiu yapirwe matip hirakit yaaikit, haiu
mewenipi niuk mirakit, haiu matip hirakit iuwe teit menmen yaaim iuwe."
14 Menmen yapirwe hiram matip epei au, menmen tekyaait (4) kerek
mepu hiram matip mar im: "Menmen im yaaim." Epei au, mit iuwe nar 24
hir newen ninip niwaai ti newenipi niuk mirakit.

6

Mitik keweikin kire Sipsip hirak kewep tirhin mau tiwei

1 *Hir nine henye newenipiyet epei au, hi hir Mitik keweikin kire Sipsip
kehimitan mitik nipaa kaa kesak menmen enum maiu hirak keit tiwei
tirhin hispinak wik (7) mewik, hirak kewep hak. Hirak kewep hak, hirak
kiutip ke menmen tekyaait (4) kerek hiram mepu hirak katip him iuwe kire
nepni mewenin, hirak katip kar ik: "Ti enen!"
2 *Hirak katip epei au, hi hir hos hak ke hike kiutip kan. Mitik keit
wit ke God kau sip kirak hirak ketenen hine ke yipo henmik. Hir mit en
newetiwek menmen mar ke hore haam hirak kewirem mekiuwe sip kentar
hirak mitik enuk iuwe kakno kakinin mit kaknip.
3 Hirak epei ken, hi hir Mitik keweikin kire Sipsip kewep tirhin hak
(namba 2) kau tiwei ik. Hirak kewep tirhin hak kau tiwei ik, hi hemtau
menmen hak ke menmen kerek hiram mepu, hirak katip kar ik: "Ti enen!"
4 Hira katip epei au, hos hak epei kan hirak kire ninik. Mitik hak keit wit
ke God hirak kau sip kirak. Hir newetiwek menmen iuwe te hirak kaknip
mit nau naninepan hir naninep hiras nani. Hir newetiwek hine iuwe te
hirak ken.
5 Hirak ken epei au, hi hir Mitik keweikin kire Sipsip kewep tirhin hak
(namba 3) kau tiwei ik. Hirak kewep tirhin hak kau tiwei ik, hi hemtau

* **5:10** Eks 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6, 20:6, 22:5 * **5:11-12** Dan 7:10; Hi 12:22 * **5:11-12** Rev 5:6; 1Kro 29:11 * **5:13** Rev 4:2, 10 * **6:1** Rev 5:1, 4:6 * **6:2** Sek 1:8, 6:1-6

menmen ham me menmen kerek mepu hɨrak katɨp kar ik: “Ti enen!” Hɨrak
katɨp epei au, hi hɨr hos kɨre nɨpɨak kan. Mɨtɨk hak keit wit kerek God
kewik, hɨrak ketenen skel mekre his mɨrak.
6 Hɨrak ketenen skel mekre his mɨrak, hi hemtau hɨm nɨmɨn ke menmen
tekyaait (4) kerek mepu, hɨrak katɨp kar ik: “Mɨt nansiuwe rais mɨre
hike mekre wa hesnu kiutɨp kerekek nanɨt pewek me wok me wɨ miutɨp
mererim. Mɨt nansiuwe rais mɨre braunpela mekre wa hesnu wikak
keremem, te hɨr nanɨt pewek me wok wɨ miutɨp mererim. Te ti ap
ehɨwaank wel mekite tɨpar wain.” Hɨrak ketpɨwekem epei au, hɨrak mɨtɨk
kau hos hɨrak kɨnatɨn ken tɨ kakrɨakem kakisesim.
7 Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kewep tɨrhin hak
(namba 4) kau tɨwei ik. Hɨrak kewep tɨrhin (namba 4) kau tɨwei ik, hi
hemtau menmen ham me menmen tekyaait (4) kerek hɨram mepu, hɨrak
kiutɨp katɨp: “Ti enen!”
8 *Hɨrak katɨp epei au, te hi hɨr hos hak kɨre kono kan. Mɨtɨk hak keit
wit ke God kau sip kɨrak niuk mɨrak “Mɨt nani.” Mɨtɨk hak niuk mɨrak “Si
enum tatɨn mɨt” hɨrak kau hos kisesik. Hɨr netpor hɨram yaaim te hɨrakɨt
tatno tatnep mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp nerer wit wit. Hɨrakɨt tatɨnkeri nar
ke weiwɨk tekyaait nerer wit wit te hɨrakɨt tatnep mɨt miyapɨr ne weiwɨk
miutɨp nerer wit wit, hɨr nani. Hɨrakɨt tatnɨp tatɨr ik: Han nanɨnepan
nani, han nanɨnap nani, han nɨnpɨ mamɨn nani, han miyak enum me
yaank mamnɨp hɨr nani. Hɨr netpɨwekɨt nepei au, hɨrakɨt ten tɨntatɨn ten
tɨ tɨrɨakem tisesim.
9 Hɨrakɨt epei ten, mɨtɨk keweikɨn kɨre sipsip kewep tɨrhin hak (namba
5) kau tɨwei. Hɨrak kewep tɨrhin epei au, hi hɨr hɨmɨn ke mɨt mɨnɨk kɨnaan
kerek mɨt newepwar menmen newet God em. Nɨpaa mɨt in hɨr natɨp mɨt
miyapɨr hɨm me God, te hɨr mɨt enun nanɨp naa. Hɨr naa nɨre sipsip mɨt
nanɨp, te hɨr nan nau nɨnɨk kɨnaan im e.
10 *Hɨr nɨnɨk neit kɨnaan, hɨr nɨnap natɨp, “Mɨtɨk Iuwe God, ti yaaik, ti
Haai ke hɨm yaaim. Ewaai meruri te ti skelim mɨt nau tɨ anɨp nanɨntar hɨr
nɨpaa newep haiu maa?”
11 *Hɨr natɨp epei au, God katɨp hɨr nanɨt laplap mɨre hike nentar han kɨr
hɨrak prar prar. Hɨr nepei netɨwem, hɨrak ketpor kar ik: “Yi wen eimerɨr
wɨ meiyam ere maain mɨt enun nanɨnep ni yinan nantike mɨt han nisɨsa
nar ke nɨpaa yi hɨras yisɨsa hɨr niwep. Maain hɨr nanɨnep mɨt kerek hi
hehimɨteni te hi skelim mɨt enum in anɨp.”
12 *Hɨrak katɨp epei au, Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kewep tɨrhin hak
(namba 6) kau tɨwei ik. Hɨrak kewepim epei au, hi hɨr tɨ kɨtanɨk wɨsenum.
Hi hɨr wepni (o yanm) keweikɨn kɨre nɨpɨak kar ke wa yirak meket mesine
mɨwaai tɨ. Wenke kewis pakɨn te hɨrak kɨre hemkre.
13 *Hɨr yapɨrwe mau nepni menke men tɨ mɨre hɨnaan herpek menepep
mɨwaai tɨ wɨ kerek yuwerep mɨniu man menepepim.
14 *Hɨr yapɨrwe mau nepni menke men tɨ epei au, hi hɨr nepni hɨremes
mewen men mɨsawɨn mɨre miyapɨr hɨr newen hause nesenkekim men
niutɨp. Mɨniu (o neiyɨp) yapɨrwe kiutɨp kiutɨp kenke kɨwaai tɨ mɨre meri
mewen. Wit wan kimaam keketim hɨram yapɨrwe mewenɨn mekre tɨpar.
15 *Menmen im epei man, te hi hɨr mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt nau tɨ,
hɨr netike mɨt iuwe gavman, mɨt iuwe ne ami, mɨt iuwe netenen pewek

* **6:8** Jer 15:1-3; Esi 5:12, 17, 14:21, 33:27 * **6:10** Rev 16:7; Diu 32:43; Sam 79:10 * **6:11** Rev 3:4-5, 7:9, 13, 19:14 * **6:12** Mt 24:29; Ap 2:20; Rev 8:12 * **6:13** Ais 34:4 * **6:14** Rev 16:20 * **6:15** Ais 2:10, 19, 21

iuwe, mɨt han niuk mɨr iuwe, hɨr mɨt yapɨrwe nɨrɨak menmen ap neit pewek mererim, hɨr mɨt han au nau werek werek. Hɨr yapɨrwe nɨrɨr nen nɨsawɨn. Han nɨsawɨn nekre mɨniu (o neiyɨp) o han iuwe me tɨ, han nɨsawɨn nɨnɨk nan iuwe me mɨniu (o neiyɨp).

16 *Hɨr nɨsawɨn neit ein hɨr hanhan nitehi nan metike mɨniu hɨr natɨp nar ik: "Haiu hanhan yi yayɨnke eiwep haiu mami te yi eisonai te haiu ap mamɨr ninaan me God kerek kau yeno mɨrak iuwe, hɨrak ketike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kerek han enuk keriuwai kakwep.

17 *Wi enum epei man te God skelim haiu mɨt kakɨntar menmen enum haiu mɨt mɨrɨakem. Neimɨn hɨr nepu hɨr naanmampre hɨras ne mɨtɨkɨt wiketeret kerek hɨrakɨt han enuk tatnɨp? Taau!"

7

Mɨt ne Isrel nar 144,000 hɨr ensel ne God newis mak mau maat kɨr

1 *Maain hi hɨr mɨtɨkɨt ensel tekyaait (4) terp teweikɨn tɨ mɨt newim. Hɨrakɨt terp tewen nɨme te hɨram ap mɨniu meit wit o wan au. Hɨram ap mɨniu menep nu memenpep tɨwei au.

2 Hi hɨret epei au, hi hɨr ensel hak ke God kerek kepu, hɨrak keke wit wepni kokai kan, hɨrak ketenen mak ke God kekre his mɨrak. Hɨrak kɨnap kenɨne hɨm iuwe katɨp ensel tekyaait (4) kerek God ketpɨwekɨt hɨrakɨt tatɨwaank tɨ mɨt newik kekite wan.

3 *Hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Yi ap yayɨwaank tɨ o wan o nu mau tɨ ere haiu ensel in haiu mamwis mak me God mamu maat ke mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God meteikɨn hɨr nɨrak te menmen mamɨwaanki au. Maain yi yayɨwaank menmen."

4 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau hɨr newis mak me God mau maat ke mɨt miyapɨr. Hɨr netpo hɨr newis mak me God mau maat ke mɨt miyapɨr ne Isrel nar ke 144,000 mɨt.

5 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Juda 12,000 neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Ruben 12,000 neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Gat 12,000 neit mak.

6 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Asa 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Naptalai 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Manasa 12,000 mɨt neit mak.

7 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Simion 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Livai 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Isaka 12,000 mɨt neit mak.

8 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Sebyulan 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk me Josep 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Bensamin 12,000 mɨt neit mak. Hɨr mɨt yapɨrwe in e hɨr neit mak me God mewi.

Mɨt miyapɨr yapɨrwe newenɨpi niuk me God

9 *Maain, hi hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe te hi ap hewenhisi au. Hɨr nerer wit wit, yɨnk mɨr ham ham, hɨr ne weiwɨk ham ham yapɨrwe, hɨr natɨp hɨm ham hɨm ham yapɨrwe. Hɨr nerp ninaan me Mɨtɨk Iuwe kau yeno mɨrak ketike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip. Mɨt miyapɨr in hɨr namɨr laplap nokim mɨre hike, hɨr netenen wapnake mekre his mɨr meteikɨn hɨr ninɨn menmen enum.

---

* **6:16** Lu 23:30; Rev 4:2, 10 * **6:17** Joe 2:11; Nea 1:6; Mal 3:2 * **7:1** Jer 49:36; Dan 7:2 * **7:3** Esi 9:4, 6; Rev 9:4 * **7:4** Rev 14:1, 3 * **7:9** Rev 5:9, 6:11

10 *Hɨr netenen wapnake mekre his mɨr, hɨr nɨnap natɨp hɨm iuwe, “God
kaiu kerek kau yeno mɨrak, hɨrak ketike Mɨtɨk kerek keweikɨn kɨre Sipsip
hɨrakɨt epei tekepai pɨke tetaihis haiu mepu werek werek.”
11 Mɨt yapɨrwe ensel nerp neweikɨn yeno me Mɨtɨk Iuwe ketike menmen
tekyaait kerek hɨram mepu, metike mɨt iuwe nar 24. Ensel hɨr newen ninɨp
nɨwaai tɨ menep yeno im newenɨpi niuk me God.
12 *Hɨr natɨp nar ik: “Haiu matɨp werek. Haiu han yaaik iuwe mamriuwe
God kaiu. Haiu matɨp me menmen yaaim mɨrak. Hɨrak kerekek kertei
menmen werek werek, haiu matɨp hɨrak yaaik. Hɨrak niuk mɨrak iuwe,
hɨrak mɨtɨk enuk manp enuk kinɨn menmen yapɨrwe. Haiu hanhan
menmen yapɨrwe hɨram mamwenɨpi niuk mɨrak tipmain tipmain enum
eik.”

Mɨt nɨnaaiwɨr menmen enum nɨpaa manɨp neit tɨ te hɨr nepu werek

13 *Mɨtɨk iuwe kiutɨp nɨmɨn ke mɨt iuwe nar ke 24 hɨrak kan kitauhi kar
ik: “Ti hertei mɨt ein kerek namɨr laplap mɨre hike? Hɨr nei ne nein? Hɨr
neke nein nan?”
14 *Hi hewenhi hetpɨwek har ik: “Ti kerekek ti herteiri. Hi au.” Hɨrak
katɨp, “Mɨt miyapɨr in hɨr mɨt enun nepan hɨr nerekyor enum nanɨp naa.
Hɨr nises hɨm me God werek werek, te menmen im hɨram mar ke hɨr
nekemyet laplap mɨr meriuwe hemkre me Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip te
laplap mɨr hɨram mɨre hike enum meit meteikɨn han kɨr hɨrak yaaik prar
prar.
15 *Hɨr wen nises hɨm me God mɨt nanɨp naa, te hɨr in ek hɨr nerp ninaan
me God kau yeno mɨrak, hɨr wɨtaan wanewik hɨr nɨrɨak menmen mɨrak
neit wɨnak kɨrak yaaik neit nɨmɨn en. Hɨrak God kerek kau yeno mɨrak
hɨrak naanmampror.
16 *Maain hɨr ap nɨnpɨ mamɨn meiyam o hanhan nanɨm tɨpar meiyam
nanu enum nanɨr ik ek au. Wepni (o yanm) ap kaknɨp o sɨwaan ap mamnɨp
au.
17 *Hɨr nanu werek nanɨntar Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kerek kerp
nɨmɨn me yeno me God, hɨrak naanmamror kɨre mɨtɨk naanempre sipsip.
Hɨrak keriyei keri kakno wit kerek hɨtɨk tɨpar mɨwaai mekrerem. Mar im
hɨrak naanmamre mɨt miyapɨr hɨr hekrit hekrit hɨr han yaaik nanu nanɨt
menmen yaaim. God kaksiunen wan tɨpar mau nanamɨr kɨr te maain hɨr
ap pɨke nankɨt meiyam au.”

8

Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kewep tɨrhin hispɨnak wik (7) mau tɨwei

1 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip pɨke
kewep tɨrhin namba 7. Hɨrak kewep tɨrhin ik kau tɨwei, maain kike,
menmen yapɨrwe meit wit ke God kekintɨp wɨre wɨre meit.
2 Menmen mekintɨp wɨre wɨre meit ere werek, hi hɨr ensel hispɨnak wik
(7) kerek nerp ninaan me God. Hɨr nari taur hispɨnak wik (7) netenenim,
maain hɨr netenwim nɨram.
3 *Hɨr neit taur hispɨnak wik (7) nepei au, hi hɨr ensel hak kan kerp
menep kɨnaan alta ketenen menmen mɨre mɨn hɨram me gol. Mɨn
im hɨram menmen me metenen waniu (o win) maain hɨr si tatɨm, si

* **7:10** Rev 12:10 * **7:12** Rev 5:12, 11:17 * **7:13** Rev 7:9 * **7:14** Mt 24:21 * **7:15** Rev 3:12
* **7:16** Ais 49:10 * **7:17** Rev 5:6, 21:4; Jo 10:11; Sam 23:2; Ais 25:8 * **8:1** Hab 2:20 * **8:3** Rev
5:8, 9:13; Eks 30:1-3

tɨwekre mɨram hɨram mɨnɨn yaaim. Hɨrak keit waniu (o win) yapɨrwe, te hɨrak kakɨsiyem mamriuwe hɨm kerek nɨpaa mɨt nises God hɨr nitɨwekhi menmen meriuwerem. Hɨrak kakɨsiyem kakɨntar kɨnaan merp menep yeno God kewim te hɨrak han yaaik keriuwerem.

4 *Hɨrak kesiyem, si tɨwekre mɨram, metike hɨm nɨpaa mɨt nises God hɨr nitɨwekhi menmen meriuwerem, hɨram mɨniu menep ninaan me God me his me ensel keit ninaan mɨrak.
5 *Si tɨwekre mɨniu men, ensel keit si mau kɨnaan kewisɨm mekre mɨn me gol, keteikɨn in ek God kemtau menmen mɨt nɨnɨk kɨnaan nitɨwekhiyem hɨrak kaknep mɨt kakriuwerem, hɨrak keiyɨm kewɨrem men tɨ. Hɨrak kewɨrem men tɨ mɨt newik, hɨram nepni mewenɨn mɨr mɨre si, si men in men ein, menmen iuwe mepupu mekre nepni, tɨ kɨtanɨk enuk.

Ensel tekyaait (4) te ensel hispɨnak wik (7) tetenwo taur mɨrakɨt.

6 Hɨrak ensel kewɨr mɨn mɨre gol men tɨ, ensel nar hispɨnak wik (7) kerek netenen taur, hɨr newis taur mau hɨm kɨr nantenwewim.
7 *Hɨrak ensel kiutɨp ketenwo taur kɨrak te hawɨ kɨre ais ketike si hemkre mekrerem hɨram men tɨ. Ham miutɨp merer wit wit me ham wikak merer wit wit me tɨ, hɨram si taam te nu pɨnam metike yenkis mewim hɨram si taam ere mesi.
8 *Menmen im man nepei au, hɨrak ensel hak (namba 2) hɨrak ketenwo taur kɨrak te mɨtɨk ensel hak kewɨr menmen mɨre mɨniu (o neiyɨp) hɨram metnen mɨre si men mɨripe wan. Ham miutɨp me ham wikak me wan hɨram meweikɨn mɨre hemkre.
9 Menmen yapɨrwe mepu mekre wan kerek si mɨripe wan im meweikɨn mɨre hemkre, hɨram yapɨrwe maa. Sip yapɨrwe menterer wan kerek si mɨripe wan hɨram mewaank meit.
10 Nepei au, hɨrak ensel hak (namba 3) ketenwo taur kɨrak, te hi hɨr menmen mɨre hɨr mau nepni hɨram metnen mɨre wapnake hɨram mɨnatɨn meke nepni mɨripe mani metike hɨtɨk.
11 *Ham miutɨp me wikak me mani yapɨrwe merer wit wit hɨram meweikɨn mɨre tɨpar enum menip mɨt miyapɨr nani merekir nin mɨre tiuwe hɨrɨp. Mɨt miyapɨr yapɨrwe naa nentar hɨr naam tɨpar enum im.
12 *Hɨr naam tɨpar enum epei au, hi hɨr ensel hak (namba) ketenwo taur kɨrak. Hɨrak ketenwewik te ham miutɨp me wikak me wepni, wenke, hɨr, hɨram ap mɨr au. Wepni (o yanm) ap kɨr mei miutɨp me wɨ kerek hɨrak kɨr kau tɨ ik au. Wenke ke wɨtaan ketike hɨr hɨram mises menmen me wepni kɨrɨakem ap mɨr mei miutɨp me wɨtaan.
13 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr hore hɨm keniuwe kau niu te hi han kitet har ik: “Menmen enum mamnen.” Hɨrak keniuwe kau niu hi hemtewek katɨp hɨm iuwe kar ik: “Menmen enum menmen enum menmen enum mamnen mɨt miyapɨr ne tɨ mamɨwaanki me wɨ mɨtɨkɨt ensel hɨrakɨt wikak tatenwo taur mɨrakɨt mɨkaru.”

9

Ensel hak (namba 5) ketenwo taur kɨrak

1 *Hore hɨm keniuwe ken epei au, hi hemtau ensel hak (namba 5) ketenwo taur kɨrak. Hɨrak ketenwewik, hi hɨr saur hak kɨnatɨn keke nepni kan tɨ. Hɨrak kehimɨtan mɨtɨk ensel hak. God kewetɨwek ki me weipɨr hɨram

* **8:4** Rev 5:8 * **8:5** Lev 16:12; Eks 19:16-19; Rev 4:5, 11:19, 16:18 * **8:7** Eks 9:23-26; Esi 38:22; Joe 2:30 * **8:8** Eks 7:20-21 * **8:11** Jer 9:15 * **8:12** Rev 6:12-13 * **8:13** Rev 9:12, 11:14 * **9:1** Rev 20:1

mɨwapɨn hei enuk kesikekre te hɨr mɨt ap te nanmunaan nanɨr tɨ nɨmɨn ein au.
2 *Hɨrak kɨkaisiu weipɨr ke hei enuk ik, si tɨwekre iuwe mɨre mɨt nesi ni
hɨram mɨniu mekre hei man ere mɨwapɨn wepni ketike nepni hɨram toto.
3 *Nepni hɨram toto, hi hɨr weise meke si tɨwekre menetnen man
tɨ. God keweikɨnhis em hɨram menep mɨt mar ke mispenepnam (o
nɨkɨnpɨnepnam).
4 *God epei ketpor kar ik: "Yi ap yaiyɨm yenkis o nu tɨwei menmen
yapɨrwe mewo mau tɨ te yi yayɨwaankem au emɨt! Yi einep mɨt kerek mak
me God ap mau maat kɨr, yi einɨp keriyen.
5 Yi einep mɨt in eiyɨwaanki me wenke hispɨnak (5) keremem te yi ap
einɨp nani au emɨt!" Weise im menep mɨt te yɨnk kɨr kenen (o meiyewor)
mar ke henik manɨp mɨnwo.
6 *Me wɨ weise mau tɨ, mɨt miyapɨr yapɨrwe hanhan iuwe te nani, te God
kaknipi ap nani taau.
7-8 **Hi hɨr weise im hɨram menmen mau yɨnk mɨr mɨre hos mɨt hɨr
newɨr menmen nɨwapɨnem nanɨno nantike mɨt han nanɨnepan. Hi hɨr
menmen mɨre hat me gol mau paan kɨr. Ninaan mɨr mɨre ninaan me mɨt,
paan mɨr nokim mɨre paan ke miyapɨr. Mekre hɨm mɨr hi hɨr yehes mɨr
hɨram iuwe mar ke sak nɨkɨn.
9 *Hi hɨr menmen mɨre nopen kike mɨwapɨn han pank mɨram. Yapɨr
mɨram matɨp meniuwe mar ke hore haam yapɨrwe meniuwe mariyaam
yapɨr matɨp.
10 Hi hɨr ponik kɨr kɨre ponik ke mispenepnam (o nɨkɨnpenepnam) nɨkɨn
kewik hɨr nenep mɨt neriuwerem. Hɨram menep mɨt ere wenke hispɨnak
(5) meriuwe ponik kɨr meriuwet nap mɨnwi.
11 Mɨtɨk iuwe kinɨn naanmamre weise enum im hɨrak mɨtɨk iuwe kerek
naanmɨpre hei enuk kerek kesikekre te hɨr mɨt ap nanɨr tɨ nɨmɨn ein au.
Niuk mɨrak me hɨm me Isrel "Abadon." Niuk mɨrak me hɨm Grik, hɨram
"Apolyon" o "Mɨtɨk enuk kewaank menmen."
12 *Menmen enum im miutɨp mewaank mɨt hɨram nepei au. Yi eiyɨrek!
Hi hɨr menmen enum wik mɨkaru epei mamnen kerek hore hɨm nɨpaa
ketpim hɨram mamnen.

Ensel hak (namba 6) ketenwo taur kɨrak

13 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hemtau ensel (namba 6) ketenwo taur
kɨrak. Epei au, hi hemtau hɨm me mɨtɨk katɨp nɨmɨn ke kom tekyaait (4) kau
kentar kɨnaan me gol kerek ensel nɨman si menmen mɨnɨn yaaim newet
God em.
14 *Hɨrak katɨp ensel hak (namba 6) kerek ketenwo taur, hɨrak ketpɨwek
kar ik: "Ti esiupan ensel tekyaait (4) enukɨt kerek God nɨpaa kesenkikɨt
hɨrakɨt tau teit mani iuwe Yufretis. Ti esiupanet hɨrakɨt tato."
15 *Hɨrak ken kesiupanet hɨrakɨt ten tehimɨtan hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe
nau tɨ nar weiwɨk wikak nerer wit wit, maain hɨrakɨt tatnep mɨt miyapɨr
ne weiwɨk miutɨp nerer wit wit. Nɨpaa God kehimɨtenikɨt hɨrakɨt tau teit
temerɨr wenke ik, wɨ im me tito im te hɨrakɨt tatrɨak menmen im.
16 Hɨr ensel hɨr ninɨn, mɨt nɨrɨak menmen mɨr hɨr nau hos nisesi. Hi
hemtau mɨtɨk hak katɨp hɨr yapɨrwe nɨre 200 milion mɨt.

---

* **9:2** Jen 19:28; Joe 2:2, 10; Eks 19:18 * **9:3** Eks 10:12, 15 * **9:4** Rev 7:3 * **9:6** Jop 3:21; Jer 8:3; Rev 6:16 * **9:7-8** Joe 2:4 * **9:7-8** Joe 1:6 * **9:9** Joe 2:5 * **9:12** Rev 8:13 * **9:13** Rev 8:3 * **9:14** Rev 16:12 * **9:15** Rev 8:7-12

17 Hi wen hɨtyak hɨr mɨt netike hos mɨr. Hɨram marim: Mɨt han in netike
hos hɨr neriuwet ain mɨre ninɨm mau han pank, han neriuwet ain mɨre
yinamɨn, han mɨre kono. Hos paan kɨr hɨrak kɨre pusi ke yaank laion hɨrak
wɨsenuk kinɨn sak niuk mɨrak laion.
18 Si tɨwekre metike si, si me nan sulfa meke hɨm mɨr man. Marim hɨr
nenep mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk miutɨp nerer wit wit nɨpaa hɨr
nehimɨtenor.
19 Hɨram menep mɨt meriuwe hɨm kɨram keremem au. Hɨram menep mɨt
meriuwe hɨm ketike ponik kɨram. Ponik hɨram mɨre manpen (o yenmik)
paan kewim te hɨr nenep mɨt neriuwe menmen im hɨr naa neit.
20 *Hɨr nenep mɨt miyapɨr yapɨrwe meriuwe menmen mɨr enum te mɨt
miyapɨr wen nau tɨ ap neweikɨn sip newet menmen enum, nises hɨm me
God au. Hɨr ap neweikɨn sip newet tɨpir, teinɨk ninaan me nu hɨr nimaam
me gol o silva o nan au. Menmen im hɨr newenɨpi niuk mɨr hɨram ap
mɨrɨak menmen kike au. Hɨram ap mamɨr menmen o memtau menmen
o mekrit men in men ein taau.
21 Hɨr ap neweikɨn sip newet menmen enum me tɨpir au, hɨr ap neweikɨn
sip newet menmen enum me hɨr nenep mɨt naa, menmen me nasi o nari
miyapɨr his newenem nɨrɨran, o nekintɨp menmen. Au, hɨr wen nisesim
nau neit.

10

Ensel kewet Jon tɨwei hɨrak ketɨwek kaak

1 Menmen im epei man, hi hɨr ensel hak wɨsenuk keke wit ke God kan.
Napɨ mɨwapɨnek mar ke klos mɨt neriuwetem mɨwapɨn yɨnk kɨr, manpen
(o yenmik) kewep hɨm kau paan kɨrak kau niu, nɨnaan mɨrak mɨr mɨre
wepni, hɨt mɨrak merhɨhe mar ke si.
2 Hɨrak ketenen buk hak kike kekre his mɨrak hɨrak kewep (o keyi)
kɨwaai. Hɨrak kewis hɨt yaaim mentar wan, hɨt henkik merp tɨ,
3 hɨrak in ek kɨnap kenɨne hɨm iuwe, hɨm kewen ken yanɨmɨn. Hɨrak
kenɨne hɨm iuwe te nepni mewenɨn mar ke hispɨnak wik (7) matɨp hɨm.
4 *Hɨram matɨp epei au, hi hare ewis menmen im mamu tɨwei, te hi
hemtau hɨm me mitɨk hak meke wit ke God man hɨrak ketpo kar ik: “Hɨm
me nepni mewenɨn hɨram metpim ti ap ewisɨm mau tɨwei kit emɨt! Ti
hɨsawɨnem ap ewepyapɨrem emɨt!”
5 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr ensel kerek nɨpaa kerp kentar wan metike
tɨ, hɨrak kɨkɨam his yaaim mɨrak men niu.
6 *Hɨrak kɨkɨam his yaaim mɨrak men niu, hɨrak katɨp kar ik: “Hi hatɨp
werek hekrehɨr ke God kerek nɨpaa kɨrɨak nepni, tɨ ketike wan, menmen
yapɨrwe mewim, hɨrak kerek kaku tipmain tipmain enum eik. Hi hatɨp
haiu ap mamerɨr wɨ meiyam mamnen au.
7 *Maain yi yayɨmtau ensel hak kar ke hispɨnak wik (7) hɨrak kaktenwo
taur kɨrak, menmen God kɨrɨakem kɨsawɨnem hɨram epei au mesi. Nɨpaa
God katɨp mɨt nɨrak profet menmen im hɨr newisɨm mau tɨwei. Te hɨram
mamnen mar ke nɨpaa hɨrak ketpor.”
8 Mɨtɨk ensel ik katɨp epei au, mɨtɨk keit wit ke God nɨpaa ketpo menmen,
hɨrak pɨke ketpo hɨm ketpo kar ik: “Ti eno ehɨt buk kewep (o keyi) kɨwaai
his yaaim me mɨtɨk ensel kerek kerp wan metike tɨ.”

---

* **9:20** Rev 16:9, 11; Ais 2:8, 20; 1Ko 10:19-20; Sam 115:4-7, 135:15-17; Dan 5:23 * **10:4** Dan 8:26, 12:4, 9 * **10:5** Diu 32:40; Dan 12:7 * **10:6** Nia 9:6; Sam 146:6 * **10:7** Dan 9:6, 10; Emo 3:7

9 *Hɨrak katɨp epei au, hi hen hɨr mɨtɨk ensel hi hetpɨwek har ik: “Ti
eweto buk kewep (o keyi) kɨwaai his mit.” Hɨrak kewenhi ketpo kar ik: “Ti
etɨwek ehɨk. Ti ehɨk hɨrak yaaik katɨn hɨm, te maain mekre tu kit hɨrak
enuk hɨm sisi.”
10 Hɨrak ketpo epei au, hi heit buk ik ke his me mɨtɨk ensel hi haak. Hi
haak hɨrak yaaik katɨn hɨm kɨre hɨnaan, te maain hi haak henektɨn, hɨrak
kekre tu kai enuk hɨm sisi kentar hɨm enum mekrerek maain mamnen
mamnep mɨt.
11 Hi haak henektɨn, mɨtɨk ketpo kar ik: “Buk ik ti nepei haak hɨrak
kakɨkepit te ti pɨke atɨp awepyapɨr hɨm me God me menmen yapɨrwe
mamnen mɨt miyapɨr kerek natɨp hɨm ham hɨm ham nerer wit wit, yɨnk
kɨr hak hak, hɨr netike mɨt iuwe nɨr naanmɨpror.”

11

Hɨm me mɨtɨkɨt wiketeret ten tɨ tewepyapɨr hɨm me God

1 *Hɨrak ketpo epei au, hɨr neweto henmik netpo nar ik: “Ti eno enɨn mak
ke wɨnak iuwe ke God keit tɨ ketike kɨnaan mɨt newepwar menmen newet
God menmen menterim. Epei au, ti ewenhis mɨt miyapɨr kerek newenɨpi
niuk me God neitai.
2 *Te ti ap enɨn mak ke nɨwa hɨram meit witeik meweikɨn wɨnak iuwe
ke God au ekɨt! Ti ap enɨn mak ke nɨwa im mentar God kakwis mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel hɨr nanɨnen wit Jerusalem me 42 wenke hɨr naanmamre
mɨt nanu en, hɨr nanɨwaank menmen meitai.
3 Hi God awet mɨtɨkɨt wik tai menmen mai iuwe te hɨrakɨt tatno
tatwepyapɨr hɨm mai. Hɨrakɨt tatmɨr laplap mɨre bek rais tatɨteikɨn mɨt
hɨrakɨt yɨnk enuk teriuwe menmen enum mɨr te hɨrakɨt tatu tatwepyapɨr
hɨm mai me tito wikak wenke hispɨnak kiutɨp (o 42 wenke).
4 *Mɨtɨkɨt wik it hɨrakɨt tɨre nu Oliv wik tetike lam wik kerek nɨpaa mɨtɨk
profet Sekaraia ketpim, terp tɨ tɨrɨak menmen te Mɨtɨk Iuwe God kerek
kinɨn naanmɨpre mɨt nau tɨ hɨrak kɨret.
5 *Mɨt han hɨr hanhan nanɨksɨp, si mamɨke hɨm kɨrakɨt si tatɨn mɨt enun
in. Neimɨn hɨr nanɨksɨp hɨr nani nanriuwe si enum im.
6 *Hi awisɨkɨt hɨram yaaim me hɨrakɨt tatnip nepni te hawɨ ap kaknen me
wɨ hɨrakɨt terp tɨ tewepyapɨr hɨm mɨrakɨt. Hɨrakɨt iuwe te hɨrakɨt tertei
teweikɨnhis tɨpar hɨram mɨre hemkre, o tatɨwaank mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr
nanɨnap nanriuwe menmen enum. Wɨ hɨrakɨt hanhan tatrɨakem, hɨrakɨt
tatrɨakem.
7 *Maain mɨtɨkɨt wiketeret hɨrakɨt tatɨtɨp hɨm mɨrakɨt tatwepyapɨrem
epei au, tɨpir enuk keweikɨn kɨre miyak hɨrak kakniu kakoke hei enuk
kesikekre, hɨrak kakniu kaknen kaktikeret tatnepakɨt kakinɨnet kakɨksɨp
tati.
8 *Hɨrak kakinɨnet kakɨksɨp tati, herwe yɨnk mɨrakɨt mamwaai yayiwe
ke wit Jerusalem. Haiu matɨp tok piksa haiu menewem wit Sodom o Isip
mentar wit im mɨt newi hɨr mɨt enun nepan ne God. Hɨrak wit kerek Mɨtɨk
Iuwe kɨr mɨt newenkekik kau nu tentarakɨt.
9 Mɨt miyapɨr han natɨp hɨm ham hɨm ham nerer wit wit kerek mɨt nau tɨ,
hɨr nanɨr herwe yɨnk mɨrakɨt me wɨ wikak metike wɨ ham pɨnam kike. Hɨr

---

* **10:9** Esi 2:8, 3:1-3 * **11:1** Esi 40:3; Sek 2:1-2 * **11:2** Lu 21:24; Rev 12:6, 13:5 * **11:4** Sek 4:3, 11-14 * **11:5** 2Sml 22:9; 2Kin 1:10; Sam 97:3; Jer 5:14 * **11:6** 1Kin 17:1; Eks 7:17-20; 1Sml 4:8 * **11:7** Dan 7:21; Rev 12:17, 13:1, 7, 17:8 * **11:8** Lu 13:34

ap nanwis mɨt nanwisɨkɨt tatɨkre hei au nentar hɨr han enuk neriuweret hɨr hanhan nanrekyɨwekɨt enum.

10 Mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ hɨr han yaaik nanɨntar hɨrakɨt tati. Hɨr han yaaik te hɨr nanrɨre nanwetan menmen nanɨntar mɨtɨkɨt profet wiketeret hɨrakɨt tewaank mɨt miyapɨr nau tɨ terekyor enum hɨrakɨt taa.

11 *Hɨrakɨt tatwaai me wɨ wikak metike wɨ ham pɨnam kike, God kaksiuwe nap mamnen mamu mamɨkreret te hɨrakɨt pɨke tatɨkrit tatɨrp. Hɨrakɨt pɨke tatɨkrit tatɨrp, mɨt miyapɨr kerek nanɨret hɨr nanɨpɨrpɨr wɨsenum.

12 *Hɨr nanɨpɨrpɨr wɨsenum hɨr nanɨmtau hɨm me mɨtɨk keit wit ke God hɨrak kaktɨp kakɨr ik: “Yi wiketeret yi einiu einen in.” Hɨrak kakɨtpɨwekɨt mɨt enun nepan nɨrakɨt nanɨret tatniu tatɨkre napɨ tatno wit ke God.

13 *Hɨrakɨt tatno wit ke God, waswas tɨ kaktanɨk wɨsenuk, pɨnak kiutɨp ke wit kiutɨp hɨr nenke pɨnam mar hiswiyen (10), hɨrak kakwep te mɨt miyapɨr nanɨr ke 7,000 nani nanɨt ein. Mɨt han wen nanu wit Jerusalem hɨr nanɨpɨrpɨr wɨsenum nanwenɨpi niuk me God kerek kau wit kɨrak iuwe.

14 *Menmen im mamnen te menmen enum namba 2 hɨram mamɨsi. Yi eiyɨmtau. Maain kike menmen enum namba 3 mamnen.”

Ensel hak (namba 7) hɨrak ketenwo taur kɨrak

15 *Hɨrak ketpo menmen im epei au, hi hemtau ensel hak (namba 7) ketenwo taur kɨrak. Hɨrak ketenwo taur kɨrak, hi hemtau hɨm me ensel neit wit ke God hɨr nɨnap natɨp: “Mɨt miyapɨr nerer wit wit nau tɨ, in ek Mɨtɨk Iuwe kaiu ketike Mɨtɨk Krais kerek hɨrak kehimɨtanek ken kɨkaap mɨt ne tɨ hɨrakɨt tatinɨn naanmamre mɨt miyapɨr yapɨrwe. Hɨrak kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik naanmamri.”

16 *Hɨr natɨp epei au, mɨt iuwe nar 24 kerek nau yeno me mɨt iuwe menep ninaan me God, hɨr newen ninɨp nɨwaai newis maat ken tɨ newenɨpiyek.

17 *Hɨr newenɨpiyek natɨp nar ik:

“Haiu matɨp haiu han yaaik merwit. Ti God kaiu mɨtɨk iuwe. Nɨpaa ti hepu ere in ti hepu. Haiu han yaaik mentar ti epei heit menmen mit iuwe naanmɨpre mɨt miyapɨr heriuwerem.

18 *Mɨt nerer wit wit hɨr epei han enuk nerwit nentar in ek ti han enuk heriuwi (o herweri). Wɨ epei man te ti skelim mɨt miyapɨr kerek nɨpaa naa. Wɨ in ti ewet mɨt kerek nɨrɨak menmen mit netike mɨt profet netike mɨt miyapɨr kerek newenɨpi niuk mit nises hɨm mit, ti ewetɨr menmen. Hɨr mɨt niuk iuwe, hɨr au weinɨn, ti ewetɨr menmen mit yaaim. Wɨ epei man te ti ehɨwaank mɨt miyapɨr kerek newaank mɨt miyapɨr nau tɨ.”

19 *Hɨr natɨp epei au, hi hɨr wɨnak iuwe ke God keit wit kɨrak kewep kɨhi kerp keit te hi hɨr bokis kontrak kehimɨtan hɨm God nɨpaa kewet mɨt ne Isrel em, hɨrak keit nɨmɨn kɨwaai yaain. Hi hɨr bokis keit nɨmɨn kɨwaai yaain, hi hɨr nepni mewenɨn hemtewem hɨram mewenɨn, hi hɨr tɨ kɨtanɨk, hawɨ yuwerep mɨre ais man tɨ.

12

Hɨm me mɨte wetike kɨrin enuk

---

* **11:11** Esi 37:5, 10 * **11:12** 2Kin 2:11 * **11:13** Rev 8:5, 16:18 * **11:14** Rev 9:12 * **11:15** Eks 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; Oba 21 * **11:16** Rev 4:4, 10 * **11:17** Rev 1:4, 8, 15:3 * **11:18** Sam 2:1, 46:6, 115:13; Ro 2:5; Rev 10:7, 19:5, 20:11-13 * **11:19** Rev 8:5, 15:5, 16:21; Hi 9:4

1 Menmen im epei man, hi hɨr menmen wɨsenum meit nepni. Hi hɨr
menmen mɨre mɨte. Hɨre weriuwet klos mɨrius mɨre wepni mau yɨnk kɨre.
Wenke kau kɨnɨk hɨt mɨre, hɨre wewis hɨr mar hiswiyen wik (12) mɨre hat
kerek mɨt iuwe hɨr nemun, hɨre wemun mau paan kɨre.
2 *Hɨre wepɨtu tu hɨmɨr ketnɨnɨwe weteiknen wawine nɨkan te hɨre
wenepɨp.
3 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr menmen ham wɨsenum meit nepni
mɨre kɨrin. Hɨrak yɨnk kɨrak kɨre ninɨk, hɨrak paan kɨrak kar hispɨnak
wik (7), kom mar hiswiyen (10) mewim. Hɨrak kewis hat me mɨt iuwe mar
hispɨnak wik (7) mau paan mɨrak im.
4 *Hɨrak kɨwaai ponik kɨrak keiyɨk kari hɨr ham miutɨp me pɨnam
wikak mau nepni. Hɨram lain mɨram mar wik mepu nepni, miutɨp au
hɨrak keriyaam keiyɨm ken tɨ. Hɨrak kerp menep ninaan me mɨte wepɨtu
kemerɨwe hɨre wawine nɨkan. Hɨrak kemerɨwe wawine nɨkan te hɨrak
kakɨkɨp kakɨk.
5 *Maain hɨre sip newenep hɨre wine nɨkan hɨrak kakinɨn naanmamre
mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit naanmamror werek werek wɨsenum.
Hɨre wine nɨkan epei au, kɨrin kakɨkɨp kakɨk au. Hɨr mɨt ensel ne God
netɨwekhis neiyɨk nen yeno kerek God kewim.
6 *Mɨte ip au wɨrɨr wen yaank weinɨk ap mɨt newik au, wit kerek God
nɨpaa epei kenipek his yaaim te hɨre wawu werek wawɨt en. Hɨr mɨt ensel
nɨrak naanmamrewe me tito wikak metike wenke hispɨnak kiutɨp (o 42
wenke).
7 *Hi hɨr menmen im epei au, mɨt ensel neit wit ke God hɨr nenepan.
Maikel ketike mɨt ensel nises hɨm mɨrak hɨr netike kɨrin ketike mɨt ensel
enun nɨrak hɨr yapɨrwe nenepan.
8 Hɨr yapɨrwe nenepan te kɨrin ketike ensel enun nɨrak ap ninɨni au.
Maikel ketike ensel nɨrak ninɨni te hɨr ap newisi nanu nanɨt wit ke God
me wɨ meiyam au.
9 *Hɨr nepɨr kɨrin ketike ensel nɨrak nɨnaaiwɨr wit ke God. Kɨrin, hɨrak
manpen (o yenmik) ke nɨpaa enum eik kepu, mɨt nenewek Seten, hɨrak
kepno menep ninaan me God kesiuwe hɨm katɨp God haiu mɨt enun. Hɨrak
mɨtɨk enuk kewises mɨt miyapɨr nerer wit wit nau tɨ. Hɨr ensel yaain ne
God nepɨrek ketike mɨt ensel nɨrak enun, hɨr newɨrek ketikeri nen tɨ.
10 *Hɨr newɨrek ketikeri nen tɨ, hi hemtau hɨm ke mɨtɨk keit wit ke God.
Hɨrak katɨp kar ik: “In ek God kaiu hɨrak ketaihis hɨrak kinɨn menmen
yapɨrwe keriuwe menmen mɨrak iuwe. Mɨtɨk kerek hɨrak kehimɨtanek kan
tɨ kɨkaap mɨt hɨrak keit menmen iuwe me God, hɨrak Mɨtɨk Iuwe. Hɨrak
Mɨtɨk Iuwe kentar mɨt ensel epei nepɨr mɨtɨk enuk kerek wɨtaan wanewik
hɨrak kepnen menep ninaan me God kesiuwe hɨm katɨp God mɨt naiu yinan
nau tɨ kerek nises hɨm mɨrak hɨr enun.
11 Naiu yinan hɨr epei ninɨnek neriuwe hemkre me Krais hɨrak kɨre
Sipsip kerek nɨpaa hemkre mewen men tɨ. Hɨm God kerek hɨr netpim
newepyapɨrem hɨram mekepi te hɨr ninɨnek. Hɨr ap nɨnaain nani te hɨr
hanhan nanu tɨ au. Hɨr newis mɨt enun nanɨp naa nentar hɨr nises God
hɨm mɨrak.
12 *Te yi mɨt yeit wit ke God yetike menmen yapɨrwe yi han yaaik eiyu. Te
yi mɨt miyapɨr yetike menmen yapɨrwe me tɨ yi naanmamre hɨras. Seten

* **12:2** Mai 4:10 * **12:3** Dan 7:7 * **12:4** Dan 8:10 * **12:5** Ais 7:14; 66:7; Sam 2:9; Rev 19:15
* **12:6** Rev 11:2-3 * **12:7** Ju 9 * **12:9** Lu 10:18, 22:31; Jen 3:1, 14; Rev 20:2 * **12:10** Jop 1:11; Sek 3:1 * **12:12** Ais 44:23, 49:13

epei kakɨkiuwe kaknen tɨ han enuk wɨsenuk kakriwaank kakɨntar hɨrak kertei wɨ epei man menep te God kakɨwaankek kakwɨrek kakɨkre si.”

13 Kɨrin kertei hɨr nepɨrek, hɨrak ken tɨ, hɨrak kekrit koyei mɨte kerek nɨpaa wine nɨkan hɨrak.

14 *Hɨrak koyei mɨte ip te kaaup au. Hɨr mɨt ensel newetɨwe yapɨr mei me hore hɨm te hɨre weiyɨm weniuwe wen yaank weinɨk mɨt ap newi au, hɨre waunaaiwɨr kɨrin enuk ek hɨre wen wawu wawɨt yanɨmɨn. Hɨre wawu wawɨt en tito wikak metike hawɨ hɨtan kiutɨp (o 42 wenke), hɨr naanmamprewe me menmen.

15 Hɨre wɨrɨr weniuwe wen, kɨrin kewep hɨm kɨrak, tɨpar wɨsenum mɨre mani mekiuwerek men. Tɨpar mekiuwerek men mises mɨte ip e, te sɨr mɨram mamnanep meiyɨp mamno hɨre wawi.

16 Sɨr mɨram mamnanep meiyɨp mamno, tɨ hɨrak kekepiye kewep te tɨpar mekiuwerek men nɨmɨn kerek nɨpaa kɨrin kenikɨnem meke hɨm kɨrak mɨnanep meiyɨp men.

17 *Tɨ kekepiye kewep te tɨpar men nɨmɨn kerek nɨpaa kɨrin kenikɨnem, hɨrak kɨrin han enuk wɨsenuk keriuwe mɨte ip, te hɨrak kɨnaiwɨrep kɨrɨr ken kaknep nɨkerek han hɨre nɨpaa winen. Nɨkerek in hɨr mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God hɨr natɨp newepyapɨr hɨr nises hɨm me Jisas.

18 Kɨrin ken kerp tenhaan ke wan.

13

Miyak wiketeret tewepyapɨr hɨrekses

1 *Kɨrin kerp tenhaan me wan eik, hi hɨr mɨtɨk keweikɨn kɨre miyak wɨsenuk hak kɨniu keke wan kan. Hɨrak kom mɨrak mar hiswiyen (10) mepu, paan mar hispɨnak wik (7) mewik. Hat me mɨt iuwe mar hiswiyen (10) mau kom mɨrak, niuk enum mau paan mɨrak mar hispɨnak wik (7). Niuk im hɨram hɨm enum metawɨn God.

2 *Miyak wɨsenuk kerek hi hɨrek keke wan kan, hɨrak yɨnk kɨrak kɨre pusi ke yaank niuk mɨrak lepat, hɨt mɨrak mɨre miyak enuk kinɨn sak niuk mɨrak bea, hɨm kɨrak kɨre pusi ke yaank kinɨn sak niuk mɨrak laion. Kɨrin kewetɨwek menmen mɨrak iuwe, hɨrak kewisɨk hɨrak naanmamre mɨt miyapɨr nerer wit wit nau tɨ, hɨrak kinɨn menmen yapɨrwe mau tɨ.

3 *Hi hɨr paan kiutɨp ke miyak wɨsenuk nɨpaa menmen makɨp wɨsenuk te hɨrak kaki. Au, hɨram mekiwo hɨrak kepu werek. Mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨr sak mau paan kɨrak hɨr nepɨrpɨr natɨp hɨrak iuwe te hɨr nisesik nemtau hɨm mɨrak.

4 Mɨt miyapɨr newenɨpi kɨri nentar hɨrak kewet miyak wɨsenuk menmen mɨrak iuwe te kakinɨn menmen yapɨrwe mau tɨ. Hɨr newenɨpi miyak kektikerek nentar hɨr han kitet hɨrak iuwe. Hɨr natɨp nar ik: “Keimɨn hɨrak iuwe kɨre miyak enuk ik e? Keimɨn hɨrak iuwe te kakinɨnek kaktikerek tatnepakɨt? Taauye!”

5 *God kewis miyak enuk ik katɨp hɨm enum hɨrak ketawɨn God. Hɨrak kewisɨk hɨrak kinɨn naanmamre menmen yapɨrwe mau tɨ me tito wikak metike hawɨ hɨtan keiyak.

6 God kewisɨk te hɨrak kewep hɨm kɨrak katɨp enum hɨrak ketawɨn God, wit ke God ketike hɨr yapɨrwe kerek nau wit kɨrak.

---

* **12:14** Dan 7:25, 12:7 * **12:17** Rev 11:7, 14:12 * **13:1** Rev 12:3, 17:3, 7-12 * **13:2** Dan 7:4-6
* **13:3** Rev 17:8 * **13:5** Dan 7:8, 25, 11:36; Rev 11:2

7 *God kewisɨk hɨrak ketike mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God
hɨr nenepan te hɨrak kinɨni. Hɨrak keit menmen iuwe te hɨrak kinɨn
naanmɨpre mɨt miyapɨr natɨp hɨm ham hɨm ham, yɨnk kɨr ham ham hɨr
ne weiwɨk yapɨrwe nerer wit wit.
8 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ nerer wit wit nanwenɨpi niuk me miyak
enuk wɨsenuk. Te mɨt miyapɨr kerek nɨpaa God ap kɨrɨak tɨ ketike nepni
wen au, hɨrak kewis niuk mɨr mau tɨwei mɨrak kehimɨteni hɨr nanu
nantikerek, hɨr ap newenɨpi niuk me miyak ik au. Tɨwei ik hɨrak tɨwei
ke Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip nɨpaa mɨt nakɨp hɨrak kaa.
9 Yi eiyɨmtau menmen mai! Neimɨn hɨr nemtau hɨm im hɨr han ekitetim
werek werek!
10 *Mɨt kerek God kehimɨteni mɨt han hɨr nanwisi nekre wɨnak enuk, hɨr
nanɨno nanɨkre wɨnak enuk. Mɨt han kerek God kehimɨteni mɨt han hɨr
nanwaai hɨne me his nanɨnɨp, maain hɨr nanwaai hɨne me his nanɨnɨp
nani keriyen. Mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God hɨr nanɨnakɨn tokim
nanises God werek werek nanɨntar menmen enum im mamnen.”
11 Menmen im epei man, hi hɨr tɨ kewep, miyak wɨsenuk hak kɨniu tɨ kan
niu ein. Miyak ik kom mɨrak wik mau paan kɨrak, hɨram mɨre kom me
sipsip te hɨrak katɨp enum kar ke kɨrin katɨp.
12 Miyak wɨsenuk kerek kises keiyak kinɨn kan, hɨrak keit menmen mɨrak
iuwe kekrehɨr kɨrak kekepik kenip mɨt miyapɨr nau nerer wit wit newenɨpi
niuk me miyak kerek nɨpaa menmen menep paan kɨrak ketnen te kaki, au
hɨram mekiwo hɨrak kepu werek.
13 *Miyak kerek kɨniu tɨ kan, hɨrak kɨrɨak menmen iuwe mɨt nɨrɨakem
nɨpaa taau. Hɨrak kɨrɨak menmen ham ham yapɨrwe, hɨrak kari si meke
nepni man tɨ te hɨr mɨt miyapɨr nerp en nɨrek hɨrak kɨrɨak menmen im.
14 *Hɨrak kewises mɨt miyapɨr yapɨrwe nan nerer wit wit keriuwe
menmen iuwe miyak wɨsenuk kewisɨk hɨrak kɨrɨakem menep ninaan
mɨrak. Hɨrak kewisɨsorek ketpor kari han kɨr keriuwerek te hɨr nime nu
ninaan mewim mar ke yɨnk ke miyak kerek hɨne kenep paan kɨrak metnen
kaki au hɨram mekiwo, hɨrak kepu kepeit.
15 *Miyak kinɨn kan kewis miyak kerek kisesik hɨrak kɨkɨak nu mɨre yɨnk
ke miyak kinɨn kan. Hɨrak kekrit kepu kari nap. Yɨnk ik hɨrak kekrit kepu
kari nap hɨrak katɨp kɨre mɨtɨk. Mɨt miyapɨr kerek nɨnapen newenɨpi niuk
mɨrak, hɨrak kaknipi hɨr nani.
16 Hɨrak kɨrɨak menmen ik ketike menmen hak enuk. Hɨrak kenip mɨt
miyapɨr yapɨrwe niuk mɨr iuwe, niuk weinɨm, mɨt kerek netenen pewek
yapɨrwe, mɨt han au hɨr nepu weinɨn, mɨt nɨrɨak menmen neit pewek
mererim, mɨt han au nɨrɨak menmen me mɨt iuwe naanmɨpri nɨrɨakem
weinɨn. Hɨrak kenipi hɨr enwisyaan mak emu his yaaim o emu maat kɨr.
17 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr ap newisyaan mak me miyak enuk o namba
mɨrak mau his yaaim or maat kɨr, hɨr ap te nansiuwe menmen mɨr nanɨt
pewek mamrerim o nanɨno nanwɨr pewek nanɨt menmen taau.
18 Haiu han ekitet menmen im werek werek. Mɨt miyapɨr kerek nertei
menmen werek werek, hɨr nanwenhis namba me miyak enuk. Namba im
hɨram niuk me mɨtɨk. Namba im mɨrak hɨram mar 666.

---

* **13:7** Rev 11:7 * **13:8** Sam 69:28; Rev 3:5, 5:6, 17:8, 20:12, 15, 21:27 * **13:10** Jer 15:2, 43:11; Mt 26:52; Rev 14:12 * **13:13** Mt 24:24; 2Te 2:9-10 * **13:14** Rev 19:20; Diu 13:1-4 * **13:15** Dan 3:4-6 * **13:17** Rev 14:9, 11, 16:2, 19-20, 20:4

14

Mɨt nar ke 144,000 nine henye

1 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨrak
kerp wit Jerusalem, niuk mɨrak ham mɨniu (o neiyɨp) Saion. Hɨrak ketike
144,000 mɨt miyapɨr kerek niuk mɨrak metike niuk me Haai kɨrak God mau
maat kɨr, hɨr nerp ein.
2 *Hi epei hɨri nerp ein, hi hemtau menmen meke nepni man. Hɨram
matɨp hɨm iuwe mɨre hɨtɨk siurik me sɨrsɨr men tɨ o mɨre nepni mewenɨn.
Menmen hi hemtewem hɨram mɨre mɨt hɨr nɨram gita mɨr.
3 *Hɨr mɨt yapɨrwe nar ke 144,000 hɨr nerp menep yeno kerek Mɨtɨk Iuwe
God kewik. Hɨr nerp ein nine henye hak yaaik menep menmen tekyaait (4)
hɨram mepu hɨram metike mɨt iuwe nar 24. Mɨt han nertei nine henye im
au. Hɨr mɨt miyapɨr keriyen nɨpaa God ketorhis ne mɨt nau tɨ.
4 *Mɨt miyapɨr in hɨr yaain nɨre mɨte ap wɨwaai wetike mɨtɨk wen au, hɨr
nises God werek werek. Hɨr yaain nɨre mɨt ap nari miyapɨr his newenem
nɨrɨran au, hɨr ap newenɨpi niuk me tɨpir enum o miyak enuk au. God
kerekek.
5 *Hɨr mɨt miyapɨr yaain. Hɨr ap natɨp hɨm newisesik mei me wɨ hɨr nau
tɨ au.

Mɨtɨkɨt ensel wikak tatɨp hɨm mɨrakɨt

6 Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel hak keniuwe keke niu kan.
God epei keriuwetek kan tɨ kakwepyapɨr hɨm yaaim mɨrak mamu mamɨt
tipmain tipmain enum eik. Hɨrak kan kaktɨp hɨm im mamno mɨt miyapɨr
hɨr yɨnk hak hak, hɨr natɨp hɨm ham, hɨm ham, hɨr ne weiwɨk yapɨrwe nau
nerer wit wit.
7 *Hɨrak kɨnap katɨp kar ik: “Yi einain God eiyises hɨm mɨrak eiwenɨpi
niuk mɨrak eiyɨntar wɨ epei man te God kakɨnke mɨt miyapɨr nau tɨ. Yi
eiwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe God kerek kewis tɨ ketike nepni, wan metike
mani, hɨtɨk, heipun. Yi eiwenɨpi keiyak au ekɨt!
8 *Hi hɨrek epei kan ken, hi hɨr mɨtɨk ensel hak kisesik kɨnap katɨp kar
ik: “Eiyɨmtewek! Wit iuwe niuk mɨrak Babilon epei kewaank. Mɨt miyapɨr
nau wit Babilon hɨr epei nari han ke mɨt miyapɨr nau nerer wit wit hɨr
nisesi nɨrɨak menmen enum newenɨpi niuk me tɨpir, neweikɨn sip newet
God. Mɨt nau Babilon hɨr nɨre mɨte hɨre wetenen kap wain mekrerem, hɨre
wari han ke mɨt te hɨr nanɨm te hɨr nanwaai nantikerep.”
9-10 **Ensel ik epei kan ken, hi hɨr ensel hak kɨkaru kekiuwe kan kɨnap
katɨp kar ik: “Mɨt miyapɨr kerek hɨr newenɨpi niuk me miyak enuk o
nu mɨre yɨnk ke miyak wɨsenuk o hɨr neit mak mau his mɨr o maat kɨr,
hɨr nanɨm tɨpar wain enum hɨm sisi mekre kap me God. Wain im hɨram
mehimɨtan menmen enum God kakrɨak mɨt em kakɨntar hɨr nenipek han
enuk wɨsenum. Mɨt narik God kakwisi nanɨkre si metnen metike nan salfa
mɨkap si, hɨr yɨnk kɨr kaknen (o mamiyewor) wɨsenuk te ensel yaain netike
Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨr nanɨrp nanɨri hɨr nanɨkre si.
11 *Si tɨwekre me si kerek mɨrɨak yɨnk kɨr kaknen (o mamiyewor), hɨram
mamno niu tipmain tipmain enum eik. Mɨt miyapɨr kerek newenɨpi miyak
enuk ketike yɨnk kar ke yɨnk ke miyak enuk o mɨt neit mak mɨrak mau

---

* **14:1** Rev 3:12, 7:3-4 * **14:2** Esi 1:24, 43:2; Rev 1:15, 19:6 * **14:3** Sam 149:1; Ais 42:10; Rev 5:9, 7:4 * **14:4** Ef 5:27 * **14:5** Sam 32:2; Sef 3:13 * **14:7** Rev 10:6 * **14:8** Ais 21:9; Rev 17:2, 18:2, 3; Jer 51:7, 8 * **14:9-10** Rev 13:12-17 * **14:9-10** Sam 75:8, 11:6; Ais 51:17, 22; Jer 25:15; Rev 15:7, 16:19, 19:20, 20:10, 21:8; Jen 19:24; Esi 38:22 * **14:11** Ais 34:10; Rev 13:12-17

his mɨr o maat kɨr, si im mamnip yɨnk kɨr kaknen (o mamiyewor) te si im hɨram ap mami wɨtaan o wanewik au, mamu mamɨt te hɨr mɨt miyapɨr nanu werek werek au.”
12 *Menmen enum me miyak enuk mamnen te mɨt miyapɨr nises hɨm me God o nises hɨm me Jisas werek werek, hɨr nanɨnakɨn tokim nanɨrp.

13 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau hɨm me mɨtɨk ensel keit wit ke God katɨp kar ik:
“Ti ewis menmen im mau tɨwei: Mɨt miyapɨr kerek nises Mɨtɨk Iuwe God, hɨr nani in ere maain te hɨr han yaaik enu.” God Hɨmɨn Yaaik katɨp, “Hɨm im hɨram yaaim. Hɨr nani nanɨnaaiwɨr menmen hɨr epei nɨrɨakem, hɨr nanu yain yain. Hɨr nanu yaain yaain nanɨntar menmen nɨpaa hɨr nɨrɨakem hɨram mamnen mamtikeri.”

Ensel neithis mɨt miyapɨr neriyei neri nan God

14 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr napɨ kɨre hike kau nepni. Hi hɨr napɨ kɨre hike kau nepni, mɨtɨk kɨre Krais hɨrak kewik hɨrak kekun hat gol ke mɨt iuwe kau paan kɨrak. Hɨrak ketenen hɨne ke his tɨknuk enuk.
15 *Hi hɨrek epei au, mɨtɨk ensel hak ketpaan keke wɨnak iuwe ke God kan kenɨne mɨtɨk kerek kau napɨ ketpɨwek hɨm iuwe kar ik: “Ti ehɨt hɨne ke his kit ewaaiyek eremir menmen. Wi epei man menmen mau tɨ hɨram epei maa te ti eremir.”
16 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk kau nepni hɨrak kɨwaai hɨne ke his kɨrak. Hɨrak kɨwaai hɨne kɨrak keremir menmen yapɨrwe mau tɨ.
17 Hɨrak keremir menmen mau tɨ, mɨtɨk ensel hak keke wɨnak iuwe ke God ketpaan kan, kɨre mɨtɨk kau nepni hɨrak ketenen hɨne ke his tɨknuk enuk.
18 Hɨrak kan witeik, ensel hak kerek naanmɨpre si, hɨrak kɨnaaiwɨr kɨnaan kerek mɨt newepwar menmen newet God em. Hɨrak kɨnaaiwɨr kɨnaan kenɨne ensel ketenen hɨne ke his tɨknuk enuk ketpɨwek hɨm iuwe kar ik: “Ti ewaai hɨne kit eremirɨr waai wain nɨkim mɨram mau tɨ entar nɨkim hɨram epei mewɨnki.”
19 *Hɨrak katɨp epei au, ensel ketenen hɨne ke his kɨrak kɨwaaiyek keremirɨr nɨkim hɨram mewɨnki. Hɨrak keremirɨr hɨram mewɨnki, hɨrak ketɨwem keiyɨm ken kewɨrem mekre sar te hɨr mɨt ensel neit henkɨp (o henpɨk) nesesim tɨpar mamno. Sar im hɨram tok piksa mehimɨtan God han enuk hɨrak kaknep mɨt nau tɨ.
20 Hɨr neses nɨkim im mekre sar meit menpɨn me wit. Hɨr nesesim, hemkre meke sar hei kɨrak men mɨre mani kɨniu men yanɨmɨn mar ke 320 kilomita. Hɨram men mau niu mar ke waai mau teruk me hos.

15

Ensel nar ke hispɨnak wik (7) netenen menmen enum mar hispɨnak wik (7).
1 *Hi hɨr menmen me hemkre epei au, hi hɨr menmen ham iuwe meit wit ke God. Hi hɨr mɨt ensel nar hispɨnak wik (7) nanɨnep mɨt. Menmen im enum mamno tɨ mamnep mɨt te maain God han enuk epei au, menmen enum epei au mesi.

---

* **14:12** Rev 13:10, 12:17 * **14:13** 1Ko 15:58; Hi 4:10 * **14:14** Dan 7:13 * **14:15** Joe 3:13; Mt 13:39-40 * **14:19** Ais 63:3, Kra 1:15; Rev 19:15 * **15:1** Lev 26:21; Rev 15:6-7

2 *Hi hɨr mɨt ensel epei au, hi hɨr menmen mɨre wan hɨrak kɨre glas si
merhɨhe mekrerek. Hi hɨr wan metike mɨt miyapɨr kerek epei netike miyak
enuk, nu mɨre yɨnk mɨrak ketike namba me niuk mɨrak, hɨr netikeri hɨr
nenepan, te mɨt miyapɨr ninɨni nentar hɨr ap newenɨpi niuk mɨr. Hɨr nerp
menep wan hɨr netenen gita kerek God kewtɨrem.
3 *Hɨr netenen gita hɨr nine henye nɨpaa Moses mɨtɨk kerek kɨrɨak
menmen me God hɨrak kewisɨm metike hɨm me Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip.
Hɨr nine henye natɨp nar ik:
"God kaiu Iuwe ti Mɨtɨk Enuk Manpenuk, menmen ti hɨrɨakem hɨram
yaaim iuwe.
Ti kerek naanempre haiu mɨt metike menmen yapɨrwe nɨpaa ein ere in ere
maain, ti hɨrɨak menmen yaaim hɨram werek werek.
4 *Neimɨn hɨr ap nanwenɨpi niuk mit a?
Au, hɨr yapɨrwe nanɨnen nanwenɨpi niuk mit. Hɨr nanwenɨpi niuk mit ti
kaiu Iuwe, nantɨp ti Mɨtɨk Enuk Manpenuk nanɨntar ti kiutɨpen ti
kerekek wetpen enuk heit.
Te mɨt miyapɨr nerer wit wit nanɨnen nanwenɨpi niuk mit nanɨntar hɨr
yapɨrwe nɨr menmen yaaim ti herekyorem."
5 *Hɨr nine henye epei au, hi hɨr haau iuwe mɨt nehimɨtanem hɨram me
God keit nɨmɨn ke wɨnak kɨrak kɨhi kerp yaain, hi hɨr haau God kewim.
6 *Hi hɨr haau God kewim, te hi hɨr ensel nar hispɨnak wik (7) kerek
netenen menmen enum mar hispɨnak wik (7) hɨr neke wɨnak ke God
netpaan nen. Hɨr namɨr klos hɨram mɨrius mɨre hike mɨr hɨmɨn. Ni mɨre
gol meweikɨn han pank kɨr.
7 *Hɨr epei nen witeik, te menmen miutɨp me menmen tekyaait (4) kerek
mepu yeno me God, hɨrak kewetɨr mɨn mar hispɨnak wik (7). God kerek
kaku tipmain tipmain enum eik, hɨrak wen han enuk te han enuk mɨrak
meweikɨnhis mɨre tɨpar mɨwaai mekre mɨn im.
8 *Hɨram mɨre tɨpar mɨwaai mekre mɨn im, si tɨwekre me menmen iuwe
me God metike menmen mɨrak merhɨhe hɨram mɨwapɨn wɨnak ke God keit
nɨmɨn. Hɨram mɨwapɨn wɨnak ke God, keiyak kiutɨp keit wit ke God ap te
kakno nɨmɨn en ere menmen enum mar hispɨnak wik (7) eim kerek ensel
nar hispɨnak wik (7) hɨr netenenim hɨram epei au mesi.

16

Mɨt ensel neit menmen enum mekre mɨn neiyɨm nen newɨrem mamno tɨ

1 *Si tɨwekre mɨwapɨn wɨnak ke God, hi hemtau hɨm me mɨtɨk hak
kekrerek katɨp hɨm iuwe kar ik: "Yi eiyɨt mɨn kerek menmen enum me han
enuk me God meweikɨn his mɨre tɨpar mekrerem, yi eiyɨm eino eiwenem
emno tɨ."
2 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak mɨtɨk ensel kiutɨp kinɨn keit mɨn mɨrak
keiyɨm ken kewɨr menmen enum mekrerem men tɨ. Hɨram men tɨ
menep mɨt miyapɨr kerek newenɨpi niuk me miyak enuk ketike teinɨk mɨt
nesipaak mɨre yɨnk kɨrak, hɨr newis mak mau yɨnk kɨr. Hɨram menep yɨnk
kɨr ketnen hɨrak kenen (o meiyewor).

---

* **15:2** Rev 4:6, 5:8 * **15:3** Eks 15:1; Rev 11:17, 16:7; Sam 92:5; 139:14, 145:17 * **15:4** Jer 10:6-7; Sam 86:9 * **15:5** Eks 38:21 * **15:6** Rev 15:1 * **15:7** Rev 14:10 * **15:8** 1Kin 8:10-11; Ais 6:4; Esi 44:4 * **16:1** Ais 66:6; Rev 16:17; Sam 69:24; Jer 10:25; Esi 22:31; Sef 3:8 * **16:2** Eks 9:10; Diu 28:35; Rev 13:12-17

3 *Menmen im epei menep mɨt, hi hɨr ensel hak (namba 2) kisesik ken
kewen menmen enum mekre mɨn hɨram men wan iuwe. Men wan iuwe
meweikɨn mɨre herwe hemkrik te menmen yapɨrwe mau mekre wan maa.
4 *Menmen yapɨrwe mau mekre wan maa, hi hɨr mɨtɨk ensel hak (namba
3) hɨrak kan kewen menmen enum mekre mɨn mɨrak men mani metike
hɨtɨk, hɨram meweikɨn mɨre hemkre.
5 *Hɨram meweikɨn mɨre hemkre, hi hemtau mɨtɨk ensel kerek
naanmɨpre mani metike hɨtɨk hɨrak katɨp kar ik: "God ti kerekek ti yaaik.
Nɨpaa ere in ti hepu hepeit. Menmen enum ti hɨrɨakem hewaank tɨpar
hɨram meteikɨn ti yaaik.
6 *Ti yaaik hentar nɨpaa hɨr mɨt nau tɨ nenep mɨt miyapɨr kerek nises
hɨm mit netike mɨt profet nit hemkre mɨr mewen. Te in ek ti heweikɨn tɨpar
mɨre hemkre hɨr nanɨm ti enɨp enrerim me menmen nɨpaa hɨr nɨrɨakem."
7 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau hɨm ke mɨtɨk hak kerp kɨnaan kerek
ensel newepwar menmen newet God em, hɨrak katɨp kar ik: "Mɨtɨk Iuwe
God ti enuk manpenuk. Menmen enum ti erekyorem enɨp enrerim me
menmen enum nɨpaa hɨr nɨrɨakem, hɨram yaaim."
8 Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel hak (namba 4) hɨrak kewen
menmen enum mekre mɨn kɨrak men wepni. Men wepni te hɨram si taak
mɨt miyapɨr yɨnk kɨr.
9 *Hɨrak si taak yɨnk kɨr hɨr nene God netpɨwek enum me menmen im
manɨp nentar God hɨrak kari menmen im man menep mɨt. Hɨr nɨnapen
neweikɨn sip newet menmen enum hɨr nisesim, hɨr ap newenepi niuk me
God hɨrak Iuwe. Au, hɨr nenerek wen nises han kɨr enuk.
10 *Menmen im epei man hi hɨr mɨtɨk ensel hak (namba 5) kewen
menmen enum meke mɨn kɨrak men yeno kerek miyak enuk kewim, te
menmen mɨre wɨtaan toto mɨwapɨn ti merer wit wit kerek miyak enuk
hɨrak naanmɨpre mɨt miyapɨr. Wɨtaan toto mɨwapɨn tɨ merer wit wit te
mɨt miyapɨr nɨnakɨn nin kɨr nentar yɨnk kɨr kenen (o meiyewor).
11 *Hɨr nɨnakɨn nin kɨr te hɨr han kitet menmen enum mau yɨnk kɨr te
hɨr nene God neriuwerem. Hɨr ap neweikɨn sip newet menmen enum au.
Hɨr nises han kɨr.
12 Menmen im epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel hak (namba 6) kan kewen
menmen enum mekre mɨn kɨrak men mani iuwe Yufretis. Hɨram men
mani Yufretis, hɨrak kenke keweikɨn kɨre yayiwe te mɨt iuwe naanmɨpre
mɨt miyapɨr nau tɨ kerek wepni kewep kn hɨr neke mani wi kɨrak nanɨnen.
13 Mani Yufretis kenke epei au, hi hɨr hɨmɨn enum wikak hɨram meweikɨn
mɨre pato o minaap. Hɨram metpaan meke hɨm ke kɨrin, miyak enuk tetike
miyak enuk keiyak niuk mɨrak profet enuk kewisesik.
14 *Hɨmɨn im hɨram me herwe kerek hɨram mɨrɨak menmen yaaim
mirakel nɨpaa mɨt nɨrem au. Hɨmɨn wikak im men mɨt iuwe ninɨn
naanmɨpre mɨt nerer wit wit nau tɨ, hɨram mari han kɨr te hɨr nererik
nantike God nanɨnepan me wɨ hɨrak God kerek hɨrak Iuwe Manpenuk
kehimɨtan mɨt hɨr nantikerek nanɨnepan.
15 *"Hi Jisas hi etpi! Hi anen waswas me wɨ yi yepɨtariyem yar ke mɨtɨk
enuk kekintɨp menmen. Mɨt kerek hɨr naanmamre werek werek menmen

* **16:3** Eks 7:17-21 * **16:4** Sam 78:44 * **16:5** Rev 1:4; Sam 119:137 * **16:6** Sam 79:3; Ais 49:26
* **16:7** Rev 15:3, 19:2; Sam 19:9 * **16:9** Rev 9:20-21, 16:21 * **16:10** Eks 10:22; Ais 8:22 * **16:11**
Rev 9:20-21, 16:12; Ais 11:15; Jer 50:38 * **16:14** 1Te 5:2; Rev 19:6, 15, 19 * **16:15** Rev 3:3, 18

maain mamnen, hɨr han yaaik nanu. Hɨr ap yɨnk enuk me menmen im mamnen mamre mɨt kerek klos au hɨr ne puk weinɨk nen witeik.”

16 *Hɨmɨn enum wikak meithis mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr nau tɨ, hɨr nan nererik neit wit niuk mɨrak me hɨm Hibru hɨram Amagedon.

17 *Hɨr nererik epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel hak (namba 7) kewen menmen enum mekre mɨn kɨrak men mɨre nɨme. Epei au, mɨtɨk keke wɨnɨak iuwe ke God menep yeno me mɨtɨk iuwe, hɨrak ketɨp hɨm iuwe kar ik: “Menmen God kɨrɨakem kenep mɨt keriuwerem hɨram epei au meit.”

18 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr nepni mewenɨn mari winen men ein men ein, hɨram mewɨnɨn wɨsenum tɨ kɨtanɨk wɨsenum. Nɨpaa God kɨrɨak tɨ ere in ap tɨ kɨtanɨk karik au. Ti kɨtanɨk hɨram minɨn tɨ me nɨpaa ein.

19 *Tɨ kɨtanɨk wɨsenum te wit iuwe Babilon kewep pɨnak pɨnak ere wikak, wit iuwe me wit yapɨrwe mewaank. God ap han kaa menmen enum mɨt ne Babilon nɨrɨakem te hɨrak han enuk kanɨp keriuwe menmen im, hɨrak kewaanki kɨre mɨt hɨr naam tɨpar si enum wɨsenum mɨnɨn hɨr nɨnap.

20 *Tɨ kɨtanɨk wɨsenum te mɨniu (o neiyɨp) iuwe metike tɨ wit wan kimaak keketik, hɨram yapɨrwe mewep menke. Mɨniu (o neiyɨp) mewep menke mɨwaai, wit wan kimaak keketik mewep mɨnatɨn men mɨsawɨn mekre wan meit nɨmɨn.

21 *Menmen im wen mepnen, hi hɨr ais iuwe mɨre nan hɨram nɨmenum mɨre 50 kilogram hɨram meke nepni man menep mɨt miyapɨr nerer wit wit nau tɨ, hɨram mewaanki. Mɨt miyapɨr nene God nentar ais enum im kerek manɨp hɨram menmen enum enum.

17

Hɨm me mɨte enu wari mɨt his wewenem

1 *Menmen im man menep mɨt epei au, ensel kiutɨp ke mɨtɨkɨt ensel tar ke hispɨnak wik (7) kerek tetenen mɨn mar hispɨnak wik (7), hɨrak kan ketpo kar ik: “Ti etikewa euno hi ateiknut menmen enum God kakrɨak mɨte enu wari mɨt his wewenɨnem. Hɨre wehimɨtan wit iuwe kɨpwaai menep mani yapɨrwe.

2 *Mɨt iuwe kerek ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr nerer wit wit nau tɨ, hɨr netike mɨte ip hɨr neiyewewan. Hɨre wenip mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ hɨr nɨre mɨt epei naam tɨpar si enum hɨr netaritari. Hɨre wenipi narik neriuwe menmen hɨre wari han kɨr keriuwerem (te hɨr newenɨpi niuk me tɨpir enum).”

3 *Hɨrak ketpo epei au, hɨrak ketauhis hɨmɨn kai, hawɨr wen wiun wit weinɨk mɨt auri en. Hawɨr wiun en, hi hɨr mɨte piutɨp wau miyak wɨsenuk kɨre yɨwir. Niuk yapɨrwe mau yɨnk kɨrak te hɨram niuk enum matɨp enum metawɨn God. Paan mar hispɨnak wik (7) mewik, kom mar hiswiyen (10) mau menterim.

4 *Mɨte hɨre weriuwet klos mɨre wenip, klos mɨre ninɨm, hɨre weses weriuwe menmen yaaim me gol o pewek o wɨpe yehes. Hɨre wetenen kap me gol mekre his mɨre wauri han ke mɨt han weriuwerem. Menmen enum menip God han enuk metike menmen enum hɨre wɨrɨakem me wari mɨt his wewenɨnem hɨram mɨwaai mekre kap mɨre hɨram meweikɨn mɨre tɨpar.

---

* **16:16** Het 5:19; Sek 12:11 * **16:17** Rev 16:1 * **16:18** Rev 8:5 * **16:19** Rev 14:8, 10 * **16:20** Rev 6:14 * **16:21** Eks 9:24; Rev 11:19, 16:9, 11 * **17:1** Jer 51:12-13; Rev 17:15 * **17:2** Ais 23:17; Rev 14:8 * **17:3** Rev 13:1 * **17:4** Esi 28:13, 16; Rev 18:16; Jer 51:7

5 *Hi hɨr niuk mau maat kɨre hɨram tok piksa hɨram matɨp mar im: “Mɨte
ip e hɨre wehimɨtan wit Babilon Iuwe. Hɨre miye pe miyapɨr yapɨrwe nari
mɨt his newenɨnem. Hɨre miye pe menmen enum yapɨrwe mɨt miyapɨr
nerer wit wit nau tɨ hɨr nɨrɨakem.”
6 *Hi hɨrep hɨre wetaritari wɨre mɨtɨk kaam tɨpar si enum wentar hɨre
waam hemkre me mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God ketike hɨm me Jisas
kerek newepyapɨr hɨr nisesik te mɨt nanɨp hɨr naa. Hi hɨrep te hi han kai
kekrit hi han kitet har ik: “Hɨre peimɨn?”

7 *Hi wen han kitet mɨte ip, te mɨtɨk ensel ketpo kar ik: “Ti henmak te
ti han kitet mɨte ip e yapɨrwe? Hi etput ewepyapɨr mɨte ip wetike miyak
kerek hɨrak paan hispɨnak wik (7) kom mar hiswiyen (10), mɨte ip wau sip
kɨrak, hɨr neimɨn.
8 *Miyak enuk ti epei hɨrek, hɨrak nɨpaa kepu tɨ te in ek au, hɨrak
kɨnaiwɨrek. Hɨram menep te hɨrak kakɨtpaan kakɨke hei enuk kesikekre,
hɨrak kakno kakɨwaank kaki kakɨkrerek. Mɨt miyapɨr nau tɨ kerek God ap
kewis niuk mɨr mau tɨwei mɨrak nɨpaa wɨ hɨrak ap kɨrɨak tɨ metike nepni
wen au, mɨt miyapɨr in hɨr nanɨrek hɨr han kekrit. Hɨr han kekrit nentar
miyak ik nɨpaa kepu tɨ te in ek au. Maain hɨrak pɨke kaku te hɨr nanɨrek
nanɨpɨrpɨr.
9 “Mɨt kerek nertei menmen werek werek hɨr han ekitet menmen im.
Paan mɨrak mar hispɨnak wik (7) hɨram wit iuwe kiutɨp mɨt nimaak kau
mɨniu (o neiyɨp) mar hispɨnak wik (7). Mɨte ip wau sip kɨrak hɨre wau weit
wit iuwe eik.
10 Paan hispɨnak wik (7) im hɨram mehimɨtan wit iuwe kiutɨp ketike mɨt
iuwe hispɨnak wik (7) naanmɨpre mɨt miyapɨr nau tɨ. Mɨt iuwe hispɨnak
(7) hɨr epei nen naa. Kiutɨp hɨrak wen kepu, keiyak ap kan naanmamre mɨt
wen au. Maain hɨrak kaknen hɨrak kaku kike keremem.
11 Miyak enuk nɨpaa kepu tɨ te in ek au, hɨrak mɨtɨk iuwe hak ke hɨr nar
hispɨnak wikak (8) hɨrak ketike mɨt han en nar ke hispɨnak wik (7) hɨr ninɨn
naanmamre mɨt miyapɨr nau tɨ. Maain hɨrak kakno kakɨwaank kaki.

12 *“Kom mar hiswiyen (10) ti epei hɨrem, hɨram mehimɨtan mɨt iuwe nar
hiswiyen (10). Hɨr ap nɨre mɨt iuwe wen au, te maain hɨr nanɨt menmen
iuwe nantike miyak enuk te hɨr naninɨn naanmamre mɨt miyapɨr nanu tɨ
me wɨ mei kike.
13 Mɨt nar hiswiyen (10) hɨr nau han kiutɨp te hɨr nanwet miyak enuk
menmen mɨr iuwe te hɨrak kakɨkrehɨr kɨr naanmamre menmen mɨr.
14 *Hɨr mɨt nar hiswiyen (10) nantike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨr
nanɨnepan te hɨrak kaktike mɨt kerek hɨrak kari han kɨr kenɨnor hɨr nises
hɨm mɨrak, hɨr naninɨn mɨt enun in. Hɨr naninɨni nanɨntar hɨrak kerekek
Mɨtɨk Iuwe kerek God kewetɨwek menmen mɨrak iuwe kinɨn mɨt iuwe
yapɨrwe nerer wit wit, hɨrak naanmamre mɨt iuwe kerek naanmɨpre mɨt
miyapɨr han.”

15 *Mɨtɨk ensel ik hɨrak wen ketpo kar ik: “Mani tɨpar kerek ti hɨr mɨte
enu wari mɨt his wewenɨnem hɨre wau menep in, hɨram mehimɨtan mɨt
miyapɨr natɨp hɨm ham hɨm ham, yɨnk kɨr hak hak, hɨr ne weiwɨk yapɨrwe
nau nerer wit wit.
16 *Kom mar hiswiyen(10) mehimɨtan mɨt nɨpaa ti hɨri netike miyak enuk
hɨr han enuk nɨnapen mɨte enu ip kerek wari mɨt his wewenorem. Hɨr
nanɨnen nanri menmen mɨre yapɨrwe te hɨr nanwɨr mɨte wawɨ puk weinɨk

---

* **17:5** Rev 14:8 * **17:6** Rev 18:24, 19:2 * **17:7** Rev 13:1 * **17:8** Rev 11:7, 13:8; Dan 12:1
* **17:12** Dan 7:24 * **17:14** 1Ti 6:15 * **17:15** Ais 8:7; Jer 47:2 * **17:16** Rev 18:8

wawu wawɨt. Epei au, hɨr nanip nanɨk yɨnk kɨre. Hɨr nanɨk yɨnk te hɨr
nanman si menmen mei kike wen mepu.
17 Hɨr nanrɨak menmen enum im nanɨntar God kakri han kɨr te hɨr ap
nertei hɨr nanises han kɨrak. Hɨr nepɨtari hɨr nanises han kɨrak hɨr nanu
han kiutɨp hɨr nanwis miyak enuk naanmamror ere hɨm nɨpaa God ketpim
hɨram mamnen.
18 Mɨte kerek ti epei hɨrep hɨre wehimɨtan wit iuwe kerek naanempre
mɨt iuwe nau tɨ nerer wit wit."

18

God kewaank wit iuwe Babilon

1 Maain hi hɨr mɨtɨk ensel hak keke wit ke God kan. God epei ketpɨwek
menmen mɨrak iuwe te menmen mewik merhɨhe mɨr wɨsenum men tɨ.
2 *Hɨrak kan kɨnap katɨp hɨm iuwe kar ik:
"Mɨte kerek wehimɨtan wit iuwe Babilon God kewaankep.
Hɨre epei waa. In ek herwe, hɨmɨn enum, tɨpir metike hore ham ham enum
yapɨrwe menmen enum hɨram man mewik.
3 *Menmen im epei man mentar mɨt miyapɨr nerer wit wit epei newenɨpi
niuk me tɨpir.
Hɨram mar ke hɨr netikerep nɨrɨran, hɨr naam tɨpar si enum mɨre.
Hɨram mar ke hɨr mɨt iuwe nerer wit wit nɨwaai netikerep.
Mɨt nerer wit wit kerek nesiuwe menmen neit pewek yapɨrwe nentar hɨre
hanhan weit menmen yapɨrwe te hɨre wau werek werek wises han
kɨre enuk."
4 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau hɨm ke mɨtɨk hak keit wit ke God hɨrak
katɨp kar ik:
"Yi mɨt miyapɨr nai. Yi eino eikeipɨn mɨte enu eip e.
Yi ap eikiterep eirɨak menmen enum au emɨt! Hi hɨnapen ap eiyuwep
eitikerep au.
5 *Hi ehip entar menmen enum yapɨrwe hɨre wɨrɨakem.
Menmen enum mɨre hɨram yapɨrwe mɨre tiu mɨte wenipaam, te God epei
kɨrem ap han kaa rem."
6 *Hi pɨke hemtau hɨrak katɨp mɨt han kar ik: "Yi pɨke eirekyɨwe menmen
enum mamɨr ke hɨre nɨpaa wɨrɨak mɨt miyapɨr han em.
Te menmen miutɨp hɨre wɨrɨakem yi eirekyɨwerem wik.
Hɨre nɨpaa weweti tɨpar si enum miutɨp yi yaam, te in ek yi eiwetɨwe tɨpar
si enum wik hɨre wawɨm.
7 *Nɨpaa hɨre niuk mɨre hɨram iuwe hɨre wises han kɨre wau werek werek.
Te in ek yi eirekyɨwe enum ere yɨnk kɨre kakwo kakɨr ke nɨpaa hɨre wises
han kɨre wau werek werek.
Yi eirekyɨwerem mamɨr im eiyɨntar hɨre nɨpaa watɨp hɨrehes war ik: 'Hi
hau in hi mɨte iuwe hinɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe. Hi ap hɨre mɨte
kerek mɨtɨk kɨre kaa kɨnaiwɨrep au. Hi ap te han enuk ekɨt eriuwe
menmen taau.'
8 *Hɨre watɨp enum warik te menmen enum im mamnip ep me wɨ miutɨp
keremem.
Hɨre waunap, hɨre waukɨt, hɨre nɨnpɨ mami, mɨt han nanɨsi yɨnk kɨre kekre
si.

---

* **18:2** Rev 14:8; Ais 13:21, 34:11; Jer 50:39 * **18:3** Rev 14:8 * **18:4** Ais 48:20; Jer 50:8, 51:6, 45; 2Ko 6:17 * **18:5** Jen 18:20-21; Jer 51:9 * **18:6** Sam 137:8; Jer 50:15, 29; 2Te 1:6 * **18:7** Ais 47:7-9 * **18:8** Rev 17:16; Jer 50:34

Menmen im enum mamnep wit Babilon mentar mɨtɨk iuwe God kerek
kakɨnke mɨt miyapɨr newik, hɨrak manpenuk wɨsenuk kakises han
kɨrak kakrɨakem.”
9 *Maain mɨt iuwe kerek ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr
nanɨr si tɨwekre me yɨnk kɨre si taak. Nɨpaa hɨr netikerep hɨr nises han kɨr
hɨr nau werek werek, te in ek hɨr nanɨrp te hɨr han enuk nankɨtep.
10 *Hɨr nanɨrp yanɨmɨn nanɨntar hɨr nɨnaain si menmen enum maaup.
Hɨr nanɨrp nankɨt nantɨp nanɨr ik: “Haai o! Menmen im menep wit Babilon
hɨram enum. Ti wit iuwe niuk mit wɨsenum te waswas menmen enum yi
mɨt miyapɨr en yi yɨrɨakem God keriwaank kenterim.”
11 *Mɨt nerer wit wit kerek nesiuwe menmen kago mɨr nanɨt pewek
mererim neit wit Babilon, hɨr nanɨrek nepei kewaank, hɨr nankɨtek
nanɨntar hɨr mɨt newik ap nanɨt menmen mɨr au. Hɨr epei newaank.
12 *Menmen kago mɨr hɨram im: Gol, silva, nan mɨrius yaaim, bis
me pewek iuwe, laplap yaaim mɨre hike, laplap mei mɨre ninɨm metike
yinamɨn metnenam, laplap slika. Nu ham ham hɨram miutɨp miutɨp meit
yaank mɨnɨn yaaim metike menmen yapɨrwe mɨt nesipaam me miyak
elefan nɨkɨn mɨram o nu yaaim me pewek nan iuwe, o ain, o bras, o nan
yaaik kewɨr mutmut.
13 Hɨr neit nu meruk yɨnk mɨram metike nekip, siyak me niu, semi, yeirep,
kono, miyak wɨpɨnk, meruk o mir kerek mɨt nesiyem hɨram mɨnɨn yaaim,
tɨpar wain metike gris, plaua metike rais, bulmakau, sipsip, hos metike
karis, hɨram metike mɨt miyapɨr hɨr nɨrɨak menmen me mɨt ap neit pewek
mererim au.
14 Hɨr mɨt nerp en natɨp nar ik: “Nɨpaa ti mɨte nɨhan enu wɨrau hanhan
menmen yapɨrwe, te in ek ti enu he mɨte. Menmen yaaim mɨt newɨr pewek
yapɨrwe nantɨwem metike menmen yaaim ti heses heriuwerem, hɨram
epei men. Hɨram ap pɨke mamnen te ti etɨwem taau.”
15 *Mɨt kerek nesiuwe menmen mɨr neit pewek mererim, hɨr nanɨrp
yanɨmɨn nanɨnapen menmen mamnɨp mamɨr ke hɨram menep wit Babilon
te hɨr nankɨtep.
16 *Hɨr nankɨtep nantɨp nanɨr ik: “Ke miye o! Nɨpaa wit ik Babilon hɨrak
yaaik kɨre mɨte kerek wamɨr laplap hike metike laplap ham mɨre ninɨm
metike yinamɨn metnenam. Ti heses heriuwe gol, nan yaaim metike bis
me pewek iuwe.
17 *Te in ek wasenum menmen yaaim yapɨrwe epei mewaank.”
Mɨt kerek ninɨn naanmɨpre sip, hɨr nantike mɨt boskru kerek nɨrɨak
menmen me sip, hɨr nantike mɨt nau sip o neit nan me menmen hɨr
netɨwem mekre wan newet mɨt em, hɨr yapɨrwe nanɨrp yanɨmɨn nanɨr wit
Babilon.
18 *Hɨr nanɨrp yanɨmɨn nanɨr wit Babilon si taak hɨr nantɨp hɨm iuwe
nanɨr ik: “Ap wit kei yaaik kar ke ik e nɨpaa ere in taau.”
19 Hɨr nanwen toni nankɨtek nantɨp nanɨr ik: “Haiu mamkɨt han tewenɨn
wit iuwe ik e mamɨntar mɨt nerer wit wit kerek neriuwet sip mɨr man in,
hɨr neit pewek yapɨrwe meriuwe menmen hɨr nesiuwerem man in. Te in
ek wasenum wit yaaik ik kewaank.”
20 *“Yi mɨt kerek yi yau wit ke God, yi han yaaik eiyu. Yi mɨt kerek God
kehimɨteni yi yɨrɨak menmen mɨrak o yi profet yi yewepyapɨr hɨm mɨrak

* **18:9** Rev 17:2; Esi 27:30-35 * **18:10** Esi 26:17; Dan 4:30 * **18:11** Esi 27:36 * **18:12** Esi 27:12-13, 22 * **18:15** Esi 27:31, 36 * **18:16** Rev 17:4 * **18:17** Esi 27:27-29 * **18:18** Esi 27:32 * **18:20** Ais 44:23; Diu 32:43; Jer 51:48

o yi mɨt miyapɨr kerek yi yises hɨm me God, yi han yaaik eiyu! God epei
kɨrɨak wit Babilon enum kakrer menmen enum nɨpaa hɨr nerekyiyem.”
21 *Hɨr natɨp epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel wɨsenuk ken kekin nan wɨsenuk
kewis pakɨn kɨre heipun. Hɨrak kekinɨk keiyɨk ken kewɨrek kekre wan
kesikekre hɨrak katɨp kar ik: “Mar ke hi hewɨr nan ik ken kekre wan
kesikre, te God kakɨwaank wit Babilon. Maain wit eik hɨrak pɨke kakɨkrit
kaku taauye.
22 *Mɨt kerek nɨram gita nine henye o netenwo taur o nɨram heurek, hɨr
maain ap nanɨnen nanrɨakem au. Mɨt kerek nɨrɨak menmen ham ham ap
pɨke nanɨnen nanu wit Babilon au. Mɨt ap pɨke nemtau nan iuwe kakwen
rais haas mɨram meit wit Babilon taau.
23 *Mɨt ap pɨke nanɨksiu si keiyak nanɨt wit Babilon taau. Mɨt ap pɨke
nanɨmtau hɨm me mɨtɨk o mɨte hɨr nanɨtan. Mɨt kerek nan nesiuwe
menmen kago mɨr, hɨr mɨt iuwe ne tɨ nerer wit wit. Yi mɨt ne wit Babilon,
yi epei yari han ke mit miyapɨr nerer wit wit yeriuwe menmen enum me
memipɨn yi yɨrɨakem.”
24 *God kewaank wit Babilon kerek kehimɨtan wit iuwe yapɨrwe kentar
hɨr nenep profet ne God netike mɨt miyapɨr nises hɨm mɨrak hemkre mɨr
mewen mɨwaai tɨ. Hemkre mɨr metike hemkre me mɨt miyapɨr yapɨrwe
ne tɨ hɨr mɨt nɨpaa nanɨp naa.

19

Mɨt miyapɨr neit wit ke God han yaaik nentar God kewaank wit Babilon

1 Maain hi hemtau menmen mɨre mɨt miyapɨr yapɨrwe neit wit ke God hɨr
natɨp hɨm iuwe nar ik: “Haiu emwenɨpi niuk me God kaiu. Hɨrak kerekek
epei ketaihis. Hɨrak niuk mɨrak iuwe hɨrak manpenuk wɨsenuk.
2 *God skelim mɨt nises menmen yaaim. Hɨrak epei skelim mɨte enu
kerek wari mɨt his wewenɨnem. Hɨre wewaank mɨt miyapɨr ne tɨ yapɨrwe
weriuwe menmen enum hɨre wɨrɨakem. God kaaup kerer menmen enum
nɨpaa hɨre wɨrɨak mɨt miyapɨr kerek nises hɨm mɨrak. Hɨre wanɨp naa.”
3 *Hɨr pɨke natɨp neteipim nar ik: “Haiu emwenɨpi niuk me God. Si
tɨwekre me wit Babilon hɨram mamno niu tipmain tipmain enum eik.”
4 *Hɨr natɨp epei au, mɨt iuwe nar 24 kerek nau yeno me mɨt iuwe, hɨr
netike menmen tekyaait (4) kerek mepu hɨr newen ninɨp nitehɨr nau tɨ
menep ninaan me God kerek kau yeno kɨrak. Hɨr natɨp nar ik: “Hɨram
hɨm yaaim haiu emwenɨpi niuk mɨrak.”
5 *Hɨr natɨp epei au, hi hemtau hɨm ke mɨtɨk hak kerp kɨrapɨt yeno me
God hɨrak katɨp hɨm iuwe kar ik: “Yi mɨt miyapɨr niuk iuwe o niuk weinɨm
kerek yises hɨm me God yi hanhanek. Yi eiwenɨpi niuk mɨrak.”

Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip keit mɨte, te hɨr yapɨrwe nererik naam menmen

6 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nererik natɨp
hɨm iuwe nar ke mani sɨr menep o nepni mewenɨn. Hɨr natɨp hɨm iuwe
nar ik: “Haiu emwenɨpi niuk me God. Hɨrak kerekek Manpenuk Wɨsenuk
hɨrak kinɨn naanmɨpre menmen yapɨrwe.

---

* **18:21** Jer 51:63-64; Esi 26:21 * **18:22** Ais 24:8; Esi 26:13 * **18:23** Jer 7:34, 16:9, 25:10; Ais 47:9
* **18:24** Jer 51:49; Mt 23:35; Rev 17:6 * **19:2** Rev 6:10, 16:7 * **19:3** Rev 14:11 * **19:4** Rev 4:2, 10 * **19:5** Sam 22:23, 134:1, 135:1; Rev 11:18 * **19:6** Rev 11:15, 14:2, 15:3

7 *Haiu han yaaik emu emwenɨpi niuk mɨrak mamɨntar Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kakɨt mɨte pɨrak hɨr nanɨtan. Hɨre epei wemani menmen mɨre.
8 *Hɨr mɨt ensel newetɨwe laplap yaaim mɨre hike hapɨk mewim au te hɨre waumɨr." (Laplap yaaim mɨre hike hɨram menmen yaaim kerek mɨt miyapɨr nises hɨm me God hɨr nɨrɨakem.)
9 *Hɨr natɨp epei au, mɨtɨk ensel kerek kerp ketikewa hɨrak ketpo kar ik: "Ti ewis menmen im. Mɨt miyapɨr kerek God kenɨnor nanɨnen nanɨm menmen me Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kakɨt mɨte pɨrak, hɨr han yaaik nanu." Hɨrak wen ketpo, "Hɨm im hɨram hɨm me God hɨrekes."
10 *Hi hemtau menmen hɨrak ketpo, te hi ewen ninɨp hitehɨr ewenɨpi niuk mɨrak. Hɨrak kewena ketpo kar ik: "Ti ap ewenɨpi niuk mai au emɨt! God kerekek. Hi hɨrɨak menmen me God har ke ti etike nit yinan kerek yises hɨm me Jisas yewepyapɨr hɨm mɨrak yatɨp mɨt em. Menmen Jisas kewepyapɨrem, hɨram menmen mɨkaap mɨt profet natɨp newepyapɨr hɨm me God."

Hɨm me mɨtɨk kau hos kɨre hike

11 *Hɨrak ensel ketpo menmen epei au, hi hɨr weipɨr ke wit ke God kenke, hos hike kerp en. Mɨtɨk kau sip kɨrak hɨr nenewek niuk mɨrak "Mɨtɨk kerek naanmɨmpre menmen mɨrak werek werek." Hɨrak ketike mɨt hɨr nanɨnepan, hɨrak
12 *skelim mɨt, hɨrak kises menmen yaaim kɨrɨakem keremem. Nanamɨr kɨrak hɨrak kɨr kɨre si keteikɨn mɨt hɨrak kertei menmen mekre han kɨr. Hat yapɨrwe me mɨt iuwe hɨram mau paan kɨrak. Niuk mɨrak ham mau maat kɨrak te mɨt neiyan ap nerteiyem au. Hɨrak kɨrak kerekek.
13 *Hɨrak kamɨr laplap nokim kerek nɨpaa hɨr newermaam mekre hemkre. Hɨr ne wit ke God nenewek niuk mɨrak "Hɨm me God."
14 Mɨt yapɨrwe ne ami ne wit ke God hɨr nisesik nau hos mɨre hike yapɨrwe namɨr laplap yaaim mɨre hike hapɨk mewim au.
15 *Hi hɨr hɨne ke his nokik tɨknuk enuk koke hɨm mɨrak kan. Hɨrak kaknep mɨt miyapɨr nerer wit wit kakriuwerem. Epei au, hɨrak kakinɨn naanmamror wɨsenum te mɨt han ap nanɨkrehɨr kɨrak taau. Hɨrak taau. Hɨrak naanmamror kakɨr ke mɨtɨk ketenen paap keiyɨk naanmɨmpre bulmakau. Hɨrak kakinɨn mɨt yapɨrwe kakɨwaank mɨt kerek ap nises God kakɨr ke mɨtɨk keit henpɨk (o henkip) keiyɨm kekpep yɨwir kekre sar kehimɨtan God hɨrak han enuk keriuweri.
16 *Hɨm ham mau laplap mɨrak, mau hɨt naap kɨrak matɨp hɨm miutɨp marik: "Mɨtɨk ik hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ."

Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn mɨt iuwe yapɨrwe.

17 *Hi hɨrek epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel hak kerp nɨmɨn ke wepni kenɨne hore yapɨrwe kerek meniuwe mau niu, kenɨnewem keriuwe hɨm iuwe hɨrak katɨp kar ik: "Yi hore yi yainen eikiyan eiyɨt niutɨp yi eiyɨm menmen God kakrimaniyem.
18 Yi einen eiyɨm naan me mɨt yapɨrwe. Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre ami, mɨt iuwe ne ami kerek nises han kɨr, hɨr netike mɨt weinɨn nekepi nenepan, mɨt iuwe, mɨt weinɨn, mɨt nepu werek, mɨt han nɨrɨak menmen me mɨt

* **19:7** Rev 21:2 * **19:8** Ais 61:10 * **19:9** Mt 22:2-3 * **19:10** Ap 10:25-26; Rev 22:8-9 * **19:11** Rev 1:5, 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * **19:12** Rev 1:14, 2:17 * **19:13** Ais 63:1-3; Jo 1:1, 14 * **19:15** Rev 1:16, 4:8, 12:5, 14:19-20, 21:22 * **19:16** Rev 17:14 * **19:17** Esi 39:17-20

iuwe naanmɨpri. Hɨr naan kɨr ketike naan me hos metike mɨt newim, menmen yapɨrwe.”

19 **Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr mɨtɨk keweikɨn kɨre miyak enuk ketike profet enuk kewenɨn hɨm menmen kerek kɨrɨak menmen yapɨrwe nɨpaa mɨt nɨrem au kɨkaap miyak wɨsenuk keriuwerem. Hɨrak kɨkaap miyak enuk keriuwerem kari mɨt miyapɨr han kɨr te hɨr neit mak mɨrak mau yɨnk kɨr, hɨr newenɨpi nu hɨr nimaak nar ke miyak enuk.

20 *Hɨrakɨt wen tepu te hɨr netɨwekɨthis newɨret ten tekre hei iuwe mɨre wan si metnen meriuwe nan sulfa mekrerek.

21 *Te mɨt han kerek netikeri nenepan, Mɨtɨk Iuwe kerek kau hos, hɨne keke hɨm kɨrak kan kanɨp kenepi. Hɨrak kan kanɨp kenepi, hore man maak yɨnk kɨr ere tu iuwe.

20

Seten kau kekre hei 1,000 tito

1 *Hi hɨr hore maak yɨnk kɨr epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel hak kekiuwe wit ke God kan. Hɨrak kekiuwe wit ke God kan ketenen ki metike sen ain wɨsenum. Ki hɨram me mɨkaisiu weipɨr ke hei enuk wɨsenuk kesikekre.

2-3 **Hɨrak kan keithis kɨrin kerek niuk mɨrak ham mar im: “Manpen (o yenmik) ke nɨpaa, hɨrak Seten, hɨrak mɨtɨk enuk kerp menep ninaan me God kesiuwai hɨm.” Hɨrak mɨtɨk ensel ketɨwekhis kinɨnek kesenkekik keriuwe sen ain kewɨrek ken kekre hei. Kewɨrek ken kekre hei kesikekre, hɨrak keiyepet weipɨr kehɨruwek hit tokim me tito 1,000. Hɨrak kehɨruwek hit tokim te Seten ap kakno ein ein kakri mɨt miyapɨr han kɨr kakwisɨsorek ere 1,000 tito hɨram epei au. 1,000 tito hɨram epei au, maain hɨrak kaknaipɨsek kakno ein ein me wɨ kike.

4 *Epei au, hi hɨr yeno me mɨt iuwe. Mɨt han newim. God kewisi hɨr skelim mɨt. Hi hɨri netike hɨmɨn ke mɨt miyapɨr kerek mɨt nerekir teruk kɨr kewen keket kentar hɨr ap newenɨpi niuk me miyak enuk o menmen hɨr nesipaam mau his o maat kɨr au. God kɨkɨan hɨr nekrit nau, hɨr nantike Krais hɨr nanin̈ɨn naanmampre mɨt miyapɨr me 1,000 tito.

5 Mɨt han ap nises God nɨpaa epei naa, hɨr ap pɨke nanɨkrit in au. Maain 1,000 tito hɨram epei mamnen, hɨr pɨke nanɨkrit. Im em hɨram namba wan taim God kɨkɨan mɨt miyapɨr nɨpaa naa te hɨr pɨke nekrit nepu.

6 *Mɨt miyapɨr kerek God kinɨn kɨkɨan te hɨr nekrit nau, hɨr mɨt yaain, hɨr han yaaik nanu. Hɨr han yaaik nanu nanɨntar hɨr ap pɨke nani nanteipim nanɨno nanɨkre si au. Hɨr nanre mɨt pris kerek newepwar menmen nanwet God kaktike Krais em, hɨr nantike Krais nanin̈ɨn naanmampre menmen me 1,000 tito.

God kewaank Seten hɨrak kewɨrek kekre si enum

7 Maain 1,000 tito hɨram epei au, mɨtɨk ensel hɨrak kɨkaisiu weipɨr ke hei kesikekre kesiupan sen ain kaknaaiwɨr Seten kakno.

8 *Hɨrak kakno kakwenɨn hɨm mɨt miyapɨr yapɨrwe ne tɨ nerer wit wit, nanɨnen wit iuwe Gok ketike Megok. Hɨrak kakwenɨnor hɨm te hɨr nanɨnen nanrerik nantike mɨt han nanɨnepan. Mɨt ne ami nɨrak hɨr nanɨre tenhaan ke wan hɨr yapɨrwe.

---

* **19:19** Esi 27:30-34 * **19:19** Sam 2:2 * **19:20** Rev 13:12-17, 20:10, 15; Ais 30:33 * **19:21** Rev 19:17-18 * **20:1** Rev 9:1 * **20:2-3** Rev 12:9 * **20:2-3** Ju 6 * **20:4** Dan 7:9, 22, 27; 1Ko 6:2; Rev 13:17 * **20:6** Rev 1:6 * **20:8** Esi 38:2, 9, 15-16

9 *Hɨr nanɨke tɨ nanɨno yanɨmɨn nanweikɨn wit Jerusalem kerek mɨt
miyapɨr ne God nanwik, wit kerek God hanhanek. Hɨr nanweiknor nanɨnɨp
te si mamɨnke mamke wit ke God mamnen si tatɨn mɨt ne ami in.
10 *Si tatɨn mɨt ne ami in, te God kakɨthis Seten kakwɨrek kakno hei o wan
si metnen mekrerek meriuwe nan salfa. Hɨrak kakno hei o wan si metnen
mekrerek kerek miyak enuk ketike profet enuk kewisesik tewiyen. Hɨrakɨt
tatu tatɨt en yɨnk kɨrakɨt kaknen (o kakɨses) tipmain tipmain enum eik.

God skelim mɨt miyapɨr yapɨrwe

11 Menmen im epei man, hi hɨr yeno me mɨtɨk iuwe kɨre hike, mɨtɨk
iuwe kewik. Tɨ ketike nepni mɨrɨr mekeipɨn ninaan mɨrak ap mɨnmatɨn
wit keiyak te hɨram mɨsawɨn mau meit en au. (Te hɨram meweikɨn mɨre
napɨ).
12 *Hɨram meweikɨn mɨre napɨ epei au, hi hɨr mɨt miyapɨr niuk mɨr iuwe,
mɨt miyapɨr au weinɨn kerek nɨpaa naa. Hɨr nan nerp menep ninaan ke
mɨtɨk kau yeno mɨrak, mɨt ensel nan nenke tɨwei ham mɨwaai en. Epei au,
hɨr neit tɨwei kiutɨp hak, kerek niuk me mɨt kerek nises hɨm me God nanu
nantikerek mewik. God skelim mɨt in nɨpaa naa keriuwe menmen hɨrak
kɨrem mekre tɨwei im me menmen hɨr nɨrɨakem.
13 *God kɨkɨan mɨt miyapɨr kerek naa nekre wan netike mɨt miyapɨr
kerek epei naa nerer wit wit hɨr nerp menep ninaan mɨrak, hɨrak skelim
mɨt miyapɨr me menmen hɨr nɨrɨakem nau tɨ.
14 *Epei au, God keit menmen menip mɨt nani metike wit kerek hɨmɨn
ke mɨt naa nɨwaai en, hɨrak kewɨrem men mekre hei o wan si metnen
mekrerem hɨram nepei au mau meit. Hei si metnen mekrerem hɨram enum
mar ke mɨt hɨr pɨke nani.
15 *Mɨt miyapɨr kerek God ap kɨr niuk mɨr mekre tɨwei ik kerek ketpɨwek
niuk me mɨt miyapɨr hɨr nanu nantikerek, hɨrak kewɨri nekre hei wan si
metnen mekrerek.

21

Jon kɨr tɨ ketike nepni meiyam man mekrehɨr me tɨ ketike nepni nɨpaa mepu

1 *God kewɨri nekre hei si metnen mekrerek epei au, hi hɨr tɨ keiyak
ketike nepni meiyam mepu mekrehɨr ke tɨ keiyak ketike nepni meiyam
nɨpaa mepu. Hɨram metike wan epei au mesi.
2 *Epei au, hi hɨr wit kerek God kehimɨtanek hɨrak wit kɨrak. Hɨrak wit
Jerusalem keiyak kekrehɨr ke wit Jerusalem ke nɨpaa. Hɨrak keit wit ke
God kɨnaiwɨrek kekiuwe kan. God kemaniyek yaaik kɨre mɨte weses wetike
mɨtɨk nanɨtan.
3 *Hi epei hɨrek, hi hemtau hɨm ke mɨtɨk keit yeno me mɨtɨk iuwe hɨrak
katɨp kar ik: “Eiyɨmtewem! God wɨnak kɨrak kau nɨmɨn ke mɨt miyapɨr
te hɨrak kaku kaktikeri. Hɨr nanu nanre mɨt nɨrak, hɨrak kaku kaktikeri
kakre God kɨr.
4 *God kaknip mɨt miyapɨr en han yaaik nanu. Hɨr ap pɨke nani o han
enuk o nankɨt o yɨnk kɨr kaknen au. Menmen im me nɨpaa ein hɨram epei
au.”

---

* **20:9** 2Kin 1:10; Esi 39:6 * **20:10** Jen 19:24; Sam 11:6; Rev 19:20; 21:8 * **20:12** Dan 7:9-10; Mt 25:31-46; Rev 13:8; Ap 17:31; 2Ko 5:10 * **20:13** Ro 2:6; 1Pi 1:17; Rev 2:23, 22:12 * **20:14** 1Ko 15:26, 55 * **20:15** Mt 25:41; Rev 13:8, 19:20 * **21:1** 2Pi 3:13 * **21:2** Ais 52:1, 61:10; Hi 11:16, 12:22; Rev 3:12 * **21:3** 2Kro 6:18; Sek 2:10; 2Ko 6:16 * **21:4** Rev 7:17; Ais 35:10, 65:19

5 *Mɨtɨk kerek kau yeno me mɨtɨk iuwe ketpo kar ik: “Ti emtewek. Hi
anip menmen yaaim mamɨkrehɨr me menmen nɨpaa.” Hɨrak wen ketpo,
“Ti ewis menmen im hi nepei hetputem emu tɨwei entar menmen hi hetpi
yi mɨt em hɨram yaaim.”
6 *Hɨrak katɨp, “Menmen im hɨram nepei au. Hi mɨtɨk kerek nɨpaa
menmen ap mepu au, hi hepu, maain hi apau. Hi hɨrɨak menmen yapɨrwe
te menmen yapɨrwe mɨt miyapɨr kerek hanhan nanɨm tɨpar hi awetɨrem
weinɨm tɨpar mai mamkepi hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.
7 *Yi mɨt kerek yi yises hɨm mai werek ere yi yayi, yi wen yɨrɨak menmen
mai yaaim yinɨn menmen enum mamri han ki enuk, yi mɨt in hi aweti
menmen im yapɨrwe hi etpiyem. Hi are God ki, yi eire nɨkerek nai.
8 *Te mɨt kerek hɨr nɨpaa nisɨsa hi God, in ek au nɨnapen nentar mɨt
nanɨp nentar hɨr nisɨsa, hɨr netike mɨt neweikɨn sip newet God, mɨt
kerek nɨrɨak menmen enum enum, mɨt kerek nenep mɨt han hɨr nani,
mɨt kerek nari miyapɨr his newenɨnem, mɨt kerek nɨrɨak nasi, mɨt kerek
newepwar menmen newet tɨpir em, hɨr nantike mɨt enun newisesik,
hɨr yapɨrwe nanɨno hei iuwe mɨre wan si metnen meriuwe nan salfa
mekrerek. Menmen im hɨram enum mɨre mɨt hɨr pɨke nani nanɨkrerem.”

Hɨm ke wit Jerusalem hak yaaik

9 *Hi hemtau hɨm im nepei au, mɨtɨk ensel kiutɨp ke ensel nar hispɨnak
wik (7) kerek netenen mɨn mar hispɨnak wik (7) menmen enum menep mɨt
mekrerem, hɨrak mɨtɨk ensel ik kan menep ketpo kar ik: “Ti enen etikewa
hi ateiknut mɨte yaaip kerek hɨre wautike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨr
nanɨtan.
10 *Hɨrak ketpo epei au, hɨrak ketauhis hɨmɨn kai hawɨr wen werp mɨnɨu
(o neiyɨp) wɨsenuk. Hawɨr werp en, hɨrak keteikno wit Jerusalem, wit God
kehimɨtanek hɨrak kɨrak keke wit ke God kekiuwe kan.
11 *Hɨrak kɨr keriuwe menmen yaaim me God, hɨrak kɨre nan yaaim
niuk mɨrak jaspa kerek mɨt newɨr pewek yapɨrwe netɨwem, nan kerek hɨr
newisɨm mau wepni hɨram mɨr wɨsenum mar ke glas.
12 *Nɨwa hɨrak keweikɨn wit hɨrak nokik ken niu, weipɨr hiswiyen wik
(12) mewik, mɨt ensel niutɨp niutɨp nerp nersɨsem naanmɨpre weipɨr. Niuk
me weiwɨk hiswiyen wik (12) me Isrel mau weipɨr im.
13 Wit wepni kokai kan weipɨr wikak tewik. Wit wepni kewen ken weipɨr
tar wikak tewik. Wit ken niu in weipɨr tar wikak tewik. Wit ken mɨn in
weipɨr tar wikak tewik.
14 Hɨr nime nɨwa im mentar nan iuwe mar hiswiyen wik (12). Niuk me
mɨt aposel nar hiswiyen wik (12) ne Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip niuk mɨr
mau nan im.
15 *Mɨtɨk ensel kerek ketpo menmen ketenen si me gol kaknɨn mak ke wit
iuwe ik e, ketike weipɨr mɨrak, nɨwa mɨrak.
16 Wit ik e hɨrak nokik yinak ik yinak ke wit hɨram mɨpɨram. Ensel ik
kɨnɨn mak ke wit keriuwe si mɨrak. Wit hɨrak nokik mɨrak hɨram mar 2400
kilomita. Wit kau niu kɨrak ketike nokik kɨrak hɨrak yaaik kɨpɨrak.
17 Hɨrak kɨnɨn mak ke wit epei au, hɨrak kɨnɨn mak ke nɨwa kau niu kɨrak
keriuwe si mɨre mɨt nɨnɨn mak neriuwerem, te hɨrak kɨrem hɨram mɨre 65
mita.

---

* **21:5** Rev 4:2, 10; 2Ko 5:17 * **21:6** Rev 1:8, 17, 22:17; Jo 7:37; Sam 36:9 * **21:7** 2Sml 7:14
* **21:8** Hi 10:38-39; Mt 25:41; Rev 19:20, 21:27, 22:15 * **21:9** Rev 15:1 * **21:10** Esi 40:2; Rev 21:2
* **21:11** Ais 60:1-2, 19 * **21:12** Esi 48:30-35 * **21:15** Rev 11:1

18 God kime niwa keweikin wit ik, hirak kimaak me nan jaspa. Wit
hirekes God kimaak me gol hiram mir mire tipar mar ke mani katin
nemnok.
19 *Nan iuwe kerek God kime niwa menterim hiram marim. Nan namba
1 hirak jaspa. Nan hak (namba 2) hirak sapaia kire yinamin. Nan hak
(namba 3) hirak nan hike niuk mirak agat. Nan hak (namba 4) hirak kire
yinamin niuk mirak emeral.
20 Nan hak (namba 5) hirak nan kire hike ketike ninik niuk mirak
sadonikis. Nan hak (namba 6) hiram nan kire ninik niuk mirak konilian.
Nan hak (namba 7) hirak kire kono niuk mirak krisolait. Nan hak (namba
8) hirak kire yinamin niuk mirak beril. Nan hak (namba 9) hirak kire kono
niuk mirak topas. Nan hak (namba 10) hirak kire yinamin ketike kire kono
niuk mirak krisopres. Nan hak (namba 11) hirak kire yinamin niuk mirak
haiasin. Nan hak (namba 12) hirak kire ninik niuk mirak ametis.
21 Ya weipir ke niwa mar hiswiyen wik (12) God kimaam me bis me nan
iuwe. Ya weipir miutip miutip hiram me klamsel me bis miutip miutip
wisenuk kerekek. Yayiwe kerekir wit iuwe ik hirak ke gol mir yaaim mire
mani katin nemnok.
22 *Hi ap hir winak iuwe kiutip ke God keit wit iuwe keteikin mit God kau
ketikeri eik e au. Mitik iuwe God hirekes kerek manpenuk wisenuk hirak
ketike Mitik keweikin kire Sipsip hirakit tepu wit ik te mit miyapir niret
tepu. Te hir ap nime winak neteikin hirakit tepu tetikeri au.
23 *Wepni o wenke ap te mamir mamit wit ik e taau. Menmen iuwe me
God merhihe mire si, menmen iuwe me Mitik keweikin kire Sipsip mamir
te hiram mamir mamnep wit mamikrehir ke wepni te hir mit nanir ein
ein.
24 *Mit miyapir nerer wit wit hir naninen nanir menmen iuwe mirakit
mir menep wit, te hir nanitet yayiwe nanino in nanino ein. Mit iuwe
ninin naanmipre mit miyapir nau ti hir nanit pewek mire yapirwe neiyim
naninen wit ik.
25 *Hir ap te naniyepet weipir me niwa mamit in naninntar wit ap toto
mamtai au. Wepni kerekek.
26 Menmen mit hir neses neriuwerem metike pewek mir, hir mit nerer
wit wit nau ti neiyim naninen nanwisim mamit witeik.
27 *Te menmen enum o mit miyapir kerek nirirak menmen enum o
newisesik nanino nimin wit ik e au. Mit miyapir kerek Mitik keweikin kire
Sipsip kewis niuk mir miwaai mekre tiwei kerek mehimitan mit miyapir
nanu nantike God, hir keriyen nanino nanikre wit ik e.

22

Him me nu metike tipar mamkaap mit miyapir nanu werek

1 *Hi hir wit yaaik nepei au, mitik ensel keteikno mani kerek tipar mirak
mikaap mit miyapir hir nanu werek. Tipar im meke yeno Mitik Iuwe
God kewim metike yeno Mitik keweikin kire Sipsip kewim.
2 *Tipar im hiram nemnok hiram mekiuwe wi miram mitet yayiwe ke
nimin. Nu kerek mikaap mit miyapir nanu nanit hiram merp menep mani
kekiuweri, ham merp pinak, ham merp pinak. Hiram mari mine nikim me
wenke kiutip wenke kiutip, tiwei miram hiram mikaap mit miyapir nerer
wit wit nipa hir ninap te hir nanre yaain.

---

* **21:19** Ais 54:11-12 * **21:22** Rev 15:3 * **21:23** Ais 60:19-20; Rev 22:5 * **21:24** Ais 60:3, 5
* **21:25** Ais 60:11; Sek 14:7; Rev 22:5 * **21:27** Ais 52:1; 1Ko 6:9-10; Rev 13:8, 21:8 * **22:1** Esi 47:1;
Joe 3:18; Sek 14:8 * **22:2** Jen 2:9; Esi 47:12; Rev 22:14, 19

3 Menmen yapɨrwe kerek nɨpaa mewaank tɨ God kakrɨakem nepei au
meit kakɨntar hɨrak ketike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨrakɨt tatu wit ik
naanmamre mɨt, te hɨr nanwenɨpi niuk mɨrak.
4 *Mɨt hɨr nanɨr ninaan mɨrak, hɨrak kakwis niuk mɨrak mamu maat kɨr.
5 *Wɨtaan ap te pɨke mamnen taau. Mɨt ap nanɨt si te nanɨr yayiwe o
wepni kau nepni kɨr au. Mɨtɨk luwe God hɨrak kaku kakrehɨr ke wepni
kakɨr te mɨt nises hɨm mɨrak hɨr nanu nanɨre mɨt iuwe tipmain tipmain
enum eik.

Jisas pɨke kaknen waswas

6 *Mɨtɨk ensel hɨrak ketpo kar ik: “Hɨm im yapɨrwe ti hewisɨm hɨram
yaaim maain mamnen. Mɨtɨk luwe God kerek hɨrak epei kɨrɨak mɨt profet
hɨmɨn kɨr kekrit te hɨr newepyapɨr hɨm mɨrak, hɨrak epei keriuwet mɨt
ensel nɨrak te hɨr nan newepyapɨr natɨp mɨt nises hɨm mɨrak menmen te
menep mamnen.”
7 *Jisas ketpi kar ik: “Yi eiyɨmtau! Menep te hi pɨke anen. Mɨt miyapɨr
kerek nanɨmtau hɨm mau tɨwei im nanisesim, hɨr han yaaik nanu.”
8 *Hi Jon kerekek hi hɨr menmen im hi hemtau hɨm mɨram. Hi hɨr
menmen im, hemtewem nepei au, hi hewen ninɨp hɨwaai hɨt me mɨtɨk
ensel kerek keteikno menmen im.
9 Te hɨrak ketpo kar ik: “Ti ap hɨrɨak menmen im au emɨt! Hi hɨrɨak
menmen me God har ke yi mɨt yetike mɨt nit yinan hɨr profet hɨr netike mɨt
yapɨrwe kerek nemtau hɨm mau tɨwei im nanisesim. Te ti ap ewenaunɨpi
au emɨt! Ti ewenɨpi God kerekek.”
10 Hɨrak wen ketpo kar ik: “Ti ap epakɨn hɨm me God mekre tɨwei im au
emɨt, entar wɨ epei man menep te menmen im mamnen.
11 *Menmen im menep te mamnen. Te mɨt kerek nɨrɨak enum hɨr wen
nanrɨakem. Mɨt kere han kitet enum enum, hɨr wen han ekitetim. Mɨt
kerek nɨrɨak menmen yaaim hɨr wen enrɨakem. Mɨt kerek hɨr yaain wen
enu anɨrek.”
12 *“Yi eiyɨmtewek! Menep te hi Jisas hi pɨke anen. Hi anen etenen
menmen yaaim me mɨt miyapɨr yapɨrwe te hi awetɨrem me menmen nɨpaa
ein ere in hɨr nɨrɨakem.
13 *Hi kerekek hi hinɨn, maain te hi pɨke ekaru. Nɨpaa hi hinɨn hɨrɨak
menmen te maain hi pɨke arɨakem yaaim.
14 *“Mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God hɨr nɨre mɨt epei nekemyet
laplap mɨr hɨram pɨke yaaim. Mɨt miyapɨr narik hɨr han yaaik nanu
nanɨntar God kakwisi hɨr nanɨno nanitet ya weipɨr ke wit nanɨno nɨmɨn
nanɨm nɨkim me nu kerek mɨkaap mɨt miyapɨr nanu werek werek nanu
nanɨt.
15 *Te mɨt enun nises han kɨr enuk, hɨr nantike mɨt kerek nari si newɨr
pɨkoker nɨrɨak nasi, o mɨt nari miyapɨr his newenɨnem, mɨt kerek nenep
mɨt han nani, mɨt kerek newepwar menmen newet tɨpir em, o mɨt kerek
newenɨn hɨm nises hɨm mɨr hɨras, mɨt miyapɨr nar ik hɨr ap te nanɨno
nanitet ya weipɨr ke wit iuwe au. Hɨr enu enɨt witeik.
16 *Hi Jisas kerekek hi epei heriuwet mɨtɨk ensel kai hɨrak kan
kewepyapɨr hɨm im men yi mɨt ne weiwɨk miutɨp me God yerer wit wit.

---

* **22:4** Sam 42:2; Mt 5:8; Rev 3:12 * **22:5** Rev 5:10, 20:6, 21:23, 25; Dan 7:18, 27 * **22:6** Rev 1:1 * **22:7** Rev 1:3, 2:16 * **22:8** Rev 1:3, 10:4 * **22:11** Dan 12:10 * **22:12** Rev 2:16, 23; Ais 40:10; 2Ko 11:15 * **22:13** Rev 1:8, 17, 21:6 * **22:14** Rev 22:2 * **22:15** Rev 21:27 * **22:16** Ro 1:3; Rev 2:28; 5:5; Nam 24:17

Hi kerekek hi ke weiwɨk me Devit, hi nepenyek kɨrak hi hɨre saaur kau
nepni kɨr wɨsenum ere wanewik.”
17 *“God Hɨmɨn Yaaik ketike mɨt miyapɨr nises hɨm me hi Mɨtɨk keweikɨn
hɨre Sipsip hɨr natɨp nar ik: ‘Ti enen!’ Mɨt miyapɨr kerek nanɨmtau hɨm im
hɨr entɨp, ‘Ti enen.’ Mɨt miyapɨr kerek hɨm niu enuk (o hɨr mar kewenkɨkor
hɨm), hɨr eninen enɨm tɨpar mɨkaap mɨt miyapɨr hɨr nanu werek werek
nanu nanɨt. Hɨr nanwɨr pewek nanɨt tɨpar im nanɨm au. Hɨr nanɨm
weinɨm.
18 *Hi Jon hi hetpi yi mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek yayɨmtau hɨm me God
me menmen mamnen mau tɨwei im, hi hetpi hɨm manp har ik: “Mɨt han
kerek nanwis hɨm ham mamu mamtike hɨm im mau tɨwei, te God kaknɨp
kakriuwe menmen enum hɨrak kenep mɨt keriuwerem hi epei hewisɨm
mau tɨwei im.
19 *Mɨt han hɨr nanɨsak hɨm ham mau tɨwei kerek hi hewisɨm te God
kakri menmen mɨr mau nu mɨkaap mɨt hɨr nanu werek werek nanu nanɨt,
hɨrak kakwisi nanu wɨt kɨrak yaaik taau.”
20 *Mɨtɨk kerek kewepyapɨr hɨm im hɨrak katɨp kar ik: “O, hi Jisas hi anen
waswas.”
Mɨtɨk luwe Jisas haiu mewenhi matɨp mar ik: “Ti enen waswas.”
21 Hi Jon hanhan Mɨtɨk luwe kaiu Jisas Krais hɨrak kakrɨak yi mɨt miyapɨr
kerek yises hɨm mɨrak kakrekyi menmen yaaim.

Mepɨr keremem

* **22:17** Rev 21:6 * **22:18** Diu 4:2, 12:32; Rev 15:1 * **22:19** Rev 22:2 * **22:20** Rev 3:11

HɨM METEIKNAI MENMEN ME LISTA IM EM

God kewis hɨm mɨrak mamkepai. Haiu han enuk o haiu hanhan mamɨrtei menmen, haiu mamkinaam, te hɨram mamkepai haiu mamɨrtei menmen me God. Haiu hanhan mamɨrtei me menmen mau tɨwei me God, te haiu han kitet, "Haiu mamɨrkeik haiu mamnapɨnem? Haiu mɨnapen mamkine buk Matyu ere Revelesen te haiu mamnapɨnem taau!" Haiu han kitet menmen mar im, haiu mamɨr lista im hɨram mamkepai. Haiu eminɨn han ekitet menmen haiu hanhan mamɨrteiyem, te haiu mamɨr het tok me lista im em. Haiu mamɨr het tok me lista ere haiu mɨnapɨn menmen haiu hanhanem, haiu mamɨr buk, sapta metike ves mɨram mau mɨnɨk het tok. Haiu mamɨr ves im hɨram mamɨtpai me menmen hɨm me God metpim me menmen me het tok im em.

HɨM ME JISAS Wɨ HɨRAK KAU Tɨ

Maamrer ne Jisas*	
Matyu 1.1-17	Luk 3.23-38

Maria wina Jisas-Hɨm me Krismas	
Luk 1.26-38	Matyu 2.1-23
Matyu 1.18-25	Luk 2.40
Luk 2.1-38	

Jon kɨkɨr Jisas	
Matyu 3.13-17	Luk 3.21-22
Mak 1.9-11	Jon 1.29-34

Jisas keweikɨnhis kɨre God	
Matyu 17.1-9	Lu 9.28-36
Mk 9.2-9	

Judas kewepyapɨr Jisas	
Matyu 26.14-16; 26.47-57	Luk 22.47-54
Mak 14.10-11; 14.43-53	Jon 18.2-13

Pita kiune katɨp hɨrak ap kises Jisas	
Matyu 26.69-75	Luk 22.54-62
Mak 14.66-72	Jon 18.15-18; 18.25-27

Mɨt newepyapɨr Jisas te hɨrak kaki-Hɨm me Ista	
Matyu 26.57-68; 27.1-2	Luk 23.1-25
Matyu 27.11-31	Jon 18.19-24
Matyu 14.53-65; 15.1-20	Jon 18.28-40; 19.1-16
Luk 22.63-71	

Mɨt newenkek Jisas hɨrak kaa-Hɨm me ista	
Matyu 27.32-56	Luk 23.26-49
Mak 15.21-41	Jon 19.17-37

Mɨt newis Jisas kekre han ke mɨniu-Hɨm me Ista	
Matyu 27.57-66	Luk 23.50-56
Mak 15.42-47	Jon 19.38-42

Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek-Hɨm me Ista	
Matyu 28.1-20	Jon 20.1-31; 21.1-23
Mak 16.1-18	Aposel 1.3-8
Luk 24.1-49	

Jisas pɨke ken wit ke God (Heven)	
Mak 16.19	Aposel 1.9-11
Luk 24.50-51	

MƗT NE WEIWɨK ME GOD NANISES MENMEN YAAIM MAR IM

Mɨt neweikɨn sip newet menmen enum	
Matyu 3.2-12; 4.17, 9.17	Aposel 2.37-40; 3.19-20
Matyu 12.31-32; 12.41	Aposel 5.31; 8.22
Matyu 21.32	Aposel 17.30; 20.21; 26.20
Mak 1.4; 1.14-15	2 Korin 7.10
Mak 3.28-29; 6.12	2 Pita 3.9
Luk 3.3; 3.8-14; 13.3-5	Revelesen 2.5; 2.21-22; 3.19
Luk 15.1-32; 24.47	Revelesen 9.20-21; 16.9

Komunion	
Matyu 26.26-29	Luk 22.15-20
Mak 14.22-25	1 Korin 10.16-21; 11.20-34

Markeik hɨm me God mamkepai	
Matyu 4.4; 7.24-27	1 Korin 10:11; 15.1-4
Matyu 22.29	Galesia 3.22
Luk 8.21; 11.28	Efesas 5.26; 6.17
Jon 5.39; 6.63; 6.38	Kolosi 3.16
Jon 8.31-32; 12.48	1 Timoti 4.16
Jon 14.21; 15.3; 15.7	2 Timoti 3.15-17
Jon 17.17; 20.29	Hibru 2.2-4; 4.12
Aposel 2.38; 10.43	Jems 1.18; 1.21
Aposel 17.11; 20.32	1 Pita 1.23; 2.2
Rom 1.16; 10.17; 15.4	1 Jon 5.13
Rom 16.25	

Nɨkerek nanɨmtau hɨm me miye haairer nɨr	
Matyu 15.3-6	Kolosi 3.20-21
Luk 2.48-51	1 Pita 5.5
Efesas 6.1-4	

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matyu 1:1–2:12
2	Matyu 2:13–3:6
3	Matyu 3:7–4:11
4	Matyu 4:12-25
5	Matyu 5:1-26
6	Matyu 5:27-48
7	Matyu 6:1-24
8	Matyu 6:25–7:14
9	Matyu 7:15-29
10	Matyu 8:1-17
11	Matyu 8:18-34
12	Matyu 9:1-17
13	Matyu 9:18-38
14	Matyu 10:1-23
15	Matyu 10:24–11:6
16	Matyu 11:7-30
17	Matyu 12:1-21
18	Matyu 12:22-45
19	Matyu 12:46–13:23
20	Matyu 13:24-46
21	Matyu 13:47–14:12
22	Matyu 14:13-36
23	Matyu 15:1-28
24	Matyu 15:29–16:12
25	Matyu 16:13–17:9
26	Matyu 17:10-27
27	Matyu 18:1-22
28	Matyu 18:23–19:12
29	Matyu 19:13-30
30	Matyu 20:1-28
31	Matyu 20:29–21:22

February

date	Scripture
1	Matyu 21:23-46
2	Matyu 22:1-33
3	Matyu 22:34–23:12
4	Matyu 23:13-39
5	Matyu 24:1-28
6	Matyu 24:29-51
7	Matyu 25:1-30
8	Matyu 25:31–26:13
9	Matyu 26:14-46
10	Matyu 26:47-68
11	Matyu 26:69–27:14
12	Matyu 27:15-31
13	Matyu 27:32-66
14	Matyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29–2:12
17	Mak 2:13–3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31–4:25
20	Mak 4:26–5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24–8:10
26	Mak 8:11–9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30–10:12

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27–12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38–13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31–5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29–6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39–7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36–8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40–9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51–10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38–11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37–12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22–14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19–17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29–22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54–23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44–24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22–4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53–8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54–12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31–14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25–19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposel 1:1-26
4	Aposel 2:1-47
5	Aposel 3:1-26
6	Aposel 4:1-37
7	Aposel 5:1-42
8	Aposel 6:1-15
9	Aposel 7:1-29
10	Aposel 7:30-50
11	Aposel 7:51–8:13
12	Aposel 8:14-40
13	Aposel 9:1-25
14	Aposel 9:26-43
15	Aposel 10:1-33
16	Aposel 10:34-48
17	Aposel 11:1-30
18	Aposel 12:1-23
19	Aposel 12:24–13:12
20	Aposel 13:13-41
21	Aposel 13:42–14:7
22	Aposel 14:8-28
23	Aposel 15:1-35
24	Aposel 15:36–16:15
25	Aposel 16:16-40
26	Aposel 17:1-34
27	Aposel 18:1-21
28	Aposel 18:22–19:12
29	Aposel 19:13-41
30	Aposel 20:1-38

date	Scripture
1	Aposel 21:1-16
2	Aposel 21:17-36
3	Aposel 21:37–22:16
4	Aposel 22:17–23:10
5	Aposel 23:11-35
6	Aposel 24:1-27
7	Aposel 25:1-27
8	Aposel 26:1-32
9	Aposel 27:1-20
10	Aposel 27:21-44
11	Aposel 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25–3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13–5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15–8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22–10:13
27	Rom 10:14–11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22–16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18–2:5
6	1 Korin 2:6–3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19–10:13
16	1 Korin 10:14–11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27–13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12–2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13–5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14–7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17–3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23–4:20
19	Galesia 4:21–5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Efesas 1:1-23
23	Efesas 2:1-22
24	Efesas 3:1-21
25	Efesas 4:1-16
26	Efesas 4:17–5:2
27	Efesas 5:3-33
28	Efesas 6:1-24
29	Filipai 1:1-26
30	Filipai 1:27–2:18

date	Scripture
1	Filipai 2:19–3:6
2	Filipai 3:7–4:1
3	Filipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21–2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18–4:18
9	1 Tesalonaika 1:1–2:9
10	1 Tesalonaika 2:10–3:13
11	1 Tesalonaika 4:1–5:3
12	1 Tesalonaika 5:4-28
13	2 Tesalonaika 1:1-12
14	2 Tesalonaika 2:1-17
15	2 Tesalonaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22–3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitas 1:1-16
27	Taitas 2:1-14
28	Taitas 2:15–3:15
29	Failimon 1:1-25
30	Hibru 1:1-14
31	Hibru 2:1-18

date	Scripture
1	Hibru 3:1-19
2	Hibru 4:1-13
3	Hibru 4:14–5:14
4	Hibru 6:1-20
5	Hibru 7:1-19
6	Hibru 7:20-28
7	Hibru 8:1-13
8	Hibru 9:1-10
9	Hibru 9:11-28
10	Hibru 10:1-18
11	Hibru 10:19-39
12	Hibru 11:1-16
13	Hibru 11:17-31
14	Hibru 11:32–12:13
15	Hibru 12:14-29
16	Hibru 13:1-25
17	Jems 1:1-18
18	Jems 1:19–2:17
19	Jems 2:18–3:18
20	Jems 4:1-17
21	Jems 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13–2:10
24	1 Pita 2:11–3:7
25	1 Pita 3:8–4:6
26	1 Pita 4:7–5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18–3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jut 1:1-25
9	Revelesen 1:1-20
10	Revelesen 2:1-17
11	Revelesen 2:18–3:6
12	Revelesen 3:7-22
13	Revelesen 4:1-11
14	Revelesen 5:1-14
15	Revelesen 6:1-17
16	Revelesen 7:1-17
17	Revelesen 8:1-13
18	Revelesen 9:1-21
19	Revelesen 10:1-11
20	Revelesen 11:1-19
21	Revelesen 12:1-18
22	Revelesen 13:1-18
23	Revelesen 14:1-20
24	Revelesen 15:1-8
25	Revelesen 16:1-21
26	Revelesen 17:1-18
27	Revelesen 18:1-24
28	Revelesen 19:1-21
29	Revelesen 20:1-15
30	Revelesen 21:1-27
31	Revelesen 22:1-21

Hɨm Meteiknai Menmen Me Lista Im Em

God kewis hɨm mɨrak mamkepai. Haiu han enuk o haiu hanhan mamɨrtei menmen, haiu mamkinaam, te hɨram mamkepai haiu mamɨrtei menmen me God. Haiu hanhan mamɨrtei me menmen mau tɨwei me God, te haiu han kitet, "Haiu mamɨrkeik haiu mamnapɨnem? Haiu mɨnapen mamkine buk Matyu ere Revelesen te haiu mamnapɨnem taau!" Haiu han kitet menmen mar im, haiu mamɨr lista im hɨram mamkepai. Haiu eminɨn han ekitet menmen haiu hanhan mamɨrteiyem, te haiu mamɨr het tok me lista im em. Haiu mamɨr het tok me lista ere haiu mɨnapɨn menmen haiu hanhanem, haiu mamɨr buk, sapta metike ves mɨram mau mɨnɨk het tok. Haiu mamɨr ves im hɨram mamɨtpai me menmen hɨm me God metpim me menmen me het tok im em.

HƗM ME JISAS WƗ HƗRAK KAU TƗ

Maamrer ne Jisas Matyu 1:1-17; Luk 3:23-38

Maria wina Jisas-Hɨm me Krismas Luk 1:26-38; Matyu 2:1-23; Matyu 1:18-25; Luk 2:40; Luk 2:1-38

Jon kɨkɨr Jisas Matyu 3:13-17; Luk 3:21-22; Mak 1:9-11; Jon 1:29-34

Jisas keweikɨnhis kɨre God Matyu 17:1-9; Luk 9:28-36; Mak 9:2-9

Judas kewepyapɨr Jisas Matyu 26:14-16; 26:47-57; Luk 22:47-54; Mak 14:10-11; 14:43-53; Jon 18:2-13

Pita kiune katɨp hɨrak ap kises Jisas Matyu 26:69-75; Luk 22:54-62; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18; 18:25-27

Mɨt newepyapɨr Jisas te hɨrak kaki-Hɨm me Ista Matyu 26:57-68; 27:1-2; Luk 23:1-25; Matyu 27:11-31; Jon 18:19-24; Matyu 15:1-20; Jon 18:28-40; 19:1-16; Luk 22:63-71

Mɨt newenkek Jisas hɨrak kaa-Hɨm me ista Matyu 27:32-56; Luk 23:26-49; Mak 15:21-41; Jon 19:17-37

Mɨt newis Jisas kekre han ke mɨniu-Hɨm me Ista Matyu 27:57-66; Luk 23:50-56; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek-Hɨm me Ista Matyu 28:1-20; Jon 20:1-31; 21:1-23; Mak 16:1-18; Aposel 1:3-8; Luk 24:1-49

Jisas pɨke ken wit ke God (Heven) Mak 16:19; Aposel 1:9-11; Luk 24:50-51

MƗT NE WEIWƗK ME GOD NANISES MENMEN YAAIM MAR IM

Mɨt neweikɨn sip newet menmen enum Matyu 3:2-12; 4:17; 9:17; Aposel 2:37-40; 3:19-20; Matyu 12:31-32; 12:41; Aposel 5:31; 8:22; Matyu 21:32; Aposel 17:30; 20:21; 26:20; Mak 1:4; 1:14-15; 2 Korin 7:10; Mak 3:28-29; 6:12; 2 Pita 3:9; Luk 3:3; 3:8-14; 13:3-5; Revelesen 2:5; 2:21-22; 3:19; Luk 15:1-32; 24:47; Revelesen 9:20-21; 16:9

Komunion Matyu 26:26-29; Luk 22:15-20; Mak 14:22-25; 1 Korin 10:16-21; 11:20-34

Markeik hɨm me God mamkepai Matyu 4:4; 7:24-27; 1 Korin 10:11; 15:1-4; Matyu 22:29; Galesia 3:22; Luk 8:21; 11:28; Efesas 5:26; 6:17; Jon 5:39; 6:63; 6:38; Kolosi 3:16; Jon 8:31-32; 12:48; 1 Timoti 4:16; Jon 14:21; 15:3; 15:7; 2 Timoti 3:15-17; Jon 17:17; 20:29; Hibru 2:2-4; 4:12; Aposel 2:38; 10:43; Jems 1:18; 1:21; Aposel 17:11; 20:32; 1 Pita 1:23; 2:2; Rom 1:16; 10:17; 15:4; 1 Jon 5:13; Rom 16:25

Nɨkerek nanɨmtau hɨm me miye haairer nɨr Matyu 15:3-6; Kolosi 3:20-21; Luk 2:48-51; 1 Pita 5:5; Efesas 6:1-4